קבלה · כתבי האר״י ורבי חיים ויטאל

# ספר עץ הדעת טוב

רבי חיים ויטאל

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# ספר עץ הדעת טוב

רבי חיים ויטאל

מקור הטקסט: ובלכתך בדרך

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-עץ-הדעת-טוב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

# תוכן העניינים


**ספר עץ הדעת טוב - פרשת וירא**: ..... 4
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת תולדות פרשת תולדות** ..... 19
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת ויצא** ..... 46
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת וישלח** ..... 76
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת וישב** ..... 96
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת ויגש** ..... 140
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת ויחי** ..... 164
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת בא** ..... 187
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת בשלח** .... 204
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת יתרו** ..... 221
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת תרומה** ... 266
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת כי תשא** . . 276
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת פקודי**: .... 360
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת ויקרא**: .... 372
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת צו**: ..... 384
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת שמיני**: .... 392
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת תזריע**: . . . 404
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת מצורע**: . . . 414
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת אחרי מות**: ..... 422
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת קדושים** . . 438
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת אמור** ..... 444
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת בהר** ..... 451
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת בחוקותי** . 460
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת במדבר** . . . 473
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת נשא** ..... 482
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת בהעלותך** . 497
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת שלח** ..... 524
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת קרח** ..... 549
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת חוקת** .... 557
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת בלק** ..... 575
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת פנחס** .... 592
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת מטות** .... 596
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת מסעי** ..... 603
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת ואתחנן** ... 614
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת עקב** ..... 632
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת ראה** ..... 643
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת שופטים** . . 656
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת כי תצא** ... 667
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת תבא** ..... 680
**ספר עץ הדעת טוב - פרשת נצבים** .... 687

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת וירא:

וירא אליו ה' באלוני ממרא וכו' סמיכות הפרשיות הוא כי בפ' לך לך בהיותו באלון מורה אשר עם שכם ונראה אליו ה' ג"כ אבל היה נופל מפני שעדיין היה ערל ובנין אב לכולם הוא מ"ש ויפול אברם על פניו וכו' אבל עתה אשר כבר נימול כנז' בסוף הפרשה הקודמת והיה זה באלוני ממרא אשר בחברון כי הוא אשר נתן לו העצה הנז' אז וירא אליו ה' והוא יושב ולא נופל כבתחילה, ונודע כי אי אפשר שיתראה השי"ת אם לא שירד ג"כ מרכבתו וכסא כבודו עמו אמנם אברהם לא ראה אז רק השי"ת עצמו ולא את המרכבה וביאר הטעם לפי שהיה ערוד אז בהיותו יושב פתח האהל להסתכל בעוברים ושבים לקיים מצות הכנסת אורחים כמ"ש ז"ל הרי ערדא א', עוד אחרת והיא כי אז הוציא הקב"ה חמה מנרתקה לרפאותו מכאב המילה כמ"ש שמש צדקה ומרפא בכנפיה כמ"ש ז"ל והיה ביום ג' למילתו כי אז הכאב חזק מאד אשר לכן הוצרך להוציא חמה מן נרתקה וז"ש כחום היום, עוד אחרת כמ"ש ז"ל כי גם ענין הוצאת החמה מנרתקה היתה אולי ימנע מהכנסת אורחים והקדיר עליו גברותה של חמה וז"ש כחום היום הנה לכל הערדות הנז' לא יכול להסתכל לגמרי גם במלאכים הנראים לו כדמות אנשים. עוד רמז עעם אחר באומרו כחום היום כי בהתגלות אורו יתברך הגדול להפליא כהו עיניו מרוב חום היום אש אוכל' בלא יכול להסתכל במלאכים כי שרגא בעיהרא מאי אהני וכאשר ראה את השי"ת וכהו עיניו מסיבת כחום היום כנז' סגר עיניו וכאשר חזר לפתוח עיניו ראה גם את המלאכים וז"ש וישא עיניו מחדש כי היו סגורים וירא ראיה אחרת והנה שלשה וכו' והבין בדעתו כי עתה אחר שנימול זכה להיותו מרכבה אל השי"ת כמ"ש ז"ל על האבות הן הן המרכבה, ונודע כי הקב"ה רוכב על הכסא וחיות הקדש הנק' מרכבו ארגמ"ן אוריאל רפאל וכו' הן נושאין הכסא ואברהם תחת חיות קדש וז"ש נצבים עליו על אברהם, אחר שראה אותה חזר להסתכל בדעתו כי הני מלאכים הם ולמה נתראו אליו בדמות אנשים וז"א פעם שנית וירא ראיה שנית כי הראשונה ראיית העין והשנית בעין השכל, ואז הבין כי נתראו אליו כאנשים כדי שיקיים מצות הכנסת אורחים ולא יעריח עצמו לישב שם כחום היום שאין עוברים ושבים כמשז"ל ואז הגם שהבין שהיו מלאכים כיון שנתראו כאנשים לקיים המצוה הנז' לכן גם הוא וירץ לקראתם להכניסם ולקיים המצוה כיבפ"ק נתלבשו בד' יסודות ויכולין לאכול ממש כנז' ברז"ל ובס' הזוהר והנה אם היו רחוקים ממנו היה מוכרח להנתק ממקומו מפתח האהל לרוץ אחריהם אמנם להיותם נצבים עליו ממש כנז' לא הוצרך לילך בכח אלא עשה עצמו כאילו רץ ועדיין ישב במקומו בפתח האהל וז"ש וירץ מפתח האהל וביאר הטעם כי הלא גם הם בכוונה

זו ממש באו ונצבו עליו בסמוך וז"ש לקראתם, ובזה יובן מה ששינה הסדר באומרו וירץ וכו' והול"ל וירץ מפתח האהל לקראתם להורות כי לא רץ בפועל רק כמראה עצמו שרץ כי זה דרך כבוד בעלמא, אז וישתחו ארצה אל השי"ת דרך הודאה על שזיכהו למצוה זאת כנז' ולא השתחוה למלאכים כי הוא אסור שהיה אחד מד' העבודות של ע"ז כנז' ובפרע כי גם השי"ת היה שם וגנאי הדבר להשתחוות אל העבד בפני רבו, ואל השי"ת עצמו אשר אליו השתחוה כנז' חזר לאמר לו ויאמר אדני וכו' הוא השכינה עצמה (שלא נדב"ה קצת מרז"ל), אם נא וכו' יראה נא מלשון עתה כי אם הוא לשון בקשה הול"ל נא אם מצאתי חן והענין עתה אשר ראיתי כי מצאתי כבר חן בעיניך שזכיתני למצות הכנסת אורחים אל נא תעבור וכו' כי אדאג מפרידתך יותר ממה שאשמח במצוה הנז' (או יראה בהיותי ערל והייתי נופל לא הייתי כדאי והגון לומר אל נא תעבור אבל עתה שכבר יש בי יכולת להיות יושב ולא נופל כי כבר אני מהול ונא כן מצאתי חן בעיניך להיות בי כח לישב תגמור חסדך עתה ואל נא תעבור מעלי) כי אמני עוסק בדברי בעלה אלא בעבודתך בקיום המצוה הזאת וז"ש מעל עבדך ולא אמר מעלי, וחזר ואמר שנית אל נא פעם אחרת כלומר אמת הוא כי לא ירדת עתה לשכון שכינתך בתחתוניה עד בנין המקדש והמשכן כי אין שכינה שורה פחות מס' רבוא וסופך לחזור לעלות על השמים אבל נא עתה לפי שעה אל תעבור מעלי בעוד שאני עסוק במצוה זו כעבד לך וז"ש מעל עבדך כנז', או יראה בהיותי ערל וכו' אל נא תעבור מעלי ר"ל אל תסלק שכינתך מעלי להיותי מרכבה אליך כנז' כיון שאני מהול ונק' עבדך חתום בחותם העבד היא אות המילה כנודע וז"ש מעל עבדך, אז החזיר פניו אל המלאכים לקיים המצוה ואמר יוקח נא וכו' כלומר גם כי אתם מלאכים כיון שבעת הזאת נתלבשתם בגוף כנז' כבר יכולים אתם לאכול אכילה ממשית: עוד אחרת כיון שהיא אכילה ממשית גם כי אתם מלאכים ולא נתנה תורה למלאכי השרת כיון שעתה אתם אנשים ממש צריך שתקיימו נעילת ידים וגם שתאכלו אכילה ממשית הנקרא סעודה שמחזקת הלב בפועל ולא נראין כאוכלין וז"ש יוקח נא מעט מים ענין הנעילה גם סעדו לבכם אכילה ממשית סועדת הלב ולכן אמר ואכלו לחם, וזה רומז במלת נא שביאורו עתה כלומר עתה שנתלבשתם כאנשים כנז'. ואגב אורחיה ביאר סדר דיני הנעילה וכמשז"ל עקב אשר שמע אברהם בקולי כי גם עירובי תבשילין שתקן שלמה ע"ה קיים וכן נטילת ידים שלמה תקנה, ונודע כי לתפלה ושאר דברים סגי בנקיון ידים כל דהו בצרור או בקורה כמ"ש ארחץ בנקיון כפי ואסובבה וכו' אבל לאכילה בעינן מים דוקא וז"ש מים, וגם לענין טבילה בעינן ארבעים סאה ולנעילה ברביעית סגי וז"ש מעט, ואילו אמר קחו או אקח היינו אומרים שדיבר בהוה לז"א דרך שנוי יוקח

לרמוז כי הנעילה בעינן שתהיה מכח אדם, ונודע כי נעילת ידים במים היא להעביר כח הטומאה השורה על הידים בסוד שאו ידיכם קודש וברכו את ה' ואמנם הטומאה השורה על כל הגוף או ברגלים אין לה סילוק אלא כ"א טבילה במקוה אמנם המלאכים האלה לא נתגשמו לגמרי אלא לפי' שעה לא קבלו טומאה אלא ברגליהם: בלבד הדבקים בקרקע העפר ולכן תמורת נטילת הידים לאנשים הגשמיים אתם רחצו רגליכם בלבד בסוד רחצתי את רגלי ולכן צריך שתזהרו שלא תשבו ישיבת גופותיכם בקרקע כדי שלא תצערכו לטבילת כל הגוף ולנעילת ידים: אמנם עמדו מעומד ולפי שסוף סוף אתם מוגשמי' לפי שעה אל תתייגעו מעומד אמנם תהיה עמידה שעמה סמיכה וז"ש והשענו תחת העץ. אחר נעילה ואקחה פת לחם זו בציעת המוציא פתיתי פת מן הלחם גם רמז שיהיה לחם שלם כי זו מצוה מן המובחר, גם רמז כי בעל הבית בוצע וז"ש ואקחה וזה כדי שיבצע בעין יפה פתותי פת גדולים ונראין כאלו הם לחם גדול וז"ש פת לחם וג"כ לא תהיה אכילה מועעת כי בראותכם שעינו עובה בבציעת הפת אל תתביישו מלאכול כל הצורך באופן שתסעדו לבכם בכל הצורך. גם רמז כנ"ל וסעדו נבכם כיון שאתם מוגשמים ולא תתראו כאוכלין ואינן אוכלין ונודע מ"ש רז"ל שצריך שתהיה בציעת המוציא כזית ולדייק באות ה' של המוציא ובאות ה' של הארץ אל שני ההי"ן שבשם ההוי"ה שהם שני השיעורין ה' תתא' כזית וה' עלא' כביצה כנז' בפ' פינחס ועקב בס' הזוהר וזה רמז באו' ואחקה ה' יתירה ואקח שיעור ה' יתירה ולזה לא אמר ואקח, והנה כתיב ולח"ם לבב אנוש יסעד כי האנוש החומרי הנכאב בלתי חוזק מלשון ומכתך אנושה הנה יש בו ב' לבבות יצה"ט ויצה"ר ולאנוש הזה יסעד הלחם אבל אתם מלאכים ואין לכם רק לב א' רוחני עוב ואינכם צריכין סעודה אבל אתם שנתלבשתם בגוף סעדו לבכם אף כי אין לכם רק לב אחד וז"ש לבכם ולא לבבכם, עם היות כי אין זה ההתלבשות רק לפי שעה כי תיכף תעבורו מכאן ותעלו לרקיע מופשטים מכל חומר וז"ש אחר תעבורו כנודע כי אחר סמוך ואחרי מופלג וא"ת א"כ שאינו רק התלבשות לפי שעה מועטת איך אתה אומר לנו וסעדו לבכם לז"א כי על כן עברתם על עבדכם כלומר כל ביאתכם פה אינו רק לתכלית הזה שאקיים בכם מצות הכנסת אורחים וראיה להו שהרי לא נגליתם בלבד לי בצורת מלאכים אלא בהתלבשותכם כאנשים וזה לאות שתאכלו ממש וז"ש עברתם כלומר העברתם הרוחניות שלכם מעליכם ועברתם ממנהגכם להתלבש ואין זה אלא כי אתם מצווים מן הקב"ה שתאכלו כדי לזכות כנז' וז"ש כי על כן עברתם וכו', אז הודו לו ואמרו כן תעשה עשיה ממשית להביא לחם ותבשיל מוגשמיי כאשר דברת ר"ל כן הדבר כן הוא שלכן עברנו ונתלבשנו בדמות אנשים לאכול ממש כנז' וז"ש כאשר

דברת: או יראה כסברת רז"ל האחרת שנראו כאוכלין ולא אכלו וז"ש כן תעשה אתה עשייה גמורה כאשר דברת וזה לקיים מצו' הנז' אבל אנו גם שנתלבשנו אינו רק לפי שעה ונתראה כאוכלין לכבודך אך לא אכילה ממש במעשה וז"ש כן תעשה ולא אמרו כן נעשה: וימהר וכו' כפי הדרך הראשון שהודו לאכול ממש ולכן כן תעשה ממש תבשיל ולחם לכן וימהר אברהם כי כיון שהודו לאכול לא יספיק בדברים קלים לדמיון בעלמא רק תבשילין ראוים לפי כבודם הצריכין טורח גם מהירות להזמינן, וכפי הדרך השני וימהר אברהם לכבוד השי"ת שנתעכב שם כמ"ש אל נא תעבור מעל עבדך והכל היה במהירות רב אם אברהם ימהר ואם שרה מהרי שלש סאין ואם הנער וימהר לעשות אותו וכ"ז מפני כבודו ית' כנז', גם ירמוז לשבח אברהם כי גם שהיה ביום השלישי למילתו בכאב חזק וימהר בכל יכולתו ולא די שלא הכין הסעודה ע"י עבדיו אלא ע"י עצמו ועוד אחר' כי היה במהירות חזק כאלו היה בריא אולם: או ירמוז כי גם שהיה צריך לטורח גדול כי היה הסעודה גדולה המלאכים היו עוזרים אותו והכל נעשה במהירות רב מאליו: ולפי שהאשה צרכיה לקיים מצות חלה על כי היא גרמה מיתה לאדם הנקרא חלתו של עולם לכן לא חשש ללוש העיסה הוא בעצמו רק ציוה לשרה מהרי וכו' והודיעה כי לכבוד האורחים עם שהאשה עינה צרה באורחים לא כך תעשי עתה אמנם תעשי הכל במצוה גמורה, ראשונה הוא בזריזות ולא בצרות עין וז"ש מהרי, גם יהיו שלש סאין לכבודם שהן ג' אנשים אפילו שסאה א' תספיק להם, גם לא תלושי הקמח כמו שהוא שאנו רגילין בו אלא תחזרי ותנפיהו את הקמח וקחי את הסולת המובחר לבדו ולזה לא אמר לה מהרי וקחי קמח סלת כי עדיין לא היה מוכן רק מהרי להניף הקמח ויהיה סולת, גם לושי לישה הראויה לבצוע עליה המוציא ולהפריש ממנה חלה לא כשאר העיסות הרכות שאינן צריכין לישה ופעורין מכל הנז' ולכן ועשי עוגות החייבים במוציא, גם הזכיר ענין הלישה להזכיר ענין החלה כי היא תלוי' בלישה כמ"ש ז"ל על ראשית עריסותיכם וכו', ובכלל דרכו רמז כי לא מפני המהירות תהיינה היא ושפחותיה אחת לשה ואחת עורכת וכו' אלא לכבוד המלאכים הכל יהיה על ידך ההנפה והלישה ועשית העוגות ואפייתן: ואל הבקר שאין שם מצוה לנשים ואדרבה האנשים מצוון לשחוע ולבדוק הסימנין והטריפות לכן אל הבקר אז רץ אברהם בעצמו כנז' וגם הוא עם היותו חולה רץ במהירות וכמו שהכין ג' סאין קמת עם שהיה ללא צורך ופירש בבשר שיספיק בעגל א' ועכ"ז לכבוד היותם שלשה לקח ג"כ והם ויקח בן בקר א' רך ב' ועוב ג' כמשז"ל, ואגב אורחיה רמז מה שכר נתן לו הקב"ה על ריצתו בזריזות אפילו שהיה חולה והוא משז"ל כי העגל ברח והיה אברהם רץ אחריו עד שהגיעו לתוך מערת המכפלה וז"ש ואל

הבקר כלומר ובשכר ענין הבקר שנעשה ע"י עצמו משא"כ בקמח סולת הנה זכה כי ע"י כך ברח בן הבקר והוצרך אברהם לרוץ אחריו וראה מערת המכפלה. ואחר שכבר קיים המצות הצריכות לזה והם השחיעה והבדיקה אז אין חשש לבשלו הוא בעצמו ויתן אל הנער ולא עוד אלא שזה היה ישמעאל שאע"פ שאינו בנו גמור כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע עכ"ז הרי ריחם עליו בזכותו כשנתעלף בצמא ונעשה לו נס נפלא בענין הבאר ותלאו הכתוב בזכותו כמ"ש כי שמע אלקים אל קול הנער ולכן בקש לזכותו ולהדריכו במצות וכמ"ש עליו כי ידעתיו אשר יצוה את בניו וכו' וז"ש ויתן אל הנער הידוע אשר שמע אלקים בקולו כנז', והודיענו כי גם שלא הראהו אביו כמו לשרה ליראתו כי האשה עינה צרה באורחים כנ"ל עכ"ז מעצמו וימהר לעשות אותו: או יראה וימהר חוזר אל אברהם עצמו כי רצה לעשות המעשה בעצמו ע"י אלא שכדי לחנך את הנער במצות נתנו בידו בעוד הוא מכין האש והעצים והקדירות וז"ש ויתן אל הנער נתינה בלבד ואח"כ הוא בעצמו אברהם וימהר לעשות אותו: ויקח חמאה וחלב, לא היו צריכין תיקון רק קיחה לבד גם לקח את בן הבקר כי כבר נשלם גם ענין עשייתו ע"י הנער ואברהם לקחו, אך כפי הדרך השני יחזור אשר עשה אל אברהם הנרמז במל' ויקח כי רצה כי גם הבאת המאכלים יהיו ע"י גם עריכת השולחן ונתינת האוכלין עליו ויתן לפניהם ואחר כל זה גם הוא עומד עליהם בלי הפסק כעבד לפני אדוניו עד אשר ויאכלו, ואמנם קיחת החמאה והחלב נראה זר מאד הא' כי לא הוזכר בראשונה וגם כי מאחר שדקדק עליהם כ"כ דקדוקי סופרים כנז' איך האכילם בשר וחלב ואף כי מכל לתרץ כי החמאה וחלב אכלו בתחילה ואח"כ הבשר עכ"ז כבר שמואל בגמ' קרא עצמו חלא בר חמרא על דבר הזה והענין כי רצה אברהם לבודקן אם אכלו ממש או אם נראין כאוכלין והנה אם יאכלו גם החלב אינה אכילה ממש לכן ויתן לפניהם לראות מה יעשו אז הם ויאכלו מה שרצו והוא הבשר בלבד ולזה לא אמר ויאכלום כי חלב ובשר היו ב' דברים אלא ויאכלו דבר א' בלבד ובכלל דבריו רמז כי כיון שמשכו ידיהם מן החלב א"כ ויאכלו ממש היו כי אם נראין כאוכלין ואינן אוכלין למה לא העלימו עיניהם גם את החלב: וכפי הדרך האחרת אכלו הכל כי כיון שלא היתה אכילה ממש רק העלם המאכלים מלפניו הרי לא אכלו בשר וחלב כיון שהיו מוגשמין כאנשים כנז'. ואגב אורחיה נתן טעם איך לא הכניסם בבית רק תחת עץ א' שלשתן והשלחן והמאכלים לזה הודיע כי אדרבה לכבוד הניחן שם כי העץ ההוא משובח ומפואר מאד וראיה לזה כי הנה מהם אין להביא ראיה כי הם רוחניים וצמצמו עצמן אבל גם הוא שהיה גופני היה עומד עמהם עם היותם רבים וכולם תחת העץ ולא חוץ ממנו כלל וגם השולחן והמאכלין שם ויאכלו שם זה יורה כי עץ נחמד

הוא לשבת תחתיו ולכבודם הושיבם שם. וקודם שאכלו לא בשרוהו כלל שלא ירבה עוד במאכלות משמחת הבשורה עד אשר ויאכלו והסיחו עצמם מן האכילה וגם כי אין בזה חשש כמ"ש בגמ' אנן אתכא דריש גלותא סמכינן הנה אברהם עצמו עומד שם עד אשר ויאכלו והסיח דעתו להביא מאכלות וכבר נתחייבו בברכת המזון אז ויאמרו אליו איה שרה אשתך כדי לבשרו כנודע, אמנם אברהם תמה בדעתו כי הרי אסור לשאול בשלומה של אשה אפילו ע"י בעלה גם נסתכל שלא שאלו שלומה רק אמרו איה היא עומדת ואין בזה איסור אז חשב בדעתו כי להיותם מלאכים לא יספיק להם מה שאכלו כי עם שנתגשמו עדיו הם אש אוכלה בקרבם. ולכן דרך כבוד אמרו איה שרה אשתך אולי היא חולה ואין בה כח לבשל עוד מאכלים כי ע"י עבדים ושפחות אין אנו רוצים לאכול אולי אינן כהוגן, אז השיבם הנה באוהל הידוע אשר שם ע"י מהירתיה להכין המאכלות כמ"ש וימהר אברהם האהלה וא"כ אם תרצו הנה היא שם עדיין ממתנת אם תצערכו איזה דבר, אז: ויאמרו וכו' אין דעתנו כמו שחשבת רק לבשרך בשורה עובה שאלנו על שרה וא"ת א"כ למה הוצרכתם לשאול עליה ולמה לא אמרתם לי לז"א והנה בן לשרה אשתך כלומר אתה כבר יש לך בן אחר והוא ישמעאל נמצא כי עיקר הבשורה היה לה ולא לך ולזה לא אמר משרה אשתך רק לשרה: עוד טעם אחר כי אין הבן הזה כבנך האחר גם אם הוא בנך ממש כי ישמעאל היה מן הגר שפחתך ולא אשתך אבל זה שהוא משרה אשתך ממש ותוסף עתה עוד גם זכותה ותלד בן צדיק ולפי שתלה הענין בה לכן שאלנו עליה והנה שרה היתה בתוך האוהל ממש כי כן הוא דרך צנועות אך כשומעה אותם שואלים איה שרה יצתה עד פתח האוהל לשמוע וז"ש ושרה שומעת פתח האוהל ועכ"ז מרוב צניעותא אף כי נתאוית לשמוע נשארה תוך הפתח ולא יצאה חוצה לה, ועוד אחרת כי זולת שלא יצתה חוץ הנה גם הוא המלאך המבשר ואומר שוב אשוב בלשון יחיד היה עומד תחת העץ אחריו של אברהם והיה אברהם מפסיק בין המלאך ובין שרה ועכ"ז לא יצאתה לחוץ, ולהיות כי אז נתחדש לה אורח כנשים ופירסה נידה כמשז"ל ואח"כ בהזמן הא' והוא ענין הפקידה שהוא ענין ההריון כמבואר אצלנו בפסוק וה' פקד את שרה ואח"כ זמן ב' והיא הלידה ועל זה נאמר ויעש ה' לשרה עשיה גמורה ולשניהן רמז שני פעמים שוב אשוב ויהיה זה כפי האומר כי ויאמר סתם היא השכינה כי בידו מפתח ההריון, ולכן גם שם הזכיר ב' פעמים וה' פקד כאשר אמר הוא שוב ויעש כאשר דבר הוא מ"ש אשוב וגם אם נאמר שהמלאך היה מדבר הנה גם נכלל בכלל וה' פקד שהוא רמז להוא ובית דינו כנודע: דרך רמז וירא אליו ה' וכו' הנה אין הקב"ה מקפח שכר שום בריה וכולם נעלו שכרם כי ילידי ביתו ומקנת כספו אפילו שלא

היה מדעתם וכו' ע"י שנימולו להיות אתו כלומר בג"ע עם הצדיקים וז"ש נימולו אתו כי אתו הוא מיותר גם נימולו חסר ו' הוא גמטריא בעדן וסמך ליה אתו וממרא שנתן לו עצה שימול נגלה לו בחלקו וז"ש וירא אליו ה' באלוני ממרא, אך אברהם עצמו שכל הזכות שלו זכה שנגלה וירא אליו ה' וגם כי יושב פתח האהל וז"ש והוא כלומר אבל אברהם עצמו זכה יותר כי הוא יושב פתח האהל ג"ע הארץ אשר פתחו הוא במערת המכפלה כי שם נקבר אברהם וכל הנשמות העולות דרך שם הוא כנודע, ולהיות כי אין אלא אחר מיתת אברהם הנמשנת אל החלום כי לכן נק' ישיני עפר לכן ס"ת יוש"ב פת"ח האה"ל כחו"ם הס"ת בח"לם: גם ירמוז אל מ"ש ז"ל בשכר של המילה יושב אברהה בפתח גיהנם להציל את כל זרעו הנמולים וז"ש והוא יושב פתח האהל כחום היום הוא אשה של גהינם שעליו נאמר כי הנה יום בא בוער כתנור וכו': או יראה כי הנה למעלה נאמר כי ילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות זולת מקנת כספו וזולת הגרים שעליהם נאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן דכולם זכו ליכנס לג"ע ולבא ארצה כנען בזכותו של אברהם, וכפי זה הוא תימא גדול איך תרח אביו לא הספיק זכות בנו להצילו אפילו שעשה תשובה כמ"ש ז"ל על ואתה תבא אל אבותיך בשלום ולא עוד שמחשבה טובה ויקח תרח וכו' ללכת ארצה כנען ועכ"ז הוא לבדו וימת תרח בחרן וכולם זכו ללכת ארץ כנען, והיה אברהם מצטער מאד טל זה אז וירא אליו ה' וכו' ר"ת וירא אליו ה' באלוני הם "אביו וגם "איוב ירמוז על מה שנודע כי תרח אביו נתגלגל באיוב שהיה מזרעו כמ"ש איש היה בארץ עוץ וכו' ואיוב נולד מהול כמ"ש ז"ל ולכן נק' תם בסוד התהלך לפני והיה תמים גם נכנס לג"ע וזה ענין א' ממה שהראהו עתה במראה הנבואה ליישב דעתו כנ"ל, ונודע כי תחלה נתגלגל תרח בעוץ בכורו של נחור ומת בהכרת בלתי בנים לכפר עונו הראשון וזהו שרמז לו הקב"ה אחר העקירה הנה ילדה וכו' את טוץ בכורו כי זה תיקון אביו ואח"כ הודיעו בשורת בנו יצחק כמ"ש ובתואל ילד את רבקה, ואח"כ נתיבמה אשת עוץ לבוז אחיו ובזה יובן מה שהזכיר ענין האחוה בבוז לבדו יען כי נהג מדת אחוה כנז' והוליד את איוב וקם ע"ש אחיו המת הוא עוץ שהוא תרח, וזהו סוד איש היה בתחלה בארץ עוץ בגופו ממש ואח"כ בסוד היבום הנז' נק' איוב שמו. וזה רמז בר"ת ה' באלוני ממרא והוא הם אותיות יבום אח"כ ביאר כי כל הטובות הנז' היו בזכות שקיים אברהם מצות המילה שהיא בסוד יסוד הוא יוסף הצדיק שנאמר בו ויהי יוסף יפה תואר וגם הוא בסוד הדרת פנים זקן כי הסריס אין לו יופי לכן בר"ת והוא יושב פתח האהל נרמז ויפה: ונחזור לענין הפסוק עצמו כי הנה ודאי שהגם שנבראו בדמיון אנשים כבר נודע אליו שהיו מלאכים, והענין כי הקב"ה הוא קדוש' פנימיו' נשמ'

לכל הנשמות ואם הוא נתראה לאברהם מכ"ש שנתראו אליו מרכבו ארגמן כנ"ל בדרך הפשט בענין יחזקאל שהתחלת ראייתו היתה ממטה למעלה מדרגה אחר מדריגה עד רום המעלות וז"ש וירא אליו ה' ולא הוא לבדו רק בהיותו רוכב על מרכבתו הנק' אלוני ממרא כנז' בסתרי תורה בס' הזוהר, והענין כי הכסא עצמו נקרא אלקים יען כי שם זה במנינו וכשתסיר ממנו מספר האותיות עצמן שהם ה' אותיות נשאר בגמט' כס"א והם ג' אותיות מם"א של ממרא ואות ריש היתירה היה של אלדים שהם האחוריים שלו בענין זה א' א"ל אלה אלהי אלהים שהם בגימ' ר' הרי כי ממרא הוא כסא הכבוד עצמו וחצוני ממרח הם ד' מחנות הכסא הנק' אלוני בסוד הבו לה' בני אלים ר"ל אתם בני אלים בני הכסא הנק' אלדים הכינו עצמכם להעלותו עד שם ההויה לרכוב עליו ולכן נק' אלוני כי הם נושאים את הכסא הנק' אלדים. טוד ענין שני כי ממרא הוא בגימט' יער ואלוני הם עצי היער מלשון כי יבושו מאלים אשר חמדתם כי אלו המלאכים הנושאים הכסא הם תולדותיו כדמיון העצים שהן נתלים ביער וזהו סוד אז ירננו עצי היער וכו' כי הם המרננים לשי"ת הרוכב עליהם וזהו סוד כתפוח בעצי היער הוא השי"ת הנק' דודי צח ואדום רחמים ודין כגווני התפוח אשר בתוך עצי היער הם המלאכים הנז' ע"כ: והשענו תחת העץ ירמוז למה שנודע כי אדם חטא בעץ הדעת ולסיבתו נתרופפו שמים וארץ וכל צבאם ונתגלגל אח"כ באברהם ובזכותו נתחזקו כולם בסוד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם באברהם, לכן עתה אחר שנימול והעביר הרע מעץ הדעת הוא ברית קודש בסוד וידע אלקנה היא הערלה ונשאר הטוב הוא אות ברית קדש א"כ עתה והשענו והתחזקו תחת העץ הנז' כי כבר תקנתיי והצלתי העולה מן הרפיון הנל וז"א העץ אותו המפורסם וזהו סוד ויטע אשל יחידי עץ הדעת שהיה ברפיון ועתה נטעו וחזקו בג"ע הנק' באר שבע בסוד ז' היכלות שבו. גם הוא רמז למלכות שמים העליונה שביעי' לז' ימי בראשית והנה עץ הדעת הוא שם אלדים בסוד יין הטוב שבו דין קדוש חזק ורע בבחינ' השמרים שבו הם הקליפות בסוד כי כוס ביד ה' בגימט' אלדים אך שמריה ימצו וכו' והנה היין הטוב העליוני שבו הוא אדום א' של אשל ותחתיו השמרים הרע שבו והם שחורים ש' של אשל בסוד שחור אדום הוא אלא שלקה כי עץ הדעת גפן היתה וזהו סוד סחטה ענבים ונתנה לו יין עם שמריו כמו שהן ואפילו מים הלבנים שהם רחמים לא נתנה בהן למזוגו בסוד ואין מברכין על היין עד שיתן לתוכן מים הלבנים והן אות ל' של ואשל אך אברהם מזגם במים הרחמים: ואל הבקר רץ אברהם ירמוז למ"ש בס' הזוהר פ' פנחס פר א' כנגד אברהם ראש לקרבנות כמ"ש שור או כשב או עז וכו' והוא ראש לג' אבות, ולכן ואל הבקר רץ אברהם שהם מדתו כי האיל נגד יצחק והכבש זה יעקב בסוד

והכבשים הפריד יעקב: ויהי אחר הדברים האלה וכו' שני דברים אירעו אשר לסבתם נענש בנסיון הזה וז"ש אחר הדברים מיעוט דברים שנים ומפני צער הנסיון אמר ויהי לשון צרה, הא' הוא ענין ויכוח ישמעאל עם יצחק שנימול לי"ג שנה ולא מיחה מש"כ נימול לבן ח' ימים והשיבו יצחק אתה נתנסי' באבר אחד ואם יאמר לי שחוט עצמך לא אהרהר כמ"ש ז"ל, והב' כריתת ברית עם אבימלך אם תשקור לי ולניני ולנכדי עד שמפני זה ולא נחם אלדים דרך ארץ וכו' כי קרוב הוא ענין ברית אבימלך וע"י כן ויסב אותם דרך המדבר ומתו כולם במדבר כמ"ש ז"ל וזה ח"ו יורה מיעוט אמנה בשי"ת שהבטיחו להורישו את הארץ ונפל פחד אבימלך עליו וכרת עמו ברית כנז' ולשתי סיבות הנז' הא' ענין אברהם והב' ענין יצחק לכן והאלדים נסה וכו', והיה ראוי שיאמר וינסה האלהים את אברהם אמנם רמז בדברו לתרץ קושיא אחרת והיא וכי הקב"ה צריך לנסות והרי לבב האדם מסור בידו ית', אבל הענין כי שם הויה מדת רחמים איננו מנסה אבל מדת הדין תמיד בא בדין עם האדם כענין וממקדשי תחלו אמרה מדת הדין אם לפני גלוי לפניהם מי גלוי, וז"ש ויהי אחר שני הדברים האלה הנז' ועוד סיבה שלישית נצערפה עמם הלא היא והאלדים כלומר וגם להיות מדת הדין הנק' אלדים מזומנת תמיד על האדם לכן ניסה את אברהם. ונודע כי מלת את היא רבוי והענין כי אלו היה יצחק קען היה הנסיון לאביו לבדו אבל להיות יצחק בן ל"ז שנה והיה יכול למנוע עצמו נמצא כי הנסיון הוא לאברהם וגם ליצחק הנכלל ברבוי את הנז', וטעם הדבר כבר נתנה להיות אירעו שני דברים הנז' לכן היה הנסיון לשניהם גם אברהם מפני ברית אבימלך ואם ליצחק מפני מה שדבר עם ישמעאל כנז' וז"ש ויהי אחר ב' הדברים כנז' לכן והאלדים נסה את אברהם ואת יצחק הנרמז ברבוי האת, ולא אמר ויאמר לו קח נא כו' אלא התחיל בהקדמת קריא' שם אברהם ויאמר הנני וכו' אך הענין כאדם קורא לחברו מרחוק כך רמז לו כבר נתרחקת ממני ואינך מאמין בי כי כרת ברית עם אבימלך אז השיבו הנני כלומר הנה אני עתה מזומן לעבדך כבתחלה ולא נתרחקתי ממך: ויאמר קח נא ירצ' נא עתה אשר חעאת ולא האמנת בי כנז' לכן קח נא את בנך להביא קרבן בעדך לכפר, כי קרבן מן הבהמה לא יספיק לכפר רק קרבן מן האדם, ויען אני פוקד עון אבות על בנים הקרב את בנך תמורתך, ואפילו אם ישמעאל בנך איני רוצה בו אלא את יחידך הוא יצחק יחיד לאמו מש"כ בהגר היא קענה שחזרה ללדת אחים רבים לישמעאל מש"כ ביצחק שכבר בשרתיך שהוא לבדו תוליד מן שרה כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע. וא"ת א"כ אדרב' יותר ראוי ישמעאל שתלד אמו תמורתו משא"כ ביצחק לז"א אשר אהבת כי המתנדב קרבן ומנחה לבורא עולם ראוי להיות מהיותר נאהב ומובחר אצלו ולא מנחה גרועה ושנואה

לו, ועוד סיבה ב' והיא את יצחק הוא ענין סיבה השני' הנ"ל כי גם יצחק עצמו גרם להקריב נדבה כאשר נדר בפיו לישמעאל כמ"ש ז"ל ולך לך להנאתך ולטובתך, כלומר שמהראוי היה שתקריב עצמך אלא להטיב לך בחרתי ביצחק תמורתך א"כ לך בשמחה בלי עצלות כי לטובתך הוא ואל ירע בעינך על הנער יצחק: או ירמוז שילך לו לבדו כי באולי הרוא' אותו שוחט את בנו יפתוהו בדברים עד אשר ימנע מלהקריבו וכן עשה כמו שנבאר בפסוק וישכם אברהם וכו' ובפסוק שבו לכם פה וכו', ומ"ש אשר אומר אליך אינו כפשוטו כי כמו שהודיעו לכתו אל ארץ המוריה גם יודיעו מעתה ההר ההוא בפרעות, ואמנם הענין כי כבר ג"כ הודיעו ההר באו' אל ארץ המוריה על אחד ההרים ואל"ף אחד בפת"ח ולא בסגו"ל, כלומר על ההר הידוע המיוחד הנקרא הר המוריה המפורסם מבריאת העולם כמ"ש בפרקי רבי אליעזר הוא המזבח שהקריב אדם וקין והבל ונח בצאתו מן התיבה וכו' וא"כ מ"ש אשר אומר אליך יראה מה שאני מטריחך ללכת עד שם הוא מפני שיש לי דברים לדבר ולומר לך שם והוא משז"ל על אשר יאמר היום בהר ה' יראה כי הבטיחו השי"ת שיהיה אפרו של אילו של יצחק צבור שם במזבח ההוא לעולם ובכל שנה יכפר עונות ישראל זרעו וז"ש אשר אומר אליך: או יראה כי רצה הוא יתברך להקריב שלא יאמרו העולה כי ח"ו שקר הוא ית' בדבריו כי איך חזר בו וציוהו להקריבו את האיל תחתיו, ולכן נתחכם בדבריו מעתה שיהיו דברים קיימים לעולם ולזה לא אמר וזבחהו שם לעולה אלא והעלהו תכף שהעלהו חי כבר נתקיים ציוויו כאילו זבחו ואז שחט את האיל תמורתו ואברהם לא הבין כוונתו ית' מה היתה, והשי"ת דבר בלשון רמז ואמר והעלהו שם ע"ג המזבח העלאה בלבד ואל תשחעהו תכף עד אשר אני חומר אליך את אשר תעשה וז"ש אשר אומר אליך ויחזור אל מ"ש והעלהו ולא אל מה שאמר על אחד ההרים והוא הוא מ"ש אח"כ אל תשלח ידך אל הנער וכו' אבל אברהם לא הבין זה אמנם חשב שכוונתו לצוות לו עוד איזה ציווח ומעשה אחר בעת העלאתו שם לא למונעו לגמרי מלזובחו: וישכם אברהם וכו' כאשר דיבר לו מענין עקידת יצחק היה בתפלת המנחה מן מדת הדין הנקרא אלדים אשר לסיבת' ציוהו כנו' וכמ"ס העקידה הזו כנ"ל, וזה ג"כ ירמוז אומרו והאלדים ניסה וכו', כלומר שם אלדים השולט בעת תפלת מנחה נסהו וכו', ולכן לא הלך תיכף כי לא היה פנאי עד הבוקר ואז נסע וזהו וישכם וכו', ונוסף על זה כי רצה להמתין עד הבוקר חסד לאברהם אולי יתנהג עמו במדת החסד ויחזור בו מענין העקידה ועכ"ז לא נתעצל בדבר אמנם בזריזות גדול השכים בבוקר כמ"ש ז"ל, גם אז"ל כי הוא עצמו חבש את החמור, ובזה נבין עוד למה הקדים ויחבוש אל ויקח וכו' כי מהראוי להקדימו כי חראם בתחילה להיותם מוכנים,

אך העעם כי אילו הקדים ויקח וכו' היינו אומרים כי ויחבוש לאו דוקא כי הרי שלוחו של אדם כמותו לכן הקדים ויחבוש כי טרם שקרא את נעריו חבש הוא בעצמו את החמור ובכך אומר ויחבוש הוי מדויק, ולפי שציוהו השי"ת ולך לך כמו שפירשנו שיעלים הדבר מן הבריות לכן לא לקח את יצחק בראשונה פן ירגישו איזה דבר בראותם עצי עולה ולא שה אלא עיקר לקיחתו בתחילה את יצחק, לכן הקדים לקחת את נעריו ואח"כ ואת יצחק בנו עפל אליהם באחרונה כאילו אין לקיחתו מוכרחת, גם לסיבה זו איחר ויבקע עצי עולה באחרונה עם שהיה ראוי להקדימו מכיון שהוא בעצמו בקעם ולא נעריו, אך רצה לעשות ענין הביקוע בדבר עפל בלתי היות זה עיקר סיבת ההליכה כי ההליכה היתה לאיזו סיבה אחרת אלא שאגב ארחי רצה להקריב קרבן לשי"ת ואמנם עכ"ז לא רצה לתת המצוה לזולתו אלא הוא בעצמו ויבקע עצי עולה ע"ד שנא' על ויחבוש את החמור, גם ע"ד זה יתברר מלת ויקם שהוא מיותר אך הורה זריזותו הגדולה כי היה קם בזריזות גדול כאשר הלך עם היות שההליכה היתה רוגז עליו ממדת הדין הנקראת אלדים לשחוע את בנו, וז"ש ויקם וילך וכו' עם היות שההליכה הזו אל המקום אשר אמר לו האלדים במדת הדין ולא ברחמים, ויבאו אל המקום ולא אמר אל ארץ המוריה כמ"ש תחילה ירמוז אל מה שפירשנו באו' אשר אומר אליך כי גם מקום ההר המיוחד אמר לו בתחילה וז"ש אל המקום אשר אמר לו האלדים ר"ל בתחילה: ביום השלישי וכו', הנה מושב אברהם היה אז בחברון כמ"ש ותמת שרה בקרית ארבע וכו' ויבא אברהם מהר המוריה כמ"ש רש"י על וישב אברהם בבאר שבע אין זו ישיבה גמורה וכו', וידוע כי מחברון להר המוריה מהלך חצי יום ואפילו אם נאמר כי היה בבאר שבע אינו רחוק יום אחד שלם וראינו אשר נתעכב ג' ימים, והנה מזה הדבר עצמו נתפלא אברהם וז"ש ביום הג' וישא אברהם את עיניו ועם שהיה כבר ביום הג' עדיין המקום היה מרחוק שלא בדרך טבע אז גמר בלבו כי זה הפך קפיצת הדרך שהיה ע"י נס וגם איחור זה ע"י נס כי כוונתו ית' להאריך הזמן אולי ירחם עליו ויבעל גזירת העקידה וע"כ ויאמר אברהם אל נעריו וכו' ונשתחוה ונשובה גם אני גם יצחק אליכם ותתבעל גזירת העקדה כמ"ש ז"ל כי לכן לא אמר ואשוב בלשון יחיד. או יראה קרוב אל מ"ש בס' הזוהר והענין כי כל מקום שנאמר ביום השלישי הן בענין העקדה הן בענין מתן תורה הן בענין תחית המתים יחיינו מיומים וביום הג' יקימנו וכיוצא ירמוז אל מדת יעקב שלישי שבאבות, ולכן ביום השלישי הרומז אל יעקב וישא אברהם את עיניו במראה הנבואה בעין השכל וירא ג"כ ראיה אחרת בנבואה שאמר הש"י אל אברהם כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק הלא זה יעקב הנקרא זרע אמיתי, והנה נבואת ציווי העקידה סותרת לגמרי נבואת

כי ביצחק יקרא לך זרע הוא יעקב שהיה נקרא מקום כמ"ש ויפגע במקום כי גם יעקב עם ד' אותיותיו בגמטריא מקום כנודע על ברוך המקום, וראה כי זה יעקב עתיד לעמוד ולהולד מרחוק עד ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם ועתה עדיין היה בן ל"ז שנה וז"ש וירא את המקום מרחוק ואותה נבואה מוכרחת כי היתה במראי' בין הבתרים בכריתת ברית כי גר יהיה זרעך הוא יעקב הורד למצרים וכו' אז אמר א"כ מוכרח הוא שהש"י יתקן זה ואז בבטחון זה ויאמר אברהם אל נעריו וכו' ונשתחוה ונשובה אני ויצחק אליכם ע"ד הנז': ויאמר אברהם אל נעריו וכו', יובן קרוב למ"ש ז"ל עם החמור עם הדומה לחמור וכן עד כה כה יהיה זרעך, והענין כי אז הכהונה היתה בבכורות מאב לבן היותר ראוי ואברהם היה בכור לתרח אביו וזכה לכהונה כמ"ש אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק, והעלים ענין עקידת יצחק כנ"ל על ולך לך אל ארץ המוריה ואמר להם כי כוונתו עתה להנחיל הכהונה ליצחק בנו והתנצל להם בשני דברים אם מענין הכהונה שלא יתנה לאליעזר השקול בחכמה וחסידות כנזכר ולא לישמעאל כי הוא בנו הבכור ואם מענין עכבתו אותם שם שלא ילכו עמו להר המוריה, וז"א שבו לכם ר"ל בסיבת עצמכם שאינכם ראוים לפי שאתם דומים לחמור אם אליעזר יען הוא עבד כנעני קנין כספו כשור וכחמור וגם סיבה אחרת כי הוא מזרע חם עבד פרעה שנתנו לו כשיצא ממצרים כמ"ש ז"ל ובהם נאמר אשר בשר חמורים בשרם, ואם ישמעאל גם הוא בן הגר בת פרעה המצרי אשר בשר חמורים בשרם ואינם ראוים לכהונה, האמנם אני והנער יצחק נלכה עד כה כי בו נאמר כה יהיה זרעך והוא זרע האמתי כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע ולכן הוא ירש כהונתי והרי טעם לכהונה, גם הטעם לעוכבם פה הוא ונשתחוה במראית גלוי שכינה אשר תתראה שם אלינו ואינכם כדאים להמצא שם בעת גלוי שכינה בהקריב בנו הקרבן בחינוך כהונת יצחק כמו שאירע ביום השמיני בחינוך כהונת אהרן שהיתה שם גלוי שכינה: ויהי אחר הדברים האלה וכו', אם הקב"ה היה מנסה אותו תיכף אחר היות יצחק בן ג' או ד' שנה שיקריבהו ידע הקב"ה כי לא יעמוד היטב בנסיונו ולא עוד אלא שלא יתפרסם צדקתו ברבים והוא כי הלא כל העולם אמרו אפשר שתשעים שנה עמדה מלדת ועתה מאבימלך נתעברה והסיבה היתה מן אברהם שהיה עקר וא"כ גם אברהם עצמו שהיה מכיר בעצמו שהיה עקור כמ"ש ז"ל על הביעו אל צור חוצבתם וכו' טומטומין היו ובפרע עתה בראותו דבריו ית' ודאי יאמר ויחשוב שאילו לא ידע הב"נ שמאבימלך היה לא היה מצוה להקריבו ולשוחעו להיותו עוב ורע, עוב מאת שרה שהיתה צדיקת ואנוסה ורע מאת אבימלך, ואילו היה מאברהם שהבעיחו כי ביצחק יקרא לך זרע איך יצוהו עתה לשוחטו ולכן מפני כבודן של אברהם ושרה שלא יתחלל בעולם העלים הב"ה הדבר

ואח"כ ציוהו לשוחטו דרך כבוד, ובזה היה פתחון פה לומר רבש"ע לא ימנע אם הוא מאבימלך למה העלמת הדבר ממני ועוד למה הנחת לשרה אשתי שיתעלל בה אבימלך, ואם הוא בני ממש איך אתה מצוני לשוחטו והכי נתבעלו כל הבעחותיך, לכן המתין עוד עד שכרת אברהם ברית עם אבימלך ואז נסהו, וז"ש בתחילה ויהי בעת ההיא ויאמר אבימלך ופיכול שר צבאו וכו' כלומר תיכף אחר פ' וה' פקד את שרה והוא כמו שיתבאר, אך כאן אמר ויהי אחר הדברים האלה בלשון רבים, ר"ל אחר פרשת לידת יצחק ופרשת ויהי בעת ההיא וכו' אז והאלדים נסה וכו'. והענין כי תיכף אחר לקיחתה של שרה מאבימלך. נסמכה פ' וה' פקד את שרה וזה יורה כי מאבימלך נתעברה כיון שהיה הדבר בתכיפות רב ולכן לא ניסהו אז כנזכר אך שעבר ענין ישמעאל בנו הגר וגם כי היה מן הגר בת מלכים וכיון שאמרה לו שרה גרש את האמה הזאת וכו' גרשה בשנאה עצומה במעט לחם וחמת מים ואין עוד ואם זה במאמרו ית' כל אשר תאמר אליך שמע בקולה כי ביצחק וכו' וזה יורה ודאי שאינו מאבימלך, אח"כ ויגדל הנער וישב במדבר פארן מלסטם את הבריות ואמו הגר ותלך ותתע כי עבדה ע"ז הנק' מעשה תעתועים וזה יורה ג"כ אמיתות כי ביצחק יקרא לך זרע, אח"כ תיכף ומיד של מעשה גרוש הגר וישמעאל ויהי בעת ההיא ויאמר אבימלך וכו' אלדים עמך בכל אשר אתה עושה אף בדברים שאין הדעת סובלן כנז' בענין הגר וישמעאל וזה יורה כי אילו אבימלך ידע שקלקל עם שרה לא היה אומר כך ואם נאמר שגם הוא העלים הדבר הרי עמו ופיכל שר צבאו איש מועצותיו שגם הוא אמר כך ופשוט הוא שאילו היה איזה חשש לא נעלם ממנו ולא היה אומר אלדיס עמך וכו', ולא עוד אלא שאבימלך היה אחד מנביאי אוה"ע כמ"ש ויבא אלדים אל אבימלך ולא היה מזכיר שם שמים לבעלה ובשקר אלדים עמך וכו' אלא שידע האמת כי אבימלך לא נגע אליה וגם כי לא זחה דעתו עד שהשביעו אם תשקור לי ולניני ולנכדי ג' דורות ואילו היה יצחק מאבימלך ממה נתייירא כי אלדים יהיה עם אברהם וג' דורותיו, והנה אחר כל אלה הדברים של ישמעאל ושבועת אבימלך לא נשאר שום פקפוק בלבו של אברהם ואז והאלדים נסה את אברהם כי ידע שיעמוד בנסיונו וגם כי ירים דגלו ונסו על כל העולם כי עתה יאמרו אילו לא היה יצחק בנו של אברהם איך נבחר לקרבן עולה כליל לריח ניחוח לה' וכדי לגמור להסיר לגמרי כל מין פקפוק מלבו לכן דבר לו פרעי פרעים כמו שית' וז"ש: ויאמר קח נא וכו' אם הוא לשון עתה יובן עם הנז' כי עתה אחר הדברים האלה יכול אני לצותך קח את בנך וכו' ולא בתחילה ואם נא לשון בקשה יראה ממה אשר תראה בקשתי תכיר כי לא היה בן אבימלך אמנם בנך הוא וז"ש את בנך ולכן אני בוחר בו לקרבן, ראיה אחרת כי זה נשאר יחידי בביתך ואת ישמעאל

גרש ואת אמו כנ"ל וז"ש את יחידך כנ"ל ולא עוד שאפילו מזון לא נתת להם רק לחם וחמת מים ולא עוד אלא שהנחתם שנים רבות עד שגדל ונשא אשה מצרית שנואה בעיני השי"ת זה יורה כי יודע אני שהוא בנך באמת וז"ש אשר אהבת, עוד רביעית כי הכי נקרא יצחק אשר עליו הבטחתיך כי ביצחק יקרא לך זרע וז"ש את יצחק מכל זה תכיר כי אין כוונתי לשוחטו כדי להעביר פסולו מן העולם אלא שתעלהו לעולה שהוא הקרבן היותר חשוב ונחמד כי כולה כליל לריח ניחוח, גם ראיה אחרת שאם כדבורך היה די שתקריבהו בכל מקום אבל רצוני להקריבו על אחד ההרים המיוחד שבכולן הוא הר המוריה המכוון כנגד ירושלים של מעלה זה יורה כי לשבח אני מתכוין: וישכם וכו' מהראוי שיקדים המוכרח תחילה ויקח את יצחק ואת עצי העולה ואת שני נעריו גם מלת עמו מיותרת ובפרט בהיותה סמוכה אל הנערים, אך הורה זריזותו העצומה כי סמכה דעתו אל דבריו ית' כי בנו הוא כנז' כי בראשונה עוררו להשכים בבקר גם הוא עצמו בידו ויחבוש את חמורו וגם שתראה שלקח אח"כ נעריו ולא לתכלית שגם הם יתעסקו במלאכה הנז' רק להיותם עמו ר"ל ללותו ובפרע בחזרתו מן העקידה שאז ישאר יחידי ואסור לאדם לצאת יחידי בדרך אך החבישה בידו היתה, גם לקח את יצחק בשמחה שנתאמת אצלו כי הוא בנו וז"ש ואת יצחק בנו, גם בקיעת העצים היתה בידי עצמו ולא לקחם בקועים רק מחדש בקיעה לשמה לשם עולה וז"ש עצי עולה גם רמז עצים הראוין לעולה כנז' במשנה באלו היו רגילין בעצי זית וכו' וגם שהיו מותלשין מן התולעים, ורמז כי לא אמר בלבו כי עצי היער בכל מקום מצויין אלא כדי שלא יאמרו עדיין הוא מגמגם אולי השי"ת יחזור בו כדי' לקיים כי ביצחק יקרא לך זרע לכן אפילו העצים זימנם וגם אף בקיעה מעכשיו לשיהיו מוכנים שתיכף בהגיעו שם יקריבהו עולה ולא יתצהמה עד ראות אם הקב"ה יחזור בו הגם כי עדיין לא גילה לו איזה הר הוא עכ"ז ודאי שהודיעו לאיזה רוח יפנה ולאיזה מקום ולכן ויקם בזריזות וגם של אמר לו ענין ההר עצמו אמנם ואך אל המקוה אשר' זה ודאי כבר אמר לו ודאי וז"ש אל המקום ולא אל ההר: ויפצר בם מאד ומצות אפה ויאכלו, הנה רז"ל למדו מכאן שמסרבין לקטן וכו' ועכ"ז עדיין צריך לתת איזה טעם על הסירוב לזה, והענין כי אברהם נודע בגמילות חסדים ולכן אין צורך לסרב בו לדעת אם הדבר בלב ונפש ולכן תיכף השיבוהו כן תעשה כאשר דברת משא"כ בלוע שצריך לסרב בו כי אולי אין כוונתו אלא לפנים בלבד, שנית כי אברהם היה אז חלוש בתכלית ביום השלישי למילתו כמ"ש ז"ל ואינו דרך ארץ להעריחו ולסרב בו כלל משא"כ בלוט כי זה דרך ארץ להפציר כשמזמינין אותו ולא יהיה כגרגרן והרי נת' שת' סיבות למה הפציר בו, אך עדיין קשה למה ההפצר היה מאד ר"ל יותר מן הראוי באין

דרך ארץ כלל, ולכן נכתוב סיבה ג' והיא כי נודע כי לוט לא היה כדאי לינצל מהפכת סדום כי המדינה נדונית אחר רובי אפילו אם היה צדיק גמור ומכ"ש שהיה רשע כמ"ש ז"ל על וישא לוט וכו' וירא את כל ככר הירדן כמ"ש כי בעד אשה זונה עד ככר לחם ולא ניצול אלא בזכות אברהם כמ"ש ויזכור אלדים את אברהם וישלח את לוע וכו' ויהיה מקום על המקערג לקערג ולכן הפציר בו מאד לשתהיה מצוה זו גדולה מאד ובפרע כי היא גדולה מן הצדקה שנאמר בה וצדקה תציל ממות ומכ"ש הכנסת אורחים וע"י כן ינצל מן ההפיכה: וירא אליו ה' וכו', הודע השבח שנתוסף לו כשכר שנימול זה כי תחילה היה נופל בעת המראה לפי שהיה ערל נופל ולכן נשמתו לבדו היתה רואה ולא הגוף הערל וז"א היה דבר ה' אל אברהם כפעמים אחרות היה חוזר אל הנשמה לבדה כנז' ובזה יתורץ שכיון שזו היא ראשית פרשה וגם שהיא פרשה פתוחה למה לא אמר וירא ה' אל אברם ע"ד כל המראות אחרות, וגם מה צריך בסיכורו והוא יושב, עי"ל כי באומ' אליו ידענו כי עמו כח היותו יושב ולא נופל היא זכות המילה וז"ש אליו ר"ל אל אברהם הנז' אחר שנימול ואילו אמר אל אברהם כפעמים אחרות לא ידענו כי זכות המילה גרמה לו זה, עוד השמיענו שבח המילה כי זולת תועלת כח הנפשיי להיותו יושב בעת הנבואה ולא נופל גם היה לו תועלת גופניי כי מדרך כל הנימולים להיותם שוכבים וכואבים ואף גם אם הזמן נאה ועוב אבל אברהם היה כח בו להיותו יושב וזה לא יושב במעתו אלא יושב פתח האהל כמנהגו בהיותו בריא, ועוד שלישית כי גם שהזמן קשה כחום היום והאדם הבריא מצעער מן החום הרב והוא יושב שם בתוקפו כמנהגו, ובזה יתורץ ג"כ מה צורך נהודיע אם היה פתח האהל וגם אם היה כחם היום. או יראה כמ"ש והוא יושב ירמוז אל מ"ש ז"ל על ויעל אלדים מעל אברהם כי האבות הם הם המרכבה וז"ש וירא אליו ה' ולא מראה לבד כשאר הפעמים טרם שימול אך עתה בשכר המילה נראה לו בעצמותו ר"ל רוכב עליו וז"ש וירא אליו אל עצמותו רוכב עליו ממש ואברהם יושב תחתיו והב"ה כוכב עליו אז וישא עיניו למעלה וירא את השי"ת כוכב עליו כנז' והרי זו ראיה ראשונה וישא עיניו ואמנם לא היה כענין ראית יחזקאל כי רואים ממטה למעלה האופנים ואח"כ החיות ואח"כ הכסא ואח"כ האדם הרוכב אך אברהם תחילה ראה העיקר את העליון כמ"ש וישא עיניו וירא, אח"כ ספר איך אח"כ נגלה אליו ג' אנשים חיות הקודש וגם הם נצבים עליו כענין מרכבה תחת ה' והה נצבים עליו וז"ש והנה וכו' יראה והנה מחדש ג' אנשים היו נצבים עליו אז וירא ראיה שנית זו המתמהת כנז' אז וירץ לקראת כולם הב"ה וג' אנשים מפתח האהל ולחוץ דרך הוראת חילוק כבוד ולכן וישתחו ארצה אל השי"ת הרוכב על כולם ולא למלאכים אז התחיל לדבר עם השי"ת

וקראו אדני שם רדוש אל נא תעבור וכו' ואח"כ דבר עם המלאכים יוקח נא מעט מים וכו' עם היותו מכיר שהיו מלאכים כמו שארז"ל אזיל נקרתא אזלת בנמוסה ובפרט כי ראם בהתלבשות אנשים בעלי גוף, ובמה שבארנו יתורץ אז וירא ב' פעמים ועוד למה רץ לקראתם כיון שכבר היו נצבים עליו וגם למה בראייתם זכר וישתחוו ארצה ולא כן אל השי"ת ועוד שהול"ל תחילה ויאמר ה' אל נא תעבור וכו' ואח"כ יזכיר וירץ לקראתם וכמו שרש"י ז"ל נדחק בתירוצא:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת תולדות פרשת תולדות

אתחיל לכתוב פרשת תולדות: ואלה תולדות יצחק וכו', י"ל א' ו' של ואלה היא נוספת כנודע כי אלה פוסל הראשינים והם תולדות ישמעאל הנ"ל אמנם ואלה מוסיף יאיך ח"ו יוסיף ליעקב על תולדות ישמעאל, ב' כי די לומר ואלה תולדות יצחק ואמאי כתיב בן אברהם והרי אין שום יצחק נזכר למעלה אלא זה בלבד, ג' כפל על כפל במה שחזר שנית אברהם הוליד את יצחק, ד' מה צריך להודיע אם היה יצחק בן ארבעים שנה מה שלא עשה כן באברהם ויעקב וזולתם, ה' למה עבר על מאמר רז"ל עבר אדם מעשרים שנה ולא נשא אשה וכו' ולא די זה כי גם הכתוב הכריז עליו שלא קיים דברי רז"ל כנז', ו' מה צורך בכל הסימנין הנז' בת בתואל הארמי מפדן ארם וכו' וכבר נודעו בפ' חיי שרה, ז' דהול"ל אשתו ולא לנכח אשתו, ח' מהו ויעתר לו ולא מהלשון אחריתי, ע' מה צורך בספור ויצא הראשון אדמוני וכו' ללא צורך, י' קושיא גדולה איך יאהב יצחק את עשו על כי ציד בפיו ובפרט כפי תרגום אונקלוס ואם נפרש כדברי רז"ל שהיה מרמה את יצחק וצד אותו בפיו של עשו היאך מעשרין את התבן וכו' אין הכתוב מסכים בזה שהרי אחרי אומרו ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה שהוא צדה ממש בשדות כתיב ויאהב יצחק כי ציד בפיו, י"א איך עלה בדעת יעקב לקנות בכורת עשו שלא כדין בקערת תבשיל א' לא יעלה זה בדעת, י"ב קושיה כוללת בביאור כל אלו היתורים אם באו' על כן קרא שמו אדום ואם מה ענין מכרה כיום ומה ענין הנה אנכי הולך למות וכו': והביאור במה שנק' לעיל אמאי קאמר ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וידוע כי בן אברהם היה, אבל כוונת הכתוב לפי מ"ש תחילה ויקברו אותו יצחק וישמעאל מלמד שנתקיים מ"ש הב"ה לאברהם תקבר בשיבה עובה שהבעיחו שישמעאל יעשה תשובה ויתכפר והתקבל תחת יצחק הקעון ממנו ורצה השי"ת להודיע מה שכרו ואמר כי הנה להיותו נקרא ישמעאל בן אברהם ומתכנה ז"ל נדחק בתירוצא: (אמר המעתיק אליהו חיון הי"ו בכאן מצאתי חסר עד פרשת תולדות יצחק, חבל על דאבדין): אל אביו לפי שעשה תשובה זכה להוליד י"ב

נשיאים ועתה יצרך לומר ואלה להוסיף יצחק לישמעאל כי כבר שב בתשובה ונתיחס אליו, ואמר שהשוה אותם בצד מה לכבוד אברהם אביהם חזרתי לחלק ביניהם מפני כבודו של יצחק ואמר כי אעפ"י שהשויתים כי כמו שכתבתי ואלה תולדות יצחק בן אברהם כתבתי ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם מ"מ הפרש גדול יש ביניהם והוא כי כשהוליד אברהם את ישמעאל היה מטיפת ערלה קודם שנימול והיה נקרא עדיין אברם חסר ה' אך כשהוליד את יצחק כבר נקרא אברהם שלם כי הולידו מעיפת מילה קדושה וכמ"ש ז"ל לא נקרא אברהם שלם אלא עד שמל וזהו שחזר ואמר אברהם הוליד את יצחק ושתף שם אברהם לענין ההולדה וההזרעה כנז': או יהיה קרוב לזה והוא כי הרגיש הכתוב שהרי כתוב כי ביצחק יקרא לך זרע ואיך כתיב ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם ולזה הודיענו כי יש הפרש גדול כאשר נייחס הבן אחר האב או להפך והוא כי מוכרח הוא שנייחס הבן אחר האב כי כך הוא ולכן ראוי להשוות תולדות יצחק לקרותם בן אברהם כמו תולדות ישמעאל לקרותו בן אברהם ולכך הוסיף ו' וכתב ואלה להוסיף על הראשונים ולהשוותם, אבל בחינה השניה כשנאמר זרע פלוני זה הוא אז נאמר כי יצחק הוא זרעו של אברהם מיוחס אליו בפרטות כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע וז"ש יקרא לך כלומר כשנתודע לך בענין עצמך מי הוא זרעך לא נרחיב להזכיר את ישמעאל גם הוא רק את יצחק לבדו אבל כשנתייחס קריאת שם ישמעאל עצמו מוכרח הוא שנאמר בן מי הוא בן אברהם וז"ש אברהם הוליד כי ענין התיחסות הולדת הזרע עצמו של אברהם לא נזכיר רק את יצחק: או יראה קרוב לזה מקושר עם מ"ש רז"ל בפ' וישב יעקב משל למרגלית שנפלה בחול אדם כובר בכברה וזורק החול עד שמוצא המרגליות וכו' ולכן בתחילה שהיה מדבר ענין יחוס תולדות האומות מי הם השוה אותם ונתעסק בהם דרך קצרה כי אחר שיחס תולדות ישמעאל הגדול ייחס תולדות יצחק הקטן והשום יחד עם תולדות ישמעאל בהו' הנוספת במלת ואלה לפי שאין עסקינן עתה במעלתם ואח"כ שמצא את המרגליות הוא יעקב הנכלל באו' ואלה תולדות יצחק וכנודע כי ביצחק ולא כל יצחק אז הניח זרק הצרורות והתחיל להתעסק בעניני המרגליות באורך, והתחיל לייחסו עד אברהם ראש המשפחה במעלה ולא כן תרח אביו והתחיל היחס מן אברהם ואמר אברהם הוא ראש היחס והוא הוליד את יצחק זרעו המיוחס ולא כן ישמעאל ואחר לידת יצחק ספר נשואיו כדי לייחס את רבקה כמו שית' ואח"כ הודיע בארוכה סדר העיבור וסדר הלידה של יעקב היא המרגליות ולכן אל תתמה אם יאריך כאן כל ספוריו כלם וכמו שיתבאר: ויהי יצחק וכו', נודע כי אברהם ויצחק מלכי קדם היו (שכבר עבר מבן עשרים ולא קיים מצותו) כשני יושבי עירם ומי בכל גדוליהם שלא יחלו פני עשירי

עם להשיא בתו אליו ולא עוד אלא שכבר עבר מבן עשרים ולא קיים מצותו א"כ מוכרח כי נביאים הם ולא מצאו בכל העולם אשה כשירה כמו רבקה והוצרך להמתין מ' שנה עד תגדל רבקה וישלח ויקחה ממרחקים מפדן ארם עם היותה בת רשעים בתואל ולבן המפורסם במעשיו כל זה הוראה גדולה כי לולא היתה צדקת גמורה אין בכל העולם כמוה לא המתין אליה, וגם זה הוראת חסידותו כי עם היות יצחק יחיד לאביו עשיר מופלג בחור חזק לא מלא תאותו לקחת אשה המזדמנת רק המשיל ביצרו והמתין מ' שנה כדי שלא לקחת מבנות הכנעני הארור ולקחת ממשפחתו עד שגדלה והיתה בת ג' שנים בלבד כנודע וכל זה להוראת חסידות יצחק ולא כן ישמעאל כי לכן כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע וגם זה הוראת רבקה כי לולי גדולת מעלתה לא המתין לה ולקחה בת ג' שנים והוא כבר בן מ' שנה, ומזה תבין גדולת יעקב בניהם שהוא המרגליות הנ"ל, ומכל זה יצא לנו כי הכל היה לסיבת היות רבקה צדקת כמוהו והיתה בת זוגו ראויה לו מן' השמים וז"ש לו לאשה: ויעתר וכו' עוד הגדיל להודיע כמה צער עבר על יצחק עד שנולד יעקב וכל זה להראות כי לולי שהיתה רבקה צדקת גמורה ומזומנת לו משעת ימי בראשית לא המתין כ"כ והוא כי לא די שהיה כבר בן מ' שנה ועבר על זמן מצוה ושלת למרחקים ולקח בת רשעים ועדיין היא קטנה בת ג' שנים ולא עוד אלא שהמתין י' שנים עד היותה גדולה בת י"ג שנים ועדיין לא ילדה והמתי לה עוד י' שנים אחרים עד שהיה בן ששים שנה לקיים דין להמתין לאשה י' שנים שלא ילדה וכבר היה מחויב לישא אחרת ולא עוד אלא שמן הדין לא היה לו להמתין כלל כי הרי עקרה היא ממש ועכ"ז המתין ויעתר יצחק לה וכל זה נגד עבע אשתו ונכח שלה כי הרי עקרה היא והתפלה הזו לבעלה היתה והוא מ"ש לנוכח אשתו: או יראה במ"ש ז"ל כי גם יצחק היה עקר וכפי זה היה ראוי להתפלל על עצמו בתחילה ולא חשש על עצמו להתפלל שיתן לו בנים סתם רק מאשה זו בפרטות ולא מאחרת ולא השגיח להיותו עקר רק התפלל לנכח אשתו על כי עקרה היא ולא חשש על עקרותו, ואם נרצה לפרש עוד הענין באומרו לנכח אשתו כמ"ש ז"ל כי שניהם עלו אל הגג זה בזוית זו וזו בזוית זו וכשהיה מתפלל יצחק היה מהפך פניו לנכח אשתו ומתפלל עליה להורות כי סיבת תפלתו היתה על כי עקרה היא למעוטי עקרות שלו שלא חשש אליו בלבד, עוד ראיה כי גם השי"ת היודע חקרי לב ידע כוונת יצחק כי על אשתו היתה תפלתו ולכן ויעתר לו ה' ר"ל לו לכוונת תפלחו ממש ולכן לא השיב לו שיקח אשה אחרת ושהוא יתרפא מעקרותו רק ותהר רבקה אשתו כי נשארה רבקה לבחינת אשתו והיא עצמה ותהר ולא לקח לו אשה אחרת לשתהר: ויתרוצצו וכו', לא די כל הצער שעבר כי גם אחר שנעתר לו ה' ותהר היה ראוי שמאז ואילך יעבור זעם

ולא יוסיפו לראות עוד ואדרבה גם אחר ההריון הרגישה צער עצום לא אירע כן לשום אשה הרה מבריאת העולם להיות ב' עוברים בבטן א' מתרוצצים בהתכלית הקטטה עד שהיו ממש מתרוצצים זה את זה כגבורי כח המתאבקים זה בזה, אז בראותה כי הדברים הראשונים הווים בעולה לקחת איש גדול אשה קטנה ולהמתין היא מלתעבר עשר שנים או יותר אמנם רצוץ הבנים לא היה כן בעולם ואדרבה זה יורה כי איזה דבר רע יש בבענה וכמ"ש בו ופושע מבטן קורא לך וכענין שבתי אוצר פירי, והנה יצחק מפורסם כי נבחר לה' מזבח והועלה למעלה לה' וכל הרע הוא מצדה כי אינה צדקת ואינה ראויה אליו אז ותאמר אם כן שענין הריצוץ הזה הוא הוראה על גרעוני ולמה זה ההריון היה לי ויאמר לו ה' קח לך אשה אחרת ולא אנכי וכמ"ש על ותהר רבקה אשתו, ולהיות חשדא זו עליה עצמה לא רצתה לדבר הדברים אל יצחק בעלה גם היה נביא גדול והוא עצמו אשר העתיר על ההריון כי לא רצתה להזדלזל בפניו לא לספר לו ענין הריצוץ אפילו לא לשאול ממנו שידע מאת ה' אה הצער הזה הוא מצידה כי היא אינה צדקת ולכן ותלך בסתר לבית מדרשו של שם בן נח לדרוש את ה' להודיעה פשר דבר ולא ירגיש יצחק כלל בכל זה הענין: ונחור לפרש הכתוב עצמו באופן אחר ויתרוצצו וכו', נודע כי מעבע הנשים להרגיש נענועים ורצוצים בבטן אם קודם ההריון ולפי שרחם האשה בהיותה קוצה לקבל הריון או בהיותה חולנית מליאה רוח או דם מתנועעת וצירים וחבלים רבים ורעים יאחזון אל האשה כמפורסם ובאולי אירע כן לרבקה, לז"א דע לך כי האמת הוא כי ותהר כבר רבקה אשתו בלי ספק ואם ראית כי ויתרוצצו בקרבה לא היה אלא אחר הוכר העובר וגם כי היו שנים וגם כי כבר היו בנים גמורים בחדשים האחרונים של העוברה וז"ש הבנים כי כבר היו בנים גמורים וגם כי היו שנים וכמ"ש ז"ל שהרגישה בהגיעה לפתח ע"ז זה רץ בצד זה של בטנה וזה רץ בצד האחר וכו' אז נגמר בדעתה (לדי מחיתך בכאן תיבה) כי אין הריצוץ רק מפאת הבנים ותאמר א"כ כלומר אילו היה חולי ברחם כנז' יקרה היא לכל הנשים אבל עכשיו שכבר הם בנים גמורים והם שנים והם במקום צר איך יתנועעו וירוצו כסוסים דבר שלא היה מיד ותלך לדרוש את ה' ואילו עלה בדעתה שהיה מפני החולאים כנז' היתה דורשת אל הרופאים: ותאמר א"כ וכו', כי הנה נתברר כי עיקר זרע אברהם הוא יצחק וכשרבקה נתעברה חשבה בדעתה כי אם ישמעאל נקרא זרעו של אברהם הוליד י"ב תולדות כמספר י"ב מזלות השמים השולעים על הארץ מכ"ש שהיא תלד י"ב שבטים צדיקים, וכאשר גדל ההריון והבנים אשר בקרבה רצו זה לצד זה וזה לצד זה וכבר הכירה שאינם רק שני בנים בלבד אז אמרה לא ימנע אם הי"ב שבעים שאני עתידה ללדת יהיו בהריון הזה כדרך ובני ישראל פרו

וישרצו וכו' כשרצים ששה בכרס אחד הנני רואה כפי הריצה שלהם שאינם רק שנים ולא י"ב וכפי זה אומר ויתרוצצו לשון ריצה ולא ריצוץ, ואם נאמר שאוליד שנים שנים למה הה רצים ומתרחקים זה מזה כאילו נלחמים ואני מרגשת צער נמרץ בזה אין זה דבר טוב בלי ספק וז"ש ותאמר א"כ שהם שני בנים בלבד וגם שהם רצים ונלחמים א"כ הי"ב שבטים כענין זה שאני עתידה לילד למהה זה אנכי סובלת הצער הזה על חנם ואם כשירים וצדיקים הם למה מתקוטעים ובפרע כי היא היתה חושבת כי שניהן רשעים בשוה אחד כי שניהם רצים אז ותלך לדרוש את ה' מה יהיה משפע הנערים ומעשיהם: ויאמר וכו', את חושדת כי תלדי י"ב שבטים צדיקים ואינו כן כי אין בבענך רק שנים לבד אלא שאינם כשאר י"ב השבטים שכולם גוי אחד בארץ ועם אחד הם אבל יחלקו לשני גויים ולשני דתות וז"ש שני גוים בבענך נמצא כי הגוי האחד מהם הוא אב אחד יקרא והוא יעקב והוא יוליד אח"כ י"ב שבעים וכולם יעבדו את ה' וגוי אחד יחשבו כולם, וכן הבן השני אב גוי אחד יהיה והוא עשו וכל בניו יקראו אומת אדום גוי אחד עובדי אלילים, והרי ידעת כי [אין] הי"ב שבעים יוצאים ממך רק האב של כולם והוא יעקב וכן ע"ד זה בעשו כנז' וא"ת מאחר שאינם י"ב שבטים אלא שנים לבד מ"ע הריצה והריצוץ הזה לז"א ושני לאומים: יראה כי להיות אשר הם עתידים באורך הזמן להיות נחלקים לשני גוים ונודע כי אין נקרא גוי אלא קיבוץ קהל עם ה' ועדיין אינם גוים שלימים רק ב' בנים יחידים אבל מעכשיו רוצים להיות מבהיותם בבטן שני מלכים נפרדים אע"פ שאין להם עדיין אומה למלוך עליהם וכמ"ש ז"ל אין לאום אלא מלכות ואע"פ שאינם גוים רבים ממש אלא שני יחידים יכולים להיות מלכים הם הנקראים לאומים ומבקשים ליפרד זה מזה שלא להיות אחד משועבד לחבירו בעודם במעיים להורות על העתיד ולהתחזק מעתה וז"ש ממעיך יפרדו. וא"ת והרי כבר נפרדו במעים ומה זה כל הימים מתרוצצים לז"א ולאום מלאום יאמץ כי גם שכבר נפרדו ממעיים זה מימין וזה משמאל עדיין אינם מרוצים בזה להיותם שניהם מלכים ועדיין בכל יום מתקועעים להתאמץ זה על חבירו ולהיות אחד מהם מלך לבדו ושליע על חבירו ואין שלום כלל ביניהם להיותם שני מלכים יחד כל אחד על אומתו כענין מ"ש ז"ל כשזה קם זה נופל, זא"ת הנה מכל זה יורה גדולת הבנים האלה כי גם בעודם במעיים מבקשים למלוך וכזה לא נראה מימי קדם וא"כ תגדל הקושיא איך אין בהם דעת והבחנה ומוסר להיות שלום ביניהם ולמלוך יחד שניהם בעולם על שאר שבעים אומות ויכבד הקען לאחיו הגדול ממנו כי כן צותה תורה כבד את אביך לרבות אחיך הגדול ולז"א ורב יעבוד צעיר יראה איני אומר זרב רוצה לעבוד הצעיר רק יעבוד להורות את אשר עתיד להיות בהכרח ככי רצונו ית' והוא שרב

יעבוד לצעיר להיות יעקב חבל נחלתו ועשו עוען כי לו משפע הבכורה אפילו אם הוא בן השנוי כמ"ש ואת עשו שנאתי וע"י כן יש כל הקעעה הזו כי הבכור רוצה למלוך כפי עבע העולם ואני בחרתי ביעקב הקען כנז', ואחר שנולדו כתיב ואחרי כן וכו' רצה ה' להודיע כי בדין הוא עושה לבחור למלך ליעקב כי הוא הבכור האמתי כמ"ש ז"ל משל לשפופרת ו' הנכנס ראשון יוצא אחרון וזהו שרמז באומרו ואח"כ יצא כי אחר שהזרעה היה יעקב הבכור אחר כן של ההזרעה אבל לענין היציאה יצא אחרון והראיה לזה כי גם בצאתו ידו אוחזת בעקב עשו כאילו תופשו לדין למה יצאת ראשונה אחר שאני בכור להזרעה וזה ג"כ ירמוז כמ"ש ויצא הראשון כי לא היה ראשון רק בענין היציאה לא בהזרעה אז ויקרא שמו הקב"ה עצמו יעקב להיותו חבל נחלתו כי הדין עמו במה שאחז בעקבו והראיה לזה כי הכי קראו יעקב ע"ש העקב לרמז כי הוא הבכור ולכן תפשו בעקבו וז"ש ויקרא ולא ויקראו: ויגדלו הנערים, גם אחר שגדלו הורה יעקב כי בו בחר יה ולכן היה יושב אוהלים בית מדרשות כמשפט הכהנים והבכורות פרושים עובדי ה' עוסקי התורה כמ"ש ובאת אל הכהנים: ויאהב יצחק וכו', שלא ידע כוונתו ית' נהג כדין תורה לא יוכל לבכר את בנו האהוב על פני בן השנוא כיון שהוא בכור וז"ש ויאהב יצחק את עשו להיותו בכור אע"פ כי ציד בפיו ויהיה שנוא כענין אומרו ה' הוא הטוב בעיניו יעשה ואני לא אזוז מדין התורה וכמ"ש שמואל לא תהוי באעבורי אחסנתא מברא בישא לטבא ומלת כי אינו טעם רק אעפ"י שציד בפיו אבל רבקה שדרשה את ה' אוהבת את יעקב כי ידעה רצונו ית' ואוהבת את יעקב: ויאמר יעקב וכו', הנה מן הבען נתנבא כי הוא הבכור כי גם לכן ידו אוחזת בעקב עשו כנז' ולו משפט הבכורה אלא שבקש תחבולה כדי שעשו יודה בפיו למוכרה אך עיקר סמיכתו היה על היותו יודע האמת כי הוא הבכור ולא עוד אלא שגם ראה פניו שלא נהג כמעשה הבכור כי הנה בא מן השדה הוא עייף משפיכות דמים ומגלוי עריות, גם ראה כי אפילו אינו כשאר הבנים הפשוטים אלא בן סורר ומורה זולל וסובא ובאומרו הלעיטני לשון הלעטה וזוללות מן האדום אלא תבשיל עדשים אדומים גם סיבת יין אדום וז"ש שנית האדום וראה לגודל הזוללות כי כל הרואהו בכך קרא שמו אדום ע"ש זולל וסובא כנז' האדום האדום אז רימהו ויאמר לו מכרה כיום: ויאמר עשו וכו' כבר בהיותנו בבען אמנו הייתי מפרכס לצאת בפתח ע"ז ובחרתי לחלק הע"ז והנה אנכי הולך למות בעוה"ב והנה הבכורה היא כהונה גדולה לזכות לחיי העוה"ב א"כ למה זה לי בכורה קחה אתה שאתה עלתה לחלקך חיי העוה"ב ולך נאה ולא לי וז"ש למה לי בכורה גם ז"ש זה כלומר עתה כיון שכבר חלקנו העולמות בבטן אמנו: או ירמוז הנה אנכי הולך למות כי מחויב אני עתה בג"ע ובש"ד ששפכתי ואיך אעשה בבכורה

אחר שאנכי הולך למות כנז', או ירמוז הנה הרגתי לנמרוד מלך שנער כמ"ש ז"ל ומוכרח אני שגואלי הדם ימיתוני א"כ למה זה אני עתה לי בכורה אפילו שבתחילה הייתי ראוי אליה, ואחר שמכרה מדעתו בלא אונס ולא עוד אלא כי ויבז עשו את הבכורה אחר שאכל ושתה ולא היה עתה אנוס כי כבר אכל ולא עוד אלא ששפך דם וג"ע והרשיע מאד ולא עוד אלא שתכף האמת יעקב הוא הבכור הרי נתברר כי יעקב הוא המרגליות שכל עסקו ית' בו והוא הנקרא זרע יצחק ואברהם ולא זולתו כנז' בפסוק ראשון אברהם הוליד את יצחק: ויהי כי זקן יצחק וכו', באברהם איש החסד בעל הברכות והמצות נאמר ואברהם זקן וכו' וה' ברך את אברהם משא"כ ביצחק מדת הפחד והגבורה היתה בו הויה אחרת לגריעותה ולצרה כי ותכהין עיניו מראות ועוד צרה אחרת כי בקש לתת הברכות לעשו ולהסירה מזרע יעקב וז"ש ויהי לשון צרה ולא היה כיהוי בלבד אלא הסתלקות הראיה לגמרי ולזה הוסיף וביאר מלת מראות, גם רמז באומרו מראות לתת עעם למה כהו עיני הצדיק הזה והוא מ"ש ז"ל כדי שיבא יעקב ויטול הברכות ועם זה נדייק אומרו מראות סיבת ותכהין עיניו היתה מראות כלומר שלא ראה מי הוא יעקב ויוכל כדי לרמותו וליעול הברכות. ולשלא נוציא ח"ו לעז על הצדיק איך רצה לתת הברכות לעשו הרשע ואם נאמר שלא היה יודע אי אפשר כי הרי בן ס"ג שנה היו יעקב ועשו בעת הזו ובפרע דבר פשוע בפי כל הבריות כי יעקב תם יושב אוהלים ועשו איש שדה כלומר נוחל ויורש השדה ותמיד דירתו שם ובס"ג שנים נמנע הוא שלא יכיר יצחק במעשיהם וא"כ כי הכתוב אומר ויאהב יצחק וכו' היא הפך מפשועו כי חלילה שיאהבנו מפני השוחד ח"ו אמנם אומרו כי ציד בפיו הוא להפך כלומר לא אהבו יצחק אהבה גמורה בחושבו שהיה צדיק כי יודע היה במעשיו ושונא אותו בעבורם ומהם אהבהו יען מצא בו דבר עוב עצום והוא כי ציד של עשו היה מאכילו בפיו של יצחק והנה זו מצות כיבוד אב ואם שכתוב בו למען יאריכון ימיך בעוה"ב שכולו ארוך וכד ומה גם בעשו שקיים מצוה זו יותר מכל הנבראים כמ"ש רשב"ג כנודע, וגם עתה בא הכתוב לתת התנצלות לאותו צדיק כי ח"ו לא עלה בדעתו לתת כל הברכות לעשו ולהסירם מיעקב זולתי רצה לקיים מצות התורה לא יוכל לבכר את בן האהובה וכו' הרי לא תעשה כי את בן השנואה יכיר הרי מצות עשה ורצה לקיים מצות עשה ולא תעשה ובפרט כמ"ש ז"ל לא תהוי באעבורי אחסנתא אפילו וכו' ורצה לתת לו חלק הבכורה הנוגעת לו, והנה בזמנים אלו הוא לענין ירושת ממון אכן בימים ההם היה לענין הכהונה כי הבכור היה מקריב הקרבנות ורצה יצחק לתת לו בכורת הכהונה כנז' כדי שע"י כך יזכה גם הוא לעוה"ב ובפרע בכח מצות כיבוד אב החמורה כנז' כי יעקב לא יצערך אל ברכותיו כי צדיק גמור הוא ויזכה אל

ברכת העוה"ב בזרוע וז"ש ויקרא אל עשו וזה לסיבת היותו בנו הגדול הבכור כנז' ובזה יתורץ מה בא להשמיענו שהיה הגדול והרי כתיב ויצא הראשון אדמוני וכו' באומרו הגדול רמז כוונתו שהיה לתת לו הבכורה באופן שהוא דבר ועמו, וראה יצחק כי זכות יעקב גדול ואולי תתקוף השעה ואע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי את העתיד כמ"ש בא אחיך במרמה וכו' לכן רצהה להסיר כל הסיבות המעיקות ולכן לא רצה ששום נברא יעמוד שם אולי יוגד הדבר ליעקב ולרבקה: וז"ש ויאמר אליו בני כלומר יש כאן אלא אתה בני בלבד וז"ש אליו למעט את זולתו ויאמר ג"כ עשו אליו הנני ויאמר כלו' הנני לבדי ואין זר אתנו וז"ש שני פעמים אליו: גם בזה יתורץ מה צורך אמירות ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני ויאמר הנה וכו' אז בראותו שאין זר שם ויאמר הנה נא וכו' ולא הוצרך לכפול שלישית מלת אליו: או יראה עם הנ"ל יודע אני כי אינך ראוי לברכו' אלו לולא שאני סומך על זכות מצות כיבוד אב ואם הגדולה כנז' ולכן רצה תחלה לדעת אם עדיין קיים במצוה זו וז"ש ויאמר אליו בני כלו' האם עדין אתה בני ומחשיב אותי כאב כמנהגך ויאמר אליו הנני ככחי אז כחי עתה לשרתך כבן את אב וכשמוע זה אמר בלבו א"כ בכח מצוה זה כבר יכול אני לתת אלו ברכות העוה"ב גם הוא כנז' ולכן בקש כי גם במעשה גמור יהיה לו זכות הנז' הלא היא לקיים עתה מצות הנז' כתקנה כדי שיזכה אל הברכות, והקדים ואמר הנה נא זקנתי וכו' יראה הנה נא ר"ל עתה אשר הגעתי לפרק שרה אמי בן קכ"ג שנים ה' שנים קודם כבר זקנתי כי הגעתי לפרק אדונתי כמו שכתבו ז"ל וזהו מלת נא וזול' זה ג"כ כהו עיני וסומא חשוב כמת ובכן לא ידעתי יום מותי כי כבר אני מת בחיים ואגב אורחיה ירמוז כי הצדיק ובפרט הנביאים יודעים זמן מיתתם ומה שנעלם מהם אינו אלא פרטות היום עצמו כמ"ש ז"ל על דוד המלך כשאמר הודיעני ה' קצי וז"ש לא ידעתי יום מותי כי זמן המיתה ידעתי אבל היום בפרטו' נעלם מכל גברא: או יראה אל תאמר כי אעשה כיעקב כי כראות עצמו' חולה ציוה את בניו כמצווה מחמת מיתה וברכם כפי הראוי להם כי הנה הוא נשתנה העולם בו כמ"ש ז"ל על ויגד ליוסף הנה אביך חולה מש"כ אני כי עדין לא חלה שום גברא אלא הולך בדרך ומתעש ויוצא נשמתו וע"כ מתירא אני מזה ולכן אני ממהר לברכך קודם שתערף השעה, ועם הדרך הראשון יתורץ אומר לא ידעתי לשעבר כלו' מן היום שכהו עיני לא ידעתי כי מאז חשוב אני כמת: ועתה שא נא וכו' יראה א"כ שתמיד היית מקיים מצות כבוד אב ואם לא יספיק בכך כי אם ועתה תחזור לקיימה כהלכתה בעת הזו שאני מבקש לברכך ובקום עשה ככל כחך תקיים המצוה הזו לשמה ולכן שא נא כליך ואל תאכילני נבילו' כמ"ש ז"ל שלא תהא מצוה הבאה בעבירה, ועשה תשובה באותו פרק ובאותו מקום וצא

השדה הידוע אשר שם אתה הורג נפשות כמ"ש ז"ל ע"פ ויבא עשו מן השדה וכו' וכתיב כי בשדה מצאה ושם באותו שדה עצמו עשה תשובה ואם תצוד לי ציד לי לשמי לקיים המצוה הנז' וגם תשמור ה' דברים המפסידים את השחיטה הרמז בה' יתירה של ציד"ה ומה שאז היית צד נערות מאורשו' וצודד נפשות עתה צודה לי כנז': או יראה הנה כוונתי שלא תערף השעה ולכן שתמהר בכל יכולתך ואמנם רוב הצדים חיה ועוף ממיתין אותם בסייף או בחץ או לפחו' נערפין כי לקחתם חיים ותמימים הוא נמנע ולכן שא והשחז שני כליך הם הסייף הנק' תלייך והחצים אשר בקשתך ויהיו בדוקים בלי פגימה וכשתצודם תשחעם כהלכתם דרך צידה, ואין זה מן התימה כי אם רב יונה (בר יונה) בר תחליפא היה בודק חץ ויורה בעוף הפורח ושוחטו כהלכתו מכ"ש עשו ראש הצדים בעולם שכ"א איש יודע ציד וכו' מאין כמוהו וע"י כן תכף בצאתך השדה תוכל לצוד לי ציד כלו' ציד הנשחט כהלכתו הראוי לו משא"כ אם תתאחר לצודן חיים ותמימים ואח"כ תשחט: או יראה במה שנותן עעם לשבח למה לא הוליך עשו עמו בגדיו החמודו' בגדי אדם הראשון אשר לסבתם היה נק' איש יודע ציד שהיו העופות וחיות נכנעין אליו והוא תופש בהם ולא נצערך אל דברי חז"ל שהקב"ה השכיחן מדעתו אמנם כיון שצוה יצחק שיהיה לו זכות בכל הפרעים בצידה זו לשיזכה אל הברכו' לכן אמר לו ועתה לא תעשה כפעמים אחרות שהיית צד החיות ע"י הבגדים ההם אמנם עתה לשיהי' כל הזכו' ע"י לגמרי ולא בדרך נס שא וטול עמך כליך תליך וקשתך ועל ידם צודה לי ציד וז"ש ועתה וכו': ועשה לי וכו' רוצה אני שהכל יהיה על ידך כי גם עשית המעעמים ובישולם יהיה על ידך וגם זה יהיה לי לשמי לקיים המצוה הזו אשר אחזת בה. כל ימיך וז"ש כאשר אהבתי כלו' כי זו המצוה היתה סיבה אל אשר אהבתיך כמו שביארנו לעיל על ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו וחלילה שיהיה הדבר כפשועו שהיה משתבח יצחק ומעיד על עצמו שהיה ח"ו זולל אוהב מטעמים, גם הזהר שלא תבשיל המעעמים בבית אלא בהיותך בשדה (צא) השדה ושם תצוד הציד ושם תעשה לי המעעמים ומשם תביאם לי פה ותכף ואכלתי בעבור אברכך ולא תערף השעה כי אם תבשלם בבית אולי ירגיש יעקב כנ"ל ובזה יתורץ אומ' והביאה לי כי הוא מיותר, והנה הברכות האלו הם ברכות העולם הבא ואף כי גופי יברכך ויאהבך כי ציד בפיו הנה נפשי הקדושה' שנאך על מעשיך הרעים אך עתה כאשר תקיים מצוה זו הגדולה במחשבה ובמעשה בכל הפרעים תוכל גם נפשי הקדושה לברכך: ורבקה שומעת וכו' רז"ל דרשו ששמעה ברוח הקדש ופשע ורבקה שומעת מכחיש זה אמנם סמך אל מה שפירשנו על ויאמר אליו בני וכו' כי לא היה שום נברא בעולם ובא הכתוב להגיד איך עצת ה' היא תקום להפך עצת יצחק כי בראות רבקה

כי היא שמעה את כל הדברים עם שהיה שבדבר יצחק לא היה שם רק עשו בנו בלבד וא"כ שמיעה זו היתה ברוה"ק וז"ש ורבקה שומעת בדבר יצחק אל עשו בנו כלו' לבדו אז אמרה א"כ כיון שמן השמים מגידים לי ודאי שכוונת הב"ה היה להפך עצה זו אז נתחזקה בלבה להגיד ליעקב שיבטל העצה הזו, ועוד טעם אחר כפי הפשט והעבע כי ראתה שהלך עשו אל השדה הידוע הרחוק מן הישוב לצוד ציד ולא די זה אלא שצריך להמתין עד יצוד ויבשל המעעמים ומשם יביאם מבושלים וז"ש להביא ולא נצערך אל מה שנדחקו רז"ל לתרץ להביא אף מן הגזל והנה בכל צריך זמן רב מאד וראתה כי מכ"ש שהיה שכבר יש לה צאן מזומן והאש והעצים מוכנים בבית שתמהר לעשותם קודם שיבא עשו ובזה יתורץ שהיה לו לומר בתחילה וילך עשו ואח"כ יסכר ורבקה שומעת וכו' ותאמר אל יעקב וכו':

ורבקה אמרה וכו' שני פעמים הזכיר לאמר ושניהם מיותרים אך הענין כי אחר שרבקה נתחזק בלבה עצה זו רצת' לחזק גם את לב יעקב ואז לא אמרה לו לך נא השדה אלא ספרה ואמרה לו את מה שבארנו באו' ורבקה שומעת שהיה ברוה"ק ואיך מן השמים מסייעין לו ונותנין לו עצה זו וסיבת סיפור ואמירה זו היתה לאמר לו אח"כ האמירה עצמה הלא היא הנה (נא) שמעתי וכו' לך נא אל הצאן וכו' ועכ"ז נתיירא יעקב ואמר אולי ימושני אבי וכו': ואמנם כי מצאנו כי שינתה רבקה בספרה אל יעקב את דברי יצחק וכוונתה היתה להלהיב את יעקב ולזרזו לעשות זה וז"ש הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו ספור דברים ואמנם כוונתו האמתית לאמר נוסח זה הביאה לי ציד וכו' כי הנה הגם שיצחק אמר בעבור תברכך נפשי כוונתו היתה לפני ה' שיסכים הב"ה בברכתו והראיה היא כי אמר בטרם אמות ונודע כי בעת המיתה שכינה שרויה למעלה מראשות החולה ובפרט של הצדיק ובדרך שמצינו במרע"ה וזאת הברכה אשר ברך משה לפני מותו כלו' בעת שהמיתה היתה כבר לפניו שאז גם השכינה מצויה שם ולזה ג"כ שינתה ואמרה לפני מותו ולא אמרה בטרם אמות שאפשר להיותו זמן רב קודם המיתה, גם לשלא יסתכל יעקב בתוקף אופן קיום מעשה מצות כיבוד אב ולא אמרה כמו שאמר יצחק ועתה שא נא וכו' כמו שפירשנו רק קצרה הדברים להסביר הענין ואל יחשוב כי זכות עשו תעמוד לו וע"ד זה יתורצו כל השנויים: או יראה בדרך רמז קרוב אל מה שפרשו בס' הזוהר בקצרה ואנחנו נרחיבהו ב"ה והענין במה שנודע גלגול אדם בג' אבות וחוה בד' אמהות כנז' בס' הזוהר פ' קדושים וע"כ אין קורין אבות אלא לג' אמהות לד' ואברהם תיקון ענין עבודה זרה וע"כ נשרף באור כשדים בסוד ואשריהם תשרפון באש ולא עליו כי הוא ניצוץ קדוש אלא בעד ישמעאל שהיה אז עדיין כלול בו בסוד צדיק הנתפס בעון

הדור ויען הוא לא חטא הספיק במוסרו עצמו לכבשן וניצול, ואח"כ יצא ממנו ישמעאל הרע המעורב בטוב אברהם ועליו נאמר ותרא שרה וכו' מצחק לשון ע"ז כי בהיותו מעורב בנפש אדם הראשון כנודע כי כל הנשמות טובות ורעות היו כלולים בו בסוד עץ הדעת טוב ורע הוא היה השאור המחטיא לאדם הוא אביהם לחטוא בע"ז והרשע בחייו קרוי מת לכן התפלל עליו אברהם לו ישמעאל יחיה לפניך ויהיה צדיק ונתקבלה תפלתו וחזר בתשובה, ואח"כ ניצוץ הטוב שהיה בישמעאל היה יתרא הישמעאלי שלקח בת נחש לרמוז כי הוא היה תחילת רעת הנחש שהסית לאדם לעבוד ע"ז, אח"כ יצחק היה ניצוץ הטוב של אדם ועמו מעורב (ניצוץ הטוב של אדם ועמו מעורב) ניצוץ רע של שפיכות דמים ולכן הוצרך למסור נפשו להקרב לעולה ולישפך דמו ויען לא נתפס כי אם בעון זולתו ניצול וניתן איל תמורתו ומחשבה טובה נצטרפה למעשה, ואח"כ יצא ממנו הסיג הרע הוא עשו וחשב יצחק לתת לו הברכה ולהחזירו למוטב כדרך אברהם עם ישמעאל ולפי שעון שפיכת דם רע לבריות וחמור יותר מעון ע"ז שהיה לשי"ת ולכן לא נתקן עשו ולא חזר בתשובה כישמעאל ונשארו הברכות ליעקב. ולפי שנתקלל אדם בעבור חוה לכן לא נתגלגלו ברכות יעקב שהוא אדם הראשון אלא ע"י רבקה היא חוה ולא ע"י יצחק ולכן גלגל השי"ת הגלגולים ההם שלא יקבל יעקב הברכות ע"י יצחק כלל לא במעשה ולא במחשבה ואדרבה חשב שעולם כמנהגו נוהג ועדיין לא נתקן אדם ועדיין היה בכלל העשר קללות שנתקלל ונודע כי כשזה קם זה נופל א"כ הנחש ראוי ליטול הברכות הלא הוא עשו גלגול קין הבא מזוהמת הנחש כי לכן הרג להבל בפיו כנודע, וז"ש ויקרא לעשו בנו הגדול כדמיון קין הגדול ויאמר אליו בני אתה הוא קין בן אדם והשיבו הנני אז ציוהו כי כמו שקין נטל חלקו הקרקעות גם הוא עשו איש שדה ולכן יצא השדה לצוד ציד כדמיון קין שופך דמים וכמו שזוהמת הנחש גרמה לאדם לאכול מעץ הדעת ב' מטעמים טוב ורע ויחמדם ויאהבם גם עתה עדיין העון ההוא קיים לכן ועשה לי מטעמים שנים כאשר אהבתי לאכול ב' מטעמים טוב ורע ועדיין לא נתקן החטא ההוא א"כעדיין אין יעקב ראוי נברכות אלא אתה כי עדיין החט הראשון קיים וכמו שהנחש השיאני לאכול המטעמים גם אתה עשה לי מטעמים והביאם ואוכלה על ידך, וגם יעקב תשב שלא נתקן חטא אדם וא"כ יוסיף בזה חטא על חטא ויביא עליו מחדש קללות אחרו' יען רימה את אביו באופן שיביא עליו קללה אחרת נוספת על קללת אדם ומכ"ש שלא יתהפך לו הקללה ראשונה של אדם לברכה וז"ש קללה ולא ברכה, אז הודיעתו אמו כי בא זמן תיקון חטא אדדם על ידה וע"כ אם חטא אדם בהמה ששמע לקול חוה הנה עתה יתוקן בזה עצמו שישמע לקולה וז"ש עלי קללתך בני כלו'

בסבתי בא לך קללה כזה אדם וזה מפני ששמעת בקול אז אך עתה אם אשמע בקולי אכין ורקין מיעוטין כי מיעט השמיעה הראשונה שעלה נאמר ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך אבל עתה שמע בקולי לזו המצוה לכפר אדם היתה כי סחטה ענבים ונתנה לו לכן עתה ויבא לו יין וישת ולא תירוש בן יומו עם השמרים כנודע: ואלה תולדות יצחק וכו' רז"ל אמרו כל מקום שנא' ואלה מוסיף על הראשונים ובהן א"א לדורשו כך כי ישמעאל ותולדותיו רשעים ויצחק ויעקב צדיקים ואמנם בא לתרץ אל השואל איך השי"ת נתן לישמעאל י"ב בנים וכולם נשיאים ולא כן יצחק הצדיק אחיו לז"א גם תולדות יצחק מוספים הם על הראשוני' כי הנה ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק והוא יעקב הנק' זרעו ותולדתו של יצחק וגם הוא הוליד י"ב שבטים כישמעאל והנה בני בנים הרי הם כבנים ובערך זה הוא מוסיף על הראשונים אבל יש הפרש גדול ביניהם הלא הוא כי י"ב בני יעקב נק' שבטי יה כנגד י"ב מזלות וי"ב עמודי שמים נחלקים לד' תקופות וד' דגלים כנודע וכנגדם בקליפת י"ב נשיאים בסוד נשיאים ורוח וגשם אין וכו' שהם העננים שרוח קימעא מעבירתם מן העולם, וביאור הכתוב כך הוא כי ישמעאל ובניו נמשלו אל הנשיאים הם העננים ובבוא אליהם הרוח מפזרם זה רוחו של משיח שעליו נאמר ורוח אלדים מרחפת כו' כנודע גם גשם אין להם כנודע כי כן אירע לישמעאל כי לא זכה שירד גשם עליון להשקותו בצמא רק מים תחתונים מן הבאר וז"ש וגשם אין, וזה ג"כ סוד והשקית ברגלך כגן הירק כי אין הכוונה כפשוטו שטורח ברגליו ללכת למלאות מים מן הבאר להשקות הירק אבל הענין כי ארץ מצרים שותה מן מים תחתונים נילוס הנובע מן התהום למטה מהקרקע אשר תחת רגליך אבל ארץ ישראל שותה מים עליונים למטר השמים אשר על ראשך תשתה מים והסיבה לזה הוא כי בהיות ישמעאל איש אחר י"ג שנים היה מתהלל במתת שקר כי אז בקש להרוג את יצחק ולירש את אברהם כמ"ש ז"ל על גרש את בן האמה וכו' כי לא יירש וכו' ואח"כ היה להפך כי ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק נמצא כי היה מתהלל במתת שקר כי ליצחק ניתנו נכסיו. וא"ת איך אמרה ואלה תולדות יצחק בן אברהם כי אין התוספות רק בבחינה שגם יעקב הוליד י"ב שבטים אבל אינם דומים זה לזה כי אלה בני ישמעאל ואלה תולדות יצחק הצדיק המיוחס לבן אברהם והרי גם בישמעאל אמר ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם ויחסו אחר אביו לז"א (אעפ"י) אברהם הוליד את יצחק כלו' אין הולדת אברהם מתייחסת אלא ליצחק כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע אבל בישמעאל אע"פ שתחלה קראו בנו כבר חזר הכתוב עצמו וייחסו אחר אמו כמ"ש אשר ילדה הגר וכו': או יראה תירוץ הקושיא הנז' באופן אחר כי האמת כי גם תולדות יצחק ראוים היו להוסיף על הראשונים להיותם

שנים עשר כבני ישמעאל וז"ש ואלה בתוספות וא"ו אלא ע"י שאמרה רבקה למה זה אנכי כענין זה לכן לא ילדה רק שנים אלו לבד כמו שנבאר, ואל תאמר כי אינו אלא מפני איזה פגם של יצחק ובפרט כענין ליצני הדור שהיו אומרים מאבימלך נתעברה שרה משא"כ בישמעאל לז"א אברהם הוליד את יצחק ירמוז אל מה שכתבו רז"ל וגם בס' הזוהר כי לכתחלה צייר הב"ה דיוקנו של יצחק כאברהם ממש עד שכל העולם מעידין אברהם הוליד את יצחק א"כ יותר היה יצחק קרוי בן אברהם מישמעאל אלא הטעם הוא מפני רבקה שאמרה למה זה אנכי כמו שית'. או אפשר לתרץ ולדרוש מלת ואלה בשני אופנים או לשבח או לגנאי אם לשבח הוא מפני שלמעלה אמר בישמעאל ויגוע ויאסף ואין גויעה אלא בצדיקים לימד שעשה תשובה וא"כ שפיר איתקרי ישמעאל בן אברהם וגם להורות על זה חזר ואמר ואלה תולדות יצחק וכו' כי כמו שיצחק תולדות אברהם כן ישמעאל ראוי לקרוא בן אברהם כיון שעשה תשובה והרי הוסיף ואלה על הראשונים לשבח, ואם לגנאי הענין הוא כי כמו שמישמעאל בן אברהם נולדו פסולים נביות וקדר וכו' גם בתולדות יצחק נולד מהם עשו הרשע המוסיף על הראשונים ברשע ושקול היה ככל בני ישמעאל וזהו ואלה בתוספ' וא"ו ועתה הרגיש הכתוב עצמו תמיהא גדולה איך מיצחק הכהן עולה תמימה יצא ממנו עשו רשע גמור טד קצה האחרון לזה חזר ואמר אברהם הוליד את יצחק: יראה הנה בישמעאל אמרתי ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וביצחק אמרתי ואלה תולדות יצחק בן אברהם דע לך כי עם היות שניהם נק' בני אברהם עיקר תולדותיו של אברהם יצחק הוא ולא ישמעאל וז"ש אברהם הוליד את יצחק עד שארז"ל שצר פני יצחק כפני אברהם וכל העולם מעידין וכו' כנ"ל כי הוא היה דומה לאברהם בכל פרטיו אם בחסידות ואם בפרצוף וכמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע ולא בישמעאל וא"כ אל תתמה על החפץ כי כל מה שאירע לאברהם אירע ליצחק כמשאז"ל וכמו שאברהם הוליד ב' בנים ישמטאל ויצחק ולא נק' זרעו כי אם יצחק כן יצחק עם שהוליד עשו ויעקב אינו נק' זרעו רק יעקב כמ"ש ז"ל על כי ביצחק ולא כל יצחק: ועדין יש להקשות כי הנה היות הבן רשע יהיה או מצד אביו או מצד אמו והנה ברבקה לא מצינו פגם וביצחק נמצא ספק וכמו שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה וכיון שמצאנו ריעותא שיצא ממנה עשו הרשע נתלה הריעותא ההוא בספק הרעוע הנז' ונאמר א' מב' פעם אם שאברהם היה זקן וגה עקר לגמרי וא"כ מאבימלך נתעברה שרה ולכן יצא עשו מיצחק או על הפחות נאמר כי מב' יצא כי נתעברה טיפת זוהמא של אבימלך שהטיל בשרה עם עיפת קודש אברהם ולכן יצא יצחק מעורב טוב ורע כענין קין והבל שנולדו מתערובת אדם ונחש כנודע וע"כ יצאו משם כמו כן עשו ויעקב עוב

ורע, ולזה מיעע הכתוב שתי הסברו' האלה באו' ואלה תולדות יצחק בן אברהם כי על הראשונה ולא בן אבימלך לבדו ובאומרו אברהם הוליד וכו' דחה הסברה השנית ויהיה כי אברהם לבדו אשר הוליד את יצחק ולא בשיתוף זוהמת אבימלך, האמנם עדיין צריך לתת ראיה ומופת הענין כי הנה ישמעאל נולד מאברהם בזמן שהיה נק' אברם כי עדיין אז היה ערל ולכן יצא ישמעאל רשע מש"כ ביצחק שלא רצה הב"ה להוציאו עד אשר נימול אברהה ואז נתחדש שמו ונקרא אברהם בתוספות ה' שהיא ה"א אחרונה שבשם הנק' שכינה כי אל זה רמזו ז"ל באו' בהבראם בה"א בראם גם דרשו באברהם והכל א' וא"כ מוכרח הוא שיצחק יהיה צדיק גמור ואין בו זוהמא ח"ו כי הרי אחר שנק' אברהם בה"א יתירה אז הוליד את יצחק והרי הוכרחנו כי הולדת עשו הרשע לא יצחק גרם לו ח"ו וכפי זה נלך לדרך אחרת ונאמר כי רבקה לא היתה צדקת וע"כ יצא יעקב הצדיק מצד יצחק ועשו הרשע מצד רבקה לז"א: ויהי יצחק וכו' יראה גם אם נאמר שמפאת רבקה נולד עשו גם זה א"א הא' מפני יצחק עצמו שפגם גדול הוא לו שלקח אשה שאינה הגונה ח"ו. והב' מפני רבקה עצמה שהרי כתיב שרה אמו שהיתה דומה לשרה בכל ענייניה, והביא גם ראיה מבוארת לזה כי אי אפשר לומר שרבקה לא היתה הגונה לו דא"כ בהזדמן ובדרך מקרה לקחה ואינה בת זוגו ולא מה' היחה זאת לו וזה אינו כי הרי ויהי יצחק בן מ' שנה וכו' כנודע כי נעקד בן ל"ז שנים ואז נתבשר אברהם ברוח הקודש ויוגד לאברהם ובתואל ילד את רבקה שהיא בת זוגו ולכן אל תהרהר ותאמר אילו נהרג יצחק אבדתי את זרעי ולמה לא השאתיו אשה כדי שישאיר זרע אחריו וא"ל ברוח הק' כי עדיין בת זוגתו לא נולדה הלא היא רבקה והוצרך להמתין עוד ג' שנים אחרים שתהיה ביאתה ביאה ולא השיאו תכף אשה אחרת מבנות כנען והוצרך לשלוח לאליעזר עד פדן ארם ביודעו כי היא בת זוגו האמתית וצדקת כמוהו א"כ זה יורה כי לו לאשה כנז' בסוף הפסוק כלו' אשתו המיוחסת לו א"כ אי אפשר להעיל פגם עשו הרשע אפי' ברבקה וא"כ עדיין הקושיא במקומה איך יצא עשו הרשע מבין שני צדיקים אלו יצחק ורבקה, לכן בא הכתוב להגיד הענין על מתכונתו באו' בת בתואל וכו' כי באמת דבריו תמוהים מה צורך לחזור להגיד לנו פה ולהפסיק בין ואלה תולדות יצחק וכו' אל לידת עשו ויעקב בענין סיפור יחס רבקה ובפרט שכבר נת' ענינה באורך נמרץ פ' חיי שרה אבל כוונת הכתוב לבאר הסיבה אל הנז' והיא כי אין ספק כי בן חכם מצד האב ובן כסיל מצד האם כי לזה נא' תוגת אמו האמנם לא מצד רבקה עצמה רק מפאת הייחס שלה והוא היותה בת בתואל הרשע ואחות לבן הרשע כמו שית' והענין כמ"ש ז"ל כי רוב הבנות דומות אל אביהן ומתיחסות להם כמ"ש ושם בת אשר סרח אך הזכרים אחר אמותם כמ"ש אלה בני

לאה והנה בתואל כומר גדול לע"ז ומגלה עריות ליקח כל הבתולו' כמ"ש ז"ל ומצדו יצא עשו שופך דמים ומגלה עריות כמ"ש ז"ל על והוא עייף וז"ש בת בתואל, עוד אחר' גרמה לו והוא שהיתה אחות לבן רשע מלובן ומזורז ברשע ורוב הבנים דומים לאחי אמם: או יראה ויהי יצחק וכו' במה שנודע כי לא נברא העולם מתחילה וגם אינו מתקיים אח"כ אלא בזכות ג' האבות דבהו אשתיל עלמא ואתקיים והם סוד חכמה ותבונה ודעת כמ"ש ה' בחכמה יסד ארץ וכו' אברהם ירש החכמה בסוד מ"ש ז"ל כליותיו של אברהם היו נובעות חכמה ויצחק ירש הבינה ולכן ויהי יצחק בן מ' שנה וכו' בסוד בן ארבעים לבינה ואז נשלם וירש מדרגתו ואח"כ נשא אשה ויעקב ירש הדעת המכריע בין שניהם גם רבקה מצד עצמה צדקת גמורה היתה והשכינה היתה תמיד עמה כמ"ש ותרד העיינה ותמלא כדה מלמד שעלו המים לקראתה מזה ידע אליעזר כי היא האשה אשר הוכיח ה' לבן אדוני וזה נרמז בר"ת בקח"תו א"ת רב"קה בא"ר כי עלה הבאר לקראתה א"כ כל זה יורה כי לו לאשה ר"ל שהיתה אשתו הראויה לו א"כ אין ספק כי לא נולד עשו רק מצד לבן ובתואל כנז'. או יראה כי הנה האדם אינו חועא אלא מצד החומר שבו המורכב מן ד' יסודות ויצחק בשעת הטקדה השלים נפשו והיתה עולה תמימה כליל לאשים ואפרו צבור ע"ג המזבח כמ"ש ז"ל כיון שנשרף באש שהוא היסוד העליון מכל הד' יסודות ארמ"ע השלים ד' יסודותיו וקדשם לשמים וז"ש ויהי יצחק בן מ' שנה כלה מהד' יסודות כלול מעשר הם ארבעים והושלמו ע"י אש המזבח הנרמז בר"ת ב"ן אר"בעים שנ"ה ב"אש גם רבקה לא נלקחה ליצחק לאשה אלא ע"י הבאר הנרמז בר"ת בק"חתו א"ת ר"בקה כנז' א"כ אין ספק ששניהם צדיקים היו ולו לאשה מששת ימי בראשית וסיבת זוהמת עשו לא היתה אלא מצד היותה בת בתואל ואחות לבן כנז': ויעתר וכו' כראות יצחק כי בת בתואל ואחות לבן היא ומפני זה היה מוכרח לצאת זוהמת עשו משם וע"י כך היה השי"ת מונע ממנה ההריון שלא יצא הרשע ההוא בעולם ולא היתה מניעת ההריון מצדו ח"ו כי צדיק גמור היה לסיבה זו הוצרך ויעתר יצחק ולא ויתפלל רק ויטתר שהרבה מאד בתפי' כעתר זה המהפך הגורן כמ"ש ז"ל, וז"ש ויעתר וכו' כלו' מה שהוצרך יצחק להרבות תפי' לא מחסרון זכותו ח"ו אלא לנכח אשתו כלו' וגם לא מצד אשתו עצמה כי גם היא צדיקת אלא מצד אותם שהם נכח אשתו נכחיים ונגדיים לה למנוע ממנה ההריון הם בתואל ולבן כנז' אשר לסיבתם היתה עקרה מיום לידתה ואלו בחעאה לא תהיה עקרה רק תמנע מלילד אחר שגדנה וראויה לעונשים וז"ש כי עקרה היא אז ויעתר לו ה' כלו' לו בזכותו וכן ותהר רבקה לסיבת היותה אשתו בזכותו ולא בזכותה אע"פ שהיתה צדיקת יען חעאת לבן ובתואל כנז' שלא יצא עשו כדוגמתה: או יראה ויעתר

וכו' מה שהרבה בתפלה אין זה ממיעוט זכיותן וכו' ח"ו אלא לסיבת אשתו כי עקרה היא ואין הוא עקר אך היא עקרה ממש מיוה שנולדה ואין לזה שום רפואה בדרך עבע כלל כי אין זה מכה ברחם או עיכוב הריון כי אם עקרות ממש: או יראה ויעתר וכו' מה שהוצרך לרבות בתפילה הוא כי ראה באצטגנינו' אשר מזלה של רבקה נכחיי ונגדיי לה שלא תלד וז"ש לנכח גם נכח בגימע' מזל"א או מזל עם הכולל להורות כי המזל נהפך נכ"ח ונגדיי אליה והראיה לזה כי עקרה היא מעולם ואלו אין המזל נכחיי לא תהיה עקרה לעולם אמנם תתעכב זמן מלילד ואחר תשוב ללדת כמנהג הנשים המתעכבות מלילד, וא"ת כיון שעקרה היא למה יעריח למעלה כ"כ כיון שיכול לישא אחרת לז"א לנכח אשתו כלו' במה שיתבאר למטה כי יצחק ורבקה גלגול אדם וחוה הם וע"כ חוה טרחא כ"כ יקבל הברכות וע"ש ונמצא כי רבקה היא חוה אשתו שמששת ימי בראשית ומוכרח הוא לתקנה עתה מאשר חטאה בעץ הדעת וזה נרמז בס"ת לה' לנכח אשתו' ס"ת חוה כי רבקה זו היא חוה עצמה אשתו הראשונה ומה שתחלה נק' חוה על שם כי היא היתהה אם כל חי אדרבה עתה כי עקרה היא ולכן הרבה מאד בתפלה ויעתר וכו' ולא נשא אחרת. והנה נבאר הדרך הזה ע"ד האמת הנעלם והבן זה הנה להיות כי המזל שלה היה נגדיי ונכחיי אל אשתו שלא תלד לכן הוצרך לעלות בתפלתו עד מקום הי"ב מזלות העליונים המושלים על אלה הי"ב מזלות התחתונים טש"ת סא"ב וכו' כי העליונים הם י"ב צירופי ההויה כנודע מס' יצירה ואלה הם י"ב מזלות המושלים על ישראל כי הם משם הוי' וכתיב כי חלק ה' עמו והי"ב מזלות תחתונים מושלים על אומות העולם ובזה יתישבו שני המחמרים החלוקים זה אומר בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא וכו' וזה אומר אין מזל לישראל והענין כי מזלות תחתונים אינם לישראל רק העליונים כנז'. והנה ד' אותיו' הויה הם סדורות כפי יושרם אבל לעשותם י"ב צירופים צריך להפך האותיו' ממטה למעלה ולצדדין ולצרפם כנודע וזהו מה שרמז בהזכיר ענין תפלתו בלשון ויעתר שדרשו בו רז"ל כעתר הזה תפלתו בלשון ויעתר שדרשו בו רז"ל והפך ד' אותיות הויה לי"ב צירופים וז"ש ויעתר יצחק לה' לשם הויה עצמה היפכה בתפי' וצירפה לי"ב צרופים כדי להכניע המז"ל התחתון העומד לנכח ונגדיי לאשתו כי עקרה היא, והנה אלו הי"ב צרופים שרשם הם ג' הצירופים הראשונים המתחילים באות יו"ד כנודע והם סוד ג' ההויות אשר בברכת כהנים ומן הראשון נמשכין ממנו החיים וזהו יברכך ה' וישמרך כי בהסתלק האדם מן הארורה שנתארר אדה"ר שהיא ענין המיתה והיסורין נשמר מהם ונשאר חי וזהו יברכך ה' וישמרך ומן הב' נמשך העושר שאינו ניתן לאדם רק בהיות פניו ית' מאירין ומשגיחין בו בעין טובה כי העני פניו חשוכות וכאלו

מלמעלה בכעס עמו ומן הג' באים הבנים בסוד וישם לך שלום וכמ"ש משים שלום כבית בטל הרי כי ענין בני חיי ומזוני תלוים בג' צרופים אלו הכלולים י"ב מזלות העליונים, והנה ג' הויות הנז' הם בגימ' מזלא ובגימ' נכח וז"ש לנכ"ח אשתו גם יש בהם במלואם יו"ד ה"א וכו' שלישים אותיות והם ל' של לה' כלומר ויעתר יצחק לשם הויה אל ג' צירופים הראשונים שבהם ל' אותיות וז"ש לה' ויען העיקר התפלה היא לשם הויה אמנם צריך לפתוח הפתח והשער שהוא שם אדני כנודע כי לכן תקנו בתחילה אדני שפתי תפתח כי כיון שהיא בחינת השער והפתח העליון גם שפתי תפתח שהם פתח גוף האדם ואח"כ אנו נכנסין עד שה הויה ומתפללין ברוך חתה ה' וכו', והנה שם אדני במילואו אלף דלת וכו' עולה תרעא הוא תרגום של שער וזהו סוד ג' אותיות עתר שבויעתר ונודע כי שם אדני היא בחינת ההה"י"ן של הויה נמצא שנשארין ב' אותיות י"ו וזה ויעתר צירוף ההו"ה ואדנות ונמצא כי תחלה נכנס בפתח אדני עד שם ההויה ושם תקע מחשבתו בג' צירופיו הנק' נכ"ח כנז' וז"א ויעתר יצחק לה' לנכח אז ויעתר לו ה' ולא שם אדני כנז' וזהו סוד ז"ה שמי לעולם כי כמנין זה צרופים יש בשמי שם הויה וכשנוסיף עוד וזה זכרי יהיו ב' פעמים זה הם כ"ד צירופים שבשם אדני הנק' זכרי כנודע לכן הושם בו ו' וזה להוסיף על זה הראשון לשיהיו כ"ד צירופים כנז': ויתרוצצו וכו' לא אמר וירוצו או וילחמו רק ויתרוצצו מל'ה מורכבת משניהם מלשון ריצה כמ"ש ז"ל כשהיתה עוברת על בתי כנסיות יעקב רץ לצאת וכו' ומלשון ריצוץ שהיו מתקוטטים על חלוקת ירושת העולמות יעקב בוחר עוה"ב ועשו עוה"ז ובהביטה כי גם בתוך המעים היו מתקוטטים ידעה כי מכל שכן יתקוטטו כל ימיהם יחד אחר צאתם בעולם ותמיד ישנאו זל"ז אז ותאמר אם כן למה זה אנכי אם בשנים אלו יש לי כ"כ צער מחמת שנאתם זל"ז אפי' בהיותם תוך הרחם אם אוליד י"ב כמנין זה תגדל שנאתם בחילוק הירושה עד אין קץ ומפני זה לא ילדה י"ב שבטים כנ"ל על ואלה תולדות יצחק ע"ש, או יראה א"כ שעשו הרשע יותר מכל שבעים אומות כמנין כן יצא ממני למה זה אנכי בעולם: או יראה א"כ שמתקוטטים יחד מן הבטן נר' שיורה על כי אחד מהם אותו הרץ בעוברי טל פתחי ע"ז שיהיה רשע גמור וא"כ כי בן כסיל תוגת אמו ומצדי נולד כמו שנת' על ויהי יצחק בן מ' שנה למה זה אנכי הייתי אשת יצחק הצדיק כי דבר זה יורה שאיני בת זוגו ואיני הוגנת לו: או יראה כיון שמן הבטן יש קטרוג גדול ביניהם א"כ תמיד גם אחר לידתם יתנהגו כן זה יתגבר ע"ז וזה ע"ז ולא יודע האמת בעולם לעבוד השי"ת וא"כ מה תועלת יש אף אם זרע יעקב יכירו אלהותו ית' בקריעת ים סוף ויאמרו זה אלי ואנוהו מורה באצבע וגם בהר סיני באמור להם אנכי ה' אלדיך וז"ש למה זה ולמה אנכי ונודע כי רבקה מכלל

הנביאות היא כמ"ש על ויוגד לרבקה וכו' האומנם לא יכלה לעמוד על תוכן הדבר מה יהיה באחרית הימים אז ותלך לדרוש את ה' לא לה' עצמו רק לשם ועבר לדרוש משם את ה' כי הם נביאים גדולים ממנה והיא דרשה מאתם שהם ידרשו מה' וז"ש את ה' ולא לה'. אז: ויאמר ה' לה ע"י שם ועבר ולא אליה עצמה רק לה כנודע כי כשאומר אל אברם אל משה ר"ל אליהם ממש וכשאומר לאברם או למשה או לישראל ר"ל בשבילם שני גוים וכו', כפי הדרך הראשון שביארנו על למה זה אנכי יראה עתידה היית ללדת י"ב שבטים הנרמזיה בשני גוים ושני לאומים ולאום מלאום יאמן ורב צעיר ויצא הראשון ואח"כ יצא אחיו כמ"ש ז"ל שהם י"ב אבל בשביל שאמרת למה זה אנכי והרהרת אחר מדותי כל הי"ב לא יהיו רק שנים לבד שני גוים וכו' כפי הפשע, והנה כפי הדרך הד' שביארנו יראה שני גוים וכו' כי זולת שבעים אומות הנק' בני נח הנחלקים בדור הפלגה כנודע הנה יש לך עוד שני גוים אומות יתירות על השבעים ההם ונחשבות לאומות בפני עצמם ומה שראית תמיהה גדולה כי מן הבען הם מתקוטטים הטעם הוא כי עתה מתחיל להתברר העוב מן הרע והסיגים מן הכסף כמבואר אצלנו בפ' נח ובפ' לך לך על ואעשך לגוי גדול ע"ש ואמנם מעיך הם כדמיון הכור שבו מתבררים הסיגים מן הכסף הם עשו ויעקב וז"ש ממעיך יפרדו ואחר שמשם יפרדו זה אל הקדושה וזה אל הקליפה אז פעם יגבר זה ופעם יגבר זה כשזה נופל זה קם כמ"ש והיה כאשר תריד וכו' וכמ"ש לא נתמלאה ירושלים אלא מחורבנה של צור וז"א ולאום מלאום יאמץ וכאשר איזה אחד מהם יקום ישלוט בכל השבעים אומות ואחת האחרות שהם בגימ' לאם חסר ו' וזה ימשך עד אחרית הימים כי אז ורב שהוא עשו יעבוד צעיר שהוא יעקב וכל העמים בשפה ברורה יעבדו את אלדי יעקב וילכי באורחותיו, ולהורות כי אין יעקב מולך עד אשר עשו היא החיה הד' של דניאל תשלוט בכל ארעא לא אמר וגדול יעבוד הקטן כנראה שהוא בבחינ' שנותיהם רק רב וצעיר בענין המעלה כי בהיות שיגדל עשו ויתרבה על הכל ויעקב צעיר ונבזה מכל האומות אז יעבוד הרב אל הצעיר והרי יצתה מספיקא שאמרה למה זה ולמה אנכי כנ"ל בדרך הד': וימלאו וכו' לכאורה אגב ארחה השמיענו כי ג' מיני עיבור הם הא' חסד והוא מז' חדשים והב' הארוך הוא לי"ב חדשים כההוא עובדא דאכשר רבא תוספאה כד אשתיהי תריסר ירחי והג' הוא הבינוני הנק' מלא במלואו לא חסר ולא יתר והוא לט' חדשים וז"ש וימלאו ימיה כי עיבור הט' חדשים הוא המלוי האמתי: ואמנם כפי דרכנו בא להורות את אשר עתידה מלכות הרשעה של עשו להתפשט בכל העולם ע' חדשים שנא' לכן יתנם עד עת יולדה ומי היא זו רבקה אמו של עשו שילדתו לט' חדשים וזהו סוד עד עת יולדה ולא אמר עד ט' חדשים: או ירא' הודיע הכתוב כי בכל ימי עיבורו לא

חזר עשו מדרכו הרעה ועד אשר מלאו ימיה ללדת והגיע עת הלידה גם אז היה מקערג עם יעקב והנה היו תומים בבענה ולא תאומים ומחוברים רק תומים חסר האלף להורות כי אחד מהם חסר ממנו אמונת הנק' אל אחד שהוא הב"ה: או יראה וימלאו וכו' ירמוז אל מ"ש ז"ל כי עשו נולד אדמוני ולכן לא מלו אותו כעובדא דנתן הבבלי ואחר שהגדיל לא רצה למול וז"ש אם לא דם שנאת ודם ירדפך דם המילה ודם החרב לה' מלאה דם וכיון הכתוב להודיע כי לא מקרה היה רק מאת ה' היתה לשישאר ערל והראיה כי הנה וימלאו ימיה ללדת וכלו לו חדשיו ועכ"ז: ויצא הראשון אדמוני א"כ אינו מפני שעדיין לא נפל בו דמו גם לא די ששערו לא היה לקוי כמנהג הנפלים כי גם כולו כאדרת שער וכ"כ היה כי הנה כל העולם הרואים אותו כך ויקראו שמו עשו כלו' עשוי ונגמר הוא ואינו לקוי כפי הנראה מאשה אנו רואים אותו שיצא אדמוני אלא ודאי כי מאת ה' היתה לשישאר ערל מוכן לגיהנם: ואחר כן לא אמר ואחר יצא כענין הנאמר בפרץ וזרח אלא ואחר כן להורות כי לא נשתהא הרבה לצאת אלא תכף אחר כן אחר יציאת הראשון יצא אחיו והסיבה היתה כי הלא ידו של זה היתה אוחזת בעקב עשו ולא רצה להסיר ידו משם, וענין סיפור זה להורות גם את העתיד כי תכף בהגמר מלכות עשו יתפוס יעקב את המלכות ולא תמלוך אומה אחרת בינתים כמ"ש ז"ל שלחה לו מלכות הרשעה מי תופס המלכות אחרינו שרטט וכתב לו ואח"כ יצא אחיו וכו' ולפי שהוראה זו לא הבינה שום אדם זולתי השי"ת ע"כ לא היה מי שקרא שמו רק השי"ת ויקרא שמו יעקב ולהורות כי אין זה הוראה על תפישת העקב רק על העתיד כנז' לכן קראו יעקב לשון עתיד שעתיד לעקבו באחרית הימים מ"ש יעקב ולא עקב כי אך אם נדרשהו ע"ש תפישת ולא קראו עקב לשעבר ע"ש תפישת העקב, גם ירמוז העקב והוא כי רצה ירמוז בחינת היד התופשת והעקב הנתפש שהוא יעקב יו"ד כנגד היד ועקב כנגד עקב עשו:

ויצחק בן ששים וכו' גם זה טעם וראיה אחרת אל הנ"ל כי לא יצא עשו מצד יצחק ח"ו כי הרי ויצחק בן ששים שנה היה בלדת אותם ובן ששים לזקנה וכבר כלו כוחות היצה"ר ותגבורתו א"כ לא מצדו היה: ויגדלו הנערים מיום היותו בבטן בוצין מקטפיה ידיע וגם אחר שהגדיל והיה בן י"ג שנה ויום א' מחויב במצות נתחזק ברשעתו וירמוז אל מ"ש ז"ל על דם שנאת ודם ירדפך כנ"ל וז"ש אחר שגדלו הנערים גם אז לא רצה למול בפשיעה ויהי עשו ש"ד איש שדה נאחז עם הקליפה הנק' שדים יושבי מקום שדה שדוד כנודע ולא השלים שם שד"י ע"י אות ברית קודש כנודע ונשאר ש"ד גם לקח אומנות נמרוד הרשע להעביר כל עולם על השי"ת והי' .צד את הבריות בפיו כמ"ש ע"כ יאמר כנמרוד גבור ציד וז"ש ויהי עשו איש יודע ציד לחעוא ולהחעיא, ויעקב להפך ממנו לגמרי איש

תם מהול כמ"ש התהלך לפני והיה תמים הפך איש שדה ויושב אוהלים שנים של שם ועבר כל היום ללמוד וללמד הפך יודע ציד. גם ירמוז ויהי עשו איש שדה הורג נפשות ומחריב את העולם דומה אל המזיקין והשידין שוכני מקומות השדודים והחרבות כי כל חפצם להקריב ולהשמים ויעקב להפך זה יושב אוהלים גורם ישוב ובנין אל השמים הנק' אוהלים וימתחם כאוהל לשבת ע"י התורה המקיימת העולמות, גם ירמוז אל מ"ש ז"ל שאותו היום הרג לנמרוד ולקח ממנו בגדי אדה"ר שעל ידם היה צד ציד וע"י כן נעשה הוא יודע ציד וז"ש ויהי עשו איש יודע ציד: ויאהב וכו' לא יעלה בדעת כי יצחק הנביא טעה לאהוב שונאו של השי"ת ואילו כן הל"ל ויהי יצחק אוהב את עשו ר"ל מקדמת דנא אבל אמר ויאהב עתה מחדש ע"י המעשה הנז' שהרג לנמרוד הרשע שהשליך לאברהם אביו לכבשן האש וגם היה מחטיא כל העולם לעבוד ע"ז ושקולה מצוה שעשה עתה עשו ככל העברות שעשה עד אז ולבחינה זו אהבו ולא אהבה גמורה מצד מעשיו ח"ו וזה כי ציד בפיו שהרג לנמרוד בעל הציד וזכה עשו ולקח בגדי הקודש של אדם שעל ידם ציד בפיו אבל אהבת רבקה ליעקב היתה תמידית מקדמת דנא בראותה מעשיו הישרים וז"ש ורבקה אוהבת ולא כתיב ותאהב רבקה, ובזה לא נצטרך אל מ"ש אונקלוס שהיה מאכילו כי זה שוחד בחיק חמה עזה לאהוב הרשע מפני השוחד גם פרש"י שהיה מרמהו בדברים כיצד מעשרין את התבן וכו' קשה מאד כי יצחק נביא היה וראה שנכנסה גיהנם עמו איך רימהו בנו ויעקב שכל היום יושב אוהלים לא יאהוב אותו גם לכאורה היינו יכולים לפרש כי זו עצמה כוונת הכתוב להודיענו כי כמו שעשו ציד בפיו לרמות את אביו בדברים כן אהבת יצחק לו היתה מחדש עתה כנז' וגם זה מן הפה ולחוץ ולא אהבה גמורה כמ"ש ויאהב ולא כתיב ויהי יצחק אוהב וכו': גם נוכל לתרץ במה שנודע כי בימיהם היה הבכור עובד ומקריב קרבנות כדמיון הכהנים אשר נבחרו אח"כ להיותם חלק ה' ונחלתו והבכור היה כהן לאל עליון והוא הנוחל חיי העוה"ב ומן הדין כי לא יוכל לבכר את יעקב הקען ואף אם אז לא היה עשו כראוי אפשר כי באורך הזמן יגדל וישכיל ויחזור בתשובה כמו שקרה לישמעאל בן אברהם ולכן יצחק הנמשך ממדת הדין לא רצה להטות משפטו וביקש להנחיל את הבכורה של עשו הבכור כי לא ידע ענין מכירתו את הבכורה ליעקב ואף גם ברכות העוה"ב בקש לברכו כמ"ש בסוף הפרש' ויהי כי זקן יצחק וכו' ונמצא כי גם את יעקב היה אוהב בלי ספק מפני מעשיו הטובים ואין ויאהב יצחק את עשו לשון שלילה אלא הכוונה כי אף גם את עשו שלא היה ראוי עכ"ז אהב אותו לעשם הנז' כי היה בכור אבל אהבת יעקב אין צריך לפרסמה כי אינה מטעם א' 'לבד רק מכל הצדדין מש"כ ברבקה כי לא היתה אוהבת לשניהם רק את יעקב

לבדו וז"ש ורבקה אוהבת את יעקב וכו': ובזה יובן מ"ש בסוף הפרשה וישמע יעקב אל אביו ואל אמו כי ידע כי שניהם אוהביו ומיעצים אותו טובה אבל בעשו שידע כי אמו לא אהבתו רק אביו כתיב בו וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו ולא כתיב ובעיני אמו עם היות כי אדרבה יותר היו רעות בעיני אמו כמ"ש אם לוקח יעקב אשה מבנות כנען כאלה וכו': ויזד וכו' בראותו אהבת יצחק לעשו עתה מחדש ובפרט כי היה בנו בכורו כנז' נתיירא בל יירש גם את הברכות ואז חשב בלבו איך יעשה לקחת לבכורה מידו ברצונו ומזה ימשך כי לא יעול ברכות העוה"ב כנז' כי לולי שהיה בכור לא היה מנחילו הברכות כי לא היה ראוי אליהם וראה כי אין תיקון לזה רק במ"ש הכתוב אם רעב שונאך האכילהו וכו' ואז ויזד וכו' ולא כתיב ויבשל יעקב תבשיל רק ויזד נזיד כי היא מלה מרכבת משתי הבנות לשון תבשיל ולשון מחשבה כמ"ש כי בדבר אשר זדו עליהם כמו שפרש"י ואונקלוס אז הב"ה הסכים ע"י ויבא עשו תכף אחר הבישול והוא עייף צמא ורעב למאכל וגם כי אין בו כח להושיע ידו אל הקערה לאכול לכן אמר הלעיעני כענין הגמל הנלעט ע"י האדם וז"ש הלעיטני נא כלו' נא עתה שאני עייף ואל תתמה ממה שאני שואל ממך שאתה תלעיטני כי הרי עיף אנכי, ואמנם אומ' פעמיים מן האדום האדום יובן כמ"ש אח"כ ויעקב נתן לעשו וכו' ויאכל וישת וכנודע כי כל שתיה אינה מים רק יין כי שתיית המים אין צורך להזכירה וכמ"ש ויעש להם משתה וא"כ יש להקשות כי אה עשו לא שאל רק אכילה למה נתן לו גם שתיית היין אמנם האמת כי עשו שאל שניהם אכילת העדשים תבשיל אדום ושתיית היין האדום וז"ש מן האדום האדום ובפרע במה שארז"ל כי סיבת בישולו עדשים אז לפי שבו ביום מת אברהם ותבשיל הראוי להברות את האבלים הם תבשיל העדשים וא"כ גם ארז"ל לא נברא יין אלא לנחם בו אבלים ובבוא עשו מן השדה ראה תבשיל העדשים ומשקה היין שהכין יעקב להברות בהם את האבלים ואז אמר מן האדום האדום וכו' כנז' ואילו אמר הלעיעני נא מן הנזיד הזה לא נשתנה שמו גם הוא אבל כיון ששינה שם הנזיד וקראו אדום ולא עוד אלא שגם שאל שתיית היין בלשון אדום וראה יין כי יתאדם ונתן בכוס האדום עיניו ע"כ קרא שמו אדום ושינהו מן עשו אל אדום להורות לכל העולם ולפרסם ענין מכירת הברכות ע"י תבשיל אדום ויין אדום ולא יקערגו על יעקב למה לקח את הבכורה והברכ' מן אחיו הבכור כי הוא מדעתו איבדם בידו על היותו גרגרן כנז': ויאמר יעקב וכו' עתה מצא מקום כחפצו לקנות הבכורה אמנם נתיירא פן אחר אשר יאכילהו יטעון כי ניחם כי אנוס היה במעשיו כי היה מת ברעב לז"א מכרה כיום תהיה מכירתך קיימת לעולם כמו ביום הזה שמפני עייפותך גרמה בלבך למכור וגם בימים הבאים תהיה מכירתך קיימת:

ויאמר עשו וכו' רצה לרמותו וכאלו מוסר מודעה ומתנה תנאי ומודעה כי מפני האונס מוכר וכנודע כי המוכר ומגלה בפיו הסיבה לשהוא מוכר יכול אח"כ לחזור בו בהתבטל הסיבה ההיא מש"כ אילו שתק שהדברים שבלב אינם דברים וא"כ אם אנוס הוא אם לא פירש בשפתיו זביניה זבין א"כ אף אם תלוה וזבין ולז"א הנה אנכי הולך למות ולכן למה זה לי בכורה ר"ל ביום כזה שאני מת ברעב אבל כאשר אוכל אחזור בי וחשב כי יעקב איש תם ולא יבין רמאותו רק שאדרבה בכל לבו הוא מוכר כיון שהולך למות: ויאמר וכו' אלו המכירה תהיה בדברים לבדם או אפילו ע"י קנין ידעתי כי תחזור בך כפי הדין ולכן השבעה לי כיום ר"ל כי כמו שביום הזה אתה מסכים בכל לבך למכור מפני ההכרח כך תהיה מכירה קיימת כל הימים ואע"פ שמכח קנין איני זוכה כדין הנז' מכח השבועה אינך יכול ליפטר וא"ת ג"כ דין הוא שנשבעין לאונסים והוא כשהאנס מכריחו אבל אני איני אונסך שתמכור לי על כרחך ואלו אתה עייף ומוכרח לקנות ממני הנזיד הרי זה דומה למחליף מחט בשניים שאין בזה אונס והונאה כי אתה אונס את עצמך ולא אני והרי בזה נסתלקו שתי העענות עענת אונס ועענת אונאה וזה ע"י השבועה כנז', אז מפני ההכרח וישבע לו וכיון שנשבע לו ראה ונתייאש וימכור את בכורתו ליעקב מכירה גמורה הנק' מכירה: ויעקב נתן וכו' עוד אחרת הערים יעקב במה שלא נתן לו נזיד עדשים לבד אשר שאל בפיו אמנם הקדים לתת לו בתחילה לחם כי הוא עיקר המזון בו כתיב ולחם לבב אנוש יסעד ובזה נצול מן הסכנה אל הרעב וכאשר אח"כ אכל גה נזיד העדשים ויאכל אותה וגם חזר וישת את היין אשר בשתי אלו מכר הבכורה כבר אינו אז באכילתם אנוס ומכירתו שרירה וקיימת ונמצא כי גם כי תחילתו באונס כל שאר הענינים היו ברצון אם ויאכל נזיד העדשיה אם שתית היין, ועוד אחרת כי אחר כ"ז לא עען אנוס הייתי אמנם ויקם מעל השלחן ולא דבר מאומה וגם וילך לחוץ שיעור כדי שיראה לתגר או לקרובו ולא חזר בו אמנם אדרבה היה מן הקצה אל הקצה האחרון תחילה באונס גמור ואמצעיתו ברצון טוב בהיותו אוכל ושותה כנז' ואחריתו כנחש ישוך ויבז עשו בזיון גמור את הבכורה והרי זה שער מכירה גמורה נכתבה בתורה להורות לכל העולה כי בדין גמור היתה מכירה זו ואין בה שום ענה לא טענת אונס ולא טענת אונאה ולא טענת רמאות לרמות את אחיו כי הרי בזויה היתה בלב עשו ומאוסה לגמרי כנז': או יראה ויבא עשו מן השדה והוא עיף מן שש עבירות שעבר באותו היום כמ"ש ז"ל אז א"ל יעקב הבכורה אינה צודקת כפי מעשיך הרעים שעשית ביום הזה שבאת לכלל איש בן י"ג שנה ויום א' כמ"ש ז"ל וכבר אתה בר עונשים א"כ מכרה את בכורתך לי כפי מה שעברת ביום הזה וז"ש מכרה כיום, אז א"ל עשו הדין עמך כי הנה הבכורה

אין האדם חפץ בה רק לפי שעל ידה יורש האדם ארצות החיים בג"ע כנ"ל אמנם אני חוטא וידעתי כי בלכתי אל הקבר הוא למות שם בעוה"ב ולא לחיות בג"ע וא"כ למה זה לי ר"ל עתה בעוה"ז למה לי בכורה שיש בה טורח גדול להקריב קרבנות בקדושה ובטהרה ותרתי גיהנם למה לי: או יראה כמ"ש ז"ל כי אז כפר עשו בתחיית המתים והענין כי ראה בלבו כי בו ביום נהרג נמרוד הרשע שעשה עצמו אלוה והרגו הוא עצמו וזה יורה הויתו ית' ממית ומעניש את הרשעים ובבואו אל ביתו ראה כי בו ביום מת אברהם הצדיק שהושלך ע"י נמרוד בכבשן האש והיה הכהן הגדול שירש הכהונה מן מלכי צדק כנודע אז כפר בדעתו ואמר כצדיק כרשע כמות זה כן מות זה ולא עוד אלא ששניהם מתו ביום א' אז אמר ח"ו לית דין ולית דיין ואין תחית המתים בעולם וא"כ הנה אנכי הולך למות ולא אחזור לחיות בתחיה א"כ למה זה לי בכורה לכהך לאל עליון והרי ח"ו לית דין ולית דיין, והנה כפי זה גם בשבועה לא היה מאמין כיון שהיה כופר בעיקר ח"ו וא"כ איך נשבע ולזה ביאר הכתוב כי אף בשבועה לא היה מאמין ולא נשבע אלא להפיס דעתו של יעקב שהיה מרוצה כשישבע ולזה לא די שיאמר וישבע אלא וישבע לו כלו' כפי דעתו של יעקב המאמין בשבועה: בדרך סוד: ואלה תולדות יצחק וכו' יש להעיר בענין לידת יעקב ועשו שתי קושיות חזקות הא' למה נולדו שני האחים הללו תאומים ולא עוד אלא שהיו רחוקים כרחוק מזרח ממערב זה צדיק גמור וזה רשע גמור ובפרע כי רוב הבנים דומים לאחי אמם שהוא לבן הארמי ומכיון שהיו תאומים ראוי ששניהם יהיו דומים אל לבן ולא כן מצינו אלא שיעקב לקח כל הקדושה ועשו כל הזוהמא, עוד אחרת כי מכיון שהקב"ה רצה שירש יעקב את הבכורה והברכות למה יצא עשו ראשונה לשהוצרכו כל אות' העקיפי' והסכנות ובריחת יעקב לחו"ל על לקיחתו הבכורה והברכות והכל דרך רמאות כי זה גנאי גדול ליעקב הצדיק כנודע, והנה לכאורה נוכל לתרץ כי ענין זה תירץ הכתוב עצמו באו' ויהי יצחק וכו' כלו' והנה על היות רבקה ממשפחת רשעים בת בתואל ואחות לבן והיה מוכרח שהבנים יתדמו אל אחי האה וכפי זה אם נולד עשו לבדו ויעקב לבדו היה בהכרח שכל אחד משניהם יהיה מעורב קודש בחול מצד יצחק אביו ומצד לבן אחי האם אבל עתה שנולדו תאומים בבטן אחת נתברר התערובת ולקח עשו את כל הזוהמא אשר מצד לבן ויעקב לקח כל הקדושת יצחק אביו ויהיה חלקו ית' קדוש ומובחר ונקי מכל מום, ועדיין צריך לתרץ הקושיא השנית אבל הענין במ"ש בס' הזוהר בסבא דפ' משפטיה על ואלה המלכים אשר מלכו וכו' כי אדום וישראל כענין קליפת הפרי הנוצרת תחינה וכן ממש היתה לידת עשו שהוא הקליפה בתחילה כדי לברר הרע הזוהמא וז"ש ויצא הראשון אדמוני כלו כאדרת שער כנודע כי

השיער הוא מותר זוהמת כל הגוף ואח"כ יצא אחיו נקי מכל הזוהמא כנז' מש"כ אם נולד יעקב ראשון שהיה מושך כל הזוהמא ח"ו. ואמנם הסוד הגדול בזה הוא כי כאשר חטא אדה"ר בעץ הדעת טוב ורע גרם שהנחש הטיל זוהמא בחוה ובאדם עצמו ואז נתערבו כל הנשמות טוב ברע נשמות מצד הקליפה ומצד הקדושה ביחד אשר מן הזוהמא ההיא הם נמשכים המשומדים מן הרע שנתערב באדם והגרים מו הטוב שנתערב בנחש והנה הנחש לא יכול להטיל זוהמתו ולישוך רק בעקבו של אדה"ר וכמ"ש ואתה תשופנו עקב והם הנשמות התחתונות הכלולות בעקבו של אדם כנודע, כי אדם היה כלול כל הנשמות כולם כי בשאר הנשמות היותר עליונות שהיו כללות בגוף אדם ומכ"ש בראשו לא יכול להם ואמנם בחינת הטוב שבנשמות אדם שנתערבו ברע של הנחש היה בראשו של נחש שהיה יות גדולה במעלה ויותר קרובה אל הקדושה כי משם ולמטה הכל רע גמור בלי טוב כלל ולכן הוא ישופך ראש להוציא ולהסיר משם גשמיותיו הטובות שנתערבו בראשך אבל אתה תשופנו עקב להמשיך זוהמתך שם בעקבו של אדם כנז': והנה עתה עלה ברצונו ית' לתקן קלקול חטא אדה"ר ונתגלגל אדם ביעקב ואל זה רמזו רז"ל באומרם שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם וחוה נתגלגלה ברבקה ויען חוה החטיאה לאדם ושמע לקול חוה אשתו כבן השומע עצת אמו לכן באה חוה בבחינת אמו של יעקב לתקן עון הקודם כמו שיבואר, ולכן ילדה ב' בנים הא' הוא עשו והוא בחינת זוהמת הנחש שהטיל בחוה והב' הוא יעקב והוא בחינת הטוב שהיה בעקב אדם ונתערב בראש הנחש כנז', והנה כתיב ואיבה אשית בינך ובין האשה ומצד זה ורבקה אוהבת את יעקב הוא אדם בעלה של חוה ושנאה את עשו שהוא זוהמת הנחש כנז' ולפי שהיא גרמה שיקולל אדם לכן השתדלה עתה בכל כחה שיקבל יעקב הברכות ויצא מן הקללו ההם וז"ש עלי קללתך בני כלו' בשבילי גרמתי לך הקללות ההם ולכן באת עתה בגלגול בני ולא בעלי כדי לתקנך ע"י ולכן אך שמע בקולי כנודע כי אכין ורקין מעוטין כלו' אע"פ שאז שמעת לקולי וחטאת ולא היה לך לשמוע אז בקולי אך עתה לתקן הקלקול ההוא ראוי לך לשמוע בקולי בעצה זו ותבא שמיעה זו שהיא לטובה ותכפר על שמיעה זו הרעה והנה אז אני לקחתי מפריו ואכלתי ואח"כ ותתן גם לאישה ועתה יהיה להפך ולך קח לי אתה ולא כמאז שאני לקחתי לך וע"י כ"ז אגרום שיחזור הב"ה לברכך וז"ש למען יברכך לפני ה' לפני מותו ובזה יתוקנו כל מיני חטאות וקללות שקלקלנו אז, והכי יובן בזה תמיהא עצומה למה העלים הב"ה עיניו של יצחק לכהות עיניו החומריים וגם עיני שכלו כי ויאהב יצחק את עשו ולא בחר לברך את יעקב ולא היה ענין הברכות רק ע"י חוה ויעקב כי שניהם היו אשר חטאו אז והם צריכין עתה לתקן וכמו שאז ע"י רמאות

הנחש נתקלל אדם כן עתה יפסיד הנחש שהוא עשו הבכורה והברכות שביטל יעקב ע"י שיעקב ורבקה ירמו אותו עתה ברמאות גדול וכמשפטו כן יעשה לו ג"כ: ובזה נחזור אל ענין לידתם כי הלא בתחילה הוצרך טנין סור מרע לנקות עקבו של אדם מזוהמת הנחש שנתערבה שם כנז' ולכן נולד עשו ראשון ונפרד מן יעקב כמ"ש ממעיך יפרדו ואח"כ ענין ועשה טוב והוא בחינת הטוב שבעקבו של אדם אשר היה מעורב בראש הנחש ועתה הוסר משם וכמו שנבאר בענין חושים בן דן ולכן נק' יעקב נשון עקב וז"ש ורבקה אמרה אל יעקב בנה הקען לרמוז כי עדיין היה אז קטן שלא לקח רק בחינת העקב של אדם ולא נכלל בכל כוללות אדה"ר וזהו סוד וידו אוחזת בעקב עשו פי' באותו העקב של אדם שנשכו הנחש הוא עשו ולקחו עתה יעקב מעשו בידו של יעקב, והענין כי העקב של אדם הוא בחינת הדין אשר בו היא בחינת מדת המלכות האחרונה שבכל הי"ס וכן עקב בגימט' שני פעמים אלקים ולכן עשו שהוא בחי' אנדים אחרים ביקש להתאחז שם לקחת שפע ההוא והם בחינת שני אלדים שבשני העקרים הנכללים יחד נק' עקב א' וכאשר יעקב המשיך עשרה אותיות פשיעות שבשני שמות אלדים הנז' שהם השרשים שמהם יצאו הענפים שהם בחינת ב' אלדים בבחינת חשבונם שהם עק"ב כנז' אז הומתקו כחות הדינין ההם והובררו מן הרע הנאחז בהם וזהו וי"ו אותיות יו"ד שהם עשר אותיות הנז' אחזו בענפים שהם בגימט' עקב ואז נקרא שמו יעקב בתוס' י' ולא נק' עקב בלבד וכפי הפשע ק' שהיה מהראוי לקרותו עקב ולא יעקב והנה יצחק ידע בזה כי יעקב היה עקיבו של אדם האומנם בחי' הראש הנק' בכורה היתה בעשו כמ"ש הוא ישופך ראש וכפי זה לו יאתה הברכה ולכן ויאהב יצחק את עשו יען כי כבר צד הגשמיות של בחינת הראש והבכורה של אדם כבר צדה אותם בראשו ע"י פיו שהוא הטורף המאכל כדמיון הנחש שצדם ע"י פיו שהסית את חוה ורצה לתת לו ברכות העוה"ב הנאותות אל הבכור כי ע"י כן יושלם ויהיה צדיק אבל הב"ה לא רצה אלא שיעקב עצו יטול גם בכורות הראש והברכות יהטעם כי יעקב הוא אדם עצמו אבל עשו הוא הנחש אלא שחטף הבכורה מן אדם שלא כדין וגרם שיעקב יטול הברכות ויושלם בו בחינת העקב והראש, ובזה חבין איך אחר הודאת שרו של עשו בבואו מן חרנה אל ארץ יש' אז נק' ישראל אותיות לי ראש כי כבר נשלם בו גם בחינת הראש כנ"ל ונק' ישראל ע"ש העיקר שהוא בחינת הראש שהם הנשמות מצד הקדושה שנתערבו בראש הנחש ולז"א אמר לו כי שרית עם אלהי"ם הם שני אלהים שבעקב הנז' ואח"כ הגדיל ונעשה איש גמור ולקח נשמות האנשים השלימים שבראש הנחש שהם גדולים מבחינת העקב וזהו ועם אנשים. גם זהו סוד משז"ל כי כשבקש יוסף לקבור את יעקב אביו במערה חתך חושים בן דן את ראש'

עשו ונפל על ברכי יעקב ואז נתקיים ישמח צדיק כי חזה נקם וכו' והענין כי בראשו של עשו היו שם נשמות הקדושות ולכן ראשו של עשו נכרתה ונקברה שם עם יעקב ואז נתקיים הוא ישופך ראש כי כרת ראשו במגריפת הטיט ורציצה ולא בחרב ממש וז"ש ישופך, והנה חושים בן דן הוא בגימ' נח"ש גם בדן אביו נאמר יהי דן נחש וכו' כנז' בס' הזוהר כי הוא הנחש העהור העליון החקוק בכסא שלמה מדת הדין השולטת על הנחשים הטמאים וזה ענין שנמצא עשו שהוא הנחש העמא ביד חושים הנחש הטהור והוא סוד הנמרץ עשה לך שרף וכו' כי הוא הטהור השולט ע"כ הנחשים השרפים הנושכים ובכח זה העליון הקדוש היו מתרפאין ונצולין מן הנחשים התחתונים הרעים: וכל הבארות וכו' קשה מ"ש סתמום וימלאוה עפר שהוא כפל ענין במלות שונות גדולה מזו שהל"ל בהפך וימלאום טפר שהוא בכללות כל חלל הבור ואח"כ ויסתמום שהוא סתום פיות הבארות. ויראה כי חשבו בלבם שאם ימלאום עפר תחוח בנקל יחזרו עבדי יצחק לחופרה ולכן תחלה סתימו מקורות התחתונים שבבארות שמשם המים נובעים מבנין אבנים וסיד עד שלא יוכר רישומם ואח"כ מלאו עפר כל חלל הבארות עד פיהם: ויהי כי זקן יצחק וכו' י"ל איך יתכן שיצחק כולה תמימה נביא השי"ת יתפתה בדברי עשו היאך מעשרין את התבן וכו' עד שעלה בדעתו לברכו ולא ליעקב אחיו הצדיק יושב אוהלים וראיה לזה מ"ש לעיל ויאהב יצחק את עשו וכו', והנה כבר למעלה ביארנו כי אין ויאהב וכו' לשון שלילה כי לא היה אוהב ליעקב אבל הכוונה כי פשיעא שהיה אוהב את יעקב מצד שהיה מכיר בו שהיה צדיק אבל גם לעשו שהיה מכיר בו שהיה רשע היה אוהבו לסיבת היותו בנו ובפרע שהיה בכורו יורש מקומו ורצה לקרבו אולי ישוב בתשובה ע"ד מ"ש רז"ל אומר לרשע צדיק אתה ולמוכיחים ינעם ולכן אלו לא היה מברך אלא ליעקב הקטן היה בועט באביו כי הרי לו לעשו משפט הבכורה ועוד כי כאשר יתברך ויהיה עשיר אולי יעבוד את ה' ואם יבואו עליו עניות ומיני יסורין לא יוכל לסבול ויבעע ולכך תמצא כי הברכות ראשונות שבירך יצחק ליעקב היו ברכות העוה"ז לפי שהיה חושב כי היה עשו ולא היה בהם השראת שכינה ולא ירושת הארץ כמו בברכות אחרונות כמו שיתבאר, ולכן כאשר בא אח"כ עשו ויצעק וכו' א"ל יצחק הן גביר וכו' כלומר כל הברכות שאתה מבקש הם של העוה"ז וכבר נתתים ליעקב בחושבי שאתה עשו א"כ ולך איפה מה אעשה בני כלומר ברכות הראויות לך שהם של העוה"ז מה אעשה שכבר כולם נתתים לו וגם אם אחזור לברכך באותם ברכות הן גביר וכו' מה שקנה עבד קנה רבו וז"ש גם ברוך יהיה כלומר בא אחיך במרמה ובחשבי שהיית אתה לקח ברכתך הראויה לך והיא ברכות העוה"ז ועכ"ז גם ברוך יהיה כלומר ואעפ"י שאין

אלו הברכות ראויות לו ולכן (לו) לא יהי' ליעקב הברכות ההם אלא כשיהיו צדיקים ויהיו ראוים לשתי שולחנות אך והיה כאשר תריד שלא יהיו צדיקים כמו שתרגם אונקלוס אז ופרקת עולו מעל צוארך ותקח אתה ברכות העוה"ז כי אם יקחם זרע יעקב יאבדו ברכות העוה"ב ולכן יכנסו בשעבוד מלכיות כדי שלא יכנסו לגיהנם ויזכו לחיי העוה"ב, ואמנם רבקה חשבה כי אהבת יצחק לעשו היתה שלימה ולא כן ליעקב ואולי יברכהו ברכות העוה"ב ולכן השתדלה לשיעקב יקח הברכות הראשונות: ויוגד וכו' לא רצתה רבקה לדבר ליעקב כי עיקר טעמה היא לשיקח אשה מבנות לבן אחיה כי אולי לא ירצה יעקב להניח ב' מצות גדולות ישיבת ארץ ישראל וכבוד אב ואם בשביל נשואי אשה ולכן לא אמרה לו כלל מענין נישואין רק נתנה עעם אחר והוא הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך כי ע"י כן יברח בלי ספק ואח"כ הלכה אל יצחק ולא גלתה לו עעם הנז' כי חשבה שהוא אוהב את עשו באמת ומחזיקו חזקת צדיק ולכן אמרה לו העעם האחר והוא אם לוקח יעקב אשה וכו' ויכשר הדבר בעיניו כי כן עשה לו אברהם אביו וא"ל קום לך פדנה ארם וכו', ולפי שלא ישיב למה לא תשלח אחרי האשה כמו שעשה אברהם אליך ולמה זה תשלחני ותאבד ממני ב' מצות הגדולות כנז' לכן האריך בדברים לשיכנסו בלבו ויתרצה לילך וז"א קום לך וכו' כלומר אל תתעצל בהליכה זו אבל קום בזריזות ולך שם והנה אינך כמוני שעדיין לא הייתי יודע אם יש שם אשה אם לאו ועוד כי גם אם תהיה שם אשה אולי לא תאבה האשה לבא ולכן שלחתי לאליעזר לחקור הדבר אבל אתה כבר יש לך אשה מזומנת וידועה וז"ש מבנות לבן אחי אמך וגם כי הנה הוא אחי אמך קורבה גדולה ובודאי שיתרצו ליתנה אליך ועוד שלישית כי כבר ראינו כי נתרצו תחלה לתת את רבקה ועוד כי רבקה בת יחידה אך ללבן יש בנות רבות בלהה זלפה לאה רחל וז"ש מבנות ולא אמר בת לבן, ולפי שעדיין ישאר פקפוק בלב יעקב לומר הנני רואה כי אתה אוהב לעשו יותר ממני ולא עוד אלא שלא ברכתני ברכות העוה"ב כנ"ל והדברים מוכרחים כי כוונתך לשלחני לארץ רחוקה ולהשאיר עמך את עשו אהובך זוכה בשתי מצות הנז' כדי לתת לו ברכות העוה"ב הראויות אל הבכור שהוא עשו ולז"א ואל שדי וכו' יראה הנה אני נותן לך מעתה הברכות הראויות אל הבכור והם ויתן לך את ברכת אברהם יורש ברכת האבות שנא' לו כי ביצחק יקרא לך זרע והנה כי אתה יורש זרע אברהם ולא עשו וז"ש לך ולזרינך כלומר ולא לזרע עשו וכן ברכת הארץ לך נתתיה וז"ש לרשתך את ארץ מגורך וכן לא ישרה שכינתו אלא עליך כמ"ש כי יעקב בחר לו יה וז"ש והיית לקהל עמים ולא עוד אלא כי גם עשה לו לויה וז"ש שנית וישלח יצחק את יעקב כענין ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו וכו', ואז הלך ברצון עוב גמור וז"ש וילך פדנה ארם

וכו' והודיע כי נתרצה לשתי הסבות הנז' אם ענין פחדו מן עשו אמר אל לבן והוא אחי רבקה כלומר כי קרוב מאד אליו והוא יצילהו להיותו אחי רבקה ולא עוד אלא כי כל העולם יודעים כי רבקה אוהבת את יעקב יותר מעשו וז"ש אם יעקב ועשו, והנה לבן אחי רבקה אהב גם הוא ליעקב יותר מן עשו ואם ענין סבת הנשואין גם רמז באו' אחי רבקה ובודאי כי יתרצה לתת לו בתו ובזה יתורץ שאלת רש"י ז"ל אם יעקב ועשו אינו יודע מה מלמדנו: וירא עשו וכו' יראה בתחלה חשב עשו כי אהבת יצחק אליו היתה אמתית וזה על כי ציד בפיו והיה מרמה אותו והראיה לזה כי קרא אותו וא"ל הביאה לי ציד וכו' ואברככה לפני ה' וכו' אך עתה ראה כי ברך יצחק את יעקב פעם האחרת ולא עוד אלא שהם ברכ' העוה"ב וז"ש כי ברך יצחק את יעקב כי הברכות הראשונות ברכו בחושבו שהיה עשו אך אלו האחרונות היו בדעה גמורה עם שידע שהיה יעקב וראיה אחרת ושלח אותו וכו' ע"ד שעשה אברהם ליצחק ולא כן עשה לעשו שהניחו לקחת נשים מבנות הכנעני והחתי אז ידע כי זרע הנק' בשם אברהם ויצחק הוא יעקב לבדו כנז' וכבר זכה בבכורה ובברכה בשלימות אז נתפקר לגמרי כי מאחר שאינו יורש העוה"ב ימלא כרסו מהעוה"ז, וז"ש וירא עשו כי ביראך וכו' ושלח אותו וכו' תיכף בברכו אותו להורות כי זה תלוי בזה כי הברוך לא יקח אשה מבנות כנען הארור וז"ש ויצו עליו וכו' וגם כי בראשונה ויאהב יצחק וכו' ורבקה וכו' ועתה נשתתף יעקב להיותו בן אהוב לשניהם וכאלו עשו אינו בן שלהם וז"ש וישמע יעקב אל אביו ואל אמו אז וילך עשו וכו' על נשיו לו לאשה וכמ"ש ז"ל הוסיף רשעה על רשעתו ואמר קנה כמו שאברהם שנאמר את ישמעאל בנו ונתקיים זרעו ביצחק וכן יצחק שנאמר אותי ונתקיים זרעו ביעקב לכן נתחבר יחד אני וישמעאל שנואי אבותיכם ונשבע מעובות העוה"ז, ואמנם כל כך היתה רמאותו שלא גילה לאביו אלא בברכה עשה עצמו כלא ידע אלא לקיים רצון אביו עשה כן וזה שאמר ראיה שנית וירא עשו כי רעות וכו' והראה בעצמו כי לסבה זו וילך עשו וכו' אך כוונתו היתה רעה לסבת הראיה הראשונה וירא עשו כי ברך וכו' כנ"ל ולכן נתפקר לגמרי): אמר המעתיק אליהו חיון ע"כ מצאתי בפרשת תולדות ומכאן ואילך פ' ויצא יעקב:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת ויצא

אתחיל לכתוב פרשת ויצא: ויצא יעקב יש לעורר א' כי כבר בפרשת תולדות סיפר וילך פדנה ארם ועתה חזר לכתוב יציאתו מבאר שבע והליכתו לחרן פעם ב' ולא די בזה כי גם שילש פעם שלישית לספר אשר קרה לו בדרך ויפגע במקום וכו' וישא יעקב רגליו

וכו' ואם כדברי רש"י יצא ללכת לחרן למה נעקם הכתוב והול"ל ויצא יעקב מב'אר שבע ויפגע במקום וכו' וילך חרנה, ב' כי המקום הזה לוז היה וא"כ הול"ל ויפגע בלוז כי במקום סתם אין בו סימן, ג' דלא שייך פגיעה במקום והול"ל וילך ללוז וילן שם ואם כרז"ל שקפצה לו הארץ הול"ל ויפגע בו המקום ואם כרז"ל לשון תפלה הול"ל ויתפלל, ד' מה צורך נתינת טעם כי בא השמש אל וילן שם, ה' מה צורך בסיפור ויקח מאבני המקום וכו' ואם הוא על מה שעתיד לכתוב ויקח את האבן וכו' למה נה כי בתחילה הזכיר אבני לשון רבים ואח"כ האבן לשון יחיד, ו' הל"ל תחת ראשו ולא מראשותיו כי כמה ראשים היו לו ואם כפרש"י דעשאן כמין מרזב הול"ל סביבותיו, ז' מלת במקום ההוא מיותרת והול"ל וישכב שם, ח' דהול"ל על הסדר ותבא השמש וילן שם, ע' דהול"ל סולם מוצב במקום ההוא, י' כי השמימה היא בה"א מיותר ויאמר נא השמים, י"א מה ענין המלאכים היורדים ועולים, י"ב למה כינה אותם אל מלאכי אלדי"ם והול"ל מלאכי ה' וכמ"ש אח"כ והנה ה' נצב עליו, י"ג כי כפי הנראה שהחלום הזה הוצרך להבעיחו מיראתו מן עשו ומן לבן וא"כ יספיק בהבטחת הנה אנכי עמך וכו' ומה צורך לאמר הארץ אשר וכו' והיה זרעך וכו' ואם נאמר כי ביקש מעתה להבטיחו בג' הבטחות אלו מה נשתנו אלו מזולתם בעת הזאת וגה כי הה שלא כסדר כי בראשונה יבטיחו על ההוה הנה אנכי עמך וכו' ואח"כ על נתינת הזרע והיה זרעך וכו' ואח"כ נתינת הארץ לו ולזרעו, י"ד כי היותר צורך הוא שיאמר אלדי אברהם ואלדי יצחק אביך, ט"ו דהול"ל הארץ וכו' לזרעך אתננה כי אומרו לך לא כן נתקיים י"ו מאי ריבה באו' בכל אשר תלך, י"ז אומר כי לא אעזבך בלשון נתינת עעם ואינו מתישב והול"ל ולא אעזבך, י"ח דהול"ל אעשה מאי עשיתי, י"ט מה צורך באומרו ואנכי לא ידעתי ורש"י נדחק ליישבו, כ' דהול"ל וייקץ וכו' ויירא ויאמר מה נורא וכו' ולמה הפסיק הענין לב' אמירות וייקץ ויאמר ויירא ויאמר, כ"א מ"ש אין זה מה בא למעוטי, כ"ב אומרו בתחילה אין זה כי אם בית אלדי"ם ואח"כ שינהו מבית וקראו שער השמים כי אם הוא בית אינו שער וגם אם נאמר כי הוא בית התחתון ושער עליון אל השמים הול"ל אין זה כי אם בית אלהים ושער השמים ואיך יאמר זה וזה כנר' שעל שני מקומות הוא מדבר, כ"ג שינוייו ממקום לעיר והול"ל ויקרא שם המקום בית אל ואולם לוז שם המקום בראשונה או ויקרא את שם העיר בית אל ואולם לוז שם העיר בראשונה: ולבא אל נכון נקשה קושי' אחרת הלא היא כי הלא אברהם נצטוה בישיבת הארץ כמ"ש לך לך וכו' אל הארץ אשר אראך ויצא שלא ברשותו ית' ויהי רעב בארץ וירד אברם וכו' ולא עוד אלא שלא נתיירא כלל על יציאתו מארץ ישראל וגם לא המתין אל השי"ת יבטיחהו להיות עמו ויעקב אשר לא נצטוה על זה ולא עוד אלא שיצא לדבר

מצוה לישא אשה על פי נבואת אביו ואמו לך פדנה ארם וקח לך אשה מבנות לבן וכו' וגם שהלך מובעח בברכות אביו בעת שהלך ועכ"ז נתיירא מאד והוצרך להבטחתו ית' ואפילו הכי היה מתיירא ומסתפק אם יהיה אלדים עמדי וכו' וכ"ז תמיה גדול: ואמנם רצה הכתוב לתרץ קושי' זו ולכן הוצרך להציע הצעות אלו ויצא יעקב וכו' טם שכבר נכתבו למעלה כי שם נכתב ענין סיפור ההליכה עצמה וכאן כתב סבת יראתו ומוראו ויציאה והליכה זו על מה היתה והודיענו כי היותו יוצא ממקום קדוש כזה והליכתו אל קצה האחרון בארץ עמאה ההיא ע"כ נתיירא מאד כמו שית', והענין כי הנה מצינו שהשי"ת אמר לאברהם לך מארצך וכו' וכל כוונתו היתה על סיבת יעקב ובניו כי זה ענין אומ' ואעשך לגוי גדול כמו שביארנו שם וע"ש איך יעקב ובניו הם הנק' גוי גדול התחלת כל הבנין ויסודו שמשם התחילה האומה הקדושה וע"כ נק' כל האומה ע"ש ישראל כמ"ש והיה שארית יעקב וכו' ולא ע"ש אברהם ויצחק גם הארץ לא נק' לא ע"ש אברהם או יצחק אלא ארץ ישראל כנז' בס' שופטים ונמצא עתה בצאת יעקב מן הארץ כמעט נהרס כל הבנין והמחשבה ההיא וע"כ נפלה בלבו אימה יתירה והוצרך להבעחתו ית' כמו שנבאר בס"ד וכפי זהה מ"ש מבאר שבע אינו בפרעות כפשוטו רק שם כולל אל כל א"י כמו שיתבאר ונרחיב קצת הביאור: והנה כתוב הנותן מטר ע"פ ארץ וכו' יראה כי ארץ ישראל בלבד היא הנקראת ארץ סתם וכל ארצות העולם נק' חוצות וזה ענין פי' א"י וחו"ל והש"י אשר משכנו בא"י משגיח בה ונותן השפע והמער ע"פ א"י כמ"ש ארץ וכו' תמיד עיני ה' אלד"ך בה וע"כ היא לבדה נק' ארץ כי היא משכנו ית' ושאר הארצות משכן שבעים שרים נק' חוצות עפלים לה וכמ"ש זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות ולכן אחר אשר נותן ביד עצמו המטר ע"פ ארץ אח"כ משם שולח ע"י שליח הם הע' שרים את המער אל כל העולם הנק' חוצות כנז' ולהיותו נחלק אל ע' שרים נק' חוצות בלשון רבים וארץ ישראל ארץ א' לגוי אחד הם ישראל ומלכה ה' אלדינו ה' אחד נק' ארץ סתם בלשון יחיד, גה להיות ארץ ישראל מושבו ית' כנז' נק' ארץ ושאר העולם נק' חוצות כי הם חיצונים סביבות משכן השי"ת וגם במה שנודע כי ארץ ישראל אמצע כל הישוב בדמיון בת עין שבאמצע העין שמשם נמשך כל ראות העין כנודע וגם זהו סוד "תמיד עיני ה' אלדיך בה" כנז' בס' הזוהר פ' שלח כי כל העולם כצורת עינו של אדם הלובן שבו ים אוקיינוס המקיף והשחור ישובו של העולם ובבת העין ירושלים וכמו שבת העין נקודה פנימית ושאריתו חיצוניתו כן א"י פנימיות והעולם חיצוניות שלו: גם זהו "סוד שתה מים מבורך היא א"י כי משם נובעים מימי השפע מאת ה' השוכן בה כנז' ונק' באר נובע המים ומשם יפוצו מעינותיך חוצה

היא חו"ל וגם נק' רחובות הפך א"י הנק' ארץ צבי שעורו נכווץ ואינו מחזיק פיריתיו בהרחבה וז"ש ברחובות פלגי מים ונק' רחובות לשון רבים ע"ד שנת' על ושולח מים ע"פ חוצות, הכלל העולה כי א"י נק' באר שבע כי היא כדמיון הבאר נובע ומשביע כל העולם כולו וז"ש ויצא יעקב מא"י הנק' באר שבע ע"ש שבחה הנפלאה כי משם יושפע כל העולם ועזב כל השבח הזה וילך חרנה היא חו"ל כמו שיתבאר: או יקרא א"י באר שבע לסיבה אחרת הלא היא כמ"ש בס' הזוהר פ' ויחי כי ירושלים עומדת על ז' הרים 'והנה אלו הז' הרים הם ג"כ בחינת ז' העמודים הנז' במס' חגיגה הם העומדים תחת אבן השתיה נקודה אמצעית של העולם כולו הנק' כדור הארץ עגול כמין כיפה ותחתיה הז' תהומות אשר עליהם טומדים ז' העמודים הנז' ועל כל עמוד ועמוד חקוק שם ההויה ועומדים סביב תחום א"י כדמיון ע' חלונות שיש ברקיע העומדים סביב א"י כנז' בס' הזוהר פ' ויקהל וכל עמוד מאלו הז' כלול מעשר באופן שהס שבעים עמודים מושב אל השבעים שרים אחרים תחתונים העומדים בשבע תהומות זולת הע' שרים שברקיע והם נק' מים הזדונים וזהו סוד "אזי עבר על נפשנו וכו' כי אלו ע' השרים הנק' מים הזדונים העומדים בתהומות הנק' מצולות ים וחושך ע"פ תהום כמו שית' ומקומם הוא שם למטה מן הארץ אשר אנו עומדים באופן שהם חחת נפשנו ולמטה ממנו בז' תהומות וכאשר ישראל חוטאים מתגברים ורוצים לעלות בעה"ז על נפשנו לשטוף אותנו מן העולם וז"ש אזי בעת שחוטאים ישראל עבר על נפשנו המים ההם הנק' זידונים על שמתגאים בזדון לעלות הפך מרצונו ית' אשר שם אותם בתהומות כנודע כי זה עצמו ענין שבעים פרים שהיו קריבים בחג כמנין שעיר עזאזל בי"ה ושעיר חטאת בראש חדש ואז היו מנסכין המים דרך נוקבא התהום שירדו לאותם ע' שרים התחתונים שלא יקטרגו עלינו וימנעו מלעלות המים התחתונים להשקות שרשי האילנות וכל הארץ והמעינות כנודע. גם זהו "סוד ירושלים הרים סביב לה וכו' הה הז' עמודים והם כדמיון ז' הרים גבוהים עומדים בסבוב סביב לה כנז' לקבל השפע משם וע"כ הר מהם נחקק שם ההויה להיותו סביב לעמו ישראל אשר בירושלים להצילם מידם וז"ש וה' סביב לעמו. והענין במה שידעת כי כל הקליפות נק' שמרי היין הקדוש הנק' גבורה ונק' שם אלדי"ם קדושים שופטים בארץ והשמרים והקליפות הם השוטרים מפועלי הדין בתחתונים וגם הם נק' אלדים אלא שהם אחרים ר"ל שאינן דומים אל האלדים קדושים "וזהו סוד אלדים אחרים ואלו השבעה עמודים הם ז' שמות אלדים כוחות מדת הדין העומדים שם להכניע את הקליפות שבעים שרים תחתונים שמרי היין הנק' מים הזדונים וכנודע כי שם הנז' ברבועו א' א"ל אל"ה אלדי"ם הוא בגי' ר' ועם שורשם שהם ה' אותיוו הרי הר וכ"ז בזמן שיש צדיקים וכשח"ו

חוטאים הקליפות מתגברות ושם אלדים הק' לא יכול להכניעם כי שואלים ממנו משפט צדק ואז צריך שמדת הרחמים הנק' שם ההוי"ה תתגבר עליהם לרחם על ישראל עמו לפנים משורת הדין וז"ש וה' סביב לעמו הם ז' ההויו"ת הנחקקות בז' ההרים שבעה שמות אלדים כנז', וזהו סוד מכין הרים בכוחו וכו' כי ההרים הנז' הם מכוונים תחת כיפת הכדור ארציי כנז' וזה בכוחו ית' הם ז' הויות שבהם כ"ח איתיות גם זהו סוד עושה ארץ בכוחו וכנגדם ו' תיבות בפסוק בראשית ובהם כ"ח אותיות כי בהם נבראו שמים וארץ הנז' בפסוק זה ולהיות שאם לא ברית התורה חוקות שמים וארץ לא שמתי לכן נרמזו גם בפסוק ראשון של י' הדברות וידבר אלדים את כל וכו' כי בו ז' תיבות וכ"ח אותיות וזהו סוד מכין הרים בכוחו כנז': והנה נתבאר כי אלו ז' ההרים הם בנקודת אמצעית של כדור הארץ הוא ירושלים שעליה נאמר היושב על טבור הארץ כנודע כי כל כדור הארץ כדמיון אשה נקיבה לנגד השמים שהם זכר ויש בה רמ"ח אברים עין הארץ פי הארץ ערות הארץ טבור הארץ וכו' וירושלים היא טבור הארץ מקום חגירת האזור במתני האשה וז"ש נאזר בגבורה כי להיות 'הארץ נאזרת במקום מתניה בגבורה הם ז' שמות אלדים הנז' לכן הכין הוא ית' ההרים הנז' במדת הרחמים ז' הויות הנק' כחו כנז', וביאר למה הוצרך לזה ואמר כי הטעם הוא להיות משקיט ומשבית שאון ימים וגלי המים הזדונים והקליפות ברצונם להתגבר ולעלות כנז' הלא הם ע' שרים התחתונים שבז' התהומות הממונים על ט' אומות הנק' לאומים כי האומות עצמן נק' עמים או גוים והע' שרים נק' לאומים כי אין לאום אלא מלכות כמ"ש ז"ל וז"ש והמון לאומים יראה להשקיט המיית הלאומים הנז' מעל ישראל: גם זהו סוד לא תשא את שם וכו' וחזר שנית לומר את אשר ישא וכו' והיה מספיק באו' כי לא ינקה וכו' אך הענין במ"ש ז"ל בס' הזוהר כי הנשבע לשוא גורם להחריב העולם ע"י מימי התהום כמו שנבאר הלא הוא מש"ה המרגיז ארץ ממקומה וכו' יראה כי סתם ארץ היא א"י כנ"ל על הנותן מטר על פני ארץ וכו' כי הנשבע לשוא גורם שהב"ה ירגיז וירעיש הארץ הנז' ממקומה יראה כי התחלת רגיזתה היא בנקודת הטבור הנק' אבן השתיה שעליה נאמר ולהביאך אל המקום וכו' וכמו שנבאר בו בפסוק ויפגע במקום וכו' וז"ש המרגיז ארץ ממקומה ואז עמודיה הז' אשר תחת המקום ההוא יתפלצון ע"י שבועת שוא כי שבועה לשון שבעה ואות ו' יתירה היא צורת העמודים כעין ווין כי שבועה יראה שבעה ויו"ן אשר ז' הויות חקוקים עליהם וע"י השבועה יתפלצון כי הז' הויות הנחקקות שם פורחות להם כנז' בפ' יתרו עד שהב"ה ברחמיו רומז לאותו מלאך לחזור לחקקם שם ולולי זה היו הקליפות מים הזדונים שוטפות העולם וז"ש כי לא ינקה ה' את הנשבע לשוא הנז' יען גורם לישא

את שמו הם הז' הויות החקוקות שם בשביל שבועת השוא שנשבע באופן כי אומר את אשר ישא את שמו אינו ענין השבועה עצמה אבל פירושו את הגורם לישא את שמו מעל הז' עמודים כנז' לשוא, גם מ"ש שנית לשוא יראה במ"ש שאמר בספר הזוהר כי הקליפה נק' שוא ושקר בסוד הבל המה מעשה תעתועים הפך וה' אלדים אמת ונמצא כי גורם לישא את שמו ית' לשוא הם ז' ההויות הנחקקות שם בז' העמודים כדי להגביר את הקליפה הנק' שוא הם המים הזדונים לשטוף את העולם. גם זהו סוד והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום אותיו' המות הוא מלאך המות והקליפה היושבת בתהום כנז' ולכן הוצרך להיות ורוח אלדים מרחפת הם ז' ההויותשהם פנימיות רוחן ונשמתן אל ז' העמודים הנק' אלדים מרחפת הרוח הנז' על פני המים נוגעים בהם להכניעם ואינן נוגעין שלא לערב קודש בחול וגם זהו סוד מרחפת אותיות מ"ת ר"ח"ף כי הוא פורח על המות היא הקליפה נוגע ואינו נוגע כנז' כיונה זו המרחפת כנז' בבראשית רבה: גם תבין בזה ענין יוה שבת כי העולם הוא שש קצוות הם הנק' חוצה לארץ קצות הארץ מדור ע' אומות הנק' ששת ימי החול ולכן הותרה המלאכה בהם בהבלי מלאכות העוה"ז המוכן להם ואמנם עבור הארץ נקודת המרכז היא יום שבת קדש כדמיון בת עינו של אדם כנז' בס' הזוהר בפ' שלח כי כל העולם נמשל כדמיון גווני עינו של אדם כמו שנת' לעיל וירושלים הוא השחור בת העין אשר משם נמשך הראות וההשגחה וזהו סוד שבת ש' ב"ת כי הש' הם ג' גווני העין והנקודה פנימית נק' בת עין כנז' בס' התקונין וס' הזוהר פ' ויקהל, העולה מכל זה כי ארץ ישראל נק' באר שבע כי ממנה שהיא נקוד' האמצעית נודע השפע לכל ו' הקצוות אשר עם הנקודה עצמה הם שבע וגם תחתיה עומדים ז' עמודים כנז' ותמורתה היא חו"ל הנק' חרנה אם כפשוטו כי לא בחר ה' רק בירושלם ואת חוצה לארץ חרה אפו בה ושנא אותה ואם ע"ד רמז נק' חרנה כמו שנבאר, והענין כי בחו"ל אשר שם אומות העולם מתנהג עמהם בשם אלדים מדת הדין אשר ממנו חרון אף וזהו וילך חרנה כמ"ש מלך אלדים על גוים אבל בא"י כתיב כה אמר ה' מלך ישראל ונק' באר שבע כנז', ועוד יש בזה בדרך הסוד הלא הוא כי שם אלדים היא מדת הדין וסתם ב"ד אינו פחות מג' דיינים וזהו סוד כי אלדים שופט כנגד הדיין האמצעי המכריע וממנו עיקר המשפט כי ב' הדיינין האחרים זה היושב בימין ישפיל כף המאזנים של זכות להכניעם לרחם על האדם וזה שבשמאל ירים כף המאזנים של זכות להחמיר עליו ויבא אלדים השלישי בלשון המאזנים שבין שתי הכפות האמצעי המכריע ביושר ולא ישפיל ולא ירים ועל פיו נגמר המשפט כי הלכה כדברי המכריע ואם כפי הפשט קשה מאד דהול"ל לזה ישפיל ולזה ירים שהם הבעלי דין וכפי הרמז יחזור אל הדיינין עצמם וזהו

זה וזה כנז' הרי כי, הם ג' דיינין והם ג' שמות אלדים ב"ד של ג' והם בגימ' רנ"ח וזהו סוד יגעתי בקרחי ניחר גרוני וכו', והענין במה שנודע ענין ז' ית שהם סוד ו' קצוות ונקודת המרכז שהם סוד שבע ספירות התחתונות הנק' גוף שבהם ז' שמות אלדים ובפנימיותם ז' העמודים הנ"ל הנק' באר שבע ואמנם נכללין בג' קוים ימין ושמאל אמצע כנודע ושלשתן נשרשו למעלה בבינה הנק' גוון שהוא בגימט' ג"פ אלדים כנ"ל וכל הקולות והדבורים יוצאים משם בסוד וידבר אלדים ויאמר אלהים יען כי שלשתן נכללין אח"כ בפה כי כן פה עם הכולל בגימ' אלדי"ם ובזה יובן ענין ויאמר אלדים הנז' בכל יום מז' ימי בראשית כי יש בהם תימה גדולה למי היה אומר יהי אור וכן כיוצא והלא ביום ראשון עדיין לא נבראו המלאכים לשנאמר כי בהם נתייעץ כמ"ש ז"ל על ויאמר אלדים נעשה אדם ובס' הזוהר פירשוהו היטב ע"ד ה'נז' כי אותם ז' אלדי"ם שבז' תחתונות הנק' ז' ימי בראשית היו אומרים כן אלא ז' הויות רוחניותם כן ונוטלים רשות מהם והבן זה היטב כל אלדים ביומו המתיחס לו ואלו הן ז' קולות אשר במתן תורה: ונחזור אל הענין כי בהיות התחתונים בצער וצועקים אל האלדי"ם בית דין העליון אם הם זכאין ותעל שועתם אל האלדי"ם וישמע אלדי' וכו' ואם לאו אינן נענין יען כי ג' אלדי"ם ושהם בגימ' גרון חרה אפם בהן ומן גרון נהפכו אל נ"חר וז"ש יגעתי בקראי יען כי ניחר גרוני כי גרון העליון נהפך לניחר וזהו סו"ד וילך חרנה כי חרן בגימ' ג"פ אלדי"ם ואות ה' יתירה היא שורשם שהם ה' אותיות שם אלדים, והרי נת' ההפרש הנפלא שיש בין ישיבת א"י הנק' באר שבע אל חו"ל הנק' חרנה כנז' וע"כ היה מצטער כ"כ יעקב ומתיירא מאד לנפשו ובפרט בהיותו בזמן סכנות אם סכנת עשו אם סכנת לבן אם סכנת דרכים וע"כ הוצרך לתפלה כמו שית' בענין ויפגע במקום שאין פגיעה אלא תפלה והוצרך להבטחתו ית' כי לא אעזבך וכו' ועכ"ז להיותו במקום כמה סכנות לא סמך על הנס כמ"ש ז"ל וע"כ היה עדיין מסתפק אם יהיה אלדים עמדי וכו' כי אולי יגרום החטא ובפרט כי עבירה גוררת עבירה הלא היא עון יציאת חו"ל וביטולו ממצות כיבוד אב ואם יגררו עבירות חחרות ונוסף על זה היותו במקום סכנות רבות כנז' לכן נתיירא ונסתפק כנז: או יראה ויצא יעקב וכו' כי בראות יעקב חטאו בצאתו מא"י הנק' באר שבע כנז' בדרך הראשון ביקש תחילה להתעכב במד' של שם ועבר לעסוק בתורה השקולה ככל המצות ויכופר חטאו הנז' בשני אופנים הא' כי גם התורה נק' באר שבע בסוד שתה מים מבורך וכו' והיא כלולה מז' חכמות בסוד חצבה עמודיה שבעה וכל אחד כלולה מע' והם סוד שבעים פנים לתורה והב' כי שם נתעכב י"ד שנה כפלים בשבע בסוד שבעה ושבעה מוצקות לכפר יציאת באר שבע כנז', וכפ"ז או' ויצא יעקב אינו כפשוטו רק סיפר כי כבר עמד

במדרשו של עבר י'ד שנה בעסק התורה הנק' באר שבע כנז' ומשם יצא ובזכות הזה נשען והלך חרנה וע"כ נרמז זה בס"ת יעק"ב מבא"ר שב"ע הוא עב"ר בנו של שס בן נח כי שם כבר נפטר קודם לכן כנודע ומשם מבית מדרשו יצא ואז הלך לחרן: או יראה תירץ הכתוב כי אם יעקב היה כ"כ מצטער על יציאתו כנז' א"כ למה יצא ולזה תירץ כי יצא בורח בהכרח מפני סכנת נפשות שהיה עשו מבקש. להורגו כמ"ש וחי בהם ומפחד הרעה אשר ימצא אותו יצא ולכן נרמז בס"ת יעק"ב מבא"ר שב"ע ברע כי וירא יעקב את עשו כי ברע הוא כנז': או יראה בא ג"כ ליתן טעם אחר אל יציאחו שהיתה מוכרחת הלא היא לישא אשה שההיא א' מן הדברים שהותר עליה יציאת הארץ כמ"ש ז"ל ולכן ס"ת ויצ"א יעק"ב מבא"ר שב"ע הוא ארבע שהיה מוכרח לישא אותם ארבע אמהות רחל ולאה בלההה במ"ש הזוהר פ' קדושים בר"מ כי אדם הראשון נתגלגל בג' האבות לכפר בג' עבירותיו ע"ז וש"ד וג"ע ולכן אברהם תקן חטא ע"ז והושלך לכבשן בסוד ואשריהם תשרפון באש ויצחק נשפך דמו על המזבח ויעקב תיקון ענין ג"ע ונודע כי עדיין לא היו עריות אז בעולם והסוד הוא ד' טיפות דזרק בלילית חוה ראשונה כי ערוה היא לו ומשם נשתלשלו בלבן החרמי רמאי כדמיון הנחש הערום הרמאי המחטיא לאדם היא ליליית כנודע וע"כ הוצרך יעקב ללכת לחרן להוציא אותם י' טיפין קדישין וזה ברוב עבודה קשה לכפר חטא אדם וזהו סוד ויעבוד ישראל באשה וכו', וז"ה ענין הן כל אלה יפעל אל שעליו נאמר חסד אל כל היום כי ע"י מדת החסד הביא לאדם הראשון בגלגול להתקן פעמים שלש בג' האבות מלבד הפעם הראשונה וז"ש טם גבר הוא אדם הראשון עצמו הגובר עליהן כי הלא הוא אביהם של ג' האבות באופן שנתגלגל ד' פעמים להתקן: או יראה ע"ד הפשט ויצא יעקב וכו' ויתורץ הקושיא הראשונה שהקשינו למעלה והוא כי הכתוב שינה את עעמו כדי להודיענו נס קפיצת הדרך שנעשתה לו וז"ש: ויצא יעקב יראה דע כי תיכף מעת יציאתו מבאר שבע הלך עד חרן ולא נתעכב כלל כדרך שאר בני אדם וכד מטא לחרן בקש לחזור וקפצה לו הארץ וזהו ויפגע במקום וכו' וכמ"ש רז"ל לשון קפיצה נוכל לתרץ קושיא הג' והוא כי כיון שגם יעקב נתן דעתו לחזור נמצא כי גם אליו יצדק אומרו כי הוא פגע במקום כי הוא היה הולך אליו ברצונו או יהי" ג"כ ע"ד הזה באו': ויפגע במקום כמ"ש אח"כ ואנכי לא ידעתי כי אילו ידעתי לא שכבתי והכתוב עצמו סיפר התנצלותו זה מעתה כי אמת הוא כי לא במתכוין הלך שם רק ויפגע במקום כדמיון הפוגע באבן בלי כוונה וע"כ וישכב במקום ההוא ואילו היה במתכוון לא היה שוכב שם עוד נתן התנצלות שני והוא כי מה שלן שם היה על כי בא השמש בחידוש שלא בזמנו כמ"ש ז"ל ובזה יתורץ למה לא הקדים כסדר ותבא השמש יילן שם ולכן נרמז

בר"ת "כי "בא "השמש כב"ה כי כבה מאורו של השמש בהיותו בתוקף פארתו שלא בזמן ונודע מ"ש בפרקי ר' אליעזר כי כדור גוף השמש חציו אש וחציו ברד נמצא כי הכביה אינה רק בצד האש שבו הנרמז בס"ת "בא "השמש א"ש, עוד ראיה לזה כי הרי לקח מאבני המקום המקודש ההוא והם י"ב אבנים למספר בני יעקב כמנין מזבח אליהו בהר הכרמל והיו מן המזבח אשר בנו שם אדם ושם ונח ואברהם ויצחק אביו כנודע והיו אסורים מלישכב עליהם א"כ זה יורה כי אנכי לא ידעתי כנז': וכפי פי' האחר של רז"ל לשון תפלה יאמר כי בראו' יעקב יוצא מארץ ישראל כנז' התקין עצמו לתפלה כנ"ל ולא די שהתפלל אלא שקבע תפלה מחודשת והיא תפלת ערבית כמ"ש ז"ל להיות לו בזה מעלה ומצוה יתירה וגדולה ולהורות על זה לא אמר ויתפלל רק ויפגע דרך פגיעה ומקרה כנודע כי תפלת ערבית רשות היא ואינה קבע וגם ויפגע לשון תפלה היא כמ"ש באופן כי נכתבה לשון פגיעה כי בה נרמז היות ענינה תפלה ושהיא תפלת ערבית שהיא פגיעה ולא חובה ולא התפלל כסברת רבי יאודה מפלג המנחה ולמעלה רק אחר אשר בא השמש ושקעה החמה כסברת חכמים דתפלת המנחה עד הערב ומאז ואילך הגיע זמן תפלת ערבית, ואו' וילן שם כי קבע שם מקום לינה ולא רצה ללכת יותר יען כי בא השמש והגיע זמן תפלת ערבית ואח"כ קיים מצות עשה לקרוא ק"ש דערבית וז"ש ויקח מאבני המקום כמו שית' ואחר ענינה עד היות לילה גמורה זמן שכיבה כמ"ש בשכבך וז"ש וישכב במקום ההוא כי תכף אחר ק"ש הגיע זמן שכיבתו משא"כ בתפלת ערבית כי מן ביאת השמש נתחייב בה וכבר ידעת כי כל א' משתיהן מצוה בפני עצמה ולא נהגו ישראל לחברן יחד אלא כדי לסמוך גאולה לתפלה כנודע ואמנם יעקב מצוה שפגע ראשונה קיים אותה תחילה ובפרט כי היה עייף ויגע מעורח הדרך ונתיירא אולי אם יתאחר ירדם בשינה ולא יקיים אותם: והנה אומ' ויקח מאבני המקום שהוא קריאת שמע ית' במ"ש בס' התקונין על ויקח חמשה חלוקי אבנים מן הנחל הוא בדוד עם גלית כי הם ענין ק"ש פסוק הראשון שיש בו ה' תיבות וחיברם בתיבה הששית "אחד היא בקלע המיחד כולן ובכח כונה זו הרג את גלית בזריקת הה' אבנים ההם ונודע כי פסוק שמע אמרוהו השבעים בני יעקב ואחריהם אמרו יעקב אביהם פסוק הב' בשכמל"ו שגם בו יש ו' תיבות אחרות וב' פסוקים אלו כנגדם נצעוו ולקחת שתי אבני שוהם אותיות השם קבלת שם שמים ששה משמותם על האבן האחד הם ו' תיבות שבשמע ישראל שנכתבו בס' תורת משה ואת שמות הששה הנותרים ו' תיבות בשכמל"ו הנק' נותרים כי לא כתבן משה בס' התורה כנודע ונשארו בעל פה וכולם הם י"ב תיבות כנגד י"ב שבעים ובשניהם מ"ע תיבות וכן מ"ט תיבות בי"ב שמות השבטים כנודע ולכן ופתחת עליהם שמות ב"י,

ועליהן רמז ויקח מאבני המקום מיעוט אבנים שנים הם שני פסוקים שמע וברוך שם שהם שתי אבני השהם כי הם עיקר ענין קבלת מלכות שמים בעוה"ז שעל זה נק' מלא כל הארץ כבודו ע"י כן נק' הב"ה המקום מקומו של עולם וז"ש מאבני המקום ושני פסוקים אלו עיקר ראשון של כל הק"ש כנז' והם ב' ראשים של כל הק"ש וז"ש וישם מראשותיו שני ראשים אלו של קבלת מלכות שמים שם אותם על ראשו לכבוד ולתפארת: או יראה ויפגע במקום כי הנה הב"ה נקרא מקום כנז' וענינו הוא שם ההויה י' הפ"ה ופ"ו הפ"ה בגימ' מקום והנה יעקב פגע בכיוצא בו כי גם יעקב עם ד' אותיותיו עולה בגימ' מקום וזהו סו"ד מ"ש ז"ל על ויקרא לו אל אלדי ישראל הב"ה אמר ליעקב אני אל בעליונים ואתה אל בתחתונים והענין כי אל במלואו אל"ף למ"ד עם הכולל הוא בגימ' מקום ונמצא כי הקב"ה ויעקב נקראים אל ומקום וזהו ויפגע במקום לשון פגיעה כי שניהם זה כיוצא בזה זה אל בעליונים וזה אל בתחתוניה: ויחלום וכו' כי כבר אמרו בס' הזוהר כי אין חלום זה רק נבואה ממש אלא שלהיותו אז שרוי בלא אשה שרוי בלא שכינה נגלה לו השי"ת ע"י נפילת פנים הנק' חלום כנודע, והנה השמים והארץ הם כדמיון הבית והעליה וארובה אחת באמצע קרקע העליה וסולם מוצב רגליו ארצה בא"י הנק' ארץ סתם כנ"ל על הנותן מער ע"פ ארץ גם נק' ארצה ר"ל הארץ הידועה היא ארץ ישראל ע"ד שפי' רז"ל על ישובו רשעים לשאולה לאמבטי התחתונה בגיהנם גם נק' ארצה ארץ ה' כי היא ארץ המיוחדת אל מושב השכינה ה' אחרונה של הויה היא ה"א זעירא .של להברחם אם כי על ידה נבראו שמים וארץ וראש הסולם מגיע ג"כ השמימה באותו הנקודה האמצעית הארובה הנז' אשר שם ירושלים העליונה המכוונת כנגד ירושלים של מעה אשר שם רגלי הסולם כנז' וז"ש השמימה בה"א יתירה בדוגמ' מה שביארנו במלת ארצה, והנה מלאכי אלדי"ם אותם הממונים להוריד כל מיני השפע אל התחתונים וגם יש מהם ממונים להעלות המצו' והזכו' שעושים התחתונים וכל הנפשות בעלותם אחר הפעירה כל אלו עולים ויורדים בו בסולם הנז': והנה וכו' להבטיחו שלא יצעער מפני יציאתו מא"י כנז' כי הרי סופו לחזור ולשוב אליה ולירש אותה וז"ש הארץ אשר אתה שוכב וכו' וגם הבעיחו מן הצרה האחרת מן עשו אחיו אשר מיראתו ברח ויצא מא"י וע"ז אמר והנה אנכי עמך וכו': ויקץ וכו' ואגב ארחה השמיענו מ"ש רז"ל כי אין השכינה שורה רק בזמן שהצבור מתפללין יחד ונא ביחיד וז"ש ויקץ יעקב משנתו ויאמר ס"ת צבו"ר וסמיך ליה אכן יש ה' במקום הזה וגם הודיענו התנאי השני והוא שאין תפלת אדם נשמעת אלא בבית הכנסת וז"ש ג"כ במקום הזה כי המקום גורם כי שם מקום בית המקדש כנודע, ונחזור אל פרט הכתוב כי תכף כשהקיץ משנתו לא היתה דעתו צלולה מעירוף השינה ולכן עדיין לא

נתברר לו רק שהיה מקום קדוש כאחד משאר המקומות כענין מה שאירע למשה בסנה וליהושע ביריחו שנאמר להם של נעלך מעל רגלך וכו' אבל אחר שנצללה דעתו והוסרה השינה מעליו לגמרי אז נסתכל היטב בענין החלום ההוא ואיך רגלי הסולם מוצב למעה במקום ההוא וראשו בירושלים של מעלה אז נפלה עליו אימה יתירה ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה משאר המקומות הקדושים וא"כ אין זה כמו שאמרתי כשהקצותי יש ה' במקום הזה והוא מקום קדושה כשאר מקומות הק' אבל בית אלדי"ם ממש הוא זה שהוא בית המקדש של מטה כי הרי הוא מכוון כנגד ארובות השמים ושם הוא ירושלים של מעלה א"כ מוכרח הוא כי רגליו ג"כ הם בירושלים של מעה וז"ש וזה ר"ל וזה הראש העליון הנה הוא שער השמים שהוא ירושלים של מעלה כנז' א"כ זה ראיה כי זה התחתון שבו רגלי הסולם הוא בית אלדי"ם ממש כנז' וז"ש שני פעמים זה וזה:

ויקרא וכו' מהראוי שיאמר ויקרא שם המקום ואולם לוז שם המקום או יזכיר שניהם בשם עיר אבל ירמוז אל מה שנודע כי בית המקדש קפץ ונעקר ממקומו אל בית אל ושם היו רגלי הסולם ונמצא כי קודם זה חלום לא היה שם קבוע אל הר המוריה כי לא ידעו מה הוא אבל שם העיר היתה נק' לוז ועתה ע"י החלום קרא יעקב שם אל המקום ההוא בית אל כי הוא מקום הר המוריה שקפץ ושב שם וכיון שנעתק ממקומו ובא שם לכן גם את עיר לוז קראה בית אל ע"ש שבית אל העקרי שהוא בית המקדש קפץ לשם וז"ש ויקרא שם המקום ההוא שהוא הר המוריה שבא לשם קרא אותו בית אל ואגב ארחיה גם את שם העיר עצמה קראה בית אל ונרמז ענין זה במלת את שהיא ריבוי כנודע ואמר כי אולם שם העיר לבדה בראשונה היתה נק' לוז אבל במקום עצמו שהוא הר המוריה לא היה לו שום שם כלל: ויצא יעקב וכו' ארז"ל כי כל מה שאירע לאבות הוא סימן לבנים וכפי זה נפרש ענין זה קצת באורך כי הנה ירידת אברהם למצרים הכל רמז אל כל אשר יארע לבניו בגלות מצרים כנודע וז"ש רז"ל בענין וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים כי נתנגע בכל העשר מכות שהביא הב"ה על המצריים במצרים, ואמנם יציאת יעקב לחרן רמז על גלות האחרון של אדום כמ"ש בס' הזוהר וגם במדרשי רז"ל בהרבה מקומות וכמ"ש אם יבא עשו אל המחנה האחת אלו אחינו שבדרום וכו' כי הכל רמז אל גלות אדום שהוא אשר ממנו נתייירא יעקב מאד יען אשר ראה שר של אדום עולה ואינו יורד כמ"ש ז"ל על פסוק והנה מלאכי אלדי"ם עולים ויורדים וכו' ועליו נאמר ויצא יעקב וכו' היא גלות אדום כי אז יצאו ישראל המכונים בשם יעקב לשון עקב מבאר שבע א"י היא כי שם היו שביעים מכל עובות כמ"ש בני ציון היקרים וכו' והלכו בגלות אדום מפני חרון אפו ית' עליהם וזהו וילך חרנה וענין הפשט לא יצא ממקומו כי האמת שיצא

יעקב עצמו מבאר שבע וילך חרנה אמנם ראה בדעתו כי מה שאירע לו רמז לבניו בגלות אדום שיהיה לזרעו כפי מה שאירע לו וע"כ קפץ בתפלה לפניו ית'. וז"ש: ויפגע במקום וכו' וכביכול נתרעם לפניו ית' מלשון לך פגע בו שהוא ענין מלחמה וענין תרעומת זה היה בסבת המקום הידוע שהוא בית המקדש שנחרב וז"ש ויפגע במקום בסיבת המקום, והעם כי הנה ב"ה נבנה פעם ראשונה בזכות אברהם ופעם שנית בזכות יצחק ואח"כ נחרב ולא נבנה עוד בזכות יעקב והלואי שישאר בנוי בזכות יצחק ולא ישלוט בו עשו אחיו הוא אדום להחריבו ויספיק זכות יעקב שישאר בנוי בשב ואל תעשה מכיון שזכות אבותיו הספיק לבנותו בקום עשה ולכן וילן שם מלשון וילונו העם על משה נתרעם שם להקב"ה על כי בא וכבה אור בית המקדש המאיר כשמש לכל העולם וכנודע ממ"ש יהי מאורות ביום רביעי משמת ימי בראשית שהם ענין שני מקדשים שמש וירח ראשון ושני ששניהם נבנו והאירו באלף הרביעי ולכן מאורות שלם בשני ווין וגם באלף ההוא עצמו הרביעי נחרבו שניהם וכנגד זה באה תיבת מאורת חסר שני ווי"ן כי מאר"ת ה' וקללתו נחה עליהם והחריבם וז"ש וילן שם כי בא השמש, גם בכה על מ"ש ה' תשתפכנה אבני קדש אשר היו בירושלים עיר הקודש ראש כל העולם ומראשותיו ונשתפכו והלכו לרומי הרשעה אשר אז מלכה בכל הכיפה ונעשית ראש כל חוצות לארץ ע' אומות הנק' חוצות כמו שבארנו לעיל על ושולח מים על פני חוצות ואפשר יהיה זה ענין הידוע הוליכו אדום וטיעוס אפר רב ואבני קדש מעיר ירושלים והקימו הר גבוה בעיר רומי הרשעה ועד ה'יום נק' שדה קדוש כנודע וז"ש ויקח יעקב לשון מחלוקת כמו מה יקחך לבך 'מסיבת אבני המקום אשר היו מראשותיו בראש כל העולם ולמה נשתפכו בראש כל חוצות כנ"ל גה וישכב במקום ההוא לרמוז אל אשר בניו שכבו לארץ חוצות וכדכתיב ג"כ כי שחה לעפר נפשנו וכו': ויחלום וכו' ורמזו לו כי אז בגלות האחרון אין עוד נבואה בעולם רק חלום חזיון לילה ולכן גם לו אירע זה כי ויחלום דרך חלום בלבד זהראהו הקב"ה והנה סולם וכו' כי הראהו ענין עליית וירידת שבעים שרים בסולם ההוא היה ירושלים סולם המחבר שמים וארץ כנ"ל בדרך הראשון וכענין מ"ש בס' דניאל ענין שר פרס ויון זה עולה וזה יורד וז"ש והנה מלאכי אלדים עולים ויורדים בו א"כ אל תצטער כי גם שר אדום עתיד לירד ממעלתו, גם הראהו הכרח וראי' לזה שאי אפשר שלעולמים יזנח ה' ותשאר ירושלים חריבה כי הלא היא כענין הסולם המחבר העליה והבית יחד והיה כדמיון הסולם המוצב ארצה בירושלים של מעה וראשו של הסולם מגיע השמימה היא ירושלים של מעלה כנ"ל בדרך הראשון ואם ח"ו יתבעל הסולם הזה ממקומו אין עוד קיום אל מעמד שמים וארץ ומוכרח הוא שסופ' להבנות בנין שלישי האחרון בזכותך

כנודע: והנה ה' וכו', עוד ראיה אחרת והיא במה שקראהו כי הנה כל התייצבות הב"ה ומושבו בעוה"ז אינו אלא עליו בסיבת המקום ההוא ירושלים ואם לא בעבורו היה מתרומם מעל הארץ לדור בעליונים, והנה שם הויה שולעת שם ושם הוא מכון לשבתו עולמים משם מולך על כל העולם כולו מש"כ שם אלהים כי עיקר שליעתו על אומות העולם ובחוצה לארץ וכמ"ש מלך אלדים על גוים מש"כ בשם הויה וז"ש והנה ה' ניצב עליו כנז' ר"ל בסיבת ירושלים וא"כ מוכרח הוא שהב"ה למענו פעל להקים ולבנות' פעם שלישית בזכות יעקב כנ"ל, ויאמר לו אני ה' אלדי אברהם אביך ואלדי יצחק אשר להיותי אני אלדיכם בניתי בית המקדש ראשון ושני בזכות שניהם כנז' וכמו שבזכותם בניתיו שתי פעמים גם אבניהו פעם ג' בזכותך ואמנם לא אתנהג אז עוד עם זרעך בכעס במידת הדין כפי מה שמורה ענין יצחק שעליו נאמר ופחד יצחק כדי להחריבו אבל אתנהג עמהם במדת החסד מדתו של אברהם כמ"ש חסד לאברהם ולזה הזכיר מלת אביך באברהם ולא ביצחק עם שהיתה צדקת בו יותר כי הוא אביו באמת וזה לרמוז כי בזכותו של יעקב יבנה בית ג' במדת החסד ובזה יהיה נועה לאברהם ויכונה בשם אביו ע"י כן לא יחרב עוד ונמצא כי גם עיניך רואות כי הארץ הזו אתה שוכב עליה בגלות כנז' על וישכב במקום ההוא דע כי לך אתננה ולזרעך יראה כי כאשר נתתיה לזרעך בלבד לא נתקיימה בי כי מפני שחעאו לפני אבל אז אתננה לך וזרעך בגאולה אחרונה עי"כ תתקיים בידכם לעולם ויהיה זה ע"ד מ"ש רז"ל על כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים ע"כ: והיה וכו' אפילו אם תראה זרעך כי שחה לעפר נפשם בגלות אדום הנה יהיו משולים אל העפר אשר תחילה כל הבריות דורסים עליו ואח"כ היא דורסת עליהם במיתתם כנודע וכן זרעך ידרסו וישלטו על כל העולם, והנה בראשונה היו זרעך מושלים בארץ ישראל לבדה אבל אז ופרצת ימה וכו' כי כל ארצות ע' אומות הסובבת סביב א"י כמין חומה סביב תעשה פרצה בהם ותדרסם ותמשול עד סוף העולם ימה וצפונה וכו' ואז אהפוך אל עמים שפה ברורה יבינו וידעו כי בסיבתך ובסיבת בניך שהיו נחלתי נמשכת להם הברכה וז"ש ונברכו בך וכו': גם ירמוז כי לימות המשיח לא יקוללו כל האומות ואמנם ישארו גם מכולם שארית וזה בעבורך ובעד זרעך למען ימשך לכם תועלת להיות לכם עבדים עובדי האדמה כמ"ש ובני נכר אכריכם וכורמיכם וגם כי המה יביטו יראו בכם בגדולתכם כי האמת היה אתכם אשר לא הלכתם אחרי הבעלים כהם: והנה אנכי עמך חזר להבעיחו בכל הזמנים אם בהיות ישראל יושבים על אדמתם והנה אנכי עמך וגם כאשר תלכו בגלות בארצות אויבכם אלך עמכם לשומרכם כמ"ש ז"ל גלו לאדום שכינה עמהם וז"ש ושמרתיך בכל אשר

תלך ובמילת כל ריבה כל ד' הגליות כמ"ש ז"ל גלו למצרים גלו לבבל וכו', ובתשלום קץ הליכתם בגלות האחרון אקבץ גלותכם והשבותיך אל האדמה הזאת וגם תראה אורך הגדול של גלות אדום אל תתיאש מן הגאולה כמ"ש ואפס עצור ועזוב ומובטח אתה כי לא אעזבך אע"פ שלא יהיו זרעך ראוים וצדיקים ועי"ז יהיה מן הדין לעוזבם בגלות לא אעזבך עד אשר אם וכו' כמ"ש בעיתה אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה. ויקץ וכו' אחר שהובטח בחלום לקבץ גלותם ולא יעזבם בשום זמן כנז' אמר א"כ בוודאי הוא ובאמת כי אעפ"י שגלו עדיין השכינה לא זזה מכותל המערבי להיות שם תמיד ממתנת עד יחזרו ישראל למקומם כנודע וז"ש אכן יש ה' במקום הזה אף אחר החורבן אע"פ שאז אנכי זרע ישראל ההולכים בגלות בארצות הגוים לא ידעתי זה יען יצאתי משה ולא ראיתי את השכינה קיימת בכותל המערבי ז"ש ואנכי לא ידעתי כי הייתי בחו"ל ולא הניחוני האומנות לעלות בכל ג' רגלים לראות פני ה' כבתחילה: וירא וכו' עם אשר הובעח כנז' חזר ונסתכל בדעתו ענין אורך הגלות האחרון ויירא מאד מאד פן ח"ו יתיאשו בניו מן הגאולה וח"ו יכנו עורף ככל הגוים ואז חזר ואמר מה נורא וכו' הנה יש תקנה לאחרית בני ואין לי לירא כי הרי רואה אני שכיון שהשכינה לא זזה משם כנז' ודאי כי יש תקוה אל בנין בית האחרון הנק' בית גמור ולא הר או שדה כענין שקראו אבותי אברהם ויצחק יען כי ראו כי שני מקדשים הראשון והשני נחרבו וז"ש מה נורא המקום הזה עדיין מורא שכינה כמ"ש ז"ל ובמורא גדול זה גלוי שכינה עדיין הוא במקום הזה כי אף ע"פ שהם שוממים בקדושתם הן עומדים ומכיון שעדיין יש שם גלוי שכינה הנק' מורא איננו חרב ממש אמנם אין זה חרב רק בית אלדי"ם גמור הוא ובנוי על תלו וכאילו לא נחרב דמי, ומה שאני רואה כי נחרב הוא לפי שהוא בית אלדי"ם מדת הדין ולפי שעה שלעה בו מדת הדין להחריבו מפני חטאינו האמנם שם בית נק' עליו וכאילו הוא בית קיים כי עתיד הוא להבנות וזה ממה שאני רואה שעדיין המקום הזה נורא בגלוי שכינה וזה יורה שתחזור לבנותו בית קיים ועוד ראיה אחרת כי הרי וזה ר"ל זאת ירושלים האחרת של מעלה היא עדיין קיימת והיא שער השמים פתוחה תמיד לקבל דרך בה תפילות ישראל אף בזמן שהם בגלות כדי שיגאלו. ע"כ: ויקרא וכו' מאחר אשר עתה בהיותו חרב נק' בית אלדי"ם שהוא בית ממש אלא שהוא חרב מפני מדת הדין הנק' אלדי"ם לפי שעה א"כ מובטח אני כי עתיד ליבנו' בית שלימה ואין עוד הפרש מעתה אל אז רק כי בתחילה היתה בית אלדי"ם ואז תהיה נק' בית אל נמשכת משם חסד אל כל היום ולא תחרב עוד אמנם תמיד נק' בית אף בזמן הגלות, והנה עוד היה זמן אחר והוא בימי ירמיהו כשנחרב חרבן ראשון ואז שם ירושלים העיר הקדושה היה לה שם אחר והוא לוז ע"ש מקל שקד

אני רואה כי שוקד אני על דברי לעשותו ולהחריבה מש"כ עתה כי לא תחרב עוד ונק' בית אל אך בראשונה בחרבן ראשון היתה נק' לוז כנז': או יראה אולם לוז וכו' יראה כי מה שאמרתי שאחר ביאת מלך המשיח יבנה בית המקדש ויקרא שמו בית אל ע"ש מדת החסד אין זה תכף בתחילת וראשית ביאתו כי גה אחר ביאתו עדיין תהיה צרה גדולה לישראל ושם אלדי"ם עדיין ישתמש במידת הדין וזה במלחמת גוג ומגוג אשר לא היתה כמוה כנודע ואז עדיין לא יהיה נק' בית אל עד אשר עדיין יבא ג"כ זמן תחית המתים כי אז כל הגוים והאומות ימותו ולא יחיו כ"א ישראל לבדם כמ"ש יחיו מתיך וכו' ולא אמר יחיו המתים אבל באומות העולם כתיב וארץ רפאים תפיל וכתיב רפאים בל יקומו מתים בל יחיו וכו' ואז אחר תחית המתים יקרא שמה בית אל באמת כי אז נחו מכל מיני מדת הדין אם מענין מלחמת גוג שכבר נתבטלה אז ואם מענין אומות העולם שלא יהיו אז בעולם להצר לישראל ואם מענין המיתה עצמה שתתבטל מישראל כמ"ש בלע המות לנצח אך כל זמן שלא באה החית המתים עדיין לא תוכל להקרא בית אל מפני שעדיין מדת הדין קיימת במקצת כענין הג' דברים הנז' וז"ש ואולם אף שאמרתי שנק' בית אל האמת הוא כי עדיין צריך שתקרא העיר ירושלים לוז על שם תחיית המתים כמו שנבאר וזה השם יהיה לך לראשונה טרם שתקרא בית אל, ומה שתקרא לוז על שם תחיית המתים הטעם הוא לב' סיבות הא' כי קודם לכן היתה המיתה מצויה בכל העולם זולתי בעיר הנק' לוז בס' שופטים אשר ארז"ל כי לא נכנס בה מלאך המות בעולם ועל שם הזה תהיה עיר. ירושלים נק' גם היא לוז, והסיבה הב' במה שנז' בס' הזוהר כי תחיית הגוף מתחיל מן החוליא של השדרה הנק' לוז והוא כשאור אל העיסה והוא עצם קיים לעולם ואינו נרקב לעולם ונק' בתואל הארמי מפדן ארם וכאשר לא קרקפתא דלא מנח תפילין ואין קשר תפילה של ראש נקשר שם בעצם תחיה כלל ויען בו תלויה התחי נק' זמן התחיה לוז ע"ש העצם ההוא ונודע כי התחיה תהיה בעמק יהושפט סמוך לחומת ירושלים ושם יקומו כל המתים במשפט ולכן שם העיר ירושלים תקרא אז לוז כי בה תהיה עיקר תחיית המתים: וידר וכו' אז נדר יעקב נדר הזה ואמר פשוט ומוכרח הוא כי בהיות זרעי בגלות יתנהג עמהם בשם אלדי"ם מדת הדין אמנם מה שאני שואל ממנו הוא שזה שם אלדי"ם לא יתנהג בדין גמור אמנה שיהיה עמדי לבלתי יכלה זרעי בגלות ושמרני בדרך הזה של גלות אדום אשר אני הולך שם בגלות ושם יתן הוא בעצמו לחם חוקי ולא ע"י ע' שרים של האומות כי מכיון שאיננו עובד להם לא יתנו לי מזונות ואחר אשר סבלתי עול הגלות ההוא לכפר עונותי אשוב אח"כ אל בית אבי ויקבץ נפוצותי לירושלים ובית המקדש הנק' בית אבי שבשמים והנה אז לא ישלוט בנו מדת הדין

שם אלדי"ם כבזמן הגלות אמנם תמורת שם אלדי"ם יהיה שם ההויה מדת הרחמים שולטת עלי אז וז"ש והיה ה' לי לאלדים יראה תמורת, ואז האבן הזאת הנק' אבן השתיה תבנה ותקרא בית אלדים בנויה ולא חריבה האמנם לא תקרא אז בית אל עד אחר תחיית המתים כמו שבארנו לעיל על ואולם לוז שם העיר לראשונה כי אע"פ שתבנה ותהיה בית תהיה נק' ע"ש אלדים וז"ש יהיה בית אלדים ואם כה יעשה לי הנני נודר נדר כי כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ואפריש את השתי מעשרות ראשון ושני שאין בהם חיוב מיתה ומכ"ש התרומות שהם בחיוב מיתה וכנודע מ"ש ז"ל על גלתה יהודה מעוני מפני ביטול מעשר עני ולכן כשתגאלני גאולה הד' אתקן ענין המעשרות כי לסיבתם גלינו מארצנו: וישא יעקב רגליו וכו' אחר שראה בחלום ענין גלות אדום המר והנמהר לא היו רגליו מתרצים ללכת בגלות ההוא כי נפל פחדו עליו יתר משאר הגליות יען לא נתברר לו הקץ ההוא אמנם כאשר נסתכל כי יש תקוה לאחריתו ושבו בנים לגבולם בגדולה ומלכות אשר לא נהייתה כמוה אז וישא את רגליו בעל כרחם וילך ארצה שעיר שדה אדום הנק' ארצה בני קדם לפי שקדמה להם המלכות כמ"ש ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל וזה ענין גלות רומי הרשעה הנק' אדום: וירא וכו' חזרה אליו עוד הנבואה וירא במראה הנבואה והנה באר וכו' ובזה יתורץ ענין יתור מלת וירא והיה די כשיאמר והנה באר וכו' והנה ראה במראה הנבואה כי השכינה הנק' באר שבע כנז' בס' הזוהר הלכה עם ישראל עמהם בגלות כמ"ש ז"ל גלו לאדום שכינה עמהם גלו לבבל וכו' וראה ראיה אחרת בענין כל ד' גליות שגלו ישראל קודם זה הגלות האחרון של אדוה ולז"א וירא ראיה אחרת כוללת כל ד' גליות והתחיל בגלות בבל הוא הראשון של הארבעה ועליו אמר וילך ארצה בני קדם גלות כשדים מקומו של אברהם אבינו מקדם ולכן גלו שם בניו אחריו למקום אביהם וז"ש בני קדם וכמ"ש ז"ל כי לטובתן של ישראל הגלם הקב"ה לארץ כשדים ארץ מולדתם שירחמו עליהה קצת יותר משאר האומות, וירא והנה השכינה הנק' באר גלתה עמהם לשדה כמ"ש ושכנת בשדה ובאת עד בבל שם תנצלו ודרשו רז"ל ושכנתי בשדה כתיב ונודע כי סיבת גלות השכינה עמהם לשומרם מן האומות כנז' בס' הבהיר משל למלך שגרש את הבנים וגרש אמם עמהם להשגיח עליהם כמ"ש ובפשעכם שולחה אמכם וז"ש שם תנצלי ואמנם גלות בבל נכלל מג' גליות שגלו ע"י נבוכדנצר הרשע א' גלות יהויכין ואח"כ ב' גליות בימי צדקיהו ככתוב בסוף ס' ירמיהו ועליהם אמר והנה שם ג' עדרי צאן רובצים בגלות על שדה בבל וכמ"ש ואתן צאני צאן מרעיתי וביאר פה הטעם של רז"ל למה גלה יהויכין בתחלה והוא כדי שיגלו שם החרש והמסגר וירביצו תורה בבבל ואח"כ ימצאו גלות

צדקיהו תורה מצויה שם וז"ש כי מן הבאר ההוא שהיא התורה הנק' באר מים חיים אשר הרביצו שם בתחילה החרש והמסגר ומשם השקו כל שני העדרים האחרים שגלו בימי צדקיהו כי אז לא היה להם מציאות להוליך עמהם ס"ת מרוב צרתם מש"כ ביהויכין שהגלהו בכבוד ובנחת רוח והוליכו עמהם ספרי תורה כנודע: ואם נדרשהו כפי מה שהתחלנו כי אין ענין פסוק זה מדבר אלא בענין גלות האחרון שהוא אדום וכמו שביארנו על וילך ארצה בני קדם הוא ארצה שעיר שדה אדום נוכל להמשיך כפי זה ענין פסוק שלאחריו וירא והנה באר בשדה היא השכינה הנק' באר גלתה עמהם בשדה אדום הנז' וכמ"ש אותי עזבו מקור מים חיים וכו' יראה ראה גם הסתכלות הגדול שלהם כי הלא שבעים שרים של אומות העולם לא די שהם בורות של מים מכונסים מקבלים השפע ממני אלא כי לא יכילו אפילו המים המכונסים ההם יען כי הם נשברים והענין הוא כי כאשר אחפוץ אני לסלק מהם השפע שנתתי להם אני שובר בורותיהם וחוזר ליקחם באופן שהם שני מיני חסרונות ורעות גדולות כמ"ש כי שתים רעות עשה עמי יראה שחצבו להם בורות מכונסים וגם שהם נשברים והניחו ועזבו שתים עובות מן הקצה אל הקצה הלא הוא כי אותי עזבו עם היותי באר נובע מקור מים חיים כי בידי כל השפע ואיני מקבלו מזולתי ומכ"ש שאיני נשבר כי אין ביד זולתי למחות בידי להסיר השפע ונמצא כי השכינה נק' באר כנז' והיא שהלכה עמהם בגלות בשדה אדום לתועלת ישראל להנהיגם שם כנז' משם ספר הבהיר וכמ"ש ואף גם זאת בהיותם וכו', וז"ש והנה שם ג' עדרי צאן הם ישראל הנק' צאן מרעיתי ובהם ג' מיני עדרים נפרדים במעלתם כהנים לוים וישראלים ועם היותם שם בגלות רובצים על העפר עכ"ז הנה הם סמוכים עליה על השכינה הנז' והיא סומכת אותם כמ"ש סומך ה' לכל הנופלים בגלות וכמו שדרשו רז"ל על כרע בגלות בבל רבץ בגלות אדום עכ"ז עדיין הם כארי וכלביא בגבורתם יען כי השכינה הנק' מי יקימנו בגלות ההוא לפי כי מן הבאר ההיא נמשך השפע להשקות העדרים ההם אף שהם בארץ אויביהם ולא מן השבעיס שרים אשר שולטים שם כי לכן גלחה עמהם להשקותם מים חיים מבאר שלה האמנם אין השקאה זו דומה כבזמן היותם על אדמתם השקאה תמידית רק לפרקים לפי שהאבן נגף הגדולה היא מלכות רומי הרשעה שלעה אז בכל העולם ונק' אבן גדולה והיא סותמת פי הבאר שלא תשפיע על ישראל רק לפרקים כאשר ונאספו שמה כל העדרים כמ"ש: או יראה כי הקשה לו איך אמרת כי מן הבאר ההיא וכו' והלא שם הם בגלות תחת מלכות אדום הנק' אל"ף גדולה כנז' לז"א דע לך כי האבן הגדולה ההיא אין בידה להרע זולתי על פי הבאר הנז' כי כשהם חוטאים רומז הקב"ה אל שרה של רומי שירע לישראל כמ"ש הוי אשור שבע אפי

והנה כאשר נאספו שמה בגלות כל העדרים ושבים בתשובה יש בידם לגלול האבן ההיא מעל פי הבאר להשקותם וכשהן חועאין גורמין כאילו הם בידם עצמם והשיבו את האבן ע"פ הבאר למקומה כבתחילה: או יראה אם תאמרו כיון שהשכינה עמכם בגלות מדוע אינו גולל אותם ואיך מניחם כ"כ זמן ארוך לז"א והאבן גדולה וכו' היא לב האבן אשר בבשרם הוא היצה"ר סותמת פי הבאר מלהשפיע שפע רב לגאלם ממש ואמנם תועלת היותה עמהם בגלות הוא כי כאשר נאספו כל העדריה אל בתי כנסיות אשר שם מצויה השכינה וזה שנאמר שמה ושבים קצת בתשובה ובתפלה אז ע"י טורח רב וגללו בשני למדי"ן כעין הגלגל בטורח כך יגללו את לב האבן מבשרם וישובו קצת בתשובה (ובתפלה אז ע"י טורח רב וגללו בשני למדי"ן כעין הגלגל הנגלל בטורח כן יגללו את לב האבן מבשרם וישובו קצת בתשובה) ויפתח פי הבאר וישקו את הצאן לפי שעה שבע מצומצם המספיק להם בהיותם בגלות ותכף והשיבו את האבן למקומה הראשון ויוסתם פי הבאר כע אין תשובתם שלימה רק לפי שעה בהתחזק עליהם צרת הגלות: ויאמר להם יעקב וכו' במראה הנבואה אמר אל הרועים מנהיגי ה' אחי מאין אתם כי אין בכם כח לרעות צאן ישראל בהליכתן להשיבם בתשובה גמורה ויאמרו מן הגלות הנק' חר"ן מלשון חרון אף ה' משם אנחנו רועי הדור ולכן אין בנו כח להשיבם בתשובה גמורה כי אין בנו יכולת להוכיח דורנו, ויאמר להם הכל תלוי בידכם כי אם חרה אף ה' בעמו והכניסם בגלות הנק' חרן הנה הב"ה רחמן עם הטובים ורגזן עם הרעים פעם נק' לבן מלבן עונות ישראל והנה גם הוא רחמן מלא רחמים לבושיה כתלג חיור מדת הרחמים ופעם נק' בן נחו"ר היפוך אותיות חרו"ן וא"כ בידכם הוא להפך מדת הדין לרחמים להוציאם מן הגלות הנק' חרן, וכבר ידמת כי כל התורה שמותיו של הקב"ה ובזה אל תתמה מה שפירשנו על לבן בן נחור ואגב אורחין תדע ג"כ איך לבן חמיו של יעקב והבן זה, ויאמרו לו ידענו כל זה כי חכמים אנו אז שאל להם השלום לו אם בשלום הוא עמכם אם לא ויאמרו שלום האמנם אי אפשר לגמור השלום בינו לבינינו לגמרי אלא עד אשר רחל אמנו בתו של השי"ת ירום קולה ברמה כמ"ש קול ברמה נשמע ובזכותה יבא עמה ישראל נק' צאן וז"ש והנה רחל בתו באה עם הצאן, ויאמר להם מה לכם להמתין אל צעקת רחל שובו והשיבו את ישראל בתשובה ותגאלו והנה הן עוד היום גדול ויובן זה ממש בס' הזוהר כי נשבע הקב"ה להניח את ישראל בגלות יום א' שלם והוא אלף החמישי שעליו נאמר נתנני שוממה כל היום עד שיפוח היום אבל עדיין קצת מאלף הששי צריך להיות בגלות ועליו נאמר ונסו הצללים גה זהו סוד כי תמול אנחנו בגלות באלף החמישי וחשבנו שיספיק ולא נדע כי עדיין צריך צל ימינו של יום הששי שיראה על הארץ ואח"כ נגאל,

כנודע כי כל מה שהיה בששת ימי בראשית סימן אל כל המאורעות בשתא אלף שני דעלמא והנה ביום החמישי נבראו כל התנינים ורמש הים ובתחילת יום הששי בלבד נבראו בהמה ורמש וחיתו ארץ ואח"כ נברא אדם רמז אל מלך המשיח וכמו שנאמר באדם ורדו בדגת הים כך וירד מים עד ים גם בזה יובן משז"ל היום אם בקולו תשמעו כמו שהשיב המשיח לרבי יהושע בן לוי והרי כתבנו בס' הזוהר כי נשבע הב"ה להניחם אלף שנים בתשובה כמ"ש השבעתי אתכם וכו' יתורץ עם הנז' כי ביום החמישי היתה השבועה אבל באלף הששי תלוי בתשובה ובו יקוים היום אם גדול ומיעוט תשובתכם נתחרך לכם הגלות גם באלף ששי ולכן אתם הרועים השקו הצאן ולמדום דרכי שלימה ולכן רעו אותם כרועים נאמנים וע"י כן יגאלו. ויאמרו לא נוכל וכו' אין הדבר תלוי בנו לבדנו עד אשר יאספו כל העדרים שהם כל מחנות ישראל הנפוצים בגלות וכולם יחד צריכין לשוב בתשובה כסברת ר' אליעזר בס' הזוהר וכאשר כולם ישובו יחד בתשובה ויסירו לב האבן מבשרם ויותן להם לב בשר אז נוכל להשקות הצאן שפע מים חיים, גם ירמוז אל מה שנודע כי גלות זה של אדום הוא מפני שנאת חנם בלב ולכן לא נודע הקץ כמ"ש כי יום נקם בלבי מדה כנגד מדה ואו' יום נקם הוא מורכב משני נקמות נקם מן האומות על שהרעו לישראל ונקם מן ישראל כי לא נגלה קיצו מפני שנאת חנם כנז' ונשאר שמור בלבי וזה ג"כ ענין מש"א דומה הנדרש בס' הזוהר על גלות אדום כי לכן נק' משא מפני היות הנבואה הזו צרה לישראל והיא דומה כמשא כבד על השי"ת והכתוב עצמו ביאור הטעם הנז' למה קרא את הנבואה הזו משא ואמר שהטעם הוא לפי שהיא דומה ולא נגלה הקץ שלה כשאר הגליות והנה הוא יודע הקץ ואורך הגלות הזה והנה מצפינה בלבה ולא ישיחנה לזולתו ולכן היה טורח ומשא עליו ענין רוממות הזה, והנה אם בשבעים שנה של גלות בבל אשר מנו המן ואחשורוש וטעו במנינם כנודע ולכן אמרו ישנו עם א' ישן הוא האלוה שלכם מכ"ש בגלות החל והארוך הזה של אדום שאפילו ישראל עצמן כביכול אמרו עורה למה תישן ה' כדרך בני אדם הישנים בלילה כן אתה כביכול ישן בגלות אדום הנק' לילה ואמנם אינו כן כי אפילו שהוא לילה הנה הוא נמשל בו אל השומר שכל הלילה נעור ואינו ישן ואז ישראל קורין אותו בהיותם בגלות שעיר הוא אדום וז"ש אלי קורא משעיר ואומרין אלי אתה הנק' שומר ואינך ישן בזה הגלות הנק' לילה מה זמן נשאר עדיין אל הגלות הזה וז"ש מה מלילה מה מליל ומשיב להם הב"ה הנק' שומר וז"ש אמר שומר אל ישראל אתא בוקר יראה כבר עבר אלף החמישי שנשבעתי להניחכם בגלות הנק' לילה ואתא בוקר של אלף הששי שיכולין אתם ליגאל בו אמנם שבועתי כבר עברה זמנה ובעונותיכם שאינכם רוצים לשוב בתשובה גרמתם

כי גם אלף הששי הנק' בקר יען כי הוא זמן גאולתכם הפרת' גם אותי לגלות הנק' לילה וז"ש וגם לילה ולכן דעו לכם כי (אז) אם לא תשובו בתשובה גמורה בלב ונפש כמ"ש פ' נצבים ושבת עד ה' אלדיך וכו' בכל לבבך וכו' אם יהיה נדחך וכו' אפילו שתרבו תפלה אם תבעיון בצלותין ובתחנונין בעיו ותרבו תפלות אמנם לא אדרש לגאולתכם אמנם אם תשובו באמת אז אתיו מן הגלות ואקבץ קץ גליותכם ובואו ציון ברינה: ונחזור אל ענינינו כי זה אומ' עד אשר יאספו כל העדרים ויתקבצו לגאולה א' בלב א' ויסירו שנאת חנם מבניכם ולא ישובו עוד לכסלה ויתקיים בהם והסרותי את לב האבן מברכם אז והשקינו הצאן ממעיני הישועה ואז לא ישובו עוד לכסלה ולכן לא חזר כבתחילה לכתוב והשקינו הצאן ונשיב את האבן על פי הבאר למקומה: עודנו מדבר עמם הראוהו בנבואה כי כיון שישובו בתשובה באסיפה אחת כנז' תכף יגאלו לפי שהגלות היה על שנאת חנם של אחי יוסף שמכרוהו לעבד ומאז התחילה השנאת חנם בישראל יהודה ויוסף כנז' בישעיה אפרים לא יקנא את יהודה וכו' כנז' במדרש הנעלם ועתה שנאספו כולם יחד ישראל ויוסף ויהודה הפך ממה שנתפרדו בימי רחבעם מלך יהודה וירבעם מזרע יוסף אז רחל אמה של יוסף תקום ותתפלל עליהם ויגאלו כמ"ש קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה כי גם שאר השבטים שהסירכו שנאתם מן יוסף יקראו אז כולם בניה, וז"ש והנה רחל בתו באה עם הצאן אלו ישראל ואז רחל העליונה הנק' שכינת עוזנו כי רועה היא את ישראל בהיותם בגלות נפוצים כצאן כמ"ש ובפשעכם שולחה אמכם לרעותכם בגלות גם היא תקרא להב"ה כמ"ש קול ברמה נשמע עד יעקב ישראל סבא הוא השי"ת ע"י צעקת רחל יסיר את לב האבן נגף מעל הבאר היא השכינה כנז' וישק את צאן וז"ש ויהי כאשר ראה יעקב את רחל וכו' כנז' בס' הזוהר ועוד לא תשוב שם האבן הנז' לעולם ועד:

ויצא יעקב וכו' בפרשיות הקודמות ביאר ענין בריאת והולדת נשמ"ה ורוח ונפ"ש של כל אדם ונקראו אברהם ויצחק ויעקב הנק' כהן ולוי וישראל כנז' בס' התקונין תיקון ס"ט וע' וגם במדרש הנעלם פ' לך לך ועתה בא לבאר אופן יציאת כללותם מן המקור העליון יסוד הקדוש ונותנ' בבטן כנסת ישראל העליונה שעליה נאמר ובפשטעכם שולחה אמכם, וזה ענין ישראל הנק' עמוסים מני בטן וגם היא נק' באר שבע ומשם יוצאת הנשמה אשר גמר בריאתה בבחינת לידה כדי לירד בעוה"ז להתלבש בזה הגוף החומרי ומקום מחצבתה נק' באר שבע בסוד אותי עזבו מקור מים חיים יען כי מן הבאר ההיא נוזלות ונולדות נשמות הטהורות של בני ישראל הנק' מים חיים, גם זהו סוד בידך אפקיד רוחי כי הוא בר"ת באר כמבואר אצלנו ונק' באר מים חיים ובאר שבע מכל טוב אבן

מחצב נפשות אומות העולם נק' בור שאין בור רק בורות נשברים אשר לא יכילו המים אבל נחשים ועקרבים יש בו הם נפשות האומות גם לסיבה אחרת נק' באר שבע יען כי בהיות הנשמות עדיין שם טרם צאתם נשבעות לשי"ת שיתעסקו בתורתו ובמצותו כנודע מענין כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון ואחר צאתה משם יורדת בעוה"ז בגוף חומרי לשכון בו וז"ש וילך חרנה כי הוא מקום חורבה ושממה כל ימיו בחרון אף ויסורין ומכאובים: או יראה ע"ד מ"ש הס' הזוהר פ' שמות ע"פ מארבע רוחות בואי הרוח כי שם משה אליו דיוקן מלבוש להתלבש שם ונעשה מאותו החומר הנגשם בג"ע מד' יסודות ההם הנק' אבני המקום ונק' חלוקא דרבנן והוא מלבוש מצויר כדמיון ציור הגוף אשר עתידה להתלבש בו אח"כ בעוה"ז כנודע וע"י אותו המלבוש תשכב וערבה שנתה שם וז"ש וישכב במקום ההוא כי זולת המלבוש ההוא אינה יכולה כלל להתענג בסוד ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה ונק' רוחין ערטולאין: ויחלום וכו' כל ימי היותה שם בג"ע הארץ מראים לה חלוה נבואה השגה וידיעה לדעת קשר כל העולמות כולם ואיך מתקשרים ע"י סולם א' הקושר כולם ומי ברא אותם והנה ה' ניצב עליו אך לא נבואה גמורה יען עדיין לא ירדה בעוה"ז ועשתה תורה ומצות במעל ידיה, והנה נגלו הסולם מוצב ארצה בג"ע הארץ כי משם עולות הנשמות למעלה דרך הסולם ההוא שעליו נא' וברא ה' על נכון הר ציון וכו' כנז' פ' ויקהל בס' הזוהר וראש הסולם ועמוד ההוא מגיע השמימה שמי השמים העליונים הידועים הנ' ערבות אשר שם אוצר הנשמות ושם שכינתו ית' וזהו והנה ה' נצב עליו ומלאכי אלדי"ם עולים ויורדים בו בסולם להוריד נשמות הנולדים בעוה"ז ולהעלות נשמות המתים בעוה"ז: והנה ה' נצב עליו כנז' בערבות כמ"ש סולו לרוכב בערבות ואומר אל הנפשות הנק' יעקב כנז' אנכי אלדי אברהם אביך ויצחק שהם סוד הנשמה והרוח אבותיו של הנפש דע לך כי אם אחר שתרד אל עולם השפל תהיה צדקת מעתה אני מבטיחך כי הארץ אשר אתה שוכב עליה הוא ג"ע הארץ כמ"ש וישכב במקום ההוא לך אתננה אחר פטירתך מן העולם השפל וגם זרעך. יירשוה בזכותך כמ"ש ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ הוא ג"ע הארץ אבל ירושה אין לה שום הפסק וז"ש ולזרעך: והנה ה' וכו' אל תירא שמא יגרום החט ותפסיד חלקך בג"ע הזה בסיבת היצה"ר המחטיאך כי הנה אנכי עמך ושמרתיך מיד היצה"ר וכמ"ש ה' לא יעזבנו בידו וז"ש ושמרתיך בכל אשר תלך הם חיי העולם הזה הנק' הליכה כמ"ש כי הולך האדם אל בית עולמו כי האדם בעוה"ז מיום שנולד כאורח ההולך וגומר הליכתו במותו כמ"ש ויום המות מתחיל מיום הולדו, וכאשר יגיע זמן פטירתך וכבר נצלת מיד היצה"ר והשבותיך אל הג"ע הזאת הארץ הזה כי לא אעזבך בסוד ה' לא יעזבנו בידו

ובסוד ולא ראיתי צדיק נעזב והכוונה שלא יעזבנו ביד המקטריגים ודומה שר גיהנם כמ"ש לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה וכו': ויקץ וכו' אחר שההבטחה בהיותה שם מפי השי"ת לכל ההעבות ההם אומרת אכן יש ה' גם במקום הזה עם היותו ארציי כענין באר שבע ואנכי לא ידעתי כי חשבתי כי בצאתי מבאר שבע הוא כסא הכבוד לא אראה עוד יה בארץ החיים ג"ע הארציי כי מכלל העולם השפל הוא אשר על זה הייתי מתרעמת ברדתי בג"ע הארץ כי אז תחילת יצירת הולד כנ"ל וילן שם כי בא השמש ועליו נאמר ועל כרחך אתה נוצר זולת על כרחך אתה נולד למטה בעוה"ז ממש: ויירא ויאמר מה נורא זה המקום ג"ע הארץ אין זה כמו שחשבתי כי מכלל עולם השפל הוא רק בית אלדי"ם הוא כענין ג"ע העליון והסיבה היא כי עם היותי למעה בארץ הנה זה הוא שער ג"ע העליון אשר בשמים כי אחר הפטירה נכנסות הנשמות בג"ע הארץ ומשם עולות בעמוד אחד אשר באמצעיתו אל הגן עדן העליון שבשמים כנז' בס' הזוהר פ' ויקהל ואם כן גם זה מכלל בית אלדים הוא וזה שאמר וזה שער השמים: וידר וכו' מצינו שהצדיקים נשבעין ליצרם יען לא יפתה אותם היצה"ר ולכן טרם תבא בעוה"ז משביטין אותה שם כנ"ל על ויצא יעקב מבאר שבע לשון שבועה וז"ש וידר יעקב נדר לקיים כל התורה ואז אומרת ג"כ וז"ש לאמר אם יהיה אלדים עמדי ע"ד שפי' בפסוק והנה אנכי עמך וכו' וגם ונתן לי לחם לאכול מידו הרחבה ולא מיד בשר ודם כי יהיה עלי לעורח אם אטרח להרויח מזונותי ואתבטל מעסק התורה והמצות וז"ש ונתן לי דרך מתנה בלי טורח ולא אמר ויהיה לי לחם וכו', ואיני שואל עושר רב רק דבר מצומצם לחם שיעור לאכול ולא לשבוע ובגד המספיק ללבוש גוף ולא בגדי שש ומשי ורקמה ואם כה יעשה לי ושבתי בשלום אל בית אבי ג"ע הארץ הנ"ל אשר שם מקדימין שלום אל נפש הצדיק ואומרים לו יבא שלום וכו' כי בהיותי שקע בעוה"ז ממלחמת היצה"ר ומטורח המזונות ודאי שאהיה צדיק ויקדימו לי שלום שם כנז', גם בשלום יראה כי ע"י הנז' מובטח אני שאהיה בשלום עם השי"ת כי לא אחטא באופן שילחם עמי ואעבוד את קוני כבן את אביו כענין בנים אתם לה' אלדכם ולכן נקרא ג"ע הארץ בית אביו ואז אני אלך אני שם בשם ה' אלדי ישראל מש"כ נפשות הרשעים ואומות העולם כמ"ש כי כל העמים ילכו איש בשם אלדיו ואנחנו נלך בשם ה' אלדינו וז"ש והיה ה' לי לאלדים ויקרא שמו עלינו ולא עליהם: או יראה כי כל כך אעיב מעשי עד כי אפילו שם ההויה שהוא מדת רחמים לכל העולם אומר לי שיתהפך גם הוא לי לאלדים למדת הדין כי לא בוש אני ממעשי וידעתי כי אם יבקש ויחפש לא ימצא לי עון אשר חעא כלל ועיקר ולא אצטרך שיתנהג במדת הרחמים כמ"ש בס' הזוהר על שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה כי נזונין

בזרוע בזכותם ולא בצדקה והם אבירי לב נגד מדת הדין ואינם מתיראים ממדת הדין: והאבן הזאת וכו' אחרי שובי אל ג"ע הארץ אז אותו המדור שהצבתי כפי כבודי שם מאבנים עובות ומרגליות ע"י קיומו המצות בעוה"ז כנודע תהיה אז בית אלדים בנויה וקבועה שם להשראת שכינתו בה לעייל עמי בג"ע מש"כ קודם כי אע"פ שכבר היו שם אבנים עובות אשר שמתים עערה מראשותיו כנ"ל עדיין לא נבנו מהם בית ומדור עד אחר אשר ירדתי לעולם השפל וקיימתי התורה והמצות בניתי לי מדור ובית מאותם האבנים בג"ע ומה שהיו אז אבנים ולא מדור יהיו עתה בית בנויה ותהיה בית אלדים כנז' ובתחילה שלא נבנו היו אבנים נפרדות כמ"ש ויקח מאבני המקום ועתה שנבנו והיו כולם בית אחד ואבן א' כמ"ש והאבן הזאת וכו' כלומר הזאת שעתה נעשית אבן אחת ותהיה בית אלדים כי הקב"ה יבא שם בסוד הצדיקים הם הם המרכבה אל השי"ת, ונודע ענין אביי ורבא שעסקו בתורה ובגמ"ח כי ענין הצדקה גדול' מאד לכן מלבד שאעסוק בתורה גם וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ומהמעשר ההוא אתן צדקה לך כלו' בשביל שצויתני וכמ"ש מלוה ה' חונן דל ולא יספיק בשאפריש אחד מעשר הכפי שורת הדין אמנם אהיה מכלל המבזבזין שאל יוסיפו יותר מחומש והם שני מטשרות שהם חומש א' ולהורות שאינו מן הדין לא אמר עשר ואעשרנו בתוספת י' כי איננו חיוב רק עשר אעשרנו מלה סובלת שתי הבנות הא' שתי עשורים והב' הוא מעשר א' אלא שכך דרכה של תורה כמו השמר תשמרון עשר תעשר: וישא יעקב רגליו נסיעה גמורה והגיע אל חרך היא ביום שנולד בו כנ"ל בפסוק ויפגע. במקום וכו' וגם בזה על כרחו הוא נולד ולא היו רגליו מבקשים לבא עד כי הוא הכריחם ונשאם אל עולם השפל ארץ התחתונה אשר בה מתלבשות בגופות בהכרח כל הנשמות הנק' בני קדם כי קדמו' אל בריאת העולם כמ"ש ז"ל בנפשותיהן של צדיקים נמלך ועליהם נאמר המה היוצרים וכו' עם המלך במלאכתו ישבו שם וז"ש וילך ארצה בני קדם: וירא וכו' אחר שהגדיל מבן י"ג שנה ויום א' ונתחייב בעסק התורה והמצות התחיל לשוטט במחשבתו וירא והנה התורה הנק' מעין גנים באר מים חיים אשר מקומה האמתי בשמים ראה שנוי והנה היא עתה בעוה"ז השפל הנק' שדה גם היא כענין שדה שעליה דשין כל בני אדם כענין מ"ש. ז"ל כתר תורה מונח לכל מי שירצה ליטלה הפקר כענין השדה וישראל הנק' צאן הנחלקים לג' בחינות' כהנים לוים וישראלים ג' עדרים עוסקים בתורה ואין להם קיום ורביצה אלא עליה בעבורה, גם ירמוז אל ג' מיני עדרים בעלי מקרא ובעלי משנה' ובעלי תלמוד אשר שלשתן מרביצים תורת באר מים חיים וכל מה שעוסקין בה ומחדשים בה אינו בזולת התורה ח"ו כי כולם יביאו ראיותיהן מפסוקי התורה ובה נכללין דבריהם וכולן דברי אלדים חיים וז"ש כי מן

הבאר ההיא ישקו העדרים כי תורה שבע"פ איננה רק פירוש התורה שבכתב שלא כדברי צדוק ובייתוס ח"ו והיצה"ר הנק' לב האבן אבן נגף האבן גדולה כמ"ש ז"ל שהיצה"ר נדמה לרשעים כהר גבוה הלא היא עומדת על פי הבאר בפתחו של בית המדרש באר מים חיים להכשיל בני אדם ולפתותם שלא יעסקו בתורה ויתעסקו אחר הבלי העוה"ז עד אשר יאספו כל העדרים העוסקים בתורה ולומדים בחברה אחת וגללו את האבן ומוציאין את היצה"ר משם ומכניעין אותו ואז מלמדים התורה אל התלמידים והשקו הצאן, וגם זה לא יועיל לגמרי כי בכל יום ויום יצרו של אדם מתגבר עליו ואחר המלחמה ההיא של יצה"ר ועסקו בתורה כמ"ש ז"ל אם פגע בך האי מנוול משכהו לביה"מ ועכ"ז אח"כ והשיבו את האבן למקומה ואיננו נלאה ממלאכתו הרעה, גה ירמוז אל הקליפות הנק' אבן הסותמים פי הבאר ומראה להם קושיות חזקות בתורה קשות כאבן שאין להם תירוץ וע"י כן נמנעים מלעסוק בתורה כמ"ש ראמות לאויל חכמות בשער וכו' וכנז' בס' הזוהר כי הקושיות מצד הקליפות וכו' עד אשר יאספו כל העדרים עם ראשי הישיבות ומוציאין התורה לאורה וגללו הקושיות ההם מעל פי הבאר כי לשונם כפטיש יפוצץ סלע האבנים ההם והשקו את התלמידים כרועה את צאנו וזה הוא בימי חכמי המשנה והתלמוד אך הדורות הבאים מרוב צרת הגלות אין כח בהם כראשונים כי השיבו את האבן למקומן וצריכין לחזור ולפלפל ולהבין דברי התלמוד ולגלגל האבן ולהשקות הצאן כבראשונה: ויהי וכו' כראותו טורח העצום של עוסקי התורה פוסח על סעיפו אם יעסוק אם יחדל חוזר וחושב בדעתו ורואה בשכלו כי כל העוסק בתורה שכינה כנגדו והוא יתן חכמה לנמהרי לב היא הנק' רחל בסוד קול ברמה נשמע וכו' והיא באר שבע אשר משם חוצבה נשמתו וגם ראה מעלת הצדיקים העוסקים בתורה הנק' צאן לבן זה הב"ה שע"י עסקם בתורה מלבין עונותיהם כמ"ש ז"ל על זאת התורה לעולה וכו', והנה הב"ה הוא תפארת ישראל אחי אמו זו רחל שכינת עוזו כי אחים הם כמ"ש פתחי לי אחותי רעיתי והיא אמו של הצדיק כי ממנה חוצבו נפשו ובכן נתחזק לבו ונאזר בגבורה ויגל את האבן בגילוי גמור ולא בגלגול כמ"ש וגללו ונעשה רב גדול בישראל והשקה את כל העדרים ורבץ תורה בישראל: וישק יעקב זן ומפרנס אותה את השכינה הנק' רחל מלשון ובן משק ביתי כי הצדיקים כביכול מפרנסים את השכינה כנז' בס' הזוהר בפסוק ישקני מנשיקות פיהו יפרנסני גם יהיה כפשוטו לשון נשיקה כי הצדיק חוזר ומגיד אל השכינה פה אל פה הנק' נשיקה את כל חדושי התורה שחדש בעוה"ז כנז' בספר הזוהר בלכתו מן העולם הזה וז"ש וישק יעקב לרחל, ואז וישא את קולו ויבך על אשר בתחילה יהרהר וחשב אם יחדל מעסק התורה כנ"ל גה בכה מאשר ארז"ל כי לעת"ל

הב"ה מביא היצה"ר ושוחעו והצדיקים נדמה להם כהר גבוה ובוכים ואומרים כמה טאחנו וכו' והרשעים בוכים וכו': ויצא יעקב וכו' י"ל א' כי כבר נז' ענין יציאתו בסוף פרשת תולדות וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם וכתיב וישמע יעקב וכו' וילך פדנה ארם ולמה חזר לכתוב כאן ויצא יעקב וכו', ב' למה אמר במקום בנקוד פתח בבי"ת כאילו הוא במקום הידוע, ג' דהול"ל ויבא השמש וילן שם כסדר המעש', ד' למה צריך עתה גלוי זה החלום ומה ענינו, ה' אומר כי לא אעזבך בלשון נתינת טעם והול"ל ולא אעזבך ומה ענין אומר אכן יש ה' במקום הזה וכן אומר מה נורא המקום הזה וכו' כי כל זה אין צורך בו, ו' ממה נתיירא יעקב שאמר ויירא, ז' כי הנדר ההוא הוא תנאי בלי מעשה אם יהיה אלדי"ם עמדי וכו' ולא אמר הנדר עצמו ומעשהו מה משפטו: והביאור כי הנה נועצו לב יחדיו יצחק ורבקה לשלח את יעקב ואמנם יעקב הצדיק נא היה חושש כלל לצאת מפני יראתו של עשו לפי שהיה חפץ לשבת בארץ מגורי אביו לקיים שתי מצות גדולות הא' כיבוד אב ואם והב' ישיבת א"י ועוד סיבה אחרת כי חשש בלבו אולי אהבת יצחק לעשו גרם לו לשלחו ולהשאיר עשו אהובו עמו, ואחר שראה צוואת אביו לא תקח אשה מבנות כנען כדרך שצוה אברהם ליצחק יחידו גם ראה מעשה עשו כי לא ציוהו כן ואדרבה עתה מטצמו נתקנא ביעקב כמ"ש וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו וילך עשו אל ישמעאל א"כ הכיר כי כבר יצחק לא היה מחשיב לזרעו אלא ליעקב לבדו וא"כ מה שהיה משלחו לפדן ארם היה על רוב אהבתו אותו שלא יחולל זרע קודש יעקב בבנות כנען כמוהו ממש אז ויצא יעקב מדעתו וברצונו ולזה לא אמר כאן בתחילה וישמע אל אביו ואל אמו, גם רמז באו' ויצא ולא וילך כי לא חשש עתה אל מה שחשש בתחילה אל יציאת א"י ואל יציאתו מבית אביו ואמו כנז' בהכירו גודל השלימות שישתלם עתה בשלא יקח אשה מבנות כנען להיותו זרעו של יצחק העקרי כנז': ויפגע וכו' להיות יעקב מסופק אם ילך אם לאו כנז' ובפרע בהניחו שתי מצות גדולות כנז' רצה השי"ת לחזק את לבו עוד ולהודיע כי הוא זרעו של יצחק בפרעות ולכן עשה לו שנוים חוץ מן העבע וזה כי היה די לו במה שידבר עמו במראה הנבואה כשאר הנביאים ואמנם להיותו עתה בהתחלת נבואתו הוצרך להראותו אותות שלא כדרך עבע לשיכיר כי אין זה כשאר חלומות ודמיונות האדם, והנה השנוי הא' היה כי פגע במקום וכמ"ש חז"ל שנעשה הסולם לפניו ממשיי ככותל הזה ולא יכול לעבור בו כלל שנית כי ראה שהוצרך ללון שם שלא כרצונו וזה לסיבת שנוי שני והוא כי בא השמש שלא בזמנו ואלו כתב ויבא השמש וילן שם לא היינו יודעים כי ביאת השמש היתה שלא בעונתה והנה שני שנוים אלו היו בהקיץ ממש ומוכרח הוא שאינו דמיון כעניני החלום וכל זה

הקדים לו ה' בהקיץ כדי שכשאח"כ יחלום יכיר כי מאת ה' היתה זאת ולא מקרה ודמיון. וז"ש: ויחלום וכו' הנה ענין הוראת דבורו ית' בחלום היא הוראת היות נשמתו חצובה מן השמים מכסא הכבוד ולכן יש בה עת לעלות לשם ולדבר עם השי"ת והנה זה יורה היות יעקב מצד עצמו קדוש וראוי לכך וא"כ אין בזה פלא אם הקב"ה יעשה עמו הב' שנוים הנז' וז"ש ויחלום, אח"כ ראה בחינה אחרת המורה כי קדושת המקום גורמת כל זה והוא בראותו כי הנה הסולם מוצב במקום ההוא וכו' (מה)וזה יורה כי שה מכון כנגדו שער השמים לקבל כל התפלות והנשמות ולכן תמה בלבו כי לא ידע איזה מהם הגורם, אח"כ ראה דבריו ית' שאמר לו אני ה' אלדי אברהם אביך ירמוז אל הנ"ל כי אברהם ויצחק הם אבותיך באמת ולא אבותיו של עשו כי לא זרעו הוא ולכן כל הבעחותיו אל האבות אליו יתנם כי הוא זרעו באמת וז"ש והיה זרעך וכו' אז ידע באמת כי הוא בעצמו הראוי לכל זה אלא שגם היה שם זכות קדושת המקום האמנם בענין בחינה זו של המקום לא נתאמת לו ענינה בעצם ובראשונה חשב כי גם כי היתה שם קדושה אינה כ"כ חמורה אמנם ז"ש וייקץ וכו' כי תכף כשהקיץ אמר אכן וכו' יראה יש בחינ' גלוי שכינה להיותו המקום הזה לא שנגלה כאן לפי שעה במקרה אלא המקום עצמו ראוי לכך אך בתחילה קודם החלום אנכי לא ידעתי כי המקום עצמו היה ראוי לקדושה ועם היות שנעשו לי כאן שני שנוים הנ"ל א' פגיעת המקום והב' שקיעת החמה שלא בעונתה כי חשבתי כי זכותי לבדי הוא הגורם ואם כפי פשט הכתוב ק' מה צורך להודיע ואנכי לא ידעתי אלא הכוונה כי גם אחרי שראיתי ב' השנוים הנז' והיה לי לדעת כי המקום גורם לא ידעתי זה לפי שחשבתי שזכותי הוא הגורם אבל אחר החלום שראיתי והנה סולם וכו' אז ראיתי וידעתי כי המקום ראוי לכך ולפי' שזה היה תכף כשהקיץ משנתו כלו' מטורבב ע"י השינה וז"ש משנתו, אך אח"כ נתבונן עוד בהסתכלות שכלי ודקדק וראה כי לא יספיק כשנאמר כי המקום עצמו קדוש כשאר מקומות הסנה למשה וביריחו ליהושע רק כיון כי סולם ממש מוצב שם וראשו וכו' זה יורה מדריגה יותר נפלאה ולכן וייר יראה גדולה מה שלא נתייר מקודם וזה לפי שעתה אמר מה נורא המקום הזה כלו' אינו קדוש כשאר המקומו' המקודשים: אמנם קדושתו כ"כ גדולה כי אין כמוה כלל ולכן נורא המקום הזה בקדושתו על כל שאר המקומות וא"כ אין זה בקדושת שאר מקומות המקודשים כי אם קדושתו היא שהיא בית אלדי"ם ממש ולכן רגלי הסולם מוצב ארצה כאן וזה להיותו מכוון כנגד ראש הסולם המונח בשער השמים: וידר וכו' הנה להיותו מובטח בהכירו כי הגון וראוי הוא לכך להיותו זרעו של יצחק הוא לבדו כנ"ל וגם לסיבת קדושת המקום לכן וישכם יעקב וכו' ויצק וכו' ויקרא וכו' אמנם נסתכל וראה דבריו ית' המורים על קצת

יראה ופחד כי הרי אמר לו ושמרתיך וכו' כי לא אעזבך וכו' ולולי פחד היה שם מה צורך להבטיחו שישמרהו ולא יעזבהו ולכן נתן דעתו לידור נדר כמו שית, וז"ש וידר נדר יראה כי הרבה נדרים היו נדר בתוך נדר לפי ששאל כמה שאלות ועל כל קיום שאלה אחת מהם נדר לעשות מעשה א' וזה ענינה הא' הוא כי הב"ה הבעיחו ראשונה בעת הליכתו בדרך עד הגיעו לבית לבן ושמרתיך בכל אשר תלך ואפשר שהבעיחו שישמרהו מן עשו בלבד כי הרי כל כחד יצחק ורבקה ויעקב על סיבת עשו היה או אפשר שהבעיחו שכל מיני שמירות ישמרהו מן טשו ומשלא יהיה תועה במדבר בישימון דרך ההיא הרחוקה ומכל שאר פגעים הנפגעים בדרכיה ולזה שאל ושמרני בדרך הזה וכו' כי כל בחינות פגעי הדרך ההיא יכנסו בכלל הבעחתו ית', הב' הבעיחו כי לא אעזבך וזהו אחרי שבתו בבית לבן והנה ארז"ל שהבעיחו על המזונות וכמ"ש ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם ואפשר שיתפרנס בלחם צר ומים לחץ ומזונות דחוקים כי גם זה אינו נעזב ועוד שלא יהיו לו לבושים גם אפשר שיהיו מזונותיו ע"י אחרים ונודע כי צדיקים שונא מתנות לכן פירש ונתן לי ר"ל שהוא ית' יתנם מידו הרחבה אליו וז"ש ונתן לי, הג' היא בחזרתו לבו' אביו וכמ"ש והשיבותיך אל האדמ' הזא' והנ' צריך פירושים רבים כי אפשר שישוב אבל לא בשלוה ועוד שישוב אל האדמ' לקיים מצו' ארץ יש' ואין במשמע זה אל בית אביו עצמ' שהיא מצו' כיבוד אב ואם ג"כ לז"א ושבתי בשלום ולא שיבא סתם וגם אל בית אביו ממש, וכנגדן נדר ג' נדרים שיקים ג' דברים כנגד האחרונ' הסמוכ' אמר והיה ה' לי לאלהים כי בבואי אל בית אבי עצמ' ובפרט בשלום: דף כב ע"ב: ואמנם כל הספור הזה ללא צורך ודי באומ' והנה באר והנה שם רועים ויאמר להם מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו ויאמר להם הידעתם את לבן ויאמרו ידענו והנה רחל בתו באה עם הצאן עודנו מדבר עמם והנה וכו' אבל ראה הכתוב לספר המאורע לו בפרעו' להודיע איך כדרך שאירע לאליעזר שע"י סימן הכיר כי זאת האשה אשר הוכיח ה' ליצחק כן אירע ליעקב וכמו שנבאר, והנה יעקב הוצרך אז לב' ענינים הא' מוכרח לפי שעה והיא היותו בצמא גדולה מפני העייפו' הרב כנז' אם להיו' הולך המהלך הרב ההוא ביום א' וגה להיותו הולך על רגליו כנז' והב' הוא דבר יותר מוכרח אך לא כ"כ לפי שעה והיא לדעת איה מקוה עיר חרן ואמנם יעקב החכם עשה את העיקר עיקר בראשונה ומה שאינו כ"כ מוכרח אע"פ שהיה בצמא גדול' הניח באחרונ' והודיענו בזה הכתוב ענין דרך ארץ ולכן בתחיל' שאל מאין אתם ואח"כ שאל הן עוד היום גדול וכו' כמו שית' והנה יעקב היו בלבו ספיקו' רבו' באשר ראה והיה תמה ורצה לעמוד על ברורם ולכן התחיל הכתוב לספר את אשר ראה כי על ידי כן היה תמה מאד. וז"ש: וירא והנה באר וכו' יראה אילו

הבאר היה קרוב לעיר היה שואל את שם העיר מה היא לדעת אם היא חרן האומנם הבאר הזו היתי בשד' רחוק' מן העיר וחשב בלבו אולי היה מקום מדבר לשוכני אהלים וכפי זה תועה בדרך לזה התחיל לשאול אחי מאין אתם לא אמר מאיזה עיר אתם או איה איפה עיר חרן רק אמר מאין אתם אם שוכני ישוב אתם או שוכני אוהלי המדבר והשיבו כי שוכני ישוב הם וחרן שמה, עוד נסתפק בענין אחר מתמיה בכמה אופנים והוא כי הנה הבאר היה בשדה אשר סתם שלו הוא הפקר לכל ואמנם האבן גדול' על פיה יורה שיש לה בעלים והנה אם יש לה בעלים למה לא יסתמוה בדלת ומנעול כי האבן יוכלו זרים להסירה משם, עוד אחר' כי אם היה שם עדר א' לבדו ולא רובץ בנח' ובמנוח' אלא מטייל שם היינו אומרים שהעדר היה רועה והולך ובשעה ההיא נזדמן והגיע שם והולך לאע ונח שם מעומד כדרך הצאן הרועות לאעם במנוחה האמנם היה העדר רובץ ושוכב ממש שם ולא די עדר א' אלא שלשה ושלשתן רובצים אז הכיר כי בודאי מן הבאר ההיא רגילין להשקות העדרים ואם אינם משקים אז יהיו לאיזו סיבה אלא שלא ידע הוא הסיבה כנז' ועם היות כי האבן גדולה חשב יעקב כי שלשה עדרים אשר שם ודאי יש לה ג' רועים או יותר ובנקל אצלם להסירה כי הרי הוא לבדו יכול להסירה כמ"ש ויגל את האבן, ואם נאמר שכבר רעו העדרים והיו רובצים מחמ' שבע כי כבר היו קרובים לעיר בדרך חזרתם ללון בעיר אינו כן כי עדיין היום גדול ודרך הרחקה מן העיר היה לה דרך חזרה כי כבר רעו די צרכן וכמ"ש אח"כ הן עוד היום גדול וכו': ואמנם הכתוב הודיע לנו האמת איך היה וזה באו' ונאספו שמה וכו' כלו' כי לחולשת יכול' הסר' האבן לא היו משקים אמנם יעקב לא ידע הענין מה הוא ורצה לדע' הסיב' ולא מחמ' הענין בעצמו כי מאי איכפ' ליה אלא שהי' צורך אליו לב' סיבו' לדע' הטעם כמו שביארנו, והתחיל בסיב' הראשונ' העקרית לדעת חרן כנ"ל וז"ש אחי מאין אתם כמו שביארנו, אם המקום הזה מקום מדבר או מקום ישוב ואם ישיבוהו שהוא מקום ישוב אז ישאל להם איזה מקום עיר חרן אז השיבוהו מחרן אנחנו ואז התחיל יעקב להכיר כי מאת ה' היתה זאת להוליכו אל הבאר ההיא ולא לחרן בדרך השגחה להודיעו כי שם יקח אשה הראויה לו כנ"ל, אז אמר הידעתם את לבן בן נחור כלו' כי מצידו ומצד בתואל אביו (אי) אפשר שלא יהיו כ"כ בעלי שם ולא יכירוהו אבל מצד נחור אבי אביו אפשר שיכירוהו כי בעל שם היה להיותו אחי אברהם שיצא שמו בכל העולם כמ"ש ז"ל על ואגדלה שמך ויאמרו לו (לא) ידענו כי האיש גדול ובעל שם ומעתה כבר ידע כי הגיע לחרן וכי לבן שם, ועדיין נסתפק אולי מתה בתו רחל כי כל מבוקשו היה על זה ולכן דרך סתם שאל השלום לו כי הגם שאמו אמרה לו וקח לך משם אשה מבנות

לבן אולי ביני ביני מתה רחל ויהיה לבן אבל עליה ואסור בשאלת שלום כי איננו שרוי בשלום אז השיבוהו שלום וממה שאתה שואל בסתם יודעים אנו שעל רחל בתו אתה שואל כי בנים עדיין לא היו לו אז טד שנולדו לו בנים אח"כ בזכות יעקב כמ"ש ז"ל אלא על הבנות אתה שואל והנה רחל בתו באה עם הצאן ובזה תבין כי שלום לו כי רחל הרי היא קיימת וגם לאה קיימת היא כי אם מתה ונשארה לו רחל בת יחידה לא יניחנה להיות רועה את הצאן ועתה בהזכירם את רחל ידע כי הכל בהשגחה להורות כי עתיד ליקחה כדרך שאירע לאליעזר, ועתה חוזר לסיבה הב' שאינה כ"כ עקרית אלא שהיא מוכרחת לפי שעה וזה כי היה מבקש לשתות מים ולא היה יכול כי ראה אותם כי הם לא יכולים לפתוח פי הבאר ואולי היה אל הבאר בעלים ולא יפתחוהו עד שיבא הוא לפותחו ובאולי גם הוא חשש אל גזל שלא מדעת בעלים כנודע דקדוק גוזמת האבות בחסידות וכנודע מענין הגמלים של אברהם שהיו זמומין, וע"כ השיב להם הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה אל הבתים א"כ למה אתם ממתינים השקו הצאן ולכו רעו ובאולי ישיבוהו כי היו ממתינין אל בעל הבאר כנז' הם השיבוהו כי אין טענה אחרת כי אם מחולשתם כי לא נוכל עד אשר יאספו כל הרועים לגלול האבן כי גדולה היא מאד ואמנם מוכרח להם לסתום פי הבאר בל ישקו ממנה רועים מעיר אחרת כי המים בלתי נמצאים בבקעה ההיא וכמ"ש ז"ל כי בבוא יעקב שם עלו המים ומאז ואילך לא חזרו לסתום הבאר כי המים נתרבו מאד, אז המתין עד תבא רחל אשר גם היא רועה ויש לה חלק במי הבאר ההוא וז"ש עודנו מדבר וכו' יתישב אומר פה כי רועה היא ואין זה מקומו כי אם בתחיל' הדיבור והנה רחל בתו באה כי רועה היא אבל רמז חסידותו שלא רצה לשתות עם שהיכולת בידו לגלול האבן בכוחו הגדול עד ראות רחל עם הצאן ואז נתאמת לו כי רועה היא ובכן ברשותה ישתה מים, ולכן ויהי כאשר ראה את רחל לבדה לא הספיק עד אשר ג"כ ראה את צאן לבן ואז ראה כי רועה היא ויש לה חלק רב בבאר ההוא ואז ויגש ויגל מש"כ בתחיל' שלא קרב שם כלל וכדי שהענין יהי' יותר בהיתר לא שתה הוא תחיל' עד אשר וישק את צאן לבן וכשכיר יקנה פעלו לשתות מים בשכר ההוא כי לא גרע חסידות יעקב מן חסידות ר' פנחס בן יאיר שלא היה נהנה כלל מן הבריות וכמו שמצינו אח"כ כי בכל כחי עבדתי את אביכן ולא נהנה כלל ממנו כי אם בעבודתו כנודע: וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך כמ"ש ז"ל שראה את עצמו עני בחוסר כל וע"כ הוצרך להגיד הדבר והסיבה לרחל אך מפני הבריו' ומפני הכבוד לא יכול לספר באריכות כי לא יבינו כי בורח הוא אלא בקצרה ובהגדה ובחכמה וז"ש ויגד ואלו הן הדברים שהגיד לה כי ברח מפני עשו אחיו ועתה נהפך לו לזר אויב ובקש להורגו ושלח

את אליפז ולקח כל אשר לו ומפני כך נשאר עני ותמורת עשו מבקש עתה את זולתו והוא לבן וז"ש כי אחי אביה הוא ובזה יתורץ שלא שקר באו' כי אחי אביה הוא ולא הספיק ענין עשו אחיו כי גם אביו יצחק גרם לו כל זה במה שבקש לברך את עשו וע"י כן נתגלגלה שנאה זו באופן כי גם אביו לא נהג עמו כאב אמנם בן רבקה הוא כי עליה כתיב ורבקה אוהבת את יעקב ולא בן יצחק הוא, והרי איך גילה הדברים (בפרעות אבל אחר שבא לבן עצמו כי היה אדם כמוהו) ברמז גדול ובהגדת חכמה אז גם רחל ותרץ ותגד לאביה דרך הגדה בכללו' כי לא ידעה הדברים בפרעות אבל אחר שבא לבן עצמו כי היה אדם כמוהו ואין גנאי להאריך הדברים בפרטו' עמו כתיב ויספר לו ולא ויגד אלא סיפור פרטי פרטי וז"ש ג"כ את כל הדברים ר"ל בארוכה כל מה שאירע לו עם יצחק ועם עשו עד שנתגלגלו הדברים לברוח, ואז א"ל לבן הכי אחי אתה כלו' ראיתי כוונתך כי ברחת אלי מפני צרתך ומבקש אתה ממני שאטיב לך כאח לאחיו א"כ אחר שהכי ר"ל ע"י כך אחי אתה אין ראוי ועבדתני חנם אבל הגידה לי מה משכורתך כיון שאתה כ"כ דחוק ועני בחוסר כל ואטיבה עמך כאח: או אפשר כי לבן היתה עינו צרה בממון וחשב בלבו אולי יעקב יבקש ממנו שכר הרבה לשמור צאנו לכן הקדים לו ואמר דרך העולם הוא כי להיותו כי אחי אתה ראוי שתעבדני הנם וגם כפי דברך שספרת לי כי בורח אתה מאחיך עשו המבקש להורגך חסד גדול אני עושה עמך בהצילך מידו ולשמרך בביתי ומפני שאחי אתה וראוי לי להצילך וכפי זה כוונתך למבוד חנם כי לא באת להרויח ממון רק להציל נפשך אבל אין אני רוצה רק להטיב עמך יותר מהראוי לכן הגידה לי מה משכורתך, וכל זה כדי שיתבייש יעקב ולא ירבה עליו שכר רב אם לפי שהקדים לו שאין דין לתת לו שכר כלל כנז' וגם ששאל את פיו שהוא יגיד ויתבע מה משכורתו ואין ספק שהאורח האוכל בבית בעל הבית יתבייש על הרבות שכרו בפיו בעזות מצח: הבה לי בנים ואם אין וכו' כבר ארז"ל בפסוק הפעם ילוה אישי אלי והפעם אודה את ה' כי האמהו' היו נביאות ויודעות שי"ב שבעים עתידין לצאת ממנו מן ד' נשותיו לכן אמרה לו רחל שתתפלל עלי לינתן לי חלקי וז"ש הבה לי ר"ל חלק הראוי לי ואל תדחה אותי בדברים לומר שאינך ראוי להתפלל כי יודעת אני שצדיק גמור אתה ובידך הוא הכל וכאילו אתה הוא הנותנם לי ולזה אמרה בלשון זה הבה לי בנים ואם אין לי בנים אין המניעה מן השי"ת רק ממך שאינך רוצה להתפלל, וא"ת והלא האיש מצוה על כריה וריביה אבל לא האשה ואם יצחק אביו נתפלל לא על רבקה נתפלל כי אם לצורך עצמו כי אין לו אשה אחרת לז"א ואם אין ר"ל אם לא תרצה להתפלל כי כבר יש לך נשים אחרות שתקים מצותך ואם הוא בסיבתי הנה אני פעורה ממצוה זו אמת הדבר הזה אבל

יריאה אני כי מתה אנכי לפי שמוכרח אתה להוליד י"ב שבעים מן ד' נשים ואם איני מכלל אותן הד' ודאי שאמות אני כדי שתקח אחרת כי אי אפשר לך אלא בד' נשים לבדם יחד, אז השיב יעקב לשתי עענותיה אם מה שאמרת שאתפלל כמו יצחק אבי אין אני דומה לו לפי שהוא גם הוא היה עקר בלתי מוליד ואגב ארחיה התפלל גם עליה אבל אני איני עקר כי כבר יש לי בנים ואם מנע פרי בען אינו ממני כי אם ממך וז"ש אשר מנע ממך וא"ל עענה השנית ואם אין מתה אנכי אל תתיראי ממד' הדין שימיתך כי הלא שם אלדי"ם הנז' אינו מזיק לך רק מניעת פרי בען ולא מניעת חיים ולא עוד אלא כי גם פרי בען הזה אינו שאשאך עקרה ממש רק מניעה בלבד כי ראויה את ללדת ומנעו ממך אבל מכאן ואילך ודאי שיתן לך בנים והם יוסף ובנימין ע"כ: אמר המעתיק אליהו חיון הי"ו ע"כ מצאתי בפרשת ויצא ומכאן ואילך בכ' וישלח:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת וישלח

וישלח יעקב מלאכים וכו' בפסוק הזה באו הרבה יתורים כמו שית' והנה אם נפרשם ע"ד רז"ל שאמרו כי עליו נאמר מחזיק באזני כלב וכו' יהיה פירושו כך כי הכתוב מתרעם על יעקב כי הלא היה בא מן ארם נהרים בצפונה של ארץ כנען וארץ כנען בצפונה של ארץ אדום הנק' ארץ תימן וארץ הנגב כמ"ש עמלק יושב בארץ הנגב ואמנם גה אחר שיבא אל מקום יצחק אביו הלל, היא בבאר שבע הנה עשו היה ברחוק ממנו לצד הדרום ולא היה מוכרח לפגוע בו כלל כי עשו היה לפניו בדרום והוא לאחריו בצפון א"כ למה נתיירא ממנו ובא להחזיק באזני כלב וזה התרעומת רמ"ז במ"ש לפניו וגם במ"ש ארצה שעיר שדה אדום הנודעת כי לפניו של יעקב היתי' כנז': או יראה כי אדרב' הכתוב בא לתת התנצלו' על יעקב למה החזיק באזני כלב ועוד אחרת כי כבר הב"ה הבעיחו בלכתו לחרן בפ' ויצא בחלום הסולם והנה אנכי עמך כי לא אעזבך וכו' גם בצאתו מחרן כמ"ש שוב אל ארץ אבותך וכו' וכאשר הוא עצמו בתפל' זו הזכיר ה' האומר אלי שוב לארצך וכו' וא"כ איך ויירא יעקב מאד וגם שלח מלאכים לפניו, לז"א דע כי הסיב' אשר וישלח יעקב מלאכים וזה יובן בהקדמת רז"ל על ענין שמואל שהב"ה עצמו צוהו עגלת בקר תקח בידך דהיכא דשכיח הזיקא אסור לסמוך על הנס והודיענו כי גם כאן שכיח הזיקא והזקים רבים, הא' הוא להיותו לפניו ואפשר כי יצא' לקראתו להורגו כמו שכך היה הדיבור בפועל לכן הקדים לשאול בשלומו אולי יתפייס, שנית כי הנה נק' עשו הידוע לכל כי ע"כ ויקראו הכל את שמו עשו עשוי ומושלם ומזורז לכל הרשעיות כי זה יורה היותו אדמוני וכאדרת שער וז"ש אל עשו, גם שלישית כי הרי הוא אחיו וראוי הוא

להקדים לו שלום בבואו מארץ רחוקה אחר זמן רב מאד, ד' כי גם שהיתה קצת שנאה בין יצחק וישמעאל היו משתי אמהות אבל יעקב ועשו אחים מאב ואם ולא עוד אלא שהיו תאומים מן הבטן ואין אחוה גמורה כזאת ועכ"ז נהג עמו יעקב כזר גמור כמ"ש ויעקבני זה פעמים וכו' אשר לסיבה זו וישעום משו את יעקב והדין עמו כפי דרך העולם ומן הראוי שיקדים לו שלום ויבקש ממנו מחילה, ה' כי אם עדיין היה עשו עם אביו לא היה מתירא ממנו כנודע כי עשו היה מכבד מאד את אביו וכמ"ש יקרבו ימי אבל וכו' אך עתה כבר הלך אל ארצה שעיר כנודע שגם שלא נכתבה הליכתו עד סוף פרשה זו אין מוקדם ומאוחר בתורה כי בקחת יעקב את הבכורה והברכה ידע כי הוא. העתיד לירש את ארץ כנען כמ"ש ויתן לך את ברכת אברהם לך וכו' לרשתך וכו' אז וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו אם מפני שטר חוב שעליו וכו' ואם מפני הבושה כנז' לרז"ל, והגם כי עשו אמר יקרבו ימי אבל אבי וכו' עכ"ז נתיירא לפי שנתרחק מן אביו וילך לארצה שעיר ולכן יצערך להשלים עתה עמו, ו' כי הלא היא שדה אדום כלו' כי אם היה גר שם. בארץ ההיא לא היה בו כ"כ אומץ לבב אמנם תחילה היתה נק' ארצה שעיר ואח"כ כבש אותה ונק' על שמו שדה אדום כי נלחם עם שעיר ולכן שינה את. שמה מן ארץ וקראה שדה כי דרך המלחמה היא בשדה מחוץ לעיר כמ"ש המכה את מדין בשדה מואב וכראו' עצמו מלך גדול ועלה על דעתו להרוג אחיו ובפרע כי כך אמר לו יצחק והיה כאשר תריד ופרקת עולו וכו' גם כתיב ולאום מלאום יאמץ ודרשו רז"ל כשזה נופל זה קם וכו' א"כ כבר קם עשו אם במלכות ואם שנתקיים בו הנה משמני הארץ יהיה מושבך א"כ ח"ו יפול יעקב בידו לכן נתיירא מאד מכל ששה הסיבו' הנז' ולכן נתייעץ בלבו לשלוח אותם המלאכים ולא סמך על הנס דשכיחי הרבה נזיקים כנז' אמנם צריך לשתף עם הנס דברים טבעיים הלא הם שליחו' מלאכים ודורון ותפילה כנז' לרז"ל וכמו שית' עעמם א' לאחד, הא' היא במ"ש לפניו יראה כי לא רצה להתאחר עד יבא אל אביו בארה שבע ואח"כ ישלים עמו כי באולי יצא עשו לקראתו כנ"ל אבל שלחם לפניו כלו' ערם שהוא ילך שם ויתראו פעם בפעם ויתרכך לב עשו כמעט כדי שאח"כ יתראו יחד נתמעטה השנאה מאד ובקצת תחנוני' יתרצה אליו לגמרי, והנה התחכם לשלוח לו מלאכים ממש ולא אנשים כדי שהם יכירו באמת תוכן תוכיות לבו בדברם אליו אם לבבו שלם ואולי עדיין נוער איבה וז"ש מלאכי' ולהורו' כי מלאכים היא כפשוטה ואינה מושאלת לז"א לפניו כי סמך ליה אמר ויקרא שם ההמקום ההוא מחנים שהם ב' מחנות המחנה האחד של מלאכי חוץ לארץ שהניחם לאחוריו ומחנה ב' מלאכי ארץ יש' שהיו באים לפניו לצד פניו כי הוא היה נכנס לארץ יש' ומאותם המלאכים שלפניו שלח אל עשו, גם רמז כי

מה שבעח יעקב לשלוח אל עשו ולא חשש אל מ"ש הכתוב מחזיק באזני כלב כנ"ל לפי שראה כי עתה באו לפניו המלאכים אל ארץ יש' להקביל פניו ועדיין יעקב היה מעבר לירדן א"כ זה יורה שבא ללותו ולשומרו עד שיכנס לא"י עד הגיעו לבאר שבע מגורי אביו ובזה לא נתיירא מן עשו כי הרי המלאכים ישמרוהו עד שיבוא אל אביו ומאז ואילך היה בעוח על מ"ש טשו יקרבו ימי אבל אבי ואח"כ ואהרגה וכו: ויצו אותם וכו' מ"ש לאמר וכה תאמרון הם אמרו' כפילות והענין כי לא אמירה בלבד היתה אלא ויצו אותם צוואה גמורה שיזדרזו לאמר לעשו כסדר הזה עצמו ולא די שהתחלת דבריהן תהיה מן יכה אמר עבדך יעקב אלא תחילת דיברן תהיה כך הוא ציונו לאמר כך כה תאמרון לאדוני כה אמר עבדך וכו' וז"ש לאמר כה תאמרון כי התחלת דבריהם תהיה מן כה תאמרון וזה להראות לו גודל הכנעתו לפניו כדי להעביר שנאתו ולזה לא אמר לאמר כה אמר או ויצו אותם כה תאמרון כה אמר, גם זרזם כי לא יוסיפו על דבריו. מפני הכבוד ויאמרו לעשו כה אמר אדוננו יעקב עבדך בדרך שאמרו השבעים ליוסף כה אמר עבדך אבי וגם זה להורות גודל הכנעתו לפניו: ואמנם כל הדברים האלו הם להסיר מלבו מחשבותיו א' לאחת כי הנה ישטום אותו על הברכות שלקח ממנו ולזה הודיעו כי ברכותיו של עשו נתקיימו ולא של יעקב כי הרי נתקיימה הנה משמני הארץ יהיה מושבך וזה רמז במלת לאמר: יר' שאמרו לו ענין הנז' והוא ארצה שעיר שדה אדום שלקחה לו אבל כה תאמרון היא מ"ש אח"כ כה אמר עבדך יעקב גם מ"ש ואת אחיך תעבוד אדרבה אתה מלך על שדה אדום ואני עבדך וז"ש כה אמר עבדך יעקב והרי נתקיים ופרקת עולו מעל צוארך, ואמנם אני לא נתקיימו ברכותי כלל כי מ"ש לי הוה גביר לאחיך אדרבה אני עבדך וז"ש כה אמר עבדך יעקב, ומ"ש יעבדוך עמים אדרבה אפי' עם לבן שהוא חמי ודרך אבות הבנות להטיב עם חתניו לוקחי בנותיו ולתת להם עושר ונכסים וכבוד אבל אני גרתי אצלו כגר גמור רועה צאנו בחנם והייתי ביום אכלני חורב וכו' ואף זה לא היה זמן מועט כי ואחר עד עתה זמן רב וכמ"ש זה לי עשריה שנה וכו' גם מ"ש לי ויתן לך מעל השמים ומשמני הארץ שהיא ארץ כנען לא נתקיי' כי לא היו לי שדות וארצות רק: ויהי לי שור וחמור בעלי חיים ולא גדולי קרקע ולמעע אפי' זה בעיניו הזכירן בלשון יחיד שור וחמור וכו' גה לא הזכיר כל המינים של בעלי חיים שהיו לו כי הרי היו לו גמלים ולא הזכירן גם עזים וכבשים כללן יחד בשם צאן גם זהב וכסף ושמלות לא הזכירן כדרך שכתוב ואברם כבד מאוד וכו' כדי שלא להשביע עינו 'של אותו רשע, ואל תחשדני כי אדרבא מה שאני אומר ויהי לי שור וכו' הוא להודיעך כבוד עשרו כי יש לי כל מיני בעלי חייה ועבדים וכו' להתגדל בעינך אלא בסתר דברתי בלשון הגדה של חכמה בהעלה וז"ש ואשלחה

להגיד לאדוני כי איש חכם אתה ובודאי שתבין כי אלו כוונתי להתגדל בעניך אדרבה תוסיף שנאה על שנאה אלא כוונתי להשתעבד לך ולהמעיע מעלתי לפניך כי ע"י כן אמצא חן בעינך להעביר שנאתך וז"ש למען אמצא חן בעינך: או יראה עם לבן גרתי וכו' התנצל לבל יאמר עשו אלו מאהבתך אותי היה לך לשלוח לי שליחות זה מאז אחר שלקחת את ברכתי וברחת לחרן ומכיון שאינך מתפייס מעמי אלא עתה בבואך אצלי אין זה אלא מחמת יראתך אותי לז"א עם לבן גרתי כגר ועבד כנ"ל ומנוחה לא מצאתי כלל לא בראשונה ולא באחרונה כמ"ש הייתי ביום אכלני חורב וקרח וכו' ובאותו הגרות ואחר עד עתה מלהקדים בשלומך כי לא היה לי פנאי כלל עד עתה אשר התחלתי לנוח מעע ויהי לי שור וחמור וכו' ואז ואשלחה להגיד לאדוני, יראה ואשלחה שליחות זה עם מלאכים אלו שכבר יש לי עבדים עתה שאשלחם וגם ואשלחה המנחה הזאת מן המקנה צאן ובקר שיש לי עתה כי בתחלה לא היה בי יכולת לשולחם כי לא היו לי עבדים לשלחם בשליחות אף לא מקנה צאן ובקר ואיך הייתי שולח לך שליחות זה אבל עתה כי ואחר עד עתה שכבר ויהי לי שור וחמור וכו' ואשלחה השליחות והמקנה הזאת וזה להגיד לאדוני דרך העלם והגדה למען אמצא חן בעיניך ע"י כן מש"כ בתחילה שלא הייתי יכול למצוא חן בעיניך כי הייתי ריקם מכל טוב: או יראה ואשלחה וכו' אל תאמר והרי ענין שנאתי היא משטמת הלב בסתר ולא בגלוי מפני הכבוד כי סוף אנשים אחים אנחנו א"כ השליחות הזה ע"י שלוחים הוא פרסום ומתכוין אתה לביישני לז"א ואשלחה וכו' כלו' אילו דברי השליחות היו בגלוי היה כן אבל השליחות הזה הוא בהעלם גדול כי השלוחים עצמן אינם יודעים פירוש דברי השליחות כי שלחתים בהעלם דרך הגדה לאדוני כי הוא יבין כוונת הדברים והשלוחי' עצמן אינם מבינים כלל רק שכוונתי למצוא חן בעיניך לא שאני מתיירא ממך כי דעתך להורגני: וישובו וכו' אם היו אנשים ממש ה"ל וילכו ויבואו כענין שכתוב במרגלים ולהיותם מלאכים ממש לא הוצרך לכתוב בהן וילכו כי טושים הם באויר ובאין הליכה רצים ושבים והודיע הכתוב כי גם חזרתם לא היה צורך לכותבה אלא מפני הצורך להודיע ולאמר ליעקב תשובת שליחותם וז"ש וישובו המלאכים וכו' כלו' גם כי אני כותב, וישובו עם היותם מלאכים אינ' אלא לאמר באנו אל אחיך להודיע ליעקב ולאמר לו באנו אל אחיך וכו', וביאור דבריהם כך הוא כי אמרו לו הנה להיותנו מלאכים קדושים לא היינו רוצים ליכנס ולבא בבית עשו הרשע אלא מפני היותו אחיך ולזה לא אמר הלכנו אל אחיך או באנו מאת אחיך רק מה שבאנו ונכנסנו בביתו היה לסיבת היותו אחיך ולא נמנעי' לסיבת עצמו שהוא עשו וז"ש אל אחיך אל עשו גם יתיישב מה שחזר להפסיק בין אחיך לעשו במלת אל יתירה כי הם ב' סיבות

הפכיו' כנז', גם רמז בכלל דבריהם כי אתה חושבו שלהיות אחיך מתנהג עמך כאחוה כי לכן שלחתנו אליו ובאנו לביתו באומרך כי אחיך אמנם אנחנו מלאכים ויודעים את לבו כי אינו אחיך רק עשו הרשע ועדיין המשטמה קיימת, וגם ראיה אחרת כי הנה הולך לקראתך ולא בא רק הולך יורה על כיבו' לבבך כי ביאתו זו הליכ' היא וז"ש וגם יראה וגה ראיה אחרת יש על היות הולך ולא בא כי הרי וארבע מאות איש וזה יורה היותו בא למלחמה כי אם הוא לשלום למה יביאם עמו כ"כ רבוי עם ובפרע כי רבה עליך ההוצאה במזונותיהם, כשמוע דבריהם האמין להם להיותם מלאכים יודעים לבו וגם עם הראייה שאמרו מענין וארבע מאות איש עמו אז: וירא יעקב מאד יראה כפולה לב' הסיבות הנז' או יראה כי גם כשהובטח והנה אנכי עמך וכו' עכ"ז: וירא יעקב מאד מורא גדול ממש על בניו ובנותיו וממונו כי לא נכנסו בכלל ההבעחה הנז' כי כל זה נאמר בלשון יחיד עמך והשבותיך ושמרתיך ואהיה עמך אך לסבת עצמו נכון לבו בעוח בה' אמנם וייצר לו כא דם שמצר על מיתת בניו ונשיו, וכיון שכל יראתו לא היתה אלא על בניו כנז' לכן ויחץ וכו' כי ה'מחצית העיקרי שיהיו נשיו ובניו ובנותיו הניחם סמוך לו במחנה הראשון ושאר הטם העבדיו ושפחותיו הניחן רחוק ממנו במחנה השני עם הצאן והבקר וכו' ולא הניחם כל העם במחנה א' וכל המקנה של בעלי חיים במחנה שני ז"ש ויחץ את העם וכו' כי את העם עצמו חצה אותם לשנים ועם המחצית הא' שתף את הצאן וכו' ונמצא שנעשו שתי מחנות כנז': ויאמר וכו' יראה אל תדין אותי שאיני בוטח בך כי האמת הוא שאיני מתייירא כלל שעשו יבא למלחמה על שום מחנה מהם האמנם גם אם נאמר שיש קצת ספק אולי יבא למלחמה כפי תשובת המלאכים כנז' אינו אלא במחנה הא' של העבדים והצאן והבקר כנז' וגם בזה אינו אלא ספק וז"ש אם יבא עשו אל המחנה הא' בלשון אם, ואמנם אם יהיה כן יודע אני כי והכהו כי עינו צרה על השלל ועל העושר המופלג אשר בו כמ"ש ז"ל אך המחנה האחר של נפשות ביתי פשוט אצלי שיהא לפליטה הנה מ"ש הנשאר אין פירושו הנשאר מן ההכאה הנז' דא"כ היינו מ"ש פליטה אבל הנשאר ר"ל הנשאר באחרונה קרוב אצלי שהם הנשים והטף ודאי שיהיו לפליטה, וזה לב' סיבות אם דרך עבע כי נודע מ"ש ז"ל שכ"ד אלפים עבדי צאן היו לו ומה יהיו הבקר והגמליה ושאר הב"ח גם כמה רועים היה צריך לכל העדרים ההם וכמה כלבים מלומדי מלחמה שומרי המקנה זולת העבדים והשפחות והמשרתים כי אפי' בזה יש ספק אם יכלו להם ת' איש הבאים עמו ואף אם יוכלו לא יהרגום אלא והכהו הכאה בעלמא וז"ש והכהו גדולה מזו כי אף אם ישבם בשביה תשבע עינו בכל העושר המופלג ההוא ולא יבא אל המחנה האחר, עוד אחרת ענין הבטחתו ית' כי מובטח אני כי כיון

שאמר והנה אנכי עמך אינו כבוד לו ית' שבהיותו עמי יניח את עשו שיהרוג בני ונשי ח"ו א"כ ודאי כי והיה המחנה הנשאר לפליטה: ויאמר וכו' אחר שהתקין עצמו דרך טבע כנז' כדי שלא יצטרך נס גדול להצילו ולהעריח את קוו אז תקן את עצמו לתפילה ויאמר וכו' ואגב ארחיה הודיענו סדר התפילה ונוסחה כי מכאן למדו עזרא ובית דינו לסדר התפילה כנז' קצת בספר הזוהר וזה ענינו בקיצור: אלדי אברהם אבות, אלדי יצחק גבורות, ה' האומר אלי זו קדושת ה' כמ"ש והקדישו את קדוש יעקב, הצילני נא אמצעיות שהם שאילת צריכין, ואתה אמרת הטיב וכו' ג' אחרונות כעבד המודה שכבר קבל פרס מיד המלך וכאלו נתקיימה מה שהבטיחו היטב איטיב ובזה יתורץ כי ואתה אמרת היא ג"כ הבטחה כמו הראשונות והיה די לאומרה בתחילה ואח"כ פסוק הצילני נא וכו', וכפי פשט הכתוב עצמו יראה אלדי אבי אברהם וכו' כלו' הנה הבעחות אלו משולשות הן אם לאברהם אם ליצחק אם לי עצמי כמ"ש ה' האומר אלי וכו' והנה החוט המשולש לא תנתק וצריך שתקיימנה כי אפי' לא הבטחת רק אותי לבד ראוי שתקיימנה מכ"ש זאת שהוא משולשת: או יראה כפי' דרך הסוד במה שנודע בסוד אל אלדים ה' שהם ג' מדות חג"ת שבהם נתאחזו אברהם יצחק ויעקב והנה שם ההויה נבחרת מן הג' גם יעקב נק' בחיר שבאבות וז"ש אלדי אבי אברהם שיצחק אלדים אמנם שם ההויה לא נתנה אלא לי וזה ה' עצמו הוא האומר אלי כלו' ולא לאבותי לסיבה הנז' וכמ"ש כי חלק ה' עמו וכו' וא"כ יותר ממה שעשה נסים לאבותי ראוי שיעשה עמי ויצילני עתה, ואל תאמר כי בלכתי לחרן במראה הסולם הבטחתני והשיבותיך אל האדמה הזאת והנה כבר השיבותני אליה ומכאן ואילך אינו בכלל הבטחה הנז' כי הרי בצאתי מבית לבן חזרת להבטיחני בלשון אחר והיא שוב לארצך שהיא כללות ארץ כנען וגם למולדתך שהיא באר שבע אל בית אבי כי כך אמרת שוב אל ארץ אבותיך היא באר שבע אשר גר שם אברהם ויצחק ולא הספיק זה כי גם אמרת ואהיה עמך גם מאז והלאה וז"ש כאן ואעיבה עמך והנני עדיין בעבר הירדן ולא באתי אל בית אבי וארץ מולדתי א"כ הצילני נא, וא"ת א"כ מעת.ה יש לתמוה ממך למה אתה מתייירא ומרבה בתפילה ואינך סומך על זאת ההבעחה לז"א קטונתי וכו' יראה כי גם שהאדם מכיר בעצמו שהוא צדיק ראוי להשפיל את עצמו לפני הקב"ה ולהראות כי לא בצדקתו נעשו לו נסים ועובות אלא הכל בחסד עליון ולפנים מן השורה וז"ש קעונתי וכו' ולחזק הענין הקדים החסדים שהם שלא בזכות האדם אל האמת שהם העובות הבאות כפי זכותו כי אלו נק' אמת ודין גם לכן קרא את החסדים בלשון רבים והאמת בלשון יחיד כי רוב העובות הבאות לאדם הם דרך חסד וא' מהן הוא בזכותו דרך אמת, וע"ד הסוד רלה העובות הבאות לו בזכות אבותי כי הנה

אברהם הוא איש החסד ויצחק אפי' אם הוא גבורה נכלל בעת אשר נעקד בחסד כנז' בס' הזוהר בפסוק ויאמר אבי ויאמר הנני בני בסוד שמאלא דאיתכליל בימינא וכנגדם אמר חסדים מיעוט רבים שנים אבל העוב הנעשה לו מצד זכות עצמו קראו אמת בסוד תתן אמת ליעקב והנה יעקב דן ק"ו לפניו ית' כי הנה אם ביציאתו מא"י לחו"ל שהוא חטא ראשון וגם שנתבטלתי מכיבוד אב ואם שהוא חטא שני ועכ"ז עשית לי נס גדול כי במקלי עברתי את הירדן הזה ירמוז למ"ש ז"ל כי הכה במקלו את הירדן ונבקע ולכן במקלי הוא בגימ' יבקע ויעקב כי בזכות יעקב נבקע הירדן אז ולא עוד חנח כי גם נתת לי עושר מופלג כי הנה עתה נתוסף לי עוד כי גם הייתי לשתי מחנות עם שעדיין אני בחו"ל ובלי כיבוד אב ואם א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו עתה שאני נכנס בעבר הירדן וגם שאני חוזר אל בית אבי לקיים כיבוד אב ואם שראוי שתצילני, וז"ש הצילני נא כלו' גם עתה שאני נכנס כנז' ולא עוד אלא שאז בקעת לי הירדן וגה הייתי לב' מחנות ועתה איני שואל ממך רק הצלת הנפש בלבד ולא עוד אלא שאינה הצלה רחוקה מן השכל לשלא אהיה בכוחי (אי) להצילני כי הרי אחי הוא ובנקל תוכל להפך את לבו שיאהבני אבל עכ"ז צריך אני להתפלל על זה כי אעפ"י שהוא אחי הנה הוא עשו רשע וז"ש מיד אחי מיד עשו הקדים האחוה ואח"כ את שמו וגם הפסוק שנית במלת מיד להיותם שני טענות הפכיות: או יראה להפך כי נתן טעם אל יראתו והעוצם תפלתו עם שכבר הובטח וזה כי הנה גבורת יעקב נודעת ובניו בענין שכם כמ"ש בס' ילקוט על פסוק ויהי חתת אלדים וכו' ואילו לא היה אחי לא הייתי מתירא כלל ממנו כי כלבי צאני יהרגוהו כמ"ש ז"ל האמנם להיותו אחי לכן אני מתייראי כי אקניט ואצער את אבי ואמי אם אהרגהו, והב' כי הוא אחי לגמרי ואף לא כישמעאל ויצחק אבל עשו הוא אחי בכל הבחי' מאב ואם ותאומים מבטן אחת ואולי תעמוד לו זכות אברהם ושרה יצחק ורבקה ואף כי אני יש לי הזכיות הנז' ג"כ ונוסף כי צדקתי הנה יש לו מצוה עצומה של כיבוד אב ואם עשרים ושתים שנה וזכות ישיבת א"י כי שתיהן מאריכות ימי האדם ולא אוכל אליו ולכן אני צריך תפילה ויראה, אמנם כבר אמרתי כי מצד עצמו איני מתייראי מפני בטחוני כמ"ש והנה אנכי עמך וכו' אך היראה היא כי בכח כל הזכיו' הנז' פן יבא והכני אה על בנים שאין בהה כ"כ זכות אבות וכיבוד או"א וישיבת א"י, וא"ת והרי כיון שאתה בטוח על עצמך אין זו כ"כ צרה גדולה אינו כך כי אם יהרוג אם על בנים הרי הוא בעיני 'כאילו והכני לי בעצמי כי אשתו כגופו וברא כרעא דאבוהי א"כ ראוי שתצילם גם. הם כי לי נוגער רעתם וצריך אתה לקיים והנה אנכי עמך ובזה יתורץ מה שלא אמר והכה אם על בנים או והכני ואת האם על הבנים: או יראה כי הרי עשו עצמו אמר יקרבו ימי אבל אבי ואח"כ ואהרגה וכו'

והנה אביך קיים עדיין לז"א כי ירא אנכי וכו' כלו' כי עתה נתוסף לו שנאה אחרת ולכן ירא אנכי אותו פן יבא עתה והכני אפי' שאבי חי עדיין והנה השנאה המחודשת רמז אותה באו' אם על בנים ולא אמר אמהות על בנים, והענין כי הנה היו ללבן שתי בנות וכל העולם אמרו כי הגדולה לגדול והקטנה לקטן ומכיון שבתחילה נתן לו את לאה למה חזר לקחת את רחל ובפרט שהיה אמר ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח ואת חפץ בה עשו כי היתה יפת תואר וכו' והנה תחילה ברכתי ועתה השלישי' יאמר וגם את אשתי לקח וחוט המשולש של השנאה לא תנתק ובודאי כי עתה יבא והכני אם אחת שהיא לאה שלקחבראשונה וגם כי היא כעורה ויכנה היא עם כל הבנים אבל את האם האחרת רחל לא יכנה כי יקחנה לעצמו אם על היותה יפ"ת ואם כי אני לקחתיה באחרונה וכמ"ש ז"ל על ואחר ניגש יוסף ורחל וכו' והנה לקיחת רחל קשה בעיני מכל הצרות והנה בלהה וזלפה לא קראן אלא בשם שפחות כמ"ש ותגשן השפחות וכו', וא"ת כי לא הבטחתני להטיב רק אותי לבדי כמ"ש ואטיבה עמך אינו כן אלא ואתה אמרת וכו' היטב לך איטיב גם לנשותך וגם לבני אמרת ושמתי את זרעך וכו' ואם יהרוג את אלו הרי אני זקן ומתי אני אחזור לקחת עוד ד' נשים אחרות ולהוליד י"ב שבטים לשיהיו כחול הים אשר לא יספר מרוב, עוד אחרת כי הלא אל.' הי"ב שבטים הם כנגד י"ב מזלות קיום העולם ואיך יהרגם ואח"כ אוליד י"ב אחרים כיוצא בהם א"כ ודאי הוא כי מה שאמרת ושמתי את זרעך על אלו עצמן הבטחתני: וילן שם וכו' הנה לא מצינו שהב"ה השיבו על תפילתו זאת ואפשר כי אז היה יעקב ירא ודואג מאד ונודע כי אין שכינה שורה מתוך עצבות: וע"ד רמז וישלח יעקב וכו' אחר שפ' ויצא נרמז גלות אדום האחרון וגאולתם ממנו סיפר עתה מ"ש דניאל ובהכשלם יעזרו עזר מעט והוא בזמן רבינו הק' שהשלים עמו אנטונינוס וכן כמה תנאים רשב"י ור"א בנו וזולתם הנק' מלאכים דומין למלאכי השרת גם היו שלוחין הולכין לרומי הנק' שדה אדוה מאת כנסת יש' הנק' בשם יעקב, ואף שהיו מכבדין אותם מאד ובפרט אנטונינוס דהוי גחין גרמיה קמיה דרבינו הק' כד הוה אסיק לפורייא עכ"ז אמר לו רבי לאו אורח ארעא לזלזולי כולי האי במלכותא כי עדיין אנו עבדך ואתה אדוננו, וז"ש כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב ולזה רמזו רז"ל שאמרו דכתב רבינו אגרתא לאנטונינוס מן עבדך יאודה לאנטונינוס מלכא כי הנה העבדות והגלו' הזה הנה הוא ללבן עונותינו וז"ש עם לבן גרתי ואחר עד עתה בזה הגלות משנח' הבית בימי רבן יוחנן בן זכאי עד זמן רבינו הק' ואנטונינוס ועתה עזרני ה' ויהי לי שור וחמור וכו' כמ"ש ז"ל אהוריריה דרבי עתיר מן שבור מלכא ואשלחה להגיד לאדוני אנטונינוס למצוא חן בעיניך כי ידעתי שאתה צדיק ותשמח בטובתו, ויגידו המלאכים

הם התנאים הדומים למלאכי' באנו אל עשו זה אנטונינוס שהוא כאחיך אבל וגם יהיה כהפך מזה אל מלכים הבאים מזרעו יהיו הולכי' לקראתך להרע לנו כבחחילה ות' איש עמו הם ת' כחות הטומאה הנק' ש"ק המעכבים תפי' ישר' מלעלו' השמים בזמן גלות' אדום שעליהן נאמר אלביש שמים קדרות ושק הושם כסותה, ומאז והלאה ויירא יעקב מאד לסיבת כי ויצר לו ובאו עליו צרות תכופות ונתיירא פן יכלו בניו ח"ו בגלות אדום הקשה ולכן ויחץ את העם אשר אתו הם זרעו וחציין הלכו בגלות ישמעאל וחציין נשארו בגלות אדום הם ענין חלום נבוכדנצר רגלוהו מנהון די פרזלא הם אדום ומנהון חסף הם ישמעאל וחציין בגלו' אדו' כנודע כי הנבי' שלה' התחיל' ממשלתו בסוף זמן האמוראים וז"ש רגלוהי, ויאמר אם יבא עשו אל המחנה הא' אשר בארצו לגזור עליהם שמד והכהו ודאי כנודע ענין השמדות והגרושין שבכל ארצות אדום והיה המחנה הנשאר בארצות ישמעאל לפליטה מן השמדו' כי ישמעאל אינם רודפים אחר הדת רק אחר הגזל והשוחד כנודע בזמנינו זה ולכן לימד יעקב לזרעו שירבו מוהר ומתן ושוחדות לכל אלו האומות וע"י כן ינוחו מעט מן השמדות, וז"ש ויקח מן הבא בידו ר"ל כי אף ע"פ שישראל באותו זמן יהיו עניים עכ"ז מן המעט ההוא הבא בידו יתנם מנחה לעשו ע"ד איש כמתנת ידו שנא' על העני וע"י כן יתנהג עמהם באחוה וז"ש לעשו אחיו וכמו שדרשו רז"ל על גער חיית קנה וכו' שנא' על רומי הרשעה שאינו מתרצה אלא ברצי כסף ומנחה וע"י המתנות וילן שם במנוחה בלילה ההוא הוא הגלות הנק' לילה וז"ש וילן שם בלילה ההוא: או יראה וישלח וכו' כי בהגיע זמן הגאולה כתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וכו' וכתיב הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני וכו' הוא מיכאל שר ישראל והוא אותיות מלאכי כנודע ועל שני אלו אמר וישלח יעקב מלאכים יש' סבא מלאכים הנז' אל רומי הרשעה הנק' שדה אדום, גם ירמוז אל שני המשיח שנא' עליהם ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והנה כה אמר יעקב שעד עתה היה עבדך בגלותך כי ע"י סבל הגלות נתלבנו עונותיהם וז"ש עם לבן גרתי כגר אצלו לשיתלבנו עונותי ואחר ובזה נתכפרו עונותי וכבר אני ראוי ליגאל והגיע זמן שני המשוחים ויהי לי שור בתחילה זה משיח בן יוסף בכור שורו הדר לו ואח"כ משיח בן דוד עני ורוכב על החמור ובאים לרעות את יש' הנק' צאן וז"ש וצאן, וזה לפי שכבר היינו כעבד וכשפח' כמ"ש הנה כעיני עבדים אל יד וכו' כעיני שפחה וכו' עד שיחננו וכבר חננו בשליחת ב' המשיחים ואשלחה אותם לך שעד עתה היינו עבדים לך ואתה אדוננו ושעתה אנו רוצים למצוא חן בעיניך ותניחנו לצאת מן הגלות כדרך שקראנו לשלום לפרעה כמ"ש שלח את עמי וכו', וישובו המלאכים והגידו כי כמו שפרעה נתחזק ויכבד לבו כמו כן עשו באנו אליו בחושבנו

שיתנהג באחוה כאחיך והנה מתנהג עדיין כעשו הרשע וז"ש אל אחיך אל עשו ולא די זה אלא כי אדרבה נוסף עתה כי גם הוא הולך לקראתך כמ"ש למה רגשו גוים וכו' הם גוים התחתונים אשר בארץ וגם השרים שהם המלכים שעליהם בשמים הנק' לאומים כי אין לאום אלא מלכות גם הם יהגו ריק וכו' וכנגד אלו העליונים אמר וארבע מאות כתות הקליפה כמנין שק כנז' בדרך הראשון באיש עמו להלחם על ירושלים בימי גוג ומגוג, אז ויירא יעקב ויצר לו כמ"ש והיתה עת צרה אשר לא היתה כמוה וכו' ואז וצרפתים כצרוף הכסף ויחץ אותם לשתי מחנות כסף צרוף לבד וסיגים לבד ויאמר אם יבא עשו אל המחנה הא' של הסיגים והכהו והיה מחנה הנשאר של הכסף צרוף לפליטה וכמ"ש בחרב ימותו כל חטאי עמי והשארתי בך עם עני ודל וכו' וכמ"ש ויצא חצי העם בגולה ויתר העם לא יכרת מן העיר אז נקדמה פניו בתפלה להצילנו מן הצרה העצומה ההיא, ולכן ויאמר יעקב אלדי' אבי אברהם בבית ראשון כמ"ש בהר ה' יראה ואלדי' אבי יצחק בבית שני שתראו ציון שדה תחרש כנודע אכן עתה ה' האומר עתה אלי בבית השלישי שהוא בזכות יעקב שקראו בית אין זה כי אם בית אלדי"ם וז"ש אלי כלו בזכותי אומר שוב לארצך בקבוץ גליות ולמולדתך בבנין המקדש השלישי שעליו נאמר עד שהביאותיו אל בית אמי וכו' ואטיבה עמך בבנין ההר הטוב הזה והלבנון שנא' על בית המקדש, והנה בהיותי בגלות קטונתי מכל החסדים העצומים שעשית עמנו להחיותנו ולפרנסנו וגדולה מכולן היא קיום טלה בין זאבים כ"כ זמן כי זה שקול מכולן כי יכולנו להם לקיים תורת אמת וז"ש ומכל האמת ולא עוד אלא כי במקלי שבט הנוגש בי מן אדום עברתי את הירדן בצאתי מירושלים בגלות אדום לא די שלא כלאנו בגלות כי אדרבה ועתה בצאתנו מן הגלות הייתי לב' מחנות רבים ועצומים המחנה שבאדום והמחנה שבישמעאל כנ"ל בדרך הראשון וא"כ מאחר שטרחת עמנו להוציאנו מכל הגליות וגם לקבצנו בירושלים הנה עתה שבא גוג ומגוג להלחם בנו ובמשיחינו כמ"ש יתיצבו מלכי ארץ וכו' נא עתה הצילני נא מיד עשו הוא ארמילוס הרשע מאדום שיהרוג את משיח בן יוסף כי אף ע"פ שכבר הבטחתי לרחל אמנו מנעי קולך מבכי וכו' ושבו בנים לגבולם וכבר נתקיים כי נתקבצו גלותינו ירא אנכי אותו את הרמילוס הבא עתה פן יגרום החטא והכני אם על בנים ולא תועיל תפלת האם ודמעותיה על בניה: וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה יש מרז"ל דרשו כי נקוד על וישקהו כי לא נשקו בחיבה ואף רשב"י שאמר כי באותה שעה שנשקו בכל לבו אמנם תכף הרשע חזר ושב לדרכו הרשעה הראשונה בו ביום עצמו וחזר לשנוא את יעקב כבתחילה וז"א וישב ולא אמר נסע כמו ביעקב לזה לא אמר לארצו גה ז"ש ביום ההוא, וכראות יעקב כן נתייירא ליכנס תכף לבית אביו לחברון הקרובה

לשעיר אמנם נתעכב בסיבה זו בעבר הירדן בעיר סוכות הנק' במעשה גדעון בן יואש וז"ש ויעקב נסע סכותה ולא אמר הלך או בא לרמוז כי היתה נסיעה בלבד ועדיין לא נח שה ולא היה בלבו להתעכב שם ולמנוע עצמו משתי זכיות. הא' ישיבת א"י ובפרט אחר שעברו כ"ב שנים שיצא משם והב' ישיבתו עם יצחק אביו לקיים מצות כבד את אביך, עוד טעם ב' מפני כי המקום מקום מקנה והיו לו מקנה כבד מאד כענין בני גד ובני ראובן לכן ג"כ נתעכב שם בעבר הירדן כענין בני ג"בור וכמו שמצינו כי לא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אותם מפני מקניהם ונתיירא מלהיות לו קטטה עם עשו ולכן נתיישב שם לפי שעה דרך נסיעה כנז', ולהורות כן ויבן לו בית א' לא בתים רבות ואף הבית הפרטות ההיא לא היתה רוחה רק קטנה המסתפקות לו די ספוקו וז"ש ויבן לו בית א' הראויה לו בצמצום אבל למקנהו עשה סוכות רבות כי מקנה רב לו והוא הכרחי, עוד ראיה אחרת כי ע"כ קרא שם המקום סכות רמוז לשתי סבות הנז' והוא כי איך יתכן שקרא שם המקום סכות על שם המקנה והבעלי חיים ולא בית על שמו אבל עם הנז' יתורץ והוא כי רצה להורות כי לא מלבו נתיישב שם רק בהכרח מפני המקנ' כי ט"כ קראו סוכות ולא בית וזה כפי טעם השני וגם להורות אל טעם הראשון יאמר כי להורות שלא נתיישב שם זולתי מפני אימת עשו לכן לא קרא שם המקום על שם ויבן לו בית שהוא העקרי רק סוכות כסוכה עשה יוצר שאינה דירת קבע כענין הבית רק דירת עראי כענין הסוכה: או יראה באופן הג' כי האמת הוא שהיה ראוי לקרוא שם המקום על שם דירת בני אדם לא ע"ש המקנה האומנם מכיון אשר ויבן לו בית פרטית יחידית אינה ראויה לקרוא בעבורה שם אל המקום ההוא אבל ענין המקנה שהיה רב מאד אשר לכן הוצרך לעשות סוכות רבות מאד יוכל לקרוא שם המקום על שמם כי רבים הם ויש להם שם לכל הרואים שם מקום גדול של סוכות רבים מאד: האמנם אח"כ כשנסע ונכנס ממש בתוך ארץ כנען והעיר הראשונה אשר חנה שם בכניסתו לארץ היתה שכם הסמוכה אל הירדן כנודע אז נק' ביאה גמורה ולא נסיעה וז"ש ויבא יעקב שלם, ועוד כי היושב בחו"ל הוה חסר כמ"ש אשר גרשוני היום מהסתפח וכו' אבל אז נק' שלם בתכלית השלימות כי מתחילה עם שהיה צדיק גמור עדיין חסר היה ממצות ישיבת א"י ולכן עם שנתרפ' בצלעתו ועם שהיה שלם עם עשו לא כתיב כן רק עתה (את זה מצאתי מן הצד אחר מלת עתה) נמצא שב' דברים אלו הא' קריאתה ביאה ולא נסיעה והב' שקראו שלם היה לפי שהיתה עיר שכם אשר בארץ כנען ממש ולא בנסעו לסוכות שאינה רק טבר הירדן. גם אפשר כי מתה נודע לו ברוה"ק כי עשו היה שלה עמו ולכן ויבא יעקב שלם: נמצא וכו' ולא תאמר שבתחלה רצה להתיישב בסוכות אלא שנתחרט כי הנה מתחילת בואו מפדן

ארם היה על דעת ליכנס אל תוך ארץ כנען כמ"ש שוב אל ארץ אבותיך וכו' וז"ש כאן בבואו מפדן ארם כלו' בכוונה לא במעשה כי הרי אחר בואו מפדן נתיישב י"ח חדש בסכות כמ"ש ז"ל ובהכניסו לארץ כנען אז אמר זה מקום מנוחתי מש"ך בתחלה וז"ש ויחן את פני העיר הזו מש"כ בפני עיר סוכות, ואף כי נתקנה הסיבה הא' שנכנס לא"י עדיין לא נתקנה הסיבה הב' לבא אל יצחק אביו לקיים מצות כיבוד אב ואם ולכן אף גם שם לא נכנס אל תוך העיר בקבע אלא ויחן את פני העיר כאורח נטה דרך עראי, ואף אם ויקן בק' קשיטה לא יורה זה היות קבע כי הרי מה שקנה לא היה בית בנויה ובתוך העיר כי שויה גדול רק חלקת שדה ואף לא שדה גמורה כולה וגם שם לא בנה בית כמו בסוכות רק נטה שם אהלו בלבד דרך נסיעה ועכ"ז נתן מחירה מאה קשיטה הם מאה צאן דמים יקרים וא"כ מה דעתו של יעקב לזה נחן טעם שהוא כדי ויצב שם מזבח ע"ד דע"ה מגוררן ארונה היבוסי לא כי קנו אקנה בכסף וכו' וגם לזה כתיב ויצב ולא ויבן כי עתה הציב המזבח בקומה זקופה מש"כ אם לא קנה המקום כי לא יניחוהו אנשי שכם להקריב כי אם לאלהי נכר כמנהגם. וא"ת כיון שלא היתה דעתו לקבוע דירתו שם למה פיזר כ"כ מעות לבנות שם מזבח וימתין עד יגיע לבית יצחק אביו לזה ביאר הכתוב כי טעמו היתה משמחתו שנכנס לא"י וזה יובן מן השם אשר קרא אל המזבח כי קראו אל אלד"י יש' יראה כי הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה ועתה שנכנסו לא"י הנה האל ית' נקרא עתה ביחוד אלדי' יש' ר"ל אלדי' יעקב אשר נשתנה שמו עתה בכניסתו ישראל מש"כ בתחילה כי לא נתייחס שם האל ית' עליו להקרא אלדי' ישראל, וכבר נתן טעם ויחן את פני העיר דרך ארעי ולא קבע כנז' ולא עוד במ"ש ויצב שם מזבח נתן טעם שני כי אם יכנס אל תוך העיר לא יניחוהו להציב שם מזבח: עוד אפשר לומר כוונה ג' שלישית אל הכתוב באו' ויחן את פני העיר כי רצה הכתוב להציע הצעה אל העתיד ותצא דינה וכו' להודיע כי לעולם לא יסמוך אדם על הנס כי הרי יעקב הצדיק אירע לו קלקול דינה מפני שלא נכנס אל תוך העיר כי ע"י כך יצתה בתו לראות בבנות הארץ אשר בתוך העיר ופגע בה מנוול זה וירא אותם שכם וכו': ותצא וכו' כתב כל הסמנין האלה דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב להודיע כמה סבות הא' כי בתחילה היתה זכר וע"י תפילת לאה חזרה בה בעת הלידה כמ"ש רז"ל על ואחר ילדה בת וע"כ היתה יצאני' כטבע הזכר וז"ש דינה כמ"ש ז"ל שנק' כי כך ע"ש שדנה לאה דין בעצמה גם מ"ש בת לאה כי לאה גרמה לה להיות בת בעת הלידה וז"ש אשר ילדה ליעקב כי בעת העיבור היתה זכר, הב' להודיע דקדוק הב"ה עם הצדיקי' כחוט השערה כי להיות לאה שנואה ליעקב אירע קלקול זה וז"ש בת לאה ולא בת רחל האהובה כי היא היתה אשת יעקב בפרטות כמ"ש בני רחל

אשת יעקב אבל זאת לא נאמר בה בת לאה אשת יעקב אלא אשר ילדה ליעקב והאמת כי גם בכל בניה היה מהראוי ליארע קלקול אלא שהיו שבטים שבטי יה אבל זאת שהית' בת ואינה מכלל השבטים אירע בה קלקול, הג' אליבא דמאן דאמר כי השבטים נולדו תאומות ממהן ונשאום וז"ש ביעקב בניו ובנותיו יאמנם הי"ב בנות אחרות שנולדו ליעקב נישאו לשבטים וזכו שלא יארע בהם קלקול אבל דינה אשר לא היה בן זוגה מן השבטים היה בהכרח להנשא לא' מגויי הארץ וע"כ לא זכתה להנצל מן הקלקול הזה וז"ש דינה בת לאה ר"ל שנולדה בפני עצמ' יחידי' בת בלתי בן זכר תאום עמה ולא היה לה זכות עצמה כאחותיה רק שהיתה בת לאה ויעקב אכן לא היה לה בן זוג מן השבטים, הד' נתן טעם לפגם העצום הזה והוא במה שנודע הן ליצחק ורבקה ויעקב מצד הקדושה בנבואה הן מצד לבן נביא אומות העולם כי לאה בת זוג עשו ורחל בת זוג יעקב ובהכרח כי כיון שעשו רשע מגלה עריות כמ"ש ויבא עשו מן השדה שבא על נערה מאורסה בשדה כי גם בלאה יהיה ניצוץ פגום כמו שנתבאר אצלנו בענין ניצוץ ישמעאל ועשו המעורבים בנשמו' אברהם ויצחק מפני ע"ז וגז"ד שבאדם הראשון ולכן יצתה ממנה דינה שנבעלה בשדה לכנעני והבן זה וז"ש דינה בת לאה שהיתה ראויה לעשו ובשכר בכייתה ילדה ליעקב לא מפני שהיתה בת זוגו ממש: וירא אותה וכו' בתחילה לא עלה בדעתו ליקח אותה לו לאשה כי לא מאומה אחת הם כי אילו חשב כן היה שולח שדכנים ושלוחים בכבוד ולא בקלון אבל לפי שעה בראותו אותה יפה בתכלית כי ביעקב אביה נאמר שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם נתגבר עליו יצרו וכשראה אותה תכף וישכב אותה והית' שכיבה זו דרך ענוי למלא תאותו, ואח"כ ותדבק נפשו בדינה על היותה בת יעקב אדם גדול ולא בת לאה ואז ויאהב אותה בעצמה לא מחמדת השכיבה להתלהבות היצה"ר ואז וידבר על לב הנער' דברי פתוי ולא דרך ענוי בעל כרחה כבתחילה ואז וידבר שכם וכו' קח לי את הילדה הזאת לאשה ליקוחין גמורין לאשה ולא כזונה כאשר עשה תחילה: ויעקב שמע וכו' כפי הנראה מהדיבורים כי יעקב לא ישרו בעיניו לא דברי בניו כמ"ש ויענו וכו' במרמה גם לא במעשיהם כמ"ש עכרתם אותי וכו' וכתיב ארור אפם כי עז וכו' וא"כ צריך לדעת מה הית' כוונתו כי הרי באו' והחריש יעקב עד בואה נר' כי גם כוונתו רעה עה שכם, אמנם הענין כי כבר נתבאר כי שכה בביאה ראשונה ברתיחת דם הבחרות ובהיותו נשיא הארץ ובראותו נערה עפה ולא הכיר מעלת יעקב טימא את דינה ואח"כ חזר בדעתו ונתיישב כי עשה מעשה נבלה כזה והדין נותן כי האונס והמפתה נערה בתולה מהור ימהרנה לו לאשה זולת עונש חמשים כסף מצורף לזה כי חשקה נפשו בה ובקש לקחתה לו לאשה וכמ"ש קח לי את הילדה הזאת לאשה ולא לזונה,

ועתה סיפר הכתוב איך יעקב לא שמע דבר שכם אל אביו קח לי וכו' רק ויעקב שמע מה שעשה בתחילה והוא כי טמא וכו' ויחר אפו וחשב רעה עליו אלא שהחריש עד בוא בניו מן השדה ואז יקח ממנו נקמת בתו כי לא דבר נקל הוא לשתוק ואח"כ טרם בוא בניו ויצא חמור וכו' לדבר אתו את דברי שכם כי רצונו לקחת בתו לאשה ממש ועדיין היה יעקב לבדו וז"ש אתו, והנה יעקב ראה כי כבר בתו הוטמאה ואין לה תקנה ויותר טוב יהיה בשיקחנה לאשה כדין התורה והנה הוא נשיא הארץ ולכבודו הס כל בשר לא יספרו עוד בגנות בתו וגם כי אפי' אם לא הוטמאה למי יכול להשיאה לו ומה גם עתה כי הוטמאה מוטב שישאנה לו כנז' ובפרט כי רואה קלון ערום ועוד כי כפי הדין אין שום עונש באנוס איש נערה בתולה כי אם שישאנה ועוד כי הנבלה היא לו ולא לבתו כי אנוסה היא ולא מפותה, וטרם יודה יעקב לחמור והנה בני יעקב באו מן השדה ושמעו דברי חמור אל יעקב וכשומעם תיכף ויתעצבו וכו' ויהיה זה ע"ד מ"ש ז"ל כי זה אחד מהפסוקים שאין להם הכרע אם (נא) באו' כשומעם דמשמע כי ביאתם היתה אחר שמיעתם בשדה או כשמעם ויתעצבו ופירושו כי תחילה באו ואח"כ שמעו מפי חמור עצתו וכשומטם נתעצבו ובזה הדרך יתורץ למה לא כתב פסוק ובני יעקב באו וכו' קודם פסוק ויצא וכו', והנה כשמוע בני יעקב דברי חמור בדברו עם יעקב אביהם סדר המאורע לא היה להם מיתון כיעקב אביהם הזקן דעת צלולה ולהיותם אנשים בחורים וז"ש ויתעצבו האנשים ובפרט להיות הענין עצמו מכוער בתכלית כמ"ש ויחר להם מאד כי נבלה וכו' לא נתרצו כיעקב וגם לא המתינו לשמוע דברי יעקב אביהם לא למיעוט כבוד ח"ו רק כי חשבו שאדרבה זהו כבודו לקחת נקמתו מידם וז"ש כי נבלה עשה בישר' ולא אמר בבני ישר' כלו' מאחר כי דינה בת ישראל אבינו היא הנה הנבלה הזאת אלי' נוגע ואין חבוש מתיר עצמו ואנחנו מחוייבים לתת כבוד לאבינו והוא יחריש כי לא עלה בדעתם שיעקב יתפייס בדברי חמור ובפרט כי יעקב לא השיב מאומה וז"ש ויתעצבו האנשים בינם לבינם ויחר להם מאד להם בינם לבין עצמם על כי הנבלה ההיא אל יש' אביהם עצמו ולהם נוגע לקיחת הנקמה. וא"ת והרי שכם לא חטא בחיוב מיתה כנז' ואם מפני כי נבלה עשה להיותה בת יש' רם ונשא כי שרית עם אלדים וכו' והכל לפי המבייש והמתבייש אינו כן כי הרי כששכב עמה לא הכיר מעלתו על כי נק' ישראל ע"ש מעלתו הגדולה מן המלאכים אין לו כפרה גם כי השכיבה ששכב עמה היתה בחושבו כי בת יעקב הדיוט הוא וז"ש לשכב את בת יעקב ולכך חייב מיתה ולא עוד אלא שהפעולה מצד עצמה כן לא יעשה בעולם כן הנה יעקב אורח שנתאכסן אצלו היה ונכנס בצל קורתו וכמ"ש לוט כי ע"כ באו בצל קורתי, ולא עוד אלא שקרקע כל שהו קנאו בסך ק' קשיעה

כפלי כפלים משויו כמ"ש מיד בני חמור אבי שכם וכו', זולת כל זה כי היה טוב בתחילה לדרוש מאת יעקב אם יתננה לו לאשה כאשר עשה באחרונה ואז אם לא יתרצה לתת לו לא היה הענין כ"כ מכוער אם ישכב עמה באונס כי רתיחת הדם גורה כמה נזקים וז"ש וכן לא יעשה ובזה לא נדחוק עצמנו כפרש"י והרמב"ן ז"ל כי יש בהם קושיות רבות: וידבר חמור וכו' הנה עצבון הלב יתראה בפני האדם וכבר הרגיש בזה חמור ולא עוד אלא שראה פני יעקב כאילו נתרצה ולא היתה המניעה אלא מצדה ולכן שתק גם הוא אז הפך פניו אליהם הדברים עצמן שכבר דבר אתו דבר אותם וז"ש וידבר חמור אתם, ולשלא יחזור להרתיח המם לא חזר להזכיר הטומאה הראשונ' רק כמי שרוצה לקחת אשה מחדש ע"י שדוכין וז"ש לאמר ר"ל כי הדיבור הזה לא היה גמור ולא אמר רק דברים אלו לבד שכם בני חשקה וכו' לו לאשה אולי יתרצו כיעקב אביהם כיון שמראה להם פנים צהוב כי כל חשקו ותאותו לקחת אותה לו לאשה ובזה יתכסה הקלון שעבר הס כי לא להזכיר, וזולת היותם דין ולו תהיה לאשה לכסות הקלון תרויחו עוד והארץ תהיה לפניכם וכמ"ש ז"ל על וידבר על לב הנערה אביך קנה שדה קטנה והנה עתה כל הארץ לפניכם בחנם וגם תועלת אחריש שבו וסחרוה ואל תאמרו אינה רק דרך שאילה אמנם האחזו בה לקנותה בחזקה כדין תורה: ויאמר וכו' טרם ישיבו בני יעקב ואולי יש שלא כרצונו דיבר גם הוא עם אביה לחושבו כי כבר נחפייס ואח"כ עם אחיה ואמר הנה אבי לא אמר רק דין ולו תהיה לאשה אך הקנס לא הזכיר לכבודי ואני מוסיף ואומר כי גם הכתוב בתורתכם ענין קנס חמשים כסף וכל אשר תאמרו אלי אעשה ואתן, וא"ת כי בת יעקב אינה כשאר הדיוטים הרבו עלי ממה שכתוב בתורה הלא הוא מהר ומתן כי הדין הוא שהאשה מביאה נדונייא מבית אביה לבעלה וגם כי הקנס אינו רק חמשים כסף ואני הרבו עלי מהר ומחן ואני אתן הנדוניא וגם שתהיה הרבה יותר מדאי וכן בענין הקנס הניתן לאביה אתננו וברבוי כאשר תאמרו וז"ש ומתן וכו' כי אני מתכבד בכם במה שתתנו לי את הנערה לאשה: ויענו וכו' לא גלו כוונתם שהיתה להורגם אבל ענו במרמה ולא הזכירו ענין נתינתה לו לאשה כמו שדבר הוא אבל אמרו מה שהעלים חמור ושכם והוא ענין הטומא' ראשונה וז"ש אשר טמא את דינה כלו' אילו מתחילה ביקש. אותה ממנו לא היו נמנעים אמנם כיון שמתחילה היה בטומאה דרך ענוי באונס לא נכון הדבר לתתה לו עד אשר יתגיירו וימולו וכקטן שנולד דמי וכבריה בפני עצמה הוא ואין זה אותו אשר טמאה ותתבטל החרפה הזאת: ויאמר וכו' עכרתם אותי וכו' יראה הנה הדבר היה קצת מתוקן כנ"ל ובפרט עתה אשר כבר נימול שכם וכקטן שנולד דמי וגה כל עם הארץ כולם נמולו ונתגיירו להב"ה וזכות זה הגדול יכריע הקלון אשר עשה לבתי

ועתה לא די שהרגתם כל הגרים האלו אלא שכבודי שהיתה לי בקחתו בתי לאשה היה הדבר נעלם מן עה הארץ מאימת נשיאהם וכ"ש משאר ארצות רחוקו' ועתה בהתפרסם ההריגה העצומה הזו מוכרח הוא שיבאיש רוחי ויסרח ביושב הארץ וגם בכנעני ובפרזי הרחוקים ונתגלית חרפתי על ידכם מלבד צרה הגדולה הנוגעת לסכנת נפשות כי כל הסביבות יתאספו והכוני ונשמדתי אני וביתי ולא ישאר אחר מותי רק חרפה וקלסה לכל הארצות כל ימי עולם: ויאמרו וכו' יראה נהפוך הוא כי הנבלה הזאת קלון הוא אליו ולא אל אחותנו כי נערה קטנה אם יאנסה הדיוט או מלך אין החרפה אליה אלא אליו ובפרט כי אח"כ לקחנו נקמתנו והרגנום ויהיה זה לנו לשם ולתפארת עולם אבל אם אחר הקלון הנז' יתננה ברצונינו הרי נעשית זונה גמורה כי יתפייס להנשא לו אחר שעינה אותה והיתה תחילתה באונס וסופה ברצון גמור, וז"ש הכזונה וכו' כלו' האם יראה בעיניך יותר טוב שיעשה את אחותנו כאילו היא זונה ברצונה ולכן עשינו מה שעשינו וכל העם יכירו כי אחותנו צנועה היא ואם נאנסה אינה חרפה אלינו אלא אליו: וישלח יעקב מלאכים וכו' י"ל א' מה עלה בדעתו בשליחות זה לעורר הכלב הישן וכמשז"ל כי עליו נאמר מחזיק באזני כלב וכו', ב' כי בשלמא בדברו אל המלאכים אין תימה אם יקראהו אחי אבל הכתוב עצמו מה צורך להזכיר כי עשו היה אחיו כמ"ש וישלח מלאכיה אל עשו אחיו ומה צורך אל אלו הסמנים ארצה שעיר וכו', ג' כי גם בדברו אל המלאכים למה קראהו אדון בפניהם כמ"ש כה תאמרון לאדוני כי אין בזה צורך כי אם כאשר המלאכים עצמן ידברו עם עשו אז יחניפוהו בפניו ויאמרו אמר עבדך יעקב, ד' מה תועלת בסיפור זה ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור וכו' ויותר תתחזק קושיא זו במ"ש ואשלחה להגיד וכו' ואיך ימצא חן בעיניו ע"י הגדת סיפור זה כלל, ה' באומרו וישובו המלאכים וכו' באנו אל אחיך למה לא השיבוהו מה שנוגע אל עיקר השליחות מה השיבם בבואם אליו ואם נתרצה עם אחיו אמנם אמרו בהתחלת תשובתם וגם הולך וכו' ועדיין לא השיבוהו דבר כלל ואיך יתחילו בלשון וגם, ו' כי לא הסדיר הפי' על נכון והל"ל אלדי אברהם וכו' ואיטיבה עמך הצילני נא וכו' ולמה הפסיק בנתיים קטונתי וכו' כי אין זה לא מענין ראשון שהוא שבח ולא מענין אחרון שהיא השאילה, ז' או' ויצו גם וכו' כל הני גה גם מה ענינם, ח' כי מאחר שאמר ואמרתם גה הנה עבדך וכו' מה צורך להקדים כדבר הזה תדברון וכו', ט' מה קאמר במוצאכם אותו וכי תיסק אדעתין שאם לא ימצאוהו ידברו עמו, יוד צריך לדעת מה פירוש כי אמר אכפרה פניו ולמי אמר זה והול"ל ואומר אכפרה פניו. (אמר המעתיק אליהו חיון הי"ו את זה מצאתי מן הצד נר' כי הכתוב עצמו בא להציל את יעקב על שליחות הזה כי הטעם הוא כי הרי טשו לפניו היה בארצה שעיר

שדה אדום הקרובה לחברון מקום דירת יעקב ולכן הוכרח ליעקב להשלים עמו טרם יתקרב אליו): והביאור הנה לכאורה היינו יכולין לתת טעם ליעקב בשליחות הזה והוא כי יעקב בטח בשי"ת שיצילהו מעשו אחיו כי ראה ענין ויפגעו בו מלאכי אלדי"ם הנ"ל ואין ספק כי מה שפגעו בו עתה אינו על חנם אלא להצילו מעשו כי עתה היה מתקרב אליו והראיה שסמך על זה הוא כי קרא שם המקום מחנים עם שאינו רק מחנה א' כמ"ש מחנה אלדים זה ואיך קרא שמו מחנים אלא כי אמר הנה לולא שחשוב המחנה שלי לפני הקב"ה לא היה שולח לי מחנה מלאכים א"כ שניהם שקולים לפניו ית' יתר לזה קראם מחנים ב' מחנות שוים, ומ"מ משום לקיים בקש שלום ורודפהו ולא עוד אלא מפני כבוד אביו יצחק שהי' עדיין חי ובפרט כי הכעיס את עשו אחיו הגדול ממנו פעמים כמ"ש ויעקבני זה פעמים וכו' לכן חשב לשלוח אליו דברי פיוסים אולי יתרצה ואם לאו הרי בטחונו של הקב"ה קיים וכיון שהיו עמו מלאכים בחר שיהיו אלו השלוחים מלאכים ממש כדי שזכותם תספיק להועיל ענין השליחות, והנה כפי דרך זה צריך שנפרש כל דברי השליחות הזה קצתם בדרך שפלות והכנעה משום בקש שלום ורדפהו כנז' וקצתם דרך רמז כי איננו ירא ממנו כי השי"ת עמו בכל דרכיו ולא עזבו וזה יורה או' עה לבן הארמי המפורסם ברשעו ובכשפיו כמ"ש יש לאל ידי לעשות עמכם רע ועמו גרתי ולא יכול לי עם שנתאחרתי עמו זמן רב עד וכו' ויהי לי שור וכו' בהצלחתו ית', וכנגד זה דבר רכות ובהכנעה כמ"ש כה אמר עבדך וכו' לאדוני וכו' גם עשה עצמו כאילו אינו יודע כי הוא בכעס עמו וז"ש ואשלחה להגיד למצוא חן בעיניך כלומר יודע אני בך כי תשמח בשומעך הצלחתי זאת כי הכי אחי אתה: ואמנם השי"ת לא ישר בעיניו שליחות זה כי מהראוי היה ישים כל בטחונו בו לכן לא נזכרה ההליכה במלאכים כי לא ישרה בעיניהם ולא הזכיר רק חזרתם וישובו המלאכים וכו'. וציערוהו באו' וגם הולך לקראתך להלחם עמך כלו' אתה חשבת להשלים עמו וטוב היה לך לשתוק כי זולת שלא הועלת גם נתוסף בזה כי הולך לקראתך להלחם וזהו מלת וגם ואמרו זה כדי שישים כל בטחונו בשי"ת, אז הכיר שחטא וייראו יעקב מאד מן החטא ויצר לו מצער אולי יענש על זה ולהיותו חמור בעיניו ענין החטא יותר מצער העונש שיקבל לכן אמר בו מאד כי החטא פגם בנפש והצער בגופו וח"ו אלדי"ם עזבו ודאג בלבו כי כיון שחטא אין לו לסמוך על הנס לגמרי כי נתמעטו זכויותיו ולכן התקין עצמו בכל האופנים והה לדורון כי מאחר שכבר נעשה השליחות אעפ"י שלא היה ראוי לעשות אין לחזור עתה בקום עשה לחרחר ריב אבל כיון שהולך לקראתו ראוי להכין לו דורון וגם למלחמה ולכן ויחץ את העם וכו' וגם לתפילה ויאמר יעקב אלדי אבי וכו', יראה יודע אני כי בתחלה שלחת לי מחנה

מלאכים כי חשוב אני בעיניך בזכות אברהם ויצחק אלא שעתה ע"י שליחות זה קצפת אלי ולכן נתפרדו המלאכים, מעלי וצריך שאשען עתה על זכות אבותי וז"ש אלדי אבי וכו' ועם היות כי הנה ה' הוא האומר אלי' שוב וכו' ולא הייתי צריך לזכות אבותי הטעם הוא לפי שאחר שה' אמר אלי כך קטונתי וכו' על ידי' השליחות הנז', והראיה לזה כי בתחילה אני לבדי במקלי עברתי את הירדן ונצלתי מיד עשו עם שהיה סמוך אל וישטום עשו וכו' ועתה ר"ל שכבר נחה כעסו מכמה שנים הנה הולך לקראתי עד שהוצרכתי להיותי לשתי מחנות כמ"ש ויחץ את העם וכו' לשתי מחנות וצריך אני להלחם עמו ולכן נא עתה אשר חטאתי צריך אני להתפלל הצילני וכו' וז"ש הצילני נא עתה לפי שעתה חטאתי ירא אנכי אותו וכו' מש"כ קודם השליחות שהיה לבי נכון בטוח בך: או אפשר לפרש ע"ד הנז' בספר הזוהר בפ' זו ובפ' ויצא ובפ' תולדות כי ראה יעקב ברוח הקודש גלות שר עשו הוא אדום באחרית הימים וראהו עולה בסולם ואינו יורד ונתייירא מאד בל יכלו זרעו בידו ולא רצה ליהנות בחייו בברכות יצחק אביו הנאמרו' ברוח הק' ושמרם לעתיד לזרעו כנז', עוד אחרת כי גם עשו היה מחשיב מאד ברכת אביו כמ"ש כשמוע עשו את דברי אביו ויצעק וכו' והיה מתקנא מאד ביעקב על שלקחם וכמ"ש וישטום עשו וכו' ובפרט אם יראה שהתחילו כבר הברכות להתקיים, ולב' סיבות אלו גמר בדעתו שלא לקבל עתה בחייו שום זכות ושכר מהברכו' הנז' ולהכנע לפני עשו בתכלית אם לשלא יקבל עתה שכר הברכות ואם לשלא יתקנא עשו בו ויהרגהו כי כבר שכר הברכות שמרם לבניו ולא יוכלו טתה להגן עליו ולכן הוצרך להתפייס עמו בדרך טבע ע"י זה השליחות ולא יצטרך לנכות שכר ברכותיו וז"א וישלח יעקב וכו' וז"א אל עשו אחיו כי רצה להתנהג בשפלו' וגם בדרך הטבע כי אחי' הוא ולא ע"י נס. ורמז הטעם באו' ארצה שעיר וכו' כלו' כי שמר הברכות לעת קץ ברומי הנק' ארצה שעיר שדה אדום ולכך הוצרך להזכיר סמנים אלו, ובזה ית' ענין סמיכות הפרשיו' כי בראותו הצלחתו גדולה לשלוח לפניו מחנה אלדים אמר אין זה כי אם זכות הברכות לכן תכף השפיל עצמו לפני עשו כדי שלא יצטרך לעבדו שכר הברכות ולא עוד אלא שלהראות זה שלח מאותם מלאכים ממש שליחות זה בהכנעה כדי שיראו המלאכים כי אינו רוצה הוא להשתמש בברכות הנז', זלהיות כי כונתו היא להראות אל המלאכים כי אין הכנעה זו לעשות חונף אל עשו רק להכניע בינו לבין עצמו בלב ונפש ולא יתמעטו שכר ברכותיו לכן גם בדברו עם המלאכיה היה מראה הכנעה ושפלות וז"ש כה תאמרון לאדוני לעשו כי מ"ש כה אמר עבדך יעקב הם הדברים הנאמרים אל עשו עצמו ויחשדו המלאכים כי אולי מיראתו לעשו היה מחניפו גדולה מזו כי אפי' בינו לבין עצמו היה מחשיבו להיות הדבר אמת

ולא חניפות דברים וע"י כך יוצנעו הברכות לעתיד לבא לזרעו, וידוע שאסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעת הגוי וכמ"ש תתן אמת ליעקב וז"ש גם בעת השליחות וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו כי באמת היה מחזיקו כאח וכן אמר לפני הקב"ה עצמו היודע הנסתרות מיד אחי מיד עשו, ואמנם חשב יעקב כי גם כי הוא היה משפיל עצמו בכל לבו נגד אחיו אולי ירע הדבר בעיניהם בהכירם מעלת יעקב ורשעות עשו וישנו את תפקידו ולא ידברו לעשו דברי יעקב בהכנעה לכן ציום צואה על צואה וז"ש ויצו אותם כה תאמרון ולא בלשון אחרת כי הרי בתוך לבי אני מחזיקו לאדון עלי וז"ש לאדוני לעשו, ולהיות כוונתו לשלא יתקנא בו עשו על כי נתקיימו ברכותיו כנז' לכן הקדים לומר כה אמר עבדך יעקב כי איני רוצה עתה לברכות אבי כי הרי הוא אמר הוה גביר לאחיך ואני חפץ להיות עבדך וכן הוא ברכני הנה משמני הארץ וכו' ואינו כן אלא ויהי לי שור וכו' הכל כפרש"י ז"ל וא"כ אלו היו ברכות מתקיימות היה מן הראוי לך לשטום אותי כמ"ש וישטום עשו וכו' על הברכה וכו' אבל עתה שלא נתקיימו ראוי לך שאמצא חן בעיניך ולא חשטמני ולכן ואשלחה להגיד דרך אגדה ורמזים כמו שפירשנו ע"ד פרש"י כי ע"י כן אמצא חן בעיניך כי ראית שלא עשקתי ברכותיך כי הרי לא נתקיימו בי: וישובו וכו' הנה תשובה שלהם היא אומ' באנו אל אחיך וכו' וביאור דבריהם הוא זה כי הנה ודאי שכיון שכוונתך לטובה כי יודע אתה שבניך יחטאו ויגלו באדום גלות ארוך מאד וכמעט כי אין ח"ו תקומה להם אלא ע"י שתשמור להם ברכות אביך והנה יודעים אנו כי באמת ובלב שלם אתה קוראו אחי לשמור הברכו' וז"א באנו אל אותו שאתה מחשיבו לאחיך ולזה הקדים או' אל אחיך טרם אמרו אל עשו והנה השי"ת גם הוא הסכים ע"י שלא תתקנא עתה. מן הברכות ולכן הנה הוא הולך לקראתך להלחם עמך וז"ש וגם הולך כלו' כי גם הב"ה נתן בלבו שילך לקראתך כמו שגם אתה הסכמ': שלא תשתמש עם הברכות בענין זה: ויירא וכו' בתחילה חשב יעקב שלא להשתמש בברכו' אכן ענין עשו יתוקן כפי הטבע ע"י השליחות הנז' וכראות עתה כי לא הועיל בשליחותו כי הנה הולך הוא וגם הב"ה הסכים בזה כנז' ויירא וכו' היה לבו פוסח אם ישמור הברכות לעתיד או לא, וראה כי אם ישתמש בהם עתה בהם וירא מאד כצרת גלות אדום ולכן ג"כ בענין לעתיד נא' ויירא ולז"א כאן מאד ואם יניחה לעתיד ויצר לו מפני שנוגע לו בהוה אבל לא נאמר בו מאד כי אין צרתו מצרת גלות אדום שהיא גדולה מצרה זו מאד מאד כי היראה היא על העתיד כי רואה את הנולד אבל בענין עצמו אמר וייצר כי הדבר הקרוב הוא צר מאד, ומה עשה הסכים להתקין עצמו לדורון ולמלחמה ולתפילה כמ"ש ז"ל והנה אם רצה להשתמש בברכות אפי' תפי' לא היה צריך ולכן בא עתה בכח תפלה ואמר אלד"י אבי

וכו' יראה אעפ"י שאתה אלדי אבותי ותשמור לי ברכותיהן שברכוני איני רוצה עתה להשתמש בהם אלא באותה ההבטחה שאתה ה' האומר אלי זולת מה שברכתני ע"י אבותי עוד אמרת לי בעצמי בהיותי בבית לבן שוב לארצך וכו' ובכח ההבטחה ההיא אני בא עליך, וא"ת א"כ מה הוצרכת לתפי' זו לז"א קטנתי וכו' ועכ"ז באותה ה' והלא גם הבטחתיך לך עצמך בצאתך מבאר שבע בחלום הסולם והנה אנכי עמך וכו' לז"א קטונתי וכו' וכבר קיימת אותה לכן איני בא עתה אלא מכח הבטחת בית לבן שאמרת שוב לארצך ואטיבה עמך והנה שבתי לארצי והנה עשו בא א"כ ודאי כי על ענין זה של עשו הוא שהבטחתני ואטיבה עמך א"כ הצילני נא ר"ל עתה הגיע זמן אותה ההבטחה, וא"ת וא"כ שאטיבה עמך היא על זה למה אתה מתפלל לז"א כי מה שיירא אנכי אותו איני לי כי הרי אמרת ואטיבה עמך אבל ירא אני כי יכני אם על בנים אבל ממני איני ירא: וירא כי לא יכול לו וכו' דרך רמז כבר הודעתיך כי יעקב גלגולו של אדם בסוד שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם ובא לתקן חטא אדם הראשון שע"י הנחש הארור אשר זוהמתו נתגלגלה בעשו אחיו כי הוא גרם לאדם שיתקלקל ולכן לקח ברכות עשו. והנה בתחילה עדיין היה בסוד בחינ' יעקב כמ"ש ז"ל תפוח עקיבו של אדם וכו' וע"כ נקרא יעקב וזהו סוד ואתה תשופנו עקב וזה נתקיים עתה כאשר ויאבק איש עמו זה סמא"ל שר עשו ויגע בכף יריכו שבו אחיזת העקב ואז הודה לו וקראו ישראל ואז ויזרח לו השמש יען כי הוא בחינ' תפוח עקיבו של אדם שהיה מכהא אורו של השמש ועתה נגע בו שמא"ל ויזרח לו השמש לרפאו' העקב הזה וע"י כן נמחל חטאו ונשלם מכל בחינת אדם עד הראש ואז הקב"ה עצמו קראו יש' אותיות לי ראש, ותחילה בהיותו יעקב וילן שם כי בא השמש ושקע שלא בעונתו כפי החטא היה קיים ועתה ויזרח לו לתמור' השקיעה הראשונה זרח עתה שלא בעונתו כי נמחל חטאו וז"ש לו כי אילו זרח בעונתו היה נק' זורח לכל העולם: גם ירמוז אל מה שנודע כי יטקב לא ראה טיפת קרי מימיו וירא סמא"ל כי לא יכול לו ליעקב להחעיאו בעון קרי החמור היוצא מגופו ואז ויגע בכף יריכו להחטיאו בכף יריכו לקחת שתי אחיות תאומו' כענין שני הירכין שלו ואז היה צולע על יריכו ולהיו' כי היה באונס כי הטעהו לבן לכן נתרפא גם מזה ויזרח לו השמש ויבא יעקב שלם וכו' ומזה שנק' יעקב ע"ש שעקיבו ורמהו באיסור שתי אחיו' עתה נק' יש' כי שרית וכו': אמר המעתיק אליהו חיון הי"ו ע"כ מצאתי בכתבי הרב בפר' הזו ומכאן ואילך בפ' וישב:

# ספר עץ הדעת טוב - פרשת וישב

וישב יעקב הכתוב עצמו הרגיש קושיא גדולה בענין צרות יעקב כי הלא בצאתו מבית אביו זלא קיים מאז והלאה כיבוד אב ואם גם כי יצא מא"י לח"ל ועכ"ז הבטיחו הש"י כמה הבטחות והצילו מן לבן ומן עשו והעשירו עושר גדול וזכה להוליד י"ב שבטים. ועתה אחר נכנס לא"י וגם קיים מצות כיבוד אב ואם ראינו כי באה עליו צרת יוסף היותר עצומה מכל צרותיו וגם נתגלגל ע"י כך שירדו למצרים לגלות המר ההוא לכן באו הכתובים לתת טעם אל הנז' וכמו שית' וז"ש וישב יעקב וכו' במה שנודע כי ירושלים על דינא קיימת כמ"ש צדק ילין בה ותמיד עיני ד' אלדיך בה לפשפש במעשי היושבים עליה ולכן ותקיא הארץ את יושביה כי השכינ' שורה בקרבה אינה סובלת שום רע כי מדת הגבורה והדין הנק' פחד יצחק שוכנת שם, והנה לפי כי וישב יעקב 'ובקש לישב בשלוה בה בארץ שלא נתנה אלא ע"י יסורין להיותה נק' ארץ מגורי אביו פחד יצחק כמו גורו לכם מפני חרב גם נק' ארץ כנען כי כל הרוצה לישב בה צריך שכל ימיו יהי' נכנע ביסורין והוא ביקש לישב בשלוה לכן באו עליו כל אותן הצרות כנז', עוד נתן סבות אחרות הלא הם זולת מה שבקש לישב בשלוה כנז' גם נמצאו ביד כולם דברים בלתי הגונים ולכן ותקיא הארץ את יושביה כנז' וזה ענינם אלה תולדות ומאורעות שאירעו ליעקב כי הנה יוסף בן י"ז שנה וכו' וראה את השבטים אחיו שחטאו בג' עבירות קשות אבר מן החי ונותנין עיניהן בבנות הארץ ומזלזלין בבני השפחות גם יוסף ויבא יוסף את דבתם רעה ודבר לשון הרע השקול וקשה מן ע"ז וג"ע וש"ד. גם אביו קבל לשון הרע והאמין לדבריו כמ"ש וישראל אהב את יוסף לסיבה הנז' והאמין לו כי בן זקונים הוא לו בן שקנה חכמה והאמין לדבריו לכן נתגלגלו על כולן הצרות הנז' וכולן ירדו בגלות מצרים וכמ"ש ז"ל כי בכל מה שחשד יוסף לאחיו בהה נענש אבר מן החי וישחטו שעיר עזים נותנין עיניהן ותשא אשת אדוניו את עיניה וכי מזלזלין וכו' לעבד נמכר יוסף: או יראה כי אדרבה הכתובים באו להודיע כי כולן צדיקים היו ולא בחטאם אירעו להם כל הצרות הנז' והנה בפסוק הראשון שהוא וישב וכו' ביאר טעם ביאת הצרות הנז' עליו ובפסוק אלה תולדות וכו' ביאר כי לא עונותיהם הנ"ל גרמו להם כך והביא ראי' לזה א"כ ודאי אין זה כי אם הטעם שית' בפסוק וישב יעקב וכו' וזה ענינם וישב יעקב וכו', וצריך לבאר מאמר רז"ל ובו יתב' פי' הפסוק ארז"ל ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף וכו' ויש לדעת דהול"ל רצה יעקב כי לשון ביקש יורה על דבר ממשיי וגם כי בקש נר' כי היה הדבר בבחירותו לעשותו והנה ענין השלוה אינה בידו כי אם ביד השי"ת כפי מה שגזר בעת היצירה על האדם, ב' כי חטא זה קל הוא למאד ואין

אדם בעולם שכל תאותו הוא לישב בשלוה, ואיך לסיבה זו יקפוץ עליו רוגזו של יוסף שהוא צרה שאין כמוה כפולה ומוכפלת מכמה אופנים גם מכירת יוסף בנו ובפרט היותו היותר חביב ואהוב לו מכל בניו. גה ירידת כלם למצרים בסבתו ולא עוד אלא שנתגלגל ע"י כך שנשארו שם בגלות המר ההוא. ג' מ"ש אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב וכו' והרי כל התור' והבטחותי' הם כך אם בחוקתי תלכו וכו' ונתתי שלום בארץ וכו' והי' אם שמוע תשמעו וכו' ונתתי מטר וכו' וכאלה רבות גם רז"ל עצמן אמרו אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב ואם לשאר צדיקים יזכו לשתי שלחנות מכ"ש יעקב בחיר שבאבות שראוי שיאכל בעוה"ז ובעוה"ב. ואמנם רז"ל הוקשה להם בפסוק הזה כי הנה אין לו קשר לא למעלה ולא למטה ועוד כי הוא מיותר לגמרי שהרי כבר אמר למעל' ויבא יעקב אל יצחק אביו וכו' ועוד כיון שרצה הכתוב להחזירו הנה מקומו הי' בסוף הפרש' אחר אומר וישב עשו בארץ אדום וכו' אלה אלופי אדום למושבותם כו' וישב יעקב וכו' ומתחיל פרש' זו מן אלה תולדות יעקב וכו', לכן פירשו לנו כי כוונת פסוק וישב יעקב הנכתב כאן הוא להודיענו טעם למה קפצו עליו כל הצרות הללו של אלה תולדות וכו' הלא הם כי וישב כו' ביקש יעקב וכו', והענין במה שנודע כי לא היו בגלות מצרים רק רד"ו שנים ומזמן כי גר וכו' וענו אותם ארבע מאות שנה מתחיל מנינם מיום שנולד יצחק כי עליו נאמר כי ביצחק יקרא לך זרע ועל זה הזרע נאמר כי גר יהי' זרעך וכו' כי בין הגרות והשעבוד והעינוי היו ת' שנה ונמצא כי ענין הגרות התחיל מן יצחק כי גם שהי' בארץ כנען שעתידה להיות להם עדיין עתה גר הוא ביושבו בה ולכן לא נאמר כי גר יהי' זרעך במצרים רק בארץ לא להם כלומר בארץ כנען אשר עדיין אינו להם ולכן לא מצינו באברהם ויצחק זכירה בנינים אלא נטיית אהלים כגרים והנה ביעקב כתיב ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית אח"כ כתיב ויבא יעקב אל יצחק אביו וכו' אשר גר שם אברהם ויצחק דרך גרות בלבד ואח"כ כאשר חלקו הירושה של ארץ כנען שנאמר בין הבתרים לקח עשו את הר שעיר שהוא את הקדמוני הנאמר בבין הבתרים וארץ כנען לקח יעקב. וכראות יעקב כי עשו החזיק בשלו ובנה בה בניניה רבים ליישוב כמ"ש וישב עשו בהר שעיר לשון תיקון ישוב ובנינים ביקש יעקב ג"כ להחזיק בחלקו ובנה בה בנינים דרך ישיבה בשלוה ולא נטה אהלים כאבותיו דרך גרות רק וישב כא' מן התושבים הבונים חרבות למו ולא זכר מ"ש הקב"ה כי גר יהי' זרעך וכו' וז"ש וישב יעקב כתושב בארץ מגורי אביו שתמיד גר בה דרך גרות לקיים גזרתו ית' ולכן אמר אביו שהוא יצחק שעליו נאמר כי גר יהי' זרעך כנז' ולא אמר מגורי אבותיו כנ"ל אשר גר שם אברהם ויצחק. ואם יצחק קבל עליו

גזרת הגרות מכ"ש יעקב שהוא עצמו נגזר לירד למצרים בשלשלאות ברזל והנה ח"ו נר' כבלתי מאמין נבואת גזרת בין הבתרים ולא זכר כי גם הוא עתה ארץ כנען ולא תהי' ארץ ישראל עד אחר גלות מצרים וז"ש בארץ כנען. וז"ש רז"ל ביקש יעקב במעש' גמור לישב בשלוה הפך ממה שנגזר בין הבתרים כי הרי בנה לו בתים ויישובים כנז' והנה זה עון גדול מאד ולכן קפץ וכו'. והנה הענין עצמו נזכר בפסוק וישב יעקב כנז' ובפסוק אלה תולדות הזכיר עונשו והוא מ"ש קפץ עליו רוגזו וכו', והענין כי אומר קפץ יורה היותו קודם הזמן והוא כי הנה ב' דברים אירעו לו ע"י העון הנז' הא' הוא כי הי' אפשר שירד למצרים מפני רעב וכיוצא אך לא ע"י מכירת יוסף כי היתי' לו צרה עצומה מאד והב' שגם אם יהי' ע"י מכירת יוסף הי' אפשר להתאחר במצרים עד כ"ב שנים אחרות שאז ירד יעקב למצרים ונמצא כי ירידת מצרים מוכרחת היתה מן גזירת בין הבתרים ולא היתה בעון יעקב אמנם היותו ע"י רוגזו של יוסף שנמכר וגם כי היתי' בקפיצה קודם זמנה שתים אלו היו בשביל שביקש לישב בשלוה כנז', וז"ש במאמר אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים וכו' ר"ל לשאר הצדיקים שאינם מתרצים להמתין לקבל שכרן בעוה"ב ומבקשים ליטלו תיכף בעוה"ז הנראין ח"ו כבלתי מאמינים וכמו כן אירע ליעקב שנר' שלא האמין לזה שהבטחתיו ודור רביעי ישובו הנה אלא שמעתה ביקש לישב כתושב בארץ כנען. ונחזור אל ביאור הכתוב אלהי תולדות וכו' ע"ד מה שביארנו במאמר במ"ש קפץ עליו וכו' וז"ש ראה מה אירע לו בעון הנזכר וישב יעקב וכו' כי הרי אלה תולדות ע"י מאורעות שאירמו ליעקב תיכף קודם הזמן כי עדיין הי' יוסף בן שבע עשרה שנה כשנמכר והי' יכול הדבר להיות אחר כ"ב שנים אחרות וגם שלא ע"י מכירה כנז' וכ"ז בשביל וישב יעקב וכו'. אלה תולדות וכו' אחר שבפסוק הקודם נת' חטא יעקב אשר נענש לסיבתו מכירת יוסף ושאר הצרות הנה עתה בא זה הפסוק להודיע שלא נאמר כי לסבת עונות אחרים יותר קשים אירע לו זה כנ"ל בתחלת הדרך הזה השני וז"ש אלה תולדות כו' כי השבטים עצמן גם יוסף גם יעקב לא חטאו כלל בכל זה המאורעי שהרי ענין השבטים עצמן הנה אלה תולדות יעקב כי אלה פסל את הראשונים הם תולדות עשו הוא אדום הנ"ל אך אלה תולדות יעקב כולם כשרים שבטי יה עדות לישראל. ולפי שכבר נכתבו למעל' פ' וישלח ויהיו בני יעקב שניה עשר בכור יעקב ראובן וכו' לכן לא נצרך להחזירם בפרטות רק בכללות אלה תולדות יעקב כי אין כוונתינו עתה להודיע שמותם רק להודיע כי כולם צדיקים גמורים ונרמז זה במ"ש אלה הפוסל את הראשונים כנז'. ועכ"ז חזר וזכרם דרך כלל קצר באומר יוסף הי' רועה את אחיו הרי כלן נרמזו כאן. ועתה בא להביא ראי' איך היו צדיקים גמורים וז"ש יוסף וכו' כי הנה יוסף הוא הקטן שבכל

אחיו וזהו שרמז באומר יוסף. שנית כי הוא בעצמו הי' קטן בשנים וז"ש בן שבע עשרה שנה וכפי התשובות האלו לא הי' לו להצטער להיות רועה צאן אומנות שפלה ובטורח גדול כמ"ש הייתי ביום אכלני חורב ועכ"ז הי' רועה. ולא עוד שהי' את אחיו כלומר עם אחיו בהשואה גמור' אע"פ שהיו גדולים בשנים ממנו עכ"ז טורח רעיית הצאן הי' טורח עמהם כגדול שבהם. גם אחרת כי הנה הוא הי' אהוב וחביב לאביו יותר מכולן והי' יכול להתגאות עליהם ואדרבא והוא נער וכו' שהי' משרת כנער את אחיו ולא את אחיו בני הגביר' אלא אף גם את בני השפחות וז"ש את בני בלהה ומכ"ש לבני לאה שהיו בני הגביר' וגם היו הגדולים שבאחיו ואל תאמר כי זה הי' לבני בלהה להיותם חביבים אצלו כי היא שפחת רחל אמו כי גם את בני זלפה שפחת לאה מכ"ש לבני לאה עצמן כנז'. וזה יורה כי לכבוד היותם בעיניו חשובים כאלו הן נשי אביו ולא שפחותיו וזה צדקתו כי גדול כבוד אביו בעיניו מאד וז"ש נשי אביו כי כל מעשיו לש"ש בתכלית הענוה וזה שראינו שהביא את דבתם רעה אינו אלא אל אביהם ולא לזרים שיתביישו מפניהם וגם אל אביהם לא הי' מספרו אלא כדי שיוכיחם כי לטובת נפשם הי' מתכוין כי מצות הוכח תוכיח לא יכול הוא לקיימה כי הם גדולים ממנו ולכן סיפר אל אביהם כי הוא יוכיחם והוא לא ישא חטא עליהם בהוכיח את אחיו הגדולים וז"ש אל אביהם. ועוד נבאר בזה דקדוק אר בענין השבטים עצמן. וא"ת שלא הי' חשוב אצל אביו הרי וישראל אהב את יוסף וכו' אהבה מסותרת בקירוב לבו. וגם גלוי אל אחיו כי הרי עשה לו לבדו כתונת פסים ולא להם והי' יכול להתגאות עליהם ועכ"ז והוא נער משרת וכו' הרי נת' צדקת יוסף, והנה ענין צדקת אחיו כבר התחיל לרמוז ענינם באומר אלה תולדות וכו' כנז' גם נזכר ענינם באומר ויבא יוסף וכו' כי אל אביהם הביא יוסף דבתם אך אביהם לא סיפר כלל לאחיו וא"כ לא הי' להם תפיסת שנאה בדבר הזה לשנאמר כי לכן מכרוהו וגה כמו שביארנו כי לא נתכוון לביישם אלא לשיוכיחם אביהם להנאת נפשם אבל השנא' היתה לסבה אחרת שאיננו כדאי לשימכרוהו בסבתה כמו שיתב' בפסוק ויראו אחיו וכו'. גם ענין יעקב עצמו נתבאר ענינו בפסוק וישראל אהב וכו' כי לא קבל לשון הרע. א"כ כפי הטבע אין כאן עון כלל בכל זה וגם אין כאן מקום כלל לשישנאוהו כ"כ שנאה עצומה אפי' אם היו הדיוטים קלי טולם כ"ש שהיו צדיקים גמורים ובעלי שכל ונוסף כי הם אחיו ולא נכרים לשישנאוהו וימכרוהו ויעברו על וגונב איש ומכרו כו', וסבה השנא' בעצמה הי' על דבר קל מאד שהוא ויראו אחיו כי אותו אהב וישנאו אותו וכו' והנה דרך עולם להראות חיבה יתירה אל בן הזקונים ומה גם בהיותו רך בשנים ועוד כי מה ביד יוסף לעשות האם יאמר לאביו לא תאהבני וגם כי הוא בעצמו לא הי' מתגאה בכך כי

אדרבא מתנהג עם אחיו בתכלית השפלות בענין הרעיה ובענין השירות כנ"ל. וא"ת כי סיפר חלומו גרם מה בידו לעשות לא עליו תלונותם כי על הש"י המחלים אותו. ועכ"ז כמה מיני שנאת בתוספת על תוספת שנאוהו וזה מדה מגונה מאד לקלי עולם ומכ"ש אליהם. וכל זה יורה כי כל זה נתגלגל מן השמים לקיים גזירת בין הבתרים אלא שלסבת עון הנז' והוא ביקש יעקב לישב בשלוה הי' בגלגל הזה ע"י בניו עצמו: ועתה נבא אל ביאור הכתובים עצמן. ותחלה נבאר היכן נרמזו אותן ג' דיבת שארז"ל ואמנם באומר רועה את אחיו בצאן ירמוז במלת צאן שהיא מיותרת אל היותו רואה אותם אוכלים אבר מן החי מן הצאן וזה ע"י היותו רועה תמיד עמהם ורואה מעשיהן. ובאומר והוא נער וכו' ירמוז אל השנית כי הנה הוא הי' משרת את בני השפחות להיותן חשובין אצלו שהם נשי אביו אך הם היו מזלזלין בהם להיותן בעיניהם בני שפחות אביו. והג' הי' היות נותנין עיניהן וכו' אמר ויבא יוסף את דבתם בלשון יחיד ולא אמר את דבותם כיון שהם ג' דבות כמשרז"ל אלא הי' דבה השלישית הנז והי' הנז' דבה רעה כלומר דיבה מענין אשר רעה ולזה לא אמר דבתם סתם כמ"ש ומוציא דבה הוא כסיל אלא אמר דבתם רעה כנז'. וישראל וכו' רמז מ"ש לעיל כי לא קבל לשון הרע של יוסף כי הרי מה שישראל אהב וכו' אינו לסבת היותו שונא את אחיו לסיבת דבה רעה שהביא יוסף ומפני כן אהב את יוסף כי הי' צדיק בעיניו יותר מהם והראי' לזה כי הי' מביא דבתם כאלו הוא רע בעיניו כל מעשיהם הרעים כי הרי לא אהוב הוא לבדו כי גם אותם אהב אלא שאהבו יותר מהם וז"ש מכל אחיו ולא אמר ולא את אחיו הרי ראי' כי לא על קבל לשונו הרע אהבו אלא על כי בן זקונים הוא לו יותר מהם ולכן אהבו יותר מהם אמנם גם להם הי' אוהב מאד כי צדיקים הם בעיניו. עוד אחרת יעשה לו וכו' ואלו הי' משנאתו את אחיו כנז' הנה עבר על משארז"ל אל ישנה אדם בנו בין הבנים וכו' ובפרט היותו על סיבת ידיעת מעשיהם הרעים אמנם כיון שעשיית הכתונת היתה לסיבת כי בן זקונים הוא לא יקפידו כלל בזה כי כן מנהג העולם. הרי כי ישראל לא חטא כי לא קבל לשון הרע גם פסוק זה הוא ראי' אל צדקת יוסף כנ"ל על והוא נער וכו'. ואגב ארחיה הודיע כי להיות הטעם מפני האהב' לכן ועשה לו תמיד כתונת פסים כתנות רבות זו אחר זו כ"א פעם א' לבד אין זו כ"כ הוראה אהבה יתירה ובזה יתי'ישב מה שלא אמר ויעש לו כי הי' מורה לשפעם אחד בלבד עשה כך: ויראו וכו' האהב' הפנימית לא ידעו בה כנ"ל על וישראל אהב וכו' ולכן לא אמר וידעו אחיו אלא ויראו והוא האהב' החצונ' הנז' בענין ועשה לו כתונת כי זו נראית לעין כל לכן וישנאו אותו כי למה גם להם לא עשה כתונת פסים כי גם אחיו הם ולמה הוסיף לו אהבה יתירה עליהם כמ"ש אהב את יוסף מכל בניו וז"ש

כאן ג"כ כי אותו אהב אביהם יותר מכולם עם שגם הם אחיו כמוהו ולכן לא אמר מכולם כי הם הם המדברים על עצמן, אלא אמר מכל אחיו לרמוז אל הנז'. ובאומר כי אותו וכו' וישראל וכו' הורה מ"ש למעל' על ויבא יוסף את דבתם רעה כי לא שנאוהו על כך כנ"ל, והודיע כי שנאוהו בלבם. וז"ש וישנאו אותו ר"ל בלב כענין שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך ולא יכלו דברו לשלום שנאה גמורה ולא בפה. או יראה וישנאו אותו ר"ל שנאה עצומה עד שהגיע אל גדר כי לא יכלו לדבר עמו שום דיבור כי אילו דברו עמו הי' מתגלגל השלום ביניהם ואילו היתה שנאה מועטת הי' אפשר כי איזה פעם כטוב לבם מדברים איזה דבור עמו ומזה הי' נמשך השלום ביניהם. וז"ש ולא יכלו דברו לשלום כלומר כדי שמתוך הדבור יבאו לידי שלום ואין כוונת הפסוק כפשטו כי לא דברו עמו דברי שלום אלא דברי מלחמה שא"כ הל"ל דברי שלום: ויחלום וכו' החלום הזה הוא החלום עצמו של והנה אנחנו מאלמים וכו' אך הענין הוא כי הנה ויחלום יוסף חלום ולא סיפר להם החלום עצמו מה הוא אלא סיפר להם פתרונו לבד ואמר להה חלום א' חלמתי אשר פתרונו מורה כך וכך ולזה לא אמר ויגד אותו רק ויגד לפי שאותו ממש לא הגיד רק את פתרונו וגם לכן לא אמר ויספר שהי' חוזר על החלום עצמו אלא ויגד כנודע כי אין ויגד אלא לשון חכמה והי' חכמת הפתרון לבד אז ויוסיפו עוד שנוא אותו זולת השנא' הנז' וישנאו אותו כו', אח"כ נמלך בדעתו להגיד להם גם את החלום עצמו כדי שיאמרו פתרון אמתי הוא זה וז"ש ויאמר וכו' ר"ל עתה אחרי שהגדתי לכם הפתרון שמעו נא החלום עצמו כמו שחלמתי אותו ממש בלתי שינוי וז"ש אשר חלמתי וממנו תבינו כי הפתרון שהגדתי לכם שהוא אמת וזה ענין החלום והנה וכו' אז ויוסיפו עוד שנאה שלישית הרי הם ב' שנאת זולת הראשונה העקרית והא' הי' על חלומותיו עצמן המורים כן והב' על דבריו שהוא הפתרון שהגיד להם בתחלה, כי הנה כל החלומות הולכים אחר הפה והי' יכול לפותרו על עושר או סחורות שלו שיתקיימו ויתייקרו יותר מסחורותיהן וכיוצא בזה ולא לפותרו בדבר הנוגע למלכות ממש כמו שפתר להם, וזה פתרונו כי ענין מאלמים אלומים רמז אל מה שילקטו כל הטולם תבואה בז' שני השבע לאסוף לצורך ז' שני הרעב והנה אלומותיהן תסובין וירקבו ויהי' כסובין ותבואת יוסף תתיצב ותתקיים ולא תתרקב כמז"ל על לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו ואז יבאו להשתחוות לו לקנות תבואתו ואלומתו כמ"ש ויוסף הוא המשביר כו' וישתחוו לו וכו' וז"ש ותשתחוינה לאלומתי. ואמנה ביאור החלום עצמו כך הוא כי כל האלומות היו שטוחות בשדה ואלומת יוסף קמה בתל' ואחר שקמה מעצמה שהיא פלא א' גם נצבה לא חזרה להכפף לצדה האחר אלא ניצבה תמיד בקומתה ואח"כ אלומותיהן בקשו לקום

גם הם ותיכף בקומם הוסבו כדי להשתחוות. והנה כדי שלא יאמרו לו אחיו כי אין אדם חולם אלא ממה שמהרהר ביום ולא חלמת כן אלא לסבת שכל היום אינך מהרהר אלא למלוך עליהם ועוד אחרת כי גם על החלום עצמו יטילו דופי שאינו אמת לסבה הנז' לז"א והנה אנחנו וכו' כלומר מלאכתינו הי' רועי צאן ואילו החלום הי' מחמת הרהור הי' בא החלום באופן מלאכתינו כי הנה אנחנו רועים בצאן במדבר ותקם צאני וגם נצבה והנה תסובנ' צאנכם ותשתחוין לצאני. ואמנם החלום הי' היפך ממלאכתינו ומהרהורינו כי במקום שאנו רועים צאן במדבר הנה הוא להיפך כי אנחנו מאלמים בשדה א"כ אינו לסבת ההרהור. ויאמרו וכו' אינו כדבריך כי אין החלום שלא ע"י הרהור אלא אדרבא כל היום אתה מהרהר פעם אחר פעה למלוך ולמשול עלינו וז"ש הפ' בלשון כפל המלוך תמלוך גה משול תמשול והוא ע"ד שתרגם אונקלוס המלכו את מדמי וכו'. או יראה כי הנה אינו מוכרח שהפתרון שהגדת לנו הוא אמתי מענין מלכות או ממשל' כי הרי יש בו פתרונים אחרים מענין עושר וסחורות וכיוצא בהם כנז' וכיון שפתרת אותו לנו בענין מלכות וממשלה זה יורה כי כל מחשבותיך הם למלוך עלינו וז"ש המלוך תמלוך וכו'. או יראה ודאי כי החלום עצמו מורה על ענין מלכות ממש אלא שלא בא אלא ע"י הרהורים שלך לכן רצונינו לידע באיזה אופן הם הרהורי לבך כי ב' בחי' יש בהם הא' כי אין כוונתך למלוך רק טלינו לבדינו ולא טל שוה אומה כללית וז"ש המלוך תמלוך עלינו ואם הוא כן נמצא כי לא מלוכה אתה מבקש בסבת תועלתה הרמה רק משנאתך אותנו אתה מבקש למלוך עלינו להכניענו תחתיך. והב' הוא כי רצונך להיות מלך גדול על אומה או אומות ועיקר מלכותך היא עליהם ולא עלינו כי אנו מתי מספר בטלים באלף אלפים אלא שאגב ארחך משול תמשול בנו ג"כ כי כפי ערכינו אינה רק ממשלה לבד אך כפי ערך כל האומה הגדול' מלכות הוא ולא ממשלה ואם הוא כן נמצא כי אין הרהורך לשנאתינו אלא לתועלת עצמך בהיותך מלך א"כ אינך ראוי לעונש גדול כמו בראשונה אך עכ"ז פחיתות גדול ורשע וזדון לבך הוא להרהר כל היום לרדוף אחר הכבוד והממשל' וגאות: ויחלום אומר עוד ר"ל חלום שני נוסף על הראשון אלא שהוא אחר ר"ל משונה מן הראשון וזהו שכפל עוד חלום אחר. והוא כי הראשון הי' בענין תבואה ואלומות והי' יכולת לפתרו או בענין מלוכה וממשלה או בענין סחורות וכיוצא כנ"ל אבל החלום הזה אין בו פתרון אחר כלל רק פתרון מלכות וממשלה' ועוד שינוי אחר כי הראשון הי' בענין הארץ ותבואותיה וזה השני בעניני השמים וצבאם והנה לפי שזה החלום אין צריך לפתרון כנז' לכן לא סיפר להם רק החלום לבדו כמו שהוא בלתי פתרון וז"ש ויספר אותו אבל בחלום הא' כתיב ויגד ולא כתיב ויגד אותו כי לא הגיד

רק הפתרון כי אינו כ"כ מוכרח כמו זה החלום השני שפתרונו מבואר. וגם כי לעיל כתיב ויגד שהוא הפתרון דרך הגדה כנ"ל אבל כאן כתיב ויספר שהוא סיפור החלום עצמו והנה בתחל' ויספר אותו לאחיו בלבד כמו שעשה בחלום הראשון לפי שלא נרמז אביו אז אבל עתה שנרמז בו גה אביו כמ"ש והנה השמש וכו' לכן חזר לספרו גם לאביו אלא שגם אחיו היו אז 'שם' יחד. גם לסיבה שנית כי כל חלום שלא נפתר אינו מתקיים והנה הראשון כבר נפתר שאמרו לו אחיו המלוך תמלוך וכו' אבל החלום הזה שתקו אחיו לגמרי וכדי שיתקיים חזר ויספר אותו אל אביו' כדי שיפתרהו לטובה כי אוהבו הוא ולא כאחיו אך אחיו נזדמנו אז שם עמו וז"ש ואל אחיו. ובאולי נתכווין ג"כ כי גה אחיו יתכעסו עליו לאמר כבר סיפרת החלום לנו ומה אתה חוזר לספרו וכי המלוך תמלוך וכו' וע"י כן יפתר ג"כ מפי אחיו אז אביו שהוא אוהבו ביקש לפותרו ממש כדי שיתקיים ואמנם כדי שלא יתקנאו בו אחיו אמר הפתרון דרך תימה הבא נבוא אני וכו' וגם ויגער בו בגערה לסיבה הנז' שיחשבו אחיו כי כוונתו לבטלו אך בלבו הי' לפותרו כדי שיתקיים כנז', ולז"א מה החלום וכו' כלומר איך אפשר שזה החלום אמת כי אחיך שישתחוו לך אינו תימה אבל שגם אני אביך ואמך נשתחוה לך ארצה בפשוט ידים ורגלים ואתה מתרצה בכך זה אינו עולה בדעתי, וכראות אחיו כי החלום הזה פתרונו מבואר הכירו כי הדברים מן השי"ת הם ואין ליוסף אשם בזה לכן לא כתיב עתה וישנאו אותו כמו בחלום הראשון שהוא סובל פתרונים אחרים ויוסף פתרו להם בענין מלוכה. אמנם ויקנאו בו אחיו קנאה בלבד כי ראו שהמלוכה מוכרחת הי' לו אבל לא שנאוהו על כך כנז' אבל אביו שמר את הדבר ולא נתקנא' בו כי בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו אלא שמר והמתין עד כ"ב שנה ולא שכח את החלום' כדי שיתקיים כמ"ש ז"ל לעולם יצפה אדה לחלומו והטעם כדי שיתקיים ואה ישכחהו ולא ישמרנו לא יתקיים או יהי' שמר מלשון הסגר ושמירה מן אחרים כי העלים הפתרון מן אחיו כדי שלא יתקנאו בו ולא הוציאו מפיו רק דרך תימה וגערה כנז': וישב יעקב וכו' נודע כי גם זה לעומת זה עשה האלקים בכל הפרטים. והנה יש קדושה וקלופה. והנה יעקב לקח לחלקו קדושה ובכורה ועשו לקח קליפה וארור ולכן עשו כתיב בי' וישב עשו בהר שעיר כי אברהם כנגדו הוא השור בסוד: דף לב ע"ב: אלא ליופי כתיב בהן שקר החן והבל היופי ואיך מספר הכתוב וישבח יפיו של יוסף. וזהו ג"כ אלה תולדות יעקב יוסף כי הם ב' ווי"ן שבשם ההוי"ה ת"ת ויסוד דומות זה לזה. ולכן עתה שינה הכתוב שמו כי תחלה קראו יעקב ועתה אמר וישראל אהב כו' לרמוז כי להיותו בסוד תפארת ישראל אהב את יוסף שהוא יסוד הנק' כל להיותו כולל כל ששה קצוות בענין ו"ו כפולה בענין י"ב בניו וז"ש

מכל בניו גם מצינו כי כמו שאביו בתחל' נק' יעקב לשון עקב ואח"כ עלה במדרג' ונק' ישראל אותיות ל"י רא"ש שהוא ברא כרעא דאבוהי כי הת"ת טקב בחכמ' ובינה בסוד כי יעקב בחר לו י"ה הנק' ראשית חכמה כן יוסף יסוד עלה הדעת המכריע בין אבא ואימא בסוד משכיל לאיתן האזרחי הנז' בסבה שבפר' משפטים ואז נק' יה"וסף בסוד עדו"ת אותיות דעות וז"ש עדות ביהוסף שמו ובו נרמז שם י"ה וז"ש וישראל וכו' כי עתה שנק' ישראל אהב את יוסף כי גם הוא ישתנה את שמו ליהוסף ושניהם עולים יחד ושניהם יורדים יחד כנודע: ויהי בעת ההוא וירד יהוד' וכו'. לא אמר ויהי אחר הדברים האלה אלא בעת ההוא יראה כי בתחל' חשבו השבטים כי אהבת יעקב ליוסף טבעית כמ"ש כי בן זקונים הוא לו האמנם יהודא גבר באחיו על פי רוח הקודש כי לו יאתה המלוכ', אמנם בראותם ויקומו כל בניו וכו' יראה כי לא די בשעת חימום אלא ימים רבים התאבל על בנו בשק על בשרו והתאבל עליו יותר מדאי שלא כדין ועכ"ז כאשר כל בניו י"א וכל בנותיו י"ג כדעת ר' יהודא כי תאומות נולדו ולא החשיב לכולן למאומה כי אהבת יוסף שקולה יותר מכולן וימאן להתנחם ולא נשתכח מן הלב שלא כדרך העולם כלל, והשיב נתינת טעם ואמר כי ארד אל בני אבל שאולה כלומר עם שכ"כ בנים ובנות יש לי בני בפרטי האמתי אינו אלא יוסף ולכן ארד עליו אבל שאולה א"כ זה יורה אהבה נפשיית כי נביא הוא וידע כי יוסף שקול כנגד כולם וא"כ למה זה יהוד' יגבר למלוך עליהם ובפרט כי הוא אשר השיאם עצה למכרו לישמעאלים ולכן בעת ההוא כאשר ויקומו כל בניו וכו' כנז' אז הורידוהו מגדולתו ופשעו בו כמש"ל. ואמנם נפרש ההכרחיות שהכריחו לרז"ל לפ' כי וירד יהודה הוא שהורידוהו מגדולתו והוא אומר ויהי לשון צער גם אומר בעת ההוא ולא אמר אחר הדברים גם אומר מאת אחיו כי הוא מיותר ועוד שהול"ל מאת אביו כי אחיו טפלים אל אביו אבל כל זה להורות פירש רז"ל ויהי צרה גדולה כי יהודא אשר לו המלוכ' ברוח הקודש הנה עתה בעת ההוא ר"ל כשאירע מכירת יוסף בסיבה זו הורידוהו אחיו מעליהם וז"ש מאת אחיו. ונודע כי עביר' גוררת עביר' ובא וראה עון מכירת יוסף כמה עבירות וצרות נתגלגלו על ידה כמו שנבאר וזה ענין ויהי לשון צער כי הנה בתחל' חטאו בעון מכירת יוסף ומזה נמשך כי וירד יהוד' והורידוהו מגדלותו הפך רצונו ית' ע"ד מה שפשעו ישראל במלכות בית דוד אין לנו חלק בדוד וכו' ומזה נמשך כי הניח כיבוד אב ואם ויט עד איש עדולמי ומזה נמשך כי לקח אשה כנענית זרע ארור מש"כ אחיו שנולדו עמן תאומות לדעת ר' יהוד' וגם לדברי ר' נחמי' אפשר כי משאר אומות נשאו אשה ולא כנעניות כיהוד'. ומזה נמשך כי ער ואונן בניו היו רעים מצד האם הכנענית ובזה תבין טעם לפגם טר ואונן והבן זה. ומזה נמשך כי ער ואונן מתו

בידי שמים בקטנותם כנודע כי עדיין היו בני ח' או ט' שנים. ומזה נמשך כי לא ניתן את תמר לשילה כמ"ש כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו וע"י בא לידי ביאתו עם תמר כדרך קדשה. גם מזה הי' נמשך להשרף תמר לולי ד' עזרה כמ"ש הכתובים. ובזה יתורצו כמה דברים מתמיהים שיש בענינים האלו איך כ"כ חטאות ושגגות ועבירות אירעו בפרש' הזו אל הצדיקים האלו והכל יתורץ עם הנז' כי טבירות מכירת יוסף גרמה לכולן. והנה אע"פ שראינו פגם ליהודא בענינים האלה כנז' אינו כ"כ כמו שנחשוב שנתחבר לאנשים ריקים רעהו העדולמי וחותנו הכנעני ולכן הזכיר הכתוב בשניהם לשון איש להודיע כי חשובי העיר ההוא היו וגדולים וכמו שמצינו לרז"ל כי חירה זה הוא חירם מלך צור אשר אמר עליו יחזקאל בעדן גן אלקים היית וכו' כנודע כי כל איש או אנשים שבמקרא לשון חשיבות ויראת חטא וכשרות הוא וז"ש איש עדולמי איש כנעני גם לכן הזכיר הכתוב שם רעהו לומר הנה הוא חירה המולך אח"כ על צור גם בשוע חמיו הזכירוהו במדרש רבה לשבח גדול ע"ש. וסיפר הכתוב שבחו של יהודא כי עם היות אז הקדשה בימים ההם מותרת לבני נח לא סמך ע"ז אמנם עשה בה לקוחין גמורין לאשה ולא לקדשה וז"ש ויקחה ואח"כ ויבא אליה ואם אח"כ בא על תמר בחושבו שהית' קדשה כבר הודיעונו רז"ל כי מאת ד' היתה זאת לשלוח לו מלאך הממונה על התאוה שלא כרצונו, ואומר וירא שם יהוד' ללא צורך כי די הי' באומר ויקח יהוד' בת איש כנעני וכו' נתכוין הכתוב לשלא נאמר בראותינו עבירת ער ואונן וגם מיתת שניהם בהכרת כי אולי ח"ו אשה זו לא הית' הגונה ולכן נענש לזה הקדים וירא שם יהוד' כי למראה עיניו ברוח הקודש כי לו יאתה לזה לקחה וכמ"ש ותמת (תמר) בת שוע אשת יהוד', ואין לפרש וירא ראיה טבעית כי זה גנות ליהוד' הצדיק וגם כי אח"כ סיפר הכתוב שבחו היפך הגנאי הזה כמ"ש בענין תמר ויחשבה לזונה כי כסתה פניה בבית חמיה ואם לכלתו אשר בביתו זמן רב לא הכירה מעולם ולא ראה פניה איך יתן עיניו ח"ו לראות בנשים אחרות. ואמנם ברוח קדשו ראה ג"כ כי הבן הבכור אשר תלד יהי' משחית זרעו רע בעיני ד' בערות מצרים ויפוזו זרועי ידיו בהשחתת עשר טיפי זרע לכן נענש מדה כנגד מדה בער ואונן בניו מש"כ בשלה אשר שמו על שם יוסף הנק' שלה בסוד משכן שילה. ע"כ רצה לתקן בשינוי שמו וקראו ע"ר היפך ר"ע והוא לשון היותו רע ופתח בהצלה וסוף הגזיר' נתקיימ' ויהי ער רע בעיני ד' ולא הועילה קריאת השם וזש"ה ויהי ע"ר ר"ע וכו' ולז"א בזה ויקרא ולא ותקרא כי יהוד' אביו הצופה ברוה"ק קראו כך. וכאשר ותהר עוד חזר לצפות ברוח הקודש כי גם זה עתיד משחית כאחיו אז חדל הוא לקרוא לו זם והניח קריאת שמו לאמו את אשר ישים ד' בפיה ואז אמו ותקרא את שמו אונן כי גם הוא ימות כאחיו ויתאבלו עליו אז ידע

בבירור את אין כח באדם לשנות המזל והגזרה ולכן גם את השני הניח קריאת שמו לאמו ותקרא היא את שמו שלה ומפי עליון הושם שם זה בפי' וזה להודיע שני דברים כי תהי' לו שלום ולא ימות כשני אחיו והב' כי תפסיק מלדת ולא תלד עוד ותמות בחיי בעלה ואל זה רמזו במדרש רבה ותקרא שמו שלה פסקת גם הכתוב עצמו ביאר זה באומר תיכף והי' בכזיב בלדתה אותו הרי כי שמו ושם המקום שניהם הורו הוראה זו וכמו שפרש"י ואומר אני כי ע"ש שפסק' מלדת נק' כזוב, ומצינו בזלפה לא הזכיר בה הריון להיותה קטנה ולא הוכר הריונה כמשז"ל וכאן בתמר הי' להיפך כי בשנים הראשונים אמר ותהר ובשלישי אמר ותוסף ולא ותהר אמנם רמז (שלה) שנודע כי ער ואונן נתגלגלי בפרץ וזרח והם עיקר בני יהוד' משכ בשלה שאינו עיקרי אלא בסוד תוספת בלבד:

ויקח יהוד' וכו'. הרואה שני בני יהוד' הצדיק המולך על השבטים אשר עברו עבירות גדולות אלו ושניהם מתו בכרת וכמשז"ל שהיו בני ז' שנים שעדיין לא הגיעו למיתת ב"ד שהוא מבן י"ג שנים ומעלה אף לא למיתת שמים מב"ד של מעל' שהוא מבן עשריה ומעלה, וכנר' מחשבון הפסוקים כי בן י"ז שנים נמכר יוסף ובן למ"ד עמד לפני פרעה ואחר ז' שני שבע וב' שני רעב ירדו למצרים הם כ"ב שנה ובהם נשא יהוד' אשה והוליד ה' בנים זה אחר זה וראה בנים חצרון וחמול לפרץ בנו הרי לא היו רק בני ז' שנים כנז' ועכ"ז נטנשו, והרואה זה יפלא ויאמר אין זה כי אם עון איסור יהוד' שנשא כנענית לו וגם לבניו לכן נענשו כי היו בזויי משפח' ארורה. או שמא מזל תמר גרמה לו מיתה כמו שחשב יהוד' ואמר פן ימות גה הוא. לזה הודיענו כי נשואי ער היו כדת וכהוגן כי הנה לא הית' קדשה אלא ליקוחין גמורין לאישות וז"ש ויקח יהוד' אשה ע"ד שביארנו בו עצמו על ויקחה ויבא אליה וכו'. עוד אחרת כי היתה אשה הוגנת לבנו וז"ש לער בכורו ראויה לו עם היות בו ב' סבות גדולות הא' היותו ער בן יהוד' והב' היותו בנו הבכור אשר יקום תחתיו. ואל תחשוב כי הי' כנענית אלא ושמה תמר לא כאשת יהוד' שפירש' הכתוב כי הית' בת איש כנעני ואפשר כי זה א' מהראיות של רז"ל כי בתו של שם הית' הכהן הגדול ונביא ובודאי כי היא הגונה לבנו ער וא"כ מהיכן הי' הדבר הזה לזה ביאר הכתוב כי אין זה אלא מרעת בנו ממש וז"ש ויהי ער רע ולסבה זו וימיתהו ד' ולא עון אשתו תמר גרמה גם לא מזלה. ובאומר בעיני ד' רמז אופן עון ער מה הוא הלא הוא כמשז"ל השחתת זרע אשר כתוב בה וירא ד' כי רבה רעת האדם כי עיקר פקיחת עיניו ית' היא לענוש בעבור' הזו וזהו ענין ונח מצא חן בעיני ד' להיותו צדיק כובש מעיינו ואינו חוטא בעון זה אשר עיניו ית' פקוחות על הדבר הזה גם כ' וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה והסיבה לזה יען כי הוא ית' ברא כל העולם וחפץ ביישובו כמ"ש לא תהו

בראה לשבת יצרה ולכן נק' שם ההוא כי הוא המהווה והבורא את כל ההויות והבריאות וזה שגורם תהו וחרבן וימיתהו ד' שם ההויה הנז'. והנה יהוד' לא הי' יודע השחתת זרע ער וחשב כי בחטאו במכירת יוסף או על שהוא נשא כנענית לכן מת בקטנותו כי אז נתפס בעון אביו אז צוה לבנו אונן שיקיים מצות ייבום וז"ש ויבם אותה ובזכות זה לא די שיתקיים הוא אלא אף יקים זרע אחיו המת וזה ס' והקם זרע לאחיך, זכיון שגם הוא חטא בעון הנז' מת ולא ידע אביו גם במעש' אונן וחשב כי תמר קטלנית הית' ולכן מנעה מן שלה וז"ש כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו כדין המשנה נשאת לשני ומת לא תנשא לשלישי וכו', ואמנה יען מן התורה אין היבמה צריכה קדושין אחרים רק במאמר מדרבנן ולא מן התור' רק יבמה יבא עלי' בביאה ולא בקדושי לקיחה לז"א בא אל אשת אחיך ובכך וייבם אותה ואינך צריך אל לקוחין אחרים וכראות אונן כל הדברים האלה בזה ידע כי לא לו יהי' הזרע אלא לאחיו ואם שיחת ארצה לא הי' עונו גדול כער אחיו כי גם עם אשתו גמורה אשר לו הזרע הי' משחית אבל אונן אם שחת ארצה הי' לבלתי נתון זרע לאחיו לטרוח בחנם בשדה שאינו שלו ועכ"ז גם הוא וימת גם אותו עם שלא הי' עונו גדול כעון ער אחיו וזהו מלת גם ולא נצטרך אל משז"ל כי בא להורות ענין עון ער כי כבר רמזנוהו באומר בעיני ד' וימיתהו ד': וע"ד רמז קרוב אל מ"ש בס' הזוהר ירמוז במה גרם עון מכירת יוסף עד ביאת המשיח כי אז יתוקן כמ"ש אפרים לא יקנא את יהוד' ויהוד' לא יצר את אפרים כי זה הי' מתמיד מזמן יוסף ואחיו וע"י כך נכנסו בגלות אדום כנז' בס' הזוהר וכאשר יוסרה קנאתם אז מדה כנגד מדה וסרה קנאת אפרים ר"ל קנאת אדום המקנא את אפרים והצורר את יהוד' יכרתו ויצאו מן הגלות. והנה בצאת ישראל ממצרים בעת ההוא וירד יהוד"ה הב"ה שם הוויה הבורא עולם בד' רוחותיו וזה רמוז שם יהוד"ה כנודע גם נק' ע"ש הודו לד' כי עוב כי כל ההודאות ראויות לו ולא לזולתו וזה על כי השמים לה' והוא הניח השמים אשר שם המלאכים ונשמות הצדיקים שעליהם נאמר למען אחי ורעי וז"ש וירד יהוד' מאת אחיו ובא וירד על הר סיני לשכון שכינתו בארץ עם התחתונים ולא שהניח השמים לגמרי כי אי אפשר לו לשכון בארץ חומרית, ויט שמים וירד הרכין השמים עד הארץ וירד וז"ש ויע עד איש זה יש' הנק' איש עדולמי בסוד עד עולם יבא כבוד ישראל היא השכינ' השוכנת עמהם עול"ם וע"ד אותיות עדול"ם ועיקר זה בבית המקדש הראשון שהי' ע"י חירם וז"ש ושמו חירה. וירא שם הקב"ה הנק' יהוד' אומות ישראל הנק' בת איש כנעני זה אברהם שנכנס לארץ כנען כמ"ש לך לך מארצך וכו' והכנעני אז בארץ ועכ"ז לא הרהר אחר מדותיו ית' ושמו שוע הוא נדיב הנאמר על אברהם מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב בתו של אברהם ויקחה

כמ"ש ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ויבא אלי' כי הקב"ה חתן וישראל כלה כמ"ש אחותי כלה. ותלד בן 'דור שלמה בעת הבנין ואח"כ בחרבנא נק' ע"ש דור צדקיה שנחרב בית המקדש בימיו להיותם רעים בינם למקום עון עבודה זרה בגלוי ער לא ינום ולא ישן ויהי ער רע וימיתהו ד' בגלות ראשון באופן כי נק' ער על כי בנין בית המקדש הראשון הי' בקולי קולות ותרד אש מן השמים ושמעו עמים ירגזון ואח"כ בחורבנו הי' ער רע בעיני ד' רעים לשמים ע"י ע"ז. ובנין מקדש שני הי' בחשאי באנינות וצער בימי עזרא כנודע מענין שטנת אחשורוש וטובי' וסנבלט והכותיים ולכן נק' הדור ההוא אונ"ן וגם בחורבנא נק' אונן ע"ש עבירה שנאת חנם הנק' אנינות הלב וגם הוא וימיתהו ד' בגלות טיטוס. אח"כ בנין בית המקדש שלישי שהוא ע"י המשיח הנק' שיל"ה כמ"ש עד כי יבא שילה וזה נרמז בבן שלישי ותקרא את שמו שלה. ויקח יהוד' אשה היא השכינ' אור הנשפע מן שמש ומגן ד' אלקים ההולך עמנו בעולם השפל ולקחה יהוד' הוא הקב"ה כי היא אשתו והיא אמנו כמ"ש ובפשעכם שלחה אמכם וז"ש לער בכורו כלומר לסיבת ער בנו לקח יהוד' לאשה לתמר היא השכינ' הנק' כך כי תמיד היא מר"ת נפש על בניה שבגלות וכמ"ש בן כסיל תוגת אמו. ואז שני בניו ער ואונן חטאו ומתו והלכו בגלות אז אמר יהוד' לתמר כלתו לשון כלה ואשה שבי אלמנ' בבית המקדש בכותל מערבי החרב הנק' בית אביך זה הקב"ה ושם לובשת בגדי אלמנות כי הקב"ה בעלה הנק' שמש עלה לשמים ונסתלק וכמ"ש בס' הזוהר על רחל מבכה על בניה כי איננו זה בעלה. עד יגדל שלה זה המשיח כי אם אביאנו מהרה כענין בית המקדש ראשון ושני אולי יחטאו. גם שלה עד כי וירבו הימים ימי הגלות האחרון אז היו ישראל עניים ודלים חשובים כמת כמ"ש במחשכים הושיבני כמתי עולם וז"ש ותמת בת שוע היא כנסת ישראל כנ"ל ואז וינחם יהוד' זה הקב"ה מאשר עשה להם ורצה לגאלם ואז ויעל על גוזזי צאנו הם שבעים שרי האומות הגוזזים את ישראל צאנו של הקב"ה ועמו רעהו עדולמי זה המשיח שעליו נאמר עד עדולם יבוא כבוד ישראל כנ"ל והלך לתמנת"ה הוא תימן זה רומי הרשעה כמ"ש מי זה בא מאדום וכו'. ויוגד לשכינ' הנק' תמר הוא הקב"ה חמיך עולה תמנתה לגוז צאנו לא אמר לגזוז כבתחל' רק לגוז לשון הפרחה כמו ויגז שליו להפריח את ישראל צאנו מן הגלות ויוגד לה ע"י המבשר כמ"ש על ההרים רגלי מבשר וכו' ומשמחתה ותסר בגדי אלמנותה ותכס בצעיף הם בגדי נקם תלבושת ותשב בפתח עינים זו ירושלים פתח השמים שכל עיני הקב"ה מצפין שה כדי שמשם ילכו המשיחים אל תמנתה הוא רומי כמ"ש ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וז"ש אשר על דרך תמנתה. ושם הרבית בבכיה ותחנונים אל השי"ת כמ"ש רחל מבכה על בניה בראותה כי גדל שלה

זה המשיח ועדיין נתאחר ולא נתנה לו לאשה עד אשר השפיע בה הקב"ה שתי נשמות המשיחים בן יוסף זה הוא שמ"ש הזורח כנודע כי הוא היסו"ד ובן דוד זה פרץ בסוד הירח הנפרצת לעתים. ויחשוב זרח למלוך ולא כן יהי' כי פרץ ידחהו ויעלה ראשון למלוכה וזה ענין ואחר יצא אחיו ר"ל האחרון במעל'. לעיל וידע אונן כי לא לו יהי' הזרע כבר נודע כי לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה סולת נקיה ולא רצו הסולת לעלות כי ידעו כי עתיד בית המקדש שני ליחרב ולא רצו לטרוח לעלות ולחזור בגלות וז"ש וידע אונן כי לא לו יהי' הזרע וע"כ לא חשו להיותם כ"כ צדיקים ושחת ארצה בעוה"ז השפל הלך ארצה: וישב יעקב וכו' י"ל א' מה צריך להודיע ענין וישב וכו' כי כבר נכתב באורך למעל' בפ' וישלח, ב' כפלה בארץ מגורי אביו וגם בארץ כנען, ג' כי ייעד להודיע מי הם תולדות יעקב והסיב הדיבור בענין אחר יוסף בן י"ז שנה וכו', ד' כי תכלית הסיפור הוא להודיע מהיכן התחיל' שנאתם עד שמכרוהו ויתחיל מן ויבא יוסף את דבתם וכו' ואילך כי מה שסיפר יוסף בן י"ז שנה והוא נער וכו', ה' אם שהביא יוסף את דבתם רעה הי' שקר איך צדיק כמוהו חטא בעון פלילי הזה ואם הוא אמת האיך השבטים שבטי עליון חטאו באותם העבירות אשר סיפרו רז"ל, ו' איך יעקב הצדיק נוקש ונלכד במשז"ל לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים והנה הראה אהב' ליוסף מכל בניו וגם עשה לו כתונת פסים. ז' השבטים קדושי עליון איך נלכדו בשנאת חנם החמור ובפרט ליוסף אחיהם ועוברים בכל שעה על לא תשנא את אחיך בלבבך. ח' הראשון כתיב ב' פעמים ויוסיפו עוד שנוא אותו ללא צורך ולא עוד אלא שבשני הוסיף ואמר על חלומותיו ועל דבריו. ט' כפל הדברים המלוך תמלוך עלינו גם משל תמשול בנו. י' למה בחלום הראשון כתיב בו ויוסיפו עוד שנוא אותו ובחלום השני כתיב ויקנאו בו אחיו. י"א למה בחלום השני כתיב ואביו שמר את הדבר משא"כ בחלום הראשון. י"ב אחר שיודע יעקב שנאתם ליוסף למה אמר לו לכה ואשלחך אליהם וכמשז"ל כי בזכרו זה מאנה הנחם. י"ג מה צורך בכפל הלשון הדברים כי כיון שאז"ל בתחל' לכה ואשלחך אליהם והשיב לו הנני למה חזר שנית לך נא ראה וכו' ומה ענין והשיבני דבר. י"ד ענין ויתנכלו אותו להמיתו איך עלה בדעת הצדיקים ההם לענין הזה אשר גוי הארץ לא יתאכזרו כדבר הזה נגד אחיהם על קנאת הבל כזאת: והביאור במשז"ל כי יראת יעקב מעשו אחיו הית' לב' סיבות הא' כי ישב בחוצה לארץ כ"ב שנים והב' כי נתבטל כ"ב שנים מן קיום מצות כיבוד אב ואם ועשו קיים שתיהן. לכן בא הכתוב להודיע כי הנה יעקב כל מגמתו הית' לקיים שתי מצות האלו הא' היא וישב יעקב בארץ מגורי אביו לשרתו ולכבדו כדין התור' והב' וישב יעקב בארץ כנען לסיבת ישיבתו בארץ זו עצמה אשר עתידין ישראל לירש אותה

לרוב קדושתה ואע"פ שכבר נאמר לעיל ויגוע יצחק וימת כבר אמרו ז"ל כי בעת מכירת יוסף עדיין הי' קיים כמ"ש ויבך אותו אביו ואין מוקדם ומאוחר בתור'. וכוונת הכתוב להודיע ענין יסורי הצדיקים כי גם שכל מגמת פניהם לקיים מצוותיו ית' היסורין באין עליהם וזהו ובאו להרבות שכרן כנודע וז"ש ראה כונת יעקב וישב וכו' לקיים ב' מצות החמורות האלו ועכ"ז באו עליו יסורי יוסף כמ"ש אלה תולדות וכו' באופן שנתגלגל עליו להתגרש מארץ ישראל הפך רצונו. או יראה ראה הכתוב להודיענו משארז"ל כולהו שני דיסורי דר' אלעזר בר"ש לא שכיב אינש בלא זמניה וכלהו שני דיסורי דרבינו הקדוש לא אצטריך עלמא למטרא כי הנה כל זמן שהי' יסורין באו על יעקב מעשו ומלבן ומן דינה הי' בניו שקטים וכאשר הלכו להם היסורין וישב יעקב בארץ מגורי אביו ישיבת השקט מן לבן ומן עשו ומדינה והי' שמח עם אביו וגם שמח בישיבתו בארץ ישראל כנ"ל אז באו היסורין על בניו וזרעו כמו שהית' גלגולי יוסף ואחיו מדחי אל דחי בפרשיות הבאות וז"ש אלה תולדות וכו' בהיות יסורין ביעקב שהיו מגינין על כל בניו כנז': אלה וכו' הרגיש הכתוב הקושיא הו' שהקשינו לעיל מה עלה בדעתו אהבת יוסף וכו' ולעשות לו כתונת פסים לזה הציע הצעה זו ואמר כי הלא כל התולדות של יעקב אינו אלא יוסף לבדו וכדרז"ל כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשביל יוסף וגם פי' כל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף וכו' א"כ כן הדין שאין לאהוב ליעקב רק את יוסף לבדו וגם אין להם לאחיו להתקנא בו ואדרבא הוא עיקר הבית והם באו אליו שלא כדין והוא ראוי להתקנאות בהם כי הם יכנסו בגבולו וז"ש אלה תולדות יעקב יוסף לבדו א"כ אל תתמה במה שישראל אהב את יוסף וכו', עוד ביאר כי זולת היות נוסף תכלית כונת יעקב כנז' עוד היו בו סבות אחרות זו שראוי לאהוב אותו לסבתם. הא' הוא כי הנה אז הי' יוסף ילד בן י"ז שנה רך ויחיד ומהראוי הי' לשבת בית ולא יצא החוצה. (הי' ביום אכלהו חורב וקרח בליל' ועכ"ז הי' רועה את אחיו בצאן) ולא די שהי' רועה אלא שהי' בהשוואה א' עם אחיו הגדולים וז"ש את אחיו. גדולה מזו כי עם היות הוא עיקרו של בית לא הי' מקנא באחיו כי הרי גם עם בני בלהה וזלפה השפחות הי' מתנהג עמהם כנער וכאלו הם נשי אביו ולא השפחות ומכ"ש עם אחיו בני לאה. עוד אחרת שהי' יותר צדיק מכולן כי הרי ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם היות המעשים רעים מכוערים בעיניו ולכן וישראל אהב את וכו' ויהי' זה ע"ד ויאהב יצחק את עשו כמרז"ל שהי' צד את אביו ע"י אמרי פיו כיצד מעשרין את התבן וכו'. או יראה להיפך מכל הכתוב אל תטעה לומר כי סבת אהבת יעקב ליוסף הי' לסבת הנז' הלא הם כי יוסף בן י"ז שנה כנ"ל אך דע כי לא הי' לשום סבה מהנז' אבל מה שישראל אהב את יוסף מכל בניו הוא לסבת כי בן זקונים

הוא וכמ"ש אונקלוס ארי בר חכים הוא לי' כי לא הי' מי שלמד כל חכמתו של יעקב כיוסף וכנודע כי אין זקן אלא זה שקנה חכמה ולסבה זו באמת ראוי מן הדין לאהוב אותו יותר מכל אחיו כי הסיבת הנז' הם אל יוסף לא אל יעקב וכמ"ש בן חכה ישמח אב, ואז אמר יעקב בלבו גם אחיו בני הה ואיך אעשה כדי שגם הם יתחכמו כמוהו הנה אין תיקון אחר אלא משז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה אז ועשה לו כתונת פסים לו לבדו ולא להם כדי שיאמרו גם אנו בניו הם ולמה עשה זה לו לבדו אין זה כ"א מפני חכמתו וע"י קנאה זו ירבו גם הם חכמה. והנה כפי זה לא אהב את יוסף מפני שהיו אחיו רשעים בעיניו ח"ו כמ"ש ויבא יוסף את דבתם וכו'. ועתה כפי דרך זה צריך להבין במ"ש את דבתם רעה כי האמת הוא שצדיקים היו ויוסף לא ראה בעיניו שחטאו בעבירות ההם וזה נתכוין הפסוק עצמו שלא אמר ויבא יוסף את מעשיהם רעים רק דבתם וידוע בחלמוד כי סתם דבה הוא יציאת קול דרך חשדא בעלמא ולא בעדות או בראי' ממש וגם לזה אפשר שכוונו ז"ל באו' ר' מאיר אומר חשודים הם בניך על אבר מן החי וכו' כלומר חשודים הם בעיני דרך אמתלא לא שראיתים בעיני ממש. ויראו וכו' נודע כי אין שנאה כשנאת הדת ומעשה דיעקב ועשו יוכיחו שעם שהיו אחים וגם תאומים ושנים בלבד ולא הרב' קנאו זה בזה עד שיעקב עקבו ולקח ממנו הברכות שהם חיי עולם הבא ואז וישטום עשו וכו'. והנה אחי יוסף אילו ראו שהי' יעקב אוהב ליוסף או לאיזו אח או אחים כי רבים הם לא היו מתפעלים כ"כ אבל בראותם כי אותו לבדו אהב אביהם ומכל אחיו עם שהיו רבים שנים עשר לא אהב רק אותו לבדו וז"ש מכל אחיו ושקול הי' יוסף לבדו ככל אחד עשר בניו א"כ זה יורה על אמתות מ"ש לעיל אלה תולדות יעקב יוסף כי אין בעיניו אהבת בן כלל רק ליוסף ושאר אחיו כולם בני שנואה הם. והלואי לא יהי' זה רק בעיניי ירושת ממונו אמנם דואגים אנו שכל ברכות העוה"ב ינחיל ליוסף לבדו כי הרי לא הנחיל יצחק מחצית הברכות ליעקב ומחציתם לעשו וכמ"ש הלא אצלת לי ברכה והשיבו ולכה איפה מה אעשה בני כי כן ענין ברכות העוה"ב שאינם ננחלים רק לבן אחד פרעי ואנו ח"ו נאבד חיי עוה"ב וגם עשו הרשע שביזה הבכור' שטם את יעקב על הברכות כ"ש אנחנו הצדיקים למה נאבד חיי העוה"ב בעבורו אז וישנאו אותו שנאה עצומה שאין לה תקנה ולא יכלו בשום אופן דברו לשלום: ויחלום וכו' אמר כי תחל' לא סיפר להם דברי החלום עצמו אמנם ויגד לאחיו את החלום והוא איך חלם חלום גדול מורה מעלתו ואז ויוסיפו עוד שנוא אותו נוסף על שנאת ויראו אחיו, אח"כ רצה לספר החלום בפרטות כמו שחלם אותו ממש וז"ש אשר חלמתי וז"ש שמעו נא ותבינו כי לא דבר ריק הוא ואמנה רעיוני לבבי על משכבי כי הרי אין לנו שדות ואלומות כי

רועי צאן אנחנו וא"כ איך חלם והנה אנחנו מאלמים וכו' וגם וכי עלה בדעתי ביום כי קמה אלומתי וכו' כ"ז יורה היות החלום אמיתי, ויאמרו לו אחיו בה"א התימה המלוך כלומר דבר מלכות אי אפשר כי אנו מתי מספר ואין אנו צריכים למלך וגם אם נאמר שאינו רק ממשל' גם זה אינו עולה בדעת שאחינו הקטן ישמול בנו בכולנו א"כ כל זה שקר אתה בודה מלבך וע"כ לא קנאו בו כי חשבו שאין בזה ממש ואז ויוסיפו עוד שנוא אותו שנאה שלישית כי השנית היתי' על חלומותיו שסיפר שחלם חלום כנז' ובשלישית ועל דבריו שסיפר החלום בדברים פרטיים והכל מלבו הי' בודאם בעזות פנים וכל היום חושב מחשבות להתגדל עליהם כנז'. ויחלום עוד וכו' החלום השני הזה סיפרו בתחל' אל אחיו לבדם וחשבו היותו דברים בטלים ודבר שטות שאיך יעלה בדעת שהקב"ה יחפוץ לשהצדיקים העצומים ומה גם כי הם אביו ואמו ויבאו להשתחות לו ארצה וא"כ הה דברים בטלים כמ"ש החלומות שוא ידברו ואין להתקנאות בו וגם אין ראוי לשנוא אותו כי דברים כאלו אי אפשר שנער ימציאם. אח"כ כשחזר לספרו לפני אחיו אל אביו שמעו את אביו אומר הבוא נבוא וכו' ולא דחה החלום לסבה שהם דחוהו אבל כבר הי' אפשר שיתקיים לולא קושית ואמך והרי כבר מתה כמ"ש רז"ל אז אמרו בדעתם והרי אם אין קושיא אחרת אלא זו אפשר שתתקיים בבלהה שגידלתו כאמו כמשז"ל אז לא הוסיפו עוד שנוא אותו כי אי אפשר שנער ימציאם מדעתו האמנם ויקנאו בו כי ראו ממשות בזה החלום מכמה סבות, הא' הוא במ"ש פרעה ועל השנות החלום פעמיים וכו', הב' כי חלום כזה אי אפשר שימציאהו כנז', הג' כי הרי יעקב אביהם נתן בו ממש כנז', והד' כי ראו שאביו שמר את הדבר וכמשז"ל שכתב שם היום. גם מז"ל שתמה אביו ואמר מי הגיד לו ששמי נק' שמש אז נתחזק הדבר בלבם וידעו כי מה שאביו הרחיק הענין אינו אלא להוציא הדבר מלב אחיו שלא יקנאו בו ולכן ויקנאו בו אחיו. וכפי זה אומר ואביו שמר וכו' הוא טעם אל האמור ויקנאו בו אחיו ומה טעם לפי שאביו שמר את הדבר כנז'. וילכו אחיו וכו' זה יובן בדברי רז"ל שפירשו למה נקוד על את לומר שהלכו לרעות את עצמן. ויתכן לפרשו כי הנה אמר למעל' כי תמיד יוסף הי' רועה עם אחיו בצאן והנה עתה בראותם דברי החלומות הנז' אשר נתיישבו בדעתם עד כי לסבתם ויקנאו בו אחיו כנז' ונתרחקו משם והלכו הם לבדם לרעות וכו' ולא הוליכו ליוסף עמהם להיותם לבדם מתיישבים ונועצים יחדיו את אשר יעשו בביטול החלומות ההם וז"ש רז"ל שהלכו לרעות עצמן איך יעשו מענין החלומות. אבל ישראל לפי שכבר ביזה את החלום כמ"ש הבא נבא וכו' חשב שגם שהוא שמר את הדבר הנה הם ביזו החלום וכפי זה לא ישנאוהו על זה כי היא השנא' האמתית שע"י קנאה רק יהי' בלבם

השנא' המועטת הראשונ' כמ"ש וישראל אהב וכו' וישנאו אותו וחשב כי לסבת השנא' המועטת ההיא הלכו לבדם לרעות בשכם, ועכ"ז רצה ליחקק הדבר בדעתו ויאמר ליוסף הלא אחיך כלומר הם לבדם הלכו לרעות בשכם ולא קראוך והנה אפשר שהם הגידו לך והראוך שנאה נוספת לסבת זה החלום הב' ואם כך הוא לא אשלחך כי ירא אנכי כי שנאה זו חזקה, ואם לא הוסיפו עוד לשנוא אותך ולהראות לך שנאה לכה ואשלחך אליהם יראה ועכ"ז באיזו פנים אלך כיון שלא קראוני לז"א ואשלחך אליהם כלומר אל תלך אתה מעצמך אמנם אני אשלחך בשליחות אליהם לשיהי' לך פתחון פה ללכת, ויאמר לו הנני מזומן ללכת כי כן הוא שבחלום השני לא הוסיפי להראות אותי שנאה חדש'. אז ויאמר לו א"כ אסדר לך דברי השליחות לשלא יחשבו כי אתה מעצמך הולך וזה הוא לך נא ראה וכו' והשיבני דבר תשובת שאלתי איך שלומם ואל תתעכב אצלם למען יחשבו כי חני הוא השולחך כנז', ועוד לסבה שנית כדי שלא יחשבו עליו מחשבות רעות וכאשר יאמר להם אבי מיהר אותי לחזור מהר להשיבו תשוב' לא יהי' להם פנאי להתיעץ עליו וזהו טעם אומר והשיבני דבר וכשמצאו האיש עם היות שהתרה בו וא"ל נסעו מזה כמשז"ל הסיעו עצמן מן האחוה מלהיותן י"ב שבטים כמנין ז"ה עכ"ז להיותו צדיק מקיים כיבוד אב לא חזר אחור אבל וילך יוסף אחר אחיו. ויראו וכו' אביהם לשלא יתרחב הזמן ולא יהי' להם פנאי לחשוב עליו מחשבות צוהו והשיבני דבר תיכף ומיד לכן הם אם היו ממתינים זמן אפשר יאמר אביהם אתם חשבתם עליו וכו' לכן מרחוק בטרם יקרב אליהם ויתנכלו בעצות להמיתו תיכף ולא יהי' אופן ליעקב להטיל האשם עליהם. או יראה הרגיש הכתוב והרי צדיקים גמורים היו ומכיון שהגיד להם כי בשליחות אביו בא ושצוהו והשיבני דבר איך ויתנכלו וכו': דף לו ע"א: בטח באהבתו ואמר בחלומי והנה גפן וכו' יראה הפתרון שראיתי אשר האמת הוא לשר האופים אינו רוצה הוא רע ומתירא אני לספרו כי אולי פתרון לחלומי הוא כנודע כי כל א' ראה חלום ופתרון אך לא ידע כי הוא אל חלום חבירו וז"ש בחלומי כלומר אך פתרוני לא אספר כי רע הוא. אבל יוסף שידע כי הפתרון שראה שר המשקים איננו רק לשר האופים פתר אותו לטובה וז"ש בעוד שלשה ימים וכו'. ואז וירא שר האופים כי טוב פתר יראה כי בתחלה לא רצה שר האופים לספר חלומו כי לא בטח באהבת יוסף וגם לסיבה כי הוא חלם פתרון הטוב ולא חשב שהוא פתרון אל חלום שר המשקים רק פתרון חלום עצמו ובטח בזה ולא חשש לפתרון יוסף, אך עתה אשר ראה כי טוב פתר רק פתרון טוב ולא חשב שהוא פתרון אל חלום שר בהיות שכבר חלם הוא פתרון טוב ועל ב' ענינים אלו סמך וגם הוא הגיד חלומו עתה וז"ש אף אני בחלומי יראה אם לשר המשקים שאפשר שלא חלם גם

הפתרון טוב כמוני פתר לו טוב ולא רע מכ"ש לי כי ודאי גם אני תפתר לי פתרון טוב ולכן אספר אותו בחלומי וכו'. או יראה ירמוז אל הנ"ל כי חלם פתרון חבירו וז"ש וירא שר האופים יראה במרא' החלום כענין שנאמר וארא בחלומי וז"ש וירא שר האופים בחלום כי יוסף טוב פתר ר"ל טוב ונכון ואמיתי ולא פתרון שבדה מלבו וזה יורה כי חכם גדול הוא א"כ אספר לו חלומי וז"ש לו אף אני בחלומי יראה כמו שאתה פתרת הפתרון בסגנון אחד ההוא עצמו אף אני ראיתי הפתרון ההוא בחלומי ולכן אספר גם אני את חלומי לך. אז אמר לו יוסף זה פתרונו יראה הפתרון הטוב שחלמת איננו רק אל חלום שר המשקים ולא אל חלום של עצמך אמנם זה הפתרון שאני אפתור לך הוא פתרונו האמיתי של החלום שלך וז"ש זה כלומר למיעוטי הפתרון שחלמת אתה. ולחזק הענין הנז' שכל החלומות הולכים אחר הפה חזר ואמר ואת שר האופים תלה כאשר פתר להם יוסף כי פתרונו גרם. גם יהי' סיבה אל מ"ש אח"כ ולא זכר וכו' יראה הנה ראה בעיניך כי הכל הי' ממש כענין אשר פתר להם יוסף הא' כי שר המשקים חזר אל כנו ושר האופים נתלה. והב' כי גם הסדר לא נשתנה כי בתחל' הושב שר המשקים אל כנו ואח"כ את שר האופים כלה וכפי הטבע הי' ששר המשקים לא ישכחהו בראותו עוצם חכמתו עכ"ז ולא זכר וכו' זה יורה כי מאת ה' היתה זאת בסיבת חטא יוסף כמו שנבאר בפ' ויהי מקץ כו'. וכדי להבין זה ראוי לחזור למעל' ולבאר מ"ש כי אם זכרתני אתך וכו' כמשז"ל כי עיכוב שנתים ימים הי' כנגד שתי מלות והזכרתני והוצאתני ונודע כי מלת כי לעולם תהי' נתינת טעם אל האמור אבל כאן יהי' נתינת טעם אל העתיד. והענין כי יוסף נתן לבו לבקש מאתו והזכרתני וכו' והוצאתני וכו' אך נתייירא אולי יאמר לו שר המשקים איך אתה ברור לך כי אם אזכירך אל פרעה ודאי יוציאך מן הבור הזה ויש בזה סיבות מונעות כפי האפשר הא' כי באולי אשכח כי השכחה מצוי' והב' כי גם אם לא אשכחך אולי לא יוציאך פרעה כי לב מלך ביד ה' ואיך חכם כמוך וצדיק כמוך אשר ד' אתך תמיד תסיר בטחונך ממנו ותבטח על פרעה, לזה נתן טעם ואמר כי גם זכרתני וכו' יראה פשוט הוא כי הכל תלוי בידך כי אם תרצה להיות נזכר אצלך לא תגבר השכחה אצלך ובודאי כי והזכרתני וכו' וגם והוצאתני וכו' ואין כאן שום מונע זולת בחירת רצונך לפי שהשכחה תהי' לכמה סיבות הא' כאשר האיש ההוא לא קבל טובה מאדם הזה לא יחיש הדברים ולא יתנם אל לבו, הב' גם אם קבל טובה ממנו אם יאריך הזמן ישכח הדברים. גדולה מכולן אם ד' לא ישמור עיר שוא שקד שומר ואם יש בו עון הקב"ה ישכחהו. לכן הסיר ג' מכשולות אלו ואמר באשר יטיב לך כלומר טובה גדולה באה לך על ידי ובפרט כנז' כי כל החלומות הולכים אחר הזה וכמשז"ל כי שר המשקים עצמו

הודה ואמר אותי השיב על כני זה יוסף ע"י מה שפתר וראוי לך שתזכרני. גם ירמוז כי כאשר ייטיב לך ר"ל לך בעצמך שהצלתיך מן המות ע"י פתרוני זה ואינו טובה מועטת חיצונית בלתי דבוקה עמך כענין כל שאר הטובות עושר וכבוד ובנים וכו' זולת החיים. גם יחליש הסיבה הב' כי הנה איני רוצה שתאריך זמן זכירתי אצלך רק זמן מועט והוא כאשר ייטיב לך אשר כבר פתרתי לך בעוד ג' ימים ישא פרעה וכו' ובזמן מועט כזה אין השכחה מצויה, וא"ת ענין הסיבה הג' העיקרית כי עונך נעשה קטגורך לזה נתן טעם כי גנב גנבתי וכנ"ל כי לא מפני שגנבתי נמכרתי בגנבתי ע"פ ב"ד רק גנב גנבתי מבית אבי ולא מפני עון. ועוד ירמוז באומר מארץ העברים כי יודעים הי' שהעברים מובחרים מכל האומות וכשרים הם וכמ"ש יונה עברי אנכי ואת ד' אלקי השמים אני ירא וכו'. וגה מה שראיתם כי פה במצרים השימוני בסוהר כי חטאתי באשת אדוני אינו כן כי גה פה לא עשיתי וכו' ומלת גם בא ללמד ונמצא למד כלומר כי כמו שפה לא עשיתי מאומה כמו שאוכיח בה' גם מה שגנבתי מארץ העבריים אע"פ שאיני יכול להביא ראי' טל זה שלא עשיתי מאומה, ואוכיחך לעיניך כי כן הוא שאיך יעלה בדעת כי שר הטבחים גדול שבשרי המלך ובפרט היות יוסף עבדו קנין כספו כממונו ולא עוד אלא שאין לו מכיר כי גנב גנבתי מארץ העברים השנואים למצרים כמ"ש כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים וכו' ובראותו כי ביקש לשכב עם אשתו והעדים הוא היות בגדו אצלה איך לא יהרגני לגמרי רק שם אותי בסוהר והנני כאן שליט ומושל כמ"ש אין שר בית הסוהר וכו' זה יורה כי לא עשיתי מאומה רק להשקיט פיות בני אדם שמו אותי בבור וז"ש שמו אותי בבור. או יראה כי גנב גנבתי וכו' ירמוז אל תתמה איך אני משים בטחוני בך ולא בהשי"ת כי איננו כן כי מה שאני אומר והזכרתני והוצאתני הוא להיותי מובטח על קוני בראותי מש"ה רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ד' כי הנה רואה אני רבוי היסורין הבאים עלי ואם הי' מחמת העון לא הי' הקב"ה דבק בי תמיד כמ"ש וירא אדוניו כי ד' אתו וכו' א"כ יסורין של אהבה הם להרבות שכרי וסוף הכבוד לבוא ואעלה במעל' גדולה ויוסרו היסורין מעלי, וסיפר בענין היסורין שבאו עליו ואמר כי גנב וכו' ולא די בפעם א' רק כי ב' פעמים גנבתי כמ"ש בפרקי ר' אלעזר וז"ש כי גנב גנבתי ב' פעמים. והענין במה שניישב המקראות החלוקים וזה ענינם ויעברו אנשים מדינים שיירא א' ואחריהם שיירא שנית של סוחרים ושתיהן עברו והלכו ולא נתעכבו שם שתי השיירות לקנות עבד א' הנמכר בזול בעשרים כסף וביני לביני נתעכבו אחי יוסף וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור ואז עברה שיירא ג' של ישמעאלים ומצאוהו מוכן ואז וימכרו את יוסף לישמעאלים והרי זו גניבה א' שגנבוהו אחיו, אח"כ בדרך נתחברו ג' השיירות והמדינים

שהיו רוצים בראשונה לקנותו גנבוהו עתה מיד הישמעאלים ומכרוהו לפוטיפר כמ"ש והמדינים מכרו אותו אל פוטיפר וכו'. וגם פה עם שלא עשיתי מאומה שמו אותי בבור זה עשר שנים. ולא אמר לא חטאתי רק לא עשיתי וכו' ירמוז אל מה שאז"ל מי שחושדין אותו או הוא לפי שחטא ממש או יהי' (או על שראה ולא מיחה או על שנתחבר עה טושי עבירה או שחשב לעשות ולא עשה, ואמר כי מאומה מכל מינים אלו לא הי' לי וז"ש לא עשיתי מאומה. גם ירמוז על סוד גדול בענין ותשב באיתן קשתו וכו'. כי עשרה ניצוצות היו יוצאות מן קשתו ותשב באיתן שלא יהי' בכלל עושה רע במעש' להוציא זרע לבטל' ויפוזו דרך עשר אצבעות ידיו וז"ש זרוע ידיו כאילו אמר זרע ידיו לשון זרע וז"א לא עשיתי במעשה גמור דרך הקשת כי אז היו מאומה לשום מום גם ירמוז זה במלת פ"ה שהוא בגימטריא מילה כי דרך שם לא יצאו ועכ"ז אפי' אותו החטא הקל שיצאו דרך עשר אצבעות כבר נתכפר לי כי שמו אותי בבור עשר שנים כנגד י' טפות. א"כ מזה אני בטוח ודאי כי עתה שנשלמו עשר שנים ביום הזה ודאי כי והוצאתני מן הבית הזה ואין ענין והזכרתיך להיות מובטח בך רק שיתגלגל הדבר טל ידך כיון שהראוך מן השמים החלום הזה המורה על טובתי כמשז"ל זה יורה כי התשועה תהי' על ידך. ובזה יתורץ קושיא גדולה איך יוסף שלא הובטח מאת הש"י נענש ונתאחר ב' שנים יתירות ויעקב שהובטח והנה אנכי עמך סמך על שליחות המלאכים ועל הדורון שנתן לעשו' ולא נענש, אך הענין כי יעקב באמת סמך על בטחונו ית' והראי' כי בכל זאת התפלל אליו ואמר אלהי אבי אברהם וכו' והזכיר הבטחון באומר ד' האומר אלי וכו' אך ירא הי' למיעוט גאותו כי קטן אני בעיני וקטנתי מכל החסדים וכו' וזה חסידות נמרץ ולא עוד אלא שלא בטח על זולתו רק בתפלת קונו, אכן יוסף לא התפלל אל הש"י ואדרבא סמך אל זכירת שר המשקים. וא"ת שהרי תירצנו כי גם הוא בטח על שכבר נשלמו עשר שנים א"כ אדרבא יסמוך ע"ז ולא ידבר מאומה אל שר המשקים ולכן נענש כי ולא זכר שר המשקים את דברי יוסף במה שחילה פניו שיזכרהו וז"ש את יוסף ולא אמר ליוסף ולא די זה כי גם וישכחהו ליוסף עצמו שלא הכירו מימיו וזה יורה היות שחטא יוסף בכך, ולכן כנגד שתי מלות והזכרתני והוצאתני ויהי מקץ שנתים מנויים מיום אל יום לא פחות ולא יותר וז"ש ימים ואז בגמר השעה ההיא ופרעה חולם הוא לא עבר ולא עתיד כי לא הקדים ולא איחר ולזה לא אמר ויחלום פרעה אלא ופרעה חולם:

אלה תולדות יעקב יוסף וכו' כבר הודעתיך כי שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדם כי אדם נתגלגל בו ובזה יתבאר לך מאמר רז"ל ויקרא לו אל: אלהי ישראל הקב"ה קרא ליעקב אל ומי קראו אל: דף לז ע"ב: דף לח ע"א: ראשית תבואתו כל אוכליו וכו' אשר

הן הגדילות בקנה א' בסוד גוי א' בארץ ובסוד ה' קנינים וכו' ישראל קנין א' עם זו קנית אך אומות העולם הם שבלים דקים שדופות תבן בלי בר ותבואה כלל כקש תשאם. ויקץ פרעה והנה עם ששניהם ב' חלומות בסיבת שהקיץ בנתיים עכ"ז והנה חלום א' הוא כי כפי העליונים נמשכת הנהגת התחתונים: או ירא' והנה מן היאור וכו' כי הנה מן ג"ע העליון מושך מרכבת השכינ' עם ד' מחנותיה משם נמשך ד' נהרות וכנז' בפ' בראשית והם המושלים וממשיכין שפע מיהן בכל העולם. ואמנם פרעה עצמו כל העמדתו הי' על היאור המיוחד שבארבעתן היא פישון כי הוא שואב השפע מתוך ג"ע דרך היאור הנז' המשקה את ארצו. והנה מן היאור הנז' להיותו יוצא מקדושת ג"ע הית' מעלה גבוהה נמשכת לע' נפש בני ישראל אשר ירדו מצרימה כמ"ש ובני ישראל פרו וישרצו וכו' ויוסף זכה על ידו למלוכה. ותרענה באחו רמז אל וישב ישראל בארץ גושן ארץ מרעה ומקנה כי כך שאלו לפרעה ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גושן במיטב הארץ בארץ רעמסס וכו', והנה היו יפות מראה בתכלית כמו שאמר יעקב לבניו למה תתראו כדי שלא ישלוט עליהם עין הרע גם היו בריאות בשר בעלי מקנה עצום גם בעצמן היו גבורי כח בריאי בשר. והנה ז' פרות ז' משפחות מצרים שהם לודים וענמים ולהבים ונפתוחים ופתרוסים וכסלוחים וכפתורים הרי ז' כי פלשתים הם אומה אחרת בפני עצמה שנולדה בממזרות מעירוב פתרוסים וכסלוחים ולא הי' מכלל ע' אומות בזמן דור הפלגה גם לא היו יושבים בתחום ארץ מצרים כלל. ואלו נק' ז' פרות רעות המראה כמ"ש אשר בשר חמורים בשרם וכו'. וכשמת יוסף ירדו בני ישראל ממעלתן ראשונ' שהי' נק' אחי המלך וגם ז"ש ותרעינ' באחו היו ריעים אל המצריים בסבת אחותם עם יוסף המלך וכשמת ירדו ממלכות והיו שקולים במעלתם עם המצריים וז"ש ותעמודנה אצל הפרות שקולים בהעמדתם כי אז כתיב ובני ישראל פרו וכו' עד שמת לוי האחרון שבשבטים כנודע ואז התחיל זמן השעבוד ויקם מלך חדש ואז כתיב ותאכלנה הפרות וכו' וכל זה נמשך בסבת ז' שני הרעב והשבע כנודע כי בסבתן ירדו השבטים למצרים לקנות בר. ובזה נתגל' ונודע יוסף לאחיו ובשבילו ירדו למצרים כולה. ולכן אחר שחלם ענין השררה והשעבוד בעצמן שהוא חלום הפרות כנז' עיקר הגלות חזר שנית לחלום איך נתגלגל כל זה להם ע"י השבע והרעב הנרמז בחלום השבלים טובות ורעות שהם השבע והרעב כפשוטו כי הן טפלה וסיבה אל החלום הראשון העיקרי כי לכן הקדימו כנז'. ולהיות כי כל החולם חלום אע"פ שחולם על אחרים יש לו חלק הוראה על עצמו ג"כ. לכן נבאר ג"כ דרך רמז ענין יוסף. וזה ענינו כי ראה יוסף כי גם אליו נוגע החלום כי ז' היכלי ג"ע בס' ז' פרות הטובות המזומנות ליכנס בהן העוסק בפרי' ורבי' מלשון פרות כי אלו הם טובות וכנגדם

ז' היכלי גיהנם לעוסק בפרות רעה לבטלה. והנה המקיימים פריה ורביה לש"ש יולידו בנים של קיימא הנק' ז' שבלים הטובות קדש ישראל לה' ראשית תבואתה. ואם לבעל' הי' אותו הפרי המר נבראין מהם שדים הנק' נגעי ב"א שבלים הרעות. וכל זה גורם היסוד הנק' נהר ושלום שהוא יוסף כנודע וז"ש בתחל' והנה עומד על היאור גם יוסף בתחל' פתרונו הקדים אלקים ימנה את שלום פרעה בסוד הרואה בחלומו נהר רואה שלום. וב' אלו אירעו ליוסף כי וינס ויצא החוצה ונזהר מלבא על הגויה לכן לזה זכה אל ז' פרות הטובות היכלי ג"ע. ולפי שחטא בי' טפות ויפוזו זרוע ידיו והי' ראוי אל ז' פרות הרעות ותמורת עונש נפשו ברזל באה נפשו עשר שנים בבית הסוהר. ולכן תחלה עבר עליו העונש הנז' ואח"כ זכה למלוכ.ה מפני שניצל מך העביר' כנז' ומזה ידע יוסף כי הגיע גדולתו ולז"א ועתה כלומר שכבר הגיע ירא איש נבון וחכם ועל עצמו הי' מדבר והרי נתבאר איך הקב"ה הנראה לפרעה בחלום כל ענין גלות ישראל במצרים וסדר גלגולין וסבותיו וז"ש את אשר האלקים עושה במדת הדין לישראל בענין גלות מצרים הראה את פרעה. ואמנם הגאולה שהית' ע"י שם ההוי"ה מדת הרחמים כמ"ש כה תאמר ד' אלקי אבותיכם וכו' ואמרו לי מה שמו וכו' זה לא הראוהו בחלום. וסיבת זה יתבאר בפ' ויהי מקץ וכו' כי להיות החלום מסטרא דמסאבא הנק' קץ כל בשר כנ"ל לכן לא הראוהו רק את הגלות כי הי' שמח בגלותם: וכל הארץ באו מצרימה וכו'. התחיל הכתוב להציע הצעה איך הכל מאתו ית' כי הוא המסבב סיבות להקים ענין גלות מצרים וגם לקיים חלום יוסף והנה השמש והירח וכו' ואיך יוסף שמר החלום עד כ"ב שנים וגלגל הגלגולים ההם כנודע וז"א וכל הארץ באו וכו' כי הנה הרואה יתמה מענין ירידת אחי יוסף כי הי' יכול לתקן הדבר באופנים אחרים. וזה כי בהיות רעב בארץ כנען יוכלו לקנות מארצות הסמוכות לה ולא לרדת למרחקים למצרים ואם נאמר כי לא הי' בר נמצא אלא במצרים הנה דרך העולה שהולכין חמרין וגמלין ומביאין משם תבואה למכור בכנען ואם גם זה לא נמצא הנה יוכלו לשלוח תמורתם עבדי הבית ולא הם בעצמן לז"א דע כי כל הארץ ר"ל כללות כל העולם הי' בו רעב כולל ולא נמצא לחם אלא במצרים ולכן כולם באו מצרימה. ולא די שהי' רעב כולל (במצרים בעולם אלא כי חזק הרעב לגמרי בכל הארץ ר"ל בכל העולם והי' נמנע לקנות מארץ אחרת כ"א ממצרים. וא"ת שהיו מצוין חמרים וגמלים אינו כן אלא כל הארץ עצמן כולן כאחת היו באים הם עצמן ולא ע"י חמרים וגמלים והסיב' הי' לשבור וכו' יוסף ירמוז אל משאז"ל שהוא בעצמו הי' המוכר ולא ע"י שלוחו וכמו כן לא הי' מוכר כ"א לאיש עצמו לא לשלוחו כי הי' נותן דבר קצוב למספר האנשים הבאים שיעור המספיק לו ולביתו לבד ולא למכור לזולתו כי

לכך הי' יוסף עצמו המוכר ולא שלוחו כי לא יזהר לעשות הדבר כרצונו. וא"ת אם כן ישלחו עבדיהם תמורתם כי מהיכן היו ניכרים אם הם עבדים או אדונים כי כמו שהי' אחי יוסף קונים לחם לצורך כל נפשות בתיהן ועבדיהן ואמתיהן כמו כן יוכלו עבדיהם לקנות לצורך אדוניהם כי מי מכיר בענינים לז"א וכל הארץ כי הכריז יוסף ששום עבד לא יבא לקנות כ"א האנשים בעצמם כנודע כי כונתו היתי' לראות את אחיו כמשז"ל ולכן נתייראו מלשלוח עבדיהם פן יוגד הדבר ליוסף כי שנת רעב גדול הי' וכל אנשי ארץ כנען הם בעצמם ירדו ויגידו ליוסף לאמר לא תתן לאלו העבדים כדי למעט הקונים וע"י כן יהרגו העבדים ויבוזו ממונם כי עברו על גזירת המלך וכל נפשות יעקב ובניו ובתיהה ימותו ברעב באופן כי הי' הדבר בהכרח לרדת הם בעצמם, אז וירא יעקב וכו' כי השבטים לא היו רוצים לרדת לשתי סיבות אה בזוכרם ענין מכירת יוסף למצרים כמשז"ל על וירדו אחי יוסף עשרה שירדו לפדותו ובתחל' היו מתייראים אם מפני העון עצמו וכמ"ש להם ראובן הלא אמרתי אליכם לאמר וכו' ואם מצד הטבע כי זכרו החלום ואולי יתקיים שם כמו שנתקיים אח"כ ואם ביודעם ענין גזירת בין הבתרים ומי יודע אם ע"י ירידה זו יתגלגל להם ירידה ועבדות כמו שהי' אח"כ כי מזלייהו של הצדיקים ההם חזו אע"ג דאינהו לא חזו ומכ"ש במשז"ל כי כבר יעקב רמז להם בגלות הזה כמ"ש רדו שמה כמנין רד"ו שנה לבד יש ואם לא עכשיו אימתי וע"כ לא רצו להודיע ליעקב הכלוא בבית אם יש שבר במצרים כדי שלא ישלחם עד אשר הוגד ליעקב עצמו ואז אמר להם למה תתראו וכו' כמו שנבאר. ומה גם אם נפרש וירא כמשז"ל במרא' הנבואה אלא שהם פירשו כי יש שבר על יוסף ואנחנו נפרשהו בענין אחר על גזרת בין הבתרים. והענין כי בראות יעקב שבניו לא הגידו לו כי יש תבואה במצרים חשב בלבו טעם לזה ואז ראה כי התבואה ההוא שבר הוא להם כי מן ארבע מאות ושלשים שנה עברו מאה ותשעים ונשארו רדו בלבד וקרוב עת הגלות לבוא ואולי ע"י ירידתם עתה לקנות בר יתגלגל הגלות כמו שהי' האמת אח"כ ומפני זה היו מתייראים בניו לרדת ולכן קרא האוכל בלשון שבר וז"ש וירא יעקב כי יש שבר במצרים ואז ויאמר לבניו למה תתראו לשון כחישה למה אתם סובלים כחישת רעבון זה שהוא ודאי מפני ספק הגלות כנז' ואם היא לשון ראי' יאמר מה זה אתם רואים בעצמכם מה תעשו ותדאגו מן הגלות הספק ותניחו צרת הרעב הודאית, וז"ש ויאמר הנה שמעתי וכו' ולעיל אמר וירא יעקב בנבואה וכאן אמר הנה שמעתי כמו שהקשה רש"י ז"ל אבל הענין הנה שמעתי את אשר סיפר לי מענין גזרת בין הבתרים הנאמר לאברהם זקיני כי יש שבר וגלות במצרים והגזרה ההוא מוכרח להתקיים ואמנם גם יש שבר שהוא התבואה וא"כ רד"ו שמה אתם עצמיכם כי

כבר הגיע הקץ והגזרה עכ"פ תתקיים ולכן אף כי קניי' זו שבר הוא לנו שברו לנו משם כ"א כה תעשו ונחי' ודאי מן הרעב ואם מפני הגלות גלות הוא ולא מיתה וז"ש ולא נמות ואם הגלות היתה מיתה ממש טובים היו חללי חרב מחללי 'רעב ומכ"ש כי הרעב היא מיתה ממש אם לא תקנו תבואה אך הגלות אינו מיתה ממש ובהיותכם מביאים תבואה נחי' ודאי ממיתת הרעב ואף אם יתגלגל בגלות לא נמות רק נהי' עבדים. גם רמז מה שנודע כי גר יהי' זרעך הוא יעקב עצמו שעליו נאמר כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק ולזה ג"כ ארז"ל עתיד הי' יעקב לירד למצרים בשלשלאות ברזל וא"כ רדו אתם שמה ואני ובנימין ובניכם נשאר פה ושברו אתם לנו משם כי אנו נשאר כאן וכפי זה אי אפשר כי בירידה זו תשארו שם בגלות לעבדים כיון שאני נשאר כאן ובזה יתו'רץ מלת לנו המיותרת והמוכחשת כי גם להם עצמן היו קונים תבואה והול"ל ושברו משם. ובזה ונחי' מן הרעב ולא נמות בגלות כיון שאני עצמי איני יורד אל תתייראו שם עבדים במצרים עד יום שתמותו, אמנם תחזרו לבא פה אל בתיכם לסיבה הנז': וירדו וכו'. הנה יעקב לא זכר רק ענין גלות מצרים כי מכירת יוסף לא הוגד לו בנבואה אבל בניו עיקר יראתם הית' מפני מכירת יוסף כנ"ל ולזה שינה שמם עתה וטפלים ליוסף וז"ש וירדו אחי יוסף, גם זכר מנינם עשרה. והענין כי בראותם כי לא שלח יעקב אתם את בנימין אמרו א"כ כל זה גזירה מן השמים לפרוע עתה עון מכירת יוסף שהי' אחינו ומכרנוהו וז"ש אחי יוסף יעוד ראי' גמורה היותינו עשרה אותם שנמצינו במכירתו כי גם ראובן עמהם הי' בהשליכם אותו אל הבור וכשחזר הודיעוהו ענין החרם שלא יגיד דבר לאביו, האמנם יעקב שלא ידע במכירתו מה שלא שלח את בנימין אינו מחמת היותו אחי יוסף וימכרוהו גם הוא רק לסיבת היותו אחי יוסף מן האם בן גילו ואולי מזל אמו גורמות שיקראנו אסון גם הוא בדרך כדרך שאירע ליוסף בדרך שכם ולא בבית וז"ש ואת בנימין לסיבת היותו אחי יוסף בן גילו לא שלחו עם בניו כנז' לא מפני שהי' יודע שמכרו את יוסף כי לא חשדם בכך כי הרי אחיו הם וז"ש את אחיו האמנם הטעם הוא כי אמר פן יקראנו אסון בדרך מחיות רעות כדרך שאירע ליוסף. אבל בני יעקב מענין הגלות כבר נתיישב דעתם במ"ש יעקב כנז' אבל ענין עון מכירת יוסף עדיין היו מתייראים וכמ"ש בראובן ויען ראובן אותם וכו' וז"א לשבור בר ולא לשבור שבר כמ"ש יעקב כי יש שבר כי אז הי' היראה כפולה משני שברים מן הגלות וממכירת יוסף ובאומר לשבור בר לא יש כ"א שבר א' שהוא מכירת יוסף. ויבאו בני ישראל וכו'. הזכירם ע"ש בני ישראל לתת טעם למה ביאתם מארץ כנען ירדו עשרה ביחד ובכניסתם בבואם למצרים לא נכנסו ביחד אלא מעורבין באחרים כמ"ש בתוך הבאים, וביאור כי הטעם הוא לפי שיוסף לא

הי' נותן רק עומר לגלגולת לכל הבאים והי' צריך לפרט כל א' שמו ושם אביו ואם יכנסו יחד ויוכרחו להגיד כי כולם אחים בני ישראל ראובן בן ישראל שמעון בן ישראל וכו' יתמה מזה ויבקש מהם איזה עילה וכמו שהי' אח"כ ולכן נתפרדו בתוך הבאים כדי שלא יורגש הדבר או לסיבת עין הרע כמשז"ל. וא"ת עכ"ז יורגש הדבר בכותבו בספר הזכרון עשרה וכולם בני ישראל לז"א כי הי' הרעב בארץ כנען יראה לא היו הבאים מתי מספר כ"א כחול שעל שפת הים כי הרי הי' הרעב בכללות ארץ כנען שהוא ת' פרסה על ת' פרסה ועשר האלו אינם טיפה בים בערכם ולא יורגשו בבואם מעורבים עמהם. ויוסף הוא השליט עתה ביאר פחדם שלא באו ביחד מה הוא כי אילו הי' מוכרי התבואה רבים כי כן הי' צריך כפי צורך הקונים כי כל העולם כולו הי' שם לקנות יהי' בני ישראל בטלים במיעוט מיעוטם. אמנם יוסף לבדו הוא הי' המוכר וכל הקונים עוברים לפניו כבני מרון והכל כתוב בס' המקנה והי' מוכרח שיורגש וז"ש ויוסף הוא המשביר לכל עם הארץ ואין זולתו. וא"ת ומי הכריחו בכך לזה הקדים אמר הוא השליט וכו' כי הנה ברעב אשר הי' בעיר שומרון פרטית רמסו העם את השליט הנשען המוכר לעם את התבוא' ומה גם בהיות כל העולם כולו קונים והרעב גדול במאוד מאוד אשר בלי ספק בחפזון העם ירמסו את המוכרים ויהרגום וגם לא יוכלו לעשות רצון יוסף למכור עומר לגלגולת כנודע וע"כ יוסף השליט על כל הארץ מולך בכיפה הוא עצמו הי' המשביר לכל עם הארץ ואין זולתו שתהי' אימת מלכות על הקונים ויתנהג הדבר כרצונו בכל מכל כל. ושינה שמם עתה באומר ויבאו אחי יוסף לרמוז כי הי' זה לקיים גזרתו ית' בענין חלומו שישתחוו לו אחיו אפים ארץ: וירא יוסף וכו'. הנה בתחל' ראותו אותם בלתי חקירה אחרת תיכף ויכירם האמנם לפי שעברו עשרים ושתים שנים שלא ראם לא סמך על זה ולכן ויתנכר אליהם עד יחקור הטנין ולא רצה להראות עצמו במכיר אותם ולא רצה להראות להם פנים שוחקות כאח אל אחיו גם לא שאל להם תיכף מאין אתם מה שלא הי' שואל לשום קונה אחר, ולכן התחכם לדבר אתם בקושי לא ענין מרגלים אחם אלא דברים אחרים כאילו נאמר שאמר להם אולי מארץ מורדת על ארץ מצרים אתם ואיך נמכר לכם לחם וכיוצא בדברים אלו ובחוך הדברים ויאמר להם מאין אתם והם לא ירדו לסוף דעתו, והשיבו מארץ כנען וכו' ואמנם יוסף עתה שידע כי מארץ כנען הם נתקיימה הכרתו לגמרי בלי שום ספק וז"ש ויכר יוסף את אחיו אבל הם הגם שראו אותו שואלם מאין אתם ולא עשה כן לכל גוי לא מפני זה הכירוהו גם עתה זה לסיבת תחבלותו להתנכר ולדבר אתם קשות וערבבם. ואמנם אחר שכבר הכירם עתה בלי שום ספק הסכים בדעתו להתוודע אליהם ואמנם חזר בדעתו ויזכור עתה את החלומות וכו'

יראה צד החלום הנוגע לו שהי' עתיד למלוך כבר זכר מתחל' כשמלך כי נתקיים חלומו ולכן רצה להתוודע אליהם וכשזכר עתה מחדש הצד הנוגע להם בחלומותיו השנים אז ניחם מדעתו, וזה כי בחלום הראשון ראה כי אלומות אחיו לבדה משתחוים לו וכבר נתקיים באומר ויבואו אחי יוסף וישתחוו לו וכו' האמנם בהתחבר לו החלום השני אשר עדיין צריך גם הוא להתקיים שיבואו אביו ואחיו כולן ביחד במ"ש והנה השמש והירח וי"א כוכבים משתחוים לי אז ראה כי עדיין צריך שיבא גם אביו עמהם להשתחוות לו וז"א את החלומות כלומר כי שתי החלומות צריכין להתקיים וז"ש אשר חלם להם כלומר הבחינ' הנוגעת להם כי לו כבר נתקיים ואז נתחרט וסיבב טענות לגרום ירידת אביו גם הוא עמהם וירידת בנימין כי גם הוא מי"א ככבים אז אמר להם מרגלים אתם וכו' וע"י כן תוסבב ירידת בנימין ואח"כ ירידת אביו וכמפורש בפרשיות הבאות. ולשלא יאמרו כי בעלילה בא עליהם לומר מרגלים אתם ולא לזולתם לכן נתן עעם וראי' לדבריו במ"ש לראות את ערות וכו' כלומר מה שאני חושב כי מרגלים אתם הוא כי הרי לא נכנסתם האחים ביחד בשער א' כמנהג האחים אמנם כל א' נכנס בשער שלו כמ"ש ז"ל והנה שערי העיר ופתחי' הם הנק' ערות הארץ וגילוי' כי באתם לראות איך תוכלו לפתוח השערים במרמה כדרך המרגלים וז"ש לראות את ערות הארץ באתם. ולזה ג"כ הוסיף מלת את לריבוי כי כל ערות הארץ ופתחיהם באתם לראות כלומר נכנסתם ובאתם בהם בכולן דרך ביאת שערים וזה לראות ערותה איך תוכלו להם כי את כולל כל שערי המדינה: ויאמרו לא אדוני והראי' כי ועבדיך בתוספת ו' כלומר אילו היינו מרגלים לא היינו באים לשבור אוכל כי ברוב עם כל הארצות מי ירגיש בנו אם אנו קונים אוכל או לא ומכיון שבאנו לשבור אוכל הננו ככל שאר העם הקונים וכמו שהם באים לקנות אוכל גם אנו כמותם באנו לשבור אוכל וז"ש ועבדיך בתוספת וא"ו כלומר כל העם וגם אנחנו עבדיך לא באנו כ"א לשבור אוכל והרי ראי' גדולה לדברינו ומעתה נצטרך לדחות ראייתך כי הטעם שלא נכנהנו בשער א' הי' מפני עין הרע כי הנה אנו רבים עשרה וכולנו ר"ל עם היותנו רבים בני איש א' נחנו. ובאומר נחנו חסר א' ירמוז מעשיהם כי לכך נתמעטו ממה שהם ונכנסו יחידים כל א' בשער א'. והנה ענין זה שאנו בני איש א' כנים אנחנו ואתה מוכרח להודות האמת כי הרי שלא במתכוין בדקת בנו וראית כי כולנו בני איש א' הנק' יעקב וכיון שזה אמת מזה תדע גם הדבר האחר כי לא הי' עבדיך מרגלים וכמשז"ל שלא יתכן שישים אדם עשרה בנים בסכנת מות במלאכת מרגלים: ויאמר וכו' הנה אמרתם הכרע גדול על כי אינכם מרגלים כי אין אדם מסכן טשרה בנים האמנם הקושיא שהקשיתי לכם עדיין במקומה עומדת ולא השבתם עלי' וזהו ויאמר אליהם לא.

והטעם הוא כי הלא ערות הארץ כל עשר שערי העיר הנק' ערות הארץ באתם ונכנסתם בהם וא"כ אין זה כ"א שכוונתכם לראות מוצאתיהם ומובאיהם וז"ש באתם לראות ואילו כדבריכם מפני עין הרע כל שנים ושלשה מכם יכנסו בשער א' ולא הי' בזה עין הרע כי דבר מצוי הוא ב' או ג' אחים בני איש אחד האמנם לא הנחתם שער מכל שערי העיר שלא נכנסתם בו זה יורה כי אתם מרגלים. אז השיבו ויאמרו שנים עשר וכו' ובשביל אותו האחד שאיננו נתפזרנו לבקשו. ועתה שכבר הודו כי כזב דיברו שהי' לסיבת עין הרע א"כ נתבטל דיבורם שאמרו כנים אנחנו וא"כ לא היינו מרגלים ועתה שאתם שקרנים א"כ אין ראוי להאמין כלל לדבריכם ואף טעם זה והאחר איננו הוא שקר כי האמת הוא מה שאמרתי לכם בתחלת כל דברי כי טעם מה שנכנסתם בשערי העיר בעשרה הוא כי מרגלים אתם ובתחל' הייתי מאמין שאינכם מרגלים אלא שעדיין הי' קשה בעיני טעם למה נכנסתם בי' שערים כנז' אבל טתה אפילו ענין מרגלים אני חוזר לאמיתה כבתחל' וז"ש הוא אשר דברתי אליכם וכו'. ואומר לאמר אפשר לפ' עם הנ"ל כי וידבר אתם קשות אינו ענין מרגלים אתם וז"א הנה אשר דברתי לכם קשות בתחל' הכל ואע"פ שאז לא אמרתי לכם בפי' מרגלים כוונתי היתי' לאמר לכם מאז כי מרגלים אתם עד שנתגלגלו הדברים ואמרתים בפירוש. ומכיון שהוחזקו שקרנים לא הי' עוד פה להשיב כלל ואז לא ענו. והנה כפי זה כבר הי' מחויבים מיתה כי נתאמתה טענת מרגלים אתם ואמנם לא זו היתי' כוונת יוסף אלא לקיים חלומותיו כנ"ל עד שיבואו בנימין ואביו להשתחות לו ואז פתח פיו לאלם ואמר בזאת תבחנו וכו', האמנם נתיירא פן ירגישו בדבר פרעה והגבורים אשר לפניו וכן אחיו יאמרו אמת איך נתרצה בהבחינ' זו ולא הרגום ודאי כי יוסף הוא ולכן רוצה להביא לבנימין ולא חשש אל תועלת המלכות וכמשז"ל כי כבר הי' השבטים ממחפשים אולי ימצאוהו במצרים אז נתחכם ויאסוף אותם אל משמר ג' ימים כאילו חפץ להמיתם ונתחרט ממ"ש בזאת תבחנו והמתין ג' ימים כאילו שב כעסו ממנו ואז חזר ואמר את האלקים אני ירא ולכן איני ממית אתכם ולכן אני חוזר לענין בזאת תבחנו וז"א אם כנים אתם וכו': הן כסף אשר מצאנו וכו' ק"ו זו כפול ומכופל האחד כי הנה כסף הרבה אשר כולנו יחד מצאנו ועוד כי הי' מציאה בהיתר ולא גניבה באיסור ועוד כי לא מצאנוהו בתחתית האמתחת והאוכל מלמעלה .לשנאמר כי אנו שכחנוהו מתחל' וכפי זה מן הדין הי' שנחזירהו אמנם נמצא בפי האמתחת והאוכל חחתיו אשר הנחתו בידך כמ"ש מלא אמתחת האנשים וכו' ובודאי כי כבר לקחת הכסף מידינו בתחלה וכפי זה יהי' או בערמתך או שהאלקים נתן לנו מטמון באמתחתינו, ועוד כי לא מצאנוהו אלא בארץ כנען הרחוקה ואפשר שנחשוב כי שכחת אותו לגמרי. ובפרט בהיותו יוסף לבדו

הוא המשביר בידו לכל עם הארץ ואינו רחוק ששכח ועם כל הנז' הנה השבנוהו ואל תאמר אולי הי' ברמאות שאם יזכור נשיבהו ואם ישתוק ישאר בידינו כי הרי השבנו אליך מיד ולא השארנוהו בידינו כהרף עין כנ"ל. ויגשו אל האיש וכו' ונשב אותו בידינו וכו' וזה מבלי שאתה זכרתו אותו, וא"כ מכ"ש ואיך נגנוב וכו' הנה זה גניבה ממש ולא מציאה ועוד שהוא מבית אדוניך בקרוב ולא כבתחל' שמצאנוהו בארץ כנען ועוד שאינו רק גביע כסף קטן ששותין בו ואיך יעלה בדעת שסכננו עצמנו בדבר כזה. אשר וכו' להיותם בטוחים האריכו לשון והגדילו העונש אשר ימצא ומת וגם אנחנו וכו' עם שאין הדין כך והול"ל אם ימצא את אחד מעבדיך ומת כי אשר וכו' מורה על אמיתות הענין שעתיד הוא לימצא והרי בתחלת דבריהם הגזימו ואמרו חלילה לעבדיך וכו' והענין כי כפי דבריך ודאי שפשפשת היטב ולא מצאת ומוכרח הוא כפי דבריך שימצא בידינו: והנה היות הגניבה ידועה לכולנו הוא נמנע וחליצ' לעבדיך שכולם יחד הסכימו לעשות כדבר הזה' כי הרי הן כסף וכו' כמבואר ובהכרח הוא שאחד ממנו לבדו הוא שגנבו בלי ידיעת כולנו וא"כ אותו אשר ימצא אתו מעבדיך ומת הוא לבדו ולא כולנו כיון שלא גנבו בהסכמת כולנו וכפי זה אנו פטורין בין ממיתה בין מעבדות אבל לפנים מן השורה אנו אומרים וגם אנחנו נהי' וכו'. ולכן לא אמרו ואנחנו אלא וגם אנחנו ואמנם הכניסו עצמן בעונש הזה עם שהיו פטורים להיותם בטוחים בעצמם שלא ימצא בידם כנ"ל: ויאמר וכו'. המפרשים נדחקו בזה איך אמר כדבריכם כן הוא ואח"כ אמר להיפך אשר ימצא וכו', והנלע"ד באופן זה שאמר להם הנה הקל וחומר שאמרתם הן כסף וכו' אמיתי הוא וכפי זה כמו שבכסף ההוא המושב בפי אמתחותיכם אני מודה לדבריכם כי כן הוא שלא גנבתם אותו אלא כמו שאמרתי בתחל' אלהיכם וכו' נתן לכם מטמון וכו' גם עתה בענין הגביע אף אם ימצא באמתחותיכם מאמין אני לכם שכדבריכם כן הוא שלא נגנב בהסכמת כולכם וא"כ איני רוצה להגדיל עליכם העונש וכמו שאתם הגדלתם העונש עליכם להכניס מן השורה כן אני אמעיטנו פחות משורת הדין וזה כי כאשר ימצא אתו די לי שיהי' לי עבד עם היות שבן נח נהרג על שוה פרוטה אמעיט עונשו מדה כנגד מדה שאתם הגדלתם ענשכם. ואל תחשדני שהמעטת העונש הזה הוא ע"י שאקיים דבריכם שאמרתם וגם אנחנו נהי' לעבדים דא"כ אין זה לפנים משורת הדין שהרי יותר עונש הוא ליקח עשרה לעבדים מלהמית א' לבדו וכל השאר נקיים כפי הדין כנז' אבל זאת אעשה כי אתם תהיו נקיים לגמרי וכפי זה נמצא שהמעטתי ענשכם מאד לפנים משורת הדין: וימהרו וכו' להיותם בטוחים כנ"ל מיהרו להוציא הדבר לאורה וימהרו וכו' ולא עוד אלא שלא המתינו לשהאיש ההוא יוריד האמתחות ושיפתחם כי אליו נוגע החיפוש רק הם

עצמן המורידין וגם הפותחים אבל החיפוש לבדו הניחו אליו למען לא יעליל עליהם כי לכך מיהרו לפתוח ולחפש כדי להסיר הגביע ולהחביאו מעיניו והוא לבדו חיפש כולם ובגדול החל ובקטן כלה הוא עצמו, ואמנם יכול הי' לומר כיון שאני מאמין לכם שלא גנבתם הגביע מכח הק"ו הן כסף וכו' וכבר אתם מוחזקים בעיני לנאמנים כמו שביארנו על מ"ש גם עתה כדבריכם וכו' א"כ איני צריך לחפש באמתחותיכם רק באמתחת הקטן שעדיין לא הוחזק אצלי לנאמן אמנם עכ"ז חשש אולי יכירו ברמאותו ולכן בגדול החל וכו' וע"י כן לא הכירו ברמאותו ולכן ויקרעו שמלותם כי לא הי' להם פתחון פה לדבר מש"כ אילו לא חיפש רק אמתחת הקטן לבד כי אז יאמרו לו בחזקה אתה עשית כל זה בידך: ויבא וכו'. עם שיוסף הוא המשביר לכל עם הארץ והי' מוכרח ללכת אל האוצרות לשבור בר והוא עודנו שם מעוכב כי כל חשקו על בנימין להחזירו אליו. ויאמר וכו' יוסף לא שמע הק"ו הנז' הן כסף וכו' ולכן תיכף אמר להם דרך פשיטות מה המעשה אשר טשיתם כולכם בהסכמה אחת וכולכם ראויים עונש וכדי שלא יאמרו בעלילה באת עלינו ומידך הי' זאת לעכב את בנימין כמו שא"ל אח"כ יהוד' בפ' ויגש על כי כמוך כפרעה להוט אחר הזכרים לכן לא אמר מה המעשה הזה אשר עשה בנימין כאיש אשר לא ידע מאומה אלא שכולם יחד נמצאו בענין הגניבה ולא ירגישו בתחבולתו. עוד אחרת עשה והוא שלא אמר להם מעתה שגנבתם הגביע נתברר אצלי כי למפרע בענין הכסף הנמצא באמתחותיכם גנוב הוא אצליכם לפי שאפשר שיאמרו לו אולי הוא להפך כי אתה הוא שהשבת הכסף באמתחותינו וגם עתה שמת הגביע לז"א מה המעשה הזה ר"ל של הגביע כי ענין הכסף הראשון כבר אמרתי אלהיכם נתן לכה מטמון וכו' ולכן אני מתמיה איך בתחל' הייתם נאמנים כ"כ אשר השבתם הכסף מארץ כנען ועתה נהפכתם לסורי הגפן לגנוב הגביע הקטן הזה ויהי' זה כענין הנק' אצל היודעים ונק' אצלם הכנסת הפירכא בק"ו וזה כדי לסתור הק"ו של הן הכסף וכו' וכל זה עשה לשלא ירגישו בענין כי העושה כל זה כנז'. והודה להם כי זולת היותם גנבים הנה גם היו סכלים כי הלא ידעתם כי נחש אתכם ע"י הגביע וגם ינחש שלא ע"י הגביע איש חכם כמוני ואוכל להשיג בניחושי כי אתם גנבתם אותו וז"ש נחש ינחש כפול. וא"ת ואם יכול אתה לנחש עצמך שלא ע"י הגביע למה תצטרך אליו לז"א נחש ינחש כלומר שני מיני נחושים הם אותו שלא ע"י הגביע הוא דרך כלל ולא בכל הדקדוקים ושע"י הגביע הוא בתכלית הידיעה והדקדוקים וא"כ ידיעה זו המועטת שאתם גנבתם אותו יכול אני לידע שלא ע"י הגביע ועכ"ז צריך אני אליו לדעת כל הדברים בדקדוקים ונמצא היותכם גנביה וגם סכלים. וא"כ גם כי לכאורה אינו תימה אם גנבנוהו כי להיותינו חפצים בהשגת החכמות

והנחושים לקחנוהו ואין להאשים אותנו כ"כ כי לא לגנוב הכסף עצמו חפצנו שאילו כן יותר הי' לנו לעכב הכסף בידינו הרב ההוא כמבואר בהן כסף וכו' לזה לא אמר למה גנבתם הגביע רק מה המעשה וכו' כלומר אע"פ שתוכלו להתנצל שאינו לתכלית גניבה עכ"ז זה המעשה אשר עשיתם עם שאינו לתכלית גניבה הנה הוא מכוער וסכלות הוא כי הלא ידעתם וכו' ויכולתי לידע ולנחש כי אתם לקחתם אותו וז"א איש אשר כמוני המפורסם לכל העולם חכמתי כמ"ש פרעה אין נבון וחכם כמוך ואז לא הי' בידי גביע לנחש בו:

ויאמר וכו' הגם כי אל האיש המחפש אמתחותינו נכנסנו עמו בויכוח הן כסף וכו' אמנם לאיש כמוך שלם שבחכמים אין לנו לכנוס בויכוח כלל אף אם יש לנו תשובה להשיב וזה לכמה סיבות אם להיותך אדוני ואין ראוי להעבד להעיז פניו נגד אדוניו וז"ש מה נאמר לאדוני להיותך אדוני ועוד אחרת כי אפילו לאיש אשר על ביתך אין לנו פה להשיב כי כבר נמצא הגביע בידינו וכנגד זה אמר מה נדבר לשון קושיא בכח טענה חזקה כי הרי נתחלשה טענתינו כנזכר. וא"כ אפילו לבן ביתך מה נדבר. וגם כי יכול אני עוד להשיב גם אחר שכבר נמצא הגביע בידינו באומרי כי כל השומע ענין מציאת הכסף בפי אמתחותינו שלא בשום דרך טבע וגם עתה נשנה ענין הגביע זה יורה כי בן ביתך עשה כל זה לאיזו סיבה אמנם ומה נצטדק מי יצדיק אותנו ויאמר כי הדין עמנו ויאמין ויצדיק דברינו הכל יתנו לך כבוד ויודוך ויצדיקו דבריך ולכן מוטב לי להצדיק עלי את הדין ולתלות בנו העון וז"ש האלקים מצא וכו': או יראה אם אומר בלשון אמירה רכה ואתחנן לפניך בדרך תחנונים תמחול לי אף אם חטאתי מה נאמר להיותך אדוני מושל עלי וגדול עוני מנשוא כי רב הוא יותר מהגוזל את חבירו שכמותו ישיב אליו. ואם אקח דרך אחרת שלא להודות שחטאתי ואשיבך דברים קשים ותשובות חזקות מה נדבר כי אין לי תשובה להשיב. ואם אקח דרך בינונית והיא שגם אקבל ענשי על מה שחטאתי על הפחות שמע דברי הנכונות ותצדיקני ותזכני ואח"כ תענישני אם תרצה. ועל הפחות אמות זכאי ולא אמות חייב גם זה ומה נצטדק ולכן טוב לי לחסום פי ולהרשיע את עצמי ולאמר האלקים מצא וכו' ולא אומר כבתחלה כי האחד לבדו גנבו ולכן ומת אבל אנחנו לא היינו בהסכמה ההוא והדין הוא שנהי' נקיים רק האלהים במדת הדין מצא עון עבדיך וכולנו יחד חטאנו, והענין הוא כי הרי כיון שכולנו אחים ושותפין אפשר כי איזו אחר גנבו ובנימין קנאו מידו או שהוא החביאו באמתחת בנימין בלי ידיעתו כי חשש אל החיפוש הזה פן ימצא אתו וא"כ אין בנימין חייב מיתה מן הדין כענין בני נח כי אם ראוהו עדים שגנב ודאי יחויב מיתה אבל מציאה בעלמא באמתחתו הוא ספק ואין

ממיתין על הספק והנה כבר שפטרנו לבנימין מסיבת הספק הרי נכנסו כל אחיו בכלל הספק פטורין מן המיתה ולכן מפני הספק יהיה לנו כולנו עונש שוה שכולנו נהי' עבדים לאדונינו וז"ש האלקים מצא לשון מציאה אם לא ראוהו עדים שגנב ממש כי האלקים לבדו גילה הדבר דרך מציאה שנמצא בידו בלבד ולא ע"פ עדים. גם ז"ש גה אשר נמצא הגביע בידו ולא אמר גם אנחנו גם בנימין לרמוז לא ראוהו עדים שגנבו רק נמצא בידו בלבד וקנאו מן הגנב יאינו חייב מיתה וכיון שכן נסתלק עונש המיתה ונכנסנו כלנו בהשוואה אחת הננו כולנו עבדים לאדוני ולא מיתה עם היות שיש טענה לפטור אותנו לגמרי אף מן העבדות כיון שלא נמצא הגביע בידינו כלל וז"ש בלשון גם לחומרא גם אנחנו. ולהיפך זה יש גם אחר לקולא והוא כי אשר נמצא הגביע הי' ראוי למות ועכ"ז יהי' עבד גם אשר נמצא וכו'. ונחבר שני הגמין ההפכיים האלו האחד להקל עליהם מעבדות ואחד להחמיר על בנימין למיתה וכיון שיש ספק עושה מציע אחד שהננו כולנו עבדים לאדוני. ומה שלא נתרצה יהודה במה שהבטיחו האיש ההוא כמ"ש אשר ימצא אתו יהי' לי עבד ואתם נקיים כי הי' עונש קל מאד מזה הוא כי נתיירא פן לא יסכים יוסף לדבריו ויחייב מיתה את בנימין ואפשר כי גה להם יקח לעבדים כמ"ש הוא עצמו אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו וכו'. גם לסיבה אחרת כי כבר קיבל עליו נידוי להשיבו אל אביו עמו ולכן יותר טוב לשישאר גם הוא עבד עם בנימין ולא יהי' בנידוי כי עדיין יש זמן להביאו כשיוכל מש"כ אם יעלה עתה אל אביו ובנימין ישאר במצרים. ועוד אחרת כי בנימין קטן ורך לא לימד בדרכם וישתקע במצרים עם הגוים ויאבד זכרו אבל בהשאר מעשרה אחיו עמו עבדים במצרים יוכלו לקחת עצה איך ימלטו נפשם ונפש בנימין ויברחו ממצרים אל יעקב אביהם. ויאמר וכו' אתה מסופק שלא אקיים מה שהבטיחך האיש (אשר על ביתי הנז' אינו כן כי הרי חלילה כפי הדין מעשות זאת שאתה אומר עתה רק אעשה מה שהבטיחך האיש אשר על ביתי לפי שאין הדין נותן כדבריך כי בשלמא אם היתה אמתחת אחת לכולכם יחד הייתם כולכם נכנסין בספק ותהיו פטורין מן המיתה וחייבין כולכם בעבדות כענין דינא דמלכותא אך עתה שהיתה אמתחת בפני עצמה לבנימין הרי כולכם נסתלקתם מן הספק ותהיו נקיים לגמרי ואמנם בנימין הגם שאין עדים שגנב רק שנמצא הגביע בידו ואף אם נפטור מן המיתה ראוי הוא להיות עבד וז"ש האיש אשר נמצא וכו' אבל אתם עלו לשלום אל אביכם לגמרי. ובכלל דבריו רמז שאל יצטערו על השאר בנימין עבד לו כי ישים עיניו עליו לטובה אף אם נמצא הגביע בידו כיון שאינו רק ספק יהי' בשלום עמו ואין הפרש רק שהוא ישאר משרת לו בשלום ואתם ג"כ בשלום משרתים אל אביכם וז"ש ואתם עלו לשלום ולא אמר ואתם תהיו

נקיים כמ"ש האיש אשר על ביתו. או אפשר רמז בכלל דבריו שלא יאמר יהודה כמ"ש לו אח"כ כי איך אעלה אל אבי וכו' כי עבדך ערב וכו' ויהי' מנודה בשני עולמות לז"א אל תצטער בכך כי זה הי' נדרי שגגות כי לא עלה בדעקך שיגנוב ויתחייב מיתה והרי זה כעובר על מצותו ית' להמית בן נח הגונב שוה פרוטה ואיך נשבעת להשיבו א"כ אתם תוכלו לעלות אל אביכם בשלום מכל הצדדין אם שלום אביכם כי הוא גרם רעה לעצמו ואינו בידך למלטו מדין המיתה כנז' ואם שלום מן הנדוי כי המנודה מרוחק בקטטה עם השי"ת אבל אתה היו נדוייך בשגגה כנז' ואינך מנודה וכמ"ש פן יקראנו אסון ועל זה נשבעת אבל אם הוא בעצמו יביא האסון עליו ע"י גניבתו פטור אתה והנך בשלום עם השי"ת ג"כ. וכשהזכיר לי ענין הנדוי אז ויגש אליו יהודה וכו' עם היות שאדרבא היקל לו יוסף מהעונש שגזר יהודא עליו עצמו ועכ"ז ויגש וכו'. ובזה הותרה הקושיא הזאת הגדולה שהרגישו המפרשים ז"ל בפ' ויגש אליו יהודה וכו': ויוסף הוא השליט וכו'. י"ל א' כי כבר נזכר זה באורך למעלה וירכב אותו במרכבת המשנה וכו' ולמה חזר להזכיר ענין זה פה. ב' כי כבר: הזכיר ויבואו אחי יוסף וישתחוו לו א"כ למה חזר ואמר וירא יוסף את אחיו ללא צורך ועל הפחות הול"ל וירא יוסף אותם. ג' דהל"ל ויאמר אליהם מאין באתם וכו' ואנן ידעינן דדיבר להם קשות ומה הוצרך לומר וידבר אתם קשות. ד' כי הנה עדיין דברים הקשים לא היו אלא אח"כ מרגלים אחם ושם הול"ל וידבר אתם קשות כי מה שאמר מאין באתם אינו קשות ולא עוד אלא שהפסיק בינתיים במ"ש ויכר יוסף ויזכור יוסף וכו'. ה' למה כפל ב' פעמים ויכירם ויכר יוסף. ו' כי מה שייכות יש אל מה שאמר ויזכור יוסף וכו' עם מ"ש אח"כ ויאמר להם מרגלים אתם. ז' מה הכרח יש במ"ש ועבדיך באו וכו' אל מ"ש לא אדוני והרי אפשר כי מרגלים הם ולשלא יוכרו עשו עצמם כבאים לשבור אוכל. ח' דהול"ל לא אדוני כי עבדיך באו וכו' אך ו' של ועבדיך אין לה יישוב כלל. ט' צריך ליישב כל אלו הטענות שכולן מכופלות וטפלים מבלי מלח ובלי טעם כנים אנחנו ולא היינו מרגלים ויאמרו שנים עשר וכו' ומי יכריחנו להאמין זה וגם כי כבר אמר לעיל כלנו בני איש מארץ כנען. י' איך הכריח עתה מדבריהם כי הוא אשר דברתי וכו'. י"א מלת לאמר שהיא מיותרת. י"ב להבין מ"ש אבל אשמים בלשון אבל. י"ג שני פטמים לאמר הנז' בדברי ראובן מה טנינם. י"ד כי לא מצינו שכך אמר להם ושהם לא שמעו. ט"ו מאי יתור וגם דמו וכו'. והביאור כי הנה כוונתו לומר להם מרגלים אתם והנה זה הדבר נר' טענת עלילה כי הנה כל הארץ באו מצרימה מפני הרעב ומה שינוי הי' באלו להעליל עליהם מרגלים אתם, לזה הקדים כי הנה יוסף הוא השליט על הארץ הוא ואפי' פרעה כתיב בו רק הכסא וכו' והנה כאשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה

תעשה ובזה סמך במ"ש אח"כ מרגלים אתם. גדולה מזו כי הלא לא מינה אחר תחתיו למכור אלא הוא השליט והוא המשביר ולא די אל הגדולים אלא לכל עם הארץ מקטן ועד גדול ולא טען כן לשום איש רק להם והכל יאמרו כי אינו מלומד בטענות עלילות וודאי הוא שאיזה עילה מצא בהם לשיטעון עליהם כך. עוד רמז הכתוב איך רצה הקב"ה לקיים חלום יוסף כי הלא אילו איש אחר מסריסיו הי' המשביר לא היו אחי יוסף באים לפניו אבל נתן הב"ה בלבו שהוא יהי' המשביר עצמו הגם שהיה שליט הארץ וע"י כן הוצרכו אחי יוסף בבואם לשבור לאוכל להשתחוות אליו ארצה כי הוא השליט והרי נתקיים החלום ואחד אשר ככבים משתחוים לי וגם חלום הראשון ותשתחוינה לאלומתי כי ההשתחויה תהי' בענין קניית התבואה שלו כי שלהה נרקבו. וירא וכו' הנה אחר אשר נתקיימו ב' החלומות כנז' לא הי' צריך עוד יוסף לדבר דבר האמנם וירא יוסף את אחיו ראה אותם בעין יפה כי הלא אחיו הם וחמל עליהם כי הלא צריכין הם להתכפר מאשר מכרוהו ונתחייבו מיתה וכן ויכירם בעין רוח הקודש כי ענשם חמור בסוד ואתה תחזה בהיכר הפרצוף לכן ויתנכר אליהם, יראה אל תתמה איך נתאכזר על אחיו כי מה שנעשה נכרי הוא אליהם אבל בלבו הי' אוהבם בבחינת אחיו ולכן התחיל וירא יוסף את אחיו באהבת אחיו ומה שהתנכר הוא כפי דעתם וז"ש אליהם והטעם כי לטובתם נתכוין בזה לכפר עון המכירה ולכן וידבר אתם ק'שות מאד כדי שיכנע לבם ויכירו וישובו כמו שהי' אח"כ ויען וכו' הלא אמרתי אליכם לגמרי אל תחטאו בילד וכו' ודברים הקשים האלו לא הוצרך הכתוב לבארם כי אין בהם צורך וגם אין דברים אלו מ"ש אח"כ מרגלים אתם אלא דברי כעס וחימה וגם כי בתחלה דבר אתם קשות לצורך תועלתם כנז' אהבתו אותם כאחי' וחזר לפייסם באמירות רכות וז"ש ויאמר אליהם מאין וכו'. והנה באותו הכעס מחמת מלך מלאכי מות פתאום הי' קשה עליהם כמיתה ונתכפר עון המכירה והי' מספיק בזה כי הרי בנימין לא הי' עמהם בעון המכירה וגם עתה לא הוצרך להיותו שם. והעיד הכתוב על יוסף כי עם היות שאחיו חטאו לו מאוד כי מכרוהו עכ"ז לבו טהור עמהם ואף כשדבר אתם קשות הי' מן השפה ולחוץ אך בלבו ויכר יוסף אותם בבחינת אחים וז"ש את אחיו ואמנם הם אפי' שהוא לא הזיק להם לא הכירו אהבתו כלל כשמכרוהו: ויזכור וכו'. כבר נת' כי ע"י מה שדבר אתם קשות ויצתה נפשם נחשב להם כמיתה לכפר עון המכירה וכן בענין שהשתחוו לו נתקיים חלומו. ועתה יוסף חזר לזכור מחדש בפרטות את שני החלומות והנה החלום הב' מפרש הראשון כי הנה בראשון לא חלם כמה היו אחיו רק והנה אנחנו מאלמים דרך כלל ופתרונו יורה כי בענין קניית תבואה ממנו ישתחוו לו וכבר נתקיים אבל בהצטרף החלום הב' כי בו ג"כ מספר כולם

ואחד עשר ככבים משתחוים לי יורה כי גם החלום הראשון שהורה סבת ההשתחוי' כי הי' על עסק תבואה גם אז יהי' אחד עשר וא"כ עדיין לא נתקיים החלום כי בנימין לא הי' עתה עמהם והי' צריך כי כל האחד עשר עם בנימין ישתחוו לו ושיהי' בענין קניית תבואה ולכן לא התוודע אליהם עתה עדי בא בנימין וישתחוו כולם על עסק תבואה, ולכן התחכם באיזו אופן יביאוהו כי אם יפרש להם כי יביאו את בנימין תיכף יכירו כי יוסף הוא ולכן גלגל עליהם טענת מרגלים אתם לשיצרכו להשיב שנים עשר אחים אנחנו וכו' ואז יוכרחו להביא את בנימין וכמ"ש בזאת תבחנו וכו' וכמו שנבאר סדר דבריהם ודבריו איך נמשכו כי נתן הב"ה בלב יעקב שלא לשלוח את בנימין עד אשר כילו לאכול את השבר כי אז יבא בנימין גם על עסקי קניית תבואה ואז כל י"א יחדיו עשר ישתחוו לו ארצה. וז"ש ויזכור להם יוסף את החלומות ולכן ויאמר להם מרגלים אתם וכו'. ויאמרו אליו לא אדוני וראיה לזה כי הרי טבדיך באו לשבור אוכל כלומר כי אמת הוא שהמרגל את הארץ בא בתחבול' כאילו רוצה לקנות איזה סחורה ולכן בא ואמנם אינו מתגלה לעין כל במקום שמצוין שם רבים מאד והנה בזמן הרעב כל הארץ באו לשבור אוכל מקצה הארץ ולא ימלט מהזדמן שם מי שיכירם שהם אנשים רעים מרגלים ויבא ויגד למלך ובפרט כי ע"י כן יתן לו המלך אוכל כפי חפצו וז"ש ועבדיך באו עד המקום הזה אשר בו שוברין אוכל וכל העולם תושבים ונכרים מצויין כאן א"כ אילו היינו מרגלים איך היינו מכניסין עצמינו בסכנה עצומה כזו. ראי' שנית חזקה ג"כ כי הרי כולנו בני איש אחד נחנו א"כ לא יעלה בדעת כי איש א' לבדו יחפוץ להכניס כל בניו יחד בסכנה בענין מרגלים א"כ לא היו עבדיך מרגלים ולכן להוכיח כי שתי ראיות חזקות אמרו התחיל בראשונה ואמר לא אדוני כי הרי ראי' א' תספיק לזה והוא ועבדיך באו וכו' כנז' וחזרו ואמרו ראי' שנית והוא כלנו וכו' וגם ראי' זאת לבדה יורה כי לא עבדיך מרגלים. ויאמר וכו' הנה יש חילוק בענין מרגלים ובענין כי ערות הארץ והוא כי מרגל הוא לשון רכיל ורגלים כי הולך ברגליו ממקום למקום לידע ולהשכיל באיזו דרך ובאיזו רוח ובאיזו מקום הוא נוחה לכבוש וזה בתכלית החקירה בכל הפרטים אבל כאשר אינו רק דרך כולל לראות מציאות המדינה בכלל החזקה היא אם חלשה זה נקרא ראיית ערות הארץ וחולשתה בכללותה וזה בנקל אפשר להעשות בלתי חקירה רבה וסיבות רב, ובזה נבוא אל ביאור הכתוב כי בשמוע שתי טענותיהן החזקות אמר להם א"כ מודה אני לדבריכם כי לא מרגלים גמורים אתם אבל עדיין אני חושב כי לפחות ערות הארץ באתם לראות כי בזה אין כ"כ סכנה ונתבטלו טענותיהם ולכן הושם טעם זקף גדול במלת לא להורות כי מלת לא הזה איננו חוזר אל דבריהם כי לא כן הוא רק אל דברי עצמו לא

מרגלים אתם כמו שטענתי עליכה בראשונה אמנם ערות הארץ באתם לראות. ויאמרו וכו' תחלה לא הוצרכו להודיע מספרם כי לסכנה גדולה ההיא של מרגלים יספיק לבטל אותה באומר כי כלם בני איש א' הם אם הרבה ואם מעט אין אדם מכניס כל בניו בסכנה ועתה לטענת לראות ערות הארץ שאין בה כ"כ סכנה לא תספיק טענה הנז' ומכ"ש עענת ועבדיך באו וכו' ולכן הוצרכו לחזק הטענה השנית ולהוסיף עוד טענה אחרת. ואמנם חיזוק טענות כלנו בני איש א' הוא ויאמרו שנים עשר עבדיך וכו'. יראה אילו היינו שנים שלשה אחים בלבד אינו כ"כ רחוק שישלחנו אבינו לראות ערות הארץ שאין בו כ"כ סכנה אמנם הנה אנחנו שנים עשר וכולנו אחים בני איש א' והאחד איננו כי מת בדרך וקרהו אסון ולא מת כדרכו והי' לו לאבינו לחוס עלינו שלא נלך כולנו פן יקרנו אסון לכולנו ונשאר ערירי ולא עוד אלא שלא הניח בן א' גדול לשמשו אלא הקטן מכל הי"ב ובלי ספק שבן הי"א קטן הוא מאוד ואין חזק כדי לשמש את אביו, ובפרט כי לראות את ערות הארץ בלבד א' ממנו יספיק לראות אם המדינה חזקה אם לאו ומכל זה יורה כי לא לראות ערות הארץ באנו רק לשבור אוכל כי הרעב גדול והלואי שכולנו יספיק להוליך מזון לביתינו. טענה אחרת והוא כי מקומינו הוא בארץ כנען היושבים בשלוה עמכם כי אחים אנחנו כמ"ש ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען ואין אנו באים לקחת ארצכם. ויאמר וכו' יראה הנה דקדקתי בדבריכם כי אנשים פקחים אתם וראיתי שלא אמרתם בני איש א' מארץ כנען אלא בארץ כנר' כי האיש הזה אינו כנעני רק נכרי מארץ אחרת וכעת גר שם בארץ כנען א"כ נתבטלה טענתכם השני' וכפי זה הנה דבריכם שדברתם ואמרתם בארץ כנען הוא עצמו יורה מה שדברתי אליכה בפעם הראשונה כי מרגלים ממש אתם ולא די בשבאתם לראות ערות הארץ וז"ש הוא אשר דברתי וכו'. גם לטענה הראשונה שאמרתם כי שנים עשר אחים אתם הוא עצמו יורה אל מה שאמרתי בראשונה כי מרגלים ממש אתם כי כיון שצריך חקירה רבה לכך לחקור הדרכים היותר קרובים וקלים ומקומות ורוחות המדינה היותר חלושים בפרטות לכן באתם עשרה יחד ואילו לראות ערות הארץ בלבד החזקה הוא כמ"ש הבמחנים אם במבצרים א' מכם הוא מספיק. או יראה כי הנה מה שאמרתם והאחד איננו אין בידי להכחישכם גם מה שטענתם שכולכם בני איש א' וא"כ איך הי' מכניס כל בניו בסכנה זו טענה טובה אילו הייתי מאמין דבריכם אבל אני חושב כי הכל שקר כי אינכם חחים רק עשרה אנשים רחוקים זה מזה ובאתם למרגלים אלא שאיני יכול להכחישכם שאינכם אחים והנה זו הטענה היא עצמה נתכוונתי בתחלה כשדברתי אליכם מרגלים אתם כלומר שאינכם אחים יחדיו רק אנשים נאספים לשליחות הזה וז"ש הוא אשר דברתי כי כשדברתי לכם

בתחלה מרגלים הוא היתה כוונתי שלא הייתם אחים ועתה אתם אומרים שאתם אחים ומי יכריע ולכן בזאת תבחנו וכו' כי בבוא אחיכם הקטן הנה אראה פניו ותיכף זוכר אם הוא אחיכם ודומה לכם כי הרי כולכם יפה תואר ורמי הקומה וזהו שרמז באומר ויבחנו דבריכם יכו' פעם שנית ובחינה זו תחזור אל מה שאמרנו כי אבחון פני אחיכם האמת אתכם שהוא אחיכם ואל תחשבו שתוכלו להטעותי ולהביא נער אחר מן השוק ותטעוני כי הוא אחיכם: או יראה ע"ד הנז' קצת והוא שיוכלו להשיבו יאיך בזה יבחנו דברינו ואולי אח"כ תאמר אין זה אחיכם אלא מן השוק לקחתם אותו ולכן התחיל להתגדל בעיניהם כחכם יודע נחש ולחש וכמו שעשה אח"כ בענין הגביע וז"ש הוא אשר דברתי וכו', יראה דעו לכם כי חכם גדול אני מנחש ומעונן ויודע אני כי יש לכם אח קטן וכאשר טענתי עליכם תחלה מרגלים אתם כוונתי היתה לפי שראיתי בידיעתי כי אחד עשר אחים אתם עתה וכראותי כל העשרה תמהתי על שלא בא עמכם גם הקטן לשאת את שברו גם הוא או הי' לכם לבא ה' או ו' בלבד ולכן טענתי עליכם מרגלים אתם לראות אם תשיבו כך ולא השבתם עד הפעם השנית הזאת והנה עתה שהשיבו לו י"ב אחים וכו' והנה הקטן וכו' עתה גליתי דעתי כי הנה הוא הי' מה שדברתי וכו' לשתשיבוני כמה אחים אתם ואיך נשאר הקטן וכו'. ויאמרו וכו' אבל אשמים וכו' בלי ספק כי י"ב שבטי יה הם צדיקים גמורים וחכמים ואילו מתחלה עלה על דעתם כי הי' להם עונש בענין מכירת יוסף לא מכרוהו אמנם הי' מותר בעיניהם מפני הטענות הרבות שביארנו בפ' וישב בפסוק ויראו אחיו כי אותו אהב וכו' וכן בפסוק ויתנכלו אותו להמיתו וע"ש כי שם נתארך הביאור, ואמנם בקיצור הי' לפי שעלה בדעתם כי יקרה להם כענין יעקב ועשו בענין הברכות שיקחם יוסף וישארו הה ח"ו אבודים מהעה"ב כענין עשו והי' זה לו דרך גרמא כי ציד בפיו כמ"ש ויבא יוסף את דבתם וכו' והבא להורגך השכם להורגו ומוטב שידחה יחיד ולא רבים וגם נפסק דין בגמרא אמר רב ששת משום ראב"ע כל המספר לה"ר ראוי להשליכו לכלבים שנאמר ועתה לכו ונהרגהו וכו' ואמרנו חיה רעה וכו' ואדרבא חסד גדול עשו עמו כי לא הכוהו נפש אבל מכרוהו חי והנה הצדיק בהגיע אליו יסורין מפשפש במעשיו והנה אלו טען עליהם מרגלים אתם שעונשם מיתה וחקרו ופשפשו במעשיהם ולא מצאו עון שיחוייבו במיתה כ"א מכירת יוסף כמ"ש וגונב איש ומכרו וכו' אז אמרו אפי' זה אינו כי בדין עשינו עמו כנז' וא"כ אין אנו אשמים על מכירתו אבל מה שאשמים אנחנו הוא על אחינו אשר ראינו וכו' וז"ש אבל. והענין כי אחר אשר באנו למוכרו כדין הנה חזר והתחנן לפנינו בצרה גדולה ובלי ספק כי שב בתשובה וכתיב ומודה ועוזב ירוחם ואנו נא שמענו וע"כ בא העלינו הצרה הזאת ולא

על המכירה בעצמה. ולשלא נאמר כי בשלמא אם הי' שב טרם המכירה ניחא אבל אולי מפני היותו בעת צרה הראה עצמו כשב ואח"כ הי' חוזר לסורו ולבטל טענה זו כיון להרחיב הטענה ולחזקה וז"ש אבל אשמים וכו' יראה כי ודאי אשמים אנחנו על גודל אכזריות לבינו ולא על הנוגע אל יוסף עצמו שהוא ענין המכירה רק כי הי' לבבנו ערל ואכזר כמשטמת הגוים הערלים והוא פגם גדול בנפשותינו וכנגד זה מדה כנגד מדה נתאכזרו עלינו כ"כ מן השמים. הלא הוא כי כאשר איש א' יהי' בצרה ראוי אל חברו להצילו ולגלגל רחמיו עליו האמנם יש בזה מדרגות. הא' הוא אם האיש הנתון בצרה לא יהי' קרובו לא יחוס עליו כ"כ. הב' גם אם יהי' קרובו כיון שאינו רואה צרתו בעיניו אינו כ"כ חושש. הג' גם שיהי' קרובו וגם אם יראה בעיניו אם הצרה קטנה אין לו אשם אם לא יחוש עליו. הד' גם שיהי' קרובו ורואה בעיניו צרה והיא צרה גדולה אם אינו צרה נוגעת לסכנת נפשות אין לו אשם כ"כ. הה' גם שיהי' כל התנאים הנז' אם האיש ההוא איננו מתחנן אליו להצילו אין לו אשם רב בזה. אך כאן הי' כולן הא' כי אחינו הוא. הב' אשר ראינו בעינינו צרתו. הג' והד' צרת נפשו ויכלול ב' הנז' אם שהי' צרה גדולה ושהי' צרת נפש. הה' בהתחננו אלינו על כל אלו ולא שמענו מרוב אכזריותינו א"כ לסבת המום והפגם הנקבע בנפשינו ע"כ באה וכו' כלומר ולא על מה שנוגע ליוסף שהוא ענין המכירה בעצמה כנז'. ויען וכו' יראה כפי דבריכם נר' שאילו הי' בעון המכירה הנה הייחם מחויבים מיתה ממש וכבר המית אתכם אבל כבר שתלה הדבר בביאת בנימין והוא דבר היכול להתקיים א"כ אינו רק צרה בלבד ולא מיתה ממש וזה יורה כי אין להם אשם רק על האכזריות כנז'. והנה אין הדבר כן כי הלא התראה גמורה התריתי אז בכם וכוונת דברי הי' זה אלא כי לא אביתם שמוע ר"ל עשיתם עצמיכם כאיש אשר לא שומע כי הרי בפי' התריתי בכם אל תשפכו דם ואע"פ שחזרתי לומר השליכו וכו' וכפי זה מכ"ש שהמכירה קלה מהשלכתו לבור נחשים הי' לכם להבין כי אילו כוונתי להורגו ע"י נחשים איך הייתי צועק אל תשפכו דם אלא מיראתי מאתכם שראיתי אתכם בתכלית הזעם לא יכולתי למנוע אתכם לגמרי אמנם פשיטא כי הבינותם כוונת דברי כי הרי הלא אמרתי אליכם אל תשפכו דם וכוונתי היתה עוד לאמר אל תחטאו בילד שום מין חטא אפילו השלכת בור או מכירה ולא רציתם לשמוע ר"ל להבין דברי וז"ש הלא דברתי לאמר כי אע"פ שלא אמרתיו בפי' אל תחטאו בילד הנה במה שדברתי אליכם אל תשפכו דם הרי הוא כאילו בפירוש אמרתי אל תחטאו. גם ירמוז באומר לאמר כלומר כי במה שדברתי אליכם אל תשפכו דם הרי הוא נחשב לפני הקב"ה כאילו אמרתי לכם התראה גמורה אל תחטאו והנה אחר שיש לפניו ית' (אינכם) מחויבים מיתה ממש ואל

תאמרו ע"כ באה אלינו הצרה הזאת כי מיתה ממש מזומנת לכם כי המכירה גורמת זה כמ"ש וגונב איש ומכרו מות יומת וז"ש וגם דמו הנה נדרש. ואומר וגם נדרש כי כיון שהוא בעון המכירה המחייבת מות יומת כאילו שפכתם דמו גם דמיכם ישפך. וא"ת והרי ראינו כי תלה הדבר בביאת בנימין לז"א הנה נדרש עתה מתחלת דרישת דמו וכשיגיע זמן הדרישה לפניו ית' אז תמותו ולא תחשובו כי כבר נפטרתם מידו ית':

ועל השנות וכו'. י"ל א' אחר שאמר ועל השנות למה חזר מלת פעמים. ב' מ"ש אל פרעה כי הוא מיותר. ג' כפל אומרו כי נכון הדבר וכו' וחזר ואמר וממהר האלקים לעשותו. ד' מלת ועתה שהוא ללא צורך. ה' כפל איש נבון וחכם. ו' מאי יעשה והול"ל יצוה פרעה או ישית פרעה פקידים וכו'. ז' כיון שימנה איש נבון וחכם הוא יפקד הפקידים ולמה יטרח פרעה בזה. ח' אחר שאמר וייטב הדבר וכו' ובעיני עבדיו מה צורך עוד לחזור ויאמר פרעה אל עבדיו וכו'. ט' ריבוי את כל זאת מה ענינו. יו"ד אחר שכבר א"ל אתה תהיה על ביתי וכו' למה חזר לומר לו ראה נתתי אותך. י"א מה שחזר עוד ואמר ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה וכל זה מיותר: והביאור במה שראוי להשים לב אל משז"ל כי נענש יוסף על שאמר כי אם זכרתני וכו' ולכן נתעכב עוד שנתיים ימים וכו' וראוי לתת התנצלות על איש צדיק גמור כמוהו, והענין יובן במ"ש בס' הזוהר כי יוסף בחכמתו ורוח קדשו הבין מדברי חלומות שר המשקים ושר האופים כי הדבר נוגע אליו ובזה נתחזק לבו לומר כי אם זכרתני וכו' כי כבר הורוהו מן השמים כי רצונם להצילו ואמנם מה שנענש הוא באומרו והזכרתני והוצאתני ותלה הענין בו כנז' כי ח"ו לא שם מבטחו בהשי"ת. והנה עתה ראה שכבר עברו ימי עונשו שהם שנתיים ימים כנגד ב' דברים והזכרתני והוצאתני וז"ש ויהי מקץ שנתיים ימים עוד שנית כי גם פרעה חולם וכו' וכמ"ש שם בס' הזוהר כי כל נהר מסרא דיוסף הוי ועוד שלישית שהוא חלום פרעה שהוא מלך א"כ מוכרח הוא שנשלם הקץ ועתה יעלה במעל' שחלם בחלומותיו בפ' וישב. וגדולה משלשתן כי כבר התחיל להפתר החלום כי שר המשקיה עלתה זכרונו לפניו כמ"ש ושם אתנו נער עברי וכו' וגם פרעה בעצמו שלח להריצו מן הבור א"כ מאת ד' היתה זאת בודאי א"כ אין לדחות את השעה אבל לא יעשה כראשונה לשום מבטחו בבשר ודם אלא שירבה לדבר עצות אל המלך אולי יתקיימו על ידו כמו שאירע אח"כ באו' אחרי הודיע וכו' אתה תהיה על ביתי וכו', וזו התחלת עצותיו ועל השנות וכו' יראה כבר אמרתי כי שני חלומותיך אחד הם ואמנם ב' דברים אני רואה בהם הא' הוא כי עם היותם חלום א' הנה נשתנה ענינם זה בפרות וזה בשבליה ולא הי' שניהם בפרות בלבד או בשבלים בלבד. והב' הוא היותו פעמיים בשני פעמים כמ"ש וייקץ וכו' ויישן

ויחלום שנית וזה יורה שתי הוראות כנגד ועל השנות אמר כי נכון הדבר וכנגד פעמיים: אמר וממהר האלקים. והענין יובן בהקדמ' אחת שהודיעונו רז"ל כל החלומות הולכים אחר הפה ולז"א אע"פ שכך הוא כי יכול אני לפותרם כפי רצוני ואמנם חלומך זה נכון הדבר מעם האלקים. ואין כח בידי לפותרו כרצוני כיון שנשנה החלום בפרות ובשבלים כנז' וכמ"ש בגמ' כי ג' חלומות מתקיימין ואין יכולת בפתרון לבטלם והם חלום שנשנה וכו' והוראת פעמיים כנז' הוא כי ימהר האלקים לעשותו מהרה ולא יתאחר כיון שהקיץ וחזרו להחלימו שנית כנז'. והנה כ"ז הוא אפי' להדיוטים ומכ"ש כי ב' הוראות אלו היו אל פרעה כי הוא מלך ובידו לתקן ולכן אין מראים למלך אלא דבר נכון וקיים וז"ש ועל השנות החלום אל פרעה: ועתה וכו'. ירא' עתה שיש ב' ענינים הא' הוא היות החלום נשנה ופעמיים. והב' הוא היותך מלך כנז' א"כ אין ראוי שתתאחר כלל אלא תיכף טתה ירא פרעה וכו' וענין היותו איש נבון וחכם הוא הי' יודע לייעץ עצות הגונות לתת סדר ותיקון בצרה גדולה כזו של שבע שני רעב רצופות אשר לא היו כמוהו בעולם ומה תבואה תספיק ואיך תתקיים ולא תתרקב ואיך ישמרוה שלא יבוזו אותה העם בחזקה מפני הרעב וכאלה רבות וז"ש נבון וחכם כי נבון הוא להבין מדעתו את כל הנולד ומה שאפשר להיות לעתיד כדי להתחזק מעתה יחכם הוא העושה המצאות עתה בחכמה כדי שיתקיימו מעשיו. ואחר אשר הנבון הנז' מוכן לתת העצות הצריכות אז אין בידו לעשות מעשה אלא פרעה שהוא המלך ובידו הכח והממשל' עליו מוטל המעשה וז"ש יעשה פרעה, וביאר מה הוא המעשה הלא הוא ויפקד פקידים לשיעשו המעשה ויקבצו את כל אוכל וכו' ואגב ארחי' נתן סדר העצה והוא וחמש את הארץ וכו' ויקבצו וכו' כדי שבאולי יתן פרעה אל לבו ויראהו שלם בכל גם בידיעת החלום עצמו כמ"ש ז"ל על אחרי הודיע וכו' אחרי היית וכו' ואם בידיעת הפתרון ואם בידיעת עצות יעלה למעלה ויתקיימו חלומותיו כנ"ל. ושמעתי אומרים על יעשה פרעה והוא תחלה הוא בעצמו פרעה יחמש תבואותיו להצניע וממנו יראו כל העם וכן יעשו וחמש אח"כ את כל ארץ מצרים: וייטב וכו'. ענין הדבר הפרטי שדיבר ונתן עצה בשמירת התבואה וכו' הי' עוב בעיני כולם במלך ובעבדים כי התועלת היא לכולם שוה וז"ש וייעב וכו' אח"כ ויאמר פרעה וכו' אתם אינכם רואים אלא התועלת שלכם אבל מה שראוי שתשגיחו הוא על החכמה הגדולה אשר לו כי הנמצא מעולם איש כזה אשר זולת היותו נבון וחכם לתת עצות הנה הוא נביא ורוח אלקים בו כי ידע הפתרון והחלום אשר לא ידעוהו כל חרטומי מצרים וכל חכמי', ואמנם כאשר דבר אל יוסף בעצמו לא רצה שיתגאה עליו הרבה ולא א"ל אין נבון כמוך רק אחרי הודיע אלקים אותך ע"י ידיעת חכמה כמו שנאמר אח"כ

הנה אין נבון וחכם כמוך. ואמנם אתה ייעצת שאמנה איש נבון לייעץ בלבד והמעשה אעשהו אני ע"י פקידים לקבוץ האוכל וכו' אבל אני הכל אתן בידך ולז"א ג' אמירות, בתחלה אמר אתה תהי' ועל פיך ר"ל ע"פ עצתך. ואח"כ באמירה: שנית ויאמר וכו' ראה נתתי אותך וכו' הוא ענין מינוי הפקידים אתה תהי' הפקיד על כולם. ואח"כ באמירה שלישית הוסיף גם קבוץ התבואה שתהי' על ידך וז"ש ויאמר וכו' ובלעדיך לא ירים איש וכו' כלו' אפי' לקבוץ תבואה כי ענין הממשלה כבר הרכיבו במרכבת וכו', ובזה ית' מה שחזר להזכיר אח"כ בעת המעשה ויוסף הוא השליט לענין הממשלה הוא המשביר לענין המעשה: ויאמרו שאול שאל האיש וכו'. לא מצינו שיוסף שאל להם כן אבל אמר להם מרגלים אתם והם המגידים לו מעצמם שנים עשר אחים אנחנו וכו', ואפשר כי זה עצמו רמזו במלת לאמר כלומר שאול שאל שאלות רבות אחרות לאמר גם מרגלים אנו או גם את ערות הארץ וכו' כדי שמתוכם נאמר לו בהכרח ענין מולדתינו וכו' כי הלא שארית ישראל לא ידברו כזב ולא יכולנו לומר לו תשובות אחרות שקריות. וזה ע"ד שפי' בפ' ויגש בפ' ואדוני שאל וכו'. ואני כאשר שכולתי שכלתי לא נעלם מיעקב ענין אל יפתח אדם פיו לשטן וא"כ איך אמר ואני כאשר שכולתי מיוסף אשכל משמעון ובנימין, אבל הענין לומר להם כי אע"פ שהוא מסרב מאד על לקיחת בנימין אל תתקנאו גם בו כי להיותו בן רחל האהובה כדרך יוסף שאמרתי עליו כי ארד אל בני אבל שאולה וארז"ל סימן מסר הקב"ה ליעקב שכל זמן שלא ימותו בניו לא ירד לגיהנם, אבל ענין סירובו טתה הוא שוה לכל בני בשוה וז"ש יוסף איננו שמעון איננו ובנימין תקחו עלי הי' כולנה בהשואה אחת ועל בני אני מצטער אבל ואני ר"ל הנוגע לעצמי ענין סימן גיהנם כנז' איני חושש כי כבר מענין יוסף כבר נשארתי שכול ודאי ארד לגיהנם וז"ש כאשר שכולתי כלו' באותה שעה ששכולתי מיוסף כבר אז שכלתי ונשארתי שכול ונתקיים בי סימן גיהנם: הן כסף וכו'. קשה א' דאין זה ק"ו גמור דאיכא למיפרך שכן דרך הגנב הרמאי להחזיר אבידה פעם אחת כדי שיחזיקוהו לאדם כשר ואח"כ יגנבו אשר ימצאו. ב' למה תחלה אמרו אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו נהיה לעבדים ואח"כ אמרו הננו עבדים וכו' גם אשר נמצא הגביע בידו. ג' ריבוי גם עתה מה ענינו. ד' כי תחלה אמר כדבריכם כן הוא ואח"כ חזר ואמר אשר ימצא אתו וכו' וזה היפך מדבריהם. ה' ריבוי ב' גמין גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע: והביאור כי הנה הק"ו כפול ומכופל מכמה צדדין הא' כי הכסף הראשון כבר הי' בידם ועכ"ז השיבוהו, מש"כ בגביע שנטלוהו מחדש מה שלא הי' בידם. ב' כי הי' כסף מטבע שאין בו סימן לשיכירהו יוסף מש"כ בגביע. ג' כי השיבוהו מארץ כנען וזה הי' במקומם. וכנגד ג' אלו אמר הן כסף כנגד הב' וכנגד

הא' אמר השיבונו אליך וכנגד הג' אמר מארץ כנען. עוד ד' כי מציאה הית' ומצאנוה בפי אמתחותינו והית' כסף שאין בו סימן ונקנה בידינו ואיך עתה נגנוב הגביע דרך גניבה. ויאמר גם עתה וכו' יראה כפי הדין כך הוא כי בן נח שגנב חייב מיתה והנטפל ומתחבר עם הגנב הוא ספק ולכן יפטר מן המיתה ונקנסהו מדין קנס שיהי' עבד אבל רצוני לעשות כדבריכם והנה דבריכם יש בהם קצת פקפוק של הבנה כי ממה שאמרת וגם אנחנו ולא ואנחנו נראה כי דבריכם הוא באופן אחר אשר יימצא וכו' ומת כדין תורה ואנחנו פטורים לגמרי כיון שלא נתברר שאנחנו גנבים אבל אם ארצה לעשות פשרה והוא כי נחמיר עלינו להיותינו עבדים שלא מן הדין כדי שתקל על הגנב ממיתה לעבדות ובזה כולנו נהיה עבדים וז"ש גם אנחנו לרבות כי גם הגנב יהי' עבד כמוכם. ולכן רצוני להקל עוד מדבריכם והוא כי הגנב לבדו יהי' עבד ואתם נקיים לגמרי. אח"כ חזר יהוד' לדבר כפי מה שנסתפק האיש בדבריהם וז"ש הננו עבדים כולנו שוים וזה כי הרי אנחנו פטורים לגמרי והחמרנו עלינו כי גם אנחנו נהיה עבדים ולכן גם אתה ראוי להקל על הגנב ממיתה לעבדות וז"ש גם אשר נמצא וכו' גם הוא יהי' עבד בלבד אע"פ שכפי הדין חייב מיתה. אז יוסף חזר ואמר ג"כ כדברי האיש ואמר חלילה לי וכו': ויוסף הוא השליט וכו' דר"ך רמ"ז. ידבר בענין מעלת הצדיק הנק' בשם יוסף הצדיק אשר הי' שליט ביצרו בענין אשת אדוניו ואמר כי הנה טבע הצדיק הוא השליט על הארץ יראה שליט ומושל ביצרו ועל החומר של הגוף שלו הנוצר מן הארץ ע"ד שפי' רז"ל בפסוק המושל בכל אשר לו וכו'. גם הוא המשביר תורה לכל עם הארץ ע"ד שפי' רז"ל בפ' מונע בר וכו' וברכות לראש משביר. גם משביר יפורש מל' שברון והענין כי כמו שהוא שליט על גופו להכניעו ולשבר כחו גם הוא משביר ומכניע אל הרשעים הנוטים אחר הארץ והחומר שלהם ומחזירן בתשובה וז"ש הוא המשביר לכל עם הארץ. גם יראה הוא השליט וכו' ע"ד צדיק מושל ביראת אלקים כי הצדיק הוא השליט על הארץ כי גם הקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלה. הוא המשביר מזון לכל העולם ע"ד שאמרו על ר' חנינא בן דוסא בת קול אומרת כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וכו'. גם יראה הוא השליט וכו' ירמוז אל משז"ל הלל מחייב את העניים וכו' וכנז' במדרש הנעלם בפ' וד' אמר המכסה אני מאברהם וכו' כי קב"ה נמלך בצדיקים כשרוצה לחייב את הרשעים וכנז' בס' הזוהר בפ' שלח. כי במתיבתא דרקיעא נידונין כל הנשמות הנפטרים מן העה"ז וז"ש ויוסף והוא כי הצדיק הוא השליט השופט לכל הנשמות והוא המשביר והמחייב בשברון רוח את הרשעים הנק' עם הארץ להיותם רודפים אחר החומר. והענין הוא כך כי בבוא הנשמות הנפטרים מהעה"ז לישפט לפניו והנה הם אחיו נבראים כמוהו ילודי אשה ולפי שהוא

הי' צדיק לכן ויבואו וישתחוו לפניו אפים ארצה להיות נדונים לפניו. וירא יוסף את אחיו כשהי' אחיו בעוה"ז ויכירה וזכר את אשר עשו בעוה"ז כמעש' ר"ש בן לקיש וחביריו הלסטים כנז' בפרקי ר' אליעזר ויתנכר אליהם כנכרי ויתאכזר עליהם לפי כי גם נתנכרו לו בעוה"ז ולא שבו בתשובה כמוהו וידבר אתם קשות. ויאמר להם מאין באתם ירמוז אל מ"ש עקביא בן מהללאל מאין באת מטפה סרוחה ומה חשבון תתנו לפני מלך המלכים עתה בבואכם לשם לדין ויאמרו מן העולם השפל הנק' ארץ כנען על שמכניע הנשמה להטותה אל החומר לשבור אוכל ותענוגי הגוף. או יראה כי עתה אנו שבים בתשובה ובבושת פנים ושברון לב באנו לשבור אוכל לנפשותינו בעוה"ב גם אין אנו ראויים וז"ש לשבור: ויכר יוסף כי הם אחיו נולדים כמוהו מטיפה סרוחה והנה אז לא הכירוהו לשוב בתשובה כמוהו ויזכור להם את מעשיהם הרעים שעשו בעוה"ז אשר כל ימי צבאו הם כחלום מהקיץ ויאמר להם מרגלים וכו' אי לכם טפשים הלא ידעתם כי מי שטרח בע"ש יאכל בשבת ואדרבא עשיתם ב' דברים הא' מרגלים אתם והב' לראות ערות וכו' יראה הוכיחם טל שני עבירות חמורות להיותם נמאסים לפני הקב"ה שאין רואין פני השכינה. הא' היותם בעלי לשון הרע רכילים ומרגלים שהם חשובים ככופר בעיקר כמשז"ל על אשר אמרו ללשונם נגביר וכו' וחמורים מן ג"ע וש"ד וע"ז וז"ש מרגלים אתם מרגל לפי שאיברי האדם מחוברים מש"כ ברגלים כי הם נפרדים כי לולי חשיב האיש הרכיל כי כולנו בני איש אחד מיוחדים כמ"ש אדם אתם לא הי' מריע לחבירו וגם כפי הטבע עושה עביר' זו בהליכת הרגלים וזה יורה כי נפשו תחתונ' במקום רגלים וכ"ז אפי' אם בל' הרע אינו שקר. עוד קשה מזו והיא לראות וכו' ירמוז אל מ"ש במס' יראת חטא אל תהי דומה לזבוב שמניח מקום קבריא ושורה על מקום המכה וכו' וזה כי עם שהאיש בינוני במעשיו בטוב ורע מניחים הטוב ואינם רואים ומביטים אלא ערות הארץ אם יוכלו לספר איזה גנות. או יראה מרגלים אתם בעניני העוה"ב ואינכם מאמינים בד' אלהיכם ולא באתם בעה"ז לעסוק בתורה אלא לראות רעת וערות וזימת הארץ הזו להתעדן בה. או יראה כמ"ש ולא תתורו אחרי וכו' כי כל העבירות אין האדם עובר עליהם אלא ע"י שני הסרסורים בתחלה מרגלים אתם ותרים אחר הרהור לבבכם הרע ואח"כ עבירה גוררת עבירה אל הסרסור השני וז"ש לראות ערות וכו'. ויאמרו וכו' כלו' ידענו רשענו ולכן אנו מקבלים אותך לאדון עלינו ואנחנו עבדיך כיון שתחלה היינו בני איש א' וכו' ואתה היית צדיק ואנחנו הרשענו ולכן רחם עלינו ואל תדבר אלינו קשות כי אנו עתה מכירים חטאתינו ראוי שתשביר לנו אוכל לנפשינו וכתיב ולא נמות בעולם הבא וז"ש לא אדוני ועבדיך באו לשבור אוכל בשברון לב פרנסנו בזכותך כאדון לעבדיו כמ"ש כעיני עבדים

אל יד אדונהם וכו' כי הרי כולנו בני איש א' נחנו ואחיך אנחנו רחם עלינו כי אעפ"י שאין אנו צדיקים הנה אין אנחנו מן המדריגה הרעה השנית שאמרת לנו לא כי ערות הארץ וכו' אפילו לבינונים ואף לא מהראשונה מרגלי' אתם מספרי לשון בשקר אלא כנים אנחנו ואמת היינו מדברים: ויאמר אליהם לא כדבריכם אלא גדולה משתיהן והיא כי אפילו על הצדיקים הייתם רואים איזו דבר להטיל מום בקדשים על חנם ולזה שינה ואמר ערות "הארץ "באתם "לראות ר"ת הב"ל כלומר כי אפילו שהוא הבל ואין בו מכה כלל באתם לראות ולדבר כזב. ויאמרו שנים עשר וכו' כראותם כך חזרו והודו לדבריו ואמנם באו עליו בתחנונים ובדברי פיוסים וז"ש ויאמרו וכו' יראה הבט נא אל זכות אבות אם אין בנו מעשים הלא הם י"ב שבטים בני יעקב ולזה ראוי שתאכילנו בזכותך כי עבדיך אנו כנ"ל ובפרט כי היינו בארץ כנען מקום היצה"ר אשר מכניע האדם בעל כרחו לדרך רט ואנוסים אנחנו. גם ירמוז כי כבר קבלו ענשם בייסורי' רבים אשר נכנעו בהם וז"ש בארץ כנען וגדולה מכל ההכנעות והייסורין היא מיתת בניו של אדם הקטנים ומכפרת עוונות האדם כמשז"ל על אשרי הגבר אשר מלא וכו' לא יבושו כי ידברו את האויבים המקטריגי' בשער בב"ד של מעלה. וז"ש והנה הקטן הם הקטנים את אבינו שבשמים יושבים עמו כבר היום בישיבה של מעלה כמשז"ל במס' ברכות וגם בס' הזוהר פ' שלח כי נשמות הקטנים לומדים תורה מפיו של הקב"ה בעצמו כמ"ש את מי יורה דעה וכו' גמולי חלב וכו' ולא די זה כי האחד הצדיק המיוחד שבי"ש איננו כי נסתלק כדי לכפר עון הדור כמ"ש כי מפני הרעה נאסף הצדיק. והרי גם כי הי' לנו עבירות' מיתת הבנים וכן מיתת הצדיקים מכפרת וכמ"ש' בגמרא מיתת בנים הוי מזבח כפרה וכבר קבלנו ענשנו ונתכפרנו וא"כ כבר אנו יכולין לאכול ולהתפרנס בעה"ב ולמה נמות נגדך ברעב. ויאמר וכו' הוא אשר דברתי לכם בתחלה מרגלים אתם כי לולא כך לא מתו בניכם והצדיקים שבכם ואדרבה. ראויין אתם ליענש ע"ז זולת חטאתיכם וכמ"ש הצדיק אבד וכו' וכתיב בתרי' ואתם קרבו הנה בני לכם ואגידה כי שאלתכם נמנעת מוכרח הוא שתקבלו ענשכם בגיהנם ואח"כ תביאו בגלגול בעולם השפל עד תתקנו את אשר עותתם. אבל לא כולכם ראויים לגלגל רק המיוחדים שבכם היותר כשרים וז"ש שלחו מכם אחד ויתקן הדבר כי אותם הבנים והצדיקים שמתו בסבתכם תולידום בעוה"ז וז"ש ויקח את אחיכם וביני ביני אתם שעדיין לא הג"ע זמנכם להתגלגל מפני רוב עונותיכם תאסרו עדיין בגיהנם ותלקו על אשר חטאתם ואח"כ תזכו לחיי העוה"ב ואם לאו מרגלים אתם ולא תראו פני שכינה כ"ז שלא תקבלו ענשכם אז ויאסוף אותם אל משמר בגיהנם ג' ימים הראשונים של הפטירה כי אין האדם ניצול בפחות מזה כי לכך תקנו רז"ל שלשה לבכי וכו'. גם

נק' גיהנם משמר לרמוז אל מה שאמר אביו של טיטוס אליו כל מי שאינו משמרו את השבת בעוה"ז משמרו על כרחו בגיהנם: אח"כ ביום השלישי שכבר קבלו כמה מיני עונשין נכמרו רחמיו ואומר להם וזאת עשו וחיו ר"ל ותחזרו בגלגול כולכם בעולם השפל וחיו שם ותהיו צדיקים הנק' חיים וכ"ז בזכותי שארחם עליכם כי האלקים אני ירא. אבל אחיכם האחד המיוחד ברשע אשר לכן נק' שמעון "שם "עון והוא שגרם לכם לחטוא לכן יאסר עדיין בגיהנם כי לא הגיע זמנו ואתם לכו בעולם השפל והביאו זכיות עמכם לאכול בעוה"ז בבתיכם המתוקני' לכם כאן. ואמנם עתה יש לכם רעבון לאכול כי מי שלא טרח בע"ש לא יאכל בשבת לכן צריך שתלכו וכו'. עוד אחרת צריך כי את אחיכם הקטן בניכם שמתו קטנים בעבורכם תגרעו ע"י זכיותיכם להחזירם בגלגול בעולם השפל להשלים ימיהם ואח"כ יבואו אלי במתיבתא דרקיע כשאר הצדיקים שהשלימו ימיהם. ואז ולא תמותו בעולם השפל או בגיהנם כי כבר נתקנתם. ויען ראובן הגדול הלא התריתי ואמרתי לכם אל תחטאו כי תגרמו מיתת הילד והנכם רואי' כי דמו נדרש עתה מידכם. ויצו יוסף לחזור בגלגול וימלאו כליהם בר היא התורה לכו לחמו בלחמי ומלמדים להם שם התורה כנודע כדי שבהולדם בעוה"ז ידעו לעבוד את ד'. ועכ"ז היצה"ר הנק' כסף שברם כי הוא הגורם בכסופיו ותאותיו גורם להם שבר ועונש ולהשיב כספיהה הוא היצה"ר איש אל שקו כיס הלב בחלל שמאלי כי בלי היצה"ר אין בחירה ביד האדם ולא שכר ועונש. גם להם נתן צידה לדרך ביאתם בעוה"ז בט' ירחי ההריון וחמוריהה הם גופיכם החומרים עליהה נשאו שברם הוא היצה"ר כי הנשמות נק' אנשים. ובהיותם במלון בהריון ויצא לבה ויחרדו כי ראו היצה"ר חוזר עמהם פן יחטיאם כראשונה. וגם אחר שנולדו בארץ כנען חזרו ליחרד על היצה"ר הנק' כסף המושב כנודע: והנה נרמז כאן סוד הגילגול פעמיים שלש עם גבר הא' ירידתם למצרים בפטירת האדם בקבר הצר הב' ברדתם עם בנימין הג' ברדתם עם יעקב ואז נשלמו ג' גלגוליהם עד שיצאו מתחת יד פרעה הוא דומה שר בית הקברות וגיהנם והא היצה"ר המקשה עורף האדם עד זמן תחיית המתים שעליו נאמר אז ישיר משה כמשז"ל:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת ויגש

ויגש אליו יהודא וכו'. למעלה קודם אשר חיפשו אמתחותיהם ע"י האיש אשר על בית יוסף אמרו אליו אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וכו' אומ' וגם אעפ"י שאינו דומה כי בו הזכיר ומת ובהם הזכיר נהיה לו לעבדים חוזר אל הענין העונש כלו' אשר נמצא אתו הגביע בידו ראוי ליענש בידינו וגם אנחנו שכיון שלא גנבנו הגביע לא היינו ראויים

לעונש גם אנחנו נקבל עונש יען נמצינו בחברת הגנב, אבל ודאי שלא כל העונשים שוין כי הגנב עצמו ומת אבל אנחנו שלא גנבנו אלא שהגנב הוא מסיעתינו וחברתינו יהי' גם לנו עונש אלא שיהי' יותר קל והוא שנהיה לו לעבדים: ויאמר וכו'. יראה אילו אחר שחפשנו ומצאנו הגביע בידכם הייתם מדברים כך ודאי שהדין כן הוא שהגנב ימות ואתם עבדיה אבל עתה שהקדמתם לדבר כך שנחפש אמתחותיכם יש לומר אמתלא כי כשרים אתם שאילו הייתם יודעים שהגביע בידכם לא הייתם מקדימים לענוש את עצמיכם מפיכם בעונשין גדוליה כאלו אלא ודאי שהאמת הוא שאתם בטוחים במה שאתם כ"כ נאמנים שודאי אין הגביע בידכם וא"כ אם עתה נחפש ונמצאהו אין עליכם אשם אלא על הגנב לבדו הנה זה הוא הנראה לכאורה, האמנם כלפי האמת לא כך הוא כי אדרבה אפשר לומר כי רמאים אתם ובמרמה עשיתם להקדים להעניש עצמיכם בעונשי' גדולים כאלו קודם שנחפש אמתחותיכם כדי להטעות אותי שאחשוב להיפך שכשרים אתם כיון שהקדמתם להעניש אתכם מפיכם כמו שאמרנו לכאורה וע"י כן אמנע ולא אטרח לחפש את אמתחותיכה כדי שלא אמצא הגביע שה וא"כ גה עתה שהקדמתה העונש אל החיפוש כדבריכם כך הוא הראוי לענוש אתכם העונש אשר יצא מפיכם אם אמצא הגביע בידכם אמנם אני רוצה לעשות עמכם לפנים משורת הדין להקל עליכם במאד מאד בשני דברים, הא' האיש אשר ימצא אתו הגביע יהיה לי עבד ולא ימות כדבריכם. והב' כי אתם תהיו נקיים לגמרי ולא תהיו עבדים כדבריכם. וימהרו וכו' להיותם בטוחים על צדקתם ואמונתם שלא היה הגביע בידם וימהרו ויורידו בזריזות יען שחשדם האיש ההוא שברמאות דברו כנז' וימהרו להראות לו כי כשרים הם. והנה אם כולם יורידו אמתחותיהם ארצה יחדו ויפתחום בבת אחת א"כ אם לא ימצא הגביע יחשדם כי בעודו מחפש באמתחת הראשון יוכל מי שהיה הגביע באמתחתו להסירה משם בזריזות ולהצניעו לכן לא כתיב ויורידו אמתחותם ויפתחום אלא ויורידו איש אמתחתו א' א', לאחד מהם הי' מוריד אמתחתו ארצה והשאר עדיין הי' אמתחותיהם על חמוריהם ואח"כ היה פותח הוא לבדו אמתחתו והשאר עדיין סגורים וכן עשו א' לא' זה אחר זה לא בבת אחת כנזכר וזהו שהזכיר בל' יחיד איש אמתחתי בהורדה ובפתיחה עם היות שהתחיל בל' רבים וימהרו ויורידו ויפתחו. ואחר שהודיע כי זה אחר זה הי' מורידין ופותחין הודיע סדרן כי בגדול החל וכו' וימצא הגביע וכו' אז ויקרעו שמלותם לא העיקר על העונש המגיע להם אלא חילול השם שנתחלל על ידם ומה שחשדם מתחל' נתגלה לעין איך הי' רמאים במ"ש אשר ימצא אתו וכו' ואדרבה יותר טוב הי' להם מתחל' לשתוק ולהניחו לחפש ולא להרבות דברי עונשיה אשר ימצא אתו וכו'.

וז"ש ויאמר יהודא מה נאמר לאדוני כי שתיקתינו יפה מדיבורינו ואנחנו גרמנו יתיר' לעצמינו על מה שדברנו בתחל' אין זה כ"א שהאלקים מצא את עון עבדיך והננו חטאנו לפניך ומחלים אנו פניך שלא תעשה כדבורינו אבל הננו עבדים וכו': או יראה כי הנה יהודא ראה שהאיש אשר על בית יוסף לא נפרד מאתם ובחבור' אחת נכנסו לפני יוסף ולא סיפר לפני יוסף הויכוח הנ"ל של אשר ימצא אתו והוא רק הגיד לו איך חיפש ונמצא הגביע באמתחת הקטן ולכן נתיירא בעצמו לומר אף כי האיש אשר על ביתו קיבל עונשו כנ"ל אולי יוסף עצמו לא יתרצה להקל. ולכן כראותם שכבר נמצא הגביע כנז' לא חזרו להוציא מפיהם העוונש הגדול הראשון שאמרו תחלה אל האיש אשר על ביתו אבל הקילו ממנו וז"ש הננו עבדים לאדוני וכו', יראה עם היות שאין לנו מגע יד כלל בגביע הזה כפי האמתלאה הנז' שהקדמנו להעניש עלינו עונשים גדולים מן הראוי עכ"ז נהיה עבדים גם אנחנו שאין הדין נותן כך וגם אנו מודים להיותינו גם אנחנו עבדים עם שאין הדין כך הוא להקל עונש אשר נמצא הגביע בידו כי מן הדין חייב מיתה כן בן נח נהרג על שוה פרוטה ולהקל עונשו ולהשוותו אלינו שגם הוא יהי' עבד לא ימות ונתיישבו שני מלות גם גם האלו זה כך זה כי גם הראשון להחמיר וגם השני להקל. אז יוסף ע"ד שהיקל עונשם האיש אשר על ביתו כנ"ל גם הוא היקל עונשם מאשר אמרו הם לאמר אשר נמצא הגביע בידו יהי' לי עבד עם שמן הדין חייב מיתה כנז' והרי זו קולא אחת. עוד קולא שנית ואתם עלו לשלום ולא תהיו עבדים כלל. והנה אילו עשיתי שורת הדין להמית את אשר נמצא הגביע בידו הייתם עולים בקטטה אל אביכם אשר כבר התרה בכם ואמר וקרהו אסון וכו' אבל עתה שלא קרהו אסון של מיתה ונשאר חי תעלו בשלום אליו כי קיימתם דבריכם מענין האסון. ואולם אם נשאר עבד פועל אדם ישולם לו והוא הי' גרמא בנזק עצמו נמצא כי רציתי להניח את שלי ולהקל עליו משורת הדין להטיב לכם שתעלו בשלום אל אביכם כי אני רחמן עליכם: או יראה ויאמר יהודא מה נאמר לאדוני וכו' הנה אף בדרך פיוס ותחנונים באמירה בלחש איני מוצא אופן ומכ"ש מה נדבר אם באתי לדבר קשות בכח דין ידעתי כי אין לי פה להשיב לפי שאם בדבור ידעתי כי מה נצטדק בדבור כנז' לפי שמכיר אני כי עמך הדין והצדק ואיך אדבר אליך קשות בטענות ודינים, וכנגד בחינת מה נדבר אמר מה נצטדק וכנגד מה נאמר בדברי פיוס גם זה אי אפשר כי הרי ראיתי שמדת הדין הנק' האלקי"ם פגעה בנו עתה שלא בדרך טבע אלא דרך מציאה כי יודעים אנו בעצמינו ששום אחד ממנו לא גנב את הגביע וכיון שמדת הדין בכעס עלינו ודאי שלא יועילו לנו פיוסים ותחחונים אליך, וא"ת אם לא גנבתם הגביע איך הקב"ה צדיק וישר המציא לכם נזק כזה לז"א מצא את עון

עבדיך הוא עון פרטי שכל עבדיך יש להם חלק בו והוא עון מכירת יוסף נעבד ואילו הי' בעון הגביע האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא לבדו יהי' עבד אבל כיון שהיא לסיבת העון ההוא שכולנו נמצינו במכירת יוסף לעבד צריכים אנו לקבל עלינו דין שמים אע"פ שאתה מתרצה בבנימין לבדו שהוא יהי' עבד הננו כולנו עבדים לאדוני כדי שיכופר לנו העון ההוא מדה כנגד מדה כמו שאנו מכרנוהו לעבד גם אנחנו נהיה עבדיה וזהו ריבוי גם של אנחנו. והנה כפי זה בנימין אינו ראוי שיהיה עבד כי לא נמצא במכירת יוסף, ואמנם כיון שנמצא הגביע בידו גם הוא יהי' עבד וזהו שאמר גם אשר נמצא וכו' באופן כי לכאור' הי' נראה כי בנימין גרם לנו להיות עבדים והוא בהיפך כי אנחנו גרמנו לו להיות עבד אלא שנתגלגלו חובותינו על ידו כי הוא אשר גנב הגביע כמשז"ל שהיו קורין אותו אחיו גנב בן גנבתא ותגנוב רחל את התרפים: או יראה גם אשר נמצא לא הודו השבטים שכיון שנמצא הגביע בידו ודאי שגנבו ואדרבה אמרו להיפך כי בנימין לא גנב הגביע אלא שהאלקים אנה ונמצא בידו דרך נס וזה בסבתינו שהיה בחברתינו ואנחנו חטאנו בעון מכירת יוסף כנז' וכמשז"ל על כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש. ובזה יתיישב כפשטו גם אשר נמצא כו' כלומר אע"פ שאין לו אשם כי נמצא הגביע בידו דרך נס עכ"ז גם הוא יהיה עבד: ונבא אל הפרשה ויגש אליו יהוד' וכו' כאשר יהוד' ראה כמה וכמה מעלות טובות כי לא די שלא אמר כפי דבריהם להמית את בנימין והם כולם עבדים ואף לא כפי דבריהם השניים שכולם יהיו עבדים בלתי שימות בנימין אמנם היקל עוד כי בנימין לבדו יהיה לי עבד אז אמר ודאי סייעתא דשמיא קא חזינא הכא ותפלת יעקב אבינו תתקיים ואל שדי יתן לכם רחמים וכו', ובהיותו על הקב"ה אמר עת רצון הי' לכן חזר להתקרב יותר אולי יוכל למעט העונש עוד מדריגה אחרת והוא מ"ש אח"כ ועתה ישב נא עבדך עבד לאדוני וכו' וז"ש ויגש אליו אין הכוונה הגשת הגוף אלא קירוב הדברים ומדרגות העונש להקל אותם מעט כאדם הנגש לחבירו ומתקרב לו מעט מעט עד שמפיק רצונו. ולכן התחיל לדבר לו טענות וויכוחים עד שיודה לדבריו אלה וזהו שהתחיל ואמר בי אדוני וכו' כלומר הנה האיש אשר על ביתך משרתך אשר אין בידו ממשלה כבר הודה והבטיח אותי כי אשר ימצא הגביע בידו הוא לבדו יהי' עבד ואתם תהיו נקיים וא"כ עתה שבאנו אליך שאתה הוא האדון בידך להקל העונש כל מה שתרצה ובפרט כי למשרתך לא הוצרך תחנונים ולך ארבה תחנונים על הדבר א"כ ראוי שאל תפן אל מעשינו והקל מעונשינו לשתי הסיבות האלו הנרמזים באו' בי אדוני כי בי הוא ל' בקשה ותחנונים ואדוני לשון אדון וכמ"ש בתרגום בבעי רבוני לרמוז אל שתי הטענות האלה. והנה זולת אלו הב' טענות שהם בתורת חסד חנם ידבר נא עבדך דבר

וטענה אחרת מספקה שלסבתה ראוי שתודה לדברי. והנה הדבר והטענה הזו הוא אדוני שאל וכו' כמו שית': או אפשר כי אומ' דבר חוזר אל מה שעתיד לומר אח"כ ועתה ישב נא עבדך תחת הנער וכו' ועליו אמר ידבר נא עבדך דבר ואמנם אל יחר אפך בעבדך לומר לי הנה אתה כמו הכותי הזה שמתחיל לשאול בצל ואח"כ פת ואח"כ מים וכו', והרי הקלת עליך יותר ויותר מדבריך הראשונים וגם מהשניים כנ"ל ואיך תרים מצחך נחושה לפטור עצמך לגמרי והרי אין בידי כ"כ כח וממשלה כי משועבד אני תח"י פרעה ומה אשיב לו כי יאמר לי באו אליך אנשים מרגלים גנבים למה פטרתם ושלחתם ריקם לז"א כי כמוך כפרעה שקול אתה כמוהו ולא ימרה את פיך כלל. או אומ' בעבדך חוזר אל האיש אשר על ביתו וזה כי עתה הגיד לו יהודא כי האיש ההוא עם שאין בידו הממשלה ואף גם בלתי שהתחנן לו תיכף אמר אשר נמצא הגביע וכו' כנז', וחשב אולי יחר אף יוסף על האיש ההוא לז"א אל יחר אפך בעבדך הוא האיש אשר על ביתך כי הלא הוא בערכך נחשב כפי ערכך אל פרעה וכמו שאתה האיש אשר על בית פרעה כמ"ש אתה תהיה על ביתי ואתה עושה כל רצונך ואין פרעה מוחה בידך כי עבד מלך מלך כמו כן האיש אשר על ביתך אין לך למחות בידו וככל היוצא מפיו תעשה כי כבודו כבודך כנז': אדוני שאל וכו'. כפי הדרך הראשון הוא פירוש מה שאמר ידבר נא עבדך דבר וכו' הלא היא אדוני שאל וכו', וכפי הדרך הב' הוא ויכוח וטענה איך ראוי להודות לו על הדבר ההוא שהוא ועתה ישב נא עבדך וכו'. והענין הוא הנה כאשר אדוני שאל וכו' ונאמר לו יש לנו אב זקן תשש כחו מלהוכיח את בניו ובנימין עצמו בן זקונים הוא ובפרט כי אחיו שהי' מאמו האהוב' של יעקב גם הוא הי' בן זקונים כמ"ש כי בן זקונים הוא לו ומת ויותר בנימין הוא לבדו בבחינת בן זקונים לא נשאר אלא הוא וע"י כן ואביו אהבו ולא עצבו מימיו ויש לו געגועים רבים א"כ אינו מן התימה אם יגנוב איזו גביע שהוכשר בעיניו ואינו ראוי לעונש. ועוד טענה אחרת כי אף אם הי' ראוי לעונש מצד עצמו הבט נא וחוסה וחמול על שיבת וזקנת אבינו הזקן כי לא נמצא כלל עתה בחברת הגנב הזה ואינו ראוי לשום עונש ותגרום שפיכת דמים כי בלי ספק והיה בראותו כי אין הנער ומת פתאום. גם חשוב עלינו כי אע"פ שיש לנו קצת עונש משום אוי לרשע ואוי לשכנו שהגנב נמצא בחברתינו עכ"ז עונש גדול כזה להענישנו שיורידו עבדיך את שיבת עבדך אדוני ברעה וכו' אינו מן הראוי. וכל זה הוא דבר כללי לי ולאחיי כי כולנו חילינו פני אבינו לשלוח את בנימין והיינו גרמא בנזקין יע"י כן והורידו עבדיך וכו', אמנם חוסה נא עלי כי עבדך בפרטות ערב את הנער יותר משאר אחי ונדיתי עצמי בשני עולמות וחטאתי לאבי כל הימים והנה אתה תגרום עלינו כל הנזקים והעבירות האלו לכן ועתה

אחר שומעך את כל הטענות והפיוסים האלה אע"פ שבתחלה החמרת עלינו בעונשים גדולים ראוי לך שלא תקפיד עתה אם איקל מהעונשים ההם והנה אני מחלה פניך עתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד וכו', ומכ"ש שכפי האמת אע"פ שבבחינתינו הוא עונש קל אבל בבחינתך יותר הנאה כפולה יש לך בזה לפי כי הילד הזה קטן ואינו מלומד כלל בעבוד' ואין בו כח למלאכה ובפרט שהוא בן זקונים מלומד בגעגועים רבים ואני היפך ממנו בקצה האחרון הא' שאיני מלומד כלל בגעגועים והב' כי אין בכל אחי כ"כ גבור חיל ובעל כח למלאכה. גם בבחי' העונש יש צד א' כי הוא יותר חמור לפי שאני מלך ונשיא על כל אחי ומוטב לך וכבוד הרבה תטול שאני עבד לך ממה שיהיה זה הילד קטן שבאחים עבד לך ומכל הסיבות האלו ראוי שתודה לדברי ואל תשיבני ריקם מלפניך. וא"ת פטפטן גדול אתה ובדבריך תחפוץ לרמות אותי וכי יעלה על הדעת שאתה בוחר בהנאתי ובוחר שאענישך עונש גדול מן העונש שאני רוצה להענישך לז"א כי איך וכו' יראה אמת הוא שמה שאני שואל הוא יותר רע לי אלא שאני מוכרח במעשי מחמת נזק אחר גדול והוא כי איך אעלה וכו' ולכבוד אבא מחוייב אני לקבל עונשים ונזקים גדולים בידי ובבחירתי: או נפרש אומר ויגש אליו וכו' לשון הגשה וקירוב ממש כפשוטו והענין כי בראות יהודה את כל המעשים אשר נעשו מתחלה ועד סוף אשר אינם עולים בדעת כי הנה בתחלה העליל עליהם מרגלים אתם ולא עשה כן לכל גוי מגויי הארצות הבאים לשבור אוכל ואחר זאת נתרצה בבוא אחיהם הקטן אליו דבר שאין בו הוראה להורות כמו שאמר ואדעה כי לח מרגלים אתם ואח"כ הוחזר להם כספיהם במשקלו כסף איש בפי אמתחתו כל העשרה אחים ולא כן לזולתם ואף גם זאת שנתן להם צידה לדרך וכל זה הפכיי ונגדיי אל תביעתו הראשונה מרגלים אתם, אח"כ זמנם עמו לסעודה מה שלא עשה כן מיום רדתו למצרים כמשז"ל על וישתו וישכרו ועל פסוק ולקדקוד נזיר אחיו ולא עוד אלא שלכולם נתן להם מתנות גם כי לבנימין נתן חמש ידות גם מענין ניחוש הגביע אשר אפי' עצי ערסותם גילה ראובן בן יעקב שמעון וכו', אח"כ ענין הגביע הנמצא בידם והם יודעים בודאי כי לא לקחוהו ולא ידעו מה הוא ואיך נמצא שם, גם כי הם הי' מחמירי' בעונשים והאיש אשר על ביתו ויוסף מקילי' בתכלית והי' רואים כל מעייניו בבנימין ובפרט כמו שהי' מנחש בגביע ואומר בנימין יחיד לאמו ישב עמי שאני יחיד לאמי כל אלו דברים תמוהים רחוקים מן השכל, ובפרט כי מעת ירידתם למצרים כל כוונתם לבקש את יוסף כמשז"ל שהלכו בשוק של זונות לבקשו ולפדותו בכל אופן להרוג או ליהרג, גם כי זכרו חלומות יוסף ואיך נתקיימו כי כולם נשתחוו לו וכפי כל ההוכחות האלה עלתה טינא הרהור בלבו אולי הוא יוסף האמנם נתייירא מלדבר

לו זאת בפירוש אולי לא כך הוא ואיך יעיז פניו אל מלך אדיר כמוהו לומר לו אם היה נער עברי חרפת אדם תועבת מצרים כל רועה צאן, לכן נתן לבו לנסות בג' דברים הא' להתקרב אצלו אזן אל אזן ומפיו לאזנו ידבר באופן שקולו לא ישמע אל העומדים ובכן לא יקפיד כ"כ יוסף כמו שהיה מקפיד אם היה מדבר לו דברים אלו בפני הכל וז"ש ויגש אליו הגשה וקירוב פה לאזן, הב' שלא לדבר לו ע"י מליץ בינותם לסיבת הנז' וז"ש ויגש אליו כלומר לא ע"י מליץ, הג' שלא לגלות לו הדברים בפירוש אלא ידבר לו דברים ע"ד חידה ורמז כי בזה יוכל יהודה להתנצל ולומר לא היתה זאת כוונתי אלא אחרת וז"ש ידבר נא טבדך באזני אדוני קצת דברים אשר הדבר שאני חושב נרמז ונסתר בהם וזהו שכפל ידבר דבר. ואחשוב כי אל זה רמזו חז"ל במדרש ובס' הזוהר במ"ש מים עמוקים עצה בלב איש זה יוסף ואיש תבונות ידלנה זה יהודה נתכוונו אל מה שאמרנו כי יוסף מים עמוקים הי' בלבו שהי' מתאוה להתוודע אל אחיו ולא יכול והי' מסתיר ויהודה איש תבונות אמר דברי בינה המובנים דבר מתוך דבר ועל פיהם ידלנה אותה הכוונה של יוסף והתודע אל אחיו: והתחיל ואמר בי אדוני וכו' יראה אחלה פניך בתחלה שתתן לי רשות לדבר לפניך דבר א' באזני אדיני מפי אל אזניך שלא ע"י מליץ ועוד אחלה פניך שאף אם תראה שהדבר שאני מדבר יש בו צדדין וכאילו כוונתי היא אחרת אשר אני מסתירנה בתוך הדבר שאני דובר כמ"ש ידבר נא עבדך דבר כנז' אל יחר אפך בעבדך לומר שאינו דרך ארץ שהדיוט א' ידבר בהסתר ובחקירות לפניך והסיבה שאני סומך עליה ומתחזק לשאול ממך שתי שאלות הנז' היא כי כמוך כפרעה ויש בזה כמה מיני תשובות. הא' אם לשאלה הראשונה ששאלתי שאדבר עמך שלא ע"י מליץ אל תשיבני שאינך יודע לשוני וראי' הוא כי המליץ תמיד בינותם כמ"ש בפ' מקץ אינו כך אלא יודע אני כי כמוך כפרעה וא"כ כמו שפרעה מוכרח לדעת שבעים לשון כנודע כן אתה מלך כמוהו על מצריה ומוכרח שתדע שבעים לשון ומה שאתה מניח מליץ בינותינו אינו אלא דרך כבוד כנודע. וא"ת אם המליץ הוא לכבוד איך אתה חפץ שאדבר עמך שלא ע"י מליץ והרי אתה מזלזל בזה בכבודי אינו כן אלא כי כמוך כפרעה חשוב אתה בעיני כפרעה אלא שהדבר מוכרח ואדרבא לכבודך אני עושה לדבר שלא ע"י מליץ שלא יבין כוונתי ויהי' חסרון כבוד לך. ועל שאלה השנית והיא אל יחר אפך וכו' הנה כי כמוך כפרעה שניכם מצריים מן עם אחד ואינך חשוד בעיני שאתה מן אומה אחרת שלא מן משפחת המלוכה ואף אם כפי חקירתי יראה שאני חושב שאתה מן אומה אחרת אל תשת לבך לזה. הרי בכמה תחבולות הנהיג עצמו עד שדלה מים עמוקים מלבו של יוסף כנז'. והתחיל לדבר את הדבר הנז' ידבר נא עבדך דבר ואמר אדוני שאל וכו' יראה

דבריך תמוהים ואיני מבין אותם ורוצה אני שתעמידני על ברורן כי הנה תחלת שאלתך הראשונה היתה מרגלים אתם ובזה אין טעם וריח כנז' ודבריך אלו מוכיחים כי מכיר אתה אותנו ורצית לידע ענייננו היש לנו אב או אח, יען היית מכיר אותם ועתה לא ראית אותם עמנו אלא שלהיותך מלך לא רצית לגלות הדבר שאתה מארץ מולדתינו גר בארץ הזו וע"כ העללת עלינו שאלת מרגלים אתם לבעבור סבב הדבר עד שנאמר לך היש לנו אב או אח. וז"ש ואדוני שאל את עבדיו שאלת מרגלים אתם והכונה היתה לאמר ע"י כדי שפי' בפ' מקץ בפסוק ויאמרו שאול שאל האיש שנאמר אנחנו היש לנו אב או אח. וזה ע"ד מה לנו ולמולדתינו לאמר וכו'. וכיון שידענו כוונתך השבנו על פי דברך ונאמר אל אדוני יש לנו אב זקן וכו' ולא כסילים אנו להשיב לך תשובתנו זאת אל שאלת מרגלים אתם וגם אתה בשומעך את דברינו ותאמר אל טבדיך הורידוהו אלי ואיך העלמת דבריך גם אתה ונתרצית בתשובה זו ולא עוד אלא ואמרת ואשימה עיני עליו ואם כוונתך לדעת אם אנו מרגלים באמרך הורידוהו אלי יספוק לדעת אם כנים דברינו ומה לך לשום עוד את עינך עליו. אח"כ חזרנו ונאמר אל אדוני לא יוכל וכו' יראה להיות כי הנער מורגל בנעגועים לא יוכל הנער עצמו לעזוב את אביו המגעגע אותו כי כבר הורגל בכך וא"כ אם יעזבהו ימות הנער וגם כי אף אם הנער ירצה לעזוב את אביו הנה אביו עצמו ומת ויסתכן נמצא כי אתה משים בסכנה אותו ואת בנו אז ותאמר וכו' ואמנם היה לך לעכב את כולנו במשמר אולי מרגלים אנו ולשלוח א' לבד להביא את הנער וכמו שאמרת בתחלה שלחו מכה אחד וכו' ואח"כ חזרת והיקלת ואמרת אחיכם אחד לבדו יאסר בבית וכו' ואתם כולכם לכו הביאו וכו' ואין השכל סובל את זה כי בהטענת מרגלים הי' סכנת מות ועור בעד עור וכל אשר לאיש וכו' היעלה בדעתך שבשביל שמעון לבדו נחזור כולנו לחזור ולהכניס עצמינו בסכנת מות אחר אשר עלה בידיני לברוח ממך, וטוד אחרת שלא אמרת אם לא תורידוהו אלי אעניש אתכם או אהרוג את שמעון אלא אמרת אם אין אחיכם עמכם לא תוסיפון לראות את פני ומה עונש יש לנו בכך והרי יכולין אנו לשלוח שליח אחר שלא תכירהו לקנות לנו בר ולחם ומזון אלא כל זה לא היה אלא כי כל כוונתך לראות את בנימין אם חי כנ"ל על אדוני שאל: ויהי כי עלינו וכו' לא די שסיפרנו לו הקורות אותנו עמך כי אם ונגד לו אין הגדה אלא ל' חכמה נשאנו ונתננו עמו באורך בשום שכל והבין מה אפשר הי' בדעתך על הדברים התמוהים שראינו בדברי אדוני ועלתה הסכמתינו כי רוח אחרת היתה בך מסותרת תחת טענת מרגלים אתם ולכן לא חשש ולא הקפיד לשלוח תיכף את אחינו הקטן טרם יחרה אפך בראותך שאנו מאחרי' לבוא ותחשוב כי לולי מרגלים אנו לא נתאחרנו אלא שנמלטנו לנפשינו וברחנו ובחרון

אפך תהרוג את שמעון אחינו, אמנם לא חשש לזה והמתין זמן רב עד אשר כלינו לאכול את השבר ולולי חסרון המזון לא היה חושש לשלחנו ואפילו אז לא עלה בדעתו לשלוח את אחינו הקטן, ואפי' אחר שהפצרנו בו נתרצה לשלוח אותנו ואת אחינו הקטן ואם הי' עולה בדעתו כי באמת היית חושב כי מרגלים אנו לא היה מתרצה לשלוח את כולנו וגם את אחינו בן זקוני' להכניסנו בסכנה ואם מפני שמעון אי אפשר כי אם על האחד שמעון הי' מצטער איך ישלח עשרה או אחד עשר אחרים עמו וישים כולם בסכנה והנה כל זה יורה כי היה בטוח על כוונתך כי איננה כפשוטה כנז': וא"ת הסבה ששלח את כולכם היתה משום ההכרח דטובים חללי חרב מחללי רעב אינו כך שהרי ויאמר אלינו אבינו שובו שברו לנו מעט אוכל ולא אמר אוכל הרבה כנראה שעדיין היה אוכל הרבה בביתינו אלא שלא היה רוצה להמתין עד שיכלה וא"כ איך מפני מעט אוכל יסכן עשרה בנים ועוד הקטן בן זקונים וכו' אז ונאמר לא נוכ'ל לרדת לבדנו אא"כ אחינו הקטן אתנו אז וירדנו, והטעם הוא כי אם מניעתינו מלירד היתה מפני סכנת עלילות מרגלים אתם לא היינו חוששי' כי טובים היו חללי חרב וכו' האמנם מה שלא נוכל לרדת הוא לסיבת כי לא נוכל לראות פני האיש וכו' והנה יוסף בעצמו הוא המשביר לכל עם הארץ ולא ע"י שלוחו גם מ"ש רז"ל כי לא היה מוכר שבר רק דבר קצוב הכרחי לכל איש ואיש באופן כי לא אנו יכולין לקנות ע"י שליח וגם הוא אינו מוכר אלא ע"י טצמו באופן שאם רצוננו לקנות שבר אנו מוכרחים כולנו לראות את פני האיש והנה זה א"א אא"כ אחינו הקטן אתנו, ויאמר וכו' כי שנים בלבד ילדה לי אשתי המיוחדת אשר תחלת עבודתי בלבן היתה בעבורה כי לאה בעל כרחו נתנה לי אביה שלא בידיעתי כנודע: ויצא האחד המיוחד שבהם הוא יוסף שכל אהבתי היתה בו כנודע מן ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וכו' ולא חשש עד שיולד בנימין וכמ"ש וישראל אהב את יוסף מכל בניו וכו' והלואי שמת במיתה טבעית כדרך כל הארץ אמנם אך טרף טורף מן חיות רעות ואף גם סברא זו לא נגמרה בדעתו שאילו כן כבר היה מתייאש ממנו האמנם כי עדיין בדעתו כי לא טורף אלא ע"י בני אדם ושבוי הוא והורידוהו לעבד במצרים כי זה יורה אומר ולא ראיתיו עד הנה כנר' כי עדיין מצפה לראותו: והנה כוונת יהודה בסיפור דבריה אלו אולי הוא יוסף וכשומעו אלו הדברים השוברים את הלב יגלה עצמו ויתוודע אליהם וכמו שהיה אח"כ. ולקחתם וכו' אם תאמרו יוסף יצא יחידי ולכן קרהו אסון אבל זה אנו לוקחין אותו בחברתינו מתיירא אנכי אולי מזלו כמזל הראשון כי בני אם אחת הם וזה ירמוז במלת גם כי גם לו יקרהו אסון לסיבה הנז', ועוד טעם שני והוא כי אע"פ שיצא יחידי לא יצא במקום סכנה אבל זה אף כי אינו יוצא יחידי עכ"ז הוא במקום דשכיח הזיקא

כי האיש אדוני הארץ שלח להביאו בהכרח על עלילות מרגלים ומי יודע את אשר יהי' באחרית הימים ועתה כבואי וכו' כאשר באנו אליו כשנטרף יוסף היה לנו התנצלות אבל עתה ר"ל עתה שמסרו בידינו אין ספק שבחזרתינו אליו יגלגל עלינו גם טריפת יוסף ויאמר לנו אתם המיתה את שניהם מקנאתכם בהם כי בני אשה אחרת האהובה לי הי' ולא יוכל להתאפק בזוכרו ענין שניהם ביחד וע"י כן תיכף בראותו כי אין הנער אתנו לא ימתין לחקור מהנעשה ממנו אלא ומת פתאום. או אפשר כי מלת ועתה תחזור אל העלי' הראשונה כשעלינו ועזבנו את שמעון בסוהר במצרים כי אז לא הרגיש כ"כ צער אבל עתה בלקיחת בנימין בן זקוני' בן האהובה ודאי ימות פתאום כנז', והנה ע"י כן אתה גורם כמה חטאות שיבואו על ידך גה הנער הזה הרגיל בגעגועים ובהתעכבו במצרים לעבד ימות כנ"ל על ועזב את אביו ומת גם אבינו בראותו כי אין הנער וימות פתאום גם לנו תגרום עבירה גדולה שירד אבינו ברעה שאולה, ר"ל בפנים זועפות ובלב רעה עמנו כי יחשוב כי אנחנו טרפנוהו כנז'. וא"ת כיון שאתם נקיים מהשי"ת היודע האמת לא תבוא מליכם רעה לז"א כי עבדך ערב וכו' והנני בנידוי בשני עולמות אם איני מוליך עמי את בנימין וז"ש וחטאתי לאבי וכו' וכיון שכן כדי שלא יבואו כל התקלות האלה על ידך ועתה ישב נא עבדך וכו' כי בזה לא יבואו על ידך התקלות הנז' וגם לך ימשך הנאה גדולה כנ"ל על הפסוק הזה בדרך הראשון: ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף וכו'. כבר נתבאר בפסוק כי ארד אל בני אבל שאולה וכו' משז"ל שמסורת בידו של יעקב כל זמן שלא ימות שום בן מבניו בחייו שלא ירד לגיהנם ועתה שמת יוסף נתיירא פן ירד לגיהנם ח"ו וזה עצמו רמזו לו השבטים במ"ש לו כי איך אעלה אל אבי וכו' פן אראה ברעה אשר וכו' והורידו עבדיך את שיבת וכו' מפני סיבת בנימין נוסף על סיבת יוסף, לכן עתה בהגלות אליהם ואמר להם אני יוסף אמר להם העוד אבי חי האם עתה שאני יוסף קיים והרי גם מבנימין אין פחד בהתעכבו אצלי א"כ האם עוד לכם ספק בזה לומר שירד ביגון שאולה ח"ו הנה עתה ודאי שאבי חי ולא ירד שאולה לגיהנם ומלת חי ל' צדקת כמו ובני' בן יהוידע בן 'איש חי כי כבר עתה יהיה לבו בטוח שהוא צדיק הנק' חי בחייו ובמותו ולא ירד ביגון שאולה. ואמנם יכולין היו להשיב לו כי כיון שנמכר לעבד במצר'ם ערות הארץ יפה תואר מוכרח שחטא ונטמא בגילולי עצרים וכמשז"ל כשירדו למצרים הלכו לבקשו בשוק של זונות וכיון שכן הנה הרשע בחייו נק' מת וא"כ הרי יוסף כאילו מת בחייו ולא מפני שהוא עדיין קיים ינצל אביו מגיהנם כנז'. ואמנם לא יכלו לענות אותו תשובה זו לשתי סיבות הא' היא מפני יראה כי איך יעיזו פניהם בהיותם בפניו לחושדו בכך שהיה רשע, והב' הוא כי נבהלו. והענין הוא כי גה הוא היה יכול להשיבם אם אתם חושדין

אותי שחטאתי כנז' כל העון על צואריכם הוא כי אתם עכרתם אותי למצרים לעבד ובע"כ חטאתי א"כ אני הצדיק ואתם הרשעים הגורמים לאביכם לרדת ברעה שאולה אל גיהנם כנז' ומפני זה נבהלו ולא ענו אותו אותה התשובה הראשונה וז"א נבהלו ולא 'נתביישו כי אינו בושה ממנו רק נבהלו שיעשה אותם רעים וחטאים כנז', וכראותו כי לא די אשר נתביישו אלא כי גם נבהלו כנז' אז הבין כי רוציה היו להשיב לו התשובה הנז' אלא שלפי שנבהלו שתקו ולכן אמר להם גשו נא אלי וכו' להשיב על התשובה שהיה בדעתם להשיב וזא"ל נא כלומר עתה שהבנתי בכם שבדעתכם חשדתוני בכך גשו נא אלי והנה אעפ"י שכבר אתם קרובים ונגשים התקרבו עוד יותר באופן שההגשה תהי' אלי בתכלית הקירוב וז"ש גשו נא אלי וכמ"ש שרצה להראותם איך היה מהול זנודע מה שכתבו החוקרים בספריהם שהאדם הרואה את האריה נצב לקראתו יגלה לפניו ברית מילה ואם לא טימאה ילך האריה מאצלו וינצל ומכ"ש שבטי יה אשר רוח הקודש שורה עליהם תמיד כי ודאי יוכל להכיר אם טימאה ח"ו ואז ויגשו הם ברצונם כי רצו לדעת האמת אם עמד אני יוסף והוסיף עתה לומר מלה אחיכם כלומר אחיכם שוה לכם בצדקות ובחסידות ע"ד משז"ל שכשאירע לו ענין אשת פוטיפר נגלה לו דיוקנו של אביו וא"ל עתידין אחיך להכתב באבני אפוד רצונך שלא ליכתב עמהם ח"ו. והנני מוסיף עליכם במעלה ביתר שאת כי הרי אתם בני מורין ברשות עצמיכם וגם שאתם בארץ כנען לא בארץ מצרים ערות הארץ ועוד שאיני עם אבי ועכ"ז אחיכם אני שוה אליכם בצדקות וז"ש אחיכם עם היות אשר מכרתם וכו'. וא"ת אמת שכונתינו למוכרך לישמעאלים אבל לא למצרים ערות הארץ אינו כך כי אדרבא לפי שידעתם שהישמעאלים ההם הולכים להוריד מצרימה לכן מכרתם אותי להם לבטל החלומות שחלמתי שעתיד אני למלוך וכשימכרוני לעבד למצרים אי אפשר לי למלוך כי כן הוא נימוס מצרים כמשז"ל א"כ לא אומר אשר מכרתם אותי לישמעאלים אלא אשר מכרתם אותי מצרימה ממש:

ועתה וכו' ראה יוסף כי לשתי סיבות אפשר שיתעצבו אחיו בלבם הא' היא שירגישו עתה בעצמם בושה גדולה בזוכרם איך מכרו את אחיהם וכן לא יעשה בשום אומה ולשון ולסיבה זו לא ראוי להם ליעצב. הסיבה הב' והיא דבר הנוגע לנפש ועבירה רבה וגדולה והיא במה שמכרוהו למצרים ערות הארץ והוא יפה תואר מאוד והיו גורמין לו לחטוא וכל העון תלוי בצוארם כמו שרמז להם יוסף באו' אשר מכרתם אותי וכו' כנז' ועל הסיבה הזו השנית לא די להם בשיתעצבו רק שראוי שיחר להם מאד מאד כי גרמו רעה גדולה לנפשותם במה שעשו, וכנגד ב' אלה אמר ועתה ר"ל אחר שעתה הזכרתי לכם כי אני אחיכם ואתם מכרתם אותי מצרימה רמז להה ענין החטא הגדול שעשו אשר

טליו ראוי להם שיחר הרבה בעיניכם א"כ ועתה אל תעצבו ואל יחר על שתי הסיבות הנז' והם אשר חזר ופירשם ואמר כי מכרתם אותי וזה כנגד אל תעצבו יען מכרתם אותי שאני אחיכם ומה שאמרתי ואל יחר הוא לסיבה הב' והיא הנה ר"ל הנה פה במצרים כי בשביל היות המכירה במצרים ערות הארץ ראוי לכם ליחר בעינכם. ג' אומרו מלת ועתה יראה כי בתחלה טרם גליתי לכם ברית קודש וידעתם כי אני צדיק היה מן הראוי שתעצבו וגם שיחר בעיניכם לשתי הסיבות הנז' אבל ועתה שכבר ראיתם וידעתם שאני צדיק אל תעצבו וגם אל יחר וכו' כיון שלא בא חטא על ידכם ולא עוד שאין לכם חטא אלא שאדרבה נתגלגל זכות מחית כל העולם על ידיכם במה שמכרתם אותי הנה וז"ש כי למחיה וכו' ואילו אני לא הייתי כאן לפתור חלום פרעה ולצבור אוכל היה כל העולם מת ברעב. או יראה הביא ראי' אל מ"ש אל יחר בעיניכם יען כי עדיין אני עומד בצדקתי והראי' לזה כי למחיה וכו'. ויובן זה במ"ש בפ' מקץ ויוסף הוא השליט וכו' כי ע"י שאינו חוטא בברית קודש נק' צדיק ונק' חי ועליו נאמר וצדיק יסוד עונם וכל העולם נזון בזכותו וא"כ כיון שאתם רואים כי למחיה שלחני אלקים ודאי שאני צדיק הנק' חי ואני מחיה לכל העולם בזכותי. ב' או' מלת ועתה תרמוז אל עונשם במכירתוכי הם עתידין להתגלגל בעשרה הרוגי מלכות ואז יקבלו עונשם וז"ש ועתה בגלגול הזה אל תעצבו אבל בעשרה הרוגי מלוכה אז תעצבו ותקבלו ענשיכם. ומ"ש לפניכם יובן במ"ש אח"כ כי זה שנתיים וכו' יראה כי מה שאמרתי למחיה שלחני אלקים ר"ל בעבור הרעב הגדול העתיד לבוא שלחני למחיה כנז' ואמנם אינו מפני אומות העולם רק בזכות יעקב ובניו לכן שלח את יוסף למצרים וגילה בחלום לפרעה ונתגלגל הדבר ע"י יוסף כדי שיוכל לפרנס את אביו ואחיו וכל בית אביו וז"א לפניכם פי' בסיבתכם, יהודיעם תוקף הרעב הזה ואמר כי זה וכו' במה שנודע כי יעקב רמז בתוך דבריו ענין מספר שנות גלות מצרים ואמר רד"ו שמה כמנין רד"ו שנים היה שנות גלותם ויוסף אמר רד"ה אלי כי כבר עברה שנה א' מן רד"ו ונשארו כמנין רד"ה וז"א כי זה שנתיים כלומר עם זה השנה הם שנתיים ואינם שנתיים מלבד שנה הזו, והודיעם תוקף הרעב הזה עד שיכול הוא לומר כי למחי.ה שלחני וכו' וז"א בקרב הארץ כי יוכלו לומר אף אם התבואה ביוקר יכולין בני אדם לקנותם ממך כי הרבה יש אתך צבור לשבע שנים ויזרעו שדות ותצמח תבואה ויקל הרעב לז"א הרעב בקרב הארץ כי בתוך בטן הארץ והקרבים שלה אם יזרעו שם שם תהיה גזרת הרעב שולט באופן שלא תצמח וז"ש אשר אין חריש וקציר ולזה לא אמר בארץ אלא בקרב הארץ: וישלחני וכו' בתחלה אמר כי מד' היתה זאת למוכרו למצרים מפני מחית הרעב כנז' ועתה חזר והודיע עוד סיבה אחרת יותר נעלמת וביותר תועלת עצום לאין קץ וז"ש

וישלחני אלקים לפניכם ובאו' עוד לפניכם פעם אחרת רמז אל משז"ל בתנחומא ראוי היה יעקב ובניו לירד בשלשלאות של ברזל למצרים ובעבור כבודו הוריד ליוסף בתחלה וגלגל עליו שיהיה מלך וירד אביו בכבוד גדול למצרים וז"ש לפניכם קודם שאתם תרדו כי אילו לא שלחני לפניכם אלא עמכם היינו יורדים בשלשלאות. וגם לרמוז זה חזר שנית להזכיר שם אלקים וישלחני אלקים הוא מדת הדין שגזר עליו להורידו בגלות וריחם קצת עליו שירד בכבוד כנז'. וז"ש לשום לכם שארית בארץ ויהיה שארית ל' ראשית וכמ"ש לשאר עמו והיה שארית יעקב וכו' כי היו שרים חשובים במצרים מה שאין כן אם היו יורדים בשלשלאות ברזל. או ירמוז אל סיבות אחרות יותר פנימיות אשר נת' בס' הזוהר וזה ענינם, הנה בפ' מקץ דף קצ"ו א' אמרו כי הקב"ה הבטיח לאברהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול ולהכי אייתי כפנא על עלמא כי היכי דכל עלמא ייתו כספא ודהבא למצרים ויתקיים ברכוש גדול וז"א לשום לכם שארית וכו': יר' כי הנה טעם גלות מצרים היתה כדי שע"י כן יעלו וייר שו את ארץ כנען כנודע כי לסבה זו וילך עשו אל ארץ מפני יעקב שעתיד לרדת בגלות מצרים ואח"כ יירש ארץ כנען וז"א לשום לכם שארית בארץ בנחלת ארץ כנען הידועה המוכנת לכם ואילו אמר להשאיר אתכם בארץ היה נראה כי ישאיר להם עצמם ובאומר לשום לכם וכו' יראה שאת הארץ עצמה ישאירנה להם, וזו היא הבטחה האחרונה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו כשהודיעו ענין גלות מצרים באו' ודור רביעי ישובו הנה ואע"פ שהיא האחרונה הוזכרה פה בראשונה יען כי היא העיקרית כי כל מה שהי' מקוים הוא הבטחה זו ע"ד שפי' בס' הזוהר בפ' וארא על פסוק והבאתי אתכם אל הארץ וכו', וז"ש וישלחני אלקים למצרים לפניכם ר"ל קודם שתרדו אתם בשלשלאות ברזל בגלות מצרים כנז' אמנם כונתו ית' לטוב' עליכם והיא לשום לכם וכו' וכיון שהוא לטובה אפילו בהתחלות הי' ברחמים ששלחני לפניכם כדי שלא תרדו בשלשלאות וכו'. אח"כ רמז להם בטחון האחר והוא וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי אבל לא ישראל וז"ש והפלתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עלי' וכו' וכן במכת בכורות האחרונה ופסח ד' על הפתח ולא יתן המשחית וכו' וז"א ולהחיות לכם. וכנגד ואחרי כן יצאו ברכוש גדול אמר לפליטה גדולה והוא מ"ש וינצלו את מצרים כי פליטה והצלה הכל א' כי הצילו ופלטו ממון מצרים שהי' רכוש גדול מאד עתה אחר הרעב אשר הורד שה כל הכסף והזהב שבכל העולם כנז', טוז"ש לפליטה גדולה. ורמז בזה כי גם ענין זה לא הי' אלא בסבת מה ששלחני לפניכם כי ע"י כן קבצתי התבואה בז' שני השבע ועל ידי בא כל הממון הזה למצרים ונתקיים ואח"כ יצאו ברכוש גדול כנז'. עוד ירמוז אל סבה אחרת הוזכרה בס' הזוהר בפ' וישב בפסוק וימצאהו איש

וכו' אשכחנא בספרי קדמאי דבעיין בני יעקב לשלטאה על יוסף עד לא יחות למצרים דאילו וכו'. וביאורו כי המצריים ע"י כישופיהם העצומים המכחישים פמליא של מעלה והשבעות כחות עליונים בכח שמות טומא' עשו שכל עבד הנכנס למצרים לא יצא עוד משם לחירות כל ימיו כמ"ש ז"ל ברבה ובתנחומא על אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, ומכיון שאחיו משלו ושלטו בתחלה על יוסף ומכרוהו לעבד כאשר אח"כ גלגל הקב"ה באופן שישלוט על מצרים כבר יוסף הי' מתחלה עבד תחת יד אחיו ונמצאו מצרים עבדים ליוסף שהי' עבד לאחיו ולכן לא יכלו המצריים לשלוט על אחי יוסף לקנותם לעבדים כי אדרבה המצריים היו עבדים להם וע"י כן לא שלטו הכשפים הראשונים בהם ויצאו לחירות מתחת ידם, וישלחני אלקים לעבד במצרים לפניכם קודם שירדתם אתם כדי שע"י כך יוכל לשום לכם שארית בארץ יראה בארץ מצרים ומלת שארי"ת כמו ראשי"ת שהוא ענין מלכות וממשלה כנ"ל בדרך הראשון והוא מ"ש בס' הזוהר שהיו אחי יוסף מלכים ושרים בתחלה על יוסף ומכ"ש על ארץ מצרים שהי' תחת ממשלת יוסף וע"י כן תצאו מן הגלות בני חורין וז"ש ולהחיות לכה לפליטה גדולה הצלה גדולה שלא כדרך טבע כי מעולם לא יצא עבד ממצרים לחירות כנז'. ועתה וכו' ראה כי כפי הנז' יוכלו אחיו להשיבו א"כ שהאלקים גלגל כל זה לצורך גדול כנז' א"כ הרי אנחנו מוכרחים במעשינו ואין עלינו אשם כלל ואיך אמרת אשר מכרתם אותי הנה כמאשים אותנו ובפרט במ"ש ועתה אל תעצבו אבל בעשרה הרוגי מלוכה תקבלו טנשיכם הגדול ההוא, לז"א ועתה כלו' אף שעתה אחר אומרי וישלחני אלקים וכו' תוכלו לומר כי לא אתם מכרתם אותי כי מוכרחים אתם ואדרבה תחשבו ותאמרו כי כל הטובות האלה באו על ידכם ותקבלו שכר על זה כאילו אתם נתכוונתם לשלוח אותי הנה דרך שליחות בכבוד גדול לסבות הנז' לא כדרך עבד, דעו כי אינו כך כי לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים היודע העתידות אבל אתם שנתכוונתם לרעה ומכרתם אותי לעבד ולא כדרך שליח ראוי שתקבלו ענשיכם בעשרה הרוגי מלוכה כנז' דאל"כ כל שופכי דמים יהיו פטורים מן העונש כמ"ש והאלקים אנה לידו וכו' ואמנם האמת הוא שאע"פ שהכל מאתו ית' מגלגל חוב ע"י חייב וסוף מטיפיך יעופון. אח"כ חזר אל ענינו לבאר איך ע"י קדימתו לרדת למצרים נמשכו כל הטובות ההם וז"ש וישימני לאב וכו' כי היא מ"ש בפסוק ויקראו לפניו אברך ותרגום אונקלוס דין אבא למלכא וז"ש וישימוני לאב לפרעה, וכונתו לומר כי מכיון שכבר פרעה הי' מלך מצרים ואח"כ שמני לאב לו הרי פרעה וכל ממונו וכל ביתו יכל עמו וכל ארץ מצרים הם עבדים לי וז"ש ולאדון לכל ביתו ומושל בכל ארץ מצרים וכמ"ש ויצא יוסף על ארץ מצרים וכמ"ש ויוסף

הוא השליט על הארץ וכאשר שמני לאב ולאדון וכו' כבר אתם שלטתם עלי ומכרתם אותי לעבד א"כ אינכם עבדים למצרים כדי שישלטו בכם הכשפים כנז'. ובזה הרווחתם שני דברים אשר רמזתי לכם באו' לשום לכם שארית בארץ ולהחיות וכו' שהם יציאתכם לבני חורין וגם ענין ואח"כ יצאו ברכוש גדול כי ע"י כן אינו גזל בידכם כי כל הארץ לי היא ואתם שליטים עלי כנז'. וכיון שכן מהרו ועלו אל אבי וכו' שמני אלקים לאדון לכל מצרים וכשתאמרו אליו ככה כבר יבין את מה שאני רומז לו בענין גלות מצרים והוא רד"ה אלי וכו' ואל תתיירא מליכנס בגלות מצרים המכונה בלשון ירידה כנודע מפסוק רדו שמה וכו' כי כבר מובטח הוא שיצאו בניו מן הגלות ולא ישלטו הכשפים בהם כמו שהוכחתי בטענת שמני אלקים לאדון וכו' כנז'. ולא די שאומר לו שירד ואל ייירא אלא שאדרבה מכח טענה זו ראוי לו שלא יעמוד ואל יתעכב עוד והטעם נרמז במלת אלי הענין כי עתה אם ירד אלי בעוד שאני קיים והנני מלך עליהם הנך נכנס בכבוד גדול ועצום ואם תתעכב אולי ותרד בשלשלאות ברזל כמשז"ל. וזהו מה שנוגע לעת הזאת לך ולבניך. ועוד יש טענה אחרת לצורך העתיד והוא כי עתה אם תרד הוא אלי כי אני המלך עליהם ואין אתה יורד אלא אלי ואין זו הכנעה אלא מעלה כי אדרבה אני עבד מתחת ממשלת אחי כנז' וע"י כן שוב אין הכשפים שולעים עליכם אבל אם תתעכב ותתערבב השעה והירידה תהיה תחת יד המצרים לא אלי ואז הכשפים שולטים ולא יוכלו רעך אחריך לצאת מן הגלות וז"ש רדה אלי אל תעמוד. גם ירמוז אל מ"ש אביו רד"ו שמה יען הי' בשנה הראשונה של הרטב והי' עדיין רד"ו שנים ועתה בשנה שנייה כמ"ש כי זה שנתיים הרעב וכו' אמר רד"ה אלי כנ"ל, והענין לומר כי אולי כל קיומו למלך על מצרים לא תהיה רק כל זמן הרטב יען הוא זן ומפרנס אותם בעצתו ובמה שצבר התבוא' כנודע ואח"כ אולי יוסר מגדולתו כמ"ש באו' רדה אלי בעוד שאני בגדולתי כי כבר עברו שנתיים מז' שני הרעב וקרוב הדבר להסירו מגדולתו, והנה אם הפסוק כפשוטו לפי ששמני אלקים לאדון וכו' לכן רדה אלי וכו' א"א כי בלי ספק כבר גזירת בין הבתרים היתה מקובלת בידם וכמשז"ל על וילך עשו אל ארץ מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב גלות מצרים גם מסר יעקב ליוסף ענין הגואל שיאמר פקידה כפולה פקוד פקדתי ויוסף מסרה לאחיו, גם יעקב שידע שנות מספר וענו אותם ת"ל שנה מתחילים מבין הבתרים ורמז ואמר רד"ו שמה כמנין רד"ו נשאר ואם עדיין לא הגיע זמן הירידה למה זה ימהרנו לירד בגלות כי כל מהרה הוא קודם זמן וא"כ הרי זה דומה לאומרין אל הסוס טול כור שעורים והנח שנחתוך ראשך וכי בשביל ששמני אלקים לאדון מהרו וכו' רדה אלי אל תטמוד ומהרתם והורדתם וכו', ויובן עם הנז' כי כבר הגיע זמן הירידה אמנם הי' מתיירא

מן הכשפים של מצרים כנז' והי' מתעכב מחמת היראה הזו לז"א כבר שמני לאב וכו' ונסתלקה היראה הזו א"כ אל תעמוד כי כבר הגיעה זמן שנת הירידה והיא רד"ה כנז' ונמצא כי ענין המהירות אינו קדימת הזמן כי כבר הגיע אלא מהרו לירד טרם תרדו בשלשלאות ברזל כנז': ויסע ישראל וכל אשר לו וכו'. כבר ביארנו בפסוק רדה אלי אל תעמוד וכו' כי יודע הי' יעקב גזירת בין הבתרים המוכרחת שתתקיים ואיך ירידה הזאת אינה אלא התחלת כניסתו בגלות וע"כ (אע"פ) כדי שלא ישבר לבם של בניו ובנותיו שהיו מכניסים בגלות לא אמר להם אלא שסיבת ירידתו היתה מפני אהבת יוסף וז"ש ויאמר ישראל וכו' אלכה וארא בטרם אמות זהו מה שהוציא מפיו ומה שאמר ולכן ג"כ לא אמר ארד וארא אלא אלכה שלא לרמוז ענין ירידת הגלות ואמנם בלבו היה הדבר גנוז, וע"כ כאשר נסע מארץ כנען אילו לא הי' אלא לראות את יוסף הי' מניח את כל אשר לו בארצו וילך הוא לבדו עם שני נעריו אתו ויחזור אל הארץ אשר עליה אמר הקב"ה לאברהם לך לך מארצך ונענש על שיצא ממנה בשנת הרמב וירד מצרימה שלא ברשות גם יצחק הזהירו אל תרד מצרימה שכון בארץ וכו' ואמנם כיון שידע שהגיע הגלות לירד מצרימה ויסע ישראל והוא וכל אשר לו אנשים ונשים וטף וממון ומקנה. ונטה דרך נסיעתו למצרים והלך דרך באר שבע כמ"ש ויבא באר שבע והכונה הי' להתפלל שם על הגלות לפי ששם הי' אברהם כאשר נתיירא אבימלך מלך פלשתים ממנו פן זרעו בכניסת הארץ יעשו רעה עמו והשביעו עד ג' דורות לי ולניני ולנכדי כמשז"ל ואז אברהם לקיים ההבטחה ההיא שיזכו בניו לרשת את הארץ ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ד' וגייר שם אלפים ורבבות גרים וכמ"ש ויגר אברהם וכו' ימים רבים, גם יצחק אביו כאשר ויעל משם באר שבע וירא אליו ד' בלילה ההוא וכו' הבטיחו והרביתי את זרעך וכו' וגם הוא ויבן שם מזבח ויקרא בשם ד' וגייר גרים לאין קץ וגם שם חזר אבימלך וכרת ברית עמו על העתיד כנז' באברהם אביו, ולהזכיר את הבטחות אבותיו אברהם ויצחק ואת זכיותיהם אשר עשו שם כנז' הטה ארחו ונכנס שה ואז ויזבח זבחים וכו' כי אף שגם אברהם הובטח שם וזיכה שם כנז' לא נתיירא אלא מאלקי אביו יצחק הוא שם אלקים מדת הדין והפחד וכמ"ש ופחד יצחק היה לי כי כיון שגזרה עליו מדת הדין ירידה זו של הגלות נתיירא משם אלקים ולכן ויזבח לו זבחים לרצותו ולהתפלל על גלות בניו וכיון שכל זבחיו הי' אל שם אלקים כנז' ולכן ויאמר אלקים לישראל ולא דבר עמו שם ההוי"ה, ולכן נראה אליו במדרגות הלילה הרומזות אל גלות מצרים הנמשל אל חושך הלילה כמ"ש בס' הזוהר על שומר מה מלילה הנאמר על גלית אדום וגם גלות זה של מצרים הנאמר לו בין הבתרים כתיב בו ויהי השמש באה ועלטה הי' וכו' ואז נאמר לו

ידוע תדע כי גר וכו', וניתן טעם פסי"ק מפסיק בין מלת אלקים אל לישראל לרמוז לו כי אף שגלות זה ממנו הי' שהוא מדת הדין אל ימשיכנו עד התכלית אמנם יושם הפסק בין מדת הדין אל ישראל באופן שיהי' הגלות ברחמים ויש תקוה לאחרית הגלות ויופסק כענין הפסק ולא יחשב כי לא יצאו ח"ו בניו מן הגלות כי זו היתה עיקר יראתו כמו שיתבאר: ויאמר יעקב וכו'. גם הושם פסיק בין יעקב ליעקב והענין כמ"ש בס' הזוהר על לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל וכו' כי כאשר הי' הוא או זרעו בצרה או בחוץ לארץ נקראים יעקב ובהיותם בארץ ישראל ובהרווחה ובשמחה נקראים ישראל ולכן בתחלה בהיותו בצרת יוסף נק' יעקב וכששמע כי הוא חי ותחי רוח של יעקב כנז' ומשם ואילך נק' ישראל כי הי' בארץ ישראל ובשמחה ועתה בצאתו מבאר שבע קצה ארץ כנען כמ"ש מדן ועד באר שבע אע"פ שבמצרים הי' בשמחה גדולה להיותו חוץ מארץ ישראל נק' יעקב, ולכן אחר שבתחלה קראו ישראל ודיבר עמו באורך והבטיחו בענין הגלות הנק' מראית הלילה וכל זו אמירה בפני עצמה כמ"ש ויאמר אלקים לישראל וכו' ואחר האמירה הזו חזר לומר לו עוד אמירה אחרת וא"ל יעקב וכו'י והענין אע"פ שבירידתך עתה בגלות תקרא יעקב כנז' מובטח אתה לצאת ממנו ולהיותך אז עדיין בחוצה לארץ תקרא יעקב ג"כ אך יעקב הראשון פסיק טעמא כי הוא בזמן הגלות העתיד להפסיק ואח"כ יעקב השני הוא בצאתך מן הגלות. ויאמר לו הנני מזומן לקבל גזרתך של הגלות והרי זו אמירה שנית: עוד אמירה שלישית ייאמר אנכי האל וכו'. אחר שהבטיחו בקצרה שיעלה מן הגלות ביאר לו טוב טעם ודעת כדי שיתיישב בלבו ההבטחה כי הנה הוא היה מתייירא ממדת אלקים המכניסו בגלות כנז' לז"א לו אעפ"י שאנכי המדבר עתה עמך הוא אלקי אביך יצחק הנק' אלקים מדת הדין כמ"ש ויאמר אלקים ליש' וכו' יען כי לי זבחת הזבחים כמ"ש ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק עכ"ז אנכי הוא הנק' האל עם שאני נק' אלקים שהוא אלקי אביך כי ח"ו אין בי פירוד והכל א' ה' הוא האלקים בלי ספק, ונודע בסוד אל אלקים ה' שהם ג' שמות חסד גבורה ת"ת אשר ג' האבות כל א' נתאחז במדה א' מהם, והנה יצחק במידת הגבורה הנק' פחד אלקים ואברהם במידת האל בסוד חסד אל כל היום וכתיב חסד לאברהם ויעקב איש חם יושב אוהלים כולל שניהם בן אברהם ויצחק א"כ אתנהג עמך בשתי מדות אלו כי גם שאורידך בגלות מכח שם אלקים ארחם עליך בשם חסד אל וכמו שית' וכיון שכן אל תירא מרדה מצרימה, והענין הנה יודע אתה כי כבר הגיעה זמן הירידה כמו שביארנו בפסוק רד"ה אלי אל תעמוד כמנין רד"ה ומן הגלות הזה שהוא כמנין רד"ה שנים אל תירא ולזה לא אמר אל תירא מלירד או מרדת אלא מרד"ה. ואמנם כבר הבטחתי לאברהם בטת שגזרתי על גלות הזה ואמרתי

ודור רביעי ישובו הנה ובודא' כי אין יראתך מפני חסרון אמונתך בי ח"ו אבל יראתך היא על שני דברים הא' כדרך שנתייראת בבית אל שהבטחתיך והנה אנכי עמך וכו' ועכ"ז ויירא יעקב מאד שמא יגרום החטא כמשז"ל וגם כאן יען כי צופה אתה שלא יהיה לזרעך שום זכות בצאתם ממצרים כמו שדרש ר' מתיא בן חרש על ואעבור עליך והנה עתך עת דודים וכו' ואת עירום ועריה מן המצות, הטעם הב' שאתה מתיירא הוא ע"ד יראת אברהם אביך ד' אלקים מה תתן לי וכו' כי ראה באיצטגנינותו שלא היה יכול להוליד ואין הקב"ה משנה הטבע מפני היחיד וכן אתה יודע כישופי מצרים והמערכה שלה שאין עבד יוצא בה לחירות כנ"ל ולא אשנה הטבע, ולכן אל תירא מב' הסבות האלו כי שתיהן בטלות לפי כי לגוי גדול אשימך שם בשתי בחינות הנז' אם לראשונה שלא יהי' בני זכאין לא אשגיח על העת ההיא אלא על העתיד שעתידין הם להיות לי עם סגולה מכל העמים בהר סיני ויקראו גוי גדול כמ"ש ומי גוי גדול אשר לו וכו' ויקבלו כל תורתי שבכתב ושבע"פ ואין לך זכות גדול מזה, וכנודע כי זה הדבר עצמו רמז הקב"ה למשה באמור לו בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה כנודע כי הודיעו כי אינו מצילם אלא על העתיד כי שם יקבלו את התורה ועשרת הדברות שתחלתם אנכי ד' אלקיך ובזכות שקבלו אנכי לכן אנכי ארד עמך ואנכי אעלך וכו' בזכות אנכי הנז', וכנגד הסיבה השנית והיא כי אין עבד יכול לצאת משם לחירות אל תירא לפי שלגוי גדול ושליט עליהם אשימך שם לשון שום תשים עליך מלך כי אתה עתה אביו של יוסף המולך עליהם אין אתה נכנס בבחינת עבד לשישלוט בך מערכה ההיא ולכן בהיותך יורד עתה בשנת רד"ה אל תירא מרד"ה ואם תתעכב יש מורא ע"ד שביארני בפסוק רד"ה אלי אל תעמוד. והנה נתיירא יעקב מכמה דברים הא' הוא בזמן המשך הגלות עצמו פן יכלו ח"ו זרעו שם ולא יגאלו והב' מחמת עצמו ובניו שלא מסיבת הגלות אלא פן ימותו הוא ובניו במצרים ויקברום שמה בערות הארץ, וכנגד הא' אמר אנכי ארד כי כל ירידה רומזת אל הגלות ואמר כי בגלות הזה הנק' ירידה אנכי ארד עמך ואשמרך ואת זרעך לבל תכלו שמה כי כיון שארד עמך ודאי שאגאל אותה. ועל הב' הבטיחו ואנכי אעלה אותך וגם אעלה את בניך את עצמותיכם ליקבר בארץ כנען כנודע כי גם כל השבטים העלו זרעם אחריהם את עצמותיהם כמ"ש והעליתם את עצמותי מזה אתכם ולפי שיעקב זכה לעלות בגוף קיים אך השבטים לא עלו גופם רק עצמותיהם לכן לא חיברם ואמר אנכי אעלכם יעקביעליותיהם משונות וגם כי לפי שעלייתו היא כהווייתה אמר בתחלה אעלך ועלייתם שאינה אלא בעצמות בלבד אמר גם בלשון ריבוי. עוד'רמז באופן אחר כי בו שעלה גופו קיים אמר אעלך כלומר גופך קיים כמו שהוא אבל השבטים אמר גם עלה

עלייה כל שהיא בעצמותיהם לא עלייה גמורה בגופם ולזה לא אמר גם אעלם. ועדיין הבטחה זו אינה אלא לאחד עשר שבטים היורדים עמו כי לזה בא ההיקש אנכי ארד ואנכי אעלך וכו' לכן סמך ויוסף ישית וכו' להקיש גם עלה ויוסף כי יעלה את השבטים ואת יוסף אעפ"י שאינו מכלל היורדים עמו עתה. גם בא זה ההיקש להורות עוד אל הנ"ל כי עליית השבטים הרמוזה בגם עלה תהיה כעין עליית יוסף שהיתה בעצמות ולא בגוף ואינה כעליית יעקב:

או אפשר כי אומ' בא ללמוד ונמצא מלמד אל השבטים כי כמו שיוסף יזכה לעלות עצמותיו כמבואר בפרשה ובנביאים גם השבטים שלא נתפרשו עלו כמוהו וז"ש גם עלה ליוסף. או יראה במ"ש ז"ל וגם בס' הזוהר על וירא ישראל את היד וכו' ישראל סבא שהעלהו הקב"ה מקברו לראות הנס ההוא וז"ש ואנכי אעלך ליקבר במערת המכפלה גם עלה את נשמתך מן קברך לראות הנסים של יציאת מצרים וקריעת הים. עוד ירמוז ויוסף וכו' כי יעקב ידע העתיד כי לא יתחיל השעבוד עד שימות יוסף וכמ"ש ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף ולפיכך ויאמר אל עמו וכו' כי בהיות יוסף קיים היה להה בושה לכפור בטובתו הגדולה שהחיה אותם בשבע שני הרעב ואולי כשימות יוסף בחייו יתחיל תיכף השעבוד וגם הוא ישתעבד בגלות לז"א ויוסף ישית ידו על עיניך בעת המיתה כנודע ולא ימות בחייך. ויקם וכו', כשמוע יעקב בשורות אלו נתקומם ונתוסף בו כח מהחולשה שנפל עליו מיראת הגלות וז"ש ויקם יעקב מכח הבשורה שנתבשר בבאר שבע ובזה יתורץ כי ויקם וכו' הוא מיותר ובפרט כי יותר ראוי היה ליכתב מלה זו בתחלת נסיעתו הראשונה ויקם ישראל ממקום פלוני ויסע ויבא בארה שבע וכו', גם יתורץ בזה כי אומ' וישאו בני ישראל את יעקב וכו' היה ראוי ליכתב בראשונה ויסע ישראל הוא וכל אשר לו וישאו בני ישראל וכו' ויקחו את מקניהם וכו' אבל בא להורות כי בראות בניו את ישראל אביהם כי קם לבו מנפילתו ומן יראתו מכח הבשורה הנז' הנה גם הם אשר מתחלה לא היו יורדים ברצונם כי לכך לא הוזכרו שם בנסיעה עתה הפך לבם לשאת את אביהם בתופים ובמחולות לרדת מצרימה וכמו שהוא נסע הוא וכל אשר לו על סמך שלא לחזור עוד למקומו כנז' גם הם לקחו טפם ונשיהם ומקניהם וכל רכושם וכו' וכולם היו שוים בלב אחת בשמחה לירד ולכן חזרו והושוו כולם יחד באו' ויבואו מצרימה יעקב וכל זרעו בניו ובני בניו וכו', גם לרמוז לזה הזכיר בכל פרט מהם מלת אתו כלומר בלב א' כמוהו. ונתן עוד טעם אחר אל השמחה הזאת ואמר בעגלות אשר שלח פרעה כי מוטב להם לירד בכבוד הגדול הזה בקרון של מלכים בעגלות פרעה עצמו כי זה נשיאות ומעלה גדולה היה לו ולא ירידה וז"ש לשאת אותו ולא אמר להוריד

משא"כ אילו יתעכב יותר כי יורידוהו בגלות בחרפה רב.ה בשלשלאות ברזל כנז'. ובאו' אשר רכשו בארץ כנען רמז אגב ארחיה אל משז"ל כי יען ראה יעקב כי נכסי חו"ל אין להם ברכה בארץ ולכן נתן הכל במתנה לעשו אחיו כמ"ש על בקברי אשר כריתי לי לשון כרי והנה בבואו מבית לבן הי' לו אלפים ורבבות מקנה צאן ובקר וזהב וכסף ועבדים וכו' ולכן לא הוליכו עמהם רק רכושם אשר רכשו בארץ כנען כי השאר נתן לעשו. והנה בתחלה זכר בכללות את כל השבעים נפש היורדים אתו מצרימה כמו שעתיד לבארם ואלה שמות וכו' ואמר יעקב וכל זרעו אתו. אח"כ הזכירם דרך פרט כפי בחינותיהם האח' הוא ובניו ובני בניו אתו שהיא הבחינה המובחרת שבהם שהם הבנים וכלל עמהם בני בנים כנודע כי בני בנים הרי הם כבנים ופה השמיענו חידוש הזה, ואמר מלת אתו כדי להפסיק ביניהם ובין הבחינה השנית שאינה כ"כ חביבה הלא הוא בנותיו ובנות בניו וכל זרעו שהם ג' מינים ונכללו בבחינה אחת ולכן חזר שנית להזכיר מלת אתו הביא אתו מצרימה והנה נכללו יחד לפי שהבנות אינם כ"כ חשובות כמו הבנים אמנם הם בנותיו ממש אבל בנות בניו בבחינת היותם נקבות הם גרועות מבנותיו של יעקב עצמו ובבחי' היות בנות בניו מכח זכרים ובני בנים הרי הם כבנים עצמם הם מעולות מן בנותיו: עצמו ולכן נתחברו עמהם אלא שטפלן לאחריהן, ואח"כ דור השלישי שהם בני בני בניו או בני בנות בניו שאינם חשובים כבנים אעפ"י שהם זכרים הם יותר גרועים גם בני בנותיו אעפ"י שהם דור שני כיון שבאים מכח בנות לא נמנו בבחי' הראשונה וכל אלה נכללו בכלל וכל זרעו כי זרעו נק' ולא בנים ממש ומלתא אגב ארחי' אשמעינן כנז'. והנה בענין בנות בניו השמיענו את אשר הודיעונו רז"ל כי הכתוב אומר כל נפש שבעים ובפרטן אי אתה מוצא אלא ס"ט אלא הם עם יוכבד שנולדה בין החומות וזה רמז באו' בנות בניו מיעוט רבים שנים הלא הם סרח בת אשר ויוכבד בת קהת כי בנות מוכרח שיהיה ב' כי כן רז"ל הוכרחו במלת בנותיו והלא לא היתה אלא דינה בתו ומכח קושיא נדחקו לתרץ או שהם כלותיו נשי בניו שהם חשובות כבנותיו או שהם ממש בנותיו כי השבטים נולדו תאומות עמהם ונשאום: ויגש אליו וכו'. י"ל מה צורך אל הגשה זו, ב' כי אינו מחוק המוסר לדבר הדברים באזניו ממש אלא בריחוק ממנו. ג' כי באו' ואל יחר אפך נר' כי הדבר אשר ידבר אליו כדאי להעלות אף ואינו מהראוי. ד' אומ' כי כמוך נר' שהוא נתינת טעם אל האמור והנה לא די שאין טעמו אלא אף הבנת הדברים עצמן אין להם הבנה כלל, אם כפרש"י חשוב אתה בעיני כמלך עדיין קשה כי איך הוא נתינת טעם ועוד כי מה צורך בסיפור דבר זה ועוד דהל"ל כי אתה כפרעה. ה' מה צורך בסיפור כל הדברים שעברו אדוני שאל וכו' ואין בהם צורך. וא"ו כי כמה דברים לא הי' כך אם אומ'

אדוני שאל וכו' היש וכו' ואינו כן, אמנם הם השיבוהו כן להתנצל מטענת מרגלים אתם וכן ואחיו מת והם לא אמרו אלא והאחד איננו גם מ"ש למטה ויצא האחד ואמר אך טרוף וכו' ולא אמר כי מת גם אומ' ואשימה עיני עליו לא היו דברים מעולם. ז' כי בתחלה לא חששו אלא למיתת הנער כמ"ש ועזב את אביו ומת ומכאן ואילך הניח טענת הנער ולא חשש אלא למיתת הזקן כמ"ש והורדתם את שיבתי וכו' וכן והורידו עבדיך וכו' וכן פן אראה ברעה אשר ימצא את אבי וכו'. ח' ייתור סיפור כל ענין ויהי כי עלינו וכו' ויאמר אבינו וכו' ונאמר לא נוכל וכו' הכל מיותר ללא צורך. ט' כפל אומ' ועתה כבואי והנער איננו אתנו וחזר ואמר והיה כראותו כי וכו' ויספיק אומ' ועתה כבואי והנער איננו אתנו ומת והורידו עבדיך וכו'. י' כי באביהם אמר ברעה שאולה ובהם נאמר ביגון שאולה. י"א אומ' ועתה ישב נא עבדך וכו' איך נפקותא זו יוצאת מכח הטענה הנז'. י"ב מה טעם נתינת קולו בבכי עד כי וישמעו מצרים וכו' טרם יתודע אל אחיו. י"ג כפל אומ' אני יוסף וכו' וחזר ואמר אני יוסף אחיכם וכו' ולא עוד אלא שנכפל הענין במלות שונות. י"ד מה הוצרך לשאול העוד אבי חי אחר שכבר למעלה אמר השלום אביכם הזקן וכו'. ט"ו דהל"ל אל תפחדו ואל תיראו ומאי אל תעצבו ואל יחר. ט"ז למה נכפלו הדברים כ"כ פעמים כי למחיה שלחני וישלחני אלקים ועתה לא אתם שלחתם וכו': והביאור כי הנה יהודה ראה בדברי יוסף שאינם כדרך בני אדם והכל בערמה לקחת את הנער. א' במוצאו דברי יוסף ודברי האיש אשר על ביתו כולם בנויים על יסוד א' וכולם הם בעצה אחת לקחת את הנער כי כן אמרו שניהם אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם וכו' ואין זה אלא שנוסדו יחד על הדבר הזה. ב' כי גם מתחלה כל דברי יוסף הי' חי פרעה כי אם בבוא אחיכם הקטן וכתיב ואת אחיכם הקטן תביאו אלי. ג' ענין מציאת כספם בפי אמתחותיהם פעם ופעמיים וזה שלא בדרך טבע וכמ"ש הוא עצמו אלקיכה נתן לכם מטמון (בפי) וכו'. ד' ענין הגביע כי בראות כספו בפי אמתחותיהן ואח"כ מצאו שם גם את הגביע אינו ע"י בנימין ולולא לא אירע בתחלה ענין הכסף אפשר שיתיישב בדעתם כי בנימין גנבו. ה' כי יוסף לא קרוב שלהם הי' אף לא אוהב וריע כדי לעשות עמהם חסידות הגדול הזה לקחת נער קטן א' ולפטור את עשרה גבורים כמותם עם היות שכפי הדין הם עצמן אמרו בפיהם וגם אנחנו נהיה לעבדים ויותר טוב לו לפטור כולם ויהי' נחשב לו לצדקה. והנה כל דברים אלו ברורים כשמש כי כל כוונתו ליקח את הנער בערמות ותחבולות ולכן נלאה נשוא מלהתווכח אתו והוא מלא ערמות ולכן בחר להתווכח בגלוי ולהודיעו כי מבין הוא כל תחבולותיו ולכן שישיבהו תשובת אמת ולא בדרך רמאות כבתחלה. עוד שנית רצה לדבר דברי פיוסים ותחנונים שיתרכך לבו וירחם

עליהם האמנם מפני אימת מלכות לא דיבר בגלוי לגמרי רק דיבר דברים שמתוכם יבין יוסף ויכיר כי כבר יהודה ידע והכיר תחבולותיו ולכן ויגש אליו ואמר ידבר נא באזני אדוני מפני הכבוד שלא ירגישו העומדים שם ויכוח הזה המגלה ערמות יוסף, וע"י כך יחר אפו בו כי מגלה קלונו אל העומדים שם וז"ש ידבר נא וכו' יראה ידבר נא עבדך דבר ויכוח א' כדי שמתוכו יכנס באזני אדוני דבר א' מסוים שיש בלבי ואין רצוני לדבר הדבר ההוא בגלוי משום אל יחר אפך בעבדך אם אגלהו. וא"ת והרי אפשר שלא אבין אני את הדבר ההוא הפרטי לז"א כי כמוך וכו' יראה כי הלא ראינו בעיניך כי איש כמוך הוא אשר עלה לגדולה כפרטה עצמו וזה לא היה רק מרוב החכמה והתבונה שנמצא בך וכמ"ש אין נבון וחכם כמוך וע"כ אתה ת.היה על ביתו וכו' ומכ"ש שתבין את דברי שאני הדיוט א' כיון שהבנת דברי החלום את אשר האלקים עושה, או יראה א"ת במה ידעת כי כל דברי הי' בערמה ואולי בתומי אני מדבר לז"א כי כמוך וכו' ע"ד שפירשתי כי כיון שלא עלית לגדולה אלא מחמת רוב התבונה אשר בך מכל האדם א"כ כל מעשיך כולם הם בתבונה ובערמה ולא בתמימות כשאר בני אדם: או ירמוז קצת ע"ד רז"ל ואל יחר אפך בי לפי שאני מדבר אליך קשית כי אע"פ שאתה רואה אותי עתה כי אני עבדך משועבד לך וז"ש בעבדך אינו כך כי כ"כ אני כמוך וז"ש כי כמוך, כלומר כי אני כמוך לפי שאין אתה פרעה המלך עצמו רק אתה כפרעה ר"ל משנה שלו ותחת ידו וכן אני משנה ליעקב אבי בארץ כנען ואינו כ"כ פחיתות אליך אם אני אדבר עמך קשות ובפרט שהוא בהסתר ולא בגלוי כנז'. או יראה הנה השאלה שאני שואל ממך ע"ד בנימין שלא תקחנו לעבד אע"פ שכפי הדין כבר הוא עבדך לפי שגנב את הגביע עכ"ז קטנה מאד הוא וראוי שלא תחזיר פני ריקם ואל יחר אפך בי למה אני מפציר כ"כ בענין בנימין שכבר הוא עבדך כפי הדין ולמה אני רוצה להפקיעו מתחת ידך וז"ש ואל יחר אפך בסיבת היות בנימין עבדך כבר כי הרי כמוך כפרעה חשוב אתה כמלך מושל בכל העולם ואין ראוי להקפיד כ"כ בשביל עבד קטן. או יראה קרוב לזה ואל יחר אפך בי לומר כי הרי בנימין נתחייב מן הדין להיות לי עבד וז"ש בעבדך והנה גזירת מצרים ששום עבד לא יצא לחירות כלל ואיך אתה מפציר בי להעבירני על דת ולזה טען כי כמוך כפרעה יראה כי הלא בנימין ג"כ דומה כמוך כי גם 'אתה היית עבד ואח"כ עלית להיות מלך כפרעה יכ"ש עתה שאיני שואל ממך רק שתוציאנו לחירות בלבד: אדוני וכו' התחיל לסדר ויכוח דבריו לשיבין מתוכם כי כל כוונתו היתה ליקח את הנער כנ"ל ואמר אדוני וכו' יראה אע"פ ששאלתך הראשונה היתה מרגלים אתם כל עיקר שאלתך זו היתה לאמר שאלה אחרת והיא היש לכם אב וכו' וז"ש שאל לאמר היש וכו' וזה כי לא יעלה בדעת כי טענת

מרגלים אתם המחוייבים מיתה תתבטל במה שנביא לך אחינו הקטן כי אין זה מספיק להוכיח כי לא מרגלים אנחנו אלא ודאי כי שאלת מרגלים אתם היתה לשנודיע לך כי יש לנו אב או אח וכמו שנת' אצלנו בפסוק ויתנכר אליהם ויאמר וכו' ובפרט כי חשובתינו הראשונה לומר כולנו בני איש אחד ואי אפשר שאב אחד יכניס בסכנה לכל בניו היתה מספקת ולא חידשנו עוד בתשובה השנית ויאמרו שנים עשר וכו' רק והנה הקטן את אבינו ובזה נתפייסת תיכף ואמרת בזאת תבחנו וכו' כי אם בבוא אחיכם וכו'. ונאמר וכו' אע"פ שאמרנו והאחד איננו פשוט הוא שכוונתינו לומר שמת ממש שאם פי' הוא שנאבד היה לך לתפסינו בדברים כי זו ראי' שהיה מרגל ושם תפסוהו ולא ידעתם מה נעשה בו ואין אנו כ"כ פתאים לדבר כזה וכוונתי לומר כי כמו שאתה נתנהגת ברמאות גם אנחנו ידענו כונתך ודברנו טענות להרחיק דעתך מדבר זה הלא הוא כי אמרנו לך כי האב זקן מאד והנער עצמו אינו נער רק ילד קטן וגם כי הוא בן זקונים אשר בטבעו להיות חלוש מאד כנודע בחכמת הטבע ונוסף על זה כי אחיו מת ויותר הוא לבדו מן אותה האם החביבה לאבינו והשטן מקטרג בבני אותה האם כי כבר אחיו מת ולא נותר ממנה כי אם הוא וכמו שאמו היתה אהובתו גם לו ואביו אהבו מצד עצמו נוסף על אהבת אמו וכפי זה יש סכנה אם אל האב אם אל הילד והוא נמנע להביאו כללי ולא פנית לכל הסיבות הנז' והכרחתנו להורידו 'אליך וז"ש ותאמר וכו' הורידוהו אלי ומכיון שאמרנו שיש סכנת נפשות בדבר הפצרת להביאו ואמרת וזאת עשו וחיו וכן ולא תמותו ולא עוד אלא שאמרת את האלקים אני ירא ואיני רוצה שתמותו ולכן הביאו את אחיכם, ואם אתה ירא אלקים למה אתה חושש על חיינו ולא לסכנת אבינו הזקן והילד הקטן אלא ודאי שכוונתך להבטיחנו כי תשים טינך עליו לטובה נהצילו מכל נזק ופגע רע וז"ש ואשימה עיני עליו וע"י כן יוסר גם צרת אבינו הזקן ביודעו כי תשים מלך כמוך עיניך לטובה עליו, והנה עתה לא די שאינך מציל אותו מיד אחר אלא אתה בעצמך רוצה להרע לו להשתעבד בו כעבד כמ"ש הוא יהיה לי עבד: ונאמר וכו' אמרנו טענה ממוצעת הסובלת ב' פירושים והוא לא יוכל הנער נר' תליית הרעה בנער וחזרנו לומר ועזב את אביו ומת יורה שהוא רעה אל אביו לומר כי מלת ומת היא חוזרת אל הנער או אל אביו כי שניהם בסכנה וכאילו אמר ומת אחד משניהם ואע"פ שלא אמרו כך מובן הוא במה שאמרנו כי האב זקן והילד קטן כלו' ולפי זה לא יוכל הנער לעזוב את אביו וממילא משמע כי אם עזב את אביו ומת ועם כל התחנונים האלה נתאכזרת עלינו בכעס ואמרת אם לא ירד אחיכם וכו': גם אפשר ירמוז בדבריהם כי היות ששני דברים אמרו להנצל מטענת מרגלים הא' יש לנו אב זקן והב' וילד זקונים והיה לך להשיב באלו תבחנו בבוא

אביכה ואחיכם כי אם הוא מפני רחמים כ"כ היה ראוי לרחם על הילד הקטן כמו על האב הזקן וראינו כי מעולם לא נתרצית כי אם בבוא אחיכם בלבד וכמ"ש בזאת תבחנו כלו' בזאת ביאת אחיכם ולא בביאת אביכם וכל זה יורה היותך חפץ לקחת את הנער: ויהי כי עלינו וכו'. סיפרו לו ג"כ את כל הקורות אתם עם אביהם כדי שיתרכך לבו מעט וירחם עליהם כמו שביארנו למעלה כי גם זו היתה כוונתו של יהודה במ"ש ויגש אליו וכו' וסיפרו כי לא המתינו עד תום הלחם אלא תיכף כי עלינו קודם שנתיישב בביתינו ונגד לו ולכן לא אמר ויהי כי באנו ולא הועיל כלום, וזה נרמז באו' ויאמר אבינו שובו וכו' כלומר והמתננו עד תום הלחם עד כי הוצרך אבינו לחלות פנינו שנשוב לשבור בר ולא חשש למיתת הרעב מרוב תשוקתו בנער וכל זה יורה כי היה סכנת נפשות כנ"ל, ואף גם אז כי אזל הלחם לא נתרצה עד כי דברנו אליו בלשון שלילה כי היא מהנמנע וז"ש ולא נוכל לרדת כלל ולחזק הענין התחיל בל' שלילה ולא נוכל לרדת ואח"כ חזרו לומר התנאי אם יש אחינו וירדנו ועוד חזרנו לבסוף בלשון שלילה כי לא נוכל וכו': או יראה ונאמר כבר עתה לא נוכל לרדת כי עבר זמן רב שלא ירדנו וגם אם נוריד הנער לא יתרצה כי יאמר הנחתם לשמעון אחיכם במאסר כל זה הזמן וגם לא חששתם להשיב תשובה כלל עד כי צר לכם חוסר לחם אבל עכ"ז נכניס עצמינו בספק ואם יש אתנו אחינו הקען וירדנו לפי שזה ספק אבל הבחינה האחרת והיא לראות את פני האיש ואחינו הקטן איננו אתנו זה ודאי מהנמנע כי לא נוכל לראות וכו', ועדיין לא נתרצה לשלחו וזלגו עיניו דמעות בדבר' תחתונים ובסיפור צרותיו באורך וז"ש אתם ידעתם וכו' יראה אעפ"י שלא היה בדעתי לדבר דברים אלו כי מחשיב אני את בני רחל יותר מכם מפני כבודכם האמנם לפי שכבר אתם ידעתם מעצמיכם ענין זה לא אחוש לגלותו הלא הוא כי אשתי האמיתית רחל עיקרה של בית שנים בלבד ילדה והם הבנים אשר לי בפרטות וז"ש ג"כ לי ר"ל לבדו יחידי וכמו שית' במ"ש ולקחתם גם את זה וכו': ויצא הא' היותר מיוחד שעליו נאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר וכו' יצא מאתי ולא הרחיק נדוד למרחוק ותיכף קרהו אסון והלואי אם נפל בחולי מעינוי הדרך ומת אמנם לא נודע ממנו דבר כלל הלואי שכיון שנטרף ראיתיו בעיני לקוברו כי הלא גם את זה ספק הוא אצלי כי הלא ואומר אני אך טרוף טורף ולא מפני שאח"כ ראיתיו כי לא ראיתיו עד הנה ולא זכיתי לקוברו ולראותו מת או טורף. וא"כ גם כי את זה תקחוהו אתם בידיכם עמכה ואיננו יוצא יחידי כמו הראשון כמ"ש ויצא האחד שפי' יחידי כנ"ל עכ"ז וקרהו אסון כי אתחזק סכנתא בבני האשה ההיא וזהו ג"כ מ"ש גם את זה לרבות כי גם זה שאינו יחידי וקרהו אסון. וכפי פי' הב' במלת הא' שר"ל המיוחד באהבה וחבה ואמר כי אם הראשון

המיוחד באהבה וגם כי מעצמו יצא ועכ"ז לא ראיתיו מכ"ש גם את זה בנימין שאינו מיוחד לי באהבה וטפל הוא אל הראשון ועוד כי אתם לוקחים אותו בהכרח במאמר מלך מצרים על ידי מחלוקת כי ודאי שיקרהו אסון שלא תחושו אליו וגם אם תחושו הנה מלך מצרים יקחנו בזרוע, אם כך תעשו והורדתם את שיבתי ברעה שאולה כי שרוי בלא אשה ר"ל בת זוגתו העיקרית שרוי בלא עובה ומכ"ש אם תמות היא וגם בניה ששרוי ברעה ולא תפרד ממנו הרעה אפי' עד רדתו שאולה וכל דברים אלו השומעם בלי ספק יכמרו רחמיו מאד וראוי לך לרחם עליו, והגם כי אין אתה מאמין בתורתינו כנז' שרוי בלא אשה וכו' לפחות ראוי לך להודות כי והיה בראותו וכו' ירד ביגון שאולה אף אם אינו ברעה ממש כדברי אבינו לפחות יגון גדול יהיה בלבו על זה:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת ויחי

ויחי יעקב וכו'. בס' הזוהר אמרו כי כמנין ויח"י היו ימי שלות של יעקב י"ז שנים משנולד יוסף עד שנמכר וי"ז שבארץ מצרים. ויש לעורר למה הודיע כמה חי במצרים ודי כשיודיע כללות כמה ימי חייו קמ"ז שנים כבשאר כל האבות. ועוד כי עדיין עתה לא היה חולה עד אח"כ כמ"ש ויהי אחר הדברים וכו' ולמה הזכירו מעתה אל נא תקברני במצרים. ואם יצחק אמר לעשו הנה נא זקנתי וכו' ועתה שא נא וכו' אף כי לא הי' חולה היה לפי שהגיע לימי אבותיו קרוב לחמש שנים כמשז"ל אך יעקב עדיין היה רחוק מאד מימי אבותיו על הפחות ימתין עד שיגיע להם, ומכח ב' חקירות אלו תפול קושיא בכתוב באו' ויקרבו ימי ישראל וכו' וכי מהיכן ידע שקרבו ימיו אשר מסיבה זו ויקרא לבניו וכו' והרי לא הגיע לימי אבותיו וגם לא חלה. ובאמת שהיינו יכולין לתרץ כפי משז"ל על הנה אביך חולה שהיה דבר חדש שעד אז לא חלה אדם בעולם אלא הוא וכיון שהיו מתים פתאום בלי חולי לא היה יודע עת מותו ולכן ויקרא לבנו ליוסף וכו' אך עדיין קשה שימתין עד שיגיע לימי אבותיו כנז'. גם קושיא זו היא יותר עצומה למעלה במ"ש ימי שני מגורי ק"ל שנה ולא השיגו את ימי חיי אבותי ומי הגיד לו שימות אז ולא ישיג לימי אבותיו ואולי יאריך ימים וישיג יותר ויותר, ואם על אותה שעה עצמה היה אומר א"פ ממה היה מצטער ואו' ולא השיגו וכו' מכיון שהיה אז בחור ורך בשנים, גם ענין סמיכת הפרשיות ובפרט היותם בתכלית הדביקות עד שהיתה פרשה זו סתומה כמשז"ל: והענין כי הפרשה עצמה הרגישה הקושיא שהקשינו בפרשה הקודמת ולא השיגו את ימי וכו' גם קושיא אחרת מה טעם יעקב בחיר שבאבות ואדרבה היה ימיו הרבה מועטין מימי אבותיו ולא עוד אלא שכל ימיו היה בצער כמ"ש לא שלותי ולא

שקטתי וכו', וז"ל ויחי יעקב וכו' כלומר לא היה חיים טובים של שלוה ליעקב הבחיר שבאבות רק אלו י"ז שנים שחי בארץ מצרים כנז' בפרשה שקדמה וישב ישראל וכו', כי בפ' וישב יעקב ביקש לישב בשלוה וקפץ עליו רוגזו של יוסף ולכן נק' בשם יעקב אבל כאן וישב ישראל בארץ מצרים ונק' בשה ישראל ושררה לפי שביקש ונתקיימה בידו כמ"ש ויפרו וירבו מאד וכו', וזאת הישיבה נק' חיי יעקב של שלוה והיה י"ז שנים בלבד וכל ימיו היה בצער. ועוד אחרת ענין קצרות ימיו כי ויהי ימי יעקב וכו' קמ"ז שנים ולא הגיע לאורך ימי אבותיו, ומכל זה יבא האדם להסתפק אולי לא היה צדיק כאבותיו ח"ו ובא הכתוב להודיע כי לא כן הוא ח"ו אלא ויקרבו ימי ישראל למות כמו שית', נמצא כי היתה פרשה זו סחומה להסמך אל הראשונה לשתי סבות, אם לתרץ: ענין ולא השיגו ימי שני אבותיו וכו', ואם לענין וישב ישראל בארץ מצרים וכו', ואלו לבד היו חיי יעקב ויחי יעקב וכו', ב' קושיות חזקות אלו יתורצו במ"ש ויקרבו ימי וכו' כאשר נבאר מה שייך קריבת הימים ואדרבה רחוקם מן האדם הם סיבת המיתה, אך ירמוז אל מ"ש בס' הזוהר פ' וישב כי אף שאמרנו ששבעים שנה שחי דוד המלך ניתנו לו מאדם הראשון הנה ב' האבות שהם גלגולי אדם הראשון וגם יוסף הוצרכו לחזור וליתנה לדוד, כי יצחק חי ק"פ שנה שיעורו האמיתי ולא נתן כלום, ואברהם חי קע"ה ונתן ה' שנים לדוד, ויעקב חי קמ"ז ונתן כ"ח שנים לתשלום קע"ה כאברהם, ויוסף חי ק"י ונחן לדוד ל"ז שנים לתשלום קמ"ז של יעקב, הרי שבעים באופן שימי ישראל הם מרצונם קרבו לו המיתה שימות מהרה בן קמ"ז שנים לתת הכ"ח לדוד ולא מפני חטא ח"ו נתקצרו ימיו וז"ש ויקרבו ימי ישראל למות ולא חטאותיו קרבו לו המיתה, וזהו הטעם הזר"קא. והסגול"תא שעל ויקרבו ימי ישראל למות כי הוא. מרצונו זרק הכ"ח שנים למרחוק לדוד המלך וישכב. עם אבותיו בחיר שבהם כענין ג' נקודות הסגולתא אברהם ויצחק שוים ויעקב נח על גביהם, ודע כי יצחק לא נתן לו מאומה לפי שמת בן ל"ז שנים בעת העקידה ופרחה נשמתו ונכנסה אחרת כמ"ש בס' הזוהר על הטעם למה לא כתיב יצחק יצחק שני פעמים כאברהם ויעקב ופרץ ומשה ושמוואל, כי ב' נשמות יש לכל צדיק כנז' בפ' נח ואם ליצחק עצמו הוצרכו שנים וחיים מנשמתו החדשה איך יתן חיים אל דוד ולכן נכנס תמורתו יוסף ונתן לדוד ל"ז שנים כנגד ל"ז שני חיי יצחק קודם העקידה והענין כי נוטל חיים מן תפארת ונותנן ליצחק שהוא הגבורה ולדוד שהוא המלכות דלית לה מגרמה כלום, ולהיות יוסף מכריע הוא קרוב ליצחק שהיא אותיות ק"ץ ח"י ויוסף הוא יסוד קץ הת"ת וסויומו ונק' ח"י בסוד הצדיק הנק' ח"י ובסוד אחרי ראותי את פניך כי עודך חי. ובזה תבין מ"ש ויקרא לבנו ליוסף כי הוא בנו המיוחד לו יסוד סיום הת"ת, והודיעו ענין

הזה שביארנו' כי זה שהיה מצוהו מעתה אל נא תקברני במצרים היה לפי שקרבו ימיו למות וגם הודיעו שלא יחשדהו שנתקצרו ימיו מפני החטא אלא ברצונו נתן כ"ח שנים לדוד ושגם הוא יוסף יתן לו ל"ז שנים כי אין בכל בניו נק' בנו בעצם כמוהו וז"ש לבנו ליוסף ולא אמר ויקרא ליוסף, וע"ד הפשט יתן טעם למה לא מצוה כן לכל בניו יחד ונתן ב' טעמים וזה, כי ביוסף היה ב' טעמים אם שהיה בנו ואם שהיה יוסף מלך ויש בידו לקיים דברו ולא כן אחיו, ולזה לא אמר לבנו יוסף לרמוז שהם ב' טעמים הא' לבנו לסיבת היות בנו והב' ליוסף לסיבת היותו יוסף מלך אף אם לא היה בנו, ואחר שנשבע לו יוסף לקיים דבריו סמך על דבריו ושתק עד עת פטירתו ואז לא גילה להם דברו עם יוסף מפני הקנאה אך לכולם יחד יקרא ויאמר להם קברו אותי אל אבותי אל המערה וכו'. או יהיה ע"ד משז"ל אל ויאמר ליוסף הנה אביך חולה זה אפרים שהיה תמיד יושב ולומד עם יעקב וכן בכאן ויקרא לבנו ר"ל ויקרא יעקב לבנו וביאר בנו של מי ואמר ליוסף כלומר כי היה אפרים בנו של יוסף והוא היה השליח של יעקב והודיענו מ"ש לעיל שהיה הדבר בסוד שלא ירגישו אחיו ויקנאו בו ולכן היתה השליחות ע"י אפרים בנו. אם נא מצאתי חן בעיניך נא עתה שאתה מלך ואני הדיוט אני משים הדבר בספק אם מצאתי חן אם לאו, ופי' נא ר"ל עתה שאם הוא לשון בקשה הל"ל נא אם מצאתי וכו' שים נא ידך וכו' לא לישבע דא"כ מה הוצרך למטה לחזור ויאמר השבעה לי, אך כונתו לומר טעם למה אני מפציר בענין אל נא תקברני ואמר שים נא ידך וכו' יראה כי מעולם לא חטאתי בברית קודש אפילו בטיפת קרי כמ"ש ז"ל על כחי וראשית אוני ואין נק' צדיק רק הנזהר מן הקרי כנודע ועליו נאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ, ולכן לי נא לירש ארץ כנען ואל תקברני אלא שם ונמצא כי החסד הזה שאני שואל ממך הוא 'אמת כפי הדין וז"ש חסד ואמת וזהו סוד תתן אמת ליעקב בסוד כלה זרע אמת. אל נא וכו' הל"ל נא אל תקברני וכו' אם הוא לשון בקשה אבל הוא לשון טתה, כלומר אין כוונתי כמו מה שתצוה את בניך והעליתם את עצמותי וכו' אמנם נא ר"ל אפילו עתה תיכף אחרי פטירתי איני רוצה שתקברני במצרים ותאמר בשאח"כ תעלה עצמותי ביציאת מצרים, והטעם כי אני משונה מכל הצדיקים שלא ראיתי קרי מימי כמ"ש שים נא ידך וכו' כנז'. וא"ת מה תועלת יש לך בזה כיון שיצאה נשמתך בארץ טמאה כמ"ש ר' אליעזר בסוף מס' כתובות אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה, לז"א ושכבתי עם אבותי תיכף בפטירת נשמתי תלך לה לשכב עם אבותי ומובטחני בזה לסיבה הנז'. וכיון שכן ונשאתני גם את גופי אני ממצרים וקברתני גם לגופי בקבורתם בעפר עם אבותי והריני כאילו קלטני מחיים כי הגוף הולך אחר הנשמה. או ירצה אילו הייתי

מת ודאי שהענין כן אבל אני איני עתיד למות אלא ושכבתי עם אבותי שכיבה כבחיים ולא מיחה ממש וכמשז"ל יעקב אבינו לא מת וא"כ אין זה נק' קולטתו לאחר מיתה כי תמיד אני חי ולכן ונשאתני ממצרים וכו'. או יראה הטעם שאני אומר אל נא תקברני במצרים אפילו עתה הוא לפי שאני מוכרח לשכב עם אבותי כנודע כי לכן נק' מערת המכפלה וקרית ארבע שנקברו בה ד' זוגות וכמו שאדם ואברהם ויצחק וג' זוגותיהם וכמו כן לאה זוגתו כולם נקברו בה תיכף אחר פטירתם גם אני צריך לכך וז"ש ושכבתי עם אבותי ולכך ונשאתני וכו'. ויאמר אנכי אעשה כדבריך, כלומר אני בבחירתי אבל הנני משוטבד לפרעה ואם לא יניחני מה בידי לעשות, אז נתן לו עצה השבעה לי וע"י כן אם יכריחך לעבור השבועה תשיבהו שתעבור גם על שבועתו שלא תגלה למצרים שאינו יודע לשון הקודש כמשז"ל על אבי השביעני לאמר וכו' וזה ג"כ אמר וקבור את אביך כאשר השביעך כי אילו לא השביעך לא הייתי מניחך לעלות, נמצא כי מ"ש ויאמר השבעה לי לא מפני שלא בטח באומרו אנכי אעשה כדבריך רק עצה טובה קא משמע ליה. וישתחו ישראל על שנתקיימה בקשתו תיכף טרם היותו חולה במטה וז"ש על ראש המטה ר"ל טרם המטה, ואילו כדברי רז"ל שהשתחווה לשכינה שהיתה בראש המטה במראשותיו של חולה אי אפשר כי עדיין לא היה חולה עד אח"כ כמ"ש הנה אביך חולה וכו'. ויהי אחרי הדברים וכו', אחר הדברים שהגיד לו כי מרצונו קרבו ימיו למות לתת חיים לדוד המלך ויאמר אפרים ליוסף הנה אביך חולה בפועל ונתקיימו דבריו ובנבואה גמורה היו, גם הודיע הכתוב כי היתה רוח הקודש שורה עליו תמיד וזה כי הרי ויקח יוסף את שני בניו עמו יחד ולא הקדים לשלוח לפניו את אפרים הרגיל תמיד עם יעקב ועכ"ז ויגד ליעקב הנה בנך יוסף בא אליך ודאי שע"י רוח הקודש ידע זה. ולרמוז זה לא אמר ויאמר ליעקב כמו שנאמר ביוסף ויאמר ליוסף רק ויגד כנודע כי כל הגדה היתה ע"י חכמה ורוח הקודש כמשז"ל כי בנין אב לכולן ויגד לך תעלומית חכמה, ומכיון שהגדה זו ע"י רוח הקודש יכלה להודיעו כי הנה בנך יוסף בא אליך כלו' לתועלתך לקיים מה שביקשת ממנו בתחלה אל נא תקברני במצרים וכו' הפך מ"ש בעשו וגם הולך לקראתך להלחם עמך אבל יוסף בא אליך ועדיין קיים במאמרו. אז ויתחזק ישראל ע"י השמחה וישב וכו', ותיכף קודם כל דבר כיון שידע שקיים הוא בדיבורו רצה להודיעו כי גם כי בראשונ' לא שאל ממנו רק על צד החסד של אמת בלתי גמול כפירש"י, הנה עתה בראותו טוב לבבו הנה הוא רוצה לתת לו שכרו הרבה מאד וזה כי הנה אל שדי נראה אלי וכו' ועם כי הברכה ההיא היתה לי כמ"ש ויברך אותי כי הלא אמר לי גוי וקהל עמים הם שלשה ולא נולד לי רק בנימין לבדו, ואמנם ועתה ר"ל עתה שרצונך לקיים שאלתי אתן

לך מתנה גדולה כי אותם הב' יהיו הם אפרים ומנשה אע"פ שהם בניך אחשבם כראובן ושמעון באופן שיהיו לי ר"ל כאילו הם בני שלי ויטלו ב' חלקים בנחלת הארץ, ואמנם גם שלענין הנחלה יהיו שוים, לענין הדגלים יהיה אפרים ראש הדגל וז"ש אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי שכמו שראובן בכור וראש הדגל על שמעון כן אפרים דגלו קודם למנשה ונק' בכור כמש"ה אפרים בכורי הוא ולא כדבריך כי מנשה הבכור, אבל זה מפני שאני אביכם ויכול אני להרבות לזה ולמעט לזה ולהכניס אפרים ומנשה בחשבון הי"ב שבטים: ומולדתך וכו' אינו בידי כי הרי לא נאמר לי רק וקהל גויים ומיעוט רבים שנים ולא כל בניך אבל על שם אחיהם יקראו בנחלתם, ובכלל דבריו רמז לו כי כל דבריו הם ע"י רוח הקודש כנז' והנה הוא מתנבא שלא יהיו לו בנים אחרים זולתם ולזה לא אמר אשר תלד אלא הולדת כלומר כבר נתבטלו והולדתם דרך צפרני ידיך כנודע בסוד ויפוזו זרועי ידיו כי י"ב שבטים היו עתידים לצאת גם מיוסף אלא שהעשרה יצאו דרך צפרנים ולא נולדו לו דרך לידה גמורה רק שנים אפרים ומנשה וזהו סוד אשר נתן לי אלקים בזה ר"ל ב' בנים אלו לבד נתן לי אלקים תמורת י"ב בנים כמנין זה שהיונין זה שהיו ראויים לצאת ממנו, עוד רמז לו כי כיון שהחטא הנז' באונס ולא ברצונו עוד יתוקן הדבר אח"כ שיבואו דרך לידה בזרע מנשה ואפרים וז"ש על שם אחיהם יקראו בנחלתם כי גם שהיו ראויים להקרא בשמם עצמם ולירש כל אחד מהם נחלתו הראויה לו אך עתה יצאו כולם מזרע אפרים ומנשה באופן שיקראו על שם אחיהם ויאמרו אלו הם מזרעם של אפרים ומנשה וכן לענין הנחלה לא ירשו רק בנחלתם של אפרים ומנשה לבדם. וא"ת וכי בידך היא לעקור הירושה של תורה מב' בניך ולתתה לאפרים ומנשה לז"א ואני בבואי מפדן ארם מתה עלי רחל כענין איש נעמי כי האשה שהיא בת זוגו של האדם היא העיקרית ועליה נאמר אין האיש מת אלא לאשתו ואין האשה מתה אלא לבעלה, וז"ש מתה עלי רחל כי היא אשתי העיקרית וזה כנודע כי הלא ברחל עבדתי עמך וא"כ הבכורה האמיתית לך היא והבכור מן הדין נוטל פי שניים בנחלה. והראיה לזה כי השי"ת הסכים לזה כי הרי ואקברה שם בדרך עצמו של אפרת ולא הכנסתיה לעיר עם שהיתה קרובה בעוד כברת ארץ והטעם לפי שעל פי הדיבור עשיתי כדי שתעמוד רחל מבכה על בניה בגלות כמשז"ל, ומן הראוי שתקבר שם לאה שהיו לה ששה בנים אלא מלמד שכל י"ב שבטים בניה של רחל נק' וזה יורה על הנז', א"כ מן הדין אתה הוא הבכור ויכולני להכניס בניך במנין הנחלה. וזהו סוד משז"ל ורחל עקרה עיקרה של בית, וזהו סוד מושיבי עקרת הבית ר"ל את רחל הנק' עקרה בלי בנים הושיבה הקב"ה ועשאה אם הבנים כל הי"ב שבטים כמ"ש רחל מבכה טל בניה. או יראה הנה לסיבת

החסד שתעשה עמי לכן אפרים ומנשה כראובן וכו' כנז' ועוד סיבה אחרת לפי שלאה זכתה ליקבר עמי במערה אך רחל לא נקברה עמי במערה אלא בדרך אפרת ולא עוד אלא שמתה בקיצור ימים וכל זה לסיבת שאני קללתיה עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה וז"ש מתה עלי בעבורי, וכיון שכל העונשים האלו היו בעבורי ואני גרמתי לה שאותם שניים הנק' קהל גויים לא יצאו ממנה לכן יתקיימו בך שאתה בן שלה: ויחי יעקב וכו'. ענין סמיכת הפרשיות היא כי למעלה כתיב רק אדמת הכהנים לא קנה ועכ"ז חזר שנית באחרונה לכתוב רק אדמת הכהנים לבדם וכו' וסמך ליה וישב ישראל בארץ וכו', ויובן במה שנת' אצלינו בפסוק וישב יעקב בארץ מגורי אביו וכ"כ לפי שהיה מבקש לישב בשלוה ולבנות בתים של יישוב בארץ כנען שעדיין לא היתה שלהם עד ודור רביעי ישובו הנה לכן קפץ עליו רוגזו של יוסף, אך כאן אעפ"י שכל העם העביר אותו לערים וכו' ולא הניח במקומם רק את אדמת הכהנים לבדם ולא זולתם וזהו שהוסיפו בזה הפסוק השני מלת לבדם כי שאר כל המקומות המצריים העבירם לערים אעפ"י שהם תושבי הארץ ושלהם היא עכ"ז ישראל אעפ"י שהי' גרים וישב ישראל בארץ גושן ולא העבירם לערים כלל אלא בנו שם בתים של יישוב גמור ויאחזו בה כענין חזקה ממש, ועכ"ז לא הקפיד הקב"ה עליהם אלא אדרבה ויפרו וירבו מאד ולזה חזר לכתוב שנית פסוק רק אדמת הכהנים וכו' להסמיכו אל פסוק וישב ישראל כנז'. וביאר עתה הכתוב עד אימתי נמשך ענין זה של ישיבתם בארץ גושן בשלוה גמורה ואמר כי הנה היה זה כל המשך חיי יעקב במצרים שהם י"ז שנים עד שמת ויהי ימי יעקב וכו' ולא קפץ עליהם שום רוגזה אעפ"י שנתיישבו בארץ לא להם ג"כ, וביאר הטעם לזה כי הוא לפי שויחי יעקב בארץ מצרי' במקום שנגזרה גזרה לישב שם אבל מה שנתיישבו בארץ כנען ולא נתנו אל לבם כי עתידין המה לירד מצרימה בגלות לכן נגזרה עליהם קפיצת רוגזו של יוסף וזה ענין סמיכת הפרשיות. וכמ"ש למעלה ויאחזו בה ירמוז אל מש"ה בס' יהושע ויקח יהושע את כל הארץ הזאת וכו' ואת כל ארץ הגושן וכו' כי ארץ הגושן סמוכה אל ארץ פלשתים מצד מערבית צפונית וסמוכה לארץ כנען מצד מערבית דרומית וגם ארץ פלשתים הוא מכלל ארץ כנען כנודע מענין עזה וצידון וצור, ולכן ויאחזו בה ישראל מעתה בכוונה גמורה להתחיל להחזיק בה מעכשיו שלקחוה במתנה מן פרעה ע"י יוסף וקנו אותה בחזקה זו כדי שתשאר להם אח"כ בזמן יהושע אע"פ שאינה מארץ כנען אלא ע"י המתנה הנז' ואח"כ ויאחזו בה קנו אותה מעתה בחזקה. או יראה כי היה סמיכת הפרשיות כי ירמוז אל משז"ל כי לא נפטר יעקב מן העולם עד שראה שלשים רבוא מבני בניו ואפשר כי זהו ענין מ"ש פ' שמות ובני ישראל פרו וישרצו וכו' הם ששה רבויים כנגד ישראל

שהיה ס' רבוא אבל עתה בחיי יעקב כתיב ויפרו וירבו מאד שהם ג' רבויים כנגד שלשים רבוא שהיה בזמן חיי יעקב וזהו דסמיך ליה ויחי יעקב וכו' כי בחייו ראה פרי' ורבי' של שלשים רבוא כנז'. או יראה ויחי יעקב וכו' ירמוז אל מ"ש למעלה ותחי רוח יעקב אביהם ותרגם אונקלוס ושרת רוח נבואה על יעקב והוא כי להיותו עצב ממכירת יוסף נסתלקה ממנו רוח נבואה וכשומעו כי הוא חי חזרה נבואתו לשרות בו כבתחלה ואמנם זה היה בעודו בארץ כנען הראוי' להשראת השכינה כנודע וכמ"ש לאברהם לך לך מארצך וכו' ושם נאמר ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו ראי' גמורה משא"כ בארם נהריים ולכן חזר הכתוב פה להודיע כי גם בארץ מצריה שרתה עליו חיי הנבואה וז"ש ויחי יעקב בארץ מצרים אעפ"י שהיא ערות הארץ וזה לסיבת היותו שמח מאד בענין וישב יש' בארץ גושן ויפרו וכו' וזהו ג"כ ענין סמיכת הפרשיות. והנה כל י"ז השנים שהיה יעקב במצרי' היתה הנבואה שורה עליו והורה לנו הכתוב כי גם במצרים היה צופה בנבואה וז"ש ויהי ימי יעקב וכו' והענין כי יש להקשות למה יעקב צוה ליוסף לקוברו בארץ כנען קודם שיחלה כי הרי אח"כ כתוב ויהי אחר וכו' הנה אביך חולה וה"ל להמתין עד אשר יחלה ואז יצוה את בניו כמו שהיה כמ"ש ויכל יעקב לצוות את בניו ויאסוף וכו' ועוד כי ענין ויהי ימי יעקב וכו' מקומו הוא בסוף הפרשה כשנפטר ולא עתה. ועוד כי מהיכן ידע כי קרבו ימיו למות כיון שעדיין לא הי' חולה ובפרט כי עדיין לא הגיע לימי אבותיו כנ"ל בדרך הראשון למעלה וע"ש. וכל זה ביאר הכתוב ויחי יעקב בחיי הנבואה וע"י כך ידע כי אינם רק י"ז שנים וכפי זה כבר ידע כי יהיה ימי חייו קמ"ז שנה ובהיותו בן קמ"ז שנה אשר כבר ראה כי כבר ויקרבו יעי ישראל למות לא המתין עד שיחלה אלא מתחלת השנה ויקרא לבנו ליוסף וכו', ואגב ארחי' באו' בתחלה וישב יש' ואח"כ חזר לקוראו בשם יעקב ויחי יעקב וכו' וחזר ואמר ויקרבו ימי ישראל וכו' הורה בזה כי בהיות לו שרה ושמחה נק' ישראל לשון שרה כי הוא אותיות ל"י רא"ש וז"ש וישב ישראל וכו', גם הרויח ריוח אחר כי מה שבתחלה היה נק' יעקב לשון עקב ושפלות וזה היה קודם אשר ידע כי יוסף חי והיה עצב בלתי השראת השכינה ונבואה הנה עתה ע"י וישב יש' וכו' אותו שהיה נק' יעקב שרתה עליו נבואה וז"ש ויחי יעקב וכו' ולפי שחזר למנות כל ימי חייו ורובם ככולם היה ימי צער חזר להזכירו בשם יעקב וז"ש ויהי ימי יעקב וכו' אך בסוף ימיו שאז קרבו ימיו וכבר אז היה בתכלית השמחה של העוה"ז וגם כי ראה כי קרבו ימיו לפניו ית' שלימים בתורה ובמצות ד' הנז' בס' הזוהר אז חזר להזכירו בשם ישראל, ואמר כי כאשר ויקרבו ימי ישראל תיכף ויקרא לבנו וכו' כנז' ולא המתין עד אשר יחלה כנז' וז"ש ויקרבו וכו' ואמנם לא קרא לכל אחיו רק ליוסף לבדו וזה לשני

טעמים הא' לסבת היותו בנו היותר אהוב לו מכל בניו כי בן זקונים הוא מיוחד לו וז"ש לבנו והב' כי הוא יוסף השליט כו' ובידו יכולת משא"כ באחיו. או ירמוז במ"ש לבנו אל משז"ל כי בן זקונים הוא לו זיו אקונין דומה לו וכן אמרו כל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף והוא .בסוד היותם תרין וי"ן שבשם ההוי"ה כנודע והנה כמו שיעקב אמרו עליו שלא ראה טפת קרי כל ימיו כמ"ש כחי וראשית אוני כן יוסף נק' צדיק כי נזהר באות ברית קדש כיעקב לכן נק' בנו בייחוד יותר משאר בניו ואליו ציוה שיקברהו כנודע ענין ההקפות הנעשות אל המת ע"י הצדידים הנזהרים מקרי להסיר כחות הטומאה שלא יתדבקו אז כנודע. ויאמר לו וכו' הנה כתיב וישראל אהב את יוסף וכו' והגיעה השעה שתפרע לי החוב ההוא שגם אני אמצא חן בעיניך וז"ש אם נא ר"ל עתה שים נא ידך תחת יריכי ואל תדחה אותי כי אמתין עד שאחלה כי הרי קרבו ימיו למות כי כן ראיתי במראה הנבואה כנ"ל וגילה לו הטעם למה בחר בו משאר בניו בצואה זו נרמזה לו באו' שים נא ידך וכו' כי במצות המילה שניהם נק' צדיקי' כנז' על ויקרא לבנו ליוסף, והנה רצוני שתעשה עמי חסד ואמת כי אילו תקברני במצרים עתה ואח"כ כשתגאלו תוליכו עצמותי אתכם כענין צוואת יוסף לאחיו הנה היה זה חסד א' אבל רוצה אני עוד חסד אחר גדול מזה והוא הנק' אמת יען כי הוא חסד אמיתי כי אין למעלה ממנו שאל נא אפי' עתה אל תקברני במצרים גם אותי קודם שאחזור להיות עצמותי בלבד אלא תיכף כאשר תצא נפשי ושכבתי עם אבותי תיכף ונשאתני ממצרים .כמו שאני בשר וגידין ועצמות באופן כי הקבורה הראשונה תהיה שם בקבורתם וז"ש וקברתני בקבורתם ולא שתקברני במצרים קבורה הראשונה ואח"כ בעלות ישראל לארץ כנען תוציאני מזו הקבורה ותחזור לקבור אותי פעם שנית בקבורת אבותי. ויאמר השבעה לי לא מפני שאיני מאמין לדבריך כי אם מפני שאתה תח"י פרעה ואולי לא יתרצה וכאשר תהיה מושבע יניחך ולבשביל יתיר שבועתך תהיה השבועה על דעתי כדי שלא יהיה לה שום התרה וז"ש השבעה לי כלו' לדעתי ואמנם שיכריחך לעבור על השבועה זה לא יהיה כמשז"ל על אבי השביעני לאמר ואם תעבירני כם אני אעביר על מה שהשבעתני שלא לגלות למצרים שאינך יודע לשון הקדש, וכפי זה אין לתמוה על יעקב איך השביעו על דבר שאין בידו לקיימו וגם יוסף עצמו איך נשבע לשוא והנה יעקב מובטח היה כי כל בניו צדיקים ולא היה מסתפק רק ביוסף שלהיותו כ"כ זמן במצרים וגם כי היה מלך אולי היה בו איזו שמץ דופי ועתה ראה כי מטתו שלימה לגמרי בכל בניו משא"כ במטות אבותיו והוא היה: ראש לכל מטות הצדיקים לכך וישתחו ישראל אל השי"ת על סבות היות מטתו ראש לכל מטות יצורי עולם: ויהי וכו' כל ויהי הוא לשון צער הלא כי יען עדיין יעקב לא היה חולה ועכ"ז

ביקש לצוות אל יוסף באו' כי הן קרבו ימיו למות ופתח פיו לשען והנה נתקיים הדבר כי אחר הדברים האלה ושכבתי עם אבותי וכו' ויהי הצער הזה כי הוגד ליוסף הנה אביך חולה ככל אשר יצא מפי חולה של מיתה ממש כמו שהוא אמר וז"ש הנה. גם ירמוז אל משז"ל בענין מצות ביקור חולים כי כשבן גילו נכנס לבקרו מיקל מעליו א' מס' מחולי' וז"ש ויאמר ליוסף הנה יעקב המכונה אביך יותר מלכל שאר בניו ע"ד שאתה בנו מיוחס לו יותר משאר בניו כנ"ל על ויקרא לבנו ליוסף והנה אתה בן גילו יותר מן אחיך כנ"ל כי זיו אקונין דומה לו לכן הנה הוא חולה לך ובקרהו אולי יקל החולי מעליו א' מס' חלקים וז"ש הנה שהיא בגי' ס' אז ויקח גם את שני בניו המיוחסי' אל יוסף והם בני גילו ג"כ ובהיותם שלשה בני גילו יקל מעליו החולי כענין והחוט המשולש וכו', ויגד ליעקב הוא רוח נבואה הנ"ל במלת ויחי יעקב כנז' היא שהגיד זה ליעקב כי כל הגדה לשון חכמה ברוח הקדש ואח"כ עוד בא מבשר ושליח אחר ויאמר ליעקב ג"כ הנה בנך יוסף הנק' בנך להיותו בן גינך הנה הוא בא אליך כלו' כי ע"י בואו יהיה תועלת אליך להקל מעליך א' מס' מחוליך וז"ש ג"כ הנה כמנין ס' אז בבואו ויתחזק ישראל כי הוקל החולי מעליו קצת ולא שהיה כן מפני כח הדמיון שנתפעל בו כנודע אלא היה באמת כי הנה וישב על המטה ישיבה גמורה מעשיית מה שלא היה כן טרם בואו ואילו היה כח הדמיון לא היה יכול לישב על המטה בפועל כל המשך הזמן אותו הדיבור שדברו יחד מכאן עד ויקרא יעקב אל בניו וכו': דרך רמז ויחי יעקב וכו'. יובן במ"ש למעלה ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי וכו' והענין כי הנה אדם הראשון נתגלגל ביעקב לכפר עון גילוי עריות כנז' בסתרי תורה פ' קדושים וכנגד ק"ל שנים שהיה אדם מוליד שדין ורוחין ולילין הוצרך יעקב להיות בצער צרות גדולות שיעור: דף נה ע"ב: ויחי יעקב בארץ מצרים וכו' י"ל למה חלק שני חיי יעקב לב' חלקים מה שחי במצרים ושאר ימי חייו ודי לו בשיכלול כל שנותיו יחד כמה היו, ב' כפל או' ויהי ימי יעקב וחזר ואמר שני חייו. ג' כי כיון שהקדים איך ויקרבו ימי ישראל למות וצוהו להוליכו ליקבר עם אבותיו למה לא השלים ענין מה שבירך את בני יוסף ושאר הסיפורים ועשה מהם פרשה אחרת בפני עצמה ויהי אחר הדברים וכו'. ד' למה הוזכרו פה ג' פעמים מלת אם נא מצאתי שים נא אל נא תקברני ובנא הראשון יספיק, ה' למה התחיל בלשון שלילה אל נא תקברני וחזר בלשון חיוב ושכבתי עם אבותי. ו' אחר שאמר שים נא ידך וכפרש"י והשבע לי למה חזר שנית ויאמר השבעה לי ואם הוא כי אז לא נשבע עד עתה תגדל הקושיא למה לא נשבע מן הפעם הראשונה. ז' מה הצעה היא זו מה שאמר אל שדי נראה וכו' אל מה שאמר אח"כ ועתה שני בניך וכו'. ח' מ"ש ומולדתך וכו' כי הם דברים בלתי הבנה. ע'

או' ואני בבואי מפדן וכו' כי הם סיפור ללא צורך. י' אומרו מי אלה היתכן כי בי"ז שנה שישב במצרים לא ראה אותה עד ששאל מי אלה ואם מפני שעיניו כבדו מזוקן איך אמר וירא ישראל וכו'. י"א מה צורך להניחם תחלה בין ברכיו וחזר להוציאם ולסדרם. י"ב למה שכל את ידיו. י"ג איך עלה בדעת יוסף להסיר יד אביו וכו' שלא מדעתו. י"ד למה פרשה זו סתומה: והביאור נודע כי אין נק' חיי האדם אלא חיי שלוה ולא חיי צער ואמנם ראינו כי ימי חיי יעקב הנק' חיים שהם חיי שלוה לא הי' רק י"ז שנים שישב במצרים וז"ש ויחי יטקב ימים הנק' חיים גמורים של שלוה בארץ מצרים י"ז שנה כי שאר ימיו בשאר ארצות חיי צער ויסורין קשים היו לו ולא היו ראוי לזוכרם במספר ימיו ועכ"ז להיותו יעקב הצדיק ראוי למנות כל שנותיו אפי' שהם של צער ולכלול כולם יחד כאילו כולם היו חיי שלוה וז"ש ויהי ימי יעקב ר"ל כל ימיו כולם אפי' של צער הי' ימי חייו ממש ולהורות זה לא אמר ויהיו אלא ויהי להגדיל ענין הייחוד כי כולם נחשבים חיים אחדים של שלוה, והסיבה היא כי הלא הוא יעקב ולזה חזר שנית להזכיר שם יעקב והענין כי צדיק גמור כמוהו מדעתו היה מואס בחיי שלוה יבוחר בחיי צער לזכות חיי עוה"ב העקריים וכמ"ש ג' מתנות טובות נתנו ע"י יסורין תורה וא"י ועוה"ב וכיון שע"י חיי צער אלו זוכה חיי עוה"ב אמיתיים א"כ כל ימיו חיי שלוה היו:

ויקרבו וכו' לפי שאמרנו שכחו של יעקב שכל ימיו היו חיי צער ויסורין כדי לקנות חיי עה"ב נמצא כי ימיו עצמם קנו מעלה וחשיבות וכמו שחיי העוה"ב יש בהם ממשות כך ימי יעקב קנו שלימות ממש ונוכל לומר בהם ויקרבו. או יראה כי הימים הראשונים הנז' שהם חיי העוה"ז אין בהם ממשות ולכן נק' חיי יעקב אבל ימי העוה"ב יש בהם ממשות ונק' ימי ישראל לשון שררה בעה"ב ולכן שינה את שמם וקראם ימי ישראל ואמר כי עתה קרבו ימי העוה"ב שיש בהם ממשות וגם נק' ימי ישראל כנז' והגיע זמן שלהם כדי למות וליפטר מן ימי העוה"ז הנק' ימי יעקב ולהיותו צדיק גמור מואס בחיי עוה"ז כנז' לכן תיכף בראותו כי קרבו ימיו למות נתן אל לבו להקבר בקבורת אבותיו הצדיקים ולא המתין עד אשר יחלה על מטתו וגם לא המתין עד שאיזו יום יזדמן שיבא יוסף לביתו אלא שלח שליח אחריו וקראו כי כל מגמת פניו אינו חושש אלא אחר הפטירה כמנהג הצדיקים, ואמנם ענין הברכות לברך את יוסף ובניו ואת השבטים המתין עד יחלה ואז באו בניו לראותו ויברכם כי כן מנהג העולם וז"ש ויהי אחר הדברי' וכו', ורצה הכתוב לתת טעם למה קרא ליוסף מכל שאר בניו והנה היינו יכולין לומר שהטעם משום שהיה מלך והיה בידו סיפק לעשותו כמשז"נ ולכן הודיע הכתוב שאע"פ שהאמת כך הוא שאין כח ביד בניו לטשותו אלא ביד יוסף לבדו עכ"ז עיקר כוונתו היתה סיבה אחרת והיא

כי בנו העיקרי אינו אלא יוסף וז"ש ויקרא לבנו ליוסף כלו' אעפ"י שהוא יוסף מלך הטע' העקרי להיותו בנו כמו שית'. והענין כי כל עיקרו של יעקב לא הי' רוצה לישא אלא לרחל כדי שתלד ליוסף ולכן תיכף כשנולד אמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וכו' ועוד ראיה לזה כי הרי נטל הבכורה מן ראובן ונתנה ליוסף כנז' בדברי הימים. וא"ת והרי בסוף פרשה זו ציוה על הקבורה לכל בניו והתשובה כי בניו היו נשיאי' וכל א' יושב בביתו ועתה קרא ליוסף ולא ידעו בו אחיו מפני הקנאה באו' כי תמיד הוא אוהב ומחשבו יותר מכולן אך אח"כ בעת פטירתו שכולן היו מצויין אצלו הוכרח לצוות כולם יחד מפני השלום. ועוד כי אז הוצרך לצוות את כולם על סדר נשיאות מטתו כענין מסע דגלי מדבר כמשז"ל על ויעשו בניו לו כן כאשר צום וע"י כן הוכרח להגיד להם להיכן יוליכוהו להקבר. זהנה ג' מיני שאלות שאל לו הא' היא היותר עיקרית וכל כוונתו היא זאת וכנגדה חילה פניו בלשון נא שיקיימנה והיא הראשונה מכולן להיותה עיקר שאלותיו וז"ש אם נא מצאתי חן וכוונתו הוא על סיום דבריו ושכבתי עם אבותי וקברתני בקבורתם. הב' היא שישבע לקיים השאלה כנז' כי אם לא ישבע אפשר שלא יניחהו פרעה וכמשז"ל על עלה וקבור את אביך כאשר השביעך וכן אבי השביעני לאמר וכנגד זה אמר חילוי שני בלשון נא שים נא תחת 'יריכי. הג' שאם גם ע"י שבועה לא יניחהו פרעה הנה על הפחות לא יקברהו במצרים לסיבות זכרו' רז"ל לפי שעתיד ללקות עפרה בכנים וכו' אמנם יוליכהו לארץ אחרת אף אם אינו מערת המכפלה עצמה וכנגד זה אמר חילוי שלישי בלשון נא אל נא תקברני במצרים כי קבורת מצרים רעה גדולה מכולן ולכן האריך בענינה בדברי תחנונים ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים כי זה מוכרח יותר מהשאלה הראשונה גם ירמוז כי שאלה זו אינה ע"י שבועה אלא דרך חסד בלבד ואמנם אם יוכל יעשה עמו השאלה הראשונה וז"א ושכבתי וכו', יראה אל תאמר לי כי לפי שעה אחר הפטירה תקברני במצרים ואחר זמן יהיה לי פנאי ואז אוליכך כי עדיין לא הגיע זמן עשר מכות אשר כנים א' מהן גם לא הגיע זמן התחייה לשאין מתה חיים וגם כל זמן שאני חי ומלך לא אניחם שיעשוך ע"ז או אעשה ענין אחר והוא שאוליכך חוץ למצרים ואקברך שם לפי שעה ואח"כ אעלך. לז"א איני מבקש אלא שתיכף כאשר ושכבתי עם אבותי שהוא ענין הפטירה תיכף וקברתני בקבורתם ממש ולא במצרים או חוץ ממצרים אף אם הוא לפי שעה בלבד. אז ויאמר אנכי אעשה כדבריך כלו' בלי שינוי וגרעון כלל אנכי מעצמי אעשה אף אם לא תשביעני ולכן חזר ויאמר השבעה לי כי אע"פ שאתה בטוח על עצמך שתעשה אולי פרעה לא יניחך אז וישבע לו. או יראה כי תחלה השיב אנכי אעשה כדבריך כולם שהם כל ג' שאלותיך הנז' זלז"א

כדבריך לשון רבים וגם ענין שאלת השבועה אעשה ואשבע ואח"כ אמר לו השבעה לי כלו' בתחלה לא שאלתי ממך שבועה אלא על שאלה הראשונה בלבד שהוא ושכבתי וכו' כנ"ל אבל אם גם על השבועה לא יניחך פרעה פוטר אני אותך מן השבועה ואז חוזר אני לחלות פניך בלי שבועה אל נא תקברני במצרים ואין בזה שבועה רק משום ועשית עמדי חסד ואמת בלבד כנ"ל: ועתה שראיתי רצונך הטוב שאמרת אנכי אעשה כדבריך כלם ואפי' ענין אל נא תקברני במצרי' שאין בו שבועה עתה השבעה לי ע"ז שתקיים כל ג' שאלות ואפי' האחרונה אז וישבע לו לגמרי אפי' על אל נא תקברני במצרים ואז מרוב שמחתו בראותו אהבת יוסף כי הודה בתחלה לישבע על שאלה ראשונה והוסיף בשבח לישבע גם על האחרונה לכן וישתחו ישראל וכו' לתת הודאה אל הש"י על זה: ויהי אחר וכו' מצאנו ראינו ליעקב שינה עוד בין הבנים כי זולת הברכות שבירך לכל בניו בסוף הפרשה חזר ובירך לבני יוסף ברכה בפני עצמה כמו לשני בניו הגדולים וכמ"ש כראובן וכשמעון יהיה לי והרואה יאמר כי זה עשה יעקב כדי ליתן שוחד ליוסף על אשר נשבע לו לקבר עם אבותיו כנ"ל, ולכן השי"ת החפץ לצדיקים עושי רצונו האריך עוד ימיו וז"ש ויהי אחרי הדברי' האלה ונודע כי כל חרי הוא מופלג כי עבר זמן רב עד אשר ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ולא די אריכות הזמן כי גם לא קראו יעקב ליוסף אלא הוא בעצמו בא וגדולה מזו כי נתן השי"ת בלבו שיקח עמו שני בניו לשיברכם אביו וע"י כן כל רואיהם יכירו כי במקרה והזדמן אירע זה מן השי"ת וא"כ אינו מסיבת רצון יעקב עצמו רק. כי הקב"ה גלגל כל זה להיות יוסף עצמו וגם בניו טצמם ראויים לקבל הברכות ההם ברצונו ית'. ואמר ויקח וכו' לרמוז כי בכוונה לקחם כדי שיברכם גם הם כדרך שהוא מוכרח שיברכהו כמנהג העולם וז"ש עמו כדמיון עצמו. ולשלא יחשוב אביו כי ביד חזקה מביא ב' בניו עמו לשיברכם בכלל בניו מה שלא עשה לכל בני השבטים ואין זה כי אם שרוצה שוחד כדי שיעשה רצונו לקוברו עם אבותיו ולכן כאשר שלח השליח להגיד לו הזהירו שלא יאמר לו אלא בנך יוסף בא אליך הוא לבדו ולא סיפר לו מביאת בניו ואח"כ שכבר יראה אותם שם אולי מעצמו ירצה לברכם, אז ויתחזק ישראל כי ראה אהבת בניו החזקה כי עם היותו שליט על מצרים ואין לו פנאי כלל על עסקי המלכות ובפרט כי הוא תח"י פרעה וגם כי בא מאליו שלא על קריאה כבתחלת הפרשה אז הכיר אהבתו את אביו וידע כי עתיד הוא לקיים צוואתו הראשונה לקוברו עם אבותיו ועד עתה היה הדבר רופף בידו ועתה נתחזק מהרפיון ההוא ושמח בלבו זאחר שקבל שמחת לבב נמשך גם אל חוזק הגוף וישב על המטה נמצא כי ויתחזק ישראל הוא חוזק אחר זולת המפורש בכתוב שהוא וישב על המטה: ויאמר יעקב וכו'

כמו שנזהר יוסף שלא יחשדהו יעקב כי על מנת לקבל פרס הוא מתכוין גם יעקב נזהר בזה לפי שאם כך יהיה כדרך שוחד נותן לו ברכת בניו לא יחשיבם יוסף באו' כי כיון שאינם רק דרך שוחד ומעצמו הוא נותנם ולא כפי האמת בהסכמות בעל הברכות ית"ש ולזה קדם ואמר אל שדי וכו', יראה רצונו לברך את בניך ואל תחשוב כי מעצמי אני מברך דרך שוחד אלא הכל היא בהסכמתו ית' ולא עתה מחדש רק זה זמן רב וז"ש אל שדי נראה אלי בלוז וכו' ובזה תדע כי מה שאברך את בניך הם ברכות אמיתות מוסכמות מאתו ית' כמו שית'. גם אפשר כי הנה אין נבואת חוצה לארץ חזקה כ"כ וכדאי לסמוך עלי' כנבואת א"י ולזה הודיעו כי הגם שעתה הוא מספר דברי' אלו לא באו אלי בנבואה פה במצרים רק בארץ כנען וגדולה מזו שהיתה בלוז אשר שם היה כל מראות הבטחותיו וכולן נתקיימו ואף זו תתקיים כיוצא בהם. ואו' ויברך אותם יראה נתכוין אל הנז' כי כמו ששם בלוז ויברך אותי בראשונה כשיצאתי מבאר שבע בירך אותי לבדי ונתקיים ואח"כ בבואי מבית לבן ויאמר אלי הנני מפרך וכו' שהוא ברכת שני בניך כמו שיתבאר א"כ כמו שנתקיימה ברכתי תתקיים ברכת בניך כנז'. או יראה כי או' ויברך אותי היא עצמה מה שאמר אח"כ ויאמר אלי הנני מפרך וכו' והכוונה היא לבל יאמר יוסף והרי גם שהקב"ה הבטיחך יבירכך אז כי קהל עמים הם שבט א' שעתיד ליחלק לשני שבטים כמו שפרש"י ומי יכריח שעלי דיבר זאולי על ראובן או שמעון הגדולי' דיבר והרי אין הבחירה הזאת בידך כי אה בידו ית', לז"א ויברך אותי כלו' אילו הברכה לא היתה מסורה בידי היה מפרשה בפיו מי הוא השבט ההוא וכיון שסתם דבריו ולא עוד אלא שהברכה היתה אותי ולא את השבט כי כן אמר ונתתיך לקהל עמים ולא אמר זנתתי לבנך פלוני לקהל עמים זה יורה שהברכה אינה אלא אותי עצמי לשתהא מסורה בידי לברך למי שארצה וא"כ מעתה כלו' עתה שהדבר מסור בידי א"כ שני בניך וכו' לי הם וכאילו הם ואני ענין אחד זמה שבירך אותי הוא כאילו בירך אותם וז"ש לי הם וכיון שכן אין לך להסתפק אולי על ראובן ושמעון הגדולים דיבר אמנם אפרי' ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. או יראה כי כיון שהברכה אותי היתה כמ"ש ויברך אותי כי כן אמר ונתתיך לקהל עמי' ונתתיך לך עצמך וא"כ ועתה כפי זה נמצא כי שני בניך אעפ"י שהם בניך הנולדים לך המה לי כאילו לי הם ונולדו לי לפי שאתה הוא בני ידידי גם בן זקונים זיו אקוניה דומה לי וכמו שביארנו על ויקרא לבנו ליוסף ואתה ואני כאחד חשובים כי אין א' מהם במדרגת בני כ"א אתה כנז' ולהורות זה אמר בתחלה לי הם כי כיון שאני ואתה א' כבר הם לי מאז ואח"כ סיפר האמת כפי מה שהוא וז"ש אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיה לי מכאן ואילך אחר ברכתי זאת. והביא ראיה איך הוא לבדו בנו האמת כי

הרי ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל בסבתי כמשז"ל בעון נדרים אשתו של אדם מתה כי כן יעקב איחר נדרו ונענש באשתו העיקרית והיא רחל ולא מתה אשתו הראשונה לאה כי כיון שאינה אשתו אמיתית אין עונש אל האדם במיתתה וכיון שרחל אשתו העיקרית גם אתה בני העיקרי כי בן רחל אתה ולהורות כי ברכה זו מאז היתה מפיו ית' ואינו עתה מברכם מחדש רק מגיד לשעבר לכן לא ציוה להביא בניו לברכם עד תום הסיפור הזה. והגיד כי כוונתו לברכה עתה ברכה אחרת מעצמו וציוה להביאם והובאו לפניו עתה ולא ראם אלא עתה וז"ש וירא ישראל וכו' והנה אמר לו מי אלה וחשב יוסף כי היה רואה אותם אלא שלא ישרו בעיניו ולזה השיב בני הם וקדושים כמוני אשר נתן לי אלהים בזה בקדושין וכתובה כמשז"ל. אז השיב לו כי על היותם רחוקים שאל מי אלה וכיון שכן קחם נא עוד עד שיתקרבו אלי ואז אברכם והטעם הוא כי ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות ולהורות זה כאשר ויגש אותם ויחבק להם להורות כי לא מפני שלא ישרו בעיניו אמר מי אלה אח"כ ויוצא אותם וכו' כדי להשתחות לו בקירוב שלא יפסיק עמידתם בין ברכיו ולא יראה השתחויתו וכוונת ההשתחויה לשאול ממנו שיברכם מעצמו ברכה מחודשת כנז' ונתבייש לדבר בפיו רק דרך רמזים, וז"ש ויקח יוסף וכו' ויגש אליו ואז הבין יעקב כונתו ועשה כדבריו וז"ש וישלח ישראל וכו' ויברך את יוסף וכו' ויברכם וכו' כי כמו שזולת ברכת השי"ת הראשונה על בניו בירכו ברכה חדשה כן בירך את יוסף ברכה זולת הברכה שיברכהו עם אחיו בסוף הפרשה: ויקרא יעקב אל בניו וכו' יכול היה לצוות צוואתו בפני הכל או לצוות לכל בן ובן לבדו דבר הנוגע לו ואמנם עשה באופן שלישי לצוות לכל בניו בקיבוץ ושאיש זולתם לא יהיה שם וז"ש ויקרא יעקב אל בניו כולם ביחד האמנם בניו לבדם היו ולא זולתם לא בנותיו ולא כלותיו ולא בני בניו ונתן להם טעם לזה ויאמר האספו ר"ל מה שאני מאספכם ביחד וגם מה שאין אני קורא לזולתכם הטעם הוא מפני שרצוני להגיד לכם דברי סתרים ונביאות את אשר יקרא אתכם באחרית הימים ולכן אין אני רוצה שישמעום רק אתם הראויים לשומעם ולסיבה זו ג"כ אספתי אתכם לפי שהם דברים רחוקים באחרית הימים וע"י היות הדברים מסורים לכולכם לא ישכחו מפי זרעכם וזה יזכיר לחבירו. והנה הגלות ימשכו עד האלף הששי שהוא היום האחרון של ששת ימי בראשית הרומזים לשתא אלפי שני הוי עלמא כנודע בסוד כי אלף שנים בעיניך וכו' לז"א באחרית הימי' ולכן תחלה אמר לכם כי לכם עצמיכם אגיד הדברים אבל הדברים אשר יקרא אינו לכם אלא אתכם ר"ל לזרעכם שהם באים מכחיכם בסוד תוספת ולא די זה כי גם בברכות אלו נרמזו כל הפרטים אם מה שיקרא את השבטים עצמן ומה שיקרא ביציאת מצרים ובנתינת

הארץ עד סוף האלף הששי כנז' בס' הזוהר ולז"א את אשר יקרא מלת את לשון ריבוי לרבות כל מיני הדברים שיקרא להם מאז עד סוף האלף הששי. ולהיות כל זה חכמה נפלאה ונבואה גדולה אמר לשון הגדה ואגיד לכם כנודע מסוד ויגד לך תעלומות חכמה. ואז ברצותו לגלות את הקץ נסתלקה ממנו השכינה עד אשר המליכו בניו וקבלו עול מלכות שמים ואמרו שמע ישראל וכו' כמשז"ל ואז חזרה השכינה לשרות עליו וע"כ חזר פעם אחרת לקבצם כמתחלה כי נפרדו וז"ש הקבצו ושמעו בני יעקב כי בקיבוץ השני הזה תשמעו מה שלא יכולתם לשמוע בפעם הראשון וזה היה בזכות כי שמעתם אל השי"ת הנק' ישראל סבא אשר הוא אביכם שבשמים באמת ולא אני ואמרתם שמע ישראל וכו' וז"ש ושמעו אל ישראל אביכם. ובזה יתורץ אמרו תחלה יעקב ואח"כ ישראל וגם אומ' אביכם אצל ישראל ולא אצל יעקב כי הודו שהש"י הוא אביהם ואלהיהם.כמ"ש שמע ישראל ד' אלקינו. גם יתורץ אומרו ב' פעמים האספו והקבצו וכן ב' פעמי' ושמעו ושמעו. או יראה באופן אחר במה שנודע כי כל הסתר קץ האחרון הוא יען כי הגלות ההוא היה לסיבת שנאת חנם וגם לכן נעלם הק' ההוא וללבי גליתי כי יום נקם בלבי כמי שגם אתם עוברים על לא תשנא אחיך בלבביך וזה נרמז בר"ת "יקרא "אתכם "באחרית "הימים ר"ת איב"ה היא שנאת חנם אשר לסיבתה היה גלות האחרון שעליו נאמר ותשלך אמת ארצה יען כי איש ברעהו יהתלו ואמנם לא ידברו מרוב השנאת חנם ולכן נרמזו אותיות אמ"ת בס"ת יקרא" אתכם" באחרית" ולא נרמז בר"ת בסוד ותשלך אמת ארצה. וביאור התרופה למכה זו אשר היא התחברותם באהבה רבה וז"ש הקבצו והטעם שתשמעו לקולי ותתקבצו הוא כי הרי כולכם בני יעקב בני איש א' ולמה תהיה איבה ושנאה ביניכם אחר שכולכם בני איש א' והנה אם דברי אלה נאמרי' מדעתי אינו כ"כ הכרח לשתשמעום האמנם כל הדברים האלה הם נבואה מפי השכינה השורה עלינו עתה וראוי שתשמעום ותקבלם וז"ש ושמעו אל ישראל אביכם ישראל סבא. גם ירמוז באופן אחר בזה הדרך השני והיא כי לשתי סיבות ראוי לכם לשמוע עצה זו להתקבץ באהבה רבה כי הרי כולכם אחים גמורים מכל הצדדים אם בבחינת הגוף הרי כולכם בני יעקב ואם בבחינת הנשמות הרי ישראל סבא הוא אביכם משא"כ בשום אומה ולשון ויען בחינת הנשמה היא העיקרית אמר בה אביכם משא"כ בבחינת הגוף: ראובן בכורי אתה וכו' כוונת יעקב עתה לברך איש כברכתו הראויה לו ואמנם ביקש לתת הבכורה ליוסף והמלכות ליהודה והשומע יאמר על מה זה עבר על ציוי התורה והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אביו המת לכל הדברים ובפרט לענין נחלת פי שנים כמ"ש כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים וכן במלכי' מצינו והמלוכה נתן יהושפט

ליהורה כי הוא הבכור וכפי הדין שני הדברים האלה ראויים לראובן. לכן הקדים לתת טעם לדבר ואמר ראובן וכו' יראה מן הדין היו ראויים לך יען כי בכור אתה יראה הנה ד' בכורות יש לי בקדושת פטר רחם אלא שהם בכורות מן הד' אמהות אבל אתה לבדך בכור מן האב כנודע כי לענין נחלת. פי שנים לא תועיל בכורת האם אלא בכורת האב וז"ש בכורי ר"ל בכור שלי מן האב ולא עוד אנח שכפי הדין יספיק בהיות הבכור מן האב בכור ללידה ואמנם אתה היתה לך תוספת קדושה כי היית כחי וראשית אוני כדמיון בכור פטר רחם מן האם היית אתה פטר רחם מן האב טפת זרע הראשונה שלי כמשז"ל באופן כי זו קדושה יתירה על כל מיני הבכורה, כי אף בבכור מן האב וגם מן האם לא יצטרך רק היות בכור ללידה מצד האב ומצד האם אבל אתה בכור להזרעה כי לא ראיתי טפת קרי מימי ובלי ספק כי כפי זה היו ראויים לך שתי המעלות היתרונות שהה נחלת פי שנים הנק' יתר שאת מלשון ותרב משאת בנימין כלו' יתרון מתנה ונחלת פי שנים וגם המלכות הנק' יתר עז כמ"ש ויתן עז למלכו האמנם איבדת אותם מפני מעשיך וכמ"ש פחז כמים וכו', ולכן ר"ת "ראובן "בכורי "אתה "כחי הוא אברך הנאמר ביוסף ויקראו לפניו אברך דין אבא למלכא אתה היית ראוי לאותה המלוכה וגם לנחלת פי שנים שניתנו ליוסף שהיה בכור פטר רחם מן האם בלבד ומפני חטאתיך ניתנו ליוסף וכמ"ש ויקראו לפניו אבר"ך כי מעלת ראובן בכורי' אתה כחי שהם ר"ת אבר"ך ניתנה ליוסף וכמ"ש בדברי הימים ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו ליוסף בן ישראל: פחז כמים וכו' כל השלימות שלי היתה מפני שלא ראיתי טפת קרי מימי כי בדבר הזה נשתבח נקב משאר הצדיקים כי נתקשרה טפת זרעו בתכלית התקשרות ונתעכבה ולא יצתה לחוץ שלא בזמנה ואמנם הזב ובעל קרי נודע כי סיבתם הוא חולי בזרעם כי נימס כמים ואין בו כח להתעכב כנודע וכמש"ה רר בשרו את זובו וכנודע בביאור הרמב"ם והרמב"ן ז"ל והנה אתה ראובן נתדמית בפחזותך לשכב את בלהה כדמיון טפת הזב הנימסת למים שאין באיש כח לעכב אוחה כך אתה מיהרת ופיחזת לשכב עם בלהה תיכף בהתלהב בך היצה"ר ולא המתנת עד שתמלך בדעתך לחשוב כי אתה עתיד ליתן דין וחשבון ומפני כך אל תותר לא זכית אל שתי היתרונות הנז' יתר שאת ויתר עז. וביאר ענין הפחיזות הנז' מה ענינו ואמר כי עלית משכבי אביך שהיא ענין וישכב את בלהה וכו' כמשז"ל על גוי וקהל עמי' יהיה ממך כי היה יעקב עתיד להוליד עוד שני בנים אחרים ובאו אפרים ומנשה תמורתם כמ"ש ועתה שני בניך וכו', וזה היה בשביל ששכב ראובן את בלהה ונאסרה על יעקב וכמ"ש וילך ראובן וישכב את בלהה וכו' וע"י כן ויהיו בני יעקב שנים עשר ולא ארבעה עשר באופן שביטל ראובן וסילק ב' משכבות יעקב להוליד שני

בנים אחרים וז"ש כי עלית וסילקת משכבי אביך שתי משכבות ואז ביטל בכורת פי שנים בנחלת הארץ הנרקא בלשון יתר שאת וניתנה ליוסף כי שני בניו נטלו שני חלקים בארץ וכמ"ש ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו ליוסף בן ישראל. וכנגד המלוכה הנקרא יתר עז איבדה ראובן מפני כי אז חללת יצועי עלה כנודע כי המלך האמיתי שאין מולך עליו הוא השי"ת וכמ"ש מי הוא זה מלך הכבוד וכו' וכל המלכים ממנו נוחלין המלוכה כמ"ש בי מלכים ימלוכו כי המלכות שלו ית' הוא והוא השכינה הנק' מלכות כנודע ותחלה היתה השכינה שרויה על מטת יעקב ואז חללת יצועי והשכינה שעליה עלה ונסתלקה ממנה ואז איבדת המלוכה ג"כ. ואמנם כפי דעות קצת חכמי רז"ל כי לא שכב עמה אלא שבלבל יצועי בלהה יאמר כי עלית וביטלת שתי משכבות אביך כי משכב בלהה הובחרה להיותה פלגש רחל ובלבלו משכבה כאלו בלבל גם משכב רחל, וסוד הדבר במה שנודע כי שם י"ה ניתן באיש ובאשה וג' שמות שהיו לו בשלשתן נתנה היו"ד הנזכר בתחלתן והם יעקב. ישראל ישורון וכנגדן בד' האמהות בכל אחת מהן נתנה ה"א בסופן זולת מרחל שהה"א שלה נכפלה בבלהה בסוד ואבנה גם אנכי ממנה באופן כי ב' ההי"ן שבבלהה רומזות אל השכינה ששרתה שתי רבים והנה ראובן נתכוין לכבד את אמו לאה אבל חטא כי חשד את יעקב אביו וכיון שעיקרו לש"ש לא הוציאו אביו מכלל בניו וזה שכתוב ויהיו בני יעקב שנים עשר אבל השם יתברך לבש קנאת יעקב והעניש לראובן שאיבדו הבכורה: שמעון ולוי וכו' אחר שאיבד ראובן הבכורה לסיבה הנז' היו ראוין שמעון ולוי לבכורה כי הם הנולדים אחרי ראובן ולזה ביאר כי סיבה אחת היא שוה בשתיהן לשגם הה אבדוה וז"ש שמעון ולוי אחים וקראם אחים להשוותם בסיבה הנז' הלא היא כי אם היות שהיו היותר גבורים וחזקים שבכולם ולהם יאתה המלוכה להטיל אימתם על הציבור הנה כלי חמס מכרותיהם ואדרבה לא נאוה להם הגבורה הנז' יען אינה ביישוב הדעת רק באף וחימה ואם להה ניתנה המלוכה ימותו האנשים בכל עת בחרות אפם בהם. והנה שתי עונות עשו על שאיבדו המלוכה הא' ענין שכם שגיירום ומלו אותם ואחר כך הרגום כלם וכנגד זה אמר בסודם אל תבא נפשי כי ענין שכם קדם תחלה ובו כתיב ויענו את שכם וכו' במרמה והסתירו כוונתם בסוד לומר להם שימולו כדי שיהיו כמוהם והיה במרמה כי היה כוונתם להחלישם ולהורגם כמ"ש ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וכו', ואחר כך עון מכירת יוסף בפרהסיא ולא בסוד אלא בקהל עשרה שבטים הנק' עדה וקהלה וזה שאמר ובקהלם אל תחד כבודי כי שם בגלוי אמרו ועתה לכו ונהרגהו, וכנגד בסודם אמר כי באפם הרגו איש כנודע כי ישראל נקראים אדם ואומות העולם נקראים בהמה ואמנם שכם הי' תחלה בהמה כשאר

האומות וכשנימולו ונתגיירו חזרו להיותם איש אך לא כישראל גמורים הנקרא אדם והנה באפם הרגום אחר שנתגיירו כמה אלפים מהם ונק' איש וזו עבירה גדולה ויותר טוב אם הרגום בהיותם ערלים, 'וברצונם עקרו שור הוא יוסף הנקרא בכור שורו הדר לו. ולכן ביוסף אמר עקרו כי עקרוהו מבית אביו ומכרוהו למצרים ולא הרגוהו אך בשכם נאמר הרגו כי הרגום ממש. גם בשכם שאז היו בחרון אפם כי עינו את דינה אחותם אמר כי באפם אך ביוסף שהיה הולך אז לשאול את שלום אחיו והיו ברצון טוב ולא היו בקטטה ועל כל זה עקרוהו וז"ש וברצונם עקרו שור והכוונה לומר כי לא די באפם אלא אף גם כשהם ברצונם ולא בשעת הכעס הרעו יותר כי מכרו את אחיהם ממש ואם כן אינן ראויין למלוכה כי יחריבו העולם כנז'. וביאר עוד תוקף כעסה ואמר ארור אפם יראה האף שלהם הנגלה הנה הוא עז וקשה הלא ענין שכם כנז' האמנם עברתם הוא האף הנכסה כמ"ש ועברתו שמרה נצח מלשון אשה עוברה הגנוז בתוכה הנה הוא יותר קשה מן האף הגלוי וז"א כי קשתה ולא כי קשה ע"ד כי עז כי הוא קשה יותר מן האף העיקרי וזה שלא כדרך הטבע ואם כן ראוי לקלל האף והעברה האם ארור אפם וכו' ואם כן איך אברכה בברכת מלוכה כי אם ינתן להם מלוכה יחריבו תבל ויושביה. ולכן איבדו גם הם שתי הברכות הנז' יתר שאת ויתר עז וכנגד יתר שאת שהיא נחלת פי שניים בחלק הארץ אדרבה אחלקם ביעקב כי אפילו חלקם הפשוט לא ניתנה להם בפני עצמן כשאר השבטים אלא נטפלו בה עם אחיהם כנודע ויהי נחלת בני שמעון מנחלת יהודה וכו' כנז' בספר יהושוע וכנגד יתר עז היא המלוכה אדרבה ואפיצם בישראל כמשז"ל שיהיה עניים מחזרין על הגרנות ועל הפתחים. ומאחר שג' הראשונים כסדרן ראובן שמעון לוי נתבטלו הנה יהודה מדריגה רביעית אחריהם והוא ראוי ליטול המלכות ואין צורך לתת בו טעם למה יקחנה הוא ולא שאר אחיו אפילו הבכורות מאם כמו דן וגד ויוסף כי ודאי הוא הבא במדריגה אחריהם ואליו נוגעת המלוכה ואין מי שיפקפק בזה אלא אדרבה יהודה אתה יודוך אחיך שתמלוך ותהיה ידך בעורף אויביך במלחמה וישתחוו לך אפילו הבכורות הנז' שהם בני אביך ולא בני אמך ובטענה זו תספיק ומכל שכן שנוסף בך על זה כי גם יש בך זכות נמרץ כי גור אריה יהודה מטרף יוסף בני עלית ולא הנחת להורגו וראוי שתזכה למלוכה: ויקרא יעקב וגו' יש לעורר כי די היה באסיפה אחת ומה זה הוצרך לשתיים כמ"ש האספו והקבצו. ב' למה היה כפל ענין ובשתי לשונות כי מה חילוק יש בין אסיפה אל קיבוץ. ג' כי כפי האמת לא היה צריך לא לאסיפה ולא לקיבוץ והל"ל ויקרא יעקב לבניו ויאמר אגיד לכם וכו' או שמעו את אשר וכו'. ד' כי גם אם יש צורך לשתיהן למה הפריד ביניהן כי הרי אחר שאמר כוונתו ואגידה לכם אין צורך עוד

אל הקיבוץ והל"ל האספו והקבצו ואגידה לכם וכו' ושמעו וכו'. ה' כי מה צורך לומר ושמעו כי לא חרשים היו. וא"ו כפל הענין ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל. ז' דהל"ל ושמעו בני כי כבר נאמר ויקרא יעקב ופיו המדבר אליהם אם כן מהו שנית אומרו בני יעקב והיה די שיאמר בני וקושיא תתחזק יותר למעה ושמעו אל ישראל אביכם והל"ל ושמעו אלי. ט' למה תחלה נזכר יעקב ואחר כך ישראל. י' למה לא הזכיר מלת אביכם ביעקב אלא בישראל. י"א כי מלת אביכם מיותרת לגמרי. י"ב למה לא אמר ואדברה או ואומרה או ואספרה או ואשמיעה אלא אמר ואגידה. י"ג מלת את מיותרת ומה יש לרבות. י"ד דהל"ל אשר ימצא כמ"ש בצר לך ומצאוך וכתיב ומצאוהו צרות רבות וכיוצא בזה ולא אמר אלא אשר יקרא. ט"ו כי מחבור ימים נעשי' שבועות ומשבועות חדשים ומחדשים שנים ואם כן הל"ל באחרית השנים ולא הימים וכמו שנאמר ביחזקאל בענין גוג באחרית השנים תבוא וכו'. ט"ז מהו הימים בה"א הידיעה. י"ז גדולה על כולם כנודע כי אין בתורה אות אחת לבטלה כלל ח"ו ומייתור אות קטנה דרשינן דיני תורה כנזכר בממסכת קדושין גבי אין כסף ולא כתיב אן כסף וכיוצא בזה ואם כן איך קריאת יעקב ואמר ואגידה לכם וכו' ונסתלקה ממנו שכינה ולא הגיד כלל ולא עוד שקשה לרז"ל עצמן שהרי אמר לבניו שמא יש בכם פיסול וכו' ואמרו שמע ישראל וכו' וחזר ואמר בשכמל"ו וחזרה שכינה למקומה אם כן יחזור להגיד הקץ וגם כי מעיקרא למה נסתלקה בלתי פיסול וכפי דבריו אין שום הגדה ממה שיקרא אותם באחרית הימים לעתיד לבא. והנה נבאר בתחלה מאמר רז"ל הלא היא כי השכינה נסתלקה ממנו לפי שהיה רוצה לגלית את הקץ האחרון בגלוי גמור וז"ש לגלות ואין רצונו בכך כי בראותם אורך הגלות הארוך אולי יפרקו עול חס ושלום ולזה כתיב כי יום נקם בלבי וכו' וחשב יעקב כי לסיבת היות פיסול בהם נסתלקה אז אמר להם שמא ח"ו וכו' והענין במה שכתוב אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד ולא אמר כיעקב אלא כישראל כי הנה שם הוי"ה יש בו הוראת אחדות יותר מכל שמותיו ית' כי יש בו אותיות הי"ה והו"ה ויהיה ראשון ואחרון ואמצעי הכל אחדות גמורה. גם היא במילואו דאלפי"ן אדם כי הוא כא"דם א' כולל אברים ושמות רביה. גם היא הוי"ה א' ומצטרפת לי"ב ועם ההוי"ה עצמה הם י"ג כמנין אח"ד ונודע כי ג' צירופין נחחזין ביוד ראשונה ומתחילין ביוד וכן השאר באופן שהם י"ב ונחלקות לד' בחינת צירופין. וכמו כן ישראל יש בהן כיוצא בזה כי נודע כי יעקב גלגולו של אדם הראשון ובהיותו בסוף נק' יעקב ע"ש עק"ב ובגמר תיקון גלגולו נקרא ישראל כי תיקן עד ראשו העליון ואז קנה לו שם אדם ממש ואל זה רמזו אדם אדם אתם אתם ישראל קרויין אדם וכו' בדמיון אדם הראשון וכדמיון שם ההוי"ה הנקרא אדם כנזכר.

גם יש בישראל י"ב שבטים כנגד י"ב צירופים ולכן ישראל בגממטרי' י"ב פעמים אד"ם כנגד י"ב שבטים שהוליד וכל א' נקרא אדם גם כן כי כן י"ב הצירופין כל א' במילוי של אלפין הוי בגימטריא אד"ם. ונחלקין לד' דגלים כנגד ד' בחינות הי"ב צירופין. ובהתחבר ישראל עם בניו י"ב הם י"ג כמנין אח"ד הרי כי ישראל הוא י"ב פעמים אד"ם כנגד בניו ועוד א' יתירה כנגד עצמו שהוא אדם כנגד בניו ועוד א' יתירה כנגד עצמו שהוא אדם אחד אב לכל הי"ב. והרי נתבאר ענין אתה אחד ושמך המיוחד שם ההוי"ה אחד ולכן שורה על ישראל ובניו הנקראים גוי אחד בארץ. ובזה תבין ענין כי חלק ד' עמו ופסוק כה אמר ד' מלך ישראל כי שם ההוי"ה בפרטות נתדמה אליו ישראל בכל פרטיו מה שאין כן בשאר שמותיו ית', ולכן בראותו כי נסתלקה ממנו השכינה אמר אולי יש פסול בזרעי שנתערבו בגויי הארץ שאינם נקראים אחד כמו ד' אחד ולכן נסתלק מעליהם אז ענו בניו שמע ישראל וכו' כלומר אתה הנק' ישראל ע"ש ההוי"ה כנז' שמע כי גה ה' הנז' הוא אלהינו ולא יסתלק מעלינו. אז חזרה השכינה אל מקומה להודיע שכן הוא כדבריהם ולא לסיבתם נסתלקה כי אם על גילוי הקץ כנזכר. אז ענה יעקב ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לתת הודאה על היות זרעו כשר וברכה לשכינה על כי חזרה והנה הי' נק' שם וכבוד ומלכות כנודע. ולכך יש י"ב תיבות בשמע ישראל וכו' ובברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כנגד י"ב שבטים ההם. גם הוצרך יעקב לגלות הקץ בהעלם כדי שלא יהיו דבריו לבטלה אך לא בגלוי כמו שהודיעו השכינה סבת הסתלקותה נמצא כי כל הקץ נרמז בדבריו בהעלם גמור ליודעים: ונחזור אל ביאור הפסוקים: ויקרא יעקב וכו' יראה כיון שאתם בני ואני אביכם וזה שאמר יעקב אל בניו וכולנו אחדות גמורה כנ"ל ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ כמו השם יתברך הנקרא אחד צריך לשתאספו באגודה אחד ובלב אחד זה עם זה כדי שעל ידי כך השכינה הנקראת אחד תשרה עלי ויהיה בי כח ורשות לשאגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ירמוז בזה אל משז"ל כי חרבן בית שני היה בעון שנאת חנם ועברו על לא תשנא את אחיך בלבבך לכן כי יום נקם בלבי מדה כנגד מדה ואם כן צריך שתהיה אסיפה בלב א' כדי שאוכל להגיד לכם קץ אחרית הימים הנעלם בסיבת פירוד לבבות ושנאת חנם כנזכר: ואמנם מה שאמר ואגידה לכם יסבול שני פירושים וכן מלת יקרא סובלת שני פירושים הא' הוא לשון המשכה כי תרגום משכו היא נגידו ופירושו הוא שאמשיך ואשרה עליכם את השכינה אותה שהיא עתידה לקרוא אתכם באחרית הימים כמ"ש קול קורא במדבר פנו דרך ה' וכמ"ש על הר גבוה עלי לך וכו' ולפי זה מהו יקרא יהיה קריאה ולכן לא כתיב ימצא כדי שיסבול שני הפירושים. ובזה יתורץ מלת את שהיא יתירה לרבות אל השכינה

אשר היא אותה אשר יקרא אתכם וכו' כי על ידי שתחבבו באחדות א' אתפלל אל השם יתברך ואמליך עליכם את השכינה. פירוש שני ויהיה אגידה הגדה ממש ויהי' יקרא כמו ימצא. והענין כמו שכתוב בספר הזוהר כי אין הגדה אלא דבר חכמה כמ"ש ויגד לך תעלומות וכמה והכוונה הוא כי אף על פי שאיני יכול לגלות לכם הקץ בגילוי על כל זה אגידהו לכם דרך חכמה והעלם בטנין ברכת השבטים ובהם ארמוז כל המאורעות העתידות לבא עליכה ועל זרעכם עד אחרית הימים בביאת המשיח וכמו שרמזו בספר הזוהר על פסוק ראובן בכורי אתה וכמו שנרמוז גם אנחנו ב"ה: הנה אחרית הימים פירושו הוא במה שנודע כי יומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים והנה ז' ימי בראשית ירמזו אל ז' אלפים שנים דהוי עלמא בנוי וחרב כמו שכתב הרמב"ן בפרשת בראשית וכמו שביום הששי נברא אדם כן באלף הששי יבא המשיח אשר הוא יום הששי אחרית ואו ימים שהם שתא אלפי שני דהוי עלמא בנוי. גם אחרית הימים פירוש יום הששי שהיא אחרית ה' ימים שלפניו. ונודע כי אז יבואו שני המשיחים משיח בן דוד ומשיח בן יוסף משבט יוסף ואז יתקבצו כל הגליות של כל הי"ב שבטים. ולכן נתחיל בענין שני המשיחים הנרמזים ביהודה ויוסף: יהודה אתה יודוך וכו' ירמוז אל משיח בן דוד שעליו נאמר וישתחו לו כל מלכים וכו' כי אפי' אחיו מלכי ישראל אין להם ישיבה בעזרה כנודע. גם ירמז אל מה שכתב בספר הזוהר כי עתידין בני ראובן לבא תחלה ומחשבין דאינון ישתארון במלכותא וזה לסיבת היותו בכור ולא ישתארון כי זה ענין פחז כמים אל תותר אף על פי שמיהרת בחפזון אל יהי לך יתרון מלכות ואמנם בבוא מלך המשיח מיהודה יודוך אחיך בני ראובן ולא יקטרגו עליך וז"ש אתה למעוטי בני ראובן שלא יודו השבטים אליו אלא לך. לא יסור שבט זה מלך המשיח ומחוקק מבין רגליו זה משוח מלחמה הבא ממנשה ויהיה נכנע אליו כנזכר בספרי ובפסיקתא פרשת בלק. עד כי יבא שילה הוא משיח בן יוסף ששילה בחלקו עומדת. גם ירמוז אל מש"ה שהוא בגימטריא שיל"ה וכמו שהודעתיך כי גואל הראשון הוא האחרון ובסוד מה שהיה הוא שיהיה שהיה הוא שיהיה משיח וכנזכר ברעיא מהימנא בפרשת משפטים עד כי יבא שילה דא הוא משה בגימ' דאיהו עתיד למיתי עם מלכא משיחא. והנה משה הוא בן עמרם בן קהת בן לוי ולכן ארבעתם נרמזו פה שיל"ה הוא מש"ה בגימטריא ול"ו יקה"ת הם אותיות ולו"י קה"ת. ועמי"ם הם אותיו' עמר"ם כשתחליף יו"ד ברי"ש באלפ"א בית"א אחת מן כ"ב אלפ"א ביתו"ת שבספר יצירה. אוסרי לגפן עירה יתקשר המשיח הרוכב על עיר בן אתונות עם הגפן שהם ישראל. כבס ביין לבושו בסוד מי זה בא מאדום וכו' ובגדיך כדורך בגת מטרף בני עלית לא יטרף עוד כבתחלה אבל תתקיים מלכותו לעולם

ומי יקימנו. חכלילי עינים מיין בסוד וייקץ כישן ד' כגבור מתרונן מיין ויכחול עיניו בדם אויביו נהורות אכזריותו עליהם ויהיה חכלילי מלשון כחול כי אותיותיהן שוות. אבל לישראל ולבן שניים מחלב ידבר להם דברי ניחומים כחלב הלבן: בן פורת יוסף וכו' הוא משיח בן יוסף אשר יקדים למלוך בירושלים מ' שנה כנזכר בפסיקתא פ' בלק ואז כל העולם יתנו בו עיניהם להממליכו וז"ש בן פורת עלי עין. ובימיו כתוב יתייצבו מלכי ארץ וכו' ויבואו גוג ומגוג למלחמה בירושלים חוץ לחומה הנק' שור וז"ש בנות צעדה עלי שור הם האומות כמ"ש מי זאת עולה מן המדבר הם ישראל ראוה בנות ויאשרוה הם אומות העולם, וימררוהו ורובו ירמוז אל מש"ה והביטו אליו את אשר דקרו כי ארמילוס יהרוג למשיח בן יוסף כנז' בפסיקתא ובמדרש זרובבל וישטמוהו בעלי חצים הם גוג ומגוג כי כל כלי מלחמתם הם חצים וכמ"ש וביערו אש בנשק בחצים וברומח ז' שנים, ואחר שנהרג לא יטרפהו חיה כי ישאר גופו קיים מ' יום עד שיחייהו משיח בן דוד כנז' במפרשים הנז' וז"ש ותשב באיתן קשתו וגומר לסיבת קשתו של יוסף שהי' צדיק באות ברית קודש הנק' קש"ת וגם בזכות יעקב אביו שדמות דיוקנו גרמה לו שלא יחטא כנודע וז"ש מידי וכח אביר יעקב ומשם ואילך אז יהיה משיח בן דוד הנק' אבן די לא בידין ואבן מאסו הבונים יהיה הוא הרועה אמיתי על ישראל וז"ש משם רועה אבן ישראל: בנימין וכו' התנבא על אליהו ז"ל הבא עם המשיחיי' כנודע הנה אנכי שולח לכם וכו' והוא מבנימין כמשז"ל על ויערשיהו ואליהו וזכרי בני ירוחם וז"ש בנימין זאב יטרף. ואמנם מקודם שיבא יום ה' הנק' ערב יום ה' כענין טרב שבת אז יבא לערב ההוא ויחלק שלל כמ"ש והשיב לב אבות על בנים וכל א' ישוב לחלקו כמשז"ל: וישלח יש' את ימינו וכו' ק' כי נודע הוא כי הוא הצעיר. גם אומר שכל את ידיו אין בו שום הבנה אבל הענין היא כי הנה עיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות איך הסדירן יוסף ומי נתן בימינו ומי בשמאלו אבל נודע לו זה בעין השכל כי פשוט הוא שהבכ'ור ישימנו בימינו והצעיר בשמאלו ואז עשה הוא להיפך כי שלח יד ימינו וישם על ראש אפרים וביאר איך ידע כי אפרים בשמאלו לז"א כי ידע זה לפי שהוא הצעיר וודאי כי הניחו בשמאלו ונמצא כי גם בעיניו לא היה רואה השכיל את ידיו בעין השכל והחליפם וידע זה לפי שמנשה הבכור ובודאי כי הניחו לימינו ולכן החליפם בהשכלה שהשכיל כנז'. או אפשר אומ' כי מנשה הבכור כי הוקשה לו ולמה החליף את ידיו וטקמם באלכסון ויותר יחליף הנערים עצמן לז"א כי מנשה הבכור כלומר הטעם ששיכל את ידיו והחליפם ולא לנערים עצמן הוא לפי שמנשה הוא הבכור ורצה לחלוק לו כבוד על הפחות בענין זה לבדו שיהיה בימינו אבל ואולם לפי שאחיו אף אם הוא הצעיר הנה יגדל ממנו לכן הניח יד ימינו

עליו. ובזה יובן למה התחיל באפרים ואמר והוא הצעיר וסיים במנשה ואמר כי מנשה הבכור אבל ירמוז כי הוראת כוונת אפרים הצעיר לכן הניחו בצד שמאל ומה ששיכל את ידיו היה לסיבת כבוד מנשה כי היא הבכור אמנם יוסף חשב כי לא במתכוין שכל ידיו אלא היותו זקן וכהוי עינים גרם לו כל זה ולכן אמר לו לא כן אבי וכו'. ויברכם וכו' כי כבר התחיל גם בברכתם כמ"ש המלאך הגואל אותי יברך את הנערים וכו' אבל העעם הוא כי כמו שבסדר הנחתן הטיל פשרה ביניהם כי לסיבת היות מנשה הבכור הניחו בצד ימין ולסיבת היותו אפרים חשוב ממנו כי זרעו יהיה מלא הגוים (גם) נתן עליו יד ימינו הנה גם בענין הברכה רצה לרשות פשרה אחרת כיוצא בה והוא כי תחלה ברכם כסדר תולדותם לחלוק כבוד למנשה הבכור וז"ש יברך את הנערים ר"ל כסדר תולדותם בהיותם נערים מבלי השכלה אל מעלתם אחר שגדלו ואפשר כי לזה נתכוין רש"י באו' הנערים מנשה ואפרים כלו' מנשה ואחריו אפרים, והכתוב ביאר הטעם לזה ואמר ויברך את יוסף כי ברכה זו לא היתה בערך מעלת עצמן כי אם כפי בחינת יוסף אביהם לב' סיבות אם כי הוא הולידם כסדר הזה ואם כי הוא סדרן כסדר הזה אבל אח"כ ויברכם כפי ערך מעלת עצמם ואז וישם את אפרים לפני מנשה כי כן אמר בברכתם ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. ואפשר כי הכתוב עצמו הזכיר מלת לאמר כי היא מיותרת לתרץ קושיא הנ"ל והיא כי הרי כבר בירכם למעלה יברך את הנערים ומהו ויברכם ולזה ביאר הכתוב כי טעם זו הברכה השנית היא כדי לאמר להם ברכה אחרת כסדר מעלתם והיא ישימך כאפרים ואח"כ וכמנשה: ואני נתתי לך שכם אחד וכו' יראה אעפ"י שעיר שכם ראויה היתה לשמעון ולוי כי הם לקחוהו אז במעשה דינה כמ"ש ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וכו' עכ"ז אני נתתיה לך לשכמך ולחלקך והגברתיך על אחיך הנז' וז"ש על אחיך. והטעם לזה לפי שאני הוא היותר עיקר בלקיחתה כי לקחתיה בחרבי ובקשתי כמ"ש אונקלוס בצלותא ובבעותא ולולי תפלתי אשר הגינה עליהם לא בחרבם יוכלו לרשתה או ירמוז אל משז"ל על פסוק ויסעו וכו' ולא רדפו וכו' כי יעקב חגר חרבו וקשתו ונלחם עמהם ולולא הוא נהרגו שמעון ולוי בניו: והעליתם את עצמותי מזה אתכם. מלת אתכם נראה מיותרת אבל ירמוז אל משז"ל על פסוק הים ראה וינס ראה ארונו של יוסף ונקרע ונמצא כי אילו לא היו מעלים עצמותיו גם הם לא היו עולין שם כי לא היה נקרע להם הים ולהיות עצמותיו אתם נקרע וז"ש אתכם: סליק:

# ספר עץ הדעת טוב - פרשת בא

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה וכו'. בראות משה כי במכת הברד הכניע פרעה את לבו ושב בתשובה גדולה מה שלא שב במכות הקודמות כי כן אמר ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים וכו' ואשלחה אתכם ולא תוסיפון לעמוד ואח"כ נהפך לגמרי והכביד את לבו תמה מאוד כי כפי זה עוד לא ישלחם ואפשר שיתרשל מן השליחות ע"ד שאמר בתחילה למה זה שלחתני, לכן הוצרך הקב"ה לחזק את לבו וז"ש בא אל פרעה ואל תתייאש מן השליחות כי זה שראית שהכבדתי את לבו אני הוא שהכבדתי את לבו והסיבה היא למען שיתי אותותי אלה ר"ל אלה השלשה העתידות והמזומנות לבא שהן ארבה וחושך ומכות בכורות כי אם לא הי' מכביד את לבו עתה לא הייתי יכול להביאם עליו. וא"ת והלא יותר טוב שישלחם עתה ולא תביא עליו אלו שלשה מכות לזה אמר אותותי ביו"ד יתירה כי יספיק בשיאמר אותו' אלה אבל ירמוז כי כבר גזרתי עליו להביא עשר אותות כמו שנתבאר אצלינו על כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם שהם ב' ידות שבהן עשר אצבעות וצריך אני לקיים את גזרתי וז"ש אותותי אותות יו"ד: או ירצה בא אל פרעה וכו' אולי יאמר משה כי כיוון שבמכת הברד עשה תשובה וחזר אח"כ לחטוא כמ"ש ויוסף עוד לחטוא עליו נאמר האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה ובפרט כי גם שבמכות הראשונות לא היתה אז תשובתו כ"כ גמורה כמו עתה עכ"ז שב וחטא פעם אחר פעם ואין לו עוד תשובה ונגמר דינו לז"א בא אל פרעה ע"ד שפרש"י בא אל פרעה והתרה בו כלומר אעפ"י שאין מספיקין בידו וכו' עדיין צריך התראה כי אין מלקין אא"כ מתרין ועתה התרה בו ההתראות כדין התורה למחוייבי מיתה כי ההתראות הראשונות לא היו כהלכתן לגמרי בכל פרטי תנאי ההתראות, עוד סיבה אחרת כי ההתראות הקודמות הי' להביא המכות שקדמו שהי' אז הוא המכביד את לבו בבחירתו אבל עתה כבר שב לגמרי במכת הברד ואני הוא שהכבדתי את לבו אז ולכן צריך אתה עתה לחדש לו ההתראה מחדש כי כבר חזרתי עתה להניחו בבחירתו וז"ש הכבדתי לשעבר ולכן תמצא כי ע"י ההתראה זו לא כתיב שהקב"ה הכביד לבו ולכן הביא עליו מכת הארבה: או ירצה בא אל פרעה וכו' כי בשאר מקומות כתיב בא אל פרעה ואמרת וכו' וכאן כתיב בא אל פרעה ולא כתיב ואמרת אליו וזה יובן בקושיא אחרת שיש למעלה והיא כי ב' פסוקים והפשתה והשעורה וכו' והחטה והכוסמת וכו' הם שם שלא במקומם, והי' צריכין לכתוב למעלה אחר פסוק ויך הברד וכו' גם פסוק ויצא משה וכו' הי' ראוי ליכתב אחר פסוק ויאמר אליו משה כצאתי וכו', אבל הענין כי משה רצה לתת גדולה ליוצר בראשית להודיע את פרעה כי בידו ית' להטות לבבו

כחומר ביד היוצר וז"ש ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תראון וכו' ולא תאמר כי ידיעתו היא כידיעת הנביאים שגם שידעון העתיד' אין ידיעתם מכרחת להטות לכאן ולכאן כי הוא ידיעתו ית' עם היות שהוא יודע את העתיד כי כן אמרתי שידעתי כי אתה ועבדיך טרם תראון וכו' הנה כל זה היא בידו ית' כי היא המטה את לבבכם ומכבידו לבלתי תיראון אותו ולא עוד אלא שגם אודיעך באיזה אופן יכבוד עתה לבבכם והיא כי הנה הפשתה והשעורה שאינם כ"כ מוכרחים למזון נוכו והחטה וגם הכוסמת שגם היא ממין החטה כנודע והנה שתיהן הם המזונות היותר מוכרחים לא נוכו ומזה תבא לחשוב כי בדרך טבע הי' לפי שאלו אביב וגבעול קשים לכן הוכו ואלו הי' אפילות ורכות לכן לא הוכו ובזה יכבד לבך ועוד כי בראותך המזון העקרי קיים יכבד לבך ואינו כן כי כל זה הוא מאת: ה' להכביד לבך, והראי' לזה כי אפילות הנה בשביל שימצא הארבה מה שיאכל כמ"ש ז"ל והוצרך הוא לעשות בהם פלאי פלאות לשלא יוכו בשביל שימצא הארבה מה שיאכל וזה הי' כדי להכביד לבך שתחשוב כי הדבר הי' טבע והנה כן הי' כמ"ש וירא פרעה כי חדל המטר והברד כלומר וכבר החטה והכוסמת כבר יצאו מפחד הברד לכך ויוסף לחטוא, ולכן עתה בא אל פרעה כדי שתודיעהו כי הצלת החטה והכוסמת כבר יצאו מפחד הברד לכך ויוסף לחטוא, ולכן עתה בא אל פרעה כדי שתודיעהו כי הצלת החטה והכוסמת היתה מאתי כדי להכביד לבו ועבדיו וסיבת ההכבדה הוא למען שיתי אותותי וכו' ויכיר גדולתי כי אינו ברשותו רק ברשותי להטותו ונמצא כי מלת כי אני אינו טעם שהי' הקב"ה נותן למשה על בואו אליו רק כאלו אמר בא אל פרעה זאמרת אליו כי אני הכבדתי וכו' לשון הודעה ולא נתינת טעם. וגם יתורץ בזה מה שלא אמר בא אל פרעה כי אני הכבדתי וכו' ואמרת אליו אם מאן אתה לשלח וכו' ולמען שיתי וכו' וא"ו של ולמען מוסיף על ענין ראשון כי הנה אני הכבדתי את לבו לשתי סיבות הא' היא למען שיתי אותותי וכו' כנ"ל והסיבה הב' היא ולמען תספר וכו', פי' כי הסיבה הראשונה היא למען שיתי אותותי אותות יו"ד אלה של עכשיו אשר הם בקרבו בתוך ארצו במקומו בתוך ביתו ועוד רצוני להביא עליכם מכות אחרות זולת אלו העשר מכות שבארץ מצרים ואותם לא יהי' בקרבו בהיותם בבתיהם רק שאתעולל בהם כמצחק עם התינוק ועם השוטה ואוציאם מבתיהם ואוליכם עד ים סוף ואטביעם שם ואלו המכות קשות מן הראשונות וגדולות מאוד עד שיסופרו ממך לבניך וממנו לבן בנך לגודלם וז"ש ולמען מכות אחרות יותר גדולות אשר אותם תספר באזני בנך ובן בנך כי הלא הה כי בהם התעללתי ושחקתי במצרים להטעותם להוציאם ממצרים כמ"ש ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ וחזקתי את לב פרעה וכו', וז"ש את אשר התעללתי לשון שחוק

והיתול וע"י כן אשים אותותי אלו האחרות בם והם טביעתם בים סוף שהיתה מכה א' כלולה מכמה אחרות כנזכר בהגדה אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמשים וז"ש ואת אותותי אשר שמתי בם ואז הוכרה ידיעתו ית' יותר מכל המכות הראשונות כי אז פרעה עצמו אמר מי כמוכה באלים ה' כמשז"ל וז"ש וידעתם כי שמי ה' כי להיותם גדולה מכולן כתיב בה שמעו עמים ירגזון וכו' ולכן כאשר תספר שבחו ית' תספרו זאת שהי' קריעת ים סוף קשה מכולן וז"ש ולמען תספר וכו'. גם הראשונות הי' בקרבו כמו שזורק אבן באמצע חבורה בני אדם ויש מי שלא הוזק בה אבל בטביעת ים סוף כתיב לא נשאר בהם עד אחד וז"ש אשר שמתי בם ר"ל בכולם: או ירצה ולמען תספר וכו' כי למעלה אמר ואולם לבעבור זאת העמדתיך הא' בעבור הראותך לך עצמך את כחי וכנגד זאת אמר כאן למען שיתי אותותי אלה בקרבו עצמו והב' היא ולמען ספר שמי בכל הארץ וכנגד זה אמר ולמען תספר באזני בנך וכו', והענין הוא כי הבאת העשר מכות על מצרים אינו כ"כ נפלא לשיסופר עניינם מדור לדור אבל היותו פוקד על צבא המרום ואח"כ על מלכי האדמה זה ראוי שיסופר באזני בנך ובן בנך וכו' וז"א את אשר התעללתי במצרים הוא השר שלהם כמ"ש ז"ל על והנה מצרים נוסע אחריהם וגם לזה הוזכר בלשון התעללתי כי גם הוא מורכב מלשון עליה כי השר הוא למעלה ואח"כ ואת אוחותי ממש הטבעיים אשר שמתי בם בתחתונים שהם רבים, והנה מיתת התחתונים מצויה היא בעולם ואינה תמי' אך ראיית השר העליון שהוא רוחני ועתה מת על שפת הים כמשז"ל מתים לא נאמר אלא מת וכו' הנה זה הפלא הגדול אשר יסופר באזני בנך ובן בנך וכו' כי ע"י זה הפלא וידעתם כי אני ה' מושל בשמים ובארץ ועל השרים העליונים כנודע כי שם ההוי"ה מושל על עיין שרי שבעים אומות כמבואר אצלנו בפסוק עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים: או ירמוז במה שאמר את אשר התעללתי במצרים אל נפילת מזל טלה ראש שנים עשר מזלות שעליו נאמר וכל בכור בהמה כמבואר אצלינו כי הוא אלהיהם כמ"ש כי תועבת מצרים כל רועי צאן ויבא משה וכו' גם כי לא נצטוה רק הוא לבדו הביא עמו את אהרן כי אין מלקין אא"כ מתרין כי לכך נאמר לו בא אל פרעה והתרה בו וההתראה צריכה בפני שני עדים. ולכן כתיב ויאמרו אליו כי כיון שלצורך ההתראה בא שניהם התרו ויאמרו אליו וכו' אמנה בענין הביאה אמר בלשון יחיד ויבא והענין לרמוז כי אין מתרין ענין דיני נפשות רק ששניהם יבואו יחד זה בפני זה וז"ש ויבא כי ביאה אחת היתה לשניהן ביחד, וזו נוסחא של ההתראה אמר ה' וכו' ירצה עם היות שנקרא כן לפי שהוא המהוה כל ההויות עכ"ז אינו רוצה הוא שם ההוי' הנ"ל לאלוה רק על העבריים בלבד וז"ש אלקי העבריים והנה לטעם הראשון שנקרא שם ההויה יען כי

ממנו נתהוו כל הנבראים א"כ עד מתי מאנת לענות מפני להכיר שאני קראתיך ואדרבה אמרת מי ה' אשר אשמע בקולו ועכ"ז אז בפעם הראשונ.ה אינו כ"כ תימה אם מאנת אבל עתה במכת הברד שכבר ידעת כחי ואמרת ה' הצדיק וחזרת וחטאת א"כ עד מתי יהי' נמשך זה המיאון מלהענות מפני, והנה על החטא הזה איני נוטל נקמה ממך עד אחרית הימים עם כלל כל האומות אשר אז יבשו כל עובדי פסל וכו' אבל לסיבה השנית והיא שאני נקרא אלקי העבריים בפרטות א"כ שלח את עמי ויעבדוני ואעפ"י שאין אתה רוצה להיות מכלל עמי המשועבד לי שלח את עמי וכו' וכי אני שקראתי כל שבעים אומות ושריהם ועכ"ז כל שר מהם מושל על עמו ואני שקראתי כולם לא אהי' כאחד מהם שיהי' לי עם א' מיוחד לשיעבדני וענין זה קשה מן הראשונה ולכן על הראשונה א"ש אם תמאן לענות מפני ולעבדני ולהכירני לא אעניש עתה כי אם בהגיע תור טונש כל האומות השוין בחטא זה אבל אם מאן אתה לשלח כי את טמי כנז' שהוא עונש פרטי אליך כי ברשותך הם דע כי בחטא זה אקח נקמה תיכף עתה ממך וז"ש כי אם מאן אתה וכו' הנני מביא מחר ארבה בגבוליך ולא בגבול זולתך כי אין עמי אלא ברשותך בנבד וגם כי יהי' זה העונש מחר ולא באחרית הימים בעונש האחרים, וא"ת כי להיותן מועטין אינן מתפשטין הרבה אינו כן אלא וכסה את עין הארץ באופן כי לא יוכל שום אדם לראות את עין הארץ מרוב ריבוי הארבה וגם הארבה עצמו היושב על הארץ לא יוכל הוא עצמו לראות את הארץ, עוד אחרת כי עם שיכסו כל ארצך כולה ויגיעו עד סוף תחום ארצך ויראו בארץ גושן אשר שם בני ישראל או בארץ כוש תבואות ופירות וירקות דשינות ורעננות לא יצאו שם ויסתפקו במה שיצאו בארצך דבר שאינו ראוי לאכילה וז"ש ואכל את יתר הפלטה וכו' וכן ואכל את העץ הצומח לכם מאחר זמן הברד שהוא דבר מועט ולא יצאו חוץ לארצך וגבוליך, עיד הוראה אחרת כי הוא מאתו ית' כי הנה יתר הפליטה הם החטה והכוסמת אשר גם הם הי' ראויות להכותם במכת הברד אלא כי אפילות הנה ונעשה בהם פלאי פלאות לשיוצלו אז וזה מאתו ית' כי הותירם והשאירם מן הברד להניח מאכל מעט אל הארבה שיתקיימו ולא ימותו וז"ש ואכל הארבה את יתר הפליטה כי לסיבה זו היתה נשארת לכם מן הברד, וא"ת הלא זה יהי' בשדות הזרועים כי שם יכסו את עינם כי שם מקומם ובבחינה זו הם שם בריבוי אינו כך אלא ומלאו גם בתיך שאין שם מקום זרע ושל עבדיך ושל כל מצרים וגם בענין הבתים יהי' כנ"ל כי לא יכנסו בבתי ארץ גושן או ארץ כוש ועם שגם כל הבתים ימלאו יהי' דבר שאין לו שיעור אשר לא ראו אבותיך ואבות וכו' ועכ"ז לא יתפשטו חוץ מגבוליך זו הוראה כי מאתי נהי' יען כי מאן אתה לשלח את עמי כנ"ל, עוד השגחה אחרת כי כמו שעיקר

הכבדת הלב היתה ממך וממך נמשכה חיזוק לב עבדיך ומשרתיך ומהם נמשך לדלת העם כן העונש יתחיל בך ומלאו בתיך ואח"כ ובתי כל עבדיך ואח"כ ובבתי כל מצרים, והנה אחר שסיים ענין ההתראה ראה משה שהי' מתרצים לשלח את העם וכפי זה לא יוכל להביא עליו תשלום העשר מכות כי ההתראה ברמאות היתה כנ"ל לכן תכף אחר ההתראה ויפן נסתכל בפניהם שהי' מרוצים ולכך תיכף ויצא מעם פרעה אולי יחזרו להכביד לבם או יהי' ע"ד רבותינו ז"ל כי פנה אליהם וראה שהם מתפייסין לשלחם ואולי היו רוצים להתייעץ ביניהם אז ויצא משה מעם פרעה אולי יתייעצו וישלחום. ובזה יתבאר מ"ש מעם פרעה כי לא הרחיק ללכת רק מעם פרעה לבד ונשאר בבית החיצון אולי יקראוהו. ואז ויושב וכו' אל פרעה כי כיון שהיו שם בחוץ לא' היתה ההשבה רק אל פרעה לבד שהיו בתוך הבית. ויאמרו עבדי פרעה וכו' הנה מזה טענו בדברים כנז' הא' הוא עד מתי מאנת לענות מפני גדולתי ועבדת ע"ז והב' הוא שלח עמי ויעבדוני כי היא שאלה קטנה מהראשונה לזאת אמרו לו עד מתי יהי' זה הדיבור הראשון שהוא עד מתי מאנת לענות מפני ולא תעבוד ע"ז וכפי זה יגיע הענין לנו בעצמינו למוקש כי השאלה עצומה ואין לנו תקומה עוד ולכן תודה לו בשאלה השנית ושלח את האנשים והם לבדם יעבדו את אלהיהם שלהם ונשאר אנחנו באמונתינו לעבוד את אלקינו כי הרי הטרם תדע כי אבדה מצרים ואם יביא עליו עוד מכות אחרות כמו שהוא אומר הנה תאבד מצרים לגמרי ובני ישראל בעזר וסיוע אלהיהם נלחם בנו ואדרבה נהי' אנחנו להם לעבדים ויכריחונו לעבוד גם אנו לאלהיהם שהוא השאלה הראשונה כנז', וא"ת כי קשה מאוד הדבר לשחרר ס' ריבוא עבדים הגברים לבד מטף ונשים כפלי כפליים א"כ שלח את האנשים לבדם וע"י כן לא יתערבו שם ויוכרחו לחזור מפני נשיהם וטפם ולא תהיו השילוח רק לשיעבדו את אלהיהם כי גם הם אינם שואלים רק זה בלבד: או יאמר עד מתי תרצה ששם הוי"ה שעליו נאמר זה שמי לעולם שזה השם יהיו לנו למוקש כי כל כעסו עמך אינו אלא בשביל זה כי אמרתי לא ידעתי את ה' וכמ"ש ולמען ספר שמי בכל הארץ ולכן שמע בקולו ושלח את האנשים וכו' ועי"כ כבר נתרצה משני חטאותיך שאמרת לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח וכשתשלחם כבר קיימת שני דבריו כי הרי הטרם תדע כי אבדה מצרים ואין לנו תקומה אלא בדבר הזה אז ויושב וכו' ויאמרו הנה דבריך הם שתשלחם לשיעבדו אלהיהם הרי אנו מודים בכך ולכן הודיעני מי ומי הראוים לכך לשילכו לעבוד: ויאמר וכו' אלו לא היתה הליכתינו רק לעבודה בלבד היו מספיק שילכו מתי מספר הכהני' המקריבים הקרבנות אבל סיבת הליכתינו היא כי חג ה' לנו חג של שמחה קבועה לנו לכל העם אנשים ונשים וטף הלא היא על כי עתה שם

ההויה בחר בנו וקרבנו לעבודתו מכל האומות וכמ"ש כי חלק ה' עמו וז"ש חג ה' לנו וא"כ צריך כי כולנו בנערינו ובזקנינו נלך וכו' (כי כל האומות כולם עתה) כי כל האומה כולה ע"י הליכה זו מתקרבת לעבודתו ונחלתו: ויאמר אליהם וכו' ירצה הנביא העובר על דברי עצמו חייב מיתה בדין תורתכם והרי בתחלה אמרתם בשם אלקיכם שלח את עמי ויעבדוני ועתה אתם מוסיפים על דבריו ואומרים כי חג ה' לנו א"כ וודאי יודע אני כי לא יהיו ה' עמכם וז"ש יהי כן ה' עמכם כמקלל להם ואומר כן יהיו ה' בעזרכם כאשר אשלח אתכם וגם את טפכם שאינן ראוין לעבודה ולכן אתם משה ואהרן ראו כי רעה גדולה מזומנת נגד פניכם לבא עליכה מפני שעברתם על נבואת עצמכם וכיון שאמיתת של הנבואה אינה רק שלח עמי ויעבדוני'א"כ לא יהי' כדבריכם לא כן לכו נא הגברים וכו' כי אותה העבודה בלבד אתם מבקשים וכפי זה כבר אני מודה בה' אלקיכם כמו שאמרתי בתחלה ה' הצדיק אלא אתם הם הנביאים בשמו לשקר כנז': או ירצה כי הנה פרעה מכשף גדול הי' וע"י כן ידע את מה שיארע להם במדבר בענין המרגלים כמ"ש במדבר הזה יפלו פגריכם וכו' אבל וטפכם אשר אמרתם לבז יהי' אדרבה הם יבואו וירשו את הארץ וזהו מה שאמר עתה להם בדרך רמז כי הנה רואה אני כפי דבריכם שאמרתם בנערינו ובזקננו וכו' שאין כוונתכם לעבודה בלבד ולחזור רק ללכת ארצה כנען וא"כ יותר טוב הנה לכם לכו נא ר"ל עתה לעבודה בלבד הגברים כי הם הראוים לשתעבדו את ה' אלקיכם ואח"כ תחזרו ותחיו ולא תמותו וז"ש לכו נא הגברים עתה בלבד כי אם ההליכה תהיו גמורה עד שתכנסו לארץ כנען כי זה יורה מה שאתם מוליכים גם הטף והנשים עמכם ראו כי רעה נגד פניכם ליפול במדבר ולא נגד טפכם כי הם ירשו את הארץ. וז"ש יהי כן ה' וכו' מלשון כנים אנחנו כלומר הלואי שבאמת ובנכון יהי' ה' עמכם אם אשלח אתכם ואת טפכם אבל אני רואה שלא יהי' ה' כן ר"ל מתנהג באמת ובנכון אם אשלח אתכם וגם את טפכם כי הרי ראו כי רעה נגד פניכם כנז"ל. גם רמז באומרו רעה כי הרעה ההיא המזומנת להם היא על ענין היותם מוציאי דיבת הארץ רעה זו תהיו על פניכם שלכם משה ואהרן וכמ"ש ויפלו על פניהם משה ואהרן וכו'. וא"כ יותר טוב הוא לכם לכו נא הגברים ועי"כ תתבטל הגזירה ההיא כנז"ל: דרך רמז ויאמר וכו' בא אל פרעה וכו' ר"ת את לבו ואת לב ר"ת אלול. ירמוז בזה אגב אורחי' כי בזה החודש צריך האדם לשוב בתשובה כי עליו כתיב דרשו את ה' בהמצאו שאז עלה משה להתפלל על עון העגל ונתכפר להם. ולא ימתין עד יום הדין שהוא ראש השנה לא מפני שהתשובה אינה מועילה בזמנים אחריה אלא שמי שלא ישים אז מכבידין את לבו מלשוב כמ"ש השמן לב העם הזה וכו' כיוון שעבר יום הדין ולא שב בתשובה מקודם וכשמז"ל כאן

קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין והנה כן הי' בפרעה כי המכות נתעכבו י"ב חודש ומכת הארבה היתה אחר ראש השנה באמצע החורף ולכן הכבידו את לבו ולב עבדיו מפני שלא שב קודם ר"ה בחודש אלול. ומ"ש כי אני וכו' למען שיתי אותותי אלה וכו' כי בשם ההויה יש במלואו עשר אותיות ולפי שפרעה כפר בשם ההויה ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו הוצרך להביא עשר 'מכות מאלו היו"ד אותיות שכפר בהם לשיכיר כי במי שחטא הוא הביא עליו המכות וז"ש כי אני הכבדתי ר"ל כי אני שם הוי"ה הוא אשר הכבדתי את לבו וכו' בשביל שחטא בעשר אתיות שבשמי ולכן הכבדתי לבו למען שיתי אותותי אלה אותותי שהם עשרה אותיות יו"ד מכות הנמשכין ג"כ מן אותיות אותיות יו"ד כי' אותותי כלל ב' דברים אותות יו"ד ואתיות יו"ד ולכן כתיב אותותי ולא נפלאותי כדי שירמוז לשני הפרושים הנז"ל: או ירצה למען וכו' כי באומרו מי ה' אשר אשמע' בקולו' חטא בשתי אותיות אחרונות מ"י של אלקים ונשארו אותיות אל"ה והנה שם אלקים הוא מדת הדין ולכן ג' אותיות אל"ה' מן אלקים רוצה להעניש 'למי שחטא בשתי אותיות מ"י שבסופו וז"ש למען שיתי אותותי אלה ששם אותיות אל"ה מן שמי .אלקים בקרבו בעשר מכות הנקראים ג"כ אותותי אותות יו"ד כנז"ל כי גם הם כמנין אלה אותיות כזה דם צפרדע כנים ערב דבר שחין ברד ארבה חשך בכורות כי כן ותהי הכנם וכן והיו לכנם הם כתובים חסר יו"ד כל ערב שבפרשה כתובים חסרי וא"ו וכפי זה יהיו מספר אותות היוד מכות אלו כמנין אל"ה: ויאמר וכו' בא אל פרעה כו' צריך לדעת דהל"ל למען שיתי כי היו"ד מיותרת כי הרי אמר כי אני הכבדתי וכו' ואם הוא המכביד וודאי שהוא המשיח והענין כי הנה מצינו כי בכל מכה היו השי"ת אומר למשה ענין הכבדתי את לב פרעה וגם עתה בארבה היו כן וכפי זה יתמה משה לאמר עד מתי תמשך הכבדה זו ובפרט כי עדיין היו בלבו ית"ש להביא גם שתי מכות אחרות חושך ובכורות. לזה אמר לו ה' אל תתמה על זה כי מעתה אודיעך קושט אמרי אמת כי הכבדת לבו תמשך מד תשלום עשר מכות שאשית עליו וז"ש כי אני וכו' למען שיתי ביו"ד למען שיתי שית יו"ד מכות בקרבו ועד אז ימשך ההכבדה הנז"ל. וא"ת והנה על ידי הכבדת הלב הוצרך הקבה"ו לשנות טבע העולם כנ"ל על והחטה והכוסמת לא נוכו כי פלאי פלאות הוצרך הקבה"ו לקיימם מפני מכת הארבה שימצאו מה לאכול ולא יברחו וא"כ יותר טוב היו שגם החטה והכוסמת יוכו אז ויכה הברד את מה שיאכל הארבה ולא יצטרך להביא ארבה אף לא להכביד לבו, לז"א ולמען וכו' כי ענין הכבדת הלב ע"י כי החטה והכוסמת לא נוכו יש בו סיפור שבחו לאין קץ עד סוף כל הדורות כי ארבה לא הי' כמוהו וכו' ועוד כי ע"י כן וידעתם שבח אחר כי גם שאני מתנהג במדת הדין בהביאי המכות עכ"ז

אני ה' מתנהג במדת הרחמים לבלתי השחית הכל בכליה גמורה ולכן הנחתי החטה והכוסמת אז ע"ד וידעתם היום וכו' כי ה' הוא האלקים: או ירמוז הפך מן הנז' אל משז"ל ארורים הרשעים שמהפכין רחמים לדין וז"ש וידעתם כי עם היות שאני ה' עם היותי בעל הרחמים אני אני הוא שנתהפכתי אל מד' הדין והתעללתי במצרים ושמת בם אותותם כנז"ל כי וכו'. אולי תאמר כי אינך רוצה להכניע מפני כי מי יכריחך לאמר כי מאתי יהיו ענין ביאת הארבה ואפשר כי כך גזרה משפט הכוכבים והנה משה יהיו חכם גדול במשפטי המזלות ויודע את אשר יהיו למחר לא שתלוי בזה ששלח את ישראל לז"א כי אם מאן אתה לסבת שהם עמי ואינך מאמין בזה הנה אתן לך אות נזה והוא כי הארבה שאני אביא מחר לא יהיו מעצמו בגזירת הכוכבים כי אם אני המביא אותו והאות הוא כי לא יבא בכל ארצך גם בארץ גושן שהיא מכלל ארץ מצרים אלא בגבולך לבד תחום ושכינת המצרים ובארץ גושן אשר שם מושב בני ישראל לא יבא שום ארבה עם שהיא ארצך לממשלתך וז"ש בגבולך ולא אמר בארצך: ויאמרו וכו' ארורים הרשעים שבפתחה של גיהנם אינם שבין כי הנה ראו כמה מכות לא החטיאו דבר מכל היוצא מפי משה ולא רצו להכנע מפני משה אבל נתעכבו עד אשר ויפן בפניהם מתעכבים ויצא מעם פרעה. ואח"כ ויאמרו עבדי פרעה אליו בהיותו לבדו שלא בפני משה מי ומי ההולכים כלומר כיוון שסיבת הליכה זו היא לזבוח א"כ לכו נא הגברים הם הבחורים גבורי כח ללכת אך לא הזקנים והטף והנשים ולכך לא אמר לכו נא האנשים כי למה תצערום ללא צורך. ויאמר משה בנערינו ובזקנינו וכו' כי הרי מוכרחים אנו כי בצאנינו ובבקרינו נלך לזבוח והצאן והבקר מוכרחים אנו לנהלם לאטם וכמו כן הזקנים והנשים והטף ילכו לרגל המקנה ולא ייגעו וא"ת גם כי אין בהליכתם טורח רב אך עכ"ז מה תועלת בהליכתם כדי לסבול צער אף אם הוא מעט לז"א כי חג ה' לנו וכתיב ושמחת בחגיך אתה ובנך ובתך וכמ"ש: בא אל פרעה וכו' י"ל א' חכמה עצומה בחיקו ית"ש להכביד נב פרעה ולהחטיאו שלא מדעתו ולהענישו אח"כ וזה דבר שאין השכל סובלו. ב' לבאר שני טעמים האלו מה ענינים למען שיתי ולמען תספר וכו'. ג' כפל אומרו את אשר התעללתי ואת אותותי והל"ל בכללות את אשר עשיתי במצרים. ד' דהי' ל"ל עד מתי ממאן אתה ולא מאנת בלשון עבר. ה' אומרו כי אני הכבדתי לבו ואת לב עבדיו והלא בעת המעשה ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיו וכו' שלח את האנשים והוא לבדו הכביד לבו. וא"ו כי תחלה אמר יהי כן ה' עמכם וכו' נראה שלא ישלחם ואיך אמר ראו כי רעה נגד פניכם אחר שיצאו ממצרים כמשז"ל, והביאור במה שיקדים הקדמה אחת והיא כי ענין התשובה אינה כפי הדין כי אחר שחטא ראוי שיקבל עונשו ובפרט כי חוטא למלך

מלכי המ' הקב"ה והראי' בזה ממחויבי מיתות ב"ד שאינן נמחלין ע"י התשובה ואמנם היות הקבה"ו מקבל שבים הוא חסד גמור וכמו שמצינו באדם הראשון החכם מכל הבריות שלא ידע כח התשובה עד שהודיעו קין בנו וכמשז"ל כי התשובה קדמה לעולם לפי שאמרה התורה לפניו למה רצונך לברוא העולם כיוון שעתידין בני אדם לחטוא אז אמר לה השי"ת הרי בראתי התשובה. נראה כי כפי משפט התורה אין ראוי למחיל' ע"י תשובה עוד אחרת כי אפי' עם התשובה אין כח לימחל כי אם כשעבר אדם על מצות עשה בלבד ואפי' מצות לא תעשה הקלה אינו נמחל עד שילקה וא"כ כיוון שאינו אלא חסד פשוט אינו ראוי לקבל רק תשובת ישראל לבד ולא של אומות העולם וכמשז"ל שאמרו מלאכי השרת איך כתבת בתורתך ישא ה' פניו אליך והשיב כי לישראל לבדם ראוי לישא פנים ולכנוס לפנים משורת הדין והנה פרעה לא די שהוא גוי ואין לו תשובה כנז"ל. וגם שחטאו היו שכפר בעיקר ואמר לא ידעתי את ה'. ואפי' ישראל הכופר בעיקר אין לו שום כפרה. ועוד אחרת שגזל את הרבים ונשתעבד בישראל ארבע מאות שנה ובן נח שגזל חייב מיתה ומכ"ש שהתשובה אינה טל עבירות שבין אדם לחבירו עד שירצה וכו'. והנה פרעה לא פרע להם שכירותם .ועוד ששפך דמי תינוקת ישראל מאה וחמשים בבוקר ומאה וחמשים בערב והשלכת הילדים ליאור אלפי רבבה ואין תקנה כלל אפי' אם הי' ישראל וגדולה מכולם שאפי' אם ישוב אינה תשובה כי היא מחמת יראת המכות באופן כי אי אפשר כלל להיות לו תשובה ומוכרח שיענש וא"ת יענישוהו ולא יכביד לבו הנה ימשך מזה חילול ה' גדול בכל העולם שיאמרו הנה הודה לשלח את ישראל ועכ"ז העניש, וא"ת הרי נינוה גוים הי' וקבל הקב"ה תשובתם והענין כי כוונתו ית' היתה לשישראל יכירו גודל שכר התשובה וע"י כך ישובו גם הם כנודע ועוד שעון נינוה הי' שבין אדם לחבירו כמ"ש ומן החמס אשר בכפיהם וכבר עשו לפנים מן השורה שאם גזל א' מהם קורה אחת הי' מקעקע כל הבירה וכו' והיתה תשובה שלא היתה כמוה וכמ"ש ויקראו אל אלקים בחזקה שאפי' כנגד מידת הדין נתחזקו בתשובה וגם כי לא הרעו לישראל אלא מהם ובהם והנה ז"ש כי אני הכבדתי וכו' למען שיתי אותותי כי כבר מחוייב היא בעונשין האלו ואם לא אכביד לבו יהי' חילול ה' כנ"ל, עוד נתן עעם ב' והוא ולמען תספר וכו' ירצה כי הנה רצוני לקחת את ישראל לנחלתי והנה עם קשי עורף הוא ואם לא יראו בעיניהם אותות ומופתים רבים וגדולים לא יאמינו ועתה בראותם שאשית אותותי הרבים והם אלה ר"ל גדולים כאשר עיניך רואות ועי"כ יאמינו וגם יתקע האמונה בלבם כ"כ עד שיספרום לדורות אחרונים וכולם יכירו ויאמינו בו אך האותות הקטנים תפסק סיפורם בזמן מועט וז"ש וידעתם וכו' כי כל כוונתי היא לשחאמינו בי וידעתם כי'

אני ה' והנה ב' חדושים יש לכם לספר הא' הוא. את אשר התעללתי במצרים ושחקתי בם והוא עניך מ"ש כי אני הכבדתי את לבו ומזה נמשך השנית. והיא ואת אותותי אשר שמתי בם והוא מ"ש למען שיתי אותותי וכו', או ירצה כי הנה נתן טעם על כי אני הכבדתי את לבו וכו' והוא למען שיתי אותותי כלומר כי הוא מוכרח לקבל העונשים אלא אם ישוב בתשוב' כנז' והוקשה לו דא"כ מה בהאריך זמן המכות אחת אחת ויותר טוב שימיתיהו פעם א' ולא ישנה לו ומזה ימשך ג"כ טובה לישראל שיגאלו' מיד ולזה נתן טעם אחר אל קושי' זו והיא ולמען' תספר כי הנה אם ימיתהו פתאום פעם א' אין בה כדי סיפור ולא עוד אלא שיאמרו הרחוקים כי מקרה הי' אך בהביא עליו באורך זמן מכה אחר מכה כולם יאמינו כי מאת ה' היא ולא עוד אלא שיספרום לדורות הבאים: ויבא וכו' רמזו בזה אל מה שאמר להם השי"ת כי אני הכבדתי וכו' והנה כוונתו היתה שאלו הדברים עצמן ידברו אל פרעה שאל"כ איך אמר בא אל פרעה וכו' ולא ציוה את אשר ידבר אליו ואמר עד מתי מאנת לענות לשעבר כי אז עדיין הבחירה היתה בידך ולא רצית ולא עוד אלא כי אפי' אם אז היית שב הייתה הכנעתך ותשובתך מפני היראה ועכ"ז לא נכנעת אפי' מפני היראה וכל זה הי' לשעבר אבל עתה כבר נסתלקה ממך התשובה כמ"ש כי אני הכבדתי את לבו וכו', גם ירמוז באומרו מפני' להודיע טעם הכבדת לבו וזה לפי שכפר בעיקר ואיך לו תשובה וז"ש לענות מפני כי בי כפרת ונתגאי' לפני ממש והנה אעפ"י שאין לך עוד תשובה עכ"ז שלח את עמי ויעבדוני, וא"ת כיוון שינעלו דרכי התשובה לפני מה תועלת לי לשלחם וא"כ לא אשלחם וז"א כי אם מאן בלשון הוה כי אם תוסיף עתה מחדש למאן אחר שהכבדתי את לבך אל תחשוב שיש לך בזה התנצלות כי מוכרח אתה במעשיך ואדרבה הנני מביא מחר ארבה וכו' ותרויח במה שתשלחם כי לפי שעה תנצל מן הארבה שלא יבא תיכף מחר ואם מוכרח אתה לקבל עונש לא יהי' כ"כ מהיר, והנה יש בזה קושיא עצומה והיא כי כיון שאני הכבדתי את לבך שלא לשלחם איך אתה אומר שלח את עמי והרי איני ברשותי ואיככה אוכל לשלחם וידי אסורות לז"א כי אם מאן אתה ירצה כי אילו לא הודעתיך ודאי שלא תוכל בעצמך לשלחם אבל כיוון שעתה אני מתרה בך ומודיעך קרוב הדבר ליתן רשות בידך ואם תמאן אינו ממני רק אתה הוא הממאן וז"ש אתה, וכיון שידע משה שאין הדבר בבחירת פרעה יען כי אני הכבדתי וכו' לכן לא המתין לשישיבנו כי ידע שאין תקוה ולכן ויפן ר"ל פנה בשכלו ונסתכל במה שאמר הית"ש כי אני הכבדתי את לבו ולכן ויצא מעם פרעה תיכף קודם שישיבנו הן או לאו: ויאמרו וכו' הנה השי"ת אמר כי אני ה' הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו והכוונה הי' להסיר הבחירה מידינו ועי"כ יהי' זה הכבדה למוקש לנעול שערי

תשובתינו וא"כ עד מתי אני ואתה יכבוד ה' לבנו למען תהי' לנו למוקש כנז' וז"ש לנו לשון רבים לו ולהם ואמנה מוכרח הוא שנכביד לבנו כי כן גזר השי"ת אבל נביא ליטהר ויסייעונו מן השמים וזה כי גזרת הכבדת לבנו תהי' באשר לא נשלח העם כולו אנשים ונשים וטף כמ"ש הוא שלח טמי ופו' אבל שלח את האנשים לבדם ועי"כ לא תבוטל גזרתוגם כי אפשר יסלק אפ' מעלינו כיוון שהתחלנו ליטהר: ויאמר משה בנערינו וכו' כבר ידע משה כי אין תורה עוד להם לכן הרחיב האריך בסיפור התנאים אל כי ללא צורך בנערינו וכו' להודיעם כי גזרתי לא תשוב ריקם: וימהר וכו' חטאתי לה' אלקיכם ולכם הנה משה אמר אלו ג' הדברים הא' הוא שיאמין שיש אלוה בעולם והוא הנקרא בשם הוי"ה וז"ש כה אמר ה' אלקי העברים וכו' ובמלת ה' רמז לו שהוא מהווה כל הויות וברא כל העולם הב' הוא כי עם היותו ברא כל העולם לא ייחד עצמו לאלוה אלא על ישראל לבדם וז"ש אלקי העברים הג' הוא שישלח ישראל וז"ש שלח עמי וכו', ופרעה כפר בשלשתן וכנגד הא' אמר לא ידעתי את ה' וכפר בעיקר ובכלל זה אתייא במכ"ש דאינו אלקי העברים ובכלל מאתיים מנה וכנגד הג' אמר וגם את ישראל וכו' או אפשר כי במלת וגם ריבה להכחיש גם את השניה, ועתה הודה בשלשתן כנגד הא' אמר חטאתי לה' וכנגד הב' אמר אלקיכם מיוחד לכם וכנגד הג' אמר ולכם כלומר ולשליחות שלכם שאמרתם לי שלח וכו': וגם ערב רב וכו' מלת וגם ריבה להוסיפם עם יצא הצאן והבקר הנזכר בסוף הפסוק וכאלו אמר וצאן ובקר עלה אתם וגם ערב רב והכוונה להודיע כי הערב רב לא הי' תוך ענני כבוד אלא חוצה להם גם מקנה הצאן והבקר ודע כי אלו הי' נפשות חצוניות מצד עשו שעליו נאמר ורב יעבוד צעיר והם ערבובייא מסטרא דרך וז"ש בספר הזוהר כי לא מצריים היו אלא עמלקים וכו' ה' מינים הנזכר שם בפרשת בראשית בפסוק המה הגבורים וכו' ובזה יתבאר טעם ויאהב יצחק את עשו לסיבת כי ציד בפיו הם אלו הערב רב שהיו מתחברים אז בו והיו עתידים להתגייר נודע כי הגרים מחמת יראה הם מסטרא דפחד יצחק ולא באלה בחר ה' כי אם בזרעו יעקב: ויאפו וכו' קשה דהכא משמע כי טעם אפייתם הבצק מצה טרם יחמץ הוא על כי גורשו ממצרים וכו' והרי משמע מפסוק וישא העם את. בצקו טרם יחמץ וכמו שפי' רשי' שם וכן בפ' ראה כי בחפזון יצאת וכו' וכתב רש"י חפזון של מצרים משמע דמשום הכי נצטוו על אכילת מצה גם מלשון ההגדה משמע כן דכתב מצה זו שאנו אוכלין על שום מה על. שום שלא הספיק בצקם וכו' והרי קודם שיצאו ממצרים בחפזון נצטוו על החמץ בפ' החודש הזה לכם אלא ליוצאי מצרים עצמן ואלו מפני טענת חפזון היציאה לא היתה מצוה זו אלא לדורות כדי להורות כי הטעם הוא מפני החפזון, ועל פי זה יובן במ"ש. במסכת פסחים

בפרק כל שעה ובפ' מי שהי' טמא תניא ר"י הגלילי אומר מנין לפסח מצרים שאין חמוצו נוהג אלא יום אחד ת"ל ולא יאכל חמץ סמיך ליה היום אתם יוצאים גם שם במשנה מה בין פסח מצרים לפסח דורות וכו' וכן אם ידקדק בפ' קדש לי כל בכור תמצא כל ענין זה מפורש כי בפסח דורות נצטוו על איסור אכילות חמץ כל השבעה ימים וגם על השבתתו ולא יראה לך חמץ וכו' שבעת ימים ואמנם בפסח מצרים לא נצטוו כלל על השבתתו ואף גם על אכילתו לא נצטוו רק ביום ראשון בלבד, ונמצא כפי זה יכולין היו ישראל לאפות בצקם חמץ ויניחוהו עד יום השני כי אז הי' מותר להם מן הדין וביום הראשון יאכלו משיורי מצה שנשאר להם מליל ראשון כמ"ש משארות' צרורות בשמלותם ולזה הי' מן הדין ואמנם לפי שגורשו ממצרים בחפזון לכן לא הספיק בצקם להחמיץ והוצרכו לאפותו מצה ולהורות זה נתוסף עוד איסור אכילת החמץ וגם השבתתו כל ז' ימים וכמו כן נתוספה מצות אכילת מצה כל ז' ימים: ויהי בחצי הלילה וכו' הפסוק עצמו תירץ קושיית רז"ל במסכת ברכות על מ"ש משה כחצות הלילה וכו' ומי איכא ספיקא קמי קוב"ה דקאמר כחצות ותירצו כדי שלא יטעו אצטגניני פרעה וכו' וז"א ויהי בחצי הלילה כלומר ודאי דלא אית ספיקא קמי קוב"ה והראי' כי הויית המעשה היתה מכוונת ממש בחצי הלילה וזהו ויהי בחצי הלילה וא"כ מה שאמר כחצות הי' כנגד פרעה ואצטגניניו שיש ספק להם כנז"ל: או ירמוז אל תירוץ שהוזכר בזוהר כי כחצות איני לשון ספק אלא כענין כעלות המנחה ר"ל כשיגיע זמן לחלוק ולחצות הלילה לשני חצאין וזה .רמז הפסוק עצמו באומרו ויהי בחצי ולא אמר ויהי' בחצות וקושיא זו אין לה תירוץ כפי דרך הראשון של רז"ל במסכת ברכות וכפי דרך הזוהר יתורץ היטב כי מה שאמר כחצות הוא כענין התרגום שאמר כמופלג ליליא ולא אמר כפלגות ליליא רק כמפלג ליליא שהוא כשחוצה הלילה לב' חלקים וחצאין שהוא הנקודה אמצעית שבין שני החצאין אך ויהי בחצי ר"ל בחצי האחרון כי חצי הוא שם דבר וכחצות הוא שם הפעולה כנז', וא"ת א"כ הרי לא נתקיים מ"ש כחצות ולא הי' אלא בחצי האחרון התשובה היא במה שיקשה קושייא אחרת והוא כי שם דבר פעולת היציאה אני יוצא וכו' ואח"כ ומת כל בכור וכאן לא נאמר וה' יצא בתוך מצרים והכה כל בכור כי הרי אומרו הכה כל בכור אפשר שהי' ממעון קדשו ולא ירד ויצא בעצמו ממש, אמנם הענין הוא כי שם אמר כי כחצות וכו' בנקודה האמצעית ממש אז אני יוצא בתוך מצרים ממש להעמיד בית דינו שם לדון אותם ויאמר דינם למות ואח"כ תעבור אותה הנקודה שהי' רגע קטן זמן העמדתם בדין פניו ומת כל בכור בהתחלת החצי האחרון וכאן לא הוצרך לחזור להזכיר ענין יציאתו ית' אה לסיבת כי כל דבריו האמת והצדק ונודע הוא כי כך היו ואם לסיבת שהוא ענין

נסתר רוחני לא נראה לעין התחתונים אם הי' כך אם לאו אמנם ענין המעשה בפועל מיתת הבכורות המורגש לעין הוזכר בכתוב כי וה' הכה כל בכור בחצי השני של הלילה וכן כל מצרים ראו והודו כי צדקו דבריו ית', גם נוכל לאמר כי כבר נרמז גם ענין זמן העמדתם בדין במ"ש וה' הכה כל בכור כמ"ש ז"ל כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו ואמר כי אחר שהוא ית' ובית דינו דנו הדין הזה בנקודת כחצות הלילה הכה כל בכור בחצי האחרון של הלילה ואמנם בענין דיינות הדין הזכיר בית דינו עמו ית' כי זהו שבח גדול אליו ית' ללמד ק"ו את התחתונים שלא ידונו יחידים אמנם בענין הפעולה לא כינה אותה רק אליו ית' לבדו כמ"ש הכה כל בכור ולא אמר הכו: או ירצה כי נתן טעם למה מכות בכורות היתה אחר חצות וז"א הסיבה למה ויהי בחצי הלילה שהוא בחצי האחרון הטעם הוא לפי כי וה' הכה כל בכור כי אלו הוא עצמו הי' המכה היו יכול להיות אפי' בתחילת הלילה אבל הי' בשיתוף כמ"ש בספר הזוהר כתיב והכתי כל בכור אני ולא מלאך וכתיב ולא יתן המשחית הא כיצד המשחית הי' מכה ונוגף הבכורות והקב"ה הולך עמו למנעו לשלא ימית בכורי ישראל כמ"ש ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיהם אבל הנגיפה היתה ע"י משחית כי אין דבר רע יורד מן השמים וז"ש וה' הוא והמשחית הכה כל בכור וע"ד זה מ"ש הכה בלשון יחיד יחזור אל המשחית הנרמז בוא"ו יתירה של וה', ובזה יתורץ מ"ש לע"ל ומת כל בכור כי שם נאמר אני יוצא בתוך מצרים ולא הוזכר המשחית ולכן לא אמר והכתי רק ומת כל בכור ירצה ע"י המשחית שלא הוזכר ענינו בפסוק ההוא אבל כאן שזכר ענינו במלת וה' כנז' אמר הכה כל בכור שחוזר אל המשחית ולא הוצרך לאמר וימת כל בכור. ונחזור לתירוץ הקושיא הנז' כי יען אשר וה' הכה כל בכור שהוא ע"י המשחית כנז' לכן הוצרך הדבר להיות נעשה בחצי הלילה האחרון ולא מקודם כנודע כי תוקף חוזק הקליפות הוא טרם חצות דינא קשיא תקיפא והקטרוג רב ולא יוכל להציל בכורי ישראל ולכן המתין טד אחר חצות שאז מתמתק הדין ברחמים ואז הדין יכה בכורי מצרים וברחמים יצילו בכורי ישראל, והודיע כי מבכור הנולד לפרעה דעתיד למיתב על כורסי' מלכותו ממנו התחילה המכה לקיים כי אין בית אשר אין שם מתאבל פרעה עצמו אעפ"י שהיו בכור כנודע נתקיים לקיים מה שנאמר ואולם לבעבור זאת העמדתיך וכו' כי הוא עצמו שאמר וגם את ישראל לא אשלח ויקם פרעה לילה למהר לשלחם וכו' ברצונו משא"כ אלו מת ויוצאים בעל כרחו אחר מיתתו וז"ש ויקם פרעה וכו' כי היו ב' תועלת בהצלתו ומת בנו אשר ימלוך תחתיו כנז' הא' כי כיוון שגם אליו נגעה הרעה במיתת בכורו קם הוא עצמו לשלחם טרם ימות גם הוא ועוד כדי שהפה שאסר הוא הפה שיתיר כנז"ל, גם היתה ביה הוראה אחרת

כי כמו שבסרבנות הוא הכביד לבו יותר מכולם ואחרי' במדרגה עבדי ביתו ואחריהם שארית עם מצרים עתה הי' להיפך כי ויקם פרעה תחילה לשלחם ואחריו וכל עבדיו ואח"כ וכל מצרים, ואמר לילה ירצה כי תחילה נאמר כחצות הלילה ומת כל בכור אך משם ואילך אין מיתה אבל במעשה לא הי' כך אלא ויהי בחצי הלילה האחרונה אז הכה כל בכור א"כ עד אור הבוקר יש המשך זמן מכת בכורות וימת פרעה עצמו והרבה אחרים עמו ולכן ויקם פרעה להיות כי עדיין הוא לילה ובפרט ע"ד ספר הזוהר כי ליל קודם חצות ולילה אחר חצות ולכן ותהי צעקה גדולה במצרים על העתיד איזה מכה ומחמת זה שראו שינוי אחר ג"כ כי תחלה נאמר ומת כל בכור בלבד ועתה ראו כי אין בית אשר אין שם מת א"כ אפשר כי אחר שנתקיים דבר משה בענין מכות בכורות עוד הרבה ה' להרוג את כל מצריים ג"כ כי אין זה מכחיש דבר משה ומת כל בכור בלבד אמנם ומת כל בכור בתחילה כחצות הלילה ואח"כ נמלך בדעתו להרוג את כולם וזהו כי ראו ב' שינויים הנז"ל הא' כי אין בית אשר אין שם מת ועוד כי עדיין הוא לילה ואפשר שימותו כולם ולכן ותחזק מצרים עוד חוזק אחר נוסף למהר לשלחם ולא הספיק להם בשילכו בבוקר רק מהרו לשלחם בעוד לילה לפי שאמרו כולם מתים ולא הספיק מיתת הבכורות, וז"ש ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר וכו' ר"ל קרא ואמר להם הנה לילה נעשה המעשה הזה ולא כחצות דוקא כמו שאמרתם וא"כ קומו מהרו וצאו מתוך עמי ולא תמתינו עוד עד אור הבוקר כי ירא אנכי פן כולנו מתים כנז' ואפשר שאילו לא מתו רק הבכורות הודאים הנודעים להם בלבד וגם שהי' מתים בנקודת חצות ולא אח"כ לא הי' משלח' בראותו כי עברה הצרה כמנהגו בשאר העשר מכות ובזה יתורץ מה שלא אמר ויקרא למשה ולאהרן בלילה כי הכונה היא כי מה שקרא בפי' ואמר להם הוא לילה כלומר לילה הוא ולא חצות כדבריכם ולכן קומו צאו וכו', והנה ב' גם יש בזה והם הפכיים והענין הוא אל תחשבו כי ישראל לבדם הי' עבדים ואתם בני חורין כי גם אתם צריכין ממני רשות לשאומר לכם קומו צאו גם אתם. ובבחינה אחרת היו להיפך כי לא די שלכם אתן רשות לצאת יען אתם שלוחי השי"ת. אלא גם לבני ישראל אני נותן רשות שיצאו, או ירצה כי תחלה דברתי עמכם במדרגות רבות תחלה נתתי רשות לגברים בלבד ואח"כ גם לעף ונשים ואח"כ גם למקנה צאן ובקר ועתה אני נותן רשות אפי' למצרים הרוצים להתגייר כמ"ש וגה ערב רב וכו' וז"ש גה אתם כלומר אתם וגם יונוס ויומברוס ראשי הערב רב השקולים בחכמת הכשפים ככם וכן בני ישראל וגם דלת העם ערב רב הדומים להה איני מעכב לכל מי שירצה לצאת. וזהו מה שרמז הכתוב ויהי בשלח פרעה את העם זה ערב רב הנקרא עם סתם כמו שיתבאר במקומו והנה לא מצינו זה מפורש

רק פה במ"ש גם אתם גם בני ישראל כנז"ל וגה צאנכם וכו' ירמוז אל מה שאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ונרמז בריבוי גם צאנכם וכו' וז"ש ג"כ כאשר דברתם והוא מ"ש גם אתה תתן בידינו וכו'. ואם לא כן יהיו מיותר אומרו כאשר דברתה וביאר היראה שהיתה בלבו ואמר וברכתם גם אותי כלומר מה שאני מתיירא וממהר לשלחכם הוא למעני כי אני בכור כנז"ל ולכן אני ממהר לשלחכם כדי וברכתם גם אותי בתפלתכם שלא אמות עם שאני ג"כ בכור כשאר הבכורות ואנצל מגזירת ומת כל בכור וכו'. וז"ש גם כלומר כי גם שאנכי בכור עכ"ז תברכוני: או ירצה כי הנה פרעה ידע שינצל אם בראותו כי התחילה המכה מבכור פרעה וכו' והי' ראוי שיתחיל ממנו עצמו וזה הוראה אל מה שאמר בתחנה ואולם לבעבור זאת העמדתיך ולכן לא מיהר לשלחם בלילה רק אמר קומו צאו ר"ל צאו בשטה שדרך בני אדם קמים ממטתם כמ"ש על בשכבך ובקומך בשעה שדרך בני אדם לקום. וז"ש קומו ואח"כ צאו ונתן טעם כי הוא לא הי' מתיירא ומובטח הוא כי וברכתם גם אותי אבל כל עם מצרים שלא היו חכמים כמוהו נתחזקו להוסיף עוד למהר לשלחם בעוד לילה וזה כי אמרו בלבם כולנו מתים אם נמתין עד אור הבוקר אבל פרעה שהיו חכה לידע בדבר כי לא מתו רק הבכורות לבדם לא מיהר לשלחם אז עד אור הבוקר ולכן היו לבני ישראל שהות ופנאי לקיים דבר משה, וז"ש ובני ישראל עשו כדבר משה בשני דברים הא' שצוום ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר והב' כי לא רצו ללכת עד אשר שאלו ממצרים כלי כסף וזהב וכו' כמ"ש דבר נא באזני העם וישאלו וכו' והנה כיוון שכל מצרים כולה נתחזקו עליהם בחוזק רב וגם כי היו מיראתם כי כולנו מתים גם כי פרעה לא ימהר לשלחם היו מוכרחים נצאת ולא היו המצרים מתעכבים להשאילם כלי כסף וכו'. ולכן הוצרך כי וה' נתן את חן העם וכו'. וגם שהיו יראים מן המתים נתעכבו וישאילום כלי כסף וכו' ונתאחרו זמן רב מאוד עד כי וינצלו את מצרים כמצולה שאין בה דגים ולא יצאו עד אור הבוקר ממחרת הפסח כנז' פ' מסעי וזה יורה כי אין זה רק כי חן וכבוד יתן ה' כמ"ש וה' נתן את חן וכו': וידבר ה' וכו' החודש הזה וכו' יש להעיר מה טעם הוזכר אהרן כאן יותר משאר המקומות של צווי מצות, גם מלת לאמר שהוא מיותרת גם אומרו בארץ מצרים הוא מיותר ואדרבה הוצרכו חכמי ישראל לפרשו אם חוץ לכרך או בתוכו וכל זה היו מיותר, ועוד שהל"ל פסוק דברו אל כל עדת וכו' קודם פסוק החודש וכו', ועוד אומרו לכם כאין לו הבנה כי לכל העולם הוא ראשון ולא עוד אלא שכתב לכם לכם שני פעמים, ועוד כי הפסוק עצמו הוא כפל והל"ל החודש הזה ראש חדשי השנה ויספק, ועוד כי מה צריך בכאן להודיעם זה החודש הוא הראשון ודי שיאמר בעשור לחודש הזה וכו' ומה לנו אם יהי'

ראשון או לאו, ועוד לאמר השני שבפסוק דברו וכו' הוא מיותר, ועוד למה כפל הענין באומרו תחלה דברו אל כל עדת וכו' וחזר ואמר לאמר עוד קושיות אחירות יתורצו בכלל הביאור: הנה עיקר מצוה הזאת אינה רק מה שאמר אח"כ דברו וכו' בעשור לחודש הזה וכו' ולכן עשה בו התחלה בפני עצמה ואמר דברו אל כל עדת בני ישראל אלא שאגב גררא רצה להודיע ענין קביעת חודש ניסן איך הוא כי אין זה נוגע אל כל עדת ישראל אלא אל הסנהדרין וכמו שיתבאר ולפי שתלוין ב' מצות אלו יחד כמו שיתבאר לכן נכתבו יחד ונתחיל במצוה הראשונה אשר היא ענין קביעות חודש ניסן כי ע"י ידיעתינו יום קביעתו ע"י הסנהדרין נדע אימיתי תהי' מצוה השנית אימתי יהי' בעשור לחודש לשיקחו להם איש שה לבית אבות וכו' שהוא נוגע עתה לכל כללות ישראל, ולהורות כי מצוה זו הי' רק להסנהדרין בלבד הזכיר גם את אהרן כי הוא מכלל הסנהדרין כמ"ש ז"ל על ובאת אל הכהן או אל השופט אשר יהי' בימים ההם כי הי' חובה בסנהדרין להיות בה כהנים ולויים ומשה נשיא שבכולן ואלו לא הזכיר רק את משה כבשאר הדבורים לא היינו יודעים כי מצוה זו היא לסנהדרין, ויען הסנהדרין אינה נוהגת אלא בפני הבית עכ"ז לענין עיבור השנה יכולין לעבר אף בחו"ל וכמ"ש אמר ר"ע כשירדתי לנהרדאי לעבר את השנה וכו' וז"ש בארץ מצרים כי אף שהי' שם אין הדבר תלוי אלא שיהי' סנהדרין המורים עד משה וז"ש החודש הזה לכם הוא מסור שאתם סמוכים אף אם הוא בארץ מצרים, ואומרו לאמר יהי' ענייננו לאמר וללמד אל כל הסנהדרין לדורות של אחריהם כי גם להם מסור ענין עיבור השנה וכמ"ש במסכת ראש השנה מלמד שבית דינו של רבן גמליאל כבית דינו של משה הוא חשוב לענין זה, או ירצה לאמר לישראל כי עיקר המצוה הזו לכם היא כנז' ועכ"ז קודם שתאמרו לישראל דין לקיחת הפסח בעשור אמרו להם ג"כ דין זה כדי שידעו קביעותו וגם שידעו מה שעשיתי בשבינם להיות חודש זה ראש חדשים כמו שיתבאר: החודש הזה וכו' שני עניינים שנמסרו להם לב"ד קביעות יום החודש ועיבור השנה וכנגד הא' אמר החודש הזה לכם וכמשז"ל הראהו לבנה בחדושה וכפי זה אומרו החודש ירמוז אל יום קביעות ר"ח ע"פ ראיית הלבנה החדשה וגם לכך אמר הזה כלומר כשתראו ראיית הלבנה החדשה ותאמרו כי זה הוא אז מסרתי קביעותם בידכם ולא ביום אחר וכמ"ש רבן גמליאל כך מקובלני אין בין לבנה לחברתה אלא כ"ט י"ב תשצ"ג ואין כח בידם לשנות מזה וידבר על כל יום ויום שבכל חודש וחודש ולא ידבר על חודש ניסן לבדו כמ"ש ראש חדשים רבים כי מ"ש החודש הזה חוזר אל הלבנה החדשה שבכל ראשי החדשים וכו', הב' אמר ראשון הוא לחדשי השנה כי עבור השנה בתוספת חודש אחר גם הוא מסור לכם וז"ש לחדשי השנה כי בתחילה דיבר בקביעות

ראשי ימי החודש ועתה ידבר בקביעות חודש הראשון ראש לשנים עשר חדשי השנה והודיע כי אפי' שמסרתי' לכם לעולם יהי' ניסן ראשון לחדשי השנה באופן שהעיבור יהי' באדר שני סוף חדשי השנה ולא יעברו שני ניסן רק יהי' ניסן א' לבדו והוא יהי' הראשון לחדשי השנה וזה רמז באומרו ראשון הוא אבל אדר האחרון בו יהיו קביעות העיבור ויוכל להיות שני אדרים: ואחר שנתבאר הדינים עצמן נבאר עוד עמו הפסוק איך כל זה היו לסיבת ישראל כמו שבארנו במלת לאמר, אמר החודש הזה וכו' ירצה אמרו לישראל כי החודש הזה בעבורכם נקבע להיות ראש לכל י"ב חודש להורות הנס הגדול שגאלתי אתכה בחודש הזה ואעפ"י שבריאת העולם היתה בתשרי והוא הי' ראוי להיות ראש החדשים יותר אני מחשיב גאולתכם מבריאת העולם ואמנם עכ"ז הטלתי פשרה כי תשרי יהי' ראש השנים כיוון שבו נברא העולם אבל ניסן ראשון הוא לכה פי' לסיבתכם שנגאלתם בו יהי' ראשון לחדשי השנה ולא לשנה עצמה כנודע, והנה זה כדעת ר' יהושע אמנם לדעת ר' אליעזר כי בניסן נברא העולם יתבאר באופן זה החודש הזה בסיבותיכם היא ראש חדשים ולפי שגלוי לפני כי בניסן הייתם נגאלים לכן כבר הקדמתי בבריאת עולם להיותו ראשון הוא כבר מאז לחדשי השנה כי בו בראתי העולם וכל זה לכם לסבותיכם כי הי' גלוי לפני שבחודש הזה תהיו נגאלים: דברו וכו' אחר שכבר צויתי לכם משה ואהרן המצוה הנז' המסורה לכם עכ"ז תספרו אותם ותדברו אותם אל כל עדת ישראל הם זקני העדה הסנהדרין כי גם להם מסור הדבר הזה ואח"כ תאמרו לישראל עצמן המצוה הראויה להם וז"ש לאמר בעשור לחודש הזה וכו', וירמוז ג"כ אל מה שנודע כי חייבים ב"ד לשלוח שלוחים ולהודיע לכל ישראל קביעות יום ר"ח ניסן מפני צורך הרגלים אימתי הם כי אם אינם יודעים אימתי הי' ר"ח איך ידעו אימתי הוא בעשור לחודש לזה רמז ג"כ במ"ש הזה כלומר כי אחר שתודיעם יום עצמו הזה של החודש ידעו מתי הוא יום העשור, גם ירמוז מה שבארנו בדרוש שבת הגדול שב"פ מצורע טעם לקיחת הפסח בעשור לחודש ניסן (ושולט) שהוא לפי שטלה הוא אלוה של מצרים והוא ראש נמזלות ושולט בניסן ראש לחדשים ועקר שליטתו מן אחר שליש הראשון של החודש בסוד כח הנקרא שלישו"ת הידוע לחכמי התכונה, וז"ש דברו אל כל עדת ישראל מה שהודעתי לכה כי ניסן היא ראש חדשים וכיוון שכן אמרו להם כי בעשור של החודש הזה להיותו ראשון שולט עליו מזל טלה ובפרט בעשור שבו כנז' ולכן ויקחו להם איש שה וכו' להכניעו כדי שתוכלו לצאת מתחת שעבודו, ואומרו לכם לרמוז כי ואיני לי כשאר הקרבנות כי כולו נאכל לכם וזה להודיע כי מסור הוא בידכם עתה והודיע כי יכולין למנות איש א' לבדו שליח ויקח ולקנות הפסח על כולם ואח"כ

כל מי שרוצה להתמנות עליו ימנה וז"ש ויקחו וכו' כלומר גם שאמרתי ויקחו בלשון רבים יכולין הם ליקחו ע"י איש אחד לבדו וכל בית אב שהן רבים:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת בשלח

ויהי בשלח פרעה וכו' הכתוב עצמו הרגיש כי מכיוון שכבר הקב"ה נעשית רצונו כי פרעה כבר שלח את בני ישראל למה לא הכניסם לארץ כנען דרך קרוב במהרה ולא בדרך רחוקה כי עי"כ אירע להם כל העשר נסיונות אשר לסבתם מתו כולם במדבר לזה הכתוב עצמו נתן סיבה ואמר אעפ"י שכבר נהי' הדבר הזה כי שלח פרעה את העם ועכ"ז ולא נחם אלקים וכו' והטעם הוא כי קרוב הוא כמו שיתבאר, והענין הוא כי גם ששילחם לא הי' מספיק זה כי עדיין הי' חייב להם שכירות עבדית ס' ריבוא אנשים שעבדוהו בחומר ובלבנים רד"ו שנה והוא עולה לסך נפלא כמשז"ל כאשר באו לדין המצריים וישראל לפני אלכסודרוס, עוד אחרת כי זולת החיוב הנז"ל הנה גם הקב"ה נשבע לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ואז כששלחן הי' ישראל עניים מרודים כי כל ימיהם הי' עבדים בחנם ולכן הי' בהכרח שיבקש הקב"ה דרך הסיבה ותחבולה לחזק את לב פרעה ורדף אחריהם הוא וכל חילו ממולאים בכסף ובזהב ומרגליות כמ"ש ז"ל כי העני שבישראל העלה מביזת הים תשעים חמורים כסף וזהב כי מה שבתחלה וישאלו בני ישראל ממצרים כלי כסף וכו' לא הי' בו כ"כ שיעור לשיאמר עלי' ואח"כ יצאו ברכוש גדול כי ודאי שלא השאלום כל אשר להם וגם כי לא הי' בו די אל שכירות עבודתם רד"ו שנים כנ"ל, וא"ת הלא גם בדבר הזה הי' יכול להתקיים ג"כ אם ינחם דרך ארץ פלשתים ויחזק את לב פרעה לרדוף אחריהם ביבשה בישוב ולא דרך ים סוף במדבר וגם יהי' נמשך לישראל התועלת האחר כי יהי' קרובים לארץ כנען כנ"ל ולכן נתן הכתוב טעם לזה ואמר כי קרוב וכו' פן ינחם וכו', ירצה כי הנה ישראל לא למדו מלחמה מימיהן ותמיד הי' עבדים נכנעים בעבודת פרך תחת יד המצריים אדוניהם מזמן רב וכאשר יראום עתה לא יצטרך עתה שילחמו המצרים ממש עמהם כי גם בראותם שהם באים למלחמה עליהם תפול עליהם אימה ופחד ויכנס מורך בלבבם וכרגע ישבו מצריימה ויאמרו לאדוניהם חטאנו כי משה הסית אותנו והרי אנו חוזרין לעבודתינו, וא"ת כי השי"ת יחזק את לב ישראל אינו כן כי בעלי בחירה ורצון הם כי אפי' את המצריים לא הי' השי"ת יכול להכביד את לבם מן הדין אלא לפי שבתחלה העיזו פניהם נגדו ית' ונתחייבו כלייה כנזכר בהרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה משא"כ בישראל כי במורך לבם יחזרו מיד ולא יהיו בהם כח ואומץ לב להתייצב עד יעזרם ה' ויפלטם מידם אלא תיכף ושבו מצרימה

וח"ו תתבטל שבועתו ית"ש ממה שאמר ואח"כ יצאו ברכוש גדול. וביאר הכתוב כי לשתי סיבות ישובו מצרימה הא' כי קרוב הוא ויחזרו מיד והב' היא כנז' פן ינחם העם בראותם מלחמה וטרם שילחמו ושבו מצרימה וכמו שאירע שאמרו הלא טוב לנו שוב מצרים ממותינו במדבר ולכן ויסב אלקים וכו' כלומר אעפ"י שהוא טורח גדול מאוד מסיבוב גדול כזה עוד טורח שני שהוא דרך המדבר בלתי יישוב ואין מזונות נמצאין שם לששים רבוא עכ"ז הסיבם בדרך הזה לתועלת שיש בו הלא הוא שהנה הוא דרך ים סוף ר"ל כי שם לא יצטרכו להלחם שם כלל ולא להתחיל לראותם מלחמה רק כי ישראל יכנסו בתוך הים ביבשה וכאשר יכנסו אחריהם המצריים ישובו המים ויכסום ולא יראו אותם ישראל כלל עד אחר שתפלטם הים ויראו אותם מתים על שפת הים ועי"כ לא ישובו מצרימה, ויתקיים ואח"כ יצאו ברכוש גדול וז"ש וחמשים עלו וכו' ר"ל מזורזין כמו שתרגם אונקלוס מלשון וחמש את ארץ מצרים כלומר ממולאים מכסף וזהב לקיים ואח"כ יצאו ברכוש גדול, וא"ת הרי שם נאמר יצאו שהוא ממצרים עצמה וענין זה היו בים לז"א מארץ מצרים ולא ממצרים כלומר עדיין ים סוף בתחומה של ארץ מצרים היא כי ארץ הוא שם אפרכיה כלומר כל תחום מצרים א"כ הרי נתקיים ואח"כ יצאו כי מים סוף ואילך הוא מדבר שמם גם יתישב מ"ש כאן ענין וחמושים וכו' כי כפי פשוטו אין זה מקומו רק בפרשת ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה בפ' בא ולא אחר מה שאמר ויסב אלקים וכו': או ירצה כי מ"ש פן ינחם העם בראותם מלחמה וכו' מדבר על מלחמת הכנענים בכניסתן לארץ וכמ"ש שאירע שם כמ"פ וירד העמלקי והכנעני ויכום ויכתום וכו' כי אז אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה והענין הוא כי ישראל תמיד היו מלומדים בעבודת פרך בחומר ובלבנים ולא ניסו בגבורות מלחמות כנזכר בס' שופטים ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בהם את ישראל וכו' רק ללמדם מלחמה וכו' ולא עוד אלא שאפי' כלי זיין לא היו בידם שהיו רעה כפולה. וכמ"ש בשאול עם פלשתים ולטוש איש את אתו ואת קרדומו וכו', ולשתי סבות האלו בראותם מלחמה של הכנענים לא יעלה בדעתם להלחם בהה כלל ותיכף ישובו מצרימה ובפרט כי קרוב המקום מאוד אם ילכו דרך ארץ פלשתים כי הוא קרוב מאוד וז"ש כי קרוב הוא ויתחזקו יותר שתי הסיבות הנז"ל שהם פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה להיותו קרוב וע"כ אף שבדרך האחרת יש בה גם שתי טרחות אם להיותה דרך רחוקה שצריכה סיבוב רב ואם היותה דרך מדבר שאין בה מזונות מצויין. וז"ש ויסב אלקים את העם דרך המדבר, אמנם הסיבה היתה להיותו ים סוף כי ע"י יהיו שתי טובות הא' היא כי יטביעם שם כרגע ולא יוצרך אפי' אל ראיית המלחמה כנ"ל וגם יהיו לוקחים כל כלי זיין של מצרים כאשר תפלטם הים אל

היבשה ובהם ילחמו עם הכנענים ולא ישובו מצרימה וזהו שאמר וסמך וחמשים עלו וכו' ומזיינין כמו שפי' המפרשים ומ"ש לארץ מצרים יהי' ע"ד שפרשנו בדרך הראשון: או ירצה ויהי בשלח וכו' במה שנודע כי כל ויהי לשון צער הוא והענין כי אלו היו ישראל יוצאים בע"כ של פרעה בכח גבורתו של הקב"ה לא עוד חשש פן ינחם העם וכו'. כי תיכף יקומו עליהם אדוניהם המצרים ויהרגום אבל עתה היו שם צער גדול חשש הקב"ה פן ינחם העם וכו'. ולהיות כי פרעה עצמו שלחם ביד חזקתו על כרחם של ישראל כמ"ש ותחזק מצרים למהר לשלחם וכתיב קומו צאו וכו' ועי"כ נמצא כי יהיו לישראל פ"פ לאמר להם אתם בעת הכעס גרשתם אותנו שלא מדעתינו ועתה שעבר זמן מה ונחה דעתכם היינו חוזרים להיות עבדים כבראשונה וז"ש ויהי צער גדול בהיות כי שלח פרעה את העם כי ע"כ הוצרך ולא נחם אלקים וכו' לפי שאמר אלקים פן ינחם העם וכו', וא"ת והרי פרעה יאמר להם שקר אתם דוברים כי ברצונכם יצאתם אלא כאשר צר לכם מפני כובד מלחמה באתם אלי לז"א בראותם מלחמה כלומר לא ישובו אחר שילחמו וכשלו ונפלו דאז קלא אית ליה אבל מרחוק יריחו מלחמה וקודם שיורגש הדבר בראותם באים למלחמה ישובו תיכף אל מצרים ולא יודע הדבר לא לבאים עליהם למלחמה גם לא למצריים ויתנכרו אליהם כאלו לא ראו כלל מלחמה אלא שברצונם הפשוט שבו אליהם כענין העבדים הנאמנים לאדוניהם ולכן הוצרך ויסב אלקים וכו', ואמנם כפי זה יספיק אם יוליכם דרך המדבר אך אמנם עוד אחרת היתה כי לא הוליכם ממש שם דרך פשוטה אלא ויסב דרך סיבוב כמו שסובב סביב העגולה וחוזר למקומו וירמוז בזה אל מה שאמר אח"כ וישובו ויחנו לפני פי החירות והחזירן למקומן והטעם לזה ביארו הכתוב שם באומרו ואמר פרעה וכו' כמו שיתבאר שם ועיין שם כי שם תשלום הענין הזה: ו ירצה ויהי בשלח וכו' כמ"ש בספר הזוהר כי סתם העם הם ערב רב ובפרט כאן שנזכר תיכף וחמושים עלו בני ישראל כנראה כי העם הנ"ל הם ערב רב ובזה יתבאר ענין הצער הנרמז במלת ויהי וז"ש ויהי צער גדול במה ששלח פרעה גם את הערב רב הנקראים עם כמ"ש וגם ערב רב עלה אתם ולא מנעם פרעה כי הקב"ה לא אמר לו רק שלח עמי ויעבדוני והנה הצער הוא כי לסיבת הע"ר לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים וכו' עם שהיו שם טובות גדולות ורבות. וע"ד משז"ל קשים גרים לישראל כספחת כי כמה טובות ננעל מהם וכמה רעות הביאו עליהם כי הנה אם היו הולכין דרך ארץ פלשתים היו טוב להם הא' כי קרוב הוא ואין בו טורח כלל והב' כי הוא דרך ארץ כלומר של יישוב שמצויין שם מזונות. הג' כי בהתקרב הזמן ימנעו המקרים וינצלו מן הנסיונות והחטאים ותיכף יכנסו לארץ, ועכ"ז לא נחם שם ומנע מהם הטובות הנז"ל לסבב את העם הם ערב רב שאין

לבם שלם באמונה ולא היו גירי צדק לשמה אלא בראותם מעלת שבארץ כדרך משז"ל אין מקבלין גרים בזמן דוד ושלמה ולכן יש חשש כי בראותם ראיית מלחמה בעלמא כיון שנתגיירו שלא לשמה ינחם העם ממה שנתגיירו ושבו מצרימה ויחזרו לסורן ויותר טוב היו אם לא נתגיירו כלל משאם נתגיירו וחזרו לסורן כי עונשם רב כי תורה אחת כגר כאזרח ועוד כי יהיו חילול שמים לאין קץ לעיני כל העמים כי ח"ו אין ממשות בתורת ה' כי לולא שלא ראו גדולתו לא היו שבין מצרימה. ויטילו ח"ו פגם ומום בשם אלקים הנז"ל כי אמר אלקים כי היא מדת הדין הטושה האותות והמופתים ויטילו מום ח"ו בשם אלקים העולה מו"ם בגימט' ולכן ר"ת של מ"לחמה ו"שבו מ"צרימה הוא מום ועתה יזכור הרעות שבאו עליהם לסיבתם וז"ש ויסב וכו' הא' כי היא דרך רחוקה וסיבוב רב הב' שהי' דרך המדבר שמם אשר לא די שאין בו לא שום מזון ולא מים ובחוסר כל אלה גם יש בו נחש שרף ועקרב וכו' ג' כי להיותו דרך המדבר נתגלגל הדבר בו ניסו את ה' בעשר נסיונות עד שגרם להפיל אותם במדבר אחרי היותם שם נדים ונעים ארבעים שנה וכל זה לסיבת פן ינחם העם כנ"ל, ואל תאמר כי גם בישראל הי' חשש הזה כי הנה וחמושים עלו בני ישראל מאמ"צ וכו' כפי השני הפירושים הנ"ל אם מזוייניין בכלי זיין ואם מזורזין בתכלית הזריזות לבם כשמיר חזק נכון לבם בטוח בה' להלחם עם הקמים עליהם א"כ מה שסיבב אלקים הי' את העם כלומר לסיבתם ולא בסיבת ישראל: ויסעו מסכות וכו' הנה הי' ראוי להיות הסדר ויהי בשלח פרעה וכו' ויסב וכו' ויסעו מרעמסס ויסעו מסוכות אבל הענין ויהי בשלח פרעה וכו' לא נחם לצד מזרח דרך ארץ פלשתים רק מרעמסס לסוכות שהוא לצד דרום דרך המדבר ים סוף והנה הי' במסע הראשון שהוא מרעמסס לסוכות ואח"כ סיפר מסע השני ואומר ויסעו מסוכות וכו', והנה בנסעם מרעמסס לא היו כי אם בני ישראל לבדם ואז בדרך ההוא נתחברו אליהם הערב רב כמ"ש פ' בא ויסעו בני ישראל מרעמסס וכו' וגם ערב רב וכו' ואז עדיין לא הוכר ענין שני העמודים עם מי היו הולכין כי כולן היו בערבובייא ובחפזון גדול בצאתם מעבדות לחירות וז"ש וגם ערב רב עלה אתם כלומר מעורבין בערבובייא עם בני ישראל ולסבה זו הנחם דרך המדבר כנז"ל ואחר אשר כבר ויחנו בסוכות הופרשו בני ישראל מן הערב רב בעת החנייי' איש על דגלו בלי ערבובייי' אז אמר הקב"ה הואיל כי חמושים עלו ב"י מא"מ ותלו בטחונם בי כנ"ל ואדרבה בא עליהם צרה גדולה לנחותם בדרך רחוקה מפני הערב רב שעלה אתם א"כ צריך אני להפריש ביניהם ולהראות אהבתי לבני ישראל והוא שיופרשו זה מזה שלא בערבובייא ואז אלך בשני העמודין לפניהם של ישראל ולא לפני הערב רב, וז"ש וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים במסע הראשון שהוא מרעמסס

לסוכות ושם נמצאו יחד בני ישראל עם הער"ר אחר חנייתן שם אלו חמושים מזורזין בוטחין בקונם משא"כ בערב רב כי לסיבה זו לא נחם אלקים: דבר אל בני ישראל וישובו וכו' עתה ביאר מה שאמר לעיל ויסב אלקים לשון סיבוב איך ענינו הלא הוא וישובו וכו' כי אחר שהיו באיתם ישובו לאחוריהם ויחנו לפני פי החירות כאדם ההולך ומסבב וחוזר למקומו אל פיתום הסמוכה לרעמסס ולפי ששה התחיל השיעבוד כמ"ש ויבן ערי מסכנות את פיתום וכו' החזירם לשם כדי להודיע לפרעה ינין מידה כנגד מידה כי שם התחיל השעבוד ומשם נמשך טעות לפרעה ואמר לבני ישראל נבוכים וכו'. ונגמר שם דינו כמ"ש וחזקתי את לב פרעה וכו' יאכבדי בפרעה וכן' וגם כי מה שחחלה הי' נקרא מ"י השעבוד והתחלתו עתה נקרא פי החירות והגאולה ונרמוז לזה שינה את שמו מן פיתום לפי החירות גם בזה יובן כי הי' מספיק לאמר ויחנו לפני בעל צפון ולמה הזכיר גם את פיתוס ולא עוד אלא ששינה את שמו כנ"ז גם יתבאר איך פי החירות ופיתוס הכל א' כי השי"ת נתן בלבם לקרוא שם העיר הראשונה אשר בנו בני ישראל פיתום לרמוז כי משם יגמור דינם לשיוטבעו בים סוף ופי' תהו"ם יבלעם כמ"ש תהומות יכסיומו וכבר רז"ל ג"כ דרשו פיתוס כמו פ"י תהו"ם, ולהיות דרכו ית"ש לקרב הדברים כפי הטבע לכן אמר לפני בעל צפון וכו' ג"כ כדי שיטעה פרעה כפי הטבע כנזכר בפי' רש"י כענין משגיא לגוים ויאבדם אז ואמר פרעה וכו' כלומר ב' דברים אני רואה בעכובם הא' הוא ארץ פיתוס עצמה כי שם התחיל השעבוד והועיל חכמת כשפיהם ששום עבד לא יצא משם כנודע ולכן ארץ פיתוס טצמה עכבה אותם בהגיעם שם וז"ש נבוכים הם בארץ הידוע הנ"ז היא פיתום לסיבה הנ"ל הב' היא בעל צפון העומד בראשית המדבר כי פי החירות התחיל לכלוא אותם ולא יכול לגמרי אך בעל צפון אלוה שלהם רב כחו ביותר כי בכל אלהי מצרים שביישוב עשה בהם שפטים אך זה שבמדבר לא יכול לו כי גדול כחו ולכן סגר עליהם סגורה מוחלטת וז"ש סגר עליהם המדבר, ואגב ארחי' רמז אל מה שאמר למעלה על פן ינחם העם וכו' כי אם הוליכם דרך ארץ פלשתים שאין שם מדבר הי' חוזרין מצרימה בראותם מלחמה ויאמרו כי ברצונם חזרו אכן אין 'חשש שיסובו מצרימה כי הרי ואמר פרעה נבוכים הם וכו' ואם ישובו לא כרצונם הוא ולא יקבלם ואדרבה יהרגם ולכן אין חשש שישיבו מצרימה. או ירצה ואמר פרעה וכו' הרגיש כי מה תועלת בשובם פי החירות וכי חכם גדול כפרעה יטעה לרדוף אחריהם עחה אחר ראותו את כל המופתים הנפלאים לז"א ואמר פרעה וכו' ירצה ב' שליחיות הי' ובשניהם טעות הא' הוא כי חטאתי לשי"ת ואמרתי מי ה' אשר אשמע בקולו והב' שאמרתי וגם את ישראל לא אשלח ולכן שלחתי אותם והתודתי אליו ואמרתי ה' הצדיק וכו' ועתה

אשר אני רואה שנבוכים הם בארץ בפי החירות שעדיין היא ארץ נושבת וגם שנית כי ראיתי בחכמתי כי רעה נגד פניהם גם אח"כ במדבר וז"ש נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר כי בארץ פיתום התחילה קלקלתם להיותם נבוכים ובמדבר סגר עליהם סגורה מוחלטת שלא יצאו עוד משם ובמדבר ההוא יתמו ושם ימותו, הנה זה יורה כי עיקר מה שהקפיד השי"ת הוא לכבודו מפני שאמרתי מי ה' וכו' לא מפני היות אהבתו עם ישראל גמורה וחושש לכבודם כי הרי הניחם והנה הם נבוכים ולכן עתה לא אחזור לחטוא כנגד השי"ת לומר כי ח"ו מבלתי יכולת ה' הם נבוכים אמנם הם בעצמו נבוכים כי הקבה"ו אינו רוצה להנהיגם עוד וז"ש ואמר פרעה למה שנוגע לבני ישראל בעצמם כי הם נבוכים בארץ וז"ש נבוכים הם לא מפני חולשת יכולתו ית"ש וכן סגר עליהם המדבר לסבתם. ועי"כ וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם כי יחשוב שלא יקפיד השי"ת בכך ואז ואכבדה בפרעה וכו', או ירצה קרוב אל הדרך הנז"ל כי פרעה לא יתלה הענין רק אל בני ישראל ולא בשי"ת כי יאמר שישראל אינן ראויין לגמור גאולתן להכניסן לארץ כנען כי עדיין יש מקטריגים עליהם והדבר תלוי במבוכה גדולה בב"ד שלמעלה בענין הארץ של כנען אם יכניסם או לאו וז"ש נבוכים הם בארץ ולא עוד אלא שאני רואה בחכמתי כי אפי' קודם כניסתן לארץ סגר עליהם השר השולט במדבר ראש לכל המקטריגים כי הוא יותר חזק מן השר השולט במצרים ולכן שם ימותו כולם ושם יוסגרו בתוך קברות המדבר: וחזקתי וכו' אין פירושו שיחזק לבו מחדש כי אם כך יהי' שיאמר פרעה נבוכים הם בארץ כבר לבו חזק אך הכוונה כי בזה שצויתי וישובו ויחנו וכו' יתגלגל כי ואמר פרעה וכו' ועי"כ וחזקתי וכו' כי הענין הנז"ל הוא עצמו הי' החוזק: או ירצה הרגיש מה שהקשה הרמב"ם ז"ל כי מאחר שסילק בחירתו אינו ראוי לעונש. כי בשלמא ביציאת מצרים הוא התחיל בחוזק לבו ואח"כ מנע ממנו התשובה אבל עתה שכבר ניחם והתודה ושב בתשובה ושילחם למה יחזק לבו ואח"כ יענישהו שלא כדין. גם הרגיש כי הלא הבחירה ביד האדם ואיך יחזק לבו, לז"א וחזקתי את לב פרעה לבדו ולא הזכיר את חילו רק אח"כ בפורעניות ובזה נתרצו ב' הקושיות כי אינני מחזק רק לב פרעה כי אין בחירה בידו כמ"ש לב מלך ביד ה' וכו' וגם כי כאשר אענישם ואכבדה בפרעה ובכל חילו כי אני לא חזקתי את לבם ואענישם למה לא מיחו בפרעה והלכו אחר עצתו ברוע לבבם וגם פרעה עצמו הנה הוא יתחיל לאמר על בני ישראל נבוכים הם וכו' ואחר שחטא אז וחזקתי את לב פרעה ועי"כ גם הוא ראוי לעונש וז"ש ואכבדה בפרעה וכו', ועדיין יש לשאול כי סוף אנוסים הם ומוטעים בראותם ענין וישובו ויחנו וכו' ואינן ראויין לעונש וז"ש וידעו מצרים כי אני ה' שאיני מולך רק על בני ישראל לבדם ואיך נעלה בדעתם

שהנחתים למקרה ופגע גם ירמוז הכתוב אל מה שאמר הכתוב אני ה' לא שניתי ואתם בני ישראל לא כליתם ואיך יעלה בדעתם כי עשיתי כ"כ להוציאם ואח"כ אניחם ולא עוד אלא שח"ו אבטל ברית בין הבתרים וזה פתיות גדול וזה יורה כי אין זה אלא רוע לב וראויין לעונש: ויוגד וכו' תחלה אמר מלך מצרים ואח"כ אמר פרעה אך הענין כי ביאר איך ענין וחזקתי וכו' הלא הוא כי מלך מצרים סתם הוא השר העליון כי הוא ידע הנסתרות בדרך הגדה וחכמה כי ברח העם כי עדיין לא עבדו רק רד"ו שנה כמנין בר"ח א"כ בריחה היא זו כי עדיין השבועה היא עד ת"ל שנים ואז השר הנז' הכניס מחשבתו זו בלב פרעה ומכחו ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ע"ד מ"ש בספר הזוהר על ויאמר אל עמו הנה עם וכו'. והנה תחילה הי' פרעה פוסח על שתי הסעיפים בשתי לבבות אם ירדוף או לאו אז אמר וחזקתי את לב פרעה אותו הלב החושב לרדוף ועתה ויהפך לבב פרעה ושתי הלבבות נהפכו לעצה א' לרדוף אחריהה באומרם כי עדיין לא הגיע הק"ץ כנ"ז א"כ אנחנו הם אשר בידינו שילחנום מעבדינו כי הנה עדיין השר שלנו תובע דין ומקטרג שעדיין לא נשלם הקץ שנגזר מליהם להשתעבד תחת ידו ועדיין הי' אפשר שאף שיצאו יחזירם הקבה"ו להשתעבד כי זה יורה היותם עדיין נבוכים בארץ אבל עתה שאנו שלחנום בחוזק אין מקום להשר העליון לקטרג עוד כי אנו גרמנו לנו הרעה הזאת א"כ מה זאת וכו': או ירצה כי עתה שראה כי גם הערב רב עלה אתם שהם מעם מצרים ולא מבני ישראל המה אשר תחת יד ה' והנה אני הוא מלך מצרים ואיך יברח העם שלי מתחת רשותי. כי בתחלה חשב שהערב רב יצאו עמהם ע"ד מ"ש ותחזק מצרים למהר נשלחם ועתה שהוגד לו שאינו כן אלא כי ברח העם והנה הוא מלך מצרים המושל עליהם אז ויהפך לבבו מאליו בעבור הטם ואמרו הנה הי' מספיק להניח את בני ישראל שיצאו ממצרים אבל מה זאת עשינו זאת למעוטי היציאה בעצמה אבל למה שלחנו אנחנו את בני ישראל לשון לויה כמו ואברהם הולך עמם לשלחם כי עי"כ ברח העם הנ"ז בא"ו כי לא הי' הולכים רק לאלויותהון וא"כ ארדוף אחר המם ולא אחר בני ישראל. ולהיות כי הערב רב הי' כפלי כפליים מבני ישראל לכן ויאסור את רכבו וכו' וכל רכב מצרים וכו' כי הי' צריכין עם רב להלחם עם העם שיצאו, אח"כ כיון שכבר יצא בקלות מעט תספיק לשיחזק ה' את לבו וירדוף אחר בני ישראל משא"כ בצאתו שלא הי' רק בשביל', ואז העם שברחו הי' מתחבאים בתוך בני ישראל כי בורחים הי' אבל בני ישראל ששלחם פרעה בעצמו הי' בטוחים שלא אחריהם הי' רודף לכן ובני ישראל יוצאים ביד רמה שלא כבורחים ואמנם מצרים אחריהם ממש הי' רודפים וז"ש וירדפו מצרים אחריהם של ישראל הנז' והם לא ידעו כי אליהם נוגעת הרעה עד אשר

ופרעה הקריב לבא קרוב אליהם ולא אל הערב רב אז וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם ממש אז ויראו מאוד וכו' ולא הלכו ביד רמה כבתחילה: ויושע ה' ביום ההוא וכו' למעלה סיפר תשועת בני ישראל כמ"ש ובני ישראל הלכו ביבשה וכו' ועתה מספר תשועה אחרת כי הקבה"ו הבטיח ליעקב ואנכי אעלך לקבר במערה גם עלה ביציאת מצרים כי כמו שסבל עמהם צער הגלות כן ישמח עם בנ"י כנ"ז בפרשה פינחס בס' הזוהר בפסוק ישמח ישראל בעושיו שהם אביו ואמו וכו' וז"ש ויושע הק ביום ההוא את ישראל סבא אביהם כי גם הוא הי' עמהם בגלות. ובמלת את ריבה דרך העלם וכבוד את השכינה כי גם היתה המהם בגלות וכמ"ש ותושע לו ימינו וכו' ולהיות ישראל בנפש לבד יכול לראות את השר הרוחני הנקרא מצרים מת על שפת הים משא"כ בבניו וביאר כי לא די זה כי גם את היד הגדולה אשר כבר טשה ה' מזמן קודם בהיותם במצרים עצמה גם ראה אותם ישראל סבא הנז"ל כי שם הי'. ועתה הוסיף כי גם העם הם ערב רב עתה וייראו העם את ה' מחמת יראה לא מחמת אהבה כבני ישראל הנ"ל וגם באמרם בה' וכו'. אך ישראל האמינו מתחל' כנזכר פ' שמות. אז אשר וירא ישראל סבא וכו' והתחיל לשורר לכן נתעורר משה ובני ישראל גם הם לעתיד לשורר וז"ש ישיר בלשון עתיד כי ישראל סבא קדמה ואח"כ גם משה ובני ישראל הנז' שרו את השירה הזאת של אביהה ויאמרו מה שכבר אמר אביהם וז"ש ויאמרו לאמר: אז ישיר משה וכו'. הל"ל אז שר אמנם יהיו ע"ד מ"ש רז"ל על אז יבנה שלמה ביקש לבנות ולא בנה וזה כי הרגיש משה ובני ישראל למה המתינו לשיר שירה זו עתה וכי גם קטן הי' יציאת מצרים שלא אמרו שירה אז והלא נס חזקיהו היה גרוע מזה ונענש על שלא אמר שירה לז"א דע לך כי מאז ליל פסח שיצאו ממצרים בקשו לשיר את השירה הזאת ששרו עתה על הים וחזרו ונמנעו יען שרתה עליהם רוח הקודש וידעו מה שעתיד הקב"ה להטביעם בים סוף כי אז סיום הבטחה וגם הגוי אשר יעבודו דן אנכי והגם שהביא עליהם עשר מכות עדיין העונש האמיתי על שהשליכו בניהם ביאור לא הביא עליהם. וכמ"ש יתרו עתה ידעתי כלומר בענין קריעת ים סוף ידעתי וכו' יען כי בדבר אשר זדו המצריים שהוא השלכת הילדי' ליאור שהיה זדון להכעיס מה שאין כן ענין השעבוד שהוא לתועלת הנאתם בו במידה ההיא עצמה הביא עליהם להטביעם בים סוף. מה שאין כן בשאר עשר מכות ובפרט משה רבן של כל הנביאים שלא נעלם מעיניו כל מה שעתיד להיות ולכן בקשו אז ישיר ולא שרו והמתינו עד עתה ולכן עתה בהתחלת השירה נתנו התנצלות אל הענין הנז' למה לא שרו אז ולכן התחילו באופן הלשון הזה ויאמרו לאמר אשירה וכו' ירצה ויאמרו עתה הנה מה שהיה ראוי לנו לשורר ולאמר השירה הזאת אז והנחנוה אז כדי

לאמר אותה עתה וז"ש ויאמרו לאמר הטעם היא לפי כי יותר טוב היא אשירה עתה לה' בקריעת ים סוף יען כי גאה גאה בתכלית הגאוה כאשר סוס ורוכבו רמה בים והוכפלה הגאוה כי ביציאת מצרים נתגאה גאוה יתירה ועתה גאה גאה כפולה ומכופלת כענין מה שאמרנו בענין יתרו עתה ידעתי כי גדול ה' וכו'. ולכן נתאחרנו עד עתה לשיר לה' השירה הזאת וכדי לבאר ענין הזה הוראה מוחלטת לז"א סוס ורוכבו בלשון יחיד לרמוז אל סוס פרעה המיוחד שהוא המתחיל בעצה תחילה כמ"ש ויצו פרעה לכל עמו כל הבן הילוד וכו' ולכן נתן הקב"ה עתה בלבו שהוא יקדים לכנוס תחילה בים כמשז"ל על אמר אויב ארדוף אשיג וכו' וזהו ג"כ מ"ש כי בא סוס פרעה תחלה ואחריו כל אדם ימשוך ברכבו ובפרשיו הרבים בתוך הים ונמצא כי סוס ורוכבו הראשון שבכולם הוא פרעה ולו ולסוסו רמה בים תחלת כולם וזה יורה היות הסדר מדה כנגד מדה בכל הפרטים ולכן הוצרך לאמר מלת לה' מה שלא נאמר בשירה של הבאר לרמוז כי שם זה של הויה יש לו מעלה יתירה זו להיותו מדה כנגד מדה וכמ"ש יתרו עתה ידעתי כי גדול ה' וכו' ולכן ישיר ישראל את השירה הזאת לה' בפרטות ולכן אשירה לה' הנז' כי הוא לבדו המודד מדה כנגד מדה כי סוס ורוכבו רמה בים כנז"ל, ולהורות כל הנז' לא אמר סוס ורוכבו טובעו בים סוף אלא רמז כי לא היה בטבע שהיה נכנסין וטובעין אלא שהיה הסוס בורח לאחורו והקב"ה היה מגביהו בעל כרחו ומשליכו בים כמשז"ל להראות כי כוונתו לפרוע להם מדה כנגד מדה ועוד אחרת כמשז"ל כי היו קשורים יחד סוס ורוכבו ויורדין לתהום ואינם מתפרדים זה מזה כלל משא"כ בדרך טבע כי בטבוע הסוס ונכשל נופל הרוכב מעליו ולזה לא אמר לסוס ולרוכבו רמה בים שהיא מורה היותן נפרדין רק סוס ורוכבו שהוא היוחן קשורים יחד כנ"ל: או ירצה לרמוז אל מה שאמרז"ל כי עשר שירות נאמרו בעולם וכו' גם אמרו בספר הזוהר כי כל האומר שירת הים בכל יום מובטח הוא שיזכה לאומרה לעתיד לבא וכו' וז"א אז ישיר כשיגיע זמן אז ימלא שחוק פינו וכו' לעתיד לבא אז עתיד שישיר' משה ובני ישראל השירה הזאת עצמה. גם מילת אז בגי' ח'. כי עדיין עתידין בני ישראל ומשה המתגלגל שירות אחירות זולת השירה הזאת. וז"ש את השירה את לרבות ח' שירות האחרות ועמה יהיו ט' שירות ואחר הח' שירות אחרות זולתם אז ישיר משה ובני ישראל בשירה האחרונה את השירה הזאת עצמה כי לא תתבטל זו השירה לעולם כי יש בה רמז לכל מה שעתיד להיות כנזכר בזוהר ולכן הם עצמם משה ובני ישראל כשהתחילו לשוררה אמרו כך ויאמרו לאמר אשירה וכו' ירצה ויאמרו כי עתידין גם לעתיד לאמר אשירה לה' וכו' כסדר שהם משוררין אותה עתה ממש, ובאר הטעם והוא כי גאה גאה כי שתי גאולות האלו זו של מצרים ואותה

שלעתיד הם שוות וכמ"ש כימי צאתך ממצרים וכו' וזה כי בשאר הגאולות כמו במדי ויון וכשדים אעפ"י שהאומה ההיא אשר למטה בארץ המכונה אל הסוס היתה .נופלת וישראל היו נגאלין מתחת ידה טדיין הרוכב והוא המזל שלה שבשמים נשאר קיים ועי"כ נשארו באומות חוזרות לקדמותם כנודע משא"כ במצרים .כי הסוס שהיא האומה וגם רוכב שהוא השר שלה רמה בים כמשז"ל על וירא ישראל את מצרים מת מתים לא נאמר אלא מת זהו השר של מצרים וכאלו מקראות רבות בספר הזוהר אשר לכן ארץ מצרים מן המלכות היתה שפלה וכו' וכן יהיו לעתיד כמ"ש יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה. ושתי גאולות האלו היתה גאוותו ית"ש בתכלית וז"ש כי גאה גאה כי הרי סוס ורוכבו רמה בים עזי וזמרת יה וכו': או ירצה ויושע ה' ביום ההוא וכו' ירצה דע לך כי הגם שיראה בעיניך שזה שבעה ימים הושיעם הקב"ה והוציאם ממחרת הפסח האמת הוא כי ביום ההוא שטובעו המצרים אז בלבד נוכל לאמר כי ויושע ה' את ישראל מיד מצרים כי עד עתה אעפ"י שיצאו עדיין היו נתונים תוך ידם ממש, והטעם כנודע מפסוק מדלג על ההרים וכו' כי עדיין לא נשלם הקץ של ועבדום וענו אותם ת' שנה רק רד"ו שנים בלבד ועדיין היה שרו של מצרים מקטרג ותובע דינו מהקב"ה שופט צדק והיה אפשר שיחזרו לשעבודם צלינו בפסוק ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל וכו' שנראה כסילות גדול שהיו על כרחם שילחום אך להיות שעדיין לא נשלם הקץ היה לנו להניח הרשות ביד ישראל שיצאו כרצונם והיה אפשר שיחזרו להשתעבד אבל עתה שאנו הכרחיים לצאת בחוזק וכמ"ש ותחזק מצרים למהר לשלחם כבר נסתלק קיטרוג השר שלנו כי מדעתינו הכרחיי' לצאת א"כ מה זאת עשינו הרעה בידינו כנ"ל אך .ביום ההוא שנקרע הים אז ויושע ה' את ישראל לגמרי מיד מצרים, והטעם כי עתה וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים הוא השר שלהם כנ"ל כי לכן נאמר מת בלשון יחיד ומעתה כבר השר ההוא שהבטיחו הקב"ה לשעבדם ת' שנה בידו כבר מת ונתבטל הגזירה ההיא כי בידו נמסרו להשתעבד ולא ביד זולתו ואז וירא ישראל את היד הגדולה בעין השכל ראו את היד הגדולה של העשר מכות אשר עשה ה' בהיותם בארץ מצרים והכירו עתה כי כבר מאז התחילה תשועתם באמת בלי ספק. ואז ויראו העם את ה' לבדו משא"כ בטרם תשועת קריעת י"ס כי את ה' היו יראים ומאמינים בו כמ"ש למעלה ויאמן העם וכו'. האמנם עדיין היו מתייראין מקטרוג השר שלהם כנ"ל אבל עתה ויראו את ה' לבדו כי כבר ראו את השר מת כנ"ל. וגם אחרת כי תחלה ויאמן העם בענין זה לבדו והוא במה ששמעו כי פקד ה' את עמו וכי ראה את עניים פקידה בלבד אך עדיין היה אפשר כי לא תהיה אז הגאולה עצמה ע"י משה וזה לסיבה הנז"ל שעדיין לא נשלם

הקץ וגם השר שלהם קיים. אך עתה ויאמינו בה' כבתחלה כי פקדם וראה את עניים וגם במשה עבדו כי הוא ממש הגואלם עתה גאולה שלמה וכבר דילג הקב"ה את הקץ כנ"ל ומכיוון שכן הוא לכן אז ישיר וכו' ולא בתחילה ממחרת הפסח בצאתם ממצרים כנ"ל בדרך הראשון ומזה לפי שעתה היתה ישועה אמיתית כמ"ש ויושע ה' וכו' שמת שר שלהם וזה טעם למשה וכן לבני ישראל שנתאחרו עד עתה לפי שלא האמינו עד עתה כמ"ש ויאמינו בה' וכו', והתנצלות הזה עצמו נתנו הם בדבריהם וז"ש ויאמרו לאמר מה שהנחנו השירה הזאת לאמר אותה עכשיו הוא מפני כי אשירה עתה ולא מקודם את השירה הזאת לה' יען כי עתה גאה גאה ב' גאוות בראשונה גאה על האומה התחתונה הנמשלת אל הסוס ובשניה גאה על השר עצמו הנק' רוכבו ורמהו בים והמיתו כמ"ש וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וזהו סוס ורוכבו רמה בים והוא ביאור אל מ"ש כי גאה גאה כנ"ל: עזי וזמרת יה וכו' אמר עתה ידעתי כי מאז ביציאת מצרים היה הקב"ה עזי ולא היה ראוי מאז לשורר ולזמר ליה וזהו וזמרת יה לפי שכבר מאז ויהי לי לישוע' גמורה ולא כמו שחשבתי כי ויושע ה' את ישראל ביום ההוא ולא מאז האמנם מה שנתאחרתי לשורר עד עתה היא לפי שעתה זה אלי מורה באצבע אני רואהו בעיני כמשז"ל ראתה שפחה על הים משא"כ ביציאת מצרים שלא ראיתי בעיון כי עתה ולכן עתה ואנוהו וארוממנהו בשירה הזאת ולא אז. עוד רמז כי בתחילה בפקידת מצרים היתה להיותו ית"ש נקרא אלקי אבי אברהם שנשבע לו לגאול אותנו אך זה עתה הוא אלי ממש ובעבורי הטביע' בים מה שלא הבטיח כן לאבי אברהם וז"ש זה אלי וחזר ואמר אלקי אבי והתחיל מן המאוחר זה אלי אל הקודם אלקי אבי, עוד ראיה אחרת כי עתה ה' הוא עצמו איש מלחמה בקריעת ים סוף כמ"ש ה' ילחם לכם וכו' והטעם כדי להמית את השר עצמו שלהם משא"כ ביציאת מצרים כי אם ה' שמו בלבד כמ"ש ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ויאמר כה תאמר ה' אלקי אבותיכם שלחני וכו' אך לא היה הוא עצמו איש מלחמה רק בשם אלקי' כמ"ש אצבע אלקי' וכו' וזה לפי שהעשר מכות היה על אומת מצרים בארץ לא בשר שלה' עצמו וכיוון שכן עתה ראוי לשורר את השירה זאת, עתה ביאר למה עתה היה הוא עצמו איש מלחמה ואמר שהוא יען כי היה ה' נלח' עם השר העליון ממש וז"ש מרכבות פרעה שהוא השר עצמו הנק' כשם פרעה המולך עליה' ירה בים לו לשר העליון ולחילו הנקרא לבא המרום ואח"כ ומבחר שלשיו התחתונים כמ"ש ושלישים על כולו וכמ"ש ויקח שש מאות רכב בחור טובעו בים סוף. ולכן בעליונים אמר ירה בים מלמעלה מן השמים עם הים שבארץ אך בתחתונים לא הזכין לשון יריה אלא טביעה עובעו בים סוף: או ירצה במשז"ל על ויקח

שש מאות רכב בחור שהן משל איוב שכתוב בו הירא את דבר ה' הניס את וכו' גם איוב היה א' מג' יועצי פרעה הנקרא שלישיו והנה הוא לקח ת"ר רכב בחור משל איוב וגם כל רכב מצרים לז"א מרכבות פרעה וחילו שהם וכל רכב מצרים ירה בים בכעס אכן שש מאות רכב בחור הנקרא מבחר של איוב שהיה א' מן שלישיו כנ"ל. כיוון שלקחם פרעה ממנו באונס אבל הוא ירא את ה' טובעו מאליהם ולא ירה בים בכעס אלא שהיה מוכרח להפיל הסוס כדי שיפול גם הרוכב לכן הוצרכו לטבוע אך לא בכעס ובזה יתיישב כי אם כל מרכבות פרעה וחילו ירה בים מה הוצרך לאמר ומבחר וכו' כי כשמן כרזה כולם נעבעו: תהומות יכסיומו וכו' טבע האדם והבהמה לטבוע בים אלא שכל המצריים בעלי כשפים כנודע. כי עשר קבין כשפים ירדו לעולם וכו' ואז ע"י כשפיה' לא היו נעבעים ואז התהומות אשר למטה מן קרקעות הים עלו עליהם וכסו אותם כי הכשפים לא נעשו אלא למימי הים. כי לא עלה בדעתם שיעלו התהומות. ולכן כאשר ירדו הי' עד המצולות כי מימי הים עצמן לא יכלו לעכבן במקומן. כמ"ש ז"ל למה נקרא שמם כשפים שמכחישין פמליא של מעלה: ימינך וכו' ירמוז אל מש"ה משפט עשה ז"ש הנה ימינך ה' אימתי מאדרים אותה ואומרים כי היא בכח הנה הוא כאשר ימינך ה' תרעץ אויב: או ירצה כי הנה ימינו ית"ש פשוטה לגמול חסד אך כשהיא פועלת דין אין הדר אליו. אבל אימתי היא מהודרת ומהוללת אף שהיא בכח. הנה הוא כאשר תרעץ אויב. כי עי"כ הנה הוא חסד לישראל אבל אם תרעץ לישראל ח"ו אין זה הדר אל ימינך והנה אף אם זה אינו רק רעיצה ושברון ולא כליה גמורה. כי סוף סוף הימין היא חסד אמנם כאשר היא השמאל הנקרא רוב גאונך תשלח חרונך אז היא כלייה גמורה והריסה ויאכלמו כקש שאפי' אפר אין נשאר ממנו, ואמנם פי' הפסוק כך הוא כי הרגיש למה איחר הקבה"ו כ"כ ויותר טוב הי' שמן העת הראשון יאבד הקב"ה לפרעה כרגע ולא יתן לו מקום לחטוא כ"כ פעמים לז"א דע לך כי השי"ת רוצה להודיע טבעו בעולם ואם תיכף הי' מאבדו לא הי' הדבר מתפרסם כ"כ ולכן ממתין עד שכביכול מתקוממי' עליו וכאלו אין בו כח להנצל מהם כדרך שעשה פרעה ואח"כ מתגאה הקבה"ו עליהם יותר משיעור העקמומותם עליו ואז משפילם ומפילם מן אותו התקוממות שעלו ומפילם לארץ כמי שהורם הכותל וזורק האבנים מראש הכותל עד הארץ, וז"ש וברוב גאונך שנתגאה הרבה יותר משיעור קוממיותם ואז תהרום ותשליך ממעלה למעה את קמיך שנתקוממו למעלה ממך וזה הי' ענין התקוממות מצרים עליו ית"ש כביכול בתחילה כמשז"ל על הבה נתחכמה לו למושיען פן ירבה וכו' ואח"כ הכניעם בתכלית כשקם פרעה לילה הוא ועבדיו וכו' ולכן עבדו את ה' וכו' וטדיין לא נאבדו לגמרי ואח"כ בים סוף אז תשלח חרונך בהם ויאכלמו

לגמרי והטביעם ולא נשאר בהם עד אחד, והמשיל הדבר הזה אל הקש וז"ש כקש ואינו דבוק עם יאכלמו ולכן יש (טר"ח"א) ביאכלמו חוזרת לאחור כי כקש הוא משל כולל כל הפסוק כולו כי כמו שהקש בא רוח סערה וזוקפתו על ראש האדם ואין זה מכח הקש בעצמו ואח"כ חוזר הרוח עצמו ומשליכתו ומפילתו למקום אש ונשרף ולא נשאר ממנו שום רושם כלל כענין העצים אשר כששורפין אותם נשאר בהם קצת אפר כן ענין קמיך שקמים כמו הקש ע"י רוח סערה ואח"כ תשלח חרונך יאכלמו כקש כמי שאוכל ואין רושם המאכל ניכר אח"כ כלל מה הי': או ירצה כי הנה אין הקבה"ו עצמו מריע לרשעי' אבל כשרואה הקמים עליו והנה הוא עצמו הנותן להם המעלה ההיא כענין פרעה שהי' נופל והקימו למלוך בכפה כמ"ש וימלוך מלך חדש וכו' ולא הכיר כי הוא הנותן ממשלה למלכים ואדרבה קם עליו ולא הכיר כי הקב"ה גאה ועליון עליו וגם כי נתן לו מלוכה הנה צריך שהקב"ה יהי' גאה עליו לכן מסלק הקב"ה אותם הגאות מעל פרעה ומתגאה יותר למעלה ואינו קרוב אליו ומסלק את השגחתו מעליו ואז תיכף נופל ממעלתו. וז"ש וברוב גאונך שהרבית עוד להתגאות ולהסתלק ועי"כ תהרוס קמיך. ואחר שנהרסו מאליהן ע"י סילוק השגחתו מהם. אז תשלח ע"י שליח חרונך כמ"ש ישלח בהם חרון אפו משלחת מלאכי רעים הנדרש לרז"ל על מצרים ועי"כ יאכלמו החרון הנ"ז כקש אך הקב"ה דאין פועל רע כמ"ש ועברתי בארץ מצרים וכו' ולא יתן המשחית כי הקב"ה עובר והמשחית נוגף: וברוח וכו' אחר שהזכיר טביעות ים סוף למצרים בפסוק הנ"ל ואיך הי' ע"י חרון הנ"ל היוצא מאפו ית' הזכיר עתה ענין קריעת ים סוף להציל את ישראל והודיע כוחו ית' כי ממקום אחד שהוא אפו ית"ש יוציא רוחו ית"ש ולמצרים נעשה חרון ויאכלמו כקש ולישראל רוח טוב לקרוע להם הים. וז"ש וברוח אפך וכו' והענין כי הרוח יצא מורכב מחסד לקרוע הים לישראל להצילם ומן גבורה להטביע אח"כ אל המצריים כי יצא הרוח בחרון אף והרתיח כסיר מצולות ונשמטו עקבות הסוסים ויפול רוכבם אחור כמשז"ל ולכן הוצרך להעשות רוח חרון ויצא בבחינת רוח להציל את ישראל אלא שהוצרך לצאת מן הארץ להיות בו קצת גבורה ליבש את המים שיהי' כמין ערימה כסלע גבוה וקשה שיעברו ישראל בתוכו והמים להם כחומה כמו ערימה מימינם ומשמאלם וז"ש וברוח אפיך נטרמו מים לשתי ערימות מכאן ומכאן ולכן לא אמר כמו למטה נצבו כמו ערימה שהי' משמעותו ערימה א', והנה זה הוא לבחינ' מים העליוני' אשר בים כדי שיעברו ישראל בין שתי החומות בין כל שבט ושבט כמשז"ל אך המים התחתוני' שבקרקעות הים מחצי קומתו ולמטה לא הוצרכו להעשות כמו ערימות כי אין שם דרך לעבור גאולים אמנם קפאו אותם תהומות החחתוני' אשר הם בלב ים מן שני שלישים ולמטה כי הלב

נתון בסוף שליש העליון כמשז"ל על בלבת אש מתוך הסנה וקפאו בהשוואה א' ולא כמו ערימות כנ"ל גם הי' שם נהרים יאורים רחבו ידים נוזלים מן ההרים אל תוך הים ועל ידם יועבעו ישראל לכן אותם הנוזלי' מן ההרים אירע להם כענין הירדן שכתוב בו ויעמדו נד אחד ובשפת הים מקום שפך הנחלי' נצב כמו נד ולא ירדו אל תוך הים כלל: אמר אויב וכו' אחר אשר נערמו מים וכו' פרעה הרודף אחריהם לא נתן אל לבו כי ע"ד נם הי' וא"כ בעבור ישראל ישובו המים ויכסו למצרים והנה חכם גדול הי' לז"א אמר אויב כי האיבה המעולה אשר לו עם ישראל גרמה לו להטפיש ושלא להסתכל בזה ולהיותו אויב אמר בלבו יכולים לרדוף אחריהם ולא אירע שישובו המים עלי אחר שארדוף כי גם אשיג מאת ישראל עד מקום שהם הולכים וזה לפי שיש בהם עון גדול של גזל כי וישאלו ממצרים דרך שאלה וגזילה ובזה אני בוטח ולא אירא כיון שיש בידם עון גדול של גזל רבים ובפרהסייא. והנה דור המבול לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל אעפ"י שלא הי' אלא חמס בלבד כנודע ולכן מה שאעשה בראשונה הוא שאחלק למצרים כ"א את שלו מן אותו השלל ששללו מהה ומרוב שנאתי אותם לא אחזירם למצרים להשתעבד בהם כבתחילה כי כבר תמלאמו נפשי נתמלאה שנאת אויבתי עמהם ותכלית שנאה שנאתים ולכן אריק חרבי תורישמו ידי מן העולם לגמרי, גם אפשר כי נתכוון לתכלית אחר הלא הוא במה שנתבאר אצלינו בפסוק מה זאת עשינו כי שלחנו וכו' כי עדיין לא נשלם קץ שעבודה מר אויב ארדוף וכו' ולכן איני רוצה להחזירם לשעבדם כי אח"כ יחזרו מצרים לקלקולם הראשון ולכן אריק חרבי ואורישם בידי מן העולם עתה וכשיגיע זמן קיצם אינם כבר בעולם: נשפת וכו' אחר אשר רדף אחריהה הנה ברוחך עצמו אשר בו נערמו מים כנ"ל נהפך הרוח ההוא למדת הדין ונשף רוחך כנחש כמ"ש ואתה תשופנו עקב וכסמו ים שהוא שליש העליון שנעשה יבש כמין ערימה וחזר להיות מים כדרכן וכסו אותם ואח"כ גם שני שלישי' התחתוני' שהן יותר אדירים' וחזקי' כי הן התהומות שעליהן אמר קפאו תהומות נתלחלחו מקפיאתם אך לא לכסותן להיותן מים תחתוני' אך המצריים עצמן צללו באותן המצולות ים כעופרת במים אדירי' כנ"ל: מי כמוכה וכו' הנה בראותינו כמה ניסים מהופכים עשה ה' זה בתוך זה עשה הקב"ה בים סוף כו' ראוי שיכיר גדולתו ולהללו מי כמוכה באלים וכו' יען כי אתה נורא ע"י כמה מיני תהלות משונות זו מזו כנ"ל ואמנם גדולה מכל התהלות הנ"ל הן כי (אתר) אחר כל הנז"ל היית עושה פלא אחד לבדו שקול ככולן אשר הוא לבדו מפליא לעשות כי הוא הפכיי אל כל הנ"ל הלא הוא נטית וכו' כי כל מה שעשית הי' מורה שנאתך העצומה לאין קץ עמהם ועתה אחר שנפלו בעמקי תהום במים אדירים לא הנחתם שם אבל מכל אותו העומק הנפלא חזרת

להעלותם ופלטן הים ליבשה על שפת הים וצוית לשר העפר שיבלעם וזכו לקבורה וזה יורה גודל אמיתות משפטיך ודיניך כי אפי' מצוה א' שהודו באונס בעל כרחם ואמר ה' הצדיק זכו לקבורה כמשז"ל והרי כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ואפי' שלא לשמה ובאונס והוא אויב גמור וז"ש טושה פלא ולא פלאות ונחזור למעלה מי יש כמוכה בכל החזקי' שפעל חוזק וחולשה דין ורחמים ביחד בשני הפכים. גם אחרת מי כמוכה היותך חזק ואדיר עם היותך מתנהג בקודש בתכלית הקדושה למעלה וישלחך וגבורת הנהגתך למטה עד עמקי תהום, או ירצה כנודע כיג' שמות הם אל אלים ה' דבר ויקרא ארץ ואל חסד ואלקי' דין רחמים מכריע וכלול משתיהן בסוד ב"ד של שלשה ולכן מי יש כמוכה ה' שאתה פועל דין ורחמים משא"כ בכל שמות האלקות שהן אל אלי"ם שכל אחד מהם הוא או דין גמור או חסד גמור ואחר ענין קריעת ים סוף נחית וכו' גאלת בקריעת ים סוף זביציאת מצרים ואח"כ הנחותם והנהגתם במדבר ארבעים שנה לא בצדקתם כי עשר נסיונות ניסו אותך כי אם בחסדך לבד ולא בזכותם ואחר מ' שנה שהלכו במדבר בנחת רב ובמנוחה רבה כמ"ש נחית אעפ"י שהכעיסוך אח"כ לא נהלת אותם עצמן כי הם נפלו במדבר אמנם נהלת את בניהם אל נוה קדשיך בארץ כנען בעזך ובניסי' קדושי' שעשית להם, או ירצה נחית מן הים עד הר סיני ואח"כ נתת להם עוז תורתיך כנודע על ה' עוז לעמו ית' ובאותו עז של התורה והליכה שהכנסתם אל נוה קדשך: ויסע משה את ישראל מים סוף נתבאר בספר הזוהר כי הסיען בעל כרח' לפי שהיו מתאוי' לחזות בנועם ה' הנראה אליהם שם כמ"ש זה אלי ואנוהו ובזה נתרץ למה לא נאמר כאן כבשאר המסעות ויסעו מים סוף אלא ויסע משה וכו' גם יתורץ כי כבר נודע כי בי"ס היו ומשם נסעו אך הכוונה ויסע משה וכו' ולמה הוצרך לזה הלא היא מסיבת מה שראו בי"ס והוצרך תחבולות א' הלא הוא שהשכינה נעתקה מן הים והלכה אל המדבר באופן שיסתכלו ישראל וילכו שם וז"ש במדבר שור מלשון לא תשורנו עין רואי. ואמנם השכינה חזרה למרום כי כבר עשתה את הצורך וכאשר הלכו בני ישראל אל המדבר לא מצאו את השכינה הנקרא מים כענין אותי עזבו מקור מים חיים ואירע להם כנזכר בס' הזוהר בענין פטירת האדם כי אין הנשמה מתרצית לצאת מן הגוף עד שנגלית השכינה כמ"ש תוסף רוח' יגועון וכמ"ש על כי לא יראני האדם וחי. ועי"כ הנשמה יוצאת קראתה ואז מתעלמת ממנו ומלאכי הדין אוחזין בו ומוליכין אותו לדין וסיבת הנ"ל כי במצרים היו ריקים מכל המצות כמ"ש ואת עירום ועריה ואף גם מצות מילה היו מוהלין ולא פורעין ונודע שמל ולא פרע כאלו לא מל ולכן היה עדיין כלולין בג' קליפות הכלולות בענין הערוה הלא הם כריתות עור הערלה ופריעת העור הדק ומציצת הדם הטמא אשר בהם

כי לכן אמרו ז"ל על המוהל ואינו מוצץ שמעבירין אותו ונתבאר אצלינו כי אלו הג' הם כנגד האילן שנאמר בו שלש שנים יהיה לכם ערלים. וז"ש וילכו ג' ימים ולא מצאו מים כי לסבת אותן ג' ערלות לא מצאו מימי השכינה והנה גם לזה רמזו רז"ל דורשי רשומות באומרם מכאן תיקן להם משה לישראל שיהיו קורין בתורה שני וחמישי ושני כי אין מים אלא תורה והתורה כולה הם שמותיו של הקב"ה הנקרא מקור מים חיים גם לסיבה זו לא חנו חניה גמורה כי אם ביאה בעלמא בלי מנוחה וז"ש ויבואו מרתה לרמוז כי עזבו מקור מים חיים את ה' ועדיין היו דבוקים במים הרעים והמרים ההפכיים הנקראי' מי סוטה: ויצעק וכו' כראות משה שאף גם שיצאו מן הים בשירה וחיבה רבה וראה העלם השכינה מהם וגם מים כפשטן אין להם וגם בבוא' למרה היה מים מרים ידע כי איזה עון הי' בידם ואין זה מקרה רק מאת ה' והראיה לזה כנ"ל לעיל בפסוק טל כן קרא שמה מרה ירצה כי אלו מבריאות העולם היו שם המים מרים גם שם המקום יהיה נקרא מרה מן בריאת העולם ואמנם לא נקרא שמה מרה עד אז וזה יורה כי לא משה עצמו הוא הקורא אותה מרה בראותו כי לא יכלו ישראל לשתות מים משם להיותן מרים לא לסיבת המים עצמן וז"ש ולא יכלו לשתות וכו' וע"כ לסיבה שלא יכלו ע"כ קרא שמה מרה. אז נתעצב אל לבו ויצעק אל ה' לאמר לו מה היה זה להם שהבאת אותם אל המקום הרע הזה אז ויורהו ה' וכו' השיבו השי"ת כי בדין היה הדבר יען נמולו ולא פרעו כנ"ל ולא די עון חסרון המילה בעצמה אלא כי בחסרונה גרם להם שאינם יכולין כלל ללמוד התורה כנודע ממ"ש בזוהר פ' אחרי מות על הלל ושמאי שלא רצו ללמוד תורה להאיקלוס הגר עד שימול כמ"ש מגיד דבריו ליעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי וכו' ירצה כל לרבות לאונקלוס הגר שבא להתגייר ממש ומכ"ש לגוי עצמו גם לא די בשיעלים מהם החוקים שאין להם טעם כדי שלא יהרהר אחריהם אלא אף המשפטים שדעתו של אדם סובלן אסור ללמדן עד שימולו ולכן לא אמר וחוקים משפטים בל ידעום משא"כ בישראל כי חוקיו ומשפטיו מגיד להם. וז"ש כאן ויורהו ה' עץ ומהראוי שיאמר כאן ויראהו ואמרו יורהו מלשון לימוד מלשון ולא שמעתי לקול מורי לרמוז אל שני הדברים הקשורים ביחד שהן המילה ולימוד התורה כי כל א' משניהן נקרא עץ כי המילה נקראת עץ חיים אשר בתוך הגן כי על ידה נקרא האדם צדיק ונקרא איש חי כענין בניהו בן יהוידע בן איש חי גם התורה נאמר בה עץ חיים היא למחזיקי' בה ונמצא כי במרה פרעו את המילה וגם ניתן להם שבת ולימוד המשפטים כמ"ש בספר הזוהר גם רז"ל אמרו שבת ודינין במרה אפקוד. ובזה יתורץ ג"כ כי כפי משרז"ל שזה העץ היו הרדפוני ולענה כי מיתק מר במר א"כ היה מהראוי שהכתוב יזכיר עניינו בפירוש ויורהו ה' עץ מר ואמנם אמר

עץ סתם לרמוז אל הנז"ל שהם התורה והמצות מילה כי שם במרה נצטוו ואמר וישלך אל המים והל"ל בתוך המים אך הכוונה וישלך העץ לסיבת המים המרים הם הקליפות כנ"ל ונתגרשו משם. ואחר שנתגרש משם אותו כח הטומאה אח"כ שם באותו המקום שהיתה הקליפה נתקדש ושם לו חוק היא המילה במ"ש וחוק בשאירו שם וכן ויעמידה ליעקב לחוק ומשפט הם המשפטים כנ"ל שבת ודינין במרה אפקוד והנה לא זכו לשני ההטבות הנ"ל עד אשר הביאם שם במרה וניסה אות' ע"י המים המרים וז"ש שם שם וכו' וזה הי' אחר אשר ושם נסהו. או ירצה ע"ד מחצתי ואני ארפא כי שם במרה מחצם בחוק ומשפט ולא שלא כדין ושם עצמו ניסהו שהוא הרפואה וז"ש ושם ניסהו לשון הרמת ראש כמו ואל עמים ארים ניסי או ירצה להפך כי שם במרה שם לו חק ומשפט שתי המעלות הנז' אשר לסיבתם נתמתקו המים עם היות כי שם ניסהו בתחלה והוליכן ג' ימים בלי מים כלל ואח"כ מצאו מים מרים והיתה להם צרה כפולה לאין קץ: ויאמר וכו' להורות כי לא במקרה היה להם כל זה אלא לסיבת עון הנ"ל שהיו ריקנים מתורה ומצות ומן המילה ולכן ויאמר אם שמוע וכו' כי אני ה' רופאיך ומזה תדין כי המכה שבאה להם מצרת צמא ומצרת מים המרים היתה לסיבת כי לא שמעו בקולו כמו שיתבאר. והנה היו ישראל יכולין להתנצל ולאמר מי יוכל לעבוד את האלקי' האדירים האלה והשאור שבעיסה מעכב לזה הודיע' כי אם יתנו לבם לשמוע שמיעה אחת מובטח אתה שתשמע ותרבה שמיעות רבות וז"ש אם שמוע תשמע כי הבא ליטהר מסייעין אותו, עוד אחרת כי בתחלה תשמע לקול ה' היא לימוד התורה ומשם תזכה גם אל והישר בעיניו תעשה שהוא קיום המצות כמ"ש גדול התלמוד שמביא לידי מעשה ויען כי המטשה נחלק לשני בחינות לכן התחיל בקלי' ואמר כי מזה תזכה אל והאזנת למצותיו שהם המצות שיש להם טעם ומשם תעלה עוד ושמרת כל חוקיו הם אותן שאין להם טעם כלל ולכן בחלק מצותיו לא אמר כל מצותיו כי כיון שיש להם טעם ודאי שתקיי' כולן. אבל החוקים אפשר כי הגם שיקיימם עכ"ז איזה חוק פרטי מהן שאין הדעת סובלו כלל כמו פרה אדומה שמטמאה את הטהורים ומטהרת את הטמאה אפשר שלא ישמרהו לזה הוסיף מלת כל ואמר ושמרת כל חוקיו וכפי זה מש"כ אם אינו נמשך עד כל המחלה רק התנאי היא עד אם שמוע בלבד ומן תשמע ואילך הוא השכר, ויאמר התנאי הוא אם שמוע וכאשר תקיים זה התנאי הנה השכר הוא כי מאז תזכה שתשמע וכו' וגם והאזנת וכו' וגם ושמרת וכו' וכפי זה אומרו כל המחלה אינו שכר קיום התנאי רק ראיה ומופת אל הנזכר כי הנה כמו שבידו לשנות הטבע בענין המחלה של הגוף לרפאתה כך יכול אני לשנות טבע יצרך הרע לטובה ושתשמע וכו' והאזנת וכו' ושמרת וכו' כי גם שמסרתי הבחיר'

בידך הנה זה הוא בתחילת ההנהגה אבל אחר שנתת אל לבך לבחור בטוב ולמאוס ברע אז משם ואילך הבא ליעהר מסייעין אותו והנה נתבאר יסוד גדול בענין הבחירה, ונחזור לענין הפסוק כי הנה ענין מופת המחלה כבר ראית אותה בעיניך בענין מי מרה כי הנה אז המחלה והמכה הראשונה אשר שמתי במצרי' היתם הדם והיא שקולה ככולן להיותה ראשונה כנודע כי התחלת הדבר היא ככל הדבר וז"ש כל המחלה כי מחלה א' היא ונקרא כל להיותה ראשונה כי המים נהפכו לדם וכן אירע במרה נתמררו וכל שותיהם היו בפיהם למרה ולכל בני ישראל נמתקו המים כדמיון מכת הדם במצרים כי לכל שותיה' היה דם ולישראל היה מים מתוקים ומזה תדין כי כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי כן ראיתי במופת במרה כי אירע כך והיה מים מרים וימתקו המים לך לבדך ורפאתי לך לכם המים וז"ש כי אני ה' רופאיך במרה ומזה תקיש לשאר המחלות גופניות ואחר שהקשת ולמדת לכל המחלות הגופניות תעלה עוד להקיש כי גם המחלות הנפשיות בידי לרופאם כנז"ל. כי לכן הביאותיך למרה להראותך נסיון המים ורפאתי' ומזה תבין כי אם שמוע גם תשמע וכו' והאזנת וכו' ובזה יתבאר מה שייכות יש במ"ש כל המחלה וכו' עם מ"ש ויאמר אם שמוע וכו':

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת יתרו

וישמע יתרו וכו'. נבאר הפרשה כפי האומר יתרו קודם מתן תורה בא. והענין כי מקודם אשר נתן את צפורה למשה כבר כפר בע"ז והאמין באלקים וחזר להיות גר תושב מקיים ז' מצות בני נח כשאר חסידי אומות העולם כי עדיין לא נתנה התורה כנ"ל להיותו גר צדק גמור כגר כאזרח מבני ישראל וגם כי עדיין לא נבחר ישראל לעם נחלתו בפרטות עד מתן תורה כמ"ש שם והיית' לי סגולה מכל העמים וגם לכן לא בא להתקרב עמהם עד אז כל אשר יהיה צדיק יבחר בו ה' הן יהיה ארמי או פרסי או מכל הלשונות הגוים ולכן ישב לו בדד במדין מחזיק באמונתו גר ותושב וז"א כהן מדין וכו' כי בתחלה היה כהן מדין ואח"כ התרחק מן הע"ז וחזר להתדבק באמונת משה מעת שהיה חותן משה, וכאשר שמע יציאת מצרים וכל אותן עשר מכות שהביא על המצרים לא עלה בדעתו כי נבחרו מאז להיות לו לעם סגולה כי מעולם לא נשמע ענין זה ואמנם הענין היה כי אלקים שופט בריותיו מעשה ידיו כולם שווין אצלו וכראותו איזה אומה נרדפת מן חברתה עושה משפט ודין אמת וכאשר מצינו על שלשה פשעי מואב וכו' על שרפו עצמות מלך אדום לשיד ואפי' על יחיד מצינו בסדום הכצעקתה של הנערה ההיא שנתנה פת לעני ומשחוה בדבש והעמידוה לפני הצרטין כנזכר בפרקי רבי אליעזר וכל אומת סדום

בכללה נענשה ונחתם דינה על עון הנערה ההיא, וכמו כן בהיות אומת ישראל משועבדיך בפרך תחת אומת מצרים עשה בהם שפטים והציל עשוק מיד עושק ובפרט כי העיזו פניהם כנגדו ית' כמ"ש לא ידעתי את ה' וכו' ורצה להודיע שמו בעולם וכמ"ש נודע ה' משפט עשה להציל את ישראל שלא חטאו מיד מצרים ע"ד מ"ש אל תאמר בלבבך בהדוף וכו' בצדקתי הביאני ה' וכו' אמנה אין הטעם לפי שרצה לבחור בישראל לעם נחלה כנ"ל וע"כ לא חשש להתדבק עמהם כנ"ל והנה אם גם ישראל היו משתעבדים במצרים על לא חמס בכפיהם היה מתנק' מהם הכלל העולה כי כל ע' אומות בריותיו הם ולאיזה אומה שתהיה צדקת ונעלבת ונרדפת מחברתה יצילנה מידה. אמנם כאשר שמע היטב הדבר בפרטות את כל אשר עשה אלקים וכו' הבין כי הטעם היא להיות ישראל עמו וז"ש ולישראל עמו ואל תאמר כי אין הטעם רק להיותו נקרא אלקים שופט ועושה משפט בבריותיו בהשואה אחת כנז"ל כי הרי ראינו כי הוציא ה' בשם הוי' את ישראל ממצרים וידוע כי מלך אלקי' על גוים אך שם ההוי' נאמר עליו כה אמר ה' מלך ישראל 'וגואלו וכמ"ש כי חלק ה' עמו. וז"ש משה ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם כו' ופשוט הוא כי עמרם ואהרן נביאים היו וכל שבט לוי היו עוסקים בתורה והי' יודטים שמו ית' מן יעקב אביהם כשאמרו לו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד: אך כוונתו לאמר אולי ישראל יסתפקו אם הדבר הזה להיותך נקרא בשם אלקי' דיין שופט צדק והציל עשוקים או אם הוא לסיבת להיותך חפץ בהם לבחור בהם לעם נחלה וא"כ תהיו נקרא בעת הזאת בשם הויה אז אמר כה תאמר וכו' ה' אלקי אבותיכם וכו' וארד להצילו מיד' מצרים כמ"ש ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך אני ה' ולא אחר כלומר אפילו בשם אלקים איני נגלה רק בשם הויה ולכן לא נאמר וכי הוציא רק כי הוציא ה' יען היותו ראיה אל האמור כי כבר בחר בישראל להיות' עמו. עוד ראיה אחרת כי ההוצאה היתה ממצרים אשר מימי קדם מעולם לא יצא מתוכה עבד ע"י חכמת כשפיהם כנזכר בס' הזוהר ואלו נגלה עליהם בשם אלקים המולך על גויים וכל הע' שרים הנקראים אלקי העמים נשרשי' משם הזה לא יוכלו לצאת ולכן הוצרך להוציאם בשם הויה המושל על ישראל לבדם ובכחו נקרעו כחות כשפיהם ויצאו לחירות משא"כ אלו יצאו משעבוד איזה אומה אחרת וז"ש אנכי ה' אלקיך כי אני שם .ההויה בחרתי בך לעמי ואני להיות אלקיך בפרטות והראיה לזה כי הרי הוצאתיך מארץ מצרים המשונית מכל שאר ארצות ואומות כי ע"כ נקרא בית עבדיה שאין שום עבד יכול לצאת בן חורין מתוכה הרי הוכרחנו כי לא בשם אלקים שופט הוציאם להיותו אוהב משפט כי סיבה יתירה יש הלא היא כי הוציא בשם הויה לקרא אלקיהם והם נקראים עמו ונחלתו, ואז עלה בדעתו להתחבר עם ישראל ואז ויקח

יתרו את צפורה וכו' ויבא וכו': ואם נפרש הענין כפי' רז"ל מה שמועה שמע ובא קריעת י"ס ומלחמת עמלק נפרשהו כפי הדרך הנז"ל ג"כ האמנם באופר אחר. והוא כי חשב יתרו כי לא בצדקת ישראל הוציאם כמשז"ל על או הניסה אלקים ובא לקחת לו גוי וכו' כי היו ישראל עובדי ע"ז ומגדלי בלוריות כמו המצרים א"כ הטעם יהיה כי אם ברשעת הגוי' ההם אומת מצרים כי נתמלא סאתה ולא עוד אלא שהעיזו וחזקו לבם כנגדו ית' ולכן עשה בהם שפטים ההם אך לא כי כוונתו ית' להיות ישראל עם סגולתו כנז' אמנם כאשר שמע יתרו את כל אשר עשה אלקים אח"כ שהוא ענין קריעת ים סוף הנזכר בריש פ' בשלח ומלחמת עמלק אשר בסוף הפרשה ודרשינן סמוכים וע"פ שני עדים הנ"ל יקום דבר כי הכל היה לסבת זכות משה וישראל שרצה ליקחם לעמו ונחלתו וכנז"ל. כי הנה אם הטעם היו או לצדקת ישראל או לרשעת הגויים היו מספיק באשר הוציאם ממצרים וכבר הוציאם מיד עושקיהם ואח"כ ילכו למקום שירצו ככל הגוים ויטרחו במזונותיהם ובצרכיהם ואמנם ראינו כי השי"ת החזיק והכביד את לב פרטה ועבדיו לרדוף אחריהם בים סוף שלא כדרך הטבע כי כבר הכיר נפלאותיו ותחזק מצרים למהר לשלחם ואיך טפש כחלב לבם לאמר מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדינו אין זה כי אם הקב"ה הכביד לבם והביאם עד ים סוף וטבעם בתוכו לא נשאר בהם עד אחד ולא עוד אלא שלישראל הפליא הפלא ופלא מחדש ועשה עמהם שנים עשר נסים כנז' לרז"ל בענין קריעת ים סוף אין זה כי אם שביקש להיותם לו לעם סגולה. וכמו כן ענין עמלק הי' די שיחלוש אותם יהושע לפי חרב כי כן משפט ה' לכל אומה המריעה לחברתה אבל ראינו ענין כתוב זאת זכרון בספר כי מחה אמחה מתחת השמים עד ביאת המשיח. ולא עוד אלא שאין השם שלם ולא הכסא שלם עד מחיית עמלק כמ"ש ז"ל על כי יד על כס יה זה יורה באמת כי כל אשר טשה אלקים במלחמת עמלח ובים סוף הי' לסיבת היות ישראל עמו ונחלתו וכמ"ש יהושע והכריתו את שמנו וכו' ומה חעשה לשמך הגדול כי ישראל נקראים בשמו ית' גם נשמותיהם חצובים מתחת כסא הכבוד ולכן אין השם ולא הכסא שלם אלא בסיבת ישראל ומענין קריעת ים סוף ועמלק הרמוזים באומרו את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו משם נכריע בנין אב כי גם יציאת מצרים שהי' נראה כי בשם אלקים היתה להציל עשוק מיד עושקו אינו כך רק כי ה' הוציא את ישראל ממצרים. בשם ההויה להיותו מיוחד לאלוקה של ישראל כנז' וכמ"ש כי חלק ה' עמו. ואז נתן לבו להתחבר עם ישראל ולהתגייר גר צדק להיותו בכלל עמו ית': וסיפר הכתוב כי מכל השומעים מסוף העולם לא הי' מי שנתן לבו לשמוע ולהבין ולהתגייר כי אם יתרו לבדו. וזה לשתי סיבות שהי' בו הא' להיותו כהן מדיין כי מדיין אחד מבני הפלגשי'

אשר נתן להם אברהם מתנות שם טומאה מסר להם כל חכמת חצוניות העצומה הידוע בשם חכמת בני קדם הם בני הפלגשים עצמן כמ"ש. וישלחם קדמה אל ארץ קדם ובלעם השקול באומות העולם כמשה בישראל משם למד חכמתו כמ"ש מן ארם ינחני בלק מהררי קדם כנזכר בס' הזוהר נמצא כי מדין ראש החכמה ויתרו כהן גדול שבכולם יודע לבדו על כולם אין ספק שלא קם כמוהו חכם בחכמת בני קדם. וזהו נרם ג"כ בר"ת "כהן "מדין "חותן ר"ת חכם. עוד אחרת כי גם בחכמת הקדושה הי' חותן משה כל אותם ארבעים שנה שנתגדל במדין ובלי ספק שמסר לו חכמה יתירה כי חותנו הי' וידע עניני הקליפה ועניני הקדושה והבחין בשכלו ועמד על האמת ולכן נתגייר הוא לבדו, גם ס"ת וישמע יתרו כהן ר"ת עו"ן והענין כי מתחילה חשב יתרו לשבת בארצו כ"א מחסידי אומות העולם ובזה יספיק לו כנ"ל ואח"כ חזר לשמוע ולהבין בלבו כי השב בתשובה צריך לתקן כל אשר עוות והנה ראה כי ג' עונות בידו וצריך לתקנם הא' היותו כהן מדין ראש כל הכומרים שלא הניח עבודה זרה בכל העול' שלא עבדה כמשז"ל על עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים וכמ"ש בס' הזוהר תוקף ידיעתו בכל העבודות והקטרת ס' ריבוא כוכבי השמים ועונו גדול במאוד מאוד מכל יצירי עולם וזה עון ועבירה בינו לבין המקום מלכו של עולם וז"ש וישמע יתרו מלשון ונתת לעבדך לב שומע כלומר כי הבין בלבו עון היותו כהן מדין. ועתה ראה כחו הגדול בקריעת ים סוף ומלחמת עמלק ומן מן השמים ושליו והבאר וענני כבודו וענין מרה ועל הכל כי הוציא ה' את ישראל ממצרים באותות עצומות עם היותו בית עבדים ושידד כל המערכות כנ"ל אז ראה כי גדול עונו מנשוא בענין כבודו ית', ב' ענין הגדול כנגד משה שלוחו של הקב"ה ומלכם של ישראל כמ"ש ויהי' בישורון מלך אשר חבש אותו בבית האסורין שבע שנים כשברח מפרעה למדיין אחר שנעשה חותנו כנזכר בספר דברי הימים של משה וזה רמז במ"ש חותן משה ועתה הכיר גדולתו כי הי' שקול ככל ישראל ולא עוד אלא שעיקר הנסים שעשה אלקים הי' לסיבתו וז"ש למשה ואח"כ טפלין לו ולישראל עמו ולא עוד אלא שישראל נקראי' עמו של משה הנז' וז"ש ולישראל עמו ר"ל של משה כמ"ש על ויזכור ימי עולם משה עמו עם היות כי הוציא ה' את ישראל ממצרים הכל הי' ע"י משה כמ"ש וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים זז"ש את אשר עשה אלקים למשה לסיבת משה עם היות כי הוציא ה' וכו', או ירמוז באומרו כי הוציא וכו' כי כל אשר עשה אלקים בקריעת ים סוף ומלחמת עמלק הי' בשביל משה וישראל משא"כ ביציאת מצרים שהיתה לישראל בלבד כמ"ש כי הוציא ה' וכו' כי משה לא הי' משועבד עמהם וכמ"ש למה 'משה ואהרן תפריעו וכו' לכו לסבלותיכם משא"כ אחר צאתם ממצרים כי המלחמה היתה על משה זישראל כאחת

ולא עוד אלא שהעיקר הי' למשה כי הוא אשר קרע הים והכניסם בתוכו והוא הי' העיקר בענין השירה כמ"ש אז ישיר משה ואח"כ זבני ישראל וכן במלחמת עמלק כתוב בחר לנו אנשים כלומר בעבורינו אני וישראל הה באים, ואין ניצוח מלחמה תלויה בי כבשאר הניסים כי ע"כ כתיב וידי משה כבדים כי נצחונה תלוי ביהושע מזרעו של יוסף כמ"ש ז"ל על אם לא יסחבום צעירי הצאן ולכן וצא אתה והלחם בעמלק, וז"ש למשה ואח"כ לישראל נמצא כי כל הניסים האלו בזכותו של משה הי' ואני לא הייתי מכיר גדולתו וחטאתי לו, ענין השלישי כנגד ישראל כמ"ש ז"ל כי יתרו היה א' מיועצי פרעה יעצו להשתעבד בישראל ואח"כ חזר בו ממה שעשה והלך לו למדין טרם שמשתעבד בהם אבל איוב הי' שם ושתק ונידון ביסורים וע"ז הי' איוב מתרעה כי יתרו פתח ויעניני וכו'. כי יתרו פתח תחלה בעצה זו ואח"כ בעת השעבוד ברח' ועשה תשובה ואיוב ששתק נידון בעניני יסורים וז"ש ויעניני וזה נרמז באומרו כהן מדין ראשון לענין המריבה פרעה עם ישראל כמ"ש אשת מדנים וכעס, ובהיות ישראל בשעבוד מצרים לא ניתן לבו לשוב מג' עונות אלו לסיבה הנ"ל אבל עתה שראה ענין שחיזק הקב"ה את לבם לרדוף אחריהם עד שהטביעם בים סוף ולא די במצרים ששעבדום ת"ל שנה כי גם לעמלק הבא דרך מקרה להלחם עמהם שם ברפידים טרם יעברו דרך ארץ אדום והדין עמו ועכ"ז הפליא הקב"ה ונתאכזר עמו לאין קץ כנ"ל אז אמר הנה אלו כבר קבלו עונשם ועתה יבא יומו גם הוא כי בא קצו להתפרע ממנו כי הוא הי' העיקר בענין שעבוד ישראל והוא היועץ והמפתה ועונשו כנגד כולם ואז הוכרח לשוב בתשובה מאותם ג' עבירות הנ"ל להנצל מטונשו ית' ובא להתגייר. גם רמז כי מתחלה חשב כי שם הויה לבדו הוא מלך על ישראל אבל שם אלקים הוא מולך על שבעים אומות כמ"ש מלך אלקים על גויים ועתה ראה כי אפי' שם אלקים הוא המולך על ישראל עמו בפרטות כדוגמת שם הויה והם לבדם עמו ונחלתו וז"ש את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כמו ששם הויה מתחלת היותם בארץ מצרים מלך עליהם ולכן הוציאם וז"ש כי הוציא ה' את ישראל ממצרים ולהיות נודע כי ישראל הם עמו של שה הויה לא הזכיר בו מלת עמו רק בשם אלקים כי זה הוא חידדוש ונמצא כי שני שמותיו הכוללים הכל מדת הרחמים ומדת הדין הויה ואלקים שניהם בחרו בישראל לעם סגולה מכל העמים ונמצאו האומות ריקנים מן הכל אז נתן בלבו להתגייר ולהיות גר צדק כאזרח מבני ישראל: ויקח וכו' בעת השמיעה היו מכונה בשני הכנויים כהן מדין וחותן משה ואחר השמיעה שנתן דעתו להתגייר הוסר ממנו כינוי המגונה כהן מדין ואינו רק חותן משה מתדבק בו ובאמונתו ואמנם יתרו חטא ג' עונות עם המלך זה הקב"ה ועם עמו זה ישראל ועם משנה המלך רואה פני המלך בכל

עת סרסור בין המלך ובין העם לכן אמר בלבו אשוב מתחלה מעון הסרסור ועי"כ הוא ידבר עלי טוב עם המלך ועם העם ובפרט כי הסרסור הוא חתני לוקח בתי. ואז ביקש להביא לו מנחה אולי ישא פניו אין מנחה גדולה כהביא לו את אשתו וז"ש ויקח וכו' אשת משה ולא אמר את צפורה בתו לרמוז כי ע"י היותה אשת משה ימצא חן בעיניו בהביאה לו, וא"ת והרי משה שלחה בגט בבואו מצריימה ואיך אתה קוראה אשת משה ולא טוד אדרבה אפשר שיחרה אף משה בזה כי חפץ הוא לקחת אשה היותר מיוחסת שבכל ישראל עם הקדש כי אם מתחילה לקחה על כי גר הי' בארץ נכריה אין לחם ואין שמלה ובורח מפני פרעה לז"א אחר שילוחיה ולא אמר אחר ששלחה רק שילוחיה בלשון רבים והענין כי אלו צפורה היא ששלחתו למשה להיותו גר בארץ ולא נחשב בעיניה כי היתה בת מלך הארץ כהן מדין. או ג"כ אפי' לא שלחתו היא אלא שהוא יצא מעצמו ובא למצרים היה אפשר שעתה בראות עצמו מלך על כל ישראל ביקש לגרשה לישא אשה בת ישראל מיוחסת אבל משה הוא ששילחה ברצונו (בשל ים) אחר שכבר עלתה בדעתו והוליכה באמצע הדרך שפגע בו אהרן והוא גרם לו לשיחזור לשלחה אצל אביה כנודע וכל זה יורה אהבתו אותה ואת בניה כדי שלא ישתעבדו במצרים ולהורות כל זה אמר שילוחיה בלשון שנים הוא משה ואהרן כי משה לבדו הי' רוצה להוליכה עמה מאהבתו אותה אלא שאהרן גרם השילוחין וזה יורה היותה חשובה בעיניו אשת משה גמורה וחשובה אצלו, ועל ידי חסד הזה שיעשה עתה להוליכה עמו אצלו ימצא חן בעיניו וימחול עונו אשר העווה עמו כנ"ל ועי"כ ילמדהו דעת להתגייר ולשוב אל ה' וימחול לו גם העון ההוא ומכ"ש גם ישראל בראותם שנתגייר ולא עוד אלא שהוא חותן משה מלכם ימחלו לו גם מה שחטא להם כנ"ל: ואת שני בניה וכו' עוד מתנה אחרת הביא עמו הלא הם שני בניו אשר לו ממנה כי בלי ספק ימסור נפשו על בניו לגיירם ולהכניסם תחת כנפי השכינה ולהיותם בניו ממנה בלי ספק יאהבנה גם היא לסיבתם נוסף על אהבתו אותה מצד עצמה כנ"ל ולזה אמר בניה ולא בניו, וא"ת אדרבה נימא' אפכא כי מרוב שנאתו אותה ישנא גם את בניו לז"א אשר שם הא' גרשום וכו' ומכיוון שקרא שמות בניו על שם הניסים הגדולים הנעשים לו בהצלותו זה יורה היותו אוהב אותם בתכלית. עוד ראי' אחרת חזקה מאוד כי היה לו לקרותם כסדר הניסים ויקרא שם הראשון אליעזר על שם הנס הראשון שניצל מחרב פרעה ואת השני יקרא גרשום על שם הנס השני כשאח"כ הלך למדין והיה גר בארץ נכריה וניתן לו לחם ושמלה והשיאו אשה ואמנם כיון שאת הראשון קרא גרשם ע"ש החסד שעשה עמו יתרו והיה גר בארץ נכריה עם היותו נס האחרון והקדימו על נס הראשון הצלתו מחרב פרעה שהי' ראוי להקדימו

לב' סיבות הא' יען זה הנס הראשון והב' כי ניצל מן ההריגה וזהו גדול מכל הניסי' הרבי' שאירעו לו ועכ"ז הקדי' ענין היותו גר בארץ נכריה זה יורה היותו מחשיב החסד שעשה עמו יתרו לתת לו לחם ואשה מכל הניסי' שבעולם וענין ראי' זו רמז אותה הכתוב במה שלא אמר ואת השני קרא אליעזר רק ושם האחד אליעזר ירמוז אל מה שאמרנו כי להיותו שמו על שם הנס הראשון ראוי ששם זה של אליעזר יהי' אל הבן האחד והראשון לא אל השני באופן שבבחינה היות גרשם הראשון אמר אשר שם האחד גרשם ובבחינה היות השני נקרא על שם הנס הראשון ראוי לקרותו גם הוא ראשון ואחד וז"ש ושם הא' אליעזר וזה יורה על כל הנ"ז, עוד נוכל לפרש במה שאמר ושם הא' אליעזר ולא אמר ושם השני לאמר כי אל תאמר בלבבך אולי כשנולד גרשם הי' סמוך לכניסתו למדין ועדיין הי' בלבו זכירת החסד של כי גר הייתי בארץ נכריה אבל כשנולד אליעזר כבר נגלה אליו הקב"ה ושלחו לגאול את ישראל אולי בראותו גדולתו זאת אולי נשכח החסד שעשה עמו יתרו ויתחרט ויבקש להוליד לו בנים ממשפחת ישראל מיוחסת לז"א אינו כך כי גם לאליעזר אהבו אהבת נפשו כאלו הוא הי' הבן הבכור הראשון וז"ש ושם האחד אליעזר והראי' לזה כי קראהו כן ע"ש שניצל מחרב פרעה שאין בכל הנסים והחסדים חביב כמו זה ולא עוד אלא שהזכיר בו שמו של הקב"ה אליעזר מלשון אלקי אבי בעזרי וזה יורה אהבתו הנפלאה עמו: או ירצה במ"ש ושם האחד אליעזר ובזה. נתרץ הקושיא הנ"ל כי הצלת חרב פרעה הי' לו להקדימה הן מחמת זמנה שקדם והן מחמת איכותה שהיתה שקולה מכל הנסים שבעולם ולכן נפרש כי בכלל גר הייתי נכלל גה הצלתו מחרב פרעה כשברח. ממנו כי לא די שניצל ממנו אלא שמצא מנוחה וגירות בארץ נכריה, ואמנם מ"ש כי אלקי אבי וכו' ירמוז אל הנס האחרון כי גם בו הי' הצלת נפשו וזה בלידת אליעזר ויפגשהו ה' וכו' ויבקש להמיתו כשהי' בולעו המלאך מראשו עד רגליו וע"י צפורה שמלה את בנה וירף ממנו וניצל והי' אלקי אביו בעזרו להצילו הוא אברהם אביו הראשון שקבל מצות מילה ראשון לכל הנמולים והזכיר הקב"ה זכות אברהם אבי והצילני וכל זה גרם לו צפורה אשתו וא"כ בלי ספק שיאהבה בכל לב ובכל נפש ובפרט כי זה הי' סמוך בעת לכתו למצרים ולא ישכח אהבתה ואשר מלטה נפשו מיד המלאך הממית אותו, וכפי דרך זה אומרו ויצילני מחרב פרעה ירצה כי עתה בראותו שהצילו מיד המלאך עליון רוחני סמך לבו ונתחזק בשליחותו בשמחה כי מכ"ש שיצילו מיד פרעה אדם ילוד אשה ההולך עתה לפניו להוציא את ישראל מתחת ידו שלא יהרגהו והדבר הזה נתחזק בענינו כאלו כבר הלך שם והצילהו מידו וז"ש ויצילני וכו' כלומר וכאלו כבר הצילני: ואם נראה לבאר הענין יותר בדרך רמז כי אומרו ויצילני וכו' הם

מילות ודברים סובלים שתי הבנות הא' מחרב פרעה ממש כפשטו והב' מחרב המילה והפריעה כמ"ש עשה לך חרבות צורים וכו' ובזה יתבאר מה שלא אמר מיד פרעה אלא מחרב פרעה כלומר מהחרב ההורגת אותו בענין המלאך על שנתעכבתי למול אותו ומזה הבטחתי שיצילני מחרב פרעה ממש ויען כבר קדמה הצלתי מחרב פרעה אמר ויצילני לשעבר: ויבא וכו' לא היתה כונתו להביא את בתו אצל בעלה למען לא תהי' כאלמנות חיות אמנם תכלית ביאתו היתה להתגייר ולהתדבק במשה חותנו וז"ש ויבא חותן משה ומכיוון שהי' בא אגב אורחיה הביא את בניו ואשתו אך עיקר ביאתו הי' להתגייר ולבא אל המדבר אשר הוא חונה שם הנקרא הר האלקים ע"ש שהי' עתידין שם לקבל את התורה ורצה לקבל את התורה גם הוא עמהם: ויאמר וכו' הגיד למשה ג"כ מחשבתו האמיתית כנודע איסור לגנוב דעת הבריות כי אין עיקר ביאתו להביא את אשתו לשיגמול לו חסד על זה כי האמת הוא כי אני חותנך יתרו הוא הבא אליך להתחבר עמך ולהתגייר ואגב אורחי הבאתי עמי את אשתך וגם שני בניה עמה באו לא כי אני באתי להביאם אליך כי כל ביאתי לשם שמים בלבד. כשמוע משה אף הוא שמח מאוד ולא יצא לסיבת אשתו ובניו רק לשם שמים לקראת חותנו הבא להתגייר וז"ש ויצא משה וכו' ולא יצא לסיבת אשתו ובניו אף גם וישק לו ולא לאשתו ובניו: וישאלו וכו' זה משה הנקרא איש האלקים לרעהו זה יתרו שנעשה עתה רעהו ונתגייר כמ"ש ז"ל על פ' שור רעהו ולא שור נכרי כי להיותו גר מותר לשאול לו בשלום שהוא שמו של הקב"ה משא"כ בהיותו גוי כי אפי' לנבל הכרמלי להיותו רשע לא שאל דוד בשלומו אלא ברמאות כנזכר בס' הזוהר על פסוק ואמרתם כה לחי ואתה שלום וכו', גם כפי הפשט כי בהיותו גוי לא הי' שלום ביניהם אלא עתה אשר בא להתגייר עשו שלום אז ויבואו האוהלה בית מדרשו של משה כנודע מן ומשה יקח את האוהל וכו'. וזה לפתוח לו בעניני התורה והמצות ובשכרן ועונשן כאשר מחוייב לנהוג לגרים הבאים התגייר גם נודע שצריך אח"כ לחזור ולהודיעם השכר של הגרים כנזכר בהרמב"ם בהלכת אסורי ביאה ולכן: ויספר משה לחותנו בפרטי פרטות דרך סיפור ולא דיבר כללא בעלמא את כל אשר עשה אלקים לפרעה ולמצרי' ולא עשה זה לסיבת השתעבד' בכמה אומות אחריה כי לכן נקרא בית טבדים אלא על אודות היותם ישראל עמו ונחלתו ועם שכבר נאמר וישמע יתרו וכו' הי' בכלל אך עתה סיפר לו בפרטות כדרך הסופר שאינו מדלג אות אחת ועדיין הי' מקום לטעות כי לא נענשו אלא על כי חטאו לפניו ית' כמ"ש לא ידעתי את ה' וכו' ולכן סיפר לו כל התלאה אשר מצאתם בדרך אחר צאתם ממצרים והוא ענין חסרון הלחם והמים ומרירות מי מרה והמתקתם ומלחמת עמלק ומכולם ויצילם ה' ואז לא היתה יד פרעה

באמצע וזה יורה שהסיבה העיקרית היא על אודות ישראל עמו ונחלתו ומאהבתו אותם: ויחד יתרו כשומעו כל פרטי דברים הנז' שמח שמחה גדולה בחדות וחריפות עצום מה שלא הי' כן בתחילה וישמע יתרו וכו' וזה מהסתכלות בשכל חד וחריף דקדוקי הניסים המורים כי כולם הי' על אודות ישראל עצמן כנז'. וז"ש על כל הטובה אשר עשה ה' כי לא הי' רק לישראל כלומר לסיבת היותם ישראל עמו ונחלתו כי אמנם ענין הרעה שהביא לפרעה ולמצריה איננה הוראה כי אפשר שהי' לסיבה שחטאו כנודע (ית') אמנם הטובות הנ"ז אשר הטיב אח"כ לישראל זה הוראה גמורה אל הנ"ל, וכן ביציאת מצרים עצמה יש בה שני בחינות אם המכות שהעניש את מצרים אין זו הוראה אלא בבחינה הנוגעת לישראל עצמן שהצילם מיד מצרים גם זו הוראה נכונה וז"ש ג"כ אשר הצילו מיד מצרים ולכן איחר זה הענין באחרונה עם שאירע בראשונה להיות בה ב' בחינות והקדי' המאוחר שהיא הטובות אשר עשה להם בדרך כי אין בה רק בחינות ישראל בלבד כנ"ז, גם אמר בלבו להתגייר ולכן התחיל להזכיר שמו ית' ולברכו מה שלא עשה עד עתה וז"ש: ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם את ישראל וגם אותך משה עם היותך השליח וזה מיד מצרים השר העליון כמ"ש ז"ל על והנה מצרים נוסע אחריהם ואח"כ מיד פרעה השר והמלך התחתון וז"ש שני פעמים מיד ומיד וגם לכן הזכיר את מצרים טרם פרעה וא"כ לא מאת שם אלקים היחה זאת כי מלך אלקים על גוים כנודע ובראות כי גם השר העליון הכניע הנה זה מאת ה' שם הוי"ה הי' יען כי הוא מלך ישראל בפרטות ולכן לו יאתה הברכה וז"ש ברוך ה' ולא אמר ברוך אלקים, עוד ראיה אחרת כי גם הציל את העם הם הערב רב והצילם מתחת יד מצרים והצלה זו אינה הצלת שעבוד בלבד כי הרי לא הי' משועבדים אמנם הי' הצלת נפשם מגיהנם כי קבלם להיותם גרים, ולהיותם תחלה גויים כמותם בגוף ונפש אמר מתחת יד אמנם בישראל שנפשם לא הי' משועבדות רק גופם בלבד לכן לא כתיב מתחת יד שהוא שעבוד יתירה רק מיד בלבד שהוא שעבוד היד בגופם בלבד, והנה אלו שם אלקי' אינו מקפיד כ"כ בזה כי גם אם ישארו גויים גם הם תחת ידו כמ"ש מלך אלקים על גויים אבל להיותו שם הויה המושל על ישראל בפרטות רצה להציל הערב רב ולגיירם כנז"ל והנה כמו שהציל נפשות הערב רב וגיירם גם אני מתגייר כמותם ועל הטובה הזו אני חייב לברך את ה' וז"ש ברוך ה' וכו' והרי נתגייר כנ"ל וכיון שנתגייר הרי ידע והכיר את הבורא ית' ונכנס בעבודתו וז"ש: עתה ידעתי כלומר עתה אשר נתגיירתי הוא לסיבת אשר כבר ידעתי ידיעה חלוטה גודל שם הוי"ה כנ"ל מכח שתי הראיות הנ"ל וידעתי כי לא די אשר שם הוי"ה הוא גדול מן שבעים שרים של מעלה הנקראים גם הם בשם אלקים בסוד גוי ואלהי' אלא גם הוא גדול

משם אלקים עצמו ית' הכולל כל האלקי' שהם ע' שרים וז"ש מכל האלקים כנודע כי מלך אלקים על גויים ושם הוי"ה גדול אפי' משם אלקים ית' עם שהוא אלקים חיים ית' הנה שם הוי"ה הוא יותר עצמי ועקרי, והראיה כי בדבר אשר וכו' ירצה כי בתחלה השר של מצרים הוא אשר ויאמר אל עמו והכניס מחשבה זו בלב עמו התחתונים כנז' בס' הזוהר הבה נתחכמה לו בחכמה יתירה לשעבדם וזה כאשר יהי' גויים כמותם משא"כ בתחלה בהיותם נקראים עם בני ישראל כי אז הם רב ועצום ממנו וכן עשו מצרים עמו התחתונים ובזה הדבר אשר זדו השר והעם התחתון וחשבו על ישראל נתהפכה עליהם כי גם את השר וירא ישראל את מצרים מת לשון יחיד וגם את העם ג"כ ולא די זה אלא שלקח הערב רב שהם מצרים ונתגיירו היפך ממה שחשבו להוציא את ישראל מתחת יד הקב"ה להטותם גויים כמותם, ולכן קדם שידעתי זה הייתי חושב כי שם של אלקי' גדול מן הכל וא"כ יספיק לי להיותי מחסידי אומות העולם תחת רשות שם אלקים המולך על כל הגויים כולם אבל עתה כי ידעתי כי גדול ה' שם הוי"ה במאוד מאוד א"כ רצוני להתגייר מכלל ישראל גירי צדק כדי שאזכה גם לחלק שם ההויה שאינו מולך רק על ישראל לבדם, ולהיות כי הבא להתגייר טעון קרבן כמו שמצינו בישראל במתן תורה הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם בהרצאת קרבן זבחים שלמים כנזכר בהרמב"ם לכן גם הוא: ויקח יתרו עולה וזבחים לאלקים ירצה כי תחילה הי' הוא מקבל עליו לאלוה את שם אלקים כשאר חסידי אומות העולם אך עתה הקריב הקרבן לשם הויה יען כי עתה קיבל אלוהותו של שם הויה והי' לו שם הויה לאלקי' ואין פירושו שהקריב הקרבן לשם אלקי' עצמו אלא לשם הויה שקבלו עתה לאלקים' לאלוה עליו ככל גרי הצדק, והנה בתחלה בהיותו גוי הי' יכול הוא עצמו להקריב קרבנו ולא עוד אלא שהי' כהן מדין מקריב כל הקרבנות של מדין אך עתה ויקח יתרו עולה וזבחים קיחה ביד והביאם אך לא הקריבם וז"ש ויקח ולא ויקריב כי אהרן הוא הקריבם וז"ש ויבא אהרן בפרטות כי הוא המקריב ואח"כ כלל גם לזקני ישראל, ולפי שכבר הוסר מלהיות כהן מדין ולא הקריב קרבן הוא עצמו כבתחילה לכן לא נקרא עתה רק בשם חותן משה ולא כבתחילה שאמר וישמע יתרו כהן מדין חותן משה כי כבר נתגייר לכן אכלו לחם עמו וז"ש לאכל לחם עם אותו שיצא כבר מכלל כהן מדין ואינו רק חותן משה כי כבר נתגייר וקבל אלקותו ית' וז"ש לפני האלקים אך בהיותו גוי' אסור להסב עמו בסעודה:

וע"ד האמת אפשר במה שנודע כי ישראל הם בתפארת עמוסים מני בטן בנים לה' שם: דף עה ע"א וע"ב: באותו מעשה ככופר במשפט ולכן הוצרך גם במעשה ענין פ' ואתה תחזה וכו' כי בהיות שהוא גרם מינוי השופטים והסנהדרין כאלו עשה בידו ובעצמו

משפטי התורה במעשה: ויאמר ה' אל משה כה תאמר לבית יעקב וכו'. (דרך רמז) ונפרשנו קרוב למה שפירשו בס' הזוהר בסוף פ' לך לך דף צ"ה על ענין המילה, הנה ענין מתן תורה בהר סיני הוא האות היותר נפלא להורו' אהבתו ית' לבני ישראל עם קרובו מכל העמים וכמש"ל השמע עם קול אלקים וכו' מגיד דבריו ליעקב וכו' ירצה כי היותו מגיד דבריו מפיו עצמו את דבריו הם עשרת הדברות לישראל ולא ע"י מלאך ושליח זה יורה אהבתו הנפלאת עמהם כי הרי לא עשה כן לכל גוי, ירצה ב' הוראות יחדיו הא' כי גם אשר ציווה השי"ת קצת מצות לבני נח ולשאר האומות לא הי' בגלוי כענין מתן תורה בהר סיני ואופן המעשה של האותות לא עשה כן לכל גוי הם ע' אומות כללות כל הנבראים והי' תחלה גוי א' לבדו כי כולם בני נח וז"ש לכל גוי, והב' כי תרי"ג המשפטים והמצות אשר נתן לישראל לא ידעום הם כלל רק ז' מצות לבדם ולכן ראוי לכם שתהללויה ותשבחו יותר מכל האומות וז"ש הללויה וזהו שתקנו לנו חז"ל אתה בחרתנו מכל העמים וכו' וקדשתנו במצותיך כנגד ומשפטים בל ידעום וקרבתנו מלכינו לעבודתיך כנגד לא משה כן לכל גוי שהוא קרבתם לפני הר סיני וכמ"ש בהגדה אלו קרבנו לפני הר סיני וכו', ונחזור לענין כי כיון שאהבתי אתכם מכל העמים כי הרי אתם ראיתם לבדכם ולא שאר אומות כי מן השמים דברתי עמכם ולא עמהם א"כ ראוי לכם שלא תעשון אתי וכו' כי אם האומות טועים אחר ע"ז הוא כי לא שמעו קולי בהר סיני ולא נתאמת להם מצותי, ואגב ארחי' הודיע כי גם אשר צונו לעשות צורות המלאכים שני שרפים עומדים וכו' והם סוד שני הכרובים שבבית המקדש ונודע כי אשר כתות המלאכים נקראים אלקים ובני האלקים וכרובים וכו' והי' מזהב רמז לשרפים שהם אש שריפת כגון הזהב דין ולא כסף רחמים ולכן אותם המלאכים הנקראים אלקי זהב תעשון אתי על הארון רמז אל הנ"ז אך לא יהי' אלקי כסף אבל חוץ מבית המקדש לא תעשון לכם אפי' אלקי זהב שהותרו במקדש ומכ"ש אלקי כסף והרי ענין זה הוא בשב ואל תעשה, ועוד אני מצוך קום עשה מזבח אדמה תעשה לי כיוון שבחרתיך מכל העמיה שתטבע חותמי בך בבשרך חותם המילה להורות כי עבדי אתם ולא הם כמ"ש כי לי בני ישראל עבדים וכמ"ש ז"ל על כי כל הגויים ערלים כי הגוים אפי' אם נמולו ערלים הם נקראים כמ"ש במשנה הנודר מן הערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי אומות העולה, ואומרו מזבח אדמה וכו' ירמוז לשני דברים הא' אל המילה עצמה הנכרתת והנזבחת והנה היא בעור הבשר הנקרץ מחומר האדמה וז"ש מזבח אדמה וכו' והב' אל מנהג ישראל למלא כלי עפר ואדמה כעין מזבח ועליו כורתין הערלה וטומנין אותה בעפר ההוא כענין הקרבן שעל המזבח כנזכר בפרקי ר' אליעזר וז"ש וזבחת עליו את עולתיך

ממש הם בניך ולא עולות בהמה וכן ואת שלמיך ולא שלמי בהמה ואלו חשובים יותר מכל קרבנות צאנך ובקרך וז"ש את צאנך וכו' כי המקריב בנו חשוב כצאן ובקר שבעולם כמ"ש האתן בכורי פשעי וכו' ובזה יתורץ דהל"ל את עולותיך ואת שלמיך מצאנך ובקרך. ולפי שנודע כי הצדיקים גמורים כמשה ט"ה מתיש כח היצה"ר השוכן בערלה לגמרי ושורפה עולה כליל לאשים אם לא שמוכרח מצית פרי' ורבי' בקדושה חמורה כמ"ש ז"ל על והתקדשתם וכו' וכנגדם אמר את עולתיך כי בזביחת המילה מקריב עולה כליל וכל ימיו קדוש הוא לה' אך שאר העם מקריבים שלמים ומעילים שלום חלק לשי"ת בפריה ורביה וחלק לעצמם להתענג בתטנוג המותר להם בנשותיהם ע"י חופה וקדושין וז"ש את שלמיך והודיע שכר העצום למקיים מצוה זו והוא אומרו בכל המקום אשר אזכיר את שמי ר"ל שיהי' בו זכר אל שמי הוא שם שדי הנשלם בצורת המילה כנודע כנזכר בס' הזוהר פ' לך לך אבא אליך וברכתיך כי שם הנ"ז הוא משפיע וכמ"ש ואל שדי יברך אותך וירבך וכו', והנה זה בישראל חובה כמ"ש מזבח אדמה תעשה לי ועוד יש ענין זה נוהג גם באומות בהתגיירם ולכן נקרא רשות וז"ש ואם מזבח אבנים וכו' ונקראו אבנים בסוד לב האבן אשר בהם ועתה באים לזובחו ולהכניעו צריך שתכנס בכלל ישראל לגמרי שאינם חזקי לב כעשיו שנאמר בו ועל חרבך תחי' רק כישראל שנאמר בהם הקול קול יעקב בתורה ובתפילה וז"ש לא תבנה אתהן גזית הנכרתין בחרב פטיש הברזל וסוף סוף נשארים אבני גזית אחר תיקנתם כי כיוון שחרבך הנפת עליה ותחלליה לאותה מילה הקדושה, גם ירמוז כי אחר שהגר ימול לא יחזור להטמא בביאת הגויה שנקראת גזית שהיא אבן הנתקנת בחרבך שהיא ברית מילה כנודע מסוד חגור חרבך על ירך גבור וכו' זו מילה שבירך הנכרתת בחרב כי הרי אם חרבך הנפת עליה על הגויה הנקראת גזית ותחללה לחרבך הנז' ואעפ"י שקיימת כל המצות כישראל חזרת לחילולך הראשון בגלותך, וא"ת כיוון שהמילה הוראה אל היותו נמכר לעבדו ית' ונרצע בחותמו מה תועלת אם ימול קטן ביום השמיני כבהמה נדמה ויותר הוא הוראה אם ימול גדול ברצונו הפשוט לז"א ולא תעלה וכו' לא תעלה קרבן העולה הנז"ל וזבחת עליו וכו' אחר שכבר הקען עלה במעלות ובמדרגות שנותיו והגדיל לפי שאם בהיותו קטן ימתין בערלתו הנקראת ערוה האמיתית תשאר שם קיימת בגילוי עליו על האדם תתחזק בו עליו וגם אם ימול בגדלות לא תוסר מעליו חוזק האות היצה"ר וז"ש אשר לא תגלה ערותך עליו: וידבר אלקים את כל הדברים וכו' מלת לאמר יובן ממ"ש ז"ל בשמות רבה שכל עשר הדברות נאמרו באמירה אחת. וז"ש לאמר כלומר כי כל הדברי' האלה נאמרו באמירה אחת: עוד נוכל לאמר כי הרגיש הכתוב שהנה השי"ת לשיאמינו במשה הוצרך

הוא עצמו לדבר עם ישראל וכמ"ש וגם בך יאמינו לעולם ואדרבה יותר טוב יהי' הכל מפי משה ויאמינו בו בכח אותות ומופתים אשר יעשה ולא שישמעו עשרת הדברות מפיו ית' בלבד כי עי"כ לא יאמינו בשאר התורה שבכתב ומכ"ש בתורה שבע"פ כי יאמרו מה נשתנו אלו שלא שמענו גם הם מפיו ית' כמו שאירע אל הצדוקים המכחישים תורה שבע"פ יען לא נכתבה גם היא כתורה שבכתב ולכן השמיענו כי האמת הוא שאלו הי' הדברות לבדם נכתבו בשתי הלוחות ואמנם כאשר אלקי' דיבר בהר סיני דיבר כל התורות כולם וז"ש וידבר אלקים וכו' הדברים האלה הם עשר הדברות האלו ומלת כל לרבות גם כל התורה שבכתב שבכולם כתיב וידבר ה' אל משה לאמר ומלת את ריבה גם כל התורה שבע"פ ומלת לאמר שהיא לעתיד ריבה כל הגזירות והסייגין שעתידין חכמי הדורות לחדש וכמ"ש בספר הזוהר באריכות ענין זה כי אפילו ע' פנים לתורה נאמרו אז. או ירצה מלת לאמר כי הוקשה לו שאם הוא כך שלסיבה הנז' הוצרך האלקים לדבר כל התורה כולה א"כ למה לא נכתבה ג"כ באר היטב בלוחות לז"א לאמר ויובן זה במ"ש בן זומא איזהו חכם הלומד מכל אדם כי לכאורה תלמיד הוא זה והל"ל איזהו חכם המלמד לכל אדם כי שם חכם באמת אינו רק לאשר הוא חכם שלם בכל התורה כולה, ונודע כי ס' ריבוא אותיות שבתורה כנגד ס' ריבוא נפשות ישראל הנקראים דור כי אין דור פחות מס' ריבוא לכל א' מישראל יש לו חלק בתורה כפי נשמתו ואשר ירצה להיות חכם שלם בכל התורה יוכרח להיות למד מכל אדם אשר בדורו כי עי"כ ידע כל חלקי התורה בשלימותה והנה אלקים עשה כן כדי ליתן שכר טוב לכל אחד כפי מה שחידש בתורה כנודע ממ"ש ז"ל כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהי' אומר אליעזר בני אומר פרה בת שנתה וכו' וא"כ אם הקב"ה הי' כותב בפירוש על הלוחות כל תורה שבע"פ לא הי' עוד שום שכר לחכמים כי מה יוכלו עוד לחדש מדעתם ומ"כ לא נכתבה תורה שבע"פ, וז"ש לאמר כלומר הטעם שוידבר אלקים את כל וכו' ואמנם לא כתב כל זה בלוחות הטעם הוא לאמר ר"ל לשיבא משה וישלים חלקו תורה שבכתב ויאמרו מפיו ושאר החכמים יחדשו חלקם בתורה שע"פ ועכ"ז לחזק האמונה בלב ישראל איך כל התורה דברה אלקים בכללות כל העשר דברות לכן הי' מספר תיבותיהם כת"ר כמנין ומספר תרי"ג מצות תורה שבכתב וז' מצות תורה שבע"פ עירובין ונר חנוכה וכו' שהם כללות יסוד שורש תורה שבע"פ: אנכי וכו' דע כי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות ורעמים וברקים וכו' לשיתמהו העולם כולו ויכירו כי אין תורה מן השמים אלא חורת משה לבדה כי הוא לבדה נתנה בקולי קולות משא"כ תורות שאר שבעים אומות הכופרים וכמ"ש ז"ל כי אז נתכנסו כל העולם כולו אצל בלעם והוא הודיעם כי ה' עוז

לעמו יתן אין עוז אלא תורה אמנם התורה עצמה והעשר דברות לא עשה כן לכל גוי ולא הי' שומעים רק ישראל לבדם וז"ש לעמו יתן ולא לשאר האומות, ובזה תבין איך פסוק זה סיום מזמור הבו לה' בני אלים וכו' ויובן במשז"ל כי בראשונה הי' המלאכים מונעים נתינת התורה לישראל כמ"ש בס' הזוהר ולכן בראשונה אמרו מה אדיר שמך בכל הארץ הוא התורה שכולה שמותיו ראוי אשר תנה הוד התורה והדרה על השמים ית' ולמה הוראת כחה היתה למטה בארץ ויותר למלאכים והשיבם השי"ת כי מפי עוללים ויונקים יסד עוז התורה כי הם בנים אך המלאכים הם עבדים וכערך חסרון הבן מהאב שהוא חסרון מעט כך ותחסרהו לישראל מעט מאלקים משא"כ למלאכי' אז הודו גם הם וחזרו ואמרו ה' אדונינו אתה ולא אבינו כי אנו עבדיך ולא בנים כישראל ולכן מה אדיר שמך בכל הארץ ואלו אשר תנה הודך על השמים לא חזרו לאומרו, ולכן בא דוד עתה ויסד זה המזמור על זמן נתינת התורה ואמר אל המלאכים שיכינו את עצמם לירד עה השי"ת על הר סיני לתת התורה לישראל כמ"ש רכב אלקים רבותיים וכו' וז"ש הבו לה' בני אלים ואל תקטרגו כי אין זה כבודו ליתן התורה בתחתונים כי אדרבה זהו כבודו ית' וז"ש הבו לה' כבוד ועוז התורה הנקראת עוז כנודע והגם כי כל התורה שמותיו של הקבה"ו כפי הרמ"ז ואין כבודו לגלותם בתחתונים כמו שבארנו לעיל על פסוק מה אדיר שמך וכו' כי לכך קראו התורה שמך ולכן תנה הודך על השמים אינו כן אלא אדרבה הבו לה' כבוד שמו כי גם כי יפורשו שמותיו בתחתונים זהו כבודו וא"כ אל תקטרגו להשי"ת אלא השתחוו לה' והודו לדבריו ברצונו הזה שרוצה לתת התורה בהדרת קדושה זו בהר סיני, אח"כ הודיע כי ברידתו ית' ביום השלישי נתן ז' קולות והם קול ה' על המים בשביל התורה שנקראת מים ואל תאמר כי מים מוטטין הם שהם עשר הדברות בלבד אמנם אל הכבוד אשר הרעים כל הרעמים ההם בתחילה הי' על סיבת מים רבים כי כל התורה כולה כלולה בהה כנז' על וידבר אלקים את כל הדברים והנה אלו הז' קולות הנז' פה כולם נתנו בהיות הבוקר להבהיל את כל העולם שיכירו כי אין תורה אלא זאת ואחר הקולות האלה נתן לטמו לבדם את התורה הנקראת עוז ולא עבר זר בתוכה כנז' וז"ש ה' עוז לעמו יתן, וא"ת א"כ מזה ימשך מלחמה ושנאה עצומה בין ישראל לאומות העולם כמשז"ל כי לכן נקרא הר סיני שמשם ירדה שנאה לאומות עם ישראל לז"א ה' יברך את עמו במה שיתן שלום ביניהם עם האומות כאשר יקיימו התורה ואם ח"ו לא יקיימוה אז תהי' שנאה ביניהם וילחמו עמהם ויוכלו להם הפך מן הטבע כי אדרבה עיקר השנאה ראויה להיות כאשר יקיימו ישראל התורה, ולהיות כן נהגו לאמר מזמור זה בחזרת הס"ת למקומו כי מנהג של ישראל תורה היח ולא נהגו: זה רק ביום השבת שקורין כל הפרשה

כולה ונחנקת לז' עולים כנגד ז' קולות הנז' משא"כ בשני וחמישי והבן זה, ונחזור לענין כי להורות כן לא נתנו עשרת הדברות בלשון רבים כי לא לכל העולם ניתנו רק לישראל עמו בלבד אשר כולם אדה סוד אדם אתם וכל ישראל כאברים רבים מחוברים ואינם רק גוף אדם אחד בלבד אשר לכן נצטווינו לא תשנא את אחיך כי כולנו אחים אברים מיוחדים ואהבת לרעיך כמוך כי גופך ממש הוא ואין עין ימין חפץ בנזק עין שמאל וז"ש כמוך ולכן נקראו ישראל גוי אחד בארץ ולכן אמר אנכי ה' אלקיך בלשון יחיד כי כל ישראל אדם אחד הם למעוטי שאר האומות כנ"ז ונתן טעם לדבר באומרו ה' אלקיך כי שם אלקים נאמר עליו מלך אלקים על גויים כנזכר בסבא דפ' משפטים אבל שם הויה נאמר עליו כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו וכתיב כי חלק ה' עמו וז"ש ה' אלקיך משא"כ בשאר אומות שאינו מכונה לאלוה עליהם, והנה אז מצרים היו ממלכים בכל כיפת העולם וראוי היו לאמר מבית מלכים אבל ירמוז אל מה שנודע כי ע"י מכשפת עשו הכל עבד הנכנס לשם לא יצא לחירות עוד וז"ש מבית עבדים כי שם הם עבדים באמת לעולם ועכ"ז הוציאך משם בכחו הגדול משא"כ שאר גליות ומלכיות שהעבד הנכנס שם יכול למלוך ולצאת לחירות ואינו נקרא בית עבדים: לא יהיה לך וכו'. אחר שנתברר לך שתי פינות גדולות האחת מציאות השם אשר הוכרח עתה ע"י גילויו ית' לתת תורה לעמו בקולות וברקים כנ"ל. והשנית השגחתו ית' עליהם להוציאם מבית עבדים ועם היותו אלוה כולל בעולם לא בחר אלא בכם כמ"ש אנכי ה' אלקיך ומעתה הוא מהנמנע שיטעו לאמר כי יש אלוה אחר בעולם ויכפרו ח"ו בו ית'. אמנם מה שיש עדיין להסתפק בכם הוא פן תעשו ח"ו שיתוף ותאמרו כי עם היות שאני אלוה אמיתי עדיין יש שתי רשויות והוא משותף עמי וז"ש לא יהי' לך אלקים אחרים בשתופי וז"ש על פני כלומר עם היותכם מודים באלקותי, ובזה לא נצטרך אל פי' רש"י על פני כל זמן שאני קיים והנה אני חי וקיים לעולם ויותר טוב היו לכתוב סתם לא יהי' לך אלקים אחרים כי בכותבו על פני נותן יד לפושעים לאמר כי ח"ו אפשר שיש זמן שאינו קיים חלילה, ואמנם ענין זה יובן היטב בענין העגל כי מעתה רמז אל החטא ההוא העתיד אשר לא עשאוהו לאלוה ממש רק למנהיג כדמיון משה כמ"ש כי זה משה האיש וכו' כמו שיתבאר שם ועוד יתבאר למטה בפסוק לא תעשון אתי אלהי כסף וכו' וע"ש: וכל העם רואים את הקולות וכו' כבר נתבאר למעלה בפסוק אנכי ה' אלקיך כי בהיות הבוקר ביום השלישי היו קולות רעמים וברקים וקול שופר וכו' וכל זה הי' כדי להשמיע שהוא ית' נגלה לתת תורת אמת לעמו ישראל מה שלא אירע כן בכל דתות שבעמים אומות העולם כי הבל המה מעשי תעתועים ואחר פרסום הנז' אז אח"כ נתן התורה הם העשר דברות לישראל לבדם בדיבור חיתוך אותיות

הנקרא דיבור וכל העולם לא שמעו חיתוך האותיות רק קול הברה הנקרא קול כנודע, גם נודע כי השי"ת הוציא את ישראל ממצרים משא"כ הערב רב כי משה הוא המוציאם כמ"ש אשר הוצאת מארץ מצרים ולא אמר הוצאתי ולכן נקראים עמו של משה ולכן אמר כי שחת עמך אשר הוצאת וכו' וז"ש וגם ערב רב עלה אתם כי עלו ממצרים שלא ברשותו ית' ואמנם לא גרועים המה משאר האומות ואדרבה כיוון שבאו להתגייר יש להם יתר שאת כמו שיתבאר, וזה כי ביום הג' ירד ה' לעיני כל העם ומלת כל לרבות גם הערב רב כי גם הה ראו ירידה זו בעיניהם כי ירד ממש על הר סיני בפרטות משא"כ כל העולם כי שמעו קולות ולא ידעו איפה הם עד אשר הודיעם בלעם בן בעור כמשז"ל ואמנם דבור בחיתוך אותיות לא נשמע רק לקהל ישראל וז"ש פנים בפנים דבר ה' לכל קהלכם ולא קהל הערב רב כמו שפי' בספר הזוהר על פסוק ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ועיי"ש וז"ש אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך משא"כ הערב רב כי משה הוציאם כנז"ל באופן כי ג' מדרגות היו הא' כל העולם והב' כללות הערב רב והג' עם ישראל לבדם כנ"ל, ואמנם כל העולם אין אנו עסוקים עתה בעניינם כי מדרגה פחותה היתה כנ"ל ואמנה ענין הערב רב הנקראים עם סתם נבאר עניינם והוא כי לישראל לבדם וידבר אלקים וכו' אנכי וכו' כנ"ל אבל וכל העם הם הערב רב לא שמעו חיתוך אותיות הנקרא דיבור אבל היו רואים את הקולות וכו' ירצה את הקולות והלפידים וכו' אשר נשמעו ביום הג' בהיות הבוקר כו', וגם אם נרצה לפרש כי את הקולות הם קולות העשר דברות עצמן יפורש כך כי לא שמעו הדיבור שהוא חיתוך האותיות רק קולות הברה בלבד ולהיות כי דבריו ית' אש אוכלה הם כמ"ש מימינו אש דת למו והיו קולות כעין לפידי אש לכן לא כתיב שומעים אבל ראיה ממש רואים את הקולות ואת הלפידים ומכיוך שראו בעין הקולות שהיו אש בוערה ידעו והכירו כי הוא ית' אשר הוא אש אוכלה הוא המדבר ואיננו משה וכמ"ש ודבריו שמעת מתוך האש משא"כ במשם בעל הגוף שאין קולו נראה כי איננו אש, עוד אחרת כי גם שמעו קול המלאך העליון מכריז בקול שופר חזק כי הנה ה' עתיד לירד על ההר ולכן ישמרו מעלות בהר וכמ"ש במשוך היובל המה יעלו בהר' ועי"כ נתיפה להם אמונה אחרת והיא כי ע"י הקולות והלפידים נתאמת להם כי הוא ית' המדבר' אבל הי' אפשר כי מן השמים השמיע את קולו אמנם ע"י קול השופר המכריז השמרו לכם עלות בהר כי בו ירד ה' על הר סיני ידעו כי זולת הדיבור גם ירד ממש על ההר, ועוד ראי' אחרת על ענין זו הירידה כי גם ראו את ההר עשן ואין זה אלא מאשו הגדולה שירדה שם כמ"ש והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש כי אלו היה בשמים .למה ההר התחתון היו עשן ואעפ"י שכתוב מן השמים השמיעך את

קולו יתבאר למטה בפסוק אתם ראיתם כי מן השמים וכו' ועיי"ש. והנה בכל זה נתאמת אצל הערב רב היות אמת כי השי"ת נתן התורה לישראל האמנם וירא העם ראי' אחרת בעין השכל והיא כי השי"ת לא רצה לדבר עמהם ממש כמ"ש על אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך וכו' אז וינועו נעו מאמונתם כמ"ש בס' הזוהר על פסוק ונעו אלילי מצרים נעו מאמונה דילהו בפ' שמות וכ"ז 'כי תחלה חשבו להתאחד עם ישראל להיות לעם אחד ועתה ויעמדו מרחוק בלבבם רחוקים מישראל על דרך שלום שלום לרחוק ולקרוב למי שנתרחק .בלבו וחטא וגם היו כפשטו שנתרחקו מהם פן תאכלם האש הגדולה, ואז ויאמרו אל משה וכו' לא כפרו ח"ו באמונה כי כבר נתאמת להם כנז' אמנם אמרו מודים אנחנו באלהותו ית"ש ובתורתו האמנם ידענו כי אין אנו ראויים כמו ישראל ממש וגם אין אנו ח"ו שוין לשאר אומות העולם כי אנו נתגיירנו כו' א"כ צריך שיהי' לנו יתר שאת על כל העולם אמנם לא כמדרגת ישראל ממש הלא הוא דבר אתה עמנו ונשמעה ובזה יהי' לנו יתרון על כל האומות כי אנו מקבלים התורה אלא שהיא על ידך דבר אתה עמנו ולא עם שאר כל האומות כמו שנים אתה הוא אשר הצאתנו ממצרים על ידך ואמנם מדרגת ישראל עצמן שידבר עמנו אלקים כמו הם אין אנו שואלין כי יודעים אנו שאי אפשר יען כי אין אנו במדרגתם ופן נמות כי תאכלנו האש הגדולה, ואל תחשוב בזה כי תואנה אנו מבקשים בזה ודעתינו לחזור לסורינו ח"ו כי זה אינו אלא ונשמעה כמו שישראל אשר האלקים מדבר עמם אמרו נעשה ונשמע כן אנו אע"פ שאתה המדבר עמנו ג"כ ונשמעה כי מה שאנו אומרים ואל ידבר עמנו אלקים אינו לתכלית רעה ח"ו רק מפני היראה פן נמות כו' כי אין אנו במדרגתם כי הם בני האבות ומכח שבועתו עמהם יוכרח שלא להמית אותם, ודייק עוד לתת לזה טעם לשבח באומרו ואל ידבר עמנו אלקים פן זכו' ירצה על מה שאמר לעיל אנכי ה' אלהיך כי חלק ה' עמו וא"כ גה אשר כתיב וידבר אלקים אינו אלהים לבדו כי הרי אח"כ אנכי ה' אלהיך וכמ"ש ג"כ פנים בפנים דבר ה' עמכם וזה להיות מתנהג עמם בשם הויה ולכן גה כי שם אלקים מדת הדין גם הוא מדבר עמהם וימותו כי הוא אש. אוכלת מדת הדין הנה שם הויה מחיי' אותם כמ"ש המשורר והחזיר בחסדיו נשמות לפגרים אבל אנו אשר אין שם הויה מדבר עמנו כלל אם ידבר עמנו שם אלהים בלבד נמות ולא נחי' עוד כי אם ישראל עמו מתו מכ"ש שגם אנו נמות אלא ההפרש הוא שהם חזרו לחיות כמ"ש ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכה היום משא"כ אנו שלא זכינו אל שם הויה והנה כל זה נתאמת להם מהקודם כמ"ש וכל העם רואים את הקולות והלפידים כי כל זה הוראת שם אלקים הקשה אבל הדיבור הנמשך משם הויה כמ"ש אנכי ה' אלהיך לא ראינו: ויאמר משה אל העם אל

תיראו וכו' אל תיראו ממה שראיתם הקולות והלפידים ועשן כי זה יורה שבשם אלקים בלבד שהוא מדת הדין מתנהג עמכם כי הנה מה שבא האלקים לכם בקולות וכו' ביאה לבדה בלתי דבור כנ"ל הוא לבעבור נסות אתכם האם אתם חזקים באמונה או ירך לבבכם ותחזירו לסורכם באמורכם כי לא תוכלו לסובלו כמו שהתרה יהושע את ישראל בסוף ימיו לא תוכלו לעבוד את ה' כי אלהים קדושים אל קנא לא ישא לפשעכם וכו' משא"כ בישראל כי בחנם וצרפם כזהב ארבע מאות שנה בחומר ולבנים וכו' ונתקיימו באמונתו וגם הה בני האבות שנכנסו ועמדו באמונתו כנודע: או ירצה ע"ד מ"ש בס' הזוהר על והאלקים ניסה את אברהם הרים נסו ודגלו על העולם וז"ש כי לבעבור נסות ולהרים דגליהם בא האלהים להראות חיבתו אתכם כי חפץ הוא בכם והוא המושל והמנהיג אתכם ואלו בא בשם הויה היו נראה שמפני ישראל בא שהם חלק ה' שם הויה נגלה להם בו ואין לכם חלק בו אבל עתה שבא בשם אלקים הוא שחפץ הוא בכם כי הוא השליט בכם כנ"ל וכמו שבארנו על פסוק ולא נחם אלקים וכו' ויסב אלקים וכו' אבל לישראל וה' הולך לפניהם וכו' ועיי"ש והרי נתבאר טעם א' באשר הוא שם ועוד יש טעם אחר לסיבת העתיד והוא ובעבור תהי'וכו'. כי גלוי וידוע לפניו שאתם עתידין לחטוא בעגל לאמר אלה אלהיך ישראל משא"כ ישראל שלא כתיב אלה אלקינו כמו שיתבאר במקומו וא"כ איך יאמר לכם אנכי ה' אלהיך וכו' כיון שעתידין אתם לחטוא בזה ולכן גלה להם במידת הדין שה אלקים אשו הגדולה לשתהי' יראתו של האש הנ"ל על פניכם תמיד אולי לא תחטאו: ויעמוד העם וכו' משה לא מיחה בהם על אשר נעו ועמדו מרחוק אמנם הבטיחם מן המיתה כמ"ש אל תיראו ואמנם יפה כיוונו לעמוד מרחוק כי אין מדרגתם כמדרגת ישראל ואז נשארי במקומן מרחוק כבתחילה ולא חזרו למקומן הראשון וז"ש שנית ויעמוד העם מרחוק ומשה ניגש אל הערפל אשר שם האלקים להגיד לו את כל הקורות אותו עם הערב רב בסבתו הנקרא בשם האלקים לדעת אם צדק בתשובתו אליהם אם לאו, גם הורה בזה כי לא משה הוא המדבר עשרת הדברות אלא הקבה"ו בעצמו דאם משה בקדושתו הי' מדבר הנה הקול הי' יוצא מתוך הערפל כנזכר פ' ואתחנן וא"כ בכל מקום שהי' משה הולך הי' ראוי שילך הערפל עמו והאמנם לא כן היה כי בהיות משה הולך ובא לדבר עם העם הי' הערפל קבוע בהר לא ימיש משם זכאשר הי' משה חוזר אל ההר הי' נגש והולך וקרב אל הערפל הקבוע שם וזה יורה אשר שם האלקים עומד ולכן הערפל שם סביבו א"כ זו הוראה גמורה כי מפי הגבורה נשמעו עשרת הדברות: ויאמר וכו' כאשר נגש אל הערפל הגיד לה' את כל אשר קרהו עם הערב רב והודה לדבריו כי יפה השיב כי אין מדרגתם שוה ומכיון אשר משה הקדים והתרה את הערב רב שלא

יחטאו בעגל ביקש להתרות גה את ישראל עמו לבל ישתתפו בענין העגל עם הערב רב, והנה בערב רב השבת את הנוסח ההוא כי שם אלקים הוא המנהיג אותם אמנ' לישראל צריך שתשיב להם בנוסח אחר וזהו כה תאמר אל בני ישראל וכו' כי להיותו אני שם הויה המושל עליהם והם חלקי ונחלתי וכמ"ש ויאמר ה' בשם הויה אמור להם כך אתם ראיתם וכו' משא"כ בערב רב שלא דברתי עמהם רק עמכם כנ"ל על אנכי ה' אלהיך א"כ לא תעשון אתי וכו' כמו שיתבאר. ויען נודעו שתי סברות המינין הא' הוא כי ח"ו אין שם אלוה כלל. והב' כי יש אלוה אמנם הם שתי רשויות אחד בשמים ואחד בארץ כנודע כי שני סברות אלו החזירן השי"ת כמ"ש וידעתם היום וכו' בשמים ממעל ועל הארץ וכו' לכן עתה החזירן משתיהן וזה בכח ראיות מוכרחות הא' הוא באומרו דברתי עמכם והרי זה סותר האומרים שאין שם אלוה ח"ו והב' באומרו כי מן השמים ולא אמר כי מן ההר או כי בשמים, וזה יובן במשז"ל קשו קראי אהדדי כתיב מן השמים השמיעך וכו' וכתיב וירד ה' על הר סיני בא הכתוב השלישי והכריע ויט שמיה וירד והענין כי שתי דברים הי' כי בתחילה הטה והרכין השמים והורידן למטה ומשם ירד על הר סיני והראה את עמו וז"א מן השמים כלומר משם מן השמים התחיל הענין ונגמר בירידתו על ההר ואמנה סיבת כל זה הי' להסיר מלבם שתי הסברות הנ"ל כי אלו דבר עמהם בהיותו למעלה בשמים או למטה בהר הי' מודים שיש אלוה ועדיין יאמרו כי יש ח"ו שתי רשויות אבל עתה שהרכין השמים עד הארץ בהר סיני א"כ אלוה אחד שליט בשמים ובארץ, וכיוון שכן אל תטעו כמו הערב רב אשר הודו שיש אלוה בעולם כמ"ש ואל ידבר עמנו אלקים אמנם נסתפקו בסברא השנית כי יש רשות אחד בשמים ואחד בארץ כי זה ענין אומרם בעגל קום עשה לנו אלקים אשר ילכו לפנינו בארץ בדרך הזה כי זה משה האיש וכו' הי' מנהיג אותנו בארץ ועשה לנו אלקים בארץ תמורת משה כי האלקים אשר בשמים איננו מנהיג אותנו בארץ וז"א ג"כ אלה אלהיך ישראל אשר העלוך ולא אמרו סתם אלה אלהיך ישראל כי יודעים הי' כי יש אלקים בשמים וסיבת טעותם הוא יען עמדו מרחוק ולא ראו פנים בפנים דברו עמהם, אבל אתם אשר ראיתם וכו' אין לכה לטעות כמותם לחשוב שהם שתי רשויות ח"ו וז"ש לא תעשון אתי כלומר בהשתתפותי כי תחשבו שיש רשות אחרת ח"ו עמדי כי הסברא האחרת להכחיש אלהותו אינה עולה בדעת ופשוט אצלי שלא תעשו לכם לבדכם בלתי השתתפותי אבל מה שאני צריך להזהיר היא הסברא האחרת לא תעשון אתי כנ"ל ובזה יתורץ מה שחזר ואמר לא תעשון לכם ולהורות כי כוונתו היא להורות ולהזהירם על העגל שהוא אלהי זהב לא אמר לא תעשון אתי אלהים אחרים אבל פירש ואמר אלהי כסף ואלהי זהב וסמך ואלהי זהב אל ולא תעשון לכם:

או ירצה לא תעשו עבודה זרה אלהי כסף וז"ש וגם לא אלהי זהב לא תעשו לכס כלומר ומנהיג פי' הגם שלא תעבדוה לאלוה ממש ואל תטעו במה שראיתם כי מן השמים הרחוקים דברתי עמכם ובשביל כן תבקשו מנהיג בארץ כי הרי מזבח אדמה ארציית תעשה לי ושם בארץ אבא אליך ואנהיג אותך וברכתיך ואשפיע עליך הצורך ואהי' לך לאלוה וגם מנהיג: או ירצה הזהירן משתי הסברות הא' לא תעשון אתי ר"ל בשמים ממעל במקום שאני עומד וגם למטה בארץ לא תעשון לכם ר"ל במקום שאתם עומדים: מזבח אדמה וכו' אגב אורחי' כמו שרמז להם שעתידין לעשות עגל הנקרא אלהי זהב רמז להם ג"כ ענין כפירתם שהוא וירא אהרן ויבן מזבח כמ"ש בס' הזוהר שאלמלא המזבח ההוא הי' נחרב אז העולם וז"ש מזבח אדמה תעשה לי ולא לעגל כמ"ש חג לה' מחר ולא לעגל, ופשט הכתוב הוא כי הלא תאמרו והלא אתה אל בשמים וצריכים אנו בארץ אל מנהיג שינהוג אותנו כי אלו הי' דברי הערב רב באמרם קום עשה לנו אלקים אשר ילכו לפנינו כנ"ל כי בני אדם מעותדין לחטוא ואולי תסתיר את פניך ממנו לז"א הנה מזבח אדמה תעשה לי וזבחת וכו' וע"י כך בכל המקום וכו' אבא אליך וברכתיך אני בעצמי ולא תצטרכו אל מנהיג זולתי, וא"ת הרי אנו נדים ונעים במדבר ואיך נוכל לבנות לך לשמך מזבח מיוחד לז"א מזבח אדמה וכו' ירצה הנה עיקר המזבח הוא מזבח הנחושת החלול שתעשו לי לשמי ואז בכל מקום שאתם הולכים תמלאוהו אדמה כנודע וז"א בכל המקום ירצה אעפ"י שבכל יום מתחדש לכם מקום חדש להקים שם את המזבח ואיננו קבוע אין בזה חשש כי בכל מקוה מהם אבא אליך וכו', עוד ירמוז לסוד גדול הלא הוא מ"ש בספר הזוהר פ' תצא ענין המוליכך במדבר וכו' נחש שרף וכו' הם כחות סטרא אחרא המוחזקים תמיד במדבר כהם ינסו את ה' בנסיונות מכוערים ההם ח"ו אלא שתוקף הסטרא מסאבא השולט שם הי' מחטיאם שלא כדרך הטבע עד הפילם במדבר ונודע כי האלהים קדושים מתרחק משם לז"א אל תפחדו בזה כי יש תיקון בדבר כי כאשר אני ארצה לבא אצלכם אזכיר תחילה את שמי ועי"כ כל הסטרא אחרא יתרחקו ויברחו כנודע בסגולת הזכרת שמות הקדושים במקום שהמזיקין מצויין ואח"כ אבא אליך וכו' ובזה יתורץ קושייא טצומה השל"ל אשר תזכיר ולא אזכיר גם דהל"ל מזבח אדמה וכו' ושם אבא אליך וכו'. ולא יאמר בכל המקום כי אינו צודק עם מ"ש מזבח אדמה וכו': או ירצה כי אעפ"י שאמרתי שבכל מקום מדבר שתקימו המזבח אבא אליך וברכתיך אין זה אלא במזבח ציבור אשר הוקם באוהל מועד כי שם הוא המקום אשר אני מזכיר את שמי ולא יהי' כ"א בונה מזבח לעצמו, וכאשר אח"כ תבואו אל ארץ כנען אשר אז מזבח אבנים הוא כנודע שהי' לוקחין אבנים עגולות הנמצאות בקרקע בתולה שלא נגע בהם

ברזל ומערבין אותם בסיד ובקנניא ושופכין לתוך דפוס א' וכו' לא תבנה אתהן גזית וכו' כי אז ותחלליה ולא אוכל לבא אליך וברכתיך כי הקודש אינו שורה במקום המחולל: או ירצה עם הנ"ל כי ירמוז להם ענין העגל ואמר להם מזבח אדמה וכו' ירצה אם תהיו כאדמה זו הנמחית במים כמשז"ל כי לכן האדם הנוצר מן האדמה רך והאשה שנבראת מן העצם היא קשה ולא תהי' עם קשה עורף לחטוא בעגל אז המזבח אשר תבנו יהי' נקרא מזבח אדמה כנ"ל ושם אבא אליך וברכתיך, וההוראה לזה היא באופנים האלו הא' שהמזבח הנ"ל תעשהו לי לשמי ולא תחטאו בעגל ועוד כי עי"כ וזבחת עליו את עולתיך ואת שלמיך לא קרבנות חטאות ואשמות להפך חטא ואשם העגל אלא עולות נדבה ועולות תמידין ושלמי' ואגב אורחיה רמז כי אין עתידין לחטוא בעגל ע"י מעשה אלא על ידי הרהור בלבד כמ"ש ז"ל ואז לא תצטרך רק על עולות הבאות על הרהור ויכופר לכם בניקל ותוכלו להביא אח"כ שלמים כי אעשה שלום עמכם, ואגב ארחי' ירמוז אל מציאות כל הקרבנות כי הנה המזבח נקרא מזבח כפרה יען הוא מכפר עונותיו של אדם בהקריב עליו חטאותיו ואשמותיו אכן אין רצונו שתעשו המזבח לתועלתכם אמנם תעשוהו לי לשמי וזה יוכר באשר תזבח עליו עולות ושלמים לא חטאות ואשמות וגם בזה צריך תנאי אחר והוא שלא יהי' העולות ושלמים ההם רק מצאנך ובקרך לא מן הגזל כי אני שונא גזל בעולה וכמו שהזהיר זה ג"כ בפ' אדם כי יקריב מכם וכו' ולא מן הגזל ואז אבא אליך וברכתיך כנ"ל ועם שאיני אוכל מהם עכ"ז ע"י אשה ריח ניחוח אזכרתה לה' וז"ש אזכיר את שמי בעבור זה אבא אליך וברכתיך כי המזבח נקרא שולחן אשר שם הברכה מצוייה, וא"ת הרי כיון שאינך אוכל הקרבנות' כי זה יורה היות ענין החלב והדם שבמזבח עניך מאוס ואיך שם תתגלה קדושתך לברכנו לז"א ולא תעלה וכו' כי אם כבש המזבח יש בו כ"כ קדושה שלכך צויתיך ולא תעלה וכו' אפי' במכנסים כ"ש המזבח עצמו שקדושתו עצמי, ואמנם אם ח"ו תחטאו בעגל ותהי' עם קשה עורף ולבכם לב האבן אז יהי' נקרא המזבח ההוא מזבח אבנים ולכן לא תבנה אתהן גזית אבן ישרה במגירה כי מעוות לא יוכל לתקון כי כבר חרב מלאך המות נעשית חרבך ראויה לך וכבר הנפת אותה עליה ותחלליה לשון כי ימצא חלל באדמה ואין כח באש המזבח להחיותך ע"י הקרבנות כי כבר נקנסה מיתה עליך בעון העגל משא"כ תחלה שהיית חירות מן מלאך המות ומסולקת ממך וע"י העגל הנפת אותה והבאת עליך ולא יספיקו הקרבנות רק לכפרת הנפש מן העון לא להצילך מן המות כבתחילה: ולא תעלה וכו' הביא ראיה אל מ"ש את צאנך וכו' את עולותיך ולא את חטאותיך כמ"ש שמואל הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אלים כי החטאות ואשמות מאוסים הם לפני השי"ת כמ"ש החפץ

לה' בעולות כי מכיון שחטאת לו איך יערב לו קרבנתיך, והראיה מן המזבח שלא תעלה במעלות עליה יטן לא תגלה ערותך עליו והרי דברים ק"ו אם ערותך הגופניות וגם שהיא מוכרחת להיותה בך וגם שאין כוונתך לכך לזלזל במזבח וגם שהמזבח הוא אבן דומם ועכ"ז התורה הקפידה על זה כ"ש כאשר תחטא כי אז ערות נשמתך הרוחניות גלית וגם שאינה מוכרחת להיותה בך וגם שאתה חוטא בכוונתך וגם שכביכול אתה מזלזל במלך מלכי המלכי' הקב"ה שראוי לך להזהר מאוד מן החטא, או יחזור חל עון העגל כי אם מזבח אבנים דוממות אין לך להשות בהם מדרגות ומעלות שניות בין זה לזה כדי שלא תגלה ערותך עליו מכ"ש להאמין שהוא במדרגות הבורא ח"ו כי אז תגלה ערות נשמתך ולא תהיה עוד כפרה אליך: ומ"ש ואם מזבח אבנים בלשון ספק כבר נתבאר למעלה עניינו ג"כ יפורש קרוב לזה והוא כי אם תחטאו בעגל אז לא אבא אליך וברכתיך אמנם ושלחתי לפניך מלאך במדבר ועבירה גוררת עבירה כי גם תחטאו במרגלים אשר על ידי כן תמותו במדבר ולא תכנסו לארץ לבנות שם מזבח הנק' מזבח אבנים כנ"ל והדבר בספק כפי מעשיכם אם תזכו לזה אם לאו ובזה לא נצטרך אל מ"ש ר' ישמעאל כי ואם זה לשון חובה כמו אם כסף תלוה וכו': בחודש השלישי וכו' ארז"ל בריך רחמנא דיהב לן אוריין תליתאי וכו' וכפי דרכם נוכל לאמר כי הנה הכתוב הרגיש כי ממצרים להר סיני קרוב מאוד כמפורסי' עוד היום ומה זה איחרם הקבה"ו כ"כ זמן ואדרבה היו לו למהר להקריבם תחת כנפי השכינה והנה ע"ד ספר הזוהר הוצרכו חמשים יום שלמים כנודע, אמנם כפי הפשט יבאר טעם אחר ה"ה כי החוע המשולש לא במהרה ינתק וזכות כל המשולשים האלו יסייעום לקבל התורה ולכן יהב אוריין תליתאי תורה נביאים וכתובים לעם תליתאי כהנים לויים וישראלים בני תליתאי אברהם יצחק ויעקב ע"י רועים שלשה משה אהרן מרים וע"י רועה נאמן משה שאותיותיו ג' בירח תליתאי ניסן אייר סיוון, כי ניסן ראשון הוא תמיד לחדשי השנה כי הוא זמן האביב כנודע לחכמי התכונה וכמו שיתבאר בפסוק אתם ראיתם וכו' והרי זה טעם א' ולכן יש זקף קטן על תיבת השלישי, עוד טעם שני כי הוא זמן שלישי לזמן צאת בני ישראל ממצרים עד יתחזקו באמונתו ית' כי בתלתא הוי חזקה ולא יוכלו לטעון אח"כ כי פתאום הממ' וערב' לקבל התורה ואמנם כפי זה היה צריך להיותם ג' חדשים גמורים מעת לעת לז"א ביום הזה שהוא יום מסויים בכתוב ונרמז במ"ש בחודש השלישי כלומר ביום הזה שהוא ראש חדש השלישי כי מקצת היום ככל החודש נחשב, ולסיבות הנז' היה החודש הנז' מוכן לקבלת התורה הנרמזת בר"ת "בחוד"ש "השליש"י "לצא"ת ר"ת הבל היא התורה ה' חומשים תחילתן ב' בראשית וסופן למד לעיני כל ישראל ועסק התורה מקיימת כל שמים וארץ בהבל

היוצא מן פיו של האדם אשר עליו אמר קהלת הכל הבל כנודע וס"ת שי"ת סדרי משנה תורה שבע"פ גם נתנו ע"י משה שהוא גלגול הבל כנודע הנהרג ע"י קין ביום שבועות אליבא דמ"ד בניסן נברא העולם כי אליבא דכ"ע לא נתקיים הבל יותר מן ג' ימים: ויסעו וכו' מהראוי שיכתב פסוק זה קודה בחודש השלישי והכתוב עצמו הרגיש זה וביאר הטעם באומרו ויסעו וכו', ירצה מה שכתבתי בחודש השלישי באו מדבר סיני והיה לו לכתוב בתחלה נסיעתן מרפידים כשאר המסעות ויסעו ויחנו הטעם הוא לפי שכמו שבעת נסיעתן מן רפידים היה ברפיון ידים מן התורה כך היה בעת ביאתם למדבר סיני ולכן לא ראיתי להתחיל בדבר גנאי בענין נסיעה: או ירצה לשבח כמו שפי' רש"י מה ביאת' בתשובה כך נסיעתם בתשובה לפי שראו הנס של מלחמת עמלק ולכן לא הזכרתי הנסיעה בתחלה להורות כי גם בעת הנסיעה כוונתם טובה לבא אל הר סיני לקבל התורה כי לכך ויחן שם ישראל בלב אחד ולכן כתב בתחלה ויחנו ואח"כ ויחן דאם כ' ויסעו ויחן לא היה מקיש נסיעה לחניה לשבח אך ויסעו ויחנו הקישן ואח"כ ביאר כי החניה היתה בתשובה ויחן וכו' וכמו כן הנסיעה היתה כן. וכפי הדרך הראשון לגנאי כתב תחלה ויחנו כי גם חנייתם לגנאי כמו הנסיעה עד שבאו נגד ההר ושם חזרו בתשובה ויחן בלב אחד והנה עדיין לא דיבר ה' אל משה ענין נתינת התורה ומהיכן ידעו לחנות בלב א' לז"א נגד ההר כי בהגיעם שם זכרו מה שאמר להם ה' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את אלקים על ההר הזה, גם יהיה ע"ד מ"ש בס' הזוהר על כשש מאות אלף רגלי כמו שנסעו ת"ר אלף הגברים כך נסעו עמהה ת"ר אלף מלאכים עם השכינה וכנגד המלאכים אמר דרך נעלם ביום הזה באו מדבר סיני כי אינם צריכין נסיעה וחניה אח"כ הזכיר ויסעו מרפידים ויחנו במדבר כנגד ישראל התחתונים שיש בהם נסיעה וחניה. ואח"כ הזכיר נסיעת אביהם ישראל הזקן בלשון יחיד ויחן שם ישראל וכמ"ש אנכי ארד וכו' ואנכי אעלך ממצרים גם עלה במתן תורה וכמו שדרשו רז"ל על וירא ישראל את היד הגדולה וכו': או ירצה כי הנה בשלשה שמות הוזכרו כאן הא' לצאת בני ישראל הב' ויחן שם ישראל הג' רד העד בעם וזה יובן במה שנתבאר אצלינו במקומו בפסוק אנכי ארד עמך מצרימה וכן בפ' בשלח בפסוק וירא ישראל את היד הגדולה במה שנזכר בס' הזוהר כי ביציאת מצרים נזדמנו שם נשמות יעקב ושנים עשר שבטים לראות בגאולת בניהם וז"ש לצאת בני ישראל מארץ מצרים הם השבטים עצמן הנקראים בני ישראל כי כמו שהן עצמן ירדו בגלות כן הם עצמן עלו ויצאו ממצרים וגם אחרת כי באו מדבר סיני לקבל התורה כנודע כי כל הנשמות היו שם בסוד ואת אשר איננו פה עמנו וכו' והם עצמן ויסעו מרפידים ויחנו וכו' בלשון רבים וגם ישראל עצמו אביהם הזקן ויחן שם ישראל

נגד ההר ולכן כתיב ויחן בלשון יחיד כי הוא ישראל עצמו ולא בני ישראל הנ"ל, ולפי שהאבות הן הן המרכבה וברדת הקבה"ו שם להר סיני לתת התורה ירדה שם מרכבתו וכמ"ש רכב אלקים רבותי' וכו' זה סיני בקודש וחנה הוא ומרכבתו שם לכן נזכר ישראל בעת החניה כי הוא כבוד ולא הוזכרו בעת הנסיעה מרפידים לכבוד השכינה, ובהיות טרם הציווים והאזהרות נכללו גם העם השפל שבגוף ונפש בכלל בני ישראל הנ"ל אך אחר שהתחיל בציווי ואזהרו' שאינן רק אל התחתוני' שבגוף ונפש אמר כה תאמר לבית יעקב הם שוכני בתי חומר התחתוניה שהיא אמירה מפה אל פה ממש בפועל וז"ש כה ובכללו ויכללו נשמות בני ישראל השבטים אלא שהיא דרך הגדה נעלם וז"ש ותגיד לבני ישראל וגם לכן הוזכרו באחרונה גם הם יש להם שכר טוב בעוה"ב להיותם עם סגולה שם בשכר בניהם המקבלים התורה וכאשר באו האזהרות שלא יעלו בהר ולא שייך רק אל החומריי' לכן קראם בפירוש בשם עם מלשון עם הארץ החומריים וז"ש רד העד בעם וכו': ועתה אם שמוע וכו' ירצה עם שכבר בחרתי אתכם להיות לי לעם מזמן דור הפלגה כנודע בהנחל עליון גויים וכו' כי חלק ה' עמו וכו' עתה מחדש צריך אני לחזור לקחת אתכה לי לעם פעם שנית כי אז לא שאלתי את פיכם ואני הוא שבחרתי בכם ועדיין אתם לא בחרתם בי ואמנם כיון שכבר אבותיכם שמעו בקולי כמ"ש עקב אשר שמע אברהם בקולי גם אתה צריך שתשמעו וז"ש שמיעה כפולה ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו', והנה הוראת ששמעו אבותיכם בקולי היא ברית המילה שנתתי להם כבר ולכן גם אתם ושמרתם את בריתי כיון (שכיון) שמימי אבותיכם נתתי בידכם תשמרו את הפקדון הנז' וז"ש ושמרתם, נמצא כי עתה נתחדש בכם ב' דברים הא' כי כבר אתם נולדים בעולם וצריך לידע בחירתכם משא"כ בדור הפלגה והב' כי גם צריך שאחתום אתכה במצות המילה כענין העבד היוצא בחותם המלך להודיע כי עבדו הוא ובשני דברים אלו אחזור שנית לבחור בכם אלא שאינו כבראשונה שאני הנחלתי אתכם לי לעם אבל עתה אתם הם המתרצים בכך שתקבלוני עליכם וז"ש והייתה לי סגולה ולא אמר ולקחתי אתכם לי לסגולה: בחודש השלישי וכו' י"ל א' מה ענין אומרו ביום הזה, ב' כי מאחר שכתב שכבר באו מדבר סיני למה זה חוזר וכתב ויסעו מרפידים ועוד חזר וכתב ויבואו מדבר סיני, ג' כי כבר ידענו שהי' חונים ישראל ברפידים כנ"ל בסוף בשלח ולמה חזר וכתב ויסעו מרפידים ללא צורך, ד' כי תחילה קראם בני ישראל ואח"כ אמר ויחן שם ישראל, ה' כי כיוון שכבר עלה אל האלקים מה צורך לקריאתו כמ"ש ויקרא אליו וכו', ו' מאי לאמר. ז' ענין שינוי אומרו בית יעקב ובני ישראל וכן שינוי אמירה והגדה. ח' יתור אומרו אלה הדברים וכו'. ט' מלת ועתה: והביאור הנה רז"ל פרשו ביום הזה וכו' יהא דברי תורה

חדשים עליך כאלו בו ביום נתנה ויתכן לפרשו קרוב לזה כי יום כזה אשר בו באנו אז להר סיני לקבל התורה חייבים אנו לזוכרו לאות בין עינינו תמיד ע"ד משז"ל בכל דור ודור חייב אדם להראות א"ע כאלו הוא עצמו יצא ממצרים וכן רב יוסף דהוי חדי ביומא דעצרתא ואמר אלולי האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא באופן כי הזהירנו שנזכור את היום הזה לעולם אך רז"ל פירשו שנחשוב שהתורה נתנה עתה בדור שלנו, והנה הוצרך להודיע כאן נסיעתם מרפידים לפי שהפסיק הענין בביאת יתרו אל משה ולא ידענו אם הי' קודם מתן תורה אם לאו כי יש בזה מחלוקת לרז"ל לכן אמר כאן ויסעו מרפידים להודיע כי כשבא יתרו עדיין היו ברפידים ועתה הוא שנסעו משם וגם כדברי החלוקי' נוכל לפרש להיפך לאמר כי זו הנסיעה אינה אחר מעשה יתרו כי יתרו בא לסיני אחר מתן תורה אבל נסיעה זו היתה מרפידים ואלו יתרו לרפידים בא מה צורך לכחוב ויסעו מרפידים, האמנם לקושייא הב' נוכל לפרש ששינה הכתוב שינוי זה להודיע ענין אחד והוא ענין השמחה ששמחו ישראל בביאתם למדבר סיני לקבל התורה כי הנה הם הי' ברפידים מקום ישוב ומן העת שנסעו משם ידעו היותם באים אל מדבר שמם ועכ"ז הי' שמחים בלב אחד וז"ש ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחנו שם בשמחה עם היותו מדבר וזהו כפל אומרו ויחנו במדבר וכל זה בשמחה ובאחדות כולם כאיש אחד וז"ש ויחן שה ישראל ולא ויחנו וכן ישראל אחד ולא בני ישראל רבים, גם ירמוז אל המעלה אשר קנו עתה והוא כי תחילה הי' שבחם להיותם בני ישראל אותו ששר עם אלקים ויוכל, והן עצמן שרים ונקראין ישראל והודיע כי כל תשוקתם הי' להיותם נגד ההר להיותם יודעים כי שם יקבלו התורה כי כן הודיעם תעבדון את אלקים על ההר הזה וז"ש ההר הידוע: ומשה עלה אין עליה זו טבעית דא"כ הל"ל עלה אל ההר אבל היא עליה שכלית ולכן יחס אותה אל האלקים והענין הוא כי הנה ביום ר"ח השלישי באו שם ותיכף ויכס הענן את ההר ששת ימים וביום הששי נתנו עשרת הדברות וכראות משה המשך זמן כיסוי הענן את ההר ועדיין לא קראו השי"ת חשב בדעתו כי העיכוב הי' לסבתו להיותו מתעלה עוד במעלת הפרישות כענין מה שאמר ר' פינחס בן יאיר זהירות מביאה לידי זריזות וכו' מביאה לרוח הקודש ובפרט קבלת התורה שלא עשה כן לכל גוי שצריך פרישית והתבודדות נפלא, ואז ומשה עלה נתטלה במעלות הנבואה להתדבק עם האלקים ועי"כ ויקרא ה' אליו מן ההר אך משה עדיין לא הי' אלא נגד ההר עם ישראל ולא עלה אל ההר ממש כנז' ואגב אורחי' ירמוז אל מ"ש ז"ל ויט שמים וירד מלמד שהרכין הקבה"ו את השמים על ההר עצמו למטה ולא הוצרך משה לעלות למעלה מעשרה ואמר לו שכונות הקדמה זו של כה תאמר וכו' הוא כדי לאמר לישראל

עשרת הדברות וז"ש לאמר יו"ד הדברות צריך כי כה תאמר בתחלה לבית. יעקב הקדמת אתם ראיתם כמו שנבאר ענינה. בעזה"ש, ואומרו לבית יעקב לפי אומרם ז"ל שהם נשים ואנשים נוכל לפרש כי הנשים הגרועות מהאנשי' בעסק התורה ומצותיה קראם יעקב כי כן יעקב שם' גרוע מן ישראל לשון עקב ולשון שררה וטעם קדימת הנשים לאנשים להיות דרכן להסיר את לב האנשים מדרכי ה' לכן הקדים אותם כי בהיותם הם מתרצות לא יפתו את בעליהן למאן ולסרב ולפי שאין בית אלא אשה קראן בית יעקב ולאנשים בני ישראל ונפי שהנשים אין להם תבונה להרחיב להם בעניני התורה' הזכיר להן אמירה קצרה והאנשים רחבי השכל הגיד להם בהמשך גדול כי תרגום משיכה הגדה: או ירצה כי באנשים עצמן יש חכמים יודטים ולהם תגד בפרטות כנ"ל והם נקראים בני ישראל החשובים אך לעמי הארץ הנקראיה בית יעקב תאמר להה אמירה כללות: אתם ראיתם וכו' לא כתיב לפרעה לרמוז כי לא תאמרו כי לסיבת עצמי שכפר בי ואמר מי ה' אשר אשמט בקולו לכן הענשתיו כי הרי אם הוא חטא הייתי מלקה אותו לבדו אך לכל מצרים הענשתי וזה יורה כי לאהבתי אתכם עשיתי כן, ואחר שהכתי את מצרים עוד עשיתי ואשא אתכם על כנפי נשרים הם ענני כבוד והייתי יכול להוליכם כדרך בני אדה או פחות מזה כי דייהם בשאצילם משעבוד מצרים ולא יותר אמנם גם ואשא אתכה וגדולה משתיהן כי הי' על כנפי נשרים כנ"ל, עוד גדולה משלשתן כי הייתי יכול להוליך אתכם דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא ועקמתי הדרך לים סוף והסיבה היתה להביא אתכם אלי לעבודתי להיות לי לעם כל זה יורה כי בחרתי בכם מכל העמים לנחלתי: ועתה וכו' ירצה כל מה שעבר הי' הכנה אל ואביא אתכם אלי ועתה אשר בא זמן תכלית 'המבוקש ראוי לכם שתשמעו וכו', או ירצה א"ת שהי' ראוי לו להמתין עד שנכנס לארץ כי קרובה היא 'ושם בארץ קדושה מכון שבתינו תתראה לנו שם וותתן לנו תורה הקדושה ולמה עקמת הדרך להוליכנו 'למדבר שמם ובפרט שהוא חוץ לארץ לז"א הטעם היא כי אחר שתכנסו לארץ תהי' טרודים במחשבה זבמעשה להלחם ולכבוש ולחלק הארץ ולהתיישב בה ולעסוק בעבודת הארץ אבל עתה שאין לכם שום טרדה מהטרדות הנ"ל ואפי' טרדת דרכים אין לכם כי על כנפי נשרים אני מוליך אתכם וטרדת מזונות אין לכם כי לחם מן השמים הנבלע באברים ואין צריך לאפי' ובשול הוא ולא עוד אלא שהבאתי אתכם במקום מדבר שמם שאין שם שום מטרוד אפי' צפצוף בהמה חי' ועוף א"כ אין שעה טובה כזו לשתשמעו בקולי לקבל התורה וז"ש בקולי כמ"ש והאלקים יעננו בקול ואין פירושו אם תשמעו להיות משועבדים לתורתי אחר נתינתה כי זה נאמר אחריו במ"ש ושמרתם את בריתי, או ירצה כי אם שמוע בקולי הוא קיום מצות עשה ושמרתם את

בריתי היא שמירת מצות לא תעשה. והנה זולת הטובה אשר עשיתי לכם לשעבר כנ"ל אתם ראיתם וכו' אשר בשבילה הי' מספיק לשתקבלו תורתי עכ"ז גם אוטיב לכם עוד לעתיד וגם שיהי' טובות גדולות מהראשונו' שהי' תועלות גופניות אך אלו יהי' רוחניות נפשיות והם והייתם לי סגולה וכו' ירצה די הי' להיות מחשיב אתכם כאחד מכל העמים אעפ"י שאתם המעט מכל העמים אבל זאת אעשה כי אחשיב אתכם ככל העמים כולם וגדולה מזו שאתם לבדכם תהי' לי סגולה מכל העמים כולם עם היות כי לי כל הארץ והי' ראוי לאהוב את כולם בשיקול אחד, 'וא"ת כיון שאנו גרועים מכל העמים איך תבחר בנו יותר מכולם ועוד כי גה שתבחר אתה בנו מי מסיר גרעונינו ואין הנקלה המקבל כבוד נקרא נכבד מפני כך לז"א ואתם וכו' ירצה כי כיון אשר לי כל הארץ ואני נקרא מלך הכבוד להיות היכולת בידי לכבד את מי שארצה ובידי לגדל ולחזק לכל א"כ גם אם אתם גרועים תעלו במדרגת מעלתכם כהנים שאין למעלה ממעלה זו לסיבת היותכם לי לחלקי וז"ש כאשר אתם תהי' לי לחלקי תוכלו לעלות במדרגת ממלכת כהנים ופי' ממלכת כהנים ירצה כי המלך שימלוך עליכם יהי' נקרא מלך על אומה שכולה כהנים כהני ה' ולא כשאר מלכי אומות: או ירצה כי על האומה עצמה אמר כך ולא על המלך שלה וזה כי אין אומה שאין בה תערובות מן שרים ובינונים ופחותים אבל זאת האומה ישראלית תהי' ממלכת שכולה שרים וסגנים וכמ"ש כל ישראל בני מלכים הם ומלת כהנים יהי' מלשון ובני דוד כהנים הי', והנה כמו שבבחינת המעלה הגשמיות תהי' המעולים מכל האומות כן במעלה השכלית תהי' מעולים כי כל האומה בכללה תהי' גוי אחד קדוש כולם יחד דומים לקדושת שרפי קודש העליוני' וא"ת הנה בראשונה המעטת אותם מכל העמים ועתה אמרת להגדיל שמם מעל העמים עם היותם גרועים והנה לא יאמינו בי כי יאמרו והלא כיון כי לו כל הארץ יקח לו האומה היותר חשובה מכל האומות ומה עלה בדעתו אל הטורח הזה ללא צורך ותועלת לו ית' בזה כלל לז"א אלה הדברים וכו' ירצה אעפ"י שהדברים האלה אינם מתקבלים באזני שומעיהם דבר אותם להם להיותם בני ישראל כי אעפ"י שהן עצמן פחותים מכל האומות הנה הם בני ישראל אביהה בחיר שבאבות אשר שרה עה אלקי' ויוכל ולסבתו אני חפץ בבניו להגדיל מעלתם כדי להיותם לי סגולה כנ"ל: ומשה עלה אל האלקים מאליו טרם דיבר עמו השי"ת כלל כי זכר גם הוא את הנז"ל וזה רמז במ"ש אל האלקים הידוע שם כמ"ש תעבדון את האלקים על ההר הזה עם שבחינת שם ההויה היה מדבר עמו אז ולכן גם עתה ויקרא אליו ה' של ההויה מן ההר לאמר וכו', והודיע כי משה עלה אל האלקים הרוכב בערבות ואז שמע את ה' קוראהו מן ההר לרמוז לו כי גם אם בשמים כסאו מלא כל הארץ כבודו ג"כ וגם

להודיעו אהבתו את ישראל כי כבר קדם הוא ית' לרדת בהר להקביל פניהם בחנייתם שם: והנה רז"ל אמרו לבית יעקב אלו הנשים וכו' וכפי זה היה ראוי להקדים האנשים כי הם העקרים בקבלת התורה וגה כי כן הוא דרך ארץ לדבר עם האנשים תחילה, ולפי דרכם נוכל לאמר: דף פא ע"א: הדין הרי אתם לי לעבדים ועוד אחרת לסיבת כמה הטבות שעשיתי לכם כמ"ש ואשא אתכם על כנפי וכו' ועכ"ז ועתה אני נותן הבחירה בידכם אם שמוע וכו' ואם לאו לא אכרית אתכם שלא תאמרו אנוסים היינו ואם כה תעשו והייתם וכו' וא"ת אם אני לא יקבל תורתך מה תהא עליה לז"א מכל העמים וכו' ירצה אם הייתי נותן תורתי לכל העמים כולם וודאי שהייתי מכריחכם לקבלה גם חתם אמנם אין כוונתי רק לבחור לעצמי עם א' לבדו ולהפרידו משאר העמים וא"כ אין אני חושש כי הרעה לכם היא כי אם לא תקבלוה אתם אקח עם זולתכם להיות לי סגולה ואם תאמרו כי גם הם לא יקבלוה הרי כי לי כל הארץ ובידי לקחת את הגוי אשר ארצה לעם סגולה ולכן אין אני חושש להניח הבחירה בידכם: או ירצה אל תאמרו אם חפץ בנו ה' למה הנחיל ז' מצות לע' אומות כנראה מזה כי גם בהם חשק. וז"א האמת הוא כי יהיו לכם יתרון גדול מהם כי חהיו חביבין לפניו כסגולות המסגלים אבנים טובות ומרגליות באוצרותיהן ולא מפני כך מבזבזין שאר מיני ממון ומשליכים אותם כך אתם תהיו לי סגולה נבחרת משאר העמים כי אתן לכם כנ תרי"ג מצות אבל הם לא יאבדו לגמרי כי לי כל הארץ ומעשה ידי כולם וראוי לרחם עליהם קצת לתת להם ז' מצות ואם יקיימים נקראים חסידי אומות העולם ויש להם קצת חלק לעולם הבא אך לא כמוכם. ולהיות כן שאתם סגולה ביתר שאת צריך שתקבלו כמו כן עול כבד מהם וז"ש אם שמוע וכו' ירצה אם שמוע תורה שבכתב תשמעו זו תורה שבע"פ וכל זה הוא ענין למוד התורה וגם במעשה ושמרתם את בריתי כי אין צריך הברית והשבועה רק אל המעלה שיש בו טורח רב ובזבוז ממון ועי"כ תקיימו נעשה ונשמע גם ירמוז להקנ הדבר בעיניהם ואל יהיו בעיניהם למשא כבד לז"א דעו כי אם תשיתו לב להתחיל בקצת שמיעה יסייעו אתכם מן השמים לשתשמעו כל הצורך ע"ד הבא לטהר מסייעין אותו ומזה תבא גם לידי מעשה ושמרתם את בריתי: או ירצה הנה גוי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול א"כ מהו סגולתינו לז"א דעו כי אין זה אלא לענין קבלת שכר בלבד לא להיות עם סגולה כי לזה צריך ב' תנאים הא' הוא קיום התורה והב' הוא קיום ברית מילה כמ"ש מגיד דבריו ליעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי וכו' וברית קודמת לתורה אבל לפי שאתם כבר הקדמתם ברית מילה באכילת הפסח אך לא פרעתם מפני טורח הדרך שהייתם עתידין לצאת ואח"כ ואשא אתכם על כנפי נשרים מרטמסס לסוכות כמשז"ל ומשם באתם עד מרה ושם שם לו חוק ומשפט

זו פריעה כמ"ש ז"ל וז"ש ואביא אתכם אלי וא"כ ועתה אשר כבר אתם מהולים לכן אני מתחיל בענין התורה אם שמוע תשמעו בקולי ומאז ואילך לדורותיכם ושמרתם את בריתי המול לכם כל זכר בן שמונת ימים וע"י שני תנאים אלו והייתם לי סגולה מכל העמים אע"פ שגם הם יעסקו בתורה אתם סגולים יותר מהם להיותכם מהולים ונודע כי אינן נקראין עמים אלא בהיותם ערלים ואמנ' עוסקין בתורה דאם לא כן מאי מכל העמים דמשמע שגם הם סגולה אלא שאתם חביבים יותר וא"ת כיון שהם ערלים לא יהיו להם שום שכר כסברת האומר במסכ"ת קמ"א ראה ויתר גויים שאין מקבלין שכר הפך סברת ר"מ שהוא ככהן גדול כנ"ל לז"א כי לי כל הארץ ומעשי ידי כולם וארחם קצת עליהם. אמנם היתרון שיהיו לכם מן הגוי שעוסק בתורה כי הוא יהי' ככהן גדול אבל ואתם תהיו לי ממלכת כהנים מלכים שליטים על הכהנים ההם ובזה יתורץ מה שלא אמר ואתם תהיו לי מלכים וכהנים כי ב' ענייני' הם עוד יתרון אחר כי הגוי ההוא איננו קדוש להיות טרל אבל אתם תהיו גוי קדוש כי המילה נקראת בשר קודש יעברו מעליך ואפשר שיכלול גם את הגר שמל ועוסק בתורה כי הוא קדוש ואינו מזרע קדוש אבל אתם כל הגוי כולו נקרא קדוש מראשו עד סופו. וכן אע"פ שגם הגרים בהיותם עוסקי' בתורה נקראים מלכים כי מאן מלכי רבנן בי מלכים ימלוכו אמנה אינם ראויים לכתר כהונה אבל אתם תהיו ממלכת כהנים עצמן מזרע אהרן הכהן. או ירצה להיפך כי גם אם יתדמו לכהנים כנ"ל אמנם לא למלכיה כמ"ש מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל וכו' אבל אתם תהיו גם ממלכת וכהנים עצמיים לא בדרך משל כמו הגרים וא"כ אלה הם הדברי' אשר תדבר אל בני ישראל זרע האבות הקדושים כי זו מעלתם על הגרים כנ"ל:

או ירצה כי בישראל נמצאים ג' מעלות כהן לוי ישראל וכנגד כללות העם הנקראי' ישראל והייתם לי סגולה מכל העמים וכנגד הכהונה אמר ממלכת כהנים ירצה כי אע"פ שהכהנים הם משרתי המקדש ועבדים אכן להיות שהוא לי הכהונה והעבודה נקראת ממלכת וז"ש לי ממלכת כהנים וכנגד הלויים אמר וגוי קדוש כי כל שבט לוי נתקדש מן הבטן כנודע ונודע כי כל שבט נקרא גוי בפני עצמו כמ"ש פ' וישלח גוי וקהל גויים יהיו ממך גוי זה בנימין וקהל גויים זה מנשה ואפרים. או ירמוז ממלכת כהנים אל משה עצמו שהי' מלך כמ"ש ויהי בישורון מלך גם כהן כמ"ש ז"ל על בניו נקראו על שבט הלוי אבל הוא הי' כהן וז"ש ממלכת כהנים ולא אמר מלכים וכהנים וגוי קדוש כנגד בני ישראל עצמן שתחת יד משה כנ"ל. או ירצה כי מ"ש אלה הדברים וכו' יחזור למעלה על מ"ש ותגד לבני ישראל לא בכללות כמו לבית יעקב המון עם אלא בפרטות בהגדת פירש

הדברי' וז"ש אלה הם הדברים אשר תדבר דיבור אחר דיבור ופירוש אחר פירוש לבנ"י משא"כ לבית יעקב. ויבא משה ויקרא לזקני ישראל הנזכרי' לעיל ותגד לבני ישראל הם החכמים כי אין זקן אלא זה שקנה חכמה וישם לפניהם כשולחן ערוך ע"ד אשר תשים לפניהם בביאור בפרטות בחכמה ובהגדת הדברים כנ"ל וז"ש את כל הדברים כי הדברי' אלו פשטן וכל לרבות הגדתן כנ"ל. יען כי כן צווהו ה' ותגד לבני ישראל ואע"פ שנצטווה לבית יעקב בתחלה והם המון עם או הנשים כנ"ל אין מוקדם ומאוחר ואדרבה מלבד שאין זה הדרך חרץ הנה גם יש בזה טובה נפלא לכן הקדים לדבר עם זקני העם שהם יעזרוהו בזה כנ"ל ונשאו אתך והודיע הכתוב שבחן כי גם שלא קרא רק אל הזקנים הנה ויענו כל העם יחדיו הם ההמון הנקראי' העם וכל לרבות גם הנשים ויאמרו וכו' ובמלת יחדיו רמז כי גם לא המתינו עד שיענו הזקנים בתחלה אלא יחדיו כל העם נשים עם ההמון עם הזקנים יחד בדיבור אחד וזה שבח נפלא ולא הוצרכו לא משה ולא הזקנים לדבר כלל עמהם ויאמרו כל הדברי' וכו' אשר דיבר ה' אף שלא ספרת אותם אלא לזקני העם גם אנחנו נעש' כמו הזקנים שאליהם לבדם דברת גם אמרו כי הנה הקב"ה הניח הדבר במדרגות לאט לאט בסיועי' מן השמים כמו שבארנו בפסוק ועתה אם שמוע תשמעו וכו' כי אין בעצמינו מן הפעם הראשון נעשה במעשה שהיא המדרגה היותר אחרונה שבכולן אז לא השיב משה אל ה' דבר: הזקני' כי אין שבח בזה להם אם להיות שאליהם קרא בלבד ואם להיותם חכמים אבל השבח הוא לעם לבדו אם להיות' בלתי יודעים ולא עוד אלא שלא דבר עמהם כלל וז"ש וישב משה את דברי העם אל ה' ואפי' לא כתיב כל העם כמ"ש בראשונ' כדי שלא יכנסו הזקנים בכללן רק העם לבד אז ויאמר וכו' ירצה בתחלה חשבתי להראות בעיני הזקני' בלבד כי הם הראויים לזה ולפי זה הי' מספיק לי לבא בענין לבדו אבל עתה רצוני שישמע העם עצמו כיון שראיתי מחשבתן טהורה בתכלית ולפיכך אני להתלבש גם בעביות הענן הטב וזה ובעבור ישמע העם עצמו בדברי עמך כי ראויים הם לכך ולא עוד אלא כי מלבד שהאמינו עתה בך כמ"ש ויענו כל העם וכו' יוסיפו גם עוד האמנה יתירה בך והוא שתהיו לעולם בלי הפסק כי מן הפעם הזאת אין קיום כי אפשר שהי' מקר' לפי שעה אז לא הוצרך משה לרדת אל העם ולהשיב תשובת דבריהם כבראשונה וישב משה וכו' אך בהיותו עומד שם חזר להגיד בפרטות את דברי העם הנ"ל במלת ויענו כל העם וכו' ופרט עוד בשבחם כי ראויין הם לשישמעו את קולו כנ"ל. משא"כ בתחלה שאמר וישב משה כמשיב התשובה עצמה בלתי פירוש והגדה נוספת אז ויאמר וכו' לך אל העם וקדשתם וכו' כדי שיהיו נכונים גם הם כמו הזקנים לשמוט את קולי כי הרי ביום הג' ירד ה' על הר סיני בגילוי גמור לכל

העם כמו אל הזקנים כיון אשר ענו כל העם יחדיו כנ"ל ובזה לא נצטרך לפירש"י בשם רז"ל כי ויגד משה הוא ביום המחרת שירד וחזר ועלה כי הרי לא הוזכר זה בפסוק: עוד באופן אחר וישמע יתרו וכו' יש להקשות אחד מה לו להזכיר כל הסימני' האלו יתרו וכהן מדין וחותן משה ב' כי כבר אמר דרש כללות את כל אשר עשה ולמה חזר לפרט כי הוציא וכו' ועוד דהל"ל וכי הוציא בתוספת וא"ו ג' כי תחלה הזכיר משה וישראל ואח"כ הזכיר ישראל לבדם ד' כי הלא לא הי' לו להזכיר לא בתחלה ולא בסוף אלא לישראל לבד כי משה לא הי' בכלל שעבוד מצרים כי במדין הי' ושלחו ה' למצרים ה' למה הזכיר תחלה שם אלהי' ואח"כ שם הויה ואו מאי ושם הא' אליעזר והל"ל ושם הב' אליעזר ז' למה לא אמר וישמח יתרו אלא ויחד ח' נמה כפל במלות שונות באומרו אשר הציל אתכם אשר הציל את העם. ט' אומרו עתה ידעתי כי גדול וכו' נראה כפירה גמורה שכולם גדולי' והוא גדול מהם: והביאור הנה כוונת הכתוב שלא נאמר כי לא לשם שמים נתגייר אלא להגדיל כי חותן המלך הוא ועוד בא להגיד שבחו של יתרו כי לא בערך שאר גירי הצדק הוא כי גבוה מעל גבוה הוא והטעם לפי שהי' חכם גדול וגם כי הבין ודקדק היטב כל העניני' ואז נתגייר בלב שלם יותר מאלו הי' ישראלי מלידה ומבטן ומהריון והושרש בו יראת שמים בשלימות משא"כ לשאר הגרים המתגיירים בלתי ידיעה וחקירה, ולכן סיפר תחלה בעניני שבחי עצמו ואח"כ בחקירותיו אמר כי הנה שמו מוכח עליו היות לו יתר שאת מכל הגרים כי הלא נקרא יתרו גם בו בעצמו כי הי' כהן מדין חכם הגדול שבכל האומה שלו עם היותה מדין מבני הפלגשים אשר נתן אברהם מתנות כל כחות הכשפים וגם על ידי פעולתו כי בחר במשה להיות חותנו אעפ"י שנתגרש כאיש רק ונבזה בארץ נכריה וזה עם היותו כהן מדין זה יורה כי מאז היה בדעתו להתגייר ועוד כי ודאי שלמד ממשה חכמה נפלאה ועי"כ הי' חכם גדול להכיר גדולתו ית' ולהתגייר, ועתה ידבר בעניני חקירותיו ואמר את כל אשר עשה וכו' והענין כי חקר ודקדק בתחלה כי באולי משה ע"ש כשפים פעל כל המכות ההם וכמש"ה ויעשו כן החרטומים בלהטיהה ואת"ל כי מאתו ית' הי' אולי לא לכבודן או אהבתן של ישראל עשה כי אם על כבודו שחילל פרעה ואמר לא ידעתי את ה' ולכן גם שהי' מכבר מקודם חותן משה לא עלה בדעתו להתגייר וגם בזה יובן מ"ש חותן משה, ואחר ששמע כל הפרטים כולם ודקדק בהם היטב וז"ש וישמע יתרו את כל אשר עשה וכו' אז נתן לבו להתגייר ויבא יתרו חותן משה וכו' והענין כי ביציאת מצרים בלבד הי' אפשר כי בשביל כבוד עצמו עשה שאמר לא ידעתי את ה' ואת ישראל לא אשלח אבל כאשר גמר לשמוע גם את כל אשר עשה וכו' שהם הניסים שלאחר יציאת מצרים כמו שיתבאר אז

עשתה השמיעה רושם בלבו מה שלא עשתה תחילה ביציאת מצרים וז"ש מה ששמע יתרו ועשה בו רושם והראה בעצמו שכבר שמע הוא את כל אשר עשה במן ובבאר וכו' עם היות כי כבר הוציא ה' את ישראל ממצרים עשה אז עצמו כאלו לא שמע לסיבה הנ"ל: או ירצה כי ע"י פעולות האחרונות באר ומן ועמלק שהם את כל אשר עשה וכו' כי אלו נעשו גם למשה וגם לישראל אז הכיר כי גם מה שהוציאם תחלה ממצרים שאז לא הי' התועלת למשה כי לא הי' בשעבוד כנ"ל אמנם הי' בשביל היותם ישראל ולא לכבוד שמו בלבד כנ"ל והכיר הדברים למפרע, ובמה שפרשנו יתורץ גם שינוי השמות כי ענין האותות האחרונות הי' קצת זכיות בישראל לשיהי' ראויין לכך כגון דם פסח ודם מילה ואכילת פסח ומצה ומרור ומן הדין ראוי להם ולכן נזכר בהם שם אלקים מדת הדין אבל יציאת מצרים הי' בשם הויה ורחמים כי אין בידם זכות כלל אז כמ"ש ר' מתיא בן חרש על ואעבור עליך ואראך מתבוססת וכו' ואת ערום ועריה. או ירצה כי הורה מה שאמר כי כל תכלית פעולות האותות לכבוד ישראל הי' לפי שהי' בדעתו לקחם חבל נחלתו ואין זה בשם אלקים רק בשם ההויה כמ"ש כי יעקב בחר לו יה וכו' וכתיב כי חלק ה' עמו ולכן תלה ענין יציאת מצרים בשם הויה וז"ש כי הוציא ה' את ישראל ממצרים ואחר שנתבררו לו כל הדברים אז נתן דעתו להתגייר ואז: ויקח יתרו וכו' ירצה כי הנה חשב בלבו אולי לא ירצה משה לקבלו כנודע כי אין מקבלין גרים לעתיד לבא אף לא בימי דוד ושלמה מפני שהדבר שלא לשם שמים מפני השררה והטובה וכפי זאת הטענה גם בימי מעלות ישראל הנפלאה עתה ביציאת מצרים לא יקבלוהו ולכן המציא המצאה כאלו אין בדעתו להתגייר אלא הולך אצלו להביא לו אשתו ובניו של משה ואחר היותו שם יבקש לו משה איזה דרך להתגייר ולכן ויקח יתרו וכו', ואמנם עדיין יש לאמר כי אפכא מסתברא עתה שעלה משה למלוכה ירע בעיניו לקחת אשה גיורת בת כהן מדין ואדרבה בשביל כך לא יקבלוהו להתגייר כדי שישוב את צפורה עמו למדין, ואמנם ראה עוד יתרו טענה אחרת וראיה כי משה חפץ בבתו וזה דייק באומרו אחר שילוחיה ירצה כי כבר הקבה"ו משחו למלך בסנה וא"ל והוצא את עמי בני ישראל ממצרים ובלב שלם ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור וכשאמר לו אהרן אחיו על הראשונים אנו מצטערין אז שולחה לבית אביה ולא על כי לא הי' חפץ בה, וגם לסיוע הוליך עמו את שני בניו כי ודאי בניו הם עכ"פ ובעבורם יאהב גם את אמם ומה גם כי הי' חביבים עליו והראי' כי הוא אשר קרא להה שמות הפך ממנהג בזמן ההוא שהנשיה הי' קוראות שם לבניהם וז"ש אשר שם האחד וכו' ולהיות הסיבות חלוקות בשני עניינים שונים ולכן לא אמר ושם השני כי איננו שני דומה אל הראשון ואמר ושה האחד אליעזר: ויבא וכו'

הזכיר ענוותנותו כי לא רצה להטריח למשה לצאת ב' או ג' ימים מקודם להקביל פניו ופני אשתו ופני שני בניו אמנם המתין עד אשר כבר בא אל המדבר וגם במקום אשר הוא משה חונה שם הלא הוא נגד ההר וז"ש הר האלקים ואח"כ שלח לו אני חותנך יתרו וכו' לרמוז כנ"ל כי כל כך היה קרוב כאלו הוא בעצמו אמר לו אני חותנך וכו' וז"א ג"כ אליך כי הביאה קרובה כ"כ שאין ריחוק ממנו אליך אלא תחלת הליכתי וביאתי תיכף אני נצב עליך ואומרו בניה ירמוז כי כיוון ששני הבנים האלה נולדו לך ממנה ובניה הם ראוי לך לשמוח בביאתם הגם שלא תחיש אליה גם להורות הנ"ל אמר ויצא וכו' כי בתחלת יציאתו תיכף ראהו וישב לקראתו כי קרוב הוא וז"ש לקראת חותנו, ואמנם כמו שיתרו תפש מידת הענוה כנ"ל כן משה חלק לו כבוד וענוה כי לא יצא לקראת אשתו ובניו אלא לקראת חותנו לבד ולא עוד אלא שאפי' אח"כ לא נתקרב אליהם וז"ש וישתחו וישק לו ולא להם וישאלו איש לרעהו ולא לאשתו ובניו ויבואו שניהם האוהלה הידוע והיא בית מדרשו ואשתו ובניו נכנסו לאוהל אחר וכל זה לקרבו בשמחה תחת כנפי השכינה. ויספר וכו' כדי לקרבו להתגייר סיפר לו סיפור ארוך כל הפרטים וז"ש את כל וכו' כדי שע"י כל הפרטים יתן אל לבו להכיר אותותיו ית' וכמו שיתרו חשב בתחלה שלא לכבוד ישראל אלא לכבוד עצמו עשה כמו שבארנו בפסוק וישמע יתרו לכן בא עתה להוציא מלבו וז"ש את כל אשר עשה הכל היה על אודות ישראל וכמ"ש מצרים עצמן אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים ר"ל לסיבתם, ולחזק הענין לא אמר את כל אשר עשה אלקים כמ"ש בפ' וישמע יתרו וכו' להורות כי לא במדת הדין הענישו על שכפר בעיקר אלא לכבודן של ישראל שטליהם נאמר כי חלק ה' עמו וז"ש את כל אשר עשה ה' כי הוא הנקרא אלקי ישראל באמת, והביא לו ראיה ע"ז מאשר הי' אח"כ וז"ש את כל התלאה אשר מצאת' בדרך אחר צאתם ויצילם ה' שם ההויה לסיבה הנ"ל כי הם חלקו ונחלתו ואלו לא עשה רק לפרעה ולמצרים היינו אומרים שהיו על שכפר בעיקר וכל זה סיפר לו לשיכיר גדולת ישראל וידבק בם: ויחד. אמר ויחד לשון הכולל ב' הבנות הפכיות לשון שמחה לפי ששמח בטובתם של ישראל וז"ש על כל הטובה וכו' אמנם היה רוצה שתהי' טובה לישראל שיצאו ממצרים אך לא ע"י מכות אל המצריים ובסיבת מכות מצרים דאג ונעש' בשרו חידודין והטע' לא משום דגיורא עד עשרה דרי וכו' כי הרי גר צדק בכל לבו היה אלא מה שדאג היה לפי שבאה תקלה גדולה כזו לאומה גדולה על ידו ועצתו כמשז"ל כי הוא היה א' מיועצי פרעה בשעבוד ישראל כמ"ש כי יתרו פתח ויעניי וכו' גם אפשר שדאג כדרך החסידים השלמים שלא יחפצו בתקלת שום בריה אפילו בהריגת נחשים וכמ"ש חי אני נאים ה' אם אחפוץ במות רשע וכו', ואגב אורחיה

הודה והאמין במה שסיפר לו משה כי הכל היה על אודות ישראל ולא לכבודו לבדו יתי וז"ש ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ד' לישראל כי לישראל ר"ל לסיב' ישראל ואלו כפשוטו הל"ל למשה ולישראל כנ"ל בפסוק וישמע יתרו גם מזה הורה במ"ש ה' ולא אלקים כמ"ש לו משה ג"כ ויספר וכו' את כל אשר עשה ה' וכו' כמו שבארנו: ויאמר וכו' יש מפרשים כי אתכם ר"ל משה ואהרן והעם הם ישראל ואיננו נכון כי הם לא היו בכלל השעבוד ואם בשביל שליחותם אין דרך המלכים להעניש את השליח. והנראה במה שנדקדק ג"כ למה תחלה הזכיר פרעה ומצרים ולא אח"כ והענין ברוך ה' אשר הציל אתכם הם כללות בני ישראל מיד מצרים ומיד פרעה המשעבדים אותם כמ"ש ויאמר אל עמו הבה נתחכמה לו וכו' וגם ברוך ה' על שהציל את העם הם הערב רב בצאתם גם הם ממצרים ולא הרגום ולפי שאלו היו גוים כמותם ומשועבדים לדתיהם ונימוסיהם ועתה נתגיירו לכן אמר בהם מתחת יד מצרים אך בישראל לא הזכיר מתחת יד אלא מיד הוא השעבוד אבל לא היה לגמרי תחת דתיהם כמו הערב רב ולכן בישראל הזכיר שם ההויה כי חלק ה' עמו אך בטם אמר הציל סת' ויחזור גם לשם אלקים הנזכר בתחלה וישמע יתרו וכו': עתה ידעתי וכו' אלהים הנזכר. כאן הם שבעים שרים עליונים שעליהם כתיב ויבא אלקים אל אבימלך וכיוצא בו כי השר טליון השולט על פלשתים, ואמר כי בתחלה היה חושב בהנחל עליון גוים תחת שבעים שרים היה לגמרי ועתה ידעתי כי עדיין הכל תחת ממשלתו ואין שר האומה מעניש את אומתו רק השי"ת עצמו מעניש כל האומות כי הרי בדבר אשר זדו שר מצרים עצמו ואומתו כנזכר בזוהר על ויאמר אל עמו זה השר העליון הבה נתחכמה לו להשליכם במים וזה עצמו הביא עליהם על האלקי' והשרים הנ"ל כמ"ש בזוהר וירא ישראל את מצרי' מת על שפת הים מתים לא נאמר וכו' זה שרו של מצרים וכן כתיב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה' וז"ש כי גדול ה' מכל האלקי' כי אני ה' אעשה שפטים באלהי מצרים: ואלה המשפטים אשר תשים לפניה' וכו' סמיכו' הפרשיות ירמוז אל מ"ש במס' בבא קמא פ"ד במשנה שור של נכרי שנגח שור של ישראל פעור וכו', ת"ר וכבר שלחה מלכות הרשעה וכו' ודבר זה אין אנו מודיעין למלכות פי' משו' סכנה וז"ש כאן ואלה המשפטי' הם אשר תשים לפניה' של ישראל ולא לפני גוי' כי גלוי לפניו שתלכו בגלות ותסתכנו והם דיני העבד ואמה כי גם הם דומי' אל מ"ש למעלה פ' יתרו בנתינ' התורה והייתי' לי סגולה מכל העמים וזה קנאה ושנאה עצומה לכל האומו' וראוי להעלימו ובפרט מה שבארנו שם כי אפי' הגרים המתגיירים מהם אינן במדרגת ישראל לענין מעלתן אעפ"י שבקיום המצות ובעונשיהן היו שווין וזה ענין ירחיק את האומות מהתגייר וראוי להעלימו מהם וכמו כן

בסוף הפרשה מזבח אבנים תעשה לי וזבחת עליו את עולתיך ושלמיך ולא נכרי כי אין מקבלין מידם לא תרומת המשכן והמקדש ולא קרבנות שאינן נדרין ונדבין כמ"ש לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו עם שכוונת' לשמיה וכמו כן ענין אלקי כסף ואלהי זהב לא תטשון לכם אבל הכרובי' של זהב שבמקדש תעשו אותם ודבר זה חילול שם שמים גדול בעיני האומות וכמ"ש על בני עמון כשנכנסו לבית קודש הקדשי' וכו' וכל ענייני אלו ראוי להעלימן מן האומות מפני חילול השי"ת כפי קוצר דעת' והנה ואלה מוסיף על המשפטי' הנ"ל והם וגם אלה המשפטי' שנכתוב עתה הן אשר תשים לפניה' ולא לפני גויים כנ"ל ולפי שעיקר מניעה אינו אלא בגילוי טעמ' כי המשפטים עצמן אפש' שידעו' באיזו אופן לז"א אשר תשי' שהוא ביאור הטע' להיותו כשולחן ערוך לכניהם וכמ"ש שם גבי שור של נכרי שנגח שור של ישראל שאע"ג שעל כרחה מפני אימת מלכות הרשעה נשתני דינ' מעבד כנעני ושפחה כי בהם נתאכזר הקבה"ו ואמר לעול' בהם תעבודו כשורו וחמורו הקנוי בכסף ואין עליהם רחמים כלל והעבד ענין גה כי קנאו קנין כספו שש שנים יעבוד בלבד ואף אז כתיב לא תרדה בו בפרך עוד אחרת כי אדונו יכול למסור לו שפחה כנענית והתירה לו הקב"ה לפי שעה עם היותה נכרית וגוייה וכאשר יצא בגפו יצא והאשה גם שנשאת לו וגם ילדיה הנולדי' ממנו יהיו לאדוניה עבדים נמכרי' לעולמי עד כסוסים וחמורי' ולא נשאר להם שום זכיה מאשר היתה נשואה לו גם הבנים אפי' ממזרים בנו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה והנכרית זה יורה שנאה עצומה ועוד כי מה נפשך אם עברי נאסר בנכרית למה הותרה לו אז ואם הותרה אז למה אין לו אישות עמה ותצא לאדוניה כבתחלה וכן ראוי להעלים כ"ז מן האומות. ואם נסמוך פ' זו אל סיום הפרשה הקודמות מזבח אדמה וכו' כמו שבארנו שם עניינה לא תעשו אלהי זהב לכם לתועלותיכם למנהיג בלבד כמ"ש הערב רב קום עשה לנו אלהי' אשר ילכו לפנינו כי הרי מזבח אדמה תעשה לי ועי"כ אף כי אני בשמי' רחוק מכם כמ"ש אתם ראית' כי מן השמים וכו' ולסיבה זו תטעו לבקש מנהיג ולכן ע"י מזבח אדמ' ארציי' תעשה לי ושם ארד מן השמי' ואבא אליך בארץ וברכתיך ואנהיגך ככל הצורך ולכן אחר טשרת הדברות הקדי' מצות המזבח לכל שאר המצות וכמו כן ואלה המשפטים בוא"ו יתירה מוסיף על הראשוני' גם מצוה זו של העבד עברי הקדי' לכל המצות כי גם הוא חטא להיותו גנב כי לא בטח בקונו המשגיח והמנהיג והשולח ברכתו לכל איש ואיש כנ"ל אבא אליך וברכתיך בלשון יחיד וכנודע כי המזבח נקרא שולחן כמשז"ל ביחזקאל על ויאמר אלי זה השלחן אשר לפני ה' וכנודע כי משבטלו נסכי' וקרבנות ומנחות בטלו בשר ויין ולחה בעול' ולכן נמכר בגניבתו לעבד כיון שלא האמין באדונו

העליון הזן ומפרנס אותו ונודע כי שורש האמונה היא ענין הבטחון והיכר היות משגיח בעול' ואם נסמכה אל עשרת הדברות עצמן יאמר ואלה המשפטים ודיני עבד עברי כולם הם הוראה על היות' מוסיפי' מל הראשוני' ה' ב' מצות אנכי ולא יהיה לך כנזכר כי היותו גנב יורה על בלתי מאמין כי ה' אלקיו ומשגיח עליו וע"כ תשובתו היא שש שנים יעבוד לרבו יען עובר על אשר הוצאתיך ממצרי' מבית עבדי' וכמ"ש כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדי' לכן עונשו שש שנים יעבוד את רבו ואח"כ שקבל עונשו ובשביעית יצא לחפשי חנם כי עבדי הה ולא עבדי' כבתחלה כמו שיתבאר ובזה יתורץ מה צריך להזכיר שש שנים יעבוד והיה די שיאמר בשביעית יצא וכו' בלבד ואם אמור יאמר אהבתי וכו' אז עבר גם על לא יהיה לך אלקי' אחרים כי ברצונו הפשוט נשתעבד תחת רבו ולכן והגישו אדוניו וכו' כמו שיתבאר ובזה יתורץ דהל"ל אשר תדבר להם אבל אמר אשר תשים לפניהם ירמוז שתושם מצוה זו לפניהם ובין עיניהם לזכרון תמיד אך הם עבדיו ית' כמ"ש אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכו' ולכן לא ימכרו ממכרת עבד לעולם ועי"כ וודאי שיקיימו כל המצות ולכן הוקדמה מצוה זו לכל המצות אחר ענין עשרת הדברות כנז' והרי זה כנגד העבד עצמו שלא יגרום ויביא את עצמו לידי כך וגם כנגד הקונה אותו אמר באופן אחר אשר תשים לפניה' כלומר כי הדור הזה עצמו הה עצמן היו עבדי' במצרי' וידעו את נפש הגרי' והעבדי' המשועבדי' בעבודת פרך וראו בעיניהם אשר הוצאתי' לחירות ורחמתי עליה לכן אל ירע בעיניכ' לשלח גם הם את אחיה' העברי' חפשי' ובשביעית יצא לחפשי חנם כי עבדי הם ולא עבדי' לעבדי' הם. וזה טע' אל סמיכות פרשת עבד. עבדי' כי לכן ראוי שתרחמו על העבדי' גס יפרש עברי עם פסוק אשר הוצאתיך מארץ מצרי' מבית דרך שלישי במ"ש אשר תשים לפניה' כלומר תסדר אלה המשפטי' לפניה' של כל המצות ותקדימ' לכול' כמו שבארנו וכמו שיתבאר בע"ה: כי תקנה נודע שדין זה אינו אלא בעבד שהוא עצמו טברי וגם שנמכר בגניבתו ע"י ב"ד וגם שאין שנת השמיט' מוציא אותו רק שביעית למכירתו וגם שאם יש לו אשה רבו חייב במזונותיה וגם שאין רבו מוסר לו שפחה כנענית אלא א"כ יש לו אשה ובנים ובזה נבוא אל הביאור אמר כי תקנה יען כי אתה הוא הנקנה אבל אין הוא עצמו המוכר כי בית דין מוכרין אותו מה שאין כן במוכר את עצמו דביה כתיב כי ימוך אחיך ונמכר לך ולא אמר ותקניהו ומאחר שהשמיענו כאן לא חשש במשנה תורה להזכיר בלשון קניה רק מכירה כי ימכר לך אחיך העברי וכו' גם להורות על זה אמר כי תקנה עבד כי כיוון שנגמר דינו בב"ד נמכור הרי הוא עבד גמור מקודם הקניה דאל"כ הל"ל כי תקנה עברי לעבד גם הזכירו בלשון עברי ולא אמר ישראלי או יהודי או

אחיך או נמכר לעבד ולהורות שאין שנת השמיטה מוציאתו לא אמר כי תקנה עבד עברי בשביעית יצא אלא פירש שש שנים גמורות יעבוד ובשביעית של עבודה יצא לחפשי והודיע כי אין חיוב עבודת שש שנים גמורות אלא למי שיוצא לצאת חנם אין כסף אבל אם בא גואלו לפדותו יוצא לחפשי פחות מבן שש בגרעון כסף כנודע וז"ש יצא לחפשי חנם אם בגפו יבא בלי אשה בגפו יצא ולא רבו יכול למסור לו שפחה כנענית פן יטמע אחריה לשאר עבד עולם וגם כי תסיר אותו מעבודת המקום כנודע וגם הוא עצמו אינו יכול לישא אשה אחרי היותו עבד כי אין לו ממה יפרנסם ורבו פטור ממזונותיה כי לא נשתעבד ולא נתחייב בזה אבל אם בעל אשה הוא קודם שנמכר לעבד אז כבר ידע האדון שהוא חייב בשארה כסותה ולכן מחוייב לפרנסה כאלו נכנסה עם בעלה ממש וזה לענין חיוב מזונות אבל לא מפני כך תתחייב אשתו לעבוד את הרב גם היא כי לענין זה היא לא עברה על לא תגנוב והרי היא נפרדת ממנו ואין לה חיבור עמו רק כשיצא וז"ש ויצאה אשתו עמו ואח"כ תחחבר באופן שהיא עמו לענין מזונות ולא לענין שעבוד עוד דין אחר יש באם בעל אשה הוא כי אז הרשות ביד אדוניו כמ"ש אם אדוניו יתן לו אשה וכו' וביאר שני הטעמי' אם ענין יכולחו למסור לו שפחה הנה הוא לשהאשה וילדיה תהי' לאדוניה יען פרנס וזן את אשתו העבריה עם שלא היתה עובדת אותו כנ"ל ויהי' זה תחת זה ואם ענין חשש העבד עצמו שיטמע אחריה אין בזה חשש כי כיוון שהיתה לו בתחילה אשת נעורים ועברי' כמוהו מובטחים אנו בו כי הוא יוצא מעצמו בגפו ולא יטמע בשפחה וילדיה וז"ש והוא יצא בגפו לשון הבטחה גם הוא לשון ציווי והוא יצא בגפו ולא יוליך עמו השפחה כנ"ל ואם על ספק רחוק מן השכל יטמע אחריה ואמור יאמר אהבתי וכו' ולהורות כי אין דין נרצע נוהג אלא בנמכר ע"פ ב"ד לזה חזר להזכיר מלת העבד ר"ל העבד הנ"ל שכבר נגמר דינו בב"ד לעבד ע"י שחטא והסיר כבר בטחונו אז מאדון העולם כי לכך גנב להעשיר שלא מפי עליון וגם עתה ככלב שב על קיאו שנית להסי' בעחונו מהקבה"ו כי לא יכול לפרנס לאמר אהבתי את אדוני להיות לי לאדון ואני מתפרנס על שולחנו ושכח את אדון העולם ית' וזו אמירה אחת עוד יאמר אמירה שנית טעם אחר כי נטמע אחר אשתו ובניו אהבתי את אשתי ובני ישאר בחוץ כמצורע והגישו אל הדלת או אל המזוזה שלפני ב"ד העליון ושם יהיה נידון על מעשיו, ולפי שבעוה"ז לא שמע בקול ה' אלקים לשמור מצותיו לכן עתה ורצע את אזנו במרצע וישם בו סומנין כי עבדו של יצה"ר אדוניו הוא ולא אל השי"ת והיצה"ר בעצמו ירצע אזנו כמ"ש ותמיגננו ביד עונינו ואז ועבדו לעולם ואין לו עוד תקומה כלל כיון שלא או ירצה ע"ד רמ"ז ג"כ וידבר בענין עונש מי שלא נתעסק בפריה ורביה כנזכר במאמר הסבא פרשת משפטים

כי מצוה זו שקולה ככל המצות כמו שמצינו בחזקיהו מלך יהודא שגם שביקש הקבה"ו לעשותו משיח ולא עוד אלא שלא נמנע רק לשם שמים כי ראה ברוח קדשו שעתיד מנשה לצאת ממנו ועכ"ז רצו להענישו כמ"ש מת אתה בעוה"ז ולא תחי' לעוה"ב, ואמר האיש הזה אשר בא בגלגול בעוה"ז אם לא נתעסק בפריה ורביה כלל ולא נשא אשה וכמו שבגפו יבא בגפו יצא מן העוה"ז ולא ילוהו לא תורה ולא מעשים טובים שעסק בהם בעוה"ז כנזכר בעון חזקיהו ע"פ, מדרגה ב' היא אם בעל אשה היא ולקח אשה ונתעסק בפריה ורביה ולא זכה הבנות ממנו אז ויצאה אשתו עמו מב"ד העליון לחזור לבא שניהם יחד בגלגול בעוה"ז לחזור ולקיים פריה ורביה ויזכה להבנות ממנה, מדרגה ג' היא אם אדוניו השי"ת נתן לו אשה בתחילה וגם זכה לפריה ורביה אלא שילדה לו בנים זכרים בלבד או בנות נקבות לבד ואף אם הבנים או הבנות הם רבים בתכלית עדיין לא קיים המצוה עד שיוליד זכר ונקבה כי הלכה כבית הלל כנודע אז האשה וילדיה יהי' לאדוניה השי"ת ויש לאשה טוב בעמלם ובעבורם תלך לעוה"ב וזכותם תעמוד לה ולא תצטרך בגלגול בעוה"ז כנזכר במדרגה השנית שלא הולידו כלל שאז ויצאה אשתו עמו לעוזרו בפריה ורביה אף כי היא אינה מצווה בכך אבל עתה לא תחזור כלל בגלגול כי אין האשה מצווית על פריה ורביה אף היא אינה מצווה בכך אבל עתה לא תחזור כלל בגלגול כי אין האשה מצווית על פריה ורביה כנודע ואם לצורך קיבול שכר בעוה"ב מחוייב בפריה ורביה של זכר ונרבה יצא בגפו מן ב"ג נעליון ויחזור להתגלגל בעוה"ז הוא לבדו לגמור ולקיים מה שחסר לו אם זכר או נקבה. מדרגה ד' והיא אם אמור יאמר וכו' והיא שלא נשא אשה כלל ומכ"ש שלא הוליד בנים ובנות אלא שהי' לשם שמים כבן עזאי וחביריו שאמר מה אעשה ונפשי חשקה בתורה שעליהם אמר הכתוב כה אמר ה' לסריסים וכו' דמסרסי גרמייהו מפריה ורביה לאהבת התורס ונתתי להם יד ושם טוב מבנים ומבנות וכו', וז"ש ואם אמור יאמר אותו האיש שרוצה להיות עבד עובד את קונו כל ימיו מבלי טרדת אשה ובנים אהבתי את אדוני הוא השי"ת אהבה גמורה ואת אשתו האמיתית היא התורה מורשה קהלת יעקב אל תקרא מורשה אלא מאורשה כמ"ש ויהי ביום כלות משה כלת משה ואיני בוחר באשתי הגופניות כי אינה אשתי אמיתית גם את בני האמתיים הם התלמידים כמ"ש הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' וכו' וכמי כן את בני הם מעשי הטובים כמ"ש על אלה תולדות נח תולדותיהן של צדיקים מצות ומעש"ט אך לא את בני החומריים אז הקבה"ו מסכים על ידו ופוטרו מעונש מצות פריה ורביה והגישו אדוניו השי"ת אל האלקים להיות לו לעם סגולה משאר בני אדם והגישו לבתי מדרשות אל הדלת או אל המזוזה כמ"ש אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום

לשמור מזוזת פתחי ורצע את אזנו לשמוע ולהבין סודות רזי התורה כמ"ש ה' אלקים פתח לי אוזן לשמוע בלימודים ועבדו לעולם ישאר עבד אל השי"ת לעולם בלי הפסק בטרדת מזון האשה והבנים כבן עזאי ויפטר מעונש קיום המצוה ההיא:

או ירצה והגישו וכו' בענין קיבל שכרו בעוה"ב ע"ד מש"ה ונתתי להם בביתי ובחומותי יד וכו' וז"ש והגישו אדוניו אל האלקים כי לא יענישהו בגיהנם על ביטולו המצוה ואדרבה יכניסהו לג"ע אשר שם האלקים ושכינתו כנודע ויאמר לו פתחו שערים ויבא גוי צדיק וז"ש והגישו אל הדלת או אל המזוזה ויען שעסק כל ימיו בתורה והקשיב אזנו אל דברי התורה ורצע את אזנו במרצע הם שכר' ארבע מאות שקל כסף כמנין מרצע כנזכר שם במדרש הנעלם שהם ארבע מאה עלמין דכסיפין, גם ירמוז במ"ש ורצע וכו' אל מה שנתבאר בספר הזוהר כי כל מי שטרח בעוה"ז בעסק התורה ולא השיג לדעת סודותיה שם מלמדין אותם לו וז"ש ורצע אדוניו וישמיעהו סודות התורה שלא הבין בחייו בעוה"ז, עוד הבטחה אחרת גדולה מאוד שהבטיחו ליהושע בן: חייו בעוה"ז, עוד הבטחה אחרת גדולה מאוד שהבטיחו ליהושע בן ולנטוע רק כאורח נטה ללון היום כאן ומחר בקבר וכמ"ש שוב יום אחד לפני מיתתך וז"ש עברי כאירח העובר ממקום למקום וא"כ אל תאמר לכשאפנה אשנה וז"ש יונה עברי אנכי ותמיד ענין זה נגד עיני ועי"כ ואת ה' אלקי השמים אני ירא, ונודע כי ימי שנותינו בהם ע' שנה וכו' ולכן כל שש עשרות שנים שהם ששים שנה שנותיך הראשונים עבוד את בוראך כי אז יש לך כח וכמ"ש כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה הם ימי הבחרות והכח כי בסוף ששים שנה כבר אתה זקן כמ"ש בן ששים לזקנה ובעשרת שנים השביעים הנקראים בשביעית בתחלת' או בסופם אז יוצא האדם מעוה"ז אל בית הקברות לחפשי כמ"ש במתים חפשי ושם אתה חנם מן המצות ומן מחן שכר כמ"ש כי אין מעשה ודעת וכו' בשאול אשר אתה הולך שמה כמ"ש מי שטרח בע"ש יאכל בשבת וא"כ אל תאמר אתענג בעודי בעוה"ז ואחר לכתי בעוה"ב אשר אין שם לא אכילה ולא שתיה ולא מלאכה שם אקיים המצות כי הנה שם נקרא חנם כנ"ל: אם בגפו יבוא וכו' אחר שבאה עושין המצות שישנם בכל אדם כמ"ש ששם שנים יעבוד בהכרח דיבר עתה בענין השני שאינו בכל אדם רק בתלמידי חכמים הלא הוא ענין עסק התורה ולכן הכל נזכר בלשון ספק אם בגפו אם בעל אשה אם אדוניו ואם אמור יאמר וכו', ואם ענין זה יש בו כמה מינים הא' הוא מי שיגיד ע' שאין בו חכמה כנודע כי האדם עץ השדה זה נקרא עץ וזה נקרא עלה וזה נקרא פרי. וגם נודע כי קודם שהאדם בא לעוה"ז מלמדין לו כל התורה ר"ל החלק הקצוב לו לנשמתו ובבואו בעוה"ז חוזר וזוכר את אשר למדוהו שם לגמור וכו' וזהו סוד ומים תכן במידה בסוד

אין מים אלא תורה והנה אם בעוה"ב אדם שנולד הי' עם הארץ ולא ניתן לו חלק בתורה וז"ש אם בגפו יבא בעוה"ז גם פה לא יוכל לדעת מאומה ובגפו יצא מן העוה"ז, הב' הוא אם בעל אשה הוא אם שם הי' ת"ח ובעל תורה והיתה התורה ההיא קנויה לו מחלקו כענין האשה וז"ש אם בעל אשה הוא טרם יבא בעוה"ז הנה מובטח לו שישיג בעוה"ז אותם התורה והמצות שלמדוהו ויצאה אשתו עמו בצאתו מן העוה"ז כמ"ש אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ודו"ק ותשכח שלא אמרו והתלמוד אלא ותלמודו חלק הראוי לו. ולכן אם בעל התורה הוא ושליט עליה לדרוש בה ולחדש בה חדושים כבעל השליט על אשתו וכמ"ש אילת אהבים וכו' ויצאה אשתו עמו כל החדושים שחידש כנזכר בס' הזוהר בפ' בראשית ובפ" בלק וכמ"ש בשכבך תשמור עליך וכו', הג' הוא אה' לא זכה לשיחדש מעצמו רק שלמד תורת חכם אחר וקבלו לאדון עליו והוא אשר נתן לו החכמה במתנה לא שהיתה חלקו של זה וז"ש אם אדוניו יתן לו אשה אז האשה היא התירה עצמה שלמד מן החכם ההוא וגם וילדיה הם התלמידים שלמדם העבד הנ"ל כמ"ש הנה אנכי והילדים אשר נחן לי ה' אלו התלמידים שנקראים ילדים הנה האשה וילדיה הכל יהיו לטוה"ב לאדוניה הראשון אשר חידש התורה' הזו הנקראת אשה וגם הילדים האלה על שמו של הראשון נקרא כי תורתו למדו ע"ד משה ע"ה כי כולנו נקראים תלמידיו וזה שלא חידש בתורה מדעתו יצא בגפו בלתי התורה ההיא כי אינה שלו ואמנם. פשוט הוא כי יותן לו שכר טוב לעוה"ב על שעמל ועסק בתורה ההיא ועל שלימדה לתלמידים אבל הענין ההוא לא תהי' נקראת על שמו לא התורה ולא התלמידים, הד' היא אם זה שעסק בתורה של זולתו אמור יאמר שני אמירות אחת בעוה"ז ואחת בעה"ב אהבתי את החכם הראשון וקבלתיו לאדון לו ומפיו אנו חיים כי אין בי כח לחדש בתורה מדעתי גם אהבתי התורה ההיא שכבר אני טורח בה כל ימי כאלו הוא חלקי ואשתי גם אהבתי את בני אלו התלמידים ולכן איני רוצה לצאת חפשי וריקך מכולם אז והגישו אדוניו אל האלקים בעוה"ז בבתי מדרשות אל הדלת וכו' ע"ד אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי לשמור מזוזות פתחי ורצע אדוניו החכם הנ"ל את אזנו במרצע להשמיעו דברי חכמה בתכלית וז"ש שמושה יותר מלמודה ועבדו לעולם והרי זה כנגד אמירה ראשונה בעוה"ז גם יאמר אמירה שנית בעוה"ב כי חפץ הוא להיות עבד לו גם שם ואז אדוניו הנזכר יגישו בזכותו אל ג"ע אשר שם האלקים ואח"כ יוליכנו אל בית מדרשו' אל הדלת והמזוזה ושם יהיו אחד מתלמידיו שומע תורתו ורצע את אזנו בישיבה העליונה ועבדו שם לעולה ועד כיוון שלא זכה גם הוא להיות ראש ישיבה לעצמו ומחדש חידושים בתורה מדעתו ועבדו לעולמו של יובל חמשין אלף דרין דעתיד הקב"ה לחדש את עולמו

וכל נשמה תשוב לשרשה כנזכר בס' הזוהר. או ירצה ג"כ ע"ד רמ"ז טנין הנפש והרוח. ואלה המשפטים וכו' שאר משפטי התורה הם הדינין: דף פה ע"ב: דף פ"ו ע"א: האחר עם ילדיה המצות שנולדו בגללן יחזרו לבעל האשה ההיא וזה האיש יצא בגפו זולתן כי לא שלו הם ולא באו רק להצילו מן גיהנם וצריך שאחר שנתקן ואינו צריך לסיוען והלכו להם יוליד הוא בחנם ומעש"ט הוא לידו והוא יצא מן העוה"ז בגפו עם הילדים ההם שהוליד בהיותו יחידי אח"כ בלתי סיוע הנ"ל: או ירצה אם בגפו וכו' אם הרוח הנ"ל לא עשה פירות להכריח את הנפש ונשאר הוא לבדו ולא תקנה בגפו יצא מן העוה"ז והנפש שלא נתחברה עמה בעבודת קונה יורדה למט' בגיהנם אך אם הרוח הי' שליט על הנפש כבעל באשתו ונתחברו בעבודתו ית' ויצאה אשתו עמו כי כאשר תשיב הרוח אל האלקי' אשר נתנה גם נפשו תהי' שורה עמה בצרור החיים שיש אל הרוח עם השי"ת אם כו' חזר לבאר ענין אם בגפו יבא הנ"ל כי יש בו שני בחינות הא' כי סיבת שהרוח לא נתחבר עם הנפש הוא כי אדוני הוא היצה"ר מלך זקן וכסיל שליט עליו והי' לו לעבד ואז נחן לו אשה נפש אחרת רעה הנקראת שפחה כנענית עם היותו הוא עבד עברי כנ"ל וילדה לו בנים או בנות שידה ושידות זכרים ונקבות ע"י עברותיו ביטול מצות עשה הזכרים וקיום מצות לא תעשה הנקבות כמ"ש ז"ל כל העושה עבירה קנה לו קטיגור א' הנה בצאתו מן העוה"ז האשה וילדיה הנ"ל תהי' לאדוניה מלך זקן וכסיל הנ"ל בסוד ותשליך במצולו' ים כל חטאותם הוא סאמ"ל ולילית מצילות צלמות נחש וקרבו ובסוד ונשא השעיר עליו את כל עונותיו הוא עזאזל שטן ונפרדי' ממנו והוא יצא בגפו לידון בגיהנם וזהו אם עשה תשובה קודם שמת כי לכן האשה וילדיה תהי' לאדוניה ונפרדי' ממנו ועכ"ז צריך עונש גיהנם כי עשה התשובה לעת זקנתו מפחד המיתה ולא מאהבת האמת והשנית היא שלא עשה תשובה כלל גם בעת פטירתו וז"ש ואם אמור יאמר העבד בבחרותו בעוה"ז יאמר גם בזקנתו בסוף ימיו אהבתי את אדוני היצה"ר ואת אשתי ובני הנ"ל ולא אשוב בתשובה ע"ד משז"ל אמר בתחלה שש יאמר בסיף שש וכו' ואיני חושש לצאת חפשי מן העבירות שבידי ולא אשוב בתשובה אז אין לו תיקון כלל אפילו על ידי גיהנם אבל אדוניו בעצמו הוא היצר הרע חוזר לינקום ממנו כנודע והוא יגישנו אל האלקים בב"ד העליון ולא יניחוהו אפילו בעת שנידון לכנס שם אבל הכנענים ובעבורם לא אצא חפשי אז והגישו וכו' כמו שנבאר הטעם, ולכן נתחיל לתת טעם מצוה זו מתחלתה אמר כי תקנה וכו' שש שנים יעבוד וכו': והענין כי זה כפר בשתי פינות יסודות התורה כולם הא' כי הקבה"ו יצר את העולם בששת ימי עולם שעליהן נאמר וערבה לה' מנחת יהודה וכו' כימי עולם וכשנים קדמוניות הארץ ומלואה וחילק טוביתי' לאשר רצה והעשיר

לזה והעני לזה וכיון שכן למה זה עבר על לא תגנוב מן העשיר מה שהקבה"ו יצר ונתנו לו במתנה ועוד כפר ביציאת מצרים שהוציאו הקבה"ו להיות לו עבד וזה ע"י שגנב גרם לצאת מתחת הקבה"ו ונמכר לעבד לבשר ודם, וב' פינות אלו נרמזו בפסוק אנכי אנכי הוא מנחמכם כי לא תתייאשו מן הנחמה בראותכם עוצם הגלות כי גם אם לא הי' בידכם רק שתי אמונות אלו יספיק לגאליכם הא' אנכי עשיתי ארץ והב' אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך וכו' וענין זה של שתי אנכי אנכי הנ"ל הוא אשר מנחמכם וזה יורה מלת הוא, והנה בעת קריאת שמים וארץ כתיב יצרתיך עבד לי אתה גם ביציאת מצרים כתיב כי לי בני ישראל עבדים וכו' והענין כי אפי' בהיותם במצרים עבדים לפרעה מאז לי בני ישראל עבדים כי אני הוא שהכנסתים תחת שעבודם כמ"ש ועבדום ועינו אותם ת' שנה וגם אחר שהוצאתים משם עבדי הם כאשר הוצאתי אותם מארץ מצרים וא"כ לא ימכרו ממכרת עבד וזה שגרם בעצמו למכור לעבד כפר בחידוש העולם וביציאת מצרים לכן שש שנים יעבוד לזולתו לבשר ודם כיוון שלא זכה כי אני עשיתי שמים וארץ בששת ימים ולא עוד אלא שמהראוי שהעבדים ישרתו את מלכם ואני כביכול בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית בראתי שמים וארץ ועבדתי ששת ימים במלאכה וערכתי לפני אדם שולחן והבאתי ביום הששי על שולחן ערוך כנודע ואח"כ ביום השביעי נחתי מעבודתם וכיון שכפרו בטובתי לכן גם הוא יעבוד ששת שנים ובז' יצא לחפשי, וא"ת הנה זה הי' רשע ונמכר בגניבתו א"כ יעבדני לעולם כיוון שקניתיו בדמים לזה הקדים כי תקנה עבד כי הנה הוא עבד כמוך בני אברהם העברי שבא מעבר הנהר אב הראשין וכל האבות אבר"ם א"ב ר"ם וכמ"ש ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי והוא כינויו האמיתי משא"כ בשאר האבות יצחק ויעקב וי"ב שבטים ועליו נאמר הלא אב אחד לכולנו ואין לך להתאכזר יותר מדאי עליו כי בני האב ההוא אתם שניכם גם הלא אל אחד בראנו ושניכם עבדים שלי וראוי שתאמינו בי כי אני בראתי העולם בששת ימים ובשביעי יצאת לחפשי ולכן אנכי מצוה אתכם לשלח כל אחד את עבדו העברי מקץ שש שנים ולא יתאכזר עליו כאשר עשו דורו של צדקיהו כנז' בהפטרה דפרשת משפטים, ואמנם אם העבד יכפיר בטובתו של הקב"ה המרחם עליו להוציא חפשי בשביעית ואמר יאמר אהבתי את אדוני וכו' אז והגישו אדוניו אל האלקים בב"ד התחתון אשר שם האלקים ונצב בעדת אל יען כפר באלקים של מעשה בראשית כמ"ש בראשית ברא אלקים וכו' ויברא אלקים וכו' גם כפר באלקים של עשרת הדברות אנכי ה' אלקיך וכו' והנה הוא האדון האמיתי שבו כפר העבד הזה ושם לפניו והגישו אל הדלת וכו' כי שכח ענין וראיתי את הדם על המשקוף וכו' ועי"כ הצלתי אתכם מיד המשחית והוצאתי אתכם

ממצרים ועי"כ קניתי אתכם לעבדים ועל כל זה הלך וקנה אדון לעצמו ושכח גם מה ששמע אזנו בסיני אנכי ה' אלקיך לכן ורצע אדוניו את אזנו על הדלת וגם יהיה במרצע כי שכח מה שקנה הקב"ה אותנו לעבדים כשגזר בין הבתרים ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה כנ"ל על כי לי בני ישראל עבדים וכן מרצע בגימ' ת' ובזה יקנהו לעבד עולם כיוון שכפר באדונו העליון המוציאו בסוף שש שנים ולא רצה כי כפר בחידוש העולם הנברא בשש ימים כנ"ל גם כפר ביציאת מצרים כנ"ל והנה הוא מוזכרת חמשים פעמים בתורה כנז' בס' הזוהר לכן יעבדו לעולמו של יובל חמשים שנה: דרך רמ"ז בענייני עסק המצות והתורה כי תקנה וכו' טרם כל המשפטים והמצות הקדים היראת חטא ולכן אלה הם המשפטים והדינים העוברים על האדם בעוה"ז ולכך תשימה כשולחן ערוך על פניהם לבלתי יחטאו ויהיה זה ענין סמיכות הפרשיות ובא לבאר מ"ש למעלה ובעבור תהיה יראתו על פניכם וכו' הנה ע"י אלה המשפטים תהיה יראתו על פניהם, וזה עניינם כי תקנה וכו' אתה הגוף הנמצא בעוה"ז כאשר תקנה הנשמה העליונה ותכנס בך צריך לדעת כי אדם לעמלה של תורה יולד להיותך עבד הקב"ה לעבדה ולשמרה במצות עשה ולא תעשה וכמ"ש יצרתיך עבד לי אתה ולא להתענג בהבלי העוה"ז וז"ש כי תקנה עבד גם תשים נגד עיניך כי גר אתה בעוה"ז כמ"ש כי גרים ותושבים אתם עמדי ולא באתה להתיישב לבנות יהוצדק ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה שיהי' עומד לפניו כעבד בכלל שרפים עומדים ממעל לו לעולם בלי הפסק וז"ש ועבדו לעולם כדרך העבדים העומדים נצבים לפניו תמיד: אם יקום וכו' ורפא ירפא הנה רפואה הבאה לאדם ע"י השי"ת איננה ע"י צער ולכן אין הפ"א דגושה אלא היא רפויה כמ"ש רפאני ה' וארפא אבל רפואה הבאה לאדם ע"י בשר ודם יש ברפואתה צער כנודע לכן הפ"א של ורפא ירפא שתיהן דגושות: כי יתן איש וכו' אם ימצא הגנב שנים ישלם רז"ל אמרו כי מה שהחמירה התורה בגנב שישלם שנים משא"כ בגזלן שאינו משלם אלא קרן לפי שהגזלן השוה כבוד עבד לכבוד קונו וכו' ויקשה לזה שהרי כך הוא טבע כל העולם וכמ"ש ר"י בן זכאי לתלמידיו הצדיקים יהי רצון שיהי' עליכם מורא שמים כמורא בשר ודם ותו לא א"כ אין ענין זה נוהג בגנב בלבד לשיענש על זה, והנראה לי בזה כי טוד יש בזה טעמים אחרים נשוים בטעה הנ"ל ולא זכרום רז"ל להיותם כלולים בטעם הנ"ל אל היודע וזה כי הגזלן נסיבת עשותו הגזילה בפרהסיא והשוה כבוד היוצר ובריותיו ולכן הבריות נזהרים ממנו משא"כ בגנב שאין בני אדם מכירין בו ואינם יכולים להזהר ממנו ועוד כי הגוזל בפרהסיא בעליו מכירין בו ובאורך הזמן יוציאו הגזילה מידו בדין משא"כ הגנב בסתר ועוד כי הגזלן בפרהסיה סופו לחזור בתשובה מפני יראת השופטים או הבושת

מבריות משא"כ בגנב: מלאכתך ודמעך לא תאחר וכו' ירצה בדרך רמז אל מ"ש בגמרא אנא נסיבנא בשיתסר ואלמל' נסיבנא בארביסר הוי אמינא גירא בעינא דשטן כי לקיחת האשה בבחרות מסיר ההרהור בב"א שלא יבא להשחית זרעו וז"ש מלאתך ודמעך טיפת זרעיך כעין דמעת העין כשמלא ימי הקטן ותגדיל בן י"ג שנה לא תאחר כי תיקח לך אשה ולא תבא לידי ההרהור ועי"כ בכור בניך הנולד מטפת זרעך הראשונה תוכל לתנו לו משא"כ אם תשחית טיפות זרעך הראשונות שאז הבכור ההוא איננו לי רק מקור משחת וכדרך שנשתבח יעקב אבינו ראובן בכירי אתה כחי וראשית אוני, ראשית בכורי אדמתך טפות זרעך הרחשונות הגופניות מחומת האדמה אשר ממנה לוקחתה תביאנה בלשון ביאה ולא דרך השחתה בית ה' אלקיך אין בית אלא אשה אשר הוכיח לך ה' אלקיך וא"כ תעשה לא ימותו בניך הקטנים היונקים וז"ש לא תבשל גדי בחלב אמו ולכן: ואנשי קודש צריך שתהיון לי גם אחר שלקחת אשה יקדש עצמך במותר לך. ובשר וכנ"ל כאשר הנפש קדושה המשכלת אשר באדם נמשכת אחר תאות החומר הנקרא בשר אשר ר"ת הוא "בושה "סרחון "רמה הנה היא נטרפת ביד הקליפות שהם חיות רעות אשר בשדה החצון שעליו נאמר ואם בשדה מצאה ואמנם העונש שלה כי כשתמות לא תקרב על המזבח העליון ע"י מיכאל הכהן העליון להיותה מאכל קרבן לה' וז"ש לא תאכלו אבל מה יעשה ממנה לכלב תשליכון אותו שיקריבוה קרבן פסול במזבח הקליפות וסמא"ל שהוא הכלב העניון תמורת מיכאל הוא יטרפוה וז"ש לכלב וכו' ועליו נאמר מיד כלב יחידתי: והשביעית תשמטנה וכו' רז"ל הקשו כי ויתרם תאכל חית השדה מיותר כי אין זה בכלל הציווי ותירצו בא להקיש מאכל האביון למאכל החיה וכו' כפרש"י והנ"ל דאם יש אדם עשיר שיש לו שדות וכרמים הרבה ויש בפירותיהן די סיפוקו לפרנס עצמו וביתו וכל עניי אותה העיר למה יאסר עליו ללוקטן יחד ואז יתפרנס הוא וביתו ומיטב כי יתרם יפזר לאביונים כי כן כתיב יאכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה ואז האביונים ימותו ברעב, לז"א דע לך כי המצוה אשר אנכי מצוך היא שהשביעית לא תלקוט ותצניע ע"ד הנ"ל אבל תשמטנ' ונטשתה הפקר בשדה ולא תלקטנה ושם ילכו אביוני עמך וילקעו בידם ויאכלו ואפילו שאתה יודע שיש די לאביונים בהם אל תחוש אם יתרם של האביונים שעדיין לא לקטו תאכלם חיית השדה והטעם לזה כי כל כוונת לשתדע כי לה' הארץ לכן תניחה הפקר גמור מוחלט לאדם ולבהמה וז"ש תשמטנה ונטשתה הפקר כאילו אינה שלך כלל משא"כ אם תלקוט פירותיה בידך שאז יראה כאלו אתה הוא בעל השדה ומשלך אתה נותן לאביונים, גם אפשר טעם אחר בע"פ כי גזירת הכתוב הוא משום שמי שלא יהי' עשיר ע"ד הנ"ל יעשה בזה ויאכל הוא וביתו והאביונים

ימותו ברעב, ראשית בכורי וכו' נכתב ביאורי לעיל בפסוק מלאתך ודמעך וכו' ע"ש: לא תהיה משכלה וכו'. דרך רמז נודע אל חכמי האמת ענין הנפלאים או הקטנים המתים בקטנותם כי הסיבה היא לפי שבגלגולם הראשון נתחייבו כרת או מיתה בידי שמים ולאיזה סיבה האריכו ימים או שכשחטאו הי' זקנים ועברו מידי כרת ולכן מתגלגלי' שנית ונכרתי' בקטנותם ומתי' מיתה תנינא גם נודע שאין מגלגלין חובה אלא ע"י חייב כי בהיות האדם חוטא חטא הגורם לשימותו בניו קטנים מזמין לו אותם הנשמות שיתגלגלו בבניו וימותו קטנים והרי זה טעם א' אל המגולגלי' עוד יש בחינה שנית של מגולגלי' וזה לפי שלא רצו לקיים מצות פריה ורביה ומתו עירים לכן צריכים שנית להתגלגל הרי הם שתי בחינות מגולגלי' הא' היא בהיות האשה משכלת בניה זה יורה היות הקטנים ההם מבחינה ראשונה מאותם חייבי כריתות הב' הוא להיות שלא הוליד בנים ונשמה אל העקרה וז"ש לא תהי' משכלה ועקרה בארצך ולא יצטרכו שני בחינות אלו וזה יהי' הוראה כי אתם צדיקים ולא תצטרכו אל הגלגול וזה כי ע"י את מספר ימיך אמלא וע"כ לא תצטרכו להתגלגל באותם הנפלים אשר האשה משכלת ומתים קטנים וגם אשתך לא תהיה עקרה ולא תלד בנים כי הרי ממלא אתה את ימיך ומוכרח הוא שיתן לך השי"ת כי אם מלאת ימיך הרי אין לך ימים לשתתגלגל בהם כי כבר נודע כי כל הגלגולים אינם אלא בהמשך זמן חיים הקצובים לו בלבד: הנה אנכי שולח מלאך וכו' קשה מאוד כי אף גם אחר שחטאו בעגל כשאמר להם הקבה"ו ושלחתי לפניך מלאך חרה להה מאד וישמע העם וכו' ויתאבלו וכו' והרבה משה בתפלות רבות וא"כ עתה שישראל קבלו התורה מה הוצרך הקב"ה ומה ראה לאמר להם הנה אנכי שולח מלאך וכו' וגה משה וישראל איך לא דברו מאומה ושתקו והודו. והענין כי המלאך ההוא של פרשת כי תשא הוא מלאך ממש וזה יורה באומרו שם מלאך סתם ועוד שלא אמר וגירש אלא וגרשתי כי להיותו מלאך אין בידו לגרש אבל אני אגר שם אבל המלאך הזה הוא שיתוף שם הוי"ה בשם אדנות הנודע כי הם בגימ' מלאך והוא הנודע לחכמי האמת הנקרא שכינת עוזו הנקרא מלאך הברית ונאמר ומלאך פניו הושיעם וזהו ענין כי ילך מלאכי הנ"ל כאן ולא נאמר מלאך וז"ש כי שמי בקרבו הוא שיתוף שם הויה בשם אדנות כנ"ל ולכן אמר כאן כי המלאך הזה בידו הוא לשמרך ולהביאך הוא עצמו ולכן השמר מפניו אל תמרה פשע. ואמנם טעה שליתות השכינה עתה הוא כי כבר שם הוי"ה עצמה נגלית עליה' במעמד הר סיני וכמ"ש ישראל רצונינו לראות את מלכינו וכמ"ש אנכי ה' אלקיך ועתה שכבר ניתנה תורה תזכה שם הוי' להתעל' כמ"ש זה שמי לעולם לעלם כתיב והשכינה שם אדנות וזה זכרי תתגלה מלכות' בעולם כי עליה נאמר הנה אדון הברי' אדון כל הארץ

ודי בזה: אם בגפו וכו' ע"ד רמז. אם נפש האדם שבאה בעולם הזה להיותה עבד השי"ת כנ"ל כי תקנה עבד עברי וכו' אם בבואה באה בגפו להשתדל בענין גופו ולא בענין נפשו והיה רשע גמור אז יצא מן ג"ע העליון על שנתטסק בענייני גופו ואם צדיק גמור הוא הנקרא בעל אשה ושלט על גופו הנק' אשה אז יזכה כי בתחיית המתים גם אשתו תצא מן הקבר ותחיה עמו ואם בינוני הוא שלא היה בו יכולת לשלוט על גופו הנקרא אשתו רק אדוניו ית' יתן לו אשה במתנה מידו יתן לו האשה הנ"ל שתשתעבד לו ועי"כ יעשה מצות הנקראי' בנות ויעסוק בדברי תורה הנקראים בני' לכן האשה וילדיה תהי' לאדוניה ית' והוא יצא מג"ע בשביל שרדף אחר גופו ולא נתקיי' בעבודתו וממשלתו שהשליטו אדוניו על גופו. אך אם אמור יאמר אהבתי את אדוני הוא השי"ת ואת אשתי ובני הנ"ל. ושניהם כאחד טובי' חציו לה' וחציו לכם אז ישלחם הקב"ה להחזירו בתשובה גמורה ויפתח אזנו בתורה ויגישנו אל דלת בית המדרש ועבדו לעולם ככל הצדיקים הגמורים כי במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. וכו': ויקחו לי תרומה וכו'. וא"ו זו הנוספות במילת ויקחו כי הל"ל דבר אל בני ישראל יקחו לי תרומה. היא מורה ענין סמיכות פרשיות אלו וכוונתו לתרץ קושיא גדולה והיא למה בפ' כי תשא הרע למשה מאוד מ"ש השי"ת ושלחתי לפניך מלאך ואמר אם אין פניך הולכים וכו' ובפ' משפטי' כשאמר לו הנה אנכי שולח מלאך לפניך שתק ונתרצה אבל הענין הוא כי עתה אמר השי"ת למשה אל ירע בעיניך מה שאמרתי הנה אנכי שולח מלאך כי אין זה אלא בעוד שאין לכם מקדש או משכן אמנם כמו כן אם ירצו ויקחו לי תרומה וכו' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם שאז בעבודתו וממשלתו שהשליטו אדוניו על גופו. אך אם אמור יאמר אהבתי את אדוני הוא השי"ת ואת אשתי ובני הנ"ל. ושניהם כאחד טובי' חציו לה' וחציו לכם אז ישלחם הקב"ה להחזירו בתשובה גמורה ויפתח אזנו בתורה ויגישנו אל דלת בית המדרש ועבדו לעולם ככל הצדיקים הגמורים כי במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. וכו':

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת תרומה

ויקחו לי תרומה וכו'. וא"ו זו הנוספות במילת ויקחו כי הל"ל דבר אל בני ישראל יקחו לי תרומה. היא מורה ענין סמיכות פרשיות אלו וכוונתו לתרץ קושיא גדולה והיא למה בפ' כי תשא הרע למשה מאוד מ"ש השי"ת ושלחתי לפניך מלאך ואמר אם אין פניך הולכים וכו' ובפ' משפטי' כשאמר לו הנה אנכי שולח מלאך לפניך שתק ונתרצה אבל הענין הוא כי עתה אמר ה' למשה אל ירע בעיניך מה שאמרתי הנה אנכי שולח מלאך כי אין אלא

בעוד שאין לו מקדש או משכן אמנם כמו כן אם ירצו ויקחו לי יהיה מציאות שאשכון גם אנכי בתוכם זולת המלאך הנ"ל וז"ש ויקחו בתוספות וא"ו כלומר מה שאמרתי למעלה אמת הדבר וגם אם יוסיפו המנה נוספות ויקחו לי תרומה וכו' אז ושכנתי בתוכם גם אני וזה יורה כי לא משנאתו אתכם אמרתי הנה אנכי שולח מלאך וכו' אבל אחר עון העגל אמר ושלחתי לפניך מלאך כי לא אעלה בקרבך וכו' אלא המלאך לבדו ואז נצטער משה ואמר אם אין פניך הולכים וכו' ולהבין ענין הפרשה נקדים מ"ש רז"ל כי שלשה תרומות נזכר כאן רמז לג' תרומות תרומת המשכן והאדני' ותמידין. ואמנם תרומת התמידין נזכר בפ' כי תשא מחצית השקל העשיר לא ירבה וכו' ותרומת המשכן והאדנים היו בנדבת הלב הן רב והן מעט וגם כי בתמידין היו לוקחים מעות ומערבין הכל ולוקחין בהם תמידין אבל כאן זה מביא זהב וזה מביא תכלת וזה עצי שיטי' וכו' וכמו שהן נשארין במלאכת המשכן בלתי תערובו' והטעם לפי שנדבת המשכן והאדנים היה לשישרת הקב"ה שכינתו בתוכם ורצה השי"ת לנסות את אשר יש בלב כל אחד מהה היש לו רצון טוב ואהבה יתירה יותר מחבירו ולכן הניחם בבחירתם כפי נדבת לבם ולא עוד אלא שהלואי שיתנו ברצונם הפשוט ויתרצה לשכון בתוכם והניח כל נדבת אחד מהם לבדה לשיהיו לו זכרון במעשה המשכן כפי מה שנתן ואם יהיה איזה עני ולא יתן רק דבר מועט כבר גלוי לפניו ית' כי נדבת לבו יתירה על העשיר אלא שאין ידו משגת ולכן אין ממשכנין על נדבה זו כמו על הצדקות והקדשות והתמידין ע"י השקלים כנודע ואמנם נדבת השקלים הוא לכפר על הנפשות וכל הנפשות לו הנה קטן וגדול שם הוא וכולן שוין במדרגתן וצריכין כפרה שוה זה כזה ע"כ העשיר לא ירבה וכו' כי בנפשות לא שייך עשיר ועני וז"ש לכפר על נפשותיכם וגם לסיבה זו ממשכנין עליהן כי לא יחפוץ בהשחתת הנפש ההיא ולא ידח ממנו נידח וזכין לאדם בע"כ בענין הנפש אך לא בענין ממון כנודע. ובזה נבא אל הביאור אם ענין הזכרת ג' פעמים תרומה אם ענין כמה שינויי לשונות הוזכרו בהם. והענין כי גם לסיבת הנ"ל רצה השי"ת לבל תהיו נדבה זו כדרך נדבות הקהל שקם השליח ציבור עה הגבאים בהיות הכל נקהלים יחד ומפרטי' נדבותם או לפחות להיות גבאים מחזרים מבית לבית לגבות נדבותם עי"כ אולי איזה מהם לא היה בלבו ליתן מאומה ועכשיו יתן מפני הבוש' של הקהל והגבאי' או לפחות המה בדעתו ליתן דבר מועט ועי"כ יוסיף הרבה ולא בחר ה' באלה כנ"ל ולכן ציוה כי כל יחיד ויחיד בהיותו בביתו שאז אין לו ממי' יתבייש שם יקחו הם מעצמן ויפרישו התרומה אשר בדעתם ורצונם ליתן לשם שמים ולא מפני הכבוד. וז"ש ויקחו לי לשמי וגם אמר ויקחו שלא לנוכח וביאר הסיבה והוא כי עי"כ נמצא בהיות כן הדבר נמצא

כי אח"כ כאשר תקבלו אתם הגבאים את הנדבה הנה תהיו מאת כל איש וכו' כי אין איש אלא צדיק כנודע והוא אותו אשר יתננה בעבור אשר ידבנו לבו ברצונו לא בהכרח מפני הבושה ומאת אלו הנ"ל תקחו אתם הגבאים את תרומתי הנ"ל הנפרשת לשמי כי הנתינה מפני כבושה אינה תרומתי לי לשמי וז"ש תרומתי גם ירמוז כי הנודב שלא לשמה אין פיו ולבו שווין נודב והלב אינו רוצה בכך אבל זה ידבנו לבו ממש עוד אחרת כי האחר שלו שתי לבבות הא' ליתן והא' שלא ליתן אבל זה שתי לבבותיו נעשין אחד לתת וז"ש לבו ולא אמר לבבו ובזה יובן מה שהוצרך להקדים דבר אל בני ישראל והענין אל תדבר אל הגבאים כנ"ל רק אל בני ישראל כי כל אחד מהם יקחו לי תרומה בהיותו בביתו כי עי"כ יוכר היות הנדבה לי לשמי כנ"ל גם באומרו לי יורה אל הנ"ל והוא כי נדבת של השקלים היא להם לכפר על נפשות' אך זו היא לי לשאשכון בתוכם וע"כ צריך שיהי' בנדבת הלב כנ"ל: ואם נפרש קרוב אל הדרך והוא זה דבר אל בני ישראל וכו' כלומר אל תלכו אתה ואהרן ואלעזר ואתמר והנשיאי' מבית לבית לשאול תרומה מאתם כי עי"כ יתביישו מכם ולא תהיו תרומת' נדבת לבם כנ"ל אבל דבר אתה אל בני ישראל שהם בעצמם ימנו גבאים אחרים שאינם ממדרגתכם. והם יקחו מהם התרומה ועי"כ יהיו נדבת לבם כי כיון שאין הגבאי' גדולי הערך לא יתביישו מהם. והנה כפי הדרך הנ"ל יש טעם מפסיק בויקחו לי תרומה ומ"ש מאת וכו' דבוק עם סופו מאת כל. איש וכו' תקחו וכו' אבל כפי זה הדרך דבוק עם תחלת הפסוק ויקחו לי הגבאים תרומה מאת כל איש וכו' ואחר אשר גבו אותם הגבאים תקחו את התרומה אתם משה ואהרן ואלעזר ואיתמר את תרומתי מיד הגבאים הנ"ל כנודע אלה פקודי וכו' על פי משה ואהרן וכו' ביד אתמר וכו' כי הם הגזברים האמיתיים וכאשר הגבאים ובאים ליתנה ביד משה נקרא תרומתי כי כבר יצאתה מיד הבעלים ונכנסה ליד הגבאים: וזאת התרומה וכו' זאת למעוטי תרומת השקלים ירצה זאת התרומה של המשכן היא אשר תקחוה אתם מאת בני ישראל אחר אשר כבר לקחוה והפרישוה בביתם וכבר נקראת תרומה בהיותה אתם בביתם וז"ש מאתם משא"כ בתרומת השקלים אשר לא יפרישוה בביתם כפי נדבת לבם אבל יתנוה לכם בעל כרחם שלא בדרך נדבה באופן שאחר אשר תגיע לידכם אז נקראת תרומה. עוד אחרת כי זאת התרומה אשר תהיו בנדבה ואחר שירצו ליתנה תקחוה ותקבלוה מידם ומאתם משא"כ בנדבת שקלים שהם חייבים להביאה אליכם בהכרח ולכן תראה כי בתרומה זו לא נזכר רק לשון לקיחה ושם לשון נתינה והבאה כמ"ש ונתנו איש כופר נפשו זה יתנו ולא אמר תקחו, עוד אחרת כי השקלים יצטרכו לתת מחצית השקל בכסף בעין כי היא לקנות התמידין אבל זאת תרומת המשכן אינם

צריכין ליתן מעות ואח"כ תקנו אותם הדברים הצריכים למלאכת המשכן אמנם יתנו בין זהב בין כסף בין נחושת בין תכלת וכו'. עוד אחרת ירמוז והיא כי נדבות השקלים שהוא לקנות תמידין ומוספין וקרבנו' ציבור לא יבואו דרך נדבה כי העשיר לא ירבה להיות לו חלק רב בקרבנות חובת הציבור כנ"ל ואם עכשיו בכלל תרומת המשכן הנגבית עתה יביאו אלים וכבשים אל תניחום לצורך קרבנות הציבור אבל מה שתקבלו עכשיו אינו רק י"ג דברים אלו שמהן עשיית המשכן אבל אם יבואו פרים וכבשים מעכשיו לא תניחום לצורך הקרבנות של חובה ואל תקבלום עתה מידם כלל שאר התרומה כמ"ש העשיר לא ירבה כי בקרבנות הציבור צריך שיד כולן תהי' שוה כמ"ש לכפר על נפשותיכם כנ"ל: ועשו לי וכו' ביאר הטעם שזכרנו כי למה תרומה זו נשתנית מתרומת השקלים הטעם הוא כי התרומה הזאת היתה לשיעשו לי מקדש וכו' ולא כאחרת שהיא לכפר על נפשותיכם כנ"ל ואגב ארחי' רמז ענין בכל דרכיך דעהו כי בכל הענינים צריך שיהי' לשמה אם הלקיחה ויקחו לי אם אח"כ ענין העשיה ועשו לי, ומהראוי יאמר ושכנתי בתוכו אבל ירמוז אל מה שאמר בפרשת בהעלותך כי ב' דגלים הי' מלפניו וב' דגלים מאחריו והוא באמצעם כמ"ש ונסע אוהל מועד בתוך המחנות ויהי' שיעור הכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי ונודע כי במקדש הנ"ל ישכון ואח"כ אמר וביאר מקום מעמד המקדש הנ"ל שיהי' בתוכה של ד' מחנות ישראל כנזכר וסרס המקקא ועשו לי מקדש בתוכם ושכנתי: ככל אשר וכו' הרגיש מ"ש שלמה המלך ע"ה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך וכו' לז"א הנה המקדש הזה ככל אשר אני מראה אותך שיהי' כתבנית המשכן העליון השמימי וכיוון שרומז אליו בכל פרטיו כראוי הוא שאשכון בו כנודע כי כל המצות כגון סוכה שופר ולולב וכיוצא אינו רק דמיון אל העליונים הרוחנים ושיעור הכתוב ועשו לי מקדש ככל אשר וכו' ואלו מלת ככל נקשרת עם סוף הפסוק הל"ל ככל וכו' כן תעשו בלתי וא"ו במלת וכן ולא די שהמשכן עצמו כתבנית העליון כי אפילו כל כניו של התחתון כתבנית כלי המשכן העליון וז"ש ואת כל כליו וכו', ונודע ממ"ש הכתוב והשימותי את מקדשיכם אעפ"י שהן שוממין בקדושתן עומדין ולכן קרא את התחתון מקדש כי קדושתו קיימת ולא משכן כי איננו עתיד לשכון תמיד בתוכו כי עתיד ליחרב אבל העליון נקרא משכן גמור כי איננו נחרב כמו התחתון ותמיד שוכן בתוכו, ויען בתחילה לא הזכיר רק עשיית המקדש כמ"ש ועשו לי מקדש ואח"כ בענין התבנית זכר גם ענין כל כליו לזה חזר ואמר וכן תעשו בוא"ו יתירה להוסיף עשיית גם הכלים תבנית הכלים העליונים כדוגמת צווי ועשו לי מקדש כדוגמת משכן העליון: או ירצה כי הרגיש איך אתה מצווה אותנו לעשות המשכן וכליו התחתונים ככל פרטי תבנית העליונים וזה

אי אפשר כמו שמצינו שנתקשה אח"כ משה בענין מעשה המנורה לז"א וכן תעשו לשון הבטחה שאני מבטיחכם כי כמו שצויתי לכם ענין עשייתו וכן תעשו ויהי' כח בידכם לעשותו ובזה יתורץ כפל וכן תעשו וגם ענין וא"ו יתירה של וכן: או ירצה ועשו וכו' ככל וכו' כי ס"ת מקדש ושכנתי בתוכם ס"ת שמ"י והענין הרגיש כי השמי' שמי' לה' וכו' ואיך אניח השמים וארד לשכון בתחתונים לזה הודיע סוד נפלא גדול כי השי"ת וכחותיו הם כשלהבת קשורה בגחלת והוא ועצמותו הוא בשמים וכוחו בארץ והם סוד ברוך הוא וברוך שמו וסוד ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד וענינם כדמיון השמש ואורו הנמשך ממנו שאין בהה פירוד ועכ"ז ניתן השמש במרומים ואורו בארץ (חסר כאן וחבל על דאבדין ולא משתכחין) סממני הקטורת ולכן הי' מספרם כמנין אחד כנ"ל כענין ישראל הנקקא גוי אחד ולכן אשר תקחו מאתם ולא מאת הערב רב שהן מעורבין ואין בהם אחדות ואם תדקדק תראה כי ישראל נקרא אחד כי כן הדבר כי אביהם הזקן הוא אחד ובניו מן רחל ולאה הגבירות הם ח' מן אחד ובניו מן השפחות הם ד' מן אחד הרי כי בני ישראל הבנים עם האב במספרו וכסדר האותיות והמשכן נקרא אחד כמ"ש ויהי המשכן אחד כי י"ג דברים נכללו בו והקבה"ו השוכן בתוכם נקרא אחד כמ"ש ה' אלקינו ה' אחד כי גם הוא נקרא שם הויה ובו י"ב צרופים ועם הכולל הרי אחד ולרמוז דבר זה יותר על נכון התחיל מספר הי"ג דברים בזהב ולא באבני שוהם עם שהם יותר יקרים וחשובים לרמוז כי הנה המשכן הי' לכפר על עגל הזהב המורכב משנים שור וחמור כמ"ש אלה אלהיך ישראל ולא אמרו זה אלהיך זלכן יבא הזהב ראשון א' של אחד שבאלו הי"ג תרומות ויהי' עם שאר המינין כמנין אחד לכפר על הפירוד הנ"ל הנעשה ע"י זהב העגל: ועשו לי וכו' ישראל שלא עשו העגל להיות להם למנהיג אשר ילך לפניהם יעשו לי מקדש ושכנתי בתוכם להנהיג' ללכת עמהם משא"כ הערב רב שעשו העגל מנהיגם לכן לא יעשו לי מקדש לשכנו בתוכם להנהיגם ובזה כמה מעלות טובות למקום עליכם הא' כי הם עשו העגל ואתה עושין המשכן לי שאשכון אני בתוככם ולא העגל והב' כי העגל טמא ושלכם נקרא מקדש בתכלית הקדושה הג' כי הם עשו העגל לשילך עמהם דרך הליכה אבל אני ושכנתי בתוכם דירת קבע ולא דרך הליכה הד' כי הם בקשוהו שילך לפניהם ולא בתוכם ואני אשכון בתוכם לשתהי' השגחתי עליכם בתכלית ע"ד שבארנו בדרך הראשון כמ"ש נוסע אוהל מועד בתוך המחנות גם ירמוז כי אל תחשוב שהמקדש הזה שאשכון בו אניחו מחוץ למחנה ע"ד שנאמר ומשה יקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה שהיא בית מדרשו של משה אמנם מקדש הנ"ל אניחוהו בתוכם תוך המחנה להורות שמחלתי לכם עון העגל כרצונו הפשוט: ונפרש פ' זו ע"ד רמז כאשר פרשוהו

בספר הזוהר על מצות התפילין וכפי הדרך ההוא נבאר המשך הפרשה לידע אצל חכמי האמת היות ג' בחינות במצות התפילין הא' העליונה תפלה של ראש והשנית תפלה של יד והשלישי הקשר של ראש הנקרא אחוריים כמ"ש ז"ל וראית את אחורי מלמד שהראהו קשר של ראש המונח על העורף באחורי המוח שבראש אלו תפלה שבראש מצד פני המוח ותפילין של ראש ושל יד הם כנגד ב' מקדשים ראשון ושני שבשניהן השרה שכינתו על ישראל וכן שני התפילין הנ"ל נקראים מקדש כנודע כי הציצית נקרא מצוה והתפילין נקראים קדושה ומקומם בשני המלכים אשר באדם והם המוח והלב ובהן כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ואר"א הגדול אלו תפילין שבראש כי בהם שורה שמו ית' כמו בבית המקדש אבל קשר של תפילין הם קדושה קלה הנקרא אחורי ולא פני כנ"ל כי לכן אין שס שום פרשיות רק עור לבד בצורת דל"ת דלה ועניה בלתי תורה כי אין עני אלא מן התורה והוא כדמיון המשכן שבמדבר אוהל עראי ואינו כ"כ מקודש כמו המקדש וכנגד ג' אלו נזכר ג' תרומות והתחיל בתפילה של ראש היותר קדושה והיותר נעלמת ועליה אמר ויקחו לי תרומה בלשון נעלם שלא בנוכח כמ"ש ויקחו ולא אמר קחו או תקחו גם לכן אמר בהם לי לשמי בסוד מ"ש ר"א כי שם ה' נקרא עליך אלו תפילין שבראש הנקראי' שמו ית' כנזכר בס' הזוהר כי ד' פרשיותיו כנגד ד' אותיות שמו ית' ונקראת תרומה להיות מקומה במוח ברום הראש של האדם המלך הרם והעליון מן ג' המלכים הנקראים מ"לך מו"ח ל"ב כב"ד כנודע ותפלה של יד כנגד הלב המלך השני הנקרא גם הוא רם ותרומה בערך הכבד מלך השלישי ולפי שיש בו ג"כ קשר קטן בצורת יו"ד נכלל עמו ואמר תרומתי תרומה ויו"ד ועליה אמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו כי היא במקום הלב ושם תקחו את תרומתי התפלה של י"ד קשר הנקרא יו"ד כנ"ל ויען אינו נעלם במחשבה כמו הראשון נאמר בו תקחו לנוכח וכנגד הקשר עליון של ראש הנקרא אחוריים וזכה משה לראותם כנזכר אמר בה וזאת מורה באצבע כי יש כח לראותה משא"כ בתפלת יד וראש שעליהן נאמר פני לא יראו וגם לסיבה זו אמר בה תקחו לנוכח ויען היא ג"כ בראש האדה נקרא גם היא תרומה וז"ש וזאת התרומה וכו' והנה נודע כי צורת הקשר הזה הוא ד' והטעם היא לרמוז כישואפת קדושה מן ד' פרשיו' תפלה של ראש והיא כדמיונם ואמנם גם הוא מצוייר בציור מ"ם סתומה בד' בליטות הרצועה לד' רוחות הקשר כעין ם סתומה ו"ש מאת"ם מאת ם' סתומה וזולת זה כי אותיות דמ"ת מתחלפות כי הד' היא ד' אחדים והמ' ד' עשרו' וה"ת ד' מאות והכל רומז אל היותה דומה לד' פרשיות התפילין כנ"ל ונבאר איך התפילין והמקדש שווין בעניינם להיותם דומין אל המרכבה העליונה של שכינתו ית' וזה כי המרכבה הנ"ל היא ד' חיות

הקודש בד' רוחות כסא הכבוד ויש להם ד' מחנות שכינה ושם מושב הכסא וכל חיה מהן כלולה מן ג' פנים פני אריה שור ונשר כי פני אדם הוא כללות כולן כמ"ש ודמות פניהן פני אדם כנודע וכל הד' חיות הנחלקות לי"ב פנים כנ"ל כלולות ונעשו' חיה אחת כנודע ממש"ה היא החי' אשר ראיתי וכו' וכנגד זה הם גלגל השנה אשר בו ד' ריבועים וכל ריבוט כולל ג' מזלות עא"ק שבג' תמ"ד סע"ד וכולם כלולין בגלגל אחד וכנגדן ד' תקופות השנה כל תקופה מג' חדשים וכולם נקראי' שנה אחת וכנגדן ד' יסודות כל יסוד כולל ג' מזלות הנז' טא"ק אש וכו' וכולם עולם אחד וכנגדן ד' דגלים כל דגל ג' שבטי' ואוהל מועד שרוי באמצעם וכנגדו ד' פרשיות התפילין וי"ב תפירות ג' לכל רוח וכולן מן עיר אחד שלם הנקראי' מעברתא הנחלק לד' בתים ואם נחלקו פסולי' נמצא כי התפילין באמצע י"ב התפירו' כדמיון ונסע אוהל מועד בתוך המחנו' והנה התפלה י"ב תפירותיה הם י"ג כמנין אחד וכנגדן י"ג מינים בתרומו' המשכן וכסף וכו' כנ"ל ונבוא אל ביאור הכתובים ועשו לי מקדש וכו' זו תפלה של ראש הנחלקת לד' בתים כדמיון ד' רוחות העולם כעין ם' סתומה וז"ש ושכנתי בתוכם בתוך ם' גם הם תוך י"ב ספירות בד' רוחות כעין ם סתומה ג"כ וז"ש ושכנתי בתוכם בתוך ם' כנ"ל גם מקדש הה ד' פרשיותיה שהראשונה הכוללת כולן כנודע היא פרשת קדש וכו' ועל שמה נקראין ארבעתן מקדש גם מקדש בגימטריא דמ"ת כי הם ד' פרשיות בבחינות אחדים ד' ובבחינת עשרות מ' ובבחי' המאות ת' הרי דמ"ת ולפי שתפלה של ראש במוח הראש מקום העלם המחשבה שעליהן נאמר ופני לא יראו כנ"ל שעומדי' במצח הנק' פנים לזה לא הוזכר בהן מראה רק ושכנתי בתוכם בהעלם ולא בגילוי אח"כ הזכיר ענין הקשר שלה הנקרא צורת ד' ונקרא אחוריים כנ"ל והיתה צורתה ד' לרמוז אל היותה כוללת ד' פרשיות התפילין כנ"ל ויש שם השגת ראי' וז"ש ככל אשר אני מראה וכו' כי התפלה של ראש הנקראת מקדש הוא דומה אל הקשר הנקרא משכן שיש בו מראה וראי' כי זה ד' וזה ד' כנ"ל האמנם החילוק הוא שאין בה רק ציור ד' נעשה בעור הרצועה בלתי פרשיות כמו כן המשכן בסוד עורות אלים מאדמים ועורות תחשים בגג המשכן ונמצא כי ד' זו של הקשר היא תבנית של המשכן ולא משכן ממש שהם ד' פרשיות שבהם נאמר ושכנתי בתוכם אח"כ הזכיר תפלה של יד שהיא מקדש השני ועליה נאמר וכן תעשו שהיא תפלה של יד שהיא בד' פרשיות ממש כעין תפלה של ראש הנזכר באומרו ועשו לי מקדש: הנה נתבאר שהמשכן הוא קשר תפלה של ראש הנקרא אחוריים שזכה משה לראותה כמ"ש וראית את אחורי ונאמר כאן ג"כ ככל אשר אני. מראה אותך וכו'. וזהו סוד תפ"לה למשה איש האלקים כי הקשר הזה ג"כ נרקא תפלה. כי צורתו ד' כעין תפלה של ראש ולפי שזכה משה לראותה קראה על

שמו' תפלה למשה ואמר כי בתפלה הזו הנקראת משכן היית לנו מעון בדור ודור שהיית מדור אצלנו בכל דור ודור משא"כ במשכן אוהל מועד שלא הי' אלא לדור המדבר בלבד אבל ע"י משכן הזה אתה משרה שכינתך תמיד עלינו בכל דור ודור ט"י מצוה זו של התפילין שבכל אדם ואדם ממש בראשו וז"ש היית לנו ר"ל בגופינו ובזה יתבאר לך גודל מצות התפילין אשר עם שאינה רק מצות עשה בלבד כל המבטלה נקרא קרקפתא דלא מנח תפילין ואין לו חלק בעוה"ב ובתחיית המתים והענין כי תפלה של ראש נקראת זה שמ"י ושל יד זה זכר"י ולסבתן זיכה האדם אל חיי העוה"ב הנעלם כעין המוח ואל חיי העוה"ז כעין הלב ולכן נקראת חיים בסוד התולה תפליו עליו נאמר והיו חייך תלוים לך כי חיי האדם תלוי במוח ובלב. אך קשר של ראש הוא בעורף אשר שם התחלת חוליות השדרה הנקרא עצם הלוז שהיא שאור אל עיסה גוף האדם בתחיית המתים כנודע ולכן המזלזל בהם אינם קם בתחיית המתים: או ירצה דבר אל בני ישראל ויקחו שהל"ל יקחו בלתי וא"ו נוספת והענין כי משה נסתפק בזה לב' סיבות הא' כי אולי ישראל יתרשלו בתרומה זו לב' סיבות הא' כי הנה המשכן הזה צריך ממון רב ועצום כמה ככר זהב וכסף ונחושת ואבנים טובות אין ערך להם בגינזי כל המלכים אין כמותם גם עורות תחשים ועצי שיטים שלא נבראו אלא לשעתן כנודע ומי יוכל להספיק לכל זה סיבה ב' כי גם אם יתנו את כל אשר להם הנה כל זה לבטלה כי מי זה יעלה בדעתו כי האמנם ישב אלקים על הארץ כאשר תמה שהע"ה גם משה כנזכר במדרש רבה. לז"א דבר אתה אל בני ישראל ענין התרומ' הזו אשר אנכי דובר אליך ואני מבטיחך כי בדיבורך הקל הגם שלא תעשה מעשה ללכת מבית לבית להכריחם לגבות מהם הנדבה הנה הם מעצמם ויקחו לי תרומה כי אתה תדבר הדיבור והם יקיימו המעשה מאליהם ותיכף ילכו לבתיהם ויקחו ויפרישו תרומה לי כלומר שלא תצטרך שתלך אתה לבתיהם כי הם מעצמן אין זר אתם כי אה אני לבדי כי זה מוכרח כי מלא כל הארץ כבודי יקחוה לי וכפי זה תמצא כי לא די שיפרישו התרומה אמנם כסף על זה אני מבטיחך שתהי' בנדבת לבם ברצונה הפשוט ונמצא כי אח"כ כשתקחו אתם מידם התרומה יהיו מאת כל איש אשר ידבנו לבו כולם שווין לטובה בזה וראי' לזה כי לא ירימוה אז בפניכם רק כבר הופרשה לי ונקראת תרומתי שלי וז"ש את תרומתי ולא אמר התרומה ועתה ביאר הסיבה הנ"ל למה אפשר שיתרשלו לשהוצרכתי להבטיחך שיתנוה לז"א וזאת התרומה וכו' והנה היא עושר רב לא ימצא בגנזי מלכים מלכי העולם ומכ"ש בבני ישראל היוצאים עתה ממצרים מבית עבדים והנה גם כי אבני שוהם ומילואים הם יותר חשובים מן הזהב ומן הכסף והראוי להקדים אותם הטעם הוא להזכירן כסדר צרכיהן כי תחלה יזכיר נדבת המשכן עצמו

שהם זהב וכו' עד עצי שיטים ואחר כך הזכיר שמן ובשמים הצריכי' אחר היותו המשכן נעשה ואמנם הם לצורך המשכן עצמו להאיר וגם למושחו והקטיר בו ואח"כ זכר אבני שוהם וכו' שהם לבגדי כהונה המשרתים בקודש בלבד ואין בהם צורך כלל לעשיית המשכן עצמו אח"כ זכר הסיבה השנית וז"ש ועשו לי מקדש כלומר למלך כמוני כי את השמים ואת הארץ אני מלא ולא יכלכלוני ואיך מקדש מעט הזה יכילני לשאשכון בתוכם ואולי לזה יתרשלו כנ"ל כי הסיבה א' כבר ביטלתיה כנ"ל והודעתיך נדבות לבם אך הסיבה זאת חזקה כי אפי' אתה משה עצמך מתמה בזה כנ"ל ואמנם התשובה לזה כי זה שאמרתי ועשו לי מקדש איננו לסיבת עצמו רק לסיבת היותו ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן הידוע אשר לי בגלגל ערבות כנודע וכמ"ש ז"ל במדרש רבה כי זה השיבו השי"ת למשה אך בסממניך ואני בציורי ולהיותו רומז אל המשכן העליון בכל פרטיו כמ"ש ככל אשר וכו' אינו רחוק מן השכל שאשכון בתוכו ואגב אורחיה רמז כי אף גם איננו תבנית המשכן העליון רק את חבנית ע"ד הנזכר ביחזקאל ומראה כמראה אשר ראיתי היא דמות מראה כבוד ה' כנזכר בריש ספר התיקונין בהקדמתו דאית דיוקנא דמלכא וחותמא דמלכא וציורי דחותמא בשעוה וכו' ויהי' המשך שיעור הכתוב ועשו לי מקדש ככל אשר אני וכו' ואח"כ אמר דבר בפני עצמו וכן תעשו בואו נוספת ירצה אל תאמר כי ודאי הוא שמה שהראיתני בהר אינו המשכן העליון עצמי כי אני בגוף חומרי ולא אוכל לראות אבל הראיתני את תבניתו והנה הוא דבר בלתי מעשיי להבדיל כמה הבדלות כענין האוחז את העינים שרואה מה שאינו אמנם המשכן התחתון שצויתנו לעשות הנה הוא מעשה גמור חומרי ואיך תשכון בו לז"א וכן תעשו כי כמו שמה שהראיתיך איננו רק כענין דמות ותבנית אל המשכן העליון ולסיבה זו איננו רחוק שאשכון בתוכו לא מפני הוא בעצמו כי הלא הוא חומרי וגופני ואינני כבודי לשכון בו רק להיותו תבנית להעליון אצמצם שכינתי לשכן בו: או ירצה דבר וכו' כי למעלה אמר כמה מדרגו' היו בישראל כי כללות כל ישראל היו נגד ההר ולא עלו בהר עצמו והזקנים ואהרן וחור עלו בהר ושם נתעכבו כל אותן מ' יום כמ"ש שבו לנו בזה פי' בהר עד אשר נשוב אני עם יהושע אליכה ופה חשבו לדין את העם ומי שיהי' בעל דברים יעלה אז בהר ויגש אליכם לפי שעה ולסבתם שבו בזה אצל סיום ההר לא יותר למעלה אמנם יהושע להיותו משרתו וגדולה שימושה יותר מלמודה זכה יותר כי עלה קרוב לראש ההר ונתעכב שם אך לא נכנס תוך הענן ולכן ברדת משה מן ההר לא דבר תחילה אלא עם יהושע לבדו על עון העגל ובראש ההר עצמו שם היה ענן ה' ושם ממש נכנס משה עם השי"ת עצמו ואמנם לפי זה יראה כי ישראל כולם הרחוקים כמה מדרגות ממקום הענן אולי לא ראו

המראה הגדולה הזאת כדי שיאמינו במשה כי נכנס תוך הענן לקבל הלוחות לז"א ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר ומשם הי' נראה לכל ישראל ברחוק וכפי זה יתייאשו כל בני ישראל לאמר מי ומי יזכה אל המעלה הנ"ל של משה כי ראינו שאין מי שזכה כמוהו ע"ד ראמות לאויל חכמות ועל כן בשער לא יפתח פיהו ונשאר רק מן הכל לזה הודיע ה' למשה ואמר לו דבר אל בני ישראל שעם היותם כל כך מרוחקים אל יתייאשו כי כתרה של תורה ושל יראה מונחת ביד כל אדם וכל הרוצה ליטול את השם יטול זלא עוד אלא שאתה משה אני לקחתיך אלי והבאתיך אצלי ולהם אעשה יותר כי כביכול אותי הה לוקחין ומורידין שכינתי לדור עמהם בזה החומר העכור כי זו חיבה יתירה מן הראשונה שיבא המלך עצמו לבית עבדו יותר משהעבד ילך לבית אדונו וז"ש ויקחו לי תרומה כי הם יקחו אותי אצלם ויפרישוני ללכת עמהם וז"ש תרומה לשון הפרשה: גם יהיה מלשון רוממות כי עם שאני רם במרום אשר למטה אצלם וא"ת אולי כי ברוב עם זכות הרבים עדיף כי שכינה שורה על ס' ריבוא והנה יצא שכרו בהפסדו כי מי יוכל להשיב בתשובה שלמה וגמורה לס' ריבוא לשיזכו לכך וכמו שזכות הרבים עדיף כך חובות הרבים מצויה מאד. לזה הודיעו כי קרוב הוא מאוד בין ליחיד בין לרבים ולכך כל אחד ואחד יחשוב כי בשבילו נברא העולם והקב"ה ישרה שכינתו עלינו ואדרבה יותר מעולה הוא היחיד מהרבים לסיבה הנ"ל כי לשיהיו רבים יש טורח גדול מאוד וזה ענין הבדלם מאת כל איש יחידי בפרטות כיון שיהיו מאות' אשר מעצמו ידבנו לבו בתורת נדבה גמורה ולא בהכרח מפני בושת זולתו המוכיחו והמדריכו בתשובה עוד שנית שלא יהיה כלול מטוב ורע כלול משני לבבות אלא שניהן נעשו לב אחד טוב בהשואה אחת וז"ש לבו ולא אמר לבבו אלא הכל יצ"ט שכל פנותיו לקנות עוה"ב ויסלק לבו לגמרי מכל הבלי הנאות העוה"ז עוד שלישית שיהי' איש כולל חורה ויראת חטא כי לא ע"ה חסיד וז"ש כל איש ר"ל איש כלול. הנה כאשר תרצו לבקשנו תדעו כי אצלו אני שרוי ונמצא ושם תלכו אצלו ושם תמצאו את תרומתי וממנו תקחוה מי שירצה להיות כמוהו אמנם החלוקה האחרת והיא בהיותם רבים הנה הוא דבר כמעט שאינו אפשרי ולכן אין השראת ביניכם כ"כ גמורה וז"ש וזאת התרומה האחרת הלא היא אשר תקחו מאתם בהיותם רבים כי אז אינו יכול לשרות בקרבם עצמם כמו האיש היחידי כי כולו בהשואה אחד אך הרבים אי אפשר שכולם ישתוו באופן אחד ולכן צריך שיפרישו זהב וכסף וכו' ומהם יעשו לי מקדש ובאמצעותיו ושכנתי בתוכם גם אחרת צריך לסיבתו היותם רבים שיהיו מספר הדברים שמהם יעשו המשכן שלש עשר כמנין אחד להורות כי לא אשרה שכינתי בתוכם אלא שיהיו כולם אחדות גמורה חשובים כאיש א' יחידי שאין בנופל

שינוי מקצתו אל קצתו והנה כאשר תעשו הן יחיד והן רבים התנאים הנ"ל כולם יכולים להגיע אל מדרגתך כי ככל אשר זכית לשאני מראה אותך את תבנית וכו' הכל בפרטות מה שלא זכה זולתך כך יהיו לכם כאשר וכן תעשו ככל הנ"ל וז"ש וכן תעשו וכן אני אתראה אליהם כאשר תעשו כנ"ל: [פ' תצוה חסר וחבל על דאבדין ולא משתכחין]:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת כי תשא

כי תשא וגו' נסמכה פרשה זאת אחר פ' ועשית מזבח מקטר קטורת כי קטורת הסמים תועלתו לבטל הנגף אחר שהחל הנגף בעם כנזכר בפרשה קרח ויזכיר עתה ענין מחצית השקל יועיל מעיקרא לשלא יהיו בהם נגף מעיקרו עוד אחרת כי כמו שבכל יום הכפורים יכפר עליו אהרן אחת בשנה על מזבח הזהב לגמור כפרת החטאות מבני ישראל כמו כן מחצית השקל נקרא גה הוא כסף הכפורים לכפר על נפשותיכם כמ"ש ולקחת את כסף הכפורים וכו' ואמנם ביאור ענין הסרשה עצמה קשה מאוד להולמה כפי פירש רש"י משם רז"ל כי תרומה זו הוא האדנים ועכ"ז נרמזו בה ג' פעמים תרומת ה' כנגד ג' תרומת וכו' ועל תרומת הקרבנות נאמר בה העשיר וכו' לכפר על נפשותיכם כי הקרבנות לכפרה הם באים וכו' וקשה לזה כי הרי גם בתרומת של האדנים כתיב ולקחת את כסף הכפורים לשון כפרה וגם חזר לכתוב בה לכפר על נפשותיכם זולת קושיות מדיוקים אחרים יתורצו בכלל דברינו ובפרט שצריך לפרט ולפרש כל פעם מהג' פעמים שכתוב בהם תרומת ה' איך הם מעין ענין כל תרומה מהה. וזה החלי בעז"ה על דרך רז"ל ופירש"י כנ"ל:

כי תשא וכו' יתנו וכו' תרומה לה' הוא ענין תרומת האדנים כל העובר וכו' יתן תרומת ה' זו תרומת המשכן:

העשיר וכו' זה תרומת התמידין ולקחת את כסף וכו' חוזר לענין ראשון תרומת האדנים כי היא עקרית בפרשה זו, כי בה התחיל כי תשא וכו' כמו שיתבאר בע"ה:

והנה תרומת האדנים ותרומת התמידין הושוו בשני דברים הא' כי שתיהן היו ע"י מנין ושתיהן מחצית השקל בלבד לכאו"א והב' כי שתיהן באין לכפרה כמו שיתבאר משא"כ בתרומת המשכן שאינה לכפרה ואינה ע"י מנין וכל אחד נתן נדבות לבו ולכן התחיל בתרומת האדנים ואמר כי תשא וכו' כיון שהיא יותר עקרית מתרומת המשכן כי זו היא לכפרת עון העגל כמו שנבאר הטעם בפסוק ולקחת את כסף הכפורים וכו'. ואחריה זכר תרומת המשכן אעפ"י שאינה לכפרה ממש כנ"ל להיות שתי תרומות אלו בשנה ראשונה במוצאי יוה"כ בזמן אחד וגם כי שתיהן לצורך בנין המשכן ועליה נאמר כל העובר וכו'

ואחריהן הזכיר העשיר לא ירבה וכו' ואעפ"י שגם היא לכפר כעין הראשונה על כל זה אחרה לבסוף לפי שזו היתה בשנה שנית באחד באייר וגם כי הקרבנות אינם באי' רק באחרונה אחר שהוקם המשכן כנודע ואמר כי תשא וכו' כלומר הנה בנ"י חטאו בעגל וכבר נפלו רבים מהם על ידי בני לוי ומהם על ידי המגפה ויגוף ה' וכו' ומהם בהשקאת טחינת העגל וצריך אני לדעת את צאן מרעיתו כמה נשתיירו אז מן הנופלים בעבור העגל ועוד אחרת כי גם ע"י המספר זה יסופר עון העגל ויורם ראשם ממה שנפלו אז וזהו שאמר כי תשא ולא אמר כי תפקוד לרמוז ב' ענייינים הנ"ל כי תרצה לדעת מנינם וגם תרצה לשאת ולהרים ראשם שיחיו ולא ימותו ע"י מספר הזה וזה ע"י שיכופר להם עון העגל ולכן צריך שבעת שתפקדם שיתנו כפר נפשם ויושלמו ב' הדברים הנ"ל המנין וגם נשיאות ראשם שיחיו ומ"ש לפקודיהם ר"ל שביציאתם ממצרים מנאם הכתוב כמ"ש ויסעו בני ישראל מרעמסס כשש מאות אלף וכו' ובעגל כתב ויגוף ה' את העם ועתה תרצה לישא את ראשם ולדעת אם פיחת מניינם ממה שהיו מקודם ביציאת מצרים ובזה יתורץ כי מ"ש כי תשא אינו רשות שהרי חובה היא כדי לעשות מהם האדנים עתה כמ"ש ולקחת את כסף הכפורים וכו' אבל פירושו הנה אתה מצווה לשאת ראשם לתרומת האדנים ולכן הזהיר שכאשר תקיים המצוה הזו ותבא לישא את ראשם הזהר שיתנו איש כופר נפשו לה' וכו' על דרך אם כסף תלוה את עמי וע"ד כי תבא אל הארץ ואמרת אשימה עלי מלך הנדרש ע"ד שבארנו ויען כי הנשים לא חטאו בעגל כי האנשים הם שנתנו את נזמיהם כנודע לכן כי תשא את ראש בני ישראל הזכרים ולא הבנות. כי הה הנופלים וצריך לדעת מספרם וכן בעת נתינת הכפרה ונתנו איש כופר נפשו לא האשה כי לא חטאה כנ"ל וכיון שהאנשים חטאו יש פחד פן בשעת הסכנה בשעת המספר יזכיר השטן את:

עונם שחטאו בעגל ונתחייבו כליה בעונש הנגף שכבר הוחל וכמ"ש ויגוף ה' וכו' ועתה ימותו כולם במגפה בבואך לפקוד אותם לכן זה יתנו וכו' כדי שלא יהיה בהם נגף באנשים שחטאו בעגל ולא בנשים בפקוד אותם בעת הפקודה כי היא שעת הסכנה כנודע בענין דוד המנך ע"ה ונודע כי זכר ונקבה בראם ויקרא אותם אדם נמצא שהם שני חצאין וכיון שחצי האדם לבדו הוא שחטא שהוא הזכר לכן זה עצמו כיוצא בענין החטא שהי' בחציו כן השקל הניתן לכפרה יהיה מחציתו לבד וז"ש זה יתנו כל העובר על הפקודים שהם הזכרים בלבד מחצית השקל פלגא דגופא בלבד או ירצה במה שנתרץ קושיא אחת הלא היא כי מאחר שנתרצה הקבה"ו. לישראל ואמר וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו למה הוצרך עוד תרומת האדנים ומעשה המשכן לכפר על עון

העגל וגם אחרת כי גם שם חזר הקבה"ו לאמר וביום פקדי ופקדתי וכו' הרי שלא ניחם על הרעה ואם הענין לאמר שיאחר פורענותם הל"ל וינחם לעשות עתה רעה לעמו אך הענין הוא כנודע כי ע"ז שקולה ככל התורה כולה ונתחייבו ישראל ח"ו כלייה בגוף ונפש וז"ש בפ' עקב הרף ממני ואשמידם ואמחה את שמם וכו' והנה ואשמידם הוא בעוה"ז ענין השמד הגוף ואמחה את שמם היא מיחוי הנשמה כנודע כי שמו של האדם היא בחינת הוראת נשמתו ואמנם פה פ' תשא אמר ויחר אפי בהם ואכלם וכו' שהוא כילוי הגוף ואז התפלל משה למה יאמרו מצרים להרוג אותם ולכלותה שהוא כליון הגוף הנ"ל אשר בזה יש חילול השם כי הוא ניכר ונתגלה אל מצרים משא"כ בכליון הנשמה הנסתרת מהם ומפני חילול ה' כנ"ל הודה לו השי"ת וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו והוא עונש הגוף כנ"ל אמנם הנפש לא תמלא ועדיין צריכין כפרה אחר המיתה וז"ש וביום פקדי המוכרח הוא ענין המיתה ופקדתי עליהם חטאתם ולא אמר להם רק עליה מה שעל גופם השולטת עליהם והיא הנשמה וגם רז"ל נתכוונו לזה במ"ש אין לך פקודה בכל דור שאין בה מעון העגל יען כי הנשמה מתגלגלת מדור דור וסובלת עון והיא העגל משא"כ בענין עונש הגוף כי הגופי' של דור המדבר הם לבדם חטאו והם יקבלו ענשם וז"ש כי תשא את ראש וכו' היא הנשמה שנקראת ראש בערך הגוף כמ"ש ושמן על ראשך הם חיי הנשמה לא ותשא יסבול שני פירושים הא' לשון מספר ולשון כפרה כמו נושא עון והיא כפרת הנשמה הנקראת ראש ולכן עתה תבא תרומת האדנים ממחצית השקלים להיות כופר נפשם ולא גופם וז"ש ונתנו איש כופר נפשו ולא כתיב כדקאמר התם לא יתן לאלקים כפרו כי כבר נתכפר עונש גופו כמ"ש וינחם ה' על הרעה וז"ש ולא יהי' בכם נגף וכו' כלומר נגף גופם שנהם נודע שלא יהי' בהם כי כבר נתכפר אעפ"י שהיא בפקוד אותם ועין הרע שולטת והנה הנפש והגוף שקל שלם ומכיון שהוא כופר נפש לבד יתן רק מחצית השקל וז"ש זה יתנו וכו' ונודע אשר עשרה שליטים אשר הי' בעיר זה הגוף הנקרא עיר קטנה כמ"ש ז"ל שהם טשרה דברי' המשמשים את הנפש וכדוגמתם עשרה שליטים בנפש עצמו ולכן יהי' מחצית השקל עשרה גרה בנבד ולא עשרים או ירצה קרוב לזה והוא במה שנודע כי הערב רב הם העושים העגל במעשה ופרקו נזמיהם אך ישראל לא חטאו אלא במחשבה בלבד כשראו ענין העגל והנה הנפש חוטאת במחשבה והגוף גומרו במעשה וע"י שניהן נגמר העון כמ"ש הוי חושבי האון וכו' לאור הבוקר יעשוה וכו' וכל אחד משניהם גורם מחצית העון וז"ש כי תשא את ראש בני ישראל אשר לא חטאו במעשה כמו הערב רב רק בהרהור מחשבתם התלויה במוח אשר בראשם וזה רמז באמרו לשון המספר בלשון נשיאות ראש כי שם הי' חטאם

במחשבה התלויה בראש והיא הנשואה מכל הגוף כמ"ש והמתנשא לכל לראש ולכן ונתנו כופר נפש כי שם היא במחשבה ולא כופר גופו כי לא חטאו במעשה ולכן זה יתנו וכו' יען עברו על הלוחות שנאמר בהם מזה ומזה הם כתובים וכתיב בתחלתן אנכי ולא יהי' לך שהם תלויין במחשבה כנודע כי לא תעשה לך פסל וכו' היא במעשה ולכן גם הכופר שיתנו הוא מחצית השקל כי המחשבה היא מחצית העון אמנם יען שתים אלו שמענום מפי הגבורה והם שורש לכל יו"ד הדברות כנודע לכן מחצית זה השקל יהי' עשרה גרה כנגד עשרת הדברות והנה אלו גם חטאו במעשה ופרקו גם הם נזמי הזהב כמו הערב רב אפשר מי שהי' עשיר נתן אז זהב הרבה לעגל והעני נתן זהב מועט וגם עתה תרומה זו יהי' כענין תרומת המשכן כפי נדבת הלב העשיר ירבה והדל ימעיט אמנם כיון שלא חטאו רק במחשבה השוה כולם עשיר ועני לכן העשיר לא ירבה וכו' מחצית השקל בלבד כנגד המחשבה כנ"ל ולהיות זאת תרומת האדנים שהיא לכפר על עון העגל שכפרו באנכי ה' אלקיך לכן נאמר בו תרומה לה' בלמ"ד כלומר תרומה זו תהי' לה' אותו שכפרו בו בתחילה והאמינו בעגל וזהו לה' לסיבת מה שכפרו וחטאו לה' ית' ולא כתיב תרומת ה' בלי למ"ד כמו שתיים האחרות כמו שיתבאר:

כל העובר וכו' עתה ירמוז תרומת המשכן כי גם היא באה קצת להורות כי נתכפר להם העגל ובא להשרות שכינתו במשכנם והוא הוראה איך כבר נתכפר להם ע"י תרומת האדנים לבדה כמו שיתבאר ולכן גם היא אינה רק מהאנשים כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ולמעלה כי הם האנשים בב"ד של מעלה כנודע וכן מצינו ויקחו לי תרומה מאת כל איש ולא אשה ואמנם הנשים מעצמן גם כי לא נצטוו בכך הביאו נדבה לתרומת המשכן להוסיף שבח על שבחו כי לעגל לא נתנו נזמיהם ולנדבת המשכן נתנו נדבה וכמ"ש ויבואו האנשים על הנשים וכו' אמנם לא נצטוו כנ"ל זולתי בענין כיור הנחושת וכנו וכמו שיתבא' בע"ה וזה ענין סמיכת פרשת ועשית כיור נחושת וכו' והענין כי נעשה הכיור וכנו מן מראות הצובאות הצדקניות להיות להן זכר טוב בתרומת המשכן שלא רצו ליתן נזמיהן לעגל והי' כלי אחר בפני עצמו להיות להם לזכרון שלא הוצרכו כפרה כמו האנשים כי לכן לא השתתפו עמהם בנדבת כל המשכן כי לא הי' ניכר ההפרש שלהן וכמו שתיקח כסף הכפורים מאת בני ישראל מהזכרים ונתת אותו על עבודת אוהל מועד שהם האדנים כנודע והי' לבני ישראל לזכרון איך כיפר על נפשותיהן כמו כן ועשית כיור נחושת וכנ"ל ממראות הצובאות להיות להם לזכרון חשוב מזכרון האנשים כי זכרון האנשים הוא כי חטאו בעגל אלא שנתכפר להם וזכרון הנשים הוא לשבח כי

לא די שלא רצו לתת נזמיהם לעגל אלא שאף גם בנדבת המשכן שלא כצטוו נתנו מעצמן מראותיהן וז"ש ועשית בתוספת וא"ו כי שניהם שווין בענין היותו זכרון כנ"ל:
ונחזור לענין כי כל העובר היא נדבת המשכן שנצטוו בה האנשים ולא הנשים האמנם אין בה פקודה מחדש כי לא נתנו מחצית השקל אמנם אותם שכבר עברו על הפקודים אז לענין תרומת האדנים הם האנשים הם עצמן חזרו לתת תרומת ה' בנדבת לבם למשכן בזמן אחד כנ"ל ונכן לא נזכר בפסוק זה מחצית השקל כלל כמו בפסוק זה יתנו וכו' או בפסוק העשיר לא ירבה:
העשיר וכו' עתה ירמוז ענין תרומת התמידין האחרונה בשנה שנייה כנ"ל ולכן חזר להזכיר בה העשיר לא ירבה וכו' כי הנה היא ע"י מספר וכולן שווין בענין מחצית השקל וז"ש ממחצית השקל לתת את תרומת ה' היא תרומת התמידין אשר גם הם באים לכפר על נפשותיכם בחטאות שאדם חוטא כל ימות השנה ומתכפר על ידי הקרבנות וכיון שגם הם כפרת הנפש ולא הגוף וכמ"ש נפש כי תחטא והקריבה וכו' לכן כל הנפשות שוות כי אין בהם עשיר ועני כי קטון וגדול שם הוא וכולן שוין לתת מחצת השקל ולכן הוצרך לחזור ולהזכיר כאן ענין העשיר לא ירבה וכו' עם שאינו צריך וגם טעם לכפר על נפשותיכם לפי שאין כפרה זו ככפרת תרומת האדנים הנ"ל בפסוק ראשון כנזכר:
ולקחת וכו' אחר שהזכיר ענין ג' התרומות כנ"ל חזר לענין ראשון הוא תרומת האדנים העקרית בפ' זו וביאר ענין כופר נפש הנ"ל בפסוק כי תשא וכו' כי אינה כענין הנ"ל לכפר על נפשותיכם שבפסוק העשיר וכו' שהיא כפרת הקרבנות כנ"ל אבל ענין כופר נפשו הנזכר בפסוק כי תשא היא באופן אחר וזה שאמר ולקחת את כסף הכפורים מאת מי הנ"ל באומרו ונתנו איש כופר נפשו שהוא כפרת עון העגל על בני ישראל ולא לנשים הנ"ל בפסוק כי תשא את ראש בני ישראל וכו' ומהם תעשה האדנים וז"ש ונתת אותו על עבודת אוהל מועד ופירושו הוא תמשה מהם האדנים שהם עובדי' כל העבודה של כל אוהל מועד כי יריעות המשכן ויריעות העיזים הנקראי' אוהל מועד וב' המכסאות של העורות אלים מאדמים ומכסה עורות תחשים הכל נסבלים על הקרשים והקרשים סובלים אותם האדנים הרי כי כל עבודת אוהל מועד האדנים הם עובדים אותם כעבד הנושא את אדוניו ועתה נבאר איך האדנים הם לכפר עון העגל בפרטות וכיוון שנתכפר בא המשכן והאוהל להשרות שכינתו שם כנ"ל. ולקמן בדרך השני יתבאר עניינו יותר בארוכה אבל קיצורו הוא כי היריעות והקרשים הם כדמיון גג השמים וד' רוחות השמים העשוי כמין אוהל כמ"ש וימתחם כאוהל לשבת כנזכר בפרקי ר' אליעזר ובהם כתיב השמים כסאי אך האדנים העומדים בקרקע המשכן הם סוד והארץ הדום רגלי מושב

השכינה הנקראת אד"ני ועל שמה נקראים אדנים והנה בעשיית העגל לא כפרו בשם ההויה עצמה אשר בשמים הנקראת זה שמי לעולם רק בזה זכרי היא השכינה הנקראת אד"ני ונקראת אלקים השליט בארץ כמבואר אצלינו בפסוק קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו ר"ל בארץ וכמ"ש אלה אלקיך ישראל אשר העלוך היא השכינה ולזה לא אמרו סתם אלה אלהיך ולכן בעשותם האדנים להיות הדום רגליו ית' היא השכינה יספיק ואח"כ בעשותם שאר המשכן ישכון ג"כ מאליו שם ההויה אשר לא חטאו כנגדו ואין צריך להם כפרה בעבורו רק במה שחטאו בשכינת עזו שהיא לפני ה' בינינו ובינו ואינה נקראת ה' עצמו וז"ש והי' לבני ישראל לזכרון לפני ה' לכפר על נפשותיכ' שחטאתם בשכינה שהיא לפני ה' כנ"ל:

או ירצה באופן אחר עפ"י דרכינו והוא כי שתי התרומות נרמזו בה וגם תרומת התמידין והאדנים אשר שתיהן הי' שוות בענין היותם מחצית השקל ולא כתרומת המשכן שנאמר בה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו וכו' כנודע ואמנם תרומת האדנים היתה בתחילה והיא במוצאי יום הכפורים של שנה הראשונה והמשכן הוקם באחד בניסן של שנה השנית ותרומת התמידין היתה פ"א לחודש השני של אייר בשנה השנית והוא המספר שנמנו שנית בפ' במדבר כנודע בפירש"י ז"ל ופה בפ' כי תשא נמנו בפעם ראשונה לצורך האדנים ובזה נבוא אל הביאור:

כי תשא וכו' הוא המנין השני של במדבר סיני לצורך התמידין ויען כי תרומת המשכן ותרומת האדנים שווין בענין אחר הוא כי משתיהן נעשה המשכן בעצמו ואמנם תכלית עשיית המשכן איננו רק לצורך הקרבת התמידין והקרבנות כי הם העיקר לכפרת בני ישראל ולכן הקדים ענין התמידין לענין האדנים אעפ"י שהם האחרונים כנ"ל ולהיות המספר הזה עתיד להיות לאחר זמן בשנה השנית אמירה הזו היתה במוצאי יוה"כ כנ"ל לזה לא נאמר בה נשא את ראש בני ישראל כמ"ש נשא את ראש בני קהת אבל אמר כי תשא ירצה בהגיע זמן נשיאת ראשם שהוא באחד להחודש השני בשנה השנית אז ונתנו איש כופר נפשו לה' ונמצא כי לא נתכוין לאמר שיהיו המספר הזה ונתינת השקלים רשות כי חובה הה ומ"ש כי תשא איננו היראה על היותו רשות כי פירושו הוא כאשר יגיע זמן חיוב נשיאות ראשם אז ונתנו ומה שלא פירש הדבר לגמרי ויאמר נשא את ראש הי' לסיבה הנז' שטדיין לא הגיע זמן איוב המספר הזה י' עוד שנית רמז בזה והוא כי אילו אמר נשא את ראש בני ישראל ונתנו איש כופר וכו' היה נראה שכאשר יהיה מספר הרשות כענין דוד המע"ה שלא יוכרחו לתת כופר נפש וזה אינו כי אפילו אז במספר הרשות מחוייבים ליתן ולכן אמר כי תשא לשון עתיד לרמוז לב' הבחינות הנ"ל כי יגיע

זמן חיוב נשיאת ראשם והוא באחד לחודש השני בשנה השנית כמבואר חיובו וצוואתו בפרשת במדבר דע כי צריך אתה אל נתינת כופר נפש וכמו כן כאשר תרצה לישא את ראשם באיזה זמן שיהיה לרשות ולא לצורך חיוב ג"כ ונתנו איש כופר נפשו ואמנם עיקר מצוה זו אינה רק חיוב מספר הנזכר בפ' במדבר וזה הורה במה שאמר לפקודיהם כמו שיתבאר ונתחיל בדיוק מילת הכתובים אמר בני ישראל ולא מן הערב רב שחטאו בעגל במעשה ואין להה כפרה וריצוי במעשה המשכן כנ"ל על ויקחו לי תרומה וכו' אבל בישראל ונתנו איש כופר נפשו לכפר' ולנקות' מעונותיהם ע"י התמידין הבאין מתרומה זו כנ"ל ועי"כ תהיה שררה גדולה ונשיאת ראש לישראל שלהם ניתנה כפר' הקרבנות ולא לערב רב וז"ש כי תשא את ראש בני ישראל ולכן לא אמר כי תפקוד כמ"ש פקוד את בני לוי לרמוז כי פקודה זו נשיאות ראש הוא להה ולהורות כי זו פקידה השנית של השנה השנית לצורך התמידין אמר לפקודיהם כלומר אעפ"י שכבר נמנו ונפקדו במוצאי יוה"כ לצורך האדנים חזור לפוקדם בשנה השנית עם שכבר ידעת פקודיהם כמה הם בתרומת האדנים. גם הורה בזה כי אין ענין פקודתם לדעת מניינם כי אין התכלית רק אל שיתנו איש כופר נפשו לצורך התמידין ואגב אורחיה תפקדם כדי להוציא הגבאים מידי חשד שלא לקחו השקלים רק במספר נכון ואמתיי' כמ"ש והייתם נקיים וכו' לא שהוצרכו הפקידה לצורך ישראל עצמן וז"ש כי תשא וכו' הכוונה היא לאשר ונתנו איש כופר נפשו אלא שלהוציא הגבאים מידי חשד תהיה נתינה זו משותפת בפקוד אותם נמצא שהנתינה היא העיקר והפקידה טפילה אליה וזהו שחזר ואמר בפקוד אותם והרגיש ואמר מכיון שאין הפקידה מוכרחת ואיננו רק מפני טעם ניקל לבטל החשד מעל הגבאים א"כ מוטב שיתנו איש כופר נפשו לה' ושלא ע"י פקידה כי ע"י הפקידה שולט בהם הנגף וזו רעה עצומה ביתר שאת אין קץ על רעת חשד הגבאים על ספק לזה אמר מבטיח אני אותך שלא יהיה בהם נגף אם תהיה נתינת הכופר בפקוד אותם ע"י מנין וז"ש פעם שנית בפקוד אותם ומכיוון שנתבטלה סכנת הנגף מוטב לפקוד אותם מפני החשד ואין כוונת הכתוב לשיתנו הכופר נפש לסיבה שלא יהיה בהם נגף בפקוד אותם שנמצא שתכלית הדבר איננו רק הפקידה ולא כופר הנפש כי הפקידה מוכרחת אלא שיש חשש נגף ולכן יתנו כופר נפש כי זה אינו כי הרי זו היא תרומת השקלים לצורך הקרבנות שהם מוכרחים וממילא אתיא ענין הפקידה והמספר:

זה יתנו וכו' הרגיש כי בתרומת האדנים שייך לאמר לכפר על נפשותיכם שהיא כפרת עון העגל אבל תרומה זו שהיא לצורך ב' התמידין שבכל יום איך אתה אומר בהם ונתנו איש כופר נפשו והרי התמידין אינם לא חטאת ולא אשם הבאים על עבירות לז"א זה

יתנו וכו' ובראותך שיעור הנתינה תדין איך הם כופר נפשו ולכן נבאר תחילה ענין שיעור הנתינה הזאת דע כי הקב"ה נתן לישראל לוחות הראשונות ולוחות:

השניות אחר עון העגל והנה אעפ"י שיש בהם ראשונות ושניות איו בהם שינוי ופירוד כלל ח"ו וקדושה אחת שוה הם כי ז"ש ר' עקיבא לתלמידיו כשתגיעו לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים כנזכר בספר התיקונין וביאור הענין הזה הוא כך כי הנה הלוחות היו ב' אבני ספיר כל אחת היתה ששה על ששה טפחים וזהו אבני שיש כי מיעוט אבני שניים והם שני לוחות אבנים ויען הי' מספרם שש טפחים נקראים אבני ש"ש ויו"ד היתירה שבמלת שיש רומזת אל עשרת הדברות שבהם בשתי הלוחות ונחצבו ממקום קדוש מן השמים כמ"ש והלוחות מעשה אלקים המה ומשם ירדו ולכן הם נקראים אבני שיש קדוש ואמנם ב' לוחות השניות נחצבו מן הארץ מתוך אהלו של משה כמ"ש ז"ל על פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים אבל כתיבתם הי' ע"י השי"ת משא"כ הואשונים שהן ומעשיהן וכתיבתן מעשה אלהים המה ולכן שני לוחות השניות אינם אבני שיש קדוש רק טהור שאינו כ"כ שבח כמו קדוש כנודע בענין הכהן שנקרא קדוש כמ"ש לקדשו לכהנו לו וכתיב וקדשת אותם וכו' אך בלויים הגרועים העובדים אותם נאמר בהם וטהר' אותם וע"כ הוצרך ר"ע להזהיר לתלמידיו כשתגיעו לאבני שיש טהור כשתגיעו בעיון מחשבתם בענין לוחות השניות הנקראים אבני שיש טהור ולא קדוש אל תחשבו כי כמו בלוחות עצמן יש בהם קצת שינוי שכמו כן בענין עשרת הדברות והתורה שבהם הנקראים מים שיש בהם שינוי ויהיו שני מיני מים וז"ש אל תאמרו מים מים כי התורה והעשרת הדברות שבהן בין בראשונות בין בשניות תורה אחת הוא ומים אחדים הם בלי שום שינוי' כלל ח"ו:

ונבוא לענייננו כי הלוחות ודברות הראשונות עם הלוחות השניות ודברותיהן נקראים שקל הקודש אחד שלם נמצא ששניהן קודש וקדושה אחד להם ולא זה קדושה וזה טהרה ע"ד הנ"ל גם שניהן יחד שקל אחד הם. וכל אחד מהם הוא מחצית השקל ולכן השקל השלם הוא עשרים גרה ונחלק לשני חצאין חצי השקל שהם עשרה גרה הם עשר דברות ראשונות וחצי האחרון של. השקל שהם עשרה גרה האחרת הם עשרת הדברות השניות ואמנם אלו היה כסדר זמנים כי מחצית השקל הראשון הוא כנגד תרומת של האדנים. הקודמין ומחצית האחרון של השקל הוא תרומת התמידין שהיה באחרונה בשנה השנית אלא שלסיבת מעלתן הוזכרו פה בתחלת הפרשה כנ"ל ולהורות כי זו התרומה של התמידין היא כנגד מחצית האחרון לכן אחר שכבר אמר זה יתנו מחצית השקל וכו' עשרים גרה השקל חזר עוד לאמר מחצית השקל תרומה לה' כי המחצית

האחרון הוא התרומה לה' הזאת שהיא של התמידין ואמרו תרומה לה' הענין במה שנתבאר אצלינו כי ענין הלוחות והדברות ראשונות ושניות הכל נרמז בשם הויה וזה כי אות ראשונה היא יו"ד ווהיא כנגד י' דברות הראשונות ואם תמלאנה במילוי יו"ד תהי' בהם י' עוד אחת כמספר ו"ד של המילוי והם כנגד עשרת דברות השניות הרי כי אות ראשונה של הויה נקרא שקל הקודש שלם כמ"ש ברעיא מהימנא אבנא למשקל בהדה דא יו"ד כי צורת אבן המשקל עגולה כצורת י' כזה י. כמ"ש בפשוטה ובמילואה מנין עשרה יו"ד ונחלקת לשני חצאין כי אות י' פשוטה מחצית השקל הראשון ואותיו' וד' בגימטריא י' היא מחצית השני ונקרא שקל הקודש כנודט כי כל קדושה בסוד י' בסוד אין קדושה פחות מעשרה ובסוד פרשה ראשונה של התפילין שהיא קדש לי כל טפחים שבכל לוח משתי לוחות השניות והרי נתבאר איך ענין הלוחות והדברות ראשונות ואחרונות הנרמזים בשקל הקודש שלם נרמזו בשם הויה וז"ש תרומה לה' אל מה שחזר להזכיר מחצית השקל פעם שנית שהוא תרומת התמידין כנ"ל. לרמוז כי הלוחות הראשונות שהם מחצית הראשון כתיב בהן וישלך את הלוחות מידיו ונפלו אך השניות שהם מחצית השקל לא נפלו ונשארו בהרמה בידו ולכן סמך אליהם ואמר תרומה לה'. ולא הזכיר מלת תרומה במחצית הראשון ובזה נבא אל הביאור אומרו ונתנו איש כופר נפשו כי התמידין היה לכפר על מה שחטאו בני האדם בכל השנה בעשרת דברות השניות הכוללים כל תריג מצות כנודע במה שבארנו בפסוק וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וכמו שאמרו ז"ל לא לן אדם בירושלים ועון בידו כמו שנאמר צדק ילין בה וע"ז באו תמיד של שחר ושל ערב לכפר עבירות היום והלילה וע"ז נאמר ונתנו איש כופר נפשו וכו' כי הוא לכפרת כל יחיד ויחיד בפני עצמו אבל בתרומת האדנים שהם לכפר עון העגל שהי' בכללת ישראל אמר לכפר על נפשותיכם בלשון רבים כמו שיתבאר ולהיות כי התמידין לכפר חטאת האדם אשר משהגדיל ונעשה איש חייב חטאת לזה אמר ונתנו איש כופר נפשו ולא אמר בה זה יתנו כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה כי כונתו הוא כל העובר על הפקודים מאותם שנקראו איש גדול ולא קטן משא"כ בתרומת האדנים שכתוב בה מבן עשרים שנה כמו שיתבאר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות שקלים וכן בפירוש המשניות במסכת שקלים כי כיון שהגדיל והביא שתי שערות נתחייב בשקלי התמידין ובזה לא נצטרך אל מה שנדחק רבינו עובדי' בפי' המשניות במסכת שקלים לתרץ קושיא זו ואמר כי אעפ"י שהגדיל והביא שתי שערות אתקרי קטן כיון שלא הגיע לבן עשרים שנה ולא ירד לתירוץ הזה לחלק בין תרומת האדנים ותרומת התמידין:

כל העובר על הפקודים וכו' אחר שביאר תרומת התמידין כנ"ל בא עתה להזכיר תרומת האדנים ובזה יתורץ למה חזר לכתוב שנית כל העובר על הפקודים אחר שכבר נזכר למעלה גם לכן חזר שנית להזכיר תרומת ה' כי זו תרומה אחרת היא גם לכן שינה בה ואמר כל העובר על הפקודים וכו' מבן עשרים וכו' משא"כ למעלה כנ"ל כי הם דינין חלוקים זה מזה גם לכן הוצרך להזכיר בה העשיר לא ירבה וכו' אחר שכבר זכר לעיל ונתנו איש כופר נפשו מחצית השקל והענין כי בתרומת התמידין במ"ש זה יתנו מחצית השקל יספיק יען הוא לכופר נפשו על החטאות וכל הנפשות שוות א"כ פשוט הוא כי העשיר לא ירבה אבל בתרומה זו של האדנים היינו טועים לאמר כי כמו ששאר תרומת המשכן היתה דרך נדבות לב כאו"א גה תרומת האדנים שהיא לצורך המשכן תהי' על דרך נדבה העשיר ירבה והדל ימעיט ולכן הוצרך להזכיר בתרומה זו העשיר לא ירבה וכו' וביאר הטעם שהוא לכפר על נפשותיכם שהוא חטא העגל כי לכן נאמר בלשון רבים משא"כ למעלה כופר נפשו לשון יחיד וכיון שגם תרומה זו כפרת נפשות כדמיון התמידין לכן גם בזו העשיר לא ירבה וכו' ולא עוד אלא שכפרה זו מוכרחת וגדולה מכפרת התמידין כמו שיתבאר בפסוק ולקחת את כסף הכפורים וכו' ואמר בה העשיר לא ירבה וכו' ממחצית השקל הענין כי תרומה זו באה לכפר עון העגל שכפרו בעשרת הדברות הראשונות כנ"ל והנה הם היותר חשובות כי מעשה אלקים המה יען הם מד' אותיות עצמן הפשוטות משם הוי"ה כי השניות הם מן מת האדנים שהיא לצורך המשכן תהי' על דרך נדבה העשיר ירבה והדל ימעיט ולכן הוצרך להזכיר בתרומה זו העשיר לא ירבה וכו' וביאר הטעם שהוא לכפר על נפשותיכם שהוא חטא העגל כי לכן נאמר בלשון רבים משא"כ למעלה כופר נפשו לשון יחיד וכיון שגם תרומה זו כפרת נפשות כדמיון התמידין לכן גם בזו העשיר לא ירבה וכו' ולא עוד אלא שכפרה זו מוכרחת וגדולה מכפרת התמידין כמו שיתבאר בפסוק ולקחת את כסף הכפורים וכו' ואמר בה העשיר לא ירבה וכו' ממחצית השקל הענין כי תרומה זו באה לכפר עון העגל שכפרו בעשרת הדברות הראשונות כנ"ל והנה הם היותר חשובות כי מעשה אלקים המה יען הם מד' אותיות עצמן הפשוטות משם הוי"ה כי השניות הם מן המילוי וז"א העשיר וכו' ממחצית השקל הנודע שהוא מחציתו העליון העקרי כי תרומת התמידין הם מחצית התחתון של השקל ולא עוד אלא שעון העגל הוא דבר של ע"ז שהוא חמור מאוד וגם שהוא ודאי משא"כ בתמידין שהם לכפר חטאות שוגג של האדם ולא עוד אלא שבאין על הספק אם חטא אם לאו וז"א ולקחת את כסף הכפורים היא תרומת האדנים שבאין לכפרה ודאית כי תרומת התמידין אינה לכפרה ודאית כנ"ל ונתת אותו על עבודת אוהל

מועד הם האדנים הנקראי' עבודת אוהל מועד כי הם עומדין תחת הקרשים והאוהל לשרתו כעבד המשרת לרבו ולכן לא אמר ונתת אותו על אוהל מועד ובזה ג"כ יפורש מהיכן למדו רז"ל שזו היא תרומת האדנים עם שיש להם ג"כ קצת ראי' אחרת ממ"ש וכסף פקודי העדה מאת ככר ויעש בה את אדני וכו' כנודע זעדיין אנו צריכין לתת עעם מה שייך כפרת העגל אל ענין האדנים ובפרט מה ששינה בה לאמר העשיר לא ירבה וכו' והענין במה שנתבאר אצלינו בפרשת תצוה כי המשכן הוא דוגמת שמים וארץ וכל צבאם והענין בקיצור כי היריעות הם נגד השמים שכתיב בהם נוטה שמים כיריעה והקרשי' הם כנגד מ"ש הכתוב עמודי השמים ירופפו כנודע מבריאות מעשה בראשית (אפשר יהיה מבריאות רק בגוף הכתב כתוב מבריתות) איך עמודי השמים יורדים ונסמכים בארץ והאדים הם בחינת הארץ עצמה שנאמר עליה והארץ הדום רגלי וכנודע כי גם הארץ עליונה נקראת אדנ"י כי לסיבה זו נקרא אדון כל הארץ "והנה שם אדני בגימטריא ס"ה ובמילוי המילוי יש בה ל"ה, הרי הכל מאה וע"כ הי' האדנים מאת אדנים כי שם אד"ני יש בה בחינת מאת ועל שמה נקראים כפרו בעשר דברות הראשונות בעון העגל נסתלקה שכינתו יתברך הנקראת אד"ני השוכנת בארץ וכיון שבה חטאו גם הכפרה תהי' בה להחזיר השכינה בארץ ע"י אדני המשכן שהם כנגדה וז"ש והיו לבני ישראל לזכרון ירצה כי התרומה של האדנים הנ"ל תהי' מזכרת אל השכינה שתשכון הארץ ע"י האדנים וכבר ידעת כי שם אדני נקראת זה זכרי ולכן נקרא לפני ה' כי עומדת כעין מסך בינינו לבין שם הוי"ה וז"ש לפנ ה' וביאר מה צורך הי' לזה והרי כתיב והארץ הדום רגלי ובה שוכן תמיד ואמר לכפר על נפשותיכם מעון העגל כי לסבתו נסתלקה השכינה ותרם מעל הארץ ועי"כ תחזור למקומה ואגב אורחי' רמז אל מה שנודע כי השכינה נקראת נפש בסוד נשבע ה' בנפשו כי שם הוי"ה רוח ושה אדני נפש הנקראת בת שבע כי שם ענין השבועה בסוד חצבה עמודיה שבעה כנודע וז"ש לכפר על הפגם אשר פגמתם בשכינה הנקראת נפשותיכם כי משם הם נפשותיכ' בסוד בנים אתם להי' אלקיכם ואמנם היתדות והמתרים שבקלעים הם כנגד עמודי הארץ התקועים בתהומות התחתונים שעליהם נאמר ועמודיה יתפלצון ואינם אלו עמודי השמים כי אותם נאמר עליהם עמודי שמים ירופפו כנ"ל. וע"ד רמז ירמוז כי תשא וכו' ירמוז אל ענין ראש השנה יום הדין כי אז מגיע זמן נשיאות ראשם לפקוד אותם כבני מרון כנודע וז"ש כי תשא כאשר יגיע זמן אשר תשא וכו' והנה ז' ראשי שנים על התבואה ועל פירות האילן ועל המים אבל נשיאת הראשים עצמן שהם חיי האדם אינם אלא בא' בתשרי ואז כולם עוברים לפניו כבני מרון וז"ש כי תשא את ראש שהוא ענין חיי האדם כי אז נאמר בו

ופוקד כל יצורי קדם וז"ש לפקודיהם ואינם נפקדים כולם יחד בכללות רק כל אחד בפני עצמו כבני מרון א' לאחד תחת השבט ולכן כל איש ואיש צריך לבקש וליתן כפרת נפשו בפרטות כפי חטאו וז"ש ונתנו איש כופר נפשו לא כשאר ג' ראשי שנים שהעולם נידון אחר רובו בענין התבואה והפירות המים ובקשת כפרתם תהי' בחודש אלול הסמוך ליום ראשון של תשרי שאז זמן הפקידה וז"ש בפקוד אותם ועי"כ ולא יהי' בהם נגף ע"י מלאך המות וח"ו יכתבו למיתה בפקוד אותם ביום ראש השנה אבל יכתבו בספר החיים ונודע מ"ש בספר הזוהר בהיכלות פ' פקודי ובספר התיקונין כי יש מלאך המות לכל מלאך המות מבן עשרים ומעלה ויש מלאך המות לקטנים ונקרא אסכרה ויש מלאך המות לאותם שהם מבן י"ג טד בן עשרים שאינם ראויים לעונש לא מפני אבותיהם ולא מחמת עצמן ועליהם נאמר ויש נספה בלא משפט ולכן נקרא נגף כי הנגף איננו מבחין בין צדיק לרשע ונספה בלא משפט וז"ש ונתנו איש כלומר משהגיע לי"ג שנים עד בן עשרים כי אז מתחיל ליקרא איש והגיע לכלל עונשין בב"ד שלמטה ומי שמת אז נקרא נגף שנספה בלא משפט ב"ד של מעלה ולכן יתן כופר נפשו כנ"ל לשוב בתשובה כי הפחות מבן י"ג אינו נקרא איש ואפילו בב"ד של מטה לא הגיע לכלל עונשין ובפסוק האחר ירמוז אל כפרת מי שהוא מבן עשרים שנה כמו שיתבאר במקומו ואמר זה יתנו כל העובר עג הפקודים ביום ראש השנה ליפקוד והוא מבן י"ג שנה ומעלה הנה תשובתם האמיתית בראשי' הכל צריך שיאמינו שיש שם אלוה שעליו נאמר זה אלי ואנוהו זה ה' קוננו לו וז"ש זה יתנו וענין הזה הוא כנגד הדיבור הראשון אנכי ה' אלקיך ואח"כ כיון שהאמינו היסוד שיש אלוה אז יאמינו כל העשר דברות ששמעו מפי האלוה הזה הלא הם נקראים מחצית השקל עשרה גרה עשר דברות הנקראים שקל הקודש כי אין קדושה יתירה יותר מהם ונקראים שקל שהם עשר חמש כנגד חמש והם ה' דברות בלוח הא' וה' דברות לוח הב' והם כעין שתי כפות המאזנים והשקל כי כף יש בה ה' אצבעות ימינם וכף שמאלית ה' אצבעות שמאלי' ונודע כי התורה הם תרי"ג מצות אך המובחר והמורם מכולם הם עשרת הדברות וז"ש תרומה לה' גם ירמוז באופן אחר כי הנה גוף האדם עצמו נקרא שקל הקודש כי ראש האדם כנגד לשון המאזניים הנקראים ראש השקל ומכריע בין שתי כפות ידיו כנגד ב' כפות השקל וכן ב' כפות רגליו ונמצאו כף יד ורגל הימנים הם עשרה אצבעותי וכנגד בצד שמאל והם סוד עשרת הדברות הכף בשקל הקודש כי כף בפשוטה הם עשרה ובמילויה הם עשרים שהם עשרה עשרה הכף וכנגדם עשרים גרה השקל ועשרה הה מחציתו וראש האדם שבו הפה והלשון כנגד לשון המאזניי' המכריע כי כן מות וחיים ביד הלשון וכל עמל אדם לפיהו להטות אל הימין או אל השמאל טוב ורע

והנה מחצית השקל הימני הטוב כי שם מושב יצר הטוב איננו צריך כפרה אבל מחציתו השמאלי שם מושב היצה"ר וצריך כפרה ולכן יתן מחצית השמאלי של השקל וירימהו לה' כי עד עתה הי' נכנע ומושפל תחת היצה"ר ובשובו אל ה' ירימהו תרומה לה' ויורם בסוד ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך בשני יצריך. כל העובר על הפקודים עתה מבאר תשובת שאר בני אדם שכבר נכנסין בעונש ב"ד של מעלה ועליהם אמר כל העובר על הפקודים מאותם שהן מבן עשרים שנה ומעלה יתנו גה כן תרומת ה' ע"ד הנזכר מחצית השקל וגם אם יהי' עשיר או דל מן המצות לא יוסיף ולא יגרע ממחצית השקל כי אינם יכוליה להוסיף ולגרוע מן המצות להשלי' מחצית השקל השמאלי כי בעשות המחצית השמאלי יושלם השקל ואינו צריך להוסיף עוד ואם לא יתן המחצית הנ"ל ויפחות ממנו לא יהי' השקל שלם באופן כי הכל צריכין להשלים השקל ועליו אין להוסיף או לגרוע או ירצה על דרך מה שפירשו רז"ל על והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון זה עשיר מן התורה ואמר כי העשיר בתורה אם אין בו יראת חטא במחצית השמאלי של השקל לא מפני תורתו ירבה מעלתו וכן הדל בתורה ונתן המחצית השקל מיראת חטא לא מפני חסרון התורה ימעיט לפניו יתברך כי הרי נאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וכו' וביאר כי כל שני מיני כפרות הנ"ל של העובר טל הפקודים מבן י"ג שנה או מבן כ' שנה צריכין לשוב ביום של ראש השנה כדי שכשיבא יום הכפורים יהי' מעותד לכפרה וז"ש לכפר על נפשותיכם כמ"ש כי ביום הזה יכפר עליכם וכו' כי הכל תלוי עד היום ההוא וז"ש לכפר לעתיד:

ולקחת וכו' לא די במה שיכפר עליכם מכל חטאותיכם כי גם יתן לך השי"ת שכר טוב בעמלך גם עושר גם כבוד מאז ואילך ואז ולקחת מיד השי"ת את השכר הגונים לך הנקרא כסף שהוא מצד החסד הניתן לך ביום הכפורים והזהר אל תפזרהו בעניני הבלי עולמיך לאכול ולשתות כ"א ושמת אותו על עבודת אוהל מועד בסוד לעבדה ולשמרה מצות עשה ולא תעשה ולעסוק בתורה בבית המדרש הנקרא אוהל מועד ושם תפזר ממוניך לעבוד את קוניך והנהה תרויח בזה כי אם תוציאהו בהבלי העולם אתה מאבדו ממך אך תתנהו לעבודת אוהל מועד איננו נקרא נתינה לאחרים רק תשימהו שם מונח קיים לעולם הבא כמ"ש מונבז המלך אני גנזתי במקום שאין היד שולטות וכו' וז"ש ושמת ולא אמר ונתת ועי"ז והיה לכם לזכרון לפני ה' לשנים הבאות יזכור אתכם לחיים טובים מאז ואילך בכל שנותיך:

או ירצה במה שנודע כי יום הדין הגדול והנורא היא יום הפטירה במאד מאד יותר על יום ר"ה הנקרא יום הדין הקטן כי אז מדקדק הקב"ה עם האדם לנקות כחוט השטרה

ואין שם אריכות אפיים כענין יום הדין של ר"ה שע"י תשובה מתכפר להם ואמר כי ע"י נתינתך כסף הכפורים בעבודת אוהל מועד ע"ד הנ"ל יהיה לך לזכרון לפני ה' שהוא עולם הבא שלאחר פטירת האדם כי שם נקרא לפני ה' ואז יכפר על נפשותיכם כפרה גמורה שלמה בכל ניקיוו כנ"ל וזהו שחזר לאמר שנית לכפר על נפשותיכם. ואתה דבר וכו' אך את שבתותי תשמרו וכו' מצות שבת שקולה ככל המצות ולכן לא תהי' אתה מדבר אל אהרן ובניו הזקנים ואחר כך הם יאמרו לבני ישראל כנודע בכל המצות שאעפ"י שכתוב בהם דבר אל בני ישראל היה ע"ד הנ"ל משה שונה פרקו לאהרן וכו' אבל ענין השבת אתה בעצמך בפיך דבר אל בני ישראל כולם מפה אל פה וביאר הטעם יען כי אות היא וכו' וז"ש לדעת כי אני וכו' ונמצא כי מ"ש כי אות היא הוא נתינת טעם אל מ"ש למעלה ואינו טעם אל הסמוך לו את שבתותי תשמרו רק אל ואתה דבר כנ"ל ועוד כי דיניה ופרטיה רבים לאין קץ מקרא מועט והלכות מרובות ועוד כי הוא מן החמורות שחייבין עליהה הקילה וכמ"ש אח"כ מחלליה מות יומת וכאשר יראו בני ישראל שינוי הזה שאתה בעצמך מלמד להם דיניה ירגישו חומר עניינה ולא יזלזלו בה. ובזה יתבאר מ"ש אח"כ בפ' האחרת ויקהל משה וכו' והוא שינוי גדול משאר המצות האמנם הודיענו כי לא שינה מאשר ציווהו השי"ת והקהיל את כל עדת בני ישראל ולכולם בהקהל דיבר ואמר אלה הדברים וכו' בענין השבת כמו שנצטווה בפ' זו הקודמת אליה והודיען כל פרטיהן כמו שרמזו רז"ל כי במלת אלה הדברים נרמזו כל הט"ל מלאכות כמספר אלה עם הג' אותיות הן ותולדותיהן ופרטיהן עוד אחרת תעשה והיא שלא תאמר אליהן אך את שבתות ה' תשמרו כיון שאתה הוא המדבר וכמ"ש מלבד שבתות ה' אמנם חאמר אך את שבתותי כאילו אני בעצמי פי המדבר אליהם וגה זה להגזים הדבר ע"ד הנ"ל כדי שלא יזלזלו בה ולז"א פעם שנית לאמר ירצה דבר אל בני ישראל ולא תאמר אך את שבתות ה' תשמרו אבל לאמר ר"ל אמור להם בלשון הזה אך את שבתותי ומעתה נבא אל ביאור הכתובים ונבאר פי' אחר במילת ואתה וגם מ"ש דבר אל בני ישראל ללא צורך אבל הענין במה שהקדימו רז"ל לבאר מלת אך שבא למעט את השבת ממלאכת המשכן והענין כי הנה בארנו בפ' תרומה כי אמר השי"ת אל משה דבר אל בני ישראל ולא אל הערב רב כי הם יקחו לי תרומה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ולא בתוך הערב רב וזה יורה חיבתו יתירה נודעת להם לאין קץ שיניח העליונים וישכון עמהם בארץ ולא עוד אלא שאף הערב רב שנתגיירו לא ישכון גם עמהם וא"כ ראוי למהר את הקץ בהשתדלות נמרץ בחפזון לעשות המשכן ביום ובלילה ואפילו בשבת כי התועלת רב לקבל אלהותו ית' עמהם כי זה הוא יותר יתרון ואות נמרץ בינו לבין ישראל וראוי לחלל את השבת

מפני כך ולכן ואתה עצמך אשר דברת לבני ישראל על מלאכת המשכן מאתם ולא מן הערב רב צריך שאתה שלא ע"י אהרן והזקנים תדבר עליהם ענין השבת והלואי שיאמינו ויקיימו השבת מרוב תאוותם לגמור המשכן שאשכון בתוכם כי כיון שהפה שלך אסר הוא עצמו יתיר ותהיה נאמן אצלם ואמנם צריך ג"כ שתאמר אליהם באופן נאות כדי שיקבלו דבריך וזהו האופן שתאמר אך את שבתותי תשמרו וז"ש לאמר אך את וכו' והענין אף אם צויתי אליכם ענין המשכן שהוא שבח גדול לכם ממטט אני את השבת במלת אך ממלאכת המשכן לסיבת רבות כמו שנבאר, הא' היא כי שבתותי הם כי אני צויתים אתכם על שמירתם ואני ג"כ הוא שצויתי על המשכן ומי שציוה זה ציווה גם את זה והכל מרועה אחד נצטווית' וכבר נודע כי אין השכר על קיום המצוה בעצמה רק על היותם מקיימים מצותו יתברך וכמו שמצינו ציוה להתענות ביום הכפורים וציוה לאכול בשבת וכ"כ שכר יש לאוכל כמו בשבת כמו למתענה ביום הכפורים וז"ש שבתותי ועוד כי ענין השבת כבר הקדים משמת ימי בראשית ומאז אות הוא ביני וביניכם כמ"ש בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית ברא את השמים ואת הארץ בו' ימים וביום הז' שבת מכל מלאכתו להניח להם אות ביני ובין בני ישראל שנקראו ראשית לדעת כי מאז אני ה' מקדשכם ואין ראוי לבטל הדבר המוקדם אל המצוה המאוחרת ולא עוד אלא שהמצוה המוקדמת ניתנה לאות ברית ביני וביניכם לכל המצות הבאות ואיך יתבטל ח"ו האות ההוא כי כל שאר הבנין יפול וז"ש בלשון נתינת טעם כי אות היא וכו':

עוד שלישית כי אות השבת קיימ' לעולם ביני וביניכם לדורותיכם הבאים פעם אחת בכל ז' ימים חוזר חלילה ולא כן מלאכת המשכן שאינה רק לכם ולא לדורותיכם ואפילו לכם איננה תמיד כי בחודש אחד יוגמר מלאכתו ואין עוד בו מלאכה לענין המשכן בעצמו רק לענין התמידין כמו שיתבאר עוד רביעית רמז במלת שבתותי כי ראוי לכם ללמוד ממני כי אני בראתי שמים לכסאי והארץ להדום רגלי לשכון בעליונים ובתחתונים כדמיון המשכן שאתם עושין וגמרתי מלאכתי בששת ימים וביום השביעי קיימתי מצות שבת וכליתי מלאכתי מלאכת שמים וארץ שהם יותר מוכרחים גדולים מן המשכן אשר עשית' אתם ונמצא כי אני קיימתי מצות שבת בתחילה ושבתותי נקראים יען כי אני שבתתי בהם ומכ"ש אתם שתשמרום ותמנעו ממלאכת המשכן גם רמז במלת שבתותי בלשון רבים ולא כמ"ש למטה ושמרו בני ישראל את השבת והענין כי השבת יש בה ג' מצות לג' קדושות שבו שהם הלילה והבוקר והמנחה כי הם ג' מיני קדושות הנרמזים בפסוק אכלוהו היום כי שבת היום וכו' כנודע כי לכך תקנו ג' סעודות כנגד ג' פעמים היום והם חיוב גמור כנודע ושלשתן קיימתי אני ונקראים שבתותי ונרמזו בג' פעמים

אלקים בפ' ויכולו ובג"פ ויכל וישבות ויברך וכו' כנודע לחכמי האמת וז"ש את שבתותי כי שבתותי מיעוט רבים שנים ומלת את לרבות ליל שבת כנזכר בס' הזוהר על פסוק את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו וא"כ אין ראוי לבטל קדוש' ג' שבתו' לקיום קדושה א' של המשכן שנאמר בו ועשו לי מקדש וכדקיי"ל לא אתי עשה ודחי עשה ולא תעשה עוד חמישי' רמז במל' שבתותי כי הלא כל גופו של משכן אינו רק לכפר עון העגל שבו בטלו מצוה ראשונה של עשר' הדברות אנכי ה' אלקיך ואיך תבטלו שתי מצותי זכור את יום השבת לקדשו בלוחות הראשונות ושמור את יום השבת בלוחות שניות ואל זה רמז שבתותי אל זכור ושמור כנודע לרז"ל ותהיה ח"ו ככלב שב על קיאו לחזור ולבטל ב' מצות של שבת שבעשרת הדברות עצמ' שאי אפשר לעקור אות אחת מהם והנה במלת את שבתותי תשמרו ירמוז אל דברו והפכו כי כבר פרשנו ע"ד רז"ל כי אך למעוטי את השבת ממלאכת המשכן ונתן טעם מפני שהם שבתותי כנ"ל וגם ירמוז אל היפך זה והיא כי תאמרו כיון שכ"כ חמיר יום השבת שנבטל בעבורו מלאכת המשכן שהוא העיקר להשראת שכינתו א"כ מכ"ש שאין לחלל השבת כדי להקריב תמידין ומוספין שאינם להשראת שכינה לז"א אך אעפ"י שאני מצוה אתכם את שבתותי תשמרו ממלאכת המשכן אך ימעט ענין הקרב' תמידין ומוספין שאינן בכלל זה והטעם הוא לפי שהם שבתותי שלי וכמו כן מלאכת המשכן לי להשרות בו שכינתי ידחה ענין המשכן ולא השבת לסיבות הנ"ל ומכיון שהשבתות גם הם לי להורות שבראתי שמים וארץ אחפוץ בו יותר ממעשה המשכן ואמנם ענין קרבנות תמידין אינם שלי רק לתועלת ישראל שיהיו נקיים מכל חטא כנ"ל על פסוק צדק ילין בה כי לכך בתרומ' התמידין אמר ונתנו איש כופר נפשו ומוטב לכם שתהיו נקיים ומלובנים מחטאותיכם יותר מקיום שבתות שהם דבר הנוגע לכבודי ואני מוחל על כבודי כדי שתהא לכם כפר' כל הימים ואם בימי החול אתם נקיים מחטא מכ"ש שהוא ראוי שתהיו נקיים ביום השבת גם מילת אך בא למעט פיקוח נפש וסכנת נפשות שדוחה את השבת ונתן טעם במ"ש שבתותי לשון רבים ירמוז אל מ"ש רז"ל מוטב לחלל שבת אחת כדי שישמור הרבה שבתות אה יחיה וז"ש אך למעט שבת אחד לבד כד ששבתותי הרבים תשמרו כמ"ש וחי בהם עוד טעם שני כי הלא אות היא ביני וביניכם ואם תמותו בעבור השבת תתבטל ענין האות אשר ביני וביניכם כי אם תמותו בעבור קיום השבת במי ישאר האות ההיא קיימת:

או ירצה המיעוט כי שכר מצות השבת בהאי עלמא ליכא ועכ"ז את שבתותי תשמרו הם סוד קיום ג' שבתות שאליה' רומזת ג' סעודות כנ"ל כי שכרם שמור לעתיד אות היא ביני וביניכם להנצל מג' הפורעניות שלבסוף שיתא אלפי שני דהוי עלמא שכנגד ששה ימי

בראשית והם חבלי משיח ומלחמות גוג ומגוג וגיהנם האחרון שלעתיד כנודע ונמצא כי קיום השבת הוא אות ומופת המורה על אשר עתיד להמשך העולם והם שיתא אלפי שני ובסופם ינצל מהנ"ל והכל הוא לדעת אח"כ לעתיד באלף השביעי שהוא כנגד השבת שאז אני ה' עתיד להיות מקדשכם קדושים רוחניים כמלאכים מלאכי השרת משא"כ מקודם שהייתם בעלי חומר וגוף ואינה קדושה שלמה כעין השי"ת שברא העולם בששת ימי המעשה בשביעי שבת וינפש כמו שנבאר לבסוף שהוא שביתה ממלאכת החומר ולא נשאר רק הנפש לבדה וז"ש וינפש ולא נצטרך אל דוחק רז"ל שכביכול וינפש מצער קוצר הנשימה שע"י המלאכה כדרך ב"ו. ואחר שביאר כי שכר שבת בהאי עלמא ליכא כנזכר בא לבאר כי עונש ביטוי כפול בהאי עלמא ובעוה"ב ושמרתם את השבת מחלליה מות יומת בעוה"ז ע"י מיתת ב"ד זולת עונש עוה"ב כי כל העושה בו מלאכה ונכרתה הנפש וכו' ולכן מכל הצדדים צריך שתשמרהו:

ושמרתם וכו' כבר נתבאר מה צורך את שבתותי וכו' כי כבר נצטוו בעשרת הדברות זכור וכו' שמור את יום וכו' אמנם עוד חזר כמה פעמים ושמרתם ושמרו וכו' גם בענין המלאכות הרחיב במאד מחלליה מות יומת וכו' כי כל העושה וכו' ולא עוד אלא ענין כי נתינת טעם היא והנה היא מכריע הדבר בעצמו מחלליה מות יומת והטעם כי הרי כל העושה בו מלאכה וכו' ולא עוד אלא שאדרבה ממעט העונש כי בתחלה אמר מות יומת בסקילה והטעם כי כל העושה וכו' ונכרתה שאינו רק כרת וזו קושיא עצומה גם כי פעמים מזכירה בלשון נקיבה העושה בה קדש היא מחלליה ואח"כ בלשון זכר העושה בו מלאכה. גם פעם אומר קודש לה' ופעם קדש היא לכם ואין זה אלא בי"ט כנודע כי הוא לכם לאכול ולשתות והענין במה שקדם בספר הזוהר כי שני שבתות הם יום ולילה כנגד זכור ושמור וז"ש אך את שבתותי מיעוט רבים שנים והם סוד אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן וכו' וחזר ופרטן והתחיל בענין הלילה כענין ויהי ערב ויהי בוקר ואמר ושמרתם את השבת הא' היא הלילה יען כי קודש היא נקבה ולכן קדושתה היא לכם לאכול הסעודה ולישן כל הלילה ולשמוח בביתך שמחת מצוה כנודע מע"ש לע"ש ולהיותה קודש תשה וחלישה החטא יכול כביכול לפגום בה ולחלל קדושתה ולכן מחלליה לזו הקדושה הנקבה מית יומת בסקילה ביד ב"ד ונודע כי השוגג איננו מחלל רק המזיד ולהורות בין שוגג למזיד הוצרך להיות שם עדים והתראה ואז נק' מחלליה בפרהסיא בפני עדים ובמזיד ואף על פי שהוא בלילה ונראה שאין בזה חילול מפורסם כי לכך נתכוון בעשות מלאכתו בלילה שלא יראוהו המון עם עכ"ז מות יומת בסקילה כי נודע כי כל העושה בה מלאכה בלילה אפילו בצנעה אין רואה ונכרתה בכרת בידי

שמים ועתה שהיו בפני עדים ובהתראה הנק' מחלליה ודאי שיש. בזה עונש חמור כי מות יומת בב"ד ולא בכרת לבדו ולכן בענין הלילה אמר ושמרתם כי היא כנגד שמור כנודע ובזה לא נצטרך במה שנדחק רש"י ז"ל לפרש מחלליה הנוהג בה חול וכפי דרכינו הוא מחלל ממש יען הוא במזיד והתראה בפרהסיא ומחלל את השי"ת שנתן את השבת וגה כמ"ש כי קדושת הלילה קלה ויכול לפוגמה ולחללה וכנגד יום השבת שהוא כנגד זכור לא הזכיר בו שמירה אך אמר ששת ימים וכו' וביום השביעי וכו' כי זה ביום ממש ולא בלילה וע"כ שבת שבתון מכל הפרטי' ולכן איננו קודש לכם רק קודש לה' קדושה נפלאה כולו לה' לעסוק בתורה בסוד וקראת לשבת עונג כי לא אמר והתענג בשבת לרמוז כי איננו עונג גופני רק. עונג בקריאה בתורה שהוא להשיג העונג הנפשות ר"ת ענ"ג עדן נהר גן לנשמה ולרוח ולנפש וכנגד ג' סעודות וג' שבתות הנרמזים במילת שבתות כנ"ל ולהיותו קדושה עצומה אין כח ביד העושה. מלאכה לפגום אותו ולחללו ממש וכמ"ש אם חטאת מה תפעל בו ולזה לא זכר בו מחלליה רק. כל העושה בו מלאכה ויען הוא יום זכר אמר בו ולא בה כבתחילה וכנודע ממה שתקנו לנו עזרא ובית דינו וינוח בה בליל שבת וינוחו בו ביום שבת ובשבת ש.לישי שהוא המנחה וינוחו בם גם טעם ע"ד הפשט כפי הנ"ל כי להיותו יום פשוט הוא כי כל העושה בו מלאכה הוא לתכלית חילול אף אם יראוהו אינו חושש ואין צורך לאמר בו מחלליה אך בלילה שכל העם בבתיהם הייתי אומר שאיננו נקרא חילול אף אם יהי' בעדים ולכך הוצרך לאמר בו מחלליה שהיא בעדים ואז כשיאמר בו כל העושה בה מלאכה הוי שלא בעדים אבל ביום שלא הזכיר מחלליה פשוט הוא כי מ"ש כל העושה בו מלאכה הוא בעדים כדרך כל שאר מיתות ב"ד שאינם אלא בעדים והתראה כנודע ובפט כי דבר הכתוב בהווה כי העושה מלאכתו ביום אינו חושש אל העם הרואים אותו ושמרו וכו' עד הנה דיבר בדור המדבר וז"ש לנוכח ושמרתם וכו' כי להם הוצרך להזהיר על השבת שלא יראוהו לסיבת מלאכת השבת כנ"ל על ואתה דבר אך את וכו' ועתה דיבר בזרעם אחריהם וז"ש ושמרו שהוא שלא לנוכח וגם שהוא לעתיד וז"ש לעשות את 'השבת לדורותיכם ובפסוק הקודם אמר ושמרתם אתם את השבת ולא אמר לדורותיכם ונוכל לפרש כפי זה כי ושמרו איננו ציווי כי כבר קדם בעשרת הדברות רק הוא סיפור כי לכם הוצרכתי לחזור ולצוות ושמרתם וכו' שלא תטעו לדחותו לסיבת מלאכת המשכן מש"כ לזרעם כי יודע אני שישמרו בני ישראל את השבת לדורותיכם כי אין שם טענת מלאכת משכן וכמו שבהם הזכיר שמירה לנילה ושבתון קודש לה' ביום כנגד זכור כך לזרעם הזכיר ושמרו בני ישראל את השבת של הלילה הנקראת שמירה ולעשות את השבת כנגד 'היום ולכן אמר השבת השבת

שני פעמים ולהיות כי זכור כנגד היום שהוא זכרהו בתפלות היום לחתום מקדש השבת וזכרהו בקידוש על היין וכל זה במעשה לז"א לעשות את השבת עשייה ממש:
או ירצה ע"ד מ"ש בספר הזוהר פ' יתרו ובשלח על פסוק לסריסי' אשר ישמרו את שבתותי מלשון ואביו שמר את הדבר שממתינין הזווג על ליל שבת יען כי אז הנשמות הם יורדות בקדושה גמורה וע"ז נאמר והתקדשתם והייתם קדושים בשעת תשמיש וע"י זוכה שבניהם אחריהם יהי' קדושים גם הם וז"ש ואתה תדבר כי הנה מנעת עצמך לגמרי מתשמיש אפילו בליל שבת כמשז"ל על ואתה פה עמוד עמדי ולכן תוכל לאמר להם לא יקשה בעיניהם מצוה זו כי הרי אני מנעתי לגמרי ואתם ראוי לכם שעל הפחות תמנעו עצמכם מתשמיש בימי החול ואת שבתותי תשמרו ותמתינו מליל שבת זה לליל שבת האחר וז"ש שבתותי ולא אמר השבת ואך מיעט זיווג ששת ימי המעשה. וטעם לדבר כי אות וכו' כי אני ה' מקדשכם כי כמו שאני ה' קדוש רוצה אני שגם אתם תתקדשו וכמ"ש והתקדשתם וכו' כי קדוש אני וכו' ואחר שביאר כי הזיווג משבת לשבת כמ"ש שבתותי לשון רבים כנ"ל חזר לבאר כי אין זה רק בשבת הלילה ולא כן ביום אעפ"י שגם הוא קודש וז"ש ושמרתם את השבת היא הלילה הנקראת שמור כנ"ל נותן הטעם יען כי קדושתה קלה וקודש תהי' לכם לתענוג מצוה לכם על ידי קדושה אמנם ביום השביעי יום ממש היא שבת שבתון אפילו מתשמיש מצוה וז"ש שבתון יען כי הוא קודש לה' ואין בו שום תשמיש גופני כלל. ואחר שביאר ענין והתקדשתם שהוא קדושת עצמן בתשמיש ביאר שכרם והוא והייתם קדושים שהזרע הנולד מתשמיש ההוא יהי' קדוש בתכלית וזהו שחזר ושמרו שלא לנוכח לעשות את השבת לדורותיכם וגם הבנים יתנהגו מנהג האבות מעצמן כי מקדושה הם באים והיא ענין ההבטחה על דרך הנ"ל בדרך שקדם לזה ולרמוז כי שמירה זו היא ענין זיווג נרמז בר"ת בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותיכם ר"ת ביאה לאוהל בסוד לך אמור להם שובו לכם לאהליכם אין אוהל אלא אשה שהותרו בתשמיש אח"כ ביאר ענין שלישי והוא מ"ש כי קדוש אני ה' וז"א ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם וכו' ירצה כי נשמות או"ה הן חצובות ממקומו חולין טמאים אבל נשמות ישראל הם יוצאים ממני בסוד בנים אתם לה' אלקיכם וביני ובין בני ישראל יש אות לעולם שהם בני ישראל כי הרי כן עשיתי אני כי ששת ימיה עשיתי שמים וארץ מלאכת חול של טוב ורע וביום השביעי שבת מלאכת חול של מעשה ועשיתי מלאכת בריאת נפשות קדושות וז"ש וינפש וכנודע כי כן באלף השביעי יתחדשו רוחין קדישין להפליא והם נקראין חדשות כנודע וזהו סוד וינפש והבן מאוד זה ווובזה תבין מ"ש ויכל אלקים ביום השביעי והל"ל ביום הששי אך הענין סוד כי מלאכתו אשר עשה

במעשה גופני וחומרי בששת ימי החול ובפרט בערב שבת בבריאת אדם כילה הדבר ביום השביעי כי אז גמר לתת בו הצורה והנשמה הקדושה כנודע כי זה חטאו של אדם שנזדווג לחוה ביום הששי ולא המתין לקדושת ליל שבת ולכן יצאו קין והבל טוב ורע הנקרחים חולין ושניהם מתו ונמחו מן העולם הם וזרעם עד שנולד שת מתשמיש ליל השבת וממנו הושתת העולם ולכן ש"ת וב' אותיותיו הם שבת גם ש"ת בגימטריא ז' במ"ק כנגד יום השביעי שבת קודש וקרוב מזה רמזו בספר הזוהר בפ' בראשית למבין נמצא כי וינפש שבח גדול הוא ליוצר בראשית ולא נצטרך לדוחק פירש"י:

ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי וכו' הקושיות בפ' זו עצמו מספר ולכן אפרשנה ובכללה יתורצו הקושיות הקושיא היותר מבוארת היא למה כשא"ל בפ' משפטים הנה אנכי שולח מלאך שתק ולא מיחה בדבר ולכאורה נוכל לתרץ מה שבארנו בפ' תרומה ועי"ש כי שם הי' אפשר שהוא יתברך ילך עמהם ואמנה גם ילך מלאכו לפניהם דרך כבוד השי"ת שלא יצטרך הקב"הו עצמו לשומרם אמנם כאן דיבר בלשון שלילה ושלחתי לפניך מלאך וכו' כי לא אעלה בקרבך וכו' אז נצטער ואמר אם אין פניך הולכים זכו' ואמנם נבארו באופן אחר ובו יתורצו קושיות אחרות ודיוקי הכחובים הנה בראשונה נאמר לו הנה אנכי שולח מלאך לפניך וכו' ולא אמר אמור או דבר לבני ישראל רק הנה אנכי וכו' כמדבר עם משה עצמו כמ"ש לפניך ואז משה מרוב ענוותנותו לא השיב כי חשב אולי עד נתינת התורה שיאמינו ישראל אמונה שלמה דיבר עמו זנתראה גם לישראל שלא ע"י מלאך למען יאמינו באלוהותו יתברך ומאחר שכבר נתפרסם הדבר אצלם יספיק שליחות מלאך לפנינו אם לשמירת ישראל ואם לדבר עמו נבואה ע"י המלאך כי אינו מן הראוי יניח השמים ושמי השמים לשכון כבוד בתחתונים ולדבר טמדי פנים אל פנים וחשב כי גם הוא עצמו איננו כדאי לכך וזה מרוב ענוותנותו ואלו השיב לדבר הי' חל גסות הרוח כנראה שהי' חושש על עצמו ואז וידבר ה' אל משה לך עלה מזה דיבר אתו קשות על מה ששחק ולא התפלל על מה שנוגע לענין ישראל כדרך שמסר עצמו בתחילה עליהם ואמר ואם אין מחני נא וכו' וכוונתו ית' כאן על דרך ועתה הניחה לי וכו' כי אז מצא משה מקום להתפלל כמ"ש ז"ל גם עתה מצא מקום להתפלל ויאמר וכו' ראה אתה אומר וכו' והענין כי משה ראה דבריו סותרים זה את זה ולא הבין דבריו וביקש לו שיבאר לו את אשר אמר לו וזה כי ודאי שענין העגל גדול מאוד וכמ"ש אנא חטא העם הזה חטאה גדולה וכו' ולא הי' ראויים לסליחה כלל ולא ידע אם נתרצה להם מעון העגל לגמרי וכמ"ש וביום פקדי ופקדתי וכו' ואם כך הוא זדאי לא יעלה בקרבם בשום אופן כי לא השיבו סלחתי כדבריך כמו בעון המרגלים רק מי אשר חטא

לי אמחנו מספרי ועתה וכו' וביום פקדי וכו' וזה יורה שלא סלח את עון העגל ואמנם אחר שאמר קום לך עלה מזה וכו' יש בו כמה צדדין לטובה ובריצוי וצדדים אחרים שלא בריצוי ולכן ביקש שיודיענו אמיתות כוונת דבריו וז"ש ראה וכו' ירצה כי בתחילה אמרת לי ואמחה את שמם וכו' ועתה לא די שלא מחית שמם מתחת השמים ולכלותם מעל פני האדמה אלא אדרבה אתה אומר אלי עתה בזה הדיבור העל את העם הזה וכמ"ש קום עלה מזה וכו' שהוא קצה האחר וזה יורה אהבתך אותם עוד אחרת כי אמרת אל הארץ אשר נשבעתי וכו' לזרעך אתננה וזה יורה כי עה בני ישראל זרע האבות אתה מדבר ולא עם הערב רב וזה לפי שהם עשו את העגל ולא בני ישראל וא"כ גם זה יורה שישראל לא חטאו ויש לך אהבה קדומה וחזקה עמהם וזה רמז באומרו העל את העם הזה למעוטי ערב רב ולא אמר העל את העם סתם כדרך מ"ש השי"ת בראשונה ועתה לך נחה את העם סתם עוד אחרת כי מאחר שרצונך הי' לשלוח מלאך הן לענין העלאת ישראל לארץ הן לענין הנבואה שלא תדבר עמי אלא ע"י המלאך ההיא כנ"ל א"כ למה אתה בעצמך אומר אלי פנים בפנים שלא ע"י המלאך העל את העם הזה וכמ"ש ויאמר ה' אל משה קום עלה מזה וכו' וז"ש ראה אתה אימר אלי העל וכו' כנראה שלא מלבך ורצונך דברת ושלחתי לפניך מלאך רק מן השפה ולחוץ והגזים הענין לשאתפלל לפניך על זה וכל זה ענין הנוגע להעל את ישראל וגם מה שנוגע אלי שאינך רוצה לדבר עמי רק ע"י מלאך אינו כן כי הרי אתה אומר אלי פה אל פה עוד אחרת כי אף גם ענין העלאת ישראל רצונך שתהי' על ידי עצמו ולא על ידי מלאך כי הי' לך לאמר קומו עלו מזה בלשון משותף אבל אמרת קום עלה מזה אתה כנראה שאני אעלה את עצמי בתחילה שלא ע"י מלאך ואח"כ אני אעלה אותם לישראל וז"ש העל את העם הזה כי אני אהי' ראש עליכם להעלותם ולא יהי' המלאך שליח להעלות אותי ואותם גם לא ראיתי שציויתה אל המלאך קום העלה אותם רק אותי ציוית קום עלה אתה וגם העם יעלו אתך כמנהגי עד עתה שהייתי מעלה אותם מפיך ע"י דבורך שלא ע"י מלאך ואמנם יש צדדין הפכיי' כי הרי אמרת אח"כ ושלחתי לפניך מלאך ולא די זה אלא בלשון שלילה כי לא אעלה בקרבך וכו' כנ"ל וזה יורה שעדיין אתה עמהם בכעס ואמנם גם בזה יש קצת הוראה טובה כי הרי אתה לא הודעתני עדיין את המלאך אשר תשלח כנראה כי עדיין לא נגמר הדבר של הדין והגזירה תלויה עוד אחרת כי בודאי כדי שדבריך לא יהי' הפכיים נראה ליישב שניהם כי כיוון שאלי אמרת העל את העם וגם אמרת ושלחתי לפניך מלאך נראה הכל אמת ורצונך שההעלאה הזאת תהי' בשיתוף שישתתף המלאך עמי וע"י שנינו תהי' וזהו אומרו אשר תשלח עמי ולא אמר לפנינו אלא עמי כלומר בשיתופי וזו חלוקה שלישית

ואם כך הוא למה הדבר תלוי ועומד כי עדיין לא הודעתני מי הוא אשר תשלח עמי א"כ נראה כי גם זה לא יהי' ולא יקום כיון שעדיין לא הודעתי והנה אנחנו תלוים ועומדים מונחים במדבר הזה ואינו מן הראוי ואיך אתה אומר אלי לבדי העל את העם הזה וזה אי אפשר עד שתודיעני את אשר תשלח עמי הרי מכל הנ"ל הוכחתי כי אוהב אתה את ישראל ומחלת להם עון העגל א"כ לך אתה עמהם ונחה אותם וא"ת כל זה בנוי על יסוד תוהו כי תחשוב שהסיבה היא בעבור ישראל ואיננו כך רק לסיבתך כי כך אמרתי לך לך רד כי שחת עמך וכו' יען הוצאת הערב רב שלא מדעתי והחטיאו את ישראל נחלתי ע"י העגל ולכן אמרתי ושלחתי לפניך ממש מלאך ולא אמרתי לפניכם או לפניהם לז"א ואתה אמרת ידעתיך בשם ירצה כי הנה בנח כתיב ונח מצא חן בעיני ה' וארז"ל מצא חן שלא מחמת סיבה רק כאדם הנושא חן בעיני המלך לא מסיבת היותו ראוי לכך והנה אם כך בלבד אמרת לי מצאתי חן בעיני הייתי אומר כן אמנם אתה אמרת בתחלת דברך ידעתיך בשם ר"ל ידעתיך בסיבת שמך הטוב שאין כמוהו בכל הארץ מרוב חסידותיך ומכח זו הידיעה נתוסף אח"כ כי גם מצאת חן בעיני לסיבת ידיעת שם הנ"ל וז"א וגם א"כ מוכרח הוא כי הצד השוה שביני ובין בני ישראל כי אהבת עולם אהבת את כולנו לי ולהם ואין רצונך גומרת לשלוח מלאך שליח כלל:

ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך וכו' הרי הכרחתי כי אוהב עתה אותי ואת ישראל בראיות ברורות וחזקות ואמנם עתה אעפ"י שהאמת כך לא אחזיק טובה לעצמי כמו שאמרתי בתחלה כי ראוי אני לשאמצא חן בעיניך יען ידעתני בשם אמנם אומר כי גם אם איני צדיק גמור ולא ידעתני בשם רק שמצאתי חן בעיניך על חנם ללא סיבה כדרך נח כנ"ל ראוי הוא שהודיעני נא את דרכיך וכו' ובזה יתורצו מלת ועתה ומ"ש אם נא מצאתי וכו' ולא אמר אם ידעתני בשם ומצאתי חן ומ"ש הודיעני וכו' ירצה הנה בשר ודם מתיירא אולי לא תצא מחשבתו לפועל ולכן מעלים ומכסה את הדברים עד אשר יעלו בידו כרצונו אמנם אתה שליט בכל ואין מידך מציל למה אתה מסתיר דבריך וכונתיך וראוי לך להודיעני ידיעה גמורה את דרכיך שיהיו דרכים דרוכים וכבושים לכל עובר לא ארחות ונתיבות סגורים לא ידעה עיט וכאשר אדעך את אשר בנבך אם עדיין משטים אתה בלבך את ישראל מפני עון העגל אז אח"כ אמצא חן בעיניך לעתיד ע"י שארבה בתפלה ובתחנונים לפניך משא"כ עתה בהעלים כוונתך ממני כנ"ל ובזה יובן אומרם למען אמצא חן והרי הוא עצמו אמר שכבר מצא חן לשעבר והל"ל כיון שמצאתי חן כנ"ל ואם כן חלוקה רביעית הרי היא כי אוהב אני אותך ואת ישראל וכבר מחלת להן עון העגל לגמרי ומה שאמרתי ושלחתי לפניך מלאך לטובתם אני מתכוין כי לא אעלה בקרבך וכו' כי עם

קשה עורף אתה ותחזור לחטוא חטא אחר ופן אז אכלך בדרך לז"א וראה כי עמך הגוי הזה וכו' ירצה הנה אתה בפיך אמרת לך רד כי שחת טמך הם ערב רב שאני הוצאתים שלא מדעתך והם אשר שחתו ועשו את העגל אבל עמך ישראל לא שחתו לכן ראה כי עמך ישראל הם הגוי הזה אשר אני מתפלל עליהם והם .לא שחתו ואיך אתה אומר כי עם קשה עורף אתה פן אכלך בדרך והרי לא חטאו בעגל אלא עמי שהם הערב רב כנז"ל. או ירצה וראה וכו' לו יהי' כדבריך שעם קשה עורף. הוא למה אמרת פן אכלך בדרך ראה כי עמך הגוי הזה .ואם השבעים שרים שבשמים מליצים זכות בכל כוחם להטיב כל אחד מהם אל העם אשר ת"י ומעבירים על פשעם עם היות שאין בהם כח להציל' שלא ברשותו ית' ומכ"ש אתה שהיכולת בידך לסלוח פשע' ואין מי שימחה בידך נאה לך למחול כי כבודך היא להעביר חטאתם כי עמך הם ועל שמך נקראים:

ויאמר וכו' הודה לו על אחת משתי שאלותיו כי ענין העלאת ישראל תהיה ע"י המלאך כמ"ש ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את הכנעני וכו' האמנם ענין נבואתך תהיה על ידי ולא על ידי מלאך כי פני ילכו כדי שהוניחותי לך כנודע משאז"ל שהנבואה נקראת מנוחה כמ"ש ומנוחה לא מצאתי ושריה שר מנוחה כי אתה מצאת חן בעיני אבל לישראל עדיין לא מחלתי להם עון העגל לגמרי כמ"ש וביום פקדי ופקדתי וכו' ונמצא כי פני ילכו לענין והניחותי לך וגם אשלח המלאך לפניהם בגלוי ופני יסתרו אבל כיון שהם עמי ונחלתי אשלח לפניהם המלאך. ויאמר אם אין פניך הולכיה סתם לי ולישראל אל תעלנו מזה כלל אפילו ע"י מלאך ולא תטיל תנאי ותאמר פני ילכו בתנאי שהניחותי לך לבדך ולא לישראל כי כמו שתתרצה עמי ראוי שתתרצה גם לישראל עמך ונחלתך ולא יארע לי כענין נח שאמרת לו ומחיתי את כל היקום אבל לך אציל ועשה לך לבדיך תיבת עצי גופר וז"ש ובמה יודע וכו' אני ועמך שווין בדבר הלא בלכתך עמנו בהשואה אחת ונפלינו אני ועמך ולא אני לבדי. וביאר כמה טענות בזה הא' היא כי בהיותך הולך אל עה ישראל כמו בתחלה שנאמר וה' הולך לפניהם יומם בעמוד וכו' ניכר הדבר ונודע לכל אומות העולם כי גם אני גם עמך מצאנו חן בעיניך כמשז"ל על פסוק מי זאת עולה מן המדבר וביאורו כך כי האמת הוא שאומות העולם וגם הערב רב לא היה ראויים ליהנות ולהסתכל בזיו השכינה ההולכת לפניהם וע"כ מבחוץ היה אותו עמוד הענן כתמרות עשן להכהות עיניהם שלא יסתכלו ומבפנים היתה מקוטרת מור ולבונה מכל מיני בשמים שברא השי"ת וז"ש מכל אבקת רוכל הוא השי"ת רוכל האמיתי בעל כל הבשמים שבעולם שבראם בגנו כמ"ש הפיחי גני יזלו בשמיו ועכ"ז בראות כל העולם ממזרח למערב את עמוד הענן כתימרות עשן עולה מן המדבר עד לרקיע יודעים היו כי

ה' הולך לפני ישראל נחלתו האמנם אה לא תלך עם ישראל רק עמי לבדו לצורך הנבואה כנ"ל לא יודע כי מצאנו חן בעיניך לא ישראל ולא אני כי מי יודע ומי שומע בדברך עמי כי אפילו ישראל ההולכים עמי אינה שומעים קול הנבואה כי בחשאי הוא וכמ"ש וישמע את הקול מדבר אליו למעט כי אפילו אהרן הכהן הגדול לא היה שימע כלל ובזה יתורץ שהל"ל ובמה יודע כי מצא עמך חן בעיניך אמנם אמר אני ועמך כי גם שפשוט לי שאני מצאתי חן במה יודע לכל העולם וא"ת שהכעיסוך במעשה העגל לא למענם בית ישראל כי אם למענך ראוי שתמחול להם כי לשמך תן כבוד אשר נקרא שמך עליהם וז"ש ונפלינו אני ועמך וכו' ראוי הוא שנהיה פרושים ומובדלים במעלה זו יותר מכל הע' אומות שאל"כ נמצא כי עמך ושבעים עמים אשר תחת השרים יהיה שוין וזה גרעון כבוד לך ח"ו ולכן גם כי עם קשה עורף הוא מחול להם כי כבודך הוא:

או ירצה ע"ד רז"ל שאמרו ז"ל באותה שעה בקש משה שלא תשרה שכינה על אומות העולם וזה כי למעלה אמר לו השי"ת והניחותי לך שהוא ענין הנבואה כנ"ל אז השיב לו משה שגה ישרה שכינתו על ישראל כדי שגם הה יתנבאו כמוהו ולא הוא לבדו כי במה יודע איפה כי אני ועמך גם הם מצאנו חן בעיניך הלא בלכתך עמנו כולנו ולא עמי לבדי כי ע"י כן ונפלינו אני ועמך גם בענין הנבואה והשראת השכינה מכל העם אשר על פני האדמה כי הם אף שיהיו ראויים לא תחול נבואתך עליהם אבל עמך אף אם יחטאו מחול להם והשרה שכינתך עליהם לנבואה:

ויאמר ה' וכו' בתחלה אמרתי והניחותי לך לבדיך ועתה גם את הדבר הזה אשר דברת שלא אשלח מלאך להעלותם אעשה גם את זה ואמנם לא למענם כי אם למענך שהתפללת עליהם והנה כדאי והגון אתה לקבל תפלתך כי מצאת אתה חן בעיני וכו' אעפ"י שישראל לא מצאו חן בעיני ואגב אורחיה הודיע הסיבה על מה מצא חן בעיניו לרמז זה במה שעתה מזכיר שבחיו בהיפך כי תחלה אמר ידעתיך בשם וגם מצאת חן בעיני ופה אמר להיפך כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם והענין לרמוז כי לסיבת ענוותנותו זכה לכל זה כי הנה אני אמרתי לך ידעתיך בשם וגם מצאת חן בעיני ואתה כדי שלא תחזיק טובה לעצמך לא אמרת רק ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך כמו שבארנו ואמנם האמת הוא כי מצאת חן בעיני כמו שאמרת אתה וגם אמרתי יש בך והוא ואדעך בשם.

והנה הזכיר פה שם הוי"ה ויאמר ה' ולא ויאמר סתם כבתחילה והענין במה שנודע בס' הזוהר בסבא דפ' משפטים כי בשם אלקים משפיע על כל העמים בסוד מלך אלקים על גויים אבל כה חמר ה' מלך ישראל וגואלו יען כי חנק ה' עמו זה התפלל משה ואמר כי מצאתי חן אני ועמך ונפלינו אני ועמך אז שם הויה הנ"ל ראה כי הדין עמו ויאמר לי

גם את הדבר הזה וכו' כי עמי הם כמו שאמר' ואמנם לא יספיק טענה זו יען כי חטאו בעגל ולא מצאו חן בעיני אבל כיון שאתה מצאת חן בעיני ישתתף טעם זה עם הטענה האחרת כי עמי ונחלתי הם ואעשה גם את הדבר הזה אשר דברת:

ויאמר הראני נא וכו' כשמוע משה כי לא די שהודה לי השי"ת בכל מה ששאל כי גם אמר לו שכל זה בזכותו כי הוא אשר מצא חן בעיניו ולא מציאת חן על חנם רק בכח הזרוע כי ראוי אליו מן הדין יען ואדעך בשם אזר כגבר חלציו ובא במשפט עמו כיון שזכאי הוא כ"כ למה יסתיר פני כבודו ממנו בדברי עמו ומכוון לו והניחותי לך לענין הנבואה כנ"ל א"כ יתראה אליו כבודו ית' בעת דברו אתו וז"ש הראני נא ר"ל עתה שהצדקתני בפיך הראני את כבודך בדברך עמי ואף כי הפסוק אמר לעיל ודבר ה' אל משה פנים אל פנים וכתב פה אל פה אדבר בו הכתוב עצמו ביאר את עצמו גם כי שפה אל פה ופנים בפנים ידבר אליו לא יהיה יכולת במשה לראות פניו רק הדמיון הוא ע"ד כאשר ידבר איש אל רעהו דרך מסך או ע"י כותל מבדיל בינותם כי גה שפה אל פה ידבר אליו לא יכול לראותו כי לכך לא נאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר יראה איש את רעהו רק כאשר ידבר כי קול דבורו ישמע ואת כבודו לא יראה וא"כ עתה הראני את כבודיך כי הדיבור כבר אתה מדבר עמי פה אל פה ולא השויתני לשאר הנביאים כולם כמ"ש לא כן עבדי משה וכו':

ויאמר אני אעביר כל טובי וכו' שתי אמירות היו ויאמר אני וכו' ויאמר לא תוכל וכו' והענין כי אמר לו השי"ת יכול הייתי לדחות את דבריך כרגע בטענה מוכרחת והיא לא תוכל לראות פני כי לא יראני וכו' כמו שיתבאר אמנם כיון שבאת אלי בדין ובמשפט כמבואר על ויאמר הראני נא את כבודך אכנוס עמך לפנים מן השורה ואטיב עמך יתר שאת מאשר היו לך בראשונה וכנגד זה אני אומר לך אני אעביר כל טובי וכו' כמו שיתבאר ענינו כי היא אמירה לטובתו ואמנם להפיק כל רצונך במה שאמרת הראני נא את כבודיך זה הוא מהנמנע ואומר אותה לך באחרונה אמירה בפני עצמה כיון שאיני מפיק בה כל רצונך יען כי הוא דבר נמנע וז"ש ויאמר לא תוכל לראות פני כמו שנתבאר.

והנה אמירה הראשונה שהיא לטובתו היא ויאמר אני אעביר כל טובי וכו' ירצה כמה הטובות אטיב לך עתה מבראשונה הא' הוא כי גם שהייתי מדבר לך בשם הויה שהיא מדת רחמים הנה היה זה מקצת טובי שהוא היותר מדת רחמים אך עתה אעביר כל טובי הם שלש עשרה מדות פרטיות הכלולות בשם הויה כמו שיתבאר בפסוק ויעבור ה' וכו' כי שם נזכר רחום שהוא מדת הרחמים עם י"ב מדות אחרות עמה. עוד אחרת כי גם שהייתי מדבר עמך בשם הויה מכיוון שלא ראית בעיניך לא היה הענין מתאמת לן בודאי

שכן הוא אבל עתה וקראתי אני בשם ה' לפניך ואזכור בפי את שם הוי"ה כמ"ש אח"כ ויעבור ה' ויקרא ה' כמו שיתבאר ובזה יתאמת לך כי בשם הויה אני מדבר עמך משא"כ לשאר הנביאים והרי הטבות אלו הם נוגעות לעצמך בענין נבואתך וגם אטיב עם ישראל יותר מבתחלה בעבורך כמו שהבטחתיך גם את הדבר הזה אעשה יען כי מצאת חן כנ"ל וביאר גם את אשר ייטיב לישראל ואמר וחנותי את אשר אחון וכו' ירצה כי בתחלה אמרתי פן אכלך בדרך ואתה אמרת לי שאף שלא יהיו ראויים לכך מחול להם וראה כי עמך הגוי הזה כמו שנתבאר והנה כן אעשה כדברך וחנותי את אשר אחון במתנת חנם אף אם לא יהיו ראויים כמו שהראו אוצר אחד ואמר לו זהו לכל מי שאין לו אתן לו ממנו ומכיוון שלא מחל להם במתנת חנם אף אם אמנם הגונים הרי נסתלקה טענת כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה עורף אתה פן אכלך בדבר ואין אני שולח מלאך כי אם אני בעצמי אעלה אותם אל הארץ והרי כל אשר שאלת ממני הן לך הן לישראל עשיתי כדבריך ובכמה אופני הטובות כנ"ל ואמנם האמירה האחרת שאינה כרצונך הנחתיה לבסוף אמירה בפני עצמה וז"ש ויאמר לא תוכל וכו' והנה יש לדקדק כי מפסוק נראה ששאלת הראני נא את כבודך נמנעת בלתי אפשרות כמ"ש לא:

תוכל כנראה שאין לו יכולת מצד עצמו לראותו כלל לבסוף הפסוק נתן טעם כי לא יראני האדם וחי ר"ל כי אשר יראהו מוכרח הוא שימות והרי שיכול לראותו אלא אחר שיראהו ימות אבל הראיה עצמה יכול הוא לראותו אלא שחייב מיתה ואם כי כוונת הפסוק לאמר כי לא יראני האדם בעודו חי הל"ל כי לא יראני האדם החי ואז הוא משמע שבהיותו חי אין בו שום יכולת לראותו אבל באומרו וחי נראה כי לא יראני האדם ואח"כ ישאר חי אמנם ימות אח"כ ואם אומרו לא תוכל אינו מחולש' היכולת רק שימות אח"כ כדמשמע טעמא כי לא יראני וכו' כנ"ל כבר ענין זה היה יודע משה ועכ"ז שאל ממנו על צד החסד לפי שמצא חן בעיניו שיניחהו לראות ואל ימיתהו אח"כ ומה השיבו לא תוכל וכו':

אך הענין הוא כי השיבו השי"ת אלו היה יכולת לראותו אעפ"י שהדין נותן שתמות לא הייתי מענישך כי מצאת חן בעיני יותר מכל הנבראים והראיה בזה מה שאמרתי אני אעביר כל טובי וכו' אך הטעם היא כי הראיה עצמה נמנעת לגמרי ובלתי אפשריות לפי שגם כי מצאת חי בעיני סוף סוף אדם אתה נברא עפר מן האדמה ואיך הגוף הנברא מן היסוד היותר עכור שבד' יסודות שהיא העפר ומכ"ש שהוא עכור מן השמים וצבאם איך יוכל לראות אותי שאני תכלית הרוחניות כי אפילו המלאכים הרוחניים אינם יכולים לראותי ושואלים איה מקום כבודו וכו' מכ"ש האדם בעיני בשר איך יביט ברוחניות וז"ש כי לא יראני האדם בבחינת גופו הנקרא אדם ע"ש שניצר מאדמת עפר כנודע ואעפ"י

שהאדם הזה יש בו נשמת חיים רוחניות איך יראה בעיני בשרו הגופיים וז"ש וחי כלומר ואף אם יש בו רוח חיים אשר לסיבתה נקרא חי:

או ירצה כי גם כי אתה מבחר הנבראים וגופך מזוכך מכל גופות בני אדם סוף סוף בן אדם אתה וילוד אשה מטיפה סרוחה ואם אביך אדם הראשון הנקרא האדם המיוחד שלא היה ילוד אשה אלא יציר כפי ולא עוד אלא שהיה נתון בגן עדן הארציי ועכ"ז לא יכול לראותי כי הרי כתיב וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן לרוח היום ולא כתיב ויראו וכמ"ש את קולך שמעתי ולא אמר אותך ראיתי מתהלך ואירא ק"ו אתה שאתה בנו של האדם הנז' וגה שאתה נוצר מטיפה סרוחה וגם שאתה בעולם סזה החומרי ולא בג"ע:

או ירצה כי הנה הבטחה האמיתית שישאל הצדיק בעולם הזה הלא השארת הנפש בעוה"ב לראות באור פני מלך חיים וכמ"ש דוד בתפילותיו אחת לבדה שאלתי מאת ה' כי היא תכלית תקות הצדיקים ולכן אותה אבקש הלא היא שבתי בבית ה' לחזות ולראות בנועם ה' פניה בפנים מה שלא יכולתי לראות בעוה"ז בגוף ונפש:

ועל בטחון הזה סובלין הצדיקים כמה מיני יסורים, ואחר הכל עונש צער המיתה וכל זה לחזות אחר מיתתם את כבודו ית' מה שלא זכו בחייהם ואם האדם הידוע והוא הצדיק הנקרא אדם ולא איש ולא גבר וכיוצא כמ"ש אדם אתם וכו' אתם קרויין אדם וכו' ואם האדם יראני ועדיין הוא חי בעוה"ז מה יתרון יהיה לו בעוה"ב ולמה יסבול אח"כ צער המיתה על חנם כיון שבעוה"ז ראני וזה תכלית השכר שהוא מקוה ומפני זה צריך שלא יראני האדם וחי עד אחר פטירתו:

או ירצה במ"ש רז"ל ויוצר רוח אדם וצורר רוח אדם כי אלמלא היתה צרורה היה האדם שומטה ממנו וכו' כנודע ענין על כרחך אתה נוצר וכו' כי הלא נשמת האדם חוצבה מפיו יתברך כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים וכמ"ש הרמב"ן ז"ל אין אדם נופח אלא ממה שיש בו כי זהו סוד היות ישראל נקראים בנים אתם לה' אלקיכה ואינה רוצה ללכת מאור החיים מפי אלוהים ולהתקשר תוך הגוף הזה החומרי ולכן הוצרך השי"ת לצור אותם בגוף הזה בעל כרחה ותענה השי"ת בעל כרחה עד כי כמעט נראה מעט עול בדבר ח"ו כמ"ש נורא עלילה על בני אדם והנה לא תקום פעמיים צרה ולכן השי"ת מונע עצמו מלהתראות אל האדם בחייו כי בראות הנשמה את יוצרה תצא תיכף מן הגוף ותתקשר בנשיקות פיהו כבראשונה למקום שחוצבה ואינו מהראוי לענות' פעמים ושלא לקבלה וזה בטחון הבטיח השי"ת את הנשמה שכאשר חראה את יוצרה שיניחה להתקשר עמו ותצא מן הגוף וזהו סוד משז"ל כי לא יראני האדם וחי בחייהם אבל במיתתם רואים וא"כ לא תוכל לראות את פני יען כי אם יראני האדם בהיותו חי מוכרח שימות ואינן

מן הדין שאחזור לענותה כבראשונה ולמונעה שלא תתקשר עמי ותצא מן הגוף וע"כ אף אם אתה משה תאמר לי כי אתה רוצה להטיב את גופך שיראה את כבודי בעיני בשר הנה עיקרך אינה אלא בחינת הנשמה הקדושה שבך שלסיבתה אתה נקרא אדם כי הגוף נקרא בשר אדם וא"כ אותה העקרי שהיא בחינת הנשמה לא תוכל לראות פני בהיותה תוך הגוף כי תיכף תמות ותסתלק וא"כ למה תבקש טובת הגוף הנכרי ומכריע את הנשמה שהיא בחינת עצמך שבעבורה נקראת אדם וז"ש לא תוכל וכו' כי לא יראני האדם באופן שאדרבה להראות כי מצאת חן בעיני איני רוצה להראותך את כבודו כנ"ל: ויאמר ה' וכו' יען כי הפסיק ואמר אמירה שנית לא תוכל וכו' ולא ביאר אמירה הראשונה אני אעביר כל טובי וכו' חזרה אמירה שלישית לבאר ענין האמירה הראשונה שלא נתבאר ענינה וז"ש ויאמר וכו' והיה בעבור כבודי וכו' והוא ביאור אל מ"ש בתחלה אני אעביר כל טובי וכו' כמו שיתבאר והנה גם שאמרתי לך אני אעביר כל טובי אין כבודי שאעבירנו מכל מקום אשר תראה כי אם במקום המיוחד לי שכבר נתקדש בראשונה והוא הר סיני כמ"ש וירד ה' על הר סיני לדבר עשרת הדברים ואעפ"י שנסתלקתי וחזרתי לעלות השמים אחר נתינת התורה לא זזה שכינתי משם והנה כבר מתחלה אותו המקום מיוחד בהר ההוא מקום שעמדו רגלי שם נקשר אתי ולא זזתי משם וז"ש הנה מקום אתי ולכן שם אני רוצה לעבור ולא במקום אחר וזה לסיבת כבודי כנ"ל ואף גם לתועלתך כי שם זכית לקבל התורה ממני וע"י זכות הגדול ההוא יהיה לך התייצבות חזק ונצבת שם על סיבת הצור ההוא כי בו קבלת התורה וז"א ונצבת ולא אמר ועמדת כמ"ש באליהו צא ועמדת וכו' והוא מלשון יציב חלמא ומהימן פשריה וע"ד ויתייצבו בתחתית ההר ומהראוי היה שתיכף אכניסך בנקרת הצור כמו שיתבאר אבל לרמוז אל הזכות הנ"ל תתייצב בתחלה על הצור ממש במקום הנ"ל אשר בו קבלת התורה ולא תוך נקרת הצור ואח"כ והיה בעת עבור כבודי לפניך כמו שהבטחתיך אני אעביר וכו' אז ושמתיך בתוך נקרת הצור נחבא שם כדי שלא תראה את פני בעוברי משם ותסתכן ותמות כנ"ל ואמנם אני אמרתי שאעביר כל טובי על פניך ממש רק שאתה לא תראה ולא תסתכל בו וירא אני אולי מרוב חשקך ותאותך הגדולה לראותי תשגיח בי דרך פתח נקרת הצור בעוברי ממש דרך שם על פניך כמו שהבטחתיך ולכן ושכותי כפי עליך עד עברי הוא ענן כבודי הנקרא כף כמ"ש בכפים עלו וכו' והרי נתקיים מה שאמרתי אני אעביר וכו' אמנם לא תראה פני כנ"ל והנה בזה יספיק אל מה שהבטחתיך אמנם יען אמרתי לך לא תוכל לראות את פני כי הוא מהנמנע ואתה יען חשבת שאינו נמנע הקושיות לשאול גם ראיות הפנים וידעתי כי אתה עתה תתבייש לשאול מדרגה הקטנה ממנה כיון שדחיתי שאלתך

לכן אני אשים את הדבר בפיך כי אעפ"י שבחינת ראיית הפנים מנעתי ממך הנה מדעתי ומרצוני אני מרוצה להטיב עמך להראותך את אחורי כי ענין מה לא ראית בתחלה מן היום אשר דברתי עמך וז"ש והסירותי את כפי וכו' ירצה ושכותי כפי עד עברי ואז טרם אתרחק לגמרי מפתח נקרת הצור אסיר את כפי היא ענן כבודי ועל ידי כן וראית את אחורי כיון שבחינת פני לא הודתי לך וז"ש אח"כ ופני לא יראו אעפ"י שהוא מיותר שכבר אמר לא תוכל לראות פני:

או ירצה במה שנדקדק עוד דהל"ל ופני לא תראה לנוכח כמו שהתחיל וראית את אחורי ולא אמר ואחורי יראו וגם נדייק מ"ש למעלה כי לא יראני האדם והל"ל כי לא יראה האדם אתדם את פני כמו שהתחיל לא תוכל לראות את פני. אבל הענין כי הנה משה שאל ממנו משפט כי כיון שמצא חן בעיניו יותר מכל הנבראים לסיבת' מעשיו כמ"ש ואדעך בשם א"כ למה יהיה שוה אליהם כי כמו שהם אינה רואים פניו גם הוא לא יראה בעיני בשר שגופו הטהור מכל שאר הגופות ראוי שיזכה לראות את כבודו לז"א וראית את אחורי והענין הוא כי מדרגת האחוריי' היא הבחינה שנקראת שכינת עוזו ית' אשר היא המדרגה הנקראת רוח הקודש והיא אשר נגלית לצדיק בעת פטירתו בסוד תוסף רוחם יגוועון אבל בחינת הפנים עצמו אפילו בעת הפטירה אינם נראים כלל עד היותם בג"ע עצמו וכנודע וז"ש לו הקב"ה לא תוכל לראות פני כי הרי אפילו בחינת אחוריים לא יראני כלל שום צדיק וחי כלומר כ"א דווקא בעת הפטירה ואיך אתה רוצה לעלות כ"כ מדרגות לראות הפנים עצמן ואף בהיותך חי בעוה"ז לכן אמר לו עתה די לך שתעשה מדרגה א' על כל הנבראים והיא כי בחינת האחוריים שאין שום נברא יכול לראותם רק בעת פטירתם וראית את אחורי בתה בהיותך בחיים אבל לא בחינת הפנים ג"כ כי הרי ופני לא יראו לשום צדיק כלל ואפילו בעת פטירתה ודי לך שגופך יראה בעיני בשר את אשר לא יראו כל הצדיקים כ"א בעת פטירתם ולא תבקש שעיני גופך יראו את אשר אפילו נשמות הצדיקים לא יראו בעת פטירתם וז"ש ופני לא יראו ולא אמר לא תראה ואחר שהודיעו אשר יעשה בענין אני אעביר כל טובי בכל הפרטים הנ"ל בא להשלים הדבר במעשה ואז ויאמר וכו' הודיעו עוד ענין אחר הלא הוא כי להיות לו זכות וכח אל וראית את אחורי מה שלא זכה שום נברא כנ"ל צריך שיבא בזכות קבלת לוחות התורה שנית. וז"ש ויאמר פסל לך וכו' ובזה יתבאר מ"ש למעלה ונצבת על הצור באופן אחר והוא ונצבת על הצור לקבל לוחות שניות ועי"כ יהי' לך התייצבות לראות את אחורי כנ"ל וזה שחזר אח"כ ואמר פסל לך וכו' ונצבת לי שם על ראש ההר טאז ויפסול וכו' ועי"כ זכה אל ראיית אחוריים וירד ה' בענן והוא כנגד מ"ש למעלה ושכותי כפי הוא

הענן וכנגד מה שאמר ונצבת על הצור אמר כאן ויתייצב עמו שם וכנגד אני אעביר כל טובי וכו' והי' בעבור כבודי וכו' אמר ויעבור ה' על פניו וכנגד וקראתי בשם וכו' אמר ויקרא ה' ה' וכו' כי הקבה"ו היא שקרא ה' וזהו שהוזכרו ב' פעמים ה' ה' והושם פסוק ביניהם לדרוש ויקרא ה' ומה הוא שקרא ה' אל רחום וכו':

או ירצה כי הנה משה כאשר אמר לו ושלחתי לפניך מלאך אמר לו ראה אתה וכו' ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי ירצה שותק אני על שליחות המלאך אלא שהייתי חפץ שתודיעני שם המלאך ההוא שאדע אם הוא מלאך עליון מאוד או גרוע במעלה וזה אני שואל לכבודי שלא תשליט עלי מלאך גרוע וז"ש את אשר תשלח עמי כי הרי אתה אמרת ידעתיך בשם וכו' ואינו מהראוי לשלוח עמי אלא הגדול שבמלאכים כי לבחינת ישראל שחטאו לפניך אין קפידא אם יהיה גדול או קטן והנה אעפ"י שכבר אני מתרצה במלאך אלא שיהיה הגדול שבהם א"כ:

ועתה צריך אני שכיוון שכבר מצאתי חן בעיניך כפי דבריך אלא שבראותי עתה שאתה שולח המלאך גם לפני לכן אני מסופק אם מצאתי חן אם לאו והנה אם כן הוא כי גם נא ר"ל אתה אחר שאמרת ושלחתי לפניך מלאך עדיין אני מוצא חן בעיניך אלא שבעבור ישראל נענשתי גם אני כמ"ש לך רד כי שחת עמך הודיעני נא את דרכיך כי בתחלה שהיית אתה מדבר עמי לא הייתי צריך זה אבל עתה שאתה מתרחק ממני צריך אני שתודיעני את דרכיך נא ר"ל עתה שנתרחקת מעמדי כי כאשר היית עמי לא הייתי חוטא והייתי מוצא חן בעיניך ועתה שנתרחקת ממני ירא אנכי פן אחטא ולא אמצא חן לעתיד בעיניך ולא אחטא במזיד ח"ו רק מחסרון ידיעת דרכיך ולכן הודיעני נא את דרכיך ועי"כ אדעך ולא אחטא כמ"ש דוד לשלמה בני דע את אלהי אביך ועבדוהו כי לא ע"ה חסיד ואמנם הנוגע לענין ישראל שחטאו לפניך אין לי פה להשיב אך ברמיזה אומר אני לך וראה כי עמך הגוי הזה וצריך אתה שתשגיח עליהם מעצמך אעפ"י שאני לא אתפלל עליהם ויאמר וכו' מאשר נוגע לך אל תצעער כי שמענותנוך נתרצית במלאך ולכן שאלת הודיעני את דרכיך אין אתה צריך לכל זה כי פני ילכו והניחותי לך שמה שאמרתי ושלחתי לפניך מלאך על ישראל אמרתי ולא עליך כי והניחותי לך אעשה לך נחת רוח ככל אשר תרצה ובזה יתורץ כי משה טענו חטים הודיעני וכו' והשי"ת הודה לו בשעורים פני ילכו ויאמר וכו' הנה אה נתרצית בשליחות המלאך גם לי היה כיון שהיה בא לפני ישראל נתרצתי גם אני בו אמנם שנהי' מחולקים אי אפשר כי אס פניך הולכים יהי' עמי ועה ישראל ואם לא אל תעלנו אתה מזה אלא הכל יהי' ע"י המלאך כי גנאי הוא לי להתרצות במה שאני לבדי מצאתי חן בעיניך ולא ישראל כי הרי ובמה יודע איפה כי

מצאתי חן אני ועמך הלא בלכתך עמנו עמי ועמהם ביחד ועי"כ ונפלינו גם אני גם עמך מכל העם וכו' אבל אם ישראל עמך ונחלתך לא ימצאו חן בעיניך הוא ח"ו חסרון לך ולי כי יאמרו עם בני ישראל חלק ונחלת ה' הנה הנם ככל המון שבעים אומות ואין זה כבודך ולא כבודי אז הודה לו גם בזה ויאמר וכו' גם את הדבר הזה אעשה. ללכת גם עם ישראל אבל לא עבורם כי אם בעבורך כי מצאת חן בעיני וכו'. או ירצה ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי וכו' עם הקדמה אחת נודעת אצלינו הלא היא בקיצור נמרץ כי שם הוי' משגיח בעמו ישראל לבדם כי חלק ה' עמו וכתיב כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ועליו נאמר זה שמי לעולם האמנם וזה זכרי לדור דור היא שם אדני והיא הנקראת שכינת עוזו והוא המשגיח על כל הנבראי' כולם כמ"ש יהושע הנה ארון הברית אדון כל הארץ כי לכך נקרא אדני וכמ"ש בספר הזוהר במדרש הנעלם בפסוק וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא המשגיח בכל הארץ והנה שם הוי"ה נקרא פנים ושם אדני נקרא אחור כי זה פנימי אינו נזכר וזה חיצון ונגלה בסוד זה שמי וזה זכרי ומשה הי' מתנבא בשם הוי"ה הנקרא אספקלרייא המאירה שהי' פנים המאירים ושאר הנביאים ניבאו בכה אמר ה' שהיא האחוריים אספקלריי' שאינה מאירה גם נודע כי כשישראל חטאו בעגל חטאו בבחינת האחוריים וכנגדה אמרו קום עשה לנו אלהים וכנזכר בספר הזוהר פ' תשא בפסוק ועתה הניחה לי ויחר אפי וכו' ובזה נבוא אל הביאור הנה קודם עון העגל וה' הולך לפניהם יומם הוא ובית דינו שהוא הפנים והאחוריים הנ"ל ויען ישראל נסתפקו בזה ואמרו היש ה' בקרבנו שהיא בחי' הפנים אם אין אלא האחוריים לבד לכן נענשו ויבא עמלק. ולא די שהיה הולך לפניהם אלא גם בקרבם הי' שוכן והי' ישראל בחינת מרכבה וכסא אל בחינת הפנים והאחוריים וז"ש היש ה' בקרבנו כי נסתפקו אם ג' ה' בחי' הפנים מלבד התהלכו לפנינו היש גם בקרבנו ממש וכמ"ש ושכנתי בתוכם. האמנם עם היותו שוכן בקרבם גם בבחינת הפנים כנ"ל עכ"ז לא הי' יכולים לראות אף גם בחינת האחוריים כי אלו ראוהו בעין לא הי' מסתפקים היש ה' בקרבנו וכשחטאו בעגל ירדו למדרגה התחתונה כי לא די שלא הי' רואים כלל רק אפילו בחינת האחוריים לא רצה ללכת כלל עמהה אפי' לפניהם וכ"ש בקרבה ולז"א ושלחתי לפניך מלאך ירצה ראויים אתם לשהמלאך ילך בקרבכם ממש אלא שאין זה כבודי שעבדי יהי' מלך עליכם בקרבכם תמורתי ח"ו אמנם ילך לפניכם כעין שלוחי ועבדי וא"ת א"כ אעלה אני בקרבך ממש כמלך והמלאך ילך כעבד לפניהם ויקויים גזרתך ושלחתי לפניך מלאך זה אי אפשר כי לא אעלה אני בקרבך וכו' פן אכלך בדרך באופן שירדו עד מדרגה התחתונה כי לא פנים ולא אחוריים ילכו בקרבם אף לא לפניהם רק מלאך בלבד ולא בקרבם רק לפניהם כנ"ל

ועתה משה היתה דעתו לשאול מאתו ית' שיחזירם למדרגתם הראשונה לגמרי אלא שנתבייש כי ראה כי גדלה חטאתם במעשה העגל ולכן התחיל מן המדרגה תחתונה ואח"כ עלה במדרגות עד רום המדרגה העליונה כענין דהמע"ה באמרו שגיאות מי יבין שהמשילו רז"ל אל הכותי השואל בצל ואח"כ פת ואח"כ מלח ואח"כ מים וכו' כן דוד שאל על כפרת השגגות הקלות ואח"כ על הנסתרות מאחרים והוא עשאם בזדון ואח"כ על הזדונות הגלויות ואח"כ על כל הפשעים החמורות שהם להכעיס ולא לתיאבון וז"ש ונקיתי מפשע רב שהוא רב וחמור מן הכל ולפי שלהכעיס אינו מצוי הזכירם בלשון יחיד פשע משא"כ בשגגות ובזדונות לתאבון שהם מצויים לכן הזכירן בלשון רבים והענין כי הקבה"ו אמר לו. וידבר ה' אל משה לך עלה מזה וכו' ובשם הוי"ה הי' מדבר אליו ואמר לו ראה אתה וכו' ירצה אתה שם הוי"ה הוא האומר אלי העל וכו' ולא בשם אדני ונראה מזה כי עדיין השגחתך עליהם כי הם חלקך ונחלתך ואתה שם הויה כאשר אמרת לי ושלחתי לפניך מלאך לא הודעתני מי הוא זה המלאך אשר תשלח עמי כי הנה גם שם אדני נקרא מלאך ושליח של שם הויה כמ"ש בס' הזוהר על המלאך הגואל אותי וכו' כי בו נרמזו שני שמות הויה ואדנות כמנין מלאך לרמוז אל הנ"ל כי שם אדני מלאך ושליח של שם הויה ואילו שם אדני הי' המדבר עמו ואומר ושלחתי לפניך מלאך הי' מלאך ממש דאילו על שם אדני עצמו נאמר הי' לו לומר ואני אלך לפניך אבל עתה שאתה שם הויה אומר אלי ושלחתי לפניך מלאך יש להסתפק אולי על מלאך ממש אתה אומר וכפי זה ירדו ישראל במדרגה התחתונה ככל הע' אומה"ע או אפשר שכוונתך הוא על שם אדני הנקרא גם הוא מלאך שלך וכפי זה אינו כ"כ גרעון כי גם אשר בתחלה אתה עצמך בשם הוי"ה היית הולך לפניהם יומם לא ירדו רק מדרגה אחת אשר עדיין יש להם יתר שאת על כל העמים שנמסרו ביד מלאך ממש גרוע. ואמנם אמת הוא שכיון שאתה אמרת ושלחתי לפניך מלאך ואין בו כח לבטל דבריך הנה על הפחות הייתי רוצה שהמלאך ההוא יהי' שם אדני ולא יהי' כ"כ גרעון לישראל למוסרם ביד מלאך ממש והאמנם רצוני אינו אפילו בכך רק ששם הויה עצמו ילך עמנו כבתחילה וזה לכמה סיבות אם בעבורי ואם בעבור ישראל כמו שיתבאר והתחיל בו בעצמו ואמר ואתה אמרת ידעתיך בשם כלומר אני שם הויה כבר ידעתיך באמצעות שם אדני הנקרא שם סתם כנודע בסוד ברוך שם כבוד מלכותו ובסוד ברוך הוא וברוך שמו וז"ש ידעתיך בשם סתם וזה הי' בתחילת נבואתי ואח"כ זכיתי יותר ועליתי במעלה העליונה עד שם הוי"ה ואז אמרת לי וגם מצאת חן בעיני אני שם הויה הדובר עמך ואם כן:

ועתה אשר זכיתי ועליתי גם אל מדרגת שם הוי"ה למצא חן בעיניך בלבד אך לא לידיעה גמורה כמו אל שם אדני שאמרת לי עליה ידעתיך בשם ידיעה גמורה משא"כ בשם הויה שלא זכיתי רק למצא חן ולכן אם נא מצאתי חן בעיניך שם הויה תעלני עוד למדרגה אחרת שאדע גם את שם הויה כמו לשם אדנ"י וז"ש הודיעני נא את דרכיך של שם הויה הדובר עתה אתי למען שאדעך ממש ידיעה גמורה וז"ש ואדעך וזה יהי' למען אמצא חן בעיניך שם הוי"ה כי מציאת חן בלתי ידיעה אינה מתקיימת וז"ש למען אמצא חן בעיניך והרי גליתי לך את רצוני בענין תועלתי וגם לתועלת ישראל אני שואל ג"כ כי הרי וראה אתה שם הויה כי עמך ישראל הם הגוי הזה כי כך אמרת בי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו וראוי שאתה בעצמך תלך עמהם והנה רצוני הוא זה אבל על הפחות יהי' המלאך ההוא שם אדני ולא מלאך ממש:

ויאמר וכו' ירצה ששאלת על עצמך הודיעני את דרכיך פני ילכו ובלכת פני שהוא שם הוי"ה ודאי כי עי"כ תדע את דרכי וז"ש והניחותי לך ר"ל אעשה לך נחת רוח במה ששאלת הודיעני את דרכיך כי אין רוחך נוחה עד שאעשה מבקשך הנ"ל כי אם לא אעשה רק מה שאמרת בתחלה ואתה לא הודעתני וכו' שאשלח לפניך את שם אדנות כבר גלית דעתך שאינך מרוצה בכל אלה שבהכרח היית מת מתרצם בכך ויאמר וכו' בתחלה העלמתי כוונתי מפני הבושת שנתביישתי שלא. לבטל רצונך כנ"ל וע"כ נתרציתי בהליכת שם אדנ"י שהם בחינת האחוריים אבל עתה הסרת המסוה מעל פני במה שאמרת פני ילכו וכו' והרי אני מגלה לבי כי אם אין פניך הולכים בשום אופן לא הייתי מתרצה לשתעלינו מזה וכ"כ הייתי מפציר בך עד שתודה לדברי האמנם כפי תשובתך שאמרת פני ילכו והניחותי לך נראה שנתכוונת ע"י חועלתי לבד ואמנם תועלת ישראל לא הזכרת כנראה שעדיין לא מצאו חן בעיניך מפני עון העגל ולפי שאין משיבין על הקלקלה סתמת דבריך ולכן אני רוצה לפרשם ולחלות פניך גם עליהם וז"ש ובמה יודע איפה וכו' ירצה אם אני לא אוכל להכריחך שתלך גם אתה שם הויה. עמנו בשותפות עמי ועם ישראל נמצא כי גם אני לא מצאתי חן בעיניך וכבר אמרת שמצאתי חן בעיניך וזה לא יתאמת רק אם למעני ימצאו' ישראל גם הם חן בעיניך ובמה יודע זה כי אני ועמך שנינו מצאנו חן בעיניך שם הוי"ה הלא בלכתך עמנו אני וישראל יחד ועדיין לא אמר רק עמנו ולא בקרבנו כי הוא מעלה יתירה כמו שנבאר להלן ב"ה ויאמר וכו' גם את הדבר הזה אעשה שפני ילכו עמך וגם עם ישראל ולא למענם. כי עדיין הם לא מצאו חן רק לאמת ולהודיע לכל העולם כי מה שאמרתי לך שמצאת חן בעיני' ואדעך בשם הוא אמת וז"ש כי מצאת חן וכו' כמו שהשבת לי שכיוון שאתה מצאת חן צריך

אני לעשות רצונך בזה אמנם החלוקה האחרת והיא שישראל ימצאו חן בעיני עדיין אי אפשר עד שיחזרו לקבל לוחות שניות כמו שיבא עניינם אח"כ פסל לך וכו' ויאמר הראני וכו' כיוון שראה שהדין עם השי"ת שעדיין לא חזרו לקבל. לוחות השניות פנה מענין ישראל וחזר לשאול בענין הנוגע לו כיוון שאליו אין שום מניעה כי' כבר אמר שמצא חן בעיני וכו' ואמר הראני נא. וכו' ונתכוון לאמר במילת נא לאמר הנה בתחלה' זכיתי לידיעת שם אדנ"י למציאות חן לפני שם. הוי"ה ואח"כ הודית לו להודיעני גם ידיעת שם ההוי"ה כמו שבארנו על והניחותי לך והרי זכיתי' לידיעת שם אדני והוי"ה ואמנם ראיי' ממשית. עדיין לא זכיתי לא בזה ולא בזה ולכן נא עתה שכבר זכיתי לידיעת שניהם כנ"ל אעלה עוד מדרגה אחרת והיא הראני ראי' ממש את כבודיך ונוכל לפרש בזה שני דרכים הא' הוא כי לא שאל רק ראיית מדרגה אחת התחתונה והיא ראיית כבודיך היא שם אדנ"י הנקרא כבוד סתם כנודע בסוד ברוך כבוד ה' ממקומו כבודו מלא עולם ואמנם נודע כי גם כי אדני נקרא אחוריים בערך שם הוי"ה אמנם בו עצמו יש פנים ואחור כנודע כמה פנים לפנים הנוראים וכמה אחוריים לאחוריים הנראים והנה משה רצה לראות שם אדנות בבחינת הפנים והאחוריים שבו וז"א את כבודיך לרבות ענין אחוריים וגם הפנים שבו ויאמר אני אעביר וכו' כאשר שאל ראיית כבודו זהיא שם אדנות השיבו שם אדנות הנ"ל ויאמר אני אעביר וכו' ולכן לא אמר ויאמר ה' רק ויאמר סתם כנודע בספר הזוהר על פסוק ואל משה אמר ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך כי כל ויאמר סתם היא השכינה הנקראת אדנ"י ואמר לו שם אדנ"י הנ"ל אני אעביר כל טובי כל לרבות גם בחינת הפנים שבו כי הוא בחינת כל טובי אעבירנו לפניך כדי שתראה אותי כמו ששאלת וגם מה שהבטיחך שם הוי"ה להודיעך דרכיו כן יהי' על ידי כי אני שלוחו ואני קראתי בשם ה' לפניך ובקוראי בפי את שם הויה הוא להודיעך דרכיו שהם סוד י"ג מידות של ויעבור כנודע אבל לא תראהו ממש כמוני והרי זה הודאות שאלת תועלת עצמך וגם מה ששאלת על ישראל במה יודע איפה וכו' כן אעשה כי וחנותי את אשר אחון הם ישראל שאעפ"י שאינם ראויים למציאות חן בעיני אני שם אדנ"י ימצאו חן וחנותי את גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה אמנם בעיני אני שם אדנ"י ימצאו חן וחנותי את אשר והרי זו תועלת אחר לישראל ואחר שרוצה בדבריו בתחלה דרך סתם שלא להעציבו חזרה לו אמירה שנית ויאמר לא תוכל וכו' ירצה אני אמרתי אני אעביר כל טובי על פניך אפילו בחינת פנים של שם אדנ"י ומאתי לא אמנע עוב ממך אבל דע לך כי המניעה תהי' מאתך כי בחינת הפנים אפילו שהם משם אדנ"י לא תוכל לראותם עד אחר הפטירה בסוד תוסף רוחם כנודע כי לא יראני וכו' וא"כ מה יש בידי לעשות לך ויאמר ה' וכו' הוא

שם הויה חזר לדבר עמו ואמר לו הנה שם אדנ"י הנקרא כבודי אין בידו לשנות הטבע ולכן השיב לך לא תוכל וכמ"ש אבל אני שם הויה שליט בעולם להפוך כל הטבעיים כרצוני משא"כ שם אדנ"י שאין בידו כח רק כפי מה שמקבל ממני ולכן כיון שמצאת חן בעיני כנ"ל אני אתן בך כח לשתוכל לראות כל בחינות שם אדנות פנים ואחורים והודיעו באיזה אופן יהי' ואמר לו הנה השכינה שם אדנ"י הנקראת מקומו בסוד ברוך כבוד ה' ממקומו ברוך המקום שנתן תורה לישראל הנה הוא נקשר אתי וטפל אלי ובידי לעשות בה רצוני להראותך גם בחינת הפנים שבה וז"ש הנה מקום אתי ולכן איעצך את אשר תעשה והוא ונצבת על הצור התחזק והתייצב על המקום הנ"ל הנקרא הצור תמים פעלו בסוד משה איש האלקים במל' ומטרוניתה ואני אתן לך חוזק והתייצבות להביט בצור הנ"ל כרצונך אעפ"י שהיא לא נתנה לך רשות כנ"ל ואז כאשר תעבור כבודי כמו שהיא הבטיחך אני אעביר כל טובי וכו' וצריכה היא לקיים מוצא שפתיה ואז ושמתיך בנקרת הצור וגה שכותי כפי עליך עד עברי אני בתחילה כדי לתת בך החוזק וההתייצבות הנ"ל בסוד ויסמוך משה את ידיו עליו ואחר שאעבור אני שם שם הויה והסירותי את כפי וראית את אחורי את לרבות כל מיני בחינות הגם שהיא אמרה לא תוכל לראות פני וכו' וא"ת כיון שכ"כ מצאת חן בעיניך לשנות הטבע לתת בי כח לראות אפילו פני הכבוד א"כ הוסף עוד להחזיקני וכשתעבור אתה תן בי כח לראותך לז"א ופני לא יראו ולא אמר לא תראה והכוונה לאמר כי אפילו למלאכי מעלה ולחיות הקודש לא יראה לעולם ומכ"ש לילוד אשה ובפרט בהיותו בגוף העכור הזה בעוה"ז:

הדרך הב' ויאמר הראני נא את כבודיך ירצה כיון שהודת לי ואמרת פני ילכו שהיא שם הוי"ה והניחותי לך להודיעני דרכי הפנים. א"כ תעלני עוד מדרגה אחרת להראות אותי את פני כבודיך כי כבודיך הם האחורים ואת כבודיך רבה גם את הפנים שהוא שם הויה ויען עדיין לא ראה מימיו אף גם האחוריים הנקראים כבוד לכן לא אמר הראני נא את פניך רק שאל ראיית הכבוד עצמו שהם האחוריים ועשאן עיקר לשאלתו ומשם עלה עוד לשאול גם ראיות הפנים הנרבים במלת את כנ"ל והעלימם במלת את כי נתבייש לשאול שאלה הגדולה הזאת בפירוש כי הרי אף גם קודם העגל לא כתיב אלא וה' הולך לפניהם אמנם היה מתלבש בעמוד הענן לבל יראוהו אמנם עתה היה שואל ראיית שם הוי"ה בלתי התלבשות עמוד הענן עם היות שהוא אחר מעשה העגל וזה לא יעלה בדעת ואמנם נתן קצת טעם לדבריו במלת נא כמ"ש הראני נא והוא משז"ל במקום שבעלי תשובה עומדין להסתכל בזיו השכינה אין צדיקיה גמורים וכו' והנה אז קודם מעשה העגל היו ישראל צדיקים ועתה שהם בעלי תשובה ראוי שיוסף אשר בראשונה ויתראה שלא ע"י

עמוד הענן ואעפ"י שלישראל היא מדרגה שלא יוכלו לסובלה לפחות הראני לי אני את כבודיך נא ר"ל עתה שזכו ישראל להיות בעלי תשובה כי בשלומי יהיה להם שלום כאלו הם עצמן יראו. ויאמר אני אעביר וכו' ע"ד שנתבאר בדרך הראשון אני מעצמי אעביר כל טובי אם בחי' שם אדנות שהם האחוריים הנקראים טובי ובמלת כל ריבה גם שם הויה שהיא הפנים וכל ההבטחות הראשונות אשר נדרתי אשלמה ואני בעצמי קראתי בשם הויה לפניך לשתדע את דרכי כנ"ל כנגד הודיעני נא את דרכיך גם וחנותי לישראל את אשר אחון כנגד מה שאמרת ובמה יודע איפה כי מצאנו חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו אני והם וזו היא אמירה אחת לטובתך האמנם אחזור לאמר לך אמירה שנית כי ממך תבוא המניעה כנ"ל וז"ש ויאמר לא תוכל לראות וכו' אבל מצדי לא תהיה המניעה כי אני אעביר כל טובי על פניך ואתה הוא שלא תוכל לראות אף אם אני אעביר לפניך ואמנם לא תאמר כי א"כ תהי' העברתי על חנם כי כבר תוכל לראות אחורי ולכן אומר לך אמירה שלישית ובה אודיעך איך תעשה לראות אחורי. וז"ש ויאמר ה' הנה מקום אתי על דרך שנתבאר בדרך הראשון ואז וראית את אחורי ויהיה לך כח לראותם ועי"ז לא תהיה העברת טובי על פניך לחנם אעפ"י שפני לא יראו שכבר הועלת במה שראית את אחורי שלא ראית מעולם ואחר אשר נתרצה משה בזאת האמירה השלישית ולא חזר להשיב אז חזר לו אמירה רביעית. ויאמר וכו' פסל לך וכו' כנ"ל בדרך הראשון כי כל זה שהבטחתיך לא אפשר להיות עד שישובו ישראל בתשובה ואני אחדש להם שנית נתינת לוחות שניות כי הראשונות נשתברו על שכפרו באנכי ה' אלקיך ועתה אחזור לכתוב לכם כתיבה שנית כדרך החתן שחוזר וכותב כתובה שנית לאשתו כשנאבדה כתובתה הראשונה ויחזרו לקבל עליהם עשרת הדברות מחדש ועי"כ גם אני אקיים המוטל עלי לשמור מוצא שפתי וכן עשה עד אשר וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו כמשז"ל שעתה הראהו קשר של תפילין הנקרא אחוריים כנודע ליודעי האמת:

ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך ילך נא וכו' כיון שכבר עלה במדרגה זו לראות עין בעין את האחוריים הנקראים אדנ"י כנ"ל ועלת' בידו ראה כי שעה עומדת לו ושאל מדרגה יותר גדולה לישראל כי הוא כבר השיג כל האפשר כנ"ל וחזר להעלות את ישראל למדרגה אחרת והוא כי גם שהשי"ת הודה לו כי אף בחי' פנים ילכו עם ישראל עצמן אמנם לא הודה להשרות תוך קרבם רק עמהם לבד כמ"ש הלא בלכתך עמנו ובלכתו לפניהם רחוק מעט מהם יספיק אך לא בקרבם ממש שהוא ענין ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ולא אמר בתוכו לרמוז כי לא ישכון בתוך המשכן בלבד היושב רחוק ונפרד מהם אמנם ושכנתי בתוך ישראל עצמם אותם העושים המקדש הנז"ל בסוד האבות הן

הן המרכבה על דרך שדרשו ז"ל בספרי על פסוק עד אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבו שהוא מלשון קרבים ובני מעיים ודרשוהו על המן הנבלע באבריהם וכן בגמרא א"ר אלעזר לעולם יראה אדם עצמו כאלו קדוש בבני מעיו שנאמר בקרבך קדוש וכו. וסוד הענין כי כל העולמות הם מרכבה וכסא זה לזה כי הגוף אל הנשמה והנשמה אליו יתברך השוכן בתוכו ובקרבו של האדם וזהו סוד האבות הם הם המרכבה וזו היתה שאלת דור דיעה באומרם לומר כן כפשוטו ונחזור אל ענין הפסוק כי בתחלה קודם שחטאו במעשה העגל היתה שם הוי"ה עצמה שוכנת בתוך בני ישראל כי ע"ז לענשו כשנסתפקו היש ה' בקרבנו אם אין ואח"כ ע"י מעשה העגל נסתלקו כל המדרגות מהם ורצה שמלאך בלבד ילך עמהם עד אשר משה בתפילותיו העלם ממדריגה למדריגה עד אשר הודה לו ששם הויה הנקרא פנים ילך עמהם אך לא בקרב ממש כבתחילה ונמצאו שאותה המדרגה לבדה נמנעת מהם. ועתה התחנן משה ואמר אם נא ר"ל עתה אחר שכבר זכיתי לראות האחוריים הנקראים אדנ"י פנים בפנים א"כ עתה ילך נא אדנ"י בקרבנו ממש באופן ששם ההויה ילך עמנו שהוא בחינת הפנים ושם אדני שהוא האחורים ילך בקרבנו ממש שאינו כ"כ מעולה כמו שם הויה ויתורץ בזה אומרו שני פעמים מלת נא וגם הזכיר שם אדני ולא אמר ילך ה' בקרבנו וגם שאם נא לשון בקשה הל"ל נא אם מצאתי חן בעיניך נא ילך וכו' וגם למה לא שאל זה אחר שאמר לו השי"ת כי מצאת חן וכו' וגה כי מה אמר ילך נא וכו' וכבר הבטיחו ע"ז שני פעמים ויאמר פני ילכו והניחותי וכו' גם את הדבר וכו' גם אומרו בקרבנו ולא אמר עמנו. ואמנם מה שנסתפק באמרו אם נא מצאתי חן וכו' וכבר אמר לו כי מצאת חן וכו' יובן עם הנ"ל כי אפשר שלפני שם הויה מידת רחמים מצא חן על צד החסד והרחמים ואולי כי אדנ"י מדת הדין המדקדק כחוט השערה לא ימצא חן בעיניו כי עמי היה מדבר עתה ובזה יתורץ מה שהזכיר ב' פעמים שם אדנ"י הא' למציאת החן כנ"ל והב' לשילך בקרבם ולכן נקשרה שאלה זו אחר גם את הדבר הזה כי מצאת חן וכו' כי שם היה מדבר עם שם הויה ועוד כי עדיין לא זכה לראיית האחוריים ואחר שראה את שם אדנ"י אז דיבר עמו והתחזק לשאול ממנו שאלה זו אעפ"י שהוא מדת הדין. ואמנם מה שאמר ילך שלא לנוכח ולא אמר תלך כי עם שם אדני היה מדבר עתה הענין הוא במה שנודע ענין מ"ש בספר הזוהר על קשה זיווגים לפני השי"ת כקריעת ים סוף כי אין שם אדני עושה דבר בלתי רשות שם הוי"ה כנודע בסוד מה תצעק אלי ולכן ענין אם מצא חן בעיני אדנ"י דבר עמו לנוכח אך שאלת ילך נא אדנ"י בקרבנו החזיר פניו אל שם הויה וממנו נטל רשות ואליו התחנן והבן זה מאד ונתן טעם כי עם קשה עורף הוא וכו' ולכאורה הוא טעם

הפכיי כי אדרבה אמר לו השי"ת כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה עורף אתה וכו' ואה כוונתו להשיב אל מה שאמר לו השי"ת כי לא ישא לפשעכם ואתם עם קשה עורף ולכן אמר לו ילך נא בקרבנו כי עם קשה עורף הוא ואם יחטאו אין כח במלאך לכפר אבל עתה וסלחת לעונינו וכו' א"כ הל"ל וסלחת לפשענו כי הנה המלאך אינו יכול לישא הפשעים החמורים שהם להכעיס אבל השוגג או המזיד לתיאבון יכפר א"כ מה להזכיר עתה שינוי שבחו של השי"ת אשר בידו לסלוח החטאים והעונות ולא הזכיר הפשעים שהם החלק שאין יכול המלאך לסלוח גם למם במלאך אמר כי לא ישא ובהשי"ת אמר וסלחת. ויותר מכל זה כי לא ימנע אם ישראל ישובו בתשובה אף בלי שילך ה' עמהם יסלח להם הוא בעצמו ואין צורך לסליחת המלאך כלל ואם לא ישובו אף אם ילך ה' עמהם לא יסלח להם וגם כי בתחילה כלל עצמו עמהם באומרו בקרבנו ואח"כ הילק עצמו באומרו כי עם קשה עורף הוא ואח"כ חזר להכניס עצמו באומרו וסלחת לעונינו ולחטאתינו ונחלתנו. ואם אין חטא אין סליחה וגם מה ענין ביאור ונחלתנו כנראה כי זה לא היה להם בראשונה. והענין כי צורך גדול הוא שתלך בקרבנו ממש יען כי עם קשה עורף מלהאמין עד אשר יראו בעיניהם כי הרי בתחלה גם שה' הולך לפניהם יומם נסתפקו ואמרו היש ה' בקרבנו כ"ש עתה אם לא תלך בקרבינו ממש כי יחשבו שכיוון שחטאו בעגל לא תקרב עוד אליהה ולא די שיאמרו כי אינך הולך בקרבם אלא כי גם עמהם אין אתה הולך כלל:

גם ירמוז אל משז"ל כי נח שהי' צריך סעד לתומכו כתוב בו את האלהים ממש התהלך נח והנה עם הזה הם קשה עורף והלואי שתלך עמם ויהיו צדיקים כדי שתעזרם ותסייעם וא"ת איך אלך ממש בקרבם אחר שכבר בעטו בי ואמרו אנה אלהיך ישראל ודחו אותי מאצלם ולא רצו בי והנה העון ההוא עדיין לא אמרתי בו סלחתי כדבריך כמו בענין המרגליה ואדרבה אמרתי וביום פקדי ופקדתי וכו' לז"א וסלחת וכו' ירצה הוא הדבר אשר דברתי אליך לך נא ה' בקרבנו כדי שעי"כ וסלחת לעונינו כיון שעדיין הסליחה לא נתרצית לסולחם כנ"ל. והנה בענין חסרון האמונה לא כלל משה עמהם ולא אמר כי עם קשה עורף אנחנו אלא הוא אבל בענין סליחת העון כלל עצמו עמהם כי גם הוא גרם לכל זה יען הוציא את הערב רב מאמ"צ והחטיאו את ישראל במעשה העגל והראיה לזה מ"ש לו הקב"ה לך רד כי שחת עמך וכו' וארז"ל מלמד שחו"ו נתנדה משרע"ה אז בב"ד של מעלה ולז"א לעונינו ולחטאתינו שלי ושלהם האמנם לפי שישראל חטאו במזיד הנקרא עון ומשה חטא בשוגג כי לשם שמים נתכוון ולא להחטיא אלא שגרם החטא לכן הזכיר פה עון וחטא כי עון העגל וחטא הוצאת הערב רב כולנו שותפים בהם אני וישראל ולכן

מבקש אני שתלך בקרבנו כדי שתסלח לעונינו ולחטאתינו כולנו אנחנו אני וישראל. והנה ישראל היו חבל נחלתו ית' קודם עון העגל כמ"ש בהנחל עליון גויים וכו', כי חלק ה' עמו וכו' וכמ"ש להם במתן תורה והייתם לי סגולה וכו' ובמעשה העגל דחית אותם מהיות נחלתך ועתה כשתחזור ללכת בקרבנו תהיה הוראה כי אתה בחרתנו אותנו מכל העמים וחזרת לקרוא אותנו נחלתך כבראשונה וז"ש ונחלתנו והנה אפילו ישראל לא חטאו רק במזיד הנקרא עון לתיאבון כמ"ש כי זה משה האיש לא ידענו וכו' ולחסרונו בקשו את העגל שילך עמהם אבל להכעיס הנקרא פשע לא היה בהם ולכן לא הזכיר פשע ואמנם מ"ש הקב"ה למעלה כי לא ישא לפשעכם הכוונה היא אם תעשו פשע להבא ורמז על עון המרגלים שמאסו בארץ חמדה להכעיס ולא האמינו לדברו יתברך וכמו שאירע אחר כך ואמר כי המלאך אפילו נשיאות פשע אין בו שהוא אריכות אפים לזמן רב ואחר כך יקבלו את עונשם כענין מאריך אפיה וגבי דיליה כי זה עצמו מ"ש לעיל נושא עון ופשע וכו' ר"ל סובל אותם עד הזמן שירצה כמו שפי' הרמב"ן ז"ל כי כל נשיאות עון צריך אחריו נקיון שהוא מלת לוקה והוא מלשון אני עשיתי ואני אשא מכ"ש שאין בידו לסלוח לגמרי אבל הקבה"ו מלבד שהוא נושא עון וכו' יש בו כח לסליחה גמורה בלי צורך נקיון וז"ש וסלחת לעונינו אך במלאך אמר כי לא ישא וכו' וכמ"ש כי עמך הסליחה וכו':

ויאמר הנה אנכי כורת ברית וכו' ענין כריתת ברית אם הוא כדברי רז"ל על י"ג מידות שלא יחזרו ריקם למה המתין עד מה שאמר משה ילך נא וכו' והי' ראוי לסומכו אחר ענין הי"ג מידות גה מילת הנה לשון הזמנה הוא וצריך לידע מה עניינה ומה ענין נגד כל עמך וכו' עם שאלת ילך נא ה' בקרבנו ולמה פה ייחסם אליו במ"ש נגד כל עמך ואח"כ אמר וראה כל העם ולא אמר עמך גם קושית הרמב"ן ז"ל כי אדרבה נפלאות הראשונות הי' קריעת ים סוף ונתינת התורה מן השמים בקולות אשר לא נבראו בעולם כמותם לא להבא ולא לשעבר ואיך אמר כי מכאן ואילך יעשה נפלאות אשר לא נבראו ולא מצאנוה ולא ראינוה ועוד שנראה מזה שהראשונות כבר נבראו ונעשו בכל הגויים וגם שהל"ל וראה כל העם את מעשי ידי אשר אני עושה כי הוא ית' המדבר עמו ואיך יאמר את מעשה ה' כנראה שהוא ית' אינו המדבר ולא עוד אלא שחזר להזכיר את עצמו כמ"ש אשר אני עושה ולא אמר אשר הוא עושה וגם שהל"ל אשר אני עושה עמהם ומהו עמך אמנם כל זה יתבאר במה שהקדמנו כי בפסוק שקדם היה מדבר משה עם שם אדנ"י הוא בחינת האחוריים שראה אז אשר אליו שאל כל השאלות הנ"ל ילך נח אדנ"י בקרבנו וכו' כמו שבארנו באריכות כי תכלית הליכת שם זה עמהם היו לתכלית סיום דברי' וסלחת

לעונינו וכו' והי' מתחיל הקל הקל תחלה וסיים ביותר עקרית ולכן הקב"ה עשה בהיפך כי ראה שהי' מתבייש מלשאול בראשונה את העקרית ולכן השיב לו מסוף דבריו לראשם אחת ואחת כמו שיתבאר והנה התחיל ממה שאמר משה ונחלתנו כנ"ל ולזה השיבו הנה אנכי כורת ברית עתה מחדש על מה שאמרת ונחלתנו כדי שתהי' נחלה וירושה שאין לה עוד הפסק אף אם יחטאו כי יען כי התחלה הראשונה בהנחל עליון גויים וכו' לא היתה ע"י כריתת ברית לכן בקשתי לדחותם כשחטאו בעגל וכנגד וסלחת לעונינו וכו' נגד כל עמך אעשה וכו' ובכן יכירו כי סלחתי ומחיתי כעב פשעם כי אלולי זה לא הייתי עושה להם נפלאות מחדש גדולות מן הקודמות אל מעשה העגל והנה בקשת שאסלח עון ישראל בעון העגל ואסלח חטאתך במה שהוצאת את הערב רב ממצרים ולכן כנגד הערב רב שהוא החטא שלך אסלח בראשונה כמ"ש נגד כל עמך וכו' הם הערב רב הנקראים עמך ולא עמי כמ"ש כי שיחת עמך ובזה תכיר כי נתרצתי לך בהעלתם ואח"כ אסלח את עון ישראל וז"ש וראה כל העם הם ישראל שאינם נקראים עמך ומה שהקדמתי סליחתך בראשונה לפי שאפילו סליחתם אינה אלא בעבורך כי מצאת חן בעיני וז"ש אשר אני עושה עמך ולא עמהם רק בעבורך כמו שנבאר והנה להיות כי הנפלאות הראשונות נעשו לישראל ולא על הערב רב כי לטעם זה בקשו הערב רב לעשות העגל שילך לפניהם כי עמוד הענן לא הי' הולך אלא לפני ישראל כמבואר אצלינו שם וז"ש אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו משם מדעת הקבה"ו לא ידענו מה הי' לו וא"כ קום עשה לנו בלבד אלקים אשר ילכו לפנינו לעצמינו ואח"כ הוסיפו לחטוא את ישראל ואמרו אלה אלקיך ישראל וכנודע כי גם נס ענני כבוד לישראל בלבד הי' כי הערב רב מחוץ לענינים הי' וכן נתינת התורה לישראל היתה כמבואר אצלנו על פסוק וכל העם רואים וכו' גם נס המן לישראל הי' כי הערב רב לא אכלוהו רק אכלו הפסולת הנשאר ברחיים אחר טחינתו וכבר הוסר ממנו שמנו ודובשו כנזכר בס' הזוהר בפסוק שטו העם ולקטו וכו' ולכן הנפלאות אשר אעשה הי' יהי' גם נגד כל עמך וזה להודיעך שסלחתי חטאתך כנזכר במה שנתרצתי אל עמך כנ"ל ואמנם גם שנפלאות הראשונות הי' גדולים לא הי' רק נגד ישראל בלבד אבל כל הגוים וכל הארץ לא ראו את מעשי ה' בעיניהם כי אם לשמוע אוזן כמ"ש וישמע יתרו וכו' שמעו עמים ירגזון וכו' נמצא שלא נברא שם בכל כללות הארץ ובכל הגוים רק במדבר במקום שהי' ישראל הולכים והם לבדם הרואים אבל הנפלאות שאעשה אח"כ יהי' כל הגויים רואים אותם ויבראו שם ועיניהם רואים כנודע מטנין העמדת חמה ולבנה למשה בפ' האזינו וליהושע בהיותו בגבעון וקריעת מי הירדן שקמו נד אחד עד שראו אותם כל מלכי מזרח ומערב כדאיתא פ"ה ממס' סוטה גם

כל מלחמות מלכי כנען אמרו רז"ל כי אותם אחד ושלשים מלכים שהיה שם הי' המשני' של כל המלכים שבכל העולם שכולם הי' להם חלק מועט בארץ כנען כמ"ש ז"ל בענו על מי מגידו ובפסוק וארא בשלל אדרת שנער פורפירא בבלאה כי משנה מלך בבל הי' מעונה ומלך על יריחו וכנגד מה שאמר כי עם קשה עורף להאמין לא כך הוא כי וראה כל העם הם עם ישראל שאינם נקראים עמך רק העם אשר אתה בקרבו כאחד מהם שאתה והם הם נקראים עמי ואני מלך עליכם כולכה ועי"כ יאמינו בי לגמרי ובפרט כי הערב רב גם שנגדם אעשה נפלאות אין בהם הבחינה להבחין פרטות הדברים ולהאמין אמונה שנמה כי כולם הם מעשי ידי אבל ישראל עם חכם כשיראו הנפלאות יכירו ויאמינו כי כולם מעשה ה' הם ויכירו גודל נוראותיו בדקדוק כי נורא הוא וידעו כי אני הוא העושה אותם ולא זולתי באמונה שלמה וז"ש אשר אני עושה ולפי שכבר ביארנו בענין ילך נא אדני בקרבינו כי אין המעשה נמסר בידו רק בשם הוי"ה וכמו שבארנו על ואתה לא הודעתני את וכו' כי שם אדני הוא מלאך ושליח של שם הוי"ה אלא שהכל נעשה ע"י שם אדני ולכן אף כי שם אדני המדבר עמו עתה אמר את מעשה ה' כי מן שם הוי"ה נמשכים כל המעשים אלא שאני שלוחו לעשותם וז"ש אשר אני עושה ובכלל מה שאמר אשר אני עושה השיב לו על שאלת ילך נא אדני בקרבנו כי כן יהי' ולכן הוא יעשה הנפלאות וכנגד מה שאמר אם נא מצאתי חן בעיניך כמסתפק אמר עמך כלומר וכל זה איני עושה עמהם כי אם עמך כי אתה הוא אשר מצאת חן בעיני ולא הם והרי השיב לו הקבה"ו על כל פרטי שאלותיו כולם ממטה למעלה כנ"ל כי התחיל בעקריות וסיים בענפים כנ"ל:

עוד אפשר לפרש שני הפסוקים אלו האחרונים על לעתיד לבא וכמו שרמז בדבריו אעשה נפלאות אשר לא וכו' וזה במשז"ל כי אילו נכנס משה לארץ לא שלטה אומה ולשון עוד בישראל והי' להם אז גאולת עולם ובשביל זה הפציר משה בכניחת הארץ בפ' ואתחנן וע"כ רצה הקבה"ו להשלים קצת מרצונו והוא כי הוא הגואל הראשון והוא האחרון כנזכר בספר הזוהר על עד כי יבא שילה דא משה בגימטריא כנזכר בפ' משפטים ואל זה רמזו רז"ל כגואל ראשון כד גואל אחרון גם דורו של משה עצמו הוא דורו של משיח כמ"ש אראנו נפלאות ולא אמר אראך לנוכח כמ"ש צאתך לנוכח לרמוז אראנו לאותו הדור עצמו היוצא ממצרים כי יחזרו לבא בעולם ולהתגלגל בדורו של משיח לראות נפלאותיו ית' כימי צאתך מארץ מצרים ולכן עתה אחר שכבר הודה השי"ת לכל שאלותיו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה וכו' שהן תועלות ישראל וגם תועלותיו עצמו לדעת את דרכיו וגם לראות את כבודו כנ"ל שאל את אשר יהי' באחרית הזעם כי כבר ידע משה את כל העתיד וכמ"ש ז"ל על אהיה אשר אהיה וכו' אהיה עמהם בגלות זה של

מצרים וגה אהיה עמהם בשאר גליות ולהיותו נאמן כמ"ש ויזכור ימי עולם משה עמו וכו' ביקש תפלה על ישראל גם על כל העתיד יקרה אותם באחרית הימים הן בגלות אחרון הן אחר ביאת המשיח וכמו שיתפאר בעז"ה ונתחלל בענין הגלות האחרון אשר לכולם נתפרש קצם ונודעה זמן גאולתה ולא כן גלות אדום האחרון שעליו נאמר כי יום נקם בלבי ולהיותו ארוך מאוד יש לחוש פן יתיאשו ח"ו מן הגאולה ויחטאו ויאבדו בארץ אויביהם ולכן אם הוא כמו שהבטחתני ואמרת כי מצאת חן בעיני ואם לא ר"ל עתה אחר שהבטחתני הוא כן כי מצאתי חן וכו' מאלה אני פניך ילך נא לשון בקשה אדני בקרבנו היא השכינה הנקראת כן ההולכת בגלות תמיד עם ישראל כמ"ש על בכל צרתם לו צר גלו לבבל ולאדום שכינה עמהה וכו' ובפשעכה שולחה אמכם וצורך בקשה זו היא יען כי עם קשה עורף ואף כי הכיתם זה שלש רגלים בגלות בבל ומדי ויוון הכיתם ולא חלו מאני לקחת מוסר כי עם קשה עורף הם וירא אנכי אותו פן יאבדו בגלות האחרון הארוך כי ע"י הליכתך עמנו וסלחת לעונינו וכו'. כדרך האם המרחמת על בניה בל יבלו בגויים מחמת חטאתם וכנודע מ"ש בספר הזוהר כי משה עצמו עתיד להתגלגל בדרא בתראה ולזה כלל את עצמו באומרו בקרבנו לעונינו ולחטאתינו ונחלתנו ויען בהיות השכינה בגלות עם ישראל מסתרת עצמה כמ"ש ואנכי הסתר אסתר וכו' כדי שלא לעשות להם נפלאות טרם זמן הגאולה לכן אמר בקרבנו נסתרת בקרבנו ולא נגלית לפנינו כי מי יציאתנו מארץ מצרים גם יפורשו הכתובים האלו בזמן הגאולה עצמה האחרונה ילך נא אדנ"י וכו' וזמן הגאולה ההיא תחיש ותמהר אותה כי אז תלך אתה ה' בקרבנו משא"כ בזמן הגלות שהסתרת פניך ממנו אבל אז כתיב כי הולך לפני כי ה' הוא שם ההוי"ה ומאסיפכם לעשות אתכם אסיפה וקהל אחד לשרות בקרבכם הלא הוא אלקי ישראל הוא שם אדנות הנקרא שכינה וכן כתיב ויעבר טליכם לפניהם היא אדנ"י מלכותא דרקיע וה' שם הוי"ה בראשם של כולם שה אדני וישראל הנ"ל וטעם בקשתי זאת הוא לסיבת כי עם קשה עורף הוא וירא אנכי אולי גם אחר גאולה הרביעית יוסיפו לחטוא ותחזירם בגלות חמשי ח"ו ובהיותך בקרבנו' אף אם נחטא אז וסלחת לעונינו ולחטאתינו אם נחטא אז כמ"ש והחוטא בן מאה שנה יקולל וכתיב כי אסלח לאשר אשאיר וכו' ועי"כ ונחנתנו לא תחזיר להוסיף עוד להגלותינו כבתחילה אבל ונחלתנו נחלה וירושה שאין לה הפסק עולמית משא"כ בתחילה שנתת לנו הארץ במתנה שיש אחריה הפסק כמ"ש כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל וכו' ונתתי לזרעך וכו' אז השיבו השי"ת על כל מה ששאל ואמר הנה אנכי כורת ברית על כל מה שאמרת להיות שכינתי עם ישראל בגלות האחרון כמ"ש עמו אנכי בצרה וכן אחר ביאת המשיח כנ"ל ותהי' אז גאולה שאין

אחריה גלות כמו ששאלת ואמרת ונחלתנו נחלה בלי הפסק ועל זה אני כורת מעתה ברית עמך קשר של קיימא בלתי מוט עולם ועד וכנגד מ"ש וסלחת לעונינו אמר נגד כל עמך וכו' הם הערב רב עמו של משה כנ"ל. והבטיחו כי כיוון שטרח וייגע בהם לא יגע לריק ולבהלה כי כולם יתגלגלו בדרא בתראה ויתוקנו אז בזכותו כמ"ש בספר הזוהר ובהרבה מקומות ובזה נסלח חטא משה שהוציאם ממצרים וכנגד חטאת ישראל בדור המדבר אמר וראה כל העם אשר אתה בקרבו כמ"ש משה טצמו שש מאות אלף רגלי העם אשר אני בקרבו וגם רמז אל משרז"ל כי סיבת מיתת' משה במדבר היתה להבטיח את דור המדבר שנקברו שם שכולם יחיו בזמן תחיית המתים ויבואו עם משה בזכותו והוא לפניהם כמ"ש עלה הפורץ לפניהם וכו' וז"ש וראה כל העם אשר אתה קבור בקרבו עמהם וגם אותיות קרב"ו וקב"רו שווין לרמוז אל הנ"ל:

וגם הם יראו את מעשה ה' הנורא שהוא תחיית המתים שהם הנפלאות אשר לא נבראו וכו' הנזכר למעלה' והענין כי אע"פ שכבר היו תחיית המתים בבקעת דורא בזמן יחזקאל היתה שם בלבד באותה הבקעה ולא בכל הארץ אבל תחיית המתים העתידה תהיו בכל הארץ בכל מקום שיש בה מתי ישראל קבורים שם עוד אחרת כי אז היתה התחיי' בבני אפרים לבדם או היו מבני ישראל שהרגם נבוכדנצר בבקעת דורא כמשז"ל אבל תחי' העתידה תהיו בכל הגויים ובכל שבעים אומות כמ"ש ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו וכו'. אלא שאח"כ אותם שאינם הגונים כלל יחזרו למות וילכו לחרפות ולדראון עולם כנודע כי כל האומות יקומו בעמק יהושפט לידון זולת דור המבול ואנשי סדום ודור הפלגה שלא חיים ולא נידונים וכנגד שתי בחינות אלו אמר אשר לא נבראו בכל הארץ וגם לא .בכל הגויים כנ"ל ויכירו וידעו כי כל המעשה הנ"ל שיחיו הערב רב וגם הם דור המדבר הם הכל בזכותך כנ"ל וז"ש אשר אני עושה עמך כלומר בזכותך כי לכן נקברת עמהם במדבר כמ"ש בספר הזוהר על פסוק ויתן את רשעים קברו זה משה שמת במדבר עם הערב רב:

או אפשר כי מה שאמר את מעשה ה' אינו חוזר אל עשיות הנפלאות הנ"ל אלא הכוונה כי דור המדבר היתה להם תרעומות על משה כי הוא גרם להם את כל רעתם ומיתתם במדבר על שהוציא עמהם את הערב רב כי הם החטיאם תמיד כנודע ולכן וראה אז כל העם הם דור המדבר כנ"ל את מעשה ה' אשר עשה את הנפלאות לפני הערב רב גם הם כי החייה אותם והנה נורא הוא ופלא המעשה הזה שהחי' את הערב רב גם הם כדי שיראו את הנפלאות ההם באופן כי מעשה ה' אינם הנפלאות. רק את אשר עשה להחיותם גם הם למען הראותם את הנפלאות ויכירו וידעו כי בעבורך עשיתי זה וז"ש אשר אני עושה

עמך ויכירו כי הסמכתי על ידך באין הוצאות הערב רב כי סוף סוף יתוקנו היטב ויזכו לחזות בנועם ה' כי יהיו אז גם הם צדיקים גמורים:

ועשית כיור וכו' כבר נתבאר ענין סמיכתו בפסוק כל העובר עיי"ש ועדיין צריך שנבאר למה נעשה הכיור ממראות הצובאות ולא כלי אחר שבמשכן והענין כי היו האנשים יגעים בעבודת פרך רחוקים מתאוות המשגל ובפרט כי ציווה פרעה להרוג הזכרים כנודע וביום הגעת זמן טבילתם היו מוליכות אצל בעליהן בשדה את המראות ומעוררות תאותם ונותנים להם רשות ללכת לטבול מטומאתם ושם בשדה עצמו היו מתעברות הם כמ"ש תחת התפוח עוררתיך עוררתי תאוותך ושם חבלתך אמך ושבח גדול הוא להם אע"פ שלשאר בני אדם הוא גנאי כנודע מענין מי שהטיח אשתו תחת התאנה והלקוהו ב"ד נמצא שע"י אותם המראות היו רוחצות מטומאת' ונזקקות לבעליהן בקדושה כמ"ש והתקדשתם קדש עצמך בשעת תשמיש ולא היו נותנים עיניהם במצרים ולכן מדה כנגד מדה תעשה מהמראות כיור נחושת לרחוץ ממנו הכהנים ידיהה הטמאות וע"י כך יבואו אל אוהל מועד הקדוש או יגשו אל המזבח לשרת בקדושה בסוד והתקדשתם וכו'. וע"כ היתה רחיצה זאת נקראת קידוש ידים ורגלים:

ויתן אל משה וכו' רז"ל קצתם אמרו כי מ"ש כי בושש משה שאמר להם בתוך שש שעות של יום הארבעים אני בא וטעו ביום המעונן בין קודם חצות לאחר חצות וכן נזכר בספר הזוהר והתיקונין קצת מרז"ל אמרו כי הטעות הוא לפי שיום שעלה בו לא היו לילו עמו אינו בכלל הארבעים והם חשבו שהוא מכללם והמתינו עד שש שעות ולא בא וטעו בזה החשבון וכמו שפי' רש"י ז"ל ואמנם לדברי כולם קשה שהיה לו להשי"ת שהוא יודע העתידות שכדי שלא יחטאו לא יביאם לידי טעות ויוריד את משה כדי שלא יבואו לידי העון העצום ההוא שלא הי' לו כפרה וכמ"ש וביום פקדי וכו' כנודע כי לפיכך חזרה המיתה ושעבוד מלכות בעולם ומוטב לחלל שבת אחד ולא שבתות הרבה ולכן בא הכתוב עצמו לתת התנצלות ואמר ויתן אל משה וכו' אעפ"י שמקומו הי' ראוי לכותבו אחר ויקומו לצחק קודם פסוק לך רד כי שחת וכו' ירצה כי אל תחשיך כי לא עלה משה רק לקבל הלוחות כי זה ברגע אחת יספיק אבל נודע כי העשר דברות הכתובים בלוחות כל התורה וכל העולמות עבר ועתיד כלול בהם והנה משה ילוד אשה הי' והיא מהנמנע שילמוד כל זה אפילו בדרך נס לולא עד אשר יזדכך החומר הנוצר בארבעים יום של יצירת הולד והנה אין תכלית זיכוכו עד סיומו שלא ישאר אפילו רגע אחת ובאותן ארבעים יום הי' הקב"ה מלמד למשה היקל נקל בתחלה כפי מה שהי' חומרו מזדכך והיותר עולם בחכמות סתימות לא הי' יכול לקבלם עד לבסוף וז"ש ויתן אל משה פי' את

הלוחות שנזכיר אח"כ לא נתנם עד ככלותו לדבר אתו כל התורה כולה וזה אי אפשר עד סיום הרגע האחרון של ארבעים יום כי בהיות התורה חסירה אפילו כחוט השערה הוא חסרון גדול שאפשר כי לאותה סבה לא יבינו סודות נפלאים כנודע כי כל מה שלמד ברגע האחרון היותר עמוק וכולל כל התורה כולה והנה אחר שכלה לדבר אתו כל הצורך לא הי' ריוח בינתיים אפילו רגע אחת כי תיכף. נתן לו הלוחות א"כ לא יחליף האל ולא ימיר דיבור קטן מתורתו בשביל כל העולמות כולם ובפרט כי אפילו המ' יום האלה לא הי' יכול משה ללמוד והי' לומד ושוכח עד שהוצרך ליתנה לו במתנה וז"ש ויתן אל משה וא"ת א"כ יתננה לו ביום הראשון כבר נתבאר שבפחות ממ' יום הוא מן הנמנע ואף גם זה הוצרך ליתנה לו במתנה וא"ת והרי אין זה רק טעות כמ"ש וירא העם כי בושש משה ואפילו חטא קל אינו לז"א בהר סיני כי אלו משה הלך לו למקום רחוק או שעלה לגמרי בשמים אפשר שיחשבו שמת ואין בידם לבקשו אמנם כל העם ראוהו כשעלה אל הר סיני אל ראש ההר וישראל סביבות ההר ונכנס תוך הענן ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני כל ישראל כל אותם מ' יום ומ' לילה ובסוף הארבעים לא נסתלק הענן משם ולא ראו את משה יורד כלל א"כ אם נאמר שחשבו כי ה' המיתו היו לו להסתלק עם ענן כבודו בשמים למעלה וגם כי יראו את משה מת שם אלא ודאי שאיזה עיכוב הי' והיו להם להמתין עם הסתלק הענן כנ"ל. ואף אם נאמר כי טעו שהראה להם השטן דמות חושך ואפילו כמשז"ל הנה זה הי' למטה במחנה ישראל כי בראש ההר אין בו יכולת בזה כלל א"כ היו להם להמתין עוד אמר עוד שני לוחות העדות וכו' בא לתרץ קושיא אחרת באופן אחר והיא כי כיון שעשיית העגל היתה בששה עשר בתמוז למה השי"ת נתן לו הלוחות ביום המחרת בי"ז בתמוז ובפרט כי סוף סוף שברם משה והל"ל למשה לך רד כי שיחת עמך אתמול ואיני רוצה לתת לך את הלוחות לפי שעשו את העגל וכאשר ישובו בתשובה יתנם לו אז ולא שיתן לו אלו עתה וישתברו בלי תועלת ואח"כ יצטרך ללוחות שניות כנודע לזה אמר שני לוחות העדות וכו' ירצה כי הנה אלו הי' יורד בלתי לוחות היו אומרים למשה שקר אתה אומר שבשביל העגל לא הורדתם כי בשלמא אם עשינו העגל תוך הארבעים יום היו כדבריך אמנם אם אנו טעינו בחשבון כנ"ל למה לא הורדתם ונכיר האמת ומכ"ש שעתה אנו אומרים כי לא טעינו כלל אלא כבר עברו הארבעים כולם ונבואתך היתה שקר להוריד לנו לוחות אבן חומריית מן השמים הרוחניים כי זה מן הנמנע ועתה אתה תולה ההרחון בנו ואמנם היות השי"ת מדבר עמנו עשרת הדברות אין אנו מכחישין ח"ו כי כבר ראינוהו בעינינו וגם כי אינו כ"כ רחוק מן השכל כי מה לי שידבר עם נביא יחיד או עם אנשים רבים והנה הורדת אלו הלוחות הוא מופת ועדות

נפלא יותר מן עשרת הדברות ששמענו כי הרי הם שני לוחות העדות נקראים כי הם עדות גמורה כי הם ניתנין מן השי"ת מן השמים והנה הם לוחות אבן גמורים מעשיות וזה מופת גדול כנ"ל במעשה הלוחות עצמן עוד מופת נפלא בענין כתיבתם וז"ש כתובים באצבע אלקים כי הי' סנפירינון שאין כח ביד אדם לכתוב עליו כנודע וכמו שיתבאר בפ' והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב וכו'. גם נרמז במ"ש חסר לחת העדות לחת אבן לרמוז כי עם שהי' שתי לוחות הי' נראין כלוח אחד ובכל לוח הי' כתוב כל עשרת הדברות ולא עוד אלא שמכל עבריהם הי' האדם יכול לקוראם כנזכר בתלמוד ירושלמי ולכן קרינן לוחות ונכתב לחת חסר ולכן רצה השי"ת ליתנם לו להראותם כי משה אמת ונבואתו אמת והם שחטאו:

וירא העם כי בושש משה וכו'. עם הקדקת ספר הזוהר כי סתם העם הם ערב רב יאמר כי ישראל הגם שראו כי בושש משה חשבו כי אולי על איזה סיבה נתעכב כנ"ל ולא עוד אלא שגם אם נאמר כי ודאי מת הנה כבר שמעו קולו ית' בעשרת הדברות ונכנסו בברית ושבועה עמו ולא נפטרו מידי כך מפני מיתת משה כי האלקים חי וקיים לעולם ותורתו קיימת אבל אנחנו לא דיבר ה' עמנו בהר סיני וכמו שנתבאר אצלינו בכל פרשיות הקודמות אם בענין וה' הולך לפניהם של ישראל בעמוד ענן וכו' אם בפרשת יתרו כה תאמר לבית יעקב ולא לערב רב ולהם אמר ואתם תהי' לי וכו' אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל ולא אל העם הם הערב רב כנודע והי' כנודט רוצים להסתופף תחת השכינה ואם ידחם ויחזרו לסורן יהי' חילול השם בעיני כל העולם ויהי' עונו גדול מנשוא שאין לו כפרה גודל חלול ה' כמה הוא גם כי ידחה רבי רבבות גרים הם וזרעם עד סוף הדורות והסתכל כי עון העגל קל מאוד כפי דבריהם כי לשם שמים הם מתכוונים לכן בחר לו בחטא הקל ולא בעונות חמורים שאין להם כפרה עולמית ולא עוד אלא שאפשר בין כך ובין כך יבא משה ולא יעשה אפילו זה החטא הקל לכן ויאמר להם פרקו וכו' אני אעשה כדבריכם אבל פרקו וכו' כדי שלא יפרקו עול מעליהם תיכף ח"ו אם יאמר שאינו רוצה אמנם פרקו כו' וביני ביני יבא משה מן ההר עד שיתפרקו ועד שיעשה העגל ועד שיציירם לאט לאט ועדיין אין בזה רק לאו לא תעשה לך פסל אך טרם שיעבדוהו ממש כי זה עון פלילי יבא משה והנה שאל מהם כפי דבריהם שהי' שואלים שם אלקים מידת הדין שהיא כנקבה אבל הזכר שם הויה מדת הרחמים גם העגל פני שור מהשמאל כנקבה אצל כרובים פני אדם לכן כדי שיהי' הצלחה בענין זה צריך שיהיה נזמי זהב אשר באזניהם של הנשים והטף הטפלים אל הדם ואהרן חשב לעכבם כמ"ש ז"ל ויתפרקו כל העם וכו' כי ראו כי הנשיה מתעכבות וגם כי חשבו אולי

נתכוון אהרן לדחותם כנ"ל. כראותו כך שאמרו להביא ולא ידע של מי הנזמים ויקח מידם כי הוא לא ציווה אותם שהנשים עצמן יביאום אלא אתם והביאו אלי ולכן כיוון שהביאוהו בידם לא חשש כי לא ידע וז"ש מידם כי כן ציוום אז הוכרח לעשותו ויעשהו וכו' לסיבה הנ"ל וכיוון שראו שהצליחו נתפרקו יותר ואז ויאמרו אל ישראל אלה הה אלקיך ישראל אשר העלוך ואינו שם הוי"ה לכם לבדכם כי כולנו שווין יחד ולכן עבדו אותו גם אתם כי הרי אתם רוצים הצלחתו ובפרט במ"ש ז"ל כי יצא העגל מאליו גועה ואומר אנכי ה' אלקיך וכו' ואמנם שם אלקים הוא אשר העלוך ומכש"כ אותנו שאין שה הוי"ה מושל עלינו ואמר אלה והעלוך בלשון רבים ירמוז אל מה שנתבאר בפסוק אשר ילכו לפנינו בלשון רבים ועיי"ש:

וירא אהרן כי כבר נעשה העגל עם היות שאינו כך לאו אחד של לא תעשה פסל וכו' ועדיין לא פנה היום ובאולי יעבדוהו ממש טרם יבא משה ובפרט כי כבר התחילו ברעה כי אמרו לישראל אלה אלהיך ישראל אמירה בפה ובאולי גם יעבדוהו במעשה ויתחייבו כליה וגם הוא אהרן עצמו יהי' עונו גדול לכן נתעסק בבנין מזבח הוא לבדו כמ"ש ז"ל כדי שיתארך הזמן והם בראותם טוב לבו לבנות מזבח אף שהם לא אמרו לו דבר נתרצו והמתינו כדבריו ולכן ויקרא ויאמר חג לה' מחר ירצה כי לעשותינו חג גדול על הפלא הגדול הזה צריך שנכין עולות ושלמים של שמחה ומשתה יום שלם בפני עצמו כנ יוה המחרת אבל עתה כבר הוא ערב כנודע כי אחר שש שעות היום נעשה כל הנזכר ואין שהות לשמוח וגם אם הי' זמן אינו מן הראוי ששעה א' יהי' חג ושאר היום חול אלא כל היום קודש גם אמר לה' ולא לאלקים לב' סיבות הא' להטעותן שהזכיר שם הויה כנראה שיש בו ממשות והב' שלא להוציא רע מפיו ולכן הזכיר שם הויה לה' ולא לעגל:

וישכימו הם ממחרת טרם ישים אהרן איזה תואנה ולא חיכו לעצתו ויעלו עולות וכו' ויקומו לצחק עבודה זרה גמורה ואהרן לא נמצא שם כלל:

וידבר וכו' ביום אתמול אעפ"י שנעשה העגל לא אמר לו דבר לב' סיבות הא' כי היה מוכרח להתעכב שם ארבעים יום גמורים והב' כי עדיין לא עבדוהו לשם ע"ז כנ"ל אבל עתה שכבר עבדוהו ע"ז וגם כי כבר נשלם הארבעים יום אמר לו לך רד וכו' וז"ש וישתחוו לו וכו' והנה יש להרגיש על משז"ל לך רד ר"ל מגדולתך מנא להו ואולי לך רד מן ההר הוא ועוד בשלמא אם הרועה לא הנהיג את הצאן כשורה ראוי להורידו אבל אם היה בשמים ממעל מ' יום בתענית לקבל התורה והיה ראוי לשכר אין קץ לא די שלא נתנוהו לו אלא אף גם יורידוהו מגדולתו גם כי תחלה נאמר וידבר לשון קשות ואח"כ נאמר ויאמר לשון רך ואדרבה שם נאמר ועתה הניחה לי ויחר אפי וכו' גם שהל"ל להקדים

ויאמרו אלה אלהיך ישראל ואח"כ וישתחוו לו וכו' כי כך אירע סדר המעשה כנ"ל וגם שאם העם הם ערב רב כדברי רז"ל איך אמר אח"כ זכור לאברהם וכו' וגם שאם שיחת עמך מדבר בערב רב איך אמר ויחר אפי בהם בישראל ואכלם בלי פשע כלל. גה למה הפסיק בדבריו ית' במ"ש ויאמר ראיתי וכו' ולכאורה נוכל לאמר במשז"ל כי בני בלעם היה ראשי הערב רב ומצאו טם זהב שהשליך משה ארונו בנילוס להעלות ארונו של יוסף שהיה כתוב בו עלה שור ועי"כ יצא העגל הזה מאליו וכפי זה פשע משה פשע גדול שלא שמר הטס ההוא לבל יקחוהו הערב רב וז"ש לך רד כי שחת עמך בני בלעם ראשי הערב רב בעשותם העגל ואתה גרמת בניזקין כנזכר כי בטס ההוא עשו את העגל ואין לאהרן שוה עון כי מאליו יצא מדבר ע"י כח הטס ההוא ועי"כ וישתחוו לו וכו' וז"ש עשו להם ולא אהרן עשאו כי אם הם ע"י הטס הנזכר ואולי היה בכח אדם לא היו בו שום רוחניות ולא היו מחשיבין אותו כלום להשתחוות ולזבוח לו רק כשראו שהוא עלה מאליו מן האש מצוייר בצורת עגל כמו כן האמינו כי הוא המעלה את ישראל ממצרים ולכן ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך וכו' כמו שהוא העלה עצמו מן האש או ירצו כי דייקו רז"ל שהל"ל או לך או רד והיה ביאורו כי כיון ששלמו הארבעים יום לך לך או רד מן ההר אך באומרו לך וגם רד ירמוז לך לך למען שלמו הארבעים יום. והנה הליכה זו ירידה היא לסיבה אחרת והוא כי שחת עמך ועבדו ע"ז ממש כמ"ש פן תשחיתון וכו' שהוא לשון עבודה זרה כי ביום הראשון עדיין לא עבד.ו ע"ז מד ביום הזה כנ"ל ולכן רד מגדולתך כי הנה מי ששחת הוא עמך הערב רב אשר אתה העלית ולא ברשותי ולכן רד ולפי שהם מעצמן יצאו ממצרים לא תלה במשה רק העלית אשר עלו מאחר צאתם עד עתה כנודע כי ממצרים לארץ ישראל נקרא עליה ולזה לא אמר אשר הוצאת וביאר מה היה ההשחתה ואמר:

סרו מהר כלומר ראה גודל רעתם כי לא רצו להמתין יום או יומיה עדי יראו אם ירד משה אלא מהר תומ"י כיוון שלא ירד משה מהר ביום ההוא עצמו סרו מן הדרך אשר ציווית' והנה כתיב ציוויתם וקרינן ציוויתים ושלא יאמר משה אם כדבריך שאני העליתים ולא אתה אינם ראויים לשום עונש לז"א הנה אתה צוויתם ללכת בדרך ההוא ומכיוון שלא מחיתי הרי הוא כאלו אני עצמי צוויתי וראויים לעונש גדול. והודיע הדרג' חטאתם. הראשונה כי סרו מהר מן הדרך ולא רצו להמתין כנ"ל גם בענין המעשה עצמו הנה תחילה עשו להם עגל מסכה ועברו על לאו לא תעשה פסל אך עדיין לא עבדוהו גם אחרת כי להם עשאוהו לא לישראל כמ"ש אשר ילכו לפנינו לכתוב קום עשה לנו אלקים ולא לישראל ולרמוז אל משז"ל כי ע"י הטס הנזכר נעשה לז"א עשו להם כי אהרן לא

עשה כלום כמ"ש ואשליכהו באש ויצא העגל מאליו אח"כ ביום השני עבדוהו ממש וישחחוו לו ויזבחו לו כי זו עבודת ע"ז ממש וכל זה הוא להם עצמן. עוד אחרת כי אחר שחטאו לעצמם גם החטיאו לישראל ויאמרו להם אלה אלהיך ישראל וכו' ולהיות ענין זה לישראל הזכירו לאחר הכל אעפ"י שהקדים אל וישתחוו לו יען כי יותר חמור המחטיא את הרבים מן החוטא לעצמו ועוד אחרת כי אם אמרו על עצמם אלה אלקינו אינו כל כך חטא כי שם אלקים הוא המנהיג אותם אך גם לישראל אמרו כי הוא העלם ואינו כך כי אם וה' הולך לפניהם יומם וכו' וא"כ לך רד וכו' כיון ששיחת עמך הם בעצמן וגם השחיתו לישראל כי אמרו להם אלהיך ישראל וישראל שתקו ולא מיחו בידם ושתיק' דמיא כהודאה ח"ו וע"כ כתיב בתחילה וידבר ה' לשון קשות כי גרם רעות הרבה כנ"ל. ויאמר וכו' עתה מדבר בענין ישראל עצמן אשר ה' העלם ואין למשה אשם בזה לכן לא כתיב וידבר קשות אלא לשון אמירה גם ירמוז אל מ"ש אח"כ ואעשה אותך לגוי גדול ולזה כתיב אמירה. גם בזה יובן למה הפסיק דבריו ית' לשתי חלוקות ואעפ"י שהעם סתם הם ערב רב הנה העם הזה הם ישראל. וזה לב' סיבות כי כיוון שבתחילה לא אמר כי שחת העם אלא עמך ואח"כ את העם נראה כי העם הזה הם ישראל וגם במ"ש את העם הזה ולא אמר העם סתם יורה העם הזה ישראל ואינו העם סתם שהוא ערב רב והנה רואה אנכי כי עם קשה עורף הוא מלהאמין בי כיוון ששמעו את הערב רב אומרים אלה אלהיך ישראל ושתקו ולא מיחו וכהודאה דמיא וא"כ ועתה הניחה וכו' כיון שגם עד עתה עדיין אינם מאמינים אעפ"י ששמעו בסיני את קולי שוב אין בהם תועלת ולכן הניחה לו וכו' וא"ת והלא כל מה שהוצאתם ממצרים אעפ"י שלא היו ראוים כמ"ש ואת ערום ועריה ולא היה אלא מפני שבועות האבות כמ"ש כמבואר אצלינו ריש פ' וארא לז"א ואעשה אותך וכו' כי בך אקיים מה שהבטחתי לאברהם ואעשך לגוי גדול גם אתה זרעך הוא ובך אקיים השבועה. ועתה צריך שנבאר ענין אחד והוא כי איך עלה בדעתו לכלות ח"ו שלא כדין והרי אמרו רז"ל על ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית וכו' וא"כ אנוסים הי' כשקבלו התורה ואינם ראויים לשום עונש וכמ"ש ז"ל בעצמם מכאן מודעא רבא לאורייתא ועוד קושיא אחרת כיוצא בה למה שיבר משה את הלוחות וארז"ל כדי שלא ידונו כאשת איש אלא כפניות וכיוון שהם אנוסים כנ"ל פניות המה אף בלתי שבירתם. ועוד גדולה מזו שאף כפי דבריהם הנה לא הועיל בשבירתם לדונם כפניות כי הרי נידונו ב' מיני עונשין כמשז"ל הא' ויגוף ה' את העם מיתה בידי שמים והב' מיתות ב"ד כה אמר ה' עברו משער אל שער ושימו איש חרבו על יריכו וכו' והג' ויטחון אתו העגל וישק את בני ישראל ובדקן כסוטות בצביית בטן

ונפילת ירך ואמנם תירוץ הקושיא הראשונה והב' כבר נתבאר במדרש תנחומא בקיצור ואנחנו נבארה באריכות והוא כי תורה שבכתב כולה וגם עשרת הדברות קבלום ברצונם הפשוט כי הרי כתיב כה תאמר לבית יעקב וכו' ועתה אם שמוע וכו' רק שתלה הדבר בבחירתם והם ענו יחד כולה ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע והל"ל נשמע ונעשה אכן הכוונה נעשה תורה שבכתב. ונשמע תורה שבע"פ וראו דקדוקים הרבים הרצו לחזור בהה ממנה בלבד אז כפה עליהם ההר שיקבלוה כי כיוון שקבלו תורה שבכתב ברצונם ודאי כי גם כירושיה קבלו והנה ענין העגל לא די שגם הם מחוייבים בחושבע"פ אלא כי תורה שבכתב היא ונוסף על זה כי אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום:

אמנם לתרץ קושיא הג' לכאורה נוכל לומר כי שמעתם את עשרת הדברות היה כענין הקדושין שעדיין היא ארוסה בלבד. וכמ"ש ועתה אם שמוע תשמעו בקולי הם העשרת הדברות ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. והלוחות במכתב אלקים היה כענין שטר הכתובה שאז היא נשואה גמורה וכן נראה מלשון רז"ל כי שבירת הלוחות היא שבירת שטר הכתובה וכנודע כי גם הארוסה קודם הנשואין חייבין עליה כאשת איש גמורה ולכן נדונו במיתות הנ"ל אלא שכפי זה אין תועלת בשבירת הלוחות כלל כי ארוסה ונשואה עונשן שוה אך הענין כי כל שבעים אומות בני נח אין להם רק ז' מצות והם כענין הפניות שעונשן קל מאוד אבל נקראים אשת איש להקב"ה כמ"ש וארשתיך לי וכו' וכתיב הן ישלח איש אשתו וכו' וכתיב איזה ספר כריתות אמכם וכו' שהוא הגט ואמנם הכתובה היא הלוחות כנ"ל והנה בני נח אף כי הם כפניות הנה הן חייבין מיתה על הע"ז אלא שאם היה בעדים והתראה חייבין מיתת ב"ד ע"י בני לוי ובעדים שלא בהתראה חייבין מיתה בידי שמים ע"י המגפה כנ"ל אך לאותן שהי' מהרהורים בלבם נבדקו כסוטות ושאר כללות כל ישראל פטורין מכולם אבל אם היו נדונין כנשואה גמורה שהם בני ישראל הנה כולם ערבים זל"ז משא"כ בבני נח וחייבין כולה ח"ו כלייה אך עדיין קשה קצת כי בני נח אינן צריכין התראה:

ויחל משה את פני ה' שם הוי"ה אלהיו של ישראל כי אם יכלם ח"ו על מי יחול שמו וכמ"ש בספר הזוהר ועל והכריתו את שמינו ומה תעשה לשמך הגדול. או ירצה אלהיו של משה ירמוז אל משז"ל כי אמר לו אתה אמרת בלשון יחיד אנכי ה' אלהיך ולי אמרת ואין עליהם חטא:

ויאמר למה וכו' אמת הוא שראוי לשיחרה אפך בהם אבל אחר שהם עמך ואינם כמו עבדים שהאדון עושה בו כל רצונו כי אינו חושש על חייו אבל ישראל הם בניך ועמך כי ברוב כעסך לא תמות אוחם ולא עוד אלא שעל תנאי זה הוצאתם ממצרים עם שהיו ערום

ועריה מכל מצות ומעשים טובים כנזכר אצלינו בפ' וארא עיי"ש והבטחתם להאריך אפך עמהם עד אשר תביאם אל הארץ אשר נשבעתי ואגב ארחיה אמר בעמך כי ב' דבורים דברת לי הא' בענין הערב רב והב' בענין ישראל כמ"ש ראיתי את העם הזה וכו' והנה אני איני מחלה פניך על הערב רב אף כי עליהם דברת עמי בראשונה וזה לפי שהוא נוגע לכבודי אך מה שאני מחלה פניך הוא על ישראל עמך כי כבודך חביב עלי יותר מכבודי והנה בערב רב שמעצמן יצאו אמר לו השי"ת אשר העלית ועתה בישראל אמר אשר הוצאת כי לא מעצמן יצאו עוד טעם ג' כי הרי הוצאתם בכח גדול וביד חזקה להגדיל שמך בעולם ועתה אם תכלם ח"ו אדרבה יהיו חילול שמך ח"ו בעולם גדול מאד וז"ש למה יאמרו מצרים לאמר כי הם העקרים בענין הזה ומהם ימשך לשאר האומות שיאמרו כדברי מצרים ויתחלל שמך בכל העולם וז"ש לאמר. או ירצה כי למה יאמרו מצרים ברעה הוציאם מתחילה אדעתא דהכי ולא היה שנתחדש על מעשה העגל כי הרי הם עצמם כבר נתנבאו כך טרם צאתם במכת הארבה ראו כי רעה נגד פניכם וז"ש לאמר ברעה הוציאם וכו' והראי' עוד בזה בראותם חרי האף הגדול להרוג אותם בהרים באכזריות נמרץ בלי קובר אותם ולא עוד אלא שלא הניח את בניהם אחריהם כבענין המרגלים אלא לכלותם לגמרי בכילוי בניה מעל פני האדמה ואם הם חטאו בניהם מה חטאו ובפרט כי בתחילה הוציאם בכח גדול כנ"ל זה יורה כי מתחילת הוצאתם ברעה הוציאם וכל מה שעשה האותות ההם לכבודך הי' שאמר לא ידעתי את ה' ולא בשביל כבוד ישראל ולכן אעפ"י שהדין עמך לא יהי' בכליון נמרץ אבל שוב מחרון האף ויספיק באף עצמו ועי"כ והנחם על הרעה הנזכר שהיא הכליון וכמ"ש ברעה וכו' ולכלותם וכו' ויספיק ביסורים אחרים וכל זה איני מתפלל רק על עמך כי מה שדברת אלי בראשונה בענין הערב רב אעפ"י שנוגע לכבודי איני חושש ועשה בהם כרצונך. זכור לאברהם וכו' א"ת כי אדרבה אין הערב רב ראוין לכ"כ עונש כי אינן עמי ואינם מצויים אינו כך כי גם כי הם הרעו בעצמן זכור לאברהם וכו' כי הרי נשבעת להם בך ואי אפשר לעבור השבועה ובפרט כי כל מה שהוצאחם לא עשיתי בזכות עצמם כי אם בזכירת ברית שבועת אבותיהם. כמ"ש ויזכור אלקים את בריתו וכו'. ואזכור את בריתי. וא"ת הרי אמרתי ואעשה אותך לגוי גדול והרי אני מקיים שבועתי ולז"א ותדבר אליהם ארבה את זרעכם הם כולם ולא לי לבדי קצת מזרעם א' משש מאות אלף רגלי וכו' שהם כמספר כוכבי השמים כנ"ל בספר התיקונין וכבר קיימת בהם ואיך תחזיר להורגם ותגדל אחרים במקומם. אז וינחם ה' על הרעה הנ"ל לכלותם כנ"ל אבל ודאי שייסרם בלי כליון וחרץ כמו שמצינו שנגפם ומתו על ידי בני לוי ובדקו כסוטות וגם התנחומין הי' על עמו ולא

על הערב רב כדברי משה למעלה לעמך וכן אמרו בספר הזוהר כי כולם מתו במדבר ולא נותר איש:

או ירצה זכור וכו' במה שיקשה כי כיון שעבדו ע"ז ועשו העגל נתבטלה השבועה ועוד אומרו ותדבר אליהם והלא כבר הקבה"ו ביטל טענה זו במ"ש ואעשה אותך לגוי גדול ובו תקוים אמירת ארבה את זרעכם. ועוד כי בכל מקום שמזכיר שיתוף ג' האבות יזכירהו בשם יעקב וכאן בשם ישראל והענין במה שנפרש תחיחה שתי קושיות האחרונות והוא כי הנה אתה נשבעת הרבה את זרעכם ונודע כי אין זרע א"א זרע כשר ולא פסול והנה מצינו כי לאברהם פסלת ישמעאל ובני קטורה ויצחק לבדו נקרא זרעו ולא כולו אלא יעקב לבד כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק. ואמנם ליעקב לא פסלת שום זרע לפי שמטתו שלמה והראי' ע"ז כי שנית שמו וקראתו ישראל וא"כ כשנשבעת להם ואמרת להם ארבה את זרעכם על כל זרע יעקב אמרת שהם הי"ב שבטים ועליהם נשבעת ואלו היתה כוונתך בתנאי שיהי' זרע כשר איך אמרת כי אין פסול בזרע יעקב אלא ודאי שעל הסתם נשבעת לכל זרע יעקב בכל אופן שיהי' אפילו שיחטאו ועוד כי איך תפסול עתה י"א שבטים ולא תיקח רק חלק אחד מזרע לוי א' מי"ב בשבטים:

כי תשא וכו' ע"ד האמ"ת כבר ידעת כי הה' חסדים שבדעת זעיר אנפין המתפשטין מחסד שבו עד הוד שבו מתקבץ כללות חמשתן ביסוד ומשם חוזרין ועולין בסוד אור החוזר והנה מב' חסדים של נצח והוד בעליתן בנון חכמה ובינה של נוקבא דזעיר העומדת אחוריהם מממש וכל חסד משניהן מתחלק לב' פרקים ונמצא משני פרקים עליונים דנצח והוד דזעיר נעשין חכמה ובינה דנוקביה. וז"ש כי תשא ותעלה את תרין פרקין עלאין הנקרא רש של נצח והוד הנקרא ישראל זעיר אנפין לעשות מהם שני פקודים הם חכמה ובינה של המלכות הנקראת חשבון ומספר כנודע בסוד עיניך בריכות בחשבון הם חכמה ובינה עיני מלכות אז ונתנו וכו' פי' כי נודע אצלינו כי ב' חסדים הנ"ז של נצח והוד הם סוד עץ הדעת טוב ורע להיותם אורות מגולים חוץ ממסך יסוד אימא והחסדים עצמן הם טובים לסיבת היותם תוך היסוד דזעיר הנקרא טוב אך בצאתם להאיר אל המלכות יכולין הקליפות הנקראים רע וסובבין המלכות לשלוט ליינק מהם ואין זה אלא כשעדיין לא נכנסו גם המוחין של אבא תוך זעיר וז"ש ונתנו וכו' כי כל א' משני חסדים אלו הזכרים הנקראים איש אותו האור שנותנין אל המלכות הנקראת נפש שלהם כנודע יתניהו לה' הוא יסוד של אבא המתפשט תוך זעיר. ונודע כי אבא ואימא הם הוי"ה ואהי"ה ולז"א שצריך שאלו שני החסדים שהם מצד אימא הנקרא אהי"ה והם כופר נפש של המלכות יתחברו עם יסוד דאבא הנקרא הוי"ה ועי"כ סטרא אחרא הנקרא נגף לא

תשלוט בהם בעת שיעלו להאיר המלכות הנקרא מפקד וכו' וז"ש בפקוד אותם וזהו סוד מש"ל כי עין הרע שולט בדבר הנגלה והמנוי כי הקליפות הנקרא עין הרע הם שולטין בחסדים המתגלים להאיר במלכות הנקרא מספר. ונודע כי בהיות החסדים תוך היסוד מתערבות עם חמש גבורות אשר שם ואחר התערבם יוצא הכל להאיר במלכות ולכן נקרא כופר נפש כי כ"ו הוא בגמטריא שם הויה שהיא החסד שהוא זכר כנודע ופ"ר של כופר הם ה' גבורות מנצפ"ך בגימטריא פ"ר ושניהם החסדים עם הגבורות הם המאירות במלכות הנקרא כופר נפש ולכן נקרא כופ"ר נפש:

ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי וכו' יש להקשות א' כי בפ' משפטים נאמר הנה אנכי שולח מלאך ולא נתרעם כלל ונתרצה בו ולמה נצטער עתה כל כך כשאמר לו ושלחתי לפניך מלאך וכו' ב' מה ראי' היא שאמר לו ראה ג' למה נזכר ג' פעמים אתה ראה אתה ואתה לא הודעתני ואתה אמרת ד' כי היכן מצינו שחמר לו ידעתיך בשם וגם מצאת חן בעיני ה' כי בתחילת דבריו אמר כי התרעומות היא על כי לא הודיעו אשר ישלח עמו ואח"כ שינה שאלתו לדבריה שונים והם הודיעני את דרכיך ואח"כ אמר אם אין פניך הולכים ואח"כ אמר הראיני נא וכו'. וכל זה זר אל משה וא"ו גם כמו כן השי"ת ערבב תשובותיו כפי שאלת משה ולא הוכיח על היותו נכנס מדבר לדבר אחר ז' מלת ועתה. מה ענינה ח' כי משה שאל שתי שאלות ואתה לא הודעתני וכו' והודיעני נא את דרכיך והשי"ת לא הושיבו כלל עליהם אלא ענין אחר והוא פני ילכו וכו'. ט' למה חזר משה לאמר אם אין פניך הולכים וכו' יו"ד כי הקבה"ו עצמו דיבר כאלו מתחילה לא אמר פני ילכו כי הנה אמר גם את הדבר הזה וכו' כאלו הוא דבר מחודש שלא נזכר תחילה י"א כי בתחילת דיבורו לא הזכיר שמו של משה כי סמך אל מ"ש ויאמר משה אל ה' וז"א ויאמר פני ילכו והניחותי וכו' ואיך עתה הוצרך לזכור שמו כמ"ש ויאמר ה' אל משה. וזו הקושיא עצמה תהי' בשם הויה ויספיק בשיאמר ויאמר גם את הדבר הזה וכו' י"ב למה הזכיר בתשובתו ית' ג' פעמים ויאמר והם ויאמר אני אעביר וכו' ויאמר לא תוכל כו' ויאמר הנה מקום אתי ולא עוד אלא שבו יאמר השלישי הזכיר שמו ית' ללא צורך ויאמר השם י"ג כי משה שאל הראני נא וכו' והי' לו להשי"ת להשיב בתחלה ויאמר לא תוכל לראות פני וכו' ואח"כ אני אעביר וכו':

י"ד קושייא כפולה כי השי"ת מעצמו אמר נו פני ילכו וכו' ולא האמין משה ואמר אם אין פניך הולכים וכו' וחזר להודות גם את הדבר הזה וכו' וחזר לשאול בסוף דבריו ילך נא אדני בקרבנו:

והביאור כי אם נפרש כדרך רז"ל פני ילכו פנים של זעם ילכו ואז והניחותי לך יתורץ קושייא י"ד וח' וט' ויו"ד כי עדיין לא השיבו כלל עתה עד יעברו פנים של זעם ואומרו פני ילכו אינו כפשטו. ונחזור לענין ראשון לקושייא הראשונה כי נוכל לתרץ לכאורה כי אז בפרשת משפטים כשאמר הנה אנכי שולח מלאך עירוב פרשיות שנו כאן ואין מוקדם ומאוחר בתורה ונאמרה תיכף אחר מעשה עגל וכן ג"כ פ' ושלחתי לפניך מלאך ולפי שראה משה את הקבה"ו בכעס גדול לא הי' לו פתחון פה להתפלל על ענין המלאך כי הלואי שיוכל להשיג שיכופר להם עון העגל עצמו העצום ולכן המתין עד עת רצון והוא אחר אשר לקח את האוהל וכו' והחשיבן כמנודין מפני כבודו של מקום אז נכמרו רחמיו ית' אל ישראל והתרעם על משה כמשז"ל על ודבר ה' עם משה פנים אל פנים הרב בכעס והתלמיד בכעס וכו'. ואז מצא מקום לבקש רחמים בענין המלאך או ירצה באופן אחר כי אמת הוא אשר הנה אנכי שולח מלאך הי' קודם מעשה העגל כפי' רש"י ז"ל בשם רז"ל ואמנם המלאך ההוא היא השכינה עצמה שם אדני שליח שם הוי"ה כנודע לחכמי האמת ועליו נחמר המלאך הגואל אותי מכל רע והראי' לזה כי שם נתן כל הממשלה בידו כמ"ש לשמרך בדרך ולהביאך וכו' וכמ"ש כי שמי בקרבו והוא כללות שם הוי"ה באדני ושניהם בגי' מלאך בסוד זה שמי וזה זכרי ולכן הזכיר השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו ואין ראוי לאמר כן על שום מלאך ובפרט אומרו כי לא ישא לפשעכם כנראה שאה ירצה בידו הסליחה עוד אחרת כי לכך לא מייחס שם שום עליה אל משה אבל כאן בפ' זו אמר לך עלה מזה אתה וכו' ותלה העלי' במשה וכן תלה היכולת בו ית' וגרשתי וכו' ולא אמר וגירש כנראה שזה הוא מלאך ממש ולכן לא ישר בעיני משה והתפלל אל ה' ואמר ראה וכו' הורה כל מה שבארנו והוא כי אילו ידעתי שזה המלאך הוא אותו של פ' משפטים החרשתי אבל כפי דבריך אלה נראה שזה מלאך הוא מלאך ממש. ואינו הראשון והראי' לזה הוא כי הרי אתה אומר אלי עתה העל את העם הזה כמ"ש לך עלה מזה מה שלא אמרת אז בפ' משפטים כי שם אמרת ולהביאך וכו' כנזכר ולזה אמר ראה וכו' כלומר ראי' לדברי היא שתראה אתה עצמך אותה ראי' שנית כי תחילה הודעתני מי הוא כי היא השכינה אך עתה לא הודעתני מי הוא מה המלאך המחודש כי הרי נשתנו סימנין מסימנין של הראשון כנזכר ובזה ידוע מילת טמי כלומר כי בתחילה הי' הוא לבדו המעלה והשומר והמביא אבל עתה השויתני עמו כי השליחות יהי' על ידו ועל ידי כמ"ש לך עלה מזה ושלחתי לפניך מלאך וזה שאמר את אשר תשלח עמי ולהורות שהם שתי ראיות וטענות הזכיר מלת ועתה ועתה בכל ראי' משתיהן עוד ירמוז כי הרי שתי אמירות אלו אתה אמרת אותם אלי מפיך ואיך נפל בהם שינוי מזה לזה עוד טעם

ג' כי הרי לשתי סיבות תוכל להשיב כי גם ישראל נפל שינוי בהם כי קודם שעשו העגל נתרצית לשלוח השכינה ואחר שחטאו נתחרטת ושלחת מלאך ממש אבל יש טעם ג' סותר טענה זו ולכן חזר להזכיר בה ואתה וז"א ואתה אמרת ידעתיך בשם וכו' ירצה אם לא תעשה למענם עשה בשביל כבודי כי הרי כדבריך שליחות השכינה עמי הוא ולא עמהם כי כן אמרת בפ' זו ושלחתי לפניך לפניהם וכן במשפטים הנה אנכי שולח מלאך לפניך והנה אני לא חטאתי בעגל וככחי עתה כחי אז וככוחי אז כוחי עתה אחר שחטא ותמיד אמרת כי מצאתי חן בעיניך הן קודם מעשה העגל והן לאחר מעשה העגל א"כ גם ועתה ר"ל אחר שנעשה העגל אל תבט לישראל אלא לי ואם נא מצאתי אני חן וכו' ולא תשגיח למעשיהם והנה מ"ש ואתה אמרת וכו' הוא קודם מעשה העגל ואח"כ הוא כי במראה הסנה אמרתי מי אנכי כי אלך וכו' ואמרת כי אהי' עמך וחזרתי להפציר בך שבעת ימים ולא נתרצית לא בי שהייתי אז במדין וכבר הי' אהרן והזקנים וצדיקים רבים וזה יורה כי מצאתי חן בעיניך יותר מכולם וכן לא התרצתי עד שהכרחתיך לשתודיעני שמך שלא ידעוהו אפילו אבות הקדושים כמ"ש ושמי ה' לא נודעתי להם אלא לך והוא זה מ"ש זה שמי וזה זכרי וז"ש ואתה אמרת לי בפרשת וארא ידעתיך אותך בשם שלי ולא אל האבות יגה אחר העגל כיון שלא חטאתי וודאי שעדיין החן ההוא קיים לא עוד אלא שרמזת אותו בדבריך והוא כי גם בעת הכעס אמרת ועתה הניחה לי וכו' ואעשה אותך לגוי גדול כנראה שאינך רוצה להכעיסני כמ"ש ועתה הניחה לי זה יורה כי מצאתי חן בעיניך וגם אח"כ כשאמרתי זכור לאברהם וכו' נחמתי על עשות להם רעה הגדולה ההיא אשר דיבר לעשות לעמו. והוא למחות שמם ח"ו אבל לא הי' רוצה להנהיגם עוד עד אשר אמרתי ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא וכו' אז מצאתי חן בעיניך ואמרת לך עלה מזה הפך לך רד מזה גם תלית הדבר בי ושלחתי לפניך מלאך ולא לפני העם גדולה מכולם ענין ודבר ה' אל משה פנים בפנים כאשר ידבר איש אל רעהו וכביכול קרא ריעי אהובי ואין מציאות חן גדול מזה לקוראי רעהו כביכול וכן אומרו פנים אל פנים זה יורה ענין ידעתיך בשם כי נראה אליו פנים אל פנים ודאי כי ידע שמו כאיש היודע שם רעהו א"כ סמיך לזה ואתה אמרת ידעתיך בשם כו':

ועתה וכו' כבר נתבאר עניינו כלומר גם עתה אחר מעשה העגל יודע אני כי מצאתי חן בעיניך עדיין ולכן הודיעני וכו' כדי שאחזור כבתחילה להתחזק בשני הדברים גם עתה והם ואדעך ולמען אמצא חן בעיניך. או ירצה היפך מזה כי הנה ואתה אמרת קודם מעשה העגל ידעתיך בשם ואמנם עתה אחר העגל אפשר כי נתבטל ממני ענין זה ולכן ועתה שאתה בכעס על מעשה העגל איני רוצה לבקש שילכו פניך עמי ולא מלאך אבל אשאל

בתחילה שתודיעני דרכיך איך אתה מתנהג בהם כדי שאפייסך תחילה ואחר שתתפייס אז אחזור לקדמותי כי אדעך וגם אמצא חן בעיניך וכל זה אני מבקש כדי לבקש אח"כ ממך שתראה כי עמך הגוי הזה וכמו שכל אומה ואומה יש לה שר עליון המשגיח עליה גם ישראל שהם עמך צריך שאתה בעצמך תנהיגם ולא שר ומלאך כשאר האומות ונמצא כי כל בקשתי אינה לתועלתי אלא לבקש רחמים על עמך ישראל שלא תשלח לפניהם מלאך ואמנה ענין הודעת הדרכים הנ"ז הם ענין י"ג מידות של רחמים הממונים על פיוס הכעס וריצויי' ית' והם הם אשר הודיעו בסוף ויעבור ה' על פניו וכו' ושם קיים הקבה"ו בקשת משה הזו הודיעני נא את דרכיך:

ויאמר פני ילכו כמו שאמרת וראה כי עמך הגוי הזה שהיא תכלית בקשתך כנ"ז כי ידעתי כי כל מבוקשך הוא לתועלת ישראל ולא לתועלתך ובשכר זאת גם השאלה הראשונה והיא הודיעני וכו' למען אמצא חן בעיניך כן אטשה כי והניחותי לך אתן את חני לך כמ"ש ויחונך והנה חזר כאן לקיים אמירה ראשונה הנה אנכי שולח מלאך שהיא השכינה כנ"ל וזהו שתרגם אונקלוס על פני ילכו שכינתי תהך. ויאמר וכו' לא יספיק בזה כי פשוט הוא שאם אין פניך הולכים אל תעלינו מזה ומה שאני רוצה הוא כי כאשר תלך עמנו יהי' שתעשה עמנו ניסים ונפלאות יותר גדולים מהראשונים קודם מעשה העגל כמו שתרגם אונקלוס ויתעבדן לנא פרישן וכו' וזה אני שואל לפי שכל העולם חושבין כי במעשה העגל מאסתנו לי ולעמך כי כן אמרת לך רד כי שחת עמך וכו' ובמה יהי' ידוע להם כי אני שלא חטאתי וגם עמך שחטאו מצאנו חן בעיניך אם לא ע"י שני דברים והם הלא בלכתך עמנו כמו שאמרת פני ילכו וגם נפלינו במפלאים מחודשים שיורו כי ענשיתם בשבילי ובשביל עמך גם הם אעפ"י שחטאו:

ויאמר וכו' ירצה ענין ונפלינו אני ועמך אעשה וגם שאלת הודיעני נא את דרכיך אעשה ואמנם ענין פני ילכו אין צורך לחזור להבטיחני עוד עליו:

או ירצה ראה אתה וכו' כלומר אם תסתכל בדבריך במה שאמרת תראה שהן דברים נמנעים כי הרי אתה אומר אלי העל כנראה שאני הוא המעלה אותם כי כן אמרת לך עלה מזה ולא תליתי העליו במלאך ואם לגרש את האומות ג"כ תלית בעצמך שאמרת וגרשתי וא"כ ענין המלאך מה צורך בו ועוד כי ענין העליו עצמה אינו יודע ענינה ואם שאסבול אותם כאשר ישא האומן את היונק הנה אם אתה בעל היכולת לא יכולת לסובלם ורצית למחות שמם מתחת השמים איך אתה אומר אלי שאין בי יכולת העל את העם וכו' וז"ש ראה כי אתה בעל היכולת אומר אלי שאין בו יכולת שאעל את העם הזה ואגב אורחי' ירמוז כי עם קשה עורף הוא ואין בי יכולת להנהיגם וז"ש את העם הזה ולא אמר חת בני

ישראל ועוד אחרת כי לא הודעתני וכו' ירצה אם הוא מלאך קדוש שיכול להנהיגם אם לאו וכן אם הוא מצד החסד והרחמים שיכלכלם ברחמים אם לאו כנודע מפסוק המשל ופחד עמו עוד כי אתה אמרת ידעתיך בשם וכו' ועשה נא למעני:

ועתה וכו' כלומר נניח עתה כל הטענות הראשונו' ולא תעשה רק מפני שמצאתי חן בעיניך והודיעני וכו' והענין כי דרך התשובה קדמה לבריאת עולם והנך מפציר מלסלוח להם ולכן הודיעני דרכיך איך הם מתנהגים כי פעם אתה עפציר למחות את שמם ופעם אתה נשבע חי אני כי לא אחפוץ במות רשע כי אם בשובו מדרכיו וחי'. והרי ק"ו אם ליחיד אתה מקבל תשובתו כ"ש לאומה שלימה ובפרט כי הם עמך ונחלתך ולך נאה להודות לכפר להם וז"ש וראה כי עמך הגוי הזה או ירצה כי הנה הערב רב הם שהכעיסוך כנודע וא"כ ראה כי הגוי הזה למעוטי הערב רב הנה תמיד היו עמך ולא כפרו בך ולא מפני שלא מיחו בערב רב יספיק למחות שמם ח"ו וז"ש וראה כי תמיד היו נקראים עמך עובדים אותך הגוי הזה האחר שהם בני ישראל וכפי דרך זה השני יפרש באופן אחר ראה אתה אומר אלי ודקדק בדבריך שאמרת העל את העם הזה כי כן אמרת לך עלה מזה אתה והעם נראה אשר המלאך אינו בשביל ישראל אלא בשביל הערב רב ולכן חזור וראה ראי' אחרת כי הגוי הזה שהם ישראל ואמנם נקראים העם סתם אלא גוי כמ"ש ומי גוי גדול וכו' והנה הם עמך ובעבורם מוכרח שתלך אתה עמהם א"כ יהי' גם הערב רב בטלים עמהם. ותלך עם כולם ולא מלאך בפני עצמו עם הערב רב אז ויאמר וכו' ירצה כשאמרתי ענין המלאך על הכלל אמרתי וגם ישראל בכולם אבל בשביל שאמרת כי מצאת חן בעיני לכן פני ילכו סתם עם מי שמצא חן לפני בלבד והמלאך יהי' לישראל ולהערב רב וז"ש והניחותי לך אז שאל אם אין פניך הולכים אל תעלינו לכולנו ומכלל לאו אתה שומע הן שאם פניך הולכים תעלה לכולנו וז"ש ג"כ ובמה וכו' אני ועמך וכו' ונפלינו בלשון רבים או ירצה ע"ד רז"ל והניחותי לך לבדך כענין ומנוחה לא מצאתי זו נבואה אז התפלל ונפלינו אני ועמך וביקש שתשרה נבואה על כל ישראל כמשז"ל והשיבו השי"ת גם את וכו' ונודי כי אתיו"ן וגמי"ן רבויין הוויין לרבות כי יעשה כל השאלות ששאל והם ענין פניך ילכו וענין של הודעות דרכיו והשראת השכינה על ישראל ושלא תשרה על אוה"ע ושיהיו הבדל בין נביאי ישראל לנביאי אוה"ע ונפלינו וכו' ולפי דרך האמת היינו יכולים לפרש כי הקב"ה הודה ששכינתו שהיא שם אדנ"י ילך עמהם כתרגומו שכינתי תהך ומשה ביקש הלא בלכתך שם הוי' עצמה רחמים גמורים כי השכינה יש בה דין כמ"ש כי לא ישא לפשעכם וכו' אבל בשם הוי"ה כתיב כי עמך הסליחה:

ויאמר וכו' אחר שבישרו על השראת שכינה ראה כי שעת הכושר הוא נתחזק ושאל עוד כי הנבואה הזאת תהי' יותר' בשלימות ובמורא גדול בגלוי יותר ובתחילה וז"ש הראני נא את כבודיך וז"ש נא שיהי' עתה תוספות מבתחילה:

ויאמר וכו' מפני כי היתה עת רצון לא השיב לא תיכף על הקלקלה לא תוכל לראות וכו' ולכן התחיל בדברי ריצוי וסיים בריצוי והבליע הקללה בינתיים וזה עניינו הנה מה ששאלת לראות פני והיא השי"ת השם המיוחד שם בן ארבע בתכלית אמיתתו אי אפשר אבל זאת אעשה כי כל כוחותיו היוצאים ממנו תראם וז"ש אני אעביר כל טובי לפניך הם כחות הטוב והרחמים אשר בשם הוי"ה אך הוי"ה עצמה הנקראת פני א"א וז"ש אח"כ ויאמר לא תוכל לראות פני וכו' והרי הבטחתיך מצי שאלתך שהם כל כחות שם הוי"ה והנה תמורת חצי השאלה שהיא ראיית הפנים עצמה אקים עוד הבטחה אחרת והיא כי לא די שכחות שם אדנות תראה כי אם גם עצמות האחוריים שהם אדנות תראם בעין וז"ש ויאמר וכו' וראית את אחורי וכו' ולהורות הנזכר כי ראי' זו מחודשת ולא שאל משה אלא הוא נתנה עתה תמורת ראיית הפנים לזה חזר להזכיר ופני לא יראו אע"פ שכבר נזכר בתחילה לא תוכל לראות פני. גם בזה יתורץ ענין ג' ויאמר מה עניינם וזה כי האמירה הא' לא שאל ענינה משה והשנית היא מניעת שאלת משה והשלישית ההבטחה יתירה שגם היא לא שאל משה ויקח וכו' ויעשהו עגל מסכה וכו' כבר הודעתיך כי הם ובדים למזל טלה ראש המזלות וכיון שהכניעו השי"ת בענין הקרבן פסח בניסן נכנע עזבוהו ובקשו לעבוד לשור השני אליו היורש עתה מעלתו:

ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם וכו' ירצה יודע אני בך כי צדיק גמור אתה. ולא ברצונך עשית להם העגל אלא שאנסוך לעשותו וא"כ הודיעני איזה מין ממיני האונס והכפיה עשה לך העם כי וודאי שצריך שיהי' אונס עצום לשיגמרו לך לעשות העגל הזה אשר הוא חטאה גדולה אין כמוהו. דאי שצריך שיהי' אונס עצום לשיגמרו לך לעשות העגל הזה אשר הוא חטאה גדולה אין כמוהו:

ויאמר וכו' כבר אתה ידעת את העם כי ברע הוא ר"ל שופכי דמים ודוגמתו ראו כי רעה נגד פניכם כוכב מאדים הנקרא רעה על ששופך דם וזה כי כבר ראית את חור שהנחתי בהר כשעלית למרום ועתה הרגוהו כמשז"ל על ויבן מזבח לפניו מן הזבוח ואם הייתי מונע עצמי היו הורגים אותי ועוד כי אם הרגוני לא היתה להם תקומה עוד כי הרגו במקדש כהן ונביא וע"ד עבודה זרה וגדולה מכולן כי אני לא עשיתיו בקום עשה אלא הוא מעצמו בכח כשפיהם ויצא העגל הזה מאליו כנודע וכן על ברעה הוציאם פירשו רז"ל לשון שפיכות דמים וכמש"ה ברעה הוציאם להרוג אותם בהרים או ירמוז אל מ"ה

שפירשנו בפ' שמות כי הערב רב היו תערובות טוב ורע שצירפן הקב"ה בכור הברזל במצרים ולכן מל אותם יוסף בשני הרעב זלא היו עדיין מנם להוציאם כי לא פסקה רעה זוהמתם כמ"ש לך רד כי שחת עמך וכו' וז"ש אתה ידעת את העם הם הערב רב כי ברע הוא מעורב עדיין ברע הוא והם אשר חטאו:

ויעשו בני לוי וכו' טעם אל החשבון הזה יובן במשז"ל אדם איש אחד מאלף מצאתי על עון העגל שא' מאלף חטאו אך הנשים אפי' א' מאלף לא רצתה לתת נזם לעגל והנה מספר האנשים היו ת"ר אלף רגלי הגברים הרי א' מאלף הם ת"ר וכתיב חמשה בקר ישלה תחת השור שהוא עון העגל נמצא כי ה' פעמים ת"ר הם שלשת אלפי איש:

כי תשא וכו' הנה ישראל קודם עון העגל היו כמלאכים כמ"ש אני אמרתי אלהים אתם והיו ראשם גבוה בשמים ואחר העגל שחה לעפר נפשם וחזרה המיתה וקבורת העפר לשלוט בהם כמ"ש אכן כאדם תמותון ואז ויגוף ה' את בעם וכו' וחסרו ממנינם ולכן כאשר תרצה למנותם שיחזרו לנשיאות ראש הראשון אם בענין מעלתם כנזכר וז"ש כי תשא את ראש בני ישראל ואם לענין שלימות מספרה הראשון שנמנו ביציאתם ממצרים קודם שחטאו וז"ש כי תשא את מנינם שיהי' שלם לפקודיהם הראשון בצאתם ממצרים צריך כי יתנו איש כפרתו על עון העגל עתה בפקוד אותם ועי"כ לא יהי' בהם היכר חסרון הנגף הנז"ל בעון העגל ממה שיפקדו פקודה ראשונה במצרים וז"ש שנית בפקוד אותם כי הנה השי"ת יחזור להשלימם כמשז"ל ורש"י ז"ל בפ' מדבר סיני ויען חטאו באלה אלהיך ישראל הרבה אלהות זה יתנו וחד כנגד ה' אחד וכמו שהפרישו נזמי זהב תרומה לעגל יתנו עתה תרומה לה' וכמו שנזמי הזהב אשר באזניהם היו שוים במשקלם עשיר ועני כי פשיטא שהעשיר לא יכביד משקל נזמו מנזם העני כי לא יסבלוהו תוך האוזן כמו כן עתה העשיר לא ירבה וכו':

ולקחת וכו' להיות כסף זה לכפירת העגל ונקרא כסף הכפורים קחהו ועשה ממנו האדנים שהם עבודת אוהל מועד כמשז"ל וזה להורות כי אז ירדתם לעפר כנ"ל. והנה המשכן הוראה לישראל כי נתכפר להם עון העגל נכן מזה הכסף הכפורים עשו ממנו אדנים שהם קצות המשכן ורגליו היורדים לעפר בקרקע המשכן מדה כנגד מדה ואחר שנתכפר חטאתם על ידי האדנים הנ"ל אז תנדבו נדבות לבבכם הטהור ולא ע"י כופר נפש קצתם כי כבר נתכפרתם ומן הנדבה תעשו שאר גובה המשכן קרשים ויריעות ושם ינוח ויתן משכנו בתוככם והנה העגל הי' לבני ישראל לזכרון מזכרת אין להענישם לדורות כמשז"ל על וביום פקדי ופקדתי וכו'. ועתה כסף הכפורים לאדנים כנזכר והיו לבני ישראל לזכרון טוב לכפר על נפשותיכם גם לעולם ולא יזכיר עון להתפש מעון

העגל ולהורות כי ידבר לעתיד לא אמר לכפר עליכם רק לכפר על נפשותיכם כי הנפש מתגלגלת כנודע ובלי ספק כי על נפשות עושי העגל המגולגלות כתיב וביום פקדי ופקדתי עליהם ר"ל עליהם עצמם דאל"כ לא שייך מלת עליהם רק ופקדתי בלבד ועוד שהרי כתיב ובנים לא יומתו על אבות:

ויאמר אם נא מצאתי וכו' יש להקשות כי כבר למעלה אמר לו השי"ת בעצמו כי מצאת חן בעיני ואיך עתה אמר אם נא מצאתי חן וכו' כמסתפק על דברי ית' ב' כי כבר אמר לו פעם ראשונה פני ילכו וכו' ושני' אמר לו גם את הדבר הזה וכו' ועתה פעם ג' אמר לו ילך נא וכו' ג' למה תחלה הזכיר שם הוי"ה ועתה שם אדנות וגה דהל"ל בלשון רבים לעונותינו ולחטאתינו גם בראשונה אמר הלא בלכתך עמנו וכאן אמר בקרבנו גם בנתינתו טעם לסתור כי עם קשה עורף הוא וכו' ואדרבה מפני כך ראוי שלא ילך עמהם ורבי' ז"ל נדחק מאוד בפירושו גם מה צורך אל עונינו וחטאתינו ודי בא' מהם ובפרט כי הל"ל הק"ל תחילה ולאמר לחטאתינו ולעונינו וגם דהל"ל ולפשעינו גם מה ענין ונחלתנו גם הל"ל נגד כל עמי או העם ולא עמך גם שנותן את טעמו וראה כל העם ולא עמך או עמי גם מאי אשר בקרבו גם דהל"ל אשר אני אעשה עמהם גם מאי בכל הארץ וגם בכל הגויים בכל ענין במלות שונות גם מה הן הנפלאות אשר לא נבראו והרי כבר לשעבר נבראו קריעת ים סוף ומתן תורה שלא נעשו עוד לעתיד כמותם והענין במה שנודע כי זה שמי וזה זכרי הם הוי' ואדנית והם כדמיון השמש ואורו הנמשך ממנו. כי השמש עצמו אין יכולת להביט בו ומכ"ש לכהה מאור עיניו מכ"ש באורו אחר שהודה לו פני ילכו שהוא שם הוי"ה אשר אליו הי' אומר ראה אתה אומר אלי וכו' והיא אמר כי מצאת חן בעיני להיות משה נאחז שרשו בהויה כנודע הוא רחמים ובאולי שם אדנות שהוא דין לא ימצא חן בעיניו לכן חזר לשאול לשם אדנות אם גם בעיניו שהוא דין מצאת חן בעיניו גם בקש כי הוי"ה שהיא השמש המבהיק אמר פני ילכו וזה אי אפשר להיות בקרבם בגילוי רק לפניהם מתלבש בעמוד ענן ועתה ביקש כי אדנות אור השמש ילך גם היא ובזה ירויח שיהיו בקרבינו ממש בגלוי וא"ת הלא מוטב לך שילך עמכם שם הוי"ה משילך אדנות בקרבכם לז"א כי עם קשה עורף וכו'. ומוכרח הוא לחטוא והפגם עצום שם לאין סליחה משא"כ שם אדנות אשר גם אם נחטא ושלחתי וכו' וגם כענין הנמשל הנ"ל כי הכיהוי עינים הנמשל לחוטא הלואי שיוכל להשתמש באור השמש כי בשמש עצמו סתמאו עיניו לגמרי ואגב אורחי' ביקש שלא ישרה שכינתו במשכן אלא בקרבנו ממש כמפורש אצלינו על ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ולא בתוכו והנה במתן תורה כתיב והייתם לי סגולה ונחלה גבוהה מכל העמים כולם יחד כי הם תחת ע' שרים גוי גוי ואלהיו ואתם

סגולה לי אשר לי כל הארץ גדול מכל הע' כולן כאחד אך עד אתה אפילו תחת יד שר אחד כשאר הגויים לא הייתם רק עבדים אל אומת מצרים ובחטא העגל היו כפויי טובה כי תחת אשר הראם את מרכבתו ד' חיות עשו תבנית שור והלואי פני ארי' בימין אלא פני שור מהשמאל ולא עוד אלא שהאריה חי' ואוכלת בשר והשור בהמה אוכל עשב וז"ש וימירו כבודם בתבנית שור אוכל עשב ירצה כי הכבד שלהם עצמן להיותם סגולה למנך הרוכב על הכסא והחיות אשר בהם נשרשים ע' שרים כנודע המירו כבודם לקלון להיותם סגולת פני שור בהמה אוכל עשב ובזה לא יצטרך אל משז"ל דיבר הכתוב דרך כינוי דהל"ל וימירו את כבודו ולז"א עתה וסלחת לעונינו שהוא העגל ועי"כ ונחלתנו כבתחילה כמ"ש יעקב חבל נחלתו ולז"א לשון יחיד עונינו וחטאתינו שהוא עון העגל הגורם הסתלקות היותם נחלתו ית' והי' בהם מי שחטא במזיד או בשוגג כמ"ש ז"ל כי ג' מיתות היו הא' ע"י בני לוי לאותם שהי' במזיד ובמגפה לשוגגים וכו' ולזאת הזכיר עון וחטאת ואמנם להכעיס הנקרא פשע לא היו בישראל אלא בערב רב כנודע לכן לא אמר ולפשעינו:

ויאמר הנה אנכי כורת ברית כדבריך ואעשה נפלאות בגילוי כדרך שם אדנות כנ"ל על בקרבינו וז"ש כנגד וכו' וראה וכו' אמנם לא עמי הם למה שאעשה אינו אלא בזכותך וז"ש נגד כל עמך וז"ש ג"כ וראה כל העם לסיבת אשר אתה בקרבו ולא בזכותם כי הרי מה שאעשה אינו עמהם רק עמך וז"ש אשר אני עושה עמך וכבר נודע כי נשמות ישראל יש מהם לבושים חיצון ופנימי ונשמות פנימיות ויצוניות בסוד נפש רוח ונשמה ונשמת משה פנימיות לכולם וזהו סוד אשר אתה בקרבו ממש כנשמה שבתוך קרביו של אדם והנה קריעת ים סוף הי' במצרים אומה אחת אך העמדת משה החמה במלחמת סיחון כמ"ש ז"ל היתה בשמים נגד כל הגויים וכל הארץ וכללותיה וז"ש אשר לא נבראו בכל וכו' וכן נחלי ארנון שהארץ עצמה נתעשה ונתקרבה הרי ארנון הסלעים שבהר זה בנקרת צורכם שבהר שכנגדו להרוג האמורים לא נראה כן בכל הארץ עצמה. וז"ש בכל הארץ:

ויאמר משה אל ה' ראה וכו' אעפ"י שהשויה אותם כמ"ש לך עלה מזה אתה והעם זכו' הכוונה היתה שאני אעלם שהרי אמרת זשלחתי לפניך מלאך להדריכני איך אעלם ולא אמרת לפניכם ומעתה יש בדבריך דבר והיפוכי ולכן ראה והבין בדבריך ההיפכיים הא' היא כי אתה בעצמך האומר אלי נראה שכונתך ללכת עמנו שאל"כ תהי' האמירה ע"י המלאך אשר תשלח לפנינו ועוד כי מה צורך לאמר אלי ודי שתאמר אל המלאך עצמו ועוד כי הלשון הוא העל א"כ מה צורך אל מלאך ועוד שהרי לא יש סביב כסאך רק ע' מלאכים כמ"ש יצב גבולות עמים ע' אומות למספר בני ישראל ואתם באמצעם מלך

ישראל כמ"ש כי חלק ה' עמו ומעולם לא הודעתני שיש עוד מלאך יותר מן הם בעים ואם איננו נברא איך תשלחהו לשר על ישראל וז"ש ואתה לא הודעתני שיש מלאך לשתוכל עתה לשלחו עמי ואמנם היפך דבריך הוא מה שאמרתי העם הזה כנראה שאינם עמך רק כשאר האומות ווהל"ל העל את עמי כמ"ש במצרים והוצא את עמי בני ישראל מארץ מצרים וזהה יורה ששליחות המלאך שאמרת הוא להיות ישראל עמו של המלאך ההוא ממש והם אלו דברים הפכיים ומלבד כל זה עוד יש לי טענה אחרת כי גם אם בפירוש אתה אומר שתשלח מלאך אינו מן הראוי כי הרי אתה אומר אלי הע"ל שאני המעלה אותם והנה אתה אמרת ידעתיך בשם וגם וכו' א"כ למה תמסרני ביד מלאך שישלוט עלי משא"כ אלו הי' המלאך מעלה אותם שלא על ידי כי הי' גרעון להם ולא אלי א"כ ועתה אחר הטענות הנ"ל ראוי הוא שאעפ"י שאיני ראוי שאתגאה בשתי הדברים רק בקטנה שבהם והיא שמצאתי חן בעיניך הגם שלא ידעתני בשם שאינו כדאי משה עצמי הודיעני נא את דרכיך לשאתנהג בהם שלא אצטרך אל מלאך שינהיגני וע"כ אמצא חן בעיניך אני מצד עצמי להיותי ראוי וכן ואדעך אני אותך שהיא מעלה גדולה משתודיעני אתה לי כמ"ש ידעתיך בשם עוד טעם אחר מצד ישראל וראה כי עמך הגוי הזה מימי הפלגה בהנחל עליון גויים וכו' כי חלק ה' עמו ואינו כבוד לך שכל השרים יחזיקו באומותיהם ואתה לא יכולת להנהיגם ח"ו:

ויאמר וכו' בענין ישראל איני מתרצה אבל מענין עצמך נתרצתי ולכן פני ילכו והניחותי לך ולא לישראל אבל מלאך לא אשלח לכבודיך ויאמר אם אין פניך הולכים דרך סתם אפילו עם ישראל אל תעלינו לא לי ולא להם כי הרי במה יודע איפוא כי מצאתי חן בעיניך אני וגם עמך הלא בלכתך עמנו שנינו ולא עמי לבדי כי בזה יקויימו שני מאמריך הא' לי כמ"ש כי מצאת חן בעיני וכמ"ש ולא קם נביא עוד בישראל כמשה והב' לישראל כמ"ש ומי גוי גדול אשר לו אלקים וכו' וז"ש ונפלינו אני ועמך וכו' ולא תעשה דברי תורתך פלסתר ח"ו ויאמר גם את הדבר הזה שאתרצה לישראל ג"כ אעשה אבל ולא למענם כי אם למענך כי מצאת חן בעיני:

ויאמר כיוון שכ"כ אתה מגדיל מציאת חיני בעיניך בזה יבחן כי כשתלך עמנו לא יהי' בהסתר פנים שכאשר תרצה תדבר עמי ואני אשמע רק הראיני את כבודיך כשתהי' נגלה אלי כנ שעה שארצה אוכל לבקש ממך כל מה שאצטרך להנהיג ולהעלות העם הזה ויאמר וכו' אינו נמנע מחסרון מציאתך חן רק שהדבר עצמו אי אפשר כמו שאומר אח"כ ולכן מה שאוכל לעשות הוא כי אני אעביר כל טובי וכו' ונקראתי בשם ה' וכו' אבל עצמותי אי אפשר וזהו סוד מ"ס בריך הו"א וברוך שמ"ו ודי לך שאודיעך וארא את שמי

אך לא מהותי כי היא נמנע וז"ש ויאמר לא תוכל לראות וכו' כי אפילו אביך האדם הידוע הראשון לא יכול לראותי עם היותו יציר כפי מכ"ש אתה בנו ילוד אשה וז"ש כי לא יראני האדם וא"ת כי זה הי' מפני שחטא בעץ הדעת וגרם לעצמו מיתה משא"כ אני לז"א וחי רק כי גם אם לא חטא ואכל מעץ הדעת וחי לעולם לא הי' יכול לראות פני ומהותי ועתה הודיעו איך נעשה לשיזכה לראיית שמו ית' וז"ש ויאמר הנה מקום מיוחד לי בכל העולם אשר תמיד הוא אתי והיא מערת הר חורב ובזכות קדושת המקום אוכל להראותך שם את שמי ואמנם להיותו את בחיבור כי לעולם לא תזוז שכונתי מתוכו אינך יכול לכנוס בו ולכן תחילה ונצבת על הצור ולא בתוכו וכמ"ש ולא יכול משה לבא אל אוהל מועד וכו' והי' בעבור כבודי הנ"ל אסלק שכינתי משם ואז ושמתיך בנקרת הצור ממש ועכ"ז לא יספיק זה כי גם יצטרך אל ושכותי כפי עליך עד עברי לגמרי משם שלא תנזק ואז בסיום עברי מכנגד פניך לגמרי אשר כבר לא יראו פני כלל גם אם תרצה לראותם אז אין פחד לך מנזק ואז והסירותי את כפי וראית את אחורי כי פני לא יראו מצד עצמם כי כבר עברו ובזה יתורץ למה לא אמר ופני לא תראה כמ"ש וראית את אחורי ומזה יתבאר לך כי שמו ית' נקרא אחורי אך הויתו ופנימתו נקרא פני גם זה יובן ממנו המעשה שנאמר ונקרא בשם ה' שהוא מראת האחורים כמ"ש וראית את אחורי אבל פניו עברו מלפני משה כמ"ש לעיל ושכותי כפי עליך עד עברי וז"ש ויעבור ה' ר"ל מהותו ית' עבר מעל פניו של משה מפני מה שאמר ופני לא יראו ואז ונקרא ה' ה' וכו' שהוא ענין וראית את אחורי וכו' סליק פ' כי תשא:

ויקהל משה וכו' מה שאמר אלה הדברים ולא זה הדבר כמ"ש אח"כ נוכל לתרץ במה שנקדים אומרו ויקהל ללא צורך כי לא עשה כן משום מצוה ויובן במה שבארנו למעלה בפ' תשא בפסוק ואתה דבר אל בני ישראל אך את שבתותי וכו' שלהיות מצוה זו חמורה בסקילה ושקולה ככל התורה וכמ"ש על שומר שבת מחללו מחל לו רצה השי"ת שלא יצווה אותה כשאר המצות לחהרן ובניו והזקנים שהם יתרגמוה לישראל רק ואתה בעצמך דבר מפיך אל בני ישראל אך את שבתותי תשמרו והודיענו כי כן עשה ויקהל משה את כל טדת בני ישראל ויאמר מפיו אליהם אלה הדברים וכו' ולא די לישראל כי גם את הנשים והטף הנכללים בריבוי את כל עדת הקהילה שגם הם ישמעום מפי' ולא מפי בני ישראל הזכרים גדולי הבית ולא עוד אלא שלא די שאמר להם מצות השבת בכללות רק בפרטות נמרץ בכל הדינים והדברים הפרטיים אשר בה וז"ש אלה הדברים ולא זה הדבר ואפשר כי בזה נבין דרשת רז"ל במסכת שבת כי אלה בגימטריא ט"ל עם ג' אותיותיו כמנין ט"ל מלאכות שבת והוא כי הרגשנו שהל"ל זה הדבר ותירצו כי כתב

כן לרמוז אל ט"ל מלאכות ובזה יכריח פירושינו כי אלה הדברים חוזר אל מ"ש אחריו ששת ימים וכו' שהוא ענין השבת ולא לענין המשכן כי כבר' לענין המשכן נאמרה פעם אחרת אח"כ סמוך לו זה הדבר וכו' קחו מאתכם וכו' גם הודיע כי כל פרטי ט"ל מלאכות שבת פירשם משה מפיו לכל ישראל כנ"ז שלא ע"י מתורגמן. או ירצה ג"כ על דרך הנ"ז שהקהל זה הוא לענין שבת וזה על דרך מה שנתבאר אצלינו בכל פרשיות הקודמות כי השי"ת מאס בערב רב על שעשו העגל ורצה לפרוש אותם מכלל ישראל שלא יחטיאום כענין משרז"ל קשים גרים לישראל כספחת ולא רצה לקבל מידם תרומת המשכן ולכן גם בענין השבת רצה להודיע חבתו ית' עמהם וכמ"ש כי אות היא ביני ובין בני ישראל ולא בין ערב רב לכן עתה במחרת מוצאי יוה"כ כשירד מן הר סיני עם לוחות השניות רצה להקהיל את בני ישראל ולעשותם עדה בפני עצמם וז"ש עדת כדי שלא יתחברו עם הערב רב עוד שלא להחטיאם כמתחלה בעגל שהוא עון עבודה זרה והודיעם כי אין דבר לתקן רק מצות השבת כמ"ש ז"ל על אשרי איש יעשה זאת אפילו עובד ע"ז כדור אנוש ושומר שבת מחול לו ולכן התחיל בענין השבת לתקן עון העגל וז"ש אלה הדברים בלשון רבים כלומר ענין השבת אע"פ שאינו רק דיבור אחד של עשרת הדברות שקולה היא ככל התורה וככל אלה הדברים שהם עשרת הדברות ובזה ימחול לכם עון העגל גם נתכווין במלת עדת מלשון עדות והענין כי השבת הוא אות לעדות אל השי"ת שברא שמים וארץ בששת ימים וביום השביעי שבת וינפש כנודע מענין הקידוש ויכולו שאומרים מעומד בליל שבת שהם שני עדים וצריך שיעמדו מעומד ונודע כי שנים עשר שבטי יה הם עדות אל סבא כי מעידין עליו שברא העולם והן עדים כשרים ראויין להעיד וז"ש עדת בני ישראל ולא כן הערב רב שאינן קרויין עדה ואינן ראויין להעיד:

ששת ימים וכו' הנה ביום השבת אין בו מצוה מעשיות רק בשב ואל תעשה שום מלאכה מט"ל מלאכות כמו שרמזנו במ"ש אלה הדברים וא"כ קשה איך אמר אשר ציווה ה' לעשות אותם והל"ל שלא לעשות אותם ואע"פ שלכאורה נוכל לתרץ ע"ד משרז"ל ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה אמנם הכתוב רצה לתרץ הקושיא באופן אחר במ"ש ששת ימים וכו' קרוב אל הנזכר והוא במ"ש בגמרא ששאלו בני מקום פלוני לחכם אחד כגון אנו שרגילים בבשר ויין ותענוגים כל ששת ימי החול במה נקיים עונג שבת והשיב להם שאם אתם רגילים להקדים לאכול בבוקר בחול תאחרו בשבת ואם אתם מאחרים בחול תקדימו בשבת נמצא כי ע"י היכר קל יספיק כי רחמנא ליבא בעי וכאלו עשהו ממש דומה וז"ש כאשר ששת ימים אתם יושים מלאכה ואח"כ ביום הז' אתם בטלים הרי זה היכר גדול ומעלה אני עליכם היתר הדבר כאלו עשיתם מצות

מעשיות כנזכר והנה כפי זה נפיק מניה חורבא במ"ש ששת ימים תעשה מלאכה שאינו רשות אלא מצוה להפריש בין החול ובין השבת כנזכר ולכן ניקדם אות ת' של תעשה בצירי ולא בפתח כי אז היתה מורה על היותו מצוה ממש תעשה אתה מלאכה האמנם להורות אל הז' כי קצת רמז מצוה יש בזה לא הטיל יו"ד בין ת' לע' כמו שכתב במנורה תעש"ה כי שם נכתב הנקרא והנקודה שווין להורות שתעשה מאליה בלי פעולת אדם כלל אבל כאן הנקרא לשון ציווי והמסורת שהיא הנקודה היא תעשה מאליה להורות שהוא רשות ולא מצוה אך עכ"ז יש בה הוראה והיכר אל מצות שבת כנזכר:

או ירצה קרוב לזה ע"ד זה שהי' אומר שמאי הזמן מחד בשביך לשבתיך כי כל המלאכה שאדם עושה בוא"ו ימי החול תהיו לכבוד שבת להרויח בחול מה שיוציא בעונג שבת ובעשותו כן נמצא כי מצווה בקום עשה וכאילו אותה המלאכה שעושה בחול עשאה בשבת לכבוד שבת כמ"ש אשר ציווה ה' לעשות אותם או יתורץ באופן אחר ע"ד מש"ה ונשלמה פרים שפתינו וע"ד משז"ל על זאת התורה לעולה כל העוסק בפ' עולה כאילו הקריב עולה וכו' והענין במשז"ל כי הימים עובים נתתי לאכול ולשתות בהם אבל השבתות ניתנו לעסוק בתורה יען כי בימי החול זה רץ לכרמו וזה לשדהו ואין לו פנאי לעסוק בתורה וז"ש ששת ימים וכו' ואגב אורחי' רמז אל משז"ל כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון ולכן ששת ימים ראוי לך שתעשה מלאכה כדי שלא תצטרך לבריות או לגנוב ולגזול ובזה יתורץ מ"ש ששת ימים לא צורך כי הנה קצת חיוב ומצוה יש בכך וכמ"ש יגיע כפך כי תאכל וכו' ואם תאמר אם כל כך שבחו של הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים א"כ אעשה מלאכה גם ביום השבת ליהנות מיגיע כפי ולז"א ויום השביעי כו' כי אתם צריכין אותו לעסוק בו בתורה הקדושה כמשז"ל שנתרעמה תורה לפני הקב"ה ואמרם כשישראל יכנסו לארץ זה רץ לכרמו וכו' ובזה יתורץ דהל"ל ויום השביעי יהי' לכם קודש או וביום השביעי תהיו לכם קדושה אך הכוונה וביום השביעי יהי' לכם עסק בתורה הנקראת קודש כי ד"ת וקדש שווין בגימטריא ועי"כ נמצא שבעוסקיכם ביום שבת בעניני מצות שבת יחשב לכם כקיימי מצות ממש כמ"ש על זאת התורה לעולה ובזה נתיישב מש"ה אשר ציווה ה' לעשות אותם וביאר טעם יותר נכון בזה והוא כי הנה יום הז' נקרא שבת שבתון יען כי שבת וינפש השי"ת במעשה בראשית וכפי זה ראוי הוא והדין נותן כי כל העושה בו מלאכה אף שהוא לתכלית קצת מצוה להיותו נהנה מיגיע כפו כנזכר חייב מיתה ויומת וזהו ריבוי מלת כל והטעה כי הוא נראה ככופר באלקים חיים שברא העולם והנה העוסק ביום שבת בתורה הנקרא עץ החיים היא למחזיקים בה הוא היפך זה הנזכר שנתחייב מיתה כי אדרבה המדיך עליו

חיים נצחיים בקום עשה ושפיר קאמר אשר ציווה ה' לעשות אותם בקום עשה כאשר יעסוק בתורה ביום השבת ולפי שעדיין יש מקום אחיזה אל האדם לומר למה נאסרה עלי מלאכה ביום השבת כי גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים ואולי ח"ו אצטרך לבריות או לגנוב וכו' ולכן ניקדה אות ת' בצירי לומר כאשר יום הז' יהיו לכם קודש ותעסקו בו בתורה ישלח השי"ת ברכתו בששת ימי החול והמלאכה שתעשה בששת ימי החול תשיג ידך בה כאלו עסקת בה גם ביום השבת גם ירמוז אל משרז"ל בזמן שישראל עושים רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים ועמדו זרים ורעו צאנכם וכן כאן כאשר ביום הז' יהיו לכם קודש לא די שלא תצטרכו לעשות מלאכה ביום השבת כי גם בששת ימי החול תעשה מלאכתכם מאליה ע"י אחרים ולא תצטרכו למעשה ידכם:

לא תבערו אש וכו' כבר נתבאר תועלת עסק התורה ביום השבת תמורת מלאכה והנה: התורה נאמר עליה מימינו אש דת למו והנה נתבאר ענין ד"ת כי הוא קד"ש ביום קדש וביאר כי גם נגד היותה נקראת אש יש לה תועלת אחר והוא לא תבערו אש וכו' והענין כמ"ש ירמיה הנביא ואם לא תשמעו לי לקדש את יוה השבת והציתי אש בשערי ירושלים כי המחלל שבת גורם הבערת אש בין בעוה"ז כנזכר בין בעוה"ב בגיהנם וז"ש לא תבערו וכו' לא תהיו גורמים להבעיר אש בכל שתי מושבותיכם העוה"ז והעוה"ב וזה בסיבת חילול יום השבת. וז"ש ביום השבת יצה בסיבת חילול יום השבת ואמנם המקיים ששת ימים עוסק בו בתורה הנקרא' אש גורם לכבות שתי אשות הנז' של העוה"ז והעוה"ב כמ"ש ז"ל תלמידי חכמים אין אש גיהנם שולטת בהם או יצה אומרו ביום השבת כפשטו כלומר לא תחללו השבת כי עי"כ תהיו גרמא להבעיר אש גיהנם באותם מושבות וחלקים שיש לכם שם ביום השבת עצמו כי כל שאר הרשעים אש גיהנם יכבה ביום השבת זולתי המחלל שבת גורם להבעיר האש בגיהנם אפילו ביום השבת עצמ' כנזכר בספר הזוהר גם נודע כי כל אחד מישראל יש לו חלק בג"ע וחלק בגיהנם ואל זה רמז באומרו מושבותיכ' כי אם לא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם ומושבות הרבה יש לו שם וזהו ענין מ"ש כתוב ועסותם רשעים כי יהיו אפר וכו' ומ"ש ויצאו וראו בפגרי האנשים וכו' הנה עיסת גוף אדם הראשון היתה נקיה ממקום כפרתו ממזבח הר המוריה וכשחטא עירב רע בטוב הטיל שאור בעיסתו והחמיץ וזהו סוד אלא ששאור שבעיסה מעכב וזה השאור הוא זוהמת הנחש שהיטיל בחוה ובאדם ומאותה העיסה של שאור נמשכו גופות הרשעים ונפשם ונודע כי אין ביעור חמץ אלא שריפה וכשיחזור אפר מותר בהנאה וז"ש ועסותם רשעים אותה העיסה שממנה היו הרשעים תשרף באש עד אשר יהיו אפר אוז מותרין בהנאה לצדיקים ליהנות בהם להיות מפרס תחת כפות

רגליהם ואמנה הצדיקים יש מהם גמורים ויש מהם שחטאו וחזרו בתשובה והגמורין עולים אחר מיתתם לג"ע העליון אבל אותם שחטאו קצת צריכין נקיון בגיהנם ימי מספר כאו"א כפי מדרגת' חטאו עד סוף י"ב חודש ואמנם בלילי שבתות ור"ח ויו"ט נכבה אש גיהנם והם עולין לג"ע וכיוון שאינם מנוקים לגמרי נשארים חוצה לג"ע באותן החומות של ג"ע שהן ג' חומות כאו"א כפי מדרגתו ומשם נהנים דרך פתחי ג"ע וחלונותיו ושם משתחוים נוכח השכינה שלפנים מג"ע ומתודים לפניו כי הם גרמו להם גיהנם לעצמם ומצדיקין עליהם את הדין ועליהם נאמר והיו מידי חודש בחדשו וכו' יבא כל בשר הם אותם שנמשכו קצת אחר החומר והבשר של הגוף בעוה"ז ושם ישתחוו לפני וכו' והנה שאר הצדיקים גמורים שכבר נתתקנו ונכנסו למקומם לפנים בג"ע אינם יוצאים עוד לחוץ אך אלו הנשארים בג' חומות ג"ע ונודע כי אין בין ג"ע לגיהנם אלא כותל אחד מפסיק ביניהם ויש שם חלון כדי שהרשעים שבג"ע שאשם כבה ביום השבת שתכלו משם בשכר הצדיקים שבג"ע ואמנם יש מי שאשם כבה לגמרי ביום השבת יש מי שאשם קיים אמנם מתכסה בשבת באפר שהם ענין עיסת הרשעים כנזכר וזהו סוד המשנה עד שיגרוף או עד שיתן את האפר אך המזלזלים את השבת נקראים הפושעים בי יען כופרים באלוהותם שלא בראתי העולם ולא שבתתי ביום השבת ואלו תולעתם שבגופם לא תמות בשבת גם אשם שבנפשם לא תכבה בגיהנם ואין שם לא גריפה ולא קטימה מדה כנגד מדה ואז רוח באשם וסרחונם בהיותם נשרפים שם עולה דרך החלון הנזכר ומגיע לאפרם וחוטמם של אותם שבחומות ג"ע יען עדיין לא קבלו ענשם ולא נתקנו לגמרי וז"ש והיו דראון לאותם הנקראים כל בשר ולא אל הצדיקים שבג"ע וכשמריחין ריח ההוא יוצאים תמוהים מתוך חומות ג"ע לראות הפלא ההוא מי הם הרשעים שגרמו להבעיר אש גיהנם בשבת וז"ש ויצאו וראו בפגרי וכו' וזהו מה שהזהירם לא תבערו וכו' לא תהיו גורמים להבעיר אש בגיהנם במקום מושבותיכם ביום השבת עצמו משא"כ כל שאר הרשעים שאש גיהנם נכבה להם ביום השבת. או נוכל לפרש ע"ד רז"ל כי האמת הוא שכמה פעמים נצטוו על השבת אם בהיותם במרה כמשז"ל שבת ודיין במרה אפקיד ואח"כ בעשרת הדברות ובפ' כי תשא אך את שבתותי וכו' וענין זה ההקהל היו לענין המשכן כי ענין השבת אגב אורחי' נקטיה כמו שיתבאר ובזה יתישב מ"ש אלה הדברים לשון רבים כי דברי המשכן רבים הם כמו שנבאר גם יתורץ אומרו לעשותן אותם משא"כ בשבת שאינם במקום עשה כנ"ל וזה יובן במ"ש בפ' תרומה על דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה כי יען שהערב רב עשו העגל בידם לא רצה לקחת מהם תרומה אל המשכן למען לא תהי' להם כפרה משא"כ בישראל שלא חטאו רק על שלא מיחו בידם ועכ"ז

כמה טרח משה ארבעים יום בהר סיני עד שאמר לו סלחתי כדבריך וירד עתה במוצאי יוה"כ עם לוחות השניות לכן עתה ביקש להקהיל את ישראל לבדם לבל יתחברו בהם הערב רב ודיבר עמהם ענין מלאכת המשכן כי על ידי כן ישוב ה' להתרצות עמהם לשכון בתוכה וז"ש ויקהל משה וכו' אלה הדברים של המשכן אשר ציווה ה' לעשות אותם וגם נוכל לפרש כי אלה הדברים כולל ענין דבר המשכן וגם דבר השבת הסמוך לו כמו שיתבאר ולכן למשה אחר שהשלים ענין השבת והתחיל בדבר המשכן אמר זה הדבר ולא אלה הדברים והכונה כי אין מלאכת המשכן דוחה שבת כי הרי שני אלה הדברים אשר ציווה הנ"ל לעשות אותם שתיהן ואין אחת מהם דוחה חברתה ונתן טעם במה שדחה את הערב רב ואמר את כל עדת וכו' והענין במ"ש ז"ל על אלה פקודי המשכן משכן כי זה התחתון מכוון כנגד משכן העליון שעליו נאמר ירושלים הבנויה כעיר שחוברה וכו' ושם נאמר ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל סבא ולכן דוגמתי לא יעשה המשך התחתון הזה אלא מתרומת בני ישראל שבטי יה הנקראים עדות לישראל ולזה קראם כאן עדת בני ישראל לשון עדות כנזכר כי כן המשכן העושין נקרא משכן העדות כנזכר ולפי דרך הראשון שאלה הדברים הכל בענין המשכן כי הי' בדברים רבים כמ"ש את המשכן ואת אהלו ואת וכו' אם תסתכל תמצא כי ארבעים דברים הם את המשכן וכו' עד ואת בגדי הקודש אשר לאהרן והם בגי' אל"ה עם ג' אותיותי' והמלה כדרך שדרשוהו ז"ל על ט"ל מלאכות שבת כנ"ל גם ירמוז אל הנ"ל כי ענין המשכן היו לכפר על מעשה העגל ולכן כנגד ויקהל העם על אהרן לאמר קום עשה לנו אלהים וכו' ויקהל משה וכו' וכנגד אלה אלהיך ישראל אמר אלה הדברים אשר ציווה ה' וכנגד עון העגל שהוא ככופר בכל התורה כולה הזהירם על השבת ששקולה ככל התורה כולה ולכן היו במשכן מ' דברים כמנין אלה הנז' לכפר על עון אלה אלהיך ישראל כנ"ל:

ששת ימים וכו' כפי הדרך הנזכר עיקר הזהרתו על המשכן ועליו אמר ששת ימים תעשה מלאכה הזאת של זה המשכן שנתבאר במ"ש אלה הדברים כנזכר וכפי דרך נרויח כי הוצרך לאמר ששת ימים וכו' כי אין זה רשות רק חיוב ומצוה ואגב אורחי' הודיע כי אעפ"י שבששת ימי החול הוא חיוב ומצוה לא כן הוא יום השביעי כי אין יום השבת נדחה בעבור המשכן אמנם יהי' לכם קודש וכו' או אפשר באופן אחר בא להזהירם אלה שני הדברים שבת ומשכן אשר ציווה ה' לעשות אותם ואין המשכן דוחה שבת ואתה הנה עון העגל שהוא ע"ז הוא ככופר בכל התורה כולה הוא והמשכן בא לכפר על זאת ולא עוד אלא שנעשה להשרות בו הקב"ה את שכינתו שהוא השבח הגדול שיש בכל העולם ושתי תועלת אלו שאין כמוהם למה לא ידחו שבת שהיא תועלת א' ע"ד אין שה דוחה

לא תעשה ועשה וא"כ ראוי הוא למהר בחוש ככל האפשר לעשות מלאכת המשכן גם ביום השבת שהוא יחיד והן רבים ואם מפני הטעם שבפ' תשא כי אות היא ביני וביניכם וכו' אין אות גדול מזה שהשרה שכינתו בתוכם בפרהסיא לז"א ששת ימים וכו' ירצה אם מלאכת המשכן מלאכת הדיוט ניחא אמנם היא נעשית מאליה ועליונים ותחתונים מסייעין כנודע כי בצלאל הי' ראש כל החכמים העושים וע"י נעשה כל מלאכת המשכן ולא היו רק בן ד' שנים ואין זה רק סיוע אלהי כמ"ש ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה וכו' ולא עוד אלא אף גם בכל מלאכה כי במעשה ידיו היו סיוע אלהי וז"ש ששת ימים תיעשה מלאכת המשכן מאלי' ע"ד והבית בהבנותו מאליו כי רק מה שציוותי אתכם לבנות אינו רק לשתקבלו שכר לשיתכפר לכם מעשה העגל אמנם אני ה' עושהו כל וכיוון שכן מה יתן ומה יוסיף אם תעשו מלאכת המשכן אם ביום השבת וא"כ וביום השביעי כיוון שאין צורך במלאכה הנעשית בו הי' לכם קודש וכו' וכל העושה בו מלאכה אפילו שהיא לצורך המשכן כי זה נרמז במלת כל גם הוא יומת כיוון שמחללו' שלא לצורך כנזכר ובכלל דבריו רמז עוד כי גם אין השבת יש בה תועלות המקדש והמשכן וז"ש יהי' לכם קודש ולא אמר ויום השביעי אלא וביום לרמוז כי השי"ת שהוא קודש האמיתי יהי' לכם ביום השביעי ר"ל שלכם כי ביום ההוא משרה שכינתו על ישראל אף אם אין משכן בנו כנודע מסוד ופרוס עלינו סוכת שלום הוא משכן השי"ת ששמו שלום בסוד ויקרא לו ה' שלום וכנגד תועלת השני לכפר מעשה העגל אמר שבת שבתון לה' וכשיקיימו השבת מעידין שהשי"ת שבת וינפש בבריאת העולם וז"ש שבת שבתון לה' וכופר בע"ז וכמ"ש לעיל על אשרי איש יעשה זאת כו':

לא תבערו אש וכו' א"ת אחר שאמרנו כי השבת חמור ושקול יותר ממלאכת המשכן ומן השראת השכינה א"כ גם ענין התמידין והמוספין ראוי לבטלם בשבת לז"א לא תבערו וכו' ירצה כי ענין המלאכה הפרטיות שהיא הבערת אש להעלות עולת התמיד ביום השבת יצאתה מכלל כל העושה בו מלאכה שנתרבו כל המלאכות אפי' ממלאכת המשכן אבל הבערת אש בשבת לא נאסרה רק בכל מושבותיכם ולא במשכן וטעם הדבר יובן במה שבארנו בריש פ' תשא כי המשכן איננו רק הכנה להיות בו מקום מוכן לבנות בו מזבח ושם יקריבו הקרבנות כדמיון האוצר שאין תכליתו לצורך עצמו רק לגנוב בו הפירות נמצא כי הקרבנות הם התכלית כי לכן נקרא קרבן לה' כי על ידם מתקרב הקב"ה ומשרה שכינתו שם ולא ע"י המשכן לבדו כמו שמצינו בענין השבת שהמילה דוחה השבת ולא מכשירין ואין כורתין עצים לעשות פחמיה וכן בי"ט מלאכות אוכל נפש הותר בו ולא מכשירין:

ויאמר משה וכו' למעלה אמר אלה הדברים וכאן נאמר זה הדבר וכן למעלה אמר חשר ציווה ה' לעשות וכאן אמר לאמר והענין כפי הדרך הנזכר הנה זה שאמרתי למעלה אלה הדברים שהם דיני השבת כבר נצטוותי בכמה מקומות לאמר אותה לכם כנ"ל ומה שעתה ציווה אינו לאמר כי כבר נאמרו אבל הוא לעשות אותם שהזהיר אותם לעשות מה שכבר נאמר לכם בפעמים רבות ולא הזהרתי אתכם עתה על העשי' רק אגב גררא שלא תעשו מלאכת המשכן בשבת האמנם עיקר כוונתי במה שהקהלתי עתה אתכם אינו אלא על זה הדבר הפרטי של מעשה המשכן כי מעולם לא נצטוותי לאומרו לכם רק עתה מחדש וז"ש זה הדבר אשר ציווה ה' לאמר ולא אמר לעשות קחו וכו' כבר בארנו כי הקפיד שלא יהיו חלק לערב רב במעשה המשכן וז"ש אל כל עדת בני ישראל וכן קחו מאתכם ולא מן הערב רב גם קחוה אתם מעצמיכם בבתיכם שלא ע"י גבאים בצינעה למען לא רגישו בזה הערב רב ויחזרו לסורם ואחר שהפרשתם אותה בבתיכם כל נדיב לבו יביאיה הוא בעצמו שלא ע"י גבאים כנזכר שלא יהיו פתחון פה לערב רב על הגבאים למה לא גביתם מבתינו וישיבו להם הם התנדבו מעצמם והביאוה ואדרבה תרעומות יש לנו עליכם למה לא עשיתם כהם והכל הוא על דרך שבארנו בפסוק .ויקחו לי תרומה וכו' עיי"ש וכן כל חכם לב בכם ולא בערב רב יבואו מאליהם ויעשו וכו' ולא יצטרכו אל שלוחים לקרא אותם בפרהסייא:

או ירצה ע"ד שבארנו בפ' תרומה כי להורות שאינו מן הבושה של הגבאים רק בנדבת הלב צריך שתקחו אתה לעצמכם בהיותכם בבתיכם וז"ש מאתכם וגם תביאוה אתם בעצמיכם להורות שהוא בנדבות לב בעין יפה וזהו כל נדיב לב יביאיה ובזה נבין באומרו אח"כ את תרומת בתוספ' את לאמר כי כאשר תקחוה מאתכם בעצמיכם ואין גבאים רואים אל תמעטו בה רק קחו אותה תרומה שתהיו ראויה כפי בחינת הקבלה. וז"ש תרומה לה' ואח"כ כשתביאוה אתם בעצמיכם ליד ראשי ישראל בצלאל ואליאב וכו' בהיות שתביאוה על ידכם בעצמיכם ולא ע"י שליח תפול עליכם 'בושתם וע"כ תוסיפו על מה שהפר.שתם וזה שאמר יביאיה את תרומת ה' מלת את להוסיף על מה שכבר הפרשתם כפי גדולתו ית' כנזכר וכמ"ש ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא ב"ו והלואי וזהו שהוסיפו הוא להראות אל הגבאים שאתם נדבו לב וז"ש כל נדיב לב יביאה וכו':

או ירצה במ"ש קחו ולא אמר הביאו מאתכם ולא הי' צריך אח"כ. לחזור ולאמר כל נדיב לבו יביאיה והענין כי בקהל רב כזה שישים ריבוי אנשים אי אפשר שלא יהי' בהם אנשים קמצנים צרי עין ואם נמתין לשהם יביאוה אולי לא יביאוה ולכן יצווה לישראל

שימנו גבאים שיגבוהו מהם התרומה. כדי שיתביישו מהם ויתנוה ויען אין אתם יודעים מי הם הקמצנים לכן תמנו מאתכם גבאים לסיבת אותן קמצנים המעורבין אתכם ואינכם מכירים בהם וכפי זה מ"ש מאתכם אין פירוש ממוניכם רק מאותם הקמצנים אשר הם אתכם והעיד הכתוב כי לא הוצרך לכל זה כי כולם כאחד הביאוה בעצמן בעין יפה שלא ע"י גבאים ולכן בכל פרשה זו הוזכר לשון הבאה ולא לשון קיחה וכמ"ש ויבואו האנשים על הנשים הביאו בני ישראל והנשיאים הביאו:

או ירצה הזהיר בזה כמה מיני אזהרות וציווים כנודע כי תכלית המצוה אינה רק היותה נעשית כהלכתה לשם שמים ובפרט במצות המשכן שהיא להשרות שכינתו ית' שם כי צריך שתהיו בתכלית הדקדוקים וזה עניינה קחו מאתכם וכו' כי צריך שתהי' מאתכם ולא של גזל כי השי"ת שונא גזל בעולה כמ"ש הלא פרוס לרעב לחמך ולא של גזל כי הרי אפילו בתורים ובני יונה ציווה והסיר את מוראתו בנוצתה מפני הגזל ואפילו שתהי' משלכם צריכים שתפרישוהו בעין יפה וז"ש כל נדיב לבו וכו' כי הנותנה בעין רעה יותר טוב שלא יתן משיתן עוד התנה שלא ישרה הקב"ה שכינתו שם אלא א"כ יהיו כל מעשיכם לשמו ית' מראש ועד סוף כי תחילה בעת הפרשת התרומה תקחוה לשם ה' וכשתביאוה יביאה את תרומת ה' לשם ה' ובעת עשיית המלאכה וכל חכם לב בכם יביאו ויעשו את אשר וכו' לשם מי שציווה את המצוה הזאת או ירמוז במ"ש את תרומות ה' לרבות תרומה השלישית כי ג' תרומות היו כנודע ולפי ששת התרומות היו צריכין אז בתחלה ביחד שהיא תרומת המשכן ותרומת האדנים הוזכרו פה ב' פעמים תרומה קחו מאתכה תרומה יביאיה את תרומת ה' אך השלישי שהיא תרומת התמידין שזמנה היתה בשנה השנית לא נזכרה רק דרך רמז בסובלי מלת את:

ויקהל משה וכו' כאן רמז אל משרז"ל כי משה ע"ה תיקן להם לישראל שיהיו מקהילי' קהילות בכל שבת לדרוש והם תורת ה' כאסר .הוא עד היום מנהג פשוט בכל ישראל כי בימי החול עסוקים במלאכתם ולא די בני ישראל הזכרים כי גם הנשים והעף ראוי שיבואו לדרש' יום השבת ולרמז ובמלת כל שהוא מיותר וז"ש את כל עדת וכו' והודיע כי זולת מה שראוי להתקבל בכל יום שבת לדרשא עיקר המצוה לדרוש בפרטות מצות השבת בעצמה ובהשבותיה כי לא גרע יום השבת משאר ימים טובים שאמרו ז"ל משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשים הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת וכו' וזה רמז באומרו ויקהל משה וכו' ואמר כי הדרשא היתה בענין שבת ששת ימים תעשה מלאכה ולא אמר זה הדבר כמ"ש אח"כ בציווי המשכן רק אלה הדברים בלשון רבים לרמוז טעם למה נשתנה ענין השבת לפרש בהקהלה משאר התורה והוא במה שנודע כי שקולה

שבת ככל התורה כולה וככל עשר הדברות וז"ש אלה הדברים כי כל עשר הדברים וכל דבורי התורה מתקיימים בקיום השבת ובקיומה מהי' כאלו תעשו כל הדברים כנודע כי מצוה זו עדות למעשה בראשית ויכולו השמים וכו' וכמו שנבאר במ"ש שבת שבתון לה':
או ירצה כי בפ' תשא אחר עון העגל ויראו מגשת אליו ואפילו הנשיאים נבהלה דרין עד אשר נתן על פניו מסוה והי' דורש להם ההלכה מזה בזה כנודע אך כל העם היו יראים עדיין כי הם אשר עשו העגל ולא למדו התורה עם משה עצמו ובלי ספק שיתרון גדול יהי' להם בשומעם מפיו כמ"ש רז"ל על ותורה יבקשו מפיהו וכו' ולכן הוא עצמו ויקהל משה את כל עדת וכו' ודרש להם מפיו ויאמר אליהם וכו' ובזה יתבאר ענין סמיכות הפרשיות ואמר אליהם הנה מה שאתם מתייראין מגשת אלי היא מפני עון העגל ששקולה כאלו עברתם על כל התורה כולה ולכן אדרוש לכם מצות שבת שכל המקיימה כאלו קיים כל התורה כולה ויכופר לכם עון העגל וז"ש אלה הדברים וכו' בלשון רבים ע"ד שנתבאר למעלה:
או ירצה במ"ש בגמרא ט"ל מלאכות הם אסורות כמנין אלה וג' אותיותיו והענין כי אמר להם משה אעפ"י שמה שנכתב בספר התורה הזה אינו רק לא תבערו אש וכו' כמו שאכתוב עתה אל תאמרו כי אינכם מחוייבים לשמור רק מלאכת הבערת אש לבדה כסברת הקראי"ם המכחישין תורה שבע"פ כי דעו לכם כי כמספר אלה הם מספר הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם בתורה שבע"פ אעפ"י שלא הורשתי לכתוב רק לא תבערו וכו' ותורה אחת ויצווי אחד הוא כולל כל הטל מלאכות שבת ושינו בכל ענינם ובכולן נצטוותי מפי הגבורה וכולם נתנו מרועה אחד והנה ראי' גדולה יש בזה כי הרי טעם מצות השבת ששמעתי מפי הקב"ה הוא כי ששת ימים וכו' כענין הקב"ה אשר בששת ימים עשה כל מלאכת שמים וארץ כולם ואח"כ ביום הז' שבת מכל מלאכתו ולכן נקרא שבת שבתון לה' כמו שיתבאר וכן שבת ענינו הוא שביתה מוחלטת ואם אין שביתה רק מהבערת אש איננה שביתה גמורה כשביתת הקב"ה כנזכר א"כ מוכרח הוא כי כל העושה בו מלאכה מכל מיני המלאכות יומת וז"ש כל העושה וכו' אבל מה שהורשתי לכתוב בפירוש אינו רק לא תבערו אש וכו' שהנה שאר המלאכות ילמדו ממנה בק"ו כי הרי אין בה רק איסור נגיעה בלבד כי בהגיע האש אצל העצים ידלקו מיד מאליהם בלי שום מלאכת האדם בעצמו כלל. ומכ"ש שאר המלכות מעשיות ע"י האדם כי ע"כ לא יצטרכו לכתוב ויתכן כי לרמוז לזה לא אמר לא תדליקו אש או לא תוציאו אש כלשון המשנה אין מוציאין את האור וכו' כי הי' מובן היציאה מחרש כי בזה יצטרך מלאכה ממש רק' לא תבערו אש שהיא הגדלת האש יותר ממה שהיא וזה ע"י

נתינת עצים עליה כי אין בזה מלאכה כלל כמ"ש ובער עליה הכהן עצים שהיא הגדלת המדורה וכענין והנה הסנה בוער באש כי נגע אש העליון בהסנה והגדול בוערה כנ"ל:
או ירצה במה שיקשה כי מניעת עשיית המלאכות הם בשב ואל תעשה ואיך אמר אלה הדברים אשר ציווה ה' לעשות והי' לו לאמר שלא לעשות אותם והענין כי אמר להם אעפ"י שמה שאדבר לכם עתה אינה מצות עשה רק מצות לא תעשה ואינם רק אזהרות ודברים בלבד שאין בהם מעשה עכ"ז אלה הדברים עם היותם דברים בלבד ציווה לה לעשות אותם במעשה גמור כי כל השומר שבת מעלין עליו כאלו עשה במעשה כל המצות וכמ"ש ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת כי עם שאין בזה רק שמירה ומניעה מעלין עליו כאלו עשה את יום השבת וכן אשרי איש יעשה זאת במעשה ומי הוא זה זה אשר שומר שבת מחללו במלאכה וביאור זה הוא ע"ד משז"ל בספר הזוהר על פסוק אם בחוחתי תלכו ועשיתם אותם כי המחיים מצות שבת גורם להמשיך קדושה עליונה ממשיות הנ"ל שבת כנודע וכמו שנבאר במ"ש יהי' לכם קודש וכו' וכאלו בורא קדושה ממשיות וז"ש לעשות אותם ממש והוא ע"ד משרז"ל העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט א' והענין יותר בביאור במשז"ל על בדבר ה' בשמים נעשו וברוא פי' כל צבאם כי מהדיבור של הקב"ה נבראים מלאכים ממש וזהו שאמר אלה הדברים כי מצות שבת הם קדושות מעשיות נבראות ביוצאם מפי' יתברך כנזכר ונקרא אז דברים וכנודע מפסוק וכל העם רואים את הקולות ורואים את הנשמע ולכן כיוון שביוצאם מפיו ית' הה נבראים ברוחניות דק הנקראים דברים וע"כ אלה הדברים הוא אשר ציווה ה' אתכם לעשות אותם במעשה גמור שיהיו נבראים בחומר וצורה שהוא תכלית גמר הבריאה:
ששת ימים וכו' ירצה כי גם שהמצוה אינה רק בשמירת יום השבת עצמו עכ"ז גם בששת ימי החול יש ג"כ מצוה והוא לעשות בהם מלאכה והטעם כדי שתרויחו בחול כדי לאכול ביום שבת ועי"כ וביום השביעי יהי' לכם קודש שבת וכו' וז"ש יהי' מאליו משא"כ אם לא תעשו מלאכה בחול להרויח מזונות השבת תהיו מוכרחים לחלל השבת ותתחייבו מיתה וז"ש כל העושה וכו':
או ירצה במה שלא אמר ששה אלא ששת ע"ד מה שדרשו ז"ל בספר הזוהר פ' בהעלותך כי יומם ירמוז אל מידת החסד הכולל כל שיתא יומין כי לכן לא נאמר ביום אלא יומם וכן אמר כאן ששת ימים הוא יום הששי ערב שבת הכולל ששת ימי החול כי הוא אחרון לכולם וירמוז אל מ"ש הכתוב והי' ביום השישי והכינו את אשר יביאו גם ירמוז אל מה שנזכר בגמרא רבה חריך רישא רבא מלח שיבוטא וכו' כי גדולי החכמים גם שהי' להם עבדים ושפחות היו הם בעצמן עושין מלאכות ביום הששי לכבוד שבת מלכתא ויען כי

כפי זה יפוק חורבא שהי' האדם מחוייב לעשות כל מלאכת ערב שבת ע"י עצמו לזה כתיב תעשה וקרי תיעש"ה כי יניח האדם המלאכות לעבדו ושפחתו וב"ב וזהו תיעש"ה על ידי אחרים ואמנם לכבוד שבת די לו כשיעשה איזה מלאכה פרטית כנזכר וזהו תעשה אתה בעצמך וכיוון שאתם בעצמכם טרחתם במלאכה להכין אל האורח הבא אז וביום השביעי יהי' לכם קודש כי תוספת השבת הנקראת נפש יתירה כנודע תהי' לכם מאליה ותבא ותשרה בבתיכם ובזה יתורץ שהל"ל ויום השביעי תקדשוהו:

או ירצה אל תאמרו כדרך מ"ש הכתוב וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וכו' כי התשובה שם היתה וציויתי את ברכתי בשנה השישית וכו' וכן הוא בכאן כי השי"ת ישלח ברכתו לכם בששת ימי המעשה בשני אופנים הא' כי יתן לך כח לעשות בהם מלאכה וז"ש תעשה והב' יותר מזה כי המלאכה תיעשה מאליה ותתברך כדי שתוכלו לשביום הז' יהי' לכם קודש וכו' וז"ש תיעש"ה:

או ירצה כי אל תאמרו כיוון שאתה מצווה אותנו כי ששת ימים נעשה מלאכה לשנוכל לקייה את השבת כנזכר א"כ נפטר מן והגית בו יומם ולילה כי העוסק במצוה ובפרע במצות שבת השקולה ככל התורה פטור מכל המצות לז"א דע כי ששת ימים אם בקשת לעסוק בתורה אז תיעש"ה ע"י אחרים כמ"ש רשב"י על ועמדו זרים ורעו צאנכם כי מלאכתיך נעשית ע"י אחרים וזה וזה יתקיים בידך תורה ומלאכה להרויח מזונך ועוד אחרת שלישית כי ביום השבת אעפ"י שאינך טורח בששת ימי החול לכבודו הוא יבא אליך מאליו וז"ש יהי' לכם קודש וכו' אבל אם תרצה לעשות מלאכה בששת ימי חול לקיים את יום השבת להתענג בו לשם מצוה אין לך עונש בזה וז"ש תעשה ואמנם יהי' זה בתנאי כי וביום השביעי יהי' לכם קדש הויה ממשיית והיא עסק התורה הקדושה כנודע כי לא נתנו שבתות לישראל אלא לשיעסקו בהם בתורה ולכן קדש בגימטריא ד"ת באופן כי היות לכם השבת אינה רק שביתה ממלאכה אבל יהי' לכם שבתון לה' להתעסק בו לשם שמים בתורתו כי אם תשבתו גם מעסק התורה אינו שבת לשם ה' רק שבת לכם לנוח בו בגופיכם גם דרך רמז הודיע ענין השבת מה ענייני ולכן לא אמר ויום השביעי רק וביום השביעי וגם לא אמר תקדשוהו רק יהי' לכם קודש ויובן במה שנזכר בספר הזוהר וזה ענינו כי בהגיע תחילת ליל יום השביעי יהי' לכם הויה מעשיית קדושת השבת וז"ש קוד"ש שב"ת ר"ל נפש הקדושה הראויה לבא עליכם ביום השבת הקודש ולא בימי החול והנה הקודש הזה נקרא שבת בסוד ש' ב"ת הנדרש בספר הזוהר והענין כי ש' יש בה ג' קווין כנגד ג' אותיות ראשונות של שם הוי"ה ובת היא אות ה' אחרונה שהיא אות כפולה היוצאות מאות ה' ראשונה שיש בה ב' ההי"ן כזה ה"ה ונקרא בת כנודע בתו

של אברהם ונודע כי היא הנקראת נפש יתירה כי מן ד' אותיות הוי"ה נמשכות לישראל נשמה לנשמה ונשמה ורוח ונפש ולהיותה אות הרביעית נקראת קדש שהיא בגי' ד"ת אש תורה שבע"פ מידת הדין די"נא דמלכותא הנקרא אדנ"י וכן הוא ד' בסוד ד' אחדים ות' בסוד ד' מאות ונתן טעם למה זו האות היא נקראת קדושת שבת ואמר שבתון לה' ר"ל לשם ההוי"ה עצמה כי ביוה הזה שבת גם הוא כמ"ש ויכל וכו' וישבות ביום השביעי ולכן קדושת השבת תלויה בשם הזה ומה שהוא באות ה' האחרונה גם זה נרמז במ"ש שבתון לה' והענין במ"ש רז"ל בהבראם בה' בראם ה' זעירא האחרונה כי היא הנקראת' אלהים וזו האות עצמה שבתה בשבת קודש ממלאכת שמים וארץ וז"ש וביום השביעי שבת וינפש כי השביתה היתה אל ה' אחרונה הנקרא נפש שהיתה כביכול יגיעה בימי החול ועתה וינפש נפש יתירה אשר עליה כתיב בעמוס נשב"ע ה" בנפשו וגה נודע כי ששת ימי החול עשה ה' שם הויה את השמים ואת הארץ וזה ע"י האומן ה' תחתונה הנקראת נפש אות ה' שביעית אל אות וא"ו שבשם הוי"ה ולכן בה תלוי ענין השבועה כמ"ש נשבע ה' בנפשו וכן ענין' השבת הנקראת יום השביעי וז"ש וביום השביעי שבת וינפש וז"ש שבתון לה' ה' אחרונה של הויה שבה תלוי ענין השבתון בששת ימי בראשית והנה שם הוי"ה נקרא אלקים חיים וכמ"ש ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים וכו' והוא הנקרא עץ החיים אך שם אלקים הוא ה' אחרונה נקראת עץ הדעת שגרמה מיתה לאדם וביום השבת עולה השכינה ממקום הארץ שעליה נאמר רגליה יורדות מות ועולה עם שם הוי"ה הנקרא חיים והמחלל שבת גורם לשתרד למקום שיש שם טוב ורע מות וחיים וכן כל העושה בו מלאכה יומת מדה כנגד מדה ולהיות אות זו מדת הדין אש עליונה קדושה לא תבערו אש בכל מושבותיכם כי אנו צריכין לשתעלה האש הזאת לשמים כנזכר:

ויצאו כל עדת וכו' הגיד שבחן של ישראל כי' עם היותן ס' ריבוא לא היו דעות מחולקות נדיבים וקמצנים אלא כל עדת בני ישראל איש לא נעדר הושוו בדיעה א' לטובה ולנדבות לבם בכללות כולם כאיש אחד וזה רמז באומרו כל עדת בני ישראל ובאומרו מלפני משה רמז כי לא היתה יציאתם דרך רחוקה עד יחשבו בלבם מה שיתנדבו רב או מעט אמנם שיעור שהות ואיחור צאתם לא היתה רק לשיעור הרחקתן מלפני משה בלבד ותיכף ומיד ויביאו כל איש וכו' מרוב חפצם וחשקם קודם שיתקרר אש אהבתם והתלהבותם מהחפץ שהי' להם בהיותם לפני משה והפליג בשבח הזה באומרו ויביאו כל איש בלשון יחיד לומר כי כפי הטבע ודרך העולם הי' שהנשיאים היותר עשירים מכל המם יביאו תחלה קודם לכל העם כי הכל מזומן בביתם אך כאן מרוב החשק המתחילים להביא היו מכללות המון עם וז"ש כל איש וכו' כלומר כל מי שיהי' ואפי' היותר עני שבכולן

לא יאמר תחלה יביאו הנשיאים ונחלק כבוד להם ברוב עושרן שיביאו ואחריהם אביא גם אני כפי עניי ודלותי אמנם אף שהי' כל איש מהעניים אשר לבם נשבר בקרבם הי' לבו נושא אותו ומגביהו כאלו הוא גדול שבנשיאים בלי בושה וז"ש אשר נשאו לבו וכענין הנאמר סיבה להיות הנשיאים אחרונים לכולם כמו שנבאר בחזקיהו ויגבה לבו בדרכי ה' והנה זאת היתה בפסוק והנשיאים הביאו וכו' עוד הפליג בשבחם כי הנה אף שהנשיאים נתאחרו כנ"ל עכ"ז כללות ההמון עם הי' השכל נותן כי מי שהוא בטבעו נדיב לב כל ימיו יביא תחלה ואח"כ יביא מי שבטבעו קמצן וכילי אך כאן הי' להיפך כי מי שהי' קמצן וכילי הי' רוחו נידב אוחו להפך את לבו מקמצנות אל נדיבות שלא מטבעו והוא הקדים להביא תחלה וז"ש וכל אשר נדבה רוחו אותו נמצא כי כפי טבע העולה הי' ראוי שהנשיאים יקדימו ואחריהם הנדיבים בטבען ואחריהן הנשים העשירות ואחריהן העשירים הקמצנים ואחריהן אחר כולם העניים נשברי לב וכאן נשתנה הסדר וז"ש כל איש אשר נשאו לבו כנזכר ואחריהן העשירים הקמצנים וז"ש וכל אשר נדבה רוחו אותו כי הרוח שבלבו גברה על לבו הקמצן ועשאו נדיב לתרומה הזאת ואח"כ הנשים העשירות כמ"ש ויביאו האנשים על הנשים כלומר על שכבר קדמו הנשים להם ולזה לא אמר עם הנשים ואחריהם האנשים הנדיבים בטבען בלבן ולא שגברה רוחם על לבן וטבען כנ"ל וז"ש ויביאו האנשים על הנשים הלא הן כל נדיב לב ולא נדיב רוח כנ"ל ואחר הכל והנשיאים הביאו כי חשבו שיתנהגו כסדר העולם ונמצאו כולן מוטעין בסברתם ולכן נשתנה הסדר כולו הנ"ל:

ונחזור לבאר פרטות מלות הפסוקים. אמר הביאו את תרומת ה' וכו' הנה נתבאר כי אלו היו ב' כתות העניים והקמצנים כנזכר ואמר כי זולת שקדמו לכל גם באופן התרומה היתה לשבח שהביאו מכל מין ומין מן הי"ג דברים הראויים לתרומה הזו המפורשין בראש פ' תרומה וזאת התרומה וכו' זהב וכסף וכו' עד אבני השוהם וכו' עם היותן עניים או קמצנים אך את אבני שוהם וכו' זה לבד לא הביאו כי לא נמצא באוצרותם כלום אלא הנשיאים הם שהביאו' וז"ש הביאו את תרומת ה' הנזכר בפסוק וזאת התרומה וכו' כנזכר ולזה לא אמר את כל תרומת ה' כי האבנים לא יוכלו הם להביא אך כל השאר הביאו וז"ש למלאכת אוהל מועד עצמו כגון זהב וכו' שש ותכלת וארגמן ועצי שיטים וכיוצא ולכל עבודתו אחרי היותו אוהל מועד גמור והוא שמן למאור בשמים לשמן המשחה וכו' ולבגדי הקודש הם בגדי כהונה מה שנקרא בגדים עצמן אך האבנים שהם נוספים על הבגדים אלה הביאום הנשיאים אך שאר כל המנין הביאום גם העניים והקמצנין כפי יכולת' אלא שהי' מכללות כל מין ומין כנזכר ויביאו וכו' כבר נתבאר כי אלו האנשי'

הם כל נדיב לב ולא רוח ואמנם הם באו אחר הנשים ומשום דרך ארץ לא הזכיר ענין הנשים בפני עצמן ועתה חזר לפרש גם באלו מה הביאו והתחיל בענין הנשים יען הם באו בראשונה ואמר כי הביאו תכשיטיהן הלא הוא חח ונזם וכו' וכל דבר שהוא כלי זהב יען כי היא ניכר לבעליהן ודאי שמדעתם הביאו הנשים ואלו היו זהב כעין מטבע או לשונו זהב שהם לסחורה ואינם כלים ותכשיטין אפשר כי גנוב הוא אתם זשלא מדעת בעליהם ונודע במס' בבא קמא שגבאי צדקה אינם רשאים לקבל מיד הנשים דבר שיש בו חשש גניבה מבעליהן ואח"כ ביאר מה שהביאו האנשים כל נדיב לב ואמר וכל איש אשר הניף וכו' להודיע כי הביאו חח וכו' הם הנשים ועתה מדבר בכל נדיב לב והם האנשים וזהו וכל איש וכו' להיותו איש לא הניף תכשיט רק הניף תנופה זהב כמו שהוא ואינו כלי ותכשיט כי אין התכשיט אלא לנשים גם רמז סיבה שנית הלא כי הנשים להראות שבחן לא הביאו זהב כמו שהוא להראות כי מה שלא נתנו נזמיהן לעגל לא הי' מפני שחסו על תכשיטיהן אלא לשם שמים נתכוונו והראי' לזה כי אז אפילו נזמים לא נתנו וכאן הביאו כל מיני התכשיטין חח ונזם וכו' אבל האנשים גם שהיו להם נזמים באזני עצמן נתביישו להביא שום מין תכשיט אלא זהב כמו שהוא ע"ד משז"ל כי הכהן גדול לא הי' נכנס בבית קדשי הקדשים ואף לא בכל ימי הכפורים בבגדי זהב שלא להזכיר עון העגל גם רמזו הנשים שבח אחר גדול כי אע"פ שהן לא חטאו בעגל אלא בעליהן רצו לתקן ולכפר עון בעליהם ויובן זה במה שנרגיש למה הזכיר פרט וכלל והי' די בשיאמר הביאו כל כלי זהב והי' נכלל בו חח ונזם וכו' והענין כי הדין הוא חמשה בקר ישלם תחת השור והנה לשור שהוא העגל נתנו נזם זהב ועתה נתנו הנזם עצמו וגם ד' מיני תכשיטין אחרי' הם חח וטבעת וכומז כל כלי זהב הרי ד' ולכן כל שאר המינין כללן בכללות אחד כי נתכוונו להיותם ה' מיני תכשיטין ואמנם מפני הבושה התחיל להזכיר החח ותיכף אחריו שני לו הזכיר הנזם שהוא העקרי ואמר כי להיות האיש הזה נדיב לב בטבע הניף חנופת זהב המשובח מכל המינין כמ"ש זהב וכסף וכו' וזו היתה עיקר הבאתו ואמנם התכלת והארגמן שהוא צמר צבוע ואינו נעשה בגד ולכן אינו נמצא ביד הכל אף שיהי' נדיב לב ולזה שינה 'בהם ואמר וכל איש אשר נמצא אתו וכו' כי הוא דבר שאינו מצוי לכלל ואמר באלו אף שהם דברים בלתי מצויים ובפרט לישראל שהיו עבדים במצרים וכל מה שהי' בידם דרך שאלה כמ"ש וישאלו ממצרים כלי כסף וכו' ושמלות גמורות אך לא תכלת וכו' ושש ועזים כי איך ישאלום מהמצריים באומרם כי הולכים כי חג ה' להם להתקשט בצמר והשש ההוא אמנם מי שנמצא אתו במקרה הביאו כלומר בעין יפה כאשר יוכלון שאת משא"כ בזהב שלא הי' רק תנופת זהב לבד לא בריבוי ולא עוד אלא שאפילו שיעור

תרומה לא הביאו רק הנפה בעלמ' עוד היו אחרים שלא הביאו זהב כלל שדמיו יקרים אמנם הרימו תרומת כסף ונחושת ובאלו הביאו תרומה שהיא יותר גדולה מן הנפה אמנם לא כענין התכלת וכו' שהביאו בשופי רב אמנם הביאו את תרומת ה' בלבד ולהיות עצי שיטים בתכלית ההרחק להמצא כמשז"ל ציווה לבניו שיטעו עצי ארזים בצאתי ממצרים וכו' לכן הזכירם אחרונים מכולן ואמר וכל אשר נמצא אתו דרך מציאה הירא את דבר ה' לשמור צוואת ימקב אביהם הביאו ולא די שלא אמר את תרומת ה' אלא שגם הוסיף לאמר לכל מלאכם העבודה לפי שמעיקרא לא נטעום אלא אדעתא דהכי ולכן כל מה שהי' נמצא אתם מעצי שטים הביאו הכל ולא שיירו מהם כלום לעצמן אלא הביאו לכל מלאכת וכו'. ועד עתה סיפר בשבח מביאי התרומה בלי שום עשיית מלאכה כלל ועתה הוסיף בשבח הנשים כי זולת מה שהביאו מכשיטי הזהב אשר להם גם הוסיפו לעשות מלאכה ממש בעניני התכלת והארגמן שהיו מביאין בעליהן וגה בזה היו שתי חלוקות יש בהם חכמת לב לטוות הצמר ההוא והשש ההם אחרי היותם תלושות מע"ג הצאן אלא שהיו לוקחות הצמר בידיהן בלבד ולא מע"ג הצאן ובזה יתורץ אומרו בידיהם טוו ללא צורך כי א"א לטוות בלי ידים אך אתא למעוטי שלא הי' עדין הצמר מחובר בצאן אלא כבר היו תלוש בידיהן ואז טוו אותו גם הי' בהם מי שנשא לבן אותנה בחכמה יותר רמה ונשאה הלא היא טוו את העיזים כי לא היו גוזזות הצמר וטוות אותו בידיהן בלבד כנז' אלא היו מניחין הצמר מחובר בעצים ובשעת הטוויה ושזירת 'החוט היו הצמר נתלש מאליו ולא מקודם ויהיו לשון נשא לא לשון נדבה אלא לשון נשיאות ותגבורת החכמהי והנה מצינו במדרש כי הי' ר"א אומר אין חכמה לאשה אלא בפלך וצריך לידע מאין דרש ענין זה והענין דהל"ל והנשים בידיהן טוו ויביאו מטוה אך אמר בלשון יחיד וכל אשה ולמטה שהיא חכמה מאוד אמר לשון רבים וכל הנשים ועוד כי למה הזכיר שם חכמת לב בענין הטויה שהיא מלאכת כל הנשים אפילו הטפשות ומכאן ילמוד כי אדרבה כוונת הכתוב להמעיט בחכמת הנשים כי אפילו האשה היחידה המעולה והחכמה שבהן אין לה חכמה רק במלאכת הטויה לבד ועדיין צריך לבאר דמאי נפקא מינה כי הכתוב אין מדרכו לספר בשום גנות ומכש"כ באלו הנשים הכשרות הטוות לצורך המשכן ולא עוד שאין לנו צורך כלל בזה אך הענין הוא כי נודע כי לא נעשה המשכן אלא לכפר על מעשה העגל והנה הנשים לא חטאו כלל בעגל ואמנם בשלמא הבאת הזהב שלהם חח ונזם וכו' מה שקנתה אשה קנה בעלה וכשל בעליהן הוא אבל אומנת המלאכה עצמה צריך שיהי' ע"י האנשים בלבד כי בעשית המלאכה נזכר בעלוי שהוא מלאכת המשכן מש"כ בהיותו זהב ממש וכיוצא בו כי עדיין ראוי למלאכת חול

וא"כ איך מלאכת הטויה נעשית ע"י הנשים לז"א דע לך כי אין לאשה שום חכמה אלא בפלך בנבד והנה הטויה אעפ"י שהיא מלאכה איננה הוראה שהיא למשכן והרי הוא כאלו הי' עדיין צמר אז ומאז והלאה שאר המלאכות יש בהן היכר והוראה שהיא לצורך המשכן כגון האריגה בעוין יריעות או בגדי כהונה כנודע כי לא היו אורגין בגד ארוך וקוצצין ממנו חתיכות ותופרין אותו אח"כ רק היו אורגין המעיל או הכתונת או החושן ואפוד כמו שהן ולכן לא הוזכרו הנשים בשום מלאכה אחרת כלל רק בענין הטויה:

והנשיאים וכו' שטעו וחשבו שלא יזדרזו ההמון עם באותו הזריזות ביום א' או בשני בקרים כמ"ש ז"ל על והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר והביאו כל הצורך לטרוח ולעשות הימנו מלאכה בהמתנה ובזמן ארוך אך אבני השוהם אם להיותן בלתי נמצאין אם לא ביד הנשיאים ואם שאין טורח במלאכתם רק לשקעם תוך משבצות הזהב וכן הבושם והשמן וכו' אין מלאכתן נעשית אלא באחרונה אחר גמר כל מלאכת המשכן ובגדי כהונה לכן לא נזדרזו להביאן תיכף אז הביאו אותם הנשיאים:

כל איש וכו' הודיע כי אלו היו הבאת התרומה בעצלות הי' משה מזרז את החכמים האומנים להתחיל ולעשות מלאכה אך כאן הי' הדבר בכ"כ זריזות מופלג כי בשני בקרים הביאו הכל כנזכר והיו משה ואתמר כנזכר בפ' פקודי עסוקים לקבל ריבוי הנדבה ההיא ולכתוב פקודי פרטיות בפרטות רב משום והייתם נקיים וכו' כנודע מפ' אלה פקודי ולכן המתין משה עד אשר כל איש ואיש ואשה לא נעדר אחד שהביא בזמן מועט מה שהיו מספיק לכל המלאכה אשר ציווה ה' לעשות והכל ביד משה לבדו הביאוהו ישראל נדבה לה' ולכן היו לו טורח רב בקבלת התרומה ולכתוב פרטים מיד כל איש ואשה כמה הביא מפני החשד ואחר שנגמרה כל מלאכת ההבאה וקבלתה וכתיבת פרטים כנזכר. אז:

ויאמר משה ראו קרא ה' בשם וכו' שהיא ענין מלאכת של ההבאה שכל המתנדב בין איש בין אשה יביא לפי שכולן הי' להם חלק בתרומת המשכן לכפר על עון העגל וגם לשיהיו לכל א' חלק בהשראת השכינה במשכן אבל במלאכת המשכן לא ניתן רשות לכל מי שיבא לעשות אף אם יהיו אומן בקי. וטעם הדבר סוד גדול כי לא תשרה שכינה רק על כוונה איך הם כדוגמת משכן העליון השמימיי וא"כ צריך לבחור אנשים ראויים לכך בב' תנאים הא' שיהי' אומן גדול חכם בקי בתכלית והב' שיהי' חכם גדול בכוונת מחשבת הרמזים כנ"ל ולכן לא הכל ראויין למלאכת המעשה הנז"ל ולכן הודיעם גם כי ימצאו בישראל אנשים משני התנאים הנ"ל לא כולן שווין אך ראו מה שאני אומר כי שנים בלבד הם היושבים ראשונה במלאכות ולהם לבדם קרא ה' בשם ואין בהם פקפוק הלא הוא בצלאל ואהליאב אכן שאר החכמים לא נקראו ממש מפיו ית' אמנם נטפלו

לאלו השנים וז"ש ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב וכו'. והודיע כי גם. בשנים הנ"ל יש בהם הפרש כי העקרי הוא בצלאל וז"ש ראו קרא ה' בשם בצלאל והנה הל"ל דעו ולא ראו אך הכוונה לאמר מה שנודע על אשר שם שמות בארץ וכשתסתכלו בשמו תראו ממש ראי' גמורה כי כן הוא כי הרי קרא ה' את האיש הזה בשם הזה בצלאל הוא ראוי לעשות המשכן שהוא ית' ישב בצל המשכן ההוא וזהו בצלאל בצל אל גם אביו נקרא אורי ע"ש המנורה המאירה לכל העולם בסוד ה' אורי וישעי בן חור כי תרגום לבנון חיוור הוא המשכן הנקרא לבנון המלבן עון העגל כמ"ש אם יהיו חטאיכה וכו' גם ראש שבטו הוא יהודה היא אותיות ד' אותיות הוי"ה כי משבטו יוד מי שישרה שם הוי"ה במשכן:

וימלא אותו לבד בכל הפרטים האלה הלא הי' רוח אלהים אשר האלהים עצמו כתיב בו ה' בחכמה יסד ארץ וכו' וכמו כן הי' יודע בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ בחכמה ובתבונה ובדעת וכיוצא בהם עשה המשכן בסודות ורמזים ההם והרי יש בו התנאי הא' בשלימות התנאי השני שהי' ממולא בכל מלאכה אומנות גשמי בכל מיני מלאכות גשמיות אין כמוהו, וביאר התועלות הנמשכות מהם הלא הם ולחשוב וכו' כי בקרבו אל המלאכה לעשותם הנה בתחלה הי' חושב המחשבות הרמזים הצריכי' אל המלאכה ההיא ואח"כ הי' עושה המלאכה במעשה וז"ש לעשות בזהב וכו' וכפי זה אין לימר לעשות מזהב אלא בזהב כי המחשבה הנ"ל היתה שורה בזהב ההוא ואז הי' מביאו לידי מעשה וכן בשאר המלאכות היתה קודמת המחשבה וז"ש ובחרושת וכו' מלשון מחשבה כמו אל תחרש על רעך רעה כי תחלה הי' חושב הכוונה והרמז בענין אותה האבן או העץ כדי למלאת אותה אח"כ במעשה ונמצא כי כאשר היו מכין עצמו לעשות מעשה כבר הקדים אליו המחשבה הנ"ל וז"ש לעשות בכל מלאכת מחשבת ולזה לא אמר ובמלאכת אבן וכו':

ולהורות וכו' לא די כי היתה חכמה זו במה שהוא עושה לעצמו כי גם נתן בלבו חכמה ללמוד וללמד ולהורות לאחרים שיהיו כמוהו בשני התנאים הנזכרים ולזה לא אמר וללמד אלא ולהורות כי סובל שני הפירושים ללמד האומנות עצמו וגם להורות הוראות הרמזים והמחשבה הנ"ל, ואמנם עם היות כי גם אהליאב היתה בו ג"כ ענין שלימות הנ"ל בשני התנאים הנ"ל וגם ללמוד לעצמו ולהורות לאחרים ולא יצטרך אל בצלאל שילמדהו כמו שהם מלמדין לאחרים אמנם עכ"ז יתרון יש לבצלאל כי הוא העיקר ואתו טפילה לו הוא אהליאב כי גם ששניהן שוין רבנים מלמדין לזולתם אבל בצלאל יותר ממולא. מעט כנזכר ואמלא אותו וכו' וגם כי לו בלבד קרא בשם כנ"ל. וביאר הטעם למה גם

אהליאב לא הי' צריך שילמדהו בצלאל והנה הוא כי גם שמו מוכיח עליו אהליאב אה"ל אב"י כי הוא. ראוי לעשות אוהל מועד לאבינו שבשמים ונודע כי בעון העגל נתמוטט העולם לנפול וע"י המשכן הנעשה לישראל אחים להשי"ת כמ"ש למען אחי וריעי וכו' נסמך העולם הנופל וז"ש בן אח"י סמ"ך ולולא המשכן היו ראויים ישראל להיות נדונין במעשה העגל וז"ש למטה דן ולסיבה זאת הושוה אל בצלאל. וז"ש מלא אותם בהשואה אחת חכמת לב לעשות הם בעצמן כל מלאכת המעשה כל מלאכת חרש וכו' והיו עושי כל מיני מלאכת מעשיות וגה חושבי מחשבות של הרמזים והסודות כנ"ל ואמר כי גם להורות נתן בלבם לאחרים וז"ש ועשה בצלאל ואהליאב הם בעצמן וגם כל. איש חכם לב שלמדו מהם כנ"ל. ולהודיע כי כל איש חכם לב הי' בכח מה שלמדו מהם לזה לא אמר ועשו שהי' חוזר גם אל כל איש חכם לב רק ועשה כי בצלאל לבדו הוא העיקר המעשהה והשאר טפלין לו כי למדו ממנו והרי זה בענין המעשה וגם בענין המחשבה כנ"ל וז"ש לדעת לעשות כי נתן להם תחלה חכמה ותבונה בהמה עצמן לא במלאכות רק לדעת בידיעת המחשבות והרמזים עצמן שהם חכמה ותבונה בבחינת עצמם בלבד לא בענין צורך המעשה ומשם נמשך גם לעשות את כל מלאכת וכו' וכל זה נרמז במלת בהמה שהוא מיותר:

ויקרא וכו' תחלה רצה משה לספר בשבחם כפי מה שהוא. ולכן דיבר עם ישראל לבדם, כי אין מזכירין כל שבחו של אדם בפניו ואח"כ שלח אחריהם וז"ש ויקרא משה אל בצלאל וכו' ובזה יובן מה שלא אמר ויאמר משה אלא ויקרא משה כי שלח שליח לקראם מבתיהן ולחזק הענין ג"כ לא אמר לבצלאל אלא אל בצלאל כי לא קרא אותו עצמו אלא קרא אל השליח בסיבת בצלאל:

ויקהל משה וכו' יש להקשות הא' למה היתה הקהל הזה בפר' הזה משא"כ בשאר פרשיות, ב' מאי אל כל עדת, ג' אומרו אלה הדברים מה הם אם הם ענין המשכן הכתוב אח"כ למה הפסיק עתה בענין השבת ואם הוא ענין השבת איך אמר אלה הדברים ואינם רק דבר א' כל העושה בו מלאכה יומת ועוד איך אמר לעשות אותם וענין מלאכת שבת אינה עשייה אלא שמירה ממעשה, ד' מהיכן תיסק אדעת לאהור מלאכה בששת ימי החול שיוצרך להתירה ששת ימים וכו' והרי שבת עצמו הוא חידש לאסור בו מלאכה, ה' דהל"ל יעשה ולמה כתיב תעש"ה, ו' מה ענין קדש ושבת שבתון, ז' אמאי נקט לא תבערו יותר משאר מלאכות ובכלל היתה כמשז"ל, ח' כי מאחר שהיו נקהלים כבר מה צורך לחזור שנית ויאמר משה אל כל עדת וכו', ט' למה אמר זה הדבר וכו':

והביאור הנה לכאורה נפרשהו ע"ד רז"ל שאמרו שציוהו השי"ת למשה שיקהיל קהילות לישראל שיהיו דורשים בענינו של יום הלכות בשבת לדרוש וכו' מכאן אמרו משה תיקן להם פסח בפסח וכו' זה אמר כי בתחלה עשה משה כאשר ציווהו ה' ויקהל וכו' והכוונה היתה לדרוש להם בענינו של יום הלכות שבת והם ההלכות אשר יכתוב עתה ששת ימים תעשה וכו', וגם הודיענו הכתוב כי בהקהל הזה ציווה ג"כ משה לישראל שיעשו גם הם כמוהו להקהיל ולדרוש בכל שבת ובכל מועד וז"ש אלה הדברים ר"ל אלה הדברים שאני עושה עתה הקהל ודרשות הלכות רבות של שבת ומועדים כך ציווה ה' לעשות גם אתם אותם כמוני וביאר אימתי יעשו כן ואמר כי הלא בששת ימי החול אי אפשר לעשות כן כי הרי תיעשה בהם מלאכה הצריכה לכם ואלו אמר הי' יעשה נראה שמצווה להם לעשותם והנה אינו מצוה אלא רשות ולז"א תיעשה ואמנם ביום השביעי ראוי שיהי' לכם קודש ר"ל קדושת עסק התורה בהקהל ודרשה כנזכר לפי ששבת שבתון הוא לכם מכל מלאכה ואפילו 'מלאכה קטנה של הבערת אש מועט להתחמם כנגדו אסור וכיון שאתם שובתים ובטלים תוכלו לעסוק בתורה ביום השביעי, ולהיות כי אין דבר זה מסור אל העם רק אל חכמי הדור כי הם הדורשים לז"א אל כל עדת הם הסנהדרין שעליהם כתיב ואם כל עדת בני ישראל ישגו וכו' ולשלא נאמר כי לסנהדרין גדולה לבד הזהיר ולז"א אל כל עדת לרבות כל חכם פרטי שיש צבור ידרוש להם כנ"ל באופן כי אלה הדברים חוזר אל ההקהל לדרשת איסור המלאכות וההלכות ואח"כ הוצרכה אמירה שנית וגם זה הדבר וכו' להפסיק בין ענין ראשון לענין המשכן שלא יובן שהכל ענין אחד כמו שהקשינו בקושייא ג':

או ירצה ע"ד רז"ל באופן אחר וזה כי הם שרשו שהקדים ענין שבת לענין המשכן לאמר שאין מעשה המשכן דוחה שבת וזה ענינו הנה להיות כי כל תכלית האמירה הזאת אינה אלא לצורך המשכן לכן הוצרך הקהל ולא עוד אלא גם לנשים וז"ש ויקהל משה אל כל עדת וכו' כדי להזהירן על נדבת המשכן ותרומתו לאנשיה ונשים כנודע גם בזה יתבאר מה שאמר הדברים בלשון רבים וז"ש לשון עשיה לעשות אותם כי מעשי המשכן רבים הם וטרם כל דבר הזהירם כי גם אשר בא עתה להקהילם על ענין נפלא כזה להשרות שכינה בתוכם ומהראוי למהר ולהחישה מעשיהם כל האפשר ובפרט כי מעשיו רבים למאוד וא"כ מוטב לחלל שבת כדי להשרות השכינה המצוה על שמירת שבת לז"א ששת ימים לבד אני מצווה אתכם על מלאכת המשכן ולכן הוצרך להזכיר מלאכת ימי החול אך ביום השביעי וכו', ואגב אורחי' הוצרך ג"כ לתת טעם אל הנז"ל למה לא יזדרזו במהירות מלאכת המשכן אף בשבת ולכן אף כי אומרו ששת ימים הוא ציווי עכ"ז הוציאו בלשון

רשות תעשה כלומר הנה אל תחשבו כי מלאכת המשכן אתם הם העושים אותה כדי שתצטרכו למהר ענינה אמנם תיעשה המלאכה מאליה כמ"ש והבית בהבנותו מאליו נבנה א"כ אינכם צריכים לחלל שבת עליה למהר מעשיה ואם אני מצווה אתכם על מעשיהו אינו רק להראות נדבותיכם וכוונתכם הטובה כמו שיתבאר, וביום השביעי וכו' כבר נתבאר שאמר זה לשלא יעשו מלאכת המשכן בשבת כי מאליה נעשית וא"ת גם אם תרצת שאין צורך אל השבת למשכן ומה הפסד יש בעשיית מלאכה בשבת לז"א דע לך כי גם ענין השבת עצמו הוא ענין מעולה שקול כמעשה המשכן אשר יש בו השראת השכינה הלא היא כי בכל שבת יהי' לכם קודש בהויה גמורה שורה עליכם קדושתו ית' בסוד תיספות נשמה וכמ"ש ויברך אלקים את יום הז' ויקדש אותו א"כ בלי משכן חל עליכם קדושת שכינתו ית' וכיוון שכן הוא ראוי שכמו שלהשרות שכינה במשכן צריך לעשות מלאכתו גם להשרות קדושתו ביום השבת תהי' ע"י עשי' ממש ביום השבת תמורת מעשה המלאכה של המשכן, ועניני נחלק' לג' בחי' הא' היא לעסוק בתורה ביום השבת כדי לקנות בלבבכם אמונות שלימות בחידוש העולה והשגחתו ית' כנודע מפסוק כי ששת ימים עשה ה' וכו' וז"א יהי' לכם קודש יכלול אל עסק קדושת התורה ואל קדושות המחשבות כנ"ל והב' היא לענג את יום השבת בכל יכולתו בתענוגים של מאכלים וכסות יקרהו ז"ש שבת שבתון לה' להורות כי בו שבת ממלאכתו וע"כ אתם מתענגים יום זה משאר הימים הג' הוא לשבות ממלאכה ע"ש ויכל אלהים ביום השביעי מכל מלאכתו וכו' וז"ש כל העושה בו מלאכה יומת, וא"ת כי כל מלאכות ראוי לאסור מטעם הנ"ל ואמנם הבערת אש וזולתה שהם לצורך תענוג השבת לבשל ולאפות ראוי להתירה לז"א לא תבערו אש וכו' וזה ביום השבת ואם לצורך תענוגי שבת יכולין אתם להכין מע"ש כמו שציוותי והי' ביום השישי והכינו וכו' ועתה חזר לפרש במה שבארנו במלת תיעשה כי מלאכת המשכן מאליה נעשית וז"ש כל נדיב לב וכו' וכן לקמן כל אשר נשאו לבו לקרבו אל המלאכה לעשות אותה כלומר כי אין תכלית צורך ממעשיכם רק להורות נדיבות ונשיאות לבבכם כי המלאכה מאליה נעשית כנ"ל:

או ירצה במה שנבאר טעם אל סמיכות אלו הפרשיות וזה כי בפ' תשא סיפר עון העגל כי עצום הוא ומעולם לא חשבו לא משה ולא ישראל שיכופר להם כלל ועתה אחר אשר הקב"ה אמר למשה שיכפר להם רצה משה להראות את ישראל כי כך הוא בלי ספק ולכן עתה הקהל כולם יחד לשמוע בשורה טובה הנפלאה הזאת כי תועלת כפרה זו שוה לכולם אנשים ונשים וטף תמורת מה שאמר תחילה ואמחה את שמם מתחת כל השמים ואמנם הכריח להם כפרה זו מענין אשר נצטווה על מעשה המשכן אשר תכליתו הוא

לשכון בתוכם ואין הוראה גדולה מזו, ואמנם קודם לכן צריך להראות בעצמיכם קבלת אלהותו תמורת מה שכפרתם בו ועשיתם העגל וזה יהי' ע"י שמירת שבת המורה על אלקותו ית' כי ששת ימים עשה וכו' ואחר שיראה כי חזרתם לקבל אלהותו ית' על ידי שמירת שבת כנ"ל אז אצווה אתכם על המשכן ועתה נבאר הפסוקים עצמן אמר ששת ימים וכו' ירצה ראו גודל מצות השבת כי בשכרה ששת ימים תיעשה כל מלאכתיכם ע"י אחרים כדי שיהי' לכם פנאי ויכולת לשביום השביעי יהי' לכם קודש, ויאמר משה אחר שהקדים ענין שבת הזכיר מלאכת המשכן והנה יש לדעת מה זה נזכר מעשיהו ג"פ הא' בפ' תרומה כשצווהו ה' למשה והב' בפרשה זו כשדיבר משה עם ישראל כמ"ש ויאמר משה וכו' הג' כפ' זו ובפרשת פקודי בענין סיפור מעשה המשכן והקמתו, ויתכן שירמוז אל המשכן ומקדש ראשון ומקדש שני כי שלשתן ע"י בני ישראל אך האחרון יהי' מעשה ידיו ית' כנודע ויתכן כי גם רז"ל נתכוונו לכך פ' שמות רבה פל"ז וז"ל ועשו ארון מה כתיב לעיל ועשו לי מקדש וכו' אמר הקב"ה לישראל אתם צאני וכו' עיי"ש:

ויקהל וכו' קשה דהל"ל זה הדבר כמ"ש חח"כ ויאמר משה וכו' זה הדבר וכו' כי ענין שבת אחד הוא, גם מה שנודע כי כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים, ג' כי דיני שבת הם לאווין ואין בהם קום עשה כי אם זכור בפה ואיך אמר לעשות אותם, ד' מה מצוה יש לעשות מלאכה בששת ימי החול, גם דהל"ל תעשה ומאי תיעשה, וא"ו מה צורך לפרע לא תבערו אש מכל מלאכות שבת, ז' כמה פעמים נאמרו עניני שבת בלי הקהלת עדת בני ישראל ומה סמוכות ענין שבת לענין המשכן, התשובה כי שבת שקולה כתרי"ג מצות וכמ"ש אשרי אנוש יעשה זאת כמ"ש וזאת התורה וזהו שאמר אלה הדברים כי כל דברי התורה כלולים בשבת, עוד יש לאמר כי אלה פסל הראשונים בהשתחויה לזנבות וכו' במעשה העגל ודברי שבת כנגדם לכפר עליהם כי הוא קבלת אלהותו שברא שמים וארץ וביום השביעי שבת, עוד יש לומר על דרך העושה מצוה א' קונה לו פרקליט א' כי בורא מלאכים ממש ואין בשבת מצות עשה זולתי זכור בפה ואמר כי אעפ"י שהם דברים היוצאים מן הפה בקידוש ויכולו הנה יחזרו להיות עשיה וז"ש העשות אותן עצמן ע"ד בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם שהם המלאכים וכמ"ש בספר הזוהר על ועשיתם אותם, עוד יש לומר כי ההקהלה היתה עיקרה להודיע ענין המשכן והנדבה המוכרח להקהילם על זה ואגב זכר ענין השבת וז"ש אלה הדברים שבת ומשכן ובבואו לענין המשכן לבדו אמר זה הדבר לשון יחיד והטעם כי ב' מצות אלו הם לכפר עון העגל ולכן היו בהקהל לכפר על ויקהל העם על אהרן ושבת הוא האמנת אלהותו ית' היפך ענין העגל גם המשכן כתיב בו ושכנתי בתוכם היפך עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו,

ועוד יש לאמר כי לכפר על אלה אלהיך ישראל אמר אלה הדברים אשר ציווה ה' כי הוא אלהינו וכנגד קום עשה לנו אלהים אמר לעשות אותם, עוד יש לאמר כי הוצרך לאמר אלה הדברים להודיענו מספר מלאכות שבת שהן ט"ל כמנין אלה וג' אותיותיו וכמו שנבאר טעם וסך הזה, עוד יש לאמר כי בא להודיענו כי על השבת מתקיים כל מעשה בראשית שנאמר בהם אלה תולדות השמים והארץ וכנגדו אלה הדברים ורמז כי התולדות ההם הם תיהו הנרמז בר"ת תולדות השמים והארץ לא יקויימו כי אה בשמירת שבת וז"ש לא תוהו בראה לשבת יצרה קרי ביה לשבת יצרה ולכן במלת בראשית נרמז מלת יר"א שב"ת שבשביל כך ברא אלהים את השמים וכו', ולפי שענין השבת והמשכן קשורים יחד לכפר על העגל לכן אגב אורחיה נרמז מלאכת המשכן בשבת וז"ש ששת ימים תעשה מלאכת המשכן כי היא מצוה ולפי שנעשית מאליה כמ"ש והבית בהבנותו אמר תיעשה מלאכה אך ביום השביעי אסור לעשות מלאכת המשכן לפי שיהי' לכם קודש קדושת נפש יתירה וז"ש לכם ממש ונמצא כי הנה שבת לכם ושבתון גם לה' ואמנם יש מלאכת הקרבנות והם דוחין שבת וז"ש לא תבערו אש בכל מושבותיכם אבל במקדש חובה לבער אש המזבח:

סליק פרשת ויקהל:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת פקודי:

אלה פקודי וכו' כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים וכאן ימשוך הכתוב את דרכו שבכל הפרשיות הנ"ל כי לא רצה הקב"ה לקבל נדבה מיד הערב רב לפי שעשו את העגל וז"ש אלה הם פקודי המשכן שנתנדבו בני ישראל אמנם פסל נדבת הערב רב כי לא התפקדו בתוך בני ישראל מצות נדבת המשכן וביאר סיבת הפיסול הנ"ל ואמר משכן העדות כי הנה ענין עשיית המשכן הי' להיותו עדות לישראל שהקב"ה מחל להם עון העגל וזה בראותינו שאחר העגל בא והשרה שכינתו בתוכם כי לכן נקרא משכן העדות וזה הי' בזכות האבות כמ"ש זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך וכו' ובפרט כי ישראל עונם קל כי לא עשו העגל רק שתקו ולא מיחו משא"כ בערב רב שאין להם זכות אבות וגם כי עשו את העגל ממש לכן לא נתכפר להם ולא לקח מידם מאומה לנדבת המשכן. או ירמוז באומרו משכן העדות כי הלא הוא נקרא משכן העדות על שם שהוא עדות לישראל שהקב"ה השרה שכינתו בתחתוניה ואין עדות זו גמורה אלא לישראל החונים סביב של המשכן ג' רגלים לכל רוח ורואין בעיניהן בהעלות הענן ובחנותו על האוהל משא"כ בערב רב שהיו חוץ לענני כבוד כנודע ובפרט שהיו מרוחקין

מאוד מן המשכן שיעור י"ב מיל שהוא מחנה ישראל כנודע נמצא כי פסל את הערב רב מעדות זו ולכן לא לקח מאתם נדבה למשכן כלל:או ירמוז באומרו משכן העדות אל מש"ה ירושלים הבנויה כעיר שחוברה וכו' ירצה כי ירושלים הארציית לפעמים היא חריבה בעוה"ר אבל ירושלי' העליון נקרא' ירושלים הבנויה כי תמיד היא בנויה ואין בה חורבן ח"ו והנה אותה הבנויה העליונה היא מכוונת כנגד ירושלים התחתונה הנקראת עיר ארציית וז"ש כעיר שחוברה לה יחדיו לעליונה כנגדה מעשה כאלו הם יחדיו כעיר אחת וסיבת היותם מכוונין יחד הוא לפי ששם עלו השבטים יחדיו שבטי יה אחר פטירתם וע"כ הם עדות לישראל בניהה התחתונים כשנכנסים גם הם בירושלים של מט.ה להודות לשם ה' הנראה אליהם בג' רגלים ולכן נתחברו יחד זו כנגד זו והנה מה שקראם שבטי יה הוא ע"ד משז"ל על הראובני השמעוני כי חתם שמו י"ה בכל השבטים להיות עדות לישראל שאין בהם פסולת וז"ש אלה פקודי' המשכן מבני ישראל יען היות המשכן היה התחתון מכוון כנגד משכן העליון הנקרא משכן העדות כנזכר על שה שהוא עדות לישראל שאין בהם פיסול והם שבעי יה כנזכר משא"כ בערב רב הפסולים ולכן אלה פסל את הערב רב, וא"ת ומי עלה לנו השמימה לדעת כי אין פיסול בבני ישראל לז"א אשר פוקד על פי משה בפ' במדבר סיני ושם נאמר הראובני הגדי השמעוני בהיותם נפקדים ע"פ משה שנאמר בו ואתה תחזה ברוח הקודש ושם נודע לו בנבואה שאין בהם פסולת ולכן קראם הראובני וכו' בחותם שה י"ה כנזכר וכמו שאז פקדה וידע כי כולם כשרים כך עתה לא קיבל נדבה לפקודי המשכן רק מאותם עצמם נמצא כי המתנדבים והנדבה הכל פוקד על פי משה נביא אמת ברוח קדשו ית', וא"ת איך תאמר כי לא רצה לקבל נדבה למשכן מיד הערב רב להיותם פסולים כי כפי זה ראוי שיקבל מיד הלויים שהם יותר מיוחסים מבני ישראל והנה מצינו כי הלויים לא התפקדו בבני ישראל בעת שהרימו תרומת השקלים לצורך אדני המשכן לז"א עבודת הלויים ירצה כי ישראל יען חטאו במעשה העגל הוצרכו להתפקד לתת את תרומת ה' הם השקלים לצורך אדני המשכן לכפר על נפשותה מחטא העגל כמבואר אצלינו בפ' כי תשא אך הלויים לא חטאו בעגל לא הוצרכו לכפרה כלל ולכן לא נתנו שקלים לנדבה ההיא ולא די שלא הוצרכו לכפרה אלא גם בחר בהם ה' ולקחם לעבוד את המשכן כמ"ש כי בו בחר וכו' לשרתו וכו' משא"כ בישראל נמצא כי הערב רב שחטאו במעשה לא נתכפרו כלל ולא לקח מידם נדבה למשכן וישראל שחטאו חטא קל כנ"ל שלא מיחו נתנו נדבה ונתכפרו אבל נתרחקו מעבודת המשכן בגופם והלויים שלא חעאו כלל לא הוצרכו לנדבה ולכפרה ועוד שנכנסו בעבודת המשכן וזה יורה חיבה יתירה לאין קץ

וז"ש משכן העדות הוא עבודת הלויים כנ"ל ולא מנדבת הלויים:או ירצה אלה פקודי וכו' ירמוז אל מה שמנע השי"ת מלפקוד את ישראל כמו שאירע לדוד המע"ה וכמ"ש כי תשא וכו' ונתנו איש כופר נפשו ולא יהי' בהה נגף וכו' ואמנם גם שיש קצת תקנה בנותנם כופר נפשו אך היותר טוב הוא שלא יפקדם כלל האמנם פקודתם לצורך תרומת המשכן יש בה שבח ונצטוה משה עליה וז"ש אלה פקודי המשכן שנפקדו לצורך תרומת המשכן או לצורך תמידי קרבן המשכן היתה פקודה טובה ופסלת' את השאר הפקידות כולם אף אם יתנו כופר נפש כנ"ל, וביאר כמה מעלות שנמצאו בפקודה זו המשובחת כי היא לצורך מלאכת עבודת הקודש משא"כ בשום מלאכה אחרת כי מכל הצדדים יש בה שבח אם הפקודים שמהם ליקחה הנדבה לצורך המשכן הזה הנה הם אלה פקודי המשכן בני ישראל המיוחסים מכל שבעים אומות וגם המלאכה עצמה הנה היא משכן העדות ר"ל שנעשה להשיב בתוכו לוחות העדות שירדו מן השמים ואם הפוקד אותם הנה אשר פוקד ע"פ משה מובחר הנביאים ואם בענין עבודת המלאכה הזו הנה נעשית ע"י הלויים אשר בם בחר ה' מכל ישראל וז"ש עבודת הלוים ואם הגזבר הממונה בכל גביה זו ובמשרתים העובדים הלא הוא ביד אתמר בן אהרן הכהן ואם האומנים העושים מלאכה זו הלא הוא בצלאל המיוחס משבט יהודה מצד אביו והוא מצד האם בן בנה של מרים הנביאה אחות אהרן ומשה והגם שאתו עמו הי' אהליאב משבט דן מבני משפחות הנה טפל לו הי' וז"ש ואתו אהליאב ולא עוד אלא כי שמות שניהם יוכיחו על המלאכה שנבחרו לכך משמת ימי בראשית הא' נקרא בצלאל אותיות בצל אל כי ידע לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ להיותם צל אל האל ית' וידע לעשות אותו המשכן הקדוש שבעבורו הניח הקב"ה שמי קדשו וירד לשכון באותו צל של המשכן ההוא והב' נקרא אהליאב אותיות אהל אבי ר"ל שידע לעשות אוהל מועד לשכון בו אבינו שבשמים כמ"ש כי אתה אבינו ולהורות גדולת חכמת בצלאל אמר:ובצלאל וכו' ירמוז אל משז"ל כי הסכימה עתו אל מ"ש הקב"ה למשה בסיני הגם שלא דיבר עמו ומשה ששמע שכח בענין ההקדמה עשיית המשכן אל הארון וכלים וכו' וז"ש ובצלאל וכו' עשה ר"ל מדעתו את כל אשר ציווה ה' את משה בהר סיני ולא את אשר ציווה אותו משה כנ"ל. ואמנם כוונתו ית' לבחור את בצלאל ואהליאב הי' להורות את בני ישראל כי כולן שווין לפניו לטובה כקטן כגדול ולא יתגאה זה על זה בן הגבירה על בן האמה כי המשכן קדושתו בחר לעשייתו בשני האומנין הגדולים שבכל החכמים העושים מלאכת הקודש הא' בצלאל משבט יהודה ראש כל הרגלים והשני אהליאב למטה דן האחרון שבכל הרגלים מאסף לכל המחנות ואהבתו את כל ישראל היא תמימה בלי שום שינוי

אלא בהשוואה אחת:או ירצה אלה פקודי וכו' בא ללמדינו כמה צריך האדם להתנהג בנאמנות ולהיותו נקי מה' לישראל אע"פ שהוא אדם גדול עד כי לכן ארז"ל אין קופה נגבית אלא בשנים וז"ש אלה פקודי ירצה בא ולמד מאלה פקודי המשכן ותשא ק"ו לשאר הפקודים והגביות כי הנה אלה פקודי וכו' אשר נענו לתת השקלים לצורך אדני המשכן הנקראים משכן העדות יען כי כאשר שכח משה האלף ותשעה שקלים יצאה בת קול במשכן ההוא והעידה עליו ואמרה ואת האלף ושבע המאות וע"ה עשה ווים לעמודים ולכן נקרא ג"כ משכן העדות ועם היות אשר פוקד ע"פ משה רועה נאמן לא היו מספיק עד שיצאה בת קול כנ"ל וגם זה לא הספיק אלא שגם היו מספר הפקודים ההם והתרומה ההיא ביד אתמר וכו' כדי שיהיו שנים בענין גביית קופת הצבור כנז"ל. ועוד זריזות יתירה היתה כי משה הי' פוקד אותם ואתמר הי' מקבל תיכף השקלים מיד הנותנים לבדו וז"ש אשר פוקד וכו' ביד אתמר להיות כי צריך זריזות ונאמנות יתירה בענין גביית הצדקה וחילוקה וק"ו ילמדו שאם הגבאים של הדורות שאינם בערך יתושים לפני משרע"ה שלא יהיו פחות משנים ובזהירות וזריזות יתירה לאין תכלית גם ראי' לזה מענין האומנים כי כמו שהגביה והפקידה לא נעשית ע"פ משה לבדו ונצטרף עמו אתמר כן בענין עשיית מלאכת המשכן עם היות שבצלאל היו המובחר לאלהיו כמ"ש ראו קרא ה' בשם בצלאל וכו' עם היות כי הוא לבדו עשה את כל וכו' ולא הי' צריך אל אהליאב עכ"ז צירף עמו את אהליאב להיותם שנים ולא יחשדום וז"ש ואתו אהליאב כלומר לצורך היותו שני עמו נתחבר אליו אהליאב שיהיו שנים כנ"ל ומזה תקיש לכל גביות הציבור כנ"ל:כל הזהב העשוי וכו' אחר שנתבאר כי בא הכ' להודיע כי לא רצה הקב"ה לקבל נדבה מיד הערב רב להיות מלאכת המשכן בתכלית השבח והקדושה כי לכך נקרא משכן הטדות כנ"ל עתה חזר להודיע ענין הנסים שאירעו בו כי זה הוראה לרוב קדושתו הא' הוא להיות מלאכתו נעשית מאליה כדרך שארז"ל על תיעשה המנורה מאליה וכן והבית בהבנותו מאליו וז"ש כל הזהב העשוי למלאכה והל"ל כל הזהב שעשו במלאכה אמנם אמר כי הזהב הזה היו עשוי מאליו בטרם יבא לגדר מלאכה וגם נס אחר כי הנה ראינו כי הזהב והכסף והנחושת היו בצמצום גמור ולא פחתו ולא הותירו כלל שום מין משלשתן ממה שהוצרך למלאכת המשכן והסיבה הי' להורות כי היא מלאכת קודש וז"ש למלאכה למלאכת הקודש. וביאור הכתוב כך הוא כל הזהב שהוצרך להעשות בו מלאכה הנה להיותה מלאכת הקודש הי' בה די וסיפוק מצומצם כשיעור מה שהי' הזהב בעת התנופה כשהביאוהו וז"ש ויהי זהב התנופה ובזה יתורץ מה שהתחיל בעשיה וסיים במה שהי' בעת התנופה וכן וכסף להיותו מפקודי העדה הקדושה ולא מערב רב

בא בצמצום כי ויהי מאת ככר הכסף שהיה בעת התרומה הספיק לצקת מהם את אדני הקודש ככר לאדן ואת האלף ותשעה הנותרים הוצרך לעשות ווין לעמודים בצמצום גם הנחושת כמו שהי' בעת התנופה הספיק וז"ש ונחושת התנופה וכו' ויעש בה וכו' וזו הוראה נפלאה לקדושת מלאכת המשכן ונכן לא רצה שישתתפו בו הערב רב כנ"ל, והנה כפי זה יקשה עלינו מ"ש הכתוב והמלאכה היתה דיים וכו' והותר אמנם ביאורו כך הוא כפי מה שפרשנו כי הכתוב עצמו מספר הנס הנ"ל הלא הנה כי ב' מלאכות היו שם מלאכת הבאת הנדבה ומלאכת עשיית המשכן כי גם ההבאה מלאכה נקראת כמ"ש אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש והיא מלאכת ההבאה כנודע ואמר כי הנה המלאכה הראשונה שהיא הבאת הנדבה היתה מספיק והיו דיים לכל מה שנצטרך למלאכה השני של המשכן לעשות אותה בצמצום גמור ואיך הי' הדבר לז"א והותר כלומר האמת היא שלא הביאו בצמצום שוה לגמרי כי זה לא יתכן אמנם הביאו פחות ממה שהי' צריך אלא שלהיותה מלאכת הקודש כנזכר בפסוק עצמו לכן שרתה ברכה בנדבה ההיא וגם כי היתה מועטת הותירה ממה שהיתה חסירה ועם זה הספיקה והיתה דיים בצמצום למה שהיו מוכרח כי אין תועלת במה שיותר מן הצורך וז"ש והיתה דיים בצמצום ע"י שהותירה ממה שהיתה בעת ההבאה ובזה יתורץ מה שהזכיר ב' פעמים מלאכה וגם אומרו לעשות אותם במלאכה השנית וגם כי קשה דידי' אדידי' כי תחלה אמר והיתה דיים ואח"כ אמר והותר והל"ל והמלאכה הותירה ועוד כי במלאכה השנית הוסיף מלת כל, אמנם באורו כך ומלאכת ההבאה אע"פ שלא היתה מלאכה גמורה כי לא הביאו כל הצורך כי לכן לא נאמר בה כל עכ"ז היתה דיים וסיפק לכל המלאכה לגמור כולה בענין מלאכת העשייה וז"ש לעשות אותה ומהיכן הי' זה מפני שהותירה בעת העשייה ממה שהיתה בעת ההבאה וז"ש והותר ועל ידי כן היתה דיים בצמצום וזה ג"כ נתבאר למעלה בפסוק כל הזהב וכו' כי גם בו נזכר ב' פעמים מלאכה וכן בראשונה לא אמר לכל ואח"כ בשנית אמר לכל וגם כי בשנית אמר הקודש משא"כ בראשונה ואמנם רמז אל האמור כל ריבוי הזהב שראינו שהספיק להיות עשוי למלאכה לא מפני שבשיעור ההוא היתה בשעת ההבאה כי פחות הי' אמנם מה שהספיק הי' להיות המלאכה ההיא מלאכת הקודש וכן שרתה בו ברכה אמנם בשעת התנופה לא היו כ"כ שיספיק כי והלא ויהי זהב התנופה ירצה בשעת התנופה כנ"ל כ"ט ככר וכו' וראינו כי נתברך ביותר והספיק לכל המלאכה:או ירצה כל הזהב שהביאו שהי' ראוי לעשות ממנו מלאכה אך לא לכולה עכ"ז הסיפוק לכל המלאכה וזהו לסיבת היותה קודש כנ"ל:ויכס הענן את אוהל מועד וכו' ראוי לעורר למה פעם קוראו אוהל מועד ופעם משכן בכל אלו הכתובים הולך ומדלג

מזה לזה ובפרט כי בתחלה הזכיר הענן על האוהל מועד וכבוד ה' אצל המשכן ואח"כ חזר ואמר ואם לא יעלה הענין מעל המשכן וכן כי ענן ה' על המשכן, ב' מלת את המיותר באוהל מועד ואת המיותר באוהל מועד ואת המיותר במשכן מה בא לרבות, ג' כי הי' די באומרו ולא יכול משה לבא באהל מועד ותו לא כי הטעמים כבר נתבאר בפסוק שקדם ולמה חזר להזכיר שטעמי' כי שכן עליו הענן וכו', ד' אמאי לא קאמר ולא יכול משה לבא אל המשכן ובפרט כי הביאה העקרית היא במשכן ולא באוהל מועד כמו שיתבאר בתירוץ, ה' מה צורך עתה להזכיר ענין המסעות כי בהעלות יסעו וכו' ואם לא יעלה לא יסעו כי מקומו הוא בפ' בהעלותך, ו' אומרו עד יום העלתו הוא מיותר, ז' מלת יום היא מיותרת והל"ל עד העלתו, ח' מלת כי שהיא נתינת טעם אל האמור היא ללא צורך כי כבר הוזכר למעלה. ענין זה אם יעלם ואם לא יעלם, ט' אומרו ואש תהי' לילה בו ללא צורך להזכיר במקום הזה' ובפרט כי כבר נאמר בפ' בשלח לא ימוש עמוד הענן וכו'. יו"ד אומרו בכל מסעיהם הוא מיותר לגמרי ולא עוד אלא שצריך לתקנו כאלו אמר בכל חניותיהם כמו שפירש"י, והענין צריך הקדמה א' הלא היא מה שנודע כי ירמוז שש משזר וכו' נקרא משכן להיותם פנימיים מכולם ושם מושב שכינתו ית' בחלל שבתוכו ויריעות עזים נקרא אוהל על המשכן הנז"ל ועורות תחשים ועורות אלים הם שתי מכסאות על האוהל הנ"ל זה על גב זה וענין זה נרמז באורך בפסוקים בפרשת תרומה וגם בפ' ויקהל את המשכן את אהלו ואת מכסהו. גם צריך שתדע כי המשכן וגם האוהל היו סובבין את גג המשכן ואת קירותיו סביב מלבד רוח מזרחי ששם היו פרוץ ונקרא פתח אוהל מועד אבל שתי מכסאות הנ"ל נא היו מכסין רק את הגג בלבד. ובזה נבא אל הביאור הנה אחר שגמר משה מלאכת הקמת המשכן כמ"ש ויכל משה את המלאכה תיכף שרתה עליו שכינה כמ"ש ויכס הענן וכו' אמנם כענין מלך בשר ודם בבואו למדינה הוא נכנס לתוכה במקום שהוא חונה שם ועבדיו שומרין אותו מבחוץ כך הענן הי' עומד מבחוץ סביב האוהל ומכסה אותו אמנם כבוד ה' עצמו נכנס למשכן וימלא את המשכן והנה מלכותא דארעא כעין דרקיע ומצינו בפרקי היכלות ובברייתא שלהם הנקרא מעשה מרכבה כי למעלה בשמים יש ענן אחד הנקרא ענן הכבוד ומקיף את כבודו יתברך לבל יסתכלו בו חיות הקודש וז"ש הכתוב ענן וערפל סביביו ומהראוי להיות כך עתה שכמו שכבוד ה' מלא את המשכן תוך חללו גם שם יהי' ענן הכבוד מקיפיו ולא כן היה כנ"ל וזה יורה כי קדושת אוהל נתקדשה יותר מקדושת ענן הכבוד' ולכן ענן הכבוד נשאר מקיף וסובב מבחוץ לאהל מועד סביב ונמצא המשכן והאוהל וב' מכסאות של עורות אלים ועורות תחשים מקודשים מן ענן הכבוד וזה יורה חיבתו ית"ש עם ישראל בתכלית. ואמנם כפי

זה היינו יכולין לאמר כי עזב השי"ת את השמים המקודשים והזכים והשרה את מכונו בארץ החומרית וזה פלא גדול אינו מהראוי לכן ביאר כי לא כך הוא כי השי"ת עצמו הוא בשמים ממעל וכבוד ה' הנזכר היא הנקראת שכינת עוזו היא אשר מלאה את המשכן וז"ש וכבוד ה' וכו' ולכן נקראת שכינה כי שוכן בתחתונים במשכן הארצוי ונמשלו אל גוף השמש היושב בשמים ומאורו הוא היורד בארץ להאיר שם ואין פירוד בין השמש ובין אורו כלל כך היא ית' עם שכינת עוזו ולכן אמר הכתוב כי שמש ומגן ה' צבאות וזהו סוד פסוק ה' הוא האלהים ועל שכינת עוזו אמר הכתוב ובפשעכם שולחה אמכם והוא ההולכת בגלות עם ישראל בניו והיא כבוד ה' ולכן בר"ת מלא את המשכן נרמז האם למפרע ואמר כי הענן כיסה סביב יריעות עזים הנקרא אוהל מועד כנ"ל וגם את מכסה התחש ועורות אלים הנרמזים במלת את יתירה את אוהל מועד ואמנם לפי שלא היו המכסאות רק בגג בלבד כנ"ל כי בכל קירות המשכן לא היו רק האוהל בלבד לכן הוא לבדו הוזכר בפירוש אך המכסאות נרמזו בריבוי מלת את כנ"ל, ולהיות כי כתיב קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו וכפי זה אחר מלא את המשכן אפשר כי עזב ה' את הארץ כולה ח"ו לכן כתיב את יתירה את המשכן לרבות לרבות כי גם מלא כל הארץ כבודו אלא שעיקר הכבוד מלא את המשכן המקודש ואור כבודו יוצא גם לחוץ ומלא כל הארץ כבודו נמצא כי הוא ית' בשמים ועיקר כבודו במשכן ואור כבודו מלא את כל הארץ או אפשר כי את יתירה שבאת אוהל מועד ירמוז לרבות גם רוח מזרחי של האוהל מקיפו כי הי' נקרא פתח אהל מועד אמנם הענן היו מכסה גם את הפתח ההוא ואת יתירה של את המשכן לרבות שלא נאמר שאין עיקר המשכן רק בבית קדשי הקדשים ששם שכינתו ית' כמ"ש ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת אשר על ארון העדות אמנם במשכן החיצוני ששם שולחן ומנורה אין שם מילוי שכינתו ית' לז"א וכבוד ה' מלא גם שם שהוא נקרא את המשכן ולא משכן גמור:ולא יכול משה לבא אל אוהל מועד וכו' אפי' משה אשר טרח בעשיית המשכן ובהקמתו הוא לבדו כמ"ש ויכל משה את המלאכה ולא עוד אלא שדשו רגליו ערפל בשמים כמ"ש ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים הוא ענן הכבוד כנ"ל הנה כאן באוהל מועד התחתון לא יכול לבא בו מרוב קדושתו יתירה כנ"ל עד כי ויקרא אל משה וכו' כמו שיתבאר פ' ויקרא בעזה"ש ועכ"ז צריך עדיין לתת טעם בזה כי הוא פלא גדול ולזה נתן טעם באומרו כי שכן הענן וכו' ירצה כי שה בשמים יש פרגוד אחד לפני פתח יחוד שכינה וכשהשי"ת חפץ הפרגוד מסתלק והנביא נכנס ומדבר עם השי"ת ועוד אחרת כי שם הקב"ה מצמצם עצמו ואינו ממלא כל מקום שכינה אמנם כאן שכן עליו הענן מכל צדדיו וסתם אפילו

הפתח הנ"ל בדרך השנית בריבוי את אהל מועד וגם כבוד ה' מלא לגמרי את המשכן כולו שהוא משכן קטן מאוד מאוד ואינו כמשכן העליון כנז"ל ולכן לא יכול משה וכו' ובפרט עה מה שבארנו ג"כ בדרך הב' כי את המשכן ריבה גם את מקום הקודש החיצון כי אלו לא מלא רק את קודש הקדשים הי' יכול משה להיות בקודש החיצון אך עתה אפילו מקום קודש החיצון מלא את כבוד ה' וגם הפתח של האוהל נסתם לגמרי בענן הכבוד באופן כי לא יכול משה לבא בשום אופן, עוד ירצה כפי הדרך הראשון כי את אוהל מועד לרבות את המכסאות אכן פתח אוהל מועד לא כסהו הענן רק מקום שהיו בו יריעות עזים וכפי זה קשה אומרו כי שכן עליו הענן כי מאחר שהפתח פתוח המעלה ומוריד היות הענן סובב סביב על האוהל ולא הל"ל רק ולא יכול משה לבא כי כבוד ה' מלא את המשכן ובזה יתבאר משאז"ל כתוב א' אומר ולא יכול משה לבא וכ' אחד אומר ובבא משה אל אהל מועד בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם כי שכן עליו הענן אמור מעתה כל זמן שהי' הענן לא יכול לבא נסתלק הענן נכנס ומדבר עמו וצריך לדעת מנין להם לעקור משמעות הכתוב כי שכן עליו וכו' שפעמים כאשר הי' הענן לא יכול לבא ואם הכריחם היות ב' פסוקים מכח ישים זה לזה לא יאמר בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם אלא בהיותו מפורש אמנם יאמרו זה התירוץ בע"פ ולא יכריחו הדבר בעצמו ואמנם להיות קושיא הנ"ל בפסוק עצמו שאין בו הבנה באומרו כי שכן עליו הענן כיוון שהפתח פתוח והוא מוכרח לתרץ כך ולא יכול משה לבא אל אהל מועד בזמן אשר הי' שוכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן ויהי' כמו כאשר ולהיות שני הענינים נקשרים יחד כי בזמן שהי' הכבוד מלא הי' גה הענן שוכן לכן אגב כבוד ה' נקט גם כי שכן עליו הענן כדרך שהזכירם יחד בפסוק הקודם לו וכו', גם אפשר לאמר כי גם אשר הי' הפתח פתוח לא הי' כן תמיד אמנם שהשי"ת הי' רוצה לדבר עם משה הי' הענן מסתלק מעל הפתח בלבד להורות כי ניתן לו רשות ובא וכשלא הי' רצונו הי' הענן סותם את הפתח ומכח קושיא זו היא מוכרח לישב כן פי' הפסוק וא"כ שפיר אנו יכולין לאמר כי בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם בפירוש:או ירצה באומרו וכבוד ה' מלא וכו' כלומר הנה אמרנו ולא יכול משה לבא אימתי כאשר שכן עליו הענן כנ"ל אל תאמר הנה הענן והכבוד נקשרים יחד וכמו שהזכירם פסוק ויכס וכו' כי הענן לצורך הכבוד הוא וא"כ בהסתלק הענן גם יסולק הכבוד לז"א אעפ"י שאמרתי ולא יכול משה וכו' כאשר שכן אך בהסתלקו יכנס לא מפני זה יסולק הכבוד וידבר עמו מרחוק מן השמים אמנם וכבוד ה' במקומו עומד מלא את המשכן ומשה מדבר עמו וכמ"ש ודברתי אתך מעל הכפורת:או ירצה כי הרי תירצנו כי לפני בא משה הי' צריך שיסתלק הענן ועדיין קשה כי איך יכנס

וכבוד ה' מלא מבפנים ולז"א ולא יכול וכו' כי שכן וכו' וכבוד ה' וכו' ויחזור מלת כי שהיא לשון כאשר כנזכר אל הענן וגם אל הכבוד וזה באורו ולא יכול משה לבוא וכו' אימתי כאשר היו שם שתי הסיבות הא' כי שכן עליו הענן על הפתח והב' כאשר גם כבוד ה' מלא את המשכן כלומר אפילו בקודש החיצון כנ"ל מריבוי האת זאמנם כאשר היתה רצונו ית' לדבר עם משה הי' הענן מסתלק מעל הפתח כדי שיכנוס בפתח וגם כבוד ה' היו מצמצם עצמו ועומד בקודש הקדשים ומדבר עמו מעל הכפורת ומשה עומד במקום הקודש החיצון:או ירצה קרוב לדרך זה כי הכתוב הרגיש קושיא והיא כי כיוון שכבוד ה' נעלם תוך המשכן מה צורך הי' אל הענן להקיף מבחוץ כדי שלא יסתכלו בו כנ"ל והרי היתה מכוסה תוך המשכן לזה בא והודיעינו כי לשתי דברים הי' משמש הא' כדי למנוע את משה שלא יכנס במשכן כאשר לא היתה רצונו ית' לדבר עמו וכמ"ש ז"ל כי כל ל"ח שנים לא דיבר ה' עמו מפני עון המרגלים וז"ש ולא יכול משה וכו' כי שכן עליו הענן והב' לצורך הוראות המסעות וז"ש ובהעלות הענן וכו'. ואם לא יעלה וכו':ובהעלות וכו' כבר נתבאר למה נכתב זה הענין כאן והיא כדי לתת טעם לומר למה ותכס הענן וכו' כנ"ל גם אפשר לומר כי הנה נתבאר כי כשהי' רצונו ית' לדבר עם משה הי' הענן מסולק והנה בפ' בהעלותך נתבאר כי בהסתלק הענן היו נוסעים וא"כ במה יודע הדבר לז"א ובהעלות הענן וכו' ירצה כי כאשר שכן עליו הענן לגמרי כי זהו לשון שכן ולא אמר כי כסה כמו שאמר ויכס וכו' וזה יורה אם בהיותו סותם גם את הפתח או בהיותו מכהה גם את הקודש החצון אז לא היתה רצונו לדבר עמו וכשלא הי' שוכן לגמרי אם בהסתלקו מעל הפתח או גה בהסתלקו מעל הקודש החיצון והיו עדיין מכסה קודש הקדשים מקום הדיבור כנ"ל זה יורה שרצונו ית' לדבר עמו אמנם בהעלות לגמרי מעל כל המשכן כי לשון עלי' יורה על התרחקות מהמשכן ואינו נוגע בו כלל ועומד עליו מרוחק ממנו אז יסעו בני ישראל כי אז היו נעשה כמין קורה נטויה נוטה לאותו רוח שהי' רוצה שיסעו דרך שם ואז היו יודעים כי לא עולה הענן לצורך הדיבור רק לכשיסעו ואז היו פורקין המשכן ונוסעים ואה לא יעלה לגמרי אלא שמסתלק מטל הפתח או על גבי קודש הקדשים אז לא יסעו עד יום העלותו לגמרי והנה הי' ראוי שיאמר ובהעלות הענן מעל האוהל כי שם הי' אך באומרו מעל המשכן ירמוז כי בראותם העלות הענן היו יודעים כי גם כבוד ה' אשר במשכן נתעלה ולכן היו נוסעים אך אם לא יעלה לגמרי היו יודעים כי עדיין כבוד ה' מלא את המשכן ומה שנסתנק הענן קצת היו לדבר עם משה וז"א ולא יסעו בתוספות וא"ו כלומר כי אז היתה הוראה לישראל שאין כוונתו לכשיסעו ולכן גם הם עושין כן ולא יסעו גם הם ואומרו עד יום העלותו ירמוז כי לא

היו נוהעים ממקום חנייתם רק ביום ולא היו מתחילין לנסוע בלילה וז"ש עד יום וכו' כי וכו' הרגיש הכתוב למה לא היו מתחילין ליסע אלא בעודו יום כנ"ל כיון שגם היו הולכים אח"כ בלילה כמ"ש ללכת יומם ולילה לזה נתן טעם כי ענן וכו' ירצה הנה ב' עמודים היו של ענן הי' עומד על המשכן יומם ועמוד האש תהי' בו בלילה במשכן באותו המקום עצמו שהי' הענן ביום כי הי' מסתלק משם בלילה וז"ש בו ולכן אין היכר לסימן בלילה הסתלקות הענן לשיסעו אבל בהיותו נעלה ביום כי אז היתה זמן עמידתו שם היו יודעים שהקב"ה רוצה שיסעו והיו נוסעים ואל תאמר כי ענין ב' העמודים ההם לא הוצרכו רק קודם עשית המשכן כשנסעו ממצרים קודם שהגיעו לים סוף וכמו שנתן הכתוב טעם ואמר וה' הולך לפניהם יומה בעמוד ענן ולילה בעמוד אש ולהאיר להם ללכת יומם ולילה כדי שיאמר פרעה בורחים הם כמשנ"ל משא"כ אח"כ לז"א כי ענן וכו' בכל מסעיהם וכו' כלומר מן מסע רעמסס כשיצאו ממצרים עד מסע האחרון של הארבעים שנה תמיד הי' כן ולכן לא היו נוסעים רק ביום כנזכר ובזה יתיישב אומרו בכל מסעיהם כי היא מיותר וגם שלא אמר בכל חנייתם ולא נצטרך אל מה שנדחק רש"י ז"ל ליישבו:או ירצה קרוב אל האמור ואם לא יעלה וכו' כי הנה הוא מיותר אך הכוונה הוא אל תאמר כי מ"ש ובהעלות הענן הוא לאו דווקא כי גם בהעלות עמוד האש בלילה הי' נוסעים אינו כן אלא ואם לא יעלה הענן בלשון שלילה דווקא גם אם יעלה עמוד האש לא היו נוסעים רק עד יום העלותו הענן כי זמן ממשלתו הוא ביום ונתן טטם כי ענן וכו' כי הנה אם הענן הי' משמש יום אחד כולו שהוא ערב ובוקר ועמוד האש ביום אחר גמור שהוא ערב ובוקר היו שווין וגם בהסתלקות עמוד האש היו נוסעים אמנם כי ענן ה' על המשכן יומם בלבד ואש תהי' בלבד והנה בלילה אינו ראוי אל הנסיעה ולכן כל עיקר הסימן היו בעמוד ענן לבדו:אלה פקודי וכו' כבר נתבאר למעלה כי נדבת המשכן באה לכפר על עון העגל לז"א אלה פקודי המשכן ראוי לפקוד אותם ופסל את פקודי זהב העגל שנתיר נזמיהן לו ונתנו פקודי המשכן תמורתם כי הנה בעגל אמרו אלה אלהיך ישראל והעידו עדות שקר אך זה המשכן הוא משכן העדות אמת כי הקב"ה הוא שוכן בתוכם כמ"ש ועשו לי מקדש וכו' והוא אשר הוציא את בני ישראל מארץ מצרים ולא העגל. והנה נזמי זהב של העגל כולם נתנו בערבובייא כרגע אחד ביד יותם וימברוס בני בלעם הרשע בלתי שנימנו ונתפקדו ומידם לקח אהרן כנ"ל בספר הזוהר אך אלו הם אשר פקד ע"פ מנין וגם כי הי' על פי משה שנטל מבני בלעם גם בטגל לא נתנו הלויים חלק בו כלל ולא חטאו בו ולכן זכו כי המשכן יהיו ע"י עבודת הלוים כנודע. ולפי שאהרן לקח מאתם נזמי הזהב לכן עתה לא נמצא אהרן רק ניתן ביד אתמר בנו

ולא בידו נפי שהוא לקח מידם. גם לפי שהוא עשה את העגל לא נעשה המשכן על ידו אמנם ובצלאל וכנ"ל הוא אשר עשה וכו':או ירצה אלה פקודי וכו' כי היינו תמהים לדעת איך היה הדבר הזה שהזהב והכסף וכו' הי' דיים בשער שוה לכל המלאכה כמו שיזכור באורך בחכמה ענין הזהב וכו' במה הוציאו אותם לזה הודיענו שבח ענין הפקודים האלה וכן שבח המשכן עצמו ואין תימא אם הי' הכל בהשגחה פרטיות מאתו ית"ש. ובזה יובן מה שהזכיר שני פטמים המשכן משכן העדות וגם למה נקרא עדות. והענין במ"ש בספר הזוהר כי המשכן הזה כל ענינו כדמיון השמיה העליונים וכמעשה גן עדן העליון והרקיעים ותחילה סיפרו שבח הפקודים נותני התרומה הזאת כי הלא נמשלו אל כוכבי השמים כמ"ש הבט נא וכו' כה יהיו זרעך. וכמו שבהם נאמר שאו מרוה עיניכם וראו מי ברא אלה כי על ידי מ"י שבשם אלהיה הרומזים לחמשים שערי בינה נבראו הכוכבים כך הם ישראל הנקראים אלה פקודי גם הכוכבים כתיב בהם המוציא במספר צבאם והם שיתין ריבויא כוכבים כנגדם פקודי ישראל ס' ריבוא וז"ש פקודי וכו'. והנה הכוכבים הם קבועים בשמים ונקראים צבאם כך ישראל פקודי וצבאות המשכן התחתון הדומה אל השמים הנקרא משכן העדות להיות שכינתו ית' שוכן בהם וגם הם מעידין על מציאותו ית' כמ"ש ויודו שמים מלאך ה' וכתיב השמים מספרים כבוד אל. וז"ש משכן העדות וכמו שהשי"ת הוא הפוקדם והמוציא במספר צבאם כך פקודי ישראל נפקד ע"י משה שהוא אותיות הש"ם ועובדי עבודת ית' בשמים הם המלאכים המתחלקים לשורר לפניו ג' אשמורות הלילה כך במשכן התחתון עבודתו היא על ידי הלוים הנבדלים לשמו כמו המלאכים לשרתו ולברך בשמו ונלוים אלו עם אלו כנזכר בספר הזוהר ענ וילך איש מבית לוי וכו' ולהיות כי הפקודים והמשכן הם כעין של מעלה לכן ובצלאל וכו' כמשז"ל יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ. ולכן הוא עבד את המשכן התחתון בחכמה הנפלאה ההיא כי מלאכת שתיהן שוות וכל עניינם שוה. וכיון שנתבאר לך כל השבחים הנ"ל אין תימא איך כל דברי מעשיהם היו בנס כנ"ל וכמו שיתבאר באומרו כל הזהב העשוי וכו':אלה פקודי וכו' צ"ע א' משז"ל אלה פסל את הראשונים, ב' כפי הפשט מה שאמר אלה פקודי המשכן הוא חשבון הזהב וכו' ולא שייך בהו לשון פקודי וכו' והל"ל זה חשבון או מפקד וכיוצא ועוד כי הרי הפסיק באומרו ובצלאל וכו' ואתו וכו' ועוד שהרי לא מנה רק זהב וכסף ונחושת ולא עשרת הדברים האחרים, ג' כפל המשכן משכן, ד' למה קראו משכן העדות, ה' מה שייך אומרו עבודת הלוים. ו' למה לא היו ביד אהרן כהן גדול אלא ביד אתמר בנו. ז' מ"ש כאן ובצלאל וכו' כי הוא מיותר ונוסף ולא עוד אלא שהוא הפסק. ח' דהל"ל ובצלאל ואהליאב עשו כנ"ל ועשה בצלאל ואהליאב.

ט' כי בצלאל מפי משה שמע והל"ל עשה את כל אשר צוהו משה על פי ה'. י' מה צורך לייחסו עתה בן אורי בן חור וכבר נודע זה. י"א אומרו חשב וחושב בתכלית וכו' לא לצורך כי גם נזכר לעיל. הביאור כי אלה פקודי הם פקודי העדה שש מאות אלף כמ"ש אח"כ וכסף פקודי העדה וכו' ובאו לכפר עון העגל בכל פרטיו ותחילה פסל פקודים הראשונים במעשה העגל וכנגד אלה אלהיך ישראל אמר אלה פקודי וכנגד ויקהל העם על אהרן לסלק השכינה אמר שעתה היו פקודי המשכן להשרות שכינה בתוכו ולפי שבתחילה כפרו באנכי ה' אלהיך שהוא הדיבור הראשון שבלוחות העדות ואמרו אלה אלהיך ישראל עתה השרינו לוחות העדות ההם במשכן הזה וז"ש משכן העדות. ולפי שויקהל העם על אהרן טתה אשר פקד על פי משה ששרף אז את העגל משא"כ באהרן כבשאר זמני הפקודים כדכתיב ויפקוד משה ואהרן ולפי שפקודי העדה חטאו בעגל הם הממונים היו פקודי העדה במחצית השקל נדבת המשכן וז"ש פקודי המשכן כנזכר. וראי' לזה כי הלוים לא היתפקדו בנדבה זו כי לא הוצרכו לכפרה ואדרבה ניתן להם שכר יתירה שהם יעבדו המשכן ולא ישראל עם שהם עשו אותו וז"ש עבודת הלוים ואמנם מכל שבט לוי לא חטא אלא אהרן ולכן היו ביד אתמר ולא ביד אהרן. אמנם לפי שאהרן היתה כוונתו לשם שמים כמשז"ל לכן הי' לו שכרו שהי' ביד אתמר בנו וז"ש בן אהרן ולא ביד זרים. והראי' לזה כי הרי נתמנה לכהן גדול אחר מעשה העגל וז"ש הכהן ר"ל הגדול המיוחד ואילו הי' חטא במחשבה לא הי' כהונה זאת. עוד ראי' כי הנה בצלאל להיותו בן חור שנהרג על העגל זכה שכל המשכן נעשה על ידו לבדו. ולא עוד אלא שגם מה שצוהו ה' את משה בעשה משכן ואח"כ כלים ומשה צווהו להיפך ובצלאל זכה כי עשה את אשר צוה ה' למשה ולא מה שצוהו משה כי לכן נקרא בצל אל הייתי וא"ת והרי אהליאב זכה ג"כ להיות עושה במשכן לז"א כי אינו כן אלא טפל אליו וז"ש ואתו אהליאב וכו' וראי' לזה כי בצלאל עשה לבדו הארון לתת כח לוחות העדות והשרות השכינה כמ"ש ועשה בצלאל את הארון וכו' ומכ"ש שאר המלאכות וז"ש ובצלאל עשה את כל אשר וכו' ולכן נקרא בצלאל כי הושם השכינה והלוחות בצל המשכן אבל אהליאב לא הי' רק חרש וכו' בתכלת וכו' שהם יריעות המשכן הנקראים אהל ולכן אהליאב אהל אבינו שבשמים. או ירמוז כי ד' פעמים נמנו ישראל בימי משה ופקודה זו נבחרת מכולן כי היו פקודים לעשות משכן העדות. להשכין שכינתו בו וז"ש אלה פסל את הראשונים. ולכן פקודה זאת פוקד עפ"י משה לבדו כי הוא הוריד לוחות העדות וז"ש אשר פוקד וכו' משא"כ באחרות כי נת חבר עמו אהרן או אלעזר בנו ולזה הוצרך לאמר פה משכן העדות:סליק פ' פקודי וסליק בעז"ה ספר שמות תם ונשלם שבח לאל בורא עולם:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת ויקרא:

ויקרא אל משה וכו'. ענין סמיכות הפרשיות וענין אלף זעירא של ויקרא ומה ששינה פה להצריך ויקרא אל משה ומ"ש מאוהל והל"ל באוהל כי הש"י ומשה שניהם עומדין בו. והענין במ"ש למעלה ולא יכול משה לבא וכו'. אז הוצרך לקראו ואח"כ דיבר עמו האמנם בהיותו בחוץ עם ישראל באה אליו הקריאה בקול נמוך הנרמזת בא' זעירא שבעת הקריאה כדי שלא ישמעו ישראל את הקול וכי אינה ראויין לנבואה ואחר שנכנס אז וידבר ה' אליו בקול גדול כדרכו הנרמז במלת וידבר היפך מלשון אמירה שהיא בחשאי כמ"ש ואמרת בלבבך. או ירמוז ענותנות משה כי עם היות שדרסו רגליו ערפל ויהי שם עם ה' בהר כי ויט שמים וירד בהר שם כנודע ומה גם באוהל מועד הארציי ומה זה לא בא אל האוהל והודיענו הכתוב כי אין ולא יכול מחולשתו רק כי שכן עליו הענן ואין ראוי לאורח הקדוש הבא לשכון כבוד בארצו לכנס שם תיכף עד חנותו שם בקבע ויהיה בעל הבית וכשיתן לו רשות יכנס כי הוא ביתו ואהלו של הקב"ה לא של משה וישראל. אעפ"י שמשלהם נעשה ואין זה רק ענותנות גמורה. ונודע כי כל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו וזה יורה א' זעירא כי משה הנקרא וועד מיוחד שבישראל שהוא סוד א' רבתי הקטין עצמו ונעשה א' זעירא ולכן זכה כי ויקרא אל משה וידבר וכו'. ונתן לו טעם ואמר לו כאשר אדרבה מסיבת שעשה האוהל מועד הנקרא כן על שם ונועדתי שמה לך ודברתי ואם כל עצמו של האהל לא נעשה רק לתכלית היותו מועד בית אחד אל ונועדתי כנ"ל איך אינך נכנס לדבר עמו וז"ש מאוהל מסיבת טעם היותו נקרא אהל מועד לאמר ולדבר לך וז"ש לאמר:או ירצה במ"ש בספר הזוהר וכן במדרש כי משה הקדוש בחר בו הקב"ה וחפץ בו לשיכנס בהיכל לדבר עמו באורך אך בלעם הטמא יוצא הש"י חוץ מהיכלו ויקר אל בלעם כאדם הפוגע במקרה בדרך עם האדם ושם מדבר עמו שלא יטמא היכלו ח"ו. ואמנם עם שהדבר כן עכ"ז מפני כבודו ית' ובפרט בז' ימי המלואים עד ימלא כבוד ה' את המשכן וינוח כבעל הבית לא היה מהראוי ליכנס שם משה רק יצא הש"י חוץ לאוהל לדבר עמו ע"ד ויקר לא ויקרא לשיכנס בפנים לכן כתיב ויקר אותיות כמנהג והיתה שם א' זעירא כי קראו בצנעה שלא ירגשו בו המלאכים ובני ישראל וכאלו אינו אלא ויקר אז וידבר ה' אליו מתוך האוהל עצמו ולא יצא לחוץ האמנם היו הדיבור אליו לעצמו ולבדו בצנעה ואין שומע את הקול כלל לז"א אליו למעט כנ"ל. ולהורות כי ראוי הוא לכנוס בפנים לכן האמירה הזאת היתה בענין הקרבנות וז"ש לאמר אדם כי יקריב וכו'. וזה לעשות ק"ו גדול אם איזה אדם מכם יהיה מי שיהיה כיון שהוא מבני ישראל אע"פ שאינו ראוי ולא עוד אלא שחטא ובא להקריב קרבן ועי"כ מתקרב לה'

כי ע"כ נקרא קרבן לה' ממש. ומכ"ש אתה משה רבן של ישראל שראוי אתה להתקרב אצלי ליכנס באוהלי לדבר עמי ע"י התורה והמצות לצוות את בני ישראל:או ירצה כי בראות משה וישראל קדושה יתירה ההיא לאין קץ כי אפילו שהוא עלה לשמים וקיבל הלוחות שם מידו ית' לא יכול לבא אל אהל מועד כי שכן שם עליו הענן שכינה מעשיות ובעבור כן לא יכול לכנס וזה יורה התמדתו כי א"א ליחרב וישלטו בו ידי האומות לכן לא המתין עד יוסר משם הענן רק אז ממש קרא אותו והורה לו כי עתידה הקדושה של הקב"ה הנקראת ה' אחד אות א' להתמעט ולהיות זעירא ועי"כ יחרב וזהו מה שדיבר לו שם מענין אהל מועד עצמו שעתיד ליחרב וז"ש מאוהל ולא באוהל כי הרי שמו מוכיח עליו שיש לו זמן קצוב הנקרא מועד כמו כי בא מועד וז"ש מאהל מועד ולא יתמיד וכפי זה אל יבטחו ישראל בו כי ברגע קטן יסתלק משם אם יחטאו עכ"ז היכל ה' המה כנודע וא"ת א"כ לשוא כלינו כוחינו במעשה המשכן כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא אז הוצרך הש"י לאמר לו אדם כי יקריב וכו' והודיעו ענין הקרבנות כי אע"פ שיחטא האדם יתקרב לה' כמ"ש שובה ישראל עד ה' אלהיך ולא יתרחק מהם וז"ש לאמר אדם וכו'. ואגב אורחי' הודיעו כי כל זמן שימשך קרבנן שני התמידין לא יחרב כנודע מפסוק ומעת הוסר התמיד וכו' שנתבטל התמיד כ"כ זמן ועי"כ נחרב הבית:א או ירצה כי רצונו ית' להודיעם עתה ענין הקרבנות מכיון שכבר נבנה המשכן ולא תהי' בנינו לבטלה האמנם כל השומע יצחק ויפלא הפלא ופלא כי יחטא אדם ויעבוד ע"ז ושאר עבירות בשגגה ויתוקן ע"י קרבן ולא עוד אלא שמתקרב לגמרי עמו ית' כי לכך נקרא קרבן לה' ואין זה רק ע"י קרבן בהמה אחת כנודע כי זה מהדברים התמוהים. לכן נסמך אל הפרשה הקודמת. כי ראינו פלא יותר מכל זה שאפילו במשכן הנעשה מהזהב וכו' הניח השמים ושמי השמים ושכן שם בקביעות עד כי לא יכול משה לבא שם כלל וזה היה בפרהסיא כמ"ש ואש תהיה לילה בו לעיני כל ישראל ואז בשוכנו שם במראה הגדול ההוא ויקרא אל משה וידבר אליו והביא לו ראיה מענין אהל מועד שהוא מן הדומם וז"ש מאוהל ולא באוהל והראי' הזו היתה כדי לאמר לו ענין הקרבן אדם כי יקריב וכו' שהוא ממדרגת בע"ח הגבוה ג' מדרגות מן הדומם ואל תפלא אם נקרא קרבן לה' ממש:או ירצה במה שנודע כי אות א' ראשונה של הפר דברי הימים שהיא א' מן אדם שת אנוש היא רבתא וזו של ויקרא זעירא וסוד הענין כי אדם הראשון ע"י חטאו גרם שתסתלק השכינה מן העולם בסוד וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך הי' מסתלק ולא אמר הולך או מהלך ועי"כ נתמעטה קומת גופו ונשמתו והיה ראוי ליענש בב' עולמות וזהו כי ביום אכלך ממנו מות תמות שתי מיתות ואף כי הקריב קרבן לא הועיל רק

עה"ז שיאריך קרוב לאלף שנה ווחטאו הי' כי ערב טוב ברע נשמות ישראל קדושות ושל אומות העולם טמאה. ועתה אשר נתקנה זוהמת הנחש ונתייחדו ישראל לנחלתו ית' והוברר אומות העולם שהם הסיגים הרעים נתקן החטא ההוא ונקראו ישראל אדם כמ"ש אדם אתם כי כולם איבריו וענפיו וזרעו הטובים ואז חזרה השכינה בתחנונים ומה שנתמעטה א' דאדם שהיתה רבתי והיתה זעירח נרמז א' זעירא של ויקרא כי קראו' לתקן הא' ההיא של אדם הראשון וזה ע"י מצוות הקרבנות הנקרבים באהל מועד שבו שוכן שכינתו ית' משא"כ בקרבן שהקריב אז אדם וז"ש וידבר ד' אליו מסיבת אהל מועד שנטשה עתה והגיע זמן לאמר לישראל שיתקנו עון אדה"ר אביהם וז"ש לאמר אדם כי וכו' ובזה יתורץ שהל"ל אדם מכם כי יקריב אך רמז הקרבן שתקריבו אתם יחשב כאלו אדם הראשון הוא המקריב אע"פ שהקרבן הוא מכם ממוניכם:ב או ירצה במה שכתוב בספר הזוהר ענין מה שנאבד ממשה מן הזיו שקבל בהר סיני כאשר נאמר לו לך רד כי שחת עמך וכו' וע"פ דרכינו נבאר פסוק זה. והענין לתרץ מה שהקשינו ענין ולא יכול משה וכו' שהרי דשו רגליו ערפל בהיותו בשמים עם הש"י אך הענין כי זה היו בלוחות ראשונות אך אחר שחטאו בעגל הוסר עדיו ולא נשאר מהעדי ההוא רק א' מיני אלף בלבד והסוד הוא כי משם אל שדי שהוא בגי' משה נמשך לו העדי ההוא. והשם הנזכר במילואו עולה בגימטריא אלף שהוא סוד תכלית מספר האות הראשונה של האלפ"א בית"א בסוד אי"ק בכר עולה מא' ליו"ד ומיו"ד לקו"ף ומקו"ף לאל"ף ואז היא א' שלימה במילואה היא בסוד איכה ירדוף א' אלף יען על ידו נתנה התורה שהיא כלולה מכ"ב אותיות ועקרה אות א' ונתמעט זיוו בסוד א' של אחדים שהיא סוד א' זעירא בתכלית ובהיותה במילוי אלף נקראת א' רבתי. ולכן ס"ת ויקרא אל משה הוא אל"ה כי לסיבת אלהיך ישראל שאמרו לעגל נתמעט בסוד א' זעירא של ויקרא ולכן נתירא מן הענן ולא יכול לבא באהל והוצרך שיקראהו ה' ואז ויקרא אל משה וידבר וכו' ירצה שאל תחשוב כי כיון שנתמעט בבחי' א' זעירא בעון העגל שאינך יכול ליכנס כי הרי נתכפר העון ההוא ונתקן ע"י בנין אהל מועד כנודע וז"ש וידבר ה' אליו מאהל מועד כי מסיבת שנבנה אהל מועד נתקן הדבר ויכולני לדבר עמך בהיותך תוך האהל ולסיבה זו ג"כ אני אומר לך אדם וכו' וז"ש לאמר אדם וכו'. ירצה כי ע"י עון העגל רציתי לעלות השמים למקומי ועתה אני שוכן בתוך שני הכרובים וראי' לזה כי כאשר תקריבו איזה קרבן אני קורא בו קרבן לה' וזה יורה כי אני קרוב לכם ושוכן בין בדי הארון ומתקרב ריח ניחוח הקרבן עד למקומי הקרוב בין בדי הארון ואלו עלית לשמים היתה בתכלית הריחוק ולא נקרא קרבן לה':ג או ירצה במה שנודע כי ע"י ה' זעירא של בהבראם נבראו

שמים וארץ והיא ה' אחרונה שבשם הוי"ה הנקראת שכינת עוזו ובחינה זו לבדה שנכנס בתחתונים ונודע כי המשכן היא תבנית שמים וארץ ומה ששוכן בו איננו רק אות א' זעירא שבמילוי אותה הה"א זעירא של בהבראם וביאר הכתוב כי הקורא אל משה איננו שם הוי"ה רק אותה אלף זעירא השורה שם באהל מועד ואחר שנכנס אז וידבר אליו שם הויה כלו כנודע כי המצוה התורה והחוקים הוא שם הויה. אך לענין שכינתו בתחתונים אינושוכן רק אות העשירית שבשם הוי"ה דמילוי אלפי"ן הנקרא אלף זעירא כנזכר. ובזה יתורץ דהל"ל ויקרא ה' אל משה וידבר אליו והבן זה וגם יתורץ שאפי' בחינת אומרו ויקרא הוא מיותר. אך כוונתו והודיע איזה בחינה שרתה באהל מועד ונרמזה באל"ף זעירא של ויקרא כנ"ל. ונודע כי הויה הנזכר שבמילוי אלפי"ן הוא הנקרא אדם העלון שהוא בגימטריא מ"ה ואליו רמז נעשה אדם תחתון כצלמינו העליון הנזכר גה זה הוא סוד דמות כמראה אדם עליון מלמעלה והוא העושה אדם התחתון בצלמו ואמנם אדם תחתון החומרי אניננו רק דה בסוד כי הדם היא הנפש ועל הוי"ה דא לפי"ן אדם העליון ובהסתלקו מעליו נשחר חדם התחתון דם לבד וע"ז ירמוז שנפש דם האדם באדם ואז ימות. וזה כאשר יחטא ויפריד מעליו א' זעירא. ולכן תיקנו להקריב קרבן ממש לה' שיקריב הדם לה' ואז יתחבר אליו אותה הא' זעירא כבראשונה וז"ש אדם התחתון כי יקריב קרבן לה' שהוא אדם העליון לחזור ולהשרות ולקרב אליו א' זעירא ע"י דם הקרבן הנזרק על המזבח ויהיה אדם כבתחלה. והנה יש בזה שני מדרגות הא' היא כאשר האדם החוטא יקריב קרבן מכם ממש שגם שהביא קרבן הבהמה יצרך לזה החרטה והוידוי והתשובה וההכנעה ויקריב עצמו אל ה' ממה שנתרחק ממנו כאשר חטא הנה זה נקרא קרבן לה' יקבלנו בשמחה וברצון. אבל אם אין הקרבן הזה רק מן הבהמה וכו' ואין האדם עצמו מקריב עצמו בתשובה כנ"ל. אז נקרא קרבנכם כי לא לרצון יהו לפני ה':או ירצה כי הנה האדם החוטא בזמן שאין בהמ"ק קיים מה יעשה ויתכפר לכן הודיע כי כאשר יהיה בהמ"ק חרב יקריב את דמו עצמו ואת חלבו ונמצא כי מכם ומבשרכם אתם מקריבים ע"י התענית כנזכר בספר הזוהר וזה הקרבן והתענית שהוא מכם דמכם וחלבם הוא יותר חשוב ונקרא קרבן לה' כי קרבן מן הבהמה וכו' בזמן שבהמ"ק קיים הוא גרוע מאוד ונקרא קרבנכם ולא קרבן לה' כמו קרבן התענית. והטעם הוא כפי מה שהקדמנו כי בהקריב דם האדם עצמו תשכון עליו א' זעירא הנ"ל ויהיה אדם שלם הכל מבחינת דם אדם ולא מבחינת דם בהמה:או ירצה אדם וכו' כפי מה שנודע כי פרשה זו איירי בעולת נדבה ולא ע"י חטא כמ"ש יקריב אותו לרצונו. ולכן הטיל תנאי ואמר אם זה המקריב הוא אדם המורה על שהוא צדיק הנקרא אדם שהוא יותר מעולה מהאיש וגבר

וכיוצא אע"פ שמביא קרבן בהמה יחשב כאלו עצמו הוא מקריב וז"ש אדם כי יקריב מכם וכיון שהוא חשוב נקרא קרבן לה' שעולה עדיו יתברך כי לכן נקרא קרבן עולה שעולה למעלה ריח ניחוח לה' כיון שאין קרבן זה על חטא אלא רצה להקריב נדבת מנחה לה' אבל אם בא על חטא שאז עשה מעשה בהמה כמ"ש ואדם ביקר וכו' יען כי הולך אחר מראה עיניו כעניין הבהמה אז נקרא קרבנכם יען שאינכם מביאים אותו אלא לתועלתכם לכפר חטאתיכם וז"ש מן הבהמה וכו' תקריבו את קרבנכם ואין הוא קרבן לה' כי לא לתת לו ריח ניחוח הקרבתם אותו ואדרבה יותר היה שתרצה במה שלא תחטאו ולא תביאו קרבן כמ"ש החפץ ה' באלים הלא שמוע מזבח טוב וכו' וכנודע מ"ש בספר הזוהר כי זו נקראת עולה אך החטאת נאמר בה וירד מעשות החטאת:או ירצה אדם וכו', ובזה יתורץ מה שהקדים דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם שהוא מיותר וגם בכפל ענין ומלות שנות דבר ואמרת. והענין סוד גדול בענין הגלגול נרמז בפסוק ואדם ביקר וכו'. כי כאשר האדם חוטא כבהמה יורד ומתגלגל במדרגת בעלי חיים כיון שחטא כמוה. והנה הלינה רמז אל המיתה ואמר כי כאשר האדם שהוא הגבוה מכל המדרגות בל ילין באותו שייך לעיל סימן א' וכפי הדרך הד' מ"ש דבר אל בני ישראל וכו' ירצה דבר אליהם קשות והודיעם כי עתיד אהל מועד ליחרב ואמרת אליהם בלשון רכה כי יש להם תקומה ע"י הקרבנות כנ"ל:סימן ב' וכפי הדרך הו' ורצה דבר אל בני ישראל דברים קשים על מה שחטא אדם הראשון אביהם ואמרת אליהם דברים רכים כי בידם הוא לתקן החטא ההוא ולהם נוגע הדבר כי הם הם עצמם בחינת אדם כנ"ל:סימן ג' וכפי הדרך הז' דבר אל בני ישראל דברים קשים כי לסיבת מה שחטאו בעגל נתמעט זיווך בסוד א' זעירא כנ"ל ואמרת אליהה דברים רכים כי ע"י אהל מועד שעשו נתקן העון באופן שיכול אתה לכנוס בו לדבר עמי כנ"ל:ונודע כי יש מרז"ל אמרו שהעולה הזו באה לכפר על עשה ועל לאו שניתק לעשה וע"ז אמר ונרצה לו לכפר עליו ואמנם ר' שב"י אמר שהעולה באה על הרהור הלב כמ"ש והעולה על רוחכם וכו'. וכפי דבריו דייק מ"ש הכתוב יקריב אותו לרצונו לפני ה' והל"ל יקריב אותו לפני ה' לרצונו וגם כי פשיטא דהוי לרצונו. ודוחק לפרש מרז"ל בשנתערב בפסולין שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני. גם מ"ש ונרצה לו לכפר עליו פשיטא והל"ל ונסלח לו מאי ונרצה לו. והענין כי בתחילה חטא על הרהור הלב שהוא רצונו הרע שאינו ראוי לעשות לפני ה' ועתה היפך רצונו הרע אל רצון הטוב שראוי לעלות לפני ה' וז"ש יקריב אותו לרצונו אותו שעולה לפני ה' וכאשר יקריבנו לרצון טוב אז כאשר יסמך ידו עליו טרם שיעשה בו שום מלאכה שחיטה או קבלת דם או זריקה תיכף ונרצה לו הרצון הטוב הנ"ל לכפר

עליו על הרצון הראשון שהיה רע וז"ש וסמך ידו וכו' ונרצה לו וכו'. והענין היא מדה כנגד מדה. כי הרצון הוא המחשבה העולה במוח אשר בראש האדם ובסומכו ידיו על ראש העולה ונרצה לו ובזה נתבאר ענין הסמיכה על מה היתה:שייך לעיל סימן ב' ובזה יתבאר מה שרז"ל שו"ר שהקריב אדם קרו א' הי' לו במצחו. כי שני קרניים הי' ראוי להיות לו הם ב' כחות בעוה"ז ובעוה"ב כי כן קרן הוא לשון מלכות כמ"ש גדע בחרי אף כל קרן ישראל. קרנו תרום בכבוד וע"י הקרבן ההוא תיקן קרן האחד ולא שניהם ובאהל מועד נתקנו שניהם ולכן ותטב לה' משור פר מקרין. שתיטב לה' לעתיד באהל מועד ובבית המקדש יותר משור פר שהקריב אדם כי לא הי' לו רק קרן א' מקרין מפריס מקרן חסר כתיב:ויקרא אל משה וכו'. דע כי הבע"ח נקרבים במזבח הארצי נשמות הצדיקים נקרבות במזבח שברקיע ערבות וענין זה הודיע הקב"ה למשה עתה ויקרא אל משה בא' זעירא היא השכינה שם ב"ן בהיהי"ן כמנין בהמ"ה בסוד בהמות בהררי אל"ף הרבוצה על אלף הרים ונק' א' זעירא ואליה מקריבין קרבן הבהמה. וידבר ה' שם הוי"ה ת"ת מאהל מועד מאהל מועד העליון כי הוא המקבל קרבן נשמת האדם. והתחיל במאי דסליק מיני' אדם כי יקריב מכם ממש ולא אמר אדם מכם כי יקריב ונודע כי א' דאדם שת אנוש דדברי הימים היא היא א' רבתי היפך א' של ויקרא והיא כנגד שם הוי"ה דאלפי"ן מ"ה כמנין אדם הנרמז בוידבר ה' אליו ואח"כ חזר אל הקרבן א' זעירא ואמר מן הבהמה וכולי תקריבו קרבנכם אבל אינו ממש מכם מעצמיכם כמו הראשון וגם בזה יובן יתיר מה שחזר לאמר תקריבו את קרבנכם אבל בראשון אמר קרבן לה' הוי"ה דאלפין קרבן אד"ם. וזש"ה צדקתך כהררי אל וכו' הרגיש מרז"ל סוף אדם למות ולא זכה להקריב קרבן וסוף בהמה היא חשובה מן האדם כי היא לשחיטה על גבי המזבח כי כך היתה רצונו יתברך כי לכן נאסר הבשר למאכל אדם אלף תרי"ו שנים מאדם עד נח ולא נבראת אלא לשחיטת הקרבן ובא דוד ותירץ תימה זה ואמר כי השי"ת מתנהג במדת בית דין הצדק שלא בשום ותרנית כלל אלא בשורות הדין עם האדם יען הוא מצוה ובעל בחירה ועבר בעץ הדעת ונקנסה עליו מיתה בגופו ולא דחה לקרבן אבל עכ"ז הוא לשלמותו כי עתידה נשמתו להתקרב במזבח ערבות של ירושלים העליונה הבנויה על ז' הרים הטליונים הנקראים הררי אל כדמיון ירושלים התחתונה שכתוב בה ירושלים הרים סביב לה ולא כתיב בה הרי אל סביב לה וז"ש צדקתך כהררי אל. אבל הבהמה נוהגת עמה במשפט שיש בהם רחמים והיא שגם שתמות על שאכלה מעץ הדעת אמנם אינה בחיריית ולא נצטוותה ולא עוד אלא שאכלה באונס ע"י חוה שהאכילתם ולכן היה משפטה ברחמים שבמיתתה תתקרב גופה ממש קרבן לה' אמנם יש בה גרעון כי נקרבת במזבח התחתון

שיש לה שיתין הנקובים עד התהום וז"ש משפטיך תהום רבה כמ"ש קהלת מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה פי' שנקרבת קרבן עולה ממש למעלה במזבח העליון אבל רוח הבהמה נקראת יורדת לפי שנקרבת יותר למטה מן הארץ וז"ש למטה לארץ והוא ענין השיתין שרמזנו כנ"ל היורדין אל תהום רבה. ושני דינין הנ"ל צדקתך ומשפטיך הי' להועיל ולהושיע אל האדם והבהמה הצריכין תשועה לנפשותם יען כי חטאו בעץ הדעת וז"ש אדם ובהמה תושיע ה'. באופן כי האדם עונשו רב מן הבהמה. אבל התועלת הנמשך אח"כ הוא לאיי קץ לאדם גדול מן הבהמה כנ"ל:וידבר וכו' נפש כי תחטא ומעלה וכו'. יש לעורר למה לא אמר נפש כי תמעול מעל ע"ד שכ' לעיל בענין המועיל בקדשים, ב' כי בשלמא בענין הקדשים שייך ומעלה מעל ב"ה אבל לא בגזל בין אדם לחבירו. והל"ל נפש כי תחטא וכחש וכו'. ג' מהו ומעלה מעל ב' מעילות. ד' למה אמר ומעלה בלשון נקבה וכחש בלשון זכר. ה' דהל"ל בקצרה וכיחש בעמיתו בכל מיני ממון. ו' למה חזר להזכיר בענין האבדה וכחש בה והל"ל או באבידה שמצאה ותו לא. ז' דהל"ל ונשבע לשקר ולא על שקר. ח' כי כיון שחילק ופרט מלת או בכל פרט מהם למה הוצרך שנית לפרט על אחת וכו' כי כל זה מיותר. ט' למה בתחילה הזכירו בלשון נפש ואח"כ מכל אשר יעשה האדם. יו"ד מ"ש והי' כי יחטא ואשם הוא מיותר. י"א כי בתחילה פרט ה' מיני פרטים ואח"כ פרט הד' בלבד והא' כללם באו מכל אשר נשבע וכו' והביאור כי הנה כל הקרבנות הנ"ל הי' על עבירות שבין אדם למקום. אך עתה הוא בין אדם לעמיתו. אלא שנתחבר בו ענין השבועות שקר וא"כ יקשה כי אם הקרבן בא על הממון עצמו מה נשתנה זה משאר מצוה שבין אדם לחבירו והע' די לו בהשבת הממון לבעליו. ואם בא על השבועה מה נשתנה השבועה זאת מכל שחר השבועות הנ"ל ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה כי קרבנותיהן משונין כנודע. לזה הקדים ואמר ונפש כי תחטא למעלה וכו' ירצה כי הנה העניו הזה כלול משני בחינות כי תחטא בין אדם לחבירו לכפור בממונו ומעלה מעל בה' בענין השבועה ולהיותה חטא מורכבת להשי"ת. ולעמיתו עונשו חמור אשם ודאי ולא עולה ויורד כשאר השבועות. גם יש בזה חומרות יתירות הלא הם כי ענין כפירת הממון עם שהוא לעמיתו גם היא אל השי"ת לפי שבשלמא במה שבין אדם למקום הנפש היא החוטאת כי הם עניני שכל ודעת אך חטא גזל הממון החומרי אינו נאות אלא אל הגוף החומרי לא הנפש השכלית. וז"ש נפש כי תחטא הרי שענין הגזל לבדו הוא חוטא לאדם וגם אל השי"ת כי לא בטח בקונו שישלח את הברכה באסמו וגזל את ממון חבירו דבר שאין לו בו שייכות עם הנפש השכלית. וגם בענין השבועה עם שהוא מעילה בהשי"ת לישבע לשקר גם יש בה מעל לחבירו כי הוא לגזול ממון חבירו

וז"ש ומעלה מעל ב' מעילות אעפ"י שעיקר' היא בהש"י. נמצא כי כל חטא משניהן מורכב משתי הבחינות אל השי"ת ואל עמיתו ולכן הוא חמור משאר שבועות כנ"ל. ותני והדר מפרש כי מ"ש נפש כי תחטא היא וכחש בעמיתו ומ"ש ומעלה מעל בה' הוא ונשבע על שקר ובזה אין אנו צריכין לדרשת ר' עקיבא כנזכר בפירש"י כי הפשט לא יופשט. והנה ענין המעילה שהוא חטא רוחני אל השי"ת בענין השבועה ייחס אותה אל הנפש כי היא גם כן רוחניות וזה שכתוב ומעלה לשון נקבה והענין כחישת הממון הגופני בייחסו אל האדם עצמו וז"ש וכחש בלשון זכר ולהיות כי כחשת הד' פרטים הראשונים הם ברי ולא שמא כי הפקדון או הלואה או הגזל המפורסם כמשרז"ל שאיננו גניבה בסתר וכן עשק שכר שכיר הם דברים ברורים לעמיתו ולכן הם הכחשה גמורה לעמיתו עצמו ולכן אמר בארבעתן וכחש בעמיתו. ולכן גם בסוף הרביעית חזר להזכיר שם עמיתו. וגם שכולן נאמרו בפסוק א' כי הה מסוג אחד ואח"כ בפסוק נפרד הזכיר הפרט החמישי להיותו מסוג אחר ולכן חזר להזכיר בה שנית וכחש בה. אלא ששינה בזה ולא אמר בעמיתו כי הוא לא ידע בזה שמצאה ולא כיחש בעמיתו אלא בה באבידה ואינו חטא כ"כ חמור כראשונות גם רמז סיבה שנית באומרו בה כי הראשונות כולן גזל גמור אבל בענין האבידה מורה היתר לעצמו כי אינה גוזלה מיד עמיתו והוא כי שבועות שוא היא אמת אלא שהיא לבטלה זכה בה מן ההפקר. ונתן טעם בשינוי הקרבן הזה משאר השבועות באומרו ונשבע על שקר כי נשבע על הזהב שהיא זהב וכיוצא בו אך זו היא על שקר ממש והיא יותר חמורה. גם שבועות ביטוי בעת שנשבע אינה שקר אלא אח"ז עובר עליה כגון שאוכל ושלא אוכל כמ"ש במס' שבועות דאזהרה דיליה מן לא תשבעו בשמי כדי לשקר לא"ז אבל זו אינה לשקר לעתיד אבל על שקר כי בעת שנשבע היא שקר וכבר שיקר בה והיא יותר חמורה גם שבועות העדות אינה על ששיקר אלא מפני שביטל מצות אם לא יגיד ונשא עונו והי' הביטול ע"י שבועה אבל זו היא על סיבת היותה שקר והיא יותר חמורה. והרי רמז אל כל הנזכר במ"ש על שקר דרך רמז. ולכן חזר ופירש הענין בפירש"י ואמר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטוא בהנה שתהיו מאחת מאלו הנזכר פה וז"ש בהנה. למעט שבועות העדות ושבועות שוא וביטוי כנ"ל. גם רמז הטעם ג"כ בתבנית האלו כי אלו הם דברים כאשר יעשה אותם האדם תיכף נכלל בו לחטוא בהנה ובאומרו לחטוא מיעט שבועות שוא וביטוי שאינו חוטא ממש בעת שבועות או שאינו משקר ממש כנ"ל. ובאומרו בהנה מיעט שבועות העדות שאין עיקר החטא השבועה עצמה אלא במצותה אם לא יגיד וכו'. גם סיבה אחרת באומרו כי ג' שבועות הנ"ל הרי חטא להשי"ת ולא אל האדם אך זו היא מיוחסת אל האדם

עצמו 'גם כן שרוצה לגזול לתועלת הנאתו זולת מה שחוטא אל הש"י:והיה וכו' אמר כי הנה הענין זה מורכב משני עבירות כנ"ל הא' כי יחטא והיא ענין הכפירה בעמיתו והב' היא ואשם אל הש"י בענין השבועה וא"כ מן הראוי היה שכל חטא מהם יתכפר בפני עצמו ואם ירצה להביא קרבן על שבועתו יתכפר לו עון זה לבדו וכאשר ירצה להתכפר מעון הגזל ישיב את הגזילה ואין זה תלוי בזה והודיעו הכתוב כי לא כך הוא אלא זה תלוי בחבירו כנ"ל במה שבארנו על פסוק נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' ולא עוד אלא שלא יספיק בשיתכפר על איזה מהן תחילה אלא תחילה יקדים והשיב את הגזילה ואח"כ יקריב את אשמו על השבועה וז"ש ואת אשמו כלומר כי השבת הגזילה תקדים ואח"כ שניה לו ואת אשמו יקריב וזה כמ"ש במשנה אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. והטעם הזה כי שורש החטא היא הגזלה ובזה נמשך אל השבועה לכן תחילה נקדים כפרת הגזל. וזהו רמז במה שחזר ואמר אשר גזל ואשר עשק. ירצה תדע למה יתחיל בהשבת הגזילה לפי שכל כוונתו היתה על כך וז"ש אשר גזל וכן ע"ד זה אשר עשק אשר הפקד אשר מצא אך השבועה היתה לקיים כוונת הראשונה לגזול ולא להשבע ממש לשקר. גם ירמוז במ"ש אשר גזל וכו' אבל ענין התשומת יד שהוא הלוואה לזמן אין כוונתו מוכרחת לגזול ואפשר כי כיוון שלהוצאה ניתנה אפשר שהוציאה ואין בידו עכשיו ולהשמט ממנו לפי שעה נשבע על שקר וכשיהיו לו מעות יפרעהו וכמ"ש במסכת מציעא אמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת ישבע וכו' ולכן נכתבה בפסוק אחר בפני עצמו או מכל וכו' והוא ענין התשומת יד. גם לכן הזכירה בלשון משונה כמ"ש או מכל אשר ישבע עליו לשקר כי בדבר זה אינו על שקר ממש ונשבע על שקר אלא ונשבע לשקר כי בעת השבועה כוונתו טובה לפרוע לו ואם כה יעשה איננו שקר למפרע זולת אם ישקר לעתיד ולא נפרע לו עוד כלל והודיע כי עכ"ז ענשו שווה להראשונות והנה אם היו חטא הכפירה לבדו הי' די אם ישלם אותו בראשו אבל עתה שגם היתה עמו שבועה כנ"ל בענין נפש כי תחטא נמצא כי גם בלשון כפרת מה שבינו לחבירו ותיכף ענשו כי וחמישיתו יוסף עליו ואגב אורחי' רמז עוד עונש אחר כי כיון שהי' חטא הגזל משותף עם חטא השבועה לכן יתורץ עוד בו עונש אחר ג"כ והוא משרז"ל הגוזל את חבירו ונשבע לו יוליכנו אחריו למדי וז"ש לאשר הוא לו יתננה תיכף ביום אשמתו ולא ימתין ימים רבים אולי יביא הנגזל מן מדי:ואת וכו' כמו שעון הממון הזה החמיר בו לסיבת היות משותף עמו עון השבועה כנ"ל כמו כן עון השבועה זו ראוי להחמיר בה משאר השבועות להיות משותף עמה עון הגזל כנ"ל ולכן ואת אשמו לא יספיק בקרבן עולה ויורד כשאר השבועות. כי אשמו של זה חמור משאר השבועות

ולזה לא אמר ואת האשם אלא ואת אשמו וכו' ולכן יביא איל וכו'. והנה גם בזה יש כמה מיני עונשים כדרך שזכרנו בעונשי הגזל כנזכר ואלו הם כי שבועות האחרות הם קרבן עולה ויורד בדלות ובדלי דלות כנ"ל וזו היא אשה וודאי של עשיר. וגה כי אפילו קרבן העשיר אשר שם הי' שעירה או כשבה בת שנתה וגם שהיא נקבה וכאן היא איל זכר וגם שהוא בן שתי שנים כנודע כי דמיו יקרים יותר:וכפר וכו' אמר כי בהיות הקרבן הזה יקר וחשוב כנ"ל לכן וכפר עליו ונסלח נו אע"פ שהעון עצמו חמור יותר משבועות האחרות לפי שזה הוא כוונתו רעה מתחלתו. וז"ש על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה. כי בעת שבועתו כיונתו לאשמה בה. כדרך שבארנו לעיל בפסוק או מצנו אבידה וכו' על אחת מכל וכו':דרך רמז נפש כי תחטא האדם יש בו ב' בחינות נפש רוח נשמה חי' יחידה. והנפש התחתונה מכולן הנזונת מהדם כמ"ש כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ולכן היא החוטאת ולא האחרות וז"ש נפש כי תחטא וכו'. והנה כשחוטאת הנה כביכול פוגמת בשם הוי"ה עצמה כי בה דבקים וממנה נשתלשלו כנודע כי היחידה תלויה בקוצו של יו"ד וד' אחרות בד' אותיות הוי"ה וז"ש ומעלה מעל בה' ממש. ולכן עונשה רב מאוד כמ"ש ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי ממש ולא לי אלא בי ולולא זה מאי אכפת ליה להקב"ה אם תחטא או לא. והודיע מאין נמשך לנפש לחטוא והוא כי לולא ידעה ושמה כנגד עיניה כי הוא בראה לא היתה חוטאת לפניו ית' אמנם נראה בעיניה כי הש"י עמיתו הוא ואין לו יתרון עליה לשתתחייב לעובדו וז"ש וכחש בעמיתו ובפרט במ"ש הכתוב ריעך וריע אביך וכו'. וכתיב למען אחיי וריעי וכו'. ונמצא כי כחש ח"ו בהש"י לאמר כי הוא לא בראו אלא עמיתו הוא כנזכר. וביאר הכחשה זו מה היא ואמר כי הלא היא בפקדון ירצה כי הוא הרוכב על הנפש לתקנו ביראת שמים ונתנו השי"ת באדם כענין פקדון כי בו שייך לשון פקדון כמ"ש בידך אפקיד רוחי משא"כ בנפש שהיא קשורה וצרורה בתכלית בגוף האדם באמצעות הדם אבל הרוח שעל הנפש אינו ציור וקשור בגוף האדם אלא בדרך פקדון ובו מכחש האדם כאלו לא קבל הפקדון ההוא מעולם. ועי"כ הוא חוטא כי הרוח הוא המדריך האדם בדרך טובה כמ"ש אכן רוח הוא באנוש וכתיב ורוח נכון חדש בקרבי.או בתשומת יד זו הלואה בסוד מי הקדימני ואשלם כי מעולם לא יספיק האדם לפרוע לקונו מה שמקדים לו בחזרת הלוואה ואלו יכיר האדם ענין זה לא הי' חוטא מעולם. או בגזל בסוד גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע כי ידוע שהוא רשע ואינו רשאי להיות מהעוה"ז לולא שיקנהו בדמים והם המצות וגם ברכת הנהנין ואינו חושש כלל וגוזל את קניניו בפרהסייא והרי כל אלו הם מין אחד. עוד יש הקב"ה שאין ביכולת ברוח האדם עצמו להדריכו כי הוא לבדו אינו מספיק מרוב

חליו ונגע חטאתיו אז מתעבר בו בחינת רוח איזה צדיק אחר אשר נפטר זה כמה שנים וצריך שיהי' ביניהם קורבה וחברה ואהבת נפש כדי שירצה לעוזרו ולסייע וחז חותו הרוח האחר נקרא עמיתו עם שאתו כמשרז"ל ופי' כי הוא עם שלו וקרוב שלו כמ"ש ונכרתה הנפש ההיא מעמיה. ועוד נוסף עתה כי גם נתעבר עמו יחד בזה הגזל ולהיות הרוח העקרי של הגוף הזה או נפשו רעים מאוד לא יכול עמיתו הנ"ל לעוזרו ואדרבה זה עושקו ומחטיאו בעל כרחו. כי זה יורה לשון עושק לשון הכרח מאונס וז"ש או עשק את עמיתו. עוד יש בחינה ג' וז"ש או מצא אבידה וזה סוד נמרץ כי זה הראשון הי' שנתעבר בו רוח אחר טוב לסייעו וזה היא להיפך כי יש איזה רוח רשע גמור שנאבד מן העולם בסוד והאבדתי את הנפש ההיא והוא קרובו של זה הרוח החי ומתעכב בו כדי שזה הרוח החי יסייע ויעזור לזה רוח האבוד. וזה נקרא מציאת אבידה כנזכר בספר הזוהר ובספר התיקונין. ואם יטרח זה החי ויתקנה נקרא משיב אבידה ואם לא יחוש לתקנה מן אותו העון אשר סבתו היה אובד הנה זה נקרא מכחש באבידה שאינה רוצה לתקנה כדי שתוכל לשוב אל בעלה הראשון וז"ש או מצא אבידה וכחש בה. והנה מלבד כי כל אחד מהבחינות הנ"ל נקרא חוטא כמ"ש נפש כי תחטא הנה ג"כ נקרא נשבע על שקר וז"ש ונשבע על שקר פי' כי כל הנפשות קודם שיצאו לאויר העולם ממיעי אמן משביעין אותם ואומרים הוי צדיק ואל תהי רשע שנאמר כי לך תכרע כל ברך וכו'. וכשמשביעי' אותו מלמדין אותו כל התורה כולה ימשביעין אותו שלא יחטא אפילו באחת מכל המצות שבתורה וז"ש על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה:והיה וכו' בתחילה חטא כמ"ש נפש כי תחטא בעולם הזה. והי' לעתיד כשנפטר מן העולם כי אז יתוסף בו ידיעתו היותו אשם ממה שחטא בעוה"ז הנה אז הוא זמן קבלת השכר והעונש בעוה"ב. ואז והשיב את הגזילה אשר גזל מאת קונו כנ"ל שהוא ענין החטאות עצמן כל מה שחטא בעוה"ז ונהנה מן העוה"ז דרך גזל מאת קונו. וגם צריך שיתקן כל אחד מג' בחינות הנ"ל שהם עושק ופקדון ואבידה ג' מיני רוחות שנתנו בגופו או זה או זה או זה. עוד יש עונש אחר על כל מיני מצות עשה או לא תעשה אשר נשבע עליו ביציאתו לעוה"ז כנ"ל ואח"כ הי' לשקר. וא"ת וממה יוכל לפרוע כל הנ"ל אחר פטירתו והנ' אין שם ממה לפרע לז"א ושלה אותו בראשו ירצה ע"ד מ"ש הכתוב ישיב עמלו בראשו וירד לגיהנם ושם ישלם עונשו בראשו של עצמו כשיעור הנכזר עליו. כפי מה שחטא בעוה"ז ופגם באותן הרוחות כנ"ל. וגם ינכו לו ממה שעסק בעוה"ז בה' חומשי התורה וז"ש וחמשיתיו לשון רבים. או ירצה ושלם אותו בראשו הוא הגוף וזה ע"י עונש המיתה וחיבוט הקבר ודין רימה ותולעה עד שישוב אל העפר כמו שהי'. וגם בעוה"ב

בגיהנם יוסיפו להענישו את נשמת הכלולה מה' שמות כנגד ה' פעמים שאמר דוד ברכי נפשי את ה'. וז"ש בלשון רבים וחמשיתו יוסף עליו. והנה בבא יום הנכר אשמתו שהוא יום הפטירה אז הוא זמן הפרעון והתשלומין ולכן אחד מבעלי חובותיו יתן ונפרע לו מה שהי' חייב לו וז"ש לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו:ואת וכו' אחר שקיבלה נפשו עונשה בגיהנם על אשמו כי הלא הנפש עצמה היא החוטאת ונקראת אשמו של האדם כמ"ש ואשמה הנפש ההיא ואז את אשמו עצמו היא נפשו יביא לה בג"ע העליון ומה שהיתה תחילה נפש נקבה חלושה מעונש גיהנם ובעלי מומין מן החטאות עתה תהי' כבחינת איל זכר וחזק מלשון ואת אלי הארץ לקח וכו' ויהי' תמים ושלם ולא בעלי מומין וחסר. ותכנס עם נפשות כל צדיקי ישראל שעליהן נאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי וז"ש מן הצאן. וזה יהיה אחר שכבר קבלה ערך עונשה בגיהנם כפי הערך האשם שחטאה. וז"ש בערכך לאשם וכו'. וטרם שיגיעוה לפני ה' יקריבוה קרבן אל הכהן גדול. מיכאל כנודע ואחר אשר תקרב קרבן על ידי הכהן הנ"ל. אז יכפר עליו הכהן הנ"ל ואז יקריבוהו ויעליהו לפני ה' עצמו כשאר הצדיקים ונודע כי אם ישאר עליו מום כל שהוא עליו נאמר כי כל איש אשר בו מום לא יקרב ואמנם זה ונסלח לו אפילו על אחת מכל אשר וכו'. ולא ישאר בו מום אפילו מעבירה אחת כלל. וזה לפי החטא פוגם בנפש עצמה וז"ש ואשמה בנפש עצמה ולכן צריך שתהי' נקיה מכל מום כי אם החטא לא הי' פוגם ממש בנפש עצמה לא היתה הקפדה על דבר מועט כי העולם נידון אחר רובו:ויקרא וכו'. צ"ע א' ענין אלף זעירא. ב' דהל"ל ויקרא ה' אל משה וידבר אליו. ג' משרז"ל אליו למעט את אהרן למה נכתב זה המיעוט פה. ד' מה צורך לכתוב מאהל מועד. ה' דהל"ל באהל מועד. ו' יתיר לאמר. ז' הל"ל איש או נפש מאי אדם. ח' הל"ל אדם מכם כי יקריב. ט' בתחלה כתיב קרבן לה' ואח"כ את קרבנכם. יו"ד הל"ל מן הבהמה וכו' תקריבו כי מלת את קרבנכם מיותר. י"א מלת לרצונו מיותרת כי עולת יחיד בנדבה היא באה. י"ב התחיל ביחיד אדם כי יקריב וסיים ברבים תקריבו את קרבנכם:הביאור במ"ש הרמב"ן ז"ל כי ראיית מלאך נקרא גילוי עינים כמ"ש ויגל ה' את עיני בלעם ולמעלה מזה הוא נבואה של ה' ע"י מלאך ולמעלה מזה הנבואה בלי אמצעי. כמ"ש וידבר ה' אל משה. וכאן הקריאה היתה על ידי מלאך ולכן א' זעירא ואח"כ הדיבור מאת ה' עצמו שלא ע"י המלאך הנ"ל וזו מדרגה ד'. וז"ש אליו כלומר בלא אמצעי כלל. ונתן סיבה אל הקריאה ע"י מלאך ואמר כי הסיבה היא מסיבת אהל מועד שנאמר לעיל ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וז"ש מאהל ולא באהל. ולפי שראה הקב"ה עלבונו שלא יכול לבא הוצרך לפייסו תחלה בדברים וז"ש וידבר ה' אליו כלומר דברים הנוגעים לו ואח"כ אמר לו ענין הקרבנות. וז"ש

לאמר אדם כי יקריב וכו'. או ירצה כי ב' מיני נביאות הם הא' כי תתעלה נפש הנביא ותעלה למעלה לדבר עם הש"י ואז אף אם יהיו אנשים עמו לא ישמעו קול הנבואה. הב' כי ירד הש"י למטה לדבר עמו ואז יצטרך להמשיך הקול באורח צר כשופר תוך ענן הכבוד כאשר היה עתה כי מעת שקרא למשה היתה קריאה קטנה בצימצום בא' זעירא ועי"כ אף בהיות אהרן תמיד עמו לא שמע הדיבור וז"ש וידבר ה' אליו למעט את אהרן אשר לא הי' נפרד ממנו וכדי למעטו היתה קריאה זעירא כנ"ל וכל זה לסיבה כי ירד ה' שכינתו באהל מועד ומשם היה מדבר וז"ש וידבר אליו מאהל מועד ולכן הוצרך המיעוט הנ"ל. גם ירמוז כי ענין הקרבנות הוא דבר זר למאוד כי הם ריח ניחוח לו ית' ולהיותם דברי סתר גילה לו תחילה סתריה וז"ש וידבר וכו' כדי לאמר לו אח"כ פשטיהם והוא אדם כי יקריב וכו':או ירמוז במה שנודע כי וידבר הוא לשון קושי כי הודיעו שאע"פ שעתה שרתה שכינה באהל מועד להיותם עדה קדושה סופם לחטוא וז"ש וידבר לשון קושי שעתידין לחטוא אע"פ שעתה עשו אהל מועד וז"ש מאהל מועד וכו' ולכן יצטרך להעלותם רפואה על ידי הקרבן ואז ירצו בחידה באמירה בחשאי וז"ש לאמר אדם וכו'. גה ירמוז כי ב' מיני קרבנות הם א' בנדבה וא' לכפרת חטאות וכנגדם הזכיר תחלה דיבור ואמירה ופירש ענין שניהם וכנגד הא' אמר בלשון יחיד ובלשון נכבד אדם כי יקריב כי אדם מעולה מאיש ואנוש וגבר. ולפי כי מועטין ויחידים הם אשר לא יחטא אמר אדם כי יקריב לשון יחיד וגם לכן ימאסו לשנתבאר כמ"ש קרבן לה' וכנגד הב' הבא על החטא אמר קרבנכם לתועלתכם. ובלשון רבים כי רבים יחטאו. גם ירמוז כי הא' הקרבן הוא שלכם ואתם נותנין אותו להשי"ת לכבודו עולת נדבה ולזה סמך מכם קרבן לה'. אבל הב' לעולם הוא קרבנכם שלכם ואינו מכם נתון לה'. גם ירמז כי יש קרבנות יחיד וכנגד זה אמר אדם כי יקריב וכנגד קרבנות ציבור אמר תקריבו קרבנכם לשון רבים. והתחיל במשובח שהיא בנדבה ולא ע"י חטא ואמר אם עולה קרבנו וכו' לרצונו כלומר שאינו ע"י חטא אלא ברצון ודרך נדבה וזה חשוב לפניו ית' וז"ש לרצונו לפני ה':או ירמוז כפי דרך רשב"י שהעולה באה על הרהור ורצון הלב וז"ש לרצונו כלומר שהיה רצון רע ובזה יהיה לפני ה' כלומר רצון טוב:סליק פרשת ויקרא:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת צו:

צו את אהרן וכו'. נודע משז"ל אין צו אלא לשון זירוז ואמר רשב"י כל מקום שיש בו חסרון כים צריך זירוז וצריך לדעת כי אם חסרון כיס הזה הוא פיזור על שני תמידין בבקר ובערב כבר נאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי וכו'. כי שם ענין

העולה בעצמה כי כאן אינו רק נקודת האש שלא תכבה ומה גם כי חסרון כיס הזה לכל בני ישראל הוא הן ענין התמידין בעצמן הן ענין התמדת דליקת האש על העצים ואיננו לאהרן ולבניו בפרטות. והענין כי כאן רצה הקב"ה לחבר יחד תורת העולה והשלמים והמנחות כמו שנתבאר בפ' זו ובכלל התורות האלה היא תורת קרבן אהרן ובניו הכהנים הגדולים שיהיו מקריבין תמיד מנחה משלהם ונקראת מנחת חביתין לז"א מה שאני אומר צו את אהרן ואת בניו בלשון זירוז המורה על היות להה לבדם חסרון כיס איננו על זאת' תורת העולה וכו'. רק על מה שאני עתיד לאמר להם אח"כ זה קרבן אהרן ובניו וכו'. וזה ענין לאמר הכתוב כאן כי מה שהקדמתי בתחילה ענין זאת תורת העולה הוא להיות דבר כולל לו ולישראל כנודע כי גה הכהנים חייבין ליתן מחצית השקל לצורך הקרבת התמידין ובפרט כי כך סדר הקרבתם עולת תמיד של שחר ומנחתו ואח"כ מנחת חביתין ולכן נסדר פה בסדר זה זאת תורת העולה וזאת תורת המנחה זה קרבן אהרם וכו':ואם נרצה להרחיב הענין יותר על נכון והוא כי הלא יאמרו אהרן ובניו הננו ככל המון בית ישראל לתת מחצית השקל לצורך עולת התמידין. ונוסף לזה כי אנחנו מקריבים אותם וטורחים בהם ולא כן ישראל ובפרט בעולת הלילה אנו צריכין שלא לישן כל הלילה להשלים גמר הקטרתם ושלא תתכבה אש המזבח ומה לנו עוד להקריב מנחה תמידית משלנו בכל יום זולת מנחת התמיד. לז"א מה שאני אומר צו את אהרן בלשון זירוז גדול בחסרון כיס בענין מנחת חביתין שיבא ענינם אח"כ הטעם הוא לאמר זאת תורת העולה וכו'. מפני שאני צריך לאמר להם עניך תורת העולה אשר גם הם יש להם חלק בה ולא עוד אלא שצריכין לטרוח בה כי היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה וכו' כנ"ל. ונודע כי הכהן הדיוט אינו מחויב להביא מנחת חביתין רק ביום חנוכו לעבודה או ביום המשח אותו להיותו כהן גדול רק הכהן הגדול מחויב להקריב בכל יום וכפי זה מ"ש צו את אהרן ואת בניו ענינו הוא צו את אהרן הכהן הגדול וגם את בניו לכשיהיו כהנים גדולים תחתיו כמוהו:או יצה כי עיקר פרשה זאת היא ענין תרומת הדשן כנודע ואפשר יתרשלו בה הכהנים ובפרט הכהן הגדול כחתן יכהן פאר בשמונה בגדים הנעשים לכבוד ולתפארת כמ"ש ועשית בגדי קודש לאהרן וכו' יתבזה במלאכה גרועה כזו המטונפת ולא עוד אלא שמלאכה זו אינה מכלל גופי המצות של העולה עצמה כי הרי אפי' שחיטתה כשירה בזר ולא נצטוו הכהנים רק מקבלת דה ואילך ומכש"כ ענין הדשן שאין לה שייכות כלל עם הקרבן העולה עצמה כי כבר נגמרה הקרבתה והקטרתה ושריפתה ולכן מצטרך נצוות את אהרן ובניו בזירוז גמור במצוות תרומת הדשן כי חובה היא עליהם כענין מעשה העולה וזאת המצוה של תרומת הדשן

היא' מכלל תורת העולה' ודיניה וז"ש וזאת תורת העולה וביאר הטעם לזה, והיא מ"ש היא העולה וכו'. כי היא העולה של בין הערביים צריכה להיות יוקדת על המזבח כל הלילה עד הבוקר על מוקדה גדולה מלבד דשן עולת הבוקר ומוספין ונדרים ונדבות הנקרביה ביום לאין קץ וכשיבא עת הבוקר יהי' שם דשן הרבה מאוד וכאשר יקריבו עולת הבוקר יתלכלך הקרבן באפר וכתוב הקריבהו נא לפחתך וכו' ולכן צריך שבכל תחילת בוקר ירימו תרומת הדשן להקל ולמעט הדשן וכאשר יתרבה הדשן בתפוח שעל גבי המזבח יוציאו הכל מחוץ למחנה כנודע. ונמצא כי תרומת הדשן צורך הקרבן היא כנזכר כל זאת תורת העולה והיא מוכרח ומענין הלכלוך יש תיקון הלא היא כי אין חיוב להסירו משם ולהוציאו מחוץ למחנה בכל יום וג"כ אינו מחוייב להוציאו את כולו רק בכל יום ירים מעט מזעיר לתרומת הדשן ואף המעט ההוא לא יוציאו לחוץ ואמנם ושמו אצל המזבח ויטלטלנו ממקום למקום במזבח עצמו ובזה אין בו טורח ולא לכלוך כלל. ויכול הוא ללבוש בגדי כהונה מדו בד ומכנסי בד וגם המצנפת ואבנט נחשבו במלת ילבש יתירה כנזכר בגמרא. וכאשר יתרבה הדשן לעתות רחוקות גם אז יש לו תיקון ופשט את בגדיו וכו' והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה. והרי נתקנו כל הדברים:או ירצה כי לענין נדבת השקלים לקנות בהן עולות התמידין כבר נצטוו בזה כל ישראל בכללות והכהניה יכללו בהם כנ"ל כי גם הכהנים חייבים במחצית השקל גם קניית העולות עצמן כתיב צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי וכו'. ואם טנין עולת נדבה הפרטיות לכל יחיד ויחיד גם זה נצטוו בחומש פרשת ויקרא דבר אל בני ישראל וכו' אדם כי יקריב וכו' האמנם הקרבת עולת התמידין צריך אשר תצווה אל אהרן ואל בניו כי הם הכהנים המקריבים אותם והחיוב עליהם היא כי ישראל כבר נפטרו בנתינת השקלים וקנית עולת התמידין אך תורת הקרבת העולה צו אותה את אהרן ואת בניו וכו'. וז"ש זאת תורת העולה היא עולת החמיד כי עולה נדבה כבר נתבאר ענינה בפ' ויקרא. ואמנם אופן מעשה העולה נתבאר ג"כ בפ' ויקרא אבל מה שאני מחדש עתה היא זאת תורת העולה ר"ל זאת התורה והמלאכה הפרטיית שיד בענין העולה אשר עדיין לא נתבאר זה הדין בפרטי בפרשת ויקרא עם שאר תורות ומשפטי העולה ען כי העולה הזו היא עולת הערב הפרטיית שיש בה דין משונה שצריכה להיות על מוקדה ויש בזה כמה דינין כנודע ואפשר כי זה ירמוז במ"ש היא העולה לשון נקבה יען היא של לילה כי של יום נאמר בו עולה הוא אשה וכו' בפרשת ויקרא פי שהעולה זכר תמים היתה וביאר בכמה דינין משונה היא מעולת הבוקר הא' כי זו העולה אעפ"י שזמן הקרבתה היא ביום בין הערביים כי אין קרבן קרב בלילה כלל וכפי זה תהי' זמנה עד סוף היום והודיענו

כי אדרבה זמנה כל הלילה כולה. והב' כי אש העולה שהי' בו כבר מתחילה של היום הוא אשר תוקד בו עתה העולה הזו ואין חיוב להביא גזירי שני עצים וגם שצריך לסדר מערכות עצים כמו שצריך לעשות קודם עולת הבוקר וז"ש ואש המזבח תוקד בו והוא נקשר עה מ"ש בתחילה היא העולה על מוקדה וכו' ירצה זאת העולה של הערב אין צורך לסדר לא מערכה ושני גזירי עצים כדרך שסדרן לעולת הבוקר כמו שנתבאר אח"כ בפרשה זו אמנם ישימו אותה על מוקדה על המזבח פי' על המערכה שסדרו בבוקר על המזבח לצורך עולת הבוקר ואותו אש המזבח הנשאר מאותה המערכה תספיק לשתיקד בו עתה לצורך עולה זו. הג' כי אחר העולה הזו והרים את הדשן ולא יחוייב תרומת הדשן גם אחר עולת הביקר רק אחר שני העולות כנ"ל:או ירצה במה שהקדמנו כי העולה באה על הרהור הלב ונודע כי אין זה רק בהרהור עבודה זרה כמ"ש ז"ל על ולא תתורו אחרי לבבכם זו המינות יען כי אין אדם נידון רק על מחשבה עבודה זרה למען תפוס את בית ישראל בלבם ולהיות עון הע"ז חמורה מכל העבירות אמר בה צו את אהרן לשון זירוז גדול בענין העולה יען אינה באה רק על הרהור על הלב כי לכך נקרא עולה כנודע. גם להורות כי אינה באה רק על הרהור ע"ז. אמר בה צו את אהרן כנודע משרז"ל אין צו אלא ענין ע"ז וכמו שדרשו על ויצו ה' אלקים על האדם וכו' ויצו זו ע"ז כמ"ש כי הואיל אפרים הלך אחרי צו הרי שבמקום אזהרת ענין ע"ז אמר לשון צו שהוא ענין זירוז גדול כנודע. והנה באם האדה טרוד בעסקיו אין לו פנאי חשוב מחשבות כי אם בלילה בהיותו על משכבו בלילות כמ"ש הוי חושבי עון ופועלי רע על משכבותם כל הלילה וכאשר יאיר היום לאור הבוקר יעשה וכנגד זה היא העולה של לילה תהי' על מוקדה על המזבח כל הלילה לכפר על הרהור הלילה הנמשך עד הבוקר ואז לאור הבוקר יעשוה ובהשרף העולה הזו יהיה כאלו נשרף ההרהור ההיא של ע"ז שעליה נאמר פסילי אלוהיהם תשרפון באש. וז"ש ואש המזבח תוקד בו. ולא אמר בה שהיא חוזר אל העולה ואמר בו לרמוז שיוקד בו בהרהור הע"ז. וכאלו נשרף ההרהור עצמו באש המזבח ונטהר ונתכפר לו למען היות הע"ז איסורה בכל שהוא כמ"ש ולא ידבק בידך מאומה מן החרם לכן ירמוז לזה והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה ואעפ"י שכל הנשרפים אפרם מותר ירים את הדשן הזה ויסרנו משם לעקור ולשרש את ההרהור ההוא לגמרי. וכאשר יוציאנו מחוץ למחנה לא יוציאנו בבגדי כהונה שיתלכלכו בדשן של הרהור ע"ז הטמא במשא כנידה ומטמא גם בגדי קודש לנושא אותו להוציאו לחוץ וכמשרז"ל אמר ר' עקיבא מנין לע"ז שמטמא במשא שנאמר תזרם כמו דוה צא תאמר לו וכנגד צא תאמר לו והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה כי נדה היא וע"כ ופשט את

בגדיו וכו' ובענין דקדוקי הכתובים עצמן נוכל לבאר מה שנשנה ונכפל כמה פעמים ענין ואש המזבח תוקד בו והאש על המזבח וכו' אש תמיד וכו' ובגמרא פרשום לענין מספר כמה מערכות היה שם. ונוכל לומר כפי הפשט. כי באומרו ואש המזבח תוקד בו ירמוז אל הנס הגדול שהי' שם כמ"ש בפרקי אבות ולא כבו גשמים את אש של עצי המערכה וזה כי למעלה ציווה שתהי' העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה. ונודע כי בלילה עיקר תוקף נשיבת הרוחות החזקות ובפרט בזמן החורף והסתיו שהגשמים והרוחות יכבו את האש והודיעם ענין הנס כי מובטחים הם כי אש המזבח תוקד בו במזבח 'מאליו מבלי שיטרחו מאוד הכהנים להבעירה ותוקד בו ולא תכבה ע"י גשם ורוח חזק:עוד ירמוז אל נס אחר בפסוק השני ואמר והאש על המזבח תוקד בו והוא ענין האש האוכלת אשר תרד מהשמים על המזבח ותשאר שם קיימת ובוערת ורבוצה כארי לאכול הקרבנות וז"ש והאש היא האש הידועה הנזכר בפ' שמיני ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העולה והאש ההיא שירדה על המזבח אז תוקד בו שם לעולם לא תכבה בשום אופן ואומרו לא תכבה אינו אזהרה רק הבטחה ועי"כ היא העולה על מוקדה וכו' ולא יכבה רוחות וגשמים כנ"ל. ואמר כי עם היות שכך יהי' אל תתרשל להביא אש מן ההדיוט וביער עליה הכהן האמנם וביער עליה הכהן וכו' וכמשרז"ל מצוה להביא מההדיוט. ואחר שכבר הבטיח שהאש שמן השמים לא תכבה ועכ"ז מצוה להביא מן ההדיוט וביער עליה הכהן הזהיר על אש הדיוט ההוא אשר אש תמיד תוקד על המזבח ולא תכבה. והוא לאו ואזהרה ממש ולא הבטחה כעין לא תכבה הראשון ובזה יתורץ אומרו כמה פעמיה ואש והאש אש תמיד וכו'. ואומרו לא תכבה שני פעמים:או ירצה במ"ש והאש על המזבח תוקד בו ירצה עם היות שכבר ציויתיך למעלה ואש המזבח תוקד בו על מוקדה על המזבח כל הלילה. הם ענין סידור המערכה גדולה וקטנה כנודע וכיון שכן הוא פשיטא שלא תכבה כיון שכ"כ מערכות היו מסדרין שם וכפי זה הוא מתמיה אם אצווך עתה לערוך שני גזירי עצים בכל בוקר זולת המערכות כנודע כי שתי מצות הה עכ"ז אני מצוך כי וביער עליה הכהן שני גזירי עצים בבוקר וכו'. וטעם הדבר דרך רמז נרמז באומרו שני פעמים בבוקר בבוקר ירצה כי הלא עולות התמידין האלו היו מכפרין על כל עונות ישראל. כמשרז"ל על צדק ילין בה וטעם הדבר יען כי סיבת הקרבתם היתה להזכיר עקידת יצחק כמ"ש ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה. וכדי להזכיר זכותו של אברהם שנתאכזר על בנו לשוחטו על מצות אלהיו וקם בבוקר כמ"ש וישכם אברהם בבוקר בזריזות גדול הי' עולת הבוקר נקרב בבקר וגם במה שנודע היות אברהם מדת החסד המתעוררת בבוקר וכנגד זכות יצחק שהניח עצמו לפשוט צווארו

לקרב עולה ע"ג המזבח והי' בשעת המנחה בין הערביים וגם במה שנו דע כי תפילת מנחה כנגד יצחק הנקרא פחד יצחק הי' מקריבין עולת הערב והנה אברהם איש החסד. הי' כהן לאל עליון כנודע כי נטלה מן שם הנקרא מלכי צדק וניתנה לאברהם והשכים בזריזות בבוקר ויקח את עצי העולה וישם על יצחק בנו יחידו לשורפו ומיעוט עצים שנים כנגד זה וערך עליה הכהן הדומה לאברהם שני גזירי עצים בבוקר כנגד הבוקר שהשכים בו אברהם. וז"ש בבוקר בבוקר שני פעמים הראשון לציווי והבוקר השני הוא טעם הוא בקרו של אברהם ואחר רמיזת שני גזירי עצים וערך עליה העולה כנגד ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח אשר ממעל לעצים. ואחר עריכת העולה יערוך עליה חלבי השלמים וכפי פשוטו של מקרא קשה זה להולמו כי אם הם שלמי נדבה גם יש עולת נדבה ותודה וחטאת ואשם ולא הוזכרו אך הענין לרמוז כי אחר זכרון עקידת יצחק ע"י עולת התמיד מאז ואילך יזכור להה השי"ת עקידת יצחק ויהיו לו שלום עם ישראל אעפ"י שהם חוטאים ויהי' העולה ההיא כאלו הקריבו חלבי שלמות בין ישראל לאביהם שבשמים. וכנגד אפרו של יצחק הצבור על המזבח תמיד כנודע לכן כנגד והרים את הדשן שיעור מיעוט כשיעור תרומה ושמו אל המזבח להזכיר אפרו של יצחק וא"ת והרי כמה אלפים שנה נעשתה עקידת יצחק ונכבה האש ההיא לז"א אש תמיד וכו' ירצה אשו של יצחק נשאר תמיד קיים על המזבח לא תכבה להיותה רמז וזכירה לדורות הבאים לכפר עונות ישראל כנודע:או ירצה בדרך רמז על ענין הנשמה אשר טליה כתיב מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה וכו' ועליה אמר זאת תורת העולה. וכבר ידעת אשר במזבח העולה שבירושלים של מעלה מיכאל הכהן הגדול וצבאותיו הכהנים מעלים נשמת האדם בפטירתו מהעוה"ז לפני ה' ועל פיהם נידונית הנשמה ונאכלת באש והזוהמא של החטאים אשר נתלכלכה הנשמה נשרפת ונעשית דשן ונשארת הנשמה נקייה וזכה. ואז עולה לריח ניחוח לפני ה'. וכנגדם אהרן ובניו בבית המקדש של מטה. והנה צו את אהרן ובניו העליונים כנ"ל ותלמד להה משפטי דין הנשמה כאשר היא עולה למעלה כשנפטרת מן העוה"ז. וז"ש זאת תורת העולה וכו'. וכבר ידעת כי תחילת דינו של אדם הוא עסקת בתורה ואם הוא ת"ח 'אין אש גיהנם שולטת בו וניצול מאש גיהנום וז"ש זאת תורת העולה כאשר הנשמה בעלותה תוליך עמה עסק התורה כמ"ש אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. זהו תכלית מה שהיא צריכה כמ"ש בהתהלכך תנחה אותך וכו'. ולכן צו את אהרן כי ראשית כל מה שתשאל את הנשמה בדין הוא אם עסקת בזאת התורה אשר שם משה וכו'. וביאר ענין משפט תורת העולה הזאת מה היא ואמר כי הלא הוא העולה שמעלין אותה לידון על המוקד שעל המזבח העליון כל הימים שנגזר

עליה וידון כפי שיעור נקיון חטאותיה. והמשך זמן נקיונה נקרא לילה בסוד אתא בוקר וגם לילה. וז"ש כל הלילה עד בא עת פדיונה וז"ש עד הבוקר ואז תצא משם כמ"ש תשת חושך ויהי לילה וכו' תזרח השמש יאספון מאש גיהנם ואל מעונותיהם המדור שיש לכל צדיק לפי כבודו שם ירבצון ושם יצא אדם לקבל פעלו ועבודתו שטרח בתורה ובמצות בעוה"ז עד שערבה שמשו ונפטר וז"ש עדי ערב וז"ש עד הבוקר. וביאר כי מציאת האש אשר על המזבח ההיא ממנו עצמו הוא מן הזוהמה שנתלכלך משם תוקד האש ההוא וז"ש ואש המזבח תוקד בו באדם ההוא. גם ירמוז אל מ"ש בספר הזוהר כי אש המזבח העליון זך ודקיק הוא יתיר זמן אשא דנפשתא ויכיל למשלט ביה ולאוקדא ליה וז"ש ואש המזבח להיותו יותר רוחני יכול לשלוט בו וז"ש תוקד בו. וככלות זמן נקיונו ולבש הכהן העליון מדו בד כמ"ש בדניאל אל האיש לבוש הבדים והרים את הדשן ההוא הנעשה מאותה הבחי' אשר אכלה האש מן העולה הלוא כי היא בחי' הזוהמא שבה נתלכלכה הנשמה ההיא ע"י חטאותיה ושמו אצל המזבח בסוד ועסותם רשעים כי יהיו אפר וכו'. וחוזרת הזוהמא והלכלוך ההוא שכבר נעשה דשן להשרף שריפה אחר שריפה עד שיניקה ויטהרו איזה נצוצות טהרה שעדיין היו מעורבין עם דשן סיגי הזוהמא ההיא וכשיכלה שריפתו עד אשר לא נשאר בו שום תערובות קדושה אז ופשט בגדי כהונתו הראשונים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אשר הוא מחוץ לנהר דינור הסובב מחנה שכינה כנודע ושם יניחהו כי כבר אין בו שום ממשות. גם ירמוז במ"ש על מוקדה על המזבח כל הלילה וכו'. אל מה שנודע משפט הרשעים בלילה אין להם שום מנוחה כלל והם על מוקדה כל הלילה עד הבוקר כי הוא זמן הסתרת פנים וכל חלוני ופתחי ג"ע נסגרים מעבור תפלה. ובעת הבוקר ובעת המנחה בעת שאברהם ויצחק תקנו שתי התפלות מצננין להם גיהנם ואחר תפלת שחרית והמנחה בשני זמנין אלו חוזרין ומציתין בהם את האש וכנגד ב' זמנים אלו שביום כתיב שני פעמים והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה וכו' אש תמיד תוקד על המזבח וכו':או ירצה שאחר שסיפר אופן עונש דין העולה הנ"ל חזר לפרש מה שהתחיל זאת תורת העולה והיא התרופה ליזהר מאותו עונש והיא ע"י התורה שחידש אדם בעוה"ז ומוליכה עמו כעין מנחה לשאת חן לשלא יענישוהו וז"ש וזאת תורת המנחה ירצה המנחה שתוליך בידה מן זאת התורה שחידש בעוה"ז וע"כ לא הביא אחר העולה עניני החטאת והאשם והמילואים והתודה והשלמי' שהם קרבנות בקר וצאן כמו העולה ולא הזכיר רק ענין המנחה שיוליך עמו להצילו מעונש הנשמה באש המזבח כנ"ל. ואמנם בני אהרן העליון מקריבים מנחת התורה ההיא לפני ה' ומעמידין אותה אל פני המזבח להצילו מאש המזבח ההוא. וכל

החדושים המובחרים שהם בדרך נסתר וסודות עליונים והם מבחר התורה ההיא שיש בה ה' חומשי היד כנגד ה' אצבעות קומץ היד ומכולם ירים המובחר שבקומץ הלא הוא סולת המובחר שבמנחה ההיא כנודע כי חטה בגימטריא כ"ב אותיות התורה והסולת היא מובחר שבחטה. ומן הסודות הנמשלים אל השמן שיורד בחשאי ולא בקולי קולות כמו היין שהם פשטי התורה וז"ש ומשמנה כי עליהם נאמר כי טובים דודיך מיין וכתיב בתרי' לריח שמניך טובים הם סודות התורה כבשים ללבושך בחשאי ואת כל הסודות העליונים הנמשלים ללבונה הסם העליון שבקטורת העולה לריח ניחוח אזכרתה לה' אלו יקטירם במזבח לעלות אשה ריח ניחוח לה' כנזכר בספר הזוהר פ' בראשית כי מסודות התורה שאדם מחדש בעוה"ז נעשים שמים חדשים שנאמר בהם השמים שמים לה' והנותרת מן המנחה ההיא הם פשטי התורה ממנו נעשים ארצות חדשות אלו המלאכים ומהם ניזונים אהרן ובניו ואמנם בתנאי שלא גבה לבו בתורה ההיא כמ"ש בסבא דפ' משפטיה על לדוד ה' לא גבה לבי וכו' בעת עסקו בתורה כי אז יהיו שלא לשם שמים ונתערב בו חמץ היצה"ר המתפיח את העיסה ומגביה אמנם מצות תאכל כשהיא לש"ש שלא בגאות היצה"ר הנקרא חמץ בסוד אשרו חמוץ. ויען תלמוד התורה נשים פטורות כמ"ש וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל ולא בנות ישראל לכן כל זכר בכהנים העליונים יאכל אותה ולא הנקבות כנזכר בספר הזוהר על פסוק איש וביתו באו כי יש מלאכים הנמשלים אל הנקבה שאינם אוכלות רק תרומה בלילה ולא קדשים כנזכר בסבא של משפטים וז"ש כחטאת וכאשם שהם קדשי קדשים כל זכר בכהנים יאכל. ונמצאו המלאכים גרועים מן הצדיקים שהם אשה ה' אנשי ה' שעם היותם בגוף נקראים בנים אתם לה'. והנה הזכר בכהנים העליונים יאכל ממה שחדשו אשה ה' הם הצדיקים כנזכר וכמ"ש כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל:צו את אהרן וכו'. מלת לאמר היא מיותרת וגם כפל אומרו העולה היא העולה. והענין כי הפסוק עצמו הרגיש כי בשלמא זאת תורת המנחה והאשם והחטאת וכו' הנזכר בפ' זו ניחא כי הם דיניהן ומשפטיהן עצמן אבל בעולה לא שייך לאמר זאת תורת העולה כי דיניה נזכר לעיל בריש פרשת ויקרא אבל כאן לא הזכיר רק ענין תרומת הדשן וסידור שני גזירי עצים. לז"א לאמר מה שאני אומר צו את אהרן לא תצווהו עד אשר תאמר לו תחלה זאת תורת העולה הנזכר בפ' ויקרא ואח"כ תצווהו ואמור לו כי אחר שיעשה תורת העולה עצמה יזהר כי היא אותה העולה הנזכר שבה עוד דינים אחרים נוספים ואין עקרים כאותה שבפרשת ויקרא שהם משפטים המוכרחים אליה אבל זה הוא על מוקדה וכו' להכשיר איברים ופדרים אם נשתיירו מעולת הערב כשרים כל הלילה וגם ללמד על הפהולין וכו' כפי' רש"י. ועוד

יש דינין אחרים שאין נוגעים כלל בדין העולה עצמה רק הכנות הצריכות בין סיום עולת הערב לקודם עולת הבוקר והוא ענין תרומת הדשן וסידור שני גזירי עצים כי אלו הם הכנה אל מעשי העולה. ופירש דבריו כי אומרו על מוקדה וכו' איננו חובה אלא רשות כנזכר שאם נשתיירו כל הלילה כשרים כיון שהם על מוקדה ממש ע"ג האש נקרא עדיין גמר מלאכת הערב ואלו היו בלתי אש היו פסולין. וגם אם נכבית האש לגמרי לא יוכשרו במה שיחזרו להדליק אש חדש אבל מכוון שכל הלילה בלאו הכי אש המזבח תוקד בו כל הלילה איננה מלאכה אחרת רק גמר מלאכה הראשונה של יום. ולכן הוכשר הקטר חלבים ואמרים כל הלילה ואח"כ חזר הכתוב לבאר מ"ש ואש המזבח תוקד בו במזבח תמיד ואמר כי חובה היא ולא רשות וז"ש והאש על המזבח וכו' נמצא כי ואש המזבח וכו' הוא הודעה ומ"ש והאש על המזבח הוא הציווי עקרי ואיננו כפול. ואמנם לא הזכיר ענין הציווי הזה עד אחר ציווי תרומת הדשן לפי שבא ללמד כי מ"ש והרים את הדשן אינו כל הדשן רק דבר מועט מן המאכלות הפנימיות בלבד כענין תרומת התבואה כי הרי אם הי' מסיר כל הדשן היה מוכרח לכבות האש ע"י הסרת כל הדשן כולו לגמרי אמנם בהיות והרים לשון תרומה יבא על נכון אזהרת והאש על המזבח תוקד בו ולא תכבהו ע"י הסרת כל הדשן בהכרח. ולפי שהקרבת עולת הבוקר נזכר בו שם בוקר לכן הוצרך להודיע כי ענין וביער עליה הכהן שני גזירי עצים איננו ממש בעת אשר יערוך עליה איברי העולה אבל יסדרם בבוקר בבוקר כי הבוקר של סידורי עצים יקדים מאוד אל בוקר עריכת איברי העולה וכמ"ש באביי הוה מסדר וכו'. וסידור שני גזירי עצים קודם וכו' וקטורת קודמת לאברים. ולפי שבלולה היה צריך התמדת האש לצורך עולת הערב ולשאר קרבנות נדבת היום אבל ביום הכהנים אינן ישנים וכראותן שאין עולת נדבה וקרבנות נדבה באים ינוחו האש שתכבה כי אם יצטרכו יוכלו להבעירה לכן הוצרך לחזור להזהירם כי גם אחר וערך עליה עולת הבוקר אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה וכו':חסלת פרשת צו:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת שמיני:

ויהי ביום השמיני וכו'. ענין שבעת ימי המילואים והקרבנות האלו יובן בהקדמה שקודם הלא הוא כי כאשר הש"י ברא העולם בראו בששת ימי בראשית וביום הששי אחר שברא את כל העולם ברא את האדם הראשון שהוא תכלית כל הבריאה ומצא שלחן ערוך כדי שיהיה פנוי לעבוד את קונו ית' ויתנהו הש"י אחר שנברא מעפר המזבח שבהר המוריה ולקחו ונתנו בגן עדו הארץ לעבדה ולשמרה. במצות עשה ולא תעשה והנה גן

עדן הארץ הוא פתח ושער לעלות דרך בו אל ג"ע העליון השמימיי כי מכוון הוא כנגדו עצי עמוד אחד שבאמצעות הגן התחחון כנודע ושם ישב אדם יום הששי ויום שבת קודש ואלו זכה ולא חטא הי' עובד הש"י זמן עד ישלים עבודתו ומשם יעלה אל ג"ע העליון העקרי הנברא למדור ועולם הנשמות כי ג"ע הארצי איננו רק בית שער ליכנס לטרקלין העליון הוא ג"ע העליון. וכאשר חטא ועבר על ציווי ית' כמשז"ל אדם הראשון כופר בעיקר היה נתגרש משם וחזר אל המקום אשר לוקח משם הוא הר המוריה כנזכר וזה הי' בסוף יום ששי בעש"ק וישב כל יום שבק בהר המוריה כי גם שם פתחו של ג"ע העליון הנקרא ירושלים של מעלה המכוין כנגד בהמ"ק של מטה. ובאחד בשבת נכנס בנהר גיחון עד צוארו ק"ל שנים בתשובה וכו' כנזכר בפרקי ר' אליעזר. וכל זה בעבור זוהמת הנחש שהעיל באדם וחוה ובזרעם בעון מה שכפרו ביחידו של עולם ונמשכה הזוהמא ההיא עד שעמדו ישראל על הר סיני ושם נפסקה זוהמתם וכשחזרו וחטאו בעגל וכפרו כאדם הראשון שנאמר והמה כאדם עברו ברית ואמרו אלה אלהיך ישראל אז חזרה הזוהמא בעולם וכשראה הקב"ה חולשת הקדושה שאין לה תיקון כבתחילה הוצרך לתקן קצת על בנין המשכן ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:(יען כי אדם ע"י חעאו גרם שיסלק שכינתו מהארץ לכן יבנו לו משכן משלהם ומתרומתם להחזיר שם שכינתו כי בכל הארץ מלאה ע"ז של שבעים אומות הנמשכים מזוהמת הנחש בחטאו של אדם שהיא בחינת ישראל כמ"ש אדם אתם) לסלק משם זוהמת הנחש כנודע בספר הזוהר כי לסיבה זו הוצרך משה עצמו להקים את המשכן בסוד כשזה נופל זה קם ובכל מלאכה ומלאכה שבהקמה ההיא היתה נפילת הנחש העליון האמנם הוצרך לקיום כל זה לחזור לחדש להם ענין שמירת השבת כי היא שקולה ככל התורה כולה ותבא לכפר עון העגל שהוא ככופר בכל התורה כולה כמבואר באורך אצלינו פ' ויקהל כי לכך הקדים ענין שמירת השבת אל מלאכת המשכן וע"ש כי ע"י השבת מודים שמאמינים בה' ית' כי הוא אשר ברא העולם בששת ימי המעשה וביום השבת שבת וינפש. ואמנה יש מחלוקת לרז"ל כי אליבא דר' יהושע נברא העולם בא' בתשרי ואליבא דר' אליעזר נברא העולם בא' בניסן ויוכל ליישב פרשה זו אליבא דתרוויהו ואם כדברי ר' יהושע שהעולם נברא בא' בתשרי מודה הוא שהקמת המשכן הי' בא' בניסן וגם אליבא דידיה הקמת המשכן הוא כעין ברייתו של עולם אע"פ שזה בתשרי וזה בניסן שוים הם זה לזה וכל עניני הקמת המשכן רימזים לענין ברייחו של עולם. האמנם לר' אליעזר הנה בריאת העולם והקמת המשכן היו באחד בניסן ולפי שביאור הפרשה הזו תבא יותר על נכון לדברי ר' אליעזר נפרשה כפי דרכו והמשכיל יבין דבר מתוך דבר וליישבה גם כפי דברי ר' יהושע

אע"פ שאינם בזמנים שוים עכ"ז כל עניני הקמת המשכן צריכין להיות דומה בדומה אל ענין בריאת העולם אע"פ שזה הי' בתשרי וזה הי' בניסן. ונחזור לענייננו כי הנה נתבאר כי כל מה שאירע לאדם אירע לישראל ועתה בעת הקמת המשכן יתקנו ענייניה' יחד חטא ישראל במעשה העגל וחטא אדם אביהה בעץ הדעת. ואמנם אדם הראשון כהן לאל עליון הי' כי הוא מבחר הנבראים וראשיהם ובנה את המזבח להקריב את קרבנו כנודע. וכנגדו נבחר אהרן מזרעו לכהן תחתיו ולכפר כל החטאים הנזכר וכל מעשיו שוין אל מעשי אדם אביו כי האמנם אל אשר לא ישב אדם בג"ע הארץ רק יוה הששי כנ"ל כבר רוחו ונשמתו היתה שם בה' ימי בראשית. וביום הששי נכנס שם בגוף ונפש כנודע. כי זהו סוד אחור וקדם צרתני כי נברא בחי' גופו ביום הששי אחור למעשה בראשית ובחי' נשמתו נבראת ביום הראשון קודם למעשה בראשית כנרמז במלת בראשית בזכות ישראל שנקראו ראשית הנה ישראל נקרא אדם אתם והם ראשיתו של עולה ונמצא כי כל וא"ו ימי בראשית ישב אדם בג"ע הארץ לעבדה ולשמרה בסוד הקרבנות הנקראים עבודה כמשז"ל. וביום השבת לא ישב שם האמנם ישב בהר המורי' כי גם הוא פתח גן עדן כנ"ל וכנזכר פרק עשרים מפרקי רבי אליעזר. ולכן הוצרכו אהרן ובניו הכהנים לשבת ז' ימים בפתח אהל מועד כנגד ז' ימם של אדה שישב בג"ע הארץ ובהר המוריה שהם נק' פתחי ג"ע העליון ותכליתם לקבל אז עבודת הקרבנות ומשמרת המשכן כמ"ש ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים ולכן נקראים ימי המילואיה למלא חטא אדם הראשון בענין שבעת ימי בראשית כי גם שנצטווה לעבדה ולשמר' עשה להיפך ועתה תשבו שם אהרן ובניו ויקבלו עבודתם בשבעת ימי המילואים כנגד לעבדה וגם כנגד לשמרה חזר פסוק שני ואמר ומפתח אהל מועד וכו' ושמרתם את משמרת ה' וכו' כמ"ש פ' קרח ושמרתם את משמרת הקודש וע"י שתים אלה נתכפר חטא אדם במה שנצטווה לעבדה ולשמרה ולא קיימה וז"ש כאשר עשה וכו' לכפר עליכם. ונמצא כי שבעת ימי המילואים הי' לתקן בענין אשר כפרו אדם וישראל בענין ז' ימי בראשית. וכמו שביום ר"ח ניסן נברא אדה וישב בפתח ג"ע לעבדה ולשמרה להקים הקרבנות כמו כן ויהי ביום השמיני שכבר נתקנו בענין חטאתם במעשה בראשית הנברא בז' ימים שכנגד ז' ימי המילואים. אז היה יום ר"ח ניסן. שמיני למילואים ואז נתקן הדבר ונתכהן אהרן בכהונה גדולה תמורת אדם הראשון שב"א בשבת שהי' יום שמיני לבריאת העולם קיבל תשובה ונכנם בים גיחון כנזכר בפרקי ר' אליעזר כי בליל מוצאי שבת ראה חושך ממשמש ובא ואמר אך חושך ישופני ולכן חזר בתשובה ובו ביום נתקן עונה והיתה בו הוי' גמורה כי בו נתקן העולם ממה שנחרב ע"י חטאו של אדם וז"ש ויהי ביום השמיני כי היתה

בו הוו' מחודשת ותיקון אל העולם היפך יום השמיני של בריאת העולם שהיה במוצאי שבת ונחשך העולם והוסר האור ששימש בשבעת ימי בראשית אשר כנגדם היו ז' ימי המילואים האלו כי אז נחסר אדם בכל כחותיו כמ"ש אדם ביקר בל ילין ונתמעטה קומתו וחייו וששה דברים שחסרו אז כנזכר בבראשית רבה ועתה נתקנו והם ז' ימי מילואים שלמים בכל. וכמו שאז נתגרש אדם מג"ע ביום השביעי כנזכר ויצא משם וגם נקנסה עליו מיתה ולכן ופתח אהל מועד כל ז' ימים תשבו שם ולא תצאו כאשר יצא אדם טרם כלות ז' ימי בראשית נתגרש משם ועי"כ ולא תמותו כדרך שמת אדם הראשון לסיבת החטא ההוא. ואמנם אי אפשר עתה לתקן ענין קלקול אדם עד אשר יתוקן גם עון העגל של ישראל שהי' כדוגמת חטא אדם אביהם ולכן הוצרך בתחילה לתקן את כל אשר קלקלו בעגל ישראל ואהרן כמו שיתבאר. והענין כי ג' מיני עבירות היו כי כללות בני ישראל חטאו במחשבה כראותם כי ויצא העגל הזה חשבו אולי יש בו קצת ממשות האמנם לא חטאו במעשה העגל כי הם לא עשו אותו וגם לא דיברו מאומה כי הערב רב הם עשוהו והם המדברים ואומרים אלה אלהיך ישראל. ולא נאמר אלהינו. ואמנם אהרן ושני בניו בלבד הה נדב ואביהו וגם ע' זקני ישראל חטאו בחסימת פיהם ובמניעת דיבורם אשר לא הוכיחו את הערב רב בדברים כשרצו לעשות העגל כי הרי אלו לבדם העולים עם משה להר סיני כמ"ש ויעל משה ואהרן נדב ואביהו וע' מזקני ישראל והם אשר מינה משה על העם כמ"ש מי בעל דברים יגש אליהם וגם הם הרואים בעלות משה אל ההר ובבואו אל תוך הענן והגיד להם ימתינו להם מ' יום שלמים וכאשר הערב רב ראו כי בושש משה היה להם לאמר עינינו ראו את משה והוא הגיד לנו זמן עמידתו בהר המתינו עוד יום אחד על הספק כמשז"ל ואל תחטאו חטאה גדולה כזו אשר לא יהי' לכם ולנו כפרה עוד אבל אהרן לבדו חטא עוד חטא אחר זולת מניעת הדבר כנ"ל כי עשה את העגל במעשה ידיו כנ"ל וגם שבנה מזבח וגרם שהערב רב הקריבו עליו עולות ושלמים לע"ז ואמנם מחשבתו וכוונתו טובה לשמים וגם בבחינת דיבור ממש לא חטא אלא במניעת דיבור ורצה עתה לתקן ג' בחינות הנ"ל ולכן קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל לבדם כי כל אלו הי' שותפים בעון מניעת הדיבור וחסימת פיהם כי זה הי' עון היות' קל שבכולם שהוא שב ואל תעשה משא"כ באהרן שהי' בו חטא נוסף שהי' במעשה ומשא"כ בישראל שחטאו במחשבה ממש וחשבו שיש ממש בהעגל ובחינה זאת היא יותר חמורה מכולם אעפ"י שלא היתה רק במחשבה. ועוד כי מחשבת ע"ז מצטרפת למעשה כמשז"ל על פסוק למען תפוס את בית ישראל בלבם. ואמנם החוטאים במניעת הדיבור היו אהרן ובניו וזקני ישראל בהשוואה אחת ורצה לתקנם בהשואה א'

כמו שיתבאר. ולכן לא קרא עמהם לכללות עדת בני ישראל עם היות שבאו כולם אח"כ כמ"ש ויקרבו כנ העדה וכו' כמו שיתבאר כי ע"י כך תהי' כפרה אל מניעת הדיבור לאו כנ"ל. גם יתורץ למה לא קרא עתה גם ללויים כי גם הם מצטרפין לעבודה ולשיר על הקרבן וכדרך שקירב לאהרן בענין הכהונה יקרב גם את הלויים לעבודתם ולמה המתין עד פ' בהעלותך אמנם להורות כי אלו הקרבנות של עכשיו הם לכפר על עון העגל לא הזכיר ענין חינוך הלוים וקרבנותיהם כי הם לא חטאו בעגל וזה שרמז במה שאמר קח לך עגל ולא ללוים וכן לקמן וכפר בעדך ובעד העם ולא בעד הלוים ולכן נכתב ענינם בפרשה אחרת בפני עצמה בפרשת בהעלותך וכדרך מה שבארנו שם בפסוק אך את מטה לוי לא תפקוד וכו' בתוך בני ישראל ואמנם התחיל בתיקון אהרן לבדו יען כי הוא היותר חמור מכולם בבחינה אחת שחטא במעשה גמור וגם במניעת הדיבור אעפ"י שבבחינה אחרת חטא בני ישראל חמור מן הכל כי אעפ"י שלא היה אלא במחשבה הנה חשבו ממש שיש ח"ו ממשות בהעגל כנ"ל וז"ש ויאמר אל אהרן וכו' כלומר אתה חטאת כפי הנראה יותר מן הכל כי חטאת במעשה ובמניעת דיבור ולכן אתיחל בך לתקן את עצמך וקח לך ר"ל לכפרת עצמך תביא לך ר"ל משלך עגל וכו' ולא משל ציבור כי הם לא חטאו במעשה וכנגד שעשית אותו בצורת עגל קח לך עגל ולא שור או איל. ולפי שהי' במעשה צריך שהעגל הזה חקריבהו חטאת ולא עולה הבאה על מחשבה כי אתה לא חטאת במחשבה רק לחטאת הבאה על עון מעשה כמ"ש ונפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות וכו'. גה צריך שתצרף אליו לקיחת איל אחד ג"כ ויהי' העולה הבאה על המחשבה לכפר על מה שגרמת בעשייתך העגל להחטיא את ישראל במחשבה שיש בו ממש חלילה וילמדו ק"ו מאתך כי הם לא ידעו כי מחשבחך טהורה ונמצא כי תצטרך אל העולה לכפר מה שגרמת שחטאו ישראל במחשבה. אבל היתי עולת איל לרמוז כי מחשבתך היתה טהורה כי הרי מחשבתך היתה לשמים כמשז"ל והיית במחשבתך כאיל שהוא רבש תמים מבלי מום ובלי הרהור רע ח"ו. וגם טעם אחר כי על ידיו יהי' זה הקרבן מסייע לשיכפר לך קרבן החטאת של העגל שבא על המעשה ההוא שהי' חמור מאוד שהוא עון ע"ז משא"כ בשאר מיני חטאות שאינם צריכין לסיוע אחר ואמנם הכתוב עצמו רצה לרמוז אל מה שביארנו כי האיל לעולה איננו לכפרת עצמו כי הרי מחשבתו טהורה היתה אמנם בא לסניגור לסייע אל כפרת חטאת העגל שיכפר על מעשה החמור ההוא. וזה הורה במ"ש תמימים לשון רבים ולא עוד אלא שהזכיר מלת תמימים אחר אומרו לעולה לרמוז כי גם העולה גם החטאת שניהם היו תמימים בתמימות במחשבה טהורה ושניהם שוין בבחינה זו אף גם העגל הבא לחטאת ולכן לא אמר עגל תמים לחטאת ואיל 'תמים לעולה. אמנם

הזכיר מלת תמימים יחד ואחר מלת לעולם לרמוז כי היתה מחשבתו טהור'. ובסיבה זו יתכפר גם המעשה והיה גם הוא תמים. ונמצא כי כנגד ויעשהו עגל מסכה כתיב קח לך עגל לחטאת. ולפי שהעגל ההוא הי' לשם ע"ז כמ"ש קום עשה לנו אלהים וכו' לכן עתה והקרב העגל ההוא עם האיל לפני ה' להכחיש ענין העבודה זרה כי גה אז כוונתך היתה לשמים לפני ה'. וז"ש והקרב לפני ה' וכנגד מה שאמרו אשר ילכו לפנינו אמר לפני ה' שיוקרב לקרבן לפני ה' כי אין בו כח ללכת לפני העם להנהיגם. וכנגד ויבן מזבח לפניו ואמנם כבר המזבח שבמשכן הי' עשוי ולכן לא היתה תקנתו אלא אא"כ במה שאמר לו קרב אל המזבח שהוא מיותר אבל רמז לו שיתקן מה שחטא בבנין המזבח לעגל וגרם אל הערב רב שיקריבו עליו קרבנות לכן כנגד ויבן מזבח קרב אל המזבח וכנגד ויעלו עולות עשה את חטאתך וכו'. ובזה יובן משז"ל שנתייירא אהרן ויקרב אל המזבח מפני שנדמה לו כצורת עגל הבן זה. וגם זה טנין נרמז כאן במ"ש והקרב לפני ה' וגם יתבאר למטה בפסוק קרב אל המזבח וכו'. ואחר תיקון בחינת המעשה אשר יעשה אהרן שהוא היותר חמור כנ"ל הזכיר תיקון של מניעת הדיבור שהוא יותר קל אשר בו יכללו אהרן ובניו וזקני ישראל אשר לא הוכיחו את הערב רב וישראל שלא יטו לבם אחר העגל וזהו אומרו ואל בני ישראל תדבר לאמר וכו' ובזה יובן דהל"ל ולבני ישראל תדבר דהוה משמע שאהרן ידבר לבני ישראל עצמן אבל אמר ואל בנ"י כלומר ובסיבת ענין בני ישראל שחטאו והיתה הגרמא לזה מניעת תוכחתך אותם. התיקון הוא שעתה תדבר להם קחו שעיר עזים וכו'. ויבא דיבור לכפר מניעת הדבור. ואמנם כדרך אשר כל מצות התורה הייתי אני אומר אותם לך בתחלה ואח"כ היית שונה הפרק אל שני בניך ואח"כ היה שני בניך שונים אל זקני ישראל ואח"כ היו זקני ישראל שונים אל בנ"י כנודע כן עתה הדיבור הזה יהיה על הדרך הזה וז"ש תדבר לאמר כלומר תדבר אל נדב ואביהוא שהם יאמרוהו אל זקני ישראל ונדב ואביהוא ידברו אל הזקנים שהם יאמרוהו לבני ישראל עצמן ועי"כ יכופר לכם עון כולכם במניעת דיבורכם כנ"ל:או ירצה ולזקנים הנ"ל הבאים תמורת בני ישראל כנ"ל קרא משה וכו' ולזקני ישראל ולא לישראל עצמם אלא לזקניהם להם תדבר ענין זה כדי שהם יאמרוהו לבני ישראל וז"ש ואל בני ישראל תדבר לאמר. והנה אהרן אשר עשוהו עגל מסכה ויצר אותו בחרט בצורת עגל מסכה צריך שהחטאת תבא לכפר עליו יהיה עגל ממש כנ"ל אבל ישראל שלא נתכוונו אל היותו עגל בפרטות כי אם היותו ענין עון ע"ז לכן חטאתם תהיו כפי המשפט הנ"ל בסוף פרשת שלח לך על עון ע"ז כמ"ש וכי תשגו ולא תעשו וכו' ושעיר עזים אחד לחטאת. ואמנם הענין עולה לא תהיו כעולת אהרן שהיתה איל תמים להורות כי לא חטאו במחשבה כנ"ל אבל ישראל

שחטאו ממש במחשבת ע"ז תהי' עולתם כפולה הא' יהיה עגל לרמוז כי חטאו ישראל במחשבת העגל והב' יהיה כבש לרמוז שנתכפר להם מחשבתם הרעה ונחשב להם כאלו היתה מחשבתם טובה ותמה ככבש תם. וגם לרמוז זאת הזכיר מלת תמימים לאחר שהזכיר ענין העגל והכבש כי גם העגל נהפך לתמים כמו הכבש וגם לסיבה זו לא זכר מלת תמימים אחר מלת לעולה כמו שהזכיר בקרבן אהרן כדי שלא יחזור גם אל חטאת העם הנ"ל כי אינו חוזר רק אל העגל והכבש לבדם משא"כ בחטאתם יען כי בני ישראל חטאו חטא ממש במחשבה משא"כ באהרן כי כל כוונתו היה לשם שמים כנזכר. ולכן גם חטאת נקרא תמיה והנה בזה נתקנו כל מעשיהם כי בענין העגל ויעלו עולות ויגישו שלמים לכן עתה יביאו עגל וכבש שתי עולות כי מיעוט עולות שנים וגם ושור ואיל לשלמים כי מיעוט שלמים שנים ויען שם זבחים לפני ע"ז ולכן עתה יהיו לזבוח לפני ה' ויען השלמים נקראים כך על כי הם מטילים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. לכן נשתנו השלמים מן העולות כי העולות המורות על המחשבה רעה היה עגל וכבש ובשלמים נשתנה העגל אל שור והכבש בן שנה נשתנה לאיל שהוא בן שנתים לזכור זכות עקידת יצחק:או ירצה כי ג' מדרגות היו בישראל כמשז"ל הא' חטאו במעשה שנשקו לעגל וכנגדם קחו שעיר עזים לחטאת. וכנגד החוטאים במחשבה ועגל וכבש לעולם וכנגד הצדיקים ושור ואיל לשלמים כי בשלום היו עם הקב"ה תמיד ומכיוון שיתקנו כל הבחינות הגורמות לשיסלק הקב"ה שכינתו מקרבם כמ"ש כי לא אעלה בקרבך וכולי. ועתה יחזור הקב"ה לשכון בתוכם וז"ש כי היום ה' נראה אליכם. כשומעם זאת לא יקחו את אשר ציוה משה בזריזות גדול והביאם אל פני אהל מועד תמורת הזבחים שהביאו לפני העגל ומה שאז היו פוסחת מחשבתם קצתם חשבו אולי יש ממשות בהעגל וקצתם חטאו בתשוקה וקצתם היו טהורים לכן עתה ויקריבו כל העדה ר"ל כולם כאיש אחד חבירים תורה אחת להם בקירוב גמור ולכן לא אמר ויבואו אלא ויקרבו. וכולם ויעמדו לפני ה' עם היות שלא נצטוו מפי משה עצמו אלא ע"י אהרן והזקנים כנ"ל. ולא מפני זה נתרשלו בדבר מפני שלא החשיב אותם לדבר הוא עצמו עמהם ונחשב בעיניהם כאלו הוא עצמו ציווה אותם וז"ש את אשר ציווה משה:ויאמר וכו' הענין הזה קשה להולמו כי כבר עשו מה שמוטל עליהם להביא קרבנותיהם אל פתח אהל מועד ומעתה אין הדבר הלוי אלא באהרן שיקריבם ואיך אמר להם משה זה הדבר תעשו להבא ועי"ז וירא אליכם כבוד ה'. האמנם מ"ש זה הדבר חוזר אל מ"ש ויקרבו כל העדה כנ"ל ואמר זה הדבר אשר עשיתם להתקרב כולכם בלב אחד לעבוד את השי"ת בלב אחד. הנה הוא אשר ציווה ה' כמ"ש ואהבת לרעך כמוך. ואמר ר"ע זה כלל גדול בתורה. וכנודע משרז"ל בפסוק חבור

עצבים אפרים הנח לו ואם מכאן ולהבא תעשוהו ותקיימוהו. מבטיחכם אני כי וירא אליכם כבוד ה' כנודע כי אין הקב"ה משרה שכינתו אלא במקום שיש שלום 'וקורבה. או אומרו זה הדבר. רמוז אל הדבר הראשון של העשרת הדברות הכולל אנכי ולא יהיה לך עשה ולא תעשה ושניהם דיבור אחד הוא והנה הוא לבדו אשר ציווה ה' כי שאר העשר דברות מפני משה שומעים ולא מפי הגבורה וז"ש זה הדבר אשר ציווה ה' וזש"ה אחת דיבר אלהים וכו'. כי הדיבור הא' שהוא הראשון הוא לבדו דיבר אלהים הנקרא גבורה ומפי הגבורה שמענום ואז נחלק לשנים אנכי ולא יהיה לך ועכ"ז שניהן אינו אלא אחד כולל בענין הע"ז עשה ולא תעשה וז"ש שתים זו שמעתי כי זו בגימטריא אח"ד כי עם שהם שתיים אין זו אלא שהוא בגימטריא אח"ד כנ"ל והוא לבדו דיבר אלהים הנקרא מפי הגבורה וממנו שמענוהו אך שאר הדברות לא שמענום כי אם מפי משה והסיבה לזה הוא כי האלהים נתן בקולו קול טוז בדברו הדיבור הראשון ויצאה נשמת ישראל והוצרך אז להחיותם והוצרכו לאמר למשה דבר אתה עמנו ונשמעה וכו'. וז"ש כי עוז לאלהים וכו':ונחזור לענינינו. כי הנה במעשה העגל כפרו ישראל בדיבור ראשון של אנכי ולא יהיה לך ועתה באתם כולכם לפני ה' בלב אחד לקבל עול מלכות שמים שהוא דיבור אנכי הנ"ל ולכן דעו לכם שאם זה הדבר אשר ציווה ה' שהוא ענין אנכי ה' אלהיך אשר כבר באתם עתה לקבלו עליכם באמת וז"ש זה הדבר מורה באצבע ואם כה תעשו תמיד עשוייה גמורה כמו שהתחלתם עתה לגמור בלבבכם ודאי כי יירא אליכם כבוד ה' בגילוי כמו שנגלה עליכם במעמד הר סיני כשאמר אנכי וכו' ובזה תדעו כי נתכפר לכם עון העגל האמנם לא יספיק לגמור בלבבכם בלבד ורק מעשה גמור תמיד וז"ש תעשו. ואגב אורחינו ירמוז כי בהם לבדם בחר להראות להם את כבודו פנים בפנים ולא אל הערב רב כי עשו את העגל והחטיאו את ישראל ואין להם כפרה גמורה. וז"ש וירא אליכה ע"ד שביארנו בפרשת ויקהל וכו':או ירצה כי חזור מ"ש זה הדבר וכו' אל מ"ש אח"כ ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבת וכו' ירצה הנה מאחר שכבר הודעת וסדרת כפרת אהרן וכפרתם ע"י הקרבנות הנזכר אין עוד פה לכם לקטרג על כהונת אהרן כמו שקטרג עליו קרח ועדתו כנודע. וזה באומרכם כי אהרן הוא אשר עשה את העגל וע"י נתרחקתם מעל השי"ת ואיך עתה יכהן תחתיכם כי אדרבה התיקון תלוי בזה כי הוא אשר עשה את העגל יכהן עתה לה' וז"ש זה הדבר שרציתי עתה לקחת אהרן לכהנו לה' ולאמר לו קרב אל המזבח אין זה מדעת להיותו אחר כי הלא ה' ציווה אותו וז"ש אשר ציווה ה' ולכן צריכים אתם לעשות למנותו לכהן ולא למחות בידו וז"ש זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו וע"כ וירא אליכם כבוד ה' ירצה כי והראי' לדבר כי ה' הוא אשר ציווה הדבר הזה

ילכו במה שעל ידיו של אהרן ייירא אליכם כבוד ה' ע"ד הנאמר בקרח קחו לכה מחתות וכו' והיה אשר יבחר ה' הוא הקדוש כי הרי אני משה הגדול בכל ישראל וכהנת שבעת ימי המילואים ועדיין לא נתראה לכם כבוד ה' והיום שיכהן אהרן ירא אליכם כבוד ה'. ובכלל דבריו בדרך נסתר רמז הטעם לזה והוא מה שנודע כי אהרן הכהן הגדול במשכן תחתון כדוגמת מיכאל הכהן גדול שבירושלים של מעלה ושניהם שוין וחבירים בכהונה זה וזה כדוגמת זה ממש וז"ש נרא"ה אליכ"ם אותיות אהרן מיכאל. ונודע משז"ל בפסוק מלאכי ילך לפניך הוא מיכאל כי בכל מקום שמיכאל נראה בידוע ששם השכינה עמו וע"כ נקרא מלאכי ר"ל המיוחד ההולך עמו תמיד וגם שם מלאכ"י אותיות מיכאל. וא"כ כיון שאין כבוד ה' נראה כי אם ע"י מיכאל גם במשכן לא יראה כבוד ה' כי אם ע"י אהרן ונמצא כי באומרו נראה אליכם הוא מילתא בטעמא שלהיותם אהרן ומיכאל לכן נראה אליכם ולא לזולתו ויאמר וכו' כשומע אהרן דבר משה ששבחו שבח גדול כי אין בכל ישראל נבחר לכהונה אפי' משה עצמו כי אם אהרן נתבייש ממשה רבו ולא היה רוצה להתקרב אז אמר לו קרב אל המזבח וכו' גם רמז לו אופן הצריך לו לכפר עון עשיית את העגל ולכן אמר לו קרב וכו' ירצה כנגד מה שבנית מזבח לעגל כמ"ש ויבן מזבח לפניו לכן עתה קרב אל המזבח הידוע שהוא האמיתי אשר לפני ה' לכפר בנין המזבח האחר. ולהיות כי אתה חטאת וגם גרמת בחטאתך להחטיא גה את ישראל. אם בכוונתך מחשבה רעה כנ"ל ואם שהערב רב העלו עולות ושלמים על המזבח ההוא. לכן צריך שתכוון במעשה קרבנך לכפר בעדך וגם בעד העם אמנם כשתעשה קרבן העם אשר הם לא החטיאו אותך לכן וכפר בעדם על ידי הקרבן שלהם ולא תכפר בקרבת' גה בעדך כמו בקרבן שלך. וכדי לכלול גם מה שהחטיח את הערב רב כנ"ל לזה לא קראם בשם בני ישראל ולא בשם עדה כבתחילה אלא בשם העם סתם לכלול גם הערב רב אז נתכוון אהרן אל כל אשר ציווהו משה וכנגד קרב אל המזבח אמר ויקרב אהרן אל המזבח. וכנגד ועשה את חטאתך וכו'. וישחט את עגל החטאת אשר לו:ויקריבו וכו' נודע כי אז היו נדב ואביהוא סגני כהונה ואלעזר ואתמר כהנים הדיוטים וכל בני אהרן הנ"ל פה הם נדב ואביהוא והם אשר נרשמו ונתבארו להלאה כמו שיתבאר והסיבה במ"ש למעלה כי נדב ואביהוא שעלו להר סיני והם שחטאו עם אהרן וזקני ישראל במניעת הדיבור והתוכחה לישראל במעשה העגל ולכן עתה רצו להתכפר כפרה יתירה על אשר תקנו למעלה במ"ש ואל בני ישראל תדבר וכו'. ולכן נשתתפו עם אהרן במעשה הקרבנות האלו וז"ש ויקריבו בני אהרן את הדם וכו' וכן במעשה העולה וימציאו בני אהרן את הדם וכו' וכל שאר המעשים היו ע"י אהרן לבדו והענין כי הם חטאו במניעת הדיבור הנמשך מן

הנפש כמו שכתב ויהי האדם לנפש חיה ותרגומו לרוח ממללא לכן השתתפו בענין הדם אשר עליו כתיב כי הדם הוא הנפש. וכאשר עשו כמשפט העולה והשלמים ונתכפר ענין העגל ויעלו עולות ויגישו שלמים. ותצא אש מלפני ה' ותאכל וכו' ואז כתיב ויקחו שני בני אהרן וכו' אמרו כמו שהקריבו היום קרבנות מוספים לחנוך הכהנים וגם מנחות זולת התמיד ומנחתו כן מלבד קטורת תמיד הנזכר בפסוק ויבא משה ואהרן ודרשו רז"ל ללמדו על מעשי הקטורת כן ראוי להקטיר גם קטורת אחר לחינוך הקרבנות וגם טעם אחר כי חשבו בדעתם והוסיף עוד ענין הקטרת הקטורת אשר זה לא הוקטר ולא הוזכר בענין העגל וחשבו כי אדרבה יהיה להם לשם ימן לא היו שם ואדרבה יירח ה' ניחוחו ביותר ולא ידעו כי המוסיף גורע וז"ש אשר לא ציווה אותם ונענשו וימותו וכ' ולהורות כי עבירה גוררת עבירה לכן הם אשר מתחילה חטאו במניעת הדיבור כי הם העולים להר סיני עם אהרן וזקני ישראל כנ"ל ולכן נגררה עבירה זו בידם להקטיר אשר לא ציווה אותם ונענשו על שתי העבירות הנ"ל ומתו. ואמנם להיות כי תמיד כוונתם לשם שמים כנזכר בעניו הקטרת הקטורת וגם בענין העגל לא מיחו כי נתייראו ממה שהרגו את חור כענין אהרן כמשז"ל על ויבן מזבח לפניו מן חור הזבוח לפניו וכן וימותו לפני ה' בנשיקה ולא כתיב וימותו סתם:או ירצה ויהי ביום השמיני וכו' נודע משז"ל בנותנם טעם למה עשו צורות עגל דווקא ואמרו כי בים ראה מרכבת השכינה אשר לה ד' פנים ובחרו להם פני שור וכו'. ואמנם עדיין צריכין אנו למודעי למה לא בחרו להם כי אם פני שור והטנין כי ד' פני המרכבה הם כנגד ד' אבות אברהם יצחק ויעקב דוד. ונודע כי יצחק נקרא ק"ץ ח"י כי ראשית הגבורה הוא פני שור כנגד יצחק וק"ץ הגבור"ה הוח פני עגל כנגד יוסף שעליו נאמר כי עודך חי. כי יסוד סיום דגבור"ה ולכן גם יסוד נקרא בכו"ר שורו הדר לו כי הוא הבן הבכור של השור שהוא יצחק. וזהו סוד ויבך אותו אביו הוא יצחק הנקרא אביו של יוסף האמיתי ולכן ליצחק נגלה מכירת יוסף ולא ליעקב. וכאשר בני ישראל חטאו במוכרם את יוסף למצרים הנקרא עגל המשיכו את יעקב אביו ובניו וירדו אחריו למצרים בגלות ואל זה רמזו רז"ל במ"ש משל לפרה שלא היתה נמשכת בעול והמשיכו את העגל וכו' ולכן לא היו ישראל יכולין ליגאל עד אשר ויקח משה את עצמות יוסף עמו. עוד רעה אחרת גרמו להם כי אלו לא מכרו את יוסף הי' תמיד בארץ כנען ושם היו מקבלין את התורה ועתה בצאתם ממצרים אף כי נגאלו באה להם רעה אחרת כי נתערבו עמהם הערב רב וגרמו להם כל הרעות עד אשר לסיבתם מתו במדבר ובפרט עון העגל כנודע וכוונת הערב רב היתה יען כי ידעו כי הי' מוכרח שישיבו בנ"י את עצמות יוסף למקום שגנבוהו ובראותם כי בושש משה המוליך את עצמו יוסף עמו בחרו לעשות צורת

עגל תמורת יוסף כי בזכותו יורה אליהם את הדרך ילכו בה. גם מזה תבין ענין ירבעם הבא מזרעו של יוסף ויעש עגלי זהב. והנה ראובן בן יעקב לא הי' במכירת יוסף ולולי עון וישכב את בלהה היתה לו יותר שאת כי לו משפט הבכורה שהוא הראוי להיות הכהן הגדול וכיון שחטא בבלהה יירש אהרן את כהונתו ועמד אהרן במקום ראובן ונמצא כי עון מכירת יוסף אין לאהרן חלק בה כי הרי נבחר לכהונה ואמנם חטא במעשה העגל בלבד. האמנם ישראל כולם היו להם שתי חטאות עון מכירת יוסף הנקרא עגל ועון מעשה העגל. ולכן אהרן נאמר לו קח לך עגל לחטאת לכפר על מעשה העגל שעשה אהרן עצמו והוצרך סיוע לזה במה שיקריב גם איל לעולה. לרמוז כי לא חטא במכירת יוסף הנקרא עגל הנמשך מן יצחק כנ"ל וזכות עקידת יצחק שהוקרב איל תחתיו לעולם יעזור לו לכפר על העגל אשר עשו. ואמנם בני ישראל עיקר חטאתם היתה מכירת יוסף ששחטו שעיר עזים ואמרו אל ישראל אביהם הכר נא הכתונת בנך היא וכו'. לכן קחו שעיר עזים לחטאת כי העגל לא עשאו אלא אהרן ולרמוז כי הם לא עשוהו לא תהיה חטאתם עגל רק שעיר עזים. ולפי שבעגל לא חטאו רק במחשבה תהיה עולתם עגל וכבש כנ"ל בדרך הראשון. ויען יש בידם שתי חטאות גדולות כנ"ל צריכין להקריב גם שלמים כי ע"י כן יוטל שלום ביניהם לאביהם שבשמים ולכן יהיה השלמים שור ואיל השור כנגד עון העגל ולכן נתחלף מעגל לשור להורות כי נתכפר להם. והאיל כנגד מכירת יוסף הנמשך מיצחק ויכופר להם בזכות אילו של יצחק. ובזה יובן מלת לאמר שהוא מיותר אך בא לרמוז שתי מיני דיבורים שתזכור לבני ישראל כנגד ב' עבירות שעשו הראשון הנגלה להם וגם שהוא היותר חמור תדבר להם כי מלת דיבור הוא לשון קושי ולשון פרהסייא וכנגד האחר הנסתר מהם והוא תכירת יוסף לשעבר יהיה לאמר כי אמירה בלשון רכה כמ"ש כה תאמר לבית יעקב יען הם לא חטאו כי אם השבטים אביהם וגם אמירה היא ענין חשאי שאינו בגלוי כמ"ש ואמרת בלבבך וז"ש ואל בני ישראל תדבר לאמר כלומר תדבר להם עון העגל ההוה עתה ואגב אורחא לאמר להם גם מכירת יוסף כנ"ל. ויען כי אהרן בא תמורת ראובן שלא חטא במכירת יוסף. לכן היום ה' נראה אליכם ע"י אהרן הנרמז במלת נרא"ה כנ"ל בדרך הראשון:ויאמר וכו' קרב אל המזבח כי לכך נבחרת מכל ישראל לכהונה גדולה שאין בידך עון מכירת יוסף כנ"ל ולכן עשה את חטאתך יחידית ואת עולתך היחידית כי לא חטאת רק יחידי של העגל אשר גם ישראל נשתתפו בחטא העגל ההוא ולכן צריך שבחטאתך ועולתך הנ"ל תכפר בעדך וגם בעד העם ואח"כ ועשה את קרבן המיוחד הראשון לעם לבדו והוא שעיר העזים שבא לכפר על מכירת יוסף ולכן וכפר בו בעדם בלבד ולא בעדך כי אין לך חלק בעון ההוא:כי אני ה'

המעלה אתכם מארץ מצרים וכו'. צ"ע כי אם בא לתת טעם אל הנזכר הנה כבר נתן טעם בפסוק כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם וכו'. ולמה חזר ליתן טעם. ואם הוא טעם אחר הי' לו לכתוב וכ"י בוא"ו נוספת על הענין הראשון. והענין כי תחילה נתן טעם לשיופרשו מאכילת הטמאים ואמר כי הטעם הוא לפי שצריכין להיות קדושים ולכן אל תטמאו את נפשותיכם ועתה הוקשה לו כי יכול בעל הדין להשיב על אומרו ולא תטמאו את נפשותיכם שהל"ל את עצמיכם כי הלא הנפש רוחנית ואיך תטמא מהמזון גופני הטמא ולזה נתן טעם לדבריו אלה ואמר כי אני ה' המעלה וכו' ירצה הנה לי הארץ ומלואה וכל יושבי בה ויכול הייתי להמליך אתכם במצרים ולהכרית המצרים ולא כך עשיתי 'אבל העלתי אתכם ממצרים להיותה ערות הארץ היותה משוקצת מכל הארצות כי לכך נצטוויתם ולא ישוב את העם מצרימה להיותה ערות הארץ מליאה גילולים והבאתי אתכם לארץ כנען להיותה יותר קדושה מכל הארצות וכמ"ש בפ' לך לך לתת לך את ארץ כנען להיות לך לאלהים כי הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה וכמו שמצינו כי מטעם זה גזרו טומאה על אויר ארץ העמים ועל גושיה. וק"ו ומה אם בחלק הדומם יש מקום טומאה שאין השכינה שורה שם ומקום טהרה ק"ו בחלק הצומח והחי ובפרט כי בחי' הדומם הנאתו הוא לשבת ולגור שם ובחי' הצומח 'והחי הוא לאכלם ממש וחוזרים להיות גופו של האדם עצמו ומכ"ש שלא תשרה שכינתו יתברך בגוף ההוא הגדל מן השקצים הטמאים ואז נפש האדם נטמאת מחמת רוח הטומאה השורה שם. וז"ש כי אני ה' אלהיכם המעלה אתכם מארץ מצרים להיותה טמאה והסיבה היא להיות לך לאנהים כי שם איני משרה שכינתי עליכם. ומכ"ש אם גופותיכם יהי' טמאים שלא אוכל להיות שורה על נפשותיכם ואז רוח הטומאה ישרה על נפשותיכם ולכן והייתם לי קדושים אתם עצמכם כי אם על ארצכם אני מקפיד שתהי' קדושה ק"ו גופותיכם כדי שאני קדוש אשרה שכינתי עניכם:ויאמר משה אל אהרן וכו'. רמז לו בזה כי בשלמא לאהרן כהן הגדול שייך מצוה זו אך באלעזר ואתמר שהם בניו ר"ל הדיוטים ולא עוד אלא שהם הנותרים גרועים מנדב ואביהוא סגני כהונה איך ציווה אותם לבטל מצות אמור אל הכהנים כי אם לשארו וכו'. ולאחיי וכו' ולא הניחם ליטמא לב' אחיו ולזה הוצרך לתת טעם כי שמן משחת ה' עליכם ר"ל לכולכם בהשוואה אחת וכמ"ש ואת אהרן ואת בניו תמשח וכו' והרי הם שוים בענין טומאת הקרובים ככהן גדול עצמו שכתוב בו והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו וכו' ולכן ועל כל נפשות מת וכו' כמפורש אצלינו שם ועיי"ש להביא ראיה משאר ישראל שכפי הראוי היו מחויבים גם להספידם ולא כן הי' כי אם ואחיכם כל בית' ישראל יבכו את השריפה ולא יספידו כמו לשאר צדיקים.

אלא הטעם הוא יען כי לא מתו כדי שתחול בהם טומאה אך נשרפו וגם זה היה אשר שרף ה' אש אוכלה ומתו בנשיקה כי נשקם בפיו ונשרפו באשו אוכלה ולא ע"י טומאה כלל. ולכן אפילו אלעזר ואתמר פטורין מליטמא להם ולא עוד אלא שיתחייבו בכך כי אם יתטמאו מזלזלין בכבוד נדב ואביהוא לומר שח"ו קבלו טומאה וגם זה זלזול כלפי מעלה אשר שרף ה' ואין שם טומאה ח"ו וזה יספיק לענין זה. ועוד יש מצוה אחרת והיא ומפתח אהל מועד וכו' והנה בזה לא שייך טעם הנזכר כי הרי אין בזה ענין טומאה ולכן השוום בטעם אחר כי שמן משחת קודש עליכם משא"כ בשאר כהנים הדיוטים:חסלת פרשת שמיני פרשת תזריע:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת תזריע:

וידבר ה' וכו' אשה כי תזריע וכו'. ענין סמיכות הפרשיות וגם כי ר' שמלאי ביאר טעם הדבר אך עכ"ז מה טעם סמיכותיהן דין יולדת ולא שאר טומאות אדם כמצורע וזב וכו'. והנה קרוב אל מה שבארנו למעלה נקשר עם הפסוק האחרון ולהבדיל וכו' ובין החיה הנאכלת אשר דרשו רז"ל כי אם הוא להבדיל בין הטמא והטהור כבר מפורש למעלה אלא בין טמאה לך לטהורה לך בין נשחט חציו של קנה לרובו של קנה. ובין נולדו לה סימני טרפה כשירה וכו'. והנה הכתוב הרגיש כי בשלמא היות נבראים בעולם טמאים זטהורים ניחא כי גם את זה לעומת זה עשה אלהים אמנם היות טומאה וטהרה בגוף בהמה אחת איך נתערב כ"כ הטוב ברע לזה הביא ראי' מן האדם שהוא מובחר הנבראים אשר מן הראוי ששבעים אומות יהיו טמאים ובני ישראל חלקו ונחלתו ית' יהיו טהורים. ועכ"ז בבני ישראל עצמן יש בהם טומאה וטהרה בגוף אחד דם טומאה זדם טוהר וגדולה מכל זה כי אדרבה בני ישראל מעמאין ביולדת ובנידה ובזבה והגויים טהורים מן התורה וזהו ענין דבר אל בני ישראל אשר יש בהם דין הנ"ל אשה כי תזריע וכו' ול"ג יום תשב על דמי טהרה וכו' ובזה יובן סמיכות הפרשיות וגם יתיר אוערו דבר אל בני ישראל ללא צורך. והנה עדיין מלת לאמר היא מיותרת זאמנם בא לתרץ התמיהא הנ"ל והיא איך הי' זה שבני ישראל מטמאין בנדה עם היותם עם סגולתו ית'. ולז"א דבר אל וכו' והתחיל בלשון דיבור הקשה וסיים באמירה וירמוז אל משז"ל כי במתן תורה היו ישראל כמלאכי מרום כי פסקה זוהמת הנחש של אדם הראשון מן העולם וכמ"ש חרות על הלוחות חרות ממלאך המות. ואם המיתה פסקה מכ"ש הטומאה שהיא בכלל תשע קללות שנתקללה חוה וכמש"ל על פ' וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכו' שנאמרה אחר מעשה העגל שחזרה הזוהמא לקדמותה וז"ש דבר אל בני ישראל בלשון

קושי כי עם היותם בני ישראל מיוחסים עשו את העגל וסיבת דיבור הקשה הזה הוא לאמר להם דיני טומאת היולדת והנידה והזב וזבה והמצורע הכתובים בפרשה זו כי הם גרמו להביא עליהם אלו הטומאות ועתה בא לתת טעם אל היות היולדות טמאה כי נראה זר מאוד כי בשלמא הנדה הרואה דם נפסד ונשחת ראוי היא שתטמא אך היולדת פר בטן בנים זכרים למה תטמא ואין לומר כי הטומאה היא בשביל הדם השותת ממנה שהרי אפילו נפתח הקבר בלא דם טמאה ולכן הזכיר ענין ההזרעה ואמר כי תזריע ללא צורך אבל ירמוז אל מה שנודע כי האיש בשכבו עם האשה אם הערה בה ולא הוציא זרע הוא טהור וגם צריך שיצא הזרע לחוץ עד פי האמה ואמנם האשה גם אם לא הזריעה היא טמאה מפני גזירת מלך לסיבת האיש השוכב עמה שהוא בעל קרי וכן כשתחזור לפלוט ש"ז תטמא ביום הפליטה כי יצאתה שכבת זרע לחוץ ואמנם היולדת אי אפשר לה להתעבר עד שתזריע גם היא מיין נוקבין ואינה מקבלת היא טומאה רק לסיבת זרע האיש שיצא ממנו לחוץ וניתנה בה אבל זרעה עצמה כל זמן שלא יצא לחוץ אינו מטמא אותה עד שתלד כי אז כבר השכבת זרע שלה עושה ולד ויוצא לחוץ כעין הפולטת ש"ז ואז טמאה. וז"ש אשה כאשר תזריע כי אז וילדה זכר ויצא הזרע לחוץ לכך וטמאה וכו' כימי נדת דוותה שיצא דם ממקורה כך עתה אע"פ שלא יצא דם רק הוולד שנעשה מן הזרע הרי הוא כאלו יוצא ממנה דם ממש. ולכן תטמא וז"ש כימי נדת דוותה וכו' להשוות דין היולדת אף בלי דם אל נדת דוותה הרואה דם. גם השווה אותה בבחינה אחרת והוא כי כיון שסיבת טומאתה הוא מפני הזרעתה עצמה שיצאתה עתה לחוץ א"כ לא היה ראוי שתטמא רק יום אחד כדין כל פולטת ש"ז אבל עתה שהזרע שלה חזר להיות דם גמור כדי שיצטייר הוולד ממנו יש לו דין דם ממש אשר בצאתו חוץ למקור טמא שבעה ימים וכן יהיה עתה טמאה ז' וז"ש וטמאה האשה ז' ימים לסיבת שהזרע שלה נהפך להיות וולד כימי נידת דוותה שהיא ראיית דם וטמאה ז' ימים ולא יום אחד בלבד. וזהו שחזר לאמר תטמא לרבות טומאה ארוכה של ז' ימים:וביום וכו' הפסוק הזה אין כאן מקומו אצל דיני טומאה וטהרה ועוד כי כבר נתארך ענינו בפ' לך לך אבל בא ליתן טעם אל שני הדינין הנזכרים אם למה היתה טמאה כלל בענין היולדת או בענין הש"ז ועוד למה הטומאה שבעה ימים ולא הספיק יום אחד ולכן הביא כאן דין מלת הזכר כי יש בה ב' ענינים הנזכרים ממש. הא' הוא מאין באה טומאת הערלה בוולד הזה עד שצריך להעבירה. והב' למה ימתין למול הערלה ז' ימים גמורים ונניחהו בטומאת הערלה ההיא עד יום השמיני ולא נצטווינו להיות זריזים מקדימים להקדים למול הערלה הטמאה מיום שנולד. והנה כענין טומאת הנולד כך ענין טומאת אמו שילדתו שתטמא

וגם שיהיה שבעה ימים. והנה ענין הנולד עצמו הטעם הוא בקיצור במה שנודע כי אדם וחוה נצטוו על ז' מצות הנרמזת בפסוק ויצו ה' אלהים על האדם וכו' ובחטא עץ הדעת עבר על כולן כנודע לחכמי האמת והוא סוד כי שבע יפול צדיק וקם ועי"כ נמשכה זוהמת הנחש בהם ובוולדות הנולדים מהם והוא ענין בא נחש על חוה ואדם עצמו הוליד שדין ורוחין ונדבק היצה"ר לעולם בהם ובכל תשמיש וזיווג יש תערובות ניצוץ היצ"הר ההוא להנחילו להוולד הנולד. וז"ש הכתוב הן בעון חוללתי מצד האב ובחטא יחמתני אמי מצד האם וכל זה לסיבת היות האדם מורכב מטוב ורע ובעל בחירה לקבל שכר ועונש וזהו סוד היות היולדת ושכ"ז מטמאין והזוהמא ההיא נקראת ערלה כלולה מז' עבירות הנ"ל בסוד אדם מושך בערלתו היה ולכן נדבקת ערלתו בו ז' ימים שלמים וביום השמיני בבוקר ימול וכו' וממנו נמשכה הטומאה לאמו ז' ימים כמוהו ממש:ושלישים וכו' אחר שטמאה ז' ימים על ז' עבירות כנ"ל עדיין יש בידה עון שגרמה לכל הנבראים שימותו ואע"פ שגם אדם חטא כבר נתבאר למעלה כי חוה היא שהחטיאה לבעלה ולכל הנבראים ולכן אדם עצמו שהוא הולד הזכר הנולד יהיה טמא בערלתו ז' ימים אך האשה תהיה טמאה ז' ימים הנ"ל לסיבת חטא עצמה שאכלה מעץ הדעת אך להיות עוד בה עון שהחטיאה את אחרים ונודע כי כל העולם נתקלל בארבעים קללות כנגד מלקות ארבעים כנודע ואע"פ שאינם אלא ט"ל הכתוב קראם ארבעים יכנו לסיבה ידועה אצל החכמים ובהסירך ז' מן הארבעים ישארו ל"ג ולכן הז' ראשונים שהה כנגד חטאה עצמה החמור היא טומאת נדה גמורה אפילו לבעלה אך הל"ג ימים נקראים ימי טהרה לבעלה אבל בכל קודש לא תיגע ואל המקדש וכו' אפילו אם לא ראתה דם בהם כמו שטומאת ז' ימים ראשונים היו אפילו אם נפחח הקבר בלא דם ולכן קראן דמים כמ"ש תשב בדמי טהרה יען כי שפכה דמי כל הנבראים זולת דמי עצמה שהיו דמי טומאה גמורה כנ"ל. ולהורות כי לסיבה זו נתגרשו מקדושת מקדש ג"ע ומאכילת קדשי ג"ע לכן בכל קודש וכו'. משא"כ בוולד הזכר שהוא כנגד אדם עצמו שאין בו רק כריתות הערלה אחר ז' ימיה גמורים כנ"ל:ואם וכו' כבר נתבאר ענין הזכר ואמנם אם נקבה תלד ואין שם כריתות ערלה ביום הח' והי' מהראוי שהולד עצמו הנקבה תטמא כמו אמה ז' ימי טומאה ול"ג ימי טוהר ואמנם להיותה קטנה אין דיני הטומאה וטהרה ניכרין בה ולכן תטמא אמה את טומאת בתה לשיהי' ניכר ענין טומאת בתה והטעם שאין האב טמא טומאת בתו היא לסיבת הנ"ל כי חוה היא עררית אל הטומאה כנ"ל ולכן טמאה כפלים י"ד וס"ו שהם פ' כי הם טומאת עצמה וטומאת בתה ועכ"ז הבת עצמה בטומאת נדה עומדת כמ"ש ז"ל הבת מטמאה בנדה משום לידה לפי שאז הטומאה יוצאה מגופה בדם נדה אבל

אם לא ראתה דם אינה טמאה כי אמה תקבל טומאת בתה כנ"ל. ובמלאת וכו' למעלה אמר תשב בדמי טהרה להורות כי גם שתראה דם באלו ימי טוהר מותרת לבעלה ואינה אסורה אלא בקדשים. וכאן הוצרך להורות דין הפכיי כי לענין קדשים אינה צריכה. להיות רואה דה כי אפילו לא ראתה כלל בימי הטוהר אסורה לענין קדשים וכן לענין הבאת. קרבן אינה תלויה אלא בימים ולא בדמים. וז"ש ובמלאות ימי טהרה בין ראתה דם בהם או לאו תביא כבש וכו'. ועתה צריך ג"כ לחת טעם. מהצורך בהבאת קרבן שלא ע"י חטא. וא"ת. שאינו רק כעין תודה הרי הכתוב אומר וכפר עליה ואפשר שהכתוב בעצמו ירמוז אל טעם. רשב"י שאמר מפני שכשכורעת לילד נשבעת שלא. תזקק עוד לבעלה. וזה נרמז במה שאינה את טעמו כי בראשונה כתיב זכר ונקבה וכאן כתיב. בן או בת. והענין כי בהודיענו שינוי מספר ימי' הטומאה הזכירם בשם זכר ונקבה כי היותה זכר או נקבה גרם שיעור ימי הטומאה כנ"ל אך עתה שמדבר בענין הקרבן אשר סיבתו היא מפני שנשבעת מפני הצער שלא תזקק עוד לבעלה ואחר שילדתם חוזרת בדעתה ורואה כי בניהם הם ושוכחת כל הצער שעבר לסיבתם ומתחרטת ולכן קראם בשם בנים כמ"ש לבן או לבת ועוד אחרת כי שמחה יתירה יש לה בלידתה בן משתלד בת זלכן תיכף אחר הארבעים יום תביא קרבנה על שמותרת היתה לזקק לבעלה שכבר חטאה ונזקקה לבעלה בימי טהרה וז"ש וכפר עליה מלמד שכבר חטאה לשעבר על שנזקקה לבעלה וזה מפני השבוע' בלבד לא מפני איסור נדה כנ"ל ושבועתה יש לה אז היתר רב מפני השמחה יתירה שיש לה בלדתה בן ואלו כך חשבה בהיותה על המשבר לא היתה נשבעת. ומהראוי הי' להביא קרבן אחר שבעה ימים אלא שהוצרכה להמתין עד מלאת מי טהרה שהיתה אסורה ליכנס למקדש וז"ש ובמלאת וכו'. אך בלדתה בת שאין לה כ"כ שמחה תמתין עוד עד שמונים יום כי אז ודאי תתחרט והרי כל זה הוראה אל טעם הרשב"י כנ"ל עוד הוראה שלישית מפשט הכתוב שאמר ובמלאות ימי וכו' תביא וכו' והל"ל ובמלאת כל הימים הנ"ל אך במה שהזכירם בשם ימי טהרה עם היות כי בין בארבעים בין בשמונים יש בהם ימי טומאה וימי טהרה ירמוז כי הבאת הקרבן אינו אלא על ימי טהרה אשר אז כבר נזקקה לבעלה וכבר עברה על שבועתה ואלו בשבועת ביטוי יביא אשם אחד לבד לפי שנעלמה ממנו השבועה כמ"ש שם ונעלם ממנו וכו' אבל כאן שעברה במזיד תביא שנים חטאת ועולה. גם ביאר טעם הנ"ל למה נתאחר קרבנה עד מלאת הימים האלה כיון שכבר הותרה לבעלה אחר ימי הטומאה לז"א חביא אל פתח וכו', וכיון שצריך להביאה היא בעצמה אל פתח אוהל מועד תמתין עד מלאת כל ימי טהרה. ואז וכפר עליה טצמה על שנזקקה לבעלה ואינו לסיבת טהרת הטומאה כי זהו

דין אחר בפני עצמו כי וטהרה ממקור דמיה לענין אכילת קדשים כי אז אינו תלוי לענין היתר להזקק לבעלה רק לסיבת היותה טמאה מחמת היותם זכר או נקבה כנ"ל וז"ש זאת תורת היולדות כנ"ל זאת ענין טהרת הטומאה היא לסיבת הזכר או הנקבה כי ענין הכפרה אינו רק להזקק לבעלה:ואז נקרא בשם בן או בת כנ"ל:ואם וכו' אז ולקחה שתי תורים וכו' וכפר עליה הכהן לסיבת השבועה וגם נטהרה מטומאת מקור דמיה לענין קדשים כנזכר ועדיין צריך לבאר כי בשלמא אם לא תמצא ידה תביא שתי תורים וכו' אבל בקרבן עשיר למה תביא בן יונה או תור לחטאת ולא הי' כבש כענין העולה אבל גם זה ירמוז אל טעם רשב"י כנ"ל כי גם כי תחילה נשבעה אין להענישה בחטאת עשיר של בהמה כי אנוסה היא כי היתה עיניך יונים האוהבת לבעלה אהבה עזה כנודט ולכן גם חטאתה תהיה בן יונה או תור להורות על זה:אשה כי תזריע וכו' צ"ע א' דהל"ל אמור ולא דבר בלשון קושי. ב' מלת לאמר שהיא מיותרת. ג' הל"ל אשה כי תלד זכר כמ"ש ואם נקבה תלד. ה' מה טעם אל טומאה זו אחר שנכנסה בו נפש קדושה טעם אל שבעת ימים ולא בו ביום לבד. ז' מה צורך לתלות טומאה זו וימיה אל ימי נדת דוותה. ח' מאי תטמא יתירה. ט' למה נולד האדם ערל. יו"ד משז"ל זריזין מקדימין בבוקר וא"כ יזרז גם מתחילת ליל שמיני. י"א מה הפסוק וביום השמיני ימול אצל טומאה זו ובפרט כי כבר נתבאר זה בפ' לך לך. י"ב מה ענין מספר ג"ל ימים אלו. י"ג למה חומרת הנדה דמה בז' ימים וענין בכל קודש לא תיגע הוצרך ג"ל ימים. י"ד הל"ל ואם תזריע ותלד נקבה. ט"ו למה עמאה שבועיים. ט"ז איך אומר וטמאה שבועיים כנדתה כיון שאין נדה יתירה על ז' ימים. י"ז ענין וששים יום מה טעם אליהם. י"ח למה הוכפלו ימי טהרה של נקבה. י"ט למה הוצרכה להביא קרבן ובפרט במ"ש וכפר על זה ומה כפרה שייכא כאן כי אינה אלא טהרה טומאה בלבד:(התשובה):דבר אל בני ישראל בקושי שלא יתגאו ולא יחטאו כי מטיפה סרוחה באים וז"ש אשה כי תזריע ולא עוד אלא שמעמאה אמה בעת לידתה ולא עוד אלא שהיא מעותד לצרעת ולשחין וזבה וכל הדינין של טומאה שיזכרו מכאן ולהבא וז"ש נאמר ירמוז אל כל העתיד לאמר ג"כ. או ירצה תירץ תימא גדולה איך בבני ישראל הקדושים יפול בהם צרעת וזיבה וכו' שיתבאר להלאה לזה הקדים דבר אל בני ישראל ענין כי תזריע איך הוא בא מטיפה סרוחה טמאה בכדי שאח"כ באמורך להם מאורעות הצרעת אל יתמהו וז"ש לאמר. והודיע כי אלו הוולד היה מזרע האב לבדו לא תפיל בו טומאה אבל אפילו בולד הזכר א"א אלא בהזרעת האשה ג"כ אשר בא עליה נחש והטיל בה זוהמא ומשם נמשך לה טומאת לידה במספר עשר קללותיה וז"ש אשה כי תזריע אפילו כאשר וילדה זכר לכן וטמאה ולכן לא הוצרך להזכיר ענין הזרעתה באם

נקבה תלד כי פשוט הוא וכנגד ז' מצות שנצטוו אדה וחוה והיא היתה גרמא לעבור עליהם לכן וטמאה ז' ימים. וז"ש כימי נדת וכו' כי מאז הטיל בה זוהמא פרסה נדה ומאז נמשכה טומאתה בעת לידתה וכו'. וז"ש שנית תטמא כי ב' טומאות יש בלדתה הא' כי גם אז תפרוס נדה כמשז"ל אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ועוד כי בעת הלידה תחזור לבא בה זוהמת הנחש כמ"ש לפתח חטאת רובץ וזה עצמו סוד היצה"ר הנכנס באדם אז. והודיע כי מכח זוהמא זו נמשכה הערלה בולד ז' ימים כנ"ל וצריך זריזים להקדים בבוקר וביום השמיני ימול וכו'. אך בלילה זמן שליטת החצונים ואין לכורתרה אז ולפי שצורך הולד הוא ע"י זוהמא זו שמקומה בטיפת חומר הזרע ונמשך טד מ' יום יצירת הולד אך עיקר הזוהמא הם ז' ימים הראשונים ולכן יש אז טומאת נדה לבעלה אחר שלילי"ת קשורה בה בכח ושאר הל"ג ימים אין בלילי"ת כח להתחבר בבעלה אבל מפני כבוד קודש ומקדש תמנע עד מ' יום. ואם נקבה תלד ואז כולה מצד האשה ולא מצד הזרעתה בלבד כמו בזכר אז טומאתה כפולה אם זוהמת האשה ואם זוהמת הולד הנקבה ולכן הם י"ד לענין נידות ופ' לענין קדשים וז"ש וטמאה שבועיים כנדתה כלומר כענין נדות האשה הנ"ל שהם ד' ימים כן היא הנקבה הנולדת עתה כי כאמה כן בתה. וכיון שכל אלו הטומאות נמשכו בה מחמת חטא חוה וכל נשמות הנקבות התלויות בה לכן צריכה כפרה בעת הלידה לכפר חטא הנ"ל אשר ע"כ נתרחקו ונתגרשו מגן עדן אשר שם מדור השכינה. ולכן תביא קרבן לקרבה אל השי"ת כבתחילה. ומכיון שתקריב קרבן זה יספיק קרבן זה אל האשה ובתה מכאן ולהבא. אף אם יפריסו נידות משא"כ בלדתם ויולדות נשמות אחרות שהזוהמא שהיא חלקם תחזור להתדבק ביולדת וזה סוד שאין קרבן בנידה רק בלידה. וכנגד חטא חוה עצמה דכפרה בעיקר ברצון עצמה ובמחשבתה תביא קרבן עולה. וכנגד מה שהחטיאה לבעלה תביא קרבן חטאת:אשה כי תזריע וכו' מה שחזר שנית לאמר דבר אל בני ישראל לאמר ירמוז אל משז"ל ג' דברים חייב אדם לאמר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתן ערבתן הדליקו את הנר ואמנם לא נתחייבו האנשים להדליק את הנר הם בעצמם כי אם לזרז את נשיהן יען הם כבו נרו של עולם כמשז"ל ומצינו במשנה הקודמת לזו על ג' דברים נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר. וזה לדרוש בהיקש אל תת סיבה וטעם למה יחוייב האדם להזהיר את אשתו בע"ש הדליקו את הנר כנזכר במשנה של אחריה. ולכך נסמכו יחד שני משניות ההם וכבר רז"ל נתנו טעם אל ג' המצות האל' היא כבתה נרה של עולם וכו'. היא שפכה דם אדם הראשון ישפוך דם נדתה. ונמצא לפי זה כי כמו שהאדם מחוייב לזרז את אשתו במצות הדלקת נר שבת בבא זמן הדלקתה לפי שעי"כ

יגרום חיים לעצמו ולנשמתו כמ"ש נר ה' נשמת אדם ולא יתכבה נרו על ידה כבתחילה. וא"כ ג"כ יתחייב לזרז ולהזכיר את אשתו תמיד ענין איסור הנדה ואופן שמירתה כדי שלא ישפוך דמו כבתחילה באדם הראשון. וז"ש דבר אל בני ישראל דברים קשים ותודיע להם את כל הרעה אשר מצאתם מפני חוה אם כל חי אשר שפכה את דמו כדי שעי"כ יזהירו הם תמיד לנשותיהן דיני היולדת והנדה כמ"ש אשה כי תזריע וילדה וכו' כימי נדת דוותה תטמא. ובזה יתורץ ג"כ מה צורך לתלות טומאת היולדת אל טומאת הנדה מכיוון שכבר ביאר מספר הימים כמ"ש וטמאה שבעת ימים אך הענין לרמוז אל זהירות טומאת הנדה של האשה. ולפי שנודע כי אחר שבא אדם אל חוה בע"ש נתקנא בהם הנחש ונתאוה והטיל זוהמא בחוה ומכח הזוהמא ההיא נתעורר דם הנדות ודם היולדת בחוה בו ביום בשעה אחת כנודע וכמו שיתבאר בעזה"י לכן סמך פה טומאת הנדה והיולדת יחד לרמוז ענין טעם איסורם שהוא על מה שקדם בבריאת העולם בהטלת הטומאה וזוהמא וכמו שיתבאר בעז"ה:או ירצה כי הנה תלי תניא בדלא תניא כי הנה טומאת הנדה עדיין לא יתבאר ענינה עד פרשת מצורע ואיך יאמר כי היולדת תטמא ז' ימיה כימי נדת דוותה לז"א דבר אל בני ישראל בתחלה דיני הנדה כדי שתוכל לאמר להם אחר כך דיני היולדות ותשווה אותם לדין הנדה כמ"ש כימי נדת דוותה תטמא. ואעפ"י שענין הנדה לא נכתב עניינה עד פרשת מצורע תקדים אתה עתה לאומרה להם פה קודם דין היולדת וירמוז פה אל מ"ש שנודע כי אין מוקדם ומאוחר בתורה:או ירצה באופן אחר ובו יתורץ מה ענין פסוק וביום השמיני ימול בשר ערלתו להפסיקו באמצע' דיני היולדת עצמה ודיני טומאתה. אמנם הכוונה היא כי ירצה להורות ענין שני דינים ומצות שיש בעת הלידה הא' באם הוולדו והוא ענין דיני טומאה וטהרתה. והב' בוולד הנולד עצמו כי אם יהיה זכר ימול ביום הח' ערלתו ושתי דינים אלו שוין ביחד כי בשניהם יש ענין חיוב כרת ושניהם הם ענין זמן הלידה ועוד היקש שלישי הלא היא כמו שנבאר סוד טעם טומאת היולדת וטעם ערלת הנולד מהיכן נמשך זה להם. וז"ש דבר אל בני ישראל ענין טומאת היולדת היא אמו לאמר להם אח"כ דין' הנולד והוא וביום השמיני ימול וכו' כי מכח ערלתו של הנולד נמשכה הטומאה לאמו כמו שנתבאר:או ירצה כי בא לתת טעם אל מה שהיינו יכולין לאמר כי כאשר האשה תלד נקבה כיוצא בה ראויה ליטמא בלידתה כי כאמה בתה כי זרע האשה גורם ללדת נקבה אבל כאשר תלד זכר שאינו כיוצא בה וגם שאינו נולד אלא מטיפת זרע האיש אין ראוי שהאשה תטמא בלדת אותו לז"א דבר אל בני ישראל בתחילה ענין הלידה וההזרעה איך נמשכת כדי שעי"ז תוכל לאמר להם אח"כ ענין דין טומאת האשה שבעת ימים גם בנדתה זכר

וז"ש לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה ז' ימים פירש כי הדיבור הראשון הקודם אל האמירה הוא זה אשה כי תזריע אז וילדה זכר כי גם הזכר נולד מהשתתפות הזרעת האשה וכיון שכן הוא ראוי הוא אל וטמאה שבעת ימים וכמשז"ל כי אפילו הזכר אביו ואמו שותפין בו כי העצמות והגידין וכו' נוצרים מלובן האיש והדם והשחור שבעין וכו' נוצרים מאודם האשה האמנם בנקבה שיש בה תגבורת זרע האשה תטמא י"ד יום ובזכר שיש בו תגבורת זרע האיש מטמא ז' ימים בלבד ובזה נתבאר למה לא אמר גם בנקבה ואם תזריע ותלד נקבה כענין שנאמר בזכר ולכאורה יוכל לתרץ כי מ"ש אשה כי תזריע חוזר אל הזכר ואל הנקבה ואמר כי כאשר ילדה זכר וטמאה שבעת ימים ואם נקבה תלד וטמאה שבועיים אבל קצת קשה דהכי הל"ל אשה כי תזריע אם זכר תלד וטמאה שבעת ימים ואם נקבה תלד וטמאה שבועיים. ועם הנזכר נתבאר' היטב כי בענין הנקבה אין צורך להזכיר ענין הזרעת האשה כי פשוט הוא שעיקר הנקברה מהזרעת האשה באה אבל בענין הזכר שהיינו חושבים שאינו בא מהזרעת האשה רק מהאיש לכן בו הוצרך להודיע כי גם לידת הזכר א"א. להיות אם לא בהקדים הזרעת האשה. וז"ש כי תזריע וילדה זכר:או ירצה במה שנבאר טעם אל סמיכות הפרשיות כי הרגיש הכתוב בענין מצוה זו שאין בהה טעם כמשז"ל מעיין אחד הוא והתורה טמאתו וטהרתו כי בז' ימי הלידה תטמא לבעלה כנדה ובל"ג ימים תשב על דמי טהרה ומותרת לבעלה ואינה אסורה אלא לענין אכילת קודש ומקדש ולזה נסמך אל פ' שמיני אשר נודע כי הכל היא מהעפר וא"כ איך בכל הנבראים מהאדמה יש בהם מיניה טמאים וטהורים וכמו שתראה מה שבכולם הזכירה התורה ורמזה תמיהה זו כמו שכתוב זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ כלומר עם היות שכולם נבראו מן הארץ את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו וכן ואת זה תאכלו מכל אשר במים וכו' כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וכו' במים וכו' עם היות כולם נבראים מן המים. וכן וזה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ וכו' וכמו כן גם שהדמים האלה ממעיין ומקור אחד הם יש בהם דם טוהר ודם טמא וז"ש דבר אל בני ישראל בתחילה ענין הפרשה הנ"ל כדי לאמר אחרית ענין האשה שיש בה טומאה וטהרה אף כי שופעת דם מן המקור עצמו וגם בזה יתורץ מה שהוקשה לרז"ל למה נכתב טהרת האדם וטומאתו אחר דיני טומאת וטהרת הבהמה והחי' והעוף והשרצים עד שהוצרך ר' שמלאי לתרץ כשם שיצירתו של אדם היתה אחר יצירת בהמה חי' ועוף כן תורתו מתפרשת אחר תורת בהמה חי' ועוף וכפי דרכינו נתבאר טוב טעם אל האמור:או ירצה היפך מן הדרך הנ"ל והוא כי הכתוב הרגיש בפרשה הקודמת למה עשה הקב"ה מן עפר אחד של האדמה כ"כ מינים שונים של בהמה חיה ועוף ושרצים

ורמשים ובכל מין מהם:דף קלה ע"ב:כי היתה שם קצת אחיזה אל הקליפה דבר מועט טומאת ערב בלבד אבל אם ההזרעה ההיא היתה ממנה הולדה ממש יש שם אחיזה יותר גדולה מאוד ואם ילדה זכר יש שם אחיזה גדולה כענין הנדה פעם אחת בכל שלשים יום וטמאה ז' ימים. זאם ילדה נקבה יש שם אחיזה כפלים מימי הנדה ולכן וטמאה שבועים כנדתה כנ"ל כי עיקר האחיזה היא בנקבה יותר מבזכר וכמו שנבאר בעז"ה:וז"ש אשה כי חזריע אשר מאז התחיל להתאחז בה הקליפה כנ"ל וכאשר אח"כ מן ההזרעה ההיא בא לידי גמר הלידה זכר וחזרה הקליפה להתאחז בה מאוד כמ"ש בעצב תלדי בנים וכמ"ש לפתח חטאת רובץ היא הקליפה הנקרא עצב וחטאת ואז וטמאה שבעת ימים גמורים יען כי אז הקליפה נתאחזה בה כמו כימי נדת דוותה ואע"פ שלכאורה היה נראה שהם מן הקצה אל הקצה כי בשלמא בימי נדת דוותה שאז נפרשת מבעלה מפני דוותה והחולי שבא לה אז ונקבע בגופה כל שלשים יום מפני הקללה שנתקללה חוה לסיבת חטא עץ הדעת וכן נתאחזה בה הקליפה אבל בעת לידתה או בעת הזרעתה כי אז מקיימים מצות פריה ורביה החמורה מכל המצות לא הי' ראוי שתטמא ולכן הודיענו כי ההזרעה והלידה בשתיהן יש ג"כ דיבוק הקליפה כמו שיש דיבוק בימי נדת דוותה ממש ונודע כי מן העשר קללות שנתקללה חוה השלש מהן הן אלו טומאת הנדה וההזרעה והיולדת ולכן וטמאה ז' ימים כימי נדת דוותה שהם ז' ימים יען כי באשה עצמה נתדבק הקליפה כנ"ל. ואמנם לבחי' מה שנאחזה הקליפה בוולד עצמו כנ"ל כי גם באדם היתה התדבקות וכנגד זה וביום השמיני ימול בשר ערלתו של הוולד הנולד ויהיו גם ההוא ערל וטמאה ז' ימים כטומאת אמו ז' ימים וביום הח' ימול בשר ערלתו ותוסר ממנו הזוהמא לגמרי בכל ימיו משא"כ באשה שכל ל' יום בא נדתה כנ"ל ואמנם אמו כיון שילדה זכר לא הי' בה התדבקות טומאה מפני הוולד רק מפני עצמה. אמנם אה נקבה תלד וטמאה שבועיים טומאה כפולה טומאת עצמה ז' ימים ועוד ז' ימים אחרים לסיבת הטומאה כפולה שקבלה גם מסיבת הוולד שהיא נקבה אשר בה זוהמא ממשית ואינה מוסרת ממנה כענין הזכר בהמולו בשר ערלתו כנ"ל אשר לכן לא קבלה אמו טומאה אחרת מסיבת הוולד הזכר הנולד לה. ואמנם היות מספר הטומאה ז' או י"ד הענין הוא לכמה סיבות הא' הוא במה שנודע כי כל מה שברא הקב"ה בז' ימי בראשית הי' לצורך האדם כמ"ש כי זה כל האדם כל העולם לא נברא אלא בעבור זה ולכן כאשר חטא נחקלל כל העולם ויצוריו אשר נבראו בז' ימיה וכנגד זה וטמאה ז' ימים כנגד מה שחטא אדם ואם נקבה תלד וטמאה י"ד ימים כנודע כי אדם חטא הוא לבדו אמנם חוה חטאה בתחילה לעצמה ואכלה מן העץ ואח"כ החטיאה גם את אדם בעלה והכריחתו לחטוא והאכילתו

מן העץ וכנגד זה טומאתה כפולה בלדתה נקבה. הב' הוא כי בחינות מדרגות הקליפות הם שבעה בסוד ויסרתי אתכם שבע על חטאתיכם ובסוד כי שבע יפול צדיק וקם ובסוד ושבע תועבות נפשו ובסוד ובשבע לא יגע בך רע ובסוד ז' היכלות הטומאה שהם שבע מדורות גיהנם וכולן המשיכן עליו אדם ועל זרעו בחטא עץ הדעת וכנגד ז' שמות שיש אל היצה"ר וכנגדן וטמאה שבעת ימים אם ילדה זכר ואם נקבה תלד וטמאה' שבועיים כפללים כנ"ל. ואמנם בז' הימים מתדבקת הקליפה באשה תכלית הדיבוק כנ"ל ולכן אסורה גם לבעלה אבל מאז ואילך אם עדיין ראתה דם זה יורה כי עדיין יש בה קצת אחיזת הקליפה ואין כח אל סטרא דקדושה שתחול עליה כבתחילה וע"כ בכל קודש לא תגע וכו' אמנם טומאה ממש כענין הנדה אין בה כיון שעברו ז' ימים וטבלה מנדתה ואין בה כח לטמא עוד את בעלה ולכן היא טהורה לבעלה אך עדיין אסורה בקדשים כי אין הקדושה שורה עליה מחמת תוקף הטומאה ששרתה עליה בז' ימי לידה והמשך ימי טוהר האלה הם עד תשלום מ' יום שהם ז' ימי טומאה ול"ג ימי טוהר והסיבה היא כי הזכר נוצר למ' יום ומכיון שהתחילה הקליפה להתאחז שם בעת ההזרעה אינה זזה משם עד שנגמר ציור גופו החומרי אשר בו הוא מקום אחיזת היצה"ר ולא בנשמתו. ואם נקבה היא הנגמרת לפ' יום יהיו ימי טוהר שלה כמספרם. ולכן בזכר שאין באמו טומאה מסיבתו רק מסיבת עצמה כנ"ל לכן כתיב ביה תשב בדמי טהרה כלומר תשב גם על טומאה אחרת זולת מה שתשב בדמי טהרה עצמה:ובמלאת וכו' בהיותה יושבת על דמי טהרה בסיבת בניה אשר תלד אשר גרמו לה טומאה זו לא קראם בניה רק זכר או נקבה אך במלאת ימי טהרה והוסר ממנה הנזק הנמשך לה בסבתה וקראם בן ובת כי בנים הם עתה וז"ש לבן או לבת. ואמנם אחר שחזר לכלול דיני היולדת מיום הראשון עד מלאתם חזר לקוראם בשם זכר ונקבה כמתחילה. ואומרו לזכר או לנקבה והל"ל זאת תורת היולדת זכר או נקבה ירמוז אל מה שבארנו כי זאת התורה הנמשכת אל היולדת אירע לה לסיבת הזכר או הנקבה שילדה כי מחמת עצמה אין לה רק בימי נדת דוותה טומאת עצמה ממש ולא מסיבת זולתם. והנה הקרבן שלה כולו רמז אל מה שבארנו כי כל הטומאה הזו אינה טומאה מקרית כשאר הטומאות כנגיעות שרץ ומת וכיוצא אשר ע"כ אין חייבין קרבן רק טבילה וטהרה בלבד אבל טומאת היולדת נמשכה על חטא עץ הדעת שחטאה חוה כנ"ל ולכן נתחייבה בקרבן כשאר החטאות והנה לפי שאז התחילה במחשבה הרעה כמ"ש ותרא האשה כי טוב העץ וכו' ואח"כ ותקח מפריו ותאכל במעשה גמור לכן תביא עולה כנגד ההרהור הקודם ואחריו תביא חטאת הבא על המעשה ולכך פה הקדים הכתוב העולה אל החטאת היפך מפ' שמיני קח לך עגל בן

בקר לחטאת ואח"כ ואיל לעולה. ובזה נתבאר טעם קרבן היולדת ע"ד הסוד זולת טעם רשב"י במדרש מפני שכשכורעת לילד נשבעה שלא תזקק ואם אינו אלא מפני זה בלבד הי' לה להביא קרבן עולה ויורד הכתוב בשבועת ביטוי בפ' ויקרא לא עולה ולא חטאת ומכש"כ להביא שניהן עולה וחטאת. גם יתורץ אומרו וכפר עליה הכהן וכו' מה כפרה שייכא כאן אבל הענין כי הנה הטומאה נמשכה לה עתה מחמת חטא אדם וחוה. וע"י הקרבן הזה וכפר עליה הכהן כבתחלה ענין חטא אדם וחוה ובהתכפר החטא ההוא שהוא סיבה אל דם היולדת וטומאתה כנ"ל יסתלק המסובב וטהרה מטומאתה ואלו היה חטאה עתה ממש היתה עולתה איל גדול אבל זו היולדת לא תטמא היא בעצמה כי אם חוה אם כל חי. וע"כ תהי' עולתה כבש בן שנתו כי היתה תמה ככבש תם ולא במזיד כעז וכאיל והשעיר ולפי שבא נחש על חוה ומן הזוהמא ההיא נמשכה טומאה אל היולדת ההיא לכן החטאת שלה תהי' בן יונה או תור שאינם נזקקין לזולת בעליהן כמ"ש ז"ל על פ' עיניך יונים היפך האשה שעיניה גרמו לה כמ"ש ותרא האשה וכו'. ונודע מ"ש בפרקי ר"א שהנחש נזדמן בפתח ג"ע כזקן שואל חומץ ושם הסית את חוה וגרם לה להתגרש ולצאת מפתח ג"ע לכן עתה תביא קרבנותי' אל פתח אוהל מועד:ואם לא תמצא ידה וכו' תהי' החטאת וגם העולה שתי תורים וכו' כי מכאן ואילך לא תחטא כמו חוה. אכן תהי' צנועה לבעלה כענין התורים ובני יונה כנ"ל:סליק פרשת תזריע:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת מצורע:

זאת תהי' תורת המצורע וכו' בכל המצות והמשפטים מזכיר ענין ההוה באדם ואח"כ יבאר דינו כמו אשה כי תזריע וכו' וכי יהיה באיש וכו' ולא אמר שם זאת תהי' תורת האשה כי תזריע כנאמר פה ולא עוד אלא שהוסיף מלת תהי' והל"ל זאת תורת המצורע. וכמ"ש זאת תורת היולדת והענין הוא כי הנה הצרעת חולי נודע יקרה אל האדם כשאר החולאים ומה נשתנה חולי זה אל כמה עניינים ודינים לאין קץ שיטמאהו הכהן ולא זולתו ושיביא קרבנות ושיסגור או יחלט וכיוצא בזה ודי להצריך שיראנו הרופא אם יש לו תרופה אם לאו לטהרו או לטמאו כדרך שביום הכפורים ולענין חילול השבת סומכים על הרופא ודי בשיהי' עמא או טהור ומה הוצרך ענין ההזאת והקרבנות וכו' אשר הם חוקים שאין להם טעם לזה התחיל ואמר דע לך כי זאת התורה אשר נכתב למטה היא אשר צריכה להיות בהויה גמורה במעשה כגון הזאות וקרבנות. ולא יספיק באמירת דברים בלבד טהור אתה או טמא אתה וגם שצריך להיות ע"י הכהן ולא הרופא וז"ש והובא אל הכהן וכמו שנבאר הטעם בנוי על דרך רז"ל שענין הצרעת איננה מקר'

אמנם בא על עון הוצאת שם רע. וכאשר ישוב בתשובה יתרפא ואם לאו יהי' נשאר צרוע ובזה יתבאר הפרשה היטב בעזה"י:או ירמוז אל משז"ל כי מכיון שצרעת באה על חטא לשון הרע ולכן אם שב בתשובה יתרפא א"כ אם הי' חוזר לקלקול הראשון היתה חוזרת עליו כבראשונה אף אם כבר נטהר וז"ש זאת תהי' תורת המצורע שבאה עליו בדין ובמשפע על עונו זאת עצמה תהי' עליו עוד לעתיד עם היותו כבר ביום טהרתו שכבר נטהר ועכ"ז תחזור לבא עליו כבראשונה ויתטמא והוצרך אל ויבא אל הכהן לראותו כבתחילה כמ"ש נגע צרעת כי תהי' באדם והובא אל הכהן. ובזה יובן אומרו והובא כי איך אפשר להיות כן והלא כתיב סמוך ויצא הכהן אל מחוץ למחנה אמנה אמר והובא כי אחר שכבר נטהר וחזרה עליו הצרעת אז והובא אל הכהן כמתחילה כנזכר משא"כ אם כבר נשתלח מחוץ למחנה ובא לטהר ביום טהרתו כי אז הי' צריך הכהן לצאת אל מחוץ למחנה:או ירצה כאלו אמר והובא ענינו אל הכהו כי יספרו לו אופן הנגע איך הוא וכי כבר ראוי הוא לטהר. או ירצה כי היינו יכולין לאמר כי מאחר שכבר החולה הרגיש בעצמו שנרפא מן הצרעת וחכמים בקיאים ראוהו שנתרפא מה צורך אל הכהן לצאת לראות אם נרפא אם לאו כי בשלמא בראשונה לא יטמא כי אם ע"פ כהן כנודע אבל עתה די לו במה שיבא מעצמו ויביא קרבנותיו ויקריבן ויטהרנו הכהן ע"פ הכהן עצמו. לז"א דע לך כי זאת התורה שנתבארה למעלה בפ' תזריע בענין המצורע לטמאו ע"פ הכהן כמ"ש נגע צרעת כי תהי' באדם והובא אל הכהן זו עצמו תהיה תורתו גם ביום טהרתו שתהי' גם ע"י ראיות הכהן כי שני הזמנים שוים כי בתחילת טומאתו והובא אל הכהן ואח"כ ביום טהרתו ויצא הכהן וכו' ובזה נתרצה היטב קושייא הנ"ל שאין והובא אל הכהן יכול להיות ביום טהרתו כנ"ל. ומעתה צריכין אנו לבאר מפני מה היתה טומאת' וטהרת' ע"י כהן והטעם בזה כי אהרן הכהן מה שזכה להנתן לו הכהונה ולהסירה מן הבכורות כבתחילה הי' על כי הי' אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה כנזכר בפרקי אבות וכנגד מדות הללו זכה לכהונה כי היא המטלת שלום בין ישראל לאביהם שבשמים ע"י הקרבנות שהי' מקריב לכפר חטאתם וזה כנגד היות אוהב שלום ורודף שלום וגם כנגד היותו אוהב את הבריות ומקרבן לתורה הנקרא טץ חיים זכה להמשיך חיים אל החוטאים שגרמו מיתה לעצמם ע"י עונותם ונתחייבו מיתה לשמים היפך מן הברזל שמביא מיתה לאדם וע"כ נצטוו לא תניף עליהם ברז"ל כי חרבך הנפת עליה היפך מענין אהרן. וכנגד שתי אלה אמר הכתוב בריתי היתה אתי החיים והשלום לרמוז אל ב' מדותיו של אהרן הנזכר בפרקי אבות. והנה המצורע הי' בו שתיים אלה להיפך כי בהוצאותו שם רע גורם מיחה לאדם שיהרוג האדם לחבירו כמשז"ל

שלשה לשון הרע הורגת האומרו והמקבלו ומי שנאמר עליו ומכ"ש שעל הפחות הנה הוא מעורר שנאה בין הבריות. ולכן ניתנה לו צרעת שהיא כענין מיתה כנודע אל נא תהי כמח וכו' ולכן טהרתו ע"י הזאה שבע פעמים כענין טומאת מת ואין בהם הפרש אלא שהמיתה באה על עון העגל אשר חזרה המיתה בעולם בסיבתו כי בתחילה היה חירות ממלאך המות כנודע ולכן תבא פרה ותקנח צואת העגל בנה ולכן אין טומאת המת נטהרת רק באפר פרה כנודע אך הצרעת תבא על לשון הרע נטהר ע"י צפרים המצפצפים כמשז"ל וכמו שיתבאר בעז"ה לקמן וכנגד מה שהטיל שנאה בין הבריות והפרידם זה מזה לכן בדד ישב מחוץ למחנה מושבו מרוחק מן הבריות. ולכן יבא הכהן שיש בו המדות העובות הנ"ל ועל פיו תהי' טומאת או טהרת המצורע שהי' הפכו ממדת אהרן הכהן ולכן והובא אל הכהן ויצא הכהן ונחזור אל ענין הצרעת כי ע"י חטא היא באה כנ"ל וכפי טעם רז"ל נוכל לתת טעם למה בפ' תזריע קראו הכתוב צרוע כמ"ש איש צרוע הוא והצרוע אשר בו הנגע וכאן קראו בתחלה מצורע ואח"כ חזר לקרותו צרוע כמ"ש והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע אמנם כיון הכתוב כי שמו האמיתי הוא צרוע אמנם קראתיו מצורע לרמוז כי על חטא לה"ר הי' כי כן מצורע נוטריקי"ן מוציא שם רע. ולכן אחר שנרפא לא קראתיו מוציא שם רע כמ"ש נרפא נגע הצרעת מן הצרוע ואומרו נגע צרעת הענין הוא במ"ש בספר הזוהר כי החולי עצמו נקרא צרעת ואותו רוח הטומאה הנמשך מפני העון של לשון הרע והוא המביא הצרעת על האדם נקרא נגע וזהו סוד כנגע נראה בבית בכ"ף:דף קלז ע"ב: ונחזור לעניין ראשון כי הנה יש באדם שני מקורות להיותם מוצא רוח ונשמה האדם משם הא' היא פיו של האדם כי ממנו תוצאות רוח חיי הנשמה המדברת והב' היא אבר המילה ראש הגויה כי משם תוצאות הטיפה זרע הגופני' להעשות ממנו גוף אל הנשמה וזה נקרא פה תחתון, כי כן פה בגמט' מילה, ובל פה משניהם כלול מטוב ורע, כי הנה פה התחתון אם יזריע בקדושה באשתו המותרת לו נקרא זרע טוב ואם יזרע לבטלה נקרא רע כענין ויהי ער בכור יהודה רע וכו'. גם פה העליון הרוחני נאמר בו מות וחיים ביד לשון אם לטוב בהיותו מדבר בתורה הנקרא לקח טוב ואז מוציא מפיו ניצוצי חלקי נשמתו ומהם נבראים מלאכים קדושים כנזכר בספר התיקונים ונקרא שם טוב ואם לאו יש בו שני חלקים הא' הם דברי בטלה כענין הוצאת זרע לבטלה ודומה אל העורב המזריע מפיו. והב' הם דברים אסורים כענין דיבור לשון הרע וכיוצא ודומה אל הביאות האסורות כענין אשת איש ועריות וכיוצא. ואז נקרא מוציא שם רע כי חלקי ניצוצי נשמתו יוצאת מפיו ונהפכות למלאכים רעים ונקרא שם רע כי הם חלקי נשמתו מצד הרע כנזכר והרי נתבאר גודל עון המוציא שם

רע מה ענינו. ונתבאר עתה עונשו הלא הוא ענין הצרעת כנ"ל. וזה יובן במ"ש בספר הזוהר על פסוק ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם כי הצרעת הוא כח א' דסטרא מסאבא והוא רוח רעה השורה בבית מיום הוסדה ביד הכנענים ורצה הש"י לבערא רוח מסאבא מההוא ביתא ומשלח לתוכו רוח אחד הנקרא דינא קשיא ונלחם בההוא רוחא דמסאבא ומגרשו משם וזה נקרא נגע והראשון נקרא צרעת. וכענין זה הוא בצרעת האדם תוך האדם יש נשמה רעה הנקרא צרעת שהוא נוטריקון יצר הרע ונקרא ג"כ שם רע כנזכר ובספרו לשון הרע גורם שיחול עליו דינא קשיא הנקרא נגע ומגרשו לחוץ ונקרא מצורע מוציא שם רע חוץ מגופו ובהיותו בחוץ נקרא נגע צרעת. גם לסיבה אחרת נקרא צרעת מלשון צרעה כי כמו שהשרץ הנקרא צרעה נושכת ועוקצת את האדם והעוקץ נעוץ בבשר האדם והצרעת מתה בלי ספק כנודע וכמו כן המספר לשון הרע עוקץ את חבירו בעוקץ לשונו ומפני כך נצטרע ונקרא חשוב כמת כענין הרשע שבחייו קרוי מת והטעם לזה במ"ש ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע כי מלאך המות הוא הנקרא מלאך הרע ולכן המוציא שה רע נענש במיתה והיא הצרעת כנ"ל. ונבאר אופן כפרתו וטהרתו. והענין כי המצורע הזה חטא במחשבה הקודמות לו להביאו לידי העון ההוא ואח"כ חטא במעשה ללכת לבית חבירו כמ"ש הולך רכיל ובדיבור בעת עקימת שפתיו שאז נכללין דיבור ומעשה יחד כנודע כי עקימת שפתיו הוי מעשה וכנגד עון זה הכלול מג' בחינות יביא קרבן אחד הכלול מג' כבשים והשנים מהם היו כבשים זכרים כנגד המחשבה והדיבור שהם חטא הנשמה והרוח הנזכרים וכן כנגד המחשבה בא העולה המכפרת על הרהור העולה על הלב פי' כי המחשבה מדרגתה במוח למעלה מן הלב שממנו הדבור וכנגד הדיבור בא האשם כנגד מה שאשם בדבורו שהוא העיקר מה שאשם בסיפור לשון הרע וכנגד המעשה שהוא חטא הנפש הנקרא נקבה כמ"ש ואם נפש תחטא ועשתה וכו' באה כשבה נקבה וגם היא חטאת ככל עבירות לא תעשה שיש בהם מעשה ואמנם הי' שלשתן כבשים לרמוז כי הי' לו להיות תם ככבש שנאמר בו יכרחל לפני גוזזיה נאלמה אלם ולא דברן איש לשון מוציא שם רע. והיו שוחטין אותן תמורת מה שהוא נתחייב מיתה כי עון לשון הרע חמורה כע"ז וג"ע וש"ד. ולוקח מדמם ונותן על תנוך אזנו כנגד לשון הרע אשר תחילה שמע אותו באזניו ואח"כ סיפרו לאחרים והי' לו לכפול התנוך תוך האוזן ולסוגרה כענין ר' ישמעאל שאמר מפני מה נבראת האלי' שבאוזן וכו' ולכן נותן הדם על התנוך ולא באוזן עצמה. והנה הרכיל מורה באצבעותיו ברמיזה כי מתיירא לדבר בפרהסיא ולכן יתן מן הדם גם על בוהן ידו הגדול שבאצבעותיו. ולהיותו רכיל הולך ברגליו יתן גם על בוהן רגלו ומהראוי הי' שיתן גם על

לשונו כי הוא העקרי בחטא הזה לולי כי אסור הוא מן הדין לטעום טעם דם. והנה ע"י ענין כל הנ"ל נתבטל השם רע שהוציא ונתקיימה חלוקת סור מרע. ולכן אחר זה צריך ענין ועשה טוב. הלא הוא המשיך עליו השם טוב הנמשך מן השמן הטוב כנזכר היפך השם רע ולכן אחר כל הנ"ל ומן השמן יזה שבע פעמים לפני ה' לקבל שפע שבע ברכות הנמשכות מאת ה' על הנשמה הטובה הנקרא אברם כנזכר בספר הזוהר במדרש הנעלם על פסוק ואעשך לגוי גדול ואברכך וכו' ואח"כ ימשח מן השמן הטוב הניזה ממנו לפני ה' על הג' מקומות הנ"ל שהם אוזן ויד ורגל המקולקלים ע"י העון ואח"כ יצוק על ראשו בסוד כשמן הטוב על הראש וכו' ובסוד ושמן על ראשך אל יחסר היא הנשמה הקדושה הנקראת שמן כנ"ל. ואם דל הוא ואין ידו משגת להשלים בשלימות לא ימעיט מן העיקר הלא הוא כבש אחד לתקן המחשבה העליונה מכולם ע"י כבש העולה. וכנגד הדיבור והמעשה ענפי המחשבה יספיק בהביאו שתי תורים או שני בני יונה הנק' יונת אלם רחוקים אשר אליה נמשלו ישראל ליונה שפושטת צוארה על קידוש השם והמצורע הזה הי' צריך להיותו יונת אלם ולא לספר לשון הרע רק לספר בדברי תורה שהם שתי תורות שבכתב ושבע"פ. ולכן יביא שתי תורים כנגד מה שהיה ראוי לספר בהם או שני בני יונה כנגד מה שהי' לימנע מלספר בלשון הרע אלא יהיה יונת אלם כנ"ל:או ירצה כפי הפשט ואם דל הוא וכו' הפסוק הרגיש למה בג' עבירות הנ"ל בפ' ויקרא שהם שבועת ביטוי וכו' יש בהם קרבן עשירות וקרבן דלות וקרבן דלי דלות עם שהן עבירות חמורות והמצורע שאין בו עון רק חולי לא די שנצטווה להביא קרבן אלא גם קרבן דלי דלות לא הי' בו. וזה תירץ הכתוב במה שלא אמר ואם לא תשיג ידו אמנם הוסיף לאמר ואם דל הוא. והענין כמשז"ל כי עונש המצורע הי' על שהוציא שם רע ונודע כי לשון הרע חמור מכל העבירות ג"ע וש"ד וע"ז. ולכן נצטוה שביום טהרתו יביא קרבן ויתכפר כמו שבארנו בתחילת הפרשה. גם אמרו רז"ל אין נגעים באים אלא על גסות הרוח וכו' ושתי עבירות אלו קשורות יחד כי אם יהיה האדם עשיר יגיס לבו עליו ומזה יביא לבזות את בני אדם ולהוציא שם רע עליהם וכמו שאמר הכתוב ועשיר יענה עזות. ואמנה אם יהיה עני בטבעו להיותו שפל רוח ולא יוציא שם רע על בני אדם ואם ימצא מי שהוא דל ועכ"ז יגיס רוחו עליו הלא הוא שנוי לפני הקב"ה מאוד כמשז"ל ג' הקב"ה שונאן דל גאה וכו'. ולכן יש בו ב' צדדים הפכיים הא' הוא להקל עליו מפני דלותו והב' הוא להחמיר עליו יותר מן העשיר כיון שהוא דל גאה כנ"ל. ולכן היתה הפשרה שהאשם יהיו כבש והשתי תורים יהי' לחטאת ועולה וזה נקרא דלות אך דלי דלות שהוא עשירית האיפה ראוי להחמיר עליו ולא יספיק לו וז"ש ואם דל הוא כלומר המצורע הנזכר אשר

עונו הוא גסות הרוח והוצאות שם רע ועם היותו דל חטא ומן הראוי להחמיר עליו שיביא קרבן עשיר כיון שמתנהג כעשיר בעבירות כנ"ל ואמנם יש סיבה אחרת להקל עליו ואין ידו משגת ולכן ולקח כבש וכו'. אך דלי דלות אין בו כנ"ל. גם אפשר שנרמז באופן אחר כי באומרו ואם דל הוא ירמוז אל היותו דל בלבד וגם אין ידו משגת אפילו אל קרבן הדלות הנזכר כי זה נקרא דלי דלות עכ"ז ולקח כבש אחד לאשם לכפר עליו להיותו דל גאה הנז' בתחילת הפסוק ואם דל הוא וכנגד דלי דלות הנרמז במ"ש אח"כ ואין ידו משגת יביא שתי תורים:וכו' אשר תשיג ידו אבל עשירית האיפה אין בו לטעם הנזכר. ולרמוז זה כתב אשר תשיג ידו שהוא מיותר מאחר שכתב או שתי תורים או שני בני יונה כנודע במשנה כי שקולים הם כי פעם אחד מקדים תורים ופעם אחד מקדים בני יונה. ועוד קושיא אחרת כי לא שייך לאמר אשר תשיג ידו אלא בין כבש לתורים ובני יונה אבל תורים ובני יונה דמיהן שוין. גם בזה יתורץ יתיר מה שאמר לכפר עליו כיון שעתיד לכתוב בסוף לכפר עליו לפני ה' בענין המעשה כי כן נכתב למעלה באשם העשיר:וצריך להעיר למה הוזכר פה ג' פעמים אשר תשיג ידו ועוד למה תחלה אמר מאשר תשיג שעניינו הוא מאשר ולא כל אשר ואח"כ אמר את אשר תשיג בתוספת את שהוא לרבות יותר מאשר תשיג ידו. ועוד כי בתחילה לא הזכיר רק האחד לבדו כמ"ש ועשה את האחד מן התורים וסמך אליו אומרו מאשר תשיג ידו ואח"כ חזר להזכיר את אשר תשיג ידו ואז הזכיר את שניהם כמ"ש את הא' עולה ואת הא' חטאת והל"ל ועשה מן התורים או בני היונה מאשר תשיג ידו את הא' חטאת ואת הא' עולה. ועוד למה אמר הא' בה"א הידיעה והל"ל א' לחטאת וא' לעולה. ואמנם לקושיא הראשונה דרשו רז"ל בתורת כהנים הנקרא סיפרא שבא ללמד כי בין אם תמיד היה עני או אם הי' תחילה עשיר ואח"כ העני או אם היה תחילה עני ואח"כ העשיר קורא אני בשלשתם את אשר תשיג ידו. והנלע"ד בשנים האחרונים במשרז"ל נאמר זכר תמים בבהמה ולא נאמר כן בעוף וכו'. ונמצא כי כפי הדין אין לחוש שיהי' בדוקא תור א' זכר לעולה ותור שני נקבה לחטאת כדין הבהמה כי בין יהי' שנים זכרים או שניהן נקבות יקריב הא' חטאת והא' עולה משא"כ בבהמה. וז"ש תחלה והקריב אחד מן התורים איזו אופן שיהיה זכר או נקבה כיון שלא השיגה ידו לגמרי כראוי זכר ונקבה רק שניהם זכרים או שניהן נקבות וז"ש מאשר תשיג ולא כל אשר תשיג. כי לא השיג רק אל היותם שנים ולא השיג אל היותם א' זכר וא' נקבה והמקרא חסר כאלו אמר אחד חטאת וא' עולה וסמך על סיום הפסוק כנודע ואחר שדיבר כפי הדין חזר לדבר במה שיהיה מצוה מן המובחר והוא כי אם השיגה ידו בכל הפרטיים שיהי' שנים ושיהי' א' זכר וא' נקבה אז טוב הוא שהאחד

המיוחד לחטאת היא הנקבה יוקרב לחטאת והא' המיוחד אל עולה הוא הזכר יוקרב עולה ואז את אשר תשיג ידו לגמרי כנזכר אז יקריב הא' המיוחד לחטאת והא' המיוחד לעולה אבל לעיכובא אינו פוסל. אמנם אשר תשיג ידו הראשון איצטריך לגופי':או ירצה זאת תהי' תורת המצורע וכו' רמוז אל משז"ל על פסוק מרפא לשון עץ חיים כי תשובת בעל לשון הרע הוא שיעסוק בתורה הנקרא עץ חיים ויתכפר לו וז"ש זאת תהי' וכו' ירצה ע"ד שארז"ל על זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת וכו' ואמר התורה שנאמר בה וזאת התורה אשר שם משה זאת עצמה היא תורת המצורע לשיטהר בה ביום עהרתו כי אין לו טהרה אחרת אלא עסק התורה הנקראת זאת. ולפי שנאמר כי יפלא ממך דבר וכו' ובאת אל הכהנים הלוים לפי שרוב הסנהדרין היו מן הכהנים הלוים שלא הי' להם עסק בנחלת שדה וכרם רק בעסק התורה וכמ"ש כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו ולכן המצורע הזה שהוציא שם רע תרופתו הוא והובא אל הכהן הם הסנהדרין כנ"ל וילמוד תורה מפיו ביום טהרתו כנ"ל ללמוד ממנו דרכי התשובה והתורה והמצות. ונודע כי כל הטמאים אינה עולים מטומאתם אלא במים חיים ובו נטהרים והנה התורה נקראת מים חיים וכמשז"ל על מקוה ישראל ה' מה המקוה מטהרת את הטמאים וכו' וז"ש ביום טהרתו כי בזאת התורה יטהר המצורע במים חיים הנ"ל וז"ש וביום טהרתו:או ירצה במ"ש ביום טהרתו ולא אמר ביום שנטהר לרמוז כי אלו חולי הצרעת הי' מקרה לא הי' רשות נתונה בידו לטהר א"ע. אבל מכיון אשר הוא הביא העון עליו בידיו לכן גם בידו הוא לטהר א"ע ע"י התשובה. וז"ש טהרתו שהוא יעהר עצמו. ונודע משז"ל כי לשון הרע שקול ככל העבירות וטורד לאדם מן העולם הזה ומן העה"ב כמו שמצינו בדואג אביר הרועים ראש הסנהדרין ונטרד משני העולמות ואמנם העוסק בתורה בפיו ובלשונו יורש ג"ע הנקרא ענ"ג אז תתענג על ה' כי ר"ת ענ"ג הם ר"ת עדן נהר גן בסוד ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן והמספר בפיו ובלשונו לשון הרע נדחה מן ענג העדן והנהר והגן ונפל בגיהנם הנקרא נגע בסוד תמורת ענג נגע כנזכר בספר יצירה ובזה תבין טעם וסוד הנ"ל בספר הזוהר למה אותו רוח הטומאה ודינא קשייא המביא הצרעת על האדם נקרא נגע כנ"ל וכשחוזר בתשובה ועוסק בתורה אז נרפא אותו נגע הצרעת מן הצרוע ונהפך לענג כנ"ל. וציוה הכהן ולקח למטהר ונסתלק שמו הצרוע כמתחילה וכיון שהרהר בתשובה ובא ליטהר כמ"ש למטהר לכן הכהן מסייע אותו וז"ש וציוה הכהן ולקח למטהר כמ"ש הבא ליטהר מסייעין אותו. ויען חטא בפטפוט לשון כמו הצפרים יקח צפרים כמשז"ל. ואבל היו שתיים לרמוז אל מ"ש אותו החכם אלו היית בעת שברא השי"ת את האדם הייתי אומר לו שהי' מן הראוי לברא אותו בשתי

פיות האחד לעסוק בתורה והב' לשיחת חולין והשיבוהו חבירו כי אדרבה מוטב הוא במה שנברא בפה אחד להודיע שאין רשות לאדם לדבר רק בדברי תורה ולא בשיחת חולין ולזה ירמוז לקיחתו שתי צפרים חיות כי שתי מיני שיחה שיש לאדם כנ"ל צריך ששתיהן יהיו לעסוק בתורה הנקרא עץ חיים וז"ש חיות. וכמ"ש שצריך ליזהר שלא לנבל את פיו בדברי טומאה וכנגד זה אמר טהורות. ויען אין האדם מוציא שם רע על הבריות אלא א"כ יש בו גסות הרוח וחושב שכל האדם זולתו מאפס ותוהו נחשבו לו ומתגאה כארז לכן יקח עץ ארז לרמוז כי עבירת גהות הרוח שהיתה בו בתחילה הביאוהו לידי עבירת לשון הרע ותרופתו הוא לשוב בתשובה מן העבירה הראשונה שהיא גסות הרוח שהיא גרמה לו עבירת לשון הרע. גם המוציא שם רע אין כחו אלא בפיו כמו התולעת והי' חטאו אדום כשני כמ"ש אם יהיו חטאיכם כשנים. ובפרט עון לשון הרע ההורג שלשה ושופך דמים אדומים כשנים. ולכן יביא תולעת שני וישפיל עצמו כתולעת דומה אליו כי הנה התולעת גם שאין כחו אלא בפיו כנודע הנה איננו אלא היותר קל ושפל שבכל הנבראים וכמו כן אתה אל תחשוב שבדברך שם רע טל הבריות בפיך כמו התולעת שני תשאר אתה רם וגבור ואדרבה לחולעה ורימה תחשב עי"כ. גה תמורת מה שגבהת לבך כעץ ארז תמעט ותשפיל עצמך כאזוב השפל שבכל האילנות אז וציווה הכהן ושחט הצפור האחת הרומזת אל שיחת עסק התורה וישחטנה בכלי חרש לרמוז כי אין התורה מתקיימת אלא בפחות שבכלים כמ"ש ר' יהושע בן חנניה לבת קיסר כשאמרה לו חכמה מפוארה בכלי מכוערה וכו' ובו תתקיים מים החיים היא התורה בכלי חרס ולא בשל זהב וכסף רק במי שמחשיב גופו אל כלי חרס לעשות בחינת קנקן לקבל בו מי חיי התורה כנ"ל וישחוט את גופו בבחינת פיו ויחשב כמת אלם משיחת חולין כמ"ש זאת התורה אדם כי ימות באהל ימות וישחוט א"ע משיחת חולין והבלי העוה"ז לשיח בד"ת הם החיים הניצחים האמיתים מים חיים. ולכן הצפור האחת שכנגד שיחת חולין יסירנה מלבו ויחברנה אל שיחת התורה וטבל אותה בדם הצפור השחוטה הנ"ל כי שפך את דמו והמית עצמו על עסק התורה וציפור שיחת החולין ישלחנה על פני השדה ולא ישתמש בה כלל ובזה יתבאר משרז"ל כי אם צפור השלוחה היתה חוזרת אל בית המצורע אחר טהרתו היתה חוזרת עליו הצרעת והענין כי אלו זה הנטהר חזר אל סרחונו לשיח שיחת חולין הנרמז אל הצפור המשתלחת. עבירה גוררת עבירה לדבר גם שיחת לשון הרע והיתה חוזרת הצרעת טליו כאשר בתחילה משא"כ בצפור השחוטה הרומזת בעסק התורה כנ"ל:חסלת פרשת מצורע:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת אחרי מות:

אחרי מות וכו' קודם שימותו לא גילה הקב"ה דעתו אם לפי שהי' רוצה שימותו לסיבה הנודעת לו ית'. ואם שאין בזה גמילות חסד למשה אם יודיענו שרצונו שיתפלל עליהם אבל אחר שכבר מתו ולא התפלל אז גילה דעתו ונתקצף עליו וז"ש וידבר אחרי מות. התחיל בלשון דיבור בקושי יען לא התפלל עליהם שלא ימותו. וכמשז"ל כל ובאהרן התאנף ה' להשמידו בכליון בנים לולא משה בחירו השיב חמתו מהשחית לגמרי ומתו שנים ונשארו שנים על דרך שהתאנף אליהו ז"ל בריב"ל איך לא ההפיק זכותו להציל את האיש ההוא שאכלו הארי ברחוק ג' ימים ממנו. ומכ"ש אלו שהם צדיקים גמורים גדולים ממשה ואהרן ובפרט היות לזה זכות אהרן אביהם תכלית המעלה ונוסף על זה תפלת משה הצדיק שהיה דודם ובפרט כי כבר ראה כי הועילה תפלתו למקצת יחזור ויתפלל כיון שראה שעת רצון לפפר מחצה. וז"א שני בני אהרן רמז אל הנ"ל כי כיון שראה שהועילה תפלתו להציל השנים למה לא התפלל גם על שני בנים האחרים ולא עוד אלא שהיו שני בני אהרן המיוחדים הראשונים היותר חשובים וביותר היתה יכולת התפילה להציל אלו מלאחרים ועוד כי היו בני אהרן החסיד ונצטרף זכוחו ג"כ ובפרט שהיו בני אהרן אחיו ולא היו ראוי שיתעלם מבשרו הקרוב אליו. וא"ת כי אלעזר ואתמר לא חטאו אבל אלו שחטאו גם הם בענין הקטרת לא היו יכולין להנצל ז"א. כי הרי לא חטאו בזדון או לשם עבירה אלא אדרבה בחשבם כי ע"י הקטרת יתקרבו לפני ה' ולא ידעו ענין החטא דאש זרה ולכן וימותו א"כ עונשם קל בתכלית ובפרט כי כוונתם היתה לטובה כנ"ל והיו יכולין להנצל וז"ש בקרבתם ולא אמר בהקריבם כמ"ש בפ' פנחם גם בזה יובן אומרו שנית וימותו:או ירצה כי רמז הכתוב אל כל הסיבות שהזכירו רז"ל כי כולם דברי אלהים חיים וז"ש בני אהרן ירמוז כי האדם בנושא אשה לקיים מצוה פריה אינו נקרא בן פלוני על אביו אלא בפ"ע כי שם דעתו להיות אב לבנים על דרך הנודע במ"ש בת פלוני לפלוני ולא אמרו לבן פלוני וז"ש בני אהרן ולא נדב ואביהוא כי מתו על שלא נשאו אשה ובר"ת שני בני אהרן שהוא בא"ש ירמוז אל הקריבם אש זרה ובס"ת הוא יי"ן ירמוז אל שנכנסו שתויי יין. ובאומרו בקרבתם ולא בהקריבם ירמוז אל משז"ל שהורו הלכה בפני רבם וזהו בקרבתם כי יתקרבו מעצמם להורות הלכה שלא ע"י שיקריבם משה רבה. ובאומרו לפני ה' שהוא קודש הקדשים ירמוז אל מחוסרי מעיל נכנסו כמ"ש בפרשת תצוה ועשית את מעיל האפד וכו' ונשמע קולו לפני ה'. וגם זה ירמוז במה שחזר שנית לאמר וימותו כי מתו על מחוסרי המעיל שכבר הוזהרו שם ונאמר להם ובצאתו ולא ימות ולכך וימותו:או ירצה דע מה שדבר ה' אל משה אחרי

מות שני בני אהרן הוא שהודיע כי בסבת בקרבתם לפני ה' לכן וימותו לפי שמשה היו מצטער על פטירת צדיקים גמורים כאלו איך נענשו על עון העגל אשר עשה אהרן אביהם כמו שז"ל על ובאהרן התאנף ה' להשמידו וכו'. והרי כתיב לא יומתו בנים על אבות שהוא בהיותם גדולים כי בקטנים כתיב ומשלם עון אבות אל חיק בניהם ואלו גדולים היו כמשרז"ל על ויקחו בני אהרן איש מחתתו איש כתיב ולא עוד אלא שהיו צדיקים גמורים גדולים ממשה ואהרן עצמן ולא עוד אלא שלא הספיק להם אפילו זכות אהרן הצדיק ולא תפלת משה אחי אביהן וז"ש אחרי מות שני בני אהרן כי באומרו שני ירמוז אל שנים הראשונים המיוחדים מכולם וכו' ובאומרו בני אהרן רמז שלא הספיק זכות אהרן וזכות משה אחיו גם באומרו בני אהרן ולא נדב ואביהוא ירמוז כי לא מתו בעון עצמם אלא לסיבת היותם בני אהרן ובשבילו מתו לכן הודיעו כי עון אהרן לא הספיק לגמרי אבל עיקר המיתה היתה בסיב' עצמם בקרבתם א"ע בהר סיני לחזות בנועם ה' באור פניו יתברך אחר שכבר התרה בהם וגם הכהנים הנגשים וכו'. והענין כי כתיב ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל וצפה השי"ת כי עתידין נדב ואביהוא להסתכל בשכינה ונכן אמר עליהם וגם הכהנים רצ"ל זולת אהרן הכהן הגדול העולה אל ההר גם בניו שניהם הכהנים נדב ואביהוא התרה בהם שיתקדשו כי רואה אני שיחזו בה' ואז יפרץ בם ה' ובכלל דבריו הגיד מראשית אחרית כי לא יהרוס כל בנין הכותל של אהרן שהם ד' בניו רק יפרוץ פרצה לבד בראש הכותל שהם נדב ואביהוא הגדולים וישאר תחתית הכותל שהם אלעזר ואתמר ולזה לא אמר פן יהרוס ואח"כ חטאו במ"ש ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו מכלל שהי' ראוים לשליחת יד ואמר ויחזו את האלקים וכו' ונתעכב עוד אשר חטא אהרן בעגל ואז נתחבר עון אביהם עם עון עצמם כי אביהם קודם שחטא היתה זכותו מגינה עליהם ואחר שחטא לא יכול להגין ואז וימותו באופן כי לא מתו אלא בעון עצמם. ובזה יובן סוד יש נספה בלא משפט וח"ו שיהיהה כפשוטו שהרי כתיב הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אבל פירושו בלא משפט שלם כדי שבעבורו יספה כי הרי עון עצמם לא הספיק להמיתם כי אז עדיין היו קטנים. גם לא הספיק עון אביהם אבל נתחברו יחד שני חצאי משפט עונותיהם ונספו עליהם בקטנות ובכרת עם היות שאין ב"ד עליון מענישים פחות מבן עשרים שנה.. ואל זה רמזו רז"ל בלא משפט מקומו כלומר מקומו ההוא עצמו אלא ממקום אחר הגיע להם:או ירצה על הדרך הנ"ל שמשה היה מצטער וכו' והודיעו איך סיבת קרבתם לפני ה' לכן וימותו לרמוז אל מ"ש בספר הזוהר כי כל חינוך קדושה מוכרח לקחת נשמות כמו שאירע. באדרא רבה שמרוב שמחתו ית' בגילוי סודות התורה שנתחדשו אז באותם העשרה צדיקים

נתדבקו ג' נפשות בו ית' ויצתה שם נשמתם בנשיקה גם זהו סוד שאול מלך הראשון של ישראל וגם כי הי' צדיק גמור כמשז"ל על בן שנה שאול במלכו שלא טעם טעם חטא מימיו וכמשז"ל על אלמלא ארה שאול והוא דוד הייתי מאבד כמה דוד מפני שאול ואיך נהרג. אבל הענין כי בו הי' חינוך מלכותם של ישראל ונסתלק מרוב שמחתו ית' בו גם נדב ואביהוא ביום חנוכת המשכן כי אותו היום הי' ראשון לרדת השכינה לדור בתחתונים ואז נתקרבו אלו ע"י הקטורת להתקשר בשכינה אשר לפנים מבית להכפורת וחשבו לחזות בשכינה ע"י הקטורת ונתדבקו נפשותה בשכינה הנקראת אש אוכלה ומתו בנשיקה וזהו סוד ותצא אש היא השכינה מלפני ה' שהוא בית קודש הקדשים ותאכל אותם וז"ש בקרבתם לפני ה' בבית קודש הקדשים נתקרבו אל השכינהה ואחר שנתקרבו וימותו בנשיקה ושאר הצדיקים אינם כן אלא מתים ואח"כ מתדבקים בשכינה וזהו עצמו סוד מ"ש משה הוא אשר דבר ה' בקרובי אקדש כי אדרבה להיותם מתקרבים לו נקדש בהם. והנה רז"ל חפשו לדעת היכן דבר זה הקב"ה ואמרו כי זה היה באומרו ונקדש בכבודי אל תקרי אלא במכובדי ולפי פשוטו הוא יותר מפורש בפסוק וגם הכהנים וכו' כי קרא אל הכהני' נדב ואביהוא הנגשים אל ה' יותר מכל השאר והוא הוא ענין בקרובי הקרבים והנגשים אלי גם זהו ואל אצילי בני ישראל הם נדב ואביהוא הנגשים אל ה' יותר מכולם כי אצילי לשון אצל ואצולות שהם אצלו יתברך ממש תמיד גדולים מכל בני ישראל. וזהו סוד דודי ירד לגנו זה המשכן כמו שכתב באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי וכו' כשהיא הקטורת והקרבנות כנודע לערוגת הבושם זה הקטורת של בשמים שהקטירו נדב ואביהוא בחושך גדול להתקרב לחזות בנועם ה' וז"ש לערוגת מלשון כן נפשי תערוג אליך אלהים וירידתו ית' שם היתה ללקט נשמות נדב ואביהוא הנמשלים לשושנים הניתנים ריח טוב כדרך בעל הגן שאינו לוקט קוצים שהם הרשעים אלא השושנים הנותנים ריח טוב וזהו סוד ונפשי אותה ויעש והענין דהל"ל זהיא אחד מאי באחד אלא ירמוז כי הלואי יהי' צדיק גמור אחד בכל דור כמ"ש וצדיק יסוד עולם ועליו כתב וזרח השמש וכו'. והקב"ה כשרוצה לכפר עון הדור ההוא משגיח באותו הצדיק האחד המיוחד שבהם לסלקו מן העולם ואין בכל הדור מי שיהי' ראוי להתפלל על הצדיק ההוא שלא יסתלק וזהו ומי ישיבנו. וא"ת כי גם זה מהיות הצדיק ההוא בלתי גמור כיון שמי ישיבנו ואין כחו להגן עליו לז"א אינו כן אלא אדרבה מרוב צדקתו נפשו ית' אוותה וחשקה בו וסלקו מהעולם הזה להשתעשע בו ויעש את אשר חשב בתחילה כנ"ל על והוא באחד:ויאמר וכו' אין ויאמר זה פירוש מה שאמר בתחלה וידבר ה' וכו' כי כבר בארנו מה שדבר לו בפ' ראשון מה ענינו ועתה היא אמירה אחרת בפ"ע ובזה נתרץ

מהו וידבר וכו' ויאמר וכו' גם נתרץ למה בתחילה אמר וידבר לשון קושי אבל באמירה זו האחרת נאמר ויאמר לשון אמירה לשון רכה כמו שיתבאר כי עתה בא ברחמים גדולים לרחם על אהרן הצדיק כדרך שמתו בניו. ואדרבה ניחא ממה שהמיתם ולכן ויאמר בלשון פיוס ותחנונים כדי ללמדו איך לא ימות כמו בניו. ואמנם הגם שבדברו הוא ית' עם משה היתה באמירה רכה ותחנונים ציווהו כי כאשר יאמר הדבר לאהרן יהי' בלשון קושי' ודיבור וזהו דבר אל אהרן ולא אמר אמור וזה כדי להפחידו ולאיימו לטובתו ולהביא פחד בלבבו למען לא יסור מן המצוה הזו כדי שינצל מן המות. וזה ע"י שיזכירנו ענין מיתת בניו בחטאו על העגל אשר עשה כנזכר וגה שיפחד על עצמו ולא ימות כבניו. כמשז"ל משל לשני רופאים הא' ציוהו אל תאכל וכו' ואל תישן בטחב ולא תמות כדרך שמת פלוני וכו' וז"ש דבר אל וכו' בדיבור קשה ולא ימות מכלל שיכול למות. ומ"ש אחיך ירמוז אמור לו כי כבר היה נגזר למות לולי מפני זכותך שאתה אחיו ותפלתך מגינה עלו כנזכר על לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו וכו'. ולכן יזהר ואל יבא וכו' להצילנו מן המיתה שנגזרה עליו בעון העגל וז"ש ולא ימות ר"ל לא ימות על עון העגל ואינו חוזר אל ואל יבוא וכו':או ירצה כי ענין זה לאמר לו אל תמות כדרך שמתו בניך אונאת דברים הוא כמשז"ל הי' מקבר את בניו אל יאמר לו למה מתו בניך בחייך וכו' ואיך אחטא להונות ולהלבין פני אהרן לז"א אחיך כי כבר ידע כי אין כוונתך להונות אותו ולביישו אלא לסיבתו כדרך האח הנאמן המזהיר אל אחיו החביב לו שלא יביא עצמו לידי מכשול ואדרבה בזה יוסיף אהבה על אהבתך. או ירצה כי יכול לאמר אהרן הלא ה' בחר בי לכהן גדול מכל ישראל כמ"ש ובחור אותו מכל שבטי ישראל וכו' וזה יורה כי צדיק גמור אני בעיניו וראוי לכך וכמשרז"ל על קרב אל המזבח וא"כ למה מצווה אז ואל יבוא בכל עת כאלו אינו חביב אצלו. לז"א אחיך ירצה כי דברים אלו חוקים הם בלתי טעם וגזרת מלך היא שאין להרהר אחריה כי הרי אהרן אחיך הוא ומבטן אחד יצאתם ולא עוד אלא שאתה גדול ממנו בחכמה ובנבואה והדעת נותנת כי אתה היית ראוי לכהונה יותר ממנו לולא החטא ההוא כמשרז"ל הלא אהרן אחיך הלוי ואין הדברים האלו כפשוטן אלא גזירת מלך ולכן אדרבה ראוי לו להחזיק טובה לי שמניתיו כהן גדול לכנוס בהיכל בכל עת ולא יצטער על כי לא נתתי לו רשות לבא ג"כ בכל עת אל מבית לפרוכת וזה ירמוז ג"כ במה שהוסיף לתת סימנין באומרו אשר על הארון וזה לרמוז כי כל גילוי שכינה שם אינה אלא בסיבת לוחות העדות אשר בארון שהורידם משה. ואם משה שזכה לכל זה לא זכה ליכנס לא להיכל ולא לבית הכפורת אפילו פעם אחת ואתה נכנס בכל פעם להיכל וביום הכפורים אפילו לפנים ואיך תצטער למה אינך נכנס בכל

עת אפילו לבית הכפורת. והנה אומרו ואל יבא בכל עת אינו כפשוטו כי דבר זה לא יעלה על הדעת אבל הכוונה אל יאמר כיון שהקטורת עבודה נפלאה ופנימית יותר מן הקרבנות כולם כי הם נעשין בחצר העזרה על מזבח העולה והקטורת על מזבח הזהב שבהיכל ומצינו כי ביום הכפורים מקטר לפני הכפורת א"כ בכל עת של שני העיתים שצריך להקטיר שהם בבוקר ובערב שבכל יום יקטירנו לפני הכפורת לז"א ואל יבא וכו' אמנם ביום הכפורים בלבד יכנוס כמו שנבאר בפסוק בזאת יבא וכו' וביאר טעמו של דבר כי בענן אראה וכו' ירצה כאשר ענן הקטורת עולה בין בדי הארון אז אני מוכרח שאראה על הכפורת זאם בכל יום תקטירו שם אהי' מוכרח להתגלות שם ואין רצוני להראות רק ביה"כ בלבד כמו שיבא אח"כ וכסה ענן הקטורת וכו'. וטעם הדבר יובן בסוד נמרץ הלא הוא כי שם המפורש לא הי' נזכר רק בפנים בקודש הקדשים בעת הקטורת כי אז עת רצון להתגלות השכינה ולא בזולתו. זזהו סוד בכל המקום אשר אזכיר את שמי וכו' ירצה בין בדי הארון בקודש הקדשים הנקרא כל המקום כי היא עיקר קדושת בהמ"ק הנקרא מקום כמ"ש כי ירחק ממך המקום וכו'. שם אתן רשות להזכיר את שמי המפורש ולא בזולתו. והטעם לפי שבהזכרתך את שמי מוכרח אני לבא אליך וברכתיך. ואין אני רוצה להראות אלא שם. וא"ת הלא עשרה פעמים הי' הכהן הגדול מזכיר את השם המפורש ביום הכפורים אפילו בחוץ בעת הטלת גורלות השעירים וגם בכל יום בעת ברכת כהנים. והתשובה לזה במה שנודע כי כמה שמות מפורשים הם ואמנם היותר עקרו שבכולן נגלה אז בקודש הקדשים בעת העלות ענן הקטורת ודי בזה:או ירצה כי בענן וכו' אם תאמר והלא הכל נקרא מקדש א"כ מאי הפרש הקטרת הקטורת כל יום בהיכל או בבית הכפורת. לז"א כי בענן איני מתראה בהיכל אלא על הכפורת לסיבת היותו חופף על ארון העדות אשר בו הלוחות משא"כ בהיכל ולכן אני מקפיד ואומר ואל יבא בכל עת וכו' שם אבל בהיכל שאיני מתראה שם איני מקפיד:או ירצה כי בענן וכו' אם תאמר הרי כתיב כי לא יראני האדם וכיון שאינך מתגלה להם למה אתה מקפיד ואל יבא בכל עת לז"א כי בענן וכו' אעפ"י שאיני מתגלה לגמרי הנני מתראה על הכפורת בהיותו מתלבש תוך הענן והכהן הנכנס אעפ"י שאינו רואה אותי עצמי רואה הוא את הענן ויודע שאני בו וכבר יש בזה קצת ביזוי כדרך מלך בשר ודם שאעפ"י שתמיד לבוש במלבושיו אינו מתראה בפני אדם תמיד אלא לעיתים רחוקות לבעבור תהי' יראתו על פניהם. או ירצה כי וכו' א"ת איך אתה אומר ואל יבא בכל עת וכו' להקטיר כי אם יבוא יחוייב מיתה כמ"ש ולא ימות והרי בשביל שרוצה לעבוד ולשרת לפניך בכל עת גדול עוני מנשוא להתחייב מיתה ולזה הודיע כי אין עונש המיתה לסיבת ההקטרה. ובפרט

במקום מקודש כמוהו אבל הטעם כי אלו הי' הקב"ה מתגלה שם הוא לבדו אדרבה היו שבח אל הכהן בהכנס להקטיר בכל עת לפניו ואמנם להיות העוה"ז חומרי ומקבל טומאה אין הקב"ה נגלה שם אלא ע"י התלבשו תוך הענן הנודע אל חכמי האמת כי הוא כח דין גמור בסוד סכות בענן לך מעבור תפילה והנה אדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא וכאשר יכנס שם הכהן נהקטיר יקטרג עליו מדת הדין ההיא איך העיז מצחו ליכנס במקום אש אוכלת ויזכיר עונותיו ויחוייב מיתה עליהם לא על ההקטרה. ולכן כאשר לא נכנס אלא בריצוי גמור שהם שני תנאים הא' היות יום הכפורים שאין מדת הדין שולטת בי כלל כמ"ש בגמרא השטן בגימטריא שס"ד כי בכל השנה יכול השען לקטרג חוץ מביום הכפורין והב' היות נכנס ע"י קרבנות ידועים ומלבושים ידועים כמו שנבאר בפסוק בזאת יבא אהרן:בזאת יבא אהרן וכו' אם חוזר אל הקרבן פר בן בקר וכו' הל"ל בזה או באלו אבל אומרו בזאת חוזר אל מ"ש ואל יבא בכל עת כנ"ל אל יבא בכל עת הראוי להקטרה דהיינו בבוקר ובערב אמנם בזאת העת שנבאר שהוא ביום הכפורים אז יוכל לבא. או אפשר כי הנה בזא"ת עם ד' אותיותיו הוא בגימטריא ביו"ם הכפורי"ם. ואם נפרש כי בזאת חוזר אל הקרבנות ירצה בזאת ההכנה שיכון והוא הקרבן ובגדי לבן. ולהיות כי עיקר העון שיוכל מדת הדין לקטרג אינו שאר העונות כי הרי אהרן הכהן החסיד כתיב עליו תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום וכו' אמנם העון האמיתי שיוכל לקטרג עליו הוא עון העגל שעשה וגונז לדורות וביום פקדי ופקדתי וכו' לכן הוצרכה ההכנה הזו הכלולה מג' בחינות אם בחינת הזמן שהוא יום הכפורים ואם בחינת הקרבנות שהוא פר וכו' ואם בחינת המלבישים הלא הה כתונת בד ילבש וכו' והענין הוא במה שנודע כי לא נתרצה הקב"ה למחול עון העגל עד יום הכפורים ולפיכך הוקבע מאז ואילך היום ההוא יום כפרה לדורות וזהו טעם שאין השטן שולט ביום הכפורים ולכן ואל יבא בכל עת אלא ביום הכפורים כי אז נמחל בו עון העגל גם בחינ' הב' של הקרבן יהי' פר וכו' לפי שכשנבחר אהרן לכהן הי' ביום השמיני למילואים שהיה בר"ח ניסן כשהוקם המשכן ונצטווה אז להקריב הקרבן הזה עצמו לכפר עון העגל כמו שבארנו שם בענין קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה וכמו שקרבן כפרתו בעת שנתחנך לכהונה הי' פר ואיל לכפר על העגל במעשה ובמחשבה שהם חטאת ועולה כמו שבארנו שם גם בכל יוה"כ יהיו קרבנו כיוצא בו שלא יזכרוהו עון העגל. גם בחי' הג' היא כתנת בד וכו' שלא בבגדי זהב של כל השנה שלא להזכיר עון העגל שעשה שהי' של זהב והנה לסיבה זו הי' מספיק במה שלא הי' של זהב אמנם הוסיף עוד להיותם בגדי לבן לרמוז שלא די שלא יזכירו לו עון העגל אלא אדרבה ירמזו כי נתכפר ואם הי' עונו

אדום כשלג ילבינו. ובזה יובן אומרו בגדי קדש לאהרן וכו' וכתיב ואלה כתיב ועשית בגדי קדש לאהרן וכו' וכתיב ואלה הבגדים אשר יעשו וכו' אבל הכוונה כי בגדי זהב עם היותם קודש יש בהם זכירות עון עגל אבל אלו בגדי קודש הם בעצמם כולם כאשר הם יען אין בהם זהב. או ירצה אלה הבגדים הם בגדים הראוים ליכנס בהם אל הקודש הנז' שהוא מבית לפרוכת משא"כ בבגדי זהב שאע"פ שנקראים גם הם קודש אין נכנסין אל הקודש הנ"ל שהם מבית לפרוכת נמצא כי קודש הנזכר בבגדי זהב הם לשון קדושה וקודש הנזכר כאן הוא מקום הנקרא קודש כנ"ל:כי ביום הזה יכפר עליכם וכו'. פה רמז מאמר ר' מתיא בן חרש בענין ד' חלוקי כפרה כי מצות עשה אין צורך אל יוה"כ רק אל התשובה בלבד אבל צורך יוה"כ הוא לעבירות מצות ל"ת הנקרא חטאת כמ"ש מכל חטאות האדם אשר לא תעשנה. וז"ש כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאותיכם אך לא במצות עשה שהם בשב ואל תעשה. כי אין להם צורך אל היום הזה אלא בתשובה בעלמא. גם מיעט העונות הנקראים פשעים ועונות דשייך בהם כריתות ומיתות ב"ד שאין די להם להתכפר ביום הכפורים אלא ביסורים כי יוה"כ אינו מכפר אלא חייבי לאוין הנקר' חטאות אשר לא תעשנה כי החמורות נקראים עונות ופשעים. גם מיעט עון חילול השם המחלל בפרהסיא לפני העם. כי יוה"כ אינו מכפר אלא כל חטאתיכם אשר לפני ה' ולא אשר הם חילול השם בפרהסיא לפני העם ג"כ באופן כי לפני ה' מיעט עון חילול השם גם מיעט עבירות שבין אדם לחבירו כנודע. ואמנם אומרו כפל ענין במילות שונות יכפר עליכם לטהר אתכם כפרה וטהרה וגם אומרו בכפרה עליכם ובטהרה אתכם ונודע כי כפרה לשון קינוח כמו בעא לכפורי' ידי' בההוא גברא כנודע כי המזרקים נקראים כפורים ע"ש שמקנח אצבעו מן הדם בשפת המזרק. וא"כ הל"ל יכפר אתכם ולא עליכם וכמ"ש ביחזקאל בכפרי אותך. אבל רמז לתרץ ענין תימה גדולה ענין שעיר המשתלח שאין בו שום טעם איך ונשא השעיר עליו את כל עונותם. ואמנם הענין סוד נפלא נרמז בספר הזוהר כי השעירים ממוצעים בין הקליפה הטמאה ובין הגבורה הקשה הקדושה והוא סוד היצה"ר המחטיא את האדם ומוציאו לקליפה. ואם ירצה האדם יכול להכניעו ולטהרו ולהחזירו קדוש בסוד ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך בשני יצרך. והם סוד שדין יהודאין הנקראים שעירים והם ג"כ סוד עץ הדעת טוב ורע. שבו נתפתו אדם וחוה וכנגד הטוב והרע המעורב בהם הי' מטילין גורלות על שני השעירים גורל הטוב לה' וגורל הרע לעזאזל והשעיר הרע העליון אשר הוא המחטיא האדם יען הוא המחטיא נושא עליו את חטאותם כי הוא הגורם ובני ישראל הם מתכפרים כאשר הם מתחרטים ומודים ועוזבים מללכת עוד אחרי עצתו. והבן הסודות הנפלאים האלה. וזהו סוד כי

ביום הזה של יוה"כ נעשה לכם ענין נפלא והוא כי הקב"ה יכפר ויקנח טינופיכם באותו השעיר העליון הנקרא עזאזל אשר עד עתה הי' עולה עליכם על גביכם להכניעכם תחתיו וז"ש יכפר עליכם יקנח טינופיכם באותו אשר עליכם ועי"כ יטהר אתכם ממש כי אתם נשארין טהורים לגמרי. וז"ש לטהר אתכם מכל חטאותיכם והנה הקב"ה נ'קרא טהור והקליפה נקראת טיט ורפש ומצולות ים וטומאה המטמאה אתכם ובהתרחק אתם מן הקליפה ומתקרבים לפני ה' הטהור והקדוש לגמרי תטהרו. והרי בזה יובן היטב סוד השעירים והגורלות ואיך ע"י תשובה קלה ווידוי דברים יטוהרו ויכופרו מכל חטאותם. וז"ש לפני ה' תטהרו:או ירצה במה שנעור כי זה דברי ה' אל משה והל"ל אכפר לא יכפר. ב' אומרו שני פעמים לטהר תטהרו. ג' מה ענין אומרו לפני ה'. אבל רצה לקיים סברת רבנן כי עם שעיצומו של יוה"כ מכפר אינו אלא לשבים. וז"ש כי ביום הזה הוא אשר יכפר עליכם כי עיצומו של יוה"כ עצמו הוא המכפר לטהר אתכם. אך בתנאי שלפני ה' תטהרו אתם מעצמכם ע"י התשובה ואז היום הנ"ל גם הוא יכפר ויטהר אתכם ולא תספיק תשובה קלה רק תשובה מעולה העולה לפני ה' שהוא יודע תעלומות לב כמ"ש הרמב"ם ז"ל שיעזוב החטא וישים בלבו שלא ישוב עוד לעשותו לעולם ויעיד עליו הש"י שלא יחטא עוד:וידבר ה' אל משה אחרי מות וכו'. מ"ש תחלת פסוק הראשון וידבר ה' וכו' וחזרה האמירה שנית בפסוק השני וגם מה צורך להזכיר שהי' הדיבור הזה אחרי מות. ולמה לא הזכיר שמותם הענין הוא במשז"ל כי אהרן הי' מתבייש להתכהן על שעשה את העגל עד שא"ל משה קרב אל המזבח כי לכך נבחרת מכל ישראל. והנה בהיות כי בו ביום עצמו אשר התחיל להתכהן בכהונה גדולה ונתחנך לכך אז מתו שני בניו פתאום במיתה בידי שמים בשריפה החמורה הנה כן רואיהם יאמרו אין זה כי אם שאהרן אביהם לא היה ראוי לכך בעון העגל ומשה אחיו שלא מפי הגבורה עשה זה רק להיותו אחיו וכאשר טען עליו קרח ועדתו כנודע. ובפרט במ"ש הכתוב ובאהרן התאנף ה' להשמידו בכילוי בנים לולי משה שהתפלל ולא מתו רק שנים ועוד יורה לזה כי אלו בעון עצמם מתו כיש רז"ל דורשים כך הי' לו לשית ביום אחר ולא ביום שמחת כל ישראל כשהוקם המשכן כדי שלא יליזו בני ישראל ויקטרג על הכהונה כמו שאירע אח"כ במחלוקת קרח ויאריך אפו ית' כדרכו ולזמן אחר ימיתם ולא עתה שיאמרו כל ישראל כי מתו בעון אביהם כנ"ל על ובאהרן התאנף ה' ויערערו על הכונה ולא עוד אלא שאהרן עצמו יתחרט מאשר נתכהן ולא יעבוד עוד כי הרי אף מקודם שמתו בניו לא היה רוצה ליקרב אל המזבח כנ"ל ומכש"כ עתה. ולא עוד אלא שלא מת בן אחד רק שנים וגם כי היה השנים המובחרים הבכורות נדב ואביהוא הידועים בשם בני אהרן

העקרים הראשונים השקולים כמשה ואהרן. לז"א וידבר ה' וכו' ירצה ענין ציווי זה שאני מצוך היום הוא ענין סדר יוה"כ כנודע והנה עדיין אנו ביום ר"ח ניסן שהוקם המשכן ואין זמן הדיבור הזה. האמנם מה שאני מצווך עתה הדבר הזה שלא בזמנו הוא מפני המקרה הרע אשר קרהו ביום הזה ואפשר כי מפני זה ימאן אהרן עוד לכהן לפני. ולכן צריך אני להודיעו תחלה ענין מיתת בניו ביום הזה על מה היתה ועי"כ תתישב דעתו ולא ימאן בענין הכהונה ואחר אשר יתרצה לכהן אחזור לצוות אותו ענין סדר יוה"כ כדי שלא יארע לו גם הוא כענין שני בניו ולא יתפחד ולא ידאג מהמיתה. כי אם יעשה כסדר הזו מובטח הוא שלא ימות כענין בניו ועי"כ יתרצה להיות כהן ולא יאמר שעל שאינו ראוי מתו בניו וא"כ היום או למחר אפשר שגם הוא ימות ולכן לא יתרצה לכהן וז"ש תחלה וידבר ה' אל משה ענין סדר יוה"כ עם שאינו זמנו עתה אמנם מה שדבר לו ענין זה עתה הי' לפי שהיה ביום השמיני למלואים שבו הוקם המשכן ובו נתחנך אהרן ובניו להתכהן ובו ביום מתו שני בניו הראשונים הנקראים על שמו כנ"ל וז"ש אחרי מות שני בני אהרן שהי' שנים הזו מובטח הוא שלא ימות כענין בניו ועי"כ יתרצה להיות כהן ולא יאמר שעל שאינו ראוי מתו בניו וא"כ היום או למחר אפשר שגם הוא ימות ולכן לא יתרצה לכהן וז"ש תחלה וידבר ה' אל משה ענין סדר יוה"כ עם שאינו זמנו עתה אמנם מה שדבר לו ענין זה עתה הי' לפי שהיה ביום השמיני למלואים שבו הוקם המשכן ובו נתחנך אהרן ובניו להתכהן ובו ביום מתו שני בניו הראשונים הנקראים על שמו כנ"ל וז"ש אחרי מות שני בני אהרן שהי' שנים ולא אחד וגם כי הי' אלו הראשונים הנודעים בשם בניו בני אהרן וכפי זה לא ירצה כלל מלכהן עוד מעתה ועד עולם. לכן תודיעו כי סיבת מיתתם היתה בעבור קרבתם מעצמם לפני ה' כמ"ש ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא ציוה אותם וזה גרם כי וימותו אבל אתה מפי הגבורה נצטוות להתקרב כמ"ש ויאמר אל אהרן קרב אל המזבח וכו' וז"א בקרבתם ולא בהקריבם כמ"ש פ' פנחס וזה לרמוז אל אמירת קרב אל המזבח ולא מתו בעונך כי אם בעונם ומעתה אל תתירא מלכהן כנ"ל. ולהורות כי הדיבור הזה של וידבר איננו מה שמזכיר אח"כ ואל יבא בכל עת וכו' רק שביאר לו איך בקרבתם לפני ה' גרמה להם מיתתם לזה חזר שנית לאמר וימותו כלומר וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן ולכן הוצרך הדיבור הזה כנ"ל. וביאר מה היה הדיבור הזה ואמר כי הודיעו איך בסיבת בקרבתם לפני ה' וימותו ולא מתו בעבור שעשית את העגל וירמוז כי אמת הוא שהי' להם למות בעון אביהם אך ע"י אש זרה אשר לא ציוה אותם אמנם הי' לא ביום הזה. כי הרי אלו לא נתקרבו מעצמם עושין שאר עבודות הכהונה לא הי' מתים כי כבר ציוה ה' אל משה ומלאת יד אהרן ויד בניו ואיך

ימיתם ביום הראשון שנתכהנו ואם כבר נגזר עליהם שימותו בעון אביהם כנ"ל לכל זמן הוא כי הוא ית' מאריך אפי' וגבי דילי'. אבל היתה מיתתם בקרבתם אש זרה אשר לא ציוה אותם בכך ולכן וימותו אבל אתה נצטוית קרב אל המזבח ולא נתקרבת מעצמך במם שלא צויתי אותך. ויאמר וכו' אחר שהוכרח הדיבור הנ"ל בפסוק הראשון בעת הזאת כנ"ל וכבר נתרצה משה כי לכן בא אליו הדיבור ההוא ליישב דעתו בפסוק בפני עצמו. ועדיין אפשר יתיירא אהרן מלשמש בכהונה כיון שיש בה סכנה. והקרב הקרב אל משכן ה' ימות. ואדם אין צדיק בארץ כו ובאולי גם יבא לאיזה טעות וימות כשני בניו הגדולים ומשה ואהרן לכן הוכרחה אמירה זו שנית בפסוק שני מיוחד לאהרן להורות לו הדרך ילך בה ועי"כ מובטח לו שלא יחטא ולא ימות וז"ש ויאמר וכו' ואל יבא בכל עת וכו' ולא ימות:ובזה יתורץ מה שהקשו המפרשים מה צורך לאמר ולא ימות והי' די במה שיצוהו בלבד ואל יבא וכו' כי צדיק כמוהו אין צורך להגזים עליו כדי שישמור את מצות ה'. והנה בראשונה שבא לתת טעם אל חזות קשה ענין מיתת בני אהרן נאמר וידבר לשון קושי כנודע. וכאשר בא להבטיח את אהרן מן המיתה אמר ויאמר ה' אל משה אמירה בלשון רכה וחיבה. וע"כ קראו אחיך לאמר כי אין לו ליראה פן ימות כבניו כי הם לא נצטוו באש זרה ורם לבבם והקריבוה מעצמם אבל אהרן הוא ענותן ושפל רוח כמוך ובזה נקרא אחיך בדומה לך כמ"ש והאיש משה עניו מאוד כי אפילו שהיית מצויהו לכהן הי' מתבייש ונמנע עד שהוצרכת לאמר אליו קרב אל המזבח. ואמנם הודיע מקום המכשלה ובהיותו נזהר ממנה לא יתיירא כלל מן המיתה הלא הוא ואל יבא בכל עת יכו' אשר זה עצמו מכשלת בניו כמ"ש בקרבתם לפני ה' וימותו הוא מבית לפרוכת הנקרא לפני ה':ובזה יתבאר משז"ל למה מתו בני אהרן מפני שנכנסו מחוסרי מעיל שבו נאמר בפ' תצוה ולא ימות רמזו בזה כי הכניסו הקטורת לפנים ואין לכנוס שם כי אם בשמונה בגדי כהונה ואמנם לא הזכירו רק את המעיל יען כי בו נזכר ולא ימות כנ"ל. ולכן יזהר אהרן מזה ולא ימות. גה תנא דבי ר' ישמעאל שאמר משל לרופא שהזהיר את החולה אל תאכל צונן וכו' כדרך שמת פלוני וכו' ירמוז לזה להודיענו מה חטא נדב ואביהוא ואיך הבטיחו לאהרן מן המיתה בשיזהר ממה שלא הוזהרו בניו ולא ימאן מלשמש בכהונה:ובזה יובן מה ענין הקטרת נדב ואביהוא אשר לא ציוה אותם כי בימי החול אין להקטיר רק במזבח הזהב ואמנם מה שטטו הם כי חשבו שלהיות היום ההוא יום חינוך המשכן השראת שכינה בתחתונים ונודע כי מקום שכינתה הוא על הכפורת אשר על הארון א"כ ראוי להכניס שם הקטורת כי יותר ראו הוא ביום הזה מביום הכפורים ואם נפרש חטא נדב ואביהוא כי לא הקטירו רק במזבח הזהב יהי' חטאם יען הקטירו קטורת נוסף על המצוה

שהוא פעם אחד בבוקר וא' בין הערבים ולא יותר. וז"א אשר לא ציוה אותם. וכפי זה אומרו ואל יבא בכל עת איננו כ"כ מדויק ולא יצדק כ"כ משל דתנא דבי ר' ישמעאל אך הכוונה דרך סתם כי הם עשו מה שלא נצטוו וגם הוא לא יעשה מה שנצטווה אע"פ שאין ענייניים שוה. והטעם הוא כי בענן אראה תמיד על הכפורת כי שם אני שוכן ואני ראוי ליכנס שם לראותי בכבודי כי לא יראני האדם וחי ומוכרח שימות:בזאת וכו' אחר שנתן טעם אל ואל יבא בכל עת כי בענן וכו'. לא יהיה עוד מציאות ליכנס שם אפילו ביום הכפורים. כי לא מפני היות יוה"כ יביט בשכינה. לזה נתן סדר איך יעשה לשיוכל ליכנס ביום הכפורים ולא ימות לז"א בזאת כו'י ולהבין הענין צריך לבארו ע"ד משז"ל בויקרא רבא בזאת וכו' ר' יודן פתח קרא בכהן גדול הנכנס למקדש ביום הכפורים וחבילות מצות בידו. בזכות התורה שנאמר בה וזאת התורה. בזכות המילה זאת בריתי וכו'. וראוי לדעת מי הכניס לר' יודן בזה להסיר המקרא מידי פשוטו כי בזאת חוזר אל מ"ש הכתוב בפר בן בקר וכו'. האמנם הוקשה לו כי אם כן הוא הל"ל באלה לשון רבים ולא בזאת לשון יחיד כי הרי ענינים רבים הם ענין הזאת דם הפר ודם השעיר לפני ולפנים וענין קטורת סמים דקה וענין ד' בגדי לבן כתונת בד קודש. ועוד שאם בזאת חוזר אל בפר בן בקר וכו' אינו כן כי הרי דם האיל לעולה לא הי' מזה דמו בפנים. והל"ל בפר ושעיר לחטאת. ועוד כי לא הקרבן עצמו נכנס שם רק על מזבח החצון ודמם בלבד הוא הנכנס והל"ל בדם פר החטאת וכו' ועוד שה"ל להזכיר ובכתונת בד קודש ובמכנסי וכו'. ולא יאמר כתונת בד קודש כאלו הוא ענין בפ"ע ואינו תנאי נקשר עם ביאת אהרן ועוד שהל"ל להזכיר כל התנאים הנצרכים הלא הם בפר ובשעיר והקטרת סמים. ובכתונת בד וכו' לכן מכח כל הקושיות האלה פירש כי בזאת הוא ענין רמז אל חבילות מצות שבידו שכולן נקראים בזאת ואח"כ התחיל להטיל התנאים הצריכים זה אחר זה כסדר בפרשה וז"א בפר בן בקר וכו' כתונת וכו' ולקח מלא המחתה וכו'. והנה מה שהוצרך להזכיר בתחילה ענין חבילות המצות טרם יזכיר התנאים הצריכים. הוא כי שורש הכל הוא להסיר המורא מלב אהרן לבלתי ימנע מן הכהונה מיראת המות והתחילו לפייסו כי אין ראוי לו לירא כי כמה חבילות מצות בידו וכו' ואח"כ יזכיר התנאים הצריכים כנ"ל:ונבאר עתה ענין המצות האלו ושייכותם עם ביאתו אל הקודש כדי שלא יירא מן המיתה. הא' היתה זכות התורה והענין הוא לתרץ מה שהקשינו כי אם מניעת ביאתו בכל עת היא כי בענן אראה איך להיות יוה"כ יסולק הטעם הזה לזה אמר כי אז ביוה"כ נכנסה עמו זכות התורה יותר מבשאר ימות השנה והסיבה' הוא כי הלא לא חטא אהרן שום חטא אלא בעון' העגל אשר מזה הי' הוא מתייירא ואמנם כאשר' נתרצה הקב"ה לו לישראל מעון העגל הי'

ביום הכפורים סיום הארבעים יום ואז נתנו לו לוחות השניות כנודע וע"כ בו ביום אשר נתרצה הקב"ה לו לישראל ומחל להם עון העגל ונתרצה לחזור' לתת להם לוחות אז יוכל אהרן ליכנס ולהקטיר' ריח ניחוח לפני הכפורת אשר על ארון העדות כי זכות לוחות התורה אשר שם יסייעוהו ואז יקבל ה' נחת ריח ניחוח מן הקטורת ההוא כדרך שבו ביום נתרצה להם ומצאו חן ונחת רוח לפניו' וזהו שרמז בזה שנתן כמה סימנין באומרו מבית לפרוכת אשר על פני הכפורת אשר על הארון לרמוז אל לוחות התורה אשר שם וסמיך לי' בזאת יבא אהרן בזכות זאת התורה הנקרא א.שר' בארון יבא אהרן אל הקודש ביום הכפורים עצמו שבו נתנה התורה ונתכפר לו ולישראל עון העגל ולהיות' נודע מ"ש בפרקי היכלות ובהרבה מקומות כי מי שאינו ראוי להתקרב אל השכינה אם יפציר להתקרב ע"י נבואה וכיוצא בה כמה מלאכי חבלה הסובבים מחנה שכינה תמיד כנודע דוחין אותו ומזיקין אותו וכענין שאירע לבן זומא ובן עזאי ואף לר"ע אמרו רז"ל ואף לאותו זקן בקשו לדחפו וכו'. וזה עצמו סוד מה שאירע אל נדב ואביהוא ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם כנודע לבעלי הסוד ומאלו כתות מלאכי האש היה מתייירא אהרן לבל יזיקוהו בהכנס לקודש' מכח עון העגל אשר בידו ולכן הוצרך גם זכות המילה הנקראת זאת לסייעו והענין במה שנודע כי אין דבר מציל לאדם כמו מי שנזהר מאות ברית קודש. ולא חטא בו כנודע כי אם האדם יגלה את בריתו אם לא נטמא בו לפני הארי' ינצל ממנו וכנודע כי המילה נקראת זאת ע"ש שהאות ההיא היא כלי זיין שלו להצילו וזהו זא"ת האו"ת ונודע כי אבר הגויה אחר שנימול ונגלה היו"ד שבו הוא צורת זיין ו' וי' על ראש הוא"ו ונודע ענין אברהם שיושב על הפתח גיהנם וכל מי שנימול אינו מניחו להזיקו כלל ולכן לא נתייירא אהרן 'הצדיק בענין אות ברית קודש משום מזיק שיזיקהו בהכנסו שם:ובכל זה נתבאר טעם מה צריך לר' יודן להזכיר פרטי מצות אלו שבזכותם ינצל אהרן והרי צדיק גמור היה ושמר כל המצות התורה כולן ויאמר נא כי זכות כל המצות אף אם אינם נקראים זאת ינצל אבל רמז כי צריך מצות פרטית הנקרא זאת להנצל וכאשר יבא אל הקודש מפני המזיקין. וא"ת הנה עון העגל היה ע"ז ושקולה ככל התורה לכן באתה מצות השבת הנקרא זאת ושקולה ככל התורה ולא עוד אלא שהיא מכפרת על ע"ז כמ"ש אשרי איש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו וכו' וכמשז"ל אפילו עובד ע"ז כאנוש מוחלין לו וכמו שנתבאר אצלינו פ' ויקהל כי לכן נתן להם מצות השבת טרם ענין המשכן. וא"ת זה יועיל לאהרן שלא נתכוון לע"ז רק לשם שמים כנודע אך לישראל שחטאו ממש בעגל אולי חטאם יקטרג עליהם ועל אהרן כבואו אל הקודש לזה בא זכות כל ישראל בכללותם הנקרא זאת קומתך דמתה לתמר אשר ענינו הוא כי נמשלו

לתמר שאין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים ואותם שחטאו בעגל כבר נידונו מהם בהשקאה ומהם בסייף ומהן במגפה ונשארו כל ישראל צדיקים כתמר יפרח לבן לשמים. ולפי שכל ישראל קרובים זה לזה עם אחד גוי אחד הרי שבט לוי לא נמצא בהם גם אחד בעון העגל זכמו ויאספו אליו כל בני לוי ואף שבשאר השבטים נמצא בקצתם חטא הנה בהצטרפות כל השבטים יתוקן הענין וז"ש בזכות השבטים שנאמר בהם וזאת אשר דבר להם אביהם:או ירצה כי גם אם נמצא בבני ישראל עון העגל וכולם ערבים זה לזה הנה יגן עליהם זכות השבטים אבותיהם ראובן שמעון וכו' אשר קודם שברכה אביהם אמר להם הקבצו ושמעו בני יעקב אולי יש בכם פסולת ח"ו אז ענו כולם ואמרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד וכראותו כן ברכם וז"ש וזאת אשר דיבר וכו' ירצה כאשר דיבר להם אביהם בתחילה זאת קבלת עול מלכות שמים וראה שהיה ראוים לברכה אז ויברך אותם ואף אם קצת מזרעם כפרו וחטאו בעגל לא ישגיח השם יתברך בזה עוד אחרת כי גם שאלו חטאו בעגל יען היו נדים ונעים במדבר שמם מאין רועה כי זה משה האיש וכו' ובקשו להם מנהיג תמורת משה ועדיין היו מאמינים בהשי"ת כמבואר אצלינו ואין אדם נתפש על צערו ואמנם כאשר באו אל המנוחה ואל הנחלה לירושלים כולם היו צדיקים גמורים וגרמו בזכותם להשרות שכינחו ולשכן שמו שם וז"ש בזכות ירושלים שנא' בה זא"ת ירושלים בתוך הגוים שמתיה ושם מושב יקרו באמצע על ישראל וסביבותיו ארצות שבעים אומות תחת שבעים שרים. וא"ת והרי חזרו גם אז עשרת השבטים וירבעם מלכם. וחזרו עוד לעשות שני עגלי זהב והרבו לחטוא יותר מכדור המדבר. לכן בא זכות יהודה שכתיב בי' ויהודה דבקו במלכם ולא חטאו בעגלים ההם רק קבלו עליהם מלכות בית דוד הנקרא מלכות שמים כנודע בסוד וישב שלמה על כסא ה' למלך וזה שרמז הכתוב וזאת ליהודה כי זאת קבלת עול מלכות שמים עמדה לו אשר ע"כ בכח זה התפלל משה עליו שמע ה' בקול יהודה יוחר משאר שבטים ויען נותן להם ענין המשכן להיות כפרה אל מעשה העגל כנודע לכן יכנס עמו זכות תרומת המשכן המכפרת על העגל יותר מכל הדברים ובה נאמר וזאת התרומה כו'. ולפי שסוף הוף צריך שכללות ישראל עצמן יתקנו עון העגל ויהיו הם בעצמם עובדים עבודת המשכן בגופן זולת ממונם תרומת המשכן כנ"ל לכן בא זכות המעשר שנאמר בו הביאו את המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת והיה נותן ללוים לשמש במקדש ובזה נחשב לישראל כאלו הם עצמם עובדים במקדש יום ולילה להקריב קרבנות ה' ובזה יכופר להם עון העגל לגמרי והרי הי' אלו תשעה זכיות אשר כולם נקראים זאת ונרמזו במשה"כ בזאת יבא אהרן ואף אם פרשנו כי מלת בזאת חוזר אל אלו הזכיות מכח הקושיות שהקשינו. אמנם אין מקרא יוצא מידי

פשוטו ועיקר מלת בזאת חוזר אל מ"ש אח"כ בפר בן בקר וכו' וז"ש בזכות הקרבנות פי' קרבנות יוה"כ שעליהם נאמר בזאת יבא וכו' בפר בן בקר וכו' כי הם המיוחדים לכך לכפר מעשה העגל כנודע:והיתה לכם לחוקת עולם וכו' בתחלת הפרשה ציוה את אהרן עצמו שבבואו אל הקודש מבית לפרוכת לפני ולפנים נעשה ככל הסדר הנזכר כמ"ש בזאת יבא אהרן אל הקודש וכו'. גם אחרת שלא ביאר באיזו יום הוא מדבר ועתה בא לפרש שני הדברים הסתומים הנ"ל ואמר והיתה לכם לחוקת עולם לדורות ולא הי' הציוי אלא לאהרן לבדו וכמו שביאר עוד ענין זה לקמן באומרו וכפר הכהן וכו' כלומר כי גם לזרעו אחריו אשר יכהנו תחת אביהם תנהיג מצוה זו. ובאומרו בחודש השביעי וכו' ביאר באיזו יום כי בכל יום כפור יוכרח לבא אל הקודש ואז יעשה הסדר הנ"ל. ובכלל דבריו ביאר כי הנה למעלה אמר כי ענין הקרבנות הנז' הם לכפר כמ"ש וכפר בעדו ובעד ביתו וכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל. וכתיב והתודה עליו את כל עונות בני ישראל וכו' וענין זה מתמיה איך וידויו של אהרן יכול לכפר על ביתו ועל אחיו הכהנים ועל כל קהל ישראל והרי החוטא עצמו צריך שישוב בתשובה ושיתוודה ולזה ביאר כי כל הכפרות הנ"ל צריכין ג' תנאים הא' הוא שכל ישראל יתענו וישובו בתשובה וז"ש והיתה לכם ר"ל לכללות קהל ישראל לחוקת עולם תמיד. והב' כי תשובה זו תהיה בדוקא ביום הזה בלבד והוא בעשור לחודש השביעי כנודע כי עיצומו של יום הוא המכפר וגה שיהיה מצורך עם התשובה כמשז"ל מכפר הוא לשבים וגם שיתענו בו ויקראוהו מקרא קודש. וז"ש תענו את נפשותיכם כנגד התשובה וכל מלאכה לא תעשו כנגד מקרא קודש יהיה לכם כנזכר בתורת כהנים הנקרא סיפרא. והג' הוא ענין הקרבנות הנזכר וגם שיהי' ע"י הכהן הגדול כנודע וז"ש וכפר הכהן וכו' וכפר את מקדש וכו' ובאומרו לחוקת עולם ירמוז אל מה שאמרנו כי לא לאהרן לבדו היתה מצוה זו כי גם הדבר הזה נוהג לדורות. וגם ירמוז אל היות ענין סדר הקרבנות הנ"ל כולן חק שאין לו טעם אם ענין פר ושעיר הנשרפין בחוץ ואם היות בגדי הכהן עתה בגדי הדיוט הנקראים בגדי לבן ולא בגדי כהונה המיוחסים אל הכהן הגדול ועל כולם ענין גורל הניתן בין קרבן השי"ת שעיר עזאזל כי זה דבר מתמיה מאוד וגם היות השעיר נושא עליו כל עונות ישראל גם כי עזאזל הנה הוא ח"ו כענין ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים כמו שבארו הרמב"ן והראב"ע ז"ל וז"ש לחוקת עולם חוק ולא משפט. גם יחזור אומרו לחוקת עולם אל מה שמזכיר עתה והוא היות יוה"כ עיצומו של יום מכפר וזה חוק שאין לו טעם כלל. מה שינוי יש בין השבים בתשובה בשאר ימות השנה אל השבים ביום הזה. ולא עוד אלא דהא ניחא אם הוקבע היום ביום ראש השנה עצמו שהוא באחד לחודש הזה. כי בו

נברא אדם הראשון. אבל למה הוקבע בעשור לחודש עוד אחרת כי הם דברים הפכיים כי היות יום עינוי יורה על היותו חול כי אלו הי' יו"ט כתיב בו ושמחת בחגך ובס' עזרא אכלו משמנים ושתו ממתקים כי קדוש היום לאלהינו ואמנם היות אסור במלאכה כמ"ש וכל מלאכה לא תעשה יורה היותו יו"ט מקרא קודש וכל זה היא חוקה בלי טעם כי ביום וכו' עם היות כל הענינים הנזכרים חוק בלי טעם רצה לתת קצת טעם וז"ש כי ביום וכו' מלשון נתינת טעם והענין רמוז אל כל הנ"ל בפסוק שקדם והיתה לכם וכו' כי מה שאמרתי שמצוה זו נוהגת לדורות ג"כ הטעם הוא כי ביום הזה יכפר וכו' בכל דור ודור. גם מה שציויתי שבכל עשור חודש השביעי יבא הכהן אל הקודש לפני ולפנים וגם ענין הקרבת הקרבנות כנ"ל היא היות יוה זה אדיר ונורא כי בו יכפר עונות ישראל וגם כי לסיבה זו תהיה העבודה ע"י הכהן הגדול ולא ע"י הכהן הדיוט וז"ש וכפר הכהן אשר ימשח אותו וכו' וגם לסיבה זו ולבש את בגדי הבד יען כי הם בגדי קודש גמורים בלי תערובות אך בגדי הזהב יש בהם קצת מזכרת עון העגל של זהב ואין ראוי להזכיר עון ביום כפרת עונות גם היות מוכרחת התשובה ביום זה יותר מביום זולתו הסיבה היא. כי עיצומו של יום זה הוא מסוגל לכפר בו את חטאתיכם ואמנם בלי תשובה לא יספיק ולכן צריך שני דברים הא' שבת שבתון יהי' לכם מענין מלאכה כדי שיהי' לבבכם פנוי מכל טרדות כדי שתהרהרו בתשובה גמורה. והב' הוא ועניתם את נפשותיכם כדי שע"י התענית יכנע לבבם הערל וישוב אל ה' וירחמהו ויטהר מעונותיו:והנה נבאר קצת דרך רמז ענין ג' שעירי יוה"כ והם שעיר הפנימי ושעיר החצון ושעיר עזאזל כנזכר בפ"ק דמס' שבועות:כבר בארנו בפסוק והוא רחום יכפר עון וכו' כי' סמאל הוא ראש כל המקטריגים ותחת רשותו יש ג' מיני מזיקין הנקראים יצה"ר שבאדם כנגד נפש רוח ונשמה שבאדם כי ודאי שאין מדרגת שלשתם שוה ומדורם במוח ובלב ובכבד. ונודע כי המזיקין נקראין שעירים בסוד ושעירים ירקדו שם. וע"כ בא שעיר הפנימי לכפר על עבירות מחשבת הנשמה שבמוח ע"י יצה"ר השוכן שם עמה להחטיאה והנה המוח פנימי מכולן יען שם מרכבת השכינה הרוכבת על הנשמה שבמוח. והוא סוד תפילין שבראש כנזכר בספר הזוהר פ' וירא במדרש הנעלם. ואמנם המוח עם קליפתו הוא כדמיון התורה שבתוך הארון וקדירת עצם הגולגלות הוא בית קודש הקדשים ולכן טעון דם. שעיר פנימית הזאה על בין הבדים ועל הפרוכת וכו' כנודע. ושעיר הקצון בא לכפר על הרהור היצה"ר שבלב והיה נשרף על מזבח העולה בסוד והעולה על רוחכם היה לא תהי' כמשז"ל העולה על הלב כי שם מדור הרוח ונודע כי המוח כנגד בית קדשי קודשים הפנימי והלב כנגד אוהל מועד הנקרא היכל ומקדש כי שם המנורה והשלחן והמזבח להקטורת. ולכן השעיר

הזה נקרא יותר חיצון ואמנם שניהם הפנימי והחיצון באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו כי זה במקדש וזה בקודש הקדשים:אבל היצר הרע שבכבד כנגד הנפש החוטאת במעשה בכל מיני החטאות הנמשכים מן הדם שבכבד כי הדם הוא הנפש והוא היותר עז וקשה שבשלשתם. ונקרא שעיר עזאזל ואין לו תקנה אלא שיעקרהו משם וישלחהו המדברה ושם יתלבן בלשון זהורית האדום שבין קרניו בסוד אם יהיה חטאיכם כשנים וכו'. ולפי שמנפש שבכבד נמשכים כל החטאים כמ"ש נפש כי תחטא ועשתה מכל מצות וכו' לכן שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה. ונחזור לענין הפסוקים. והנה כבר נתבאר פסוק וכפר הכהן וכו'. אמר עוד וכפר את מקדש הקדש כי להיות כפרת יום זה שלימה בכל הפרטים לכן תהי' ע"י הכהן הגדול עצמו הנזכר בפסוק שקדם וביאר ג' מיני הכפורת ע"י ג' שעירים הנ"ל. וז"ש וכפר את מקדש הקודש זה כפרת הקדשים ע"י טומאה ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר זה כפרת המקדש מפני הטומאה ע"י שעיר הפנימי והחיצון כנ"ל ועל הכהנים כי הם המטמאים המקדש וקדשיו. ועל כל עם הקהל יכפר כנגד שעיר המשתלח המכפר על כל שאר עבירות שבתורה ולכן נכתבו ג' כפרות בפסוק הזה כנגד ג' השעירים שמכפרין ג' מיני כפרות. והיתה זאת לכם למעלה אמר והיתה זאת לכם לחוקת עולם הוא כנגד כל כללות עבודת יוה"כ וסדר הקרבנות כי זה נקרא חק בלי טעם ואמנה חיוב זה מוטל על כל ישראל בכללות להכין הקרבנות ולשון הזהורית ולהוליכו המדברה ביד איש עתי ישראל כנודע במס' יומא. וגם להתענות ולשבות ממלאכה וכאן יחזור לענין פרעי. וז"ש זאת לכם והוא שיכינו ויזמינו הכהן הגדול בדוקא לשיכפר כל הכפרות הנ"ל על ידו ממש אחת בשנה ולא ע"י כהן זולתו וגם ירמוז זה אל משז"ל בתחילת מס' יומא שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין כהן הגדול וכו'. ואחר שגמר הדיבור והציווי הכולל אם לאהרן עצמו באותו זמן ואם גם לזרעו חוקת עולם כנ"ל. לכן בא להזכיר איך כבר אהרן קיים מצותיו בזמנו כי הוא הראשון לכל הכהנים זרעו אחריו וז"ש ויעש כאשר ציוה ה' וכו':בזאת יבא אהרן וכו' ירצה בזכות המילה שנקאת זאת בריתי אשר תשמרו כנזכר במדרש רבה והענין כי אל הקד"ש בגימטריא הד"ת כי אין אדם יכול ללמוד תורה עד שימול כמ"ש לא עשה כן לכל גוי וכו' ויאמר כי ע"י המילה הנקראת זאת יבא אהרן אל התורה הנקראת קודם גם כי ע"י המילה יבא אל הקודש קדושת ישראל שעליהם נאמר והייתם קדושים כי הערל נקרא עמא גם כי ע"י זכות המילה יבא הנפש אל קודש הגן עדן אך הערל הולך לגיהנם כי כן ערל עם הכולל בגימטריא א"ש גהנ"ם אבל מילה עם הכולל בגימטריא אלהים פשוט וכן במילוי ביודי"ן בגימטריא א"ש כי זהו אש הקדוש המציל את מי שנימול מאש

גיהנם כי כן גבריאל שר האש הקדוש הציל לחנניה וחבירו מכבשן האש התחתון:סליק פרשת אחרי:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת קדושים

קדושים תהיו וכו' ע"ד שפרשו רז"ל כי כל פרישות מן העריות נקרא קדושה נוכל לפרש כי הנה בפ' הקודמת הזהירם מן העריות וכבר אמרו רז"ל כי מצוה זו הוקשה תמיד לישראל ולא קבלוה מאהבה כמ"ש וירא משה את העם בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו לכן בא עתה להוכיחם בטענה מספקת ואמר מהראוי הוא שתזהרו מכל העריות הנאסרות בפרשה הקודמת ותהיו קדושים במצוה זו וכל אחד מהם ידבק באשתו ולא בזולתו מן העריות כי הרי גם אני נוהג קדושה הזאת עצמה וז"ש כי קדוש אני וזה כי אני ה' אלהיכם כנודע כי הקב"ה עם ישראל חתן וכלה כמ"ש ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך וכתיב כי אני בעלתי בכם וזה כי אני שהוא שה הויה בפרטות לא יחדת רק עליכם ואני אלהיכם לבדכם כמ"ש כי חלק ה' עמו וכתיב כה אמר ה' מלך ישראל וכו'. וז"ש אני ה' אלהיכם ואם אתם תדבקו בעריות ובנשי רעיכם גה אני אדבק באומות אחרות אשר תחת שבעים שרים ולא אייחד אלהות עליכם בפרטות וזהו כפל דבר ואמרת תדבר בתחילה עמהם דברים המתיישבים על הלב כדי שאח"כ יקבלו מה שתאמר אליהם קדושים וכו' וא"ת למה אתה מחמיר כ"כ בענין העריות יותר מבשאר אסורין לז"א איש אביו ואמו וכו' ירצה כי הפרשה מן העריות גורם כמה מצות היותר חמורות שבכל התורה הלא הם כיבוד אב ואם ושבת וע"ז השקולה ככל התורה. וזה כי מי שלא ידביק אלא באשתו הבן הנולד מהם הוא ודאי שלהם ומקיים איש אביו ואמו תיראו. אבל הפרוצים בעריות אפשר שהולד הוא בן הנואף ולא בן הבעל ויכבד לבעל האשה בחושבו שהוא אביו ואינו מכבד לאביו האמיתי שהוא הנואף וז"ש איש אמו ואביו וכו' גם אה יבא על הגוים אותו הולד חושב שאינו בן ישראל ועובר על ואת שבתותי תשמרו ועל אל תפנו אל האלילים וכו' כי חושב כי הוא מכלל הגוים ונמשך אחריהם. או נבאר ע"ד הרמב"ן ז"ל כי כל פרישות והרחקה אפילו מן המותר לו נקרא קדושה וכמ"ש ז"ל קדש עצמך במותר לך. והנה אחר שהזהיר על ביאת העריות ממש והזכיר מיתתן בא עתה להחמיר ולהוסיף קדושה אפילו במותר וז"ש קדושים תהיו וכו' קדשו עצמיכם אפילו במותר לכם אם בענין זיווג היתר אשתך שלא תהיו עד אחר חצות לילה כי אז כל העולם דומם ולא יעלה מחשבתו בנשים נכריות לו ולא יבעול ביום אלא בלילה לסיבה הנ"ל:ואם ירצה להוסיף עוד קדושה לבעול מליל שבת לליל שבת גם בענין

התשמיש עצמו למעט ההנאה והשיחה כמשז"ל ומגיד לאדם מה שיחו וכאלו רבות נקרא קדושה בענין התשמיש של היתר. ובזה יובן כפל דבר ואמרת גם למה זה דיבור וזה אמירה אלא בתחילה דבר דברים קשים והם עונשי העריות הנזכר בפרשה הקודמת ואח"כ הוסיף לאמר אמירה רכה קדושים תהיו כי אלו חומרותיהם כנ"ל. ואין בהם עונש אם לא יקיימו אותם והטעם אל חומרא זו כי כיון שאתם עמי ואני ה' אלהיכם ראוי שתתדמו אלי כמ"ש והלכת בדרכיו וכמו קדוש אני וכל מעשי לפנים משורת הדין כן אתם תהיו קדושים וז"ש כי קדוש אני וכו'. וכמו שבענין גילוי עריות ביאר חומר עונשין כך בא לבאר גודל שכר מי שמקדש עצמו במותר לי כי עונש אין בביטולו אמנם יש שכר בקיומו והוא איש אמו ואביו וכו' ירצה כי קבלה בידינו שכל הנולד מתשמיש שאין בו קדושה אפי' שהוא בהיתר הנה הוולד ההוא עז פנים מקלל אביו ואמו. וההיפך בהיפך כי יזכה לבנים ענותנים מכבדים אב ואם וז"ש איש אמו וכו' וזה כנגד המשמש בצניעות ובמיעוט שיחה. וכנגד החומרה אחרת היותר חמורה אמר ואת שבתותי תשמרו ע"ד מה שפירש בספר הזוהר על פסוק לסריסים אשר ישמרו את שבתותי דמסרסי גימייהו עד ליל שבת מלשון ואביו שמר את הדבר כי גם זה גורם קדושי עליון חכמים כנזכר בפרשת בשלח בספר הזוהר ולפי שיוכל האדם לאמר אין בנו כח להתרחק כ"כ מזה והרי היצה"ר מתגבר עלינו לזה נתן עצה להם אל תפנו אל האלילים ע"ד שפרשו בספר הזוהר אל תהתכלו בעריות כי אין דבר מביא היצה"ר עליו כמו ההסתכלות כי אז יבא לידי הרהור. וקראם אלילים להוכיחם כי רודפים אחר ההבל כמשז"ל האשה חמת מלא צואה ופיה מלא דם וכו':או ירצה ע"ד הנ"ל כי תחילה הזהיר על גילוי עריות ואח"כ קדושה במותר לו בעת התשמיש ואח"כ הוסיף חומרא שלישית יתירה והיא איסור הסתכלות בעין אפילו שאין בו מעשה ודיבור ושיחה קלה כלל והודיענו כי מי שמסתכל בעריות אפילו בלי מעשה ודיבור כלל גורם שבניו הנולדים לו מאשתו המותרת לו יהי' רשעים פרוצים נקראים אלהי מסכה כמ"ש בספר הזוהר על פסוק זה וגם בפ' בשלח על או להם כי בה' בגדו כי בנים זרים ילדו. וז"ש אלהי מסכה לא תעשה לכם עשיה גמורה באותם הבנים הנקראים אלהי מסכה הנולדים ע"י הרהור הרע ההוא:או ירצה על משז"ל על ונשמרתם מכל דבר רע שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומאת קרי בלילה וז"ש אל תפנו וכו' כנזכר כי אם תפנו להם תגרמו לעשות לכם אלהי מסכה הם השדין והמזיקין הנקראים נגעי בני האדם הנולדים ונעשים ע"י טיפות קרי של טומחת הלילה שע"י הרהור היום וזהו לכם לכם ממש לגופותיכם וטיפות זרע שלכם:או נבאר ג"כ על דרך הרמב"ן ז"ל כנזכר שהוא פרישות מן המותר לו הנקרא קדושים וז"ש קדושים תהיו

ונתן טעם כי קדוש וכו' רצה הנה אני בראתי כל שבעים אומות ולא היה לי גנאי ואיסור אם הייתי מייחד שמי עליהה לאלוה ועל כל זה נהגתי בעצמי פרישות לקדש עצמי לפרוש עצמי מהם אפילו שהם מותרין לי ובחרתי בכם אם תהיו קדושים וז"ש אני ה' אלהיכם ואחר שהזכיר פרישה ודרישה בענין העריות אפי' בענין המותר כנזכר סמך אליו קצת מצות שגם הם מצד פרישות שלא יבא לידי עבירה אחרת לא מפני הן עצמן והתחיל בענין איש אביו וכו'. כי הנה מצוה זו אינה בשבילה עצמה כמשז"ל על הן בעון חוללתי כלום נתכוין ישי אבא להעמידני וא"ת מפני שאח"כ טרח בו לזונו ולפרנסו א"כ אם איש זר יזון ויפרנס אותו האם יחוייב בכבודו ובמוראו אינו כן וגם אם אביו ואמו הי' עניים יפרנסוהו אחרים האם יפטר בכך מכבודם ומוראם ומקללתם גם זה אינו. וכן ענין השבת מה נשתנה היום מיומים כמו ששאל טורנסרופוס לר"ע כי נתכוין אל זה שאמרנו האמנם שתי מצות אלו אינו אלא סייג וקדושה להמשיך האדם אל העיקר הגדול לשמור אלהותו ית' וז"ש בשני מצות אלו אני ה' אלהיכם. והענין שילמוד האדם ק"ו בעצמו ויאמר אם כ"כ חמורא מצות כבוד אב ואם ומוראם הן בשכר והן בעונש עם שלא יקבל האדם שום עובה מאביו ואמו כנזכר כש"כ בן בנו של ק"ו על אחת כמה וכמה לאביו שבשמים האמיתי שבראו ויצרו וגדלו וזנו ופרנסו כי אביו ואמו החומרים כל כחותם ועובתם הוא מהש"י ומשל הקב"ה נתנו אל הבן ההוא כמשז"ל על ישמח אביך ואמך זה הקב"ה ושכינת עוזו כי ותגל יולדתיך היא אמו החומרית וכן ענין השבת הוא להכיר ולהאמין כי ה' הוא האלהים שברא כל מעשה בראשית בששת ימים וביום הז' שבת וינפש כנודע. עוד מצוה שלישית ע"ד זו והיא אל תפנו אל וכו' ומה איסור יש להסתכל בע"ז כיון שאינו עובדה ואינו מאמין בה גה ואלהי מסכה לא תעשו אפילו עשיי' בעלמא כמתעסק אפילו שאינו עובדה אלא כמי שעושה מלאכה להרויח בה וז"ש לכם אלא הטעם שהוא משום סייג ופרישות שלא יבא מתוך כך אל העבודת אלילים ח"ו ויסיר מעליו אלהותו ית' וז"ש אני ה' אלהיכם:או ירצה כי סמך כאן ג' מצות אלו להיותם כוללים כל התורה כולה ועל ידה נקראים ישראל קדושים כנזכר ולכן בנ"י מצות אלו לבדן נאמר אני ה' אלהיכם ולא בשאר מצות שלאחריהן והענין כי מ"ש כאן איש אמו ואביו תיראו אין עיקרו כפשוטו שכבר נזכר במקומות אחרים אם בעשר הדברות כבד את אביך והגם שהוא ג"כ כפשוטו לענין מורא הרמז הוא על הש"י שהוא אביו ואמו העקרי ואמיתי כנזכר על פסוק ישמח אביך ואמך הקב"ה ושכינת עוזו. וכן שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך תורה שבכתב ותורה שבע"פ כמו שיתבאר בפ' פנחס כי אביו ואמו החומרים אין להם תורה ומצות משלהם והנה זהו השורש העיקרי של

כל התורה כמ"ש ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וכתיב ראשית חכמה יראת ה' כי היראה מביאה לידי קיום כל המצות ואחריה ענין שבת השקולה ככל התורה כי בה יוכר כי הוא ית' ברא העולם כנודע ואחריה ענין ע"ז אל תפנו וכו' כי היא חמורא מכל עבירות התורה. וכפי זה אומרו אני ה' אלהיכם יחזור לראש הפסוק איש אביו ואמו תיראו וביאר מי הם אביו ואמו האלו ואמר כי הם אני ה'. ירמוז אל מ"ש ישמח אביך ואמך הקב"ה ושכינת עוזו כנודע. וזהו סוד וייצר ה' אלהים את האדם כי ב' יצירות נרמזו בשני יודין של וייצר והיו ע"י ב' השמות ה' אלהים אב ואב. והנה היצירה הא' היא שיצרו עפר מן האדמה הוא הגוף הנוצר ומרוקם בכמה אברים וגידים בבטן האשה ולכן בבחי' זו נקרא אם. ויפח באפיו נשמת חיים כנגד האב היוצר טיפה קטנה ובה כלולה הנשמה שלא תסריח כמשז"ל על זרע יעבדנו וכו' וז"ש אני ה' אלהיכם ה' כנגד שם הוי"ה הב"ה ית' ואלהיכם כנגד אלהיה הנקרא שכינת עוזו הנקרא אמן של ישראל בסוד ובפשעכם שולחה אמכה גלות שכינה בכל צרתם לו צר:ואמנם בפשט הפסוקים עצמן ירמוז כמה דברים כי הנה באומרו איש אמו ואביו וכו' קשה דהל"ל תירא בלשון יחיד וגם כי באומרו איש משמש שהאשה פטורה ואינו כן וגם כי שם כתיב את ואת משא"כ כאן. והענין כי בענין הכבוד שהוא דבר חצון ראוי לרבות במלת את גם את אחיו הגדול ואת אשת אביו אעפ"י שאינו אמו. האמנם בענין המורא התלוי' בפנימיות הלב לא נצטוה בכך אלא על אביו ואמו דווקא. והנה הוצרך לאמר איש למעט קטן ולא למעט אשה ולכן חזר ואמר תיראו לשון רבים לרבות גם האשה במצוה זו גה להורות זה היקש ואת שבתותי תשמרו עם היות שבא אחר מלת איש הנ"ל שהיא יחוד:או ירצה איש אמו תיראו אתה שניכם איש ואמז את אביו תיראו כי שניכם חייבין במוראו ואם האב יבקש איזה שירות מהבן יניח שירות האם ויעבוד את האב ונמצא כי הבן משועבד לאם ושניהם לאב ואח"כ הודיע כי שלשתן משועבדים לגבוהה עליהם וז"ש ואת שבתותי תשמורו שלשתם הנ"ל איש ואמו ואביו ואל תחוש על אמך או אביך אם יצווך לחלל שבת כי כל שלשתכם משועבדים לי וז"ש אני ה' אלהיכם. של האיש ואמו ואביו. אל תפנו וכו' ירמוז אל משז"ל עבירה גוררת עבירה וכמ"ש הוי מושכי העון בחבלי השוא בתחילה ואח"כ וכעבות העגלה חטאה. וז"ש אל תפנו דעתיכם לדעת דרכי עבודה זרה עם היותם בעיניכם אלילים כלא חשיבין כמו שפי' הרמב"ן ז"ל מלת אלילים ואעפ"י שאין כוונתך לעובדם לפי שע"י כך נמשכו להאמין בהם שהם אלהות ממש ולא אלילים וז"ש אלהי מסכה ולא אמר אלילי מסכה. וכאשר תאמינו בהם שהם אלההות אז עוד תבואו לידי עשי' גמורה וז"ש לא תעשון. ומזה ימשך עוד הנזק העיקרי כי תבואו לעבדם

ממש וז"ש לכם ר"ל לעצמיכם לעבוד אותם ולא כבתחילה לעשותם למוכרם לאחריה דרך מקח וממכר לא לעבדה ממש. והוכיחם על זה ואמר אני ה' אלהיכם כלומר ראו את מי אתם מניחים אותי ה' אלהיכם אלהיה חיים בורא כל העולמות ומחליפים אותי באלילים לא המה ע"ד אותי עזבו מקור מים חיים וכו'. גם באומרו אלהי מסכה ירמוז למי אתם עובדים לאלהי כסף וזהב הניתכים באש. ומחליפים אותם בכל רגע לכל צורה שתרצו וזהו אלהי מסכה אבל אני ה' לא שניתי וכו':או ירצה כיון באומרו אל כל עדת בני ישראל ע"ד מה שפרשנו ויקהל משה את כל עדת בני ישראל כי הפרישם מן הערב רב ולא רצה לקבל מהה נדבת המשכן מפני נדבת זהב העגל שכ' בהם ויתפרקו כל העם את נזמי וכו' ולא כתיב בני ישראל והנה הערב רב אע"פ שנתגיירו ונתחייבו בכל המצות כגר כאזרח יהי' אבל לענין קדושים תהי' לא נכנסו בכלל כי ענין קדושה לשון פרישות כנ"ל שיהי' מופרשים ומובדלים לעם הגולה בקדושה נפלאה כמו שאני ה' קדוש ומופרש מכל צבא המרום ומן ע' שרי ומלכי ע' אומות כך אתם שבחרתי בכה להיותכם עמי ואני אלהיכם תתדמו אלי להיותכם מופרשים וקדושים יותר מכל ע' אומות תחתונות כמ"ש אתה אחד וכו' ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ וכו'. וז"ש קדושים תהיו כיון שקדוש אני ה' אלהיכם כנזכר וז"ש דבר אל כל עדת בני ישראל עדה בפני עצמו מובדלת מן הערב רב ותדבר להם תחילה שבחם כי אין הערב רב נכנסים עמם בחשבון לכל דבר שבקדושה כי אלו בני ישראל ואלו בני ע' אומות ואח"כ שתגדיל שבחם בעיניהם אח"כ ואמרת אליהם א"כ ראוי הוא שקדושים תהיו מכל העמים ואפילו מן הערב רב ותתדמו אלי כי קדוש וכו'. וא"ת למה לא תצוה גם את הערב רב בכך כיון שנתגיירו והושוו בכל המצות לז"א איש אמו וכו'. ירצה הנה רוב המצות החמורות שבתורה אינם יכולים לקבל. הראשונה ככיבוד אב ואה שנזכר שכרה למען ייטב לך בעוה"ז ולמען יאריכון ימיך בעוה"ב להיותה חמורא מכל המצות כמשז"ל וא"כ לכם בני ישראל שכתיב בכם ויתיילדו על משפחותם בס' יחוסיהם עד יעקב אבינו תוכלו לקיים איש אמו ואביו תיראו. אבל הערב רב או האומות אינם מכירים אביהם ואמם כי כולם נואפים ממזרים כנודע ביחוסי תולדות עשו כמה ממזרים הי' בהם צבעון וענה וקרא ותמנע וכו' גם בערב רב שהיו מצרים כתיב בהם ומצרים ילד וכו' ואת כסלוחים ואת פתרוסים אשר יצאו משם ר"ל מבין פתרוסים וכסלוחים יצאו הפלשתים כולם ממזרים ואיך אצוה אותם איש אמו ואביו וכו'. ואינם מכירים מי אביהם וכמ"ש שבטי יה עדות לישראל שאין בהם פסולת משא"כ בערב רב. גם ענין השבת כתיב כי אות היח ביני וביניכם וכו' וגוי ששבת חייב מיתה כי לא ניתן אלא לישראל כמ"ש ואת שבתותי תשמרו. והרי השבת

שקולה ככל התורה כולה. גם ענין הע"ז החמורה מכל התורה הלא היא אל תפנו וכו' כבר הערב רב עבדו ע"ז באומרם קום עשה לנו אלהים וכו' וכתיב ויעשהו עגל מסכה. כי קכ"ה קנטרין הי' בו כמנין מסכה והרי עברו על ואלהי מסכה לא תעשה. והרי עשו אלהי מסכה וזה רמז באומרו מסכה גם עברו אז על אל תפנו אל האלילים כי לא עשאוה אלא אשר ילכו לפנינו להורות להם הדרך ילכו בה להיותם פונים אחריו היפך מן אל תפנו וכו' גם קראם אלילים בלשון כנודע כי העגל יצא מורכב משור וחמור אשר עליו נאמר ידע שור קוניהו וחמור אבוס בעליו גם רמז אל מה שאמר הכתוב כתבנית שור אוכל עשב ונודע כי כל השורים וגם כל הבהמות אוכלין עשב. אבל הכונה כי יצא כתבנית השור וגם אוכל עשב כמשז"ל וזה להורות חרפתם כי עזבו אלהים חיים הנותן להם מן מן השמים ועבדו לשור אחד שהם נותנים לו עשב משלהם ואוכלו. והרי האלוה הגרוע הזה אליל נקרא כלא הי' גרוע בתכלית וזה כוון באומרו אלילים:קדושים תהיו וכו' לדרך השני שבארנו לעיל כי קדושים הוא פרישות קדש עצמך במותר לך. והנה דוד ברוח הקודש הזהיר ע"ז ואמר אל תהי' כסוס כפרד. כי נודע משז"ל כמה דברים נאמרו בסוס אוהב את הזנות. והוא כי שאר הבהמות אינם מזדווגים רק לקיום המין כי כן הטביע הש"י בטבעם. אבל הסוס אפילו יודע שהנקבה נתעברה רודף אחריה לבא עליה ואינו חושש לקיום המין כשאר הבהמות אלא כביאת הפרד שהוא עקר ואינו בא עליה אלא להנאתו. וזהו אל תהיה אתם כמו הסוס אשר ברוב זנותו נמשל כפרד כנ"ל וכל זה הוא מחמת שאין הבין אין בו תבונה כשאר הבהמות לדעת ולהבין אם הנקבה מעוברת אם לאו ועכ"ז בעל הסיס ההוא כשרואה את הסוס שבא על הסוסיא מפריש אותו ממנה ובולם פיו הנק' עדיו במתג של חבל וגם ברסן של ברזל קשר על קשר שלא יוכל לבא על הנקבה והסיבה היא כדי שלא יחלש הסוס והנזק ההוא נמשך אל בעליו שמפסיד אותו וז"ש בל קרוב אליך הנזק ההוא של הסוס. א"כ מזה תיקח ק"ו לעצמך שאתה בעל הסוס לקשור עצמך בעבותות של ברזל ולהזהר מביאות שאינה מותרות כי אם לסוס ימשך נזק א' שהוא החולה כנ"ל הנה לרשע המרבה זנות וניאופים רבים מכאובים יש לו בכך כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות דעות כל השטף בבעילה הרבה חולאים באים עליו ואמרו הרופאים וכו' ולא די בטוה"ז כי אם גם בעוה"ב יש לו מכאובים רבים בגיהנה וז"ש רבים מכאובים לרשע וכו'. ואמנם אע"פ שהרסן בולם את פיו אין הכוונה והתכלית אלא לבלוה פיו התחתון אבר התשמיש ולרמוז לזה בצניעות אמר עדיו ולא אמר פיו גם לרמוז זה נרמז בוע"ל בר"ת במס"ג ורס"ן עדי' לבלום כי עדי' כינוי אל אבר המשגל והבעילה:לא תשנא וכו' הוכח תוכיח וכו'. פשט הכתוב לכאורה לא תשנא לשנא בן ישראל בלבבך

על מה שחטא לך מפני שאחיך הוא. ואם השנאה היא לשם שמים כגון שראית אותו עובר עבירה זכתיב הלא משנאיך ה' אשנא אבל עכ"ז צריך שבתחילה תוכיחהו על מה שחטא ואם לא ירצה לשוב תוכיחהו פעם שנית וז"ש הוכיח תוכח ואם גם בפעם השנית לא ישוב אז מצוה לשנאתו. ולא תשא אז עליו חטא האזהרה הנ"ל לא תשנא את אחיך:או ירצה במ"ש את עמיתך ולא אמר את אחיך כבתחילה ירמוז שהתוכחת הנ"ל יהי' ביניך לבינו וזהו עמיתך עם מי שאתך כלומר ולא למי שהוא ברבים ע"ד שפרשוהו רז"ל עם שאתך בתורה ובמצות וזה יהי' ע"ד שפירשהו רז"ל סוד הפסוק ומנין שלא ילבין פניו ברבים תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא ואמנם לרז"ל הדרשה הזו היא בע"פ אך כפי דרכינו יתיישב הוכח תוכיחנו למי שהוא לבדו אתך ואז לא תשא עליו חטא של הלבנת פנים ומכלל לאו אתה שומע הן הא אם הלבנת פניו תשא עליו חטא:או ירצה ע"ד מה שאמר ר' יוחנן בן נורי תמה אני אם יש בדור הזה מי שראוי להוכיח וטעמו הי' כי המוכיח לזולתו צריך שהי' נקי מכל חטא כדי שאם יאמר המוכיח טול קיסם מבין שיניך לא ישיבו לו טול קורה מבין עיניך ועיקר הטעם הוא כי עי"כ המקטרג צועק עליו זמענישו וכמ"ש ויהי בימי שפוט את השופטין עצמן ושהיו אומרו להם טול קורה מבין עיניך זמה היא הווי ההיא כי הלא ויהי רעב בארץ ע"י קטרוג עליון לסיבת חטא שחטאת אתה בתחילה. וז"ש הוכח תוכיח את עמיתך אך יהי' בתנאי שתהי' צדיק גמור כדי שבעת שתוכיחנו לא יוכל שום קטרוג עליך לסיבת חטא שחטאת אתה בתחילה וז"ש ולא תשא עליו חטא:ונסלח לו מחטאתו אשר חטא וסמיך ליה וכי תבואו אל הארץ ונטעתם וכו' לרמוז כי הנכנס בארץ ישראל ומהלך בה ד' אמות עונותיו מתכפרים ונסלחים:לא תקום וכו' ואהבת לריעך כמוך. ירצה במה שנודע בפסוק אדם אתם כי כל ישראל הם אילן אחד ואדם אחד כלול מן רמ"ח איברים וכמו שכל אברי האדם אוהבין זה לזה וז"ש ואהבת לרעיך כי רעיך ממש הוא כמוך כלומר כדמיון גופך המחובר מאיברים רבים וגם לסיבת זה לא תקום ולא תטור וכו' להתקנא איש ברעהו ולהתגדל עליו וכמו שאבריך הקטנים כדמיון הרגלים נשמעין אל אברים הגדולים כדמיון הראש והעין כך הקטנים שבכם יהי' נשמעים לגדולים כי מעולם לא נמצא כי רגלי האדם יתקנאו בראשו ללכת הראש למטה והרגלים למעלה:חסלת פרשת קדושים:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת אמור

אמור אל הכהנים וכו' רז"ל פרשו סמיכת הפרשיות על שאול המלך ששאל באוב וגם הרג נוב עיר הכהנים ומפני כך נהרג, ואפשר כי למעלה הזכיר ענין ביאת העריות מה משפט

נואפיהון בד' מיתות ב"ד ויראה מזה היות להם קרובה גדולה עם האיש כנודע כי מפני כך מתחייב מיתה הבא עליהם וא"כ לענין היות הכהנים מחוייבים או מותרים להטמא להה הי' נראה כי כל אלו שנקראים בשם עריות וקרובה יהי' חייב להטמא להם מפני כך סמך ואמר אמור אל הכהנים לנפש בעולם לא יטמא אעפ"י שלענין עריות נקראים עמיו וקרובותיו כי אם לששה אלו שהם כ"א לשאירו הקרוב וכו' שהם יותר קרובות מכולם כמו שנבאר וז"ש בעמיו. או ירצה ע"ד מ"ש פ' שופטים כי הגוים האלה אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו וכו' שהוא ענין האוב והידעוני הנזכר בפסוק הקודם וחובר חבר ושואל אוב וכו' ואתה לא כן וכו' נביא מקרבך וכו'. וז"ש כאן והייתם לי קדושים וכו' ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב וכו' וא"ת איר נעשה כשנרצה לדעת איזה דבר וגם טעם למה נאסר האוב מאחר שאינו ע"ז אלא חכמה שאר חכמות לדעת עתידות וכיונח ל"זא חמור וכו' ירצה לשאלה הרחשונה חיך נודע חמור אל הכהני' הלובשים באורים ותומים שהיא מדרגה ממדרגות רוחהקודש כנזכר להרמב"ן ז"ל וכמ"ש ע"י יהושע הנביא המוסמך ע"י משה רבן של הנביאים. ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו וכו'. ולא תצטרך אל אוב וידעוני וכיוצא וכמ"ש נביא מקרבך וכו' והרי זו אמירה אחרת 'ואמרת אליהם אמירה אחרת לנפש לא יטמא בעמיו וכו'. ולשאלה הב' באה האמירה השנית ואמרת אליהם וכו' דע כי הנבואה הזו השואל באורים ותומים היא קדושה נפלאה להדבק בשמי אשר אלי' רמזת במה שאמרת והייתם לי קדושים. וכיון שהבדלתי אתכם מן העמים אין ראוי לטמא לנפשותיכם הקדושה בענין האוב כי הוא טומאה גדולה המטמאה את הנפש עצמה של המת ולא הגוף שלו בלבד כנודע בספר הזהר פרשת שלח ובספר הרזים כי לוקחים גלגולת המת ומשב עין ע"י שמות הטומאה וע"י הקטורת ומכניסין שם נפש המת ומטמאין אותה טומאה גדולה כטומאת הע"ז ומכריחין ומכניעין הנפש ההיא תחת הסטרא אחרא ומגדת העתידות בעל כרחה וזה רמז באומרו לנפש לא יטמא כי הנפש עצמה מקבלת זו הטומאה אשר גם זה הוא טעם חיוב הכהנים ליטמא לקרוביהם מפני הטומאה שקבלה הנפש בעצמה של המת כמו שיתבאר וטעם א' לשתי המצות האלו:באופן כי הדרך הזה השני מורכב משני דרכים הא' הוא א"ת אחר שנאסר האוב איך נדע העתידות לז"א אמור אל הכהנים וכו' והב' הוא א"ת למה נאסר שאלה באוב כיון שאינו אלא חכמה והשיב אמור וכו' לנפש לא יטמא בעמיו וכו' ומטעם טומאת הנפש נאסר האוב כנ"ל:או ירצה דרך ד' במה שנעורר הכפל אמור וכו' ואמרת וכו' וגם הוסיף לאמר בני אהרן והוא כי הנה היות האדם מטמא למתו וקרובו ומשתדל בקבורתו הוא רחמנות וחסד גמור שעושה עם המתים ובפרט קרוביו וא"כ הכהנים בני אהרן

רודף שלום איש החסד הי' יותר מן הראוי שיטמאו למתים מזולתם ואדרבה יראה בכך אכזריות גדולה. לז"א אמור אל הכהנים כי מה שיראה להם שלהיותם בני אהרן ראוי להם ליטמא יותר משאר בני ישראל אדרבה היותם בני אהרן היא טענה להיפך שלא יטמאו כי קדושתם גדול' ואין ראוי להם שיחללוה כמ"ש קדושים יהיו לאלהיהם וכו' וכמו שנבאר אח"כ טעם למה להיותם בני אהרן נמנעו מלטמא להם כי אהרן מביא חיים לעולם ע"י הקרבנות המצילין מן המיתה א"כ למה יטמאו למת וז"ש בתחילה אמור אל הכהנים והגיד להם שבחן. כי הלא הם בני אהרן המביא חיים לעולם ואח"כ ואמרת אליהם וכו':או ירצה ע"ד הנזכר אמור להם בתחילה הענין של בני אהרן נדב ואביהוא השקולים ככל ישראל וכמשה ואהרן כנודע והם בניו ממש של אהרן ועכ"ז נמנע אהרן אביהם הכהן הגדול ואלעזר ואיתמר אחיהם כהנים הדיוטים מנהטמ' להם אלא מישאל ואלצפן הלוים נקרבו וישאום מחוץ למחנה אך לאהרן ובניו נאמר ומפתח אוהל מועד וכו' ומעתה אל תתמהו אם תאמר להם לשאר הכהנים לנפש לא יטמא אעפ"י שהוא מעמיו ומקרוביו. וזה אומרו לנפש לא יטמא בעמיו:ואמנם רז"ל פרשו כאשר יש לו עמיו שיקברוהו פרט למת מצוה וכו' וכפי דרכינו יאמר כי אין צ"ל שהכהן לא יטמא לשאר מתים ישראלים או לווים אלא אפילו כהנים כמוהו וגם שיהיו קרוב לו ממשפחתו ומעמיו לא יטמא לו אלא דוקא לאלו הששה מתים שהם תכלית הקורבה כמו שנבאר וז"א כי אם לשאירו וכו' כי הרי לאהרן לא הותר ליטמא אפילו לבניו:או ירצה במה שנבאר כי חסד גדול הוא שעושין טם המת ליטמא לו להשתדל בקבורתו ובשאר צרכיו וא"כ בשלמא אם המת ההוא הוא רשע שעליו נאמר ונכרתה הנפש ההוא מעמיו אין ראוי לכהן שיטמא עצמו בעבורו אבל אם הוא צדיק מאותם שנפשותם חוזרת אל עמיו ממקום שחוצבה ראוי לכהן שיטמא לו לז"א לשום נפש לא יטמא אפילו לאותו נפש שחוזרת אל עמיו שהוא צדיק ולרמוז אל חזרת הנפש אל האלהים אשר נתנה לא אמר למת אלא לנפש:או ירצה באומרו לנפש כי נתן סיבה אל מניעת הטומאה והוא במ"ש בספר הזהר כי הגוים בחייהן טמאים וכשמתים נסתלקה נפשם הטמאה ולכן קברי גוים אינם מטמאין אבל ישראל נפשם קדושה וכשמת אין טומאת מלאך המות שורה על נפשו הקדושה אבל שורה על גופו שנסתלקה ממנו הנשמה הקדושה ולכן קברי ישראל מטמאין הרי כי טומאת המת היא בסיבת הטומאה השורה אז על הגוף ולא על הנפש וז"ש לנפש וכו' ירצה לסבת הנפש של המת שאינה מקבלת טומאה לכן לא יטמא לגוף המת אפילו שהוא מעמיו וקרוב לו ואלו גה הנפש נטמא היו ראוי אל הכהן להצטער על הנפש ההוא שנטמאה וליטמא לה להשתדל בצערה כמו שיתבאר:או ירצה לנפש ממש

והענין יובן בטעם חיוב האבילות ז' ימים הלא היא כי הנה המת במיתתו שבעה עדנין יחלפין עלוהי הם ז' זמנים של דין כנזכר בס' הזהר וכנגדן ראוי להקרוב להצטער ז' ימים כנגד זו עדנין של עונשין שנענש המת ולפי שהם קרובים ונמצא כי שתי הנפשות שהן קרובות זו לזו ולכן היו יונקות שפע שלהם מדרך צינור וענף אחד וכאשר נפש מהם נפטרה ונטמאה ע"י סטרא אחרא מוכרח הוא כי גם הנפש האחרת הקרובה אליו תקבל קצת טומאה גם היא ולכן ראוי להתאבל על זה:עוד טעם אחר כי הנה נפש האדם הוא כלולה מז' בחינות ה"ה ד' כחות תחתונות והם כח הדומם והצומח והחי ומדבר אשר בו ועוד ג' כחות עליונות הנקראים נפש רוח ונשמה הרי הם ז' וכל ז' אלו יוצאות מן הגוף ההוא ונשאר הגוף חסר מהז' ההה ולכן הקרוב של הגוף ההוא ראוי לו להתאבל ז' ימים כנגד ז' אבדות אלו שאבד גוף קרובו ואמנם בכל ז' כחות אלו שאין שליטת מלאך המות לסטרא אחרא עליו רק במה שנקרא נפש להיות תחתונים ולא ברוח ובנשמה וכמ"ש נפש כי תחטא וכתיב הנפש החוטאת היא תמות אבל הרוח והנשמה מסתלקין בקדושה ע"י מלאך גבריאל או ע"י השי"ת עצמו כנזכר בספר הזוהר פ' צו ואין די זה אלא אף בחלקי הנפש העליונה הנקרא נפש השכלית אין לסטרא אחרא שליטה בו אלא בנפש דסטרא אחרא הנקרא ערפה שהם ד' כחותיו התחתונים שהם כנגד דומם וצומח חי מדבר וזהו סוד ענין האו"ב כי אינו מעלה ע"י רוח הטומאה אלא את הנפשות ההם הנ"ל כנזכר בס' הזוהר פרשת בלק ואם כן הכהן שנפשו בקדושה יתירה אינו מקבל טומאה בנפש קרובו המת כמו שנבאר וז"ש לנפש לא יטמא כלומר כיון שאין הטומאה רק בחינת נפש התחתונה ההיא אין ראוי לו ליטמא בעדו:והרי נתרץ קשר וסמיכות ענין זה אל איסור האו"ב כי גורם לטמא נפשות ישראל ולהכניען תחת סטרא אחרא והוא דבר קרוב אל עבודה זרה:ונחזור אל ענין היות זה דווקא בכהנים והוא במה שנזכר בס' הריקנט"י ובס' הזוהר בתיקונין כי נשמה ורוח ונפש הה סוד כהן לוי' וישראל והם סוד ראש וגוף ורגל וכיון שהכהן הוח כנגד הנשמה הוא הראש אין לו להטמא על גרוע ממנו כי אין נמשך לו נזק וטומאה במותו אא"כ הוא מא' מז' קרובים אלו שהם תכלית הקירוב ומוכרח שיקבל טומאה ומונעת שפע ע"י מיתת הקרוב הוא אשר נשמותיהן יונקות מצינור אחד ומענף אחד הראשונה הוא דבר רחוק אלא שנתקרב וה"ה אחרים קרובים תמיד אלא כי עכ"ז אחר שהראשונה נתקרבה עמו היא יותר מוקרבת ומחוברת מכולם והיא הראשונה היא שארו זו אשתו ובתחילה היתה בת פלוני וכשנשאת. לו נתקרבה לו וז"ש הקרוב אליו ואז אשתו כגופו דמיא כמ"ש בגמרא וכמ"ש והיו לבשר אחד ולכן נטמא היא כשהיא נטמאת ע"י המיתה וכן אביו ואמו נודע כי עובר ירך אמו

וברא כרעא דאבוה מגוף אביו ואמו נעשה גופו ואין קירוב גדול מזה וכן בנו ובתו יצאו ממנו והוא תכלית הדיבוק כנ"ל גם אחיו ואחותו הנולדים מאביו ואמו הלא הם שוין אל גופו עצמו כי כולם גוף אחד של האב והאם שנתחלק לגופות בניהם האמנם אחותו דומה לאשתו כי בהיותן בבית אביהן נחשבות לגוף אביהה ובהתדבקם עם בעליהן נפרדים מאבותיהם ואמותיהן ונדבקות בגוף בעליהן כמ"ש על כן יעזוב איש את אביו ואמו ודבק באשתו וכו' וז"ש ולאחותו הבתולה אותה שקרובה אליו והיא אותה אשר לא היתה לאיש כי אם היתה' לאיש נתרחקה מבית אביה ונתקרבה לבעלה. והנה גם ענין שארו זו אשתו שעם היותה דיבוק גמור יותר מכל השאר עכ"ז הוא אחר שנתקרבה אצלו בנישואין וא"כ צריך שכיון שכל הדיבוק אינו מאליו אלא ע"י מעשה הנשואין א"כ אם הנשואין עצמן אינם כהלכתם אינו נקרא דיבוק וז"ש לא יטמא בעל באשתו הנק' עמיו כשאר הנשואין ההם אינם ראוים אלא הם להאלו שיש בהם איסור נשואין כמשז"ל ואע"פ שקדושין תופסין בה כיון שאינם באים לידי נשואי היתר לא קרינן בה כי אם לשארו הקרוב אליו:ואמנם כל שאר הקרובים אינם דבקים בגוף אחד כמו אלו הששה כנ"ל כי האדם עם אשתו ועם אביו ועם אמו ועם אחיו ועם אחותו ועם בנו גוף דבוק ומקושר להם כנ"ל:לא יקרחו קרחה בראשם וכו' ענין פאת זקנם וכו' לא שייך בענין המת וגם קושיית רז"ל כי כל הפסוק הזה נאמר לישראל. אבל הענין כמ"ש הכתוב כשמן הטוב על הראש וכו' כי הכהנים נמשחים בשמן המשחה הנקרא קודש כנ"ל פ' פקודי ותחילה ירד על הראש ומשם ירד אל הזקן ומשם ירד בשאר הגוף על פי מידותיו א"כ מראשו ועד רגליו קדוש לכן באו ג' אזהרות אלו לא יקרחו בראשם ופאת זקנם ובבשרם כיון שנתקדשו בשמן המשחה שנאמר בסוף המזמור חיים עד העולם כנודע כי קדש ושמן וחיים הם בחכמה בחשאי משא"כ היין שהוא בקלא מדת הדין שמשם המות והרע ולכן לא יקרחו על המת ומה שהוצרך להשמיעו גם בכהנים כי הייתי אומר בשלמא ישראל יוצאין ידי חובתם בהטמאם למתים לקוברם ולכל צרכיהם ואין צורך גם לקרוח ולשרוט אבל הכהנים שנאסרו לטמא למת צריכין להראות קצת דאגה לקרוח ולשרוע לז"א לא יקרחו וכו'. עוד רמז במה ששינה באומרו בראשם ובישראל נאמר בין עיניכם כמו שהקשו רז"ל וזה לרמוז אל הנ"ל כי הכהן ולוי וישראל ראש וגוף ורגלים וכיון שהם מבחי' הראש שהם ג' ראשונות אשר שם אין כנגדם קליפות כנודע לכן לא יקרחו וכו' וז"ש בראשם:קדושים וכו' א"ת כי גם בישראל נאמר קדושים תהיו וכו' א"כ מה הוספה בכהנים לז"א ולא יחללו וכו' ירצה כי ישראל הוזהרו להיות קדושים בקום עשה ואם לא ירצו ביטלו מצות עשה זו אבל לא מפני זה נאמר בהם שהם מחללים אלא לא קדושים ולא

חללים אבל הכהנים הוזהרו בקדושים תהיו ואם לא ירצו הרי הם מחללים שם אלהיהם וז"ש ולא וכו':אשה זונה וכו' אחר שנאמר לא יטמא בעל לאשתו להחלו ר"ל כשהנשואין אינם בהיתר הוצרך עתה להודיע איזו אשה מותרת לכהן הדיוט לשיוכרח להטמא לה ואח"כ יחזור לפ' דיני כהן גדול בענין הטומאה ובענין האשה המותרת לו כי זה תלוי בזה. ולפי שהגרושה אינה בהשואה אחת עם הזונה והחללה לפי שהן טמאות ופסולות בעצמן כי רצו ליזנות או לינשא לאסור להם משא"כ הגרושה כי בהיתר היתה נשואה עם בעלה הראשון לכן הפרישה בשני לאוין לא יקחו לא יקחו וגם לכן בכל אחד מהם נאמר אשה בפני עצמה. ואמנם על כל זה נאסרה הגרושה כי בצד מה דומה אל הזונה כי הזונה נתנה עיניה באיש אחר גם זו היתה נשואה לאיש שנתנו לה מן השמים אשר טליו נאמר יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו ולא יכלה לסובלו ולהכנע תחת ידו כפי הראוי ונתנה עיניה באחר ונתגרשה ממנו וז"ש מאישה אע"פ שהיא מיותר וז"ש בפ' תצא לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה הרי כי כשתנשא לשני אע"פ שהוא בהיתר נקר' טומאה א"כ איך ישאנה הכהן הנק' קדוש. והנה בהיות הציוי אל הכהן עצמו נתן טעם כי קדוש הוא לאלהיו של הכהן כי עמו מדבר ואח"כ ציוה אל כלליות ישראל וקדשתו וכו' ירצה אם הכהן ירצה לקחת אשה זונה וחללה ויש כח בידך למונעו וקדשתו בעל כרחו והטעם כי את לחם אלהיך שלך הוא מקריב את קרבניך לאלהיך והוא שלוחך ואם הוא מחלל שמו ית' הפגם הוא לך עצמך ולז"א עתה לחם אלהיך ולא אמר אלהיו וא"כ קדוש יהיה לך ר"ל לתועלתך כי הרי קדוש אני ה' מקדשכם לכם עצמיכם כמ"ש קדושים תהיו וכו' א"כ גם אתה מצוה וקדשתו בעל כרחו:לעיל בענין טעם האבילות ז' ימים כי הש"י רוכב ערבות למעלה מז' רקיעים נפח הנשמה באפו והורידה לטמטה מן ז' הרקיעים בעל כרחה כמ"ש ועל כרחך אתה נוצר ואח"כ נתן לו הבחיר' ובחרת בחיים ובבחירה עצמ' חטא והורידה בז' מדורות גיהנם שבז' ארצות תחתונית ונידון שם ולפי שאין נודע מי צדיק ומי רשע מתאבלין ז' ימים כנגד החמור שבכולן יום למדור:אמור אל הכהנים רז"ל פירשו אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים וקשה שהרי ואמרת אליהם חוזר אל בני אהרן הנז' עצמן וכולם הם גדולים. גם דרשו בעמיו פרט למת מצוה וקשה דא"כ הל"ל לנפש בעמיו לא יטמא אבל עתה משמע לא יטמא בעמיו של המטמא ועוד דאטו לא ידעינן עד השתא דהכהנים הם בני אהרן. ועוד שאם הכהנים מרוב קדושתן הוזהרו מן הטומאה מה נשתנו אלו הששה מזולתם כמ"ש כי אם לשאירו וכו' ומה צריך לכתוב הקרוב אליו. ומה ענין לא יקרחו וכו' כי אינן עניני טומאה. ומה נשתנה הכהן הגדול משאר הכהנים אם הטעם משום

קדושים יהיו לאלהיהם וכולן הושוו לזה ואף אם קדושתם גרועה מעט, וגדולה על כילם מה ענין הטומאה הזאת במיתי ישראל הקדושים ולא עוד אלא שטומאת הבהמה היא טומאת ערב וטומאת המת טומאת שבעה. וזו קושיא היא אם היא טומאה מיוחסת אל הגוף אבל כפי הכתוב לנפש ולא כתיב למת ע"ד ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת קשה במאד מאד כי הנפש האדם דכתיב בה ויפח באפיו נשמת וכו' תטמא טומאת ז' וטומאת הבהמה טומאת ערב:והענין הוא כי הטומאה היא זוהמת הנחש שהטיל בחוה והיא היא הטומאה והמיתה כמ"ש ואת המות ואת הרע וכל הנשמות כלולות באדם וחוה ונטמאו אבל אין מדרגת קבלת כי הכהנים לא קבלו טומאת הזוהמא יתירה כישראלים כי הם מדת החסד הנקראים מים שהטובל בהם נטהר וז"ש אמור אל הכהנים כי הלא הם בני אהרן הקדוש אשר בחר בו ה' וזה אמירה א' וכיון שכך הוא ואמרת אליהם אמירה שנית שא"כ ראוי להם שלנפש לא יטמא בשביל עמיו של המטמא עצמו שהן כהנים בני אהרן הקדושים. ואמנם הגוף אינו מקבל טומאה כי אם מפני הנפש המחטיאה בדרך רע ומשכה עליה הזוהמא הנקראת מיתה כמ"ש ואת המות ואת הרע ואין זו הנפש השכלית אלא הנפש הבהמית וז"ש לנפש נקוד הלמ"ד בשוא"א ולא בקמ"ץ דהוה משמע הנפש השכלית הידועית. וז"ש הנפש החוטאת היא תמות וכתיב היא למעוטי השכלית. והנה הכהנים מכפרים חטאות האדם ע"י הקרבן ומושך טליו חיים וא"כ לנפש לא יטמא כי אם לשארו זו אשתו אע"פ שאינה כהנת כמוהו מעמיו נתקרבה אליו בחד רוחא דשרי בגוה והיתה כמוהו ממש ובשרות הטומאה עליו מוכרח שיקבל טומאה כי מן מקור אחד שואבים וע"ד זה ברא כרעא דאבוה ודאימי' כי כמו שאביו ואמו מזריעין אודם ולובן מגופם כן נותנים בו ניצוץ מנפשם וכן כבד את אביך לרבות אחיך הגדול ונפשות האחים זה בזה ונפשות האבות והאמהות עם בניהם ובנותיהן מעורבות ומקבלין טומאה זה מזה. ואמנם הכהן לסיבת היות מחצב נשמתו גדול משאר אחיו הכהנים וזה לסיבת אשר יוצק על ראשו שמן המשחה כיתרון השמן על המים שהם שאר כהנים כי עולה על כל המשקין ואינו מתערב בהם כלל אינו מתערב בטומא' שאר אחיו הכהנים זולת למת מצוה שאין לו קוברין ומקבל טומאות הכולל מסיבת כל ישראל ערבים זה לזה כי כולם כלולות באדם הראשון האמנם אפילו שאר הכהנים כיון שבאים בטענת קדושת היותם בני אהרן שנמשח בשמן המשחה וזקנו כמ"ש כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן וכו' לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם וכו' לרמוז לזה נכפלה מצוה זו בהם אע"פ שכל ישראל נתחייבו בה לרמוז קדושתן בסיבת שמן המשחה של אהרן אביהם עוד יש קושיות חזקות בזה מענין נדב ואביהוא בפ' שמיני נתבטלה מצוה זו וע"ש כי

שם נתבאר ענין נחמד נקשר עם זה:אמור וכו' רז"ל דרשו סמיכת הפרשיות על מיתת שאול וצריך לדעת כי בשלמא חטא אוב וידעוני נזכר בפסוק אבל רציחת הכהנים אינו מפורש בפסוק רק שלא יטמאו למת. ב' כי ענין אוב הי' אחר חטא נוב ואיך הקדימו הכתוב פה. ג' כי רז"ל פירשו שמשה שאל למה נהרג שאול והשי"ת השיבו אמור אל הכהנים והם ישיבוך והרי מענין אוב התחילה התשובה זו:והענין כי רז"ל הוקשה להם ענין סמיכת הפרשיות. ב' כפל אמור ואמרת. ג' אומרו כי יהי' בכם אוב .והל"ל כי יקסמו באוב לכן פירשו דאגב אורחי' דקרא אתא לאשמועינן ענין מיתת שאול כי יש להקשות בה למה נהרג שאול אם בעון אוב הרי אינו אלא שואל והיא באזהרת לאו בלבד. ב' ואם בענין עון הכהנים לא הרגם בידו אלא ע"י שליח וקיי"ל אין שליח לדבר עבירה והמשלח פטור ממיתה ועוד דדינו בסקילה ולא בחרב. ועוד למה הוצרכו ב' עונות אוב והכהנים ויספיק בא' מהם כיון שכל א' מהן חיוב מיתה. ולכן הודיענו דעיקר עונשו היא החטא האחרון של אוב וידעוני שהיא בעצמו הסיר האובות מן ישראל והוא בעצמו ציוה לאשה שתדרוש באוב והי' מלך וגרם קיומו בישראל וז"ש כי יהי' בכם אוב כי הוא קיים להיות נמצא האוב בבני ישראל וראוי לעונשו יותר מאלו הוא עצמו עשאו אמנם יען הי' אז בצער גדול הי' דומה קצת לאנוס וע"ז שאל משה למה נענש על האוב אז אמר לו השי"ת אמור אל הכהנים שקדם לזה שציוה להורגם ולא הי' אז אונס ואע"פ שהי' על ידי שליח כנ"ל נצטרפו שניהם יחד והספיקו לשיענש עתה באחרונה ובזה יתורץ למה נהרג בחרב כי מאז הרג הכהנים רוצח היא ומיתתו בסייף ובזה יתיישב אומרו אמור אל הכהנים של נוב ובזה יתורץ קושייתך ואח"כ חזר לענין ואמרת אליהם דין זה לנפש לא יטמא וכו':חסלת פרשת אמור:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת בהר

בהר סיני וכו'. אם קרוב לכניסתן לארץ בערבות מואב וכיוצא היתה ניתנת מצוה זו הי' קשה בעיניהם למונעם מלזרוע שדהו וכרמו ונחלתו אחת לכל שבע שנים תמיד כל ימי עולם. לכן דיבר לו מצוה זו בעמדם בהר סיני תיכף ליציאתם מבית עבדים ובתחלת היותם נלקחים לו לעם סגולה אשר עדיין לא נתחזק להם היותם יורשים את הארץ ואז כל התנאים שיתנה עמהם יהי' בפיהם לנופת צופים וז"ש וידבר ה' אל משה מצוה זו בהר סיני תיכף אז כדי שיהי' לו פתחון לומר לו דבר אל בני ישראל וכו'. ושבתה וכו':או ירצה במה שנבאר כי כל המצות התלוים בארץ אינם מורים כ"כ חיבתו בארץ וקדושתה העליונה כמו מצות שמטה ויובל אשר חס הקב"ה עליה עם היותה דומם בלתי מרגיש

שתשבות כדרך בני אדם ששובתין ממלאכות בשבתות ויו"ט ובפרט שהקב"ה כינה את שמו בזה כמ"ש ג' פעמים שבת לה' והקב"ה צופה עתידות תיכף בהר סיני טרם ענין המרגלים הקדים לאמר למשה מצוה זו כי עדיין יחשוב לכנס בה אבל אלו אמרה אחר המרגלים שנגזר גזירה עליהם שלא יכנסו לארץ אלא בניהם ויהושע בראשם לא יהי' נחמה למשה ע"ה בזה כי לא זכה ליכנס לארץ הקדושה כזו:או ירצה רצה להודיעה סוד המצוה וטעמה היטב ענין וספרת לך שבע שבתות ז' שמיטות ואחריהן שנת היובל שנת החמשים והודיעו כי ענין זה כענין הר סיני אשר לא ניתנה התורה בו ולא נלקחו לנחלתו יתברך עד סוף חמשים יום כי ספרו שבע שבתות ימים ואח"כ קבלו התורה וזה להורות ענין מציאות האלהות אשר' ברא העולם בששת ימים וישבות ביום השביעי ואח"כ גם בנתינת התורה נתאחרו ז' שבתות ימים להורות על הנזכר ועתה בבואם אל הארץ יראו הוראה זו של שני הדברים אם ענין האלהות בבריאות העולם ואם נתינת התורה וז"ש בהר סיני וכו':דבר אל בני ישראל נקשר עם הדרך הראשון כי כדי שיקבלו עליהם המצוה הזו דיהי' קשה בעיניהם כנ"ל לכן בתחילה דבר אליהם קשות להגזים עליהם הדבר וזהו שתאמר להם כי הנה בתחלה היו עבדים לפרעה ובלי שום זכות גאלם הקב"ה כמשז"ל על לבא לקחת לו גוי מקרב גוי ואלו הוציאם היו לנו להורות לו כל ימינו ולא די זה כי אם גם להביאנו לתת לנו את הארץ ע"ד הנאמר בהגדה אלו הוציאנו ממצרים ולא הכניסנו לארץ ישראל דיינו על אחת כמה וכממה טובה כפולה וכו' ובפרט כי ארץ הזו כבר נכבשה בידי הכנענים וזכו בה ומאיזה כח יוציאה מידם ויתנה להם כמשז"ל על כח מעשיו הגיד לעמו' וכו' וא"כ כאשר הקב"ה ישאל מהם שנה אחת לז' שנים שתשבות הארץ אין להרהר כלל וז"ש דבר וכו' ואח"כ שכבר קבלו עליהם זו המצוה אז ואמרת אליהם אמירה רכה כאב את בן ירצה לפייסם ולהודיעם כי אדרבה מרוב אהבתו אותם נתן להם זו המצוה כי בזה יוכר מעלתם אשר הכניסם לארץ קדושה כזו אשר השי"ת דורש אותה לתת לה מנוחה ושביתה וכיוצא בדברים אלו:או ירצה כי כל מצוה אשר פשוטה ונגלה ויש לה טעם מבואר ומיושב לא נאמר בה דיבור כפול אבל מצוה זו אשר אין לה טעם כלל כנ"ל לתת שביתה ומנוחה לארץ דומם לכן נאמר בה ציבור כפול דבר אל בני ישראל בתחלה ענין המצוה בעצמה ואח"כ ואמרת אליהם סוד המצוה והרמז שלה עד שיכירו גודלה ועניגה ולכן בענין המצוה בעצמה הזכיר דיבור בגילוי לאכרזא מילין בפרהסיא כנזכר בספר הזוהר אך בסוד ורמזי המצות הנאמרים בחשאי מן פה לאוזן נאמר אמירה כמו ואמרת בלבבך:או ירצה דבר תחלה לשון קושי והיא מ"ש כי אינה שלכם ואו אל הארץ אשר אני נותן כי הארץ בעיניכם אם אשאל מכם ושבתה

הארץ שבת לה' אשר הוא נתנה לכם ואח"כ ואמרת אליהם דרך פיוס והוא מ"ש שש שנים תזרע ארצך וכו' ולא נאמר הארץ והכרם אלא ארצך וכרמך כי כבר השי"ת נתנה לכם ושלכם היא חשובה ועל שמכם נקראת כי בתחילה היתה שלו כמ"ש ז"ל על לה' הארץ ומלואה ואח"כ והארץ נתן לבני אדם וז"ש ארצך כרמך וכו' ובזה יתורץ דהל"ל דבר וכו' שש שנים תזרע וכו' כי בתחילה באות ששת שנים של הזריעה ואח"כ בשביעית תשבות ולמה הקדים ושבתה הארץ וכו' קודם שש שנים וכו'. האמנם הזכיר ושבתה הארץ כנגד דבר ואח"כ שש שנים וכו' כנגד ואמרת וכו':ובזה יובן ויתבאר ושבתה הארץ שבת לה' מה צורך באומרו שבת לה' האמנם תירץ קצת התמיהה שזכרנו כי הארץ דומם היא ולא שייך לאמר בה ושבתה הארץ ולז"א שבת לה' ירצה אע"פ שאין נופל בארץ הדוממת לשון שביתה אין זה רק דמיון ורמז לזכירה אל אשר הקב"ה שבת שאינו רק זכרון ודוגמא להורות איך הש"י שבת ביום השביעי וז"ש שבת לה'. או ירצה ושבתה וכו' הרגיש כי אין זו שביתה אמיתית כי לא נאסר שנה השביעית אלא מלזוע ולזמור אך האלנות הנטועים ומוציאים פרי מאליהם בשביעית וכן בענין הזרעים אם צמחו בה ספיחים מאליהם אסור לקוצרן במגל וכדומה אבל לוקט הוא דרך הפקר יד הכל שוה בהם לך ולעבדך וכו' ולבהמתך ולחיה וכו' והנה האלנות והספיחין ההם הרי הקרקע אינה שובתת מהם וטורחת בגבולם א"כ השביתה העיקרית הי' מן הראוי או שיעקרו כל האלנות והזרעים בשביעית מן הקרקע או על הפחות שהיו כל הפירות ההם והספיחין אסורין בהנאה לז"א ושבתה הארץ שביתה שהיא כעין השבת של הש"י, והענין כי השביעית רמז אל יום השבת כי בו שבת אלקים והרי השבת עצמו מצינו שלא נאסר אלא לחדש בו מלאכה לזרוע ולנטוע אבל מה שכבר נטע וזרע בה הש"י בששת ימי בראשית באומרו תדשא הארץ דשא ועץ עושה פרי וכו' והנה ביום השבת נשארה הקרקע נטועה וזרועה ואי אפשר שלא גדלו הזרעים והאלנות כל שהוא ביום השבת והגידול הוא הכל בכחו ית' גם האדם והבריות כולן שכבר נבראו בששת ימי בראשית גם ביום השבת נשארו חיים והוא יתברך מחיי' את כולם א"כ איך אומר וישבות ביום השביעי אלא וודאי שהכונה הוא שלא עשה מלאכה ביום השבת מחדש לזרוע ולנטוע ולצור יצורים כמו בששת הימים. אבל את אשר כבר משה בששת ימים נשארו קיימים והוא מחיי' אות' אף ביום השבת כמו כן ושבתה הארץ מזריעה ונטיעה שהם, אבל מה שכבר זרוע ונטוע לא נעקור אותה גם לא נמנע מלאסוף פירותיהם וז"ש שש שנים תזרע וכו', ירצה הנה איסור השביעית הוא היפך היתר השש שנים כי שש שנים תזרע ארצך ותזמור כרמך וגם תאסוף אתה לבדך התבואה של הזריעה והנטיעה ואמנם בשנה השביעית

שנת שבתון אשר יהיה לארץ הוא היפך ההיתר הנ"ל כי שדך לא תזרע וכרמך לא תבצור ולא תזרע והתבואה הכוללת את הזרעים ואת האילנות אעפ"י שהם צומחות מאליהן ונקרא ספיח וענבי נזירך כלומר שנזרת והפרשת עצמך מהם ולא עשית בהם מלאכה עכ"ז אסורין הם באסיפה אם תאספם בערך שהם שלך וז"ש קצירך זירך עשית מלאכה בידים אלא שצמחו מאליהן אף עפ"י שבשנה ההיא נקרא שבת הארץ יש קצת היתר וז"ש והיתה שבת הארץ לכה לאכלה ולא אמר והיתה שבת הארץ לאכלה לך ולעבדך וכו' אלא אמר לכם לאכלה כלומר אין בזה היתר אכילה אא"כ היא אכילה כוללת לכם יחד בהשואה אחת לך ולעבדך וכו' ולבהמתך וכו' כדרך ההפקר שיד הכל שוה בו ובערך זה נקרא שבת הארץ האמנם שאף הספיחין יהי' אסורין לגמרי אפי' דרך הפקר זה אינו כיון שלא נעשה בהם מלאכה, וענין לא תזמור ולא אמר לא תטע כענין אומרו לא תזרע רצה להודיענו כי גם הזמירה נטיעה היא כי ע"י כך גדילים הפירות כי הזמירה מתחזקת כשאינם ארוכה ומתפשטת כנודע:או ירצה ושבתה הארץ וכו' הרגיש הקושיא הנ"ל כי הארץ דוממת ומה שביתה היא צריכה ומה טעם בשביתה זו לז"א שבת לה' ירצה לצורך השי"ת והענין במה שנתבאר טעם השביעית מה ענינה והוא מה שפירשו בפ' וילך בענין מצות זה רק לכרמו וזה לשדהו בחריש ובקציר בנטיעה ובאסיפה תורה מה תהא עליה והאכילה מוכרחת לכן נתן להם יום אחד בשבוע הוא יום השבת שישבתו בו מכל מלאכה ולא יהי' להם עסק אחר כי אם התורה אח"כ נתן להם חודש הז' לז' חדשים הוא חודש תשרי כולו להשי"ת בקדושה ובמצות ובתשובה כמשז"ל ובחודש השביעי שהוא שבע מן המצות ומהיכן הוכרחו להוציא הדבר מידי פשוטו אלא נתכוונו למה שאמרנו כי כוונת חודש הז' הזה הוא להשביעם אז במצות:עוד נתן להם שנה אחת בכל ז' שנים שבת לה' לעסוק בו בתורה ולכן הי' הדברים במדרגה כי יום השבת הוא יום א' קצר יש בישראל כח לשבות מכל מלאכה ביום וחודש הז' שהוא יותר ארוך רוב החודש נאסר במלאכה ולא כולו והשנה הז' א"א לשבות בו מכל המלאכות כענין שבת לכן לא נאסר רק במלאכ' עבודת הארץ כדי שיעסקו בתורה וז"ש ושבתה הארץ לא לסיבת עצמה אלא שבת לה' וכיון שעיקר שביתת הארץ אינה אלא לה' שיעסקו ישראל בתורה א"כ ראוי לך כי שש שנים תזרע ותזמור ותאהוף ולא תתעצל כי כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה ובזה יתורץ מה צורך להשמיענו שש שנים תזרע והי' די שישמיענו ושבתה הארץ בשנה השביעית שדך לא תזרע וכו'. האמנם עצה טובה קמ"ל דכיון דאני מצוך לשבות בשביעית לשתעסוק בתורה מוכרח אתה כי שש שנים תזרע וכו' כדי שלא תתבטל אח"כ בשנה הז' לנטוע ולזרוע ולא תוכל לעסוק בתורה ולכן בשנה הז' שבת שבתון

יהיה לארץ כדי שיהיו שבת לה' ולכן שדך לא תזרע שלא תתבטל מעסק התורה:ואמנם את ספיח קצירך וכו' גם הוא לא תקצר בריבוי כנ"ל יען יש בו טורח מלאכה וביטול בעת הקצירה והבצירה והאסיפה ותתבטל גם בזה מעסק התורה האמנם והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא נאסר לגמרי להיותו שבת לה' כנ"ל אלא לענין זה יהי' נקרא שבת הארץ בלבד ולא שבת לה' והוא שתלקוט מעט מעט הראוי לאכילה לפי שעה כדרך לבהמתך ולחיי' אשר בארצך אשר אינם קוצרים ובוצרים ביחד לצורך השנה כי זה ביטול מעסק התורה אמנם תהי' כל תבואתה כולה ר"ל כמו היא הרבה לא תבצרנה ביחד אלא תניחוה לאכול כדי שיעור אכילה ואכילה בלבד וז"ש לאכול. גם ירמוז כי לא די שאין איסור בדבר זה אלא אדרבה הוא מצוה לפי שבאופן זה אדרבה מתקיים שבת לה' היטב כי בהיות לכם מה לאכול תוכלו לעסוק בתורה וז"ש והיתה שבת הארץ לאכלה כלומר על ידי שתאכלוהו ותקיים היטב היות שבת שתוכלו לעסוק בתורה כי אה לא יהי' לכם מה לאכול לא תעסקו בתורה וכיון שכן עיקר הכוונה להתירו אינו אלא לכם שתעסקו בתורה וז"ש לכם לאכלה אלא שכיון שבהכרח הוא שיש לך עבד ואמר ושכיר המסייעך בשש שנים בזריעות השדה ויש לך בהמות לחרישה ולעבודה לכן נתת היתר גם להם לאכול:או ירצה והיתה שבת הארץ וכו' לשון שכר כלומר וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית אנו ועבדנו ובהמתנו לז"א אם תקיימו מצות השביעית ע"ד הנ"ל מבטיח אני אתכם כי הספיחי' הגדילים מאליהם שלא ע"י מלאכה אלא דרך שביתה כי ע"כ נקראים שבת הארץ יהי' הסתפקות בה שיספיק לאוכלה לכולכם לך ולעבדך וכו' ואף גם לבהמתך שאתה צריך להם לשחיטה ולחרישה ולמשא ולא עוד אלא אפילו אל החיות שאינם ברשותך אלא שיש לך קצת הנאה מהם לפרקים כאשר תצוד ציד חיה אשר תאכל הנה בהיותה בארצך יספיק זכותך שבספיחים ההם יהיה לאכול לכל הצורך להם:ובזה יתורץ ג"כ אומרו כי תבואו אל הארץ אחר מה שאמר למעלה בהר סיני לאמר כלומר הנה בהר סיני נתתי לכם כל התורה ואמנם כי תבואו אל הארץ מוכרחים אתם להתבטל מעסק התורה בעובדיכם את הארץ ע"כ אנכי מצווך לאמר ושבתה הארץ שבת לה' לשתעסקו בתורה שנתנה לכם מהר סיני. ובאומרו שש שנים תזרע כבר הקשינו כי הוא מיותר ותירצו ב' דרכים או שהכוונה להשוות דין איסור השביעית אל היתר השש שנים או שעצה טובה קמ"ל הנזכר גם אפשר ירמוז אל מה שנודע כי לא די שאסור לחרוש ולזרוע וכו' בשביעית אלא אף גם בערב שביעית אסור לחרוש או לנטוע לצורך השביעית כנודע שיעור הזמנים שקצבו חכמים במשנה:ובזה יתורץ ג"כ קושייא אחרת דהל"ל שש שנים תזרע שדך ותזמור כרמיך כי שש שנים לבד הם ולא שש ושש האמנם

ירמוז אל הנ"ל באופן זה כי כמו שזריעת השדות אינ' חשש שנים שלימות כי הלא היורה והרביעה אינה מתחלת מתחילת תשרי אלא או בחשוון או בכסליו ואח"כ בפסח זמן קציר שעורים לעומר ובשביעית קציר חטים לשתי הלחם ונמשך חודש או שני חדשים ואח"כ באב ובאלול עבר זמן הקצירה בארץ ישראל המבכרת פירותיה א"כ אין כל שנה מהם בבחינת הזריעה שנה תמימה מיום ליום וז"ש שש שנים תזרע שדך ועד"ז יהי' שש שנים של נטיעה באילנות אף על פי שאפשר להיותה שנה תמימה יהיו השנים של הנטיעה כמו השנים של הזריעה שבסוף השנה בטלים ממלאכת הקצירה וא"כ ערב שביעית שהוא שנה ששית לא תוכל לחרוש או ליטע אילנות בסופה כנ"ל:גם ירמוז אל מ"ש ר' ישמעאל על ואספת דגנך וכו' דברים ככתבן שצוונו השי"ת שינהוג בהם דרך ארץ כמ"ש כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וז"ש בהר סיני לאמר וכו' כי אעפ"י שבהר סיני נתתי לכם התורה ואמרתי לכם והייתם לי סגולה וכו' איני מכביד ומטריח עליכם שלא תעסקו כלל במלאכת דרך ארץ כדעת רשב"י החולק על ר' ישמעאל אמנם כי תבואו אל הארץ וכו' שש שנים תזרע וכו' אתה בעצמך ואספת וכו':ועוד טעם אחר לפי שגם בזריעות הארץ ובאסיפה יש הכרח לכמה מצות הלא הם לא תחרוש בשור וחמור לא תזרע כלאיה כי תקצור קצירך וכו' פאה ולקט ושכחה ומעשרות וכל אלו מצוה בך יותר מבשלוחך וא"כ טוב הוא. שאתה בעצמך תזרע וכו' לקיים המצות הנ"ל על ידך ממש וזה ירמוז באומרו שדך כרמך ולא אמר השדה או הכרם לרמוז אל משה"כ ובוצע ברך ניאץ ה' כי המקיים מצותיו כראוי בענין הזריעה וכו' אז נאמר בו והארץ נתן לבני אדם ואינה גדל בידם ונקראת שדך כרמך ואם אינך מקיימין אז נאמר לה' הארץ ומלואה והנהנה ממנה מעל ועליו נאמר גוזל אביו ואמו:או ירצה ע"ד רמז כי תבואו אתם הנשמות הנקראים בני ישראל סבא הוא השי"ת. כנודע בסוד ויקרא לו אל אלהי ישראל כי כיון שהשי"ת הוא אלהי ישראל והנה גם הוא יתברך נקרא ישראל לכן ג"כ קרא לישראל התחתון אל כשמו והרי כי הקב"ה ויעקב נקראים אל וישראל. וכאשר תבואו מעולם הנשמות אל העוה"ז השפל בעת יצירת הולד הוא הגוף הנוצר במעי אמו מיסוד עפר הנקרא ארץ וירידה זו אני הוא העושה כך כמ"ש ועל כרחך עתה נוצר וכו' וז"ש אשר אני נותן לכם גם שלא נאמר שהנשמה נוצרהה ע"י הקב"ה והגוף ע"י אביו ואמו הגופנים כי אינו כך אלא גם הגוף הנוצר בארץ אני הוא. הנותנו לכם כי הכל הוא מעשי ידיו ומתחילה נתן הקב"ה כח באיש ואשתו להוליד הגיף ההוא כנודע וא"כ מאחר שגם הגוף שלי הוא וכמו' שאנו עתידין לבאר בעזה"י על פסוק כי לי הארץ א"כ מוכרח אני כמו שאני חס על הנשמה אחר הפטירה לתת לה שכר טוב ומנוחה בעוה"ב גם אחוס

טל הגוף כי הכלי שלי הוא ולכן מחלה אני פניכם שתחוסו גם על גופותיכם שאחר הפטירה יהיה לו מנוחה בקבר כמ"ש ונחך ה' תמיד והשביע וכו' וגם עצמותך שהם הגוף יחלוץ וכו' כנודע בספר הזוהר ענין המנוחה העצומה שיש אל גוף הצדיק בקבר ע"י הנפש השורה על הקבר וז"ש ושבתה הארץ ולא שביתה גופניות שתשבות ממלאכה כי גם גופות הרשעים שובתים ממלאכה בקבר אמנה תשבות שבת לה' כי שם נמשך לו מנוחה מן הש"י כמ"ש ונחך ה' וכו' משא"כ גוף הרשע שדין שמים העליון נשפט בו בקבר בסוד חיבוט הקבר ובסוד ויצו וראו בפגרי אנשים וכו':והודיע ע"י מה תשבות הארץ שהוא הגוף ואמר שש שנים וכו' הנה ימי שנותינו שבעים שנה וכל עשרה מהם נקרא בחינה אחת ולכן השבעים נקראים שבע שנה בסוד אי"ק בכ"ר ואמנם הששים שנים ראשונים עדיין יש בך כח כיון שלא הגיע לעשרת שנים אחרונים שנאמר בהם בן שבעים לשיבה החלושה מן הזקנה ולכן ששים שנים הראשונים תזרע שדך הוא חלקך שבארץ החיים אשר עליו נאמר עובד אדמתו ישבע לחם ובסוד לעבדה ולשמרה במצות עשה ולא תעשה וכנגד מצות עשה לעבדה אמר תזרע שדך מקומך המיוחד לך בג"ע הנקרא ארצות החיים וכנגד מצות לא תעשה שהם לשמרה חמר שש שנים תזמור כרמך ולז"א תזמור שהם כריתות הענפים הרעים המסתעפים בזמורות הכרם המזיקין מלתת כחו בו והוא כנגד סור מרע כריתות העבירות ולזה לא אמר תטע כרמך אלא תזמור. והנה השככר המזומן לך ע"י הזריעה והזמורה האלו נקראים תבואה ולכן ואספת את תבואתה תכניסה באוצר העליון ותאספה משם כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא אלא כל כוונתך לא תהי' לקבל פרס עושר בעה"ז אלא בעולם הבא וכמ"ש מונבז המלך אני גנזתי באוצר שאין היד שולט בו:או ירצה הזהיר אל מ"ש ר' מיאשה בר ברי' דר' יהושע בן לוי כד אתנגיד שמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו וכמו שמצינו כמה חכמים במס' חגיגה שהי' מחלים פני מלאך המות הניחני עד שאחזור תלמוד שלשים יום. והנה פרי כל מה שהאדם אוסיף בעוה"ז הוא תלמוד תורתו הנקראת תבואה אשר היא גנוזה בעה"ב כי ממנו יאכל שם כנ"ל על עובד אדמתו ישבע לחם בעה"ב וז"ש ואספת את תבואתה ר"ל מה שעסק גופך הארץ הנזכר בתורה אסוף תלמודך בידך כנ"ל, ובשנה השביעית בסוף שבעים שנה אז שבת שבתון יהי' לארץ אחר הפטירה כנ"ל וזה סוד טעם משז"ל שביעית אינה משמטת אלא בסופה כי השמטת הנפש מן הגוף בסיום השבעים שנה היא ולא אחר הששים שנה וביאר כי הנה העה"ב דומה אל יום השבת אשר אסור בכל עשיות מיני מלאכות ומי שטרח בע"ש יאכל בשבת כי שם נקרא שבת לה' שדך לא תזרע וכו' כמ"ש כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך כו' ירצה כי כדמיון היד

אל הגוף כלי שאינו יכול לעשות מאומה כי אם ע"י הידים כן דמיון הגוף אצל הנשמה שאין הנשמה יכולה לקיים מצות אלא ע"י הגוף ולכן קראו בלשון ידך האמנם הגוף אין בו כח להתנענע אלא על ידי הנשמה המניעו ונמצא כי הנשמה כח הגוף וז"ש כל אשר תמצא ידך שהוא גופך לעשות בעה"ז מצות מעשיות כי כל המעשה תלוי בגוף החומרי אלא שאי אפשר לו לעשותו אלא ע"י כחך שהוא הנשמה עשה בעה"ז כי שם בעה"ב אחר הפטירה אין מעשה וחשבון וחכמה כלל אל הגוף היורד לקבר הנקרא שאול וז"ש בשאול אשר אתה הולך שמה משא"כ הנשמה שאינה הולכת לקבר הנקרא שאול אלא בעה"ב כי יש לה חכמה ודעת ועסק חורה לאין קץ מן העה"ז וגם מעשה יש לה שם כמבואר אצלינו בענין ר' חייא בפ' הפועלים שהאבות מתפללים בכל יום וכיוצא בזה וגם חשבון יש לה שם כמבואר אצלינו כי בכל זמן עלייתה ממדריגה למדריגה יותר עליונה חוזרת לתת חשבון על דברים יותר דחים כפי בחי' מעלת אותה המדריגה וזהו סוד שמואל שאף שעבר זמן שמת נתיירא מן החשבון והדין כמשז"ל על אלהים ראיתי עולים מן הארץ זה משה ואהרן וכו' וז"ש שדך לא תזרע וכו'. את ספיח וכו' נודע מה שאמרו ז"ל על אורך ימים בימינה כי העוסק מאהבה הנקרא ימין שכרו הוא אורך ימים בעה"ב עולה שכולו ארוך והעוסק לתשלום שכר בעה"ז הנקרא שמאלה שכרו הוא עושר וכבוד בעה"ז ואמנם התבואה הנזרעת בכוונה ע"י אדם הם הנרמזים למעלה על ואספת את תבואתה בעה"ב כנ"ל ואמנם המצות הנעשים שלא בכוונת אהבה נמשלים אל הספיחים שצומחים מאליהם בלתי כוונה ואת ענבי נזירך שהפריש והזיר דעתו מהן ויעשו מאליהן כי כל אלו הם שכרם בעה"ז ופה נקצרים ונבצרים ולא בעה"ב הנקרא שנת השביעית כנ"ל וז"ש את ספיח קצירך לא תקצור ואת וכו' והטעם הוא כי שנת שבתון הוא שיהי' לארץ אבל ספיח קצירך הוא בעה"ז ואמנם התבואה העקרית שאספת בשש השנים לצורך שנת השביעית הנקראת שבת הארץ הלא והיתה שבת הארץ הנ"ל לכם לאכלה אז בעה"ב ולא בעה"ז:וביאר גודל שכר העוסק בתורה לשמה כי לא די שיבא לו שכר בעה"ב אלא גם כל הנלוים אליו בעה"ז יזונו שם בזכותו וז"ש לך ולעבדך מי ששרת אותך בעה"ז כעבד אע"פ שהוא לא עסק בתורה כי גדולה שמושה יותר מלימודה זזה בין אם הי' זה זכר הנקרא עבד או נקבה הנקראת אמתך יש להם שכר טוב בעמלם גם למי שנשכר לך בשכר ועסק בתורה בשביל ממון וז"ש ולשכירך גה לתושבך שלא עסק בתורה כלל אפילו בשכירות ממון העה"ז אלא שישב עמך בלבד בסוד והוי מתאבק בעפר רגליהם לפי שהי' גרים ודרים עמך יספיק זכותך להם, ולא די כל אלו שדומין לאנשים כי עסקו בתורה או שישבו אצלך בבית המדרש אע"פ שלא עסקו ממש בתורה.

וכמשז"ל הנכנס לבית הכנסת ואינו יודע לקרות ישב מעט ואח"כ יצא ועליו נאמר אשרי יושבי ביתך אלא גם עמי הארץ הנמשלים לבהמתך כמשז"ל על לא יהי' בך עקר ועקרה ובבהמתך בהמין שלך לא יהי' עקרים מן התורה וז"ש ולבהמתך ולא די בבהמין שלך כי להיותם מתלוים טמך יש להם קצת ריח תורה אלא אף גם תהא מגין בזכותך על כל בני דורך אשר לא הי' חיים וקיימים בעה"ז אלא בעבורך להיותם חיים בארצך וז"ש ולחי' אשר בארצך לכל אלו תהי' כל תבואתך לאכל להם כמו שמצינו בר' פרידא שא"ל בת קול ניחא לך דאזכי לכל בני דרך לעלמא דאתי:או ירצה כי ה' כחות נשמה הם בסוד ה' פעמים ברכי נפשי וכל אלה כחות עליונים ועוד יש כחות תחתונים בסוד נפש הבהמיות והצומחת לכולן וכנגד היחידה אמר לך כי הוא עצמות הנשמה ושרשה ואל החיה קרא עבדך עבד היחידה אבל הוא זכר בסוד החכמה ואל הנשמה שהיא בינה נקבה אמר אמתך ואל הרות קרא שכירך בסוד מטטרו"ן כעבד ישאף צל וכשכיר יקוה פעלו ואל הנפש קרא חושבך כי זו יושבת תמיד עם הגוף לא יפרד ממנה רגע כמו שאר ד' כחות כנודע. והנה כל ה' חלקים האלה שורשם מלמעלה ונקרא הגרים עמך עם הגוף בסוד גר אנכי בארץ כי אין העה"ז שלהם ובפסוק אחר בפ"ע רמז שכר החומרים הלא הוא הגוף הנקרא בהמתך כבהמה הנעשית מרכבה אל האדם שהם ה' חלקי הנשמה כנודע ולחי' הם נפש החיונית הצומחת וכו' אשר זו נקראת נפש הבהמה היורדת היא למטה בארץ וז"ש אשר בארצך ולכולם יהי' כל תבואתה של הארץ הזו שהוא הגוף כנ"ל שטרח בעה"ז יהי' די לכל הנ"ל לאכול:או ירצה ע"ד רמז אל מ"ש רב קטינא שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב וז"א כי תבואו אל הארץ כאשר נשמות בני ישראל סבא באים אל העה"ז הנקרא ארץ אל תחשבו ח"ו שהעולם קדמון וכפי זה מוכרח הוא שתמיד ישאר בקיומו כסברת הכופרים אמנם העולם מחודש ואני בראתיו וז"ש אשר אני נותן לכם כי אני האלוה שבראתיו והוא שלי ולכן ברשותי הוא עומד שיתנו לכם וכיון שהוא כן אם כן מעתה תוכלו להאמין כי עתידה הארץ לשבות באלף הז' וחד חרוב וטעם השביתה הזו להורות כי אני בראתיו ככתוב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש והנה יומו של הקב"ה אלף שנים כמ"ש כי אלף שנים בעיניך וכו' ולהורות כי אני בראתיו בששת ימים וביום השביעי שבת לה' כמ"ש ויום השביעי שבת לה' אלהיך וכו' כך האלף הז' הזה יהי' שבת לה' למען יכירו כי אינו קדמון וכמו שבידי בראתיו בידי הוא היכולת להחריב אותו. שש שנים וכו' כמו שאני עשיתי מלאכה בו בששת ימים כן אתם ששת שנים שהם שיתא אלפי שנים תזרע ארצך וכו' ובכלל דבריו נתן טעם כי מכיון שעתיד להחריבו באלף הז' א"כ למה טרח לבראתו לז"א שש שנים

וכו' ירצה מה שאז"ל על בראשית ברא וכו' בשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו שיעסקו במצות ובתורה הנקראת ראשית דרכו ברא אלהים את השמיה וכו' כי העה"ז עולם המעשה ורצה הקב"ה שלא יהי' לישראל בושה באכלם משולחן גבוה בחנה דמאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכלא ביה ונתן להם עולם המעשה היות להם פתחון פה לאכול משכר טרחם בעה"ז הגנוז להם לעה"ב שהוא אלף הז' כנודע וז"ש שש שניה וכו' וע"י טרחך בתורה ובמצות תאסוף את תבואתה ותגנוז אותה בעה"ב להיות התבואה והשכר ההוא גנוז לעולה הבא אלף השביעי וז"ש ובשנה השביעית שבת שבתון וכו' ירצה שבת לבחינת הנשמות שאין להם שם טורח ומעשה כמ"ש ושה ינוחו יגיעי כח בתורה ובמצות ושבתון יהי' לארץ עצמה שלא תטרח הארץ ותצמיח זרעיה ופירותיה כבתחלה וז"ש שבת ושבתון וכו':את ספיח וכו' הודיע כאן מ"ש בספר הזהר פ' פקודי ובפ' שמות כי בהני שיתא אלפי שני:חסר קטע:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת בחוקותי

אם בחוקותי תלכו וכו'. למעלה הזכיר שתי מצות הא' לא תעשו לכם אלילים והב' את שבתותי תשמרו. בא עתה להודיע מה שהודיענו רז"ל כי הכופר בע"ז כמודה בכל התורה כולה והמשמר שבת כמקייה כל התורה כולה וזהו שסמך אם בחקותי ואת מצותי וכו' כי בהיותכם מקיימים שתי המצות הנ"ל כאלו אתם מקיימים כל החוקים והמצות. או יהיו ענין הסמוכות למעלה אמר את שבתותי וכו' והענין לאמר הנה כמה הזהרתיך על שמירת שבת יותר מכל התורה כולה והטעם לפי שבה יאמין האדם יסוד האלקות כי ששת ימים עשה ה' וכו' וא"כ כפי זה יהי' פקפוק בדעתיכם והתרשלות מלהקריב הקרבנות בבית המקדש ביום השבת המקודש מלעשות בו שום מלאכה כי ח"ו זה הענין מבטל קיום שמירת השבת וסוד האמונה. לז"א ומקדשי תיראו לקיים בו כל המצות והקרבנות שצויתי אתכם טליו ולא תזלזלו בו מפני השבת אלא אדרבה יהי' מוראו עליכם בתכלית לקיים קרבנותיה ואמנם אל תהרהרו אחר הדבר הזה כלל לפי כי אני ה' ואני האוסר המלאכה ביום השבת ואני המתיר אותה בביהמ"ק וכמו שאתם מקיימים מצותי בשמירת השבת כך אתם מקיימים מצותי בהקריבכם הקרבנות בבית מקדשי ואמנם עכ"ז שנתן טעם לשבח במ"ש אני ה' עדיין הקושיא במקומה עומדת איך אוסר ומתיר המלאכות בשבת לז"א אם בחקותי וכו' ירצה התורה שנתתי לכם כלולה מחקים שאין 'להם טעם וממצות שיש להם טעם וכולם גזירת מלך הם אין להרהר אחריהם כי אין בכם כח לדעת סודות התורה וטעמיה כנודע וז"ש אם בחקותי ואת מצותי וכו'. והנה לפי

שהמצות שהם אותם שיש להם טעם המתיישב על לב האדם בני אדם חפצים לילך הם לחקור ולדעת ענינם היטב אלא שבענין שמירתם לקיומם לפעמים יתרשלו מפני הטורח אבל המצות הנקראי' חוקים שאין להם טעם כלל לא די שאינם טורחים בעשייתם אלא אף גם ללכת בהם להיותם חוקרים ועורחים ללומדם ולדעת ענינם מתרשלים יען אינה מוצאים בהם שום טעם ולכן בענין החוקים הזהיר אף על ההליכה והחקירם והידיעה בהם כמ"ש תלכו כי מאחר שילכו בהם יהי' להם החוקים כשאר המצות. ולכן ר"ת בחוקותי תלכו ואת מצותי, בתו"ם. כי לפי שאין בהם טעם הזהיר ללכת בהם בתום לבב בלי הרהור. אמנם בענין המצות אין צורך להזהיר על ההליכה בהם רק על השמירה והקיום אשר לא יניחם האדם ברצון רק בהתרשלות מפני הטורח אשר בקיומם וז"ש זאת מצותי תשמורו וכו' ולפי שהמצות יתחלקו לב' חלקים רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה הזהיר על שניהם כי כנגד מל"ת אמר תשמרו ר"ל שמרו עצמיכם מלעשות. וכנגד מצות עשה אמר ועשיתם אותם בקום עשה. ואמנם הקדים שמירת מצות לא תעשה אל עשיית מצות עשה ע"ד שאמר הכתוב סור מרע בתחילה ואח"כ עשה עוב כדי שבקיום עשיית מצות עשה לא יהי' כטובל ושרץ מצות לא תעשה בידו:או ירצה בא להזהיר עתה על קיום כללות תורה שבכתב ותורה שבע"פ שהיא פירוש תורה שבכתב כנודע ולהיות זה הענין כולל לכן נתבארו בו הברכות והקללות בקיומם או בביטולם. ולכן התחיל בתורה שבכתב וקראה חוקים לשון חקיקה וכתובה כי נתנו בכתב בעט ברזל ועופרת גם הזכיר בהם לשון הליכה כאדם המהלך ברגליו על הקרקע שיש בו ממש כך המקיים תורה שבכתב הנה נקרא מהלך בה ממש ודורך בדרכיה הנרשמי' וחקוקים ז"ש אם בחוקותי תלכו קראם חוקים והליכה וכנגד התורה שבע"פ שלא ניתנה ליכתב אבל נצטוו בה בעל פה קראם מצותי שנצטוו בהם מפי הגבורה וגם לא הזכיר בהם הליכה רק שמירה ועשיה כי אינם רשומים וחקוקים להלוך בהם כאדם המהלך בדרך הנרשם והנחקק בקרקע כדרך תורה שבכתב והנה המצוות באו בתורה שבכתב דרך קצרה מאוד מאוד ואח"כ נתארכו ונתפרשו בתורה שבע"פ באורך גדול כנודע מהלכו' שבת הכללות בפסוק לא תעשה מלאכה מקרא מועט והלכות מרובות לאין קץ ונמשל אל טיפת הזרע שמזריע האב ובה נכללו בדקות גדול כל העתיד להיות ובהנתנה בבטן האשה יוצאת הטיפה ההיא מכח אל הפועל לרמ"ח אברים ושס"ה גידים ועור ובשר וגידים ועצמות ושערות וציפרנים ומי שיש בו דעת יבחין כי כל הפרטים האלו בכח הי' באותה הטיפה ולא נתגלו עד יצירתם בבטן האשה אכן הכל הי' בכח באותה טיפה של האב כן היא תורה שבכתב ותורה שבע"פ הכל אחד והמינים הכופרים בתורה שבע"פ אין להם חלק

אפילו בתורה שבכתב כי תורה שבכתב רומז אל טיפת האב ושבע"פ אל יצירת האם וזהו סוד שמע בני מוסר אביך היא תורה שבכתב הנמשכת מטיפת האב וגם תורה שבע"פ לא תטוש אותה בחושבך שאינה מכלל תורה שבכתב כענין המינים והקראים יש"ו כי הלא היא מצות אמך הנמשלת ליצירת האם אשר בה נתפרש כל מה שהי' סתום בתורה שבכתב ולפי שהי' עולה בדעת לנטוש אותה לסיבה הנ"ל לכן הוצרך לאמר ואל תיטוש וכו' ולא אמר ושמע ולפי שבתורה שבע"פ מגלה ומורה את הסתום בתורה שבכתב לכן קראה תורת אמך לשון הוראה וגילוי, וע"כ ר"ת אם בחוקותי תלכות ואת הוא אבו"ת כי החוקים הם האבות הנקראים תורה שבכתב ור"ת מצותי תשמרו ועשיתם אותם הם אמו"ת כי המצות הם תורה שבע"פ הנקרא אמות כנ"ל:או ירצה שאגב אורחי' הודיע ענין מצוה גוררת מצוה כי תחילה אם האדם הולך בחוקותיו ית' לחקור ידיעתם וטעמיהם דרך לימוד יכנס האהבה בלבו ומזה יבא אל זאת מצותי תשמרו בשב ואל תעשה מל"ת ביודעו חומר המצות ומזה ימשך גם בקום עשה ועשיתם אותם בסוד דע את אלהי אביך ועבדהו וכמשז"ל גדול התלמוד שמביא לידי מעשה ולזה לא אמר אם בחוקותי ואם את מצותי. אלא אם בחוקותי וכו' מובטח הוא כי את מצותי תשמרו:או ירצה על משז"ל על רועה זונות יאבד הון האומר הלכה זו נאה וזו אינה נאה יאבד הונה של תורה ואמר כי האומר מצות אלו שיש בהם טעם אקיים וחוקים שאין בהם טעם לא אקיים ודאי שיאבד הון כל המצות ולא יקיים אפילו א' מהם אבל אם בחוקותי תלכו אז מובטחי' אתם כי כל מצותי שיש להם טעם חשמרום ועשיתם אותם:או ירמוז קרוב אל הדרך הזה והוא כי אף אם האדם יקיים החוקים והמצות אם יזדמנו אעשה אני המצוה שיודע אני טעמה וחביבה לפניו שתיהן חוק ומצוה אפשר שיאמר יותר טוב בעיני ואעשנה בשמחה ובטוב לב יותר ממה שאעשה החוק שאין לו טעם ואין לי שמחה בעשייתה ולכן הקדים אם בחקותי תלכו ואח"כ ואת מצותי תשמרו. והטעם כי לא נתן הקב"ה המצות לישראל אלא להרבות שכרם כמ"ש רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה לה תורה ומצות דמאי אכפת ליה להש"י אם שוחט מן הצוואר או מן העורף וכמו שציוו רז"ל עשה הדברים לשם מי שצווה אותם וא"כ הרודף אחר המצוה אינו ניכר כ"כ שכוונתו לעשות רצון קונו רק מפני שהשכל מחייבין כמו הגזל וכבוד אב ואם וכיוצא אבל הרודף אחר החוקים אין ספק כי כל כוונתו לשם שמים מבלי פניה אחרת כמו הגזל וההונאה וכיוצא שיש מי שאינו עושה אותם רק לקיום המדינה כנודע:או ירמוז לתרץ קושיא עצומה נתחבטו בה הרמב"ן וכל המפרשים כי הרי ארז"ל אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס והקב"ה אומר להיפך אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם

בעתם וכו' אבל הענין כי ע"מ לקבל פרס הנאות העה"ז הוא אסור אבל ע"מ לקבל פרס זכיות אדרבה משובח הוא. והוא כי נודע הוא כי שכר מצוה מצוה ופרס ושכר כזה ראוי לו לאדם לרדוף אחריהן. וז"ש אם בחקותי תלכו וכו' השכר שתקבלו ממני הוא שאעזור אתכם לקיים מצות אחרות ואת מצותי תשמרו כי שכר מצוה מצוה ושכר כזה יאות לכם לקבלו ואז אני אע"פ שלא עבדתם אותי על מנת לקבל פרס העה"ז אני מעצמי ונתתי גשמיכם וכו' אבל אתם לא תבקשו מעצמיכם פרס זה אלא הפרס הנ"ל שהוא ואת מצותי תשמרו אתם בעצמיכם ורדפו אחר הפרס הזה:או ירצה יתרץ קושיא חזקה גדולה מהנ"ל והוא כי ח"ו נראה שאין שום בטחון לצדיקים בעה"ב אשר הוא העיקר והנצחי ושכר מצות בההוא עלמא ליכא ח"ו אבל בהאי עלמא וזה הירוס כל פינות תורתינו הק'. ויש מי שתירץ כי לפי שהוא נעלם לא נתפרש ועדיין הקושיא במקומה האמנם האמת הוא כי גם שכר העולם הבא נזכר כאן אלא שלא יגלה היטב ענינו לכל להיותו נעלם וזה במה שחזר ואמר ואת וכו' כי אם בחוקותי תלכו בעה"ז השכר הוא ואת מצותי תשמרו בעה"ב. והענין כי השוטים ושאר האומות חושבין כי העוה"ב כולו הנאות ואכילות ושתיות וכו' וחלילה למאמינים בכך. האמנם השכר האמיתי הוא משז"ל צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה והקב"ה יושב ודורש להם רזי התורה וטעמי מצותיה מה שלא נתפרשו בעה"ז כנודע על אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני וזהו סוד ילכו מחיל אל חיל שהם בתי ישיבות זו למעלה מזו ולא די זה אלא אף שמצינו שם מקיימים המצות כהלכתן ברוחניות וכמו מתפללין תפילתיהן בכל יום וז"ש ואת מצותי תשמרו וכו' ולרמוז לזה הזכיר המצות בתחילה בלשון חוקים כי טעמם של מצות לא נגלו בעוה"ז ובהיותם פה בעה"ז נקראים חוקים אך בעוה"ב נגלה טעמם וקראם מצות. גם חיי העה"ז נקרא הליכה בסוד כי הולך אדם אל בית עולמו ובסוד כאורח נטה ללון כי נמשל לדרך והעה"ב נמשל לטרקלין ובית מנוחה ולז"א תלכו ולבסוף אמר תשמרו. והודיע כי זולת היות קרן המשומר לעולם הבא הנה גה הפירות אוכל אותה בעה"ז וז"ש ונתתי גשמיכם וכו' ואמנם מי שיש לו עינים לראות יבין כי גם כל הברכות האלו כולן הם ברכות רוחניות ולא גשמיות וכמו שנבאר בס"ד ולרמוז כי את מצותי תשמרו הוא בעה"ב לכן ס"ת מצותי תשמרו ועשיתם אותם הוא יומ"ם כמו שנודע על תשת חושך ויהי לילה זה העה"ז הנמשל ללילה תזרח השמש זה העוה"ב הנמשל ליום ונתתי גשמיכה וכו' ירמוז אל משז"ל כל הנהנה מן העה"ז בלא ברכה מעל ועליו נאמר גוזל אביו ואמו ואמנם אם בחקותי תלכו וכו' ונתתי במתנה לכם את גשמיכם ולא יחשבו אצליכם בתורת גזל כיון שאתם מקיימין תורתי אתם ראוים לקבלם בתורת מתנה גמורה ואז נקראו גשמיכם

שלכם ולא גשמים סתם וכמו כן הארץ תתן לכם את היבול שהיא שלה מה שטרחה בה ויתננה לכם במתנה וכן עץ השדה פריו שהי' שלו בתחלה יתנהו לכם במתנה:או ירמוז אל כל התנאים הנצרכים אל הגשמים כדי שלא יהיה לבטלה ח"ו והתחיל בבחינת הנותנם כי כהונתכה על ידי שליח אין ברכה כראוי מצויה בהם ואמנם ונתתי אני ולא שליח וכמ"ש יפתח ה' לך אוצרו הטוב כי המפתח שנ גשמים של ברכה הוא בידו ית' ועי"כ ונתנה הארץ ועץ השדה וכו' מיראתו ית' שהמטיר עליה ע"י עצמו משא"כ אם היה על ידי שליח שלא תחוש אליו. ובבחינת הגשמים עצמם אמר גשמיכם ולא אמר מטר ארצכם כי הנה טיפת השמים לארץ הוא כמו טיפת הזכר והולידה והצמיחה וכו' וכשהטיפה מוזרת ואינה ראויה להולדה פולטת האשה אותה מן הרחם ואינה יוצרת עובר ואמנם המטר הזה יהי' גשם גמור ראוי לגדל ולהצמיח ממנו תבואה מוגשמת גשמיות ולא טיפת מים מוזרת ואח"כ יצטרך בחינה השלישית והוא שאף אם יורידנה הוא ית' בעצמו ויהי' גשמים גשמיים כאשר הענין גורם אף אם כבר נגזרה גזירה בר"ה יורדת אח"כ על המדבריות לז"א גשמיכם שלכם ולא יתננה על המדבריות שאז אינם לכם ועי"כ ונתנה הארץ יבולה מה שהובילו ונתנו לה בעת הגשם משא"כ אם ירדו על המדבריות. וגם להורות לזה קראה ארץ כמ"ש ויקרא אלהים ליבשה ארץ ואם ירדו על המדבריות נקרא יבישה ולא ארץ וז"ש ונתנה הארץ וכו' וכן ועץ השדה ולא עץ המדבר אח"כ בחינה הד' והיא כי לא יספיק גשם אחד אף אם יהי' בו כל התנאים הנ"ל ולז"א גשמיכם בלשון רבים ביו"ד בין מ' לכ' שיהי' גשמים רבות לרוות את הארץ ועי"כ ונתנה הארץ יבולה כל הכח אשר בה ועץ השדה יתן פריו כל הראוי לו ולא אמר יבול או פרי אלא יבולה פריה. אח"כ תצטרף בחינה ה"ה כי אף יהיו גשמים רבים ובכל התנאים הנ"ל צריך ששני הגשמים יבואו בעתם הראוי להם הלא הם יורה בחשוון ומלקוש בניסן כנודע כי הם כעין התשמיש הבא בעונתו כי לכך נקרא רביעה כי הזמנים האלו של רביעה בראשונה ובאחרונה מוכרחים הם לענין התבואה הנזרעת בזמן הרביע' שתהיה כהלכתה וז"ש ונתנה הארץ יבולה והן לענין האילנות שהם על ידי המלקוש ועץ השדה יתן פריו:עוד בחינה ששית כי החמשית היא זמן החדשים וזו בחינת זמן ששת ימי המעשה וכמשז"ל בלילי רביעית ובלילי שבתות ועליהם אמר גם כן גשמיכם בעתם ב' גשמים בכל שבוע ליל ד' וליל ה' ונודע הטעם כי בב' לילות אלו מושל שב"ת ואז אגרת בת מחלת ועמה אלפים ורבבות שדים ולכך בני אדם נמנעים ללכת בלילות ההם ונסגרים בבתיהם ואז ראוי להמטיר וז"ש בעת"ם בע"ת מ' סתומה יורה על העיתים שהאדם נסגר בביתו כנ"ל גם ירמוז באומרו ונתנה הארץ וכו' אל משז"ל בברייתא דמעשה בראשית כי

ז' שמות נקרא לה ארץ יבשה תבל וכו' ובהיותה ברצון טוב ושמחה מרוב גשמי ברכה נקרא ארץ לשון ריצוי ורצון ולזה לא אמר האדמה המורה על חום האש האדמה השולט בה ואין בה גשמים. ובאומרו ועץ בלשון יחיד ירמוז אל מה שנודע כי כל השנים אף אם יהיו מבורכות הוא בהכרח שלא כל האילנות יצמיחו פירות כי יש שנה שכל האילנות דשנים ורעננים והגפן לוקה או התאוה והרמון וכיוצא בזה אבל עתה לא נשאר אפילו עץ אחד שלא יתן פריו כל העץ למינהו ולא יחסר אחד מהם ולא תהי' הברכה דרך כללות בעצי השדה כי אז רובם מצליחים וקצתם לא אבל עתה כל עץ ועץ בפרטות בפני עצמו יתן פריו כדי צרכו כנ"ל. והשיג וכו' אחר שהבטיח הבטחה גשמי ברכה ונתינת הארץ יבולה שלא יארע בה שדפון או ירקון וכו' בידי שמים בא להבטיח גם ענין הריבוי הגדול לאין קץ כי הדיש ישיג את הבציר שהוא ענין יבול הארץ והבציר שהוא פרי עץ השדה ישיג את הזרע ולפי שנודע כי חג הסוכות נקרא חג האסיף כי מדרך העולם שלא תרקב התבואה באוצרות מניחין אותה בגרנות אחר שנקצר ונידוש ונזרע עד יתייבש כל צרכה עד חג האסיף וכפ"ז אין זה הוראות ריבוי תבואה אלא מפני הצורך ממתין עד הבציר ולכן לא אמר והשיגו הגרנות עד הבציר אלא דיש כי כ"כ ריבוי תבואה תהי' שלא יספיקו לגמור הדיש שלה עד הבציר המחחיל בחג האסיף ישיג עד זמן הזרע שהוא הזמן הנזכר בפ' נח עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וכו' שהתחלתו מן ט"ו במרחשון עד ט"ו בטבת ובכלל הבטחה זו נכננה הבטחה אחרת יותר גדולה מכולן הלא היא כי כפי זה נמצא תקנתו קלקלתו כי בהיות טורחן מרובה וכל השנה עסוקין בדיש ובבציר הוא ברכה של הגוף ומניעה עצומה אל קיום החוקים והמצות ואיך יאמר אם בחקותי וכו' והשיג וכו'. ולזה הוסיף מלת לכם ולא אמר והשיג הדיש את הבציר או ותשיגו את הדיש עד הבציר לרמוז כי אתם תהי' עוסקים כל היום בקיום התורה והמצות ועבדיכה ושכירכם הם יטרחו במלאכה לצורכם באופן כי לא אתם תשיגו אותם אלא הדיש והבציר הנעשים ע"י אחרים הן הם ישיגו לכם ויביאו לכם ריבוי תבואה ובציר ע"י אחרים וז"א לכם ואחר שהבטיח היות הברכה מצויה הן בגשמים הן בכל אשר תוציא הארץ ועץ השדה יבטיח עתה בנס יותר גדול והוא בבחי' האכילה כי נודע בספר הזוהר כי בשני רעבון יש שר אחד הנקרא כפן שאף על פי שיאכל האדם הרבה אינו רואה א"ע שבע ולעולם הוא רעב והיא הקללה האמורה לקמן ואכלתם ולא תשבעו אע"פ שאכלתם אכילה הנקרא אכילה ראוי' לא תשבעו וההיפך בברכה שאע"פ שיאכל מעט ישבע כמשז"ל על בועז שלא נתן לרות אלא בראשי אצבעותיו ויצבט לה קלי ושרתה ברכה במעי אותה הצדקת ותאכל ותשבע ותותר וזהו סוד צדיק אוכל וכו' כי הצדיק עם שאינו אוכל הרבה בכל

שהוא שאוכל שורה ברכה בו באופן שהוא לשובע נפשו והרשע אע"פ שממלא בטנו ובטן רשעים תחסר משא"כ בברכה דכתיב ביה ואכלתם לחמכם לשובע וע"י כל הברכה הנ"ל לא תצטרכו לטרוח וללכת מחוץ לארצכם לחפש אחר מזונותיכם כי בטוחים תהיו על מעשיכם הטובים שלא יחסר לכם מזון די צרככם וז"ש וישבתם לבטח בארצכם ישיבה בלתי הילוך בהיותכם לבטח מן המזונות כי אם לבטח הוא מן האויבים לא היו לו לכותבו בפסוק הזה של ברכת המזונות ועוד שהרי זה נכתב לקמן בפסוקים בפ"ע ונחתי שלום בארץ וכו'. ואמנם ע"י כל הברכות הנ"ל יהיו לכם מנוחה גדולה לעסוק בתורה ובמצות כי זו עיקר כל הטובות שבעולם. ואלי' רמז בסוף באומרו והתהלכתי בתוככם וכו' כמו שנתבאר ואחר שהסיר ערדת המזונות שהוא המעין הגדול מכל השאר הבטיח להסיר המעיקים האחרים שהם יותר חיצונים אל האדם והם האויבים ובתחלה הבטיחם ונתתי שלום בארץ עצמה אשר יושבים בה כדי שעי"כ ושכבתם ואין מחריד וביאר כי השלום הזה כולל בב' מיני אויבים אם שלום מחיות רעות שאין בהם בחירה ורצון וז"ש והשבתי חיה רעה וכו' ולא זו בלבד אלא אף גם שלום מאויבים שיש להם בחירה ורצון כי זה יותר קשה וז"ש וחרב לא תעבור בארצכם:ואחרי הבטיחם כי בארצם יהי' שלום להם שלא יבואו בה חיות וחרב בני אדם חזר להבטיחם בטחון יותר גדול כי אדרבה הם יצאו מחוץ לארצם וילכו למלחמה על ארצות אויביהם לכובשם ולרודפם וז"ש ורדפתם וכו' ורדפו וכו'. ואחר שהבטיחם בבחי' עצמם הלא הם הכנת המזונות ושלום להם מן האויבים הבטיחם בבחי' חוצה להם והם ענין ברכת הבנים וז"ש ופניתי אליכם והפרתי אתכם והרבתי וכו' והוסיף להבטיח כי כל שהבטיח עם האבות יעשה גם עם בניהם אחריהם וזה ע"י שיקים את בריתו אתם כמ"ש למען ירבו ימיכם וימי בניכם וכו' וז"ש והקימותי את בריתי אתכם ולפי שנודע שאין השכינה שורה בישראל אלא בעוסקים בפריה ורבי' כנודע מסוד איש ואשה שם י"ה שורה עליהם ולז"א ונתתי משכני וכו' אחר אשר אפרה וארבה אתכם:ואחר שהבטיחם בג' ברכות הלא הם בני חיי ומזוני שהם שורש כל הברכות כי התחיל במזוני ונתתי גשמיכם וכו' ואח"כ בחיי והוא והשבתי חיה רעה וחרב וכו' כי הם ב' סיבות הממיתים שלא בזמנם ואח"כ בבני ופניתי וכו' עתה הבטיח בשרש הכל כי כל ג' בריתות הנ"ל אינם אלא הכנות לשיוכל האדם לעסוק בתורה ובמצות כנ"ל וז"ש והתהלכתי בתוככם וכו' יען כי ואתם תהיו לי לעם מקיימי תורה ומצות ע"י ג' ההכנות הנ"ל. ואמנם פסוק ואכלתם ישן נושן אין זה מקומו אלא למעלה אחר פסוק והשיג לכם דיש וכו' ואפשר ירמוז אל משז"ל על מ"ש בנח והקימותי את בריתי אתך ברית הי' צריך על הפירות שלא ירקבו וכו' ולכן

הבטיחם עוד הבטחה זו שלא ירקבו התבואה והפירות ויתקיימו באופן כי ואכלתם ישן נושן וכו' ורצה לסמוך הבטחה זו אחר אומרו והקימותי וכו'. ובאולי ירמוז זה אל שנת השביעית וכמ"ש שם וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וכו' וציויתי וכו' וז"ש ואכלתם ישן וזה בשנה השביעית כי תאכלו אז תבואת שנה הששית שהיא בשנה הז' קרויה ישן ועוד תתקיים טד שנת השמינית עד אשר תזרעו בתחלת השמינית ותלקטוה באמצע שנה השמינית ואת תבואת שנה הששית תקרא נושן משל ג' שנים וז"ש ישן נושן והבטיחם כי לא עוד אלא שעד יבא החדש של שנה השמינית עדיין הישן מצוי ואז תוציאוהו מן האוצרות לאסוף בהם תבואה חדשה של שנה השמינית:ועתה נבאר דרך אחרת בפסוקים האלה. ונתתי גשמיכם וכו' בבחי' ברכת הבנים כי המזונות ושלום הארץ וענין החיים כולם ברכות גופניות אך הבנים ברכות רוחניות כי מה תועלת אל האדם בהם אדרבה טורח בהלידם ולישא אשה לטרוח במזונותם ופרנסתם ואין הנאתם אלא רוחניות אם מפני שהם קיום המין ועל ידם אין האדם קרוי מת אלא חי ואם בעה"ב כנודע כמה הנאות האדם בעה"ב בשביל בניו ובתחילה ביאר ענין תנאי התשמיש כדי שעל ידיהם יהיו הבנים הנולדים משם ראוים שיזכה אביהם אל העה"ב:בעבורם כנ"ל ואמר ונתתי גשמיכם וכו' כי כמו שהגשם מרוה את הארץ והולידה והצמיחה ובפרט בבואם בעתם כנ"ל ענין יורה ומלקוש ובליל רביעית ושבתות כן התשמיש בטיפת הזרע הנמשלת לגשם צריכה להיות בעתו כמשז"ל אם ע"ה הוא יהי' מחצות לילה ואילך והיום כולו אסור' ואם בת"ח עונתו מלילי שבת וכו' כי בין לת"ח ובין לע"ה יש עונה ועת קבוע כנ"ל ועי"כ תזכו כי הנקבה הנקראת ארץ תתן יבולה כנ"ל ולא תפיל אותו וזה בבחי' ע"ה ואולם לת"ח הנקרא עץ השדה כנזכר בספר הזוהר על ואם עץ מאכל הוא אותו לא תכרות ואמר כי עץ השדה יתן פריו ואל זה רמזו רז"ל במ"ש אשר פריו יתן בעתו זו שנין של ת"ח וכו' הנמשל אל עץ שתול על מים חיים הוא התורה ואחר שיצאו מתורת נופלים ויהיו פרי שלם ויבול שלם הוסיף להבטיחם שלא ימותו בהיותם קטנים כי הלא ג' מיני נופלים הם הא' במעי האשה ואז נקרא זרע כי עדיין נזרעין בתוכה כדמיון זרע התבואה בעודה מחוברת בארץ שלא נקצרה ונבצרה והב' אחר הולדם ממעי אמו ונבצרו ויצאו משם לחוץ ונקרא בציר כדמיון האשכול הנבצר מן הכרם והג' אחר שכבר ינקו כל צרכם ונקראין גמולי חלב ואינם צריכין לאמן כי אז אין המיתה מצויה בהם כ"כ כמו בג' הזמנים הנ"ל ואלו נקראים דיש כדמיון התבואה שנדושה ונמרחה ונעשית גורן ונגמרה מלאכתה והבטיחה כי ג' מיני בנים אלו לא תהי' בהם מיתה מצויה בשום זמן מג' זמנים הנז' באופן שיהיה לאיש ג' מיני בנים מצויין ביחד חיים וקיימים וז"ש והשיג

לכם דיש שהם גמול החלב את בציר שהם יונקי שדים וכבר נולדו ובציר ישיג את זרע והם העיקרים שבמעי אמם ושלשתם יראו זה את זה קיימים. ויכול היה לאמר והשיג לכם גורן את בציר וגם אז היו נשמע כל זה שבארנו האמנם הזכירו בלשון דיש לרמוז אל הנ"ל כי זכות קדושת התשמיש הנ"ל בפסוק ונתתי גשמיכם בעתם לסיבתו ישיג לכם דיש את בציר וכו' וזה במה שנודע כי שם שדי חתום באדם שי"ן בחוטם ד' בזרוע כפופה יו"ד באות ברית קודש. ונודע כי התשמיש קרוי דיש כמשז"ל על ער ואונן שהיו דשים מבפנים וזורה מבחוץ גם די"ש אותיות שד"י להורות כי אין שם שדי שורה על האדם אלא א"כ היות האדם מתקדש בשעת תשמיש הנקרא דיש כנ"ל כי אז נאמר שם שד"י ואם לא נמצא חסר אות יו"ד ונשאר שד שהוא ענין השחתת הזרע שנולדיה משם שדים ומזיקים כנודע כענין ער שהי' ד"ש מבפנים אותיות ש"ד וזורה מבחוץ את טיפת הזרע אשר נמשלת ליו"ד כי על ידה נחתם באדם ג' אותיות שד"י כנ"ל ונמצא כי המשחית זרעו נקרא ש"ד לטעם הנ"ל. ולפי שאין אדם בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואין להם תקנה כי אם ע"י הגלגול כנודע וסוד הגלגול הוא בג' פעמים בסוד פעמים שלש עם גבר ואם בג"פ אינו נתקן אין לו עוד תקנה כלל ועליו נאמר ועל ארבעה לא אשיבנו ואמנם בהיות התשמיש בקדושה יהיו הבנים קדושים וכולם יתקנו בג' גלגולים ולא יאבדו ח"ו וזה אשר הבטיחם עתה ואכלתם ישן נושן כי החדש גלגול ראשון והישן גלגול שני והנושן שלישי ולכן הוזכרו ג' גלגולים אלו כאן אחר והפרתי אתכם וכו' שהוא ברכת הבנים והבטיחם שלא יאבדו נשמותיהן ח"ו מפני חטאיהם כמ"ש והקימותי את בריתי אתכם והודיעם איך יהי' זה יאמר שהוא על ידי הגלגולים ואכלתם ישן וכו' כנודע כי לולא הגלגול רוב הנשמות היו אובדות ח"ו וכיון שיתקנו כל הנשמות שבגוף אז יבא המשיח כמשז"ל ואז יהיו נשמות חדשות בעולה כנזכר בספר הזהר פרשת פקודי וז"ש וישן מפני חדש תוציאו כי הנשמות הישנות יצאו בעולם קודם ביאות החדשות כנ"ל וכיון שכן יבא המשיח ויבנה בית המקדש ונתתי משכני וכו' ומאז ואילך לא תגעל עוד נפשי אתכם כמו במקדש א' וב' ותמיד אתהלך בתוככם ואני אהיה לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם:חסר לעיל בדרך הא' לא תעשו לכם אלילים וכו' כי הרי אני ה' אלהיכם שלכם ואל האלילים עצמן הנעשין מעץ ואבן וכסף וזהב הנבראים בכחי ואין שטות גדול מזה שמניחים אתם אות שבראתי לשניכם ועובדין את העץ ואת האבן שהוא נברא כמותכם ולא עוד אלא שאתה הוא חי מדבר והוא דומם או צומח וכן את שבתותי תשמרו ואת מקדשי תיראו כי על ידי כן אתה מודים כי אני ה' שבראתי העולמות כנודע כי השבת עדות לישראל שמעידין כי ששת ימים עשה ה' וכו' וביום השביעי שבת וינפש גם ומקדשי תיראו הם

הקרבנות מורים כי להיות אני ה' אתה מקריבים לפני:בדרך הא' ובזה יובן ועשיתם אותם כי המצות בעה"ז אינם מעשה גמור אלא גוף ודמיון אל עיקר המצוה כמו מצות השופר כי האדם בתוקעו למטה גורם כי הקדוש ברוך הוא יתקע בשופר גדול עליון רוחני ועל ידו יתערבב השטן ולא ע"י שופר התחתון וכיוצא בזה כל המצות אבל בעה"ב העשיה הוא אותם עצמם ולא דמיונם ותמורתה וזהו ועשיתם אותם:או ירצה קרוב אל מ"ש בספר הזוהר ובפרקי אבות כל העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד והוא כי ממש נברא מלאך אחד ע"י עשיית המצוה ההיא. וז"ש אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו תגרמו אל ועשיתם אותם מעשה גמור והמצות ההם יעשו מלאכים ממשיים והתועלת מהם הוא לכם כי ונתתי גשמיכם וכו' וכ"ז ע"י המלאכים ההם הנוצרים על ידך כי אשלח את מלאך אחד מהם ועל ידו אתן לכם גשמיכם כנודע כי יש מלאך הממונה על המטר ונקרא רדי"א וכן ונתנה הארץ יבולה כמשז"ל אין עשב ועשב שאין מלאך מכה בו ואומר לו גדל וכל זה בכח המלאכים הנוצרים 'על ידך וא"כ כאשר אני מצווה אתכם לשמור חוקותי ומצותי אינם לתועלתי כמ"ש אם צדקת מה תתן לו אבל הכל הוא לחועלתכם כנ"ל. או ירצה ע"ד והלכת בדרכיו כי כל המצות שנתן הקבה"ו לישראל תחילה קיימם הוא עצמו ית' ואח"כ נתנם לישראל קובר מתים גומל חסדים מניח תפילין מתעטף בציצית מתפלל כמ"ש ושמחתים בבית תפילתי לא נאמר תפלתם וז"ש אם בחוקותי שאני חקקתי לעצמי והלכתי בחוקים ההם הנקראים דרכים כי דרך נקרא על שם שהאדם דורך וחוקק ברגליו צורת מקום הדרך ההיא כמ"ש והלכת בדרכיו ואם בחוקותי ודרכי תלכו כי אני קיימתים בתחלה והלכתי בהם ואח"כ נתתים לכם ואז נקרא מצותי שצויתי אתכם עליהם וז"ש ואת מצותי תשמרו וכו':ובפסוק ונתתי גשמיכם וכו' בתנא"י השני שיהיו גשם ראוי להוליד ובכך ונתנה הארץ יבולה והעץ פריו ואל"כ אין יבול ואין פרי כי הכל לבהלה כטיפה המוזרת שאין דבר נוצר ממנה:ובפסוק והשיג וכו' הניח כל מלאכת התבואה ולא הזכיר אלא הדיש להורות אל הנ"ל האמנם הי' יכול להזכיר הקציר שהיא ברכה יתירה מן הדיש אלא שיצא שכרה בהפסדה לב' טעמים הא' בפשטה כי אם הקציר ישיג את הזרע יפלו גשמים על הקציר ויופסד ועוד כי לא יהי' לכם פנאי בזמן הזרע לשאר המלאכות שאחר מלאכת הקצירה. כגון דישה ועימור וזרייה שהיא העיקר שבכל המלאכות הצריכה אל הרוח שבימות החמה לעשותה גורן. והב' הוא ע"ד שבארנו כי ענין ברכות אלו אינם עיקר השכר ח"ו אלא הם הכנה לשיוכל האדם לעסוק בתורה ובמצות בהרוחה כמ"ש על וישבתם לבטח בארצכם ואם הקציר עצמו ימשך עד הזרע לא יהי' לכם פנאי לעבודתו ית' שהוא עיקר השכר:אם בחוקותי שאין להם טעם תתעסקו כ"כ עד שיעשה

טבע לכם כאלו אתם הולכים בהם כאדם המהלך בביתו ואמנם את מצותי שיש להם טעם צריך תנאי נוסף והוא שתעשו להם סייגים נוספים כדי שעל ידיהם תשמרו המצות עצמן כסייג השומר את הגנה אז מובטחים אתם כי ועשיתם אותם תמיד ולא תתרשלו בעשייתם מפני היצה"ר וכיוון בזה אל מ"ש בפרקי אבות ועשו סייג לתורה. גם באומרו ועשיתם אותם ירמוז אל מ"ש בספר הזוהר פ' ויחי כי מן רמ"ח מצות עשה נעשה מלבוש גמור אל הנפש לעוה"ב וז"ש אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו השכר העיקרי הוא כי ועשיתם את המצות והחוקים עצמה הנ"ל מעשה גמור אותן עצמן ובהם תתלבש נפשיכם בעה"ב ואח"כ השכר השפל בעוה"ז הוא ונתתי גשמיכם וכו' ע"ד שנתבאר בספר הזוהר קרוב לזה ועשיתם אותם בסוד כל העושה מצוה א' קנה לו פרקליט אחד וכפי זה נרמז גם שכר העוה"ב בתורה כנ"ל:אם בחוקותי וכו' י"ל א' כי הרי רז"ל אמרו שכר מצוה בהאי עלמא ליכא והרי כל מיני השכר הנזכר פה אינו אלא בעוה"ז. ב' כי רז"ל אמרו מרובה מידה טובה ממדת פורעניות ובפרש' זאת מרובה מדת פורעניות הם הקללות כפל כפליים מן הברכות. ג' למה בפ' תבא אמר והי' אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך וכאן כתיב אם בחוקותי כי מדבר בעדו. ד' מה ענין תלכו והל"ל תעשו או תקיימו. ה' כפל אומרו אם בחוקותי וכו' ואת מצותי תשמרו וכו'. ו' ועשיתם אותם הוא מיותר. ז' בביאור צורך ברכות אלו כי יש בהם יתרונות וכפולות. ח' כי כיון שיתן שלום בארץ איך ירדפו האויבים. ט' כי פסוק ואכלתם ישן נושן צריך לשיכתב למעלה אצל ואכלתם לחמכם לשובע ולא כאן אחרי עניני השלום והבטחון:והביאור במה שנתבאר אצלינו כי השכר איננו רק בעוה"ב ואף גם השכר המיועד בעוה"ז גם הוא נקרא שכר העוה"ב וזה כי טובות העוה"ז הם לשיהי' פנוי לקיים מצות אחרות א"כ נמצא כי כל זה בכלל שכר לעוה"ב הוא וכמ"ש ששכר מצוה מצוה ר"ל ששכר מצוה אחת יתגלו בעוה"ז טובה כדי לעשות מצות אחרות. והנה כמו ע"י טובות העוה"ז יעשה מצות אחרות ונמצא בו כל השכר הוא בעוה"ב. כן היסורין על ידם ישוב האדם בתשובה ויעשה מצות רבות ויהי' שכרו בעוה"ב יותר שאין קץ מכאשר יהי' לו טובה ויקיים מצוה אחרת כיוצא כראשונה וכל. אשר יוסיפו לו יסורין בעוה"ז יוסיף הוא בתשובה ומעשים טובים רבים ולכן מדת פורעניות ביסורין וקללות ועונשין בעוה"ז היו בפ' הז' מרובין ממידה טובה שהם ברכת העוה"ז. ומשז"ל כי מידה טובה מרובה ממדת פורעניות תתקיים בשכר' ועונש העוה"ב דוקא. או יהי' גם בעוה"ז למי שאין לו תשובה כי אז העונש שלו פחות משכר הצדיק הגמור. אבל אפשר כי יסורי הבעל תשובה בעוה"ז יהי' רבים משכר הצדיק בעוה"ז כי כפי' ריבוי היסורים יוסיף בתשובה ומעשים טובים כנ"ל. ולכן בסוף הקללות האלו

כתיב והתוודו את עונם וכו'. ובזה נתרצו ב' קושיות הראשונות אשר בכללות הפרשה הז'. ועתה נבאר הפסוקים. בעצמן אם בחקותי וכו' אמר ומצותי כמדבר בעדו ירמוז כי לא יעשה המצות כענין מצות אנשים מלומדה אלא יעשה לשמה מצד מי שציוה עליהם. וז"ש חוקותי מצותי. ונודע כי החוקים להיותם בלתי טעם נמנע האדם מלקיימם וגם אם מקיימם אינו מתמיד בהם ולעיתים רחוקות יעשה אותם לכן הזהיר ההתמדה בהם ואמר תלכו כי כל. הליכתם בעוה"ז יהי' בשמירת החוקים. ויש ג"כ. מצות שגם שיש בהם טעם לא ישמור אותם האדם לסיבה אחרת והיא תאוות היצה"ר בגזל ועריות וחמדה וכיוצא ולכן הזכיר בענינם ואת מצותי תשמרו מלהטעותכם היצה"ר מפני התאוה ועי"כ ועשיתם אותם:או ירמוז אומרו תלכו הזהיר מה שהמשיל התנא העוה"ז דומה לפרוזדור לפני העוה"ב וכמ"ש כי הולך האדם אל בית עולמו כאורח ההולך בדרך עד הגיעו אל העוה"ב מחוז חפצו וכשיחשוב האדם כי תמיד הוא הולך ודאי שיקיים חוקותיו ית' וז"ש אם בחוקותי תלכו. והנה במדרש אמרו ועשיתם אותם אמר ר' חמא בר חנינא אם שמרתם הריני מעלה עליכם כאלו אתם עושים אותם. א"ר חנינא בר פפא אם שמרחם התורה הריני מעלה עליכם כאלו עשיתם עצמכם ועשיתם אתם כתיב. והביאור הוא כי ר' חמא סבר כי התורה והמצות כפי פשטן לא בשמים הם וכאשר יעשה אותם האדם עושה מהם מעשה ממשיי ועשיתם אותם כתיב ור' חנינא הבר כי אדרבה עיקרם בשמים הם כפי רוחניותיהם ואינם צריכין אלא שיעשום בארץ אך טעם עשייתם הוא לצורך העושים אותם כי בקיומם הם עושין אותם עצמם ועשיתם אתם כתיב:ונתתי וכו' עתה ידבר בשכר העוה"ז להיותו צורך אל קיום המצות כנ"ל בתחלת:הפרשה. והנה ברכה זאת תתחלק לד' מדרגות זסדרן ממטה למעלה. הא' הוא שובע ועושר. הב' פנימית ממנה ענין השלום והממשלה. וכמ"ש והעושר ואח"כ והכבוד מלפניך כי מה יועיל לו עשרו אם ייראֿ מרדיפת אויביו או לפחות בההיותו עבד לזולתו ומשועבד אליו. הג' הוא ברכת פרי בטנו כי הם אושר אמיתי בעוה"ז ובעוה"ב וכמ"ש אברהם מה תתן לי ואנכי הולך ערירי והנה בן ביתי יורש אותי. הד' הוא אושר העיקרי שכל תכלית האדה אינו רק להשיגו והוא השראת שכינתו ית' ומהלכו עמו תמיד ואין מעלה גדולה מזו והתחיל בראשונה הגרועה שאינה רק הכנה לשיוכל לקיים התורה ואמר כי כיון שעסק בתורה ובמצות הנה הגשמים שלכם הם ואינם בידו רק פקדון ונתתי אותם לכם ולזה לא יאמר גשמים אלא גשמיכם וגם אם הם פקדון בידי אינם אלא לטובתכם כי אני בעל השדה ויודע זמן נתינתה וז"ש בעתם ולא להורות כי שלי הם עדיין. זאז ונתנה הארץ יבולה הראוי לה כפי השנים המבורכות וכן עץ השדה יתן פריו הראוי לו ולא די בשתתן יבול

ופרי סתם ואומרו בברכות ועץ השדה ובקללות ועץ הארץ כי התחיל באומרו .ונתנה הארץ ועוד כי הוא מיותר כי בכלל ונתנה הארץ הוא ועץ השדה וכו' אמנם יובן במשז"ל ועץ השדה הם אלני סרק וז"ש ונתנה הארץ יבולה ועצי הארץ הם בכלל והוסיף כי גם עץ השדה מקום שדוד והם אילני סרק יתן פריו. אכן בקללה ועץ הארץ לא יתן פריו במקום ישוב בני אדם אך תשולח הברכה בעץ השדה אילני סרק שיתנו פרים לעוברים ושבים ולא לכם כי אדרבה בזה יוכר כי הקללה היא בחטאותיכם והרי ברכה זו אחר הגשמים ואחרי' יבא הצמיחה אח"ז צריך לברכו בזמן הקליטה שלא יקרנו ארבה ושדפון וכיוצא. וז"ש והשיג לכם דיש וכו'. אחריו יברכנו גם בשעת האכילה שיתברך במיעיו ואכלתם לחמכם לשובע היפך הקללה ואכלתם ולא תשבעו. ועתה יברכם ברכה השנית בענין ההשקט והממשל' וז"ש וישבתם לבטח וכו' לוא תאמר כי זה יהי' לסבת היותך במדינות חזקות ובצורות וגם אנשים שומרים אותך מפני אויביך. אמנם הסיבה היא נתתי שלום בארץ ואין מלחמה כלל. ולא די שכפי שעה יש שלום כי גם ושכבתם ואין מחריד לאמר אולי להבא יבואו אויבים ולא די בטח מאויבים אלא גם חיות רעות. ולפי שהחיות אינם בענין האנשים לשנדע כי רצונם לבא או לאו לשנשב בטח. לז"א והשבתי שביתה גמורה ובטילם מכלנות כל הארץ. ועי"כ תשבו לבטח גם מהם. והגדיל להבטיחם כי אפילו חרב של שלום לא תעבור בארצכם. וכל זה אינו בטחון רק לשלא יבואו אויבים עליהם. ועתה הבטיחם ביותר מזה. כי גם אתם אם תרצו ללכת לארצם ורדפתם אותם ולא די בשמוצאים אלא כי ינוסו מכם כאלו אתם רודפים אותם וגם אם אתם אינכם רודפים במרוצה ונפלו הם מאליהם לפניכם. לחרב שלהם כי חרבם תבא בלבם ולא ימתינו לנפול בחרבכם. גדולה מכלן שלא יהיו זה לסיבת היותכם רבין נוצחין את מועטין אלא אדרבה ורדפו מכם חמשה מאה:ועתה יברכם ברכה הג' ואמר ופניתי אליכם והפרתי אתכם וכו' וירמוז אל מ"ש הכתוב מי מנה עפר יעקב וכו' שיושב הקב"ה בקדושתו ופונה מעסקיו להיות סופר רביעותיהן של ישראל להפרותן ולהרבותן. והפריה ורביה הזו תהי' בלי קצבה. כענין אשר הקימותי בריתי אתכם והי' זרעך כעפר הארץ וכו'. ועם היותכם רבים כעפר הארץ יהיו המזונות כפי ערך הנולדים ולא עוד אלא שמן התבואה הישנה ומיושנת משלש שנים קודם שיולדו בניכם יספיק למאכליכם. וז"ש ואכלתם ישן וכו'. ועתה יברכם ברכה הד' העקרית ונתתי משכני בתוככם וכו' ירצה כי לא אצטרך למקדש ומשכן לשכון בתוכו אמנם שכינתי תשכון בתוככם ממש כנודע כי הצדיקים הם הם המרכבה ובהיות שוכן בתוככם והתהלכתי בתוככם כאדם המטייל עם בנו אהובו מרוב תענוג:חסלת פרשת בחקותי וסליק ספר ויקרא:

# ספר עץ הדעת טוב - פרשת במדבר

במדבר סיני וכו'. שתי בחינות הוזכרו בפסוק הזה. האחת היא בחינת דבורו ית' עם משה והב' הוא ענין מספר בני ישראל. ואמנם ענין הראשון הוא כי טרם הגיעם אל הר סיני היה מדבר השי"ת עם משה בכל מקום אשר יזדמן בבית פרעה או בכל ארץ מצרים או בסוכות ורעמסס וכיוצא בהם. ואחר הגיעם שם לא דבר עמו כי אם בהר סיני שנתקדש בנתינת הלוחות ועשרת הדברות שם ואחר שנעשה המשכן נקרא אהל מועד לרמוז ששם הי' מציאות אוהל אחד להיותו בית הוועד מקום קבוע לדבר עמו שם כמ"ש, ונועדתי לך שמה וכו'. ולכן ברוב הפרשיות הקודמות הוזכר וידבר ה' אל משה בהר סיני וכו' גם בסיום ספר ויקרא אמר בדרך כלל אלה המצות אשר צוה וכו' בהר סיני ואמנם מיום שהוקם המשכן בא' לחודש הראשון בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים התחיל לדבר מו מאהל מועד ועזב הר סיני. ואמנם ענין הבחינה השנית בענין מספר בני ישראל הנה היתה ארבעה פעמים הראשונה בצאתם מארץ מצרים לדעת את מספרם ליחסם לסגולתו ית' להנחילם תורתו לדעת מי הם וכמה הה ואל מספר ההוא רמז ויסעו בני ישראל מרעמסס סוכותה כשש מאו' אלף רגלי כו'. והשני' אחר שחטאו בעגל ונגפו במגפה כאשר נתרצה להם למחר' יום הכפורי' וצווה לעשו' המשכן חזר למנות' לדעת מספר צאן מרעיתו הנותרות מן המגפה ועל מספר זה נצטוה כי תשא את ראש וכו' וזמו מספרו נתבאר בפרש' אלה פקודי לשש מאות אלף ושלשת אלפים וכו' בקע לגולגולת ומן הכסף ההוא נעשו האדנים כמבואר אצלינו שם כי שאר המשכן נעש' בנדבת הלב כנז' אצלינו בפ' תרומה ובפ' תשא, והשלישית היתה בפ' זו של במדבר סיני שאו את ראש וכו' באחד לחודש השני בשנה השנית והוא שלשים יום אחר שהוקם המשכן. ומספר זה היה לצורך שני תמידין שבכל יום כמבואר שם אצלינו ועל האמת ביום ר"ח ניסן כשהוקם המשכן הי הראוי המספר הזה ובאולי נאמר כי מן נדבת המשכן שכתוב בה והמלאכה היתה דים וכו' הותר אולי הותר ומן המעות ההם קנו תמידין ומוספין לצורך החודש הראשון וביום ר"ח השני חזרו לגבות בקע לגלגולת לצורך התמידין מאז ואילך, והרביעית היה בערבות יריחו בפרשת פנחס טרם נכנסו לארץ אחר שמתו כל הדור היוצאים ממצרים ונמנו בניהם הנכנסין לארץ, ועם שתי הבחינות הנ"ל נבין מאמר הפסוקים האלה הנה באחד לחודש השני וכו' עדיין היה בהר סיני במקום שהוקם המשכן ולא נעלה הענן ששכן על המשכן אלא בעשרים לחודש השני ואז התחילו ליסע מהר סיני כמבואר אצלינו באורך בפר' בהעלותך וז"ש וידבר וכו' במדבר סיני כי עדיין שם הי' האמנם הוסר הדיבור מן הר סיני ונעתק אל אהל מועד וז"ש אח"כ באוהל מועד

ולהורות זה שינה שמו ולא אמר כדרכו בהר סיני אלא במדבר סיני כי ההר הנ"ל הי' במחוז מדבר סיני ולא דבר עמו בפרטיות מקום ההר עצמו שבסיני אלא למטה מקום שאינו נקרא הר סיני אלא מדבר סיני וכיון שלא הי' בהר לא דבר עמו אלא באהל מועד העומד עדיין שם בזה המדבר של סיני:ובזה יובן מלת לאמר כי הודיענו תחלה כי עד סוף ספר ויקרא הכל נדבר בהר סיני כמ"ש אלה המצות וכו' בהר סיני. ואמנם מתחלת הספר הזה היה כל הדיבור באוהל מועד ואחר שהודיענו זה הענין הכולל לכל הדברים הנכתבים מכאן ואילך חזר להודיע ענין הפרטי כי פרטיות זה הדיבור שהי' באוהל מועד בא' לחודש השני וכו' הי' לאמר לו שאו את ראש וכו'. ואמנם ענין בחינה השנית והוא מספר בני ישראל בפעם השלישית הזאת הודיע ג"כ סבתה וטעמה עתה ואמר וידבר וכו' במדבר סיני באוהל מועד וכו' ירצה עה היות כי עדיין הי' עתה פה במדבר סיני במקום אשר כבר נמנו פעם אחרת שם בנדבת המשכן כנ"ל וא"כ מה צורך עוד לחזור למנותם במקום הזה עצמו. וז"א באהל מועד כלומר לסיבת אוהל מועד ירמוז אל מה שאמרנו כי הנה כל בנין אוהל מועד אינה אלא לסיבת היות מקום מוכן להקריב שם הקרבנות ולכך הוצרך למנותם ליקח מהם בקע לגלגולת לקנות בהם תמידין והקרבנות כנ"ל. ובזה יובן מה שאמר אח"כ לגולגלותם אחר שכבר נאמר שאו את ראש כל עדת וכו'. אמנם ירמוז אל בקע לגולגולת שהוא לצורך התמידין כנ"ל. או ירצה באופן אחר עה משרז"ל בס' במדבר רבה וז"ל אך את מטה לוי לא תפקוד וכו' א"ר פנחס בר אידי מה כתיב בראש הספר שאו את ראש רומם את ראש גדל את ראש לא כתב אלא שאו כאדה האומר אל קוסטינר סב רישיה דפלן כך נתן רמז למשה שאם יזכו יעלו לגדולה כמ"ש ישא פרעה וכו' והשיבך על כנך ואם לא יזכו שימותו כולן כמ"ש ישא פרעה את ראשך מעליך וכי' ותלה אותך על טץ, ויש להעיר בזה כי הלשון היותר פשוט הוא פקוד וא"כ הל"ל פקוד לא כתיב אלא שאו וכו' ובפרט שהרי הוא מתחיל לבאר פסוק אך את מטה לוי וכו' וא"כ הל"ל כאן פקוד לשון פקידה כמ"ש בשבט לוי ועוד שכיון שטיקר דרשתו הוא בפסוק שאו את ראש למה סמך הדרשה באותו פסוק של אך את מטה לוי וכו' ועוד כי מעיקרא מי הגיד לו כי כוונת הכתוב שאו את ראש הוא לשון רוממות לשיאמר רומם את ראש לא נאמר אלא שאו והרי שאו לשון קבלת חשבון כמו שתרגם אונקלוס כי תשא את ראש ארי תקבל ית חושבן. ואם נאמר כי גם בפסוק כי תשא הוא מבארו לשון הרמה א"כ למה נתעורר לדרוש כך עתה בפסוק הזה ולא בשם בפסוק כי תשא וכו' שהוא קודם, ועוד מה אירע עתה שיצטרכו ישראל להתרות בהם אם תזכו תמלו לגדולה ואם לא תזכו וכו'. וגם איך נרמז דרשה זו בפסוק הזה ואיך לשון הפסוק מורה על כוונה הזו. האמנם

ודאי כי הלשון היותר פשוט הוא לשון פקוד כמ"ש אלה פקודי לפקודיהם. ואמנם לפי שע"י הפקידה יש סכנת נגף כמ"ש ולא היה בהם נגף בפקוד אותם לכן שינה הלשון ואמר כי תשא שהוא לשון קבלת חשבון לרמוז כי לא היו פוקדים אותם ממש אלא ע"י קבלת השקלים מידם הרי נתקבל חשבון ראשם כמה הם ונמצא כי ענין כי תשא לשון קבלת שקלים מיד ליד כנ"ל ואמנם עדיין יש קצת שאלה דא"כ הל"ל בפירוש כי תקח או תקבל מספר ראש בני ישראל אלא ודאי שכוונתו הי' לרמוז את הדרשה הזו ממש כי ע"י הפקידה יש סכנת נגף וע"י לקיחת השקלים נתוסף בהם חיים הנרמז בלשון נשיאות ראש כנודע וזה רמז באומרו כי תשא כנ"ל. ואמנם עתה בפסוק הזה שאו את ראש בני ישראל אם הוא לדרוש הדרשה הנ"ל כבר נדרשה בפסוק כי תשא כנ"ל וכבר נודע כי לא היו נפקדים אלא ע"י שקלים וכיון שנסתלק הספק ההוא יותר טוב לדבר עתה כהוגן כפשוטו פקוד וכו'. והכרח יותר מוכרח לזה שהרי בפרשה זו עצמה כתיב אך את מטה לוי לא תפקוד וכו' לשון פקידה ולכן בנה בנין הדרשה הזו על פסוק אך את מטה לוי וכו' שמשם הכרח לקושיא זו ובפרט שהוא בפרשה זו עצמה וזה כיון באומרו מה כתיב בראש הספר שאו וכו' והרי זו קושיא כפולה כנ"ל. עוד קושיא אחרת כי אף אם נרצה לאמר כי דרך התורה להזכיר בשבח כמשז"ל על פיה פתחה בחכמה ועל אמרות ה' אמרות טהורות עיקם הכתוב ח' אותיות ומן הבהמה אשר איננה טהור' וכו' ולכן גם פה לא רצה לאמר פקוד יען יש בו סכנת נגף אלא שאו שון חיים והרמת ראש כנ"ל א"כ למה אמר הדבר בהעלם הול"ל בפירוש רומם וכו' או גדל את ראש וכו' וז"ש רומם או גדל לא נאמר אלא ודאי כוונת הכתוב להיפך והוא כאדם האומר לקוסטינר סב ית רישי' דפלן. וביאור זה יובן במה שיקשה עוד קושיא חזקה במאמר זה ושכחנו לכותבה למעלה במקום הקושיות. והיא במ"ש אלא שאו את ראש כאדם האומר לקוסטינר וכו' כנראה שכוונתו לדרוש שאו לגנאי לשון הסרת ראש ומיתה ואח"כ חזר לדרוש בהיפך כך נתן רמז למשה שאם יזכו יעלו לגדולה וכו' ואם לא יזכו וכו' ומן הראוי שיאמר כך אלא שאו את ראש נתן הקב"ה רמז למשה שאם יזכו וכו' ואם לא יזכו וכו' כמ"ש ישא פרעה וכו' כאדם האומר לקוסטינר וכו'. ואמנם כוונת ר' פנחס הוא כי אלו אמר פקוד לא הי' מובן לא זה ולא זה ואלו אמר לשון רומס או גדל לא הי' מובן רק לשון גדולה בלבד ולז"א שאו שהוא סובל שני ענינים הפכיים שאם יזכו וכו' ואם לא יזכו וכו'. האמנם העיקר הכוונה הוא לגנאי ולזה התחיל בה ועשה ממנה עיקר כמ"ש אלא שאו כאדם האומר לקוסטינר וכו' ועתה ר' פנחס עצמו הרגיש איך פתח פיו לרעה בתחלה כנ"ל ולא הניח הדבר בספק אם יזכו אם לא יזכו. ולזה חזר ר' פנחס ואמר והי' גלוי לפני המקום

שימותו כולם במדבר וניטלו ראשיהן לפיכך אמר הקב"ה למשה אך את מטה לוי וכו' כלומר מה שאמר הקב"ה אך וכו' ואת ראשם לא תשא יש בו קושיות אחרות חזקות הא' למה כפל לא תפקוד לא תשא והב' כי אם לא תשא לשון גדולה איך יאמר אך את מטה לוי לא תשא את ראשם שהוא לשון גדולה ונודע כי אדרבא להיותם חביבים אצלו לא מנאם עם ישראל אלא הענין הוא כי עיקר לשון שאו את ראש הוא לרעה כאדם האומר לקוסטינר וכו' וזהו שרמז הקב"ה אח"כ באומרו אך את מטה וכו' לא תפקוד פקידה ממש כמשמעות ונתן טעם לזה ואמר ואת ראשם לא תשא וכו' כלומר אם תפקדם עם בני ישראל הנה גלוי וידוע לפני שעתידין למות כולם כי זה רמזתי באומרי שאו את ראש וכו' נתכוונתי אל מה שגלוי לפני שעתיד להיות שימותו אלא לשלא אפתח פי ח"ו לשטן אמרתי שאו שיש בו שתי הבנות לטובה ולרעה כנז' אך האמת הוא שאינה אלא לרעה כי הדבר מוכרח להיות ולכן לא תפקדם בתוך בני ישראל יען לא תשא את ראשם וימותו טמהם:ואמנם עדיין יש קושיא בזה המאמר והוא איך נרמז דרשה זו בפסוק שאו את ראש וכו' שהוא לרעה וגם מה כוונתו ית' עתה להגיד להם הרעה זו העתידה לבא להם והנה עם מה שנבאר אנו בפ' במדבר סיני והנה באהל מועד וכו' יובן הכל. והענין במה שנרגיש בזה הפסוק מה צורך לכל אלו המקומו' מדבר סיני ואהל מועד ולכל אלו הזמנים באחד לחודש בשנה השנית וכו' משא"כ בשאר הדבורים והנה רז"ל שם במדבר רבה תרצו זה כי להגיד חיבתן של ישראל לפני הקב"ה הזכיר ורמז להה באיזה יום ובאיזה חודש ובאיזה שנה ובאיזה עיר ובאיזה הפרכיא רוממתי קרנם ונתתי להם תלוי ראש וכו' וכפי דרכינו שהיא ע"ד ר' פנחס שאדרבה הוא לגנאי אלא שאמר לשון שיש בו שתי משמעות אם יזכו ואם לא יזכו אפשר לומר באופן אחר והוא במה שנעורר עוד אומרו וידבר ולא ויאמר ומ"ש אח"כ לאמר שהוא מיותר:והענין כי הנה הקב"ה רצה עתה למנותם לעשותן דגלים ונשיאים בתכסיסי מלוכה ומן הנראה שהוא חיבה ואהבה יתירה וכמשז"ל שם במדבר רבה זאמנם מצד אחר נראה בהיפך כי הנה אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר וכו' ותיכף יכנסו לארץ ומאז ואילך אין צורך עוד לדגלים ולמסעם ותיכף יבנה להם בית הבחירה ולא יצטרך לכל זה א"כ מה צורך לכל העיכוב הזה ואדרבה יותר ראוי הי' ימהרם ויצווים ליסע מהרה ליכנס לארץ כי זהו המבוקש האמיתי אלא ודאי זהו מורה שגלוי לפניו שיתעכבו במדבר מ' שנה וימותו כולם כנ"ל ולכן יצטרכו בציווי זה להיותן דגלים דגלים ואיך יסע אהל מועד בתוך המחנות כל אותם ארבעים שנה וזהו שהתחיל לשון דיבור בקושי וידבר וכו' כי הודיעו מה שגלוי לפניו שכולם ימותו במדבר ההוא, ונתן לו טעם ע"ז באומרו במדבר סיני וכו' ירצה הנה בחודש הג' בשנה ראשונה

באו מדבר סיני ושם קבלו ישראל התורה והנה עדיין עתה הם במדבר סיני עצמה וכבר עברו י"א חדשים כי הרי עתה הם בא' לחודש השני בשנה השנית וכו' ומי גרם לכם כל העיכוב הזה ולא נכנסתם תיכף לארץ הלא הוא יען עשיתם את העגל במדבר סיני הזה עצמו במקום שאמרתי לכם אנכי ה' אלהיך ופה עשיתם את העגל עון שלא נמחה לעולם כמשז"ל על וביום פקדי ופקדתי וכיון שחטאתם עון פלילי הזה כנודע אין עוד לכם תקומה ח"ו כנודע כי על עון העגל נאמר אני אמרתי אלהים אתם וכו' אכן כאדם תמותון וכו' וגלוי וידוע לפני כי כיון שהמשכתם עליכם היצה"ר וזוהמת הנחש שכבר הוסרה מכם ופסקה בהר סיני כנודע מוכרח הוא שתחטאו עוד ותמותו במדבר הזה א"כ שאו את ראש כאדם האומר לקוסטינר וכו' כנ"ל וכיון שעתידים אתה למות מוכרח אני למנות אתכם ולעשותכם דגלים ולהודיע אופן נסיעתכה במדבר הזה מ' שנה נמצא כי ענין פקידה זו היא הוראה לרעה ולכן רמזתיה בלשון שאו את ראש כאדם האומר לקוסטינר וכו', ואמנם נודע כי אין ידיעתו ית' מכרחת הבחירה ורצון שאם לא כן כל האדם פטורין מעונשים ולכן עדיין הדבר תלוי אולי תגדלו לעשות זכיות גדולים ותזכו להנצל מן המות ולכן אמרתי לכם שאו את ראש מלה הסובלת שתי הבנות לפי שאם תזכו יהיה לשון גדולה ואם לא תזכו וכו' וא"ת איך אפשר עוד להנצל מן מיתת המדבר אחר שחטאנו בעגל כמ"ש על אני אמרתי וכו' אכן כאדם תמותון לז"א באהל מועד כלומר כבר אפשר להיות לכם תקומה אחר הטורח הגדול אם תרצו וזה במה שנתתי את משכני בתוככם וצויתי לכם לעשות אהל מועד בית ועד לשכני בתוככם כנודע כי ע"י המשכן נתרצה להם בעון העגל ובהיותי שוכן בתוככם אפשר שתזכו ולא תמותו וז"א וידבר ה' אל משה דיבור קשה הלא הוא במדבר סיני כנ"ל ואמנם הוא באהל מועד להורות כי יש תקוה לאחריתם אם ירצו והנה שני הפכיים אלו שהם במדבר סיני ובאהל מועד כנ"ל כוונתו ית' בזה היתה לאמר להם שאו את ראש דבר שיש בו שתי משמעות כנ"ל כי הנה רצונו לפקוד אתכם ואין זו הוראה טובה כנ"ל האמנם קראתיה בשם שאו את ראש לאמר אם תזכו וכו' ואם לא תזכו וכו', ועפ"ז נראה כי זה ענין הפסוק מי זאת הנשקפה כמו שחר וכו' מדבר על ישראל ביציאת מצרים כי בראשונה כאשר השקיף עליהם הקב"ה לגאלם הי' מאירים כאור השחר ממועט מאד ורובו שחרורית כי הי' כענין המצרים עע"ז ומגדלי בלורית וכו'. אח"כ בקבלם התורה האירו יותר כאור הלבנה במילואה והלבינו עונותיהם שהיו כשנים אדומים האמנם תיכף חטאו בעגל ונדמו כלבנה בחסרונה אשר אור פני משה כפני חמה לא האיר בהם ולקה כל זיו עדיים כמ"ש בס' הזוהר על ויתנצלו בני ישראל את עדיים שקבלו מהר חורב בנתינת התורה ולכן לא אמר בהר אלא מהר וסמיך

ליה ומשה יקח את האהל כל הזיו והאור של ישראל מלשון לשמש שם אוהל בהם כמו בהלו נרו וכו' וכדרך השמש המטה אורו לצד אחר מן הלבנה לסיבת היות כידור הארץ מפסיק ביניהם וכן עשה ונטה לו את האור שמאיר לעצמו בהיותו מחוץ למחנה ישראל ואלו כפשוטו הלא יהושע משרתו היה לוקח האהל ונוטה אותה בלי ספק ואחר שעשו המשכן ושכן הוא ית' בתוכה ממש הנקרא כי שמש ומגן וכו' היו כל ישראל מקבלים אורו ית' ועלו אל מדרגת אור החמה וז"ש ברה כחמה ואומרו ברה ולא אמר מאירה לרמוז כי היו מזוהמים מזוהמת הנחש שחזרה בסיבת העגל וכשקבלו לוחות שניות וגם אח"כ עשו המשכן נתבררו מזוהמתם וחזרו כענין החמה אח"כ עלו עוד למעלה גדולה להיותם דגלי מלוכה ממש ואז נקרא איומה לב' פנים אם לא יזכו היתה להם אימה כי הקמת הדגלים מורה אריכות זמן ואם במדבר כי במדבר ההוא יתמו ושם ימותו ואם יזכו תהי' .אימת דגלי מלכותם מוטלת על כל האומות כמו שפרשנו בדרך רז"ל מלת שאו את ראש לשתי הפכיים וז"ש איומה כנדגלות:שאו את וכו' כבר ביארנו שתי הבנות הא' לשון הסרת ראש אם לא יזכו והב' נשיאות ראש ומטלה אם יזכו עוד פי' ג' מלשון נשיאות ראש ומעלה כנ"ל ג"כ. והענין כי הנה הערב רב היו לאין קץ מרובים מן ישראל וגם הה נתגיירו וקבלו התורה וכתיב כגר כאזרח יהי' וכו' וא"כ למה ציוה ה' למנו' את ישראל לידע מספר צבאיו ית' וכמה הם נחלתו וגם את הערב רב גרים שנתגיירו ימנה ג"כ אותם עמהם לז"א שאו וכו' במה שבארנו בכל הפרשיות הקודמו' מן ויהי בשלח ואילך כי אעפ"י שנתגיירו אינם נקראים עם ה' ונחלתו אלא ישראל לבדם ולזה הזכיר המספר בלשון נשיאות לרמוז כי תכלי' המספר הזה לישא ולרומם את ראש בני ישראל לבדם ולא את הערב רב והכריח הדבר ממ"ש למשפחותם וכו' כי הנה בבני ישראל יש להם יחס גדול בכמה מיני יחוסים כמו שנבאר עוד בדרך הד' הלא הם משפחותם ובית אבותם והיותם בני ישראל משא"כ בערב רב בני זנונים המה ואין להם יחס כלל:או ירצה דרך ד' לשון קדימה והגבהה כי לא נאמר אחר שהתכלי' הוא לדעת מספרם אם לפי שחסרו בעגל אם לקבל מהה השקלים לצורך הקרבנות א"כ די באשר נמנה את כל הזכרים לגולגלותם כמה גולגולת הם לתת בקע לגלגול' לזה ציוה שישאו ויגביהו עוד המספר הזה ויתחילוה מראשי' יחוס אבותיהם וזה במה שאחר שימנום במספר שמות גילגלותם עוד ייחסו אותם אחר משפחותם הם ע' משפחות שבהם כנודע כי י"ב שבטים הם וכל שבט נחלק לכמה משפחות כמ"ש אלה משפחות ראובן וכו' ולכן תחלה ימנו הגלגולות עצמן וייחסום עוד למשפחותיהם פלוני בן פלוא פלוני בן חנוך וכו' עוד יחוס שלישי יותר גבוה עד הי"ב שבטים הנקראים בית אבותם כי כמה משפחות כולן נכללין

בבית אחת של ראש השבט הנקרא ראובן וז"ש לבית אבותם עוד יחוס רביעי יותר גבוה עד יעקב אביהם פלוני בן חנוך בן ראובן בן ישראל וז"ש עדת בני ישראל כי בהיות מייחס אותם עד ישראל כולם חוזרין ליחדות אחר להקרא' עדה אחת והם בתי ישראל ראש ואב לכולם וז"ש שאו את וכו' הרימו והגביהו מספר הייחוס הזה עד תכליתו האחרון אשר הוא היות כולם עדה מיוחד' עד בני ישראל וא"כ צריך שתחלה תייחסום למשפחותם הם המשפחות שבכל שבט ושבט ואח"כ תגביהו עוד עד לבית אבותם הם י"ב שבטים עם היות שכבר נמנו במספר שמות כל זכר לגולגלותם עצמם שאו והגביהו הייחס הזה עד עדת בני ישראך כנ"ל. או יהי' להיפך כי למשפחותם הם הי"ב שבטים ולבית אבותם הם בתי אבות שבכל שבט ושבט כנודע. פירוש ה' שאו מלשון קבלה ונטילה ביד כמו שתרגם אונקלוס ארי תקבל ית חושבן והוא מלשון שאו מנחה ובואו לחצרותיו והענין כי המספר הזה לא יהיה בהוצאה בפה דבר שאין בו ממש אלא בקבלת ונטילת דבר ממש והוא קבלת מחצית השקל מיד כל גולגולת וע"י השקלים תדעו מספרם. וז"ש שאו וכו' קבלו מספר ראשי בני ישראל בדבר ממשיי ולא מנין בפם בלבד. ועם היות שהמספר הזה יהי' בפה במספר שמות כל זכר וכו' יהיה ג"כ בדבר ממש וז"ש שאו את ראש בדבר המתקבל מיד ליד שהה השקלים ותחברו זה המעשה עם מספר שמות כל זכר וכו' בפה. פירוש ו' קרוב אל הנ"ל ויהיה שאו לשון נשיאת ראש לא מלשון מעלה אלא מלשון חיים כפשוטו כי החי ראשו נישאת והמת הוא שפל ראש ובא להזהירם ברמז ובדרך קצרה את אשר הזהירם בארוכה בפ' כי תשא כדי שלא לכפול הענין וז"ש שאו וכו' הרימו ראשם ותגרמו להם חיים במספר הזה וזה ע"י השקלים ונתנו איש כופר נפשו וכו' כי אם לא תעשו כך תשפילו ראשם ח"ו כי יהיה בהם נגף בפקוד אותם. פירוש ז' קרוב אל הנ"ל יהי' שאו מלשון נישא עון לשון כפרה ורצה לא יהי' מספר בלבד פן ח"ו יהי' בהם נגף האמנה יהי' על ידי השקלים הנק' כפר נפש כמ"ש ונתנו איש כופר נפשו וכו' וז"ש שאו ר"ל כפרו את ראש בני עדת ישראל ט"י השקלים וזה יהי' זולת במספר שמות וז"ש במספר שמות וכו':פירוש הח' שאו וכו' לשון יתרון ונשיאו' ותוספו' ויובן זה עם מ"ש בפסוק הראשון באחד לחודש השני בשנה השני' וכו' והענין כי רצה הקב"ה להראות להם חיבתו וחטובה אשר גמלם כרוב רחמיו כי הנה בשנה הראשונה חטאו בעגל וכמה מהם נהרגו על ידי בני לוי וכמה מהם מתו במגפה ויגוף ה' את העם וכו' ונפלו מהם כמה ראשים וגולגולת אמר הקב"ה למשה ראה כי בצאתם ממצרים הי' בחודש הראשון לשנה הראשונה וכתיב בהם ויסעו בני ישראל מרעמסס סוכותה כשש מאות אלף וכו' ובאמצע השנה ההיא נפלו כמה ראשים וגולגולת מהם וראה כי עתה הוא בחודש השני לשנה הב'

ועכ"ז חזר לספור אותם ותראה כי אדרבה יש בהם תוספת על מה שהי' בצאתם ממצרים לא די שנשלם תסרונן שמתו בעגל אלא אדרבה נתוספו וז"ש השנה השנית וכו' שאו את ראש נשאוהו והוסיפוהו את המספר הזה על מספר הראשון לצאתם מארץ מצרים שהיו כשש מאות אלף וז"ש לצאתם מארץ מצרים לרמוז אל מספר ההוא ועתה במספר הזה מלבד שאותם שנפלו בעגל וחסרו מן הששׁ מאות אלף עתה הוסיפו על הששׁ מאות אלף עוד שלש אלפים וחמש מאות וחמשים ואפשר לפרש עוד כי זהו שאמר במספר שמות וכו' כלומר שאו והוסיפו עתה את מספר ראש כל עדת וכו' עד אותו מספר שמות כל זכר לגולגלותם הנז' בצאתם ממצרים כמ"ש כשש מאות אלף רגלי הגברים:מבן וכו' המקרא הזה תלי תניא בדלא תניא כי עדיין לא ידענו כי אין יוצא צבא בישראל פחות מבן עשרים ואיך אומר מבן כ' כל יוצא צבא אמנה רצה לתת טעם למה לא ימנו מבן י"ג ומעלה שכבר אז נקרא איש לכל מצות שבתורה לז"א הטעם למה שאני אומר מבן עשרים שנה ומעלה הוא לפי שאלו הם יוצא צבא בישראל. ירמוז אל מה שנודע כי אין ב"ד של מעלה מענישין עד מבן כ' שנה ומעלה והטעם כי למעלה אינם מכניסין בכלל צבאו' ישראל אל הפחותים מבן עשרים לדון אותם ולהענישם בכלל צבאו' ישראל ולכן גם למטה אל תפקדו אותם בכלל צבאות ישראל תפקדו אותם וכו'. ירצה אל תאמר מה לי לטרוח ולילך אל ששׁ מאות אלף אוהלים לדעת מספרם ואמנה את י"ב נשיאי המטות גזברים שלוחים שילכו מבית לבית כל איש לשבטו ויביאו אלי החשבון ולזה אמר שאין רצוני בכך אלא שתפקדו אותם אתם בעצמכם אתה ואהרן ולא עוד אלא שאתה תקדים. וז"ש אתה ואהרן ושאר הנשיאים יהיו טפלים לכם וז"ש ואתכם יהיו איש איש וכו'. או ירמוז אל מה שאמרו ז"ל על ויפקוד אותם משה על פי ה' שאמר משה איך אטרח לדעת מספר העצום הזה מבית לבית אז א"ל. השי"ת תתקרב אל פתח האהל בלבד ולא תטרח לחקור ולדרוש מספרם אלא השכינה היתה מדבר' בת קול ואומר' לו כך וכך גברים יש באהל הזה וזה ג"כ רמז לו במ"ש אתה ואהרן כי אם הי' המספר בטבע נמצא כי הי"ב נשיאים הי' יודעים המספר תחלה בהכנסם בבית ומשה שומע מספרם מפיהם אבל בהיות הפקידה על פי ה' נמצא שאתה הוא עיקר הפקידה ואהרן טפל לך' והי"ב נשיאים שומעים מפי אהרן וטפלים לשניכם וז"ש תפקדו אתה ואח"כ ואהרן ואח"כ ואתפס יהיו וכו':וידבר ה' אל משה במדבר סיני וכו'. ענין הודעת המקומות והזמן בפרטות לתת טעם אל ענין זה הנראה ללא צורך. ורש"י ז"ל פי' בשם רז"ל כי מתוך חבתם לפניו מונה אותם כל שעה וכו' ויש להרגיש דה"ל לכתוב טעם זה באומרו שאו את ראש וכו' ולא במלת באחד לחודש השני ואמנם ירמוז בזה מה שכתבנו כי רצה לתת טעם אל זה המנין במ"ש

במדבר וכו' באחד לחודש וכו' כמו שיתבאר. וזה יובן במה שנרגיש טוד בפי' רש"י אומרו וכשנפלו בעגל כי העגל נעש' ג' חדשים קודם שנמנו בכי תשא אחר מחרת יום הכפורים וכן באומרו וכשבא להשרו' וכו' אינו כן והוא עצמו כתב כי בא' בניסן שהוא שמיני למילואים הוקם המשכן ואז השרה שכינתו ולא מנאן. והענין הוא כי היינו יכולין לאמר שאין לנו הכרח שהוא להודיע חבתן כי הרי בצאתם ממצרים הי' בהכרח כדרך הבא למלוך על אומה ומונה אותם וכן בכי תשא מנאם לקחת השקלים לאדני המשכן וכן בכניסתן לארץ הי' לחלק להם הארץ ולכן הקדים ואמר כי בכל שעה לא מנאם אלא מפני חיבתן כי הרי אף כשחטאו בעגל מנה אותן אחר שנתרצה להם ביום הכפורים ואז חיבב אותם וצום על המשכן ונמצא כי מ"ש וכשנפלו בעגל אינו מדוייק וצ"ל ואחר שנפלו וחבב אות' וע"ד זה הוא במ"ש וכשבא להשרות ר"ל וכאשר כבר בא באחד בניסן להשרות שכינתו אז מנאם אח"כ להודיע חבתם יתירה נוספת אחר השראת שכינתו והיא הכתיבה כאן שאו את וכו'. וזה עצמו תוכיח הכתוב במ"ש במדבר סיני וכו' ירצה אחר שקבלו התורה בהר סיני ויחנו למטה במדבר ושם נבנה אהל מועד ונתכפר להם עון העגל והשרה שכינתו בא' בניסן ועכ"ז מנאם בא' באייר וזה יורה היות הסבה מתוך חיבתן, ולפי שמספר השנים מתחילין מתשרי לכן הוצרך להודיע כי היותו שנה שנית הוא מניסן כי אז הי' זמן צאתם מארץ מצרים וז"ש בשנה השנית לצאתם ולהורו' כי המנין הזה הוא להודיע חיבתן לפניו אמר לאמר שאו וכו' כלומר ראה אופן אמירתו ית' איך היתה והוא שאו וכו' כי שם כשחטאו בעגל לא הי' כ"כ חביבין עליו ונאמר למשה כי תשא אתה לבדך בצינעה וכאן שהשרה שכינתו עליהם אמר שאו אתה ואהרן וי"ב נשיאים בפרהסייא גדולה לפרסם חבתן. גה שם נאמר כי תשא את ראש בני ישראל וכאן תוסיף כל עדת בני ישראל ע"ד מה שדרשו רז"ל בפ' חוקת על ויבואו בני ישראל כל העדה מדבר ציין עדה שלימה כולם צדיקים כי כן עדת לשון חיבור וגם הוא לשון תפאר' כמו ואעדך עדי את עדיים מהר חורב. ואע"פ שבכאן יהי' הדבר בפרהסייא כנ"ל עכ"ז צריך לתת הפרש במדריג' מעלתכם כי אתה גדול מכולן ואהרן טפל לך וז"ש תפקדו אותם אתה ואהרן ושאר י"ב נשיאים טפלים לכם ואתכם יהיו וכו'. והנה עד עתה לא נבחרו אלא הנשיאים מפי השי"ת כי עדיין אין לו צורך בהם אבל מכאן ואילך שנצרכין לענין מסוג הדגלים צריך למנותן מפיו ית' וז"ש ואתכם יהיו איש איש למטה ואמנם אינו בהזדמן רק המובחרים שבהם מי שהוא ראוי להיות ראש לבית אבותיו וז"ש איש ראש לבית אבותיו הוא. וגם זה אינו תלוי כפי דעת בני שבטם מפני עשרם רק מובחרים מפיו ית' מפני מעלתם בחסידות ולכן ואלה שמות האנשים החשובים אשר הם ראויים

לעמוד אתכם שוין בחסידו' כמוכם ולא מפני עושרם וממונם. ולפי שאין ב"ד של מעלה מענישין פחות מבן עשרים שנה ואז נקרא איש גדול בב"ד של מעלה אין ראוי להשרו' שכינתו אלא עליהם ולכן מבן עשרים שנה תפקדו ולא מבן י"ג ומעלה כי עדיין אינם ראויים להשרו' שכינתו עליהם שאינם ראויים לשכר ועונש ולהתחייב במצות להיות מכלל צבאות ישראל וז"ש כל יוצא צבא בישראל. וכן לסיבה זו לא תפקדו כי אם כל זכר לגולגלותם כי אין כבודו ית' להשרו' שכינתו על הנשים ומטעם זה לא נמנו גם הנשים עם היות כי גם הם חביבות לפניו ית' והמנין הזה הי' להודיע חיבתו לפניו כנ"ל בשם פירוש רש"י ז"ל:סליק פרשת במדבר:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת נשא

נשא את ראש בני גרשון וכו'. הנה פעה ראשונה נמנו משפחות הלוי כולם מבן חודש ומעלה לא מבן עשרים שנה כמו ישראל ואח"כ חזרו להמנו' שנית מבן שלשים שנה ועד בן חמשים לעבוד עבודת אהל מועד כל משפחה כפי עבודתה. ולכן נתחיל לפרש מנין השני הזה מתחלתו הלא הוא בפרשה הקודמת והוא באומרו נשא את ראש בני קהת וכו'. הנה כאשר נדקדק בשני המנינים האלו נמצא בהם שנויים לאין קץ. ראשונה כי במנין ישראל נאמר שאו את ראש ובמנין הלוים הראשוו נאמר פקוד את בני לוי ועוד כי שם נמנו מבן עשרים שנה ובלוים מבן חודש ועוד כי בישראל כתיב למשפחותם לבית אבותם ובלוים נאמר פקוד וכו' לבית אבותם למשפחותם. שנית כי במנין ראשון של הלוים נאמרה לשון פקידה בכולן ובמנין השני שינה בהם כי בקהת נאמר נשא את ראש בלבד ובמררי נאמר פקידה לבד בני מררי וכו' תפקוד אותם ובגרשון הוזכרו שניהם נשא את ראש וכו' תפקוד אותם וכו' ועוד כי שם נמנו כסדרן גרשון קהת ומררי וכאן הקדים קהת לגרשון. ועוד שלישית במנין הזה השני כי בבני קהת אמר מתוך בני לוי ולא נאמר כן בגרשון ומררי ועוד כי בגרשון אמר גם הם ולא כן בקהת ומררי. ועוד כי בקהת ומררי נאמר למשפחותם לבית אבותם ובגרשון לבית אבותם למשפחותם. ועוד כי בקהת ומררי נאמר ועד בן חמשים ובגרשון נאמר עד בלתי וא"ו. ועוד בקהת ומררי נאמר כל הבא לצבא ובגרשון לצבא צבא. גם בקהת נאמר לעשות מלאכה ובגרשון ומררי נאמר לעבוד טבודה. גה בקהת נאמר כל בא ובגרשון ומררי נאמר הבא. גם בגרשון אמר לעבוד עבודה באהל ובמררי לעבוד את עבודת אהל. גם בקהת לא נאמר תפקדם ובגרשון אמר תפקוד אותם ובמררי תפקוד אותם ותפקדם. וכאלה רבות שנוייה לאין קץ למי שיסתכל במקראות. והענין יובן במשרז"ל במדרש רבה למה נאמר אך את מטה לוי

לא תפקוד בתוך בני ישראל לפי שצפה הקב"ה שעתידין ישראל למות במדבר וכו' גם אמרו שם רומם גדל לא נאמר אלא שאו את ראש שאם יזכו יחיו כמד"א ישא פרעה את ראשך והשיבך וכו' ואם לא יזכו ימותו כמד"א ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה וכו'. וכבר בארנו מאמר זה בפ' במדבר ע"ש כי שם בארנו כי לשון נשיאות סובל ב' פרושים רעה וטובה. ולכן הזכיר לשון שקול ואמנם הלוים שלא חטאו בעגל ולא במרגלים שהרי לא שלחו נשיא הזכיר לשון פקידה ולא לשון שקול לטובה או לרעה ובזה יובן ענין הפרשה כי הנה בישראל שהיו עתידין למות מבן עשרים שנה ומעלה יען כי אין מענישין בב"ד של מטלה פחות מבן עשרים לכן נמנו מבן עשרים וכמו שבארנו בפסוק כל יוצא צבא אבל הלוים שלא הי' עתידין למות נמנו מבן חודש כי כבר יצאו מתורת נפלים כנודע. גם השינוי האחר הוא ע"ד שבארנו בפ' במדבר כי לבית אבותם הם הי"ב שבטים ולמשפחותם הם המשפחות הפרטיות לכל שבט ושבט ולכך בשבט לוי רצה להזכיר לבית אבותם בתחלה שהוא לוי אב המשפחות כולן לרמוז ולתת טעם למה נאמר בהם פקידה ולמה הי' מן בן חודש ולמה לא נמנו עם בני ישראל ותירוץ שלשתם במה שהקדים לבית אבותם כלומר לפי שהם משבט לוי אשר מעולם לא חטאו בעגל ובמרגלים והם שבט ובית אב בפני עצמן ואין למנותן עם שאר השבטים כי לא נתדמו להם כלל. ועתה נבאר השינויים שיש בין מנין הראשון ומנין השני של הלוים עצמן וזה כי בראשון לא נאמר בהם שאו או נשא כי לא הי' עתידין למות במדבר אשר לסיבה זו נמנו מבן חודש שאינו בר עונשין אבל בנין השני שהי' כבר מבן שלשים ומעלה ראויין לעונשים ואף אם לא הי' עתידין למות במדבר בעון המרגלים יש עונות אחרים כמו שיתבאר ולכן במי שהי' בו ספק עונשין נאמר בו נשא את ראש והם בני קהת, והענין ע"ד שפירשו רז"ל בשאו את ראש בני ישראל לשון שקול והענין כי הנה בני קהת הי' משפחה שני' כי כך סדרן גרשון קהת ומררי ורצה הקב"ה לבחור בהם יותר מכולן ולהרים את ראשם בשתי בחינות הא' היא שבתחלה ימנו את בני קהת ואח"כ את בני גרשון וז"ש נשא את ראש בני קהת מתוך בני לוי כלומר אע"פ שהם בתוך בני לוי ובאמצעם כי הוא האמצע שבשלשתה הקדימהו למנותו בתחלה והרים את ראשו בכך. והב' היא שהעבודה שלהם היא היותר חשובה שהיא קודש הקדשים הארון והמנורה ומזבח הזהב וכו' והרי זו הרמת ראש גדולה שנית כי מהראוי יותן עבודה זו לגרשון הבכור ואחריו ותחתיו יבא עבודת קהת יריעות המשכן וכו'. ומה שהי' שפל הרימהו ותן לו עבודת קודש הקדשים והרי נדרש נשא לשון הרמת ראש אם יזכו ואם ח"ו לא יזכו יהי' נשא לשון מיתה והסרת ראש וז"ש אח"כ וכלה אהרן ובניו לכסות וכו' ומתו. וכתיב אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי וכו' ופירושו כך

אם יזכו נשא את ראש קהת למעלה מן ראש גרשון הבכור ואם לא יזכו ויגעו אל הקודש לא די שלא ירום ראשם על גרשון אלא אפילו כמנהגו במדרגתו שהי' אמצעי בין גרשון ומררי ימות ויכרת משם וז"ש אל תכריתו וכו' מתוך הלוים. וע"כ נאמר בו נשא לשון שקול ולא פקידה כלל ע"ד הנזכר במשפר שאר השבטים שאו את ראש כל עדת בני ישראל. ובזה יובן פסוק אך את מטה לוי וכו' כלומר בין מנין ראשון שלהם שנכתב בו לשון פקידה ובין מנין שני שנכתב בו לשון נשיאות לא יהי' עם בני ישראל וז"ש לא תפקוד ואת ראשם לא תשא בתוך וכו'. ואחר שאמר נשא את בני קהת לשון מסופק או גדולה והרמת ראש או לשון מיתה ולא הזכיר לשון פקידה כלל להורות כי לשון נשא הנ"ל הוא לשון מסופק אמר נשא את ראש בני גרשון וכו' מבן שלשים שנה וכו' תפקוד אותם. לרמוז כי עיקרו הוא לשון פקידה ומנין אלא שבצד מה יש בו קצת נשיאות ראש כל שהוא. וזה רמז באו' גם .הם והענין כי היינו חושבין שמכיון שנדחה גרשון הבכור מפני קהת אולי לאיזה גרעון וחטא הנמצא בידם או לשעבר או לעתיד וא"כ כיון שנדחה נדחה להתאחר גם אחר בני מררי בבחינות המספר או על הפחות יהי' שוה לו בבחינה האחרת והיא אופן העבודה כמו שנבאר. לז"א נשא את ראש בני גרשון גם הם כי כמו שנשאת ראש קהת אפי' עליו לסיבת כי יצאו ממנו כל זרע הכהונה הגדולה ומשה ע"ה גם הם תן להם מעלה ונשיאות שתקדימם לבני מררי להתחיל המספר בהם וגם לתת להם עבודה יותר מיוחסת כמו שיתבאר. וביאר הטעם באומרו לבית אבותם וכו' ירצה בבני קהת הקדמת אותם לסיבת משפחותיהם שהיו יותר מעולות כנ"ל אם משפחת משה ע"ה כי עם היותו לוי כמותם ראוי להקדימו ואם משפחת אהרן הכהן אשר הלוים הם משרתים אותם כמ"ש וילוו עליך וישרתוך ולכן הקדים בהם למשפחותם ואח"כ לבית אבותם כי לסיבת האבות אין ראוי להקדימם כי אדרבה גרשון הוא הבכור אך לסיבת משפחותם תן להם מעלה יתירה. אבל בני גרשון אין טעם מעלתם למשפחותם אלא לבית אבותם כי גרשון אביהם הי' הבכור כנ"ל ולכן התחיל לבית אבותם כי זו היא סיבה אל מלת נשא הנ"ל ואח"כ אמר למשפחותם ואמנם בבני מררי חזר להזכיר כסדר למשפחותם בתחלה כי כן סדר המספר פלוני בן פלוני שהוא המשפחה ואח"כ עד האב שהוא גרשון וגם לסיבה זו לא זכר במררי נשיאות ראש ולא אמר גם הם כי הנה הוא נמנה אחרון לכולם כמשפטו וגם עבודתו היתה גרועה מכולם כמו שיתבאר:מבן שלשים שנה וכו'. הנה בני גרשון היתה עבודתם קלה מאד כנזכר בברייתא במלאכת המשכן והם יריעות וקלעים ומיתרים ואין צריך לעבודה זו כ"כ כח ולכן שוין הם מבן שלשים וכו' כמו בני ארבעים עד חמשים כולם במדריגה אחת הם מתחלת שלשים עד שנת החמשים ולכן אמר עד בלתי

וא"ו אבל בבני קהת היו משאם כבידה מאד הארון והכפורת והשולחן והמנורה ומזבח הזהב כולם זהב כבד בתכלי' וכן במררי הי' קרשים ועמודים ובריחים ויתדות נחושת לכן היותר מובחרים הם בני שלשים שנה כמ"ש בן שלשים לכח ועוד מדריגה שנית משם ולמטה וז"ש בוא"ו ועד בן חמשים וכו'. ועניין תפקוד אותם כבר נתבאר למה בקהת לא נזכר פקידה ובגרשון ומררי הוזכרה פקידה. ואומרו כל בא לצבא יש בו ב' פרושים הא' הוא במה שנדייק כי בבני ישראל נאמר כל יוצא צבא וכאן נאמר כל הבא לצבא והענין כי צבא בני ישראל הוא צבא המלחמה להלחם עם האויבים ולזה נזכר בו יציאה כי יוצאים ממקומם לקראת האומות להלחם בהם. אבל צבא הנזכר בלוים העובדים את עבודת המקדש והמקדש והמשכן אינם יוצאים למלחמה על האויבים .אבל רמז כאן ענין צבא מלחמתה עם בני ישראל עצמן בכמה מקומות אם בעגל מי לה' ויאספו אליו כל בני לוי שימו איש חרבו וכו' ואם כשאמרו ניתנה ראש ונשובה מצרימה נלחמו בני לוי עם בני ישרא.ל והרגו בהם שמונה משפחות וכו' ולזה אמר בהם לשון ביאה כל הבא לצבא כי ישראל והלוים ביניהם יישבים ואין צורך בהם יציאה וכפי זה יהי' ענין הכתוב תדע למה אני אומר נשא ראש גרשון קהת ומררי לעבודה זו ולא לבני ישראל הוא לפי שלהיותם בני לוי באיה לצבא על קנאת ה' לכן זכו לעבוד עבודת אהל מועד עבדי ה' ומשרתיו:וז"ש כל הבא לצבא לעבוד וכו'. גם בזה יתורץ כי בגרשון ומררי נאמר כל הבא כלומר הכל הם באים אבל בקהת חסר אות ה"א ואמר כל בא לצבא יען הי' בהם קצת פגם בענין צבא זה של העגל והוא כי נעשה ע"י אהרן מבני קהת ולא די שלא נלחם אז בהם אלא שעשה אותו ולא בא גם הוא לצבא עם ישראל כשאר בני לוי. גם ירמוז אל העתיד כי קרח ועדתו שהי' מבני יצהר בן קהת לא די שלא עזרו את משה אלא נקהלו לצבא עליו להלחם בו כמ"ש ויקהלו על משה וכו'. וזה רמז בחסרון אות ה"א זו חסרון ביאה טובה לצבא לעזור את תורת משה. הפי' הב' ירצה כל הבא להיות מכלל צבאותיו של הקב"ה כדי לעבוד עבודה באהל מועד ואינו צבא מלחמה אלא צבא עבודה וכמ"ש ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה וגם כפי זה נתרצו השאלות הנ"ל כי צבא זו ביאה היא לבא לעבוד באהל מועד ואינה יציאה למלחמה ולזה לא נאמר כל היוצא אלא כל הבא לצבא וגם לטעם זה אמר בקהת כל בא בחסרון הה"א אם לסיבה כי לא כל בני קהת באים לצבא זו כי הרי משה ע"ה לא הי' עובד עמהם. סיבה שנית ירמוז אל היות משפחתו נחלקת לשתים כהונה ולויה וכל הכהנים אינם עובדים אלא חצי משפחתו הלוים משא"כ בגרשון ומררי. סיבה שלישית ירמוז אל מ"ש אח"כ ולא יבואו לראות כבלע את הקודש כי גרשון ומררי היו באים ביאה גמורה ועובדין בידם

עבודה גמורה. אכן בני קהת היו אהרן ובניו מתחילין העבודה לכהות את הארון והשלחן וכו' ובני קהת נשארין חוץ לאהל עד אשר גמרו עבודתם אהרן ובניו ולא היו בני קהת נכנסין ובאים בתוך האהל כבני גרשון ומררי אשר היו באים ביאה גמורה אל תוך האהל ומסירין בידם הקלעים והיריעות והקרשים וכו'. ואומרו לעבוד וכו' הנה בארנו כי קהת הי' לו נשיאות ראש כי עבודתו מעולם להוליך הארון והכפורת והכרובים ושני לוחות העדות וז"ש זאת עבודת בני קהת בקדש הקדשים לפני ולפנים ירמוז על הארון וכו' כנ"ל גם היו מוליכין את כלי השרת עצמן המנורה והשלחן והמזבח אשר במדרגה שנית והם באהל מועד הנקרא קודש גם כי אינו קודש הקדשים ואמנם הם כלים ממש של זהב כי הם עיקר קדושת המשכן אבל גרשון ומררי הם נושאים המשכן עצמו שהם טפלים אל הכלים הנ"ל אשר בתוכו והוא כדמיון הבני בית של המלך הנושאיה את אוצרות המלך וכספו וזהבו. ואמנם העבדים הם הנושאים את האוהלים עצמם ואת העמודים והמקבות להכות ולתקע היתדות והם החוזרים ליטע את האהלים בארץ ולהעמידם וזה עבודת גרשון ומררי ולכן אמר בהם לעבוד עבודה באהל מועד כי עבודת עבדיה ממש היא אבל בני קהת אמר בהם לעשות מלאכה באהל מועד כי הולכת האוצרו' וכלי הכסף וכלי הזהב של המלך והחזרתן למקומן כבתחלה ולא יתעסקו בתקיעות אהלים והעמדתם מלאכה נקראת ולא עבודת עבד:ואמנם בגרשון ומררי עצמם עם כי הצד השוה שבהם שמלאכתם נקרא' עבודת עבד יש שינוי בהם כי בני מררי היו נושאין כל המלאכה הכביד' כגון הקרשים והטמודים והאדנים והיתידות וכו' שהוא עבדו' יתיר' אבל בני גרשון מוליכין מלאכה קלה היריעו' וכו' כנ"ל. שנית כי גרשון היו מוליכין את אהל מועד עצמו שהם יריעות שש משזר הנקראים המשכן עצמו ויריעו' עזים ותחשים כו' הנקראים אהל מועד כמ"ש בהם לאהל על המשכן כנודע וכן קלעי החצר עצמו שהם עצמות החצר הנעשה ע"י קלעים. אבל מררי לא נגע באהל ובמשכן ובחצר עצמם אלא במשרתים אותם כמו הקרשים שתחת המשכן והאוהל גם העמודים אשר הם נופלים אל הקלעים התלויה בהם והם החצר עצמו נמצאו כי גם בענין אופן העבודה עצמה יש בה נשיאו' ראש ומעלה לגרשון על מררי כנ"ל כי לכן אמר נשא את ראש בני גרשון גה הם משא"כ בבני מררי. וגם בזה יובן כי בגרשון אמר לעבוד עבודה באהל מועד כי העבודה והשירו' והמשא היתה באהל מועד עצמו שהם יריעו' הנק' משכן ויריעו' עזים הנקראי' אהל כמ"ש והקלעים הנקרא חצר המשכן עצמו אבל עבודת משא מררי היא בקרשים ובעמודים הטפלים אל האהל עצמו ואינם האהל או המשכן או החצר עצמן. ולזה אמר בהם עבודת אהל מועד ולא באהל מועד גם אמר את לשון ריבוי ועפילה אל אהל עצמו

וז"ש לעבוד את עבוד' אהל מועד, זאת עבודת וכו', הרגיש הנה כל המספר הזה וכל המעלה הזו אינה רק ימי מספר בהיותם במדבר ובפרט עתה שעדיין לא נגזרה גזיר' המרגליה להתעכב שה ארבעים שנה ואמנם בכניסתן לארץ יבנה בית המקדש ואין להם משא בכתף עוד וכל הגדולו' האלה אינם אלא לפי שעה לז"א זאת עבוד' בני הגרשוני לעבוד ולמשא והנה לעבוד הוא ענין השיר בחצוצרות במצלתיים ובכל כלי זמר וגם שוערים להגפת דלתו' ולשמירו' השערים והרבה מלאכו' כאלה ואדרבא המשא בכתף עתה בדור המדבר היא טפילה אל העבודה כנ"ל וז"ש לעבוד ולמשא כמ"ש אח"כ לעבוד עבוד' עבודה ועבוד' משא ודרשו רז"ל עבוד' עבודה זה השיר ונעיל' השערים וכו' ועבוד' משא כמשמעה וביאר הנשיאו' ראש שיש בעבוד' משא זו על משא מררי ואמר ונשאו את יריעו' המשכן כלומר היריעו' שהם עצמם נקראים משכן וכו' כנ"ל:על פי אהרן וכו'. לא נזכר כן לא בקהת ולא במררי והענין כי בקהת לא הוצרך יען כי אהרן נשיא הקהתי כנודע כי מזרעו הוא אבל בגרשון הבכור היינו סבורים כי בעודחם תהי' מתחת יד נשיא הגרשוני אליסף בן לאל לז"א גם כי הגרשוני הבכור עבודתם תהי' עפ"י אהרן ובניו והנה אחר שגם בגרשון הבכור אמר שתהי' עבודתו על פי אהרן ובניו לא הוצרך לכותבו במררי הקטן שבכולם:ועל דרך הרמז נודע כי כללו' כל ישראל נכללין מג' בחינו' הנקראים חסד גבורה ורחמים ממוצעים והכהנים הם חסד גמורים והלוים גבורה גמורים. וזהו סוד וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך הוא אהרן הכהן איש פרטי מובדל מהם בבחינ' זו ויצא ממך וז"ש וללוי אמר תומיך ואוריך ועוד יש בך חלוקה שנית הם הלוים שנאמר עליהם ארור אפם כי עז והם דין גמור קנאים. האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וכו' וכיון שהם חכלי' הדין והגבורה צריך שלא תהי' לחורבן העולם אלא אדרבא לבנינו ומהו יורו משפטיך וכו' יהי' עוסקים במלאכת שמים בבית המקדש עבדי ה' ועי"כ לא יהי' להם חלק ונחלה בארץ וכל היום יעסקו בתורה ומהם יהי' הסנהדרין מורים המשפטים לישראל כמ"ש ובאת אל השופט ואל הכהנים הלוים וכו' וכל הדין והגבורה שלהם תהי' במלאכ' שמים ובתורה ע"ד שאמרו רז"ל האי ת"ח דרתח אורייתא היא דקא מרתחא בי' באופן כי להיותם מדת הדין והגבורה נבחרו להבדל עבודתו ית' וגם לשיר וזמר להמתיק מדת הדין כנודע בספר הזהר ונבדלו בזה ממספר בני ישראל ונספרו בפני עצמן. והנה השבט עצמו נבחר מכולם וכמ"ש כי בו בחר ה' וכו' ולכן הי' שלישי כי כל שלישי שלם וחשבון זה התחיל מן האבו' אברהם יצחק ויעקב השלישי שלם מכולה בחיר האבו' ואחריהם ראובן שמעון ולוי השלישי עלה בגורלו ית' והעלהו גבריאל למעלה ואמר לפניו ית' זה חלקך וכו' כמשז"ל גם שמו ג' אותיו' בלבד לוי. גם פשט ביאור שמו לוי

לשון לויה שהוא מתלווה עם שנים אחרים והוא שלישי להם. גם הי' לו שלש' בנים גרשון קהת ומררי והבן האמצע הוברר לחלקו ית' הוא קהת גם הוא בעל ג' אותיו' כלוי אביו גם השלישי לקהת הוברר מכל ישראל הוא משה ע"ה קהת עמרם משה. גם משה עצמו בו ג' אותיו' בלבד ואל זה רמזו רז"ל באומרם כי לוי ג' אותיו' ונצח חשמונאי מזרעו את יו"ן הרשעה שגם הוא ג' אותיו' אח"כ נתן משה תורה כלול' מתור' נביאים וכתובים שלשה ובחודש השלישי ולישראל הכלולים משלשה כהנים ולוים וישראלים, ונחזור לענין ג' בני לוי כי כולם גבורו' ודינים כנזכר ואמנם קהת המובחר שבהם ושמו מוכיח שהוא גבורה אלא עם רחמים כי בהתעוררו בעולם הגבור' מתעורר' בעולם שיעור מיעוט להקהות שיני הרשעים ואחריו גרשון מתגבר יותר לגרש את הרשעים ואחריו גבורה גמורה מררי מר כלענה אל הרשעים. והנה כל מה שהגבור' נרמזת ברחמים הוי יותר מעולה לכן נבחר בתחלה קהת ואח"כ גרשון ואח"כ מררי כי כמו שכל ההתנהגו' נכללו' בשלש' חסד גבור' רחמים כן כל אחד יש לו ב' קצוות ומצוע הרי ג' מדרגות של הגבור' גרשון קהת ומררי:ויהי ביום כלות משה וכו' בספר הזוהר דרשוהו מלשון כלה שנכנס' לחופ' גם תביט כי ר"ת להקים את המשכן הוא לאה וסוד הענין כי שני בתי מקדשים בית ראשון ובית שני וכמ"ש לשני הם בתי ישראל. ונודע כי אין בית אלא אשה הלא הם שתי ההי"ן שבשה ה' ראשונ' וה' שני' וכנגדם לאה ורחל נשי יעקב הנקרא ישראל סבא בסוד ואלה שמות בני ישראל הבאים את יעקב והמשכן ג"כ כנגד לאה הנרמז בר"ת כנ"ל. והיא כלת משה. והנה ברחל חסר בה אות ה' כמו בלאה וזלפה ובלהה לרמוז אל בית שני שחסרו בו ה' כמשז"ל על 'וארצה בו ואכבד' ואכבד כתיב. ולכן רחל מבכה על בניה בחורבן שני שע"י אדום. וזהו סוד תפלה למשה איש האלקים ר"ת לאה הוא כלת משה. ונודע כי פסוק אחרון של זה' המזמור הוא ויהי נועם וכו' נאמר ביום שהוקם המשכן ויברך אותם משה ומה ברכם ויהי נועם וכו'. גם כל המזמור הזה נדרש עליו. וז"ש תפלה למשה בעת שהוקם המשכן הרומז לב' מקדשים ראשון ושני והם הראשון כנגד לאה הנרמזת בס"ת כנ"ל ועליו אמר מעון אתה היית לנו כמ"ש ושכנתי בתוכם וזה הי' בדור ודור ב' דורות שבהם נבראו ב' מקדשים, ולפי שצפה שעתידין ליחרב התפלל עליהם שיחזו' לבנותם וזה בכח התשוב' ולזה הקדים ואמר בטרם הרים יולדו וכו' ותאמר שיבו בני אדם והענין אל תתיאשו כיון שחטאתם לאל אדיר כמוני כי הרי אתם נבראים מחומר עפר מן האדמה אשר על שם זה אתם נקראים בני אדם ולכן יש' לכם מחילה ע"י התשוב', או ירצה שובו בתשוב' כי אפי' לאדם הראשון עצמו יציר כפו ועכ"ז חטא ובפרט שחטא מאד כמשז"ל במס' סנהדרין שעבר על ז' מצות שנצטווה וכופר ומין ואפיקורס ומושך

בערלתו הי' וקבלתיו בתשוב' ואתם בניו של אדה תלמדו ממנו לשוב בתשוב' ואקבל אתכם במכש"כ. וביאור מה תועל' הי' לאדם הראשון ע"י תשובתו ואמר כי נענש ביום אכלך ממנו מות תמות וע"י התשוב' חי' אלף שנה ונחשבו לו ליום א' וז"ש כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול ר"ל כאותו יום שגזרת עליו אתמול טרם יום שבת הוא יום הששי אתמול ליום שבת אבל שבת אינו נקרא אתמול כי אין אחריו יום אחר ואז אמרת לו שימות באותו יום שיאכל ממנו ואח"כ על החטא ההוא נתגלגלו בכמה גלגולים הדומים לערב ובוקר כי בבוקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש. והנה תקותינו היתה בבהמ"ק ראשון הנרמז בפסוק מעון אתה היית לנו כנ"ל וכבר אני רואה שיחרב אבל ידעתי קיצו שהה ע' שנה וע"פ שפלוני מנה וטעה וכפי מספרו עברו יותר משמונים שנה וז"ש ימי שנותינו בהם שבעים שנה כלומר בסיבת עונותינו הנ"ל אשר שתה לנגדך הנה בסבתם ובהם הי' ימי שנותינו בגלו' בבל ע' שנה כפי האמת אך כפי הטעו' הי' יותר ובגבורו' האפשר יותר שמונים שנה היו ואז רהבם וממשלתם של הכשדים הי' עמל ואון כי גז ופרח חיש לפתע פתאום ונשאר' המלכו' למדי ופרס. ועי"כ ונעופ' אל ירושלים לבנו' בית שני כמ"ש מי אלה כעב תעופנה וכיונים אל ארובותיה' בהמ"ק שני. אבל עתה בבית שני הי' רע לאין קץ כי לא נתגלה קיצו ומי יודע עוז אפיך כמה יהי' נמשך. והנה כפי מנין ימינו נודע לנו באיזה יום תהי' הגאול' כמבואר אצלינו כי ואו ימי בראשי' רומזין אל כל העתיד בשיתא אלפי שני וביום הששי שנברא אדם באלף ששי יברא המשיח האמנם עדיין צריכין אנו לידע באיזה זמן פרטי באלף הששי עצמו תהי' הגאולה. ואמנם ענין זה שמור בלב כמ"ש כי יום נקם בלבי ולכן אין שום נברא יכול להתנבא עליו אא"כ יהי' הנביא ההוא מתנבא מלבב חכמ' הוא לבו ית' הנקרא לבב חכמה ולא לבב חכם שקנה חכמ' כי הלא הוא עצמו מקור החכמ' וכיון שכן הוא צריכין אנו להתפלל ולומר שובה ה' עד מתי ירצה אתה אומר לנו שובו בני אדם ואנו אומרים כי הכל תלוי בך ואתה תשיבנו וז"ש שובה ה' כי אם תמתין לתשובתינו אין תקוה כי הרי עד מתי תמתין לתשובתינו ואם אין בנו מעשים עשה למענך כי אנו עבדיך וז"ש והנחם על עבדיך ושבענו בבוקר האלף הששי חסדך חסד חינם למענך ולא יהי' עוד גלות אחר כלל אלא ונרננה ונשמח' בכל ימינו, ואחר אשר התפלל על שתי הגליו' הנ"ל הכוללים של הד' גליו' חזר והתפלל על קיום והעמד' שתי בתי מקדשים עצמן וכנגד הראשון אמר ויהי נועם ה' אלקינו עלינו כדי שע"י כן המקדש הראשון שהוא מעשה ידינו ולא מעשה ידיו ית' כמו שעתיד להיו' הבית האחרון שנאמר בונה ירושלים ה' ועכ"ז כוננה אותו עלינו וכנגד המקדש השני שגם הוא מעשה ידינו אמר ומעשה ידינו כוננהו. ולפי שבמקדש שני תמיד הי' המקדש

בקיומו אלא שישראל היו משועבדים למדי ויון ואדום לז"א כוננהו לו לבית עצמו אבל במקדש ראשון שגם ישראל עצמן היו במלכותם קיימת אמר כוננה עלינו כי גה אנחנו נתכונן על ידו ג"כ. והנה זה ענין עצמו נרמז בפסוק הזה ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן הזה התחתון נתכון גם אל המשכן העליון שבשמים המכוין כנגדו הנרמז בר"ת לאה כנ"ל וימשח ויקדש אותו וכו' והי' כל זו ההקמ' והמשיח' והקידוש ע"י משה ע"ה ואז גם הקב"ה הסכים על ידו והמשיך נועם ה' עליו והמשכן התחתון הזה אשר הוא מעשה ידינו הוא וכליו והמזבח וכליו וימשחם הקב"ה ויקדש הקב"ה אותם הוא ג"כ וזהו שחזר ואמר שנית וימשחם ויקדש אותם. גה בזה יתורץ היכן נזכרה הגזיר' וזה שיעור הכתוב ומה שהי' ביום כלות משה וכו' הוא כי הקב"ה ג"כ וימשחם ויקדש אותם. ובראות הנשיאים כי הקב"ה הסכי' למשוח ולקדש אותם מן המשכן והמזבח העליוני' אז ויקריבו הנשיאי' וכו' ע"ד מה שפרשנו בריש פ' בהעלותך עיין שם היטב איך ע"י קרבן חנוכ' המזבח התחתון גרמו גם שפע המזבח העליון וזה שאמר למטה זאת חנוכ' המזבח ביום המשח אותו סתם כלומר ע"י הקב"ה כמו שרמזנו באומרו וימשחם ויקדש אותם וז"ש זאת כלומר זאת התחתונ' היתה כנגד העליונ' ולכוונ' זו נכתוונו הנשיאי' כנזכר שם ביאור סוף פרש' זו וע"ש:וידבר וכו' דבר אל בני וכו'. איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר וכו' ענין הנזירו' יש בו אופני' שונים אם כוונתו לשמי' כההיא דשמעון הצדיק שפחז עליו יצרו נודר בנזיר לגלח את שערו קווצותיו תלתלים וטוב רואי עליו נאמר קדוש הוא לה' ואם נודר על שאר דברי' כאדם האומר הריני נזיר אם אוכל אם אשתה וכו' עליו נאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש כסבר' ר' אליעזר הקפר שציער עצמו מן היין וכמ"ש טוב אשר לא תדור וכו'. וע"כ הזכיר בו דיבור לשון קושי למי שנודר לצורך עסקיו ואמיר' בחשאי לנודר לשם שמים. ולכן הזכיר היות הדיבור הזה לבני ישראל כי ראוי אל הבנים ילמדו להיותם כאביהם ישראל אשר הי' מפחד מלידור פן ידור ולא ישלם כי עליו כתיב שארי' ישראל לא ידברו כזב וכו' ובמצוא את עצמו בצרה הי' נודד כמ"ש וידר יעקב נדר וכו' מכאן אמרו רז"ל שמצוה לידור בעת צרה. או לענין מצוה כמ"ש נשבטתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך וכתיב נדרו ושלמו לה' אלהיכם וכו'. גם לכן לא הזכיר אדם או נפש כענין אדם כי יקריב מכם נפש כי תחטא ולא איש הנודע כי הוא כינוי אל איש צדיק כי הוא לבדו יוכל לידור בעת צרה ולא זולתו פן יעבור על נדרו, ורצה הכתוב לבאר הוא בעצמו בפירוש מי הוא זה הנודר אשר עליו נאמר נזר אלהיו על ראשו ואמר כי אין זה אלא האיש אשר יפליא ויפריש עצמו מן העביר' וע"כ ינדור נדר בנזיר באופן כי אין כוונתו רק להזיר ולהפריש עצמו לה' לשם שמים אשר ע"כ לא

נדר נדר אחר רק נדר נזיר שהוא להפריש עצמו מן היין הגורם כמה עבירו' וכמו שדרשו רז"ל על סמיכו' הפרשיו' סוטה נזיר כי כל הרואה סוטה בקלקול' יזיר עצמו מן היין וז"ש לנדור נדר נזיר גם זה ענין חזרתו לאמר להזיר לה' כנ"ל:ואנחנו נלך בעקבו' רז"ל ונדרוש ג"כ כי כל הרואה סוטה בקלקולה ונדר להזיר לה' יבורך מפי עליון ולכן נסמכ' לזה פרש' ברכת כהנים יברכך ה' וישמרך. או נוכל לבאר באופן אחר ע"ד משרז"ל כי הכהן גדול והנזיר השוו לכמה דברים כנזכר במס' נזיר ולכן נסמכה פרש' הנזיר ופרש' ברכת כהנים יחדיו. ולהיו' כי ג' מינים אסורים בנזיר ומשלשתם ראוי להזיר ולהפרש והם היין והתגלח' והטומא' לכן בכל מין מהם חזר להזכיר כל ימי נזרו וכו'. האמנם יש קצת שינוי בלשונם כי בזה נאמר כל ימי נזרו ובתגלח' כל ימי נדר נזרו ובטומאה כל ימי הזירו ובסוף שלשתם חזר פעם רביעי' לכוללם יחד כל ימי נזרו קדוש הוא לה' וכמו שנבאר סיבת כל אחד בעז"ה. והתחיל ביין כי עיקר גרמא בנזקין הוא היין המגבר את היצה"ר עליו וממנו עיקר הנזירו' וההפרש' וז"ש מיין ושכר יזיר כלומר עיקר מלת הנזירו' הנ"ל אינו אלא מן היין והשכר משא"כ בתגלח' ובטומא' כי הם דברים נכריים נמשכו על האדה ע"י נזירותו מן היין כי ע"י סור מרע הנמשך מהיין ימשך עליו הקדוש' ונזר אלהיו על ראשו שהוא השיער כמ"ש גדל פרע וכו' ומכיון שנמשכה עליו הקדוש' ראוי אליו אח"כ להמנע מטומא' ולכן הוזכרו בפרש' על הסדר הזה יין ותגלח' וטומא'. גם לכן לא נאמר בשניהם שיזיר עצמו מן התער ומן הטומא' רק ביין לבדו הזכיר נזירו' כנז' מיין ושכר יזיר ובב' האחרים אמר חער לא יעבור על נפש מת לא יבא. ובזה ג"כ יתורץ למה לא התחיל גם בענין היין בענין כל ימי נזרו מיין ושכר יזיר ע"ד מה שהקדים בשני האחרי' כל ימי נזרו תער וכו' כל ימי הזירו על נפש מת לא יבא לרמוז כי היין הוא עצמו עיקר הנזירו' להזיר ממנו ואח"ז כל ימי הזירו פירוש מן היין הנ"ל ראוי לו כי תער לא יעבור וכו' כנ"ל. האמנם אחר שהקדים פסוק מיין ושכר יזיר לרמוז אל הנ"ל חזר בפסוק השני והתחיל באומרו כל ימי נזרו מכל אשר יצא וכו' כי גם בענין היין ראוי להזכיר ענין אסורו בהשווא' א' בשיעור המשך כל ימי נזרו ע"ד התגלח' והטומא'. והנה לא רצה לכלול כל אסורי היין ביחד מיין ושכר וחומץ ומשר' ענבי' וענבי' לחים ויבשי' יזיר כי רצה להודיע מה שביארנו והוא כי אין נזירו' אלא מן היין כי הוא הגורם אל היצה"ר משא"כ בחומץ ובענבי' ובמשר' הענבי' טרם יתחזק לטעם היין וז"א מיין ושכר לבדם יזיר כי בהם יפול לשון נזירו' ממש ולעשו' סייג לזה ראוי שירחיק אף מו החומץ וכו' וז"ש חומץ יין וכו' כמשז"ל לך לך אמרין נזירא סחור לכרמא לא תקרב עם היות כי אין חשש חיזוק גירוי היצה"ר באלו. ויען היות (היות) הזה כליל מכמה הרחקו' הזכירם

ע"ד מדריג' לא זו אף זו כמו שיתבאר. ותחל' הזכיר החומץ אשר כבר נכנס במדריג' היין אלא שלקה. אח"כ הזכיר משרת ענבים כי גה הם דומין אל היין בהתחלתו יותר מאכיל' הענבי' עצמן כמו שהן האמנם עדיין לא נכנסו במדריג' יין כמו החומץ ואח"כ הזכיר הענבי' כמו שהן רחוקין מן היין לגמרי כי זה שתיה וזה אכילה וגם בהם עצמן התחיל בלחים הראויים לסחוט מהם היין ואח"כ היבשי' שאין יין ראוי לסחוט מהם כמו שהן לולא ע"י שריה במים כנודע. ואחר שביאר מציאו' הנזירו' בעצמו ממה הוא חזר לכלול הכל יחד וגם ביאור המשך זמן אסורם וז"ש כל ימי נזרו מכל אשר יצא מגפן היין וכו' שהם כל הפרטיים הנ"ל. גם רצה לתרץ כי היינו אומרי' דא"כ נעשה סייג יותר גדול כי העלין והלולבים יהיו אסורי' ע"ד הנז' סחור סחור לכרמא לא תקרב לזה בא להודיע כי אינו כן כי הגפן עצמה שהם העלין והלולבין מותרים. אמנם אינו נאסר אלא בכל היוצא והנולד מהם שהם הפירו' שהם הענבי' בעצמה ודי לנו בהרחק' זו כי ענין הענבי' בעצמן כל בחינותיהם ראוי לאסור והוא מנקוד' פנימיו' שלהם שאינ' רק פסול' והם החרצנים ועד זג שהם הקליפ' החיצונ' אע"פ שאינם ראויין לאכול וזה מפני האוכל עצמו אשר בין שניהה מחרצני' ועד זג והוא אוכל הענבי' עצמו אשר ממנו נעשה היין משא"כ בעלין כי אין מהם נמשך שום יין וזהו שרמז באומרו מגפן היין ולא אמר מן הגפן כי טעם האיסור אינו אלא בדומ' אל היין שהוא מחרצני' ועד זג אשר שם מושב היין וז"ש מחרצני' ועד זג ולא אמר ענבי' סתם הכולל הכל חרצני' וזג ואוכל ויין:כל ימי נדר נזרו וכו' כבר נתבאר כי התער נמשך מחמת הנזירו' שהוא מן היין בלבד אשר בו כתיב כל ימי נזרו כי מן היין הוא ניזור אבל בתער כתיב נדר נזרו כי איננו הנזירו' עצמו רק שהוא בכלל הנדר אשר עיקרו הוא היין הנקרא נזירו' ועל כן נתלה התער ביין שהוא העיקר וז"ש עד מלאת הימי' אשר יזיר לה' כי זה מיותר רק נכתב לרמוז אל הנ"ל כי התער תלוי ביין אשר הוא עיקר ימי נזרו אשר יזיר לה' ולא כתיב אשר ינדור להזיר לה'. ומכיוון שאינו עיקר הנזירו' א"כ למה נאסר לז"א קדוש יהי' גדל וכו' כי הנודר מן היין ראוי הוא שתחול עליו הקדוש' שלשי' ימי נזרו כמנין יהי"ה וז"ש קדוש יהי' והיכן מרכב הקדוש' הנה הוא בפרע שער ראשו כל זמן שלא נחתך כנודע כי האדם עץ השדה העליון הוא וע"כ שרשם הם שערו' ראשו נשרשי' למעל' כלפי שדה העליון של תפוחי' ואין ראוי לכרות השרשי' ההם. ואחר השראת הקדוש' עליו ראוי הוא שלא יטמא למתים וז"ש כל ימי הזירו לה' וכו' כי גם זה איננו עיקר הנזירו' עצמו כנ"ל ולכן לא אמר נזרו רק הזירו פועל יוצא כי כיון אשר הזיר עצמו מן היין לשם שמים לה' כנ"ל ולא לצורך עצמו וזה יורה היותו מגדל פרע להשראת הקדוש' כנ"ל א"כ ראוי הוא שלא יטמא למת וע"כ שינה פה להזכיר מלת

לה' הוא ענין השרא' הקדוש' עליו כנ"ל ורצה להודיע ענין אומרו לה' מה ענינו וביארו באומרו אח"כ כי נזר אלהיו על ראשו הוא ענין גדל פרע כי משם נמשך ענין מניעתו מן הטומא'. וירמוז אל הנ"ל כי בגדלו פרע הוא כתר ונזר נמשך מן אלהיו על ראשו להורו' כי משם נשרש כענין שרשי האילן כנ"ל:כל ימי נזרו וכו' מכיון שנתבאר שעיקר הנזירו' איננו אלא מן היין היינו אומרי' כי כאשר יארע שנטמא באונס יביא קרבן טומא' אך לא יסתור הנזירו' כיון שלא שתה יין לזה חזר לכלול שלשתם כל ימי נזרו קדוש הוא לה' כי כיון ששלשת' קשורי' יחד אשר ע"י שלשתן נקרא קדוש לה' א"כ. וכי ימות עליו וכו' ונקמא הוסר' הקדוש' מעליו וראוי שהימי' הראשוני' יפלו ויחזור למנות ימי נזרו. ועוד דייק יותר באומרו כל ימי כי לא נאמר א"כ די לו במה שיום הטומא' עצמו יפול אך לא שאר הימי' לז"א כל ימי נזרו כלומר בהיות כל ימי נזרו בהשווא' אחת כמנין קדוש יהי"ה סתם נזירו' שלשי' יום אז קדוש הוא לה' ובהחסר אחד מהם כל הימי' הראשוני' יפלו:ועל דרך רמז נוכל לתת עוד טעם פנימי אל כל הנ"ל וגם בו יתבאר קשר הפרשיו' האלה והוא כי הנה למעל' אמר איש איש כי תשטה אשתו וכו'. והענין כי מקרה זה קרה אל האדם ואשתו חוה בהיותם בגן עדן כי כאשר הסית הנחש אל חוה והטעימ' מעץ הדעת הוא גפן היין אשר נותן באדם דעת טוב ורע אם לטוב הנה אמר רבא חמרא וריחני פיקחין ונקרא עץ הדעת טוב וכאשר ירבה לשתותו להשתכר אדרבה יש לו דעת רע וחסרון השכל ומשליך עצמו באשפות וכיוצא ועי"כ גם היא סחטה ענבים והשקתה את בעלה אדם ועי"כ בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא כמשז"ל. הרי כי היות חוה שותה יין וגם אדם בעלה זה גרם שבא נחש על חוה וסטתה מבטל' אדם ולא קינא את אשתו ועון זה גרם מות לו ולכל הדורות ואלו לא הי' רק אכילת עץ הדעת לא הי' ראוי לעונש הזה הגדול והבן זה וע"כ לא כתיב אדם כי תשטה וכו' שלא להזכיר עונו רק איש אשר הוא איש צדיק ולא כאדם שכאשר חטאת אשתו לא קינא אותה וזה כפל אומרו איש איש. ועי"כ ונקה האיש מעון והאשה ההיא לבדה תשא את עונה ולא כאדם ששטתה אשתו והיא נשא את עונה ומת גם הוא. והנה כל זה גרם לאדם שתיית היין שלא נטה דעתו לקנא אותה ע"כ התיקון הוא שיזיר עצמו מן היין וישתנה שמו מן אדם לאיש וז"ש איש כי יפליא עצמו מעץ הדעת אדם הראשון שנטה אחר הנחש אלהי' אחרי' ועתה ידור נדר נזיר להזיר עצמו מן הנחש ויחזור להדבק עצמו בה' כי הוא אלהי אמת ולכן מיין ושכר יזיר שהוא עיקר העון, אך לפי שהתחלת הפיתוי הי' לפי שנכנס הנחש אצל חוה כזקן שואל חומץ וסוד הדבר הוא כי החומץ הוא היוצא מן היין הנהפך מטבעו החזק ונתרפה עד קצה האחרון ורצה להתחיל לדבר לה אם יש לה חומץ שאין בו נזק כנ"ל ועי"כ חשיב

שאם היין עצמה נאסר לה מהיכן יהי' לה חומץ אם אין יין אין חומץ ומזה נמשך עוד להטיב היין בעיניה כי נחמד העץ להשכיל ועי"כ נתפתית ועי"כ גם חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה ולפי שהיין ההוא לא הי' חזק כי סחטה ענבים ולשעתו שתתה ולכן כל משרת ענבים הרפה בטבעו כיין מגיתו לא ישתה ויען לא המתינ' עד ירדו שמרי היין למטה רק תיכף אחר סחיטת' הענבים בידיה שתתה עם שמריו שהם גוף הענבים עצמן לכן גם ענבים עצמן לחים ויבשים לא יאכל. והנה ע"י עון עץ הדעת וניאוף חוה גרמה שתתעטף את ראשה כאבל ותגדל פרע ראשה לעולם כמקוללת בארור מפי הגבורה וטתה תער לא יעבור על ראשו לא מחמת בזיון כמו חוה רק אדרבא לכבוד ולתפאר' כי נזר אלקיו על ראשו. והנה שער האשה טמא והוא ערוה אך זה קדוש יהי'. ומכלל סוף הקללות הוא המות לכן בזה על נפש מת לא יבא ולא יטמא בו כי כבר הוא הביא טומאת המת בעולם ולכן יתרחק עתה ממנו. ולפי שכל זה היתה ע"י הקלל' שנתקללו מפי הגבור' ועתה תחול עליו הברכ' כנ"ל על סמיכת פרש' ברכת. כהנים לפ' סוטה ולפי שיעקב הנקרא ישראל שופרי' מעין שופרי' דאדם כי בו נתגלגל ואז יצא מן הקללה ונכנס לברכה כמו שביארנו בפ' תולדו' כי זהו טעם קבלות יעקב הברכו' ע"י רמאות וע"ש לזה הקדים דבר אל בני ישראל כי ראויים בזה להדמות אל ישראל אביהם להתברך ולא להתקלל ח"ו. וז"ש ג"כ בברכת כהנים כה תברכו את בני ישראל:וידבר וכו' כה תברכו וכו'. י"ל שני פעמים לאמר שבזה הפסוק מה עניינם ואף אם הראשון יתיישב כפירוש רז"ל לאמר לאחרים לאהרן ובניו. הנה לאמר השני אינו מתיישב ואם כוונתו לאמר לישראל הברכו' כבר נאמר כה תברכו את בני ישראל. ב' גם מאי כה תברכו והל"ל ברכו את בני ישראל ואמרו להם יברכך וכו'. ג' גם דהל"ל דבר אל אהרן ובניו מאי ואל בניו. ד' גם דעדיין לא הזהירם על הברכות כדי שיזהירם על סדר שלהם. והל"ל ברכו את בני ישראל וכה תאמרו להם ה' גם דהל"ל אמרו להם ולא אמור להם. ו' גם כי ישמרך חוזר לשמירת גופם ולא לשמירת נכסיהם וא"כ יקדים וישמרך אל ויברכך. ז' גם פי' ברכות אלו מזולתן. ח' גם דהל"ל ויזכירו את שמי ולא ושמו ט' גם למי חוזר ואני אברכם לכהנים או לישראל:י' גם סמיכות פרשת כהנים לפ' נזיר:והענין הנה ענין הסמיכות סוטה ונזיר נתבאר למעלה בכמה אופנים ועוד יש לאמר כי היינו יכולין לאמר כי אין זה נוהג אלא בבית המקדש קיים ויש כהן גדול דוגמת אהרן וכהן הדיוט דוגמת בניו ולז"א ואל בניו בהפסק ואל כלומר אף אחר החורבן שלא יש אהרן ובניו רק בניו בלבדם נוהגת מצוה זו וז"ש כה תברכו כלומר כמו שתברכו בזמן שיש כה"ג הנקרא אהרן כה תברכו כשאין שם אלא ואל בניו וכמו כן כמו שכשבהמ"ק קיים נאסרו לשתו' יין קודם ברכת כהנים כמ"ש יין ושכר

אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם וכו' כלומר שיש בניך אתך שאתה כה"ג וזהו בזמן שמתקיים בבואכם וכו' כן אחר החורבן כה תברכו ג"כ כמשפט הזה שהוא בלתי יין וסמך בזה אל פרש' נזיר שגם אתם תזירו עצמכם מן היין וז"ש לאמר כלומר מה שאמרתי ואל בניו בלשון הפסק כנ"ל הוא להודיע ולאמר להם כה תברכו ע"ד הנ"ל. עוד יש לאמר שהרגיש בדבריו כי הרי לשון יברכך הוא ברכתו ית, ואיך אומר כה תברכו שנראה שהם המברכיה הול"ל כה תאמרו ולז"א דבר וכו' לאמר כלומר מה שצויתך שתדבר אל אהרן כה תברכו במשמע שהם המברכי' הוא מה שאני עתיד לאמר לבסוף ושמו את שמי וכו' והי' ראוי לאמר ויזכירו אלא לרמוז כי בפועל גמור הם ממשיכים את שמי הנ"ל בברכות אלו ומשימין אותו על בני ישראל ואין לך ברכה גדולה מזו כי השם הנ"ל הוא מקור הברכות א"כ הכהנים עצמן הם המברכים אמנם אני המברך כמ"ש יברכך ה' וז"ש ואני אברכם. עוד י"ל במה שאמר ושמו ירמוז אל נשיאות כפי הכהנים שלא הוזכר פה אלא בפסוק וישא אהרן את ידיו ויברכם והודיענו כי זה נוהג תמיד בכהנים כי נושאין כפיהם בדוכן גבוהים על ראשי בני ישראל והיא שימה ממש על בני ישראל. ועי"כ ואני אברכם. וכבר ידעת כי שם הוי"ה במלואו הן יו"ד אותיו' כמספר יו"ד אצבעו' הידים וז"ש ושמו את שמי שם "י. גם ירמוז כי ג' הויו"ת פשוטו' יש בברכת כהנים שבהן י"ב אותיו' כמספר בני ישראל סבא י"ב שבטים וז"ש ושמו את שמי בני ישראל ועוד יש לאמר דבר אל וכו' כי כשיש אהרן ובניו שהוא כשבהמ"ק קיים כה תברכו ממש בשם הוי"ה ובהזכר' השם בפה ובאמיר'. וז"ש אמור להם ולא יספיק במחשב' אבל אחר החורבן או בגבולין שאין שם אהרן שהוא הכהן הגדול אז ושמו את שמי שהוא שם אדנו' הנרמז במלת את ולא שמי ממש זה שמי לעלם כתיב אלא וזה זכרי שם אדנו' לדור ודור ואז ואני שהוא עצמותי שהוא שם הוי"ה אברכם ע"י מחשבתם בו ולא באמור להם אמיר' ממש כנ"ל. והנה בענין לאמר הראשון נוכל לפרש כי אפשר שיתמה משה ויפלא בענין זה איך ברכת כהן הדיוט ועם הארץ גורם' המשכ' ברכ' על בנח ישראל כולם אפילו גדולים כמשה עצמו ויהושע וזולתם ולכן הוצרך השי"ת להודיע למשה תחל' סוד הזה איך אין ברכ' עליונ' נמשכ' לישראל אלא. ע"י הכהן איש החסד כמ"ש כשמן הטוב וכו' זקן אהרן וכו' וכתיב כי שם צוה ה' את הברכ' כנודע בארוכ' לחכמי האמ' ומ"ש וידבר ה' אל משה דברי סוד ענין הברכ' איך נמשכה ע"י הכהנים:והקדמ' זו הית' לסיבת צווי זה שהי' רוצה לאמר' לי דבר אל אהרן וכו' כה תברכו וכו' שהוא פלא. בעיני משה כנ"ל. ועוד י"ל במ"ש אמור להם שארז"ל שישראל יאמרו ויקרו לכהנים מלה במלה סדר יברכך וכו' והכהן אומרו אח"כ לישראל וז"ש אמור ולא אמרו דהוי קאי לכהנים עצמם שהם יאמרו, והענין במ"ש כי יש

להפליא איך יש יכולת לכהנים לברך את ישראל ועוד קושיא אחר' כי הנה הכהנים עצמן לא זכו להתברך ולז"א אמור להם יברכך וכו' כי כאשר ישראל מקרא את הכהן מלה במלה יברכך וכו' גורם המשכת ברכה לישראל אל הכהן עצמו ואמר שנתברך הכהן אז חוזר ואומר יברכך וכנ"ל לבני ישראל לברכם אחר שכבר נתברך הוא על ידי המקרא כנ"ל וז"ש אח"כ ושמו הכהנים את שמי על בני ישראל כשאומרין להם יברכך וכו' ולא תאמר כי הכהנים עצמן לא נתברכו כי הנה ואני אברכם בתחל' ע"י המקרא אותם כנ"ל באמור להם יברכך וכו':ועתה בפ' הברכו' עצמן יברכך וכו' ירצה כי ג' דברים הה צורך הגוף וז"ש בכל לבבך' וצורך הממון בכל מאודך. וצורך הנפש ובכל נפשך. והשתים הראשונים הם בעוה"ז והשלישי' בעוה"ב, והתחיל בראשונ' העקרי' שהוא בעוה"ז ואמר יברכך ד' שתחול ברכתו עליך ממש בגופך בעניני החיים והבריאו' וישמרך מהפכם שהם חולאי הגוף' ושאר יסורין הטפיל' אליה, השניה בעוה"ז הוא הממון וז"ש יאר ה' פניו אליך שהיא השגחתו ית' בהארת פניו אליך לשמחך בעושר ונכסים המסירים דאג' ומביאין שמח' והאר' פנים וכמ"ש ההוא' מטרוניתא לר"י בר אלעאי פניך דומים למלוי' בריבי' ומגדלי חזירים ולז"א אליך ולא לך כי הממון אינו לעצמותו של אדם ואף אם אינך כ"כ. ראוי ויחונך במתנ' חנם כמשז"ל על וחנותי את אשר אחון. השלישי' היא בעוה"ב ענין הנפש ואמר ישא ד' פניו אליך וכו' כלומר יסלק חרון אפו מעליך על חטאיך כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. וכפי' רש"י יכבוש כעסו. או יהי' כפירוש התרגום יקבל שכינתי' לוותך ואח"כ יוליכך עמו לג"ע ומקום מנוחתך ויאמר לך יבא שלום ינוחו על משכבותם וז"ש וישם לך שלום. או ירצה כי ג' זמנים באים על האדם הלא הם כי בתחל' צריך האדם להכין לו מלאכ' או סחור' שירויח מזונו כדי שיהי' פנוי ללמוד תורה כמשז"ל וכל תורה שאין עמם מלאכ' סופה בטיל' וכו' וכתיב הכן בחוץ מלאכתיך וכו' וכמ"ש אבי הרב' עשו כר"י ועלת' בידם וכו'. זז"ש יברכך ה' בממון רב וכמ"ש ברכת ה' היא תעשיר. וכתיב יצו ה' את הברכ' באסמיך והודיע כי גם יהי' נשמר מכל פגעים וחלאים רעים המטרידין האדם מללמוד וז"ש וישמרך. ועי"כ יוכל לעסוק בתור' ואז יאר ה' פניו אליך בתור' הנקראת ותורה אור וכתיב חכמת אדם תאיר פניו ולא יאמר בו במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי וכו' וכמ"ש ומגלין לו רזי תורה בגילוי גמור ואגב 'אורחי' רמז כי נבין כל ע' פנים שבתור' וז"ש פניו. ובאמת כי למעל' מזו צריך שיהי' מתנת חנם בתורת חן וז"ש ויחונך כמ"ש יותן אל משה ככלותו וכתיב כי ד' יתן חכמ' וכו':ואחר שלמד כל צרכו יזכה למדריג' הג' והוא כי כל בני דורו יזונו בזכותו כמ"ש כל העולה ניזון בשביל חנינא בני וכו' ואף אם יש בהם חטאים הקב"ה נושא פנים לדורו

כמ"ש ז"ל על זקן ונשוא פנים כגון ר' חנינא ור' אבהו שנושאין פנים לדורם בזכותם. וז"ש ישא ה' פניו אליך כלומר בעבורך ולכן לא נאמר לך אלא אליך וגם ע"ד הפשט יסלק חרון אף מישראל בעבורך ואדרבא וישם על ישראל שלום לך בעבורך כמ"ש על או יחזק במעוזי שלום יעשה לי וכו' בפמליא של מעלה וכו'. גם רמז במ"ש ואל בניו לאמר כה תברכו כלומר כי כמו שאהרן נתמלא זקנו כמ"ש זקן אהרן ואז בירך ברכת כהנים לבדו כך אל בניו צריך שיתמלא זקנם אם הם יחידים וז"ש לאמר וכו' כלומר הכוונה באל בניו לאמר. לאמר להם כי כה תברכו בניו כדמיון אהרן אביהם במילוי זקן:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת בהעלותך

בהעלתך וכו'. נודע כי ביום ר"ח ניסן הי' יום השמיני למילואים ואז הוקם המשכן ובו ביום ויקרא ה' אל משה וידבר ה' אליו וכו'. ואז נמשח אהרן ובניו ונתכהן. ואז התחיל להקרי' הקרבנות ולהדליק המנור' וכו'. כי בז' ימים של המילואים משה שמש בכהונ' במקום אהרן ובו ביום נצטוו הנשיאים להקרי' חנוכת המזבח ובו ביום התחיל נחשון בן עמינדב. ובזה נבוא אל הביאור ובראשונה נבאר סמיכות הפרשיות כי הנה למעל' אמר זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו מאת נשיאי ישראל ואח"כ כתיב ובבא משה אל אהל מועד וכו' עם שאין זה מקומו. והענין כי לא כל המדריגות שוות כי כללות ישראל הושוו בקרבנותיהם תמידין ומוספין של כל השנ' ויד כולן שוה בו מחצית השקל לגולגולת. מדריג' ב' הם הנשיאים אשר נצטוו בקרבנות חנוכת המזבח זז"ש זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו מאת נשיאי ישראל. למעל' מהם מדריג' ג' אהרן. כי ישראל או הנשיאים נדמו אל מביאי המנח' אל המלך והוא מקבל' מהם ומרא' להה פנים שוחקות ואמנם עדיין אינם במדריג' שיכינו הם עצמם את המנח' ויביאוה לפני המלך אלא אהרן משרתו פקיד על ביתו ואמנם אף גם אהרן משים המנח' לפני המלך אמנם אינו מדבר עמו פה אל פה. ולמעל' ממש מדריג' ד' משה רעה המלך נאמן ביתו מדבר פב"פ עם המלך ולא עוד אלא שבכל שעה שהוא רוצה נכנס מאליו שלא ברשות אף שהמלך לא יקראהו ע"י שליח. ובזה נבא אל הביאור הנה כראות משה אהבתו ית' את הנשיאים להקריבם חנוכת המזבח יותר משאר עם בני ישראל וגם הוא לא נצטווה בכך ולא נבחר גם הוא הרע בעיניו ע"ז מאד. ועוד אחרת הית' כי הוא שמש בכהונ' גדול' שבעת ימים של המילואים והוסר מכהונתו ונתכהן אהרן תחתיו לכן בא הכתוב לנחמו ולהודיעו כי כל זה הי' לו לרוב שבחו וז"ש ובבוא משה וכו' כלומר אתה הוא במדריג' הרביעית המעול' כנ"ל כי אתה רעה המלך בכל הפרטים ואלו הן. הנה אהרן אחיך שהוא היותר

מעול' שבהנשיאים כנ"ל כל הקרבנות הי' במזבח העול' בחצר אהל מועד ולא הי' יכול לבא אל אוהל מועד אלא ברשות להקריב קטורת ולהדליק את הנרות אבל משה הי' נכנס ובא אל אהל מועד עצמו מאליו שלא ע"י מעשה כקטורת והדלק' וז"ש ובבא משה אל אהל מועד ועוד כי אהרן נכנס לשרת ולעבוד עבודת עבד לפניו ית' אמנם משה בא לדבר אתו ית' כרעה המלך וז"ש לדבר אתו. ועוד כי מרוב חיבתו ית' אותו בעת בואו שם תיכף הי' משה שומע את הקול ית' מדבר אליו וקוראו שיכנס כמ"ש ויקרא אל משה ולזה לא אמר ושמע אלא וישמע לשעבר והי' ע"ד טרם יקראו ואני אענ'. וטעם לכל השבח הזה הוא מעל הכפורת וכו' ירצה כי העדות הם שני לוחות העדות שהוריד משה בידו בסיני מה שלא זכה ילוד אשה ובזכות זה הדיבור הי' נמשך משם מעל הכפורת אשר על ארון העדות הם הלוחות כנ"ל. והנה הלוחות הי' שנים תוך הארון וכנגדם הי' שני כרובים על הכפורת ולכן הדיבור נמשך מבין שני הכרובים. ואמנם הקול הזה אינו הדיבור והמצו' עצמ' כי זה נאמר אחר כך וידבר אליו אמנם הקול הזה הוא שהי' קוראו בשמו ואומר לו משה הכנס ולכן נרמז זה בר"ת "מבין "שני "הכרובים משה ואחר שקראו דרך חיבה יתירה ואח"כ וידבר אליו את המצות והחוקים שהי' רוצה לצוות את בני ישראל וזהו עניין ויקרא אל משה בתחל' קוראו בשמו ואח"כ וידבר ה' אליו וכו' ומה הוא הדיבור הזה אדם כי יקריב וכו'. והנה קריאת השם לא הי' אלא לו לבדו ולא לאהרן וז"ש וישמע את הקול מדבר אליו ולא לאהרן וכן הדיבור עצמו כנ"ל וידבר אליו ולא לאהרן א"כ הבט כל השבח הגדול אשר למש' נבחר מכל שבח נשיאי ישראל המביאים מנח' לחנוכת המזבח ונבחר משבח אהרן שהי' מקריב את הקרבנות כעבד משרת. אך משה כאוהב נאמן בית רעה המלך איננו עובד המלך כעבד. ואחר שביאר שבחו של משה בא עתה גם כן לספר בשבח אהרן הפחות' מממדריגת משה ואמנם היא גדול' משבח של ישראל והנשיאים כדי שלא יצטער גם הוא' למה לא הי' לו חלק בחנוכת המזבח כשאר הנשיאים כי הרי הוא נשיא שבט לוי ולא מצינו ללוי חלק בחנוכת המזבח כדכתיב ואת שם אהרן תכתיב על מטה לוי וכתיב ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן וכו'. וז"א בהעלותך את הנרות וכו' ורז"ל פירשו כי בישרו על חנוכת המקדש בימי חשמונאי הנעש' ע"י הדלקת נרות והי' כהן מזרעו של אהרן. וכפי דרכנו יאמר בהעלותך וכו' ירצה במה שנתבאר אצלינו בפרשת תרומה כי המשכן דוגמת כל העולם הוא כי היריעות שבו כנגד הרקיעים כנאמר בהם נוטה שמים כיריע' וכו'. ואמנה היתדות לא היו צריכות מפני הקלעים שלא יגביהם רוח וכמ"ש ולא נצחה הרוח את טמוד העשן וכמו כן לא יגביהו היריעות מעל אהל העדות אשר שם שכינתו ית' אבל היא רמז אל מ"ש בפרקי ר' אליעזר קורקוסי השמי' במימי

אוקיינוס הם אחוזים. ובזה נבאר ענין חנוכת הנשאים וענין הדלקת אהרן את הנרות מה ענינם:דע העולם כולו מתנהג בכח השפעות י"ב מזלות טש"ת סא"ב וכו'. ואין זולתם בבני חיי ומזוני וכל צרכי העוה"ז ואלו הי"ב מזלות קבועים בחגורת הגלגל השמיני ממט' למעל' והם י"ב נשיאים ומלכים המנהיגים לכל שאר הכוכבים שבשאר הגלגלים אשר רבו מלספור אשר הם כנגד כללות עם בני ישראל כמ"ש הבט נא השמימ' וכו' כה יהי' זרעך וכתיב והנכם היום ככוכבי השמים לרוב. והי"ב נשיאים שהם דמיון י"ב שבטים עצמן ראובן ושמעון וכו'. אבות כל בני ישראל הנה הם כנגד י"ב מזלות הרועים שאר הכוכבים כאבות לבנים וזנין ומפרנסין אותן ולכן ציוה השי"ת כי י"ב הנשיאים שהם כנגד י"ב שבטים ראובן ושמעון וכו' בני יעקב עצמן יקריבו חנוכת המשכן הרומז אל כללות העולם כולו השמים וכל צבאם כנ"ל. ולרמוז כי מהם יורד השפע והמזון לכל העולם לכן החינוך הי' במזבח ונקרא על שמו חנוכת המזבח ולא חנוכת המשכן כי המזבח הי' נקרב בו את קרבני לחמי לאשי ותמורת הקרבנות הנקרבים בו כלפי מעל' הי' השי"ת משפיע מזון ולחם להתחתונים ע"י הי"ב מזלות ולכן הקריבו הנשיאים הקרבנות ההם על המזבח כי ע"י הקרבנות ההם יהי' השפע נשפע בעוה"ז מאז ואילך כל ימי עולם. וזהו סוד היות זה נקרא חנוכת המזבח. ונודע כי חודש ניסן ראשון הוא לחדשי השנ' ובו מושל מזל טלה ראש הי"ב מזלות ושם התחלת התקופות ואחריו כל מזל מהי"ב מזלות ימשוך הקפתו כאו"א בחדשו להשפיע בעולם ולכן ביום ראשון לחודש ניסן הוקם המשכן ובו ביום התחילו הי"ב נשיאים להקריב חנוכת המזבח ונודע כי התחלת הדבר הוא עיקר הכל וע"כ בהתחלת החודש הראשון שהוא התחלת סיבוב תקופת השפעות הי"ב מזלות בעולם אז הקריבו כל הי"ב נשיאים חנוכתם בשנים עשר ימים יום לשנה יום לשנה. ונודע כי חגורת המזלות נטוי' מעל ראשינו חצי' נוטה לדרום וחצי' לצפון ואינ' כנגד חגורת הגלגל יומי הנקרא קו משוה היום באופן כי י"ב המזלות נעשים ד' תקופות ג' במזרח ג' בדרום ג' במער' ג' בצפון ולעומתם ד' דגלים של הי"ב שבטים ונשיאיהם דגל מחנה יהוד' מזרח' וכו', גם נודע כי שימוש הי"ב מזלות בעולם ענינו הוא כי בכל שלשים יום חודש ניסן מתחיל טלה לזרוח בעלות השחר באמצע נקוד' רוח מזרח וכן חודש אייר זורח שו"ר שם בכל בוקר עם השמש כנודע באופן כי כל התחלות שררות הי"ב מזלות היא בנקוד' אמצעית של רוח מזרח כי שם מתחיל לצמוח בכל בוקר בעת זריחת השמש וע"כ התחיל דגל יהוד' שהי' מזרח' בג' ימים ראשונים ואח"כ דגל דרום וכו' וז"ש ויהי המקרי' ביום הראשון נחשון וכו' והרי נתבאר ענין חנוכת הנשיאים מה ענינ' והוא לרמוז כי על ידם ישפיטו הי"ב מזלות שפע העוה"ז בכל צרכיו ככל אשר הם

מקבלים מאדון הכל ית'. ועתה הודיע הקב"ה כי אע"פ שכל שפע העולם נשפע ע"י י"ב הנשיאים כנ"ל הנה עיקר הכל הוא על ידי אהרן וז"ש בהעלותך וכו'. והענין במה שנודע כי המזלות הם בגלגל השמיני העליון ואי אפשר להם להוריד שום השפע' כלצ בעוה"ז אם לא ע"י הכוכבים .המשרתי' הנקראים שצ"ם חנכ"ל אשר כל אחד מהם קבוע בגלגלו בז' גלגלים התחתונים אשר למט' מגלגל המזלות והטנין כי בהיות שבתי או צדק וכו' כוכב כנגד חגורות המזלות כפי פגיעתו באיזה מזל מהי"ב מזלות כך מקבל מין שפע מיוחד והוא אח"כ ממשיכו למט' בעוה"ז ולולא ז' כוכבים המשרתים האל' אין שפע נמשך כלל בעוה"ז מן הי"ב מזלות נמצא כי עיקר תלוי בז' כוכבים האלו. והנה ענינם הוא ענין ז' נרות המנור' המאירים בעולם והנר האמצעי כנגד המה וכולם מקבלים האר' ממנו וגדול מכולם ונמצא כי כמו שע"י הקרבת הקרבנות שע"י הי"ב הנשיאים המשיכו השפע מהי"ב מזלות העליונים כן ע"י הדלקת הנרות ע"י אהרן נמשכת הארת ז' הכוכבים שצ"ם חנכ"ל בעולם. וז"ש בהעלותך וכו' ירצה עם היותך מעל' ומדליק את הנרות התחתונים הנה אל מול פני המנור' התחתונ' הזו שבמשכן תגרום שיאירו ז' הנרות העליונים שצ"ם חנכ"ל. ובזה יובן כי באלו הנרות התחתונות לא הזכיר האר' אלא העלא' יען כי הם תחתונים וזכות מצות הדלקתם עולה עד ז' נרות העליונים שצ"ם חנכ"ל וגורמיך להם שיאירו ונמצא כי בכתו' הזה הוזכר הציווי והוזכר השבח והשכר כי בהעלותך את הנרות הוא ציווי ויאירו שבעת הנרות הוא השבח והשכר. גם בזה יובן אומרו דבר אל אהרן ואמרת אליו כי דבר כנגד הציווי כי כל דיבור יורה קושי כאדון המצווה אל משרתו בחוזק ובממשל ואמרת אליו הוא אמיר' בחיבוב ובאהב' להודיע שבחו וחיבתו אליו כי על ידו יאירו ז' הנרות העליונים בעה"ז כנ"ל. ונמצא כי אין הדבר כפשוטו שאל מול פני המנור' יאירו ויחזרו ויצדדו אורות ז' הנרות כמ"ש רש"י ז"ל אבל הכוונ' בהעלותך ובהדליקך הנרות האלו שבמשכן תגרום כי אל מול פני המנור' הזו התחתונ' כלומר כמו שזו המנור' התחתונ' עשת' פעול' של הארת' כך לעומת' מדה כנגד מדה יאירו ז' הנרות העליונים. ובזה יובן דהל"ל אל פני המנור' שהוא הנר האמצעי ואמר אל מול פני שהיא המנור' העליונ' שהיא מול אל פני מנור' התחתונ', ולפי שהנרות ראשונים נודע מספרם בפ' תרומ' לכן לא זכר מספרם שהם ז' אלא למט' שהם נרות מנור' העליונ' אז:ויעש כן אהרן וכו'. והנה הי' מספיק בשיאמר ויטש כן אהרן אבל מה צורך לחזור ולפרש שנית אל מול פני וכו'. וגם שלישית כאשר צוה ה' את משה. אך הענין כי עוש' המצו' צריך שתכליתו יהי' אל הכוונ' האמיתיות למה הוא עושה אותה כדי לגרום טובה בעולם. וז"ש ויעש כן אהרן ר"ל כן כנ"ל בהעלותך את הנרות שעשה מצוה זו של הדלקת הנרות

במעש' ועוד נתכוון אל הכוונ' האמיתית הנ"ל והוא כי אל מול פני המנור' ר"ל אותה מנור' העליונ' אשר בשמים שהיא מכוונ' מול פני מנור' הזו התחתונ' העול' ממט למעל' ע"י כוונתו הטהור' את הארת נרותיה של המנור' העליונ' אשר היא מול פני מנור' הזו התחתונ' כנ"ל. ואמנם אע"פ שמצות אינן צריכות כוונה עכ"ז נתכוון אהרן בכך ולמד זה ממה שצי'וה ה' את משה פי' כי בשאר המצות לא נתפרש רק מעשה המצו' בעצמ'. אבל עתה ציוה עליו מעש' המצו' וגם את השבח שהי' גורם ע"י עשייתו המצו' הזו כנ"ל וז"ש כאשר צוה ה' את משה כלומר כדוגמא עצמ' של צוואת ה' למשה שהית' מורכבת מציווי ומשבח כן עשה הוא המצו' במעש' וגם בכוונת השבח כנ"ל ובזה יתורץ כי אומרו ויעש כן ר"ל כנ"ל במה שאמר דבר אל אהרן בהעלותך וכו' וא"כ למה חזר לאמר כאשר ציוה וכו':ובזה יובן ג"כ אומרו וזה מעש' המנור' וכו' כי אין זה מקומו וגם מה ענין חזרתו לאמר כמרא' וכו'. אמנם בא לתת טעם מהיכן למד כן אהרן לעשות במעש' וגם בכוונ' כנ"ל לז"א וזה וכו' ירצה כי הנה מעש' המנור' עצמ' הית' גם כן באופן הזה הנ"ל של הדלקת' וז"ש וזה וכו' כלומר זה המעש' הנ"ל של העלאת הנרות זה עצמו הי' ענין מעש' המנור' עצמ' כי לא נתרצ' משה לעשות' ככל שאר הכלים השלחן והארון והמזבחות וכו' אלא ביקש לראות דוגמת' בעולם העליון ואחרי שהראהו אותו אז אח"כ כפי המרא' אשר הרא' ה' את משה בתחל' את המנור' העליונ' שבמרום אחרי כן עשה את המנור' התחתונ' ומזה למד אהרן שלא העל' הנרות התחתונים עד שידע ענין הארת הנרות העליונים. או ירצה במה שנבאר ענין מצות המנור' באופן אחר כי הנה שורש ויסוד כל הנבראים כולם הוא על ידי האור העליון אשר הוא הבריא' הראשונ' שקדמ' לכולן. והוא ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור והיא ענין האור' ששמש' בשבעת ימי בראשית אשר אין תחיית המתים אלא על ידה כמ"ש כי טל אורות טליך וזו היא הבטח' העליונ' ואור החמ' יהי' שבעתים כאור שבעת הימי' והוא אור הגנוז לצדיקים בגן עדן והוא סוד וזרח' לכם יראי שמי וכו' והוא סוד השכר האמיתי שבו מתעדנין הצדיקים ואור זה נחלק לז' חלקים וכל אחד מהם שמש בשבעת ימי בראשית יום אחד וזהו סוד ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד כי האור ההוא שמש גם בליל' כמ"ש וליל' כיום יאיר וכו' ועי"כ הערב והבוקר שניהם היו יום אחד וכמ"ש ויקרא אלהים לאור יום נמצא כי ז' ימי בראשית הם נקראים שבע' נרות ושבע' אורות שבהם נבראו כל היצורים וזהו שהבטיח הש"י לאהרן כי ע"י העלאתו את הנרות יאירו שבעת הנרות הם שבע' אורות ימי בראשית בכל הנבראים כולם ונמצא כי אהרן מקיים כל מעש' ז' ימי בראשית שהם כל העולמות כולן וא"כ אל יצטער יען לא ניתן לו חלק בחנוכת המזבח כי שכרו כנגד כולם:וזה מעש' המנור' וכו'

הביא ראי' אל האמור כי כל הנבראים תלויין באור ההוא של שבעת ימי בראשית וכולן נשפעים ממנו כי הרי זהו טעם למה וזה מעש' המנור' מקש' כולה להורות כי הכל בחינ' אחת של אור ראשון וממנו נמשכו ונסתעפו כל הנבראים. או ירצה רמז במצו' זו אל כל השפעתו ית' וכל הנהגתו בעולם הזה בשבע' אלפים שנה שימשך קיומו ואמנם כל הששת אלפים הם כדמיון ששת ימי בראשית החול המכינים מזון ליום השביעי הנקרא שבת כי אין בו מלאכ' כלל וכל המצו' שבני אדם עושין בשיתא אלפי שני דהוה עלמא וכל התור' שעוסקים שעליהם נאמר כי נר מצוה ותורה אור גם כל השפע שהקב"ה מאיר בעולם למען תת להם הכנ' שיעסקו בתור' ובמצות הכל הוא לתכלית האלף השביעי וכל ששת אלפים מגמתם ופנייתם אל האלף ההוא. וז"ש אל מול פני המנור' כי השיתא אלפי הם נמשלים אל אחוריים שאינם מאירים והאלף השביעי נמשל אל ים ולכן אל מול פני המנורה דהוא נר השביעי יאירו כל שבעת הנרות כולה להורות כי כל תכליתם אינו אלא על אלף השביעי:או ירצה לתרץ קושיית רז"ל וכי הקב"ה הנקרא נרו של עולם צריך הוא לאור בריותיו וע"ז הי' אהרן תמה בעצמו לז"א הקב"ה דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל תהי' מתמיה בעצמך איך אתה יכול להאיר אלי כי דע לך כי אין אתה מאיר אותם לפני אלא מעל' אותם בלבד וז"ש בהעלותך וכו' ולא בהאירך או בהדליקך כי אין אתה אלא כמעל' מנחה לפני כדי שעי"כ אדרב' אני אורו של עולם אמשיך הארתי בז' אורות ההם באופן שהנרות יאירו את העולם מכה שאני המשכתי בהם ולא תחשוב שאת' מאיר את הנרות אלא שהם יאירו לכל העולם ולכן במעש' אהרן אמר בהעלותך ובנרות עצמן יאירו ולא יעלו. ויעש וכו' כאשר שמע אהרן כן נתיישבו הדברים בלבו ואע"פ שהי' מדליק ומאיר את הנרות כבר ידע כי לא הוא מאיר להם אלא העל' בלבד לפניו ית' וז"ש העל' נרותיה ולא אמר הדליק או האיר:וזה וכו' הביא ראי' אל האמור כי הרי הבט וראה פלא של מעש' הזה של המנור' כי עם היות' ככר זהב הכל עשיית מקש' אחת דבר שאין כח בשר ודם לעשות ולא נעשית אלא בכחו ית' כי כמרא' אשר הרא' ד' את משה כן ד' הנ"ל עשה את המנור' ולא משה ובצלאל עשאוה אלא הוא ית' עשא' וא"כ אם מעש' המנור' עצמ' הוא ית' עשא' שאינו אלא מעש' גופני ומכ"ש ההאר' שהוא דבר רוחני שהוא ית' הוא אשר יגזור ויתן אורו אל ז' אורות המנור' לא שהוא צריך לאור שלנו אלא אדרב' התכלית של הדלקת המנור' הוא לשהוא ית' יאיר בנו ולא אנו לו:או ירצה דרך רמז וירמוז אל מש"ל על כי נר מצוה וכו' תלה הכתוב המצו' בנר וכו' וסוד הענין במ"ש בספר התיקונין כי כמו שכל אבר מן רמ"ה אברים כלול מכל הרמ"ח כן כל מצות עשה נכללת מן הרמ"ח מצות וכדוגמת' במצות לא תעש'. והנה

הם רמ"ח מצות של מעש' ועם כללות שתי בחינות רמ"ח ושס"ה הרי בגימטריא נ"ר כי גם מצות לא תעש' נאמר עליהם ישב אדם ולא עבר עביר' נחשב לו כעוש' מצוה אמנם המעש' האמיתי המאיר כמו נר אינם רק רמ"ח עשה ולכן לא נרמזו מצות לא תעש' בענין הנר אלא דרך כללותם כנ"ל באופן כי כל המצות נקראים נר והם כדמיון הכלי אשר בו מונחים הפתיל' והשמן אבל התור' היא האור עצמו המאיר את הנר והפתיל' שהיא המצו', וצונו בהעלותך וכו' הנה האדם העובד את השי"ת בתור' ובמצות נמשל לאהרן הכהן העובד לפני השי"ת ולכן דבר אל אהרן כי בהיותך עוסק במצו' אם תרצ' להעלותם ולתת בהם עילוי ומעל' יתיר' תעסוק גם בתור' הנקראת אור ועי"כ יאירו הנרות הנקראים מצות ומלת שבעת מלשון ריבוי כמו מזוקק שבעתיים. גם תנאי אחר צריך בקיום המצות ובעסק התור' שהכל יהי' לשם שמים לשמה ולא לתכלית אחר כלל וכמ"ש שויתי ד' לנגדי תמיד וז"ש אל מול פני המנור' ירצ' אל מול הקב"ה הנקרא פנים המאירים את התור' היא התור' והמצות שהם נר ואור כנ"ל יאירו שבעח הנרות ויהיו לשם מי שציווה עליהם. וזה מעש' המנור' וכו' רמז אל משז"ל הוי זהיר במצו' קלה כבחמור' וכו' ואמר כי זה יהי' מעש' המנור' שהיא כללות כל המצות שבתור' כי תשתדל כדי לקיים כולה. עד יריכ' שהם המצות קלות שאדם דש בעקביו ולא החמורות בלבד. ולא עוד אלא א' גם הדינין והענפיה המסתעפים מהה בתור' שבע"פ וכל התקנות והסייגים הנקרא עד פרח' כי הם כפתור צומח מהאילן צריך שתקיימם והטעם כי הכל מקש' א' הוא וגוף אחד כולל כמה אברים וענפים ואם תחדל לעשות מצוה אחד או סייג אחד מהם יחשב למפריד וחותך אבר מן המקש'. או יהי' ע"ד הנ"ל בקצת שנויים וזה כי האדם עצמו המקיים את המצו' נקרא מנור' יען כי על ידו תלוי קיום המצות הנקראים נרות ונמצא כי המצות הם הנרות והאדם הוא המנור' והקב"ה היושב למולו כמ"ש שויתי ד' לנגדי תמיד וכמ"ש כל העוסק בתור' שכינ' כנגדו זה נקרא מול פני המנור'. והכוונ' כי אל מול הקב"ה הנק' פני המנור' שהוא האדם יאירו שבעת הנרות שהם המצוה שיהי' לשמן כנ"ל. וזה מעש' וכו' המעש' שצריך האדם הנקרא מנור' לעשות הוא שישתדל לקיים השלם רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו ע"י התרי"ג מצות המכוונות כנגדן כנודע והטעם כי האדם שהיא המנור' מקש' הוא וצריך להשלים כולן ולא די במקצתן שלא ילך חסר אבר לעוה"ב, או ירצ' ג"כ דרך רמז כי הנה האדם העובד את הקב"ה בתור' ובמצות גם הוא נקרא כהן כי כהן פירושו משרת וכמ"ש ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וציוה הקב"ה אל אהרן הכהן הנ"ל שלא יאמר לכשאפנ' אשנ' בסוף זקנותי כי בבחרותי אני רוצ' להתענג בהבלי העוה"ז וטובותיו ואמנם צריך שכל ימי חייו יהיו שלמים ונקיים מכל

חטא ומאירי' במצות ותור' כנודע מפסוק ויקרבו ימי ישראל למות בספר הזוהר ובסוד ימים יוצרו כי הם ימים מ' בעוה"ב ולא אחד' בהם ראוי להיות חסר מן המנין ובהפטר הנשמ' מן העוה"ז עולים כולם לפני הקב"ה מאירים כנרות המנור' במשז"ל למה צדיקים דומין לפני השכינ' כאור לפני האבוק' וז"א דבר אל הנשמ' הנקרא אהרן בהיות' עובדת את השי"ת ואמרת. אליו כי בהיותך מעל' את הנרות הם ימיך לפני הקב"ה כשתפטר מן העולם יהי' באופן שאל מול. פני המנור' הוא הקב"ה כנ"ל למה צדיקים דומים. וכו' יוכלו להיותם נצבים לפניו ית' בהיותם מאירי' כל ימיהם בשלימות הנכללים בשבעים שנה ימי שנות האדם וחייו וז"ש יאירו שבעת הנרות כולן ולא יהי' יום ונר אחד מהם פגום 'ואורו כבוי, וטעם לזה כי הנה וזה מעש' המנור' וכו' המעש' של המצוה בעשיי' מעשיית הנעש' בעוה"ז כדי להאיר הנשמ' בעוה"ב ותהי' הנשמ' כעין מנור' מאיר' הנה המעש' הלז הנ"ל צריך שיהי' גמור מקש' גמור של זהב צרוף מנוק' מן הסיגים וזה עד יריכ' אפילו בבחינת קטנות האדם המכונ' בלשון רגליים וירכיים אשר עדיין לא הרים ראש ונח הגדיל וגם עד זקנ' ושיב' הנקרא עד פרח' אחר שהוציא פרח לשון ציץ של התור' והמצות כעין פרח העשבים שאינו פורח עד באחרונ' סמוך לזמן שרוצ' להתייבש להוציא זרעו להשאירו תחתיו הכל צריך שיהיו שוים מקש' הוא הבחרות והזקנ' כמ"ש אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו ולא יחסר אפילו יום אחד בהם מלהשתלם:או ירמוז אל השכר הגנוז לצדיקים לעוה"ב אל הנשמות ע"י מיכאל הכהן הגדול שבשמים המקריב הנשמות במזבח הבנוי ברקיע שחקים כנודע וז"ש דבר אל אהרן הוא מיכאל הכהן הגדול ברקיע כדוגמת אהרן בארץ וצוית אותו כי כשיעלה את הנשמו' הדמו' אל הנרות כנ"ל ויעלה כקרבן עולה וכליל על המזבח העליון שבשחקים לריח ניחוח העלם והקריבם ממקום למקום עד שיעלו לריח ניחוח למעלה למעלה אשר להשי"ת עצמו ויתדמו שם לפניו כנרות לפני האבוקה כנ"ל וז"ש אל מול פני המנורה יאירו, ולפי שנודע כי שבע כתות יש בנשמות הצדיקים אלו דומים לחמה ואלו ללבנה ואלו לכוכבים ואלו לשושנים בסוד שובע שמחות את פניך אל תקרי שובע אלא שבע וז"ש יאירו שבעת הנרות ז' כתות העליונים הם הנשמו' הנקראים נרות וכולם נגדו ית' עומדים וז"ש אל מול פני וכו'. ויעש כן אהרן הוא מיכאל העליון אל מול וכו' העלה הנרות וכו' ותודיענו בזה שכר הצדיקים לעתיד לבא. ואחר שזכר כי שבע כתות הם וכולם זוכין אל השכר הנ"ל והי' עולה בדעת כי לא כן הוא אלא הכת העליונה לבדה תעמוד לפניו ית' הושאר יעמדו בחוץ ולא פנים בפנים ולזה הודיענו וזה מעשה המנורה היא השכינה הנקראת מנורה אשר בה שבעה קנים יוצאים ממנה וכנגדם ז' כתות נשמות כולם נתלים ונאחזים בה

לגמרי מקשה הוא גוף א' עצמי דוגמת המנורה שגם הקנים התחתונים שבכולן מקשה הם עם המנורה כמו כן כל ז' הכתות כנ"ל. גם כדמיון עד יריכה של מנורה' התחתון והרגלים שבה עד פרחה שהוא הפרח העליון שבה כולם מקשה היא כך כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב לא ידח ממנו נדח כקטון הנקרא יריכה וכגדול הנקרא פרחה כי אחד המרבה וכוי ובלבד שיכוון לבו לשמים, וביאור הענין כי כמו שהמנורה כולה זהב ואין זה כסף וזה זהב וזה נחושת וכו' אלא כולה זהב וכן כולה מקשה אחד וחיבור אחד האמנם ודאי שיש בזהב ההוא מדריגות יש זהב זוכה שיעשה ממנו יריעה של המנורה ויש זהב זוכה להעשות בו פרחה העליון של המנורה כך נשמות ישראל נאמר בהם אדם אתם כולם חיבור אדם אחד מראשו ועד רגליו והכל נקרא אדם עם היות שבהכרח שיהי' שם מדרגות שונות זה ירך וזה פרח:דרך הסוד נודע כי המנורה בז' נתחיה הוא המלכות הנקראת בת שבע והיא כעין הירח שגופה חשוך וצריכה לקבל אור מהת"ת הנק' שמש ואז נק' מנורה מאירה כי תחלת מנורה בכלים בלי אור בסוד כי נר מצוה ואח"כ ותורה אור הת"ת הנקרא תורה שבכתב ממשיך אור חליה וזה ע"י מדת החסד הנקרא אהרן הממשיך לה אור מן הת"ת בסוד ויקרא אלהים לאור הוא החסד יום הוא הת"ת וז"ש בהעלותך וכו', והנה גם שתראה כי השכינה מתלבשת בתחתונים בסוד והוי ראש לשועלים ובסוד והארץ הדום רגלי הנה כל הי"ס שבה הנכללות בז' היכלות כנודע כי ההיכל העליון כלול מג' ראשונות שבה ולכן נקרא היכל קודש הקדשים קודש א' הקדשים ב' הרי ג' ואלו הם ז' נרות המנורה כולם אחדות גמורה אפילו יריכה שנאמר בהם רגליה יורדות מות בעולם העשיה ונאמר בהם והארץ הדום רגלי ועד פרחה שהם ג' ראשונות שבה המתלבשים בעולם הבריאה הנק' כסא הכבוד והוא סוד השמים כסאי הכל מקשה היא אחדות וחיבור גמור:בהעלותך וכו'. י"ל א' מאי דבר ואמרת כפל ענין במלות שונות. ב' מאי בהעלותך והל"ל בהדליקך והנה רז"ל אמרו עשה לה מעלות אל מול פני עשה לה מול ופנים ויעש כן אהרן וכו' העלה נרותיה עשה לה מעלות. וצריך ליישב דברים אלו כי לא מצינו שעשה כך אהרן סולמות ומעלות במנורה כי כבר היו עשויות קודם. ג' מ"ש אל מול וכו' כי הוא מיותר. ד' דהל"ל יאירו ששת הנרות כי פני המנורה הוא נר האמצעי השביעי. ה' מה צורך להודיע ויעש כן אהרן וכו' ויותר יקשה לרז"ל שדרשו מגיד שבחו של אהרן שלא שינה ומהיכא תיסק אדעתין שישנה. ו' אומרו כאשר ציוה מיותר. ז' כי זה פסוק וזה מעשה המנורה אין לו ענין במקום הזה שהוא ציווי ההדלקה. ח' גם אומרו כמראה וכו' הוא מיותר. ט' מה קושי נתקשה משה במעשה המנורה עד שהוצרך להראותו עניינה:והביאור במה שנודע ענין חכמת בצלאל שהי'

יודע לצרף אותיות וכו' והטעם הוא כי המשכן התחתון וכליו רומזים אל העליונים וע"י חכמתו לא די שהי' אומן בקי בעשייתם אלא בהורדת כחות העליונים עליהם ועי"כ והיו קודש קדשים. ואמנם זולת כללות כל הכלים עוד הי' כוונה יתירה צריכה בטנין הדלקת המנורה משאר הכלים ואל זה רמזו ז"ל באומרם הרוצה להעשיר יצפין הרוצה להחכים ידרים וסימנך מנורה בדרום ושולחן בצפון. הרי שרמזו שהורדת כח עליון בשולחן שבצפון גורם להמשיך עושר העוה"ז אך הורדת כח עליון במנורה ממשיך אור תורה וחכמה עליונ' ולזה הוצרך ציווי נוסף באזהרה על כוונת הדלקת המנורה יותר משאר כלים ולכן הזכיר הדלקה בלשון עליה להורות כי צריך שיעלה מחשבתו עד מנורה עליונה לשימשיך ממנה אור תורה וחכמה למטה בישראל:וז"ש אל מול וכו' כלומר בהעלות מחשבתך אל מנורה העליונה אשר היא מכוונת מול פני המנורה התחתונה אז תוריד השפע אל ז' נרות התחתונים ויאירו אור התורה בישראל והרי נתיישב אומרו ז' הנרות ולא ו'.

או ירצה כי ייחד ז' כתות המנורה העליונה אל הקב"ה הנקרא פני המנורה ע"ד ייחוד ק"ש ה' אחד וכו' כנודע ליו"ח. ובזה יובן למה הי' דיבור ואמיר' כי הדיבור הגלוי כנגד ציווי הדלקתה הנגלית והאמירה בחשאי כנגד ציווי העלאת מחשבתו אל המנורה העליונה כנ"ל. ואל זה רמזו רז"ל עשה לה מעלות ומול ופנים כי יעלה מחשבתו אל המנורה העליונה הנקרא מול אל פנים המנורה התחתונה. ולפי שהעלאת זאת המחשבה עצומה אין מי שיוכל כי אם אהרן וכיוצא בו ולכן הוצרך להגיד שבחו ויעש כן אהרן כלומר ב' ציווים הנ"ל ולא שינה בסדר העלאת מחשבתו כמלא נימא אלא עשה לה מול ופנים כנ"ל וזה בעת שתעלה נרותיה ע"י מחשבתו וז"ש כאשר צוה ה' כלומר כענין הכוונה עצמה שציוה ה' את משה כן עשה אהרן במחשבתו ממש בלי שינוי. ולהיות כי צריך לקשר המחשבה כענין המעשה ממש לכן ביאר כי זה ענין הנ"ל בכוונת המחשבה לקשר שבעת הנרות יחד אל מול פני המנורה וכן ג"כ הוא ענין מעשה הדלקתם וביאר כי גם זה עצמו הי' במעשה תיקון המנורה בעצמה כי מקשה וחיבור אחד הם ולכן גם מעשה ההדלקה ומחשב' צריכין להיות כך וז"ש וזה מעשה וכו'. והטעם לכל זה לפי שהיא רומזת לאור התור' כנ"ל. והנה עיקר שבח תורתינו הוא להיותה תורה אחת ומקשה ומשפט אחד לכן כל מעשיהה יהי' כך. ואמר כי גם בענין מעשה המנור' הי' צריך מחשב' וכוונה וכפי אותה כוונה הנקרא מראה אשר הראה ה' את משה כן עשה בצלאל את המנורה וכן בענין מעשה ההדלק' וכמ"ש לעיל ויעש כן אהרן וכו' כאשר ציוה וכו' כנ"ל. ובזה יתורץ ג"כ מאי קושי' הוקשה למשה בעשיית המנורה עד שהראתו.

אך הענין כי המרא' אשר הראהו היא המנור' העליונ' הנקראת מראה כנ"ל ובה ידע סוד היחוד העליונ' איך מתייחדים ובזה יתבאר משרז"ל את מוצא למעל' י"ב נשיאים הקריבו לחנוכת המזבח וכו' והי' אהרן עצב לכן ציוהו על המנור' כי הקרבנות בטלים בזמן החורבן אבל הנרות לעולם קיימים וצריך לדעת איך הנרות קיימים לעולם ועד ועוד למה ניחם את אהרן במנורה ולא בקטורת החביב מכל הקרבנו' אבל יובן עם הנ"ל כי נרות התורה הם הקיימים לעולם והם הם עיקר התנחומין ואין גדולים מהם:הממעיט אסף עשרה חמרים וכו'. קשה כי עדיין לא נודע שיעור רבויו ומדתו כי הכל לפי גודל אותו החומר הצבור ההוא ואפשר לפרש כי אין פירושו צבור רק הוא שם מדה הנאמר ביחזקאל ועשירית החומר האיפה וכו' וכבר אמרו רז"ל כי החומר הוא שלשים סאים וכפי זה יש שיעור קצוב אליו:עשה לך שתי חצוצרות כסף וכו'. הם שני כרוזים ברקיע הא' מכריז הטובות והרחמים והב' מכריז הרעות והדין וביד האדם לעשות שתיהן חסד הנקרא כסף לבן כי גדולים צדיקים שמהפכי' מדת הדין למדת הרחמים ועי"כ נמצא כי שתיהן נעשו אחת לבדה וז"ש מקשה תעשה אותם חיבור אחד יהיו שניהם מכסף הרחמים. או ירצה היכולת בידך לעשות שתיהן כסף ורחמים עם היות כי הא' היא דין והשנית רחמים וזה יהי' ע"י אשר מקשה וחיבור אחד תעשה אותם את ישראל ע"ד חבור עצבים אפרים הנח לו ובהיותם בלב אחד ובאחדות אחד יחזרו גה שתי החצוצרות שתיהן רחמים. ועם היות כי שני הכרוזים הנ"ל הם מלאכים עליונים בשמים יפנו עצמן מן עסקיהן לשוה השגחתם בך למטה והיו לך לתועלתך למקרא העדה פי' כי בהתאחד ישראל למטה גורמים אל החצוצרות הנ"ל שגם הם יתאחדו לטובה ולרחמים ואז יגרמו עוד שיקראו את העדה העליונ' ב"ד וסנהדרי גדולה אשר בשמים הנק' עדה נקראים לך לתועלתך להיו' מזומנים להטיב לך ויהיו כולם קהלה אחת שוין לטובה. ואם ח"ו יהי' פירוד בין ישראל אז גם החצוצרו' הנ"ל יהיו למסע את המחנו' פמליא של מעלה שנקהלו להטיב לכם יתפרדו ויסיעו איש למקומו פנו ולא ישגיחו עליכם לטובה ולא עוד אלא שבתחלה היו נקראים עדה אחת כי היו נקהלים קהלה אחת ועתה בהתפרדם נעשו מחנות מחנות נפרדים כנ"ל. וזהו סוד הנאמר ביחזקאל אל אשר יהי' שמה הרוח ללכת ילכו ונקראים חיות בלשון רבים ובהיות שאין שם רוח המפרידם אז היא החיה בלשון יחיד, וביאר מ"ש עשה לך וכו' אופן המעשה איך יהי' לשיחזרו שתיהן להתחבר להיותן כסף ורחמים ואמר ותקעו בהן במה שנודע כי התקיע' רחמים והתרועה דין זאמר כי בהן ר"ל בשתיהן עם היותם נפרדו' זו תוקעת רחמי' וזו מתרעת דין תעשה באופן כי שתיהן יתקעו תקיעה רחמיה שוה ולא יהי' נפרדות כי חצוצרו' האחת תוקעת

תקיעה שהיא רחמים והשנית תרועת דין אלא ותקעו בהן בשתיהן אז ונועדו אליך יחד כל העדה העליונה בחיבור אחד אל פתח אהל מועד בלישכת הגזית העליונה ונועדו אליך לתועלתך להשגיח עליך. גה רמז ענין כתר יתנו לך מלאכים וכו' עם עמך ישראל וכו'. כי אי אפשר להם להתוועד פתח אהל מועד העליון אלא אליך ר"ל עמך אבל אם החצוצרו' נפרדו ואם באחת הידיעה היא הימני' יתקעו תקיעה של רחמים ולא תתאחד השמאלי' עמך כי היא בסוד התרועה של דין אז ונועדו אליך לתוטלתך הנשיאים לבדם ראשי אלפי ישראל הם מיכאל וגבריאל השרים הראשים של ישראל בסוד מ"ש גבריאל ואין מתחזק עמי כי אם מיכאל שרכם אבל שאר העדה שהם שבעים מלאכים הסובבים כסא הכבוד שרי שבעים אומות יהיו מקטרגים עליכם. הרי שתי המדרגות וכולן בסוד תקיעה שהיא רחמיה אלא שיהיו בשתיהן או באחת מהם והיא הימנית אבל יש מדריגה שלישית רעה והיא כאשר ותקעתם תרועה שאפי' הימנית שהיא תקיעה ורחמים תתריע תרועות דין ונהפך רחמים לדין אז ונסעו כל המחנות והצבאות העליונים שהם ממדת החסד הנק' תימנה והיו חונים שם תחלה אמנם עתה נסעו משם ואף הם יהיו דין בעונו' וכאשר ותקעתם תרועה שנית אז גם תפאר"ת הנק' קדמה מזרחה והמחנות אשר שם הנקראים מחנות הרחמים יסעו ויתהפכו לדין ואז הוא תכלית הדין כי ג' הדינים חסר ותפארת וגבורה נתהפכו לדין והעולם חרב משא"כ ובהקהיל את הקהל באחדות אחד למטה אז למטה תתקעו רחמים ולא תריעו תרועת דין כלל. והנה על ידי שהקהילו הקהל כנ"ל וע"י שתעש' שתי החצוצרות כסף כנ"ל יועיל לך כי כאשר תבא צרה על הציבור וכי תבואו מלחמה בארצכם וכו' ע"י המקטרג סמא"ל הצר הצורר בלשון יחיד כי הוא הגדול שבכולם והנה הוא צר עתה בעת הזאת וגם תמיד הי' צורר אתכם וז"ש על הצר הצורר. ואז ונזכרתם ענין התחברות אחדותכם וע"כ ונושעתם מן הצר היחידי ומאויביכם שאר המקטריגים כי אלו החצוצרות יזכירו אחדותכם במרום וכן בהיות לכם שמחה וביום שמחתכם ובמועדיכם וכו' יליצו עליכם רחמים אלא שההפרש הוא כי בעת צרה והרעותם תרוע' בחצוצרו' ויתהפכו הדינים והתרועות על אויביכם ובעת שמחה אז ותקעתם תקיעת רחמיה על עולותיכם ומעלתכם שתתעלו לפניו ית' ועל שלמיכם שאתם בשלום עם כל פמלייא של מעלה:או אפשר לומר והי' לך למקרא העדה וכו' כי אלו שתי החצוצרו' שני הכרוזים העליונים הם קוראים את העדה היא השכינ' כנ"ל בס' הזוהר על פסוק בסוד ישרים ועדה ועל פסוק ועדותי זו אלמדם ובכל חצות לילה מכריזים וקוראים את השכינ' הנקראת עדה ואומרין לה עורה למה תישן ה' ותניח סטרא אחרא והקליפו' גוברות בתחלת הלילה וכמ"ש על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרי'

כל היום וכל הליל' לא יחשו וכו'. ואל תתנו דמי לו וכו' וכמ"ש המזכירים את ה' אל דמי לכם הם המכריזיה הנ"ל. והנה גם משרתים להיותם מסיעי' את המחנו' של השכינה אל אשר שמה הרוח ללכת וכו':או ירצה כי למקרא העדה הוא שהמלאכים הנ"ל קוראים לנשמו' עדת ישראל העולות בלילות למעל' ואומרים להם שירדו למטה בעוה"ז ויתעוררו ויעסקו בתורה כנ"ל בס' הזוהר על פסוק הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים וכו'. ומ"ש ולמסע את המחנו' הה מחנות השכינה שיתעוררו לשורר שירותיהם בכל לילה כנודע ובסוד חברים מקשיבי' לקולך וכו'. או אפשר שמדבר עם הצדיקים ראשי בני ישראל ומצווה אותם שיכריזו אל העם וכשופר וכחצוצרות יריעו וירומו קולם להחזירם בתשוב' כמ"ש הנביא קרא בגרון אל תחשוך וכו'. ושתי חצוצרו' הם המלך והכהן הגדול או הנשיא והאב בית דין או יהי' לכללות כל החכמים אלא שהזכירם בלשון שתי חצוצרו' כי מיעוט רבים שנים. וציווה ששניהן יהיו באגודה אחת מקשה א' כי עי"כ יהיו דבריה' נשמעים לבריות משא"כ אם יש פירוד ח"ו בין החכמים וראשי העם כי אין תועלת כשידרשו לעם שישיבו בתשוב'. גם ציווה אותם שבעת הוכיחם את העם ידברו בלשון רכה ורחמים ככסף כי ע"י היותם משיבים את העם בתשוב' הקב"ה מלבין עונותיהם ככסף ואלו החצוצרו' צריך שכללות העם יקימום עליהם ברצונם לשידרשו להם ויוכיחום כנ"ל ויהי' להם למקרא העדה ולהקהיל קהילות ברביה ולהקהילם כאיש אחד לכל דבר שבקדוש' ועשיה בקום עשה. ולמסע את המחנות ממקומם אם ח"ו הם עוברים מצות לא תעשה והסיעם מן הדרך הרע ההוא אשר אז נקראי' מחנות בלשון רבי' ואינם גוי אחד ועדה אחת בהיותם חוטאים. והנה בהיות החצוצרו' מתמידים ותקעו בהן ומכריזים כנ"ל אז כל העדה כולה נועדו אליך אל פתח אהל מועד לבתי כנסיות ומדרשו' לקיי' התור' והמצות. ואם לא יתמידו שתי החצוצרו' אלא באחת לבד יתקעו ויהי' ח"ו פירוד ביניה' או שיהיו עצלים ולא יתמידו כולם אלא פעם כך ופעם כך אז הלואי שנועדו אליך השרידים ראשי אלפי ישראל אשר נגע אלהים בלבם ושאר כל עדת ישראל לא יתנו בלבה לשוב. והנה תועלת החצוצרות הנ"ל הוא כי תבא מלחמה בארצכם על סיבת הצר והמקטרג עליכם תוכלו לסלקה ולבטלם כנזכר בס' הזהר על פסוק כי האדם עץ השדה וכו' פ' בלק. וכן בעת הטובה התרבה והתמיד כמ"ש וביום שמחתכם וכו':או ידבר עם כל איש ואיש מישראל עצמו. וז"א עשה לך. והנה יש בו שתי חצוצרו' חלולים הם הקנה והושט אשר דרך הקנה מוציא הקול ודיבור עסק התור' ממטה למעלה ודרך הושט מכניס המאכל והמשתה מלמעלה למטה. והנה הקנה לבן והושט אדום מבחוץ וציוהו ששתיהן יהיו מקשה אחד בעסק התור' ויחזרו ככסף לבן ולא יתעסקו במאכל

ובמשתה כי ע"י התענית מסתלק ומתמעט הדם מן הווושט ונהפך ללבן. ואז שניהן יהיו חצוצרו' וקנים ואפי' הווושט השמאלי יהיו נק' קנה ואז יתקיים בך קנה חכמה מן הימין קנה בינה מהשמאל. ועליך יאמר להנחיל את אוהבי י"ש כי י"ש בגי' שני פעמי' קנה כיון שגם הווושט נהפך לקנה ואינו רודף אחר המאכלים אלא די סיפוקו להיו' בו כח לעסוק בתור' ואז נחשב עליו כאלו גם הושט נעשה קנה המוציא דברי תורה ממנו. ועי"כ גם כל שאר אברי גופך יתקדשו והיו לך שתי הקנים האלה למקרא את עדת האברים לקום ולעסוק בתורה ובמצות בקום עשה ולהסיעם אם יעברו על מצות לא תעשה כדרך הנ"ל. לפי שבהיותך תוקע בתור' בשתיהן אפי' בווושט כנ"ל אז ונועדו אליך כל עדת האברים אל פתח אהל מועד לעסוק בתורה. אבל אה באחת לבד יתקעו הוא הקנה אבל הווושט יעסוק באכיל' אז לא יועדו אליך לעסוק בתור' אלא הנשיאים וראשי האברים הם המוח לחשוב והלב להרהר והפה לדבר. גם ירמוז כי בהיות הפה בכללותו הכולל קנה והושט אז נקרא פתח אהל מועד כי הגוף כולו נעשה אהל מועד ומרכבה להשרות עליו השכינ' והפה הוא הפתח של הגוף וכל שאר האברים אף שאינם עוסקי' בתור' יחשב עליהם כאלו נתקבצו אל הפתח הנ"ל ועסקו גם הם בתור'. והנה כאשר ח"ו תהי' עת צרה וכי תבואו מלחמה וכו' כנ"ל והרעותם בשתי החצוצרו' בסוד מ"ש ז"ל על להרע או להטיב להרע שלא אוכל. ועי"כ ונזכרתם וכו'. אבל ביום שמחתכם וכו' אינכם רשאים להרע בתענית אלא ותקעתם בלבד שהוא עסק התור' ועי"כ אפי' המאכלים והסעודו' שאתם סועדי' בימים טובים יחשב לכם כאלו הם עולות וזבחי שלמים וכו' וז"ש ותקעת' וכו' על עולותיכם וכו' ועל זבחי שלמיכם:או ידבר עם כל איש ואיש מישראל ויזהירם שיעסקו בתורה ובמצות באופן שע"י כך אותן שני מלאכי' המלוים לאדם יצ"ט ויצה"ר שניה' יהיו טובים של כסף לבן כשלג ולא תהי' חצוצרו' השמאלית שהוא היצה"ר ודומה כשנים מצד החטאים. והנה גם היצה"ר מלאך רע בעל כרחו יענה אמן והוא עצמו יתהפך לחצוצרו' וכרוז להזהירך ללכת בדרך טובה. ואומרו עשה לך רמז אל משז"ל העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד כי ע"י מעשים הטובי' קונה ועושה ממש את המלאכים ההם ובורא אותם:וזהו סוד ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך בשני יצרך. ומה שדרכם חיש לדרכו פנו זה לטוב וזה לרע יחזרו להיותם מחוברים ומקשה תעשה אותם כי מקשה לשון חיבור אחד גם נקרא כך לפי שהדבר הזה אי אפשר לעשותו אלא בטורח ובקושי גדול לכן קראו מקשה. גם נקרא כך לרמוז אל מה שנודע כי אין דבר מועיל לזה כמו לבישת השק על בשרו ארבעים יום כנגד מ' יום יצירת הוולד להכניע החומר ההוא והיצה"ר ויהיו מקש"ה מ"ס הש"ק. כי השק תלבישנו מ' יום ועי"כ והיו לך שתיהן אפי'

היצה"ר יהי' קורא אל עדת האברים לעסוק בתור' ובמצות בסוד הגוף הנקרא עיר קטנה ואנשים בה הנקראי' עדה. ויהיו למסע את שתי המחנו' יצה"ר ויצ"ט שניה' יהיו נוסעים לעבוד את השי"ת שכם אחד. והנה הם תוכל לעשו' כן ולהפוך גם את היצה"ר למוטב ושתי החצוצרות התקעו בהן אז ונועדו אליך כל העדה של האבריה והמחנו' הנ"ל אל פתח אהל מועד כנ"ל ותהיה צדיק גמור. אבל אם לא תהי' אלא בינוני טוב מצד היצ"ט ורע מצד היצה"ר ואם באחת לבדה התקעו הוא היצ"ט לבדו אז ראשי אלפי ישראל הם כחות הנפש הקדושה לבדו נועדו אליך לעסוק בתורה אבל שאר אברי הגוף יתעסקו בתאוות העוה"ז ולכן בהיותכם צריכין להסיע המחנות מדרך רעה אל דרך טובה אז תתקעו בתורה ולא תריעו לענות נפשיכם כי אין רוח הקודש שורה מתוך עצבות וכי תבאו מלחמה וכו' דע כי שני המלאכים הנ"ל הם מלאכים ממש קדודים זה מצד ימין וזה מצג שמאל אלט שניצה"ר שהוא מן הקליפות הוא אזיל לשמאלא עם מלאך הדין של השמאל זה. והנה בא לייעץ את החדה הבינוני איך יתנהג ואמר כאשר הצר הצורר האמיתי כאשר יבא להלחם עמכם היא הנפש הקדוש' והרוח והנשמה החונים בגוף הארצי וז"ח בארצכם חז צריך שתריעו בשתי החצוצרות הם המלאכים הנ"ל וכראות היצה"ר שאין לו אחיזה אפילו במלאך הדין שהוא מצד שמאל ואז ונושעתם מן היצה"ר הנקרא צר וגם אפילו משאר המקטריגים אויביכם שאינה כ"כ צוררים אתכם תמיד כמו היצה"ר ובאומרו וכי תבאו מלחמה ולא אמר וכי תבא בא לרמוז אל האמור באותה התוכח' אל מי מגוזלי ידים אזעק וידי שפכו דמי כי האדם שאינו רוצה להכניע היצה"ר אשר בו הוא גורם שהיצה"ר ילחם בו והרי הוא כאלו אתם בעצמיכם תבואו למלחמה בחברת הצר היצה"ר ואחר שנושעתם מאויביכה על אשר הרעותם בשתי החצוצרות ושתיהן הושוו לטובה אז אפילו כאשר ביום שמחתכם וכו' תתענגו בתענוגים בעולות ושלמים לשם סעודות של מצות לא תפחדו מן היצה"ר שיבא להטעותכ' כי בהיותכם תוקעים בחצוצרות הנ"ל בתורה אף אם לא תריעו ותתענו אל תפחדו ממנו כי ה' יהי' עמכם ונככרתם וכו' כנ"ל בדרך שקדם:ויאמר משה לחובב בן רעואל וכו'. הנשמ' נקרא' משה שהם אותיו' ה' ש"ס ה' חמשה שמות שיש לה נפש רוח נשמה חיה יחידה:והנה נשמ' הצדיק אינה ממתין לשהיצ"ט יתחיל לעוררו בעבוד' ה' אלא הנשמ' הנקרא משה היא המעורר' לחובב הוא היצ"ט ואומרת לו נוסעים אנחנו וכו'. והיצ"ט נקרא חובב כי כמו שהיצה"ר הוא השונא האמיתי של האדם אלא שמחניף אותו ומראה לו אהב' להפילו ברשתו אבל היצ"ט הוא להיפך כי תמיד מתראה לו כשונא ומייעצו להענו' ולהשפיל גאוותו וכל זה הוא מרוב חביבתו אותו ע"ד כי את אשר יאהב ה' יוכיח והוא

הנקרא חובב ואהוב נאמן. ונודע כי היצ"ט והיצה"ר הם כחות עליונים אשר כל אחד מהם ממונה על ריבי רבבות מלאכים ולכל איש ואיש מוסרין לו שני מלאכים מאלו הנ"ל א' ממחנות היצ"ט ואחד ממחנות היצה"ר ונמצא כי זה המלאך הפרטי הנקרא חובב של האיש הלזה הוא ענף אחד מאותו השר הגדול הכולל כולם ונקרא רעוא"ל לפי שהולך בדרכי האל' והוא מייעץ האדם לדרכיו יתברך וז"ש בן רעואל. גם נקרא כן לפי שמתדמה במעשה הנהגתו אל האל ית' אשר בו כתיב כי את אשר יאהב ה' יוכיח כן דרכו של היצ"ט כנ"ל. גם נקרא כן במה שנודע כי הראש של כל המלאכים הטובים יצ"ט הוא מטטר"ון המלאך. ורתש מחנות היצה"ר נק' סמא"ל רע והם סוד דעת טוב ורע. כנזכר בס' התיקונין. והנה הס מייעצים דעת אל האדם זה לטוב וזה לרע ונודע כי מטערו"ן הוא כביכול רעו של האל יתברך אם כפי הסוד כי מטטרו"ן הוא דוגמת זעי"ר אנפי"ן דאצילו"ת ואם כפי משז"ל כי הוא משנה אליו ית'. והוא מלך כל מלאכי מרום עד שמצינו שטעה בו אלישע אחר ואמר ח"ו שתי רשויות הן כי הוא המנהיג העולם בימי החול ובימי הגלות בסוד אי לך ארץ שמלכך נע"ר. וכתיב חנו"ך לנע"ר וכו'. גם זהו סוד מ"ש בס' הזוהר על פסוק נעשה אדם כי כל העולמו' נשתתפו עם הקב"ה ונתנו חלקה בבריאת האדם והנה מטטרו"ן מלך המלאכים שבעולם היצירה נתן חלקו באדם אותו מלאך הימני ההולך תמיד עם האדם ונקרא יצר טוב. והבן זה הסוד. ונמצא כי בדבר הזה הוא רעה ושותף אל הקב"ה כנ"ל. וכבר ידעת כי אלישע אחר ראהו יושב על כסא ודן את כל העולם, וז"ש המדייני לשון דיין ושופט כל העולה:והנה הוא חותן משה כי המלאך הנקרא יצ"ט הוא בתו ותולדתו של מטטרו"ן ומשיא אותה עם משה היא הנשמ' שהוא זכר לגבי המלאך המקבל ממנו כנודע כי כל המקבל נק' נקבה כי המלאך מעולם היצי"ר המקבל שפע מן הנשמ' הנחצב' מכסה"כ שהוא עולם הבריא' ואומרת לו הנה אנחנו נוסעים וכו' כי אין אנחנו קבועים בעוה"ז כי נוסעים אנו תמיד וימינו כצל עובר הנוסע והולך מיום שנולד תמיד הולך ונוסע עד יום הפטיר' ללכת אל הגן עדן העליון הוא המקום אשר אמר ד' אל הנשמ' בהיות העובר במעי אמו ומרא' לה את גן עדן ונודד לה שאם יהי' צדיק ינחילנו ג"ע. וז"ש אותו אתן לכם ומלת אותו בא למעט כי אין התכלית לנחול העוה"ז הארציי אלא את הג"ע העליון שם הוא המדור האמיתי של האדם כי העוה"ז הוא בית שמר ודרך שבו הולכים וניסעים עד הגיעם אל המקום ההוא וא"כ מאחר שהעוה"ז איננו המדור שלנו מה לנו להעסק בטובותיו ובתענוגיו כי מהם לא נוליך מאומ' בידינו והכל נניח אותו ולכן אין לנו להתעסק אלא לתקן המדור ההוא ע"י מעשינו הטובים והעוה"ז יהי' חשוב בעינינו כאלו אנו אורחים בו ושהוא דרך

אשר בו אנו הולכים ואין אנו נחים ושקטים בו. וזהו שאמר לכה אתנו במהלך הדרך הזה והתחבר עמנו עמי ועם הרוח והנפש כדי שתעזרנו להדריך את הגוף החומרי בעבודתו ית' ובשכר זה כאשר נגיע שם אל מקומנו שבג"ע הארץ והיטבנו לך כי הנה ד' דיבר טוב על ישראל. דיבר והבטיח לתת טוב' הרב' אל האיש הצדיק הנק' ישרא"ל כי הולך ביושר לבב עם הא"ל. וז"ש יש"ר א"ל ולפי שאתה הטיבות לנו להדריך הגוף בדרך יושר תטול חלקך ושכרך באותו הטוב הצפון לנו בעוה"ב:ויאמר אליו לא אלך. ירצה הנה אין חני הולך שם אל המקום ההוא עמכם בעולם הבריא' ובכסא הכבוד כי הרי אני מלאך ומקומי וארצי הוא בעולם היציר' ושם אני הולך ואיך תאמר והטבנו לך. ובפרט כי הנשמ' בחיריית ויש לה שכר אבל המלאך מוכרח במעשיו ואין לו שכר:ויאמר לו אל נא תעזוב אותנו וכו'. אומרת לו הנשמ' הנה למה שנוגע אלינו לטובתינו אני מחלה פניך שאל נא ר"ל עתה בהיותינו בעוה"ז וז"ש אל נא תעזוב אותנו לסייענו בעצתך הטובה כי כי אין לך שכר ע"ז כנ"ל. דע לך שאינו כך אלא והי' אם תלך עמנו דע לך כי אם כה תעשה שתלך עמנו והי' מהטוב ההוא אשר ייטיב ה' לנו והטבנו לך בשכר פעולתך שתלך עמנו ותטרח להשיבנו בתשוב' ע"ד מ"ש הכתוב לכן אחלק לו ברבים וכו' והוא חטא רבים נשא וכו'. כשמוע היצ"ט הדבר הזה נחה דעתו והסכים להלוך בחברתם. אז ויסעו כולם מהר ה' הוא העוה"ז שגם הוא נברא ע"י ה' אלא שהוא הר שמם ואינו בית כי הבית הוא העוה"ב אבל העוה"ז הוא הר שמם דרך ואורח לנסוע בו ללכת שם ולכן ויסעו ממנו ולא נחו בו במנוח' ובקביעות אלא כנוסעים אל העוה"ב ולא חששו לבנות בו בתים לא להם אלא חשבוהו כהר שמם והיו עובדים את הקב"ה כמי שכבר הוא נוסע במהירות ללכת אל העוה"ב וכה דרכם כל הימים עד שנפטרו מן העוה"ז ואז הלכו דרך שלשת ימים של חושך שיש באויר הרקיע הנק' גיא צלמות וכו' כנזכר בס' הזוהר במאמר של כתיבת יד:וארון ברית ד' הוא התור' שנתעסקו בה בעוה"ז נוסעת לפניהם שם להאיר להם בחושך ההוא כמ"ש בהתהלכך תנחו' אותך וכו' גם זכות ברית המיל' מנחה אז כנודע כי כל אדם מהול אינו נכנס לגיהנם ונמצא כי ברית ד' היא התור' והיא ברית מילה. והנה שתי תועלת עושה להם זכות התור' והמיל' הנ"ל. הא' הוא כדי לתור להם מנוח' מל' ויתורו את ארץ כנען שמרגל להם את הדרך הנכונה הישרה ללכת בה אל ג"ע העליון ולא יטה אשורו אל דרכי חושך לגיהנם. והב' הוא מלשון מקום כי תרגום מקום אתר ר"ל שהתורה בונה לו מקום בעוה"ב להיות לו שם מקום מנוחתו בסוד חכמת נשים בנתה ביתה ובסוד ואהי' אצלו אמון אומן וז"ש וארון ברית ה' נוסע לפניו דרך ג' ימים ר"ל קודם פטירתם לתור להם מקום מנוחתם וכמו שמצינו בס' הזוהר פ' ויחי במעשה

דר' יצחק דא"ל אביו דתלתא יומין הוו דבירו לי' אתרי' בג"ע. ובהיות ארון התורה נוסע לפניהם גם שכינתו ית' הנקראת ענן ה' עומדת עליהם מתחל' נסיעתה ופטירתם מעוה"ז הנקרא מחנה עד הגיעו למקום תחנותו לא תפרד ממנו רגע ומאירה להם כיום יאיר וז"א יומם. גם ירמוז במ"ש בנוסעם מן המחנה כי אין השכינה הנקראת מחנה לשין חניה וקביעות עשאוהו נסיעה ולא דירת קבע וז"א בנוסעים מן המחנה. והנה כאשר ויהי בנסוע הארון הנ"ל לפני הנשמה הנק' משה כנ"ל אז ויאמר משה היא הנשמה אל השי"ת קומה ד' לקראתי להקביל פני כנודע ועי"כ ויפוצו אויביך הם כחות היצה"ר המקטרגים לאדם וגורמים לו לחטוא ומתחברים עמו ועתה יפוצו מעלי אויביך ומשנאיך ומשניאך שגורמים לי ע"י הפיתוי שלהם ואתרחק ממשך כי להיותם הה אויביך גורמים לי לשנוא אותך וזהו כפל ענין אויביך ומשנאיך וינוסו מפניך הבאים להקבילני ולפי שכל זה הוא בג' ימי אפיל' כנ"ל כי הנשמ' נתונ' בצר' לכן אמר ויהי לשון צער ויהי בנסוע וכו'. גם יש לו צער מאותן האויבים והמשנאים ההולכים עמו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ולכן נאמר ויהי שהוא לשון צער וצרה, ואחר אשר כבר הגיעה הנשמה אל מקום מנוחתה אז ובנוחה יאמר וכו'. ולזה כתוב ובנוחה בה"א לשון נקבה שהוא על הנשמה כאשר תנוח ולא ובנוחו בוא"ו ואז כאשר כבר נחה מצערה לגמרי אז פונה לבה להתפלל על ישראל אשר למטה בעוה"ז בגוף ונפש ואז יאמר אל הקבה"ו כזכר המתגבר בכח להתפלל ולא כנקבה שתשש כחה וז"ש יאמר ולא חאמר ואומרת לו שובה ה' מלשון בשובה ונחת תושטין תן ישוב ומנוחה אל כמה רבבות אלפי ישראל אשר בעולם השפל ע"ד ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה וכו'. גם ירמוז כי יעמוד להם זכות שעוסקים בתורה שהיא כ"ב אותיות שהיא סוד רבבות אלפי שתי רבבות הם עשרים ושתי אלפים בסוד רכב אלהים רבותיים אלפי שנאן שהם כ"ב אלף מלאכים שירדו עם הקב"ה כשנתן התורה לישראל על הר סיני שהם כ"ב אותיות א"ב. ולפי שאמרו בס' יצירה וכולן עם אל"ף ירצה כי כל הכ"א אותיות כלולים באות א' בסוד ההגיון כי האדם המוציא בפיו אות ב' או זולתה בהכרח הוא שאחר הנשימה הראשונה ההוגית ב' או ג' תיכף תחזור הנשימה אל הא' וכל זה להורות כי כל התורה אחת ושניתנה מאל אחד ונמצא כי הכ"ב אותיות נקראין כ"ב אותיות אלפין והם כ"ב אלפין שהם סוד רבבות אלפי ישראל כנ"ל:ויסעו מהר ה' וכו' כיונת הכתוב להודיע חיבתם של ישראל לפניו ית' וכל כוונתו להיטיב להם והם הי' כפויי עובה וכל אשר האלהים חשבה לטובה הם גמליהו רעה ובזה יתיישבו תמיהות גדולות אשר במאורע המתאוננים אשר לא אירע כמוהו בכל העשר נסיונות כי בזה כתיב וישמע ה' ויחר אפו ותיכף בערה בם אש ה' עם

אשר לא התלוננו בקול רם אל משה כבשאר התלוננות וגם בענין האספסוף אשר בקול רם בכו למשפחותיו והקב"ה שומע ושותק עד אשר משה נעשה ח"ו קטיגר עליהם ועתה הרגני נא הרוג וכו' ואחר כל זה ענשם הקב"ה ולא מקודם ופה במתאוננים היה להיפך כי משה שתק והקבה"ו כעס וז"ש ויסעו מהר ה' ולא אמר מהר סיני כלומר א"ת למה השי"ת עינה בדרך כחם ללכת ביום אחד מהלך ג' ימים דע כי אין זה מחמת שנאה כי הרי זה היתה נסיעה ראשונה מן ההר אשר שם נבחרו לעם סגולה אל שם הויה כמ"ש כי חלק ה' עמו ואדרבה לטובתם נתכוין, עוד אחרת כי הרי הארון עצמו הי' נוסע לפניהם להמשיכם אחריו ולא עוד אלא שהי' ארון היוצא עמהה למלחמה שבו שברי לוחות מונחות להורות כי נמחל להם עון העגל אשר לסיבתו נשברו וא"ת מהיכן ידעו רז"ל ענין זה ואמנם ההכרח שלהה הוא כי לא כתוב וארון הלוחות אלא וארון ברית ה' הוא הארון שבו ניתנו לוחות הראשוני' שעליהם כרת ה' ברית עם ישראל ולא כן בלוחות שניות וכמ"ש כי עפ"י הדברים האלה כרתי אתך ועם ישראל וכתיב הנה דם הברית וכו' ואין כל זה אלא מרוב חיבה נפלאה, וא"ת מה תועלת בעינוי הדרך הזה לז"א לתור להם מנוחה היא ירושלים כמ"ש כי לא באתם עד עתה אל המנוחה וכו' וכתיב זאת מנוחתי עדי עד וכו' כי כוונתו היתה להכניסם תיכף לירושלים לבנות להם בית הבחירה כי זהו תכלית טובתם האמיתית ורצה להראות להם חיבתו כמי שהולך פתאום כמרגל את הארץ טרם ישמעו אנשי הארץ כי הולכים הם שם ובאים ונכנסי' פתאום טרם יכינו עצמם למלחמה וכמ"ש בפסוק קומה ה' ויפוצו אויביך וז"ש לתור ולא אמר לבקש מלשון לתור את הארץ, וא"ת עכ"ז עדיין יש לבע"ד לחלוק כי סוף סוף מקבלים הם עינוי גדול בהתמהרם ללכת דרך ג' ימים ביום אחד לז"א וענן ה' עליהם וכו' עם שכבר נתבאר זה למעלה באורך אך הכוונה לאמר כי תיכף בנסעם מן המחנה היו מזדמנים להם ז' ענני כבוד הנכללים כולם בשם ענן ה' ענן של רחמים המקיפם משש רוחות והוא מיישר להם הדרך מגביה הנמוך ומשפיל הגבוה ולא היו מרגישיה שום צער כלל אלא אדרבה הולכים כעל כנפי נשריה. ויהי בנסוע וכו' חזר להציע הצעה שנית למה שיתבאר למה לא התלוננו על משה שגם משה עצמו לא חרה אפו ע"ז על שהי' להם טענה גדולה מעינוי הדרך הגדול ובענין הבשר שאינו כ"כ צורך כי המן הי' טוב להם מן הכל וגה כי מקנה רב הי' להם התלוננו ולזה הודיע כי ויהי בעת נסוע הארון הנ"ל מהר ה' על פי משה נסע כי הוא התפלל לפני השי"ת כי ארכו להם שם הימים ומתי יסעו לארץ ישראל וז"ש קומה ה' אשר שם הויה הזה נקרא על עירך ועל עמך כנודע וקומ' ולך שם ועי"כ ויפוצו אויביך הם הכנעני' כי כבר שלם עון האמורי הנה כנ"ל פ' לך לך וכמ"ש ונא תקיא אתכם הארץ כאשר קאה

את הגוי וכו'. ולא נצטרך להלחם עמהם רק וינוסו משנאיך מפניך ושקטים בלי מלחמה נירש את ארצם ואחר אשר ראה משה כי נסע דרך ג' ימים ביום אחד ריחם על ישראל מעינוי דרכם והתפלל על ישראל שינוח הארון ואז על פיו חנה שם וז"ש ובנוחה של הארון ולא מעצמו חנה רק על אשר אמר לו משה שובה ה' תן שיבה ונחת לרבבות אלפי ישראל היגיעים מטורח הדרך הרב הזה וז"ש יאמר כמו הי' אומר ואלו כתיב ובנוחה אמר הי' משמע דאחר נוחה אמר כך:ויהי העם כמתאוננים רע וכו' אחר שהציע כל ההצעות הנ"ל סיפר עון זה של המתאוננים כי בראותם כל אשר עשה משה להתפלל שינוח הארון לתת להם שובה ונחת איך יהי' להם פ"פ להתלונן עליו ולא עוד שאף נגד השי"ת לבדו לא יכלו להתלונן בגלוי רק היו כמתאונני' ולא מתאונני' ממש אלא בקרבם ובלבם יסתירו אנינותם באופן שלא יעשה הרע ההוא באזני משה אלא באזני ה' לבדו וז"ש רע באזני ה' ועי"כ וישמע ה' ולא נשמע הדבר למשה כלל ומפני כך ויחר אפו ית' בהם כענין מ"ש ר' יוחנן בן זכאי מפני מה החמיר' תורה בגנב יותר מן הגזלן וכו' ואמנם אלו חלקו כבוד למשה עבדו ית' והרעי מאזניו ית' לכן חרה אפו ותיכף הרע להם מדה כנגד מידה כי כמו שהם בערו אש המריבה בקרבם בהסתר שלא ישמע משה כך ותבער בם בתור קרבם אש ה' ותאכלם וכראותם כן צעקו אל משה אשר הי' רחמן עליהם כמ"ש ובנוחה יאמר וכו' ולא הי' להם פנים לצעוק אל השי"ת אשר בידו היכולת כי ראו עונם הנפלא. ואז ויתפלל וכו' כי שם הויה מושך על ישראל בפרטות כנודע ואליו יאות להעביר פשע עמו כמ"ש יהושע ומה תעשה לשמך הגדול בסוד כי שמך נקרא על עירך ועל עמך ואם אין עם אין מלך ח"ו ועוד כי שם הוי"ה נקרא מידת הרחמים וראוי לרחם אפילו על החוטאים נגדו ונתקבלו דבריו אלה ותשקע האש ועם שהאש יסוד עליון מכל הד' עכ"ז לא עלה למקומו ושקע מתחת כל ד' היסודות תחת הארץ וזה אות נמרץ הוא כי מעשה נסים הוא ולא מקרה היה ולגודל הפלא הזה ויקרא שם המקום ההוא תבערה לזכרון הנס הנ"ל כי הרי בערה בם אש ה' העליון שירד מלמעלה לצורך ישראל להענישם ותשקע בארץ במקום ההוא ויסוד העפר עצמו נעשה יסוד האש ולכן המקום ההוא ראוי לקוראו תבערה ממש כי נהפך ליסוד האש לכן ראוי הוא לקראת שם לזכרון הנס הנ"ל או ירצה כי הנה המקום ההוא הי' במדבר ומה לו למשה לקריאת שם אל המקום ההוא הרחוק מארץ כנען שזה הודיע כי לא מחשיבת המקום עצמו כי שקעה בו אש ה' היתה קריאת השם רק על כי בערה בם אש ה' בישראל עצמן ועל זכרון שמם נקרא לא על שבח המקום ההוא עצמו:והאספסוף אשר בקרבו וכו'. בני ישראל וגם הערב רב הי' להם מקנה עצום כמ"ש וממקנה בני ישראל לא מת אחד ומקנה רב הי' לבני ראובן וכו'.

וגם ערב רב עלה אתם וכו' ואמנם רצו כי מאחר אשר ה' אלהיהם מוליכם במדבר ציה מליחה וינהלם בלחם ומים בלבד ואין מחסור כל לפניו יתב' כמ"ש זה ארבעים שנה וכו' לא חסרת דבר כמו שהוריד להם לחם מן השמים אינו כבודו לתת להם לחם בלבד כי אין עליו לטורח לתת להם גם בשר וכמו שכבר קדם להם תיכף. בצאתם ממצרים בפ' בשלח בתת ה' לכם בשר בערב לאכול ולחם בבוקר לשבוע ולא ישחטו המקנה אשר להם שישאר להם בכניסתן לארץ. ואמנם בני ישראל שהיו עבדים במצרים והורגלו בלחם צר לא הרגישו בזה אבל האספסוף שהי' מצרים שרים ונכבדים ערב רב ר"ל במעלה ובעושר כי לזה לא אמר ערב הרבה אלא ערב רב והי' רגילין בתענוגי מלכים נתאוו לאכול בשר האמנם אמרו בלבבם אם בני ישראל שהם עתה ראשים עלינו מסתפקים בלחם לבד אין לנו פה לשאול בשר ולכן התחכמו להסית את ישראל וז"א התאוו תאוה כי התאוו פועל יוצא לאחרים כי גרמו לישראל שגם הם יתאוו תאוות הבשר ואז וישובו ויבכו גם בני ישראל נוסף על האספסוף ויאמרו מי יאכילנו בשר חנם כענין המן ולא נצטרך לשחוט את מקנינו. ואמנם מהראוי לישראל שיוסרו מענין המתאוננים שקדם וחזרו עתה וישובו ויבכו. וישובו לחטוא לפניו ית'. וא"ת מה לכם לבני ישראל לבכות על הבשר אשר מעולם לא אכלתם אותו כי הייתם בחומר ובלבנים עבדים לפרעה לז"א זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם כמ"ש ז"ל כי בלכתם להביא חבית של מים לאדוניהם המצריים הי' השי"ת מזמין להם דגים בתוך החביות ואוכלים חנם בלי דמים אעפ"י שבשר בהמה לא היינו אוכלים ועוד אחרת כי גם אם לא היינו אוכלים במצרים בשר הנה הי' הירקות הלחים המרטיבים הגוף מצוים בשופע את הקישואיה וכו'. ועתה אשר השי"ת הוציאנו מבית עבדים לעם סגולתו מאכילנו לחם צר לא בשר ולא דגים ואפילו ירקות לחים אלא ונפשינו יבשה בלחם צר בלתי אל המן עינינו ואפי' הלחם הזה לבדו איננו מובטח בידינו אבל אל המן ההוא עינינו תלויות בכל בוקר ובוקר עד שיומטר מן השמים וז"ש בלתי אל המן עינינו ואין זה כבודו ית' כי מאחר שמזונותינו מוטלין עליו כנ"ל ויש בידו יכולת לכל אשר יחפוץ כמו שמוריד לנו מן מן השמים שהוא פלא פלאים הגם בשר שליו הנמצאים בארץ השפלה יוכל תת. וא"כ אין זה אלא מחוסר אהבתו אותנו כי יכולת גדול לו ית' להאכילנו בשר כי מזון העבד מוטל על רבו ולא בצרות עין ח"ו:לעיל ויהי בנסוע וכו' כוונתו ית' היתה להוליכם דרך אחד עשר יום מחורב עד קדש ברנע שבדרום ארץ כנען ביום אחד כי אין להם שום צער כי הולכים הם במנוחה עצומה כעל כנפי נשרים תוך ענני כבוד מעל ראשם ומד' רוחותיהם לבל יכם שרב ושמש ומתחתם כדי שהטנן יוליכם והם שקטים ושלווים וענן הז' מיישר הדרך באופן שלא ירגישו כלל שום טורח

הדרך וע"י מהירות הזה יכנסו תיכף פתאום לכנען, ועוד שיראו גודל הנסים ההם אם הליכתם מהלך י"א יום ביום אחד ואם היותם מכוסים בז' ענני כבוד ואף אם לא ירצו להלחם עמהם הענן היה מקבל כל אבני חצים ובלסטראות ועי"כ לא ילחמו ולא יקוצו ישראל בראותם מלחמה ואדרבה ינוסו מפניהם ויעזבו ערים פתוחות ויכנסו לבטח וזה ענין לתור להם מנוחה כענין המרגלים המהלכים מהלך כמה ימים ביום אחד כנ"ל וא"ת ואיך לא הלכו רק דרך ג' ימים בלבד לז"א ויהי בנסוע וכו' כי אעפ"י שלמעלה אמר כי על פי ה' יסעו וכו' כשהיו רואים עמוד הענן נזקף מעל הארון היו נוסעי':דע כי השי"ת עצמו לא הי' עושה דבר כי אם על פי משה וז"ש על פי ה' יחנו וכו' על פי ה' ביד משה. וז"ש ויהי בנסוע כלומר הנה כאשר נסע הארון מהר ה' לא נסע מאלי' עד אשר אמר משה קומה ה' ואל תתעכב עוד בהר הזה כי כבר אנו כאן בשנה השנית והכניס את ישראל לארץ וגם אני מתפלל עליהם לפניך שלא יצטרכו ישראל לערוך מלחמה עמהם כי חלושי לב הם כי לא ניסו באלה כי אם בחומר ובלבנים כדרך שאמרו בס' הזהר על ד' מלכים אשר חזקיהו החלש שבהם ביקש מלפניו ית' שיהי' סגור ליל פסח בביתו אומר ההלל ומלאך ה' רודפם ויך בסנחרב קפ"ה אלף ראשי גיסות וז"ש ויפוצו אויביך הם הכנענים כנ"ל וזה לסיבת כי ישראל קבלו אלהות שם הויה הזה עליהם כנ"ל על כי חלק ה' עמו וז"ש קומה ה' הוא שם הויה כו'. ואז ביקש השי"ת ללכת מהלך הי"א יום ביום אחד ומה טעם נח הארון אחר דרך ג' ימים בלבד אינו אלא על פי משה גם כן שראה טורח העם אנשי' ונשים וטף אלפים ורבבות לא ניסו באלה. ונמצא כי ובנוחה יאמר שובה ה' וכו' כנ"ל:ויהי העם כמתאוננים וכו' יש להקשות א' במה חטאו המתאוננים, ב' מהו באזני ה' ולא עוד אלא שחזר ואמר וישמע ה'. ג' מה צורך בקריאת שם המקום תבערה כיון שהיו עתידין ללכת משם ד' למה שינה את שמם כי בתחלה אמר העה ויהי העם וכו'. ואח"כ קראם אספסוף. ה' מה ענין וישובו. ו' מה ענין אומרו גם בני ישראל. ז' תימה גדול דור דעה כאלו יתאוו ויאמרו זכרנו את הדגה וזה נאות לטף ולנשים הוללים. ח' אומרו והמן כזרע וכו' אין זה מקומו אלא בפ' בשלח. ט' כי כבר בפ' בשלח הוזכר ענין הבשר בתח ה' לכם בערב בשר ולחם בביקר וכו' ולמה נשנה בכאן ומה נתחדש עתה. יו"ד מה נתחדש עתה שאמר וישמע משה את העם בוכה ובפרט במ"ש למשפחותיו ואמרו חז"ל על עסקי משפחותיו. י"א דברי משה למה הרעות וכו' אשר מעולם לא חרה אפו לדבר דברים כאלו שאין דרכו לדברם. י"ב דבריה מכופלים למה הרעות ולמה וכו'. י"ג כי התחיל בענין תרעומות אחד מאין לי בשר וסיים בתרעומות כללי לא אוכל אנכי לבדי לשאת וכו'. י"ד מה ענין ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג וכו'. והביאור ע"ד

מה שפירשנו בפ' שלח לך כי כל כוונתם היתה לפי שלא היו מתרצין לקבל עול תורה ומצות וכמש"ל על זכרנו וכו' חנם חנה בלי מצות וכמשז"ל תואנה הם מבקשים ולפרוש מאחרי המקום אמנם לא פרשו רז"ל מה היא התואנה הפרטית ונלע"ד כי כיוון שלא היתה להם עילה רק כוונתם רעה בלבד כנ"ל לכן היו כעין קצים בחייהם כעין החולה שמתאווה לאכול ואינו אוכל כך אלו היו צועקי' ומתאוננים ונאנחים ולא היו מוציאים מפיהם דבר כלל כי לא היו להם טל מה יתאוננו וכל כוונתם היתה שהקב"ה הבוחן לבות וכליות יראה כוונתם וישליכם מעל פניו ויניחם כרצון תאוותם כי עבדא בהפקירא ניחא ליה וז"ש ויהי העם כמתאוננים כי לא היו מתאוננים ממש כי לא הי' להם מקום עילה להתאונן אבל הראו עצמם כמתאוננים עד תעלה רעתם שמבקשים לפרק עול ויעלה עד אזני ה' ויבין כוונתם אך הם לא היו מוציאים קול מפיהם, ולהורות כי לא הי' תואנה מסוימת רק לפרוק עול לכן נסמכה פרשת מתאוננים בסוף פרשת המסעות לומר כי כל מה שהי' הקב"ה חפץ להגדילם בדגלי מלוכה ולנחותם בעניני כבוד כמ"ש וענן ה' עליהם יומם וכו' והם אדרבה היו קצים בו ית' ובתורתו ומתאוננים לפרוש מאחריו כנ"ל והנה אעפ"י שלא דברו בפיהם וישמע ה' כאלו הוציאו הדברים בפיהם כיוון שראה שכל כוונתם היתה לשמא יבין וישמע ויקיץ בהם ויניחם ולכן ויחר אפו כי לא היו דבר פרטי שיוכל לתקנו רק שורש רע ומר שאין לו תרופה כלל ולכן ותבער בם אש ה' לשורפם ולכלותם לאין מרפא כי גם להם אין תרופה כנ"ל. ואמנם אלו לא היו בני ישראל רק ערב רב וז"ש ויהי העם וכו' ונודע כי היו הולכים אחר מחנה ישראל עם הצאן והבקר וימצא כי כאשר בערה בם ממש אש ה' הנה השריפה לא היתה רק בקצה המחנה של ישראל כי שם מקומם כנ"ל וז"ש ותאכל בקצה המחנה, או ירצה כי המחנה הזה יחזור אל מחנה הערב רב עצמו ויאמר כי גם אשר בערה בם אש ה' עכ"ז לא רצה הקב"ה לכלותם כולם אבל ותאכל בקצה המחנה שלהם ולא בכולו וזה לראות אולי ישובו בתשובה ואז והיתה להם בושה לצעוק אל ה' כי הכירו חטאם שנתכוונו לשתעלה רעתה באזניו וישליכם ולכן ויצעק העם אל משה ויתפלל וכו' ותשקע האש במקומה ולא נתפשטה יותר כי זה הי' רצונו ית' כשישובו בתשובה ועדיין ראה הוא ית' כי כיון ששרשם רע ומר ולא שבו אלא מיראת האש מוכרח הוא שבמרדם הם עומדים ולכן נקרא שם המקום ההוא הפרטי שהוא בקצה המחנה כנ"ל תבערה כדי שלא יוסיפו עוד לחטוא כי יזכרו כי הנה בם ממש בערה אש ה' ולולא שבו בתשובה לא היתה נשקעת במקום פרטי שאין זה טבע האש ואם יחטאו תחזור האש ותאכלם לגמרי והנה כיון ששרשם מר הוסיפו עוד לחטוא וז"ש והאספסוף וכו' ירצה כי אותם שאכלה האש היו מפוזרים בקצה המחנה של ערב

רב כנ"ל ועתה אותם שהיא נאספים וממיצעים בתוך קרבו של המחנה הנ"ל שנשארו ע"י התשובה ותפלת משה חזרו לחטוא כי היהפוך כושי עורו וכו' אמנם נתייראו מן האש ולכן לא היו כבתחילה כמתאוננים' אשר מראים עצמן מתאוננים על תאוות רבות לאין קץ וגם כי לא הזכירום בפיהם לתכלית רע שיבין הקב"ה כוונתם וישליכם אבל עתה התאוו ממש בלתי אנינה והזכירו שאלתם בפיהם וגם כי היתה תאוה אחד פרטיית כי עתה אין מקום להשי"ת להענישם ואדרבה יתן להם שאלתם ואם לא יתן להם פתחון פה להתרעם, וחזר הכתוב לפרש שני דברים הנ"ל הנרמזים בהתאוו תאוה ופירש כי ענין התאוו הוא כי ויאמרו אמירה גמורה וענין התאוות הפרטית הוא מי יאכילנו בשר ואומרו וישובו ירצה כי כמו שהאספסוף חטאו תחלה באופן אשר כשחזרו שנית לחטוא יצדק בהם מלת וישובו ג"כ יצדק בבני ישראל לאמר וישובו בערך האספסוף כי הם חטאו תחלה ובני ישראל הוסיפו גם הם לחטוא כמו האספסוף, או ירצה כי מלת וישובו ויבכו נקשר עם שלמעלה כי האספסוף בתחלה התאוו תאוה ואח"כ הם עצמם וישובו עוד ויבכו ג"כ ואח"כ אמר כי גם בני ישראל חטאו כענין האספסוף ואז ויאמרו כולם מי יאכילנו בשר:או ירצה והאספסוף וכו' יובן במשז"ל זכרנו את הדגה רב אמר דגים ממש ושמואל אמר עריות וכו' גם אמרו בוכה על עסקי עריות משפחותיו וכו'. והענין כי אמר שהאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה עריות שהיא סתם תאוות הגוף. והיצה"ר אבל נתיראו לאמר בפה אח"כ האספסיף' עצמו עשו ב' פעולות הא' הוא וישובו כי הוסיפו להתאוות תאוה אחרת והיא ענין אכילת הבשר שנזכירה אח"כ וגם זו לא הזכירוה בפה הב' היא ויבכו ואמנם הבכיה היתה בגלוי אבל לא נודע על איזה ענין הי' כלל כי הרי עדיין לא הזכירו שום אחת משתיהן ואחר הבכיה הגלויה כשראום בני ישראל את הערב רב בוכים בכו גם הם ואז נתחברו יחד שניהם והזכירו ויאמרו בפיהם מי יאכילנו בשר האספסוף בוכה על שתיהן העריות בלב והבשר בפה ובני ישראל בוכין על הבשר בלבד ובפיהם ולא הי' בלבם תאוה אחרת מענין העריות. והנה אפשר לאמר כי ענין השליו הנזכר בפרשת בשלח נפסק בשנה השנית ולכן שאלו מי יאכילנו בשר וז"ש ועתה נפשינו וכו' כלומר עתה כי כבר נפסק השליו הניתן אז לנו בערב בשר לאכול הנה נפשינו יבשה ואין כל רק המן לבדו' אליו עינינו כי משתי הבטחותיו בתת לכם בערב. בשר לאכול ולחם בבוקר לא ניתן לנו עתה רק הלחם שהוא המן:או ירצה כי ודאי מאמרו ית' בתת לכם בערב בשר לא שב ריקם ח"ו ועוד ראיה לזה כי לא נזכר הסתלקותו עד עתה כלל אבל כפי זה יקשה אומרם מי יאכילנו בשר וגם אומרם ועתה נפשינו יבשה וכו' בלתי אל המן עינינו:והנראה כי בצאתם ממצרים חפשים מן העבודה הקשה הי'

מתרצים במה שהבטיחם השי"ת בשר בערב ולחם בבוקר וכמ"ש ונפש רעבה כל מר מתוק ועתה בשנה השנית וישמן ישורון ויבעט כמ"ש נפש שבעה תבוז נופת ובפרט כי הערב רב תואנה הם מבקשים וכל כוונתם לפרוק עול כנ"ל התאוו תאוה אחרת לאכול גם בשר בבוקר ובערב דמיון המן שהוא הלחם בבוקר' ובערב ומ"ש מי יאכילנו בשר ר"ל גם בבוקר כי ביום היתה בכיה זו ולא בערב שהוא לילה ממש כנודע:וז"ש זכרנו וכו' אשר נאכל לשון הווה כי בכל שעה היינו אוכלים דגה וקשואין וכו' וכמשז"ל מאין הי' להם דגים כשהיו ממלאיה מים מן המעיין היו דגים נכנסים לתוך כדיהם וכשנכנסין ללקוט תבן מן השדות לוקטין קשואין וכל זה הי' ביום ולא בלילה. והנה ק"ו ומה אם היותינו במצרים שהיינו כגויי הארץ וז"ש חנם מן המצות שנית כי היינו עבדים ועכ"ז הי' השי"ת עושה עמנו נסים בענין הדגים כנ"ל בכל שעה מן היום ואמנם ועתה אשר נכנסנו תחת כנפי השכינה ועוד שנית כי אנו מלכים בי"ב דגלי מלכות ועננ כבוד למה נפשינו יבשה אין כל בלתי המן לבדו וכי המלכים אוכלים כל היום לחם יבש לבדו בלתי לפתן לא בשר ודגים ולא פירות קשואין ואבטיחים ועוד אחרת כי הרי הגדולים יכולים לסבול אבל מה יעשו הנשים ובפרט המעוברוח אשר בטבעם להתאוות תמיד ובפרט מאכלות אלו דגים ואבטיחים וכו' המיוחדים לנשים ההרות כמשז"ל ולכך לא הזכיר הכתוב רק את אלו בלבד וגם בזה יתורץ מה שהקשו רז"ל והלא מקנה רב הי' לבני ראובן וכו' וגם כי 'תגרי גויים מוכרין להם וראי' לזה ממ"ש ויתד תהי' לך על אזניך וכו' אבל השאלה היא כי למה הי' מפרנס בבשר בערב לבדו ובכל שאר היום מן לבדו ואם הוא מפני שהיו להם מקנה רב א"כ למה היו נותן להם בשר אפי' בערב ויותר טוב הי' או בשלא יתן להם בשר כלל או בבוקר ובערב ולא וראה ח"ו חולשא ביכולתו וכמ"ש היד ה' תקצר ולהורות כי שאלתם בשר הי' ביום לז"א בלתי אל המן עינינו כלומר כי אמת הוא שנותן לנו בשר אלא שהוא בערב ואנו צריכין לאכלו ביום ועינינו רואות משא"כ בלילה ובזה יתורץ שהל"ל נפשינו יבשה אין כל זולתי מן ולמה נכנס בנפשינו ויצא במלת עינינו או ירצה זכרנו וכו' כי כמו שהדגה היינו אוכלים חנם מן המצות כי אין בהם הלכות שחיטה וחנב ודם כן ע"ד זם היינו רוצים לאכול הבשר חנם מכל מצות כי כוונתם לפרוק עול ח"ש מי יאכילנו ולא מי יתן לנו בשר כי כבר הי' להם מקנה רב ובזה הותרה השאלה ההיא:והמן וכו' כפי מה שפירשנו באמת הי' מתרעמים וא"כ איך הקב"ה ויתר אף ה' מאד וגם בעיני משה רע ולזה בא הכתוב להודיע רוע של כוונתם כי תואנה הם מבקשים כמו שנתבאר לעיל והראי' לזה כי הרי כל דבריהם שקר כי הנה המן כזרע גד וכו' ירצה במשז"ל במס' עירובין חשוכי בנים לא יאכלו גדגודניות

והיא זרע גד הנזכר כאן וסיפר כי טבע סגולת המן למעט תאוות היצה"ר כדמיון זרע גד ולכן נקרא כן מלשון גודו אילנא כי חותך ומפסיק תאוות האדם ואפי' זרע האדם ויען כוונתו ית' למעט תאוות יצרם לשיעסקו בתורה ויהיו כמלאכי השרת כמשז"ל על לחה אבירים אכל איש וכן ביום אשר עוסקים בתורה יאכלו את המן לבד לסיבה הנ"ל ובערב לפרות ולרבות יאכלו בשר המרבה הזרע והבשר כנודע א"כ כוונתו ית' היא לעובתם כנ"ל ולא לחולשת יכולתו ח"ו והרי טענה זו תספיק אל בחינת השי"ת, ועתה יטעון איך דבריהם שקר והתחיל בסיפור שבחו של מן הראשונה בענין מראהו כי תאוה הוא לעינים כי עינו כעין הבדולח זך כאבן יקרה וזה כנגד מ"ש בלתי אל המן עינינו הב' בענין מיעוט הטורח וז"ש שטו העם ולקטו כי בהטיית האיש גופו בקרקע בפתח ביתו חיכף ולקטו משא"כ באסיפת הדגים והשליו והפירות וזה כנגד מ"ש אשר נאכל במצרים חנם בלתי טורח. הג' וטחנו וכו' וכמשז"ל והלא לא ירד לריחיים ולמדוכה מעולם אלא מלמד שהיו משתנה המן להם לכל הנטחנים ברחיים ולכל הנדחים ולכל המתבשלי' וזה כנגד מ"ש ועתה נפשינו יבשה לחם יבש בבוקר בלי לפתן:וישמע וכו' אחר אשר המרב רב ראו גם בני ישראל בוכים עמהם על הבשר לא יכלו נשוא וחזרו לבכות גם על התאווה הראשונה של העריות עד ששמע משה בפירוש וז"ש וישמע משה את העם לבדו הוא האספסוף כי גם בכיתו היתה למשפחותיו על עריות משפחותיו ולכן עתה ויחר אף ה' מאד ויחר על הבשר ומאד על העריות, או ירצה כי השי"ת היודע הלבבות ויחר אפו מתחילה אבל עתה שגילו כוונתם הגדיל חרון אפו מאד יותר מבתחלה בראותו חציפותם אך משה שעתה נתחדש אליו כוונתם יען כי ראהו בעיניו היה רע אחד בלבד והוא זה של עתה ולא בתחילה וז"ש ובעיני משה רע, ולסייע לרז"ל האומרים למשפחותיו על עסקי משפחות הוא כי הרגישו דאם כפשוטו הל"ל וישמע משה את העם איש בוכה פתח אהלו למשפחותיו או וישמע את העם למשפחותיו איש בוכה פתח אהלו אך ירמוז וישמע העם שהי' בוכה על עסקי משפחותיו כי הרי עד עתה לא הותרו כי אם איש פתח אהלו זו אשתו בלבד, ויאמר וכו' משה בראותו כי בענין העריות לא חטאו ישראל רק בענין הבשר לבדו הוא שנשתתפו עם הערב רב לכן לא נתעסק רק בענין הבשר לבד כי הוא נוגע לישראל עצמן ולפכך כיוון שבשאלת הבשר אין להאשים אותם כי כראוי הם שואלים לכן מצא מקום להתרעם וזה כי בשלמא הערב רב הוא הוציאם ובדין הוא לסבול משאם כמ"ש ז"ל על כי שחת עמך אבל ישראל שהם עמך ונחלתך למה תמתין עד יצעקו אלי וישימו משאם עלי ורואה עתידות אתה ורואה ויודע משאלותם ותוכל ליתן להם בשר טרם ישאלו. ותחילה אני מתרעם למה הרעות לעבדך כי עם שמה

שהוצאתי ערב רב הי' להיות עבדיך והייתי חושב לשרתיך בגייר אותם והראיתי בעצמך כאלו חטאתי והרעותי בהוציאם אותם כי הרי אמרת לך רד כי שחת עמך אשר הוצאת שלא כרצוני וזו קושיא קלה ועוד יש גדולה מזו כי אדרבה שכר גדול הי' לך ליתן לי על שהוצאתים וגיירתים ולהיות מוצא חן בעיניך ולא די זה אלא שעשיתנו רע וז"ש למה הרעות ולמה לא מצאתי, או ירצה כפשטו למה הרעות לי לשום משא כל העם לרבות גם ישראל ובשלמא העם ניחא שתשים משאם עלי שאצטרך אני להתפלל עליהם אבל משא ישראל למה וכי האנכי הריתי כענין האם אם אנכי ילדתיהו כענין האב לשתאמר אלי שאהו וכו' והרי הערב רב לבדו אנכי ילידתיהו כי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואנכי ילדתים וילדי הם אבל ישראל הנרמז בריבוי כל העם הזה אתה אביהם ואמנם כמ"ש בנים אתם לה' אלהיכם ולמה תאמר אלי שאהו לישראל בתקיך ולכן לא אמר שאם שהי' כולל גם לערב רב והנה ישראל מחויב אתה לישאם כי כבר נשבעת לאבותיו וז"ש אשר נשבעת לאבותינו, לא וכו' אינו ח"ו קץ בעבודתך כי אם למיעוט יכולתי כי מאין לי לתת לכל העם ערב רב וגם ישראל כי הרי כולם יבכו עלי לאמר תנה לנו בשר כאלו ח"ו אנכי בעל היכולת ולכן הי' ראוי שנחלק המשא בינינו אתה לישראל ואני לערב רב אבל אנכי לבדי לא אוכל לשאת את כל העה הם ישראל וערב רב, וא"ת והרי כל משאך אינה רק טורח תפלתך כי סוף סוף אלי תתפלל ואני הוא הנותן לכולם לז"א גם כי כך הוא כי הנתינה כולה ממך הוא איני צועק אלא על הטורח כי כבד הוא הטורח הזה בעצמו לסבול צעקת ישראל וערב רב ותרעומותיהם וסוף סוף בשר ודם רימה ותולעה אני ואין בי יכולת לסבול בפרט אם תכעס עליהם ותענישני על ידם כמו שנענש ישעי' הנביא על אומרו ובתוך עם טמא שפתיים אנכי וכו' כנודע וכפי זה אומרו כי כבד ממנו ירצה כי הלא ישראל נכבדים הם ממני ואולי אתכעס ואענש עליהם וכמשז"ל על שלמה כשאמר כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה ואם ככה אתה עושה לי כלומר שתניח משא ישראל עלי באולי אענש על ידם כנ"ל ויותר טוב שתהרגני נא עתה כי לא אראה ברעתי כי לא אחטא לשאצטרך הריגה ואמות זכאי ולא חייב, או ירצה ויאמר וכו, כלומר ראיתי כי משא המן נתתו עלי ותיכף בהזכירי הדבר נענתי ואמרת הנני מזומן להמטיר לחם כו' ולמה לא מצאתי חן ומצאתי החן הוא לשתשים כל משא העם הזה כל הדברים עלי ותעננני תיכף כי הרי על הבשר ישראל צועקים ובוכים ושערי דמעה לא ננעלו ועדיין אינך רוצה לתת להם בשר ומאין לו בשר לתת נתינה ממש והרי אין בידי רק שאלה ואתה הוא הנותן ואם ככה אתה עושה לי להחליש שאלתי וז"ש את ולא אתה כנודע הרגני וכו' ואל אראה ברעתי כי אילו הייתי טוב וצדיק בעיניך היית שם כל משא העם

הזה עלי אף בענין הבשר אז השיבו השי"ת אספה לי שבעים איש וכו' כי שאלת הבשר שאינה כהוגן כו' על והמן כזרע גד וכו' צריכה זכותא דרבים דעדיף ועכ"ז שהיא שאלה שלא כהוגן סופן ללקות באכילתן. וגם אפשר כי כיון שרצונו להענישם לא רצה שיהי' הבשר על ידי משה להרע ולטובתו נתכוין שלא נתנה על ידו:סליק פ' בהעלותך:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת שלח

שלח לך אנשים וכו' הנה בפ' דברים נתבאר כי ישראל התחילו לשאול המרגלים כמ"ש ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה וכו'. ומפרשה זו נראה כי הקב"ה התחיל לאמר שלח לך אנשים וכו' גם משה נראה כי שלחה מדעתו יען שאלו ישראל אותם וכמ"ש וייטב בעיני הדבר וכו' ומכאן נראה להיפך כמ"ש וישלח אותם משה על פי ה' ואין ספק כי מה שחסר פה נתפרש שם כי ישאל התחילו לשאול ואז משה נתייעץ בשכינה ויגד לו את דברי העם ואז נתן לו הקב"ה רשות ואמר לו שלח לך אנשים ואל זה אמרו רז"ל באומרם לך לדעתך וכו' אבל אם לא שאלו הם את הדבר הזה מה ענין אומרו אם תרצה שלח וכו' ומה שאמר וישלח אותם משה על פי ה' ירצה שהיו ברשותו ית' לא שהשי"ת התחיל בעצה הזאת. ומעתה נבוא אל הביאור. וידבר ה' וכו' תחלה דיבר אותו קשות על ישראל איך לא האמינו לדברו ורצו לשלוח מרגלים לדעת הטובה היא כאשר הבטיחם הוא ית' בפ' שמות ולהעלותו אל ארץ טובה ורחבה וכו' אם לא ח"ו. וז"ש וידבר ה' אל משה דיבור בקושי. והנה בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו לא נתרצתי להודות לדבריהם ולאמר לך שלח וז"ש לאמר שלח לך אנשים והנה כיון שהם פשעו בי מוכרח אני להענישם כמו שהיו בסוף אבל אתה יבא לך תועלת מזה כי כבר רמזתי לך כמה פעמים עתה תראה אשר אעשה לפרעה ואי אתה רואה בל"א מלכי כנען אם יכנסו תיכף מוכרח שתמות ועתה שיתעכבו במדבר ימשכו לך חיים עוד מ' שנה וז"ש שלח לך להנאתך לתועלתך. או ירצה היפך מזה כי וידבר ה' אל משה דברים קשים מפאת עצמו של משה כי בשלמא ישראל אינם כ"כ חכמים כמוך ואינם מכירים יכולתי וגדולתי כמוך ואינו כ"כ מן התימא אם יאמרו לך נשלחה אנשים לפנינו וכו' אבל אתה נאמן ביתי ורועה שלהם הי' לך לחזור על כבודי ולאמר להם איך תעיזו פניכה להרהר אחריו ית' ושלא להאמין בדברי אלא אדרבה אמרת וייטב בעיני הדבר א"כ לא עליהם תלונת אלא עליך וע"כ אני אומר לך לשון הזה שלח לך אנשים ירצה לך בעבורך שגם אתה חטאת כנגדי ולא עליהם אני חושש וז"ש לאמר שלח לך אנשים ואלו לא הוטב הדבר בעיניך לא הייתי אומר לך כלומר בך תלוי הפגם הזה אלא הייתי אומר שלח

אנשים. או ירצה כי הנה בגזירת בין הבתרים נאמר ודור רביעי ישובו הנה קהת מיורדי מצרים הי' ועמרם ומשה ג' דורות א"כ איך יכנסו עתה לארץ וכמו כן במספר השנים של הגלות ועינו אותם ד' מאות שנה ואח"כ לא ישבו אלא כמנין רד"ו ואמנם רז"ל אמרו מדלג על ההרים על הקצים, וז"ש וידבר וכו' קודם שיאמר לו שלח אנשים וכו' דיבר עמו באורך את כל הנ"ל כי עדיין לא הגיע זמנם ליכנס לארץ אלא שרצה לדלג את הקץ וכל הדיבור הנ"ל היה לאמר לו שלח לך אנשים וז"ש וידבר וכו' לאמר שלח וכו' ובאומרו לך ביאר טעם הדילוג הנ"ל ואמר כי הוא לך לתועלתך כי הנה משה דור שלישי הוא ועדיין לא הי' ראוי ליכנס אמנם להטיב אוחך שתכנס אליה אדלג את הקץ ולכן שלח אנשים וכו':או ירצה שלח לך וכו' רצה לתרץ תמיהה גדולה הלא היא איך אתה אומר שלח לך אנשים ויתורו וכו' וכמו שביאר משה מה ענינה והוא הטובה היא אם רעה החזק הוא הרפה ומה הערים וכו' וכי מי שראה קריעת ים סוף ומתן תורה מפיו ית' פב"פ והמן מן השמים ומים מן הסלע וכאלה רבות נסיה ונפלאות יצטרך אל שליחות מרגליה לתור את הארץ לדעת את הדרך אשר נעלה בה וכו' ולא נסמוך על דברך לז"א מה שאני אומר שלח אנשים חומריים ולא הנחתיך לסמוך על הבטחתי הסיבה היא לך בעבורך כלומר כי הנה מעת יציאת מצרים גזרתי עתה תראה אשר אעשה לפרעה ולא בל"א מלכים אם כן אם כניסת הארץ היתה שאתה היית עמהם והיתה נעשית על ידך כשאר הניסים וודאי שבני ישראל יסמכו על הבטחתי אותם על ידך כי ידעו כי נאמן אתה בכל ביתי ולא נפל דבר אחד מכל דברי הטוב אשר דברתי על ידך אמנם הארץ הזאת אני לבדי נותן אותה להם שלא באמצעותך וז"ש אשר אני נותן לבני ישראל וכיון שכן יתייראו ישראל כי הרועה הנאמן הראוי אל כל הנסים שיעשו על ידו נפקד מהם לכן צריך לקרב הדבר אל הטבע מעט ושלח אנשים ויתורו וכו' וז"ש לך ירצה בסבתך שלא תמצא אז עמהם בביאת הארץ. והנה הראי' שזה הוא מ"ש אח"כ וישלח יהושע בן נון מן השיטים שנים אנשים מרגלים כו' כיון שנפטר משה פני חמה ונשאר יהושע פני לבנה היו בני' ישראל מעט חלושים באמונתם בו וכמה שאמרו לו כאשר שמענו אל משה נשמע אליך רק יהיה ה' אתך כאשר הי' עם משה ולכן שלח מרגלים לחזק את לב בני ישראל. או ירצה שלח וכו' על דרך הנ"ל ג"כ מה צורך בשליחות הזה אבל ענינו הוא לך כלומר בעבורך כי הנה הארץ הזאת אשר אני נותן לבני ישראל ולא לך כי כבר נשבעתי שלא תכנס לארץ ואמנם על הפחות רצוני לעשות לך קורת רוח בזה והוא שתשלח המרגלים האלו לך בעבורך שילכו ויתורו את הארץ ויבואו ויגידו לך את שבחיה כי יודע אני שתשמח ותגל כראותך משבח הארץ אשר אני נותן לבני ישראל אשר

הוצאתם מארץ מצרים בזכותך ועל ידך וכמו שמצינו אח"כ בעת פטירתו כראותו שלא יוכל ליכנס לארץ שאל הראיה כמשז"ל על אעברה נא ואראה וכו' והשיבו כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבא וכתיב ויראהו ה' את כל הארץ ובזה נחה דעתו קצת וז"ש שלח לך כו':ויתורו וכו' עוד טעם אחר ואמר מה צורך לרגל את הארץ ואמר ויתורו וכו' ירצה אלו הי' נתינת הארץ הזאת כענין דור הפלגה שכתוב שם בהנחל עליון גוים וכו' שנתן לשבעים אומות שבעים ארצות ומשבעים כתבים ושבעים לשונות ואז היו שבעיה אחים בני נח משותפין בנחלת כל העולם הי' מוכרח לתת להם חלקים שוים כי אחים ושותפים הם ואמנם אומת ישראל לא נכנסו בכלל חלוקה זו כי עדיין לא נולדו זכנען כבר הי' שם ולקח הארץ הזאת לחלקו וכבש אותה כנודע א"כ גם אם תהיה הארץ פחותה בתכלית תהי' חשובה בעיניהם במאוד מאוד וז"ש ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל ועל זה אפשר יעלה בדעתם כי איננה ארץ טובה ורחבה משובחת מכל הארצות לכן אני רוצה שיתורו אותה ויראו בעיניהם השבח הגדול אשר לה ויכנסו אליה בשמחה יתירה ובטוב לבב. גם אפשר על משז"ל על כח מעשיו הגיד לעמו במעשה בראשית שיכירו כי לו הארץ ומלואה ובידו לתת להם נחלת גוים כי אע"פ שכבר ירשוהו הכנעני וז"ש ארץ כנען הנה בידי לתת אותה להם וז"ש אשר אני נותן ואלו הם מעצמם היו כובשים אותה היתה גזל בידם, או ירצה במה שנודע כי הארץ הזאת נפלה בירושה בחלקו של שה הנקרא מלכי צדק מלך שלם וכפי זה לא הייתי יכול אני לחזור לקחתה מידו אחר שנתתיה לו וליחנה לבני ישראל אבל עתה שהכנעני כבש אותה מידו וכבר נתייאשה בידו ג' דורות כנ"ל הוסרה מחזקת מלכי שלם אומנם כנען שגזלה יכול אני לקחתה מידו ולתת אותה להם וז"ש ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל:או ירצה רמז בזה סוד נעלם מאוד בס' הזהר למה בת שבע לקחה אוריה החתי טרם שלקחה דוד ולמה א"י ניתנה תחילה לכנען ואח"כ לבני ישראל והנה הם קצוות כי כנען ארור ועבד עבדים וישראל בני חורין וברוכים כמ"ש לאברהם ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעיך וכיוצא בזה וז"ש ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל והענין ברמז כי ארץ ישראל משם לוקח עפרה של אדם וחוה כמשז"ל אדם ממקום כפרתו נברא לפי שאדם הוא תולדת הקב"ה ברוך הוא מקור כל הברכות וא"י מבורכת כי תמיד עיני ה' אלהיך בה וכו' וכשחטא אדם בעץ הדעת טוב ברוך ורע ארור לכן נתקלל אדם ונתקללה ארץ ישראל בעבורו כמ"ש ארורה האדמה בעבורך וכתיב עפר מן האדמה וכו' וכשנולד אביהם שהוא גלגול אדם יצא נתבשר כי גם א"י תצא מכלל ארור ותתברך במה שתכנס ביד זרעו המבורך ולכן בימיו הראה לו הקב"ה כי בהיותו בגלגול אדם נתקללה בעבורו ולכן אז והכנעני בארץ הי' הולך וכובשה

כי בו כתיב ארור כנען עד עבור ד' דורות שהם מספר ד' גלגולים המוכרחים אל התיקון בסוד פעמים שלש עם גבר הרי ד', ולכן ודור רביעי יבואו הנה ומן הארור הזה כנען תצא עתה מידו ותכנס ביד בני ישראל הנקרא ברוך כדי שתתברך גם היא ותצא מקללתה הראשונה ולכן ויתורו וכו' לשון נים ולא נים תיר ולא תיר תעירו ותעוררו את ארץ כנען משינתה שהיתה שקועה עד עתה ביד כנען הארור ולכן תלכו עתה לעוררה כי בא עתה עת דודים לתת אותה לבני ישראל ותתברך בידם וזה אחד מן הטעמים מה צורך עתה לתור אותה כמו שהקשינו למעלה והוא ע"ד שיהי' לעתיד מה נאוו על ההרים רגלי מבשר וכו' אומר לציון מלך אלהיך פצחו רננו חורבות ירושלים וכו' ואל תהיה מן הכסילים החושבים כי ארץ דומם ופסוק מסוף הארץ זמירות שמענו יוכיח וכאלה רבות. ואמנם אם אנשים מועטים ילכו שמה לא יהי' היכר בזה אבל ילכו י"ב אנשים איש אחד לכל מטה ולא די זה אלא שגם אלו הי"ב יהיו הנשיאיה שבהם וז"ש איש אחד איש אחד וכו' כל נשיא בהם ועי"כ יהי' חשוב כאלו כל י"ב שבטי ישראל מנער ועד זקן כולם כא' נכנסו בה ותשמח ותגל כענין רני עקרה לא ילדה וכו', או ירצה באומרו איש אחד וכו' במה שנעיר כי תחלה אמר שלח ואח"כ תשלחו גם אומרו כל נשיא בהם וה"לל כל נשיאים בהם כי י"ב היו גם כאן קראה נשיאים ובפ' בהעלותך הוזכרו נשיאים אחרים ולא אלו, והענין כי כיוון שכוונתי היא להפיס דעת בני ישראל שילכו בשמחה אל הארץ לכן אתה תהי' העיקר שלח לך אמנם גם הם צריכין להמצא בשליחות הזה וז"ש תשלחו לסיבה הנ"ל והגיד כי לא כל העדה צריכין לעמוד בשליחותם אלא כל נשיא בהם ולא השלוחים וזהו גם כן שרמז באומרו איש א' וכו' כלומר לא יהי' השלוחין הנשיאים בעצמן אלא איש וכו' האמנם יהיו המיוחדין שבהם אחר מדרגת הנשיאים שהוזכרו בפ' בהעלותך וז"ש איש אחד איש אחד ר"ל המיוחד שבהם אמנם לא יהיו הנשיאים עצמן כי הנשיאים הם המשלחים כנ"ל באומרו תשלחו כל נשיא בהם ובזה יובן מה שלא אמר איש איש למטה אבותיו וכו' וז"ש ג"כ וישלח אותם משה כולן אנשים ר"ל לא נשיאים אלא אנשים האמנם ראשי בית ישראל המה המיוחדים שבהם אחר מדרגת הנשיאים ולזה לא אמר נשיאי בני ישראל המה וזה ג"כ דייק באומרו ואלה שמותם וכו' כלומר אלו השלוחים היו הנשיאים עצמם לא הייתי צריך לבארם כי כבר הוזכרו בשמותם בפ' בהעלותך אבל אלה שהם אנשים הנקראים ראשי בני ישראל אלא שהנשיאים הה מדרגה גדולה עליהם הנה אלה שמותם למטה ראובן שמעון בן זכיר וכו' ולא אליצור בן שדיאור וחבריו כי אלו מחו בעדת קרח כמשז"ל ובתחלת הפרשה ביארנו מ"ש על פי ה' מה ענינינו:או ירצה שלח לך אנשים וכו' הנה בפ' דברים כתיב ותקרבון אלי כולכם וכו' וייטב בעיני הדבר

והענין כי כאשר קרבתם אלי אמרתם לי בלשון הזה נשלחה אנשים לפנינו וכו' כלומר אין אמונתינו תלויה ח"ו ומסופקת אשר לכן אנו שואלין נשלחה אנשים כי הרי לפנינו הוא כלומר גם אנחנו מזומנים ללכת אלא שהם יקדימו לפנינו וכפי זה אין כוונתינו רק להראות לנו הדרך אשר נעלה בה וכו' כי עלייה עצמה אין אנו מסתפקים אם נעלה או לאו כי הם הולכים לפנינו ואנחנו אחריהם, וכשומעי כן כי לא הסתפקתם הטובה היא אם רעה או אם נוכל לרשתה אם לאו וייטב בעיני הדבר כיוון שכוונתכה טובה עם השי"ת אין לכה אשם אם תרצו לדעת את הדרך היותר ישר בלי מכשולות תלכו בה גם את הערים אשר נצטרך להתחיל להלחם בהם תיכף בביאתכם וז"ש אשר נבא אליהן ולא אמר אשר נלחם בם כי עם כולן רצונינו להלחם אלא נרצה לדעת ביאה הראשונ' היכן תהי' והנה זה כענין יהושע בן נון שלא שלח המרגלים רק לחפור את יריחו אם נקדימו להלחם בה או באיזה דרך ישר ילכו אליה וזהו טעם שלא נתרעם הקב"ה בשליחות ההוא, ואמנם השי"ת מגיד מראשית אחרית לא ייטב בעיניו הדבר שהוא הדיבור אשר בפיהם כמו שאמרתי אני וייטב בעיני הדבר לשון דיבור כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות וז"ש בעני משא"כ בעיניו ית' לפי שצפה מחשבותיהם של המרגלים כי רעה היא ופיהם ולבבם אינם שווין וכמו שהיה בסוף ויניאו את לב בני ישראל וכו' ואמנם בני ישראל עצמן מחשבתם טובה אז והקב"ה דן את האדם באשר הוא שם ולא מנעם אבל נתן לו רשות שישלח' אלא שבהמשך דבריו רמז לו כי לא הי' הדבר אבל שכיבת המרגלים רעה מעכשיו כמשז"ל על כרצונו ית' על היותו צופה העתיד כי אחריתם רעה וז"ש שלח לך כלומר אני נותן לך רשות שתשלחם אבל דע כי אין אני השולח אותם אלא אתה שלח לך לדעתך כמשרז"ל אבל אני איני מצווה לך בכך וגם אין אני מונע אותך לשלחם יען כי דבריהם ומחשבתם באשר הוא שה עובים וילכו ויבואו מקיש הליכה לביאה וכו' ולא עוד אלא שגם את ישראל יטו אחריהה ואין אנכי מעניש על המחשבה אלא באשר הוא שם, ולכן התיקון הוא כי על הפחות איעצך עצה הגונה אולי הועיל הלא היא כי אלו אשר תשלח יהיו אנשים ירצה צדיקים כמשז"ל כל אנשים שבמקרא לשון צדיקים ובזה יובן למה לא אמר שלח לך מרגלים שהוא שם העצם המורה על העצם של השליחות מה הוא ולא אנשים כי וודאי שלא יהיו נשים או קטנים וכיון שעיקר יראתי אינה מבני ישראל אלא מן המרגלים שיוציא שם רע ייניאו לבם א"כ באר לנו אנשים צדיקים שילכו בשליחות זה אולי יועיל ולא יוציאו דיבת הארץ רעה כי מבני ישראל עצמן איני מתיירא. ורצה היא ית' להביא ראיה לדבריו איך מעתה אין מחשבתם טובה ואמר ויתורו את ארץ וכו' ירצה אין שום מקום ספק בזה לשיצערכו לתור אותה כי הלא בבחינת המתנה

עצמה מפורסמת היא ארץ כנען שכתוב בה וחברון שבע שנים וכו' כי חברון טרשים היתה וארץ גרועה מכל עיירות ארץ כנען והיא היתה מבונה וחשובה שבעתיים מן צוען המעולה מכל ארץ מצרים כמשז"ל ואה באופן נתינתי אותה להם אינה דרך מכירה אשר לפעמים אפשר תהי' מוכר שדהו מפני רעתה אלא נתינה היא אשר אני נותן לבני ישראל וכל הנותן בעון יפה הוא נותן ופשוט הוא שתהי' מתנה חשובה. ואם מפאת הנותן אני הוא הנותן אותה ופשוט הוא שמי שכל העולמות ומלואן היא בראם ושלו הוא הכל המתנה שיתן תהי' לפי ערכו. ואם בבחינת המקבלים הנה הם בני ישראל אשר נודע חיבת ישראל אביהם לפניו ית' אשר דמות דיוקין חולקין בכסא הכבוד א"כ לא היה שום צורך לשלוח שם מרגלים ומזה יורה היות כונתם רעה או אפשר באופן אחר לסתור מ"ש משה וייטב בעיני הדבר כי אפילו דבריהם אינם נכונים לפי שהרי לא ימנע אה כוונתם רעה לפי שהיו מסתפקין אם הארץ עצמה טובה או רעה אין צורך שהרי הוא ארץ כנען אשר מעלתה ושבחה מפורסם בכל העולם כנ"ל על וחברון שבע שנים נבנתה ואם כוונתה טובה כי אינם מבקשים אלא להורות להם דרך הישר אשר יעלו בה ואת הערים אשר יבאו אליהם בתחילה למלחמה כנ"ל ושזה אי אפשר שהרי אני הוא הנותן אותה לבני ישראל וכבר הם יודעים שאני יכול להדריכם את הדרך ואת הערים וכש"כ וקל וחומר וגדולה מזו שהרי אפילו מלחמה לא יצטרכו להלחם אתם ואני אלחם להם והם יחרישו ואני אתננה להם בבעח ובהשקט בלי שילחמו וז"ש אשר אני נותן וכו' וא"כ מה צורך המרגלים מאחר שאין מלחמה זו מלחמת בשר ודם, ואם תאמרו וודאי שהענין כך האמנם הצדיקיה אעפ"י שהם בטוחים בקונם יראים הם שמא יגרום החטא כמשז"ל על ויירא יעקב מאד וכו' אעפ"י שכבר הבטיחו כי לא אעזבך וכו' לז"א לבני ישראל ולא אמר להם כלומר אם נתינתו היתה בסיבת עצמם יכולים היו לירא מפני החטא אולי יגרום אבל איני נותנה להה אלא בסיבת היותם בני ישראל אביהם אשר נשבעת לו ולאברהם ויצחק אביהם לתת לזרעם את הארץ וא"כ מוכרח אני שלא להשגיח במעשיהם אלא לקיים שבועתי והריני נותנ' להם דרך מתנה מבלי קבלת שכר מעשיהם הטובים וז"ש אשר אני נותן וכל זה להיותם בני ישראל לקיים שבועתי וא"כ כיון שאין דבריהה נכונים. וגם מחשבתם לא גילו אותה לפועל לכן לא אמנע שליחותם אבל עשה באופן שיהי' אנשים צדיקים ויגן זכותם כנ"ל, והנה אפשר הי' לשלוח שנים אנשים מרגלים בלבד כמו ששלח יהושע אלא שהשי"ת ידע כי מחשבתם תהי' רעה באחרונה והנה אם כאשר יחזרו המרגלים יאמרו טובה על הארץ יאמרו עשרת השבטים שלא שלחו את נשיאיהם אין אנו מאמינים לאותם השניה שהלכו כי באולי לא חששו לטרוח לתור כל הארץ

כלה או מפני היראה וכיון שראו חלק מועט ממנה. חשבו כי אולי החלק ההוא יפול להם בנחלה וחשבו כי כל שאר הארץ יהי' כך ולא חששו נתור את כולה וכיוון שכל הנשיאים שלנו לא ראו אותה לא נחוש לראיית שניהם בלבד ואה שנים המרגלים ההם יוציאו דיבה על הארץ לא יהי' נענשים שאר השבטים שאין האנשים האלו נשיאיהם ולכן צווה איש אחד איש למטה אבותיו תשלחו ולא. יחסר אחד מהי"ב נשיאיה וא"ת והרי ראינו כי שבט לוי לא שלח נשיא לז"א כל נשיא בהם ירצה כל השבטים שכבר יש בהה נשיאים תשלחו אבל שבט לוי שאין בהם נשיא ומסע הדגלים יוכיח איננו בכלל, או ירצה כל נשיא בהם כלומר כוונתי להראותכם כי לא בחרבם ובקשתם ירשו ארץ אלא אני היא הנותנה להם כנ"ל ולכן ציווה תשלחו כל נשיא בהם כי הנשיאים עצמן ילכו כי הנה דרך המלכים הרוצים לרגל את הארץ שולחים אנשים שאינם כ"כ חשובים כי אם יהיו החשובין שבהם אולי יכירום אנשי הארץ ההיא ויהרגום ואף אם לא יכירום היותם חשובים יהרגום משא"כ. בהיות אנשים קלי הערך כי לא יחושו לשולחם. בשליחות כזה ומכ"ש שאין דרך המלכים עצמם להכניס עצמה בסכנה זו להיותם הם עצמם מרגלי" אבל עתה אשר אני הוא הנותן להם את הארץ רצוני שתשלחו הנשיאים עצמן בשליחות זה וילכו שאנן בטח ואין מחריד ומזה תכירו כחי כי אני הוא הנלחם לכה ואיש לא יעמוד בפניכם והרי' נתבאר סיבה שנית למה ציווה ללכת הנשיאים עצמן ובזה יובן מ"ש למעלה שלח וכאן אמר חשלחו כלומר אם האמת בדבריהם שלבם נכון עמי ואינם כמסתפקים באמונתי א"כ אתם בעצמיכם תשלחו כל הנשיאים שבכם מה שאינו מנהג העולם ובזה הורו כי בטוחים אתם בי, ומעתה תפול קושייא חזקה הלא היא כי לא ראינו שום תועלת בעצה זו שצווה הקבה"י שהשלוחים יהי' אנשים צדיקים ושיהיו שנים עשר מרגלים ושיהיו הנשיאים בעצמן והלא מרה היתה באחרונה והכתוב בא לתרץ קושיא זאת באומרו איש אחד איש אחד וכו' והנה בזה יש קושייא למה פרט וכלל איש אחד וכו' כל נשיא בהם ודי שיאמר ויתירו וכו' וכל נשיא בהם תשלחו למה צורך לפרט איש אחד וכו' האמנם הקבה"י הגיד מראשית אחרית כי מן הי"ב שבטים לא יהיו צדיקים רק שנים מהם איש אחד איש אחד הלא הם יהושע וכלב בן יפנה כי אלו יפרדו מעצת שאר הנשיאים שנכללו יחד במ"ש כל נשיא בהם תורה אחת שהושוי ברשע וע"י אלו השנים הצדיקי' שדברי טוב ויהס כלב וכו' היו ישראל תלוים בדעתם אין ולאו ורפייא בידייהו ולא האמינו אלו 'עשרה המרגלים לגמרי והראי' לזה מ"ש וישכימו 'בבוקר ויאמרו הננו ועלינו וכו' ואין זה אלא שדעתם היתה קצת מסופקת והאמינו קצת לדברי יהושע וכלב וע"י כך הועיל שלא נעשה כליה בשונאיהם של ישראל והרי איך

השי"ת רמז בדבריו דבר את העתיד להיות וגה הרי הועיל קצת עצתו ית' שלא תהי' בהם כלייה ח"ו:וישלח אותם משה וכו' בהיות כוונת העם רעה כנ"ל לא בטחו בדברו ית' לשלוח נשיאיהם עצמם להורות בטחונן כנ"ל ולזה לא אמר וישלחו אותם אמנם משה לבדו הוא אשר בטח בהשי"ת לשלחם והודיע הכתוב שבחו של משה כי עשה את כל אשר ציווהו ה' וזה באומרו וישלח אותם משה וכו' כי מלת אותם מיותרת והל"ל וישלח משה ממדבר פארן את ראשי בני ישראל ולא יאמר אותם גם על פי ה' הוא מיותר ולא עוד אלא שהוא היפך אל מ"ש למעלה שלח לך ודרשו רז"ל לך לדעתך אבל אין אני מסכים בזה גם אומרו כולם אנשים הוא מיותר, ואמנם רמז אל הנ"ל כי שני הציוויים שר ציווהו השי"ת קימם הא' שישלח את הנשיאי' עצמן וכן עשה וישלח אותם וכו' אותם עצמם ולא אחרים והב' שיהיו אנשים צדיקים וכן עשה כולם אנשים צדיקים ראשי וכו' כלומר שלח אותם כולם אנשים צדיקים ומחובר לזה היות כי ראשי בני ישראל המה ובזה יוצדק אומרו על פי ה' אינו חוזר על השליחות בעצמו כי זה הי' מדעתו של משה אמנם היותם אנשים צדיקים וגם היותם אותם עצמם שהם ראשי בני ישראל זה הי' על פי ה':ואלה וכו' הענין הזה נכפל ואלה שמותם וכו' ואלה שמות וכו' אבל הענין לפי מה שאמרו רז"ל כי השמות אלו הם כעורים ומורים על מעשיהם הרעים ובזה יש ספק אם נאמר כי מקודם לכן הי' להם שמות אחרים ועתה ע"ש המאורע הרע נשתנה שמותם לשמות האלה הרעים והראי' לזה כי הרי השם הפשיט בכל התורה מקודם לכן בפ' משפטים ובפ' בשלח ומאחר מעשה זו היו תמיד נקרא יהושע הנשיא של שבט אפרים וכאן נזכר הושע ואולי עד"ז אירע בכל שאר השבטים ולכן הודיענו כי תמיד הי' שמותם כך ולא נשתנו וז"ש ואלה שמותם למטה וכו' כי מעת לדתם כך הי' שמותם, גם חזר להודיע כי גם עתה בשליחות זה לא נשתנו שמותם וז"ש אלה שמות האנשים אשר שלח וכו' כלומר אלה השמות הנזכרים שמעת לדתם הם עצמן עתה כאשר שלח אותם משה לתור את הארץ ומה שראית שנשיא אפרים קראתיו הושע כנראה שעתה נשתנה שמו אינו כן אלא אדרבה השם האמיתי שלו הוא הושע כי כך אמרתי ואלה שמותם למטה וכו' מעת לידתם והשם שנשתנה אליו הוא יהושט וגם דע כי זה לבדו הוא ששינהו משה כי שאר הנשיאים לא נשתנו כל שמותם וז"ש ויקרא משה כי מ"ש ז"ל ששמותיהם על שם מעשיהם אינם שנשתנו אלא על דרך לכו חזו מפעלות אלקים אשר שם שמות בארץ אל תקקא שמות אלא שמות כי מעת שנולדו הניח הקב"ה השמות בפי אבותיהם שנקראים בהם ע"ש העתיד או ירצה במה שנעורר מה זה הנכפל שליחות הזה כ"כ פעמים וישלח אותם משה וכו' אלה שמות האנשים אשר שלח משה וכו' וישלח אותם משה וכו' וגם

מה ענין ויקרא משה להושע וכו' כאן ואינו מקומו אבל יובן במשז"ל כי צפה משה שהיו עתידין לחטוא ולכן ויקרא משה להושע בן נון יהושע התפלל עליו יה יושיעך מעצת מרגליה וז"ש תחלה וישלח אותם משה ממדבר פארן וכו' ואז בחרם אנשים צדיקים כנ"ל ולא חשש שיחטאו אמנם אח"כ חזר משה להסתכל ולהביט באלה שמות האנשים שהם שמות מכוערין מאד ונתיירא ממה ששלחם וז"ש אשר שלח משה וכו' ע"ד ר' מאיר דהוה בדיק בשמא כי דור תהפוכות המה אמנם ראה כי כבר עשה כל יכולחו ובחר להיותם צדיקים ואז קרא להושע יהושע כי חזר לצפות ברוח הקודש כי זה ינצל מעצת המרגלים ועל ידו תהי' אחרית פליטה ולא כליה גמורה כנ"ל על איש אחד וכו' האמנם כל"ב כשמו כן הוא כולו לב אחד עם קונו וכמ"ש ועבדי כלב רוח אחרת היתה עמו אבל בהושע חסר היו"ד להשתלם ולכן קראו יהושע כדי שבזה יהיו לישראל קצת פליטה כנ"ל ואחר שכבר תיקן קצת מה שהי' בידו לתקן אז לא נמנע מלשלחם ואדרבה וישלח אותם משה וכו':האמנם נתכוון לייעצם עצה אולי על ידה יתקן קצת וז"ש ויאמר אליהם עלו זה בנגב וכו' ירצה הנה הוא ית' מה שנתרצה בשליחות הזה עם שלא הי' בהסכמתו הנה הוא לאשר תשלחו הנשיאים עצמן לשתראו גבורתו ית' כי יפול פחדם על כל יושבי הארץ כי ה' עמם ולכן על דרך זה ג"כ עשו עוד את הדבר הזה לעלות בנגב כי שם תכלית הסכנה כמ"ש עמלק יושב בארץ הנגב וכבר נכוו מגחלתו כמ"ש אשר קרך בדרך קירר אתכם לצנן כמשז"ל וז"ש עלו זה כלומר אעפ"י שזה הרשע הנודע אצליכם יושב בנגב עלו ולא תיראו היפך ממה שעתידין המרגלים ליירא אתכם באומרם עמלק יושב בארץ הנגב וכן כנגד מה שעתידין לומר עוד והחיתי והאמורי יושב בהר כי שם ישיבות תוקף האומות החזקות אדרבה ועליתם את ההר ההוא ואז תראו איך תפול עליהם אימתה ופחדכם ותכירו כח גדולתו ית' ותאמינו בו ולא תחטאו ולכן תחילת עלייתכם תהי' טל סדר הזה בתחילה דרך הנגב אשר שם עמלק היותר עז וחזק ואח"כ ועליתם את ההר אשר יושביו חזקים ואח"כ תרגלו שארית כל הארץ וז"ש וראיתם את הארץ וכו' כלומר כללות שאר ארץ כנען ואם הי' דרך טבע היה לכם להתחיל לרגל את הארץ החלשה ומשם תתחזקו מעט מעט אל המקומות החזקים ובכלל דבריו רמז שלא ילכו ח"ו כמחוסרי אמנה אלא בטוחים בקונם ולא יחטאו בזה, ובזה יובן למה בכל פרטי החקירות כתיב למה ומה כמ"ש וראיתם את הארץ מה היא ומה הארץ אשר הוא יושב בהנה ומה הערים וכו' ומה הארץ השמנה אמנם בחקירות העם לא אמר ומה אלא ואת העם היושב וכו' והענין כי כל חקירתכם תהי' בבחינת הארץ בעצמה אם היא טובה ושמנה וכו' כי בזה אין עליכם חטא אבל לא תהי' חקירתכם בענין העם בעצמו החזק הוא וכו' כי זה יורה כי

אינכם מאמינים בה' אלוהיכם כי הוא הנלחם לכם אף אם הם חזקים ולכן לא חעשו בעם חקירה ממש בפני עצמה ע"ד הארץ כי ע"כ לא אמרתי ומה העה היושב בקרבה אלא ואת העם וכו' כאלו חקירה זו טפילה ונקשרת עם חקירת ומה הארץ וכו', והענין כי חקירת העם החזק הוא אינו לבחינת העם בעצמו כי אין להתיירא ממנו אף אם הוא חזק אמנם חקירה זו היא לקיים חקירת הארץ עצמה הענין כי אומרו וראיתם את הארץ מה היא אין פירושו בשבח פירותיה ותבואותיה כי זהו שאמר אח"כ ומה הארץ השמנה היא וכו' אבל חקירה זאת בטוב אוירה וחשיבותיה וזה לדעת בריאות הארץ או חוליאיה ח"ו ודבר זה יוכר בסימן זה והיא כי גם וראיתם את העם היושב בקרבה החזק הוא ואם רב זה יורה על בריאות אוירה המגדלת גבורים וגם אינה משכלת ואם הוא רפה או המעט הוא זה אות על היות אוירה חלוש שמגדלת חלשים וגם שהוא ארץ משכלת, ומה הארץ וכו' רוב ארצות אשר אוירה טוב מגדלת חזקים וגם עם רב אמנם יש קצת ארצות אשר עם היות אוירם טוב אין מושבם בריא מחמת מקרים כנודע בענין המדינות שיש בהם מיים נובעי' או בורות מוכנסים מרפש וטיט או יהי' בהם עיפושים וזבלים וכיוצא בזה אשר האויר מתעפש בסבתם וכנגד זה חזר ואמר ומה הארץ אשר הוא יושב בה כי בראשונה חקר על הבריאות שע"י האויר עצמו ההוה במדינה ועתה חקר על אופן הישוב עצמו וז"ש אשר היא יושב בה כי לפעמים אופן הישוב גורם אויר רע כנ"ל או אויר טוב כגון המדינות שיש להם בתים גבוהים ועליות מרווחים, עוד נתן סימן אחר והוא ומה הערים וכולי כי אם הם מחניים יורה שהעם היושב בהה הם חזקים מחמת הארץ עצמה שאוירה עוב כנ"ל ובראותם עצמם חזקיה הם במחנים אבל אם הם במבצרים יורה שהם את הוא לשון עם והענין רמז להם שילכו בחברון אשר ההר הגדול כולו נקרא על שמו וכמ"ש שם בס' יהושע ויאמר אליו כלב בן יפונה וכו' ועתה תנה לי את ההר הזה וכו' כי ענקים שה ועריה גדולות ובצורות ואח"כ כתיב ויתן לכלב את חברון כנראה כי כל ההר ההוא עם היות שם ערים רבים גדולות ובצורות כולם טפלות לחברון וההר כולו נקרא על שמו, וזה לסיבה כנ"ל כי רצה משה שילכו שם וישתטחו על קברי' האבות להזכיר להם השבועה אשר נשבע ה' להם לתת את הארץ לזרעם ויתפללו על ככה אל השי"ת נמצא כי הליכת חברון עליית מעלה היא להם כי בהתפללם שם יזכו לרשת את הארץ וז"ש ועליתם את ההר כלומר תעלו במעלת ירושת כל הארץ את ההר עם זכות אותם האבות הנקברי' בהר ההוא וזהו מלת את ועי"כ ינצלו מאותן ד' הענקים המחזיקים את הארץ ביד כנען בכחם ובגבורתם ולכן כלב לבדו שהאמין לדברי משה הוא ויבא עד

חברון והתפלל על קברי אבות להנצל מיד אותם הד' וז"ש ושם אחימן וכו' המחזיקים ביד כנען.
ונתן טעם למה הי' ד' הענקים אלו בחברון ולא בעיירות אחרות וכן ד' האבות למה נקברו שמה יותר מבשאר ארצו' כנען וביאר כי הטעם לפי שהיא קדמה לכל שאר ארצו' כנען כי הרי בדור הפלגה הי' שם כנען ומצרים שהוא היותר גדול ממנו כמ"ש ובני חם כוש ומצרים השני ופוט השלישי וכנען הרביעי ועכ"ז חברון שהיא כנען נבנתה ז' שנים קודם צוען העיר היותר קודמת לכל מצרים כמ"ש כי הי' בצוען שריו לכן שם קבעו דירתם הד' ענקים ושם נקברו אדם ואברהם יצחק ויעקב. ולא אוכל עוד לפרש הרמז הזה והקיצור כי חברון מלכו"ת בית דוד התחיל שם והיא הרביעית לג' אבות חג"ת קרית ארבע ומתחברת עמהם והיא נקראת בת שבע אשר דוד המלך חי וקיים במלכות של היסוד הנקרא ח"י וכנגדה ז' היכלי ג"ע וזהו סוד שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים ערות הארץ ג'יהנם אשר היושבים שם במצו"ר ובמצוק. ולפי שהענקים שם בעיר עצמה לא בא שם רק כלב לבדו הבוטח בקונו אבל אח"כ ויבוא כל הי"ב מרגלים עד נחל אשכול הסמוך לחברון כי שם לא הי' עומדין ענקים:ויכרתו משם זמורה וכו' רז"ל פירשו בגמרא שהי' טורטני וטורטנני דטורטני כי הי' ד' מוטות ובכל מוט שני אנשיה ואחד רמון ואחד תאנה הרי עשרה ויהושע וכלב לא לקחו דבר ואפשר כי זה רמז הכתוב באופן זה דהל"ל ויכרתו משם זמורה באשכול ענבים אחד כי הרי האשכול מחובר הי' בזמורה שלו אבל נתכוין לאמר כי לא לקחו הזמורה לבחינת האשכול שהיא מחובר בו כי אם כרתו אותו לבחינת הזמורה עצמה שתועיל ותשמש להם תמורת מוט ונמצא כי לקחו הזמורה לבחינת עצמה וגם לקחו האשכול לבחי' עצמו וז"ש ואשכול ולא באשכול וביאר כי וישאוהו את האשכול תלוי במוע והנה במוט הרי אחד ובשנים הרי ג' מוטות והזמורה עצמה שכרתו לצורך מוט הרי ארבע מוטות כנ"ל והרי נתבאר איך שמונה אנשים הוליכו ארבע מוטות לצורך אשכול אחד. ועוד הוליכו מן הרמונים וכו'. והענין דהל"ל ורימונים ותאנים וכו' ופשוט הוא שלא יוליכו כל הרמונים וכל התאנים וא"כ אם הוליכו רמונים ותאנים הרבה מה צורך לאמר מן ומן אלא וודאי הכוונה לאמר כי מבחי' הרמונים שהוא שם כולל ומיעוט רמונים שנים אפילו זה לא הי' כי לא הוליכו רק רמון אחד לבד שהוא קצת מן הרמונים שהם שנים וכן מן התאנים ע"ד זה והרי נתבאר כי אחד נטל רמון אחד ואחד תאנה אחת ולא יותר, אומנם לפי זה קשה דהל"ל ורמון ותאנה כמ"ש ואשכול ענבים אמנם זה יובן במה שנבאר בפסוק למקום ההוא קרא נחל אשכול וכו' כי היינו יכולים לטעות כי בשלמא האשכול נאמר כי כרתוהו מן הנחל ההוא והראיה ע"ז כי כן הנחל

כולו לא נקרא אלא נחל אשכול כי לא הי' שם רק אשכלות ענבים לבד וכן באומרו ויכרתו משם אמנם הרמון והתאנה הי' ממקום אחר ולזה אמר מן הרמונים כלומר רמון אחד מאותם הרמונים ותאנה אחת מאותם התאנים אשר שם. ועתה נוכל להקשות דא"כ למה נקרא נחל אשכול ולא נחל רמון או נחל תאנה וכו' והתשובה יובן עם הנ"ל כי האשכול הי' יותר גם יוצא מהטבע כי שמונה אנשים הוליכוהו כנ"ל ולכן נקרא על שמו ולזה אמר למקום ההוא קרא נחל אשכול ולא נחל רמון או תאנה לפי שהוא על אודות האשכול היחידי אשר כרתו רבים מאותם בני ישראל ההולכים שם שהי' שמונה אנשים רוב מנין המרגלים ונוכל לאמר שכל אותם ההולכים שם הנקראים בני ישראל כרתו אותו וזה נס גדול משא"כ ברמון כי איש אחד לבדו כרתו וכן התאנה. או ירצה כי נתכוונו להראות שינוי פירו' הארץ ההיא ולכן אם הי' כורתין אשכול אחד מחובר בזמורה שבו יאמרו מקרה היה קרה אל האשכול הפרטי הזה ואולי אין כמוהו בכל הארץ ההיא בכל שאר האשכולות ולכן הזמורה כרתוהו מכרם אחד שבנחל ההיא כי היתה עבה וגסה וארוכה כקורת בית הבד דבר משונה מאד ועוד כרתו אשכול ענבים אחד שלא בזמורתו ממקום אחר להודיע כי אין שניהם אחד הזמורה ואשכול אלא משני מקומו' ולא ממקום אחד פרטי לשנאמר שקרה מקרה כנ"ל. וא"ת א"כ יכרתו שני אשכלו' אין זה קושייא כי הרי הי' צריכין י"ו בני אדם להוליכן כי יקר המשא הוא באשכול ובפרט כי בלאו הכי היה צריכין הזמורה שתועיל להם תמורת מוט ואם יהי' שתי אשכלות יהי' צריכין שמונה מטות וששה עשר בני אדם והם לא הי' רק ח' כנ"ל. או אפשר כי נתכוונו להראות שינוי הארץ בענין הפירות עצמן ובענין העצים שלהם כי הכל בתכלית השינוי. ובזה יתבאר למקום ההוא ירצה כי הנה כוונתם להראות שינוי פירות הארץ והרי אפשר לאמר כי מקרה קרה אל האשכול הזה ולא הי' כן כל שאר אשכלות הארץ והראי' לזה כי הרי הנחל ההוא נקרא נחל אשכול ולא נחל אשכלות להורות ענין אותו האשכול הפרטי ההוא אשר לא הי' אחר כמוהו ועוד אם נודה שגם כל האשכלות אשר במקום ההוא הם באופן הזה אפשר כי הנחל ההוא הפרטי הי' כן ולא כמוהו בכל ארץ כנען, ולזה דייק באומרו למקום ההוא כלומר ואם אשכלות כל הארץ הי' כן באופן הזה איך המקום הפרטי ההוא נק' נחל אשכול ועוד קושיא אחרת דגם אם נודה ונאמר שכל אשכלות הנחל ההוא הי' באופן זה למה נקרא נחל אשכול ולא נחל אשכלות ולזה כיון באומרו קרא נחל אשכול והרי שתי קושיו' ולזה השיב אומר כי אין קריאתו נחל אשכול הי' לשים סיבה מאלו השתים הנ"ל או שאשכול פרטי הי' בנחל ההוא או שהנחל הזה הי' פרטי משונה בכל הארץ אמנם הטעם הוא על אודות האשכול היחידי ההוא אשר כרתו

משם בני ישראל ואלו כרתו משם שני אשכלו' הי' נקרא נחל האשכלו' אלא מעשה שהיה כך היה וכן אלו כרתוהו ממקומות אחרים הי' נקרא אותו המקום מקוה האשכול ונמצא כי על פי מעשה ההוא נק' נחל אשכול ולא אשכלות אבל אין הכי נמי כי בנחל ההוא וכן בכל הארצות של כנען הי' אשכלות כיוצא בו:וישבו וכו' רז"ל אמרו שהקב"ה דילג להם הדרך מפני שעתיד לגזור עליהם ארבעים יום יום לשנה. והנה אורכה מ' יום ורחבה מ' יום והם הלכו ב' רוחות כמין גא"ם אורך ורוחב הרי שמונים יום ולפי הפשט נוכל לומר שהורה הכתוב מחשבתם הרעה שלא רצו לתור הארץ כולה שהי' צריכין שמונים יום אלא הלכו דרך קצרה מאוד מהלך מ' יום לבד שלא להחשיבה בעיניהם שהיא ארץ ארוכה ורחבת ידים כל כך. או ירצה ע"ד משז"ל בפ' וילכו ויבואו מקיש ביאתם להליכתם וכו'. וז"ש הנה המרגלים האלה הלכו במחשבה רעה כנ"ל ומן הראוי שבהיותם שטיר בארץ ארבעי' יוה זמן ארוך הי' רואים כ"כ שבחי הארץ והי' חוזרים בתשובה ואמנם אלו וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום ועל כל זה וילכו ויבואו וכו' מעת כשהלכו לתור עד שבאו אל משה אעפ"י שנתעכבו מ' יום בעת היותם תרים הארץ עמדו ברשעתם ולא שבו בתשובה:וילכו וכו' ויספרו וכו' יש לעורר כי אומרו וישיבו אותנו דבר חוזר אל משה ואהרן בלבד כי כבר אמר אח"כ ואת כל העדה וכיון שכבר אמר תחלה ויבואו אל משה ואל אהרן ואל כל העדה הל"ל וישיבו אותם דבר דקאי אל כל הנ"ל ולמה חזר ואמר ואת כל העדה ועוד מלת וגה היא טפלה בלי מלח שעדיין לא אמר אלא באנו אל הארץ ולא סיפרו דבר ותחלת דבריהם הוא כי זבת חלב ודבש וכו' והול"ל וזבת חלב ודבש היא מאי וגם, והענין במה שנתבאר כי תמיד היתה כוונתם רעה וחשבו עתה לספר בגנות הארץ באורך גדול ואמנם בבואם מצאו את משה ואת אהרן וכל העדה נקהלים יחד ומצפים תשובתם כי הגיע זמנה ועברו ארבעים יום ואפשר כי גם זה דייק באומרו וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום שהוא מהלך ארץ כנען ולכן כאשר באו מצאו למשה ואהרן נקהלים יחד מחכים תשובת' ונתביישו ממשה ואהרן ולא רצו להזכיר כל גנות הארץ בפניהה אלא מקצתו ואף גם מקצתו לא פתחו בו אלא פתחו בשבח וסיימו בגנות ולא כולו וזה שלא להראות כי כוונתם רעה לספר בגנות ואח"כ יתפרדו משה ואהרן מתוך העדה ואז התחילו לספר ולסיים בגנות הארץ אל העדה לבדה באורך כרצונם. וז"ש ויבואו אל משה ואהרן אל כל העדה כי היה שם אסופים וע"כ התשובה שהשיבו לא הי' שם כפי רצונם. אמנם וישיבו אותם את משה ואת אהרן לבדם דבר ולא דברים רבים כאשר הי' עם לבבם. ולהיות כי כבר הי' שם כל העדה שמעו גם הם את התשובה הזו מאליהם אעפ"י שאין כוונת המרגלים להשיב דבר זה אל העדה

אלא אותם לבד שהם משה ואהרן אלא שהי' מוכרחים מפני הבושה כנ"ל ולזה לא כלל אותם יחד כנ"ל. ונמצא כי עיקר אופן הסיפור הזה שהי' בו קצת שבח הארץ הי' למשה בלבד ולא לכל העדה וז"ש ויספרו לו ולא להם והראו טלפים וכנפי החסידה באומרם אשר שלחתנו כלומר רצונו לקיים מאמרך ולולא זה לא הלכנו שם ולא עוד אלא שאף שליחותינו היתה ממש כפי הסדר אשר סדרת אלינו בתחלה והוא עלו זה בנגב ואח"כ משם שהוא דרך אדום ועמלק תכנסו לארץ כנען אשר תחילתה היא ועליתם את ההר אשר שם חברון דרומה של ארץ כנען והתחלת הארץ היא מכאן וז"ש באנו אל הארץ כפי הסדר עצמו אשר שלחתנו ולזה לא אמר הלכנו אלא באנו לרמוז כי תחילת ביאתנו אל הארץ ההיא היתה חברון כי כך סידרת לנו כאשר שלחתנו שהביאה הראשונה נבא שם. והנה לא די שכל הארץ בכללותיה היא ארץ זבת חלב ודבש. אלא אף גם חברון אשר היא תחילת ביאתנו אשר היא טרשים ומקום קברות כמה שאמרו ז"ל גם היא זבת חלב ודבש והראי' לזה כי הרי זה האשכול הוא פריה כי משם מנחל אשכול אשר בחברון כרתנו אותו א"כ אומרו וזה פריה אינו לכללות כל הארץ אלא פריה של חברון שהיא הארץ אשר שלחתנו שנבא אליה בתחילה ומכש"כ כי שאר הארץ תהי' יותר שמינה מזה כי אינה טרשים למקום קברות כחברון ואח"כ כמתלהלה הורו זיקים בסוף דבריהם אפס כי עז העם היושב בקרבה. כי אלו יתחילו בגנות הי' מורים כי כוונחם לרעה והא יראים ממשה ואהרן העומדים שם ועוד אחרת כי אפי' שאר העדה לא יאמינו להם כי יאמרו ברעה באתם אלינו בתחילה ובפרט בהיות יהושע וכלב מכחישים אותם האמנם הראו בתחילה טלפים כחזיר כי כוונתם לספר בשבח הארץ וכאשר באחרונה יספרו איזה גנות יחשבו כי האמת הם מספרים כי כמו שספרו הגנות גם סיפרו השבח א"כ נאמנים הם ובזה רצו לגנוב את לב העם, ויהס כלב וכו' בראותו כי אפילו עתה אשר הי' שם משה ואהרן לא חדלו מלספר בגנות הארץ אלא שעשאו בערמה כנ"ל ואח"כ בהסתלק משם משה ואהרן ישלימו להרשיע ולספר בגנות הארץ באורך, עם היות אשר עדיין העם לא צעקו ולא דיברו מאומה עד באחרונה כמו שנבאר אח"כ בפסוק ותשא כל העדה וכו' כבר ידע כי כמו שכוונת המרגלים לספר אח"כ אל העדה את הגנות באורך גם העדה מיראת משה שתקו כי כבר הבינו כי עוד להם בלבבם דברי גנות לספר אליהם לבדם ומשם הבין כלב כי שתיקות העדה ברמאות היא ג"כ כדמיון המרגלים ולכן לא שתק גם הוא אלא טרם ילכו משה ואהרן וישלימו המרגלים לספר שאר הגנות בפני העדה ויתקע הדבר בלבבם לאין מרפא הקדים לשתקם וז"ש ויהס כלב את העם, כלומר אני רואה בלבבכם שאתם רוצים לצעוק אלא שאתם ממתינין עד שמוע כל הגנות

בעצמכם מפי המרגלים לכן טרם כל זה אני רוצה לבטל דברי המרגלים כי דעו לכם כי עלה נעלה וירשנו וכו' ועי"כ חשב שהעדה יאמינו לו כיון שעדיין לא שמעו כל הגנות וגם כי לא נתקע בלבבם היטב. והאנשים וכו' כמו שכלב התחכם להקדים וגם להטעים דבריו בתחלה כדי שלא יאמנו דברי המרגלים שידברו אח"כ בפני העדה לעצמן אז אמרו א"כ אין לנו תקומה בזה עוד אם נשתיק ולכן גם הם התחכמו לענות תיכף קשות ושלא להמתין עד אח"כ ותירץ גילוי את אשר בלבבם ואמרו לא נוכל לעלותי ומה שהי' אז גנוז בלבם הוציאו אותו וגילו אותו לחוץ. וז"ש ויוציאו דיבת הארץ וכי הוציאוהו ממה שהיו נסתר בלבם עד עתה. גם אפשר כי הנה בתחילת דבורם התחילו בשבח הארץ כמ"ש זבת חלב ודבש וכו'. וסיימו בגנות העם. כמ"ש אפס כי עז העם וכו' אבל עתה התחילו בגנות העם בתחילה וז"ש לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו ואח"כ עבירה גוררת עבירה והתחזקו עוד לספר בגנות הארץ עצמה עם היות שתחלה ספרו בשבחה וז"ש אמרו לא נוכל לעלות אל העם ואח"כ ויוציאו דיבת הארץ וכו' ויען כבר תחלה ספרו שבחה הנה עתה בספרם גנות אינה אמירה או סיפור אלא הוצאות דברים של גנות היפך ממה שהקדימו לספר דברי השבח וז"ש ויוציאו ולא אמר ויספרו דבת הארץ או ויאמרו אלא ויוציאו, ואע"פ שאמרו אח"כ וכל העם אשר ראינו בתוכה וכו' אין זה מקומו בגנות הארץ אלא למעלה כי חזק הוא ממנו וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מידות והענין כי אומרו וכל העם הוא ראיה אל גנות הארץ עצמה כי אם היו חלשים אין תימה אם הם מתים ואין זה גנות אל הארץ עצמה לשנאמר שהיא אוכלת יושביה ואמנם בראות כי כל העם אשר בתוכם לא מקצתם אף לא רובם אלא כולם כאחד אנשי מידות וגבורים וחזקים עכ"ז מתים הרבה מהם בכל יום א"כ אין זה אלא רוע הארץ כי היא אוכלת יושביה:או ירצה כי נתכוונו להרוס משרז"ל כי הקב"ה כדי שלא יסתכלו אנשי הארץ בהם המית בהם רבים לשיתעסקו בצרת קבורה לז"א אינו כן אלא הארץ בעצמה היא אוכלת יושביה ואינו מאתו ית' לשלא יסתכלו בנו כי הרי כל העם אשר ראינו בה אנשי מידות גבוהים מאד וענקים וכבר ראו אותנו והביטו בנו ולא חששו אלינו כי לא היו מחשיבים אותנו להלחם בנו יען ונהי בעינינו כחגבים וגם כן היינו בעיניה' כמשז"ל כי שמענו אותם אומרים נמלים יש בכרם א"כ זה ראיה כי כבר נסתכלו בנו אלא שנהיותינו בעיניהם כנמלים לא נלחמו בנו כי בזויים אנו ולא הוצרך לשהוא ית' ימיתם כדי שיתעסקו בצרתם אלא טבע הארץ היא להיותה ארץ אוכלת יושביה:ותשא וכו' קודם לא דברו מאומה עדי ימתינו לחקור את המרגלי' עוד מה בפיהם כנ"ל ועתה שכבר המרגלים העיזו פיהם ואמרו הרבה מאד בגנות הארץ אותו הקול שהיו רוצים

בתחלה להרים אלא שהעלימוהו עד שאול פי המרגלים הנה עתה ליתנו את קולינו אותו הקול הטמון בלבם הוציאוהו לחוץ כי מאז הי' בלבם לצעוק ולא ישתקו אז מפני שבח כי מאז רעה בלבבם:וילונו וכו' הנה משה ואהרן לא דברו עתה מאומה כי אם כלב ועליו מהראוי לשים פניהם ולצעוק עליו האמנם חשבו פן כלב עתה יחזור עתה לאסוף את כל שבט יהודה כי הוא הנשיא שלהם גם יהושע נשיא אפרים גדולי השבטי' יתחברו יחד הם ושבטיהם ומתוך ההתאספות תתבטל עצתם לכן בחכמה טרם יחזור כלב או יהושע לדבר ולא הניחו ותיכף החזירו פניהה אל משה ואהרן וילונו עליהם וכראות משה ואהרן כן חתו ולא ענו כי לא מצאו מענה ויפלו על פניהם, אז חזרו יהושע וכלב לדבר בקול גדול וז"ש ויאמרו אל כל עדת וכו' כלומר אם משה ואהרן אין בפיהם מענה לפי שאינם יכולים להכחישם את המרגלים, אשר מעידים על מה שראו בעיניהם אבל אנו אשר הלכנו בה יכולים אנו להכחישם וז"ש הארץ אשר עברנו בה אנחנו כמו הם מעידים אנו כי טובה הארץ וכו'. ולא די אנחנו שני עדים לקיים מאמרו יתברך כי ארץ זבת חלב ודבש וכו' כי הנה תרי עדים כמאה עדים דמי א"כ אנחנו שקולים כמותם ונוסף לזה כי הקב"ה מאמת דברינו ועדותינו א"כ חוטאים אתם במה שאתם מאמינים לדבריה'. וכיון שעמדו שני העדים הכשרים האלו עדי ראיה כי טובה הארץ וגם התרו בהם אך בה' אל תמרודו ועכ"ז לא די שלא קבלו דבריהם אלא ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים וכו'. אז חשש הקב"ה לכבוד יהושע וכלב המקדשים את שמו ונראה להם ואמר להם אכנו בדבר וכו' כי כבר נתחייבו מיתה כדין והלכה בעדים ובהתראה ובפרט כי רצו לרגום אותם וכביכול נגעו בכבודו ית':או ירצה ותשא וכו' הרגיש כי מצינו שאח"כ כל הי"ב שבטים נענשו ומן הראוי כי ב' שבטים יהודה ואפרים יכנסו חיכף לארץ או על הפחות אל ימותו ואל יתמו במדבר כי נשיאיהה לא חטאו לז"א ותשא כל העדה בכללה אף שבט יהודה ואפרים לא שמעו לקול נשיאיהם וכן באמירה ויאמרו אליהם כל העדה בכללותיה לו מתנו וכו'. ואז יהושע בן נון וכלב בן יפונה כראותם כי גם הם מן התרים את הארץ וראוי לקבל עדותם לא חששו לדבריהה אף גם השבטים שלהם ולכן קרעו בגדיה' כי ראו כי אין להם עוזר אפילו שבטיהם ובזה יתורץ אומרו מן התרים את הארץ עם שאין זה מקומו ועוד כי כבר הוא פשוט. אז ויאמרו אל כל עדת וכו' אף ליהודה ואפרים וכו' והנה גם הם ויאמרו כל העדה ויהודה ואפרים עמהה לרגום אותם באבנים ולכן ויאמר ה' וכו' עד אנא ינאצוני הטם הזה בכללותה אכנו בדבר וכו' ואעשה אותך לבדך לגוי גדול ואילו יהודה ואפרים שתקו הייתי מקיים גם להם. או ירצה באומרו מן התרים את הארץ כי האמת ראוי להם לשמוח כי ניצולו מעצת המרגלים ושכרם לאין קץ

האמנם מה שקרעו בגדיהם הנה הוא לסיבה שנמצאו בעדת החברה ההיא הרעה ובדרך חטאים עמדו ולא הצילם הקב"ה מתחלה למונעם מלילך בחברתם כיון שגלוי הדבר לפניו שהופם לחטוא:ויאמר ה' אל משה לאמר וכו' ועשו להם ציצית וכו' ענין סמיכת פ' ציצית לשתום הראשונים לה יען כי ע"ז שקולה ככל העבירות וז"ש וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה וכו' זו עבודה זרה השקולה וכו' ואחריה שבת בפרשת מקושש כי שבת שקולה ככל המצות ואחריה ציצית אשר רש"י כתב בשם ר' משה הדרשן כי גם היא שקולה ככל המצות וזה חידש לא נמצא בדברי רז"ל כך כי יש בו זכירת כל המצות ואני אמשך אחרי עקבות רז"ל כדומה לדבריהם והוא כי המקיים ציצית בסגולה הוא שמקיים שתי מצות הנ"ל שהם ע"ז ושבת השקולה ככל המצות וכמו שנבאר במ"ש וראיתה אותו וזכרתם את כל מצות ה' וכו'. ובזה יתורץ ג"כ כפל ויאמר וכו' לאמר לרמוז כי מצוה זו שאני דובר אליך עתה היא כללות שתי אמירות הא' ענין המצוה של ציצית בעצמה והב' כי זולת ענין עצמותה שהיא כאחת מן המצות גם יש בה ציווי על שתי המצות האחרות שבת וע"ז כי על ידה יתקיימו הנ"ל:דבר אל בני ישראל וכו' גם פה כפל ענינה דבר ואמרת לרמוז כי במצוה זו יש שתי מצות נפרדות והה התכלת שאינו מעכב את הלבן והלבן שאינו מעכב את התכלת וז"ש ועשו להם ציצית וכו' זה הוא הלבן ולכן אמר בו לדורותם כי הוא מצוה קיימת לדורות ונתנו על ציצית הכנף הנ"ל שהוא הלבן יתנו עליו פתיל תכלת וזה אינו לדורות כי באחרית הימים תבטל התכלת ולכן מלת לדורותיכם לא נכתב בסוף פסוק זה אלא אחר ועשו וכו' ויען כי הלבן הם ז' חוטי לבן עקרים הנקראים ציצית נאמר בהם ועשו אבל בפתיל תכלת השמיני הכורך סביבם אמר ונתנו עליו על הציצית לבן הנ"ל. ויען זה החוט משמש לב' ענינים אלו לכרוך הכריכות על חוטי הלבן כנ"ל ונתנו על ציצית וכו'. וחציו להשאר תלוי כעין ציצית הלבן עצמו לזה חזר להזכיר טנין זה והי' לכם לציצית כלומר זה הפתיל תכל' הנ"ל להכרך עליו גם הוא עצמו בסופו התחתון והי' לכם לציצית תלוי כשאר ה"ז חוטי לבן וז"ש ג"כ והיה ולא אמר והיו. ויען כי הלבן יתקיים אחר החורבן לדורות אמר בו דבר לשון קושי ובפתיל תכלת שהוא בזמן הבית אמר ואמרת אמירה בלשון חיבה, או ירצה להיפך דבר בקושי כנגד מצות התכלת מידת הדין כמו שנבאר במ"ש וראיתם אותו. ואמרת כנגד הלבן מידת הרחמים כמו שיתבאר. או ירצה ירמוז לב' מצות ציצי' גדול של עטיפת הראש והגוף הנגלה לכל וציצי' קטן מתחת לבושיו בסתר כנודע בדרך הקבלה. וכנגד הקען הנסתר אמר ועשו להם וכו' ונתנו שלא לנוכח נסתר מעינינו ויען זה הקטן כל היום על האדם ועיקר החיוב הואי לכן התחיל בו ואמר ועשו להם וכו' והאריך בענינו וכנגד

הגדול הנגלה אמר והי' לכם לנוכח בגלוי וגם בו שייך וראיתם אותו משא"כ בקטן ולפי שזה הגדול איננו העקרי רק מצוה מן המובחר דרך חסידות בשעת התפלה לז"א בלשון טפילה אל הקטן ואמר והיו לכם לציצית. או ירמוז אל הפשרה הנזכר בגמרא כי הציצית הוא חובת מאנא וגם חובת גברא ירצה האדם אף אם אין לו טלית ראוי לציצית מחוייב לעשות טלית המחוייבים בציצית כענין רב קטינא דהוה לבוש סרבלא ביומא דסיתוא וכו' וזה נקרא חובת גברא וגם זה תלוי בטלית עצמו שאם אינו בעל ד' כנפות פטור העלית בעצמו מן הציצית וזהו חובת מאנא. וז"ש ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וכו' וזה ענין חובת מאנא עצמו שיהי' בעל ד' כנפיים ואומר והיו לכם לציצית כנגד חוב' גברא אשר בהיות הטלית בת ד' כנפיים ומונח בקופסא פטור עד שיתכסה האדם בו וז"ש והיו לכם לציצית כי איננו חייב בהויית ציצית עד אשר יהיו לכם ירצה שתתכסו בו כנ"ל. ואומרו וראיתם אותו בלשון יחיד יחזור אל פתיל תכלת כנ"ל כי בו לבדו תהוו הראיה יען כי כשתסתכלו בו וראיתם אותו וזכרתם וכו' כנזכר בס' הזהר כי פתיל הזה רצוע' מידת הדין השחורה ככחול להלקות את הרשעים ובסוד כל גוונין יפיק לחלנם חוץ מגוון תכלת גם שמו תכלת לשון כלייה ואבדון ברשעים:וביאר מ"ש למעלה בענין סמיכת הפרשיות כי ע"י הסתכלו' ברצוע' התכל' יהיה ירא אלהים ויזכור מצות שבת שנאמר בה זכור את יום השבת לקדשו בלשון זכירה וז"ש וזכרתם את כל מצות ה' הוא שבת השקולה ככל המצות גם יש בה עשייה בזכירה בכבוד ובמורא ועונג וז"ש ועשיתם אותם, וכנגד הע"ז שאין בה קיוה עשה רק קיום מצו' לא תעשה אמר ולא תתורו וכו' זו המינו' וע"ז כמ"ש השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם וטבדתם וכו' ועיקר הציצית הוא לזכירת ב' המצות הנ"ל וכמו שנבאר הסיבה, וג"כ יש בה על ידה כל זכירת שאר הרמ"ח מצות וזהו שחזר למען תזכרו.

ויען מצות ציצית ושבת וע"ז כל עקרם הוא כדי שיקיים האדם שאר תרי"ג מצו' לז"א למען תזכרו ועשיתם וכו'. כי ציוויים הנ"ל כל ענינם הוא למען תזכרו וכו' והענין כי הציצית סיבת זכירת השבת והע"ז כמו שיתבאר והשבת והע"ז עצמם הם סיבת קיום כל המצות כי שתי מצות הנ"ל הם היסוד לדעת שיש אלוה ולדעת שהוא ברא את כל הנבראים בששת ימי המעשה וביום השביעי שבת ובהאמין האדם אמונת שתיים אלו נקיים כל המצות שיצוום האלוה ית' כמו שיתבאר, ועדיין צריך ציווי שלישי והוא זכירת יציאת מצרים כי יוכל לאמר והרי הוא אלוה כל הבריות ומה זה יחמיר עלינו בציוויים הרבים חרי"ג מצות ולא עשה כן לכל גוי לז"א גם יש מצוה זו הד' והוא לזכור יציאת מצרים וז"ש אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם וכו' מה שלא עשיתי לשום אחד מגויי

הארץ ולכן ראוי שתהיו נפרדים משאר האומות הטמאות והייתם קדושים לאלהיכם כי כל קדושה לשון הפרש' היא כנודע וז"ש לאלהיכם שלכם בפרטות אעפ"י שכל העולם בריותיו ונתן טעם אל אומרו והייתם קדושים לאלהיכם כנ"ל ואמר אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מא"מ וההטבה הזו לא עשיתי אלא לכם להיות לכם לבדכם לאלהים ולא לגויי הארץ א"כ בדין הוא כי אני ה' אלהיכם בדווקא וראוי שתשמרו כל מצוותי כנ"ל וזהו מה שחזר ואמר אני ה' אלהיכם שנית ואחר שנתבאר כללות הפרשה נחזור לבאר כל הנ"ל בפרטות איך הציצית גורם קיום שבת וע"ז ואח"כ שלשון גורמין קיום כל התרי"ג ומאליו יתבאר ענין רמז הציצית עצמו מה ענינו:הנה העולם יש בו ד' רוחות מזרח מערב וכו', וכל הבריות נכללין בתוכן וכל רוח מהם כלול משמונה רוחות אשר כללות כולן הם ל"ב רוחות כנודע להולכי אניות בים והעושים כלול מ"ב בחי' והם שמיסה כפורים והארץ כפוריי' ג"כ בתוכם וד' רוחות מושלין עליהם ד' רוחות הוי"ה כנגד ד' רוחות העקריות לשאר הרוחות הפרטיו' הם כ"ח בסוד כח מעשיו הגיד לעמו הם סוד כ"ח אותיות בפסוק ראשית וכו' שהם מעשיו ית' וז"ש כח מעשיו הגיד לעמו וכו' כמשז"ל וז' תיבות שבו כנגד ז' הויות המושלות בז' ימי בראשית ובהן כ"ח תיבות וזהו סוד ועתה יגדל 'נא כח ה' וכו'. והטלי"ת כנגד העולם המקיים בתוכו את הנבראים וד' ציציותיו כנגד רוחות העולם וכל ציצית כצל אחד נחלק לח' חוטים שב' חוטין כנגד לב' רוחות הנ"ל ואלו הם סוד ל"ב נתיבות החכמה שבהם נברא העולם בסוד כולם בחכמה עשי'. ואמנם גם מציאו' הרקיע שמים נרמז בהה כי גם בו נאמר עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה כי השמים מאור לבושו ית' נבראו והם סוד הטלית וד' כנפיו נרמזו בסוד ד' חוטין תכלת שבד' הכנפות ולזה רמזו רז"ל תכלת דומה לרקיע ולכן עיקר ההסתכלו' בהם וזהו וראיתם אותו וכו' כי שם תגמול המצות דבהאי עלמא ליכא שכרם וע"כ וזכרתה את כל וכו' וגם שזה נקרא תכל' כי שם תכלי' בטחון האחרון של האדם ולא באתי עלמא הנרמז בלבו שאין בו גוון כתיבה כלל כי כל מעשיך בספר השמים נכתבים ושם הגמול שכר ועונש ועל ידי זה ולא תתורו אחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם בהנאת העוה"ז כי כולם הבל ולכן ונתנו פתיל תכלת סביב על ציצית הלבן של הכנף כדרך הרקיע הסובב על הארץ:או ירצה כי ז' חוטי לבן הם כנגד ז' הויות ימי בראשית שבהן נברא העולם כנודע ולכן הם לבן מידת הרחמים וחוט התכלת שם אדני"ת נרתקה כנודע כי היא גוון תכלת ושם עיקר היראה כנזכר בהקדמות ספר הזוהר לספר בראשית וז"ל וראיתם אותו וזכרתם כי היא רצועה המלקות לרשעים ולכן היא נכרכת על חוטי הלבן כי היא נרתקם ובי וראיתם אותו זה השער לה' עלמא דאתגלייא והבן זה, גם ז' חוטי

לבן כנגד ז' אלפים שנה קיום העולם כי גם באלף ה"ז יהיו הצדיקים שטין על פני המים ובאלף השמיני יתחדש העולם כנ"ל בפ' שמות בס' הזוהר לספר בראשית וז"ל וראיתם אותו וזכרת כוונת הבריאה כנודע ונמצא כי מצות הציצית היא לרמזו כי האדם מאמין שהשי"ת ברא שמים וארץ ולא אלהים אחרים הנקרא עבודה זרה גם מאמין שנברא בז' ימי בראשית שהם הטעם ז' חוטי לבן ובאלף השמיני יחדש עולמו ואז תכלית העולם למה שנברא ולכן הוא חוט תכל' כנזכר גם בו נרמזו ז' ימי בראשית אשר ה"ז נקרא שבת לה' והרי נרמזו בו שתי המצו' הנ"ל שבת ועבודה זרה הנרמזים באומרו וזכרתם את כל מצות ה' וכו' ולא תתורו וכו' וכיון שחוט התכלת רצועה המלק' אשר מיראתם יבא האדם לקיום כל תרי"ג מצות לז"א (אתכ') למען תזכרו ועשיתם וכו' כנ"ל. עוד נרמוז אל מ"ש בספר הזהר והתיקונין כי לבושי הנשמה בעוה"ב זוכה אליהם האדם ע"י ציצית ותפלין שעליהם נאמר כי היא כסותו לבדה בסוד גדילים וכו'.על ד' כנפי כסותך וכו' זו ציצית וכנגד התפילין היא שמלתו לעורו כי נעשי' מן העור כנודע והם ד' בתים לד' פרשיות כעין שמלה ושתיהן שמלה וכסות לעוה"ב וזולתם במה ישכב בסוד בשכבך תשמור עליך זה העוה"ב של אחר הפטירה:וז"ש ועשו להם ציצית בעוה"ז עולם המעשה ולכן מדבר עמהם נסתר כנ"ל. ועי"כ תזכו ללבושי הנשמה בעוה"ב הנקרא עולם ההוייה האמתית ועצם והיה לכם לציצית וז"ש והיה וידוע כי אין כח בנשמה לחזות בנועם ה' אה לא אחר התלבשה בלבושים הנזכרים כנ"ל כנזכר בס' הזהר בסבא פרשת משפטים וז"ש לציצית לשון הסתכלית כמו מציץ מן החרכים ושם השי"ת מדבר עם הנשמה פנים בפנים כמ"ש כי לא יראני האדם וחי ז"ש והיה לכם ולא אמר להם שלח לך אנשים וכו'. יש להקשות הא' אל השי"ת עצמו שגלוי לפניו חטא העצום הזה ולא די אשר לא מנעם אלא אדרבה הוא השים הדברים בפיה' וציווה על ככה שלא לך אנשים וכו' וגורם הרעה העצומה הכתובה בפרשה זו. הב' לשי"ת עצמו כי אח"כ שהוא ייעצם ועל כל זה כעס עליהם אבל למה יכעוס עליהם יותר ממעשה העגל כי שם אמר ועתה הניחה לי לתת מקום אל משה להתפלל וכאן קפץ ונשבע ואולם חי אני כי כל האנשים וכו'. הג' אל משה כי כבר נגלה אליו גם הוא מחשבותם כי לכן התפלל על יהושע כמשז"ל על ויקרא משה להושע בן נון יהושע וא"כ למה לא השיב אל השי"ת דבר כשאמר לו שלח לך אנשים וכו', ד' אל המרגלים מה ראו על ככה להוציא דיבת הארץ רעה:וא"ת שלא ישרה בעיניהם ואנוסים הם בדעתם הרי רז"ל אמרו וילכו ויבואו מקיש ביאתם להליכת' וכו' הרי כי כאשר הלכו טרם שראו אותה חשבו להוציא דיבה:ויותר יקשה לדברי רז"ל באומרי' שלח לך לדעתך אני איני מצווה לך וכי למה השי"ת תלה הדבר בדעתו של משה

ולמה משה לא'נמנע מזה השליחות כיון שהקב"ה תלאו בדעתו וידע הוא את העתיד' גם כיוון שאמר תחלה ואלה שמותם וכו' למה חזר ואמר אלה שמות האנשים וכו':גם למה האריך משה למרגלים בכל הפרטים האלה וראיתם את הארץ וכו'. ואדרבה יתן אצב'ע בין שיניהם לשיראו הפרטים אלה ומתוך כך יכשלו ולא תישר הארץ בפניהם. והנה יהושע תלמידו נזהר מזה ולא אמר להאנשים שהלכו לרגל את יריחו רק לכו ראו את הארץ ואת יריחו:והביאור במה שנתבאר אצלינו בענין הנסיונות של דור המדבר כי כל כוונת' היתה לפרוק מעליהם עול התורה והמצות וכמ"ש וישובו וינסו אל וכו' אמרו היוכל אל לערוך שולחן במדבר וכמשז"ל על מה שאמרו אשר נאכל במצרים חינם חינם בלי מצות. ובכל תואנותם היו אומרים לשוב מצרימה כי עבדא בהפקירא ניחא ליה. וכאשר ראו עתה ענין כניסתם לארץ אמרו אין טוב לנו כי אם למאוס בארץ חמדה. וע"י כן נפרוק מעלינו עול אלהותו ית' ועול התורה והמצות הכבדים עלינו ברוב דקדוקיהם וכנודע מפסוק ונתתי לך ולזרעך והייתי לכם. לאלהים אמר הקב"ה אם מקבלים בניך אלהותי' וכו', אם נכנסין בניך לארץ אהיה להם לאנוה ולפטרון וכו' כי ארץ ירושלים התחתונה דבוקהה בירושלים העליונה מושב שכינתו ית' כי לכן אין שכינה שורה ולא נבואה שורה בחוצה לארץ וזה יורה מ"ש אח"כ אך בה' אל תמרודו וכו' נראה כי מאסם בארץ חמדה הוא להיותם מורדים. באלהותו ית' ומתחלה בהליכתן היו בכוונה רעהה כמשז"ל על וילכו ויבואו וכו' מקיש הליכתהם לביאתם וכו' ולכן טרם ידבר השי"ת שלח לך אנשים כבר הם מתחלה שאלו נשלחה אנשים. לפנינו ויחפרו לנו וכו' ככתוב פרשת דברים ותקרבון אלי כולכם וכו' ואעפ"י שלא נכתבו דבריהם כאן אין חשש, ועכ"ז ראוי לתת טעם למה לא סידר פה כל הדברים כאשר סדרן בפ' דברים והענין הוא כי כל הדברים אשר דברו ברשע בגלוי הזכירם פה בסידור שבח גנותם אבל בדברים שאין רשעתם גלויה לכל השומעין אותו לא נכתבו פה ועכ"ז שם בפ' ואלה הדברים אשר היתה כוונת משה להוכיחם ולייסרם בטוב מענה לשונו כדי שיחזרו בתשובה בדברים רכים כתב שם גם הדברים הסתומים ולא עוד אלא שלפעמים היה מחפה עליהם כמ"ש אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים וכו' אבל למוכיחים יונעם אם יאמר לרשע צדיק אתה כדי שעל ידי כן אולי ישוב בתשובה וכמ"ש וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ וכו' אינו כן כי הרי פה בפ' זו אומר ויוציאו דבת הארץ רעה וכו', והיינו יכולין לפרש כפשטו כי הרי אמרו כאן וגם זבת חלב ודבש היא וע"ז אמר שם ויאמרו טובה הארץ 'וכו', ונחזור לשאר דבריהם כי הנה מה שהם אמרו נשלחה אנשים לפנינו וכו' כוונתם היתה רעה כנ"ל אלא שהי' מערימין כאלו בחסידות הי' כל כוונתם כי אין כוונתם בחפירתם

את הארץ על עסקי עצמה הטובה היא אם רעה, רק למען יראו את הדרך היותר ישר אשר בו יעלו אל הארץ וכן את הערים אשר תחלת ביאתם אל הארץ יכבשום תחלה כדי שאח"כ יהי' נקל להם לכבוש האחרות וז"ש ואת הערים אשר נבוא הנ"ל בתחילת ביאתינו וכניסתינו ולמה לא אמר אשר נלך ולכן לא הזכירם כאן רק את הדברים הרעים בגלוי לעין כל כנ"ל:ונחזור לענין ראשון כי היתה כוונתם רעה לגמרי אבל היו מדברים בערמה בדברי חסידות כנ"ל כוונתם היתה כי אחר שיחזרו יוכלו להוציא דיבת הארץ רעה כרצונם ואין מי שיכחישם ועל כן הקב"ה ומשה לא יכלו למנעם וכמשז"ל אמר ר' יהושע בן לוי למה ישראל דומים כשאמרו נשלחה אנשים לפנינו למלך שזימן לבנו אשה נאה עשירה ובת טובים אמר לו הבן אלך ואראה אותה מיד הוקשה הדבר בעיניו ואמר מה אעשה אם אומר לו איני מראה לך אותה עכשיו יאמר כעורה היא וכו', ואומרם נאה ועשירה ובת טובים ירמוז אל ג' מעלות וחשובות שנמצאו בענין ארץ כנען. הא' היתה נאה בנוי והוא היותה שער השמים לקבל תפלות ישראל ולהוריד השפע כמ"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה וכו'. ומכוונת כנגד בית המקדש של מעלה וכדכתיב לפאר מקום מקדשינו, והב' כי היא עשיר' כמ"ש ארץ אשר לא במסכנו' תאכל בה לחם לא תחסר כל בה מרוב הברכות אשר בה כי לכך נקראת ארץ זבת חלב ודבש כנודע מענין האשכול ורימון ותאנה שנשאו המרגלים עשרה אנשיה, הג' בת טובים רמוז כי כל הזוכה אליה נקרא צדיק כמ"ש ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ וכתי' אמרו צדיק כי טוב. ועל דרך רמז ירמוז אל היותה כנגד ארץ העליונה מקבלת ממש קצוות שתחילתן חסד כי לזה נתכוונו רז"ל באומרם בתהיתה לו לאברהם ובכל שמה ולכן נקראת בת שבע. וגם ירמוז כפשעו לארץ כי אינכם צריכין לראותה כי הרי ג' אבותיכ' הצדיקים והטובים אברהם יצחק ויעקב גרו בה כל ימיהם ותמיד חשקו בה על כי היו מכירים מעלתה ושלימותה גם לזה רמז באומרו ובת טובים. ונחזור לענין כי הוכרח הקב"ה ומשה להראותם אותם ולזה התחכם השי"ת במ"ש שלח לך מדעתך לפי שאם אני שולחם דעתי הנה בחזירתם יודע אני שיוציאו דיבה ואז יהיו אל ישראל פתחון פה לאמר לי והרי כיון שגלוי היו לפניך כך אתה גרמת במה שנתרצית לשלחם ולכן שלח לך מדעתך כלומר ואל תגד לבני ישראל כי מדעתי היא לסיבה הנז'. וכאשר יוציאו דיבה לא יתלוננו עלי בני ישראל למה שלחתים וגם עליך לא יתרעמו כי יהיו לך התנצלו' לומר כי מדעתך היה ולא בידך להגיד העתידות כמוני וא"ת שיותר טוב הוא כשלא ילכו כלל זו קשה מכולן שיאמרו כעורה היא כנ"ל בשם רז"ל, ולכן לא די באשר תשלחם אתה לגמרי כדי שלא יתרעמו עליך אחר כך לאמר אלו ששלחת לא היו אנשים צדיקים שלכן הוציאו דיבה ולכן העצה

היא כך שתבחר אלו השלוחים שיהיו אנשים וכמשז"ל אין אנשים אלא צדיקים כדי שיסלקו תלונתם מעליך. וגם זה לא יהיו אלא איש א' לשבט ובזה לא יהיו פתחון פה לשום שבט לומר אני לא היתי בעצה הלזו. ועוד אחרת שלישית כי השלוח ע.צמו לא יהיו ממך לבדיך כי אם מכל השנים עשר נשיאים שלהם כל נשיא יבחר משבטו איש אחד צדיק הנראה בעיניו וכפי זה יתורץ קושי' א' כי הרי הנשיאים היו נחשון וחביריו ואיך אמר כאן כל נשיא בהם תשלחו איש אחד למטה אבותיו. וישלח וכו' הגיד הכתוב מה שבארנו כי אעפ"י שהקב"ה אמר לו שלח לך ולדעתך ולדעת הנשיאים האמת הוא כי כאשר וישלח אותם משה לא הי' כי אם על פי ה' אלא שהעלים הדבר לסיבה הנ"ל. או אפשר כי השליחות בעצמו היתה על ידי משה והנשיאים כו' אך בירור השלוחים מי הם הראויים זה הוכרח להיות על פי ה' כי לו לבדו ידוע האנשים ולבבם וז"ש וישלח אותם כלומ' אלו האנשים בפרטו' היו על פי ה' כדי שכולם יהיו אנשים צדיקים בודאי משא"כ השליחות בעצמו כנ"ל. והנה למעלה שהזכי' המשלחי' כמ"ש תשלחו ביאר כי כל נשי' בהם היו המשלחו' אך כאן כי לא הזכי' רק את משה כי הי' המשלח לכן למטה כשהזכיר השליחים עצמן כמ"ש כולה אנשים צדיקים אמר כי ראשי אלפי ישראל המה אך לא הזכירם בשם נשיאים:אלה שמות וכו' הודיע בפסוק הזה ב' דברים הא' כי הקב"ה יודע כל העתידות והב' כי גזירת שמים אין נמלט ממנה ואמנם לדעת ההנהג' הזו אין מי שיעמוד עליה רק השי"ת כשמשז"ל נורא עלילה על בני אדם ולכן בא להודיע כי להיות כמה בחר משה אלו האנשים כולם צדיקים ראשי בני ישראל עכ"ז גלוי הי' לפניו שעתידין הם לחטוא ולכן הי' ממאן מלשלחם כו' ולהורות ידיעתו בא עתה לומר ראה מה הם שמות האנשים וכמשז"ל יש בני אדם ששמותיה' כעורים ומעשיהם נאים וכו'. ומן שמותם תדע מה שעתידין לעשות וכמו שכתוב לכו חזו מפעלות אלקים אשר שם שמות בארץ אל תקרא שמות אלא שמות וכמו שדרשו רז"ל ענין שמות אלו מה הוראתם וז"ש שנית אלה שמות האנשים וכו' ובהם תבין כוונתם הרעה הנ"ל וראי' לזה ג"כ כי הרי אף להושע שאין בו הוראה רעה כאחרים הוצרך משה לשנית שמו ולקוראו יהושע וכמשז"ל שהתפלל יה יושיעך וכו' והוא כדי שיהי' רמוז שמו ית' בו ששם י"ה יושיעהו ולולא כך אפשר שהיה חוטא גם הוא, וישלח וכו' והצרך לכפול אומר ושילח וכו' שנית כדי להתחיל לפרש אופן שליחותו שלא נטעה כמו שהקשינו בקושייא שישית לכן הודיע כי כל שליחות משה לא הי' לראות את העם עצמו אם גבורי' הם אם לאו כי יורה מיעוט בטחון ואמונה בו ית' כי לה' התשועה אבל כל אשר שלח אותם משה לא היה כי אם לתור הארץ עצמה כי אין בענין זה מיעוט בטחון ואעפ"י שאמר ג"כ ואת

העם היושב עליה אין הכוונה על העם רק על הארץ עצמה וכמו שיתבאר והנה אדרבה הענין הזה הוא לטובה לשיראו את שלימותה וטובתה ויכנסו בה לתיאבון באהבה רבה. וז"ש וראיתם את הארץ מה היא כלומר אין כוונתה רק וראיתם מה היא הארץ עצמה כמו שיתבאר וביאור מה היא כנ"ל כי הנה הוראות רבות יש אל היות הארץ טובה. הראשונה היא עצמות הארץ אם אויר שלא רע או טוב אם היא קרה או חמה בקצוות או אם היא שוות המזג כנודע ובכלל זה הוא אם מימיה טובים או רעים ואעפ"י שענין זה צריך להיות הידיעה בזמן רב להכיר שינוי האוירים והמזגים לז"א ואת העם היושב עליה וכו' ולא אמר ואת עמה אלא העם היושב עליה כי ע"י אופן מזג העם תוכלו להכיר עניניה עצמה וז"ש עליה כי הארץ שאוירה טוב כל העם בריאים וגם הם רבים וז"ש החזק הוא הרפה כלומר בענין טבעם ובריאותם והמעט הוא אם רב כי זה יורה בריאות הארץ ואלו כוונתו על העם עצמם הי' לו לאמר הגבור הוא החלש. וכן מ"ש הבמחנים אם במבצרים הוא ליופי הארץ ולתועלותיה כנודע ענין דירת הכרכים ועיירות כי יש תועלת משונה בזו מבזו ואין כוונתו על ענין המלחמה כי כבר זכרנו כי זה בכלל מיעוט הבטחון כנ"ל:וילכו וכו' כבר פירשנו לעיל כי תמיד היתה כוונתם רעה וכמ"ש ז"ל מקיש הליכתם לביאתם ולשיאמנו דבריהם כשבאו באו בנחת ולא בצעקה רק ברמאות וכאלו מספרים הכל באמת לא לכוונת הוצאת דיבה כלל. ואז השומעים יבינו דבריהם מאליהם ולכן השוו ביאתם יחד כי כמו אל משה ואהרן היו מוכרחים לדבר ברמאות ובהסתר כן לכל העדה וז"ש אל משה ואל אהרן ואל כל העדה בהפסק מלת אל בין כל אחד מהם ולהורות כי השווה את כולם חזר לחברם יחד כמ"ש וישיבו אותם גם נרמז זה במ"ש דבר כלומר כי לכולה השיבו דבר בסגנון אחד ואפי' אל העדה לא דברו בגלוי כלל, וגם במרמה ויראוה את פרי הארץ לשיראו שינוי פירותיה והם מאליהן יחשבו כשם שפירותיה משונין כך אנשיה משונין אך הם לא דברו דבר כלל עדיין לרמותם כי לשבח פירות הארץ הם מכוונים, אח"כ ויספרו התחילו לדבר דבריהם בתחלה אחר שהראום פרי הארץ לכוונה הנ"ל ולהראות כי כוונתם התחילו בשבח והיא בשליחות עצמו ששלחם לתור את הארץ לבדה כמו שביארנו בפסוק וישלח וכו' לתור את הארץ ולא די ששבחוה כפי מה שהוא ציוום רק שהוסיפו בשבח יתירה וכל זה בערמה כנ"ל וז"ש באנו אל הארץ אשר כוונת מה ששלחתנו היתה לסיבת הארץ עצמה ומצאנו ראינו בה כל השבחים שאמרת לנו ולכן אין להאריך בסיפורם, ולכן נדבר בטובות יתירות מה שלא אמרת הלא היא וגם זבת חלב ודבש וז"ש וגם לרבות כנ"ל:והנה אתה אמרת בענין פירותיה השמנה היא אם פירותיה גסים אבל נגיד לך יותר מזה כי לא די שהם גסים

אלא כי זבת חלב ודבש היא וכמשז"ל לדידי חזי לי זבת חלב ודבש היוצא מן העיזים ומן התמרים והתאני' וכו' והנה זה שבח נוסף לאין קץ לא נראה כן בכל הארצות וכדי שתאמינו לנו הנה וזה פריה יורה על הנ"ל וכל זה להורות טוב כוונתם בתכלית ומרמה בלבבם לומר כשם שפירותיה משונין וכו'. ואחר שרימו את העם התחילו לספר בגנות אמרו אפס כי עז העם וכו' ירצה הנה שליחותך אותנו היו לתור את הארץ עצמה כנ"ל ואמנם כל זה אפס ואין נחשב בהיות כי עז העם וכו'. וזה דבר שלא שלחתנו ועכ"ז לשלא תאמר לנו אח"כ כאשר נבא שמה מדוע לא הגדתם לנו ענין עוז העם היושב בה כיון שראית' אותו ואנחנו לא עלה בדעתינו ואולי היינו מכינים כלי מלחמה או תחבולות אחרות ולכן נודיעכם עניני' ואתם דעו את אשר תעשו ואנחנו את נפשינו הצלנו אעפ"י שלא היתה כוונתינו לספרו כי אם על צד ההכרח כנ"ל והראי' כי לכן הנחנו סיפור זה באחרונה. הלא הוא משז"ל על סיחון היושב בחשבון אלו חשבון מלאה יתושים או סיחון יושב בעיירות וכו' כש"כ שסיחון יושב בחשבון וכו' וז"ש כי עז העם בעצמו היושב עליה ומכ"שכ בהיותו בעריה ההם ערים בצורות וגדולות ר"ל ענין גודל המבצרים מאוד, וזולת זה כי גם ילידי הענק וכו' אשר אין כמותם בכל העולם ואינם כי אם שם לבד וז"ש ראינו שם גם ירמוז במ"ש שם כי זולת היותם ענקים הנה הם שם בערים הנ"ל הבצורות. וכל זה בתוך כללות הארץ ועוד רעה גדולה כי אפי' תיכף בפתח כניסת הארץ עמלק אשר קרך בדרך יושב שם ואין מקום אפי' לכנס כלל כי הנה דרכינו היא דרך הנגב והוא יושב שם בארץ הנגב ואם במערב הנה החיתי וכו' יושב על הים ואם במזרח ועל יד הירדן ואם בצפון היא בקצה הנגדיי היותר רחוק ממנו א"כ בחרו לכם איך תעשו:והאנשים וכו' תחילה חשבו להרשיע ברמאות כנ"ל וכשראו כי כלב נשיא שבט יהודה המושל על ישראל שתקן הוכרחו לגלות כוונת' וז"ש והאנשים וכו'. ומאחר שהחציפו פניהם אל הטענה השנית והיא טענת העם כמ"ש לא נוכל לעלות כי חזק הוא ממנו הנה עבירה גוררת עבירה לכן החציפו עוד פניהם ויוציאו דבת הארץ ולא אמר ויספרו אלא ויוציאו כלומר מה שהיו תחלה כנוס בלבבם ולא דברו רק טובה בענין טוב הארץ עצמה כנ"ל הנה עתה מה שהי' בלבם הוציאו בפה לדבר דיבת הארץ עצמה כנ"ל כמו שהיה בתחלה בכוונתם למאוס בארץ חמדה ולפרוק עול אלוהותו ית'. וז"ש הארץ עצמה היא אוכלת יושביה זולת הרעה הראשונה של העם וז"ש וכל העם אשר ראינו וכו'. או ירצה הנה ארץ אוכלת וכו' והראי' היא ששום איש כמונו לא ראיני בתוכה רק כולה הם אנשי מידות כי לרוב חזקם יכולים להתקיים בה אך אנשים כמונו אין בנו כח להתקיים בה. ויהושע בן נון וכו' פסוק זה לא הי' ראוי ליכתב פה כי אינו מכלל דבר ה' אל משה ולכן הי' לו

לכתוב תחלה וידבר משה את הדברים וכו' ואח"כ בענין סיפור הקורות ואמר ויהושע וכו'. אבל נסמך אל מ"ש והאנשים וכו' וימותו כי הי' לישראל התנצלות לומר אין עלינו אשם כי הנשיאים שלנו שהם השלוחים הם הטעו אותנו כמ"ש וישיבו וילינו וכו'. וא"כ למה יגזור הקב"ה עלינו גזירה הקשה במדבר הזה וכו', לזה הביא ראיה מנשיאי יהודה ואפרים מלכי ישראל שהרי הם חיו וכו' לסבת שהכחישום וא"כ הרי הם התרו בכם ולא שמעתם אז וידבר משה את כל הדברים האלה אפילו ענין ויהושע בן נון וכו' כנ"ל ועי"כ ויתאבלו העם וכו' ולא הי' פה להשיב כלל על ראיית ויהושע בן נון וכו:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת קרח

ויקח קרח וכו' כמה עניינים צריכים לחקור בפר' זו לעמוד על מתכונתה. החקירה האחת מה הוא ענין המחלוקת הזה ואם כולם נחלקו לסיבה אחת מוסכמת ביניהם. או שהמחלוקת הי' מוסכם ביניהם אלא שכל אחד היה לו סיבה בפני עצמו, ה"ב להבין לשונות ושמות אלו קיחה וקימה וקהילה. ה"ג בענין העונשין כי מהם נבלעו ומהם נשרפו וקרח נבלע ונשרף, והד' מה היה עתה מחדש שנתעוררו כולם יחד במחלוקת הזה, והנה ענין החקירה הראשונה היא כי כולם יחד הסכימו לחלוק עם משה ואמנם קרח הי' עיקר המחלוקת וזה מפני הנוגע אליו בפרטות כמשז"ל כי נתקנא באליצפן בן עוזיאל הקטן שבד' האחין והנה הוא הבכור ויצהר השני לד' אחין ואליו נוגע שררת אליצפן. עוד שנית נתקנא גם באהרן כי כמו שאהרן בכורו של עמרם הי' כהן גם הוא קרח בכורו של יצהר יהי' כהן כמותו כי הרי ניטלה הכהונה מבכורות בני ישראל ונתנה לאהרן בכור עמרם הלוי וגם קרח בכור יצהר הלוי יהי' כהן כמותו, מדרגה שנית דתן ואבירם ואון בן פלת הושוו שלשתם בסיבה אחרת והיא למה ניטלה הבכורה משבע ראובן בכור השבטים כולן וניתנה ללוי ואמנם קרח על עצמו לבד נתקנא ודתן ואבירם ואון בן פלת נתקנאו על כל כללות שבט הבכור של יעקב האמיתי הוא שבט ראובן הבכור ואין מחלקותם קשה כקרח שנחלק על עצמו ממש לבד, ומאתיים וחמשים איש נשואי העדה ראשי כללות כל הי"ב שבטים שבטי ישראל כמ"ש ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתייה אלו נתקנאו על כללות כל בכורי ישראל שהם בכללות כל הי"ב שבטים שהה ראויין לכהונה כאהרן באופן כי קרח יסוד המחלוקת כי על עצמו הוא מבקש ואחריו במדרגה שנית דתן ואבירם ואון בן פלת יותר קליה במחלוק' כי לא חשבו להיות הם עצמם לבדם כהנים אלא יחידים בשאר אנשי שבטה וכל שבט ראובן יהיו כהנים וחמשים ומאתיים איש המבקשים כהונה לכל בכורי בני ישראל ואולי גם

הם בכורים היו אשר ע"כ נתמנו להיות ראשים והוא דבר כולל לכל שנים עשר שבטי ישראל, היו במדרגה ג' יותר קלים במחלוקת מקרח ויותר נרפים מדתן ואבירם ואון בן פלת, המדרגה הד' שאר כללות בני ישראל לא הזכירו מחלוקת כלל ואפשר כי היו שותקים לחושבים איך יפול דבר המחלוקת הזה ואינם מסייעין לא למשה ולאהרן ולא לחולקים עליהם אלא בשב ואל תעשה כנ"ל, ובזה יתבאר החקירה ה"ב כי קרח להיות הדבר נוגע לעצמו לבדו לקח המחלוקת בידים לגמרי וז"ש ויקח קרח ואמנם דתן ואבירם ואון בן פלת בני ראובן בכור ישראל היו טפלי' אליו בענין לקיחת המחלוקת כי לזה לא אמר ויקחו קרח ודתן ואבירם וכו' ואמנם בענין הקימה היו שווין כי כל אלה הנ"ל ויקומו לפני משה בקומה זקופה על משה ואהרן בעזות מצח ויקומו מעומד עליו להראות כי גם הם עקרי המחלוקת, ואמנם לא התחילו הם לעורר המחלוקת וללכת לפחות להקהיל קהלות כקרח אשר הוא המעורר הראשון והמסית ומדיח לכולן כי זהו פריש ויקח קרח כי לקח המחלוקת במששות בידו כאלו לוקח דבר ממשיית בידיו, ובענין הקימה החמשים ומאתיים איש היו טפלים אל קרח ודתן ואבירם ואון בן פלת ולזה לא אמר ודתן ואבירם וכו' ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתיים ואח"כ ויקומו לפני משה להורות כי עיקר הקמים הן קרח דתן ואבירה ואון בן פלת וטפלים אליהם ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתיים. יען כי לא היו התועלת להם לא בפרטי עצמן כענין קרח אף לא בפרטות שבט פרטי כענין דתן ואבירם אלא לכללות כל בכורי שבטי ישראל ואמנם בענין הקהילה הושוו כי כולם יחד נקהלו בחבורה אחת וז"ש ויקהלו וכו' ר"ל כל הנ"ל שהם דתן ואבירם ואון בן פלת וחמשים ומאתים איש מבני ישראל:נמצא סדרן כך הוא כי כולם יחד נקהלו ובאו לפני משה כל האנשים ההם ואחר כניסתם לפניו באהלו ישבו כולן בישיבה בקרקע ואח"כ קמו קרח ודתן ואבירם ואון בן פלת בקומה זקופה על משה ואמנם מעורר הראשון של כל המחלוקת הי' קרח שעליו נאמר ויקח קרח כנ"ל. ושאר עם בני ישראל לא נקהלו כלל עמהם אלא ישבו באהליהם עד לבסוף ככתוב ויקהל עליהם קרח את כל העדה הם עדת בני ישראל כי לכן לא אמר את כל עדתו ע"ד הנ"ל קרח וכל עדתו. ובזה יתבאר ענין החקירה הג' כי קרח אשר הי' המעורר הראשון ומחזיק במחלוקת יותר מכולן נשרף ונבלע, ודתן ואבירם שנתכוונו לצורך עצמן קצת וגם לכבוד שאר שבט ראובן וגם כי לא היו תחלת המעוררים נבלעו חיים וכמ"ש העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם בלבד ולהם בלבד ותפתח הארץ את פיה וכו', והחמישים ומאתים איש שהיו יותר קטני המחלוק' וגם כי חששו לכבוד כל הבכורות שבשנים עשר שבטי ישראל אשר כבר לשעבר מן אדם הראשון ואילך היתה

עבודה בבכורות לא נבלעו חיים האמנם מתו מיתה חשובה כעין נדב ואביהוא ואש יצאה מאת ה' ותאכל אותם וכו', ושאר כל בני ישראל להיות כי באחרונה גם הם חטאו קצת כמ"ש ויקהל עליהם קרח את כל העדה וכו' אמנם לא קמו עליו ולא עוררו מחלוקת כלל אמנם נמצאו שם אז והיו להם פתחון פה להשיב כי לא לחלוק באו אלא לראות המאורע איך יפול דבר בענין לקיחת המחתות וגם הקטרת הקטורת כמו שייעד משה ואמר בוקר ויודע ה' את אשר לו וכו' רצו לראות בעיניהם האות ההיא ולכן לא נענשו כלל לא בבליעה ולא בשריפה, אמנם נתכעס עליהם הקב"ה ואיים עליהם בהגזמה יען נתחברו לרשע ואפילו כדי לראות איך יפול דבר האות ההוא אין ראוי להמצא שה בלתי רשות משה לבל יתחזק קרח בחושבו כי לעוזרו נקהלו שם וזהו שהגזים עליהם ואמר הבדלו מתוך העדה וכו' ותיכף בניקל שהתפלל עליהה משה ואמר האיש אחד יחטא וכו' ירצה עיקר לכ המחלוקת הי' איש אחד והוא קרח כנ"ל על ויקח קרח והוא חטא יאף כי כפי הדין הוא שגם המתחברין אליו חייבין זה יהיו לדתן ואבירה ור"ן איש הנמצאים במחלוקת הנקראים עדתו אמנם על כל העדה כולה שהם ישראל תקצוף אינו מהראוי אז תיכף אמר דבר אל העדה העלו מסביב למשכן קרח וכו' ונתרצה יען לא חטאו בפועל ובזה נתרצה קושייא חזקה נתחבט בה הרמב"ן ז"ל וקצת מפרשים לדעת מי הם העדה הנ"ל בהבדלו מתוך העדה וכו' עי"ש היטב הקושייא ההיא:ובזה נבא אל ביאור ענין הפסוקים כולן אחר שהצענו ההצעות הנ"ל ובתחיל' נבאר החקירה הזה הנ"ל. וענינה היא במה שנבין סמיכות הפרשיות וגם מה שפירשו ז"ל על ענין זה הסמיכות וזה כי רז"ל אמרו כי אמר קרח לישראל ראו איש כזה אומר כי טלית שכולה תכלת אינו פוטר וח' חוטי תכלת בציצית לבן פוטרן וכו' וכאלה רבות להלעיג עליו וזהו סמיכות ויקח קרח אל פרשת ציצית, ועדיין צריכין אנו למודעי למה לא הלעיג על כל חוקי שבתורה שאין בהם טעם אבל הענין כי ענין ציצית דומה אל כהנתו כי הנה שבט לוי כולו הם לויים כדמיון הטלית שכולה תכלת (כאן חסר איזה שורות וחבל על דאבדין וכו') שוים במעלתה בענין הקרבת הקרבנות וזה רמזו באומרם על קהל ה' ואמרו ובתוכה ה' היא ראיה אל מ"ש כולם קדושים כי הרי המשכן ושכינתו ית' שרויה בתוכם כמ"ש ונסע אהל מועד בתוך המחנות ואלו הקב"ה לא בחר בנו היה מצוה שהמשכן יהי' חוץ למחנותיהם וכדמיון מה שאירע בעון העגל ומשה יקח את האוהל וכו' הרחק וכו', או ירמוז אל מה שנודע בדרך הסוד כי הכהן מצד ימין חסר וחכמה ונקרא קדוש בסוד וקדשתו כי אני ה' מקדשו וכיוצא בזה אבל תלוי' מצד שעמל הגבורה ונקרא טהור בסוד קח את הלוים וטהרת אותם וז"א כי כל העדה כולם קדושי' וראוים לכהונה הנקרא קודש וראיה לזה

כי ובתוכם ה' ע"ד מ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם של ישראל עצמן ולא בתוכו של המשכן וכמש"ל על בקרבך קדוש שהשכינה שרויה בתוך מיעיו של אדם ונקרא קדוש וא"כ זו ראי' כי כולנו קדושים וראוייה לכהונה, והענין יותר בביאור במה שנודע כי ד' מדרגות הם נפש רוח ונשמה נשמה לנשמה כי ד' מדרגות הם נפש רוח ונשמה אל ד' אותיות שם הוי"ה הנקרא ה' וזהו סוד ובתוכם ה' וכיוון שדי אותיות הוי"ה מורכבים בגוף הישראלי איך יפסל להקריב קרבן אלהיו ע"י עצמו ויצטרך סרסור ביניהם שהוא הכהן ואילו כך הי' לא הי' שם הוי"ה מתלבש ושורה על האדם מבלתי סרסור ואמצעי והנה הדיבור היה כולל הן לקרח הן לדתן ואבירם הן לר"ן אנשים ובזה הושוו כולן יחד ונקהלו יחד משא"כ אה כל אחד הי' דורש טוב לעצמו שהי' פירוד ביניהם ולא הי' דברים נשמעין ולא עוד אלא שאף כל עדת ישראל באחת יעזרום ולא הבכורות בלבד, וישמע משה ירצה הבין דבריהה וכוונתם כי לא לתועלת כל העדה באו אלא ברמאות כי כל אחד הי' מבקש טובתו ותועלתו אעפ"י שלא פירשו כוונתם למען הקים את כל העדה עליהם בבת אחת וע"כ רפו ידיו ונבהל ויפול על פניו לחשוב מחשבות איך ישיב להם תשובה, או ירצה כי בראותו שלא נתקוממו על אהרן לבדו אלא על שניהם כמ"ש ויקהלו על משה ועל אהרן וכמ"ש ומדוע תתנשאו בלשון רביה כמו שפירשנו ונמצא כי הי' בועטים וכופרים בנבואתו לגמרי והרי הם כופרים לגמרי וחייבין ח"ו כלייה ולכן תחילת הכל ויפול על פניו בנפילת אפיים להתפלל להשי"ת בל יהי' ח"ו ישראל חייבים כלייה כי כן דרך כל נפילת אפים שבמקרא וכמ"ש ויפלו על פניהם ויאמרו אל אלהי הרוחות וכו', ואחרי זה השיב להם תשובת ג"כ כוללת לכולן יחד וז"ש וידבר אל קרח ואל כל עדתו וכו' וז"א לאמר ירצה כי כיוון שתבין כוונתם כי כל אחד מתכוון לתועלתו ביקש להשיב תשובה פרטית לכל א' די צרכו אכן רצה לפעול כמעשיהם ולא השיב בתחלה רק תחלה דרך כללות בלבד כמו שדברו הם וז"ש וידבר אל קרח ואל כל עדתו האמנם בדעתו היה ואמר להם עוד תשובה פרטית לכאו"א כמו שית' באומרו ויאמר משה אל קרח וכו' שמעו נא בני לוי לזו התשובה הכוללת בוקר ויודע ה' וכו' ירצה ג' דברים אתם מכחישים ביחד הא' כי נבואתי אינה מן השמי' כי מלבי אני בודאם ולכן אינכ' חוששים במה שאמרתי כי אהרן נבחר לכהונה ובפרט בענין מה ששמשתי בכהונה גדולה בז' ימי 'המילואים ולמ"ד כי תמיד נשאר בכהונתו כנ"ל וכנגד זה אומר אני בוקר ויודע ה' את אשר לו כבר מימי קדם הלא הוא אני נאמן ביתו וזה יוודע במה שיתקיימו דברי ואם בריאה יברא ה' ופצתה הארץ וכו' ואז האמינו בנבואתי, והב' שאינכם מאמיני' בכהונת אהרן וכנגד זה אני אומר ואת הוא הכהן הראוי לכהונה הנקרא קדוש כנ"ל

ע"ד הסוד וכמ"ש לקדשו לכהנו לי ותרחו כי אף שעד עתה היתה עבודה בבכורות הנה עתה יקריב אליו למחר ולכן במשה אמר את אשר לו מימי קדם ולא אמר את אשר יהי' אך באהרן שעתה נתכהן מחדש אמר יקריב אליו בלשון עתיד, והג' שאינכם מאמינים במה שנבאתי והי' לי הלוים תחת כל בכור בבני ישראל אלא שעדיין העבודה בבכורות וכנגד זה אני אומר ואת אשר יבחר בו הוא שבט לוי שבו כתיב ובא הלוי וכו' כי בו בחר ה' אלהיך וכו' יקריב אליו והנה זו תשובה כוללת לג' המדרגות ביחד אעפ"י שכפי האמת בדרך פרטי קרח הי' מודה בכהונה ובלווייה אלא שחשב לקחת הכהונה לעצמו כי הלא בכור בן יצהר כנ"ל וכן דתן ואבירם כפרו בשתיהן והודו כי העבודה בבכור השבטים הוא שבט ראובן וחמשים ומאתיים האנשים כפרו לגמרי כי כל בכורי ישראל כולם ראויין לכהונה ולא עוד אלא כפי מה שפרשתי בפסוק ויקהלו וכו' כי רצו שכל אחד מישראל יהי' כשר להקריב את קרבנו ולכן בתשובה זו השיב לכל ג' הסברות הנ"ל כנ"ל:זאת עשו וכו' איני צריך לעשות ג' נסיונות על ג' ספיקות שלכה שזכרתי בפסוק בוקר ויודע ה' וכו' ואמנם זאת עשו בלבד ובה יבחנו שלשת הנסיונות כולן יחד הלא היא קחו וכו' שלא תהרהרו אולי ע"י השבעות או פעולת שמות הקודש הי' הדבר הזה ואינו מהשי"ת לכן איני רוצה לקחת אני המחתות בידי ולעשות שום פעולה אלא כל הפעולות יהי' על ידיכם ולא אגע בהם יד על דרך שנשמר אליהו ז"ל מנביאי הבעל שאמר להם ויתנו לנו שנים פרים ויבחרו להם הפר הא' וינתחוהו וישימו על העצים כי כל אותו המעשהה יהי' על ידיהם וז"ש קחו אתם בידכם נכם ר"ל משלכם מחתות ותנו בידכן בהן אש ושימו בידכם עליהן קטורת ועכ"ז שאני לא אשלח יד בשום מעשה מזה תראו כי והי' האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש וזה אות כי אהרן בפרטות יבחר לכהונה כי ע"י כך נקרא קדוש כנ"ל על ואת הקדוש והקריב אליו וכיון שתכירו נסיון הזה לבדו הנה ג' הנסיונות כולן הם ניכרים כי כיון שלא יבחר השם יתברך הקטורת של החמשים ומאתים איש יורה שאין הכהונה בבכורות בני ישראל ומכש"כ בכל איש ואיש מישראל ובמה שלא יבחר בדתן ואבירם יורה שאין הכהונה בשבט ראובן ובמה שלא יבחר בהקטרת קרח יורה שאין הכהונה בשבט הלוי כולו אלא באהרן בלבד כי הוא לבדו נתקבלה הקטרתו והרי במעשה הא' הזה יוכרו ג' הנסיונות כמו שבארתי בפסוק זאת עשו וכו' וכיוון שהוכרו כולן ממילא אתיא שנבואת משה אמיתית כי כל דבריו נתקיימו באמת, ומעתה אין עוד פתחון פה לשום כת מג' הכתות לפתוח פה כלל וכראות משה שלא ענו עוד ורפו ידיהם של החמשים ומאתיים אנשים ביקש משה להפריד ביניהם ולהטיל קנאה ביניהם למען לא יקהלו עליו עוד בלב אחד וז"א רב לכם בני לוי, ירצה

בזה הנסיון שאמרתי לעשות מחר ויש בו הכנעה גדולה אל כל החמשים ומאתים איש מבני ישראל כי לא אחד בהם ראוי כלל ללויה אף לא לכהונה משא"כ בכם בני לוי שיש לכם הרבה תועלת ומעלם וז"א רב לכה בני לוי והוא כי הנה הכהונה לא הובחרה בשום שבט מי"ב שבטים אף לא כראובן בכור השבטים אלא באהרן שהוא משבט לוי א"כ אשריכם שהכהונה נבחרה בשבט לוי ואם בבחינת הלויה הלא כולכם בני לוי לויים גמורים נבחרים לשרתו ולברך בשמו עבודת הלויים וא"כ שמחה יתירה ראוי שיהיו לכם בזה הנסיון שאני מבקש לעשות למחר משא"כ להחמשים ומאתים איש כי חרפה גדולה היא להם בכל הפרושים בכהונה ולויה וע"י כן קירב את בני לוי אליו והמשיכם בדברים רכים כדי שלא יקהלו גם הם עם קרח והחמשים ומאתים האנשים וזו חכמה גדולה למשה והנה עי"כ נמשך תועלת עצום לשבט לוי שלא ימשכו אחר עצת קרח הנשיא שבהם ומשבטו כדרך מה שעשו ר"ן האיש עם שאינן משבטו וכל כוונת משה בזה להציל את שבטו שבט לוי מן החטא ומן העונש הראוי לבא עליהם:ואחר שבזה הפריד חבורת הרשעים הם ר"ן איש ודתן ואבירם שלא יתחברו עמהם שבט לוי נתחכם עוד לתת שנאה וקנאה בין קרח הגדול שבשבט לוי אל כל שבטו שבט לוי שלא יפתה אותם להתחבר עמו האמנם לא גילה דעתו בזה מתחלה חבל ויאמר משה אל קרח וכו' כדי לשתק את קרח התחיל לחלוק לו כבוד כאלו הוא אדם גדול בעיניו ראש לכל שבטו שבט הלוי לחסום פיו שלא יערער ועשה עיקר דיבורו אליו וז"ש ויאמר משה אל קרח לבדו כי הוא הראש ושאר בני לוי טפלים לי כי בדברו עם קרח שהוא העיקר ישמעו מאליהן בני לוי כדרך המדבר עם המלך ולצבאיו שהופך פניו אל המלך לבדו מדבר אתו ושאר העם שומעים וז"ש שמעו נא בני לוי המעט מכם אחרי שחלק כבוד לקרח כדי להשתיקו התחיל לספר בשבח העצום אשר לשבט לוי ואינו מהראוי שיקנאו באהרן כנ"ל על רב לכם בני לוי וזה כי הנה מה שאתם צועקים בפיכם להתרעם עלי השמיעוהו לאזניכם ושתקו כי הלא אתם אמרתם בפיכם כי כל העדה של בני ישראל כולם קדושים ושוין לטובה כקטון כגדול וא"כ למה אהרן מתנשא עליהם לקחת הכהונה והלא ישמעו אזניכם מה שאתם מוציאים מפיכם על דרך ולטעמיך מי ניחא הנזכר בגמרא. כי הרי קושיא זו גם לכם הוא כי המעט מכם כי מי שהוא אלהי ישראל הה כל הי"ב שבטים ביחד אלוה לכולם בהשווא' אחת ועכ"ז הבדיל אתכם מכללות כל עדת ישראל אליו אשר כל העדה כולה קדושים כדבריכם ולמה לא תקשו לעצמיכם מדוע תתנשאו אתם שבט לוי על כל העדה הקדושה וכמו שכל ישראל נתרצו בכך שאתם תתרצו בכהונות אהרן שגם הוא משבטיכם הוא וכבוד גדול יש לכם בזה וא"כ איך בקשתם גם כהונה

גם ירמוז שאין מהראוי ששום אחד מישראל לא יקח אפי' כתר אחד ואתם איך תקחו שני כתרים יחד כהונה ולויה וז"ש ובקשתם גם כהונה זולת הלוייה, ואמנם אחר שפתה בדבריו לשבט לוי רצה לפתותו גם הוא אולי ישוב מדרכו הרעה בתשובה וז"ש ויקרב אותך וכו' ירצה אם תאמר זו התשובה שהשבת לבני לוי אמת הוא לכללותם אבל מה שנוגע לי והוא כי מה נשתנה אהרן בן עמרם לי אני קרח בן יצהר כנ"ל וז"א ויקרב אותך כלומר גם לך נתן מעלה על כל בני לוי כי אתה גדול ונשיא עליהם וז"ש אותך הראש ואת אחיך בני לוי עם היותם אחים שוים לך העלה אותך עליהם וטפלן אליך וז"ש אתך ואתה ראש עליהם ודי לך מעלה זו ולא תבקש גם כהונה, ואחר שהשיב להם תשובה ניצחת זאת כי נדידך מי ניחא כנ"ל ולא עוד אלא שאדרבה בהתחברם עם חמשים ומאתים איש ודתן ואבירם המבקשים להשוו' את אהרן לכל אחד מישראל כנ"ל כי כל העדה וכו' א"כ אתם גורמים רעה גדולה לכם להסיר מכם מעלת הלויה לגמרי וכמו כן קרח יפסיד מעלתו הנ"ל הלא הוא כי הוא לוי וגם כי הוא ראש ונשיא על שבט הלוים ובהתחברו עם דתן ואבירם יפסיד שתי מעלות אלו הנ"ל ויארע בו ובשבט לוי מה שאמרו גמלא אזל למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזזו מיניה וכמ"ש ובקשתם גם כהונה ועל ידי תוספות גם כתר כהונה תפסיד כתר לויה וחתו ולא הי' להם פה להשיב אז נתחזק בעצמו ומצא מקום לגנותו ולבזותו לו לקרח ולא לשבט לוי ולכן אמר לכן כלומר מכח של הטעמים הנ"ל נתברר כי אתה לבדך אך לא בני לוי אלא נתחבר' עם עדתך דתן ואבירם וחמשים ומאתיים אנשים הנה כולכם ניעדים על ה' ולא על אהרן כי אדרבה בדבריכם אלו אתם גורמים רעה גדולה לכם כנ"ל ואין זה כי אם רוע לב כי מעיקרא טינא יש בלבבכם שאינכם מאמינים בנבואתי מאתו ית' ועליו עצמו אתם נועדים כי אה אתם מבקשים עילה על אהרן שלקח גדולה לעצמו כמ"ש ומדוע תתנשאו וכו' אינו כן כי הרי ואהרן מה הוא כי תלינו עליו כלומר הוא בעצמו בבחירתו לא לקח כלום ואדרבה הי' בורח זה עד שאני בגזירתו ית' הכרחתיו להתכהן כמשז"ל על ויאמר אל אהרן קרב אל המזבח שהיה מתרחק ובורח והכריחו שיקרב אל המזבח א"כ ואהרן מה הוא הרי הקב"ה הוא שהכריחו להתכהן וא"כ תלונה זו על ה' הוא ולא עליו וז"ש כי תלינו עליו:והנה קרח ושבט לוי וכל החמישים ומאתים איש כשומעם חטאו לא ענו עוד כי אין מענה בפיהם אמנם דתן ואבירם כראותם כי משה פירר חבורתם והמשיך אליו את בני לוי כנ"ל שמעו נא בני לוי הלכו להם פן יחזיר פניו להם לפתותם גם הם והלכו להם וכאשר החזיר משה את פניו מדברו את בני לוי ובא לדבר גם עם דתן ואבירם לא מצאם שלח אחריהם וז"ש וישלח משה לקרוא לדתן ואבירם וכו' וברוב רשעתם לא באו כי ידעו כי יפתה

אותם גם הם ושלחו לו לאמר דברים הרעים אז ויחר למשה מאוד יען חשב להשיבם גם הם בתשובה ומכיוון שלא יבואו יחזור לקלקול כל אשר תיקן משה וע"כ ויחר לו מאד לשתי סיבות כי חרה לו על קלקולם מצד עצמם וחרה לו כנודע כי תמיד דרכו של משה לזכות את הרבים ומפני סיבה שנית יותר גדולה חרה לו מאוד ר"ל יותר ממה שראוי והוא כי דאג כי יחזרו להחטיא את הרבים כבתחילה וכמו שהיו וכמו שיתבאר ואז תיכף התפלל להשי"ת כיון שגדלה רשעתם כל כך להחטיא את עצמן ואת הרבים וגם פתח להם שערי תשובה ולא רצו א"כ אל תפן אל מנחתם ואין הענין כמשמעו ח"ו כי איך יעלה בדעת שיפן אל מנחת הרשעים התם ולחלל כבוד שמו ח"ו אך הענין אל תפן אל מנחתם הטהורה בפעמים אחרות לגרום להם ע"י כך לפתוח להם שערי תשובה ואמנם נעול דלת התשובה בפניהם ע"ד השמן לב העם הזה וכו', ועיקר כוונת משה היתה לב' סיבות הא' מפני רוע לבבם כנ"ל והב' כי ע"י עונש שיבא לדתן ואבירם יכירו כל העם את מעשה ה' ונבואת משה כי אמת הוא ואמנם קרח והחמשים ומאתים איש אם יחזרו בתשובה טוב הוא שינצלו כנודע מטבעו של משה כי היה מוסר נפשו על שלא יבא עונש אף לרשעים כמ"ש ואם אין מחני נא וכו' וע"כ הפך פניו ויאמר אל קרח אתה וכל עדתך וכו' וחזר לאמר שנית אתה והם לרמוז כי דתן ואבירם שוב אין להם תשובה ותפתח הארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אבירם כמו שהיה אח"כ אמנם אתה קרח והם החמשים ומאתים איש ואהרן עמכם היו לפני ה' מחר ולא דתן ואבירם עמכם וקחו איש מחתתו וכו' כמו שאמרתי בתחלה ואמנם עדיין לא נגזרה גזירה גם עליכם כמו על דתן ואבירם ואמנם הקב"ה אז למחר יראה לכם את מי יבחר בו כנ"ל אך לא ע"י שימית את קרח והחמשים ומאתים איש אלא על דרך נסיון אליהו בהר הכרמל עם נביאי הבעל לגלות האמת בעולם, והנה מהראוי שאחר שהכירו כל האותות והמופתי' הנעשים ע"י משה וראו כי כבר משה נדר להם והבטיחם באמת כי למחר יהיה האות הזה היה להם לחזור תיכף בתשובה ולהודות ולהאמין במשה עבדו ית' ולאמר אין אנו מבקשין עוד נסיונות וחטאו לשעבר וכבר אנו מאמינים בך בלי נסיון כבתחילה וסייע לזה חוצפת דתן ואבירם וע"כ הקשו עורף גם ביום המחרת ויקחו איש מחתתו וכו' וחשדוהו למשה כי לדחות השעה הוא מכוין באו' אתה והם ואהרן מחר ולא ידעו כי כוונתו אולי ביני לביני יהרהרו בתשובה ולכן המתין עד למחר וזו כוונתו באו' למעלה ושימו בהן קטורת לפני ה' מחר ועכ"ז ויקחו איש מחתתו וכו' ולא עוד אלא ויעמדו פתח אהל מועד בחוצפא ע"ד משז"ל בדתן ואבירם יצאו נצבים ולא עוד אלא שלא חלקו כבוד למשה ואהרן אלא ויעמדו הם תחלה ואח"כ ומשה ואהרן וזה חטא גדול שני להחמשים

ומאתים אנשים, ואמנם קרח הוסיף עוד לחטוא מאוד והוא ויקהל עליהם קרח את כל העדה והיה כסיל שונה באוולתו ע"כ נתכעס מאוד השי"ת עליהם ואמר תיכף וידבר ה' וכו' הבדלו מתוך העדה וכו' ירצה מעתה אשר כל עדת ישראל חזרו להקהל עם קרח שנית ראוים כל העדה לעונש ואכלה אותם כרגע והשיב משה האיש אחד הוא קרח שאור שבעיסה יחטא די לך שתקצוף עליו ועל עדתו שהם דתן ואבירם וחמשים ומאתים איש אך לא על כל העדה שהם אז הקב"ה הסכים על דבריו, ואמנם את קרח אשר היה השאור שבעיסה ועוד שחזר עתה אחר ההתרא' להקהל את כל העדה וגם שכל המחלוק' הזה הקימו לתועלתו בלבד כנ"ל שתחיל' הפרשה ולכן נשרף ונבלע חי ואת דתן ואבירם שעמדו ברשעתם אבל לא חזרו להקהיל את העדה וגם כי לא נתכוונו לעצמם בלכד אלא לכבוד כל שבט ראובן נבלעו חיים ואת החמשים ומאתים איש אשר נתכוונו לתועלת כל ישראל כנ"ל ולא חזרו להקהיל קהלות גם לא דברו עוד אמנם חטאו קצת יען עמדו בנסיונם לנסותו איך מחר ע"י הקטור' יבחר את אהרן ולא האמינו לדברי משה נשרפו אבל לא נבלעו חיים ח"ו:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת חוקת

זאת חוקת התורה וכו' הנה בפסוק השני אמר אשר ציוה ה' לאמר ונוכל להשיב לאמר לישראל כנודע שבכל דיבור היה אומר לו הקב"ה אמור לישראל ואם לאו לא היה למשה רשות לאמר אותו לישראל ואמנם לאמר הנאמר בפסוק ראשון הוא מיותר לגמרי, ואפשר לרמוז אל משז"ל בכמה מקומות כי י"ג פעמיה בתורה נאמר הדיבור למשה ולאהרן וכנגדן י"ג מיעוטין לאמר שלא נאמר אלא למשה לבדו והנה כאן אמר וידבר ה' אל משה ואל אהרן ולשלא נטעה שגם לאהרן דיבר לכן בא המיעוט אחריו באומרו לאמר כלומר זה שאמרתי ואל אהרן אינו שהקב"ה עצמו דיבר עם אהרן אלא עם משה לבדו דיבר והרשהו שיאמר אותו אל אהרן וז"ש לאמר לאהרן ובזה נחשב כאלו הדיבור הי' לאהרן עצמו ג"כ, או ירצה במה שנרגיש מה ענין אהרן בכאן ובפרט כי בכל פרשה זו של פרה לא הוזכר עוד אהרן אלא ונתתם אותה אל אלעזר וכו'. והאמנם יובן במשז"ל למה נסמכה פרשת מרים פ' פרה כשם שאפר פרה מטהרת כך מיתת צדיקים וכו' ונמצא כי מתחילת הפרשה זו עלה על דעתו ית' לסמוך אחריה פרשת ויבואו כל העדה וכו' ותמת שם מרים וכו' להודיעם משז"ל וז"א וידבר ה' אל משה ואל אהרן ירצה ראה השי"ת כי תחכך הי' ישראל עתידין לבא בקגש ולמות שם מריה ויתפללו מאוד משה ואהרן אחיה למה הקב"ה המית הצדקת הזו בטרם כניסתה לארץ לכן, דיבר ה' עם משה ואהרן

דני האחים של מרים שלא יתפעלו מזה כי במיתתה ימשך תועלת רב לישראל וזכות הגדול הזה תעמוד לה לעוה"ב הלא הוא כי כמו בטרם שות הפסח בניסן קורין בפרה אדומה להשמיע לטמאים שיטהרו עצמן באפר פרה לעשות הפסח כן טרם הכנסם לארץ הקדושה אשר קדש עומד' בתחל' כניסתה כנזכר בפ' מסעי בגבול נגב והי' תוצאותיו מנגב לקדש ברנע תמות שם מרים אחותם הצדקת שתהא מיתתה מכפרת עליהם וגם מטהרתם כאפר הפרה, והנה הסיפור והדיבור הזה הוא דבר בפני עצמו שאמר הקב"ה לשני אחיה משה ואהרן וז"ל וידבר ה' אל משה ואל אהרן והודיע סיבת זה הדיבור עתה מה הוא ואמר כי הסיבה הוא לאמר כלומר שכוונתו עתה לאמר להם דין פרה אדומה וז"ש לאמר זאת חוקת התורה ולפ"ז שדבר זה כמעט רחוק מן השכל שימו' הצדיק בשביל הדור שאינם הגונים נז"א זאת חוק' כלומר דבר זה של מיתת הצדק הזאת זאת חוקת התורה גזירה שגזרתי וחקקתי בעולמי כדמיון ויקחו אליך פרה אדומה שגם הוא מצוה שאין לה טעם כנודע ואם תסתכל תמצא כי מר"ים בגי' הפר"ה וזה לרמוז אל הנ"ל גם מרים לשון מר ממות והיא תטהר על טמאי המות המרה כלענה וכל זה בסוד בת שבע אם שלמה כנזכר בס' הזוהר ולכן יש בה ז' פרות ז' כהנים ז' כבוסים וכו' ובת שבע זו היא פרה האדומה והיא מרים והמשכיל יבין גם מרים בגימעריא אפ"ר והרי כי הוא, או ירצה כי הנה בספרי ובתלמוד נחלקו התנאים אם לדור המדבר היתה מצותה בסגן ולדורות בכה"ג או נדורות בי בכה"ג בין בסגן בין בכהן הדיוט והסכים הרמב"ן ז"ל כי לדור המדבר דווקא מצותה בסגן או מפני חשיבות אהרן שלא יתטמא בעשייתה או לפי שבא וכפר על עון העגל וגנאי הוא שהזכירו לאהרן כי הוא עשהו וכדברי רש"י משם ר' משה הדרשן ואפשר כי לזה נשתנה כאן ליחד הדיבור גם לאהרן לאמר שלא יצטער על מה שאני עתיד לצוות ונתתם אותה אל אלעזר ויהיו שיעור הכתובים באופן זה וידבר ה' למשה וגם לאהרן ועברו דברים ביניהם בתחלה והסיבה הוא לאמר כלומר לפי שעתיד לומר ולצוות לישראל ציווי אחד ויש בו דברי תימה לכן התחיל לדבר להם בתחלה ליישב להם התימא ההוא, והנה בפסוק השני ביאר שני ענינים הנ"ל הא' שהוא וידבר ה' אל משה ואל אהרן הנה מה שדיבר להם הוא זאת חוקת התורה אשר ציוה ה' ירצה זאת הפרה הראשונה האדומה הוא חוקת התורה אשר ציוה ה' לדור המדבר לבדו ויהיה הטעם לאיז' משני העעמי' שאמרנו בשם הרמב"ן לשבח או לגנאי והוא ענין ונתתם אות' אל אלעזר וכו' ומה שרמזתי במל' לאמר הראשון שתו' ציווי המצוה בעצמה הנה הוא לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך וכו' וכל עניני פרה אדומה ובזה נתישבו שני דיבורים הנאמרים בפסוק ראשון והשני ושני כעמים לאמר ולמה הוזכר אהרן בכאן

וגם אומרו זאת חוקת מה ענין חוקת ומה ענין זאת מה ממעע, או ירצה במ"ש זאת חוקת התורה ירמוז אל מ"ש שלמת החכם מכל האדם אמרתי אחכמה בענין טעם פרה אדומה והיא רחוקה ממני מה שלא אמר כן במצוה אחרת כלל ואם שלמה יגע ולא מצא מי זה יעריך בלבו להתחכם בה וזהו מה שהזהיר הכתוב את החכמים שלא יטרחו בחקירחם כי הנה זאת ענין פרה אדומה היא לבדה נקראת חוקת התורה שאין לה טעם והיא אשר ציווה ה' לאמר לכל החכמים כי זאת לבדה היא חוקת התורה בלי שום טעם ולא יפשפשו אחריה כענין שלמה כנ"ל משא"כ בשום חוק מהחוקים ויהיה שיעור הכתוב אשר ציווה ה' לאמר לחכמים כי זאת נקראת חוקת התורה כנ"ל, או ירצה דרך רמז כי אח"כ אמר זאת התורה אדה כי ימות באוהל ורז"ל דרשו אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה ודרשו כן משום דהל"ל זאת תורת האדם כי ימות וכו'. כמ"ש זאת תורת המצורע כי אומרו זאת התורה כולל לכל כללות התורה כולה, וכפי דרכינו יאמר מה שנודע כי אדם הראשון יע"י חטאו בעץ הדעת גרם מיתה לכל נתינת התורה כמשז"ל על חרות על הלוחות חרות ממלאך המות וכשחטאו בעגל חזרו ונקנסה עליהם מיתה וז"ש זאת התורה אדם וכו' כלומר אדם הראשון הנקרא אדם ולא איש או אנוש או גבר הוא אשר גרם לשימות באהל תחת כיפת הרקיע הזאת המתוחה כאוהל ואלו לא חטא נשאר חי לעולם בג"ע אשר הוא מחוץ לאהל הרקיע כנזכר בס' הזוהר פ' ויקהל ובפרקי ר"א, ואמנם אחר שאדם גרם המיתה הנ"ל באה זאת התורה אשר ציווה ה' אותנו על ידי משה כמ"ש וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי ה' ביד משה כדי לכפר עון אדה"ר לבטל המיתה וגם זה לא הועיל כי חזרו לחטוא בעגל וגרמו אל כל הבריות אשר באהל הזה הנ"ל להטמא בחטא העגל המטמאה כנידה כמשז"ל מנין לעבודה זרה שמטמאה במשא כנדה שנאמר תזרם כמו דוה וכו' וז"ש כל הבא אל האהל מאחר עון העגל ואילך ונולד אז בין אותם שכבר היו באהל ונולדו כבר ועמדו על הר סיני ופסקה זוהמתן כולה יטמאו שבעה ימים בטומאת העגל ולכן חזרו למות וז"ש כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יעמא, או ירמוז אל מה ששאלו בס' הזהר בפרשת תשא כי יהושע שכתיב בו לא ימיש מתוך האהל ולא היה עם ישראל בעשיית העגל והנה כבר נפסקה זיהמתן בהר סיני ולא התנצל את עדיו שקבל מהר חורב איך מת והשיב כי זהו סוד וקרא לו אהל מועד חיים קצובים כמ"ש ובית מועד לכל חי וכיוון דאחפגים סיהרא אוהל מועד משכן העליון בעון העגל גם יהושע נער לא ימוש ג"כ אתפגים בהדה וז"ש כל הבא אל האהל הם כל ישראל שחזרו בתשובה ונכנסו באהל מועד בין כל אשר כבר היו תמיד באהל והוא יהושע גם הוא נטמא ונפגם כנ"ל, ואמנם כל זה הוא ענין המיתה בעצמה

שהוכרחה לחזור ועתה בתחילת הפרשה דיבר בתיקון אחר והוא כי על הפחות ראוי לתקן שלא יקבלו עוד ישראל טומאה אחרת חמורה מחמת המיתה הנז' המוכרחת והוא טומאת מת אבי אבות הטומאה ואם נטמאו בה איך יטהרו ממנה ואמנם כמו שרצתה התורה לסלק תמיהה עצמה אלא שלא עלה הדבר לפועל הנה על הפחות באה התורה הנ"ל לתקן עמאי המת הנז' וז"ש זאת הפעולה של פרה אדומה שנזכר לטהר טמאי מת התורה שקבלו בהר סיני הוא ענין פעולה הזאת הנז' ואמר כי הוא אשר ציוה ה' לאמר ויקחו אליך פרה וכו' ובזה יתיישב היטב דרשת ר' משה הדרשן בשם המדרש כי פרה באה לטהרת העגל וכל מעשיה ועניניה מידה כנגד מידה דוגמת העגל כי כמו שהעגל המשיך טומאת המיתה כן הפרה תטהר טומאת המיתה כנ"ל ובאומרו ויקחו אליך וכו' ירמוז אל מה שנודע כי שבעה פרות נעשו ממשה ועד מלך המשיח וכולן היו צריכין לעבר בה מעט מאפר פרה של משה רבינו ע"ה וז"ש ויקחו אליך וכו' מן הפרה שלך יקחו תמיד מאז ואילך עד מלך המשיח לערב פרות שלהם, הראשון הנקרא אדם ולא איש או אנוש או גבר הוא אשר גרם לשימות באהל תחת כיפת הרקיע הזאת המתוחה כאוהל ואלו לא חטא נשאר חי לעולם בג"ע אשר הוא מחוץ לאהל הרקיע כנזכר בס' הזוהר פ' ויקהל ובפרקי ר"א, ואמנם אחר שאדם גרם המיתה הנ"ל באה זאת התורה אשר ציווה ה' אותנו על ידי משה כמ"ש וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי ה' ביד משה או ירצה במה שמעורר שכיוון שהדיבור הי' אל משה ואהרן הל"ל דברו אל בני ישראל ויקחו אליכם והענין כי כיון שהטעם של פרה לטהר טומאת העגל כנ"ל גנאי הוא שאהרן ידבר להם בנקיחת הפרה יען כי הוא עשה העגל ולכן דבר אתה לבדיך אל בני ישראל וגם שיקחו אליך לבדיך פרה אדומה ולא אליכם שניכם האמנם בעת דבורו ית' נמצא שם גם אהרן לב' סיבות הנ"ל בשני הדרכים אם לסיבת מיתת מרים ואם לסיבת ונתתם אותה אל אלעזר וכו' כנ"ל ואמנם היות הקיחה אליך אעפ"י שאין נעשית על ידך הוא לפי שכמו שאתה גרמת להם חיים בהורדת הלוחות לכן על הפחות תהיה לקיחתה אליך וכמו שאתה שרפת העגל להעביר טומאתו כן עתה על הפחות תהי' לקיחתה אליך כנגד ויקח את העגל אשר עשו וזכותך יעזרם:פרה אדומה וכו' לכפר עון העגל של זהב אדום תבא פרה אמו של העגל אדומה וגם תמימה היפך העגל שיצא כדמיון השסיעה בשתי גבין וראשין שור וחמור ואין מום גדול מזה וכמו שיצא כדמיון עגל קטן שלא עלה עליו עול ולא כדמיון שור גם באמו אשר לא עלה עליה עול, ונתתם אותה שניכם משה יהי' שליח בעבור כל ישראל ואהרן בעבור עצמו שחטא בעגל יביאו את קרבנם בידיהם וימסרוהו לאלעזר הכהן שלא חטא בעגל והוא יקריב את קרבנם

ויהיה שלוחו של משה במעשה הפרה כנגד מעשה משה בעגל:וישמע הכנעני מלך ערד וכו' ע"ד רמז נוכל לבאר פרשה זו בשלשה פנים הא' במה שנודע הוא היצה"ר הוא מלאך המות הוא נחש הארור בחטאו של אדם הוא ארור כנען שהוא הקליפה שיצתה ממידת הדין הנקראת ח"ס בן נח באופן שזה הכנעני הוא היצה"ר אם לסיבה שהוא מכניע את האדם תחת רשותו להחטיאו והוא מלשון הכנעה או הוא מלשון סוחר כמו כנעני נכבדי ארץ וכמו כנען בידו מאזני מרמה ונקרא כן יען היצה"ר נעשה סוחר קונה את האדם ומוכרו לתחת יד שר של גיהנם כמ"ש בספר הזהר בפסוק והכנעני אז בארץ ונקרא מלך ערד בגי' הרע עם הכולל כי הוא מלך זקן וכסיל הוא היצה"ר וזהו מלך ערד והרוצה להרחיקו ולצאת מתחת יד מלכותו יעסוק בתורה הנקראת מים חיים כמשז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש וכשאדם מתרחק מדברי תורה אז מולך היצה"ר עליו ויושב עמו דירת קבע וז"ש יושב הנגב כי אינו יושב וקובע דירתו אלא בארץ הנגב יבישה בלי מים שהיא התורה' ע"ד כי ארץ הנגב נתתני לשון נגיבות והנה אין לך אדם מישראל שאינו עוסק בתורה וקורא קריאת שמע ומלא מצות כרמון, ואמנם כשמוע היצה"ר כי בא הישראלי הזה דרך האחרים ואינו עובד את השי"ת באמונה אלא במרמה כמרגל את הארץ כנזכר בספר הזהר פ' שלח לך על ויעלו ויתורו את הארץ שעוסק בתורה כמרגל ולא לשם שמים אז מתעורר להלחם בו זהו וילחם בישראל וכיון שעוסקו בתורה ובמצות שלא לשם שמים אלא כמרגל דרך האחרים אין בו כח לעמוד ותיכף נופל ביד היצה"ר וישב ממנו שבי כל רמ"ח איברים ושס"ה גידים שהיו בעודו קטן שבויים תחת מלכותו של זה וכשהגדיל בן י"ג בשנים נשתעבדו תחת היצ"ט עתה חוזר היצה"ר ושובה אותם מתחת יד ורשות הנשמה הנקראת ישראל ומתחת רשות יצ"ט וז"ש וישב ממנו שבי היינו היצה"ר מישראל הנז' את הרמ"ח אברים הנקראים שבי להיותם בתחלה שבויים תחת ידו וכל זה גרם לישראל הנ"ל יען בא דרך האחרים שלא לשמה כנ"ל ולא דרך בדרך או החיים לשמה, ועתה כראותו שנמסר לגמרי ביד היצה"ר חוזר בתשובה וצועק אל הקב"ה שיעזרהו כבתחלה וכדי שיענהו נודר נדר בעת צרתו זו ואומר אם נתון תתן את העם הזה הוא היצה"ר מלך ערד הוא עם חיילותיו כנזכר בפ' בא ברעיי' מהימנא כי סמא"ל יש לו ד' מחנות ועליהם ד' שרים אף וחמה ומשחית ועון וכולם סובבים את האדם ומושלין עליו וז"ש את העם הזה היצה"ר וחיילותיו גם אומרו נתון תתן ירמוז אל הנ"ל נתינת היצה"ר ונתינת חיילותיו גם ז"ש את העם כי העם הם החיילות וא"ת מרבה את היצה"ר שהוא מלך עליהם או נתון הוא היצה"ר ותתן הוא השבי הנ"ל שהוא רמ"ח איברים או נתון הוא לשעבר כלו' מה שכבר הייתי בתחלה נקרא ישראל איש צדיק ואז

היו נתונים הגוף וכחותיו בידי ולכן גם תחזור בכח חשובתי ליתן עתה שנית את היצה"ר בידי והחרמתי את עריהם הם האברים של הגוף הנעשים בתים וערים ומקום מושב אל היצה"ר וכחותיו בסוד עיר קטנה ואנשים בה מעט והחרמתי ר"ל אקדישם חרם קדוש שיהיה מקודשים לעבודת שמים מהיום ואילך ולא יהיו שום חלק בהם אל היצה"ר כאשר הייתי מתחילה בא דרך האחרים פוסח על שתי הסעיפים, כיון אשר הקב"ה מסתכל בקול הישראל ההוא ומבין כי לשם שמים הוא מדבר ונודר בכל לבו ובכל נפשו וז"ש וישמע ה' לשון הבנה והסתכלות אז ויתן את הכנעני הוא היצה"ר מוסרו ביד האדם להיותו שבוי בידו להטותו לדרך טובה ומחרים ומקדיש אותם ר"ל את היצה"ר ואת חיילותיו ואת עריהם הם אברי הגוף כנ"ל ולא די שמכריח את אברי הגוף אלא אף גם את היצה"ר עצמו על דרך ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך בשני יצריך יצ"ט ויצה"ר ואז מקיים נדרו אשר נדר והחרמתי וכו' וז"ש ויקרא שם המקום ההוא חרמה הקדש גמור להשי"ת ואלו אמר שם העיר הי' חוזר אל האיברים בלבד לכן קראו מקום כלומר המקום ומלואו כי הגוף נעשה כסא ומקום אל הכנעני הוא היצה"ר ועתה קראו חכמים קודש להשי"ת לעולמי עד:או ידבר בעת ישכב על מטתו בלילה אשר האדם מפקיד רוחו ונשמתו בידו ית' ונשמתו עולה למרום אצל הקב"ה כנודע ולכן מתפלל האדם טרם ישכב יהי רצון מלפניך ה' או"א שתשכיבני לשלום וכו' והאירה עיני פן אישן המות וכו' גם בתפלת ערבית מתפלל ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום ומהראוי שיתפלל כך בבוקר שמאז ואילך יוצא לשוק ולדרך ומתיירא מפני סכנת לסטים ולא בעת השכיבנו אבינו לשלום וכו', אבל הכוונה היא על השמירה האמיתיות אין כח לנשמה בעליתה אז למרום להשתמר מן המזיקין הפוגעים בה לולא בהקדמות תפלתו אל השי"ת ישמור צאתו מן העוה"ז בעלייה הנקראת יציאה ובירידה בבוקר שהם בצורת כלבים לועקים חומרים הנה נשמה המזיקין ההם שוכנים באויר הרקיע אשר שם כמה מדורות להם ובאויר ההוא כמה דרכים הנקראים הקליפות וכחות הטומאה, ואז אם הנשמה ההיא בדרכי חושך ותראה איזה הוא הדרך הישר לעלות ודומה אל המרגלים הבאים בדרך עקלתון כי אינם בקיאים בדרכי הארץ ואז המזיקין הנקראים כלבים צועקים במשמרת שניה של הלילה שאז זמן עליית הנשמות ואל זה רמזו רז"ל במס' ברכות באומרם משמרה שניה כלבים צועקים ומגידים אל כת המזיקין היותר גבוהים מהם הנקראים אריות ויוצאין וטורפין את הנשמות ההם וזהו סוד הלילה וכו' מיד כלב יחדתי הושיעני מפי אריה וכו', וז"ש:וישמע הכנעני הוא הסטרא אחרא ונקרא מלך ערד שהוא גימט' רעה עם הכולל כי גן עדן נקרא ארץ הטובה וגיהנם נקרא ארץ רעה ולכן נקרא יושב

הנגב כי מדורתו וישיבתו בגיהנם הנקרא נגב לשון גניבות כנודע כי תלמידי חכמים העוסקים בתורה הנקראה מים אין אור גיהנם שולטת בהם כי המים מכבין האש והנה גיהנם שהוא איש נוגב ממימי התורה ושם מושב הכנעני הנז', ואמנם מה ששמע הוא כי הנשמה הנקראת ישראל אינה בקיאה לעלות באורח חיים אורח ישר אבל באה דרך האחרים והמרגלים שאינם בקיאים בדרכים והולכת בדרכי חושך והשמיעה הזו היא מן המזיקי' הנקראים כלבים צועקיה כנ"ל ועי"כ מבין כי הנשמה זו אינה כשרה ואינה עוסקת בתורה כי:לכן אין התורה מאירה לפניו ללכת באורח חיים ועי"כ מתגבר ויוצא לקראתו וילחם בישראל הנזכר בראיתו כי בא דרך 'האחרים כי תרגום מקומות הוא אחרים שאינה יודעת לכוון אל מקום אחד אשר אליו תלך אלא נוסעת ממקום למקום ומאתר לאתר כדרך כל המרגלים שאינם מבני עלייה ראויין לעלות להשתעשע בו ית', ואז וישב ממנו שבי הם התורה והמצות שעסק האדם בהם באותו יום ולוקחים אותם ממנו בסוד מצאוני השומרים הסובבים בעיר לשאו את רדידי מעלי הוא לבוש הנשמה הנעשה ע"י המצו' וכיון שעבר באותו יום איזה עבירה ח"ו יש בהם כח שבות ממנו הרדיד ההיא הנקרא שבי ולא עוד אלא מכיון ששלטו באותה הנשמה יש להם כח לשלוט אף גם על הגוף שלה המושכב על המטה ושוכבין עמו ומתחממין עמו רוחות הנקבות ומשחיתין זרעו ולילית שובה אותה טיפות זרע קדושות שיש בהם רוחניות קדושה ומתעברת מהם ויולדתן והם הם השדים האמתיים והם נשמות קדושות שבוייות ביד סטרא אחרא כמבואר בס' הזהר על לא תאונה אליך:חסר דף קפו ע"ב:דרך ים סוף למען לא ישובו מצרים כנ"ל שם וראו עתה שחזר להסיעם דרך ים סוף ובפרט כי זה היה אחר ארבעים שנה ואמנם היה יכול להעבירם דרך אמצע ארץ אדום כי קרוב מאוד ליכנס לארץ כנען וסבבם מחוץ לכל ארץ אדום היושבת בדרום ארץ כנען וגם יסבבו את ארץ מואב אשר בקרן דרומית מזרחית עד שיבואו לארץ סיחון ועוג מזרחה ומשם יכנסו ליריחו וז"ש לסבוב את ארץ אדום והנה גם ארץ מואב נרמזה במלת את יתירה וז"ש לסבוב את ארץ אדום כי כבר נצטוו אל תצר את מואב ואז ותקצר נפש העם בדרך הם הערב רב קצרה נפשם בדרך הארוך שסובביה לבלי צורך ולא נחם דרך אמצע ארץ אדום כי קרוב מאוד הוא ובזה יתורץ מה שהודיענו שהיה דרך ים סוף ללא צורך וגם מלת את יתירה וגם למה הודיענו אם היו סובבים את ארץ אדום וגם למה בכל הארבעים שנה לא קצרה נפשם אלא עתה וגם אומרו מלת נפש, והענין כי ישראל היו תוך ענני כבוד אשר הי' מיישרים את הדרכים כמישור והיו מוקפין מהם לבל יכם שרב ושמש גה ענן אחד מהם תחתיהם והיו כרוכבים על סוסים ילכו ולא יעפו ונהנים שם מזיו השכינה אבל

העבר רב היו הולכים ברגליהם שלא על גבי ענני כבוד מוכים משמש ושרב כי היו חוצה אל העננים כנודע והם סובלים תוקף צער הדרך וז"ש בדרך ולכן קצרה נפשם ולא נפשם של בני ישראל אז וידבר העם באלקים ובמשה כי שניהם הוציאם ממצרים שלא ברשות שם הוי"ה וזהו שאמרו ז"ל השוו כבוד עבד לקונו ולא אמרו להיפך כבוד אדון לעבדו שהוא יותר עון אבל רמזו אל הנ"ל כי השוו אותו לשם אלקים בענין הזה כי כמו ששם אלקים העלה אותם כן משה העלה אותם לתקן את עצמו כי הם הסיגים שלו כנ"ל ולכן נתרעמו על שניהם למה זה העליתנו שניכם ממצרים ולא אמרו העלנו והם כבר ידעו כי נגזרה גזירה על משה למות במדבר ונשאו ק"ו בעצמן שהם הסיגים שלו וא"כ מוכרח הוא שימותו גם הם כמוהו במדבר וז"ש למות במדבר ומי הגיד להם זה, ואמרו כי אין לחם וכו' עם היות שקר שעדיין המן יורד להם וגם בארה של מרים כבר חזרה בזכות משה וגם שהל"ל וגופינו קצה שהיא האוכל ואין הנפש אוכלת וגם דהל"ל בלחם הקל ולא הקלוקל ועוד כי שקר דברו שהי' המן משתנה לכל לטעמים שרצו ואם כמשז"ל שאמרו וכי יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא עתיד מן זה לנפח במעינו וכו' והנה זה היה בסוף ארבעים שנה וכבר הורגלו בכך, והענין שאם חשיב לנו שהרי גם ישראל מתו כולם במדבר ואינכ' טובים מהם ומה זה שאמרו למות במדבר לז"א כי אין לחם וכו' כלומר אף אם בני ישראל מתו במדבר היו שבעים מכל טוב כנ"ל כי המן היה משתנה להם לכמה טעמים משא"כ אנחנו הערב רב שלא היו אוכלין את המן עצמו הנקרא לחם מן השמים אלא הפסולת שהיה נשאר מן המן אחר שטחנו אותו ברחיים כמ"ש ז"ל על שטו העם ולקטו והי' טעמו כטעם לשד השמן ולא יותר אשר אז נקרא לחם הקלוקל המקולקל כי אחר שהוציאו ממנו שמנו ודובשו היו נותנין לנו הפסול' המקולקל באופן כי לחם גמור לא היינו אוכלין כלל אלא לחם הקלוקל שהוא הפסולת אשר לא היה משתנה לטעמים רבים מתוק ומר וחמוץ אלא לשד השמן ואין דבר שנפש האדם קצה בו כמו מי שמתמיד לאכול דברים שמנים וז"ש ונפשינו קצה וכו' ועיין מה שבארנו בפסוק כתפוח בעצי היער דבר נחמד:ומ"ש וחין מים יובן במה שבארנו בפסוק ותשת העדה ובעירם כי אחרי מות מרים לא חזרה הבאר כבתחילה להשקות גם הערב רב רק את ישראל הנקראים עדה ואת בעירם ג"כ ומקניהם וז"ש ואין מים כלומר לנו כי לישראל יש מים וגם יתבאר עוד זה היטב לקמן בפסוק ומשם בארה ונודע כי הערב רב שהיה התערובות הרע שנתערב מעת שחטא אדם הראשון כנ"ל היה ע"י זוהמת הנחש שהטיל בחוה ושם נתערבה בנפש הטוב של משה רבינו ע"ה וע"כ עתה היה העונש שלהם ע"י שילוח הנחשים השרפי' לנשכם וליפרע מהם כיון שלא רצו להתקן מאותה הזוהמת

של הנחש הקדמוני ולא די זה אלא שאדרבה אמרו למשה למה העליתנו ממצרים לתקן אותנו כי זה ענמו הי' הסיבה למה השי"ת לא היה ברצונו נהעלותם כי עדיין לא היה ראויים להתקן משא"כ בשאר הנסיונות כקרח ומרגלים וכיוצא כי עתה תלונתם העקרית היתה למה העליתנו וכו', והנה שם הוי"ה המולך על ישראל הוא אשר שלח בהם את הנחשים כי שם אלקים המולך על גויים הוא אשר הוציאם ממצרים והוא אשר השתדל לתקנם ולא יחפץ להמיתם אע"פ שמה שנתרעמו הי' לנגדו כנ"ל על וידבר העם באלקים וכו' וז'ש וישלח ה' בעם ולא אלקים אעפ"י שהם לא דברו אלא כנגד אלקים ואז גמר השי"ת בדעתו לכלותם שם במדבר וז"ש וימת עם רב מישראל כי הנה היה ראוי שיכתב וימת עם רב ותו לא או וימותו רבים מישראל אבל הכוונה שכל אותם הערב רב שהם עם רב מתו ונכרתו מתוך בני ישראל ונשארו בני ישראל לבדם וכמו שבארנו בפסוק ויגר מואב מפני העם כי רב כי הם הם הנקראים דרך סתם עס רב ואז הוברר כל הסיגים ונשארו ישראל לבד כסף צרוף ונכנסו לבדם לארץ ואין זר אתם כי הערב רב לא הי' עדיין זמנם להתקן כנ"ל גם ירמוז על משז"ל על וחמושים יצאו בני ישראל ממצריה כי ישראל לא היה בערך הערב רב אלא אחד מחמשים וז"ש עם רב מישראל ר"ל עם שהיו רב וגדול יותר מישראל או ירצה וימת אותו העם הנאחזין במשה רבן של ישראל כנ"ל כי הי' סיגים נשמתו, ובאלו הג' פירושים יתורץ למה בכל מקום נתפרש שיעור המתים ולא בכאן אך הענין כי כאן מתו כולם ולא הוצרך לבאר מספר' כי אין הכוונה אלא להודיע כי בראותו ית' כי כל הקלקלות שנמשכו לישראל במדבר היי עבורם ולא עוד אלא שעדיין לא היה זמנם נתקן כלל המיתם במדבר כדי שיכנסו ישראל לארץ לקיים מן הסיגים ולא יכנסו עמהם להחטיאם גם בארץ ועל אותה שעה הוא אומר כולך יפה רעייתי ומום אין בך, ואז הכירו הערב רב כי קצתם אותם שכבר היו ראויים להתקן הכירו את חטאם והתודו את עונם ואמרו חטאנו כי דברנו וכו' אבל אותם שלא יכלו להתקן מתו אז כולם והמתוקנים הכירוו כי גם שחטאו בדברים נגד שם אלקים הנה חטאם עולה יותר למעלה עד שם הוי"ה אשר הוא שלח בהם את הנחשים וז"ש כי דברנו בה' ובך ולא אמרו כי דברנו באלקים ובך ככתוב מלעלה וידבר העם באלקים ובמשה כי ראו עתה כי שם הוי"ה רצה של שם הוי"ה גם חטאנו בך כי עתה ידענו כי כוונתך טובה תמיד עלינו לתקננו לפי שאנו מן עירוב זוהמת נחש העליון שהטיל בחוה וראיה לזה כי לכן שלח בנו את הנחשים כנ"ל ולכן העיקר הוא כי יסיר הנחש הפרטי העליון ההוא אשר הוא מזל ושר על כל אלו הנחשים הנושכים אותנו וכשיוסר הוא מקטריגו העליון וגם יוסר הזוהמא שהטיל בנו כנ"ל ובכן נהיה נקיים ומתוקנים וממילא יוסרו

הנחשים התחתינים וז"א את הנחש ולא את הנחשים וגם להיותו עליון אשר בשמים אמר מעלינו ואם כוונתם על הנחש תחתוני היו אומרים ויסר מבינינו או ממנו. וכראות השם יתברך את אלו הנשארים מהערב רב שהתוודו ושבו בתשובה וכבר הגיע זמנם ליתקן אז אמר למשה עשה לך שרף להנאתך ולטובתך כי אלו הערב רב הנשארים הלא הם מחלק נשמתך ובהיותם מתוקנים יש לך תועלת גדול לך. והנה רז"ל הקשו וכי נחש ממית ומחיה אלא בזמן שישראל היו מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים לבם לאביהם שבשמים וכו' ועדיין קשה כי הרי הפסוק צווח ואומר כנגדם והביט אל נחש הנחושת וחי אבל הענין הוא כי בראשונה היו חושבין שכיוון ששרשה מזוהמת הנחש העליון אין להם חלק בהשי"ת אלקי ישראל והיו רוצין לעבוד אל הנחש העליון אשר הוא חלקו הנקרא אלקים אחרים ולכן השי"ת להרוס דעתם הזו הנפסדת יד הנחשים השרפים היתה בהם להומם ולאבדם וע"כ ידעו כי השי"ת מלכותו בכל משלה. והיו מביטין אל הנחש העליון השרש שלהם וגם היו מסתכלין כלפי מעלה להורות כי הנחש אלהיהם תחת השי"ת הוא נכנע ומעשה ידיו הוא. אין זולתו י"ת בשמים ובארץ וע"י כך היו מתרפאים:והנה אחר שהערב רב האלו הנשאריה שבו בתשובה כנ"ל ונתקנו רצה ה' להכניסם תחת כנפי השכינה בענין כל הנסים הנעשים לישראל וליתן להם ממימי הבאר אשר הם מים קדושים במעשה נסים כנודע וז"ש ומשם בארה וכו', ויש להעיר בזה איך אומר ומשם בארה והרי זה ארבעים שנה שניתן להם בפ' בשלח בצאתם ממצרים וגם כפל אומרו הוא הבאר. וגם אומרו בארה לשון נקבה מה ענינו ובפרט כי בתחילה אמר בארה ואח"כ באר ומה שדרשו רז"ל במקום אחר כי הא' בסוף חיבה במקום למ"ד בראשה לא שייך הכא. גם מה סמיכת אז ישיר ישראל וכו' אחר פסוק אסוף את העם וכו' גם מהו ואתנה להם ולמי יתננה אלא להם גם מה היא כוונת עלי באר ענו לה. והענין ומשם ר"ל מן הענין הזה אשר שבו הערב רב בתשובה משם זכו שנמשך להם הבאר ולכן נקרא בארה לשון נקבה כי עד עתה היתה מכונסת ולא היתה מוציאה תולדותיה רק לבני ישראל ועתה ילדה כדוגמת הנקב' שמגלה תולדותים ומוציאה לחוץ להשקות גם את הערב רב:ולפי שלא נטעה במשם בארה שר"ל כי עתה נחדש ענין הבאר בעצמו נזה חזר הכתוב לפרש הענין אומרו ומשם בארה כי פירושו היא כי הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסוף את העם הם הערב רב ואתנה להם ג"כ מים ובערך זה אמרתי ומשם בארה לבחינת הערב רב כי לבחינת ישראל כבר משעת מיתת מרים חזרה להם הבאר לישראל בלבד. וכיוון שכן הוא שעתה נתחדש נס אחר והיא שהבאר הוציא עוד מימיו להשקות גם את הערב רב לכך אז ישיר ישראל את השירה הזאת ר"ל באופן זה והא

עלי באר ענו לה שתעלי עוד את המים עד פיה ותעשה נחל נובע מתפשט ברחובות פלוני מים עד יפוצו מעיינותיה חוצה לענני כבוד אשר שם מושב הערב רב ואלו על התחלת בריאת הבאר עצמם לא היו שוררים אלא הבראי או התגלי באר כיוון שהית' בריאה מחודשת לגמרי אבל עתה שאינה בריאה חדשה שוררו עלי באר וזהו מלת אז. וזהו שחזרו ואמרו באר חפרוה שרים כלומר אמנם מציאת הבאר עצמה לא נתחדש עתה כי הנה באר זה כבר לשעבר חפרוה שרים שהם משה ואהרן כי החפירה עצמה נעשית אז וממדבר מתנה מן העת הראשון שנכנסו אז למדבר סין בפ' בשלח מאז ניתנה להם במתנה בתחילת הארבעים שנה ומה שנתחדש עתה הוא כי וממתנה נחליאל מאחר שניתנה במחנה לישראל והיתה בבחינת באר חפרוה בלבד לצורך ישראל בלבד עתה נעשית נחליאל נחלים עצומים שנמשכו מהבאר ההיא ע"פ השי"ת אל ישראל להשקות גם הערב רב וזה הענין נמשך עד שבאו לבמות והגי ונשקפה על פני הישימון ושם נגנזה הבאר בימה של טבריא כנודע. ובזה יתבאר מאמרם ז"ל על את והב בסופה אלו התלמידי חכמיה שבתחילה מתקוטטים זה עם זה על ההלכה ואח"כ אהבה בסופה והענין כי למדו זה מכאן כי כל המריבה שרבו הערב רב על משה בתחילה חזרה להיותה אהבה בסופה. כי חזרו בתשובה ונתקנו ונאהבו לפני השי"ת ונתן להם ממימי הבאר לפי שע"י המריבה הזו באו לידי היכר השגחתו ית' וחזרו בתשובה. ומזה למדו רז"ל כיוצא בזה כי בכל עסקי התורה הנמשלת לבאר מים חיים כל המריבות שת"ח מריבים עליה כדי להבין דבריה נמשכת להם אהבה בסופה אחר שהבינו ועמדו על תוכן אמיתות דבריהם ויצאו מימי באר התורה והשקום. ואמנם מה שהכריחם לפרש כן היא מפני שהל"ל את והב בסוף ר"ל את אשר ניתן להם בסוף הארבעים שנה ולכן דרשו כי אומרו והב בוא"ו לרמוז כי המתנה הזו הנקרא בלשון תרגום יהבותא היתה במציאת אהבה כי כן וה"ב בגימטרייא אהב"ה. וגם אמר בסופה ולא אמר בסוף לפי שלא נטעה לאמר כי בתחל' הי' ח"ו ביניהם שנאה וקטרוג ולבסוף נשתנה משנאה לאהבה אמנם לעולם היתה האהבה קיימת אלא שבתחילה היתה מסותרת ולא נגלית והיו הרואים חושבים שהיה ח"ו שנאה ואח"כ בסופה של האהב' הנ"ל נגלית איך שמתחילה ועד סוף אהבה היתה. והענין הזה ידרש בין כפי הפשט התורה במנין המריבה על מי באר שלא נחשוב כי ח"ו שנא ה' את עמו על דבר המריבה וכמו שראינו כי וימת עם רב מישראל כי אדרבה הוכיח סופו על תחילתו כי את אשר יאהב ה' יוכיח גם ידרש כפי הדרש שמדבר בענין התורה הנקראת באר מים חיים והודיענו כי אעפ"י שאצל ההמון נראה כי התנאיה האמוראים מחולקין זע"ז אלו מתירין ואלו אוסרין ויחשבו כי זה שקר וזה אמת ושיש פירוד בתורה הודיענו

שאינו כן אבל את והב בסופה כי כל כוונתם לברר וללבן ולהוציא מימי התורה לאמיתתן ואלו ואלו דברי אלקים חיים:קח את המטה וכו' אומרו ואת בעירם נראה מיותר וגם כי כאן אמר את ואת ולמטה אמר ותשת העדה ובעירם והענין יובן במעשה דאלכסנדרוס מוקדון שאמר' לו אותה המלכה של הנשים הנקראת מלכא קציא דבאחורי טורי חשיך אית מיטרא בארעכון וכו' אית בעירי בארעכוך וכו' וגם זהו ענין פסוק אדם ובהמה תושיע ה' כי כשאין זכיות בבני אדם מסתכל השי"ת בצער הבעלי חיים שהם הבהמות ומביא מטר לעולם. ואל זה רמזו ישראל במ"ש כאן למות שם אנחנו ובעירנו כלומר ואף שאנחנו חוטאים תן לנו מים עבור צער בהמתינו. אז השיבו השי"ת כי בין בזכות בעירם בין בזכות עצמן יוציא להם מים ולזה קראם בלשון עדה כי אין עדה אלא קדושים וכמ"ש ז"ל על ויבואו כל העדה מדבר צין כי בכניסתן עתה לארץ היו כולם צדיקים גם כמש"ה כי כל העדה כולם קדושים וכו' וז"ש והשקית אותם לפי שהם עדה קדושה וכן ואת בעירם בזכות הבהמות עצמן ולזה הונח מלת את מפסיק ביניהן אבל הם ברוב ענותנותן השפילו עצמן וכאילו אין זכאין לשתות אלא מחמת בעירם ולזה חבר אותם ותשת העדה ובעירם אבל למעלה הפסיק ביניהם במלת את. כנ"ל. או אפשר ידמה ענין אחר והוא כי הנה ג' מתנות ניתנו לישראל בזכות ג' אחין באר ומן ועננ כבוד בזכות מרים משה אהרן ולכן בתחילת הבאר בתחילת הארבעים שנה אמר עבור לפני העם וקח אתך מזקני ישראל וכתוב ויצאו ממנו מים ושתה העם להורות כי הבאר הי' עצום ומשקה את בני ישראל ואת הערב רב הנקראים עם סתם ועתה במות מרים חזרה הבאר גם הוא בזכות משה ולכן נתמעט קצת כחו במיתת מרים ולא נתחזק כבראשונה ולא יצא רק להשקות את ישראל הנקראים עדה ולא את הערב רב וז"ש והשקות את העדה ואת בעירם של מקנה ישראל ובא למעט שלא יצאו להשקות את הערב רב וכן בענין המעשה אמר ותשת העדה ובעירם ולא יותר כלומר ולא הערב רב ואז צעקו הערב רב כאשר נסעו מהור ההר דרך ים סוף ואמרו למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים כמו שנתבאר שם ועיי"ש. ועל דרך רמז ירמוז קרוב אל מ"ש בס' התיקונים ובו יובן ענין חטא משה הנפלא מעיני הפשטנים בענין הסלע איך נענש לעונש כ"כ עצום יען לא האמנתם וכו' לכן לא הביאו וכו' ולא הועילו להן כל תפילתיהן כמנין ואתחנ"ן וכל זכיותיו. והענין הוא כי בצאת ישראל ממצרים לא היו ראויין עדין לעסוק בנשמת התורה ברזים ובסודותיה אלח בגופי תורה ובפשטים וזה ענין הצור שבחורב בפרשת בשלח כי שם חורב עתידה התורה נהנתן והתחיל הקב"ה אז לתת להם פשטי התורה וז"ש והכית בצור ויצאו ממנו מים והענין כי התורה נקראת סלע צור כי היא

סתומה בהעלם רב כדמיון הסלע והצור החלמיש החזק ולהבין אותה צריך קושיו' והויות ותירוצים והכאות וכמ"ש וכפטיש יפוצץ סלע דברי לשון התנאים האמוראים המכים בחוזק ומקשים קושיות ומתרצים וע"כ מוציאים מים ממנה כפשטה כי אין מים אלא תורה ומחיישבין קושיות הכתובים והמשניות וזה ענין והכית בצור ענין הכאה ממש. ואח"כ במתן תורה בלוחות ראשונות חשב לבאר להם כל התורה בסודותיה בשבעים פנים כנודע וכשחטאו בעגל פרחו אותיות התורה בסוד הנשמה שלה ונשארו גופי תורה וכשחזר לתת להם לוחות התורה שניות היו דרך פשט כמבואר אצלינו על מה שאמר ר' עקיבא לחביריו כשהגיעו לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים ועיי"ש :ועתה שכבר מתו כל החוטאים במדבר ונשארו בניהם הזוכין לכנוס לארץ רצה השי"ת לתת להם מימי התורה מתוקים ברזיה וסודות ג"כ נוסף על הפשט גופי התורה אשר אין צורך להם אל הכאה וקושיות ופירוקים אלא דיבור בעלמא קבלה למשה מסיני. וז"ש ודברת' אל הסלע בלבד דיבור בעלמא ועי"ז ונתן מימיו האמיתים המיוחדים לה הם רזי נשמת התורה משא"כ בפרשת בשלח ויצאו ממנו מים ולא אמר מימיו אלא מים סתם הם הפשט שאינו עיקר התורה אלא מה שהוא מוכרח לעולם הזה עולם החומרי עולם המעשה כי הסודות בהם עוסקים הנשמות בעוה"ב אחר פטירתם מעוה"ז ויושבים שם ברוחניות נשמה בלי גוף וגוייה:וז"ש קח את המטה וכו'. והענין במ"ש בספר הזוהר בתיקונים כי זה המטה נקרא מטה אלקים היא המשנה תורה שבעל פה כי המטה היא צורת וא"ו וא"ו סדרי משנה הכוללת כל התורה שבעל פה ויש בה איסור והיתר חיוב וזכאי עמא וטהור כשר ופסול וגם לזה נקרא מטה שיש בו הטיות לכאן ולכאן טמא וטהור וכו' וכל זה ביאור אל התורה שבכתב הנקר' סלע סתומה כנ"ל גם נקרא עט"ה מ"ט ה' ר"ל מ"ט פנים טהור וטמא וכו' הנדרשי' במעשה חומשי תורה, והנה נקרא משנה לשתי סיבות הנאמרים בס' התיקוני' הא' כי הוא משנית שינוי בתורה שבכתב שהיא כולה נשמה גמורה ורוחניות וע"י פשטי דיני המשנה משנית ענינה מרוחניות לגופניות והב' כמו כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וכו' כי המשנה שבע"פ כדמיון המשנה אל המלך שהיא התורה כי אין המלך מתגלה אל העם אלא ע"י המשנה שלו כמו כן התורה שבע"פ מי שיסתכל בה ימצא מים חיים רזי התורה מתלבשים בה כמ"ש ברעייא מהימנא פ' פנחס וז"ל ותנאין ואמוראין כל תלמודא דלהון אוקמוה על רזין דאורייתא וכו' ולפי שנודע כי אין חכמת הקבלה ראוים אלא לחברים שיש ביניהם אהבה וחיבור גדול כמ"ש רשב"י בס' הזוהר לחברייא בפ' יתרו חברייא כד מהלכין באורחא בעי למיהך בחד לבא וכו'. לז"א והקהל את העדה חיבור וקהלה:גם אמר לעיניהם כי עתה עיני' להם ולא יראו

בעוסקם בפשעים ואז יפתחו עיניהם כמו שנבאר. וזה ג"כ אומרו והשקית את העדה וכו' כי המשנה עצמה יש בה רמז ופשט והכל אחד כגוף ונשמה ורצה הקב"ה לעשות אז מה שעתיד לעשות על פסוק והולכתי עורים בדרך לא ידעו וכו' הוא דרך האמת והזהר שהכל כלול במשנה אלא שהם עורים ואינם רואים אלה הדברים עשיתים לר' עקיבא שהיה דורש תיל' חנים של רמזים על כל קוץ וקוץ עם שהיה רועה צאן כלבא שבוע ואח"כ היה אביר הרועים ראש הסנהדרין הנק' עדה וז"ש והשקית את העדן וגם את בעירם הרועי צאן וכמ"ש בס' פרקי היכלות א"ר עקיבא לא האמנתי הדבר עד שבדקתי הדבר בחמשה רועי בקר ונעשו ת"ח כמוני וכו', ואמנם משה רבינו ע"ה לא הבין כונתו ית' וטעה בדבריו לכמה סיבות הא' הוא כי באמור לו קח את המטה חשב לצורך הכאה ופשוט דאל"כ יספיק שיאמר דבר אל הסלע בלבד ולא ידע כוונתו שהוא כי מן המטה בעצמו שהיא המשנה ידבר ויוצא מים ממי רזי התורה הב' הוא באומרו והשקית העדה ובעירם ואיך יעלה בדעת כי רזי התורה יגלה אותם לעמי הארץ הנמשלים אל בעירם ולא ידע מה שאמרנו על ר' עקיבא שהי' רועה צאן ונתגלו לו כל רזי התורה הג' כי גם בפרשת בשלח אמר לו כיוצא בזה שיקח המטה והכית בצור א"כ גם עתה כיון שאמר לו קח את המטה כוונתו להכאה ולא הזכירה כי סמך לו על מ"ש בפ' בשלח והכית בצור, אז ויך את הסלע את התורה שבכתב ע"י מטהו היא תורה שבע"פ שית סדרי משנה פעמים הם שני תלמודים תלמוד בבלי וירושלמי שעליהם נאמר במחשכים הושיבני כמתי עולם כי הסודות הנקראים זוהר ואור התורה נחשכים בהתלבשם תוך פשט התלמודים ובתחלה טפטף טיפי דם הם פשטי התורה ואח"כ ויצאו מים רבים הם הסודות התורה הנעלמים בתוך הפשט יצאו ונתגלו 'ותשת העדה הם הת"ח ובעירם כללות המון עם אלה מסודות התורה ואלה מן פשטיה, ונודע מה שאמר בספר התיקונים תיקון מ"א נתיב תנינא ורוח אלקים מרחפת על פני המים איך המנע ישראל מלעסוק ברוחניות התורה ובדרך האמת גורם לישראל כמה צרות דבר וחרב ורעב וגלות בין האומות ואיחור ביאת המשיח וכו' וע"כ התאנף השי"ת מאוד במשה לבלתי שמוע תפלותיו כלל וז"ש יען לא האמנת' בי ע"י שלא גליתם סודות התורה הנקרא' חכמת האמת וז"ש לא האמנתם גם אמר להקדישני כי התורה בדרך הסוד היא קודש הקדשים בידיעת הבורא וכל העולמות העליונים הרוחנים אך בפשטה והיא חומריות חול ולא קודש וז"ש לעיני בני ישראל ע"ד שבארנו במלת ודברתם אל הסלע לעיניהם כי העוסק בתור' בפשט עליו נאמר מי עור כ"א עבדי הוא העוסק בשית סדרי משנה שעליו נאמר שש שנים יעבוד כנזכר בפרשת משפטים בספר הזהר ולכן העונש שלכם הוא לכך לא תבואו וכו' כי אם אתם תבואו לא היתה יכולה

עוד שום אומה ולשון נשנוט על ישראל כמשז"ל והדבר מוכרח כיון שלא נתעסקו אלא בפשטי התורה כנ"ל, גם זהו שאמר להם משה שמעו נא המורים כנזכר בס' התיקון לשון מורי הוראות והדינים כלומר אתה הפשטנים מורי הוראות דיני התלמוד שמעו נא האם תרצו שמן התורה הזו הנמשלת לסלע חזק נוכל להוציא לכם מימי רזי התורה וסודותיה:וישלח משה מלאכים מקדש ענין הסמיכות הוא להודיע כחו של משה וגם משז"ל אפי' חרב מונחת על צוארו של אדם אל ימנע א"ע מן הרחמים כי הרי משה נשבע לו השי"ת לכן לא תביאו את הקהל וכו' בהיותם בקדש ועכ"ז בטח ככפיר לשלוח מלאכים אל אדום להניחם לעבור אל הארץ כנען וז"ש וישלח משה מקדש כי בקדש נענש לכן לא תביאו וכו' ומשה שלח את המלאכים, גם יתורץ קושיית רז"ל דהל"ל וישלח ישראל מלאכים כמ"ש בסיחון וגם כי שה נאמר וישלח אותם משה על פי ה' כולם אנשים אבל כאן השי"ת לא ציוהו בכך כי אין רצונו ית' להכניסו לארץ אבל משה בעצמו ביקש לשלחם לסיבה הנ"ל וא"ת והרי אין לכן אלא שבועה ואיך עלה בדעתו שהשי"ת יבקש התרה לשבועתו מה שר' יהושע בן לוי לא התיר שבועתו מימיו לז"א כה אמר אחיך ישראל והנה פתח במשה וסיים בישראל והל"ל כה אמר משה המשלח כי הוא מלך ישראל כי גם המלאכים אל מלך אדום נשלחו ולא אל האומה עצמה, אך הכוונה לרמוז כי השי"ת לא אמר לכן לא תבואו אלא לכן לא תביאו כי יהושע הוא יעבור והוא ינחיל וכו' וישראל הם הבאים ליכנס שלא ע"י משה וז"ש נעברה נא ולא אעברם נא גם אמרו וישלח מלאך ויוציאנו זה משה ולא אמר וישלחני והכוונה כי להוציאם ממצרים הי' ע"י משה אך הכניסה לארץ תהי' מעצמה נעברה נא וכו' גם לזה חזר ואמר ויאמרו אליו בני ישראל ולא כתוב ויאמר אליו משה כי ישראל הם המשלחי' אמנ' עפ"י עצת משה הי' כי הוא ביקש מהם על כך לסיבה הנ"ל:או ירמוז כי הנה שלשה מיני ניזקין היו שם ואולי יתייראו מהם הא' הוא כי ס"ב ריבוא עם כחול הים מוכרח היא שיוקירו להם המזונות ליושבי הארץ, הב' היא יראה יותר גדולה אולי מידי עברם בארצו יחמדוהו ויקחוה מהם בהלחמ' בהם, הג' הוא אולי אין הלם כח וגבורה לקחת את ארץ כנען החזקה מידם ואז יחזרו יושבי כנען להלחם באדום על אשר הניחם עבור בגבולו ליכנס בארץ כנען והנה הם שלשים וא' מלכי כנען ומלך אדום יחידי לא ימלט מידם ולכן רצו לתת התנצלות בכלל דבריהם לשלשה ההיזקים הנ"ל העולים במחשבם, והתחילו בראשונה ודיחו אותה במ"ש מקדש כלומר אם תאמרו שבהכרח היא שת"ר אלף רגלי לבד מנשים ועף וערב רב וצאן ובקר בעוברם דרך ארץ אדום יזיקו להם מאוד מאוד לזה רמז באומרו מקדש כי שם נתפרסם בכל העולם ענין הסלע שהיא בארה של מרים הניתן להם שם

והיו ספינות גדולות עוברים בנהרות היוצאים מן הבאר ההוא ואם אפי' המים שהם הפקר לכל היה ניתן להם ע"י נס מכש"כ שאר המזונות שאינם הפקר וז"ש לא נשתה מי באר כלומר יען כי אפי' מי' שלנו בשפע ולא נצטרך אל באר שלכם ומכ"ש שאר דברים, וכנגד ההיזק השני ג"כ ירמוז אל מ"ש ותשבו בקדש ימים רבים והם תשע עשרה שנה והנה קדש עד אדום היא וכל ימים רבים י"ט שנה שאנחנו בקדש לא עשינו היזק כחוט השערה ומזה אין לך לירא שמא ניקח ארצך אם נעבור דרך ארצך וזהו וישלח מלאכים מקדש וגם זה רמזו במ"ש והנה אנחנו בקדש ירצה והנה כבר מימים רבים תשע עשרה שנה אנחנו עומדים בקדש שהיא עיר קצה גבולך סמוכה לספר והיינו יכולין להזיק שם כחפצינו ומכ"ש שבתוך ארצך ממש לא נכנס שם ביניכם להזיק לכם, וא"ת אולי נתחרט ונזיק לך אי אפשר שהרי אחיכם אנחנו וז"ש אחיך ישראל אשר השי"ת הנחיל לשני בני יצחק הר שעיר לעשו לרשת אותו ויעקב ארץ כנען כשני אחים וכמו שכתוב בפרשת דברים אל תצר את אדום וכו' לא תתעב אדומי כי אחיך הוא אמנם ארץ כנען אשר היתה לזרעו של שם כמ"ש ולמלכי צדק מלך שלם וכו' והכנעני עבד לו כבש אותה לכן אנו חוזרין עתה לקחתה מהם בדין כי גזולה היא בידם אבל אתה אין לך להתייירא כלל כי אחיך אני ואין דרך האח להזיק את אחיו כטבע העולם וגם לסיבה הנ"ל כי אחים אנחנו והר שעיר נפל לחלקך וארץ כנען לחלקי כנ"ל, וא"ת הרי יש לך מבוא אחר ליכנס הלא הוא או דרך פלישתים או דרך מואב או דרך הירדן כנודע ולך לך משם וגם לזה רמז ואמר אחיך ישראל כלומר כי כל השאר כגון פלישתים וסיחון ועוג הם רחוקי' עתה ואין להם קורבה ואפי' מואב שהם בני לוט אחי שרה אמנו הנה אתם יותר קרוב אלינו מאוד כי אחינו אתה יעקב ועשו בני יצחק ורבקה ואתה מחוייב להיטב עמנו ולרחם עלינו יותר מכולם ובפרט בהיותך יודע את כל התלאה אשר מצאתנו כמה קשה היתה באיכותה וגם כי נמשכה זמן רב וז"ש ונשב במצרים ימים רבים עבדים שבויים וכבר עתה אנחנו בקדש ולמה תטריחנו לסבוב את ארץ אדום ומואב באופן כי לכמה סיבות ראוי שתרחם עלי ולכן נעברה נא בארצך וכו' וז"ש נא כלומר עתה שיש לנו דרך קצרה לעבור על ארץ כנען ואל תטריחנו לסבוב ארצות נכריות ורחוקות לעבור מהם אל ארץ כנען, גם ההיזק הג' דחו אותו בכלל דבריהם כה אמר אחיך ישראל וכו' ירצה כי ג' סיבות יש הא' כי בני ישראל לא למדו מלחמה ותמיד היו שבויים ומעונים ולא כן שלשים ואחד מלכי כנען מאריות גברו וכראותם כי מלך אדום נתן אותם עבור בגבולו להלחם ביושבי כנען יקומו על אדום ויכריתום, הב' כי אף אם נאמר כי בדרך נס ינצחו ישראל אינו כן שהרי גזירת בין הבתרים היתה וענו אותם ארבע מאות שנה והם לא נשתעבדו רק רד"ו שנה, הג' כי

הרי בני אפרים שלשים רבוא היו ויצאו קודם לכן שלשים שנה והרגום פלישתים אנשי גת ואף גם עתה אלו שיצאו קודם הקץ לא יכלו לרשת ארץ כנען ולז"א כה אמר אחיך ישראל וכו', ירצה אם לסיבה הראשונה אתה ידעת בידיעה אמיתית סיבת כל התלאה אשר מצאתנו בתחלה לאבינו יעקב ולשנים עשר בניו כמ"ש לא שלוותי ולא שקטתי וכו' כמשז"ל על יעקב וטעם הדבר כי הקב"ה אמר כי גר יהיה זרעך על יעקב נאמר כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק וגרות זה התחיל מיום לידת יצחק כנודע וזהו ענין וישב יעקב בארץ מגורי אביו ר"ל ביקש לישב בשלוה בארץ כנען אשר היא מגורי אביו שנגזר עליו שיהיה גר בארץ ואח"ז היה יעקב אבינו ראוי לירד בשלשלאות של ברזל והקב"ה ברחמיו עשה כי וירדו אבותינו מצרימה מעצמם בכבוד ולא הורידום המצרים ואחר היותם שם בכבוד ימים רבים ישיבה גמורה אח"כ וירעו לנו וכו' וכל זה לא מפני חולשתינו רק מפני גזירת בין הבתרים א"כ עתה כהתם הקץ נחזור לגבורתינו כי גבורת יעקב ובניו מודעת בכל הארץ ואל תתירא פן ינצחונו אנשי כנען, ואם לסיבה הב' כי יצאו קודם הקץ ולא יעזרנו השי"ת אינו כן כי הרי אתה ידעת את וכו' כי הכל מאת השי"ת היתה כנ"ל ואותם הת"ל שנים התחילו מגזירת בין הבתרים ולכן מאז גם יצחק ויעקב אבותינו גרים היו בארץ כנען ושם מצאתם כמה מיני תלאה כנ"ל ואח"כ וירדו וכו' ונשב ימים רבים רד"ו שנה ולא די שהיו ימים רבים בשעבוד אלא וירעו לנו המצרי' רעה גדולה אשר לא ציווה השי"ת בכך וברוב הצער ההיא ונצעק אל ה' וכו' וירמז אל מ"ש בספר הזהר ובמדרשים על ויהי בימים הרבים ההם כל מקום שנאמר ימים רבים לשון צער הוא והכוונה כי הקב"ה מיהר את השעבוד והגדילו כדי לקצר את הקץ כי ע"י תוקף תכבד העבודה ויצעקו בני ישראל ותעל שוועתם וכו' וז"ש ונשב וכו' וירעו וכו' ויצעקו וכו' ועי"כ וישמע קולינו והראיה לזה כי וישלח מלאך לא איש כשאר הנביאים אלא כמלאך ממש כי הרי עלה שמים וירד מקום מדור מלאכי מרום וקבל התורה יהורידה לנו אשר לא נהיתה כזאת בעולם והוא הוציאנו ממצרים ולא אנחנו יצאנו מדעתינו, וגם הסיבה הג' נסתלקה בזה והוא כי בני אפרים יצאו ע"י יגנ"ן שעשה עצמו שליח השי"ת על שקר ולא עשה להם אותות ומופתים כמשה איש האלקי' הנקרא מלאך ולא איש והראיה עוד כי הנה אנחנו בקדש וכו' משא"כ בני אפרים שהרגום פלישתים ולא נותר מהם איש ואנחנו כולנו חיים וקיימים וכבר הגענו להלום בקדש אשר אם תניחנו ולעבור דרך ארצך תיכף אנחנו נכנסים בארץ כנען המובטחת לנו בין הבתרים כנ"ל וא"כ אין לך להתירא כלל ובכל הפירושים שבארנו נתיישב היטב ענין כל אלו הספורים כה אמר אחיך ישראל וכו' לבלי צורך כלל ובא האות על זה כי הרי אל סיחון ששלחו לו מלאכים

ג"כ לא סיפרו לו כלל שום סיפור אלא התחילו באומרם נעברה נא בארצך וכו' וכפי הנ"ל נתיישב היטב כל זה כי כוונתם לרמוז לו שאל נא ימנע מלהעבירם בגבולו לשום סיבה כי אנשים אחים אנחנו ירשנו את אבינו יצחק ואתה לקחת את הר שעיר ואנו סבלנו את הגלות כדי לירש את ארץ כנען היותר מעולה וחשובה וכבר עשינו שטר בינינו ע"ז כמשז"ל על וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו ומחוייב אתה לקיים את התנאים אשר בינינו משא"כ בסיחון ולכן לא הזכירו לו שום פרט מזה כנ"ל, ואל תאמר כי הר שעיר ירשה עשו בחרבו ובקשתו כי הרי כתוב כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר כי היא ירושה ממש מאברהם שניתנה לו עשרה עמים קני וקניזי וקדמוני הוא הר שעיר כמשז"ל וארץ שבעה עממים נתתי ליעקב ולא נעלם ממך ענין גזירת בין הבתרים שניתנו לו ארצות עשר עממין וכו' וחלקנו הירושה ההיא כנ"ל וז"ש אחיך ישראל לרמוז כי ירשנו הירושה כשני אחין ואעפ"י שארץ כנען ארץ שבעה עממים גדולה מאוד כבר עשינו מחילה בינינו שנסבול גלות מצרי' כנודע וכל זה אתה ידעת בקבלה מאבותיך עשו ואלופיו וז"ש ג"כ אתה ידעת כלומר ידעת אמיתות הדבר על מה אתה נחיישבת בהשקט ולא כן אנחנו אלא תלאות גדולות מאוד סבלנו וכל זה כדי לירש את ארץ כנען:ועברה נא הל"ל נא נעברה אם הוא לשין בקשה אמנם פירושו כמו עתה והענין להקל ההספד בעיניו שאם יתאחרו בדרך העברתם בהכרח יצטרכו ליקח משם מזונות וכיוצא אבל אנו שהעננים מוליכים אותנו נעברה נא בארצך כולה העברה אחת בפעם הזאת בארצך ולא נצערך להטו' ימין הדרך או לשמאלו לנוח שם רק הולכים אנו בדרך עד אשר נעבור גבולך בפעם אחת וא"ת והלא הענני כבוד מישרים הדרכים כנודע וכאשר יזדמן לפניכם שדה או כרם זרוע ונטוע יתייבשו ויסירו משה האלנות והזרעי' לז"א לא נעבור בשדה ובכרה אמנם דרך המלך שאין שם שדה וכרם נלך ולפי זה לא די ששום מזון לא ניקח כי אם גם מים שאינו מזון לא נשתה ולא די מי בור המכונסי' שיש להם בעלים אלא אפי' מי באר הנודע שהם הפקר לא נשתה, ויאמר וכו' הל"ל כי בחרב אצא לקראתך ולא פן לשון שמא אבל ענינו לומר לא תעבור בי ר"ל באמצע תחומי פן באולי איזה יחיד מכם יפשוט ידו ויקח איזה דבר מידי עוברו ויבא הדבר לידי מחלוקת כמנהג גייסות המלכים העוברים בדרכים ועי"כ אצטרך לצאת להלחם עמכם ולולא כן לא הייתי חושש מלהניחכם לעבור בי ר"ל בתוך תחומי אז ויאמרו אליו בני ישראל לא נעבור בך ממש באמצע העיירות מקום ישוב ושדוח וכרמים אלא במסילה הכבושה וידוע לעוברי דרכים מקום אשר אין בו ישוב שדות וכרמים ועי"כ אין חשש ממה שאמרת, וא"ת אמת הוא כי המסילה איננה דרך שדות וכרמים. אבל בהכרח הוא שיהי' בה בורות להשקות העוברי דרכים מידי עוברם

ואתם ריבוי עם תשתו המי' לז"א אף אם נא' שאפשר להיות כך ולז"א ואם בלשון ספק אולי מימיך נשתה אני ומקני אל תחוש לזה כי לא נקחם בחנם אלא במכר גמור ולא אתן דמי שווים רק דמי מכרם רצה לומר ככל אשר תרצה למוכרם אפי' ביוקר והנה כל זה הוא לפי דבריך אבל האמת אינו כן כי אין דבר כלל אפי' ענין המים אין אנו צריכים כי יש לנו בארה של מרים המספקת לכל העולם וז"א רק בלשון מיעוט אפי' בצד ספק ואם מימיך נשתה אינו ונמצא לפי זה אין לך שום היזק נמשך מזה כלל כי איני נהנה ממך רק דריסת הרגליי' רק ברגלי אעבורה ואעפ"י שבתחלה אמרתי כה אמר אחיך ישראל אין כוונתי להזכירך ענין האחוה כדי שתקדם פני בלחם ובמים, רק דריסת הרגל בלבד ברגלי אעבורה, ויאמר וכו' אפי' במסלה לא תעבור כלל וז"ש לא תעבור סתם ולא אמר כי כבתחילה:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת בלק

וירא בלק וכו' צריך אתה לדעת מתחלה כי יש ספק בענין אם בלק הי' מלך בימי סיחון אם לאו כי במדרש רבה אמרו והלא נסיך הי' שנאמר את אוי ואת רקח וכו' אלא כשמת סיחין המליכהו מואב עליהם וקודם לכן אמרו בהיפך כי בלק שכר את סיחון ועוג שישמרוהו וכשנהרגו נתיירא וכפי זה הוא מלך והן שומרין אותו גם נראה כי בלק ממדין הי' אחד מהנסיכים ההם גם כתוב ביהושע כי ה' מלכי מדין ההם הם נסיכי סיחון כנראה שהוא מלך ובלק והשאר הם נסיכים מתחת ידו, והיותר נראה מהכתובים וממדרשי רז"ל ומביאור הרמב"ן ז"ל כי מתחילה היה מלך אחד על מואב וה' מלכי מדיין לה' משפחותיהם כמ"ש ובני מדין עיפה ועיפר וכו' וסיחון מלך האמורי ואח"כ נלחם סיחון בזה המלך מואב ויקח את קצת ארץ מואב מידו מארנון ועד היבוק אשר הם מעבר הירדן מזרחה לארץ כנען ונתחברו עם ארץ האמורי אשר שם ג"כ ונשארה קצת ארץ מואב מארנון והלאה לצד דרום ביד מלך מואב כפי' רש"י בפ' מסעי כי אדום ברוח דרומי וארץ מואב בקרן דרומי מזרחי חציה בדרום וחציה במזרח וארץ האמורי כולה במזרח, ובהגיע ישראל בחצי של ארץ שבדרום שלח אל מלך מואב להניחם לעבור בארצו ולא אבה כנזכר בספר שופטים במעשה יפתח הגלעדי וסבבו את ארץ ההיא ובאו אל מחצית ארץ מואב שבמזרח שכבר היא היתה ביד סיחון ואז כל האומות נתייראו מישראל כי כבר קרובים הם לכנוס לארץ כנען וכל מלכי ארץ כנען אשר במערב הירדן וגם מלכי מיאב וה' מלכי מדין שכרו את סיחון ועוג שיעזרום וישמרום מישראל ואעפ"י שבמדרש הזכירו את בלק אינו מדוייק כי מלך מואב הראשון שכר אותו ואז מלכי מואב ומדיין

היותר קרובים אל סיחון ועוג וגם כי הם היותר חלשים שבמלכי כנען היו נכנעים תחת סיחון והיו נקראים נסיכים מתחת ידו של סיחון ואחר דנהרג סיחון חזרו הנביכים ההם נסיכי מדין להיות מלכים ממש ואמנם מואב המליכו עליהם מחדש את בלק בן צפור כמו שיתבאר בפסוק ובלק בן צפור מלך למואב בעת. ההיא ובזה נתיישבו כל הפסוקים, ואחר הצעת. ספק הזה נבא אל הביאור וקודם לכן נרגיש שאלה אחת והוא כי מאחר שמואב ידעו כי נצטיו ישראל אל תצר את מואב והראיה אומרם עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו ולא אתרו את כולנו א"כ מה להם לעקש דרכיהם לשלוח אחר בלעם לקללם. וגם לדעת מה היתה ענין יראת', ואמנ' רצה הכתוב לסדר את כל המעשה כפי מה שאירע ולכן התחיל בראשונה וירא בלק וכו' ירצה כי הנה בלק בעת הזאת שנהרגו סיחון ועוג נסיך היה של מדין ולא מלך מואב וכיוון שהי' מתחת ידו ורשותו מוכרח הוא שנמצא במלחמת סיחון לעוזרו והוא לבדו נמלט מההרוגים לסיבה שנזכיר ועל העת ההיא נאמר וירא בלק ראי' ממש בעיניו ראה את כל פרטי הדברים אשר עשה ישראל לסיחון מלך האמורי ולכל עמו מה שלא ראה זולתו להיותו מהנסיכים ועמד בקשרי המלחמה וראה כל הפרטי' בעיניו וז"ש כל אשר עשה וראה נסים של נחלי ארנון כנזכר במדרש. והנה אז בעת ראותו זאת נהיך הי' למדין ולא מלך למדין אף לא למואב וז"ש וירא בלק סתם ולא אמר וירא בלק מלך מואב אף לח מלך מדין, והנה סיבת הצלתו מכל השאר לשני דברים. הא' כי עדיין מזלו קיימת ושעה עומדת לו למלוך על מואב. והשנית נרמז באומרו בלק בן צפור ויובן זה במ"ש בספר הזוהר שבלק מדייני הי' מבני בניו של יתרו. ובזה נבין הכינוי הזה בן צפור לרמוז כי זכות אביו גרמה לו להנצל במלחמת סיחון ולהיות אח"כ מלך. וזה לפי שיתרו אביו נקרא צפור ע"ש גם צפור מצאה בית ודרור קן לה בעבדו קן במדבר ותקע שם אהלו ונתגייר עה ישראל, ולכן נקרא קני לשון קן צפור וז"ש בן צפור:ועוד סיבה ג' והוא סיבה ג"כ אל הסיבה הראשונה הנ"ל והיא למה מלך במואב נוסף על הצלתו במלחמת סיחון והסיבה הי' כי עתידה רות המואביה לצאת מעגלון מלך מואב שהיה מבני בניו של בלק ותהי' אם מלכות בית דוד כולו כמ"ש ז"ל על ותשם כסא לאם המלך:ואחר שהציע עניין ראיית בלק אע"פ שלא נתיירא מזה לפי שלא הי' מלך ואין העול מועל עליו חזר להגיד ענין העם עצמו של מואב אשר הם לא ראו בעיניהם אלא שמעו ואעפי"כ נתייראו לסיבת פחד רעה אולי תגיע אליהם. ואמנם בלק הי' להיפך כי ראה בעיניו אבל לא נתיירא לסיבה הנ"ל כי הי' ממדין וגה שעדיין לא הי' מלך על מואב, והגיד סיבת יראת מואב מה הי' ואמר ויגר מואב וכו' ירצה בזה שני דרכים הא' אם נבאר שאינו מן ההכרח שמואב ידעו ציווי הקב"ה אל תצר את מואב

וכו':והב' הוא כי כבר נודע להם ציווי הזה. ותחלה נבאר כפי הדרך הראשון והוא שלא ידעו ציווי ההוא. וז"ש ויגר מואב וכו'. ירצה כי לשתי סיבות נתיראו הא' הוא ויגר מואב מפני העם וכו' כלומר אף אם הם כשאר העממין ראוי לגור מפניהם כי רב הוא יותר ממואב ומכש"כ כי נוסף ע"ז כי הם בני ישראל משונים מכל האומות כי כל מלחמותיהם היו בנס ואותות ומופתים שלא בטבע יען הה אומת השי"ת. ולכן לסיבה הראשונה אמר ויגר. ובסיבה שניה שהיא' יותר גדולה אמר ויקץ וכו' כאלו קוצים נכנסים בעיניהם. אז ויאמר מואב ר"ל אומת מואב כי עדיין אין להם מלך כי אם נסיך כנ"ל וגם מדין לא היו להם מלכים אלא נסיכים כנ"ל. ולכן קראם זקני מדין ע"ד זקני העם ושוטריו שהם הראשים ואינם מלכים ממש ואמרו זה לזה עתה ילחכו וכו'. ירצה עתה שנהרג סיחון שהי' מלך עלינו נשארנו כצאן בלא רועה וע"כ אין ישראל צריכים להלחם אלא בנקל בלחיכה אחת ילחכו אותנו כלחוך השור וכו'. ולכן אנו צריכין עצם בדבר מה נעשה. ואז העולה מהסכמתם הוא שחמשה נסיכי מדין יחזרו למלוך על מדין כבתחילה להנהיג את העם בעצתם אמנ' מואב לא רצו להחזיר המלוכה אנ מלכם הראשון לשתי סיבות. הא' כי כבר ראו חולשת הנהג' גבורתו כי אפי' סיחון שנלחם דרך טבע לקח את כל ארצם מידם בניקל שלא בדרך טבע כמ"ש כי אש יצאה מחשבון להבה וכו' ומכש"כ עתה אם ילחם בישראל שהה עם רב כחול הים יותר מהם וגם כי נלחמים שלא בדרך טבע כי אפי' לסיחון המכה את מואב הכוהו עד בלי השאיר לו שריד. ולכן לא חזרו להמליכו עליהם כבתחלה. ורצו להמליך את זולתו ואז נתחדש להם סיבה שנית והיא כי ראו את בלק שהוא לבדו נמלט מכל מלחמת סיחון ואין זה דרך טבע אלא וודאי שאיזה מזל קיים עליו שאין ישראל יכולין לשלוט עליו. ובאולי הסיבה היא כי הוא קרוב אל משה כי מבני בניו של יתרו הוא. ולכן ניצול. ואולי כי משה קרובו הצילו ולכן נמליכו עלינו ועי"כ משה רועה ישראל יניחנו ולא ילחם בנו. גם עשו זה לסיבה שנית יובן מדברי רז"ל כי מואב. ומדין שונאים היו ועשו שלום להתחזק יחד מפני יראת בני ישראל. וכדי לחזק קשר האהבה ויבטחו אלו באלו ששנאתם הראשונה אבד זכרה לקחו עליהה למלך את בלק שהי' אחד מחמשה נסיכי מדין כנ"ל בשם רז"ל ועי"כ נתחברו בקשר אמיץ להיות לעם אחד נגד ישראל וז"ש ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא:ואחר שהמליכוהו עליהם התחיל הוא להנהיג את העם את מואב ואת מדין כי מלך על שניהם הי' כנז' כי הי' אחד מה' מלכי מדין ואמנ' מלך על כל אומת מואב ג"כ ואז וישלח וכו' חוזר אל בלק הנ"ל כי הוא המלך המנהיג עתה את כל העם והוא השולח מלאכים וכו' וכיוון שהי' מלך למואב וגם למדין כנ"ל שלח מלאכים משתי האומות וכמ"ש וילכו זקני מואב וזקני מדין וכו'.

ואמנם אומרו את כל סביבותינו הענין הוא. כי הם הביטו כי שלחו יש' אל מלך אדום ואל מלך מואב להניח' לעבור דרך ארצם אל ארץ כנען כי שם תכלית פנותם ואף אם לא אבו ולא הניחום לא נלחמו בהם כלל. ואח"כ שלחו אל סיחון אטברה בארצך וכו' ולא אבה ויכו אותו וכו'. ולא די הכוהו אלא וירשו את ארצו ירושה גמורה וישב ישראל ישוב גמור בארץ האמורי כנראה כי גם עבר הירדן מזרחה ארצה היא ולכן לקחוה. משא"כ בארץ אדום ומואב ומדין כי אין כוונתם לכך כלל. א"כ כיוון שכבר נתיישבו בארץ האמורי לגמרי והנה העם היא רב מאד ואין הארץ הקטנה הזו מספקת להם כלל ובהכרח שיתרחבו אל צדדי הארץ הלא הם אנחנו מואב ומדין צדדי ארץ האמורי דרום ומזרח וליחכו אותנו ויאכלו תבואתינו וכל אשר לנו כי הארץ בעצמה אין אנו מתייראים שיקחוהו כי אלו רצונם כך כבר לקחוהו מתחלה כנ"ל אלא כל המזונות אשר בעיירות אשר סביבות ארצינו הסמוכי' אל ארץ האמורי יאכנום כל המזונות ולכן אמר בלשון לחיכה ואכילה כי הארץ בעצמה לא היו יראים פן יכבשוה:וכפי דרך זה נוכל לפרש פירוש שני במ"ש עתה כלומר אע"פ שכוונתם ליכנס לארץ כנען ארץ רחבת ידים עכ"ז ביני וביני עד שילחמו עם ל"א מלכיה ויכבשו ארצותם ויזרעוה שדות ויטעוה כרמים עתה כפי השעה הזאת ילחכו הקהל וכו'. ולרמוז אל הנ"ל המשילו אל כלחוך השור וכו', כי האדם האנס יקח שדה האדם בע"כ היא וכל אשר בה.. אמנם השור ילחך את ירק השדה ולא השדה בעצמה כן אין אנו מתייראים שיכבשו את ארצותינו רק שכל התבואה וכל המזונות יאכלום זמן רב עד יכבשו את ארץ כנען ויחלקוהו ביניהם ויזרעוהו ויטעוהו כנ"ל:וכפי הדרך השנית אשר כבר ידעו את כל אשר ציווה ה' אל תצר את מואב וכו'. יאמר באופן אחר. וירא בלק וכו' ירצה הנה בלק שהוא מלך מואב ודעתו רחבה מדיעות דלת עם הארץ נסתכל בדעתו תמיהה אחת והיא את כל אשר עשה ישראל לאמורי הבא באחרונה. ולא כן עשה למואב ואדום היושבים ראשונה עם שגם הם לא נתנום עבור בארצם. ומפני זה חקר הדברים עד שהוגד לו איש מפי איש כי הקב"ה ציווה להם לישראל אל תצר את מואב וכו' כי וודאי שהמואבים בראות' את ישראל חונים בארצם. יפחדו מהם פן ישללו שללם או פן יהרגום וישראל באים לקנות מהם נזונות ומבטיחים אותם שלא יפחדו מהם כי כבר נצטוו על זה כדי שיביאו להם מזונות וכמ"ש אוכל בכסף תשבירני וכו'. ואז גם שאר העם הנקראים מואב ביודעם כך. וזה ע"י חקירת בלק כנ"ל אבל לא סמכה דעתם לגמרי וז"ש ויגר מואב מפני העם לא מפני משה רועה שלהם כי כבר נצטווה אל תצר וכו'. אמנם דלת העם להיות" עם רב מאד מתפשטין בסביבות מחנותם ושוללים מאכל וכיוצא. כדרך הגייס הבא ממלך אחר לעבור להלחם עם ארץ

מלך נודע. ובחנות חילו וצבאו שם הן כל העיירות הסמוכים שם מתייראים שלא יבוזו בארצם מאכל וכיוצא אף כי אין ביאת' עליהם ע"ד ויאמר שאול אל הקני סורו מתוך העמלקי פן אוסיפך עמו. ואמנ' ענין זה לבדו לא יספיק אל היותם מוכרחי' ליעץ איך יעשו עמהם מלחמה. ואמנם נוסף בזה סיבה אחרת יותר אמיתית לא מפני יראה ומגור כנ"ל ויגר מואב אלא זכרו שנאה קדומה של פירוד אברהם ולוט אביהם שאמר לו הפרד נא מעלי וכ"כ היתה השנאה ביניהם שהיו דומים בעיניהם כקוצים. וז"ש ויקץ מואב כקוצים היו בעיניהם לא מסיבת היותם עם רב מהם ומתיראים מהם אלא להיותם בני ישראל זרעו של אברהם שהביא עמו לוט מאור כשדים ומאס בו מפני מה שכתוב וישא לוט את עיניו וירא את כל הככר שנתאווה לניאוף כמ"ש כי בעד אשה זונה עד ככר לחם ובחר לו אנשי סדום ומעשיהס הרעים כמשז"ל ומאז ואילך הלכה וגדלה שנאת מואב ועמון את בני ישראל ובפרט אחר שנודע להם ציווי לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' ונתרחקו מהם יותר מכל שבעים אומות. וז"ש ויקץ מואב מפני בני ישראל מחמת שנאה לא מחמת פחד ויראה:באופן שנתחברו ב' סיבות אלו הא' מפני קצת יראה והב' מפני שנאה גמורה קדומה וראו כי אין יכולת בידם להלחם עמהם ולהאבידם ח"ו מן העולם כי עם רב הה לכן ויאמר מואב אל מדין עתה ילחכו וכו'. כי גם מדין מבניו של אברהם מבני קטורה וישלח' אל ארץ קדם מפני יצחק בנו וכל יש לו נתן ליצחק ומכח זה גם מדין היו בשנאה גדולה עם ישראל ואז נתיעצו שני השונאים של ישראל יחד ונועצו לב יחדיו איך יכריתו ח"ו שמם מן הארץ עד שעלתה הסכמתם להביא את בלעם. וכמ"ש ואגרשנו מן העולם כמשז"ל. באופן כי כל תכלית מואב ומדין הי' לא מפני היראה בלבד אלא העיקר הי' מפני השנאה העצומה. ולכן שלחו אל בלעם בן בעור בן לבן הארמי היותר שונא של יעקב כמ"ש ארמי אובד אבי. ונתחברו שלשה השונאים יחד. אבל הם בעצמ' קרובי' היו במשפחתם. כי מדין הי' בן אברהם ולוט הי' בן אחי אברהם ובלעם בן בנו של לבן בן בתואל בן נחור אחי אברהם ולשלשתם אהבה רבה זה עם זה ושנאה עצומה עה ישראל ויתכן כי זה נרמז באומרו ארץ בני עמו כלומר קרובים במשפחות' היו כנ"ל בלעם עם מואב ומדין. ולרמוז אל סיבת השנאה אמרו עתה ילחכו הקהל ולא אמר העם או בני ישראל כמו שאמר בתחלה אבל רמזו בזה שנאת ישראל עמהה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'. ואלו שהובדלו לקהל ה' בפני עצמן ונתרחקו מעלינו מפני שנאה גדולה שעדיין תקועה בלבם ומצד זה יראי' אנו כי עתה שהם מוצלחים וגם הם קרובים וסמוכים לנו שנאה תעורר מדנים והגם שנצטוו אל תצר את מואב ילחכו את כל סביבותינו ויבואו עלינו בעקיפין, ואמנם אם אנו מואבים אשר כבר הרחיקם הקב"ה

אותם מעלינו כמ"ש אל תצר וכו' איך אתם מדיינים אינכם יראי' יותר ממנו בכפליים. וז"ש סביבותינו אנחנו ואתם כי אנו שנואים בעיניהם כנ"ל ואלו לא היו בינינו שנאה היו לוחכים לחיכת שאר הבהמות אבל כיוון שהה שונאים אותנו תהי' לחיכתם קשה בתכלית כלחוך השור שאינו מניח עוד שורש ברכה כאומרם ז"ל כי יתכוונו להזיקנו בכל האפשר אחרי שהם שונאים אותנו. עוד נתנו טעם אחר מפני שנאה הלא היא גם מפני המלך כי הלא ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא. וכל בניו ומשפחתו של יתרו נתגיירו כמשז"ל על וילך לו אל ארצו שהלך לגייר את כל משפחתו ובלק לבדו נשאר בגיותו. ולכן יש בין משה וישראל לבין בלק שנאה גדולה ג"כ ולכל הסיבות הנ"ל עתה ילחכו וכו':וירא בלק וכו'. צריך לעורר פירוד הזה למה לא נתחברו יחד ויראו בלק ומואב וכו'. זולת שינויים רבים אחרים. אך הענין כי היינו מתמיהים כי מכיוון שכבר ראו מואב את אשר עשו ישראל לאמורי ולהם לא נתגרו כלל ואין זה אלא מפני שנצטוו אל תצר את מואב מה היתה עצתם זאת הנבערה לשכור את בלעם לקללם ולגרות בהם את ישראל ובפרט עתה שהיו מתראים להם מעוטפי' בטליתות כתלמידים חכמים. ומכאן ואילך כיוון שהם התחילו לפרוץ גדר אולי יתיר להם השי"ת להצירם ולגרות בהם מלחמה. וזו התמיהה גם היא על השי"ת למה לא הקפיד על שפרצו הם תחלה הגדר וכבר רז"ל הקשו קרוב לזה למה נצטוו צרור את המדיינים ומואב שהתחילו בעצה תחלה לא נאמר צרור את מואב ותרצו מפני שתי פרידות טובות רות ונעמה. ועדיין קשה כי כמה דרכים לפניו ית' להניח לישראל להתגרות בהם מלחמה וינצל האיש ההוא שעתיד לצאת ממנו רות. וע"כ בא הכתוב לתרץ כל זה והודיע כי לא משנאה וברשע עשו מואב את הדבר הזה אלא מאימה ורעדה גדולה נפלו עליהם ואנוסים היו בדבר. והתחיל להודיע סיבת היראה הנ"ל ואמר וירא בלק וכו' ירצה כי נודע כי גבול האמורי הי' תחלה מכלל ארץ מואב ועמון וכמשז"ל עמון ומואב טהרו בסיחון וכמשה"כ אוי לך מואב וכו' למלך אמורי סיחון כי חשבון עיר וכו' נמצא כי כל אשר עשה ישראל לאמורי כאלו למואב עצמו נעשה כי שלהם היתה הארץ ואינה מכלל הארץ אשר נשבע ה' לתת לישראל ואף גם כי סיחון הקשה את רוחו להלחם עם ישראל היו יכולים להורגו ולקחת השלל כולו אמנם הארץ עצמה שהיתה באמת למואב לא הי' מהראוי שיקחוה ויחזיקו בה כמ"ש בסוף פרשה הקודמ' וישב ישראל בארץ האמורי, וזהו שסמך ואמר וירא בלק את כל הוסיף מלת כל לרמוז אל הנ"ל כי היו די להרוג האנשים ולבוז את שללה אלא גם בארץ שהיא גזילה ביד סיחון לקחוה ונתיישבו בה וא"כ כל זה התוספות אשר עשה לאמורי הלא למואב נעשה ולא ידע בלק מה שתירצו רז"ל כי עמון ומואב טהרו בסיחון ומזה תמה

ואמר הלא השי"ת ציווה אותם כי לבני לוט נתתיה ירושה ונודע כי ירושה אין להם הפסק א"כ גם כי סיחון לקחה מידם גזל היא בידם וזה יורה כי ציווי אל תצר את מואב אינו אלא לפי שעה בתחילת של כניסתם לארץ ואח"כ יתבטל זה והראי' את כל אשר עשה ישראל לאמורי כנ"ל וז"ש אח"כ עתה ילחכו הקהל וכו' כלומר מכאן ואילך כמו שנבאר בע"ה.ואמנם הזכיר בבלק וירא לתוספות כי מואב לא היו כ"כ חכמים לראות בעין השכל מה שראה בלק שהי' חכם גדול מבלעם כמשז"ל על וקסמים בידם ועל לכה אקחך אל מקום אחר אולי יישר וכו':ולכן ענין הראי' וההסתכלות בעין השכל נתייחס אל בלק שהוא דבר נוסף בו על מואב ומכש"כ שנתיירא יותר מהם כי כפי הראי' כך גודל היראה אבל במואב לא נתייחסה ראי' כלל רק היראה בלבד וז"ש ויגר מואב וכו'. והענין כי לא נתייראו מפחד סתרים עליונים לדעת רצונו ית' במה שציווה אל תצר את מואב ע"ד שנסתכל בלק אבל המורא שלהם היא טבעית והיא מפני העם כי רב הוא. והענין כי ישראל הם אשר נצטוו אל תצר את מואב לפי אשר אליהם נתחלקה הארץ ונצטוו כי ארץ מואב אינה בכלל ארץ ישראל:אבל הערב רב שאין להם חלק כלל בארץ כנען אפשר שירצו לרשת את ארץ מואב להתיישב בה ולכך הם לא נצטוו באל תצר את מואב ומזה נתייראו מפני הערב רב. וא"ת שהה מועטי' אינו כן אלא אדרבה רבים הם מישראל כמשז"ל על וחמושים עלו בני ישראל א' מחמשים מהערב רב. וז"ש כי רב הוא יותר מבני ישראל ומכ"ש יותר ממואב עצמם. ולכן עתה הזכיר מאוד כי עיקר יראת מואב הוא מפני הערב רב ואחר אשר נתייראו מטענה העקרית חזרו עוד לגור קצת ולא מאוד מפני בני ישראל וז"ש ויקץ מואב וכו' והענין כי הנה ערב רב לא במעשה נסים יכולים להלחם כמו ישראל אלא בזרוע בשר הם באים וא"כ גם אנחנו מואב אתנו זרוע בשר כי גבורת מואב נפלאת היא וכמ"ש בישעי'. ובירמיה והיו לך גבורי מואב וכו' שאנן מואב מנעוריו וכו' ולא עוד אלא שעשירים גדולים אנו ונשכיר את בני עמון אחינו ומלכי מדין הסמוכים אלינו ונוכל הם:ואז חזרו לחשוב וראו ענין אחר והוא כי כראית בני ישראל כי מואב נלחמים עה הערב רב אשר לא נצטוו באל תצר את מואב יבואו בני ישראל וילחמו גם הם ויעזרו את הערב רב והנה בני ישראל בזרועו ית' ובמעשה נסים הם באים אז ויקץ מואב מפני בני ישראל נמצא כי להיות עיקר של היראה מפני הערב רב נזכר בו מאוד אבל בבחינת היות מלחמתם זרוע בשר דרך טבע אמר ויגר:אבל בישראל שהיו נלחמים בעזרו ית' אמר ויקץ לשון קוצים ממש והוא גדול מן ויגר אבל בערך שישראל לא היו הם בעלי המריבה עצמם לא זכר מאוד:אחר אשר נתיירא בלק ועמו מואב נתחברו עם זקני מדיין הם השרים הזקנים בעלי העצרה הנכונה אשר להם וז"ש זקני מדיין. להתייעץ

אותם איך יעשו כי הנה להם שתי מלחמות האחת טבעית עם הערב רב והשנית דרך ניסים עם ישראנ כנ"ל. וז"ש ויאמר מואב אל זקני וכי' והכתוב עצמו בא לתרץ קושיות רז"ל והלא מואב ומדיין מעולם שונאים זה את זה. ותירץ ואמר ובלק בן צפור וכו' ירצה כי אז בעת ההיא מפני יראת מואב ומדין מפני בני ישראל הסכימו לעשות שלום ביניהם וכדי להתקשר בלב שלם המליכו עליהם את בלק שהוא הי' נסיך אחד מחמשה נסיכי מדיין כנודע ועי"כ שתי אומות אלו נעשו אומה אחת כי מלך א' לשניהם כנ"ל ועתה ר"ל אחר שעשו שלום ביניהם ונתחברו לאומה אחת ומלך אחד עליהם. א"כ עתה שאנחנו אומה אחת נמצא כי ישראל ילחכו את כל סביבותינו אנחנו ואתם כי כולנו עם א' והרעה נוגעת לכולנו א"כ צריך שאנחנו שנינו נבקש עצה מה נעשה כי הרעה שוה לכולנו וז"ש עתה ילחכו:או ירצה רמז מלת עתה אל הנ"ל כי אע"פ שכבר נצטוו אל תצר את מואב כבר הכרחנו העניין כי אין זה אלא לפי שעה אבל עתה מכאן ואילך ילחכו הקהל וכו':ונתנו ג"כ טעם לדבריהם ואמרו ילחכו הקהל וכו' ירצה אין אנו חוששין נמלחמה כי כבר נצטוו אל תצר את מואב אבל אנו יראין על ענין המזונות כי עדיין לא נכנסו לארץ כנען ואין ארץ האמורי לבדה סובלת לכולם והנא הם עה רב כחול הים הם ונשיהם ובניהם ועפם ומקניהם. וכל הערב רב שהם כפליים מישראל וגם מקניהם ומוכרח הוא שיתפשטו בארצינו לבקש מזונות ולא ישאירו לנו מחיה כלחוך השיר שאין בלחיכתו סימן ברכה כמשז"ל ולהורות כי אין יראתה מן המלחמה לא המשילם לאריה הגבור שבחיות אלא אל שור הלוחך המזונות בלבד ואינו הורג נפשות כמו האריה. או ירצה במה שאמרנו לעיל כי אע"פ שאין יראתם אלא מן הערב רב שלא נטלו חלק בארץ ויבקשו לקחת את ארצינו עכ"ז יראים אנו כי גם ישראל לא נצטוו אלא שהם עצמם לא ירשו את ארץ מואב אבל אם הערב רב יבואו לרשתה ותכבד יד מואב עליהם יבואו בני ישראל ויעזרום וז"ש ילחכו הקהל הם בני ישראל כמ"ש לפני קהל עדת ישראל וכמשז"ל קהל גרים לא איקרי קהל והנה הם באים בדרך נס ומהם אנו מתייראים לא מן הערב רב שנלחמים דרך טבעי, אז עלתה הסכמת עצתם כי ראוי לחוש לשתי הסיבות הנ"ל כי לסיבת הטבעית כבר נתחברו יחד שתי אומות גדולות האלו מואב ומדין אם לסיבת עליונות שכרו את בלעם לקללם שלא בדרך טבע ואז וישלח מלאכים וכו' ורמז בזה אל שתי ענייינים הנ"ל הא' הוא כי נתחברו יחד שתי האומות כאומה אחת בלב אחד כאיש אחד וז"ש וישלח בלשון יחיד ולא אמר וישלחו ובפרט כפי מ"ש אח"כ וילכו זקני מואב וזקני מדין:והב' לפי שבלק הי' אז נסיך מדין ומלך מואב והוא לבדו עולה לשתיהן והוא לבדו אשר שלח המלאכים על שמו נמצא כי מ"ש וישלח חוזר אל בלק האמור בתחלת

הפרשה, והטעם הוא לב' סיבות הא' הוא כי הי' מלך על שתי האומות והב' כי הוא הי' מכיר את בלעם יותר מכולם וכמ"ש ארץ בני עמו וכו'. וגם כי הי' חכם גדול יותר מבלעם ושלח לו את כלי הקסם אשר לו כמ"ש וקסמים בידם ולכן כל השליחות נקרא ע"ש בלק וז"ש בסמוך וידברו אליו דברי בלק וכן בכל הפרשה כולה לא נזכר אלא בלק:וישב ישראל בשטים וכו' הכתוב טצמו תמוה כי זה הדור הם דור בניהם אשר קמו אחר דור המדבר ולא מתו להיותם צדיקים גמורים ראויים לירש את הארץ. וכמשז"ל על ויבואו כל העדה מדבר צין ואיך חטאו עתה שתי חטאות גדולות עד מאוד שהם זנות גילוי עריות וע"ז בבעל פעור היותר חמורות שבתורה וגם זה קושיא לאלקינו ית' כמה הקפיד על המרגלים הקל מחטא זה ובשתי טבירות אלו לא הקפיד ונתן להם הארץ. לזה בא לספר תוכן המעשה שהי' ועי"כ ייקל העונש מעליהם. ואגב גררא ילמדנו ענין עבירה גוררת עבירה ותחלתה שגגה וסופה ברצון. וז"ש וישב ישראל בשטים ירצה דע לך כי תחלה צדיקים גמורים היו ואינם נקראי' עם סתם אלא בשם ישראל יכונה וז"ש וישב ישראל. ואמנה יש בזה סבות רבות הא' כי המקום גורם וז"ש בשטים ירמוז אל משז"ל כי המים של נחל השטים גורמי' זנות כי עי"כ לעתיד לבא כתיב ומעיין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים לרפאותו מטבעו המוליד זנות וניאוף. ולרמוז לזה נקרא שטים לשלשה סבות. הא' כפשוטו מלשון איש כי השטה אשתו כי המקום גורם לגדל נשים סוטות מתחת בעליהן וז"ש אח"כ לזנות את בנות מואב. גם הוא בגימטריא כמו שטן כי השטן מצוי שם להשטותם בניאוף וא"כ אנוסים היו. גם הוא בגי' נחש עם הכולל כנודע כי הנחש הראשון הטיל זוהמא בחוה ע"י ניאוף וזה הנחש עצמו חזר עתה להטעותן. וע"י שנתיישבו שם בקבע נמשך ויחל העם לזנות לסיבה הנ"ל כי המקום גורם ומה שתחלה נקראים ישראל עתה נקראים העם. גם בתחלה נקראים ישראל קדושים כנודע כי הגדור מעבירה נקרא קדוש ועי"כ נתחללו מקדושתם ונעשו חולין:וז"ש ויחל העם לשון חולין. או יהי' לשון התחלה כי תחלה התחילו לזנות אל בנות מואב עון גויה שלא נזכר בתורה אלא בנביאים ועונשו כרת כמ"ש יכרת ה' לאיש העושה הזאת ואח"כ הוסיפו לחטוא בע"ז התמורה ככל התורה כולה וז"ש ויצמד ישראל לבעל פעור. עוד ירמוז כי גם הנשים עצמן גורמות כי שורש מואב מבנות לוט הזונות עם אביהן היו וז"ש לזנות אל בנות מואב לרמוז אל בנות לוט עצמן אמות המשפחה ולזה לא אמר לזנות אל נשי מואב כמ"ש במדין פ' מטות וישבו בני ישראל את נשי מדין, ובזה יתורץ ג"כ טעם למה נחל השטים גורם ניאוף והוא כי הוא חלק מואב הנולדים מזנות אמם עם לוט אביהם והנה כמו שהנחש מורגל בניאוף כי לכן הטיל זוהמא חוה ולכן נתקלל ארור אתה מכל הבהמה כן לוט

תרגום ארור יען ניאף עם בנותיו וכמו שפי' בספר הזוהר על וילך אתו לוט זה שהיצה"ר נחש בו ארור באופן כי שטים ובנות מואב ענינם אחד כולם ניאוף הם, עוד ירמוז אשר גם עבירות אשת איש שגם בן נח מוזהר עליהם במיתה לא היו שם כי הרי בנות מואב פנויות היו ולא נשי מדין אשת איש ואף זה דרך מקרה וזנות לא לקחתם להם לנשים ממש ח"ו וז"ש לזנות ולא עברו ח"ו על ובתו לא תתן לבנך. ומחטא זה הקל מאוד כנ"ל אם בבחי' עצמו שהי' קל ואם להיות שם סיבות גורמות לאנוס אותם אם נחל שטים ואם בנות מואב כנ"ל. נמשכו עוד אל חטא יותר חמור הלא הוא כי מחיבת זנותם את בנות מואב ותקראן לעם זימנו אותם להמצא שם ולראות איכה יזבחו הן לאלהיהן לא לאכול מהם וז"ש ותקראן לעם לזבחו ולא לאכול מזבחי אלהיהן אלא לשמוח ולטייל שם ולכן מזה הוסיפו לחטוא כי ויאכל העם מזבחיהם ההם אכילה בלבד לא להיותן חשובות בעיניהן ולזה לא אמר ויאכל העם מזבחיהם. ועוד הוסיפו עוד לחטוא כי גם וישתחוו לאלהיהן וגם זה אינה כ"כ עבירה גדולה כי מכח האכילה ושתי' לא ידעו את אשר עשו כנזכר בפרקי ר"א שהשקום יין עמוני החשוב מאוד. אח"כ הוסיפו לחטוא בפרסום כי ויצמד ישראל לבעל פעור אף שלא בשעת אכילה אלא בדעתם הפשוט האמנם יש בזה צד לשבח כי בשעת אכילה עבדו לאלהיהן לשון רבים כמה מיני ע"ז ולא אמר לאלהם בלשון יחיד ושלא בשעת אכילה לא עבדו אלא לבעל פעור לבדו יען נראה להם כי אדרבה בזיון הוא לע"ז ולא עבודה כמ"ש במדרש מעשה באיש א' וכו' שנכנס לפעור וכשידע שחטא שב בתשובה. והנה להורות שאין כוונתם רעה לא אמר ויעבוד או וישתחוה לבעל פעור לרמוז כי לא היתה כוונתם לעובדו ממש גם ירמוז כי אינו דרך עבודם כשאר ע"ז או השתחוייה אלא שפוער עצמו לפניו ומתקנח בחוטמו של הע"ז ונצמד ומתחבר בה בשר בבשר. העולה מכל זה כמה למודים. הא' ענין עבירה גוררת עבירה כנ"ל. הב' היות ישראל קרובים לאנוסים מפני המקום ומפני האנשים ומפני האכילה ושתיה כי בערה יין העמוני החשוב. הג' בהיותם שוגגים כי לא עבדו רק את פעור בחושבם שאינה עבודה ממש אלא אדרבה בזיון וכמו שרמזו במלת ויצמד. ולכן ויחר אף ה' בישראל לא לגמרי ח"ו כמו בעון העגל או המרגלים או קרח שאמר לכלותם ח"ו אלא החרון אף הי' באופן הזה כי ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי. והוקע את הנצמדים ועי"כ ישוב חרון אף א' משאר ישראל לא שח"ו ימותו צדיקים בעדת רשעים כמו בדור המדבר:והנה וכו' אמר והנה כענין מחודש כלומר עד עתה הי' עון קל ככל הסיבות שזכרנו ובפרט שהי' הדבר בצינעא כי העם הולכים שם בהחבא אנ בנות מואב אבל עתה נתחדש כי והנה איש מבני ישראל ר"ל הנשיא מנשיאי ישראל והוא זמרי בן סלוא נשיא שמעון כי כל איש הוא לשון

שררה איש ר"ל נשיא מא' מהשבטים הנקראי' בני ישראל הזקן עצמו ולכן לא אמר אחד מבני ישראל שנית כי בא בפרהסייא גדולה ויקרב לעיני משה וכו'. שלישית כי רצה לקחתם לאשה ממש כמשז"ל שאמר למשה בת יתרו מי התירה לך וז"ש לעיני משה. רביעית ויקרב אל אחיו ר"ל שהביא עמו קכ"ה אלף משבט שמעון הנקראים אחיו וכאלו אמר ויקרב עם אחיו את המדינית ובא בעזות גדול להלחם ביד רמה עם משה ושאר ישראל בפרהסיא עצומה ועי"כ הגדיל החטא במאוד מאוד ולא הספיק מ"ש הקב"ה והוקע אותם ועי"כ וישוב חרון אף ה' מישראל ואז חרה אף ה' בישראל ח"ו לכלות את כל ישראל, וכמו שנבאר בפסוק ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי וכו'. ועי"כ ואז והמה בוכים כי ראו כי לא יועיל עתה הריגת הנצמדים לבעל פעור אלא ח"ו כליי' לכל ישראל, ואז וירא פנחס גודל הרעה העתידה לבא לכלות את ישראל ח"ו כנ"ל ולכן הכניס עצמו בסכנה ויבא אחר איש ישראל להציל את ישראל שלא יכלו ח"ו מה שלא עשה כן בשאר הנצמדים לבעל פעור והניח הדבר אל שופטי ישראל כנ"ל. או ירצה וירא פנחס ברוה"ק כי כבר ניתן רשות למלאך לכלותם במגפה, וזה יובן מ"ש ותעצר המגפה, והלא עדיין לא אמר אם היחל כדי שיאמר ותעצר אלא הכוונה וירא פנחס כי היחל הנגף בעם ויקם וכו' ותעצר המגפה וכו'. ואה וירא חוזר אל והנה איש הרי כולם ראו ולא הל"ל אלא ויקם פנחס, ואפשר יחזור למעלה ויחר אף ה' בישראל וכמש"ל כל מקום שאמרו חרון אף עושה רושם וכוונתו לומר כי היחל הנגף אז אמר לו קח את ראשי העם וכו' וישוב חרון אף ה' כלומר אחר שכבר היחל ישוב לאחור, ואז ויאמר משה וכו' וטרם נעשה המשפט ההוא והנה איש ישראל בא ולפי זה לא יש תקוה שישוב הנגף לאחור אחר שהתחיל ואז וירא פנחס שכבר היחל ויקם וכו' ועדיין הי' פנחס בעצמו נדון לומר איך אפשר שמאחר שניתן רשות למשחית שתתבטל ולזה אמר פנחס וכו' בן אהרן הכהן וכו' שלמד מן אהרן אבי אביו אשר במעשה קרח כבר היחל הנגף בעם ועכ"ז בהקריבו הקטורת ותעצר המגפה. ובזה נוכל לפרש וירא פנחס באופן אחר כי ראה פנחס היותו בן אהרן אשר עשה המעשה ההוא ועצר המגפה אחר שהחלה ואז נתחזק בעצמו ויקח רומח וכו' ועלה הדבר בידו להשיב החימה ובאומרו בן אלעזר תירץ למה לא הקריב גם הוא קטורת כאהרן לעצור הנגף לז"א בן אלעזר כי הנה אהרן כבר מת בהור ההר ונתמנה אלעזר לכהן גדול תחתיו ואיך יורה הלכה לפני אלעזר אביו, אם להיותו כהן הגדול ואם להיותו אביו והרי לא נענשו נדב ואביהוא אחי אלעזר אלא על שהקריבו קטורת לפני אהרן אביהם ולכן בא לתקן באופן אחר, או ירצה תירץ איך אלעזר אביו קיים ומשה קיים ואיך פנחס הורה הלכה למעשה בפניהם. והנה ענין משה כבר רז"ל תרצו שאליו היתה התלונה בת

יתרו מי התיר לו ונודע כי החכם שהורה הלכה בשעת מעשה אין שומעין לו אבל אלעזר יכול לקנא הקנאה. לז"א כי הלא אלעזר אביו לכהן גדול נתמנה תחת אביו וכהן שהרג את הנפש אינו עובד טוד ולכן לא הרג אלעזר את זמרי אך פנחס בנו שכבר אלעזר אביו נתכהן לא חשש לטצמו ורצה לקנא קנאת ה' אף אם יאבד כהונתו עד שאח"כ נתבשר והיתה לו ברית כהונת עולם כמשז"ל:או נבאר עם ההקדמה הידועה שסתה העם הם הערב רב ובפרט בהיותם סמוכים למלת ישראל וסיפר כי בהיות ישראל יושבים בשטים בהשקט קפץ עליהם רוגז בסיבת הערב רב כי הלא ויחל העם לשון התחלה כי הערב רב לבדם הם אשר החלו לזנות את בנות מואב. ולהם קראו לאכול מזבחי אלהיהן, והם אשר אכלו וישתחוו וזהו שחזר ואמר ויאכל העם למעוטי ישראל ונודע כי קשים גרים לישראל כספחת נאמר על הערב רב אשר בהתחברם עמהם החטיאום ואמנם העם הם התחילו כמ"ש ויחל העם ואח"כ ויצמד ישראל וכו'. ואין הכוונה שנתחברו לבעל פעור כי זה עון פלילי להיותם חיבור אחד הם והע"ז אבל ויצמד ישראל עם העם הנ"ל לחטוא עמהם אך לא לגמרי בענין הזנות אף לא בענין כל העבודות זרות רק לבעל פעור בלבד ע"ד שפירשנו לעיל כי חשבו שלא היו חוטאים בכך ועכ"ז ויחר אף ה' בישראל יען כי פעור עבודתו המיוחדת לו בכך ע"ד שקראה אל האיש הנ"ל במדרש רז"ל אז ציווה משה שיקח את כל ראשי העם אותם שהעיזו פניהם להתחיל לחטוא כי המון הערב רב היו יראים לחטוא והוקע אותם יען כי זנו וגם עבדו עבודה זרה משא"כ בישראל וע"י מיתת ראשי הערב רב ישוב חרון אף ה' מישראל אשר לא חטאו ממש. ואמנם לא יעשה המשפט הזה רק ע"י שופטי ישראל כי אין להערב רב שופטים בפ"ע ונכן ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש את אנשיו ר"ל כי הערב רב היו סביב ישראל ואותם אשר היו כנגד מחנה ראובן נקראו אנשי ראובן וכיוצא בזה. ואותם הרגו יען כי הם נצמדים עם ישראל והחטיאו' בבעל פעור. והנה אח"ז איש מבני ישראל עצמו בא וחטא עם המדיינית ואז רפו ידי משה והעדה כי ישראל ממש חטאו בזנות כמו הערב רב והמה בוכים כי אין תקנה במה שיוקע את הערב רב לבד. ואז וירא פנחס וכו'. גם נוכל לפרש כי הערב רב עצמם תלה הנגף בהם אמנם ראשיהם ציווה משה להרגם במיתת ב"ד יען חטאו גה הם בזנות ובע"ז אמנם עוונם גדול מנשוא להיותם ראשיס ודלת העם ימשכי אחריהם ולכן הוקע אותם במיתת ב"ד. וכפי זה אומרו ותעצר המגפה ירצה כי אחר שהוחל הנגף בערב רב נעצרה מלבא גם בישראל ואח"כ חזר לספר מדלת העם הערב רב המתים במגפה ואמר כי היו ארבעה ועשרים אלף. והיא ע"ד שאמר בספר הזוהר שכל אלו המתים במגפה היו ערב רב ולא ישראל, ובאומרו וידקור את שניהם שהוא

מיותר שהל"ל וידקור את איש ישראל ואת האשה ואמנם רמז למשז"ל כי בהיות שניהם בזיווג יחד בתשמיש דקר אותם יחד וז"א וידקור את שניהם כלומר יחד דקרם עם היותם שנים ואין זה אלא בהיותם מזדווגים זה לזה. וכיוון שכן הוא א"כ מוכרח הוא שימשך מזה את האשה אל קובתה וגם אל האיש בזכרותו כיוון שהיו שניהם יחד בתשמיש. והרי נרמזו שני הנסים שזכרו רז"ל מאותם העשרה נסים שנעשו לפנחס. ובאומרו אחר איש ישראל ירמוז אל משז"ל הניחו לי ואעשה כמוהו להטעותם שיניחוהו ליכנס וז"א אחר דאל"כ הוא מיותר. ובאומרו וידקור ולא ויהרוג רמז ב' דברים א' כי דקרם ברומח ונשארו חיים ולא נהרגים שלא יטמאהו והב' כי נשארו דקורים זה על זה וכך הוליכם לפני משה והג' כי הי' כח בידו להוליכם זקופים ודקורים. גם באומרו את שניהם ירמוז כי מתחלה דקר את שניהם באופן שכשזקפן היו האיש למטה והאשה למעלה וחזר השי"ת והופכן באופן שאיש ישראל הי' למעלה וזהו שחזר לומר את ישראל ואח"כ ואת האשה כדי שיראו כי עסוקים בתשמיש היו ובאומרו פעם אחרת אחר איש ישראל ולא אמר ויבא אחריו אל הקובה רמז כי הי' איש גדול בישראל נשיא השמעוני ובוודאי ששם הי' שבטו עמו כמשז"ל ועכ"ז לא נתייר' מהם:וישא משלו ויאמר מן ארם וכו' כל השומע יתמה ממה נפשך כי לכאורה נראה הן מן התורה הן מן המדרשי' כי לא קם כבלעם בכל הנביאים ובפרט בענין הקללה שהי' יודע לכוון עת זעמו של השי"ת יותר ממשה רבינו ע"ה. גם הכתוב צווח כי ידעת את אשר חברך מבורך וכו'. והי' ענין זה פשוט בפי כל העולם גם הכתוב אומר המכה אח מדין בשדה מואב והיה זה ע"י קללת בנעם. גם השי"ת העיד על זה מאשר ראינו שהוצרך להזהירו לא תאור את העם מכלל שיש לאל ידו לקללם. וכמ"ש בספר הזוהר בפ' בלק על פסוק עמי זכור נא מה יעץ בלק וכו' למען דעת צדקות ה'. וכפי זה הנה ידענו כי יותר הי' בלעם שונא את ישראל משנאת בלק. כמשז"ל על ויחבוש את חמורו ואיך לא שם נפשו בכפו לקללם. ומכח קושיא גדולה זו אפשר יאמרו לו בלק ורעיו וכל שריו הנצבים עליו דעו נא איפה כי הכל הוא מעשה תעתועים ונתבייש בלעם אולי יענהו בלק עזות בפניו לכן ראשית דבריו ביקש להתנצל ולהודיע להם כי יש בידו לקלל וזה מכח חכמה גדולה אשר בו. ואם כעת לא עלה בידו הוא דבר תימה לא אירע ולא נהייתה כזאת. וזה החילו מן ארם ינחני וכו' ירצה טרם אדבר אציע לפניכם עוצם כחי וחכמתי ומהיכן באה לי ידיעה זו הלא היא מן ארם הנודעת בעמים כח של חכמתה בקוסמים ובנחשים כנודע מענין לבן זקינו של בלעם שהי' ראש נביאי אומות העולם ולכן ביקש לעקור את הכל. ארמי אובד אבי וכמ"ש יש לאל ידי לעשות עמכם רע ירצה כי לא בכח זרוע בשר אמרתי כי יש לאל ידי וכו'

כי גבורת יעקב ובניו לאין קץ אמנם הוא ע"י דיבור בהשבעות שמות כחות הטומאה הנקראת נחש וקסם כי לכן נקרא כשפים שמכחישים פמלייא של מעלה. ולהורות זה אלקי אביכם לא אמר לי השמר לך מעשות רע רק מדבר עם יעקב וכו'. וכמ"ש בזוהר על פסוק נחשתי ויברכני וכו' ועל פסוק ותחליף את משכורתי עשרת מונים ועל פסוק עם לבן גרתי. משום שהי' זקני נמשכה לי ידיעה זו. ולהיותי משם מן ארם לכן ינחני בלק וכו'. כי שמעי הולך בכל הארצות. ואחר שביאר מהיכן הי' לו חכמה זו שהיא מן לבן זקינו המופלג בזה הידיעה. הוצרך לבאר איך לבן עצמו השיג לזה יותר מכל נברא. לז"א מהררי קדם הם ענין הרי חושך הנזכר בספר הזוהר אשר שם עזא ועזאל מלאכי מרום מופלאים בשמים כנודע ליודעי מדע מה ענינם משא"כ שאר הקוסמים שאין להם השגה באלו המלאכים רק בכחות שדים תחתונים כנודע וזה ענין הקראם הררי קדם הרים ששם יושבים ועזאל אשר קדמו לבריאת אדם כנודע משא"כ שאר הרוחין ושדין כי נבראו אחר אדם בע"ש בהשמ"ש אחור לאדם ולא קדם. ואח"כ בא לפרש הענין בעצמו ואופן מציאותו איך אפשר יוכל בדיבורו לקלל אומה שלמה בלא רשות השי"ת. לז"א לכה ארה לי יעקב וכו' ירצה קלל לי את אומת יעקב וזה ע"י אשר תזעום לישראל פי' כי בלי ספק אי אפשר לעשות שום שינוי בעולם היפך רצונו ית'. האמנם מה עושה המקטרג עולה למעלה לפניו ית' ומקטרג בכל יכולתו כל הבא בידו להזכיר עון התחתונים כל אשר ראה בעיניו. ואז השי"ת אב רחמן אינו חפץ להעניש בריותיו ועושה עצמו כאינו רואה עד אשר המקטרג מקטרג ואז השי"ת הצור תמים פעלו מוכרח לפעול הדין ולהעניש וזהו סוד ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי וכו'. ירצה עד אשר לא צעק המקערג העלמתי עין אבל עתה אשר צעקת המקטרג עלתה לפני מוכרח אני לפקוח עין ולירד לראות אם כך עשו ואז אעשה כלה ואם לא אדעה וארחם עליהם מלשון וידע אלקים ואף כי השי"ת איננו צריך לירד עכ"ז לרמז אל הנ"ל הזכיר לשון ירידה כי עושה עצמו כעין בשר ודה פעם מעלים עין ופעם יורד ומשגיח, וכן כאן בלעם הי' מזכיר עון לחפוש. ועי"כ הקב"ה יזעום עליהם ואז יכולת ביד בלעם לקללם בעת הזעם ומתקיימת קללתו. וזהו טנין טעם היות בלק מוליכו פעם שדה צופים ופעם במת בעל להזכיר עון ישראל כמו שפירשו רז"ל. ואמנם בלק שלא הי' בו יכולת לכוון בעת רגע הזעם לא היו יכולת בידו לקטרג עליהם בעת ההיא. כבלעם והבן כל זה היטב. ומ"ש יעקב וישראל יובן במה שנבאר בפסוק שלאח"ז מה אקוב וכו' עיי"ש. ואומרו לכם יובן במ"ש בספר הזוהר כי קודם שבא בלעם אל בלק הלך והסגיר עצמו בהרי חושך עם עזא ועזאל אשר הם המסטינים תמיד על אדם הראשון כנודע והם למדוהו איככה יעשה וז"ש לכה ארה ולכה

זועמה כלומר לכה אל הרי קדם הנ"ל ושם תלמוד לאור את יעקב ולזעום את ישראל, והרי נתבאר איך הי' כח זה ביד בלעם לקלל את ישראל ניפך רצון הבורא ית' ומה נשתנה הוא מזולתו ואיך כל זה ע"י סיוע עזא ועזאל. ואחר שהציע איך כח גדול לו בענין זה בא להתנצל על מה זה נחלש כחם ולא יכול לקללם וזה אומרו מה אקוב וכו' ירצה הנה אומת ישראל הם בני יעקב אשר היו לו שתי שמות הראשון יעקב רמז על זמן שפלותו ועל קצת זרעו שאינם כ"כ הגונים כדמיון יעקב שיש בו אותיות עק"ב והשני ישראל רמז על זמן נשיאותו כמ"ש כי שרית עם אלקים וכו', ואל קצת זרעו הצדיקים כי כן ישראל יש בו אותיות רא"ש. וע"כ הקללה התחיל על אותם שאינם הגונים הנקראים בית יעקב ואמנם אח"כ יקטרג גם על הצדיקים אשר בשה ישראל יכונה, אשר לא הוכיחו את בני דורם. כענין וממקדשי תחלו וממקודשי. ואז הקב"ה זועם על הצדיקים ואז מתקללים כל האומה ח"ו וזה אומרו לכה ארה לי יעקב וכו':ודע כי ב' שמות אלו יעקב וישראל הם נאחזים מלכות ובת"ת הנקרא אדנ"י והוי"ה:והנה המלכות נקראת ג"כ אל יען כי היא אלוה בתחתונים והיא נקראת ב"ד הצדק דינא דמלכות"א ונקרא אל זועם בכל יום כנזכר בספר הזוהר בפרשת ויקרא. וז"א מה אקוב ליעקב הנאחזים בשם אל הזועם בכל יום ובימים האלו לא זעם ולא קבה. ומה אזעום לישראל הנאחזים בשם הוי"ה כה אמר ה' מלך ישראל. אשר לא זעם ה' הנז'. ועי"ז נתקלקלה מחשבתי ולא יכולתי לקללם ולא ממיעוט ידיעתי וחכמתי היתה זאת לי. ואחר כל ההצעות הנ"ל בא לתת טעם. א"כ כיוון שהכל נתבטל מחמת שהשי"ת עצמו לא זעם בכל הימים האלה. א"כ זה עצמו ממה הי' שינוי הגדול הזה, ואמר כי הסיבה היתה לזה. כי מראש צורים אראנו. ירצה כי ג' האבות אברהם יצחק ויעקב נקראים צורים ויסודות חזקים שכל העולם נשען עליהם, ואברהם נקרא ראש צורים ע"ד שפי' בספר הזוהר על פסוק נכון יהי' הר בית ה' בראש ההרים. דא אברהם אשר ראיתיו שנאמ' לו ואברכה מברכך ומקללך אאור ונברכו בך וכו'. וא"כ איך אפשר שיסכים לי הקב"ה לקללם. והוא הבטיחו ומקללך אאור. גם משתי גבעות הם השני אמהות שרה רבקה אשורנו. כי בשרה נאמר כי ביצחק יקרא לך זרע והנה בן לשרה אשתך. א"כ אותה הבטחה שנאמר לאברהם ואברכה וכו' ובזרעך. אינו לא לישמעאל ולא לעשו. רק ליעקב כמשז"ל כי ביצחק יקרא ולא בכל יצחק. גם לרבקה נאמר ורב יעבוד צעיר היא יעקב. נמצא כי הבטחת שתי האמהות המה הגבעות הנ"ל הם הוראה נפרש ענין בטחון הנאמר לאברהם הנקרא ראש צורים ואברהם וכו' ונברכו וכו' ובזרעך. שאינו רק ליעקב והרי נתבאר טעם למה לא קבה אל ולא זעם ה'. וא"ת מה נשתנה זרע יעקב מכל האומות לשהשי"ת ישנה מדותיו אשר הוא אל זועם בכל

יום ועכשיו לא זעם כלל בעבורם. לז"א הן עם לבדד ישכון. ירצה כי השי"ת ברא כל הנבראים אבל אח"כ קבץ ובירר לו את האוכל מתוך הפסולת דגן מתבן וכמ"ש אתה בחרתנו מכל העמים, וכמו שהוא מלך יחיד נבדל מכל שרי מעלה כמו כן הבדיל וייחד לו העם הזה כמ"ש אתה אחד וכו' ומי כעמך ישראל גוי א' בארץ והוא שוכן בתוכם לבדד נפרדים מכל שאר האומות וז"ש לבדד ישכון. וכפי דרך הסוד בדד בצי' עשר ספירות בלימה השוכנים בתוך בני ישראל. ושאר העמים מסרם לשרים של מעלה כמ"ש בהנחל עליון גויים וכו'. וכמו שהוא ית' מלך מלכי המלכים ולא יתחשב ולא נכנס בחשבון עם שאר שרי מעלה כי הוא מלך ובורא והם עבדיו ונבראיו. כן ישראל עמו בגויים לא יתחשב להיות כמותם. ולכן הוא ית' משנה בעבורם סדרי בראשית. וביטל באלו הימים מלנהוג פעולת זעמו בעבורם:או ירצה כנודע כי אין עין הרע שולט לקלל עד אשר יראה בעיניו אותם כמ"ש וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו, כדי להפיל ולהשליט בהם עינו הרע שתום העין ותהי עליו על ישראל רוח אלקים לכסותם בכנפיו לבל יסתכל בהם כנזכר בספר הזוהר, וג"כ צריך מנין ומספר כמ"ש ולא יהי' בהם נגף בפקוד אותם. ובא בלעם לתת עוד סיבה אחרת שאינו יכול לקללם. ואמר כי הן העם הזה לבדד ישכון. מוקפים בענני כבוד לבדם ואפי' ערב רב הנקראים גויים הנלוים אתם ונתגיירו עמהם לא יתחשב עמהם. כי המה חוץ לענני כבוד כנודע. וכיוון שהם מוקפים ענני כבוד מי יכול למנות זרע יעקב שהם רבים כעפר ארץ כדי להטיל בהם עין הרע לשרות עליהם הקללה וגם א"ת כי כיון שכבר הם נולדים ונודעים שהם תוך העננים הנ"ל אוכל להטיל בהם עין הרע. אכן מי יוכל לספור את שאר העוברים הנקראים רובע ישראל שעדיין הם טיפת זרע ברחם האשה גם אם הסתכל אותיות רובע ועובר שווים וא"כ גם כי אוכל לקללם יהי' לאותם הנולדים. אבל לרובע ישראל הם העוברים ברחם אמם מי יוכל לסופרם כנ"ל ואם אבותיהם ימותו בניהם יקומו תחתיהם וינחלו העולם וא"כ חדל לך מעצה הזו כי הדברים מוכרחי' והקב"ה עתיד להנחילם כל העולם לכן אל תתגרה בהם כלל כי לא תוכל להם. גדולה מכל זה כי כל האומות עתידים למות וגם ישראל עמהם ימותו האמנם יש להם יתר שאת בשתי בחינות הא' בעת המיתה עצמה כי נפשות האומות במותם הולכים לאבדון ונפשות ישראל הולכים לעוה"ב, שנית כי אחר מיתתם עתידין לקום בתחיית המתים. ואז עיקר טובתם וממשלתם ושכרם וכל האומות מתים בל יחיו רפאים וכו'. ומה לך לטרוח לבטל עצתו ית' כי עצתו תקום עכ"פ הן בגופם עתה ונחלו ארץ כנען עכ"פ ואם במיתתם יזכו לעולם הבא. ואם אחר תחייתם ינחלו הם לבדם כל העולם ולא כן שום אומה ולשון הנח מעשיך והכבד ושב בביתיך וגם

אני נחמתי כי באתי אליך לקללם ואדרבה מבקש אני חפלה לפניו ית' אשר אזכה עמהם לשתי התועלות הנ"ל אם שנפשי תמות כעין מיתת ישראל הנקראים ישרים ע"ש ישראל וגם כי הולכים ישרה באורח חיים וגם הבחינה השנית ותחי אחריתי בתחיית המתים כמוהו שאז היא תכלית אחרית הטובה והשכר כנודע:ויאמר וכו' וילך בלעם עם שרי בלק ר"ת ובעש"ב ירמוז כי לקח עשבים לעשות בהם כשפים כנגד ישראל וכנזכר בספר הזוהר בפ' בלק על פסוק מואב סיר רחצי בענין אותה קדירה מליאה עשבים וכשפים נטמן תחת הקרקע וכנזכר שם בספר הזוהר בענין כחות העשבים:ויקר ה' אל בלעם וכו' נודע שאין הקב"ה משרה שמו על נביאי האומות אלא בשם אלקים כמ"ש ויבא אלקים אל לבן וכן באבימלך וכדכתיב מלך אלקים על גוים. והנה הכתוב עצמו הרגיש זה ויישבו במתק לשונו כי שם הוי"ה לא דיבר עם בלעם כלל. אמנם מקרה בלבד קרה עמו ומהו המקרה הלא הוא וישם ה' דבר בפיו כי שם בפיו מלאך אחד שלוח מאתו להכריחו לדבר דבר זה בלבד והנה המלאך נקרא דבר כמ"ש ישלח דברו וירפאם וכמ"ש בספר הזוהר על פסוק עד עת בא דברו וזהו בסוד וברוח פיו כל צבאם. וארז"ל מלמד שכל דיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך וכו':לא איש אל ויכזב וכו' בכל ימי עולם לא נמצא כענין שני אנשים שהא' עשה א"ע אלוה והוא יש"ו הנוצרי והשני עשה עצמו נביא והוא של הישמעאלים וחידשו דתות חזקות קיימות לעולם וכל העולם נתחלק לשתי אמונות אלו בלבד ובלעם נתנבא עליהם תחלה. וכנגד הראשון אמר כי הנה איש ילוד אשה הי' ואי אפשר שאיש יהי' אל ואם הוא אומר שהוא אל דעו כי ויכזב. ולכן אל תטעו אחריו, וכנגד השני שהודה שהוא בן אדם ואינו אל אמנם עשה עצמו נביא מחדש דתות גם זה שקר וסופו להתנחם ממה שעשה. והנה ביש"ו כולם מודים שהוא איש ילוד אשת מרים אבל אינו בן אדם אלא מאליו נולד ואדם לא ידעה לכן אמר כי אעפ"י שאמר שאינו בן אדם עכ"ז הרי אמר שהוא איש וא"כ אי אפשר שהאיש יהי' אל. אבל בהישמעאלים שלא די שהודה שהוא איש אלא כי גם בן אדם הוא ולזה קראו בן אדם. והנה ההיא ר"ל אם ח"ו יש"ו הי' הוא האל בעצמו איך מה שאמר לא יעשה וכן אם אינו הוא האל רק שהוא נביא שדיבר אליו האל איך לא יקימנה וז"ש ודיבר ולא יקימנה. והנה רז"ל בתנחומא אפשר שרמזו זה בפרשת בלק וז"ל לא איש אל לפי שצפה בלעם שעתיד איש א' להטעות הבריות ולומר שהוא אל וכו' ואמנם אני הוספתי לקח ובארתי שארית הפסוק כפי דרך רז"ל כאשר אתה הראת לדעת ואחר שהתנבא על שני אלה התנבא על ביאת המשיח וז"ש:כעת יאמר וכו' וארז"ל כי אז בלעם באמצעו של ימי עולם הי' עומד וכו'. והודיע גדולתם של ישראל אז בימי המשיח וז"ש כעת וכו' במה שנודע

משרז"ל עתידין מלאכי השרת לאמר לצדיקים מה פעל אל:ובזה נוכל להבין מלת כעת כי הנה לשעבר לא זכה שום צדיק לזאת המדרגה כי אם אדם הראשון בהיותו בג"ע קודם שחטא שהיו מלאכי השרת משמשין אותו וצולין לו בשר וכו' ולא עוד אלא שחשבו שהי' אלוה וכו'. והנה זה בע"ש ביום הששי בשעה נודעת כמשז"ל שעה ראשונה צבר עפרו וכו' וז"ש כעת הכ"ף ר"ל כאותה העת הידועה שהיו המלאכים אומרים לאדם מה פעל אל כן עד"ז עתידין המלאכים לומר ליעקב ולישראל מה פעל אל כי מה שהי' הוא שיהי' ואין כל חדש תחת השמש וכמשז"ל על אלה הדברים עשיתים ולא עזבתים כבר עשיתים לר"ע וחביריו וכו':הן עם כלביא וכו' ירצה הן העם הזה כארי וכלביא יקום בבוקר ממטתו להתפלל תפלת השחר ולקרות ק"ש ואח"כ בערב לא ישכב עד יקרא ק"ש אשר על ידה יאכל טרף וכמשז"ל ובספר הזוהר בפרשת בלק כל הקורא ק"ש על מטתו הורג וטורף כל המזיקין. וכבר .הודעתיך ענין המזיקין הללו הנטרפין ע"י ק"ש שהם אותם הנבראים מטיפות השחתת ז"ל כי ע"י ק"ש חוזר האדם לטורפם מיד החיצוני' ולוקחן לצד הקדושה. וחוזרין להיות חלק מחלקיו שבראשונה ולכן כינה ענין זה בשה אכילת טרף שהמאכל ההוא נעשה חלק מן חלקיו ונקרא טרף לב' סיבות. הראשונה בעת השחתת זרע שטרפוה החיצונים מידו. והב' כשהוא חוזר לטרפם מידם ונמצא כי ב' פעמיה היו חללים ולכן התחיל בשם א' של טרף וסיים בשם חללים שהם שניים:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת פנחס

פנחס בן אלעזר וכו' הנה פסוק זה מיותר והי' די בשיאמר וידבר וכו' אמור אל פנחס הנני נותן לו את בריתי שלום כו'. והענין כי חשש השי"ת לבל יאמר משה מה נשתנה פנחס מכל בני גילו ובפרט לפי מ"ש בס' הזוהר פנחס הוא אליהו ונתבשר שלא ישלוט בו מלאך המות והקב"ה שלח לו שלום ואות ברית מה שלא זכה שום נברא ואפי' משה עצמו והרי אם הרג אדם אחד בשביל שבעל גויה הרי כמה סנהדרין הורגים החוטאים וכמה וכמה יותר מכל זה ואם נאמר יען שכפר על בני ישראל הרי כמה צדיקים מכפרים על דורם והרי אהרן זקנו בכיוצא בזה ע"י מחתת הקטורת כתיב בו ותעצר המגפה, ולכן רצה הקב"ה לספד שבחו של פנחס בתחלה וז"ש פנחס בן אלעזר וכו' וכיון שכבר סיפרתי לו בשבחו א"כ לכן אמור וכו' הנה מעתה כבר ראוי הוא לי ליטול לו שכרו והוא. הנני נותן לו וכו' ובזה יצדק היטב מלת לכן שהוא מיותר גם בזה יובן ראשית הפסוק וידבר ה' וכו' כי לאמר הוא מיותר אך הכוונה וידבר ה' אל משה זה הפסוק הראשון שהוא פנחס בן אלעזר וכו' וכל סיפור ודיבור השבח הזה הי' לאמר לו עיקר האמירה והשליחות

והיא פסוק השני לכן אמור לו הנני נותן לו וכו', ואמר תחלה השבח והוא פנחס וכו' ירצה הנה אהרן זקינו הי' ומעולם לא קינא קנאת ה' בידו ובכחו האמנם תפס אומנות כהונתו להקטיר קטורת ועי"כ ותעצר המגפה וזהו מה שרמז לאמר בן אהרן הכהן כלומר' שהשיב החימה במעשה קרח דרך כהונה והוא בהקריבו הקטורת ואמנם פינחס בן בנו נתחזק בגבורה יתירה על זקינו והוא כי מה שהשיב את החימה לא הי' ע"י קטורת אלא בקנאו את קנאתי ולבש קנאה ומסר א"ע למיתה ממש עם קכ"ה אלף משבט שמעון המתאספים עם זמרי וז"ש בתוכם כלומר עם היותו בתוך קהל גדול מישראל מסר עצמו לאלף מיתות על קנאתו ית' ופעולה כזו לא נמצא בזולתו. גם רמז פי' שני באומרו בתוכם והענין כי זולת מסירת פנחס א"ע למיתה עצומה מוכרחת כנ"ל כי לכך הי' ראוי' לשכר הזה גם מצד העון עצמו הי' פלילי בתכלית. עד שהיו כל ישראל ח"ו חייבים כלייה והוא כי מלבד היות העון הזה עון גויה שהוא עון חמור הנה הי' בפרהסיא ונודע כי בפרהסיא והוא עשרה מישראל חייב אדם למסור א"ע למיתה אפי' אערקתא דמסאנא שהיא מנהג מלבד מכש"כ. עון גויה ובפרהסייא ואינה פרהסייא של עשרה בני אדם רק כללות עדת כל ישראל ומשה ואהרן עמהם ולא הי' אחד מהם מי שיקנא להשי"ת עם היות העון הזה חילול השם ית' שאין לו שום. כפרה כנודע בענין ארבעה חלוקי כפרה והיו כל ישראל שותקים ואינם מוחים ומקנאים להשי"ת בחילול השם הגדול ההוא ומכח זה היו מחוייבים כל ישראל כלייה ח"ו. וכשקם פנחס וקנא אין לומר שעשה מצוה אחת בלבד אלא החיה את כל ישראל המחוייבים כליי' ח"ו. וז"א ולא כליתי את בני ישראל א"כ המחיה נפש אחת כמה שכר יש לו מי שהחייה את כל ישראל כולם ראוי הוא שלא ישלוט בו מלאך המות א"כ לכן אמור לו הנני נותו לו את בריתי שלום. וז"ש בתוכם בתוך כל ישראל אשר ע"כ היו כל ישראל חייבים כליה ח"ו ופנחס החיי' את צלם אלהים, גם רמז גדולת מעשיו כי המקדים תפלה לצרה ונמלט אינו כ"כ חשוב כיון שבאה אליו הצרה והתפלל ונמלט וז"ש השיב את חמתו כי כבר הוחל התימה להשחית ונודע כי כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע גם אין עוד אז תקומה וזה השיב את חמתי שכבר היתה שרויה על ישראל ומשם השיבה וז"ש השיב את חמתי ממה שכבר היתה על בני ישראל. וא"ת גם כי בשאר הפרטים גדול ענין פנחס האמנם בענין זה גם אהרן השיב החימה ותעצר המגפה וז"א ולא כליתי כלומר שם לא היתה גזירה לכלות את ישראל אבל עתה היתה הגזירה לכלותם ובעבורו לא כליתי כליי' גמורה וז"ש ולא כליתי וכו'. עוד גדולה רביעית כי שם מאהרן נגעו קרח ועדתו בכבוד אהרן כי היו רוצים לעבוד גם הם עבודת כהונתם אל השי"ת אבל כאן הי' העון נגד כבודו ית' ממש

ולא עוד אלא שהוא כפול והם שני עוונות היותר חמורים שבכל התורה הא' הוא ענין עון גויה כי השי"ת יהורות חיבתו עמנו כי בחרנו מכל העמים אסר לנו את בנותיהן והבא על הגויה הוא כאלו אומר לבוראו איני רוצה שתבחר בי שאהי' מנחלתך כי רוצה אני להדבק בגויה ולא בך ח"ו. השנית ענין פמור והיא העבודה הזרה השקולה ככל התורה וז"ש שני פעמים קנאתי כי קנא שתי קנאות כולם בעבורי ולכבודי ושם בקרח לא הי' כי אם עון אחד ואף גם הוא הי' כבוד אהרן כי לא נגעו כלל בכבודו ית' אלא אדרבא היו חפצים להיות עבדים וכהנים להשי"ת:או ירצה כי וידבר ה' אל משה הוא מה שאמר פנחס בן אלעזר ואומרו לאמר אמירה אחרת הוא בן אהרן הכהן ואמנם הראשונה הוא דיבור קשה והשנית אמירה רכה והענין כי יכול הי' משה לאמר מה ענין גודל מעשה הזה שעשה פנחס מה שלא עשיתי אני עד אשר בשביל כך אתה אומר לו הנני נותן לו את בריתי שלום מתנתי שאתננה לו כמ"ש בספר הזוהר וכמו שיתבאר והלא אם אני שתקתי ולא קנאתי הוא בשביל שאמר לי ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התיר לך ולא הי' לי פה להשיב אפי' שהייתי יכול להשיב לא היו מקבלים דברי כי יאמרו לי לחפות על עצמו מתכוון, ולזה אמר וידבר ה' אל משה דברים קשים וכי למה שתקת ולא מחית כמו פנחס והרי אף הוא פנחס בן אלעזר הוא שגם הוא נשא מדינית וממנה נולד פנחס כמ"ש הפסוק ואלעזר בן אהרן הכהן לקח לו מבנות פוטיאל מבנות יתרו שפיעם עגלים לעבודה זרה ויתרו מדיני הי' ועכ"ז שם נפשו בכפו ויקנא את קנאתי ואתה שתקת ולא מחית ואם תאמר אף אם הדבר כך עשה אתה מה שטוב בעיניך כי בידך הכל האמנם למה אתה אומר לי שמדת השלום שהיא מתנה נתונה לי שתסירנה ממני לתת אותה לו ותן לו מתנה אחרת ולא עוד אלא שאתה אומר לי שאני בעצמי אתננה לו כמ"ש על לכן אמור וכו'. לז"א בן אהרן הכהן כלומר בן אהרן אחיך הוא וכבנך הוא חשוב ואין לך ראוי לקנא עליו וראוי שתתננה לו מדעתך הטוב, ולזה אמר לומר לשון אמירה רכה ופיוס שהי' הקב"ה מפייסו בדברים שיתרצה להודות לתת לו מתנה זו מרצונו, וביאר גודל פעולתו אשר בשבילה זכה למתנה הזאת ואמר השיב את חמתי וכו' ע"ד שבארנו בסוף פרשת בלק על ויחל העם לזנות כי הערב רב הם שחטאו בזנות ובע"ז אבל ישראל לא חטאו רק בע"ז. האמנם להיותה פעור שעבודתה דרך בזיון אין כאן כ"כ חומר כי יכולין היו לאמר אדרבה לטובה נתכוונו אמנם אח"כ כשבא זמרי בן סלוא וחטא גם הוא בזנות. אז נתחייבו כל ישראל כלייה ח"ו לשתי סיבות הנ"ל זנות ופעור ולכן בתחלה היחל הנגף בעם הם הערב רב וחשב השי"ת לכלות גם את ישראל ח"ו בעון זמרי שהי' ישראל והשיב את חמתי מעל בני ישראל בעבור פנחס ולא כילה אותם באחרונה אחר שכבר ההתחלה

היתה בעם וז"ש ולא כליתי והנה היינו יכולין לומר אינו כ"כ דבר גדול מי שיהרוג איש א' מישראל שבא על הגויה לשיתנו לו מתנה כ"כ גדולה ובפרט אחר שניתנה למשה להעבירה ממנו וליתנה לו. לזה אמר הנה שתי עבירות אלו הם היותר חמירות שבתורה ולא עוד אלא שהישראל שהרג הי' אדם גדול מישראל נשיא שבט שמעון הבן השני של יעקב אבינו ע"ה. וז"ש בתוכם כלומר אחד מהנשיאים הגדולים שהם באמצע ישראל על דרך הלב הנתון בתוך האברים וכולם סביבותיו כדמיון המלך שכל צבאו סובבים אותו ובעשות איש כזה עבירה חושב כאלו כל שבט אחד שלם חטא ובהרוג לאיש כזה הוא חשוב כאלו הרג לכמה אלפים ובודאי כי פעולה גדולה לאין קן עשה וראוי הוא לכך א"כ לכן כלומר אחר שהכרתנו כנ"ל א"כ ראוי הוא שאתה משה בעצמך אמור לו בפיך כנשון הזה הנני נותן לו את בריתי שלום. ומלת הנני חוזר אל משה כי הוא הנותן את השלום שבתחלה הי' בריתי ומתנתי ועתה אני נותנה לפנחס מדעתי ולזה לא אמר לכן אמור לו הנני נותן וכו' אלא לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום וכו'. וכמו שפי' כן בספר הזוהר:ואומרו הנני נותן לו וכו' כפי הפשט ירמוז אל משז"ל לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי והטעם לב' סיבות הא' כי זרע אהרן הנולדים מקודם שנמשח לכהונה לא נבחרו לכהונה ופנחס כבר הי' נולד אז וסיבה השני' כי אפי' שיהי' ראוי לכהונה הנה הרג את הנפש ופסול לכהונה ועם היות ב' סיבות אלו מונעות הכהונה ממנו עכ"ז הנני נותן לו את בריתי שלום היא כתר הכהונה הנקראת שלום יען משים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים ע"י הקרבנות וע"י העבודה המכפרת עונותיהם של ישראל והטעם לפי שגם הוא שם שלום עתה בין הקב"ה לישראל, ואחר אשר זכר ענין הנני נותן לו ר"ל לפנחס עצמו את ברית הכהונה הנקראת שלום לסיבה הנ"ל חזר להוסיף עוד שכר נוסף והוא כי כפי זה הי' די במה שהוא יהי' כהן הגם שהוא שלא כדין כנ"ל אמנם והיתה לו וגם זרעו אחריו ברית כהונת עולם והטעם לזה תחת אשר קינא לאלקיו וכו' ירצה שתי פעולות גדולות עשה. הא' אשר קינא לאלקיו ית' ולכן הנני נותן לו את בריתי שלום. והב' היא כי גם עשה שזה לישראל וכופר על בני ישראל וכנגד זה והיתה גם לזרעו אחריו ברית כהונת עולם ואפשר באומרו ברית כהונת עולם ירמוז אל מה שנודע כי בתחלה היתה כהונה מן אתמר והוא עלי הכהן ובנו אבייתר בימי דוד ואחכ בימי שלמה חזרה כהונה גדולה אל זרעו של פנחס הוא צדוק ושוב לא נכרתה עד עולם אפי' בביאת המשיח וכמ"ש והכהנים הלוים בני צדוק וכו' המה יקרבו אלי לשרתני וכו' ומכל בני זרע אהרן לא נמשכה כהונה גדולה אלא לזרע פנחס בלבד, וכפי הרמז והדרש נודע כי פנחס הוא אליהו וגם בתלמיד בבלי אמרינן רבה בר אבוה אשכחי' לאליהו דהוי קאי בבית הקברות

א"ל ולאו כהן הוא מר. והנה כל הכהנים שבעולם נתכהנו בחייהם כי במתים חפשי אבל פנחס שנשאר חי וקיים בגוף ונפש אמר עליו הנני נותן לו את בריתי כלומר הריני כורת עמו ברית שאתן לו שלום כל ימיו והוא ענין החיים שלא ימות וכמ"ש בריתי היתה אתו החיים והשלום. ולכן נרמז במלת שלום לב' כוונות הא' שלים ממלאך המות שלא ילחם בו להמיתו. הב' הוא במה שנודע ענין המיתה כי היא קטטות ד' יסודות שבגוף ביום המיתה איש מרעהו יפרדו כי זהו בחינת המות וענינה וההיפך הוא שלום. ואחר שביאר ענין החיים הנתנים לו שהיא בעוה"ז בחיים חיותו חזר עוד לתת לו שכר נוסף גם אחר לקיחתו למעלה. וז"ש והיתה לו ולזרעו וכו' ירצה הנה שאר הכהנים הנה הוא כהן בחייו וזרעו נשאר אחריו כהן אבל הוא עצמו במתים חפשי וכהונה פוסקת ממנו. אבל פנחס והיתה לו ולזרעו שניהם ביחד אעפ"י שנסתלק מעוה"ז ונשאר זרעו אחריו ממש עכ"ז גם אז והיתה לו ג"כ ברית כהונת עולם וכנז' בגמ' ולאו כהן הוא מר הרי כי גם אחר שנסתלק כהונתו עליו אשר ע"כ שאל ממנו למה הי' עומד בין הקברות כיון שגם אחר סילוקו כהן הוא לעולם:ושם איש ישראל וכו' כפי הדרך השני שביארנו כי הערב רב לבדם חטאו לזה בא הכתוב לפרסם ולהודיע כי שם איש ישראל הא' לבדו המוכה הוא אשר הכה את המדיינית אך בפני עצמו במכת הנגף לא מת אחד מהם כלל. וכפי הדרך הראשון כי גם מבני ישראל מתו בנגף יאמר אשר הוכה את המדיינית הוא זמרי בן סלוא כי באשר הוכו בנגף רבים היו. ואגב אורחי' השמיענו עוד ביאור מ"ש השי"ת בקנאו את קנאתי בתוכם כנ"ל בדרך השני וזה כי הרי ראוי הוא פנחס לכל השכר הגדול הזה כי הרג האיש הנשיא בית אב לשמעוני והאשה ראש אומות במדין ולא חשש פן יקומו עליו כל שתי האומות האלה. אם שבט שמעון ואם אומת מדין כולה. ובזה יתבאר למה זכר שמות האיש והאשה פה בענין השכר ולא למעלה בעון המעשה:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת מטות

ויקרבו אל משה הפקידים אשר לאלפי הצבא וכו' עד עתה הי' משה לוקח מכס כל בעלי חיים אדם ובהמה אשר חלקו וחצו ביניהם אנשי המלחמה לקחו מחציתם וכל שארית ישראל שלא יצאו למלחמה לקחו מחציתם ע"ד מ"ש דוד המלך ע"ה כחלק היוצא למלחמה כחלק היושב על הכלים ואז הרים מכס ממחצית אנשי הצבא א' נפש מת"ק לשני סיבות הא' יען טרחי בגופן והלכו למלחמה והכניסו א"ע בסכנה גם סיבה שנית כי המכס הזה ניתן לכהנים שהם מתי מעט. האמנם ממחצית בני ישראל שלא הלכו למלחמה ועוד סיבה שנית כי המכס שלהם ניתן ללוים שהם עם רב מאוד לכן

הי' מכס גדול נפש אחד מן החמשי' ואחר זה הלך משה לדרכו. וכראות שרי האלפים ושרי המאות שני שנויים תמהו בעצמם הא' הוא כי לא לקח רק מהבע"ח אדם ובהמה האמנם מכל השלל דומם כגון זהב וכסף ונחשת ושמלות וכיוצא לא לקח מאומה והב' כי המכס הזה הוא לבני אדם הכהנים הלוים אבל השי"ת לא לקח מכם כלל לצורך אוהל מועד לכן כראותם שמשה כלה מלאכתו והלך לו והוכר הדבר כי אין לו עוד שאלה בענין השלל הנשאר גם לא לצורך אהל מועד עצמו אז הם בעצמם נתקרבו אליו והלכו אל ביתו לדעת מה הענין וז"ש ויקרבו אל משה וכו', ואגב אורחי' לשלא נטעה כי נשיאי העדה הם הקרובים אליו לז"א הפקודים וכו' ירצה אותם הממוני' ומופקדיה על אלפי הצבא לא מינוי ושררה כללית שהם נשיאי המטות אלא פרטית והם שרי האלפים ושרי המאות ההולכים למלחמה משא"כ בנשיאים שנשארו במחנה וגם כי הם שרי המטות בכללות אשר בכל מטה ומטה יש כמה אלפים ומאות. אבל אלו הם שרי אלפים ומאות בלבד. ויאמרו אל משה וכו' ירצה תמיהות גדולות ראינו בך כנ"ל והוא כי ראינו שלא הרימות תרומה רק לכהנים וללויים בלבד ואפשר להשיב לזה שאלו היתה מלחמת רשות והשי"ת עשה עמנו נסים במלחמה ההיא היינו מחוייבים להביא קרבנות חודה להשי"ת זולת מה שנתננו לכהנים וללוים האמנם זו מלחמת חובה ומצוה היא כי כך צויתנו נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים וכתיב לתת נקמת ה' במדין וכפי זה עשינו מה שצויתנו כי מצוותו ית' עשינו ודי בזה ואין צורך להביא קרבנות תודה ושלמים, וחושבים אנו כי זו דעתך באשר לא שאלת מאתנו עולה או זבח אלא תרומה לכהנים וללוים כי כמו שגם ישראל שלא יצאו לצבא לקחו חלקם מחצית מלקוח הבעלי חיים גם הכהנים הלווים שיש להם יותר שאת כי הלא הם שומרי משמרת משכן ה' יותר מחוייבים אנו לתת להם מכס ותרומה וחלק וזה רמז ה' אל משה בתחלה ונתת אותו ללוים שומרי משמרת וכו' כי לא לעצמי אני שואל ואח"כ משלחן גבוה קא זכו אלא מדידהו קזכו וממון הדיוט ראוי להם הוא יותר משארית ישראל כנ"ל, ואמנם רואים אנו כי לא נכון לעשות כן כי אעפ"י שהשי"ת לא שאל חלקו בפיו ראוי והגון שמעצמינו נקריב לו ית' עצמו כמו שנזכיר אח"כ ובתחלה נבאר טעם הדבר והוא כי גם כי מלחמת מצוה וחובה היא עכ"ז הנה נשאו עבדיך את ראש אנשי המלחמה ואפי' איש אחד לא נפקד ממנו. ואם לישראל לכהנים וללווים שלא גמלו לנו שום טובה נתננו להם חלק כנ"ל מכש"כ להשי"ת הגומר לנו טובות ונסים ונפלאות כנ"ל ואעפ"י שהוא לא דיבר עמנו מזה לנו להכיר ולדעת חסדיו ולכן מעצמינו ונקרב את קרבן ה' בעצמו ולא יספיק מכס הנ"ל הניתן לבשר ודם אשר לא גמלנו טובה כלל. וא"ת א"כ נביא קרבנות תודה ושלמים הרי

ראינו כי לקחת מכס מהבעלי חיים בלבד ונתת אותו לכהנים וללוים וזה יורה ב' ענינים. הא' כי פטורים אנו מקרבן בעלי חיים וזה לסיבה הנ"ל כי זו היא מלחמת מצוה. והב' כי כיון שלא נצטווית לקחת מכם משלל המטלטלין כסף וזהב וכו'. נראה שרצה השי"ת שאנו מעצמינו נקריב את המכס גם משלל המטלטלין אלא שזה יהי' קרבן לה' עצמו ולפי שחפצים אנו לכפר על נפשותינו לפני ה' כי הוא המכפר האמיתי על נפשותינו. ומכס המלקוח הניתן לכהנים אינו לכפר על נפשותינו אלא חלקם הוא כנ"ל ולכך זה קרבן ה' לא הבאתי אותו מן הבעלי חיים אלא איש אשר מצא כלי זהב וכו' אשר ממנו לא לוקח מכס לכהנים וללווים נראה שהשי"ת הניח מכס השלל הזה לעצמו ולא ירצה לתובעו בפיו כנ"ל גם לא רצה שיהי' קרבן גמור כי לא מלחמת מצוה היא כנ"ל, ואמנם כאשר מכס המלקוח נשאר קיים לזכרון תמיד זה ממלחמת מדין כן הכלים האלה יהיו של זהב וממנו תעשה כלי זהב לשרת באוהל מועד ממש להשי"ת וישארו קיימים נזכרין וז"ש אח"כ זכרון לבני ישראל לפני ה' כמו שיתבאר בע"ה ורמזו בדבריה' כי חלקם משלל שלהם היא וז"ש איש אשר מצא ואין איש אלא לשון חשיבות אז משה ויקח מאתם וכו' ולא רצה לשאול כן משאר אנשי הצבא כיון שלא התנדבו מעצמם בעין טובה וגם כי לא היו מחוייבים כנ"ל וז"ש אנשי הצבא בזזו איש לו ולא נתנו חלק לאהל מועד, ויקח וכו' חזר שנית לאמר ויקח וכו' להורות עוד שבח אחר בשרי האלפים הנ"ל כי לא די שהם לבדם הביאו אך שאר אנשי הצבא בזזו איש לו האמנם היו להם עין טובה בתכלית כי גם שהם לבדם הביאוהו כאשר נתנוהו ליד הגזברים משה ואלעזר אמרו להם רצונינו שיהי' זה זכרון לכל בני ישראל לפני ה' אעפ"י שאין להם חלק בו וז"ש ויקח וכו' כי כשלקחוהו מידם לא היו שם רק שרי האלפים וכו' וז"ש מאת שרי וכו' ואעפ"כ כאשר הביאהו אל אהל מועד הי' להיות זכרון לכל בני ישראל לפני ה' כי על דעת כן נתנוהו המתנדבים הנ"ל:או ירצה ויקרבו וכו' הנה בפ' כי תשא נצטוו ישראל שבכל עת שיפקדום יתנו מחצית השקל וזה לכפר על נפשותיכם שלא ישלוט בהם הנגף והנה אם משה והנשיאים הנקראי' ראשי המטות יפקדום היו ישראל עצמן מחוייבין לתת מחצית השקל כנ"ל. אמנם אלו היו הפקודים על אלפי הצבא לפי שעה כי הרי לא היו שרי המטות אלא שרי צבאות האלפים והמאות ההם בלבד כנ"ל בדרך הראשון וז"ש ויקרבו וכו' שרי האלפים וכו'. ואז ויאמרו אל משה הנה אלו אתם מלך ישראל או י"ב נשיאיהם נשאו ראש היו ישראל עצמן צריכין לתת השקלים האמנם אנו שאין אנו נשיאים אלא לפי שעה מנית אותנו שרי אלפים ועדיין עבדיך אנחנו. ואנחנו נשאנו את ראש אנשי המלחמ' לדעת אם חסרו ונפלו במלחמה והשי"ת עזרונו ולא נפקד ממנו איש ואין פירושו במלחמה אלא

שאחר המינוי ופקידת ראש לא חל הנגף בנו כי ראה השי"ת כוונתינו לטובה ואעפ"י שאין אנו ושאין בכך כי לא נצטווינו למנותם עכ"ז אנחנו עשינו זה לפי שהרי לפי שעה מסרת אותם תחת ידינו. וז"ש אשר בידינו ולכן ראינו לדעת אם מת א' מהם במלחמה וברשות עשינו ואין לנו אשם למנותם ועכ"ז הש"י טזרונו ולא נפקד ממנו איש בנגף כמו שאירע במפקד דוד ויואב האמנם עדיין טינא בלבבינו אולי ח"ו יארע לעתיד איזה תקלה כי הרי הקב"ה ציווה כי תשא וכו' ונתנו וכו' ועי"כ ולא יהי' בהם נגף בפקוד וכו' ומכלל לאו אתה שומע הן. והנה אם באנו לאמר שאנשי המלחמה עצמם יתנו שקליהם לא ירצו לסיבה הנ"ל כי לא נצטוו בכך ולכן אנחנו השרים ונקרב את קרבן ה' לצורך חצאי של השקלים וזה לצורך לכפר על נפשותינו לפני ה' כנ"ל בפ' כי תשא לכפר על נפשותיכם. אמנם אם היינו מחוייבים מן הדין היינו נותנין בקע לגולגולת בכיון ועוד שהיינו נותנים מטבע מצויר חצי שקל אבל כיון שאינו כך לפנים מן השורה לא דקדקנו בפרטות הנ"ל אלא אדרבה רצוננו לכוון לכוונה אחת טובה וזה כשלא יהי' הזהב מבתינו אלא מהשלל עצמו אשר נתן ה' לנו. וז"ש איש אשר מצא כלי זהב במלחמ' והרווחנו בזה שני דברים הא' שיהי' הקרבן מהשלל אשר נתן לנו ה' עצמו והב' כי נתננו יותר מן הראוי בקע לגולגולת. אלו היינו נותנין מטבע. אבל עתה כל אחד נותן כלי זהב שלם כפי אשר מצא אותו במלחמה יש שמצא טבעת קטן ויהי' קרוב למחצית השקל וביותר אך לא פחות. ויש מצא אצעדה זהב שיש בו כמה חצאי שקלים של כסף כי כל הכלים האלה הם שלמים והם זהב ועי"כ הקרבן הזה רב מאוד בעין יפה. וז"ש אח"כ ויקח משה וכו' את הזהב לאפוקי כסף כל כלי מעשה כלי גמור שלם כמו שהוא ראוי למעשה ולמלאכה וע"כ ויהי כל זהב התנופה ששה עשר אלף וכו' שקלי זהב ואלו נתננו בקע לגולגולת והם היו י"ב אלפים אלף למטה היו ששה אלפים שקלים כסף. ועתה היו ששה עשר אלפים. וגם שהי' שקלי זהב ולא כסף וזהו טעם צריכות הפסוק להודיע כי הי' זהב וכי היו כלים וגם שפרט אופן מעשיהם אצעדה וטבעת וכו' וגם ביאר סך מניינם ולרמוז כי קרבן זה לא הי' יען נצול מהמלחמה אלא כמנין כי תשא את ראש בני ישראל ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקוד אותם. וכמו שבארנו ענין אומרו עבדיך נשאו וכו' לכפר על נפשותינו. גם רמז לזה ואמר בסוף זכרון לבני ישראל לפני ה' לרמוז כי הוא ענין מחצית השקל שבפ' תשא אשר בו כתוב שם ולקחת את כסף הכפורים וכו'. והרי כל הכתוב הזה רומז אל הכתוב ההוא כי כנגד ולקחת וכו' אמר כאן ויקח משה וכו'. וכנגד ונתת אותו על עבודת אוהל מועד נאמר כאן ויביאו אותו אל אהל מועד וכנגד והי' לבני ישראל זכרון אמר כאן זכרון לבני ישראל לפני ה' וכו'. וכנגד מ"ש שם לכפר על נפשותיכם אמר כאן לכפר על

נפשותינו לפני ה':או ירצה ויקרבו וכו' כי הם רצו להקריב קרבן לה' התכשיטין הללו לסיבה שנזכיר ונתייראו פן יחשדם משה בראותו כי מקריבים הם תכשיטי זהב ולא קרבן צאן ובקר אולי הי' קרבן על שחטאו גם הם בבנות מדין עתה במלחמה וכמ"ש תחלה הן הנה וכו' ע"ד פעור ולכן הקריבו את תכשיטי נשים כי אלו הי' קרבן תודה על הצלתם הי' מהראוי שיקריבו צאן ובקר לכן ויקרבו אל משה לא קריבת גופות כי עמו היו מספריה ודי בשיאמר ויאמרו אל משה הפקידים וכו' אבל הוא קריבה בדברים של ויכוח ע"ד מ"ש ויגש אליו יהודה וזה לבל יחשדם כנ"ל ולכן התחילו לו בראשונה לספר לו ענין המאורע איך הי' כדי להנצל מתוך החשד וז"ש ויאמרו אל משה עבדך נשאו וכו' וזה ראיה גמורה שלא חטאנו בבנות מדין כי הרי ע"ד כזבי לבדו מתו כ"ד אלף במגפה ולולא פנחס כלה את בני ישראל ח"ו בקנאתו. וגם שהי' שלא בשעת הסכנה ומכ"ש עתה שאם היו נשיה רבות וגם בשעת הסכנה ועכ"ז ולא נפקד ממנו איש ובכלל דבריהם רמזו אל מ"ש בספר הזוהר פ' בא על נא אדונים לאלה ישובו איש לביתו וכו' כי בהיות האדונים רשעים מוכרח שהעם יפלו במלחמה ואם אדונים ההם ימותו במלחמה אז ישובו שאר העם לביתם בשלום. וההיפך בהיות האדונים צדיקים כי זכותם יגן לעם שלא יפלו במלחמה. וז"ש עבדיך נשאו את ראש כלומר אנחנו בזכותינו שלא חטאנו נתנו הרמת ונשיאות ראש אל אנשי המלחמה שינצחו את המלחמה כי הרי האנשים ההם הם אשר בידינו ר"ל תחת ממשלתינו וזכותינו עמדה להם כנ"ל והנה לא נפקד איש ממנו פי' לא משרי האלפים והמאות אף לא מכלל אנשי המלחמה אשר שתי כתות הנ"ל הוזכרו בפסוק זה עבדיך נשאו את ראש אנשי וכו' ולא נפקד ממנו חוזר אל שתי כתות הנ"ל אל אנשי המלחמה ואל הנושאים ראשם וכבר נתברר בזה כי לא חטאנו עם בנות מדין ח"ו וא"כ כאשר עתה הראה אשר הקרבנו תכשיטין אלו אינם קרבן כפרת חטא ח"ו אלא קרבן קדוש לה' וז"ש ונקרב את קרבן ה', וא"ת א"כ למה לא הקרבתם קרבן תודה בקר וצאן אלא תכשיטי זהב אלו. ולזה השיבו ואמר איש אשר מצא וכך ירצה כי אלו התכשיטין הנה דרך מציאה מצאנום בהיותינו באים לשלול את החללים פגענו בנשים בנות מדין ומצאנו תכשיטין אלו המונחות בבשרן ממש והם טבעת ועגול וכו' אשר הם מוכרחים להמצא בבשרם ממש ואפשר כי בהיותינו מחפשים לגלות בשרם למצוא התכשיטין ההם אולי ח"ו מידי הרהור לא יצאנו בעל כרחינו בהיותינו מסתכלין בנשים ההם ובענין הרומז בפרט כי העינים אינם ברשותו של אדם ומפני כך התכשיטין אלו בעצמם אשר בהם חטאנו הקרבנום לה' משא"כ בכל שאר השלל כלל שלא הקרבנוהו זה ראי' אל האמור כי לא חטאנו ח"ו במעשה אשר אז היינו צריכים לכפר עלינו ממש

כמ"ש כי יום כפורים הוא לכפר עליכם אבל עתה לא חטאנו אלא בהרהור הנפש בלבד ולכן אנו צריכין לכפר על נפשותינו ולא עלינו. גם רמז בזה באומרו לפני ה' כי חטא המעשה נגלה אבל זו הכפרה הוא על הרהור הלב שאינו נגלה אלא לפני ה' לבדו היודע תעלומות לב. ובזה יובן אומרו אשר מצא כי חטאנו בהרהור לבד ואף זה באונס במקרה דרך מציאה בעל כרחינו כנ"ל כי העינים אינם ברשות האדם. נמצא כי העיקר הראי' הוא מהיותם מקריבים תכשיטי זהב ולא משאר תכשיטין אלא מאלו הדביקים באשה בזרועה או בירכה או באזנה או בערותה ולא זולתה להורות כי אין שם אלא הרהור בלבד. ואף זה אינו ברצון אלא בהכרח דרך חיפוש כנ"ל ואז העידה התורה כי כן הוא וז"ש אח"כ זכרון לבני ישראל כי אלו ח"ו חטאו במעשה הי' הקרבן הזה מזכרת עון ח"ו ע"ד מנחת סוטה אבל עתה הנה היא זכרון לפני ה' להורות כי לא חטאו עתה ישראל במלחמת מדין ואדרבה מזכרת זכיותיהן ולא עונותיהם גם באומרו לבני ישראל רמז כי הקרבן הזה הוא זכרון מורה על היותם בני ישראל נפרדים לבדם משאר אומות ולא נתערבו בבנות מדין ח"ו:וידבר משה אל ראשי המטות וכו'. הזכיר ראשי המטות משא"כ בשאר ציוויים וזה לרמוז אל מ"ש בגמרא פרק שבועת הדיינים כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולה ולכן לא ציווה ענין חומר הנדרים ושבועות לבני ישראל לכל יחיד ויחיד אמנם ציווה הדבר אל י"ב ראשי המטות הממונים על כל בני ישראל שישתדלו בענין זה לפרסם ענין חומר השבועה והנדר כי הנה לכל בני ישראל מגיע העונש כנ"ל ולכן הי"ב נשיאים יהי' שלוחי כל ישראל להשגיח בעדם שלא יענשו בעונש היחידים העוברים על השבועה. ושיעור המשך הכתוב כך הוא וידבר משה אל ראשי המטות ומה הוא שדיבר להם הוא לאמר ר"ל שיאמרו ויפרסמו אל כל בני ישראל חומר השבועה והנדר ויאמרו להה הנה זה הדבר היחידי הפרטי של עונש הנדר ושבועה ציווה ה' ולכן השתדלו שלא להכשל בה אבל בשאר המצות לא נצטווינו אנו לאומר' לכם כמו ענין השבועה וז"ש זה הדבר לאפוקי שאר המצות, או ירצה ירמוז למ"ש ז"ל כי אעפ"י שהנדר ניתר ע"י חכם לא נזכר בתורה עכ"ז החכם ע"פ דיבורו כשיאמר מותר לך הותר ונעקר הנדר מעיקרו ולכן אל ראשי המטות שהם חכמי הדור כי בימי משה לא היו ממנין ראשים על ישראל לולא בחיבת גדולת חכמתם ויראתם ולהם דיבר משה שהם יאמרו לישראל ענין היתר הנדר התלוי בדיבור החכם כנ"ל שאל יהרהרו ח"ו בזה. כי הנה זה הדבר שבדיבור בלבד יותר הנדר ע"י חכם הנה כן ציווה ה' אע"פ שאינו מפורש בכתוב וז"ש לאמר זה הדבר אשר ציוה ה', או ירמוז על משז"ל כי ענין הנדרים והשבועות כהררים התלוים בשערה מקרא מועט והלכות מרובות. כי הנה לא מתפרש בתורה זולתי דבר אחד בלבד הלא

הוא איש כי ידור וכו' לא יחל דברו ואמנם שאר ענין הנדרים שבוטות ודיניהם הלכה למשה מסיני בעל פה וז"ש זה הדבר אשר ציווה ה' בתור' בכתב בלבד האמנם יש מלבד זה דינים לאין קץ שנאמרו לי בעל פה כנ"ל. או ירצה ירמוז אל מ"ש שלמה המע"ה טוב אשר לא תדור וכו' אמנם דוד אביו התיר לישבע לקיים את המצות ואדרבה מצוה היא לשבע בכך וכמ"ש נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך וכעובדא דההוא שבא לפני שמעון הצדיק וקווצותיו תלתלים ונדר בנזיר ואמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזירות אלא זה, ולכן דיבר משה אל ראשי המטות לאמר לבני ישראל להזהירם כי זה הוא הדבר אשר ציווה ה' הלא הוא כי איש כאשר יבא לידור נדר לא יהי' ע"ד הרשות אלא יהי' לה' לדבר מצוה הנוגע לכבודו ית' גם אם ירצה להשבע שבועה תהי' לאסור איסר על נפשו לאסור עצמו מדברים האסורים וזהו לאסור איסר מה שכבר נאסר בתורה בדברים הנוגעים אל הנפש המצווה בכך מפי הגבורה ואע"פ שכבר מושבע ועומד עניה מהר סיני ואי אפשר לו ליחל דברו של ה' אשר כבר ציווהו בכך בסיני עכ"ז יחזור וישבע עליו לזרוזי נפשי אם רואה יצרו מתגבר עליו כי ע"י השבועה יוסיף אומץ בעצמו וככל היוצא מפיו עתה בשבועה מובטח הוא שיעשה אותו ויקיימנו ואין בזה משום טוב אשר לא תדור פן ח"ו תדור ולא תקיים, גם לרמוז אל הנ"ל כפל לשונו באומרו ידור נדר השבע שבועה כלומר מה שכבר נדר ונשבע בהר סיני היא אשר הורשה לחזור עתה לדור ולישבע עליו והוא ענין לקיים את המצות אבל שאר נדרי ושבועות רשות ראוי לאדם שלא ידור וישבע עליהם אע"פ שיש להם היתר ואעפ"י שמקיימים וכמשז"ל ס' ריבוא עיירות היה לינאי המלך בהר המלך וכולם נחרבו על שבועות שוא בשבועה שאוכל עמך וכו' אעפ"י שהיו מקיימים אותם, או ירצה זה הדבר אשר ציווה ה' ירמוז אל מ"ש ר' עקיבא בפרק שבועות שתים היכן מצינו במדבר ומביא קרבן וכו' וראה משה כי ישראל יתמהו בציווי זה שיש בו בחינת דיבור בלבד ויש בו חיוב קיים וחיוב קרבן לז"א אל ראשי המטות החכמים שיאמרו לישראל כי נשתנה ענין הנדר והשבועה מכל שאר המצות כי זה הדיבור לבד של ענין הנדר והשבוע' הוא לבדו אשר ציווה ה' משא"כ בשום מצוה אחרת שאין אסורה תלוי בדיבור וז"ש לאמר זה הדבר אשר ציווה ה', או ירצה באומרו איש כי ידור נדר וכו' ירצה למ"ש שלמה המלך ע"ה טוב אשר לא תדור וכו' לא חדור כלל אע"פ שבדעתך לקיים נדרך האמנם אחר שכבר נדרת את אשר תדור שלם ולא תאמר כיון שהנדרים אינם הגונים לפניו ית' אין עלי כ"כ עונש אם לא אקיימנו. וזה שאמר איש כי ידור נדר לה' וכו' הנה מהראוי הי' שמתחל' דיבורו לא יתחיל להוציא ולדבר מפיו שום נדר כלל וז"ש לא יחל דברו מלשון תחל' כמו והוא יחל להושיע את

ישראל מיד פלישתים לא יתחיל בדבורו להוציא נדר בפיו אלא אם תרצה גמור בלבבך לעשות כך ולא הוציאנו בפיך ומן העת הראשון אני מזהירך שלא תתחיל לדבר ולהוציא הנדר מתוך פיך. האמנם אם עברת ע"ז וכבר נדרת הנה אז ככל היוצא מפיך וכבר נדרת אותו כן ראוי שתעשה וז"ש ככל היוצא כו':או ירצה הודיענו משז"ל בנדרים ושבועות עד שיהי' פיו ולבו שווין גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו אינו חייב והאמנם מצוה איכא בהכי כההיא עובדא דההוא דגמר בלבו למכור בכך וכך ונתן לו יותר ולא קבלו לקיים דובר אמת בלבבו וז"ש איש כי ידור נדר וכו' בינו לבין קונו בלבבו שאין מכיר בו אלא השי"ת וז"ש לה' או השבע שבועה וכו' על נפשו בתוך לבו אשר שם נפשו מן הראוי שלא יחל דברו לקיים ודובר אמת בלבבו אמנם לענין מעשה ולענין הדין אינו מחוייב אלא ככל היוצא מפיו יעשה הלכה למעשה:וע"ד רמז ירצה איש כי ידור וכו' הנה אמרו רז"ל על פסוק אל תתן את פיך וכו' אלו הנדרים כי בעונם בנים של אדם מתים וז"ש וחבל את מעשי ידיך אלו בניו של אדם ובנותיו וז"ש איש כי ידור נדר וכו' לא יחל דברו האמנם אם לא יחל ואדרבה יקיים נדרו אז שכרו כי כל היוצא מפיו יעשה ירצה במאי שאמר בספר יצירה כי פה של מטה היא מכוונת כנגד פה של מעלה ולכן פה עליונה הנקראת מילת הלשון ניתנה להכריע בין עשר אצבעות הידים ופה תחתון שהיא מילת המעור מכרעת בין עשר אצבעות הרגלים. ולכן פה בגי' מילה כי שתיהן מכוונות והנה כל אשר מקיים מוצא שפתיו פה עליונה בנדרים ושבועות מקיים מוצא פה התחתון שהם בניו ובנותיו והמחלל פה עליון בשבועה מחלל מוצא פה תחתון וז"ש וחבל את מעשי ידיך וגורם חבלה ומיתה לבניו הקטנים. עוד ירמוז דרך רמז כי כל מי שלא יחל דברו ר"ל שאינו משיח שיחות חולין כמו שהתפאר ריב"ז מעולם לח שחתי שיחות חולין שכרו הוא כי כל היוצא מפיו יעשה הוא ית' כמ"ש ותגזור אומר ויקם לו מידה כנגד מידה. עוד ירמוז אל מ"ש במשנ' כל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והענין כי כל דיבור ודיבור שמוציא האדם מפיו אם טוב ואם רע אם טוב הוא נברא ממנו מלאך טוב ואם רע רע. ולכן יזהר האדם שלא יחלל דברו בלשון הרע או בנבלות הפה או שבועות שוא ואל יאמר אין בזה מעשה אלא דיבור הקל דע כי אינו כן אלא ככל אשר יוצא מפיו של אדם כן יעשה מעשה גמור אם טוב בורא מלאך טוב ואם רע רע ולכן אל יחל דברו כנ"ל:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת מסעי

אלה מסעי וכו'. מה שיש להעיר אחד מה שהעירו חז"ל למה נכתבו כל המסעות הללו וכו'. ב' לדרוש כאן משרז"ל אלה פסל את הראשוני'. ג' למה קראם בלשון מסעות לא

בלשון חניות כי עיקר הדבר הוא לספר מקום החניה נא מקום של המסע כי המסע טפל אל החניה. ד' כי יספיק באומרו אלה מסעי בני ישראל ותו לא ואח"כ יסמוך אליו ויסעו מרעמסס וכו'. כי כל מה שבאמצע הוא מיותר כי אומרו אשר יצאו מארץ מצרים הוא פשוט גם לצבאותם הוא מיותר וכן מ"ש ביד משה ואהרן וכן ויכתוב משה וכו' והלא כל התורה כולה הוא אשר כתב אותה. ה' מ"ש ביד משה ואהרן לא ידענו אהיכא קאי אי אריש אלה מסעי ביד משה ואהרן אינו כן שהרי ח' מסעות אחרונות היו ביד משה לבדו כי אהרן מת בהור ההר ואי קאי אסיפא איציאת מצרים אין תועלת בסיפורו כאן. וא"ו מה הבנה יש באומרו את מוצאיהם למסעיהם וכו' ואי מוצאיהם קאי איציאת מצרים הנה היא יציאה יחידה ומוצאיהם הוא בלשון רבים וא"כ ה"ל לכתוב ויכתוב משה את מסעיהם בלבד. ז' כי אחר שאמר אלה מסעי למה חזר שנית לאמר ואלה מסעיהם ולא עוד אלא בתחל' אלה ל' פיהול את אחרים ואח"כ ואלה בתוספות ואו שהוא להוסיף ולא לפסול. ח' כי תחלה אמר את מוצאיהם למסעיהם ואח"כ היפך ואמר אלה מסעיהם למוצאיהם. גו' כי כוונת הפרשה הזאת לכתוב בקצרה כל המסעות ולא להאריך בפרטן כי כבר נתארך ענינם בכל הפרשיות הקודמות וא"כ למה הרחיב והאריך בפרטי אופן המסע הראשון רעמסס באיזה חודש ובאיזה יום ואיך גם מצריה מקברים וכו' ואיך באלהיהם עשה ה' שפטים כי כל זה מיותר ודי שיאמר ויסעו מרעמסס ויחנו בסוכות ככתוב אח"כ נמצא כי כל אלו הפסוקים מן ויסעו מרעמסס הראשון עד ויסעו מרעמסס השני הוא מיותר. י' למה הזכיר בחודש הראשון ב' פעמים והל"ל ויסעו מרעמסס בט"ו יום לחודש הראשון. והענין כי אחר אשר נכתבו כל המסעות באריכות בפרשה הקודמות רצה הכתוב ליתן טעם למה השי"ת הסיען כל אלו המסעות ואם כוונתו היתה לעכבם במדבר ארבעים שנה עד תום כל הדור ההוא ואח"כ יכניס את בניהן לארץ למה הסיען כל אלו המסעות ודי שיעכבה במקום אחד במדבר ארבעים שנה ואח"כ בשלשה ימים שבסוף הארבעים שנה יכניסם לארץ כמו שפירש רש"י בפרשת בהעלותך על פסוק נוסעים אנחנו אל המקוה וכו' ולמה הניעם וטלטלם כ"כ כי ח"ו זו הוראה כי משנאתו העצומה עשה כן לכן רצה הכתוב להודיע חסדי ה' ורחמיו עמהה כדרך שפירש רש"י בשם ר' משה הדרשן וכמו שנבאר על פי דרך זו ולכאורה נוכל לפרש ענין אלה מהו פוסל ואמר כי אלה המסעות הראשונות אשר היו מן רעמסס עד רתמה מקום שמשם נשתלחו המרגלים היו טובות ופסל שאר המסעות האחרונות ואעפ"י שאלה פיסל ראשונים להיות כי האחרונים כבר נזכר ענינם לשעבר כבר יוכל לומר אלה מסעי שכתיב עתה יפסל את אלה המסעות שכבר נזכרו לשעבר עם היותם אחרונות. ולכן סיפר בשבח

המסעות הראשונות הסמוכות אל יציאת מצרים והאריך בסיפור מעלתם ובנסי' שנעשו להם בהם. או ירצה להיפך וכוונת הכתוב לתת טעם לשבח כי בחסד גדול התנהג השי"ת עמהם מתחילה ועד סוף ואל תחשוב כי הראשונות היו ברחמים והאחרונות בשנאה גמורה ח"ו כי הנה כל המסעות האלו הושוו לטובה וז"ש אלה מסעי כולן שווין ברחמיו ית' וכיוון שכן הוא נוכל להוסיף וא"ו ולומר ואלה מסעיהם למוצאיהם ותוספות טובה כמנהג ואלה, או יותר קרוב לזה כי תחלה אמר אלה מסעי ר"ל אלה הראשונות אשר המה סמוכות ליציאת מצרים שאין ספק שהיו בתכלית הרחמים כי הרי אירעו בהם כמה נסים לאין קץ וז"ש אלה מסעי וכו' הלא הם אותם כאשר יצאו ממצרים וכו' ועשה עמהם כל הניסים כי 'ומצרים מקברים וכו' וכמו שאלה הראשונות היו ברחמים כמו כן האחרונות ולכן נוכל לומר באלה האחרונות ואלה מסעיהם למוצאיהם בתוספות וא"ו כי הם מוסיפיה על הראשונות מה הראשונות ברחמים אף האחרונות ולכן חזר שנית להזכיר ואלה מסטיהם וגם בתוספת וא"ו. גם הביא ראיות ע"ז איך האחרונות גם הם היו ברחמים ולכן האריך בכמה סיפורים כמו שנבאר וזה ענינם הלא הוא ית' צופה ומביט עד סוף כל הדורות וכבר ידע את כל אשר יכעיסוהו במדבר כי גם כל הד' גליות הודיע לאברהם בין הבתרים וא"כ איך הוציאם ממצרים בכל הנסים הגדולים ההם עד אין קץ וז"ש אשר יצאו מארץ מצרים. ולא עוד אלא שתיכף הנה הוציאם בד' דגלים כדרך המלכים וז"ש לצבאותם ואם לא כי כוונתו להטיב להם לאין תכלית ולעבור על פשעם כשחוטאים לפניו כרחם אב על בנים לא הקדים להפליא עמהם כל הנפלאות ההם ולא עוד אלא שמינה עליהם שני רועים נאמנים רחמניה שזכותם יגן עליהם וימסרו עצמם עליהם כמ"ש ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת ואינה זזים משם עד שימחלו להם כל חטאתם וז"ש ביד משה ואהרן. עוד ראיה אחרת גמורה כי הרי אף בסוף כל המסעות כולם אחר שהכעיסוהו בכל הנסיונות ההן נצטווה משה מפי הגבורה לכתוב כל המסעות כולן מראש ועד סוף אף אותם שאין צורך בסיפורם כי לא אירע להם שום מאורע. וכבר הוזכר ענין המסעות באורך במקומותם וזה יורה כמה הוא ית' מחשיב את ישראל שמשתעשע בסיפור מסעיהם כנ"ל ובפרט אם נדרוש כדרש ר' תנחומא משל למלך שהי' בנו חולה וכו' והיה מצטער על צער בנו ואומר כאן חשש בני בראשו וכו' ולא די ששכח את אשר הכעיסוהו אלא אדרבה מצטער על אשר יסרם וצערם שם וז"ש ויכתוב משה וכו' ע"פ ד' כנ"ל:ואמנם פי' מוצאיהם ההמקומות אשר כבר יצאו משם ללכת אל מקום אחר ופירש מסעיהם הם המקומות אשר רצונם ליסע וללכת שם מכאן ולהבא. ובזה נבין את דברי הפסוק כזה כי הנה קשה בשלמא המסעות שהם המקומות

שרצונם ללכת שם ולהתקרב יותר אל ארץ כנען יש שמחה בזה כי הם מתקרבים לכנוס לארץ כנען וראוי להזכירם אך המוצאות היו המקומות שכבר יצאו מהם ונתרחקו ממצרים מה לנו לכותבם כי עברו ואין בהזכרתם לא תועלת ולא שמחה, והנה מצינו כי נצטווה משה מפי הגבורה לכתוב המסעות וגם המוצאות כי כן מצינו כי אחר שחנו בסוכות ונסעו שם חזר להזכיר נסיעתם משם כמ"ש ויסעו מסוכות וכן בכל המסעות כותב חניתם שם וחוזר וכותב יציאתם משם וכ"ז ללא תועלת והי' די שיזכור החניות לבדם ויחנו בסוכות ואח"כ באיתם ואח"כ במגדול וממילא ידענו כי אי אפשר שחנו באיתם ללא שנסעו מסוכות וכן בכולם ואמנם בגופי דיני התורה ראינו מקצר ועולה כההרים התלוים בשערה כנודע א"כ זה יורה אהבתו ית' אותם אף במסעות אחרונות במקום שהכעיסוהו כנ"ל וז"ש ויכתוב את מוצאיהם אשר כבר נקברו ואין בהם תועלת בסיפורים רק כתבם לסיבת מסעיהם העתידות להיות ואגב מסעיהם חזר להזכיר גה את מוצאיהם כמ"ש ויחנו בסוכות ויסעו מסוכות וכן בכולם, ז"ש ואלה מסעיהם למוצאיהם כלומר היכן הוא הדבר שכתב מוצאיהם למסעיהם ופירש ענינו ואמר ואלה הם מסעיהם למוצאיהם אלא שנכתוב עתה ומשם תראה כי כך הוא הלא היא ויסעו מרעמסס וכו' והלא בכולן כתיב ויסעו ויסעו שהוא ענין מסעיהם עם היותם למוצאיהם פי' שכבר יצאו משם ועכ"ז חזר לכתוב מסעיהם כמ"ש ויסעו ווכו' ואלה מסעיהם למוצאיהם. או ירצה ויכתוב משה וכו' לא שהקב"ה ציווה ע"ז אלא מכיון שראה את כל המסעות והמוצאות שהם החניות כולם היו עפ"י ה' כמ"ש על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו לא מעצמן כדרך שאר העמים משכימי קום לדרכם ובנטות השמש חונים א"כ זה יורה כי יש סוד בדבר ולא על חנם הי' הש"י מסיעם ומשרה אותם באותם המקומות בפרטות ולכן החשיבם משה וכתבם מעצמו ואל ירע בעיניך זה לאמר כי אין תועלת בסיפורם וז"ש ויכתוב משה את כל מסעיהם וגם את מוצאיהם לסיבה היות המסעות והמוצאות עצמן על פי ה' לא שהכתיבה היתה עפ"י הנ"ל וא"כ שכל כך חשובות הם המסעות טל פי ה' עד שנכתבו כולן בפרטות בספר התורה כשאר גופי תורה א"כ אין לומר בהם אלה לפסול קצת מן המסעות כנ"ל אלה. ואלה הם בתוספות או להוסיף אותם על מוצאיהם כשיצאו ממצרים ומכל אותם המקומות אשר היו ישראל מפוזרים שם, ומה יציאתם ממצרים שבח גדול הוא אין להשכיחו מן הלב כלל כך המסעות שאח"כ שבח גדול יש בהם וראוי לכותבם שלא ישתכחו מן הלב גה הם כי בכולן אירעו בהם נסי' ובפרט הנס הפרטי הכולל בכל המסעות כולן כשהיו רואים יושבי המקום ההוא בכל הכבוד ההוא מוקפים בעננ כבוד היו משבחים לשמו ית' כמ"ש מי זאת עולה מן המדבר וכו'

כמשז"ל על פסוק הזה:ויסעו וכו' הנה עקב יציאת מצרים הי' זה המסע הראשון כי שם הי' מושב בני ישראל כמ"ש בפרשת ויגש במיטב הארץ בארץ רעמסס ולכן רצה לספרה נסים הגדולים שאירע להה בצאתם ממצרים דרך כלל כי הפרטים כבר נתארך ענינם במקומו והכוונה כדי להודיע שלא הקדים להם את כל הנסים האלו אלא מרוב אהבה וגם אם יחטאו ירחם עליהם כרחם אב על בניה. והאמנם הנס הכללי העקרי שבכולם הוא היותה יוצאים בזמן ההוא וכמו שנתבאר אצלינו בפסוק הנה אלקיכם היותר חשוב אצלם הוא העלה וכמ"ש כי תועבת מצרים כל רועי צאן והי' זה להיותו המזל היותר ראשון מלך כל הי"ב מזלות הנקרא טלה בכור לכולם ומכחו הי' פרעה מולך אז בכל הארצות כמשז"ל ועל כל זה לא הוציאם אלא בחודש הראשון להורות יכולתו ית' כי גדול ה' מכל האלקים ולא די זה אלא שהמתין עד שנתחזק מלכות מזל טלה בט"ו יום לחודש כי אז הלבנה במילואה בחודש ניסן במזל טלה ואז שיבר כחו העצום וז"ש בחמשה עשר יום לחודש הראשון באופן כי ב' נסים היו הא' היות בחודש הראשון כי החודש עצמו הי' גורם שפלות לישראל וז"ש תחלה ויסעו בחודש הראשון ועוד נס בתוך נס כי גם הי' בחמשה עשר יום לחודש שהוא שפלות על שפלות לישראל. עוד נס שלישי יותר גדול כי כפי זה הי' לו להוציאם בתחלת ליל ט"ו אבל הניחם עד אשר שחטו הטלה לקרבן פסח ר"ל כדי שיפסח הקב"ה על בתי בני ישראל ויצילם ויהרוג כל בכור בארץ מצרים כי ע"ז נקרא פסח כנודע ואח"כ צלו אותו באש דינא תקיפא והניחו עצמותיו שלמים כדי שיתגלגלו בכל מצרים ע"י הכלבים שהיו סוחבים את אלהיהם. בקרקע ויתבזה אלהיהן בעיניהן ואח"כ ממחרת הפסח ר"ל אחר אכילת הפסח אז יצאו בני ישראל ביד רמה ובגאוה גדולה מן הבזיון הגדול שעשו לאלהיהם לעיני כל מצרי' העובדים אותו וזה ע"י השחיטה והצליה והאכילה וסחיבת העצמות כנ"ל ולא ע.וד אלא שלא ברחו ממצרים כעבדים אלא יצאו ביד רמה ובגבורה גדולה מן הבזיון הגדול שעשו ולא די הבזיון הגדול הזה שעשו לאלהיהן ולהם כי גם ומצרים התחתונים היו מקברים את אשר הכה ה' כל בכור רמז אל מזל טלה הבכור שבי"ב מזלות שהושפלה מעלתו ע"י ישראל בקרבן פסח כנ"ל וגם מלבד זה שבאלהיהם של מעלה בשמים מזל טלה עשה ה' שפטים מעשה גמור ולא הספיק השפלתו למטה ע"י הקרבן הפסח ע"ד שאמר הכתוב יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ ועל מלכי האדמה באדמה ולפי ששם נתבאר שאין אומה נופלת עד שתפול שרה תחלה וכאן נכתב להיפך ומצרים מקברים וכו' ובאלהיהם וכו' הנה ביאור הכתוב הוא כך ומצרים מקברים וכו' וזה נמשך מפני שבאלהיהן כבר עשה ה' שפטים תחלה. וביאור זה כבר נתבאר למעלה כי לזה נתכוון השי"ת שלא יצאו ישראל

מתחלת הלילה רק אחר שאכלו ישראל את הפסח עד חצות לילה ובעודם ישראל למטה עושים שפטים בטלה התחתון הנקרא תועבת מצרים הי' השי"ת עושה שפטים במזל טלה העליון עד חצות לילה לקיים יפקוד ה' על צבא המרום ואח"כ אחר חצות פקד על מלכי האדמה הם הבכורות וכפי זה נוכל לפרש מ"ש למעלה ובאלהיהם לשון רבים כנגד טלה העליון וטלה התחתון כי גם השפטים שעשו ישראל בטלה התחתון עפ"י ה' עשו א"כ שפיר קרינן בי' באלהיהם בשתיהן עשה ה' שפטים. או ירצה כי בתחילה אמר כל בכור ואומרו כל לרבות כי אה לא הי' שם בכור הי' הגדול שבבית מת כמ"ש כי אין בית אשר אין שם מת והרגיש הכתוב בעצמו כי כיון שמכות בכורות היתה כנגד מזל טלה העליון הבכור כנ"ל א"כ לא הי' לו להכות אז רק את הבכורות ממש להורות אל הנס הנ"ל ולזה השיב ואמר כי גם בשאר האלהות של מצרים של כסף וזהב וכיוצא עשה בהם שפטים כמש"ל של עץ נרקב וכו' הגם כי אינם בכורות כמזל הטלה אלא להיותם גדולים בעיניהם ולכן גם למטה כדוגמתן גדולי הבית היו גם הם מתים וז"ש כל בכור ובאלהיהם בתוספות ו' כי הם כדמיון אותם שנרמזו בריבוי מלת כל כנ"ל. או ירצה שהרגיש הכתוב אל מ"ש כו' תהלה פקד ה' במרום על מזל טלה הבכור כדי שאח"כ יוכלו בני ישראל לצאת ממצרים והרי הגם שירדו המצרים ממעלותם זי להיותם בכורות כמזל טלה אמנם עדיין הי' להם אנהות אחרים ועדיין הי' להם ממשלה גדולה עם שאינם כאשר בתחילה להיותם מושלים בכל העולם לזה הודיע כי גם בכל אלהיהן עשה ה' שפטים ובזה ירדו מכל מעלתן והיו מצרים ממלכה שפלה עד מאוד ועי"כ יצאו ישראל ממצרים. גם ירמוז באומרו ומצרים מקברים וכו' להודיע עוד גודל הנס הנ"ל כי למעלה אמר כי לא די שהוציאם מתחת סבלות מצרים כי גם רצה להודיע בעיניהם גבורותיו כי גדולה ראי' משמיעה ורשע יחרוק שן ונמס לכן הוציאם ביד רמה לעיני כל מצרים ואמנם זה הי' בחודש ניסן שאז רוב העם שוכבים על מטתם ישנים עד שעה או שתים ביום אמנם ישראל ממחרת הפסח באשמורת יצאו ואין רואה אותם אין גם אחד ומכש"כ כולם כמ"ש לעיני כל מצרים. אך להיות כי אין בית אשר אין שם מת אחר חצות לכן שום מצרי לא הי' ישן על מטתו כלל אלא הי' עוסק במתו. ובפרט שכולן היו מוכרחין להיות מקברים איש את מתו לכן כל מצרים (מכאן ואילך חסר וחבל על דאבדין):סליק ספר במדבר:הדברים וכו'. זו ההקדמה של אלה הדברים תתבאר אח"כ בסוף הדרוש בע"ה. ה' אלקינו דיבר אלינו בחורב וכו'. יכולין היו ישראל לשאול לו כי כל תוכחות אלו אין עליהם אשם. ובידו ית' הי' לנחותם דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא ולא יהיו ימים רבים במדבר לשיארעו להם בהכרח מאורעות לפעמים כי אין לחם או כי אין מים או כי אין

מנהג מורה דרך המדבר כמו שאירע בתלונת בעל צפון ובקום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו ואם עיקם הדרך לתת להם התורה בהר חורב יותר מוטב הי' לקבל התורה בארץ ישראל הקדושה ולא בחוץ לארץ במדבר. ומה זה הוא מוכיחם. לזה נתן להם טעם לשבח ואמר אם ה' אלקינו דיבר אלינו בחורב ר"ל דיבר עשרת הדברות שכתוב בהם וידבר אלקים את כל הדברים וכו' בחורב שהוא הר סיני החרב ולא בארץ כנען המיושבת הסיבה היתה לטובתכם. וז"ש לאמר רב לכם וכו' כי עתה אשר קדמה לכם נתינת התורה יש לכם גדולה רבה במה שישבתם בהר הזה. ויהי' רב לשון גדולה מלשון רב לכם בני לוי. כי עי"כ יוכל לאמר לכם פנו וסעו לכם וכו' ראה שנתתי לכם כבר מעת שנתתי את התורה נתתי לכם את הארץ קודם שתכנסו בה וכל אויביכם יפלו לפניכם לחרב. משא"כ אם תכנסו לארץ ועדיין לא קבלתם את התורה ולא נבחרתם לעה סגולתו ית' במה זכות יתן לכם את הארץ במתנה ויפיל לפניכם כמה אלפים ורבבות. ובזה יובן אומרו אלקינו כלומר כי שם הוי"ה עתה בנתינת התורה נעשה אלקינו לנו בפרטות בסוד כה אמר ה' מלך ישראל משכ"כ מקודם זה. גם בזה יובן אומרו דיבר אלינו כי אם הדיבור הי' מ"ש אח"כ רב לכם שבת בהר וכו' הל"ל דיבר אלי. אמנם מדבר על עשרת הדברות שדיבר אל כל הקהל כמ"ש פנים בפנים דיבר ה' אל כל קהלכם. גם יובן למה לא אמר בהר סיני אלא בהר חורב. לרמוז אל הנ"ל אשר מהראוי הי' ליתן את התורה בארץ כנען המיושבת ולא במקום חרב ושמם אלא שלטובתכם נתכוין כנ"ל. גם יובן מלת לאמר:או ירמוז להוכיחם בעיקר החטא הגדול מכל הנסיונות והיא עון העגל ובו התחיל. ויובן זה במשז"ל ששה שמות נקרא לו הר חורב שממנה ירדה חרב לאומות וכו'. הר סיני וכו'. והענין כי בתחלה קנו ישראל מעלה נמרצת בקבלתם את התורה וכשעשו שם העגל נשתנה שמו להר חורב כי החריבו העולם במעשה ההוא. וזש"ה יעשו עגל בחורב ולא אמר בהר סיני. גם זש"ה ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. כי כשקבלו ישראל את התורה הי' נקרא הר סיני וז"ש ה' אשר כבר קבלנו אותו לאלוה עלינו בנתינת התורה כמ"ש אנכי ה' אלהיך וכו' ואז נקרא ה' אלקינו והנה כאשר עשיתם את העגל דיבר אלינו דבורים קשים ותוכחות בחורב בזמן עשיית העגל שמפני כך נשתנה שמו ונקרא חורב. וכאשר אני הייתי בשמים דיבר אלינו לכם גם לי דיבור קשה כאומרו לך רד כי שיחת עמך וכו' והורידתני ממעלתי. ועכ"ז מרוב חבתו אתכם נתפייס לכם וחזר אח"כ ואמר רב לכם שבת בהר הזה וכו' וז"ש לאמר. אמירה שניה היא שאמר רב לכם זמן רב יש לכם אשר ישבתם בהר הזה וזה לכם בעבורכם כי אלו לא חטאתם בעגל תיכף בירידת הלוחות הראשונות הייתם נוסעים לארץ כנען. אבל מפני החטא הוצרכתי להתעכב עד

עשרים בחודש השני לשנה השנית כנ"ל בפרשת בהעלותך וזה כי עלה משה בי"ח בתמוז להתפלל ארבעים יוה עד מחרת יום הכפורים להוריד הלוחות שניות ואח"כ להשלים הכפרה הוצרכתי לעשות המשכן שלא הוקם עד ר"ח ניסן לשנה השנית ואח"כ בחודש אייר נסעו במאמרו ית' רב לכם זמן רב שבת בהר הזה בעבור חטא הנ"ל ולכן פנו לכם ממעשיכם הרעים וממחשבתכם הרעה וסעו לכם בתשובה לבא אל הר האמורי וכו'. ראה וכו' לא אמר ראו לפי שאינה ראי' בטבע אלא במראה נבואה ומשה לבדו הוא הרואה איך כבר נתתי לכם את הארץ העליונה ירושלים עליונה ועי"כ בואו ורשו עתה את הארץ התחתונה לעתיד גם בזה יובן אומרו ב' פעמים הארץ בסוד ופקדתי על צבא המרום במרום ואח"כ ועל מלכי האדמה באדמה. ויתורץ אומרו ראה לשון ראי' כי כפי הפשט אינו נכון כי איככה יראו את הדבר הזה. גם אומרו ראה בלשון יחיד גם אומרו תחלה נתתי לשון עבר ואח"כ בואו ורשו לשון עתיד:או ירצה כדי שלא יאמרו ישראל היתכן כי הש"י תמים פעלו יגרש שבעה אומות מארצותם וינחילנה לנו כי כמעט גזל הוא זה לז"א היו בטוחים כי כך יהי' כי הרי ראה בשכלך את אשר כבר לשעבר בימי אבותיכה אברהם יצחק ויעקב נתתי לכם מאז את הארץ והנה בימי אברהם עדיין היתה ביד זרעו של שם אבי אבותיו של אברהם ואחר אשר כבר נתתיה לאברהם ונשבעתי לו ע"ז וכבר זכה בה. אח"כ והכנעני אז בארץ הולך וגוזלה מיד שם וא"כ עתה בעת הזו בואו ורשו את הארץ בתורת ירושה כי מאז היתה לאבותיכם כנ"ל כי הרי נשבע ה' לאברהם וכו' לתת להם עצמם מאז וגם תשאר לזרעם אחריהם בתורת ירושה נמשכת מהם וז"ש אחריהם ואלו עתה הייתי נותנה לכם מיד הכנעני וודאי שהית' גזל בידכם. ובזה נתרצו כל הדיוקים הנ"ל וגם למה אמר נתתי ואח"כ ורשו לשון ירושה וגם מה צורך אומרו אשר נשבע וגו' וגם אומרו אחריהם כי פשיטא שזרעם אחריהם הם:ואומר אליכם וכו' אמירה זו לא מדעתי היתה אלא עצת יתרו כמ"ש ויאמר חותן משה אליו לא טוב הדבר וכו' וזה כיון כאן במלת לאמר כלומר זו האמירה שאמרתי אליכם לא אוכל לבדי וכו' חותני יתרו הוא אשר יעצני לאמר כך, ואומרו בעת ההיא ירמוז כי משה אמר להם איננו כשאר המולכים והמושלים על הציבור אשר נוטלים השררה בידים כי אדרבה אני תמיד הייתי בורח מן השררה כי הרי כשהש"י אמר לי פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי וכו' הי' לי להמתין עד אשר נכנס אל ארץ כנען ואז תתחלק לשבטים ועי"כ ממילא הי' הקב"ה מצווה אותנו שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וכו' כי ישראל הי' מפוזרים בנחלתם והיה מן ההכרח להקים שופטים בכל עיר ואמנם אני לרוב היותי בורח מן השררה תיכף בעת ההיא ר"ל בהיותינו בהר חורב אשר אז נאמר לי

פנו וסעו וכו' תיכף ברדתי מן ההר ואומר אליכם לא אוכל לבדי שאת אתכם:ובזאת אבחון כי כל מבוקשי אינם ליטול שררה לעצמי אלא להוכיחם לשם שמים ולכן שמעו נא דברי ותוכחתי ברצון טוב:או ירצה ואומר וכו' כלומר הש"י דיבר אלינו בחורב וכו' הדיבור הי' אלי אלא שלפי שהי' לתועלתכם הרי הוא כאלו דיבר אלינו לכולנו. ואז ואומר אליכם בעת ההיא את הדיבור הנ"ל פנו וסעו לכם וכו' וכוונתי היתה בכך כדי לאמר לכם לא אוכל לבדי שאת אתכם וכו'. ירצה כי כיון שהש"י מבקש להכניסכם לארץ ולהפיל לכם כל שבעה עממים האמורי והכנעני וכו' טווח גדול הוא לי וא"כ לא אוכל לבדי וכו' נמצא כי ואומר חוזר אל לשעבר. ומלת לאמר חוזר אל מ"ש אח"כ לא אוכל וכו'. ה' אלקיכם הרבה וכו' ירצה נתן טעם אל האמור לא אוכל וכו' והוא כי אתם רבים בשני פנים הא' בכמות והב' באיכות וכנגד ריבוי הכמות אמר ה' אלקיכם הרבה אתכם. וכנגד ריבוי האיכות אמר והנכם היום ככוכבי השמים לרוב. ר"ל למעלה כמו רב לכם בני לוי אתם מתדמים במעלה אל כוכבי השמים לא אל עפר ארץ ולא אל חול הים וירמוז אל משז"ל כי אלו לא הי' רק ריבוי מכמות הייתי יכול לשאת אתכם אמנם ריבוי הכמות וריבוי האיכות וצריך זריזות והנהגה יתירה לשלא אכשל בכם. והנה כל השבת הזה הוא אפי' עתה בראשית יציאתכם ממצרים אשר עדיין אתם בהר חורב וז"ש והנכם היום ומכש"כ וק"ו מהיום והלא' אשר לעתיד ה' אלקי אבותיכם עתיד להיותו יוסיף עליכם וכו' כי אז הוא מהנמנע לשאת אתכם:איכה וכו' כפי הנ"ל נמצא שהוא מן הנמנע וא"כ איכה אשא לבדי וכו'. וירמוז אל ג' מיני טורח אשר לו עמהם הא' לזון ולפרנס ולכלכל אתכם במן ובאר ועננ כבוד ושליו ושמירת אויבים וכיוצא בזה וזה נקרא טרחכם. הב' ענין הנפש כמ"ש ואשימם בראשיכם ואשמם כתיב כי רועה הדור מוטל עליו כל משא עין הדור וז"ש ומשאכם. הג' ענין היותי מוכרח כל היום לדון דינכם בין איש לרעהו ובין איש לאשתו וז"ש וריבכם. והנה בא' מג' בחינות אלו לא אוכל לבדי לשאת אתכם להיותכם עם רב בכמות ובאיכות כנ"ל מכש"כ בהצטרף עוד כל הג' בחינות הנ"ל טרחכם ומשאכם וריבכם שהוא מכת הנמנעים לשאת אתכם. הבו לכם אנשים וכו'. אם תאמרו הנה אין אדם בעולם ראוי לזה אלא אתה כי מי יגיז לנו את השליו ומי יעלה לנו את הבאר. א"כ אתה תופס את החבל בשני ראשים לז"א א"כ אני אייעץ אתכם עצה הגונה לי ולכם. הלא היא הבו לכם וכו' ירצה אני לבדי אקח הטורח היותר עצום אשר עליו אמרתי טרחכם כי דבר זה יודע אני שאין כח בשום אדם זולתי לעשות הנסים האלה ואמנה השנים האחרונים שהם משאכם וריבכם יש יכולת בכם לעשות כך וז"ש הבו לכם אנשים וכו' וז"ש כדי לשפוט את העם כנגד וריבכה וגם כנגד משאכם

ואשימה בראשיכם כמשז"ל ואשמם כתיב שטונותיכם תלוי בראש של השופטים אם לא ישפטו אתכם משפט צדק ואמנם כדי שהערבנית יהי' מוטל עליהם צריך שאתם תתפוס אותם בדברים ואתם תקבלום עליכם לראשים לעשות ככל היוצא מפיהם. וז"ש הבו לכם ואז אם לא ינהיגו אתכם במשפט אשמם בראשיהם משא"כ אם אתם לא תקבלום עליכם אף אם ארצה למנותם עליכם אין אשמיכם בראשיהם. גם ירמוז אל מה שנודע כי הדיין צריך שתי תנאים. הא' שהוא בעצמו יהי' חכם וראוי לדון, והב' שהי' נאהב לכל כי השונא פסול לדין אף אם מפאת עצמו הוא חכם בתכלית. וז"ש הבו לכם מדעתיכם ולא בעל כרחכם כי השונא לכם פסול לדון אתכם וגם מפאת עצמם יהי' אנשים חכמים וכו'. ואמר אנשים הם צדיקים כי החכם שאין בו יראת שמים פסוללדון וכמשז"ל אין אנשים אלא צדיקים כמ"ש בחר לנו אנשים. ויראת חטאם קודמת לחכמתם וז"ש חכמים כי ירא שמים ובור פסולים לדון. וגם אם חכם בכל הדינין אם אינו יודע לדמות מלתא למלתא ולהבין דבר מתוך דבר פסול וז"ש ונבונים ולפעמים צריך שודא דדייני כפי' הרמב"ם להיכן דעת הדיין נוטה וזה אי אפשר אלא בהיותם ידועים לשבטיה' ומכירים אותם כי אז שודא דדייני תהיו נכונה כההיא עובדא נכסי לטובי' ובאו שני טובי' שודא דדייני מי משניהם יותר אהוב וכיוצא בזה להכיר הדיין מי מהם רמאי וכאלה רבות בכלל וידועים ולשבטיהם. ודי זהב כבר הודעתיך כי תחלה הי' העולמות יותר עליונים וסוף עולם העשי' הי' במקום אשר היא עתה סוף שש ספירות ראשונות של עולם היצירה. ונמצא כי אז מקום ד' תחתונות דיצירה וכל יוד ספירות העשי' מקום פנוי וריקן ושם הי' מדור הקליפות. וז"ש ר"ל שאמר לעולמי די שלא יתפשט העשי' במקום י"ד הריקניות וכשעשו העגל ירדו שם אל תוך הקליפות הי"ד ספירות הנ"לשל יצירה ועשי'. וע"ד זה ירדו ג"כ שאר העולמות כ"א למטה ממדרגתו שיעור ד"י מדרגות וזהו ודי זהב כי ד"י מדרגות ירדו העולמות לסיבת עגל של הזהב:ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלקינו נותן לנו. קשה כי לא אמרו כן אלא יהושע וכלב לבד ושאר המרגלים אמרו ארץ אוכלת יושבי' וכו' ויניאו לב בני ישראל וכאן אמר כי המרגלים אמרו כי טובה הארץ וכו'. ואתם הוא שלא אביתם לעלות:והענין כי גם המרגלים סיפרו בטובת הארץ כמ"ש ארץ זבת חלב ודבש היא וזה פריה וא"כ למה בעני הרעה שאמרו ארץ אוכלת יושבי' וכו' האמנתם לדבריהם ולענין הטובה שכולם השוו לטובה לא האמנתם, א"כ מהו הסימן שאת' לא אביתם לעלות:ויאמר ה' אלי ראה החילותי תת לפניך וכו'. מהראוי שידבר בלשון עתיד אחל תת כדרך הנ"ל אחל תת פחדך כי הרי עדיין לא התחיל. גם מלת ראה מיותרת גה מלת אלי מיותרת כי נודע שעמו היו מדבר. ובזה יובן במה שנודע כי אין אומה נופלת

עד שתפול שר שלה למעלה תחלה שנאמר יפקוד ה' על צבא המרום במרום. וכמשז"ל כאן שהקב"ה כפה את שר האמורי לפני משה. וענין זה היה במראה הנבואה וז"ש ראה. והנה כבר התחיל לתת האמורי לפניו ע"י מה שהכניע שרו תחלה. וז"ש אמר אלי כי הוא לבדו ראהו כפות ואלו היה עם סיחון התחתון הי' נגלה לישראל וז"ש לפניך ולא לפניהם. וכיון שכבר החילותי אני לתתן בידיך את השר העליון ואת ארצו העליונה לכן החל גם אתה משה לבדיך ורש אותו תחלה בשמים כדי שעי"כ יוכלו ישראל לרשת אח"כ את ארצו התחתונה:ובזה יובן כפל הזכירו שני פעמים את ארצו ועוד הוא כי אם כבר הוא נתנו בידו לו ולארצו איך הוא יחל רש לארצו וגם דאין שום הבנה במ"ש החל רש לרשת והל"ל החל רש את ארצו. ואז ויצא סיחון התחתון לקראתינו ויתנהו ה' בידינו אם הוא לפנינו כולנו אתם ואני משא"כ בשר העליון שהיו לפני ואלי ולא לפני כולכם כנ"ל. ומהראוי שיאמר ויצא סיחון וכל עמו ולמה חזר לאמר הוא. אבל הענין כי רצה להראות את אמר הוא. אבל הענין כי רצה להראות את גבורתו כי שקול הוא ככל עמו יחד ואלו כתב ויצא סיחון וכל עמו לא היינו מבינים כן. כי דרך (המלך) לכתוב המלך ואח"כ העם. גם ירמוז כי מרוב גבורתו לא נשאר בתוך העיר מוקפת חומה אלא יצא לחוץ לעיר כי בטח על גבורתו. ועוד אחרת כי לא המתין עד אשר יבואו ישראל להלחה עמו רק הקדים לצאת לקראתינו טרם נבוא אליו. אך עמו לא רצו לצאת מרצונם ולכן תלה היציאה בו לבדו וז"ש ויצא סיחון לקראתינו הוא לבדו. ואח"כ נמשכו גם עמו לצאת אשר הטיב להם דבר שלא ישוער גרמו שלא תקובל תפלתו בשום אופן. והנה כשהייתי מתפלל על ששים ריבוא בתפילה יחידות היתה נשמעת ולי אפי' תפלות רבות ועם שאני זכאי לפניו ית' לא נשמעו. והנה ארז"ל כי כמנין ואתחנן התפלל תפלות. וכפי דרך זה נבאר הפסוקים. אמר עם היות כי כמנין ואתחנן תפלות התפללתי וכולם על שאלה אחת פרטות וז"ש שאמר לאמר ה' אלקי' וכו' אעברה נא וכו' ועכ"ז לא הועילו וזה ענין מלת לאמר כי על אמירה זו פרטיית התפללתי עמו:כי רק עוג מלך הבשן וכו'. נודע כי עוג הוא אליעזר שנכנס חי לגן עדן וזה על כי שמר ברית קודש אשר השומרו נקרא צדיק ע"ש ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ ארץ החיים הקיימת לעד לעולם. והענין כי הוא הי' בדור המבול שנחתם גזר דינם על כי השחיתו דרכם על הרץ. והוא נזהר מזה ולכן נקרא עוג כי עג עוגה ועמד בתוכה ולא יצא לחוץ להשחית זרעו על הארץ ולכן ניצול מן המבול וכמשז"ל על ויבוא הפליט זה עוג שנפלט מדור המבול וז"ש כי רק עוג הוא לבדו נשאר זכאי ופליט מדור המבול מיתר הרפאים הוא דור המבול שהיו מרפין עצמן בש"ז לבטלה. וגם כי היו ממיתין את טיפות הזרע ההם בארץ ועושין אותם

נפלים בסוד וארץ רפאים תפיל והבן זה. ולכן זכה לגן עדן יבא שלום ינוחו על משכבתם הולך נכוחו. וז"ש הנה ערשו וכו' עם השבטים מטתו של יעקב אבינו השלימה בנו ד' אמהות בלהה רחל זלפה לאה ר"ת ברזל, והלא הערש הגז' הוא מבורכת בנועם העלון לחזות בנועם ה' בסוד ויהיה נועם ה' אלקינו עלינו המציל לו לאדם מן המזיקין הבאים על האדם ע"י קרי לבטלה הנזכר במזמור הזה לא תאונה אליך רעה וכנ"ל כנודע. וז"ש ברכת בני עמון אותיות נוע"ם ור"ל ברוב נועם העליון:סליק פרשת דברים:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת ואתחנן

ואתחנן אל ה' וכו'. מכלל תוכוחותיו הוכיחם כי לא די מה שגרמו לעצמם כי גם לו אשר הטיב להם דבר שלא ישוער גרמו שלא תקובל תפלתו בשום אופן. והנה כשהייתי מתפלל על ששים ריבוא בתפילה יחידות היתה נשמעת ולי אפי' תפלות רבות ועם שאני זכאי לפניו ית' לא נשמעו. והנה ארז"ל כי כמנין ואתחנן התפלל תפלות. וכפי דרך זה נבאר הפסוקים. אמר עם היות כי כמנין ואתחנן תפלות התפללתי וכולם על שאלה אחת פרטות וז"ש שאמר לאמר ה' אלקי' וכו' אעברה נא וכו' ועכ"ז לא הועילו וזה ענין מלת לאמר כי על אמירה זו פרטיית התפללתי ואת"חנן תפלות ולא הועילו. והיותם מספרם כך הוא. כי הנה בי"ה ה' צור עולמים שהם שמים וארץ ומן השמים לארץ ת"ק שנה מהלך והכל נברא בשם י"ה הרי הם תקי"ה כמספר ואתחנן. גם זה הוא סוד ורגליהם רגל ישרה כמנין תקי"ה כי לכן תקנו שהאדם יכוין את רגליו בשעה שהוא מתפלל ויעשה אותם רגל א' מחובר נכוין רגליו לעלות בכוונת מחשבתו עד השמים אשר סודם תקי"ה כנ"ל, ואומרו בעת ההיא אינו חוזר אל עת האמירה כמ"ש גם בי התאנף ה' וכו' שהרי כתיב ויאמר ה' וכו' עלה ראש הפסגה. וזה לא הי' כי אם אחר מלחמת סיחון ועוג אחר ארבעים שנה ויאמר גם בי תתאנף הי' קודה לזה ארבעים שנה בשליחות המרגלים. האמנם בעת הוא כפי' רש"י אחר שכבשתי סיחון ועוג מה דסליק מיני'. והכוונה כי אלו היו בעת כעסו כשהתאנף בי היינו אומרים ואל תרצה את חבירך בשעת כעסו האמנם כבשתי יצרי עד ארבעים שנה ולא עוד אלא שהיו בשעת ריצוי גמור בשעה שכבשתי ארץ סיחון ועוג ועכ"ז לא נתרצה לי. אדני אלקים וכו' אם תאמר כבר מידת הדין פגעה בך וממנה יצאתה הגזירה ואי אפשר להשיבה. איננו כך כי הרי שתי מידת הדין יש לפניך האחת שם אדני והיא מדת הדין הרפה כי לכך אותיותיו הם דינא והב' שם אלקים הקשה כנודע ושתיהן יש יכולת בדך להפכם למדת הרחמים:והראוי לזה כי הרי אתה החילות בתחלת כל הנסים והוא בצאת ישראל ממצרים כתיב ימינך ה' נאדרי בכח

והענין כי מדת הדין הנקראת כח וגבור' נתחברה במדת הרחמים הנקרא' ימין ובהיות שתיהן מתחברות יחד אז הוא ההדר והפאר האמיתי. וז"ש ימינך ה' נאדרי כו' והדרת והתפארת בהיותם מתחברים בכח היא מידת הדין כנודע כי לכן הקו האמצעי הכולל חסד וגבורה נקרא תפארת כי היופי והפאר הוא הלובן והאודם מחוברים יחד והנה זה הי' אז בקריעת ים סוף כי בימין המחוברת עם השמאל היתה הימין מצלת את ישראל והשמאל טובעת את מצרים והכל ברגע אחת, וז"ש אתה מידת הדין הנקראת אדני אלקים החילות בתחלת הנסים להראות את גדלך שהיא מדת החסד והגדולה לישראל ואת ידך החזקה שהיא מידת הדין למצרים והכל ברגע אחת ובמעשה ובמשפט אחד ובזה יוכר ההפרש אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה במעשה אחד שתי פעולות הפכיות דין ורחמי' ביחד וז"ש כמעשיך וכגבורותיך כי הגדולה והרחמים גורם מעשה ויישוב ובנין ויישוב הנקרא כל זה מעשה ועשי' גמורה וז"ש כמעשיך ואמנם מדת הדין והגבורה גורמים ביטול מעשה והריסת ושממון וז"ש וכגבורותיך. ואתה עושה שתיהן ביחד כנ"ל. כי טבעת ריבי רבבות מצרים בים סוף לא נשאר עד אחד במידת דינך הצדק והחזקה. וההיפך כי הצלת את ישראל לא מת עד אחד. וא"כ גם עתה לי יחיד פרעי אעברה נא וכו' אע"פ שמדת דינך היתה בכעס אז בענין המרגלים תתנהג במדת דינך עם החוטאים ובמדת חסדך עמי כי כן ביציאת מצרים אע"פ שמדת הדין היתה שרויה גה על ישראל וכמשז"ל על והמים להם חומה חימה כתיב עכ"ז כתיב ימינך ה' נאדרי בכח כנ"ל וא"כ כיון שכבר מידת דינך הצדק שרתה על החוטאים לכלותם במדבר אני שלא חטאתי תתנהג עמי במדת הרחמים. וא"כ אטברה נא כלומר כבר מדת הדין נתרצית עתה אחר שכבר כלו מתי מדבר. א"כ אעברה נא עתה שכבר עשתה פעולה וחמתה שככה בזה. וא"ת כי לטובתי אני מתכוין אינו כן אלא לקיים מצות אני חפץ כי אין כוונתי לחיות ימים רבים רק עד אשר אראה תחלה את כללות כל הארץ הטובה כל עצמותם אשר היא בעבר הירדן ואח"כ עוד אראה כאשר תבחר בירושלים הנקראת הר המוריה ככתוב בתורה אל המקום אשר יבחר ה' וז"ש ההר הטוב הזה ואח"כ עוד אראה תכלית החותם והוא בנין בית המקדש המלבין עונותיהם של ישראל וז"ש והלבנון כמשז"ל ואח"כ אמות אף אם בזמן קרוב אראה כל זה וזה מופת כי אלו כוונתי כדי להאריך ימים לא הייתי שואל כך וכיון שכוונתי לשם שמים לכן בראותי זה תיכף אתרצה למות כי בכך נתקיימה הבטחתך הראשונה. עד תכליתה. וכמ"ש בפרשת וארא וגאלתי אתכם וכו' זו גאולת מצרים ולקחתי אתכם לי לעם זה מעמד הר סיני שנא' בה והייתם לי סגולה והבאתי אתכם אל הארץ זו כניסת ארץ ישראל א"כ עד שתגמור לקיים את הבטחתך איך מהראוי

לאל אדיר כמוך ואפשר כי גם זה הוא ענין אתה החילות וכו' כי כיון שהתחלת מקצת ההבטחה תקיים כולן כראוי לאל כמוך. או ירצה אתה. החילות וכו' אין הכוונה לישראל אלא לעבדך עצמו והענין כי הנה סיחון ועוג שני מלכי האמורי הם, והם מכלל שבעה עממים ואלו כוונתך שלא אכנס לארץ למה החילות להראות אותי אני את גדלך וידך החזקה בסיחון ועוג ונעשית מלחמה זו על ידי כמ"ש ויאמר ה' אל משה ראה החילותי תת לפניך את סיחון ועוג וכו' וכתיב היום הזה אחל גדלך וכו' א"כ כיון שמלחמת האמורי לא רצית לעשותה על ידי יהושע ועוד טענה אחרת כי אתה בפיך אמרת ראה החילותי כנראה כי עתה היא ההתחלה של מלחמת ז' עממין ואח"כ כמו כן יהי' הגמר על ידך א"כ אעברה נא וארא וכו', נמצא כי אומרו אתה החילות הוא מ"ש ראה החילותי וכו' גם מלת לעבדך הוא על נכון כי אם כוונתך לקיים הגזירה ההיא של גם בי התאנף וכו' למה לא החילות ההתחלה ההיא על ידי יהושע כי שעתידה להגמר על ידו. ואמנם כיון שהתחלת מלחמת שבעה עממים הותחלה על ידי עבדך אני א"כ המתחיל אומרים לו גמור וא"כ אעברה' נא וכו' גם זהו ענין נא כלומר כי קודם מלחמת סיחון לא הי' לו פה להשיב אבל נא עתה שהחילות במלחמת שבעה עממים על ידי א"כ אעברה נא וכו':או ירצה בעת ההיא לאמר וכו' ירמוז אל מ"ש במדרש שאמר משה אם תאמר שכבר הגיעה מלכות יהושע א"כ אכנס לארץ כהדיוט וכו' וז"ש בעת ההיא כלומר אילו התפללתי קודם פסוק הנ"ל קודם לזה ואת יהושע ציויתי הייתי חושב לעבור בארץ כרועה ישראל ומלכם. וזה כבר אני רואה שאי אפשר שכבר הגיעה זמן מלכות יהושע האמנם אחר שכבר אני בפי נתרציתי וקבלתי למנות יהושע לראש וכמ"ש ואת יהושע צוותי וכו' אז בעת ההיא ואתחנן אל ה' אעברה נא בלשון יחיד ולא אמר בשיתוף נעברה נא אלא אני לבדי כיחיד והדיוט אעברה נא ר"ל נא עתה אחר שמניתי את יהושע וא"כ ראוי הוא שתשמע תפלתי בזו הבקשה המועטת כי אלו כוונתי היתה שאכנס כמלך לא הייתי מתחנן אל ה' בעת ההיא אלא קודם אשר את יהושע צוותי ומזה נראה כי 'כבר קבלתי עלי את הדין למנות את יהושע א"כ אעברה נא כהדיוט וכו'. ועכ"ז אמר ה' אלי אל תוסף דבר אלי עוד בשום דבר פרטי מזה אפי' כהדיוט אמנם וצו את יהושע כאיש המצווה מחמת מיתה שלא תראנו עוד:או ירצה ה' אלקים אתה החילות וכו' מלשון ויחל משה את פני ה' שבארוהו רז"ל לשון התרת נדרים והכוונה אם תאמר שכבר נשבעת על הדבר כמ"ש לכן לא תביאו ואין לכן אלא שבועה א"כ עשה התרה אל נדרך כי אין זה דבר כי הרי כבר במעשה העגל נשבעת והתרת את לדרך וכמ"ש ויחל משה, וז"ש אתה החילות כלומר כבר פעם אחרת קבלת התרה על שבועתך וגם עתה עשה כך, אז אמר לו אל

תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה כלומר ענין השבועה עצמה וודאי אין ראוי לעבור עליה אלא אף גם ענין התרת השבועה שהוא ענין מוסיף אחר בפני עצמו אל תוסף דבר אלי וזהו דיוק אל תוסף לשון תוספות:או ירצה ואתחנן וכו' אמר משה כל אופני השתדלות בשלימות עשיתי ולא הועיל לו וזה יורה כי מה שהתאנף בי הי' בגללכם ולא בגללי והענין כי המבקש בקשה מאת המלך צריך אלי' חמשה תנאים לשתנתן לו וכולם עשיתי. וזה פרטן. הא' שלא יבקש מאת המלך בזרוע אלא בתחנונים כעני המבקש צדקה בתחנונים ידבר רש. הב' שיהיה השואל הגון ומוצא חן בעיני המלך אז יכול לסדר השאלה ההיא שתים אלה נרמזו במלת ואתחנן אם שהיה בלשון תחנונים ואם שאיש כמוני הי' המתחנן וז"ש ואתחנן ר"ל אני שעלי נאמר 'בפרשת תשא וגם מצאת חן בעיני ואני המתחנן עתה. הג' שהשואל לאיש קטן הערך לא יוכל להפיק שאלתו כמי ששואל מלפני המלך אדיר אשר יוכל למלאות שאלתו אף אם הוא גדולה מאוד. וז"ש אל ה' אשר מי כמוהו יכול לעשות שאלות כל איש כפי רצונו ובידו לגדל ולחזק לכל. הד' שהשאלה תהי' בעת רצון כמ"ש ואני תפלתי לך ד' עת רצון וכתיב בעת רצון עניתיך ונגד זה אמר בעת ההיא שהוא אחר מלחמת סיחון ועוג שהי' הקב"ה בתכלית הריצוי. הה' שנוסח דברי השאל.ה תהי' בסדר נכון מפיקים חן לשומעיהם וז"ש ה' אלקים וכו' רצה ראה. סדר אמירת שאלתי כמה היא מסודרת על נכון ובפרט כפי דרך האמת כי אדני אלקים הם ב' מידות הדי"ן הרפה והקשה ולשתיהן פייסתי והתחננתי ובפרט כי שם אלקים הזה הנה הוא אין דבר עומד בפניה וכמו שמצינו בחברהם שבראותו כי הי' עקר וראה באצטגנינותו שהיה מן הנמנע להוליד בנים ואז התפלל בשם אדני אלקים מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובכח שני שמות אלו נתבטל גזרתו ואמר לו הש"י הבט נא השמימה ועכ"ז אני לא נענתי וכו' יורה כי התעבר ה' בי למענכם ולא למעני כי חטא רבים חמור מאד מאד והנה בהיותי חי הייתי מבטל כל גזירותיכם ע"י תפילותי ועתה שאני מת אין כמוני כדאי לכך אפי' יהושע המולך עליכם אחרי וא"כ מכאן ואילך צריך שתחזרו בתכלית ולא תחטאו כי אין מי שיתפלל ויבטל הגזירה כמוני וז"ש ועתה ישראל שמע אל החוקים וכו':או ירצה ואתחנן וכו' נמשך ע"פ ספר הזוהר כמו שפרשוהו שם והענין כי אם מתפלת חנה כמה הלכתא רבוותא אשמועינן כש"כ מתפלת משה רבן של כל ישראל ובתחילה באומרו ואתחנן הקדים להזהיר מ"ש ר' אליעזר אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ועי"כ תתקבל וז"ש ואתחנן. ולא אמר ואתפלל או ואתנפל כבמקום אחר, ואחר שהודיע סדר התפלה וענינה הודיע עוד סוד נפלא ליודעים האמת כי כל התפלות לא יכוון האדם אל השמות המוציא מפיו כי רבים הם זולתי אל הוי"ה הנקרא שם העצם אל

עצמותו ית' כי כל השמות ככינוים וככנפים וכמלבושים אליו ית' והטועה בזה כופר בעיקר וכנגד זה אמר אל ה' שהוא שם הוי"ה עם היות שהשמות אשר הי' שואל מאתם הם אדני אלקים אתה החילות וכו', אח"כ הודיע זמן התפלה שאינ' נכונה בכל עת אלא בעת שהציבור מתפללין שאז הוא עת רצון וז"ש בעת ההיא כלומר כי אז הייתי מתפלל עליכם כנ"ל ואת יהושע צוותי וכו' כן יעשה ה' לכל הממלכות וכו' כי ה' אלקיכם הוא הנלחם לכם. ואז שתפתי עצמי בתוככם ואתחנן אל ה' על הנוגע לי לעצמי, אח"כ הודיע שלא כל תפלה תועיל אם לא שיוציאנה בחתוך שפתים ולא בשתיקה בתוף הלב. וגם שלא תהי' בקול ממש גבוהה הנשמע לזולתו כנ"ל בספר הזוהר פרשת פקודי האמנם צריך לבטא בשפתים בחיתוךהמלות היטב בהבל היוצא מן הפה ולא בקול ממש כנודע המפרש שבין הבל אל קול וז"ש רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע כמשז"ל, וזהו שאמר לאמר וכו' כנודע כי דיבור הוא לאכרזא מלין בקול רם. ואמירה הוא בחשאי כמ"ש ויאמר בלבו ואמרת בלבבך אך עכ"ז צריך להוציאו בפיו לשתקרא אמירה דאל"כ נקרא הרהור וז"ש לאמר הא כיצד הב"ל ולא קול. לכן ר"ת בעת ההיא לאמר הוא הב"ל, גם הידוע כי תפלה צריכה כוונת הלב ושם תועיל ולכן גם ראשי תיבות בעת ההיא לאמר הוא הל"ב, והענין כי תהי' אמירה בפה כמ"ש לאמר וגם בכוונת הלב הנרמזת בר"ת בעת ההיא לאמר כנ"ל, גם הודיע סדר נוסח התפלה איך תהי' וגם זה נרמז במלת לאמר כלומר כסדר אמירה הזו אשר נעתיק והתחיל ואמר ה' אלקים וכו' כבר נודע כי אינה נקרא תפלה סתם אלא תפלות שמונה עשרה בלבד. והנה קודם הכל צריך שנכנס לפני שם הוי"ה ע"י ב' שמות הנ"ל זהם סוד אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך שהוא שם אלקים בגי' פה עם הכולל כנודע כי ע"י שני שמות אלו נפתחים שערי תפלה וז"ש אדני אלקים ואחר שנפתחו אז מתפלל אל שם הוי"ה לבדו הנז' בכל י"ח ברכות התפלה ולא אל שני השמות הנ"ל וכמו שבארנו במלת ואתחנן אל ה'. ואליו נאמר אתה החילות וכו' ואלו חוזר אל שני השמות הנ"ל לא יאמר אתה בלשון יחיד ואמנם אל ה' הנ"ל בפסוק ואתחנן:גם רמז מ"ש בספר הזוהר ובתלמוד שיעשה עצמו כעבד השואל מאת אדונו כי תחלה מזכיר שבחו בג' ראשונות ואח"כ שואל צרכיו בי"ב אמצעיות ואח"כ נותן לו הודאות על שנעשה מבוקשו בג' אחרונות 'וז"ש להראות את עבדך כנ"ל וכנזכר בספר הזוהר ריש פרשת בלק שצריך שתראה לפניו כעבד וז"ש את עבדך, אח"כ הודיע ענין ג' הראשונות שהם התחלת התפלה שיהי' סיפור שבחו וז"ש אתה החילות וכו' וכנגד מגן אברהם איש החסד והגדולה אמר את גדלך כנודע כי בברכת אבות נרמזו חסד וגבורה ותפארת במת האל הגדול הגבור והנורא ואומרו הגדול כנגד החסד וכנגד אתה גבור אמר

ואת ידך החזקה. ולפי כי בברכת אבות לא הוזכר מלת גדול רק פעם אחת לכן אמר את גדלך בלשון יחיד ולא אמר את גדולתך לשון רבים. אבל באתה גבור שהוא כנגד תחה"מ של פחד יצחק כשנעקד כנז' בפרקי ר' אליעזר והוזכרו בה ה' פטמים תחי' והה מחיה מתים אתה מחי' מתים ברחמים רבים מלך ממית ומחיה ונאמן אתה להחיות מתים ברוך אתה מחיה המתים והם סוד חמש אצבעות ידו החזקה וז"ש ואת ידך החזקה ולא אמר ואת חוזקיך, אשר מי אל וכו' כנגד האל הקדוש וכבר ידעת כי היא בסוד ת"ת קו אמצעי מכריע בין חסד וגבורה ב' ידות שבהם נבראו שמים וארץ וכמ"ש אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים לז"א אשר מי. אל בשמים ובאץ כי האל הקדוש שבתפארת כולל בריאת שמים וארץ לפי שהוא מכריע ולכן אמר ג"כ כמעשיך וכגבורותיך כנ"ל שהם חסד הגבורה כי עשיית המעשה ע"י החסד וביטולם ט"י הגבור', ואגב אורחי' הודיע ענין סיחון ועוג כמבואר אצלינו בפסוק ראה החילותי תת לפניך וכו' וארז"ל מלמד שהראה הקב"ה למשה שר של האמוריים כפות לפניו בסוד יפקוד ה' על צבא המרום במרום וכו' וז"ש אשר מי אל שימליך בשמים לפקוד על שרי האומות אשר בשמים תחילה ואח"כ ובארץ לפקוד על מלכי האדמה באדמה, ואחר ג' ראשונות בסיפור שבחו ית' יבואו י"ב אמצעות דשאלת צרכיו וז"ש אעברה נא ר"ל עתה שכבר ספרתי בשבחיך אשאל צרכי שהוא אעברה נא ואראה את הארץ, ואמנם אם הודה לשאלתי הייתי צריך לסדר עוד ג' אחרונות בסוד הודאה כעבד הנוטל פרס מרבו ונפטר בהודאה ממנו אבל אני לא סדרתי ג' אחרונות יען כי ויתעבר ה' בי ולא שמע אלי את תפלתי א"כ איך אסדר ג' אחרונות של הודאה כמו שכבר נטל פרס מרבו ונפטר בהודאה ויוצא מלפני המלך:שמע ישראל וכו' למעלה הודיע מעלתן של ישראל כאומר כי מי כל בשר אשר שמע קול וכו' עתה בא משה להודיעם סיבת הדבר תיך נבדלו ישראל מכל עמי הארצות ואמר להם שמע ישראל ענין הגדול הזה הלא הוא כי ה' הוא אלקינו, ירצה במה שנודע כי שבעים אומות הם בני נח ושנים אחרים עשו וישמעאל הרי הם ע"ב וכולם ניתנו לנחלה תחת ממשלת שרי מעלה כמ"ש בהנחל עליון גוים וכו' והם נקראים אלקים כמ"ש אשר חלק ה' אלקיך אותם לכל העמים וכתיב כי כל אלהי העמים הרי כי אלהי' הם אלא שנקראו אלילים כי כולן נכנעין תחת האל ית' האמיתי ומכיון שהם אין להם כח לפעול כרצונם הרי הם כלא היו וז"ש אלילים וזהו הוד כי ה' אלקיך הוא אלהי האלהים וכן נבוכדנצר הוא אומר מן קשוט די אלהכון היא אלהה אלהין משא"כ ישראל כי האלהה שלהם הוא הקב"ה שם הוי"ה ית' וז"ש ה' אלקינו וכיון שכן כל הגוים כאין נגדם כיון שאלוהי ישראל ברא כל הנבראי' וגם את כל אלהי העמים הוא בראם וממנו נתהוו כי ע"כ נקרא בשם הוי"ה

כי הוא המהווה כל ההויות האומר במעשה בראשית יהי אור ויהי אור יהי רקיע יהי מאורות ויהי כן ומפני כן הוא אלוה אמיתי כי כולם נתהוו ממנו ובידו יכולת להחריב' כנודע מענין השבעה שרים הנקראים האלהי העמים אשר זה נופל וזה קם כנז' בספר דניאל על שר יון ושר פרס ומעביר' בנהר דינור כנזכר בספר הזוהר פרשת שמות ויש בידו יתברך יכולת להטיב לישראל עמו ונחלתו ולשנות כל הטבעי' בעבור' מה שאין כן באומות העולם אשר אין לאלהיהן ממשלה ויכולת כלל להטיב להם כי אם הכל כפי מה שמצווה להם יוצר בראשית, ולא די היותו ית' גדול מכולן כנ"ל אלא אפי' אינן נכנסין כלל בסוג עמו שנאמר שהוא והם בסוג ע"א מלכים והוא המלך הגדול מכולן כך הוא לבדו מלך וכולם עבדיו אינן נכנסין בסוג וזהו סוד ראו עתה כי אני אני הוא וכו' ירצה אעפ"י שחלקתי שבעים אומות לשבעים שרים וקראתים אלהי העמים אל תחשבו ח"ו כי אני והם כולנו אלהים אלא שאני גדול שבכולן אינו כן ח"ו אלא ראו כי אני אני הוא (ר"ל עלי ואמר אני אני) ר"ל אני ראשון ואני אחרון ולא תאמר כי אני ראשון לכולם ואחרי הם ג"כ אלהים אלא אני הוא ג"כ אחרון באופן כי אין מבלעדי אלקים כלל ואינן נכנסין בהוג של שם אלקים כלל. וזה עצמו כי אני אני הוא אני הראשון ואני האחרון באופן כי אין אלקים עמדי ירצה אמת הוא שבערך האומות נקראים אלהים שרים שלהם ע"ד מ"ש הכתוב ראה נתתיך אלהים לפרעה אבל עמדי אין נכנסין בסוג אלהים לומר כי כולן אלהים רק שאני עליון שבכולם אלא ואין אלהים עמדי כלל. וזהו שאמר כאן ה' אחד ר"ל לא די שנאמר כי ה' הוא אלהינו וכיון שכן נמצא כי אלהינו גדול מאלהי העמים רק ה' הוא אחד נפרד מהם ואין שני לו לאמר כי אלהי העמים הם אחריו במעלה ושניים לו ח"ו רק הוא אחד פשוט שאין לו שני כלל ועיקר אפי' דרך משל וגם זה יורה היותו נקרא ה' שם הוי"ה מכיון שהוא לבדו ברא כולם וכולן נבראיו איך יכנסו בסוג עמו ח"ו אמנם הוא לבדו אל אחד ואין שני עמו רק כולם נקראים עבדיו ונבראיו וז"ש שנית ה' כלומר היותו נקרא שמו שם הויה זה יורה ג"כ כי הוא אחד ואין שני לו כלל:או ירצה כי הנה השבעים שרים נקראים רבים רשות הרבים יען כי אין ביד כל אחד מהם רק הממשלה הפרטית אשר השי"ת מסר בידו אך השי"ת מסר בידו אך השי"ת כולל כל הממשלות כמ"ש ומלכותו בכל משלה ולכן נקרא רשות היחיד כנודע כי לכן גם ישראל עמו נקראין גוי אחד בארץ בשבעים נפש ולא אמר נפשות כי הם עובדים לאל אחד משא"כ האומות את כל נפשות ביתו. וזה אומרו ה' אחד כלומר אעפ"י שאמרתי כי ה' אלקינו ויש ג"כ אלהי העמים אלילים הרבה דע לך כי כולן נפרדים ואין בידם אחדות וממשלה כללית. זולתי ה' אלקינו אשר הוא אחד המייחד את כולן וכולל כל

ממשלותם כולם להיותו הוא הבורא את כולן כנודע:ואהבת וכו' מכיון שנודע כי אין עוד מלבדו ית' והוא אלהיהם בפרטות ואינו אוהב לשום אומה ולשון כי אם לכם ראוי ג"כ כי אתם תאהבוהו אהבה פנימיות אמיתית כפי יכולתם ובמה יוכר אהבתכם האמיתית לו הלא הוא בג' בחינות שהם שורש כל הדברים שבעולם והם מחשבה דיבור ומעשה, וכנגד המחשבה הקודמת לשתיהן אמר בכל לבבך כי הלב חורש מחשבות. והרהורים בתחלה ואח"כ הדבור הוא הפה הנקרא נפש חיה כי בו יובדל בעל חי אל האדם המדבר' וכמ"ש ויהי האדם לנפש חיה לרוח ממללא כי הנפש האדם השכלית הוא המדברת וז"ש ובכל נפשך ואח"כ יצטרך לבא המעשה אשר יצטרך האדם לבזבז ממונו לקיום המצות המעשיות וז"ש ובכל מאודך בכל ממונך, והפליג לאמר שלא די באשר יקיי' אהבתו ית' בקיומו המצות התלויות במחשבה דיבור ומעשה רק שבכל בחינה מהם תהי' חכלית גמור לאהבתו ית' לגמרי וז"ש מלת בכל בכל ג' הדברים כמ"ש בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. וטעם של הדבר כי כל אשר יעשה האדם אינו ניכר שהוא מתוך אהבתו ית' זולתי בבעל מחשבתו ודבורו ומעשיו בהבלי קניניו וצרכיו וכל זמנו יוצא לקיים רצונו ית' לשרתו כאוהב נאמן זזולת זה לא נקרא אוהב כי גם אברהם בהניחו כל צרכיו והשתדל כל ימיו לקיים רצונו ית' נאמר בו זרע אברהם אוהבי וכו':והיו הדברים האלה וכו' בא בפרטות לבאר שתי העניני' הנ"ל הא' איך המצות נכללים בשלשה בחינות. יש מצות תלויות במחשבה כגון להאמין שיש אלוה ושהוא אחר לאהבו וליראה ממנו ולזכור יום השבת וכיוצא ויש בדיבור הלא הם התפלה והברכות והקדושה ולקדש השבת וכו' וכיוצא ויש במעשה כמו נטילת לולב ציצית ותפילין וכיוצא שצריך האדם לקנותם במעות וז"ש והיו הדברים כאשר אבאר. והענין הב' איך צריך שתהי' האהבה ניכרת באשר יקיים המצות בכל לב ובכל נפש בשלימות גמור וכל פינותיו יהיו לשם שמים כנ"ל וגם זה יתבאר באומרו והיו הדברים וכו', והענין והיו הדבריה' וכו' הנה חלק הראשון של המצות התלויות במחשבה והיו הדברים והמצות האלה אשר אנכי מצוך היום יהיו על לבבך למעלה מן הלב והלב נכנע ומשועבד להם לקיימם ולהרהר תמיד בהם וכמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד ועי"כ לא יבא האדם לידי חטא כלל כנודע. וכנגד חלק השני התלוים בדיבור ושננתם בפיך ללמדם לתלמידך ולבניך כי עיקר הלימוד אינו ללמוד בעצמו אלא ללמד לזולתו וכמ"ש כל העוסק בתורה ללמוד וללמד וכו' מספיקין בידו וכו'. ולזה הקדים לימוד הזולת כמ"ש ושננתם לבניך ואח"כ לימוד עצמו כמ"ש ודברת בם וכו', זכנגד החלק השליש והתלוי במעשה ובפיזור ממון אמר וקשרתם לאות וכו' והיו לטוטפות וכו' זכתבתם על מזוזות וכו' וזכר העקרים ומהם ישתלשל השארית

ולכן תחלה המחשבה כללם ביחד כולם והיו הדברים וכו' אך חלק הדיבורי זכר עקרם שהוא הלימוד עצמו ובלמדו לזולתו ובזה יוכללו שאר פרטי הדיבור וחלק המעשיי גם הוא זכר עקרם שהוא תפילין ומזוזה שהם סוד שויתי ה' לנגדי תמיד יום ולילה בגופו ובפתח חצירו וביתו ונכללו שאר המעשיות. וכנגד הענין השני שיהי' אהבה שלימה וגמורה וזה יובן בהיות כל פינותיו לשמו ית' וכמ"ש בכל דרכיך דעהו. וז"ש הכל ובכל. ולזה אמר והיו הדברים וכו' ירצה לא די באשר תקיי' המצות המחשבות פעם בכל יום רק יהיו תמיד על לבבך באופן שלא תהי' לך שום מחשבה אחרת זולתי בהם. ולאשר נודע כי כל גזירת מלך החדשה תקויים יותר מהישנה וז"א אשר אנכי מצוך היום כמשז"ל יהי' בעיניך כחדשים כאלו היום ניתנו וע"כ לא תמוש זכרונם מלבבך. וכן בחלק הדבור ושננתם וכו' לא די באשר תלמדם פעם או פעמים רק אלף פעמים עד אשר יהי' שנונים בלבבך כחץ שנון יורה כחץ כרגע. וכן לימוד עצמך ודברת בם כמשז"ל השח שיחת חולין עובר בעשה וכל דבורך לא יהי' אלא בהם ולא די בשבתך בביתך במנוחה כי גם בלכתך בדרך כל שיחתך תהי' בד"ת כמשז"ל והמהלך בדרך יחידי ר"ל מדברי תורה כי הם המלווים לאדם בדרך כמ"ש בהתהלכך תנחה אותך. ולא די באמצע היום כי גם בסוף היום שיגעת בלימוד בשכבך אל תשכב אלא מתוך דברי חורה וגם בקומך התחלת דבורך יהי' בתפלה ובד"ת. וכן בחלק המעשיי וקשרתם לאות וכו' כמו שאמר ר' פלוני מעולם לא הלכתי ד' אמות בלא תפילין וז"ש מלת והי' ולא אמר ולטוטפות וכו' אלא והי' כי תמיד כל היום יהי' בהוייתן בין עיניך כי בהיות תפילין של ראש ויד אשר שם ה' נקרא עליהם כנודע ויהי' במוחו ובלבו שני המלכיה אין עוד פחד לחטוא כלל גם ענין המזוזה תועלת גדולה לזה בהיותה קבועה בשערי ביתו ובחצירו כמ"ש ביתך ובשעריך. מוכרח הוא שיזכור את השי"ת באוחה הכניסה ויציאה ובכל הדרך ההוא והרי נתבאר איך כל מגמחו בכל הג'החלקי' יהי' כולן אליו ית' כי בזה יורה היוחו אוהב את השי"י וכנז' ואהבת את ה' אלקיך:או ירצה שמע ישראל וכו'. הנה עתה בכניסתם לארץ הי' משה מזהיר את ישראל על כל המצטרך להם כי מאז ואילך לא יכנוס הוא עמהם ולא יקום כמוהו מי שיוכיחם בכל הצורך. וירא משה והנה מנהג כל העמים כי בהטיב אלהיו עמו משבע ודשן מקבלו עליו לאלוה והי' כי ירעב והתקצף יקילל במלכו ובאלהיו ע"כ בא עתה להזהירם על ככה. וכמ"ש באלהים אהלל דבר ב"ה אהלל דבר וחייב אדם לברך על הרעה כעל הטובה. ונתן טוב טעם לשבח על הדבר הזה ומעתה לא יחטאו עוד בדבר הזה וזה החילו להציע שמע ישראל וכו'. ירצה לא כצורם צורינו. כי הלא אלהי העמים אלילים אין בידם להטיב ולא להרע רק ככל הנגזר עליהם מפיו

ית' הם עונשים ולכן בבא עליהם רעה ואין בידם להטיב וקללו במלכם ובאלהיהם. אבל אתם אינכם כך כי ה' אלהיכם אשר השלעון בידו לכל אשר יחפוץ. ואם מריע לכם לא מחסרון יכולת הוא כי אם לעובתכם הוא כנודע מפסוק וידעת וכו'. ומשלם לשינאיו אל פניו להאבידו. ונודע כי הקב"ה כלול ממידת הרחמים וממידת הדין הלא הם שני שמות הויה ואדנות כנודע מענין דינא דמלכותא דינא ושם אדנות הוא היותר משגיח ומושל בעולם כי אמת הוא שבשם הויה ברא הכל כנ"ל כי הוא מהווה ההויו"ת כי לכך נקרא כן האמנם ענין השגחתו בעולם על נבראי' הוא במידת הדין כי לכן נקרא אדנות כי אין אדון אלא על עבדים כנודע מסוד פסוק הנה ארון הברית אדון כל הארץ ובסוד ומלכותו בכל משלה. ואפשר יחשבו ישראל כי הוא ית' מלך עליהם בבחינת מידת הדין הנקרא אדנות ואם כך אולי ישובון מאחרי' ית' כי לא יוכלו שאת זעמו כנ"ל בספר יהושע ולזה הודיעם שמע ישראל ה' אלקינו כלומר שם הוי"ה עצמו הוא אלקינו אשר היא מדת הרחמים כנ"ל כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו וכתיב כי חלק ה' עמו. גם הוצרך להזהירם אחר ההזהרה הנ"ל לבלי יחשבו ח"ו תועה כי שתי רשויות הם א' פועל דין ואחד פומל רחמים כי אם ה' אחד הוא ואין מלבדו שני ח"ו וא"כ גם כי אנו אומרים שיש בו ב' שמות הוי"ה ואדנות כנגד ב' מדות רחמים ודין הכל אחד אחדות גמורה וכמ"ש דעו כי ה' הוא אלקים וז"ש ה' אחד. ויען עיקר הזה צריך אליו ידיעה עצומה איך הוא כלול מעשר מדות הנקראים ספירותוכולן אחדות גמורה ואין זה נודע ומובן לכל אלא ליראי הש"י כי ע"ז יצטווה שלמה בני דע את אלקי אביך ואח"כ ועבדיהו. לזה התחיל באומרו שמע ישראל לשון הבחנה ודעת יתירה שתשימו על לב לשמוע ולהבין הדבר העמוק הזה. ומאחר שנתברר זה לכם כי שם הוי"ה עצמה הוא אלקינו צריך כי גם בהעניש אתכם ע"י מדת הדין שם אדני שבו תלוי היראה כנודע והוא הנקרא את ה' כנודע מפסיק את ה' אלקיך תירא ומפסוק וארא את ה' ראוי לכם לאהוב אותו וז"ש ובכל נפשך אפי' נוטל את נפשך ובכל מאודך בכל ממונך ד"א בכל מידה ומידה וכו'. וז"א ואהבת את ה' ולא אמר ואהבת לה' או אל ה'. גם בזה יתורץ כי למעלה אמר אלקינו ועתה אמר אלקיך והענין ע"ד הזוהר כי בשם הוי"ה שהוא רחמים הזכיר אלקנו וכלל משה עצמו עמהם אכן בענין שם אדנות הנקרא יראת ה' שממנה העונש ומדת הדין אל הרשעים לא רצה לכלול עצמו ואמר אלהיך וכפי זה מלת אלהיך תחזור אל מלת את הנ"ל ואהבת לש"ם אדני הנקרא את ה' אשר זה הנקרא את הוא הנקרא אלהיך ולא אלקינו והנה יראת העונש ממידת הדין היא אל הגוף כגון חלאים או אל הנשמה כגון מיתה או אל הממון. לזה זכר שלשתן בכל לבבך זה הגוף אשר הלב הוא המלך של כל אברי הגוף ובכל נפשך

זו הנפש ובכל מאודך זה הממון. והיו הדברים וכו' עתה בא לתת עצה לאדם איך לא יצטרך לאזהרה הנ"ל שיאהוב את ה' אפי' על ידי יסורין הנ"ל האמנם אם ירצה יוכל להנצל משלשתן, וכנגד הא' שהם יסורי הגוף אמר והיו הדברים האלה על לבבך כנגד בכל לבבך הנ"ל כנודע כי התורה רפאות תהי לשריך וכו' ולכל בשרו מרפא, וכנגד בכל נפשך ענין המיתה הנחלקת לשנים מיתות טצמו או מיתות בניו אמר ושננתם לבניך כדי שיהיה ודברת בם וכו' כדי שתחי' גם אתה ומלבד שיחת התורה הגורמת חיים כמ"ש עץ חיים היא למחזיקים בה. גם יש מצוה פרטית הם התפילין הנקראי' חיים כנודע בסוד החולה תפילין יתלו חייו וזהו שאמר וקשרתם לאות על ידיך, וכנגד ובכל מאודך אמר וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך כי עי"כ יפתח ה' לך את אוצרו הטוב להניח ברכה אל תוך ביתך:כי תוליד בנים וכו' אין האדם נקרא אדם אלא בבחינת הנשמה כי הגוף בשר אדם נקרא לא אדם כי הנשמה הוא מן העליוני' חלק אלוה ממעל והנה בהיותכם במדבר הייתם אוכלי' לחם רוחני מן השמים לחם שמלאכי השרת נהנים ממנו והיו אז רוחניים כולן בחינת נשמה ולא גוף כלל כנודע לחם לא אכלתם וכו' ושמלתך לא בלתה וכו' ואמנם כאשר תכנסו לארץ כנען אשר אז וישבות המן באכלם מעבור הארץ החומרית חזרו להיות בעלי גוף, וכאשר תתעכבו בה תלתא דרי אתם האבות ובנים ובני בנים בתלתא הוי חזקה ואז ונושנתם בארץ כבר אתם נתיישנתם בארץ והחומר שלכם נתעבה מאוד וע"כ יתגרה היצה"ר בכם להחטיא אתכם והשחתם וכו' וכנודע כי זה אירע אחר מות יהושע ועתניאל בן קנז שאחריו והשופטים אשר בדורו ואז החלו להשחית ונודע כי הש"י ברא בע"ש בין השמשות בבריאת העולם את הרוחות ושדין וכו' רוחות בלי גוף לפי שתיקון ובנין ועשיית גופם נקרא קלקול והשחתה אצל ברואי העולם כנודע ואמנם אתם תחשבו בעת שתעשו פסילי עץ ואבן לעובדם אתם גורמים תיקון ועשייה בעולם כי עי"כ אתם מורידים כחות ורוחות השדים והמזיקי' הנ"ל ומתלבשים ומתגשמים באותן הפסולין הנעשים להם גופות ומדברים לכם עתידות טל ידם כנודע כי זהו סוד תכלית כוונת הראשונים בימי אנוש לעבוד ע"ז כי לא רקים וטפשים הם לחשוב כי עץ ואבן אלקים הם כנודע ממ"ש מנשה מלך יהודה לרב אשי וז"א ועשיתם פסל כי הרוח מתלבש בתוך הפסל שהוא גוף אליו הנעשה ע"י מעשה ידי אדם והאמת כי אינו כן אלא אדרבה השחתה היא ולא תיקון ומעשה וז"ש והשחתם ר"ל תשחיתו עי"כ כל העולמות ע"י מה שעשיתם לכם פסל כי אתם חושבים שהוא עשיי' ותיקון והנאה לכם ר"ל לתועלתכ' כדי שיודיעו אתכם את העתידות כנ"ל, ונודע בכי זהו עצמו היה חטא אדם הראשון לערב טוב ברע קליפה בקדושה ועבד עבודה זרה שהוא הראשונה שבז' מצות שנצטווה

עליהם וזו הקליפה הנקראת רע בלי טוב הי' רוח בלתי גוף ובני עשיי' ותיקון ועתה אם גם אתם תעשו כמוהו תגרמו שאותי הרע העומד תמיד קטיגור עליכם לפני ה' אלקיכ' שיהי' בו עשיי' ותיקון ועתה אם גם אתם תעשו כמוהו תגרמו שאותו הרע העומד תמיד קטיגור עליכם לפני ה' אלקיכ' שיהי' בו עשיי' ותיקון כדמיון הטוב קדושתו ית' שהוא רוח וגוף ועי"כ יתכעס וז"ש ועשיתם הרע בעיני ה' אלקיך להכעיסו. העידותי וכו' ב' אבדו' 'אבוד בעה"ז תאבדן בעה"ב ולא כאומות העולם שאובדין העוה"ב ונוחלין העה"ז בכל טובותיו אבל:אתם תאבדון מן העוה"ז ומן העוה"ב אותו אשר הוא למעלה בשמיה בתוך ירושלים של מעלה המכוונת כנגד ירושלים התחתונה אשר בארץ וז"א מעל הארץ אשר וכו' ירצה מה שאמרתי האבדון היא מאותה ירושלים של מעלה אשר היא על הארץ התחתונה הזו אשר אתם באים לרשתהה ונודע כי ירושלים של מעלה הוא מדת המלכות הנקראת שבת ונק' ג"כ שבת הארץ בפ' בהר סיני כמו שנתבאר שם והנה תהיו גורמין כי הששת ימים אשר עליה הנקראי' חג"ת נה"י הנקראיה ששה קצוות ונקראים ששת ימי בראשית, שלא יתארכו להשפיע על הארץ הנ"ל שהיא מלכות אבל יתקצרו ויצומצמו למעלה כדי שלא ישפיעו בה וז"א יתקצרו ויצומצמו למעלה כדי שלא ישיעו בה מכיון שאתם השמד תשמדון בעוה"ז ובעוה"ב אם אין ישראל בעולם גם שפע העליון נמנע ומתמעט כנודע:והפיץ וכו' כאשר ששה ימים העליונים לא ישפיעו בארץ העליונה הנקראת שכינת עוזו אז הקליפות והשבעים שרים של שבעים האומות מתאחזים בה ואותו השפע המועט הנקרא תמצית נמשך עליהם כי זהו סוד שכינה בגלות וא צריכין גם אתם ללכת בגלות וזהו והפיץ ה' אתכם בעמים הם שבעים שרים עליונים הנקראים עמים מלשון גחלים עוממות וחשיכות כי אין להם הארה כלל מעצמם אלא אותו התמצית שמקבלים מן השכינה הנקראת אור עולם וכיון שאז השפע מתמעט בהכרח כנ"ל אז ונשארתם מתי מספר למטה בין הגוים התחתוני' הם שבעים אומות אשר ינהג ה' אתכם שמה למטה. ובכלל דבריו רמז כי גם בהיותם בארץ אויביהם שכינת עוזו הולכת עמהם להנהיגם ולהועיל להם בהיותם שמה וזהו אשר ינהג ה' אתכם וכו':ועבדתם וכו' כי הנה הפסילים אשר עשיתם כנ"ל הנה הם גופות להתלבש בהם רוחין מסאבין העליונים כנ"ל והנה הם הנקראים אלהי' אחרי' אשר עתה ע"י מעשיכם הם מעשה גמור מעשה ידי אדם ונתקנו בתיקון ועשי' בבחי' גופות ע"ד מ"ש למעלה ועשית' לכם פסל כנ"ל וכמשז"ל על אשר ברא אלקי' לעשות הם הרוחות שהגין השבת על העולם ולא נבראו להם גופות והנה האדם העושה אותם הוא אדם חי מדבר והפסל הוא עץ צומח ודומם ואינם אפי' במדרגת הבהמות אשר הם בחי' בלתי מדבר כנודע כי המשתחוה לבהמה בחיי' אינה

נאסרת ואף על פי שאנו רואים בעינינו ושומעים באזנינו כמה פסילים וצלמים מדברים ומגידי' עתידות הד' חישים שהם ראי' שמיעה ומשוש האכילה ורוח אין להם וזה הוראה כי גם חוש הדבור אין להם מצד עצמם אלא מצד הרוח של השדים העליונים המתלבש שם לפי שעה להגיד העתידות אם הד' חושיים הנ"ל הגרועים מחוש הדיבור אינו נמצא בהם אע"פ שנמצאים ג"כ בהמות מכש"כ חוש הדבר שאינו נמצא רק באדם שלא יהי' בהם זולתי אם יהי' לפי שעה כנ"ל. וא"כ הביטו וראו גודל חסרון דעתיכם וז"ש' ועבדתם שם וכו' ובקשתם וכו' השכינה ההולכת עמהם בגלות הנקראת ה' אלקיך ולא אלקינו כנודע לא תתגלה לכם גילוי גמור על עוצם חטאתכם האמנם מנהיג אתכם בהסתר ובהעלם גמור ואמנם אם תשובו בתשובה ותבקשוהו וודאי הוא כי מצאת כי הרי עמכם הוא שרוי כנ"ל אבל בתנאי אשר תדרשנו בכל לבבך וכו' וזהו להיותו בחוץ לארץ אבל בארץ ישראל כי אז בתשובה מועטת הי' מספיק להעמידכ' בה עמכם שם. ובכל דבריו הודיענו מ"ש יחזקאל הנביא בחימה שפוכה אמלוך עליכם כי אף גם בהיותכם בארצות אויביכם תחת שבעי' שר' הנקראי' אלהי' אחרי' גם שם ה' אלקיכ' הוא ותחת רשותו וממשלתו אתם, ובאומרו תחלה זבקשתם לשון רבים ואח"כ אלקיך לשון יחיד רמז כי אף אם כולכם מבקשים אותו איננו נדרש אלא לסיבת הפרטי היחיד המיוחד שבהם וז"ש ומצאת וכו' ג"כ לשון יחיד גם רמז שלא יצטרך שכל עדת ישראל ישובו בתשובה לגמרי כי זהו מן הנמנע אמנם בחי' הבקשה והדרשה צריך אשר כולם יבקשוהו אבל הדרישה בכל לב תספיק ליחידים השרידים אשר ה' קורא. וז"ש כי תדרשנו בלשין יחיד. ואז בזכות היחיד ההוא יהי' נדרש לכולכם. כי עיקר השראתו אינה אלא עליו. וז"ש ג"כ את ה' אלקיך בלשון יחיד. גם רמוז אל כנ"ל כי לא היי' אלקיכ' דרך כללות כיון שיש בכם צדיקים אמנם הוא אלקיך פרטי לכל יחיד ויחיד אף אם אין היחיד ההוא נוהג כשורה כמ"ש אם לא בחימה שפוכה אמלוך עליכם:בצר וכו' בספר הזוהר נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע חד אמר דעד כל לווטייא יעדון על ישראל לא ייתא משיחא וחד אמר כיון שנתקיימו כל הקללות ביחידים אתחשב כאלו כל ישראל עדו עליהון כולהון וצריך לתקן וליישב הפסוק הזה כפי דעת שניהם והנה כפי הדעת הראשון נאמר כי לכך בפסוק הקודם אמר ובקשתם לשון רבים וזה כולו בלשון יחיד ואף כי גם סיום הפסוק הראשון סיים בלשון יחיד כבר יישבנוהו למעלה. והענין כי כאשר כל ישראל יבקשו את ה' בתשובה אע"פ שלא תהי' גמורה אלא ליחידים כמ"ש כי תדרשנו וכו' לא יצטרך לשיתקיימו בהם כל התוכחות האמנם כאשר אין התשובה כוללת לכל עדת ישראל אלא ליחידים בלבד אז יצטרכו ד' דברים, הא' בצר לך ומצאוך כל הדברים כולן והב' כי גם

התשובה תהי' גמורה כמ"ש ושבת עד ה' וכו' כלומר תשובה שאין בה רמאות כלל אלא תיכף תתחברו על ידה ותגיעו עד כסא הכבוד כמשז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד וגם זה לא תספיק אלא אף גם החדש מעשים טובים ושמעת בקולו מה שלא נזכר למיל בפסוק הקודם וגם תנאי ד' והוא כי צריך שיעבור הזמן הקצוב וז"ש באחרית הימים וכמשז"ל זכו אחישנה לא זכו בעתה. וכפי הדעת השני נפרש כך ובקשתם וכו' ועי"כ ומצאת וכו' וא"ת והרי צריך שיקיימו כל התוכחות לז"א בצר לך לשון יחיד כלומר מכיון שלאיזה יחיד פרטי נתקיימה בו קללה אחת הרי כאלו נתקיימה בכל ישראל. ולא יצטרך שכל ישראל יחד יצטרכו להיות נמצא בכולן כל הקללות בכללות' חס ושלום:או יפורש באופן על כי הנה אמר ובקשת' ומצאת וכו' והנה אם לא יבקשו לא ינאלו ח"ו והרי נשבע ה' לאבות שיגאלם פעם שלישית כנודע לז"א בצר לך וכו' ירצה אם יזדמן שלא תרצו לבקש את ה' בתשובה אל תחשבו שמוכרח אני לגאליכם כנ"ל בלי תשובה גם אל תחשבו שאם לא תשובו שלא אגאל אתכה ח"ו כי אינו כן כי שני הדברים יקויימו תשובה וגאולה הא כיצד מעמיד אני עליכ' מלך שגזירותיו קשים מן המן ואתם שבים ואח"כ אגאל אתכה כמשז"ל וז"ש בצר לך וכו' על ידי אותו המלך שגזרותיו קשים מהמן כי על ידי כך ומצאוך כל הדברים כולן מה שאין כן אפי' כהמן ואז ושבת וכו', ובכלל דבריו השמיענו כי כל זמן שלא הגיע הקץ יצפה ה' אל תשובתם ולא ימהר להביא עליכם המלך הנ"ל אעפ"י שהי' בזה קצת תועלת שהי' מחיש ומקדים את הגאולה. האמנם ימתין עד אחרית הימים כי אז עת קץ ואז אם לא ישובו יקים להם את המלך הנ"ל כדי שלא יתבטל שבועתו כנ"ל וז"ש באחרית הימים. כי אל וכו' נתן סיבה אל האמור למה יצטרך להעמיד להם מלך וכו' ולהטיב להם בעל כרחם לז"א הנה השי"ת נקרא אל שהוא מדת החסד כנודע העושה חסד אפי' לשאינן ראויים גם מצד ת"ת הנקרא שם הוי"ה הוא רחום מדת הרחמים המכריע בין החסד והגבורה ונמצא כי אעפ"י שהגבורה נקרא אלהיך הוא שם אלקים מדת הדין ירצה להעניש הוא יחיד בטל בין שתי המדות החסדהנקרא אל והרחמים הנקרא ה' ושניהן גוברין על אלהיך מדת הדין ומפני כך לא ירפך וכו', ירצה כי מה שהי' הדין נותן הי' א' משני אופנים או שיאמר כיון שאני מבקש להטיב להם ולא ירצו א"כ ארפם ואעזבם ללכת להיות כעם הארץ כמ"ש והעולה על רוחכם לאמר היה נהי' כגויי הארץ וכו' או שיאמר מכיון שעזבו תורתי אשחיתם ואכלם מן העולם ח"ו ואמנם לסיבה הנ"ל כי אל רחום וכו' לכן לא יעשה אחד משני אופנים אלא אמנם לא ירפך כאופן הראשון ולא ישחיתך כאופן השני, עוד יש סיבה שנית כי זולת היותו רחום כנ"ל הנה גם הוא מוכרח לעשות כך יען כי אינו מן הראוי שישכח הברית והשבועה

אשר נשבע לאבותיך אשר לא היתה על תנאי כענין שבועתו שנשבע לדוד כמ"ש נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה וכו' בתנאי אם ישמרו בניך בריתי וכו' אבל שבועה זאת סתם היא בין שיהיו זכאים או חייבים ומכח שני סבות אלו יהי' מוכרח להעמיד להם מלך שגזרותיו קשים ועי"כ ישובו בתשובה ויגאלם כנ"ל:את הדברים האלה דיבר וכו'. אין ספק כי כל זה הי' במתן תורה בלוחות ראשונות. כי השניות נזכר ענינם בפרשת עקב וגם כי לא דבר ה' עמהם רק פעם אחת בלבד והיא הראשונה והנה מצאנו ראינו שינוי גדול באלו העשר דברות הנ"ל כאן לאותן שבפרשת יתרו כנודע ואם הם הם עצמן איך יש בהם שינוי הזה. ולכן הוצרך לתרץ משה עצמו ואמר את הדברים וכו' ירצה אעפ"י שהדברים האלה משתנים דע לך כי אלו עצמם הכתובות בלוחות שניות הן עצמם הדברים אשר דבר ה' במתן תורה והענין כי השינוי הי' בענין הכתיבה כי באלו זכור ובאלו שמור וכיוצא באלו השינוי' האמנם ענין הדיבור לא הי' רק פעם אחד בלבד והי' ביום שבועות אמנם כי הענין הי' כך כי שני השינוים נאמרו אז וכמשז"ל זכור ושמור בדבור אחד נאמרו ולא אמרו שנכתב אלא נאמרו חבל בכתובה הי' שינוי מן הראשונות אל השניות. וז"ש את הדברים האלה עצמן כמו שהן באלו השינוים דבר ה' אל כל קהלכם בפעם אחד כנ"ל, עוד היתה כוונת משה ט"ה לאמר להם כי לא יחשוב שום אדם כי ח"ו משה אמרם ואף אם הי' ע"י אותות ומופתים אפשר שבחכמות כשפים או השבעות הי' מראה אותם האותות אבל הוא הוא המדברם ודעו כי לא כך הוא כי הנה שאר כל התורה כולה דבר ה' אלי ואני אומרה אליכם אבל אלו העשר דברות הוא בעצמו מפיו דבר אל כל קהלכם פה אל פה ולא באמצעותי כשאר כל התורה. והראי' לזה כי הוא ית' המדבר ולא אני. כי הנה הדיבור הי' יוצא מתוך האש וכו' ירצה כי הנה כל הדברים הנעשים ע"י חכמת טבע או כשוף או השבעות כל אשר יוכל למעט הטורח ימעט ויסתפק בהכרחי וזה כי הי' אפשר שהענן וערפל שהם חושך ולא אש שורף יתחבא משה בתוכו ומרחוק אליהם יסובב האש ולא ישרוף משה אבל להניח האש בפנים והענן והערפל סביב האש והקול יוצא מתוך האש ממש זה יורה שאין כח הזה אלא בהשי"ת לבדו. שנית כי הי' קול גדול שאין לו קץ כמשז"ל שהי' נשמע בכל העולם כולו עוד שלישית כי ולא יסף כמו שפירש רש"י בשם התרגום ולא פסק כי אין יכולת בשום נברא לדבר כך. עוד ראי' כי ויכתבם וכו' וכל מעשה הכשפי' אינ' אלא לפי שעה וזה זולת הדבור גם הכתיבה היתה מעשה אלקים כמ"ש והמכתב מכתב אלקים והענין כי האבנים ההם סנפרינון הי' שאין כח בשום נברא לחקוק אותם ומה גם כי מעשה נסים הי'. כמשז"ל מ"ם וסמך שבלוחות בנס הי' עומדין וגם הלוחות עצמן נא פשוטות הי' שכתוב בהם פסל לך מתוך

מחצב אהלו רק של השי"ת כמש"ל והלוחות מעשה אלקים המה וז"ש ויתנם ה' אלי לא כשניות שאני נחתים לו והוא כתבם. וא"ת שע"י אומנים רבים הי' יכולים להעשות בזמן רב. הרי בהר הי' ושם לא סנפרינון ולא זמן רב הי' ומי הביא שם כלי אומנות אלא וודאי כי כשזה מעשה אלהים המה:ויהי וכו'. כל ויהי לשון צער הוא ויובן במה ששינה ואמר מתוך החושך ובפסוק הקודם אמר מתוך האש ענן וערפל והענין כי מהראוי הי' שלא יהיו שם כי אם אש לבדו. כי הוא יותר כבוד ויותר גס. אבל ענן וערפל שהה חושך המורי' על הסתר פנים ושורש מה של דין שמש' הקליפה שואבת כנודע למה שמשו שם אין זה כי אם שעדיין לא נתבטלה לגמרי זוהמת הנחש מישראל. וז"א ויהי כאשר ראיתי שהקול נשמע מתיך החושך שהם הענן והערפל עם היות שההר כולו בעצמו בוער בפנים באש למה זה סבבו הענן וערפל את האש הגדולה ההיא לשיוצא הקול מתוכ' ואז ותקרבון אלי כולכ' ותאמרו וכו'. ולהבין זה צריך להעיר כי דבור זם תפל מבלי מלח כי בהר הודו בפיה' היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האד' וחי ואיך חזרו ואמרו ועתה למה נמות ומי אמר להם שימותו. גם מלת ועתה היא מיותר, והענין כי הנה התורה נקראת עץ חיים וכמשז"ל חרות על הלוחות חירות ממלאך המות כי פסקה זוהמתם וכראותם את קול דברות התורה יוצא גם מתוך החושך אמרו הנה נראה כי עדיין לא פסקה זוהמתינו לגמרי כנודע כי החושך שורש המות כמשז"ל וחושך על פני תהום זה מלאך המות דאחשיך אפיהון דברייתא. ואמנם היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי וא"כ ועתה ר"ל אחר שזכינו למדרגה זו ששמענו קולו שהיא נקרא' עץ חיים וראוי אל האדם השומעו שיחי' לעולם וא"כ למה נמות. עוד כלל ועיקר ועל מה זה נשמע הקול מתוך החושך ואין הדבר כפשוטו ועתה למה נמות אם נשמע עוד את קול השי"ת רק שבקשו שתבולע המות לצאת מן העולם. וא"ת כי הנה אדם אין בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ומוכרח שימות לכפר עונותיו כנודע זה אינו כי הרי יותר טוב הי' לנו לשתחכלנו האש הגדולה הזאת של השכינה הנקראת אש אוכלת ונמות עתה בנשיקה ולא נמות אח"כ בטומאה ע"י מלאך המות:או אפשר כי תאכלנו האש הגדולה וכו' ירצה הנה יודעים אנו בבירור שלא נמות ע"י מלאך המות כמ"ש חרות חירות ממלאך המות האמנ' מה שאנו מסתפקים יען ראינו את הקול מתוך החושך כי על הפחות נמות מיתת נשיקה כי תאכלנו האש הגדולה וכו' כנודט בספר הזוהר כי נשמות הצדיקים המתים בנשיקה הם מאכל השכינה הנקרא' אש אוכלת. והבן זה וז"ש כי תאכלנו האש וכו' ואפי' מיתה למה נמות באופן זה כי תאכלנו וכו' ואפי' כך אין אנו רוצים כלל רק שנהי' חיים וקיימים עד העולם כנ"ל. כי הרי אמרת חירות ממלאך המות

כנראה אבל לא חירות לגמרי ממיתת נשיקה ג"כ. ולכן אנו אומרים למה נמות כלל. וא"ת על הפחות מוכרח שתמותו מיתת נשיקה לכפר עליכם כנ"ל כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. הנה אינו כן כי הרי עתה כבר פסקה זוהמתן ואין אנו צריכין למיתת נשיקה כי אם תאמר שאולי יוספים אנחנו להמשיך הזוהמא עלינו כמתחלה באופן שנצטרך בהכרח שישתברו הלוחות הראשונות ונצטרך לשמוע עוד קול ה' אלקינו בלוחות השניות פשיטא שאז ומתנו מיתה טבעית ע"י מלאך המות ולא בנשיקה ואם לא נוסיף כלל לא נמות אפי' בנשיקה:ובזה יובן אומרו לשמוע ולא אומר שמוע כי אז הי' מובן אם נוסיף להיותינו שומעים ואין זו כוונתם כי אם יוספים לחטוא כי ע"י כך יצטרך לשמוע עוד שנית קול ה' בלוחות שניות וזה ג"כ אומרו ועתה כלומ' כבר פסקה זוהמתינו לגמרי מכיון שראינו שדבר עמנו אלקים ונשארנו חיים זה אי אפשר לולא שפסקה הזוהמא א"כ למה נמות אפי' מיתת נשיקה והיא כי תאכלנו וכו'. וא"ת שנוסיף לחטוא הנה אז ומתנו מיתה סתמא שהיא ע"י מלאך המות. וא"כ ענין החושך הנ"ל אינו הוראה על מיתת נשיקה רק מיתה טבעית ע"י מלאך המות וזה כי מוכרח הוא אשר תוסיפו לחטוא כי אדה אין צדיק בארץ וכו'. הנה גם זה אינו כי מי כל בשר וכו' ירצה אנו נשארנו בשר ממש לא היינו יכולים לשמוע קול אלקים חיים כנודע מענין חטא אדם את קונך שמעתי. וכו' ואז נגזר עליהם כתנות עור ובשר שהוא בחינת הגוף החומרי הזה אשר לא הי' בו מתחלה קודש שחטא. כנודע מספר הזוהר פרשת ויקהל. ועתה שפסקה זוהמתנו על הר סיני נזדכך הבשר הזם שלנו ונתהפך לרוחני ועי"כ יכולנו להתקיים לשמוע קול אלקים חיים האמנם אם היינו בשר ממש הי' נמנע כנ"ל וא"כ אשר נהפכנו רוחניים בלתי בשר כענין אליהו ז"ל בעליתו בסערה השמים כנזכר בספר הזוהר ונשאר חי לעולם. א"כ אין עוד פחד שנחטא עוד וא"כ למה נמות כי הרי כך נראה ממה שראינו את החושך כנ"ל:קרב וכו' הנה אעפ"י שכל ישראל נזדכך חומרם אין הזיכוך שוה כי משה התחיל להזדכך מיום שנולד ותרא אותו כי טוב הוא כנודע. ואח"כ כנאמר לו של נעליך מעל רגליך וכו' כנזכר בספר הזוהר והתיקונין שמדבר על הגוף. ואח"כ הוסיף בהר סיני ולא כן ישראל ובהכרח שאין מדרגתינו שווה אניך והאמנם השינוי הוא בענין הזה כי אתה שנזדכך גופך לגמרי קרב אתה ושמע את כל וכו'. ואמר לעתיד תמיד לעולם. משא"כ אנחנו שדי לנו מה ששמענו במקרה פעם הזאת פנים בפנים ולא אנחנו ראויים כמוך לשומעו תמיד ולכן מכאן ולהלאה קרב אתה וכו' ואת תדבר אלינו ותראה כי תיכף ושמענו ועשינו ולא נחטא עוד כלל ונמצא כי לא אמרו קרב אתה ושמע וכו' מיראתם פן ימותו רק כי הי' פשוט להם שלא הי' ראויים לשמוע תמיד כענין משה.

ובכל הנ"ל נסתלקה המבוכה הגדולה של הפשטים איך יעלה בדעת שהי' הקב"ה חפץ להשמיעם קולו והם מנעו הטוב מהם ויראתם פן ימותו. ואמנם לא כך הוא רק יודעים הי' שהדבר נמנע להם להיותם במדרגת משה רבינו עליו השלום כנ"ל, אז וישמע ה' וכו' כלומר כי הדיבור ההוא לא הי' מיראתם פן ימותו רק ביודעם מדרגת משה כנ"ל וז"א בדברם אלי כלומר במה שנוגע לי כבודי וזהו ג"כ אומרו אשר ידברו אליך כלומר הנוגע לכבודך ויאמר הטיבו כל אשר דיברו מלת כל ירמוז כי בין מה שאמרו שלא היו רוצין למות. עוד כלל אפי' ע"י נשיקה ובין מ"ש שלא יחטאו עוד כמ"ש ושמענו ועשינו הטיבו בכל זה אשר דברו וגם אני אעשה זאת להם אם יקיימו היוצא מפיהם ושמענו ועשינו ולא יחטאו עוד. האמנם מי יתן והי' לבבם זה וכו' ולא יחטאו עוד כל הימים הם שיתא אלפי שני הוי עלמא כנגד ששת ימי בראשית אשר הדברות למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך שעניניו היא שיתארכו ימיהם ולא ימותו כלל. וזו היא הטובה האמיתית הנמשכת להם עד עולם. אבל מפחד אני שיחזרו לחטוא בעגל ואז אפי' מיתה טבעית ע"י מלאך המות ימותו והרי אני אומר לך שלא יתקיימו דבריהם ונמצא כי הטיבו כל אשר דיברו בדיבור אך לא יקיימו במעשה וז"ש הטיבו כל אשר דברו דווקא אך לא במעשה. ולכן לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ירצה עדיין אינם ראויים לשיחיו לעולם. כי מוכרחים הם לחטוא כי יודע אני שעתידין לעשות העגל ולכן שובו לכם לאהליכם אין אהלו אלא אשתו לנהיג דרך ארץ פריה ורביה כמשז"ל שכאן הותרו בפריה ורביה כי הם צריכים למות ואי אפשר שיהיו קיימים באיש. וע"כ על הפחות יהי' קיימים במין לפרות ולרבות. אבל ואתה פה עמוד עמדי וכו' הבטיחו כי הוא לא ימות כמותם ע"י מלאך המות אלא בנשיקה עפ"י ה' ולא נקרא מת כי חי וקיים הוא באיש ולכן אינך צריך לפרות ולרבות ולכן עמוד עמדי ויאסר עליך פריה ורביה כי הרי תעמוד עמדי ממש ירמוז לו ענין מיתת הנשיקה והבן זה:וכנגד השאלה השנית והיא קרב אתם ושמע וכו'. כך אעשה ואדברה אליך ועשו בארץ וכו'. כמו שהבטיחו ואמרו ושמענו ועשינו האמנם לא כמו שחשבו הם באומרם ועשינו שלא יחטאו עוד ועי"כ יזכו להיות חיים וקיימים הם ובניהם יחד לעולם כנ"ל על למען ייטב להם וכו' האמנם יעשו בארץ התחתונה הזו אותה אשר אני נותנה להם לא במתנה להם לעולם רק לרשתה להורישה בתורת ירושה בנים מאבות כי המיתם לא תפסק מהם כי ידעתי כי סופם לחטוא:ושמרתם וכו' ע"כ דברי הרב מכאן ואילך דברי התלמיד. הוא משה רבינו ע"ה אשר אחר שסיים דבר שליחותו ית' לך אמור להם וכו'. כמשז"ל כי לא הוצרכה התורה להגיד בכל מצוה ומצוה שהי' משה חוזר ואומרה לישראל ואחר שסיים שלחותו אמר להם כמייעץ אותם מדעתו ושמרתם לעשות וכו' פה

הודיע ענין נפלא שבאר הרמב"ם ז"ל וזולתו כי אין ידיעתו ית' מכרחת ויש כח בבחירת האדם לבחור בטוב או ברע ח"ו וז"ש ושמרתם וכו' כי עם היות כפי הנראה מדבריו ית' שיודע אלקים שעתידין אתם לחטוא אין ידיעתו מכרחת והבחירה בידכם ניתנה ולכן ושמרתם שמירה חזקה וגדולה באופן שתבואו לעשות וכו' ולא תסורו ימין ושמאל וכו' ועי"כ אפשר כי תחיון וטוב לכם לא שתמותו ויהי' הטוב לבניכם אלא לכם ממש כי תהי' חיים וקיימים גם אתם גם הם כמ"ש אח"כ אתה ובנך ובן בנך וכו' כל ימי חייך להביא לימות המשיח כמשז"ל במקום אחר כיוצא בזה ולמען יאריכון ימיך בגוף ונפש קיים לנצח ולא תמותו ומכיון שידעתם שגלוי לפניו ית' שתחטאו ראוי שתזהרו להשמר מאוד מאוד כנ"ל:ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים וכו'. נתבאר בספר החכמות כי הרוצה לעמוד על אמיתתן של דברי' יכול לדעת אותם על ידי ג' בחינות כמו שיתבאר:ואמר משה לישראל כי ראוי להם שיתקיימו בקבלת התורה מכח שלש בחינות אלו. הא' ראה למדתי אתכם וכו' אתם מחוייבים מכח האמונה וז"ש כאשר ציוני ה' אלקי הב' מדרך חקירת השכל וז"ש ושמרת' ועשית' וביאר הטעם כי הנה בדרך החקירה תוכלו לדעת זה כי הלא היא חכמתכ' ובינתכ' וכו' וכולם מודים ואומרים רק עם חכם ונבון וכו'. ואין חכמה כחכמתכם ואיך יאמרו זה אם לא מצד החקירה המכרחת הענינים. הג' מדרך הנסיון וז"ש טעם שלישי כי מי גוי גדול וכו' ואין נסיון גדול מזה כי להיותכם מקיימים מצוותיו עונה אתכם בכל קראיכם אליו:סליק פרשת ואתחנן:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת עקב

והיה עקב תשמעון וכו'. השמיענו מ"ש רז"ל גדול התלמוד שמביא לידי מעשה וכפי זה העקב והשכר אשר תשמעו ותלמדו את המשפטים האלה. הנה השכר הוא כי ושמרת' ועשית' אותם ויביאכם לידי מעשה כי מי שאינו בקי בתלמוד המצות ובפירושיהן אי אפשר לו לעשות' כהלכת' וכמשז"ל ולא עם הארץ חסיד:או ירצה במה שנפרש הפרש המצות האלה כי שמיעה היא לימוד התורה והמצות ויען אינם נלמדים אלא מפי הרב לשמיעת אוזן התלמיד נקראו התלמוד שמיעה וכנודע כי הדינים ומימרו' התלמוד נקראים שמועות כי הם מקובלות בשמיע' ולבד זה מצינו ונתת לעבדיך לב שומע ר"ל מבין ואמנם ושמרתם ועשיתם הוא המעשה וקיום המצות אלא שנחלקי' לשתי' מצות לא תעשה ומצות עשה ולז"א ושמרתם כנגד מצות לא תטשה שהאדם נשמר מלעשות' בשב ואל תעשה ושמרת' אותם כנגד מצות המתקיימות בקום עשה עוד נציע הצעה אחרת והיא כי למוד התורה יש לה שכר בעה"ז ובעוה"ב כמ"ש אורך ימים לעולם שכולו

ארוך בימינה וגם בשמאלה יש עושר וכבוד בעוה"ז האמנם קיום המצות אין שכרן אלא בעוה"ב וזהו שאמרו רז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ולא אמרו שכר תורה בהאי עלמא ליכא והבן זה:ובזה נבוא אל הביאור והיה עקב תשמעון כלומר השכר העתיד לכם נחלק לשני' הא' בעוה"ז והא' בעוה"ב. ולכן נקרא עתה פה בלשון עקב לרמוז שכולל שניהם אם שכר ההוה בעוה"ז שכן עקב פירושו שכר כלומר תמורת מעשיכ' כי השכר הוא תמורה ופרעון וכמ"ש ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת וכו' ואמנ' לא הזכיר בפירוש לשון שכר אלא לשון עקב לרמוז גם אל השכר של העוה"ב הבא באחרית הימים בסוף ימי חיי האדם כי עקב פירושו ג"כ לשון סוף:ויהי' שיעור הכתוב והי' שני מיני השכר הנרמזים במלת עקב כנ"ל יהי' שמורים לכם לשני סיבות. הא' שהוא המוקדם בראשונה בעה"ז הוא בשביל לשתשמעון את המשפטים האלה ותהי' טורחים בהם ללמוד אותם כנ"ל כי התורה נותנת שכר גם בעוה"ז ואמנ' עסק מעשה המצות שהוא ושמרתם ועשיתם אותם אין שכרן אלא בעוה"ב לבד באופן כי בשביל לימוד התורה יזכה לשכר העוה"ז וגם לעוה"ב ובשביל קיום של המצות יזכה לשכר עוה"ב בלבד אשר שני מיני שכר אלו נכללים במלת עקב כנ"ל, וביאר שני מיני השכר הנ"ל ואמר ושמר ה' אלקיך לך יכו' ואהבך וברכך וכו' נמצא שיעור הכתוב כפי זה והיה שני מיני השכר הנכללים במלת עקב אשר הם בשביל תלמוד תורה ובשביל קיום המצות הנה אלו הם הא' שהוא היותר עקרי שהוא בעוה"ב הלא הוא כי ושמר ה' אלקיך לך וכו' ישמרנו בפקדון שמור ואצור באוצר היוה"ב ולא יתנהו לך עתה בעוה"ז והשכר השני שאינו כל כך עקרי שהוא שכר העוה"ז ואהבך ובאכך והרבך וכו' כי כל אלו הם שכר העוה"ז וזה רמז ג"כ באומרו על האדמה אשר נשבע וכו' כי שכר השני הזה הוא בעוה"ז על האדמה וכו' משא"כ בשכר הראשון שאינו על האדמה אלא שמור לעוה"ב. ולכן בפסוק הראשון לא הזכיר האדמה וכאן הוזכר. גם לפי שידוע כי כל האומר הקב"ה וותרן יוותרון מיעוי כי בעוה"ז הכל בצדק ובמשפט כחוט השערה ואין מרחמין בדין אלא שהם מאריכין זמן כנודע לכן בשכר העוה"ב הנזכר באומרו ושמר ה' אלקיך לך וכו' הזכיר את הברית שהוא המשפט הראוי מכח ברית ושבועת האבות. ואת החסד שהוא וותרנות טובה אשר יוותר להם הש"י בעוה"ב משא"כ בעוה"ז כנ"ל. והנה האושר אשר בעוה"ז נחלקות לכמה מינים לזה הבטיחו בכולן יהי' שיעור הכתוב. והי' עקב תשמעון פירוש והי' ואמר ואהבך וכו' האחד הוא כנגד העושר שהוא היותר מוכרח לאדם בעוה"ז כי על ידו יוכל למצוא כל אשר יצטרך בכל פרטיו כי לכן אמרו עני חשוב כמת ולז"א וברכך וכו' ע"ד משז"ל וברכך ה' בנכסים ואחריו במעלה כי זה סמוך אל העושר כמ"ש והעושר

והכבוד וכו' וז"ש והרבך לשון רבנות ומעלה כי אם הוא בענין ריבוי בנים כבר כתיב וברך פרי בטנך וכו' ואח"כ ברכת הבנים פרי בטן האדם ואח"כ ברכת הארץ להוציא לחם ומזון להתפרנס ולזון בו וז"ש ופרי אדמתך ואח"כ ברכת פרי בטן הבהמות כי אינם כ"כ מוכרחים כמו פרי הארץ ותבואותיו ומכש"כ פרי בטן האדם עצמו ואחר שהבטיחו בכל מיני הברכות האלו הבטיחו בברכה אחרת יסוד מוסד שקולה ככולן הלא הוא שכל הברכות האלו יהיו בהיותם שקטים מן האויבים ונחים על אדמתם וזהו שאמר על האדמה וכו' כי בהיות האויבי' כל הברכות הנ"ל לתוהו ואפס נחשבו:גם ירמוז כי כבר מצינו בהיות ישראל גולין בין ארצות הגוים יזכו קצתם או יחידים מהם אל כל הברכות הנ"ל לכן הבטיח' כי לא כן יהי' אלא בהיותם על אדמת' וז"ש על האדמה וכו:ברוך תהי' וכו' א"כ הרי כמה אומות שהשעה עומדת להם ומוצלחין בכל מיני ברכות האלו ובמה יוודע איפה כי עקב ישמרון התורה תבא להם הברכות האלו לז"א הנה זולת הברכות הנ"ל של העוה"ז אשר אפשר שיהי' נמצאות בשאר העמים עוד יתן לך הש"י ברכה אחרת אשר בה תהיה ברוך מכל העמים כולם והיא כי לא די שאשר יולידו יחי' אלא מעיקרא לא יהי' כל עקר ועקרה לא איש ולא אשה עקרים מתחלת ברייתם ולא די במין האנושי אלא אף ג"כ בבהמתך וברכה זו בלי ספק לא תמצא לעולמי עולמים בכללות אומה אחת שלימה בפני עצמה בכל השבעי' אומות ועי"כ כל רואיה' יכירו כי עקב שמעו את תורת ה' זכו לברכות האלה. והסיר ה' וכו' עוד זאת אות ומופת אחר אל הנ"ל והוא והסיר וכו' ויש קושייא בכתוב כי אם אפי' חולי גדול וקטן יווסרו ממנו מכש"כ כל מדווי מצרים הרעים. אבל הכוונה הם שתי הבטחות. הא' בכללות כל מיני חולאים ההווים בעולם בדרך טבע כי אלו יבואו לפעמי' כי אדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא וצריכין יסורין למרק ואמנם ההבטחה הוא כי הש"י בעצמו יסירם אחר שכבר חלו עליו וז"ש ממך כי כבר פגעו בך ויסירם ולא תצטרך הרופאים כשאר האומות. וזה אות נפלא כי בזה יפלה ה' בין שבעי' אומות אשר תיכף בהרהרם תשובה יוסר ממנו החולי כרגע על ידו ית"ש ולא ברופאי' ולא ברפואות טבעיות. והשנית כי כל מדווים הרעים אשר אינם מצויים תמיד אל האומות ג"כ אלא לפרקי' כדמיון עשר מכות מצרים לא ישימם בך כלל מעקרא לשיצטרך להסיר' אח"כ מכם ויש זה אות כי בכל האומות ימצאו במקרה המדוים האלה ולא כן בישראל כי לא ישומו בהם כלל לא בטבע ולא בארעי משא"כ בע' אומות אשר הצד השווה שבהם כי הם שונאים לישראל כי בהם יותנו אם המדוי מצרים ואם שאר החולאים אשר לא יתרפאו אלא ברופאים וז"ש ונתנם בכל שונאיך כי זהו הצד השווה השני המגביל אל הנז' והסיר ממך וכו' וכל מדוי וכו' לא ישימם בך מה שלא יהי' כן

בכל השבעים אומות אלא ונתנם בכל שונאיך כנ"ל:או ירצה במה שלא אמר והי' אם תשמעון את וכו' אלא והי' עקב וכו' לפי שלמעלה אמר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו לא יאחר וכמו שתרגם אונקלוס כי לרשעים גמורים משלם להם תיכף בחייהם עבור הטובות אשר הם עושים. והרעות משאיר להם לעולם הבא להאבידם ולצדיק בהיפך כמ"ש שומר הברית והחסד לאוהביו לאלף דור והרעות משלם להם בעוה"ז והנה על הדבר הזה קצו בחייהם כל החסידים והצדיקים בענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו ואין להם מנחם. וע"כ רצה להבטיחם פה את אשר הבטיחם בפרשת אתם נצבים וכו'. והי' כי יבואו עליך כל הדברים האלה באחרית הימים הברכה והקללה ושבת עד ה' אנקיך וכו' ואז היא עיקר השכר לצדיקים שאין לה קץ ותכלית ורעה לרשעים רעה של כליי'. ואז מוכרחים ישראל לעשות תשובה ואז ישולם להם שכרם בהכרח ואינו דבר ספק. וז"ש והי' עקב תשמעון וכו' ירצה אל תאמרו אימתי יהי' האות הזה כי הרי אנו רואים עולם כמנהגו נוהג ואדם אין צדיק בארץ אשר יטשם טוב ולא יחטא. וא"כ אימתי יהי' קיבול שכר הצדיקים. לז"א דע לך כי מה שעתיד להיות בלי ספק הוא כי בסוף שיתא אלפי שני באחרית הימים שהוא כדמיון העקב אל גוף האדם וכמ"ש בעקבא דמשיחא. אז הוא סוף וקץ ועקב אל שמירת המצות ושמרתם ועשיתם ולזמן ההוא ושמר ה' אלקיך שמור וצפון את הברית וכו'. ואע"פ שברית ראשון ושני השפעת עליכם עובות. אין הם עיקר השכר כי הרי הברית והחסד אשר נשבע לאבותיך עדיין לא נתקיימו כהוגן כי להם נאמר ופרצת ימה וקדמה וכו' ונברכו בך וכו' לזרעך נתתי מנהר מצרים וכו' נחלת עשר עממין ולא גמר להנחילם אפי' השבעה עממים בשלימותם. ואף גם אלו חזרו לגלות מהם אבל אז בימות המשיח הן יקויימו כולן באותו האופן ממש אשר נשבע לאבותיך. ואהבך וכו' מתחלה נתן להם בכח השבועה הנז' לא בזכות עצמם כמ"ש לא בצדקתך וכו' כי וכו' למען הקים את הדבר וכו' אבל אם זולת היותכם באים מכח השבועה גם זכותכם יעמוד כי ואהבך לך עצמך מצד פעולותיך ומפני כן והרבך וכו'. ובירך בג' אופני' אשר המה כוללי' כל מיני ברכה כמו שבארנו לעיל והם חיי האד' עצמו והרבך וברך פרי בטנך הם הבנים ופרי אדמתך הצומח שגר אלפיך הה הבע"ח ברוך וכו' בתחלה הי' גם כן כמה עמים ג"כ בממשלות ואז ברוך תהי' יותר מכולן. גם אז לא יהי' בך עקר וכו' כמ"ש לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה הנאמר על ימות המשיח. והסיר וכו' עתה שיש מיתה בעולם הוצרכו החולאים אבל אז ובלע המות לנצח והסיר ממך וכל חולי לא די חולי הממית אלא אף חולי שאינו ממית כי סיבת החולי שאלו יעקב אבינו עליו השלום כמשז"ל על הנה אביך חולה כדי שהאדם יצווה את בניו ביום פטירתו. ואכלת וכו' כמו שכתוב וירד

מים עד ים וכו' מש"כ בתחלה ועד עתה היית חושש פן תפול בידם כמ"ש והי' כאשר תריד וכו' ולכן בעת נפילתם בידיך היית חומל עליהם. אבל אז לא תחוס עינך עליהם כי עוד לא יחרב בית המקדש לעולה והטעם כי בראשונה עבדת אלהיהם ולכן נחרב אבל אז מובטח אתה שלא תעבוד עוד אלהיהם כי כבר נסית וראית כי מוקש הוא לך ולסיבה זו נחרב הבית:כל המצוה וכו' היום ההוא הי' בר"ח אדר כנודע ותיכף נכנסו לארץ ומן הנמנע שיעשו כל המצות אז כדי שעי"כ יבואו וירשו את הארץ ולהזהר מזה לא אמר תטשון אלא תשמרון לעשות והענין במשז"ל שאמרה תורה לפני הקב"ה אחר שיכנסו 'שראל לארץ זה רץ לכרמו וכו' תורה מה תהא עליה. ולכן הזהירם משה מעתה יהי' כל דקדוקי מצות שגורים ושמורים בפיהם כדי שבהכנסם לארץ יעשו אותם משא"כ אם אח"כ יצטרך לטרוח ללומדם מחדש. וז"ש תשמרון לעשות גם לרמוז לזה לא אמר כל המצות אלא כל המצוה ירצה דקדוק כל מצוה ומצוה בפני עצמה בשלימותה אשר רבו כחול הים ויש בהם טורח לגורסם תשמרון מעתה כדי לעשותם אח"כ כנ"ל. גם ירמוז כי בפסוקי' הקודמי' אמר כי תאמר בלבבך רבים וכו' וכן יעשה וכו' ונתנם וכו' והנה עדיין במדבר כמעט רוב המצות לא יכלו לקיים שם כנודע ואיך תיכף אחר כניסת' יזכו לשהש"י יעקור רבבות ואלפים בעבורם כי גם אז אינן יכולין לעסוק במצות לז"א סמוך אל הנ"ל כל המצוה וכו' ירצה כיון שמהיום הזה אשר אנכי מצוך תתחילו לשמור הדבר בלבבכם לגמור בדעתיכ' לעשות' אחר כניסתכם לארץ לזה יספק לכל השכר הגדול אשר אתם מקווים ובאתם וירשתם וכו', ויען השכר נכלל בכל ג' בחינות שרשי כל הטובות הלא הם חיי בני ומזוני לזה כנגדם אמר למען תחיון הרי חיים ורביתם בפריה ורביה בריבוי בנים ובאתם וירשתם בעושר מופלג כאדם הירוש שלא בטורח ארץ ומלואה וא"ת כי זה יוצא מן השכל מדין המשפט כי ע"י מחשבה טובה בלבד יספיק להכרי' גוים לאין קץ. לז"א אשר נשבע וכו' ירצה כי כבר אני מחויב מכח השבועה לכן בעזר קטן של מחשבתכם הטובה יספיק:וזכרת וכו' א"ת חיך יתכן שבמחשבה קלה אזכה לכל הטובות כנ"ל ובפרט לרשת גויים עצומים והרי זה ארבעים שנה אנו נדים ונעים במדבר עם היות שקבלנו התורה וכל עסקינו בה. ובשביל חטאת פרטיות נתייסרנו לאין קץ ולא זכינו לכנוס ומה גם עתה אחר שנכנס ונרוץ איש לשדהו וכו' לז"א וזכרת וכו' ירצה היסורין אשר הגיעו לך מאת ה' הי' לך יען ראה השי"ת כי מעולם לא הורגלתם בתורתו כי אם בחומר ולבני' וכמשפט המצרים ואלו תיכף הי' מכניסכם לארץ הייתם רצים איש לנחלתו לשדהו ולכרמו ותורה ומצות מה תהא עליהם. וכמ"ש וישמן ישורין ויבעט. ולכן רצה לעכב אתכם במדבר ארבעים שנה. כמ"ש בן ארבעים לבינה. וכמשז"ל אין

אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. וז"ש ולא נתן ה' לכם לב לדעת וכו' ולא די היות לכם זמן רב לעסוק בתורה אלא שאפי' לשום צורך פרטי כלל מצרכי העוה"ז לא הוצרכתם וכמ"ש ויאכילך את המן היורד מלמעלה מוכן ומזומן כי לכך נקרא שמו מן גם שמלתך לא בלתה וכו' זכמשז"ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, עוד אחרת כי העושר יהולל חכם אך ע"י העוני לב האדם פנוי לעסוק בתורה משא"כ אם תיכף יכנסו לארץ ויתעשרו בשדות וכרמים ועושר מופלג וז"ש למטן ענותך וכו', עוד אחרת לנסותך וכו' כי אין האוהב ניכר בזמן מועט עד אשר יאריך ימים עם חבירו וברוב הזמן בהכרח יבא הדבר לידי היכר וז"ש לנסותך לדעת וכו' ואפשר שיאמר לדעת אשר בלבבך עתה במדבר כי עתה ביודעו אשר בלבבך בהיותך במדבר משם יוכל לדעת גם אם תשמור מצותיו אחר שתכנס לארץ אם לא כי עתה במדבר אין שמירת מצות. ויענך וכו' כבר נתבאר כי ענין לימוד התורה והמצות אי אפשר להתקיים אלא ע"י אחד משני דברי' אלו או שהאדם יהי' עני כדי שלא יטרדהו מחשבת אסיפת הממון או שהאדם יהי' לו מזונותיו מזומנים 'לגמרי והשי"ת עשה עמכם שתיים האלו הא' ויטנך הב' ויאכילך את המן וכו' וצריך להבין מה שבח הוא לספר איך ענהו והרעיבו כי יסורים קשים הוא ולא שבחיה. גם אומרו כי לא על הלחם וכו' והרי המן איננו מוצא פי ה' כדי שממנו יביא ראי' איך לא על הלחם וכו' והענין כי האיש הבריא אם ימנעו ממנו ימים רבים לחם לאכול ויאכל מאכלות אחרים יוכל להתקיים האמנם האיש החולה וקם מחליו אם לא יאכל נחם לא יספיק לו קיומו במאכלים אחרים. אמנם עתה עם כי עינך והרעיבך כגדר החולה הנ"ל הנה אח"כ האכילך את המן ולא לחם. ועכ"ז נתפרנסת וחיית בו א"כ מזה יובן כי לא על הלחם וכו'. ונמצא כי סיפור ויענך וירעיבך אינו סיפור לענין עצמו רק לספר השבח הבא אחרי' הלא הוא ויאכילך את המן וכו':או ירצה בא להודיע אהבתו ית' אתכם כרופא המנהיג את החולה ברוב אהבה וחיבה ומבקש שלא יחזור לפול לחליו אשר דרכו הוא כי כיון שהורגל החולה בימי חליו שלא יאכל מזהירו ומונעו מלאכול כל שבעו אלא מעט מעע עד יתחזק ויבריא וכן עשה השי"ת עמכם כי תחלה ויענך וירעיבך וכו' בימי חלייך ואח"כ כדי שלא יזיקך האכילה. האכילך את המן מזון קל ורוחני ולא האכיל אתכם מאכלים גסים:למען וכו'. הנה להבין זה צריך להעיר מ"ש למען הודיעך כי מה צורך בזה כי דברים פשוטים הם כי רוב הערביים שוכני מדברות לא ידעו טעם הלחם מה הוא גם ארצות המערב הרחוקים אין מאכלם רק תמרים בלבד. ונוסף על זה כי להודיענו הודעה זו הי' לו להאכינם דבר גרוע מן הלחם ויודיענו השגחתו ית' כי אפי' במה שהוא גרוע מן הלחם ניזון האדם ולא שיאכילם את המן שהוא יותר חשוב מהלחם

לאין קץ גם מאי על כל מוצא פי ה' הל"ל על כל מה שברא ה' גם אומרו שני פעמים האדם האדם ללא צורך גם מלת לבדו אינו מתיישב ומשמע כי לבדו אינו מחיה רק אחר שישתתף עם מאכל אחר וזה אינו כי הרי המן לבדו בלא לחם הי' מחיי' לישראל והל"ל לא בלבד על הלחם יחי' וכו', והענין כי בעוה"ז לא על הלחם לבדו יחי' האדם הגופני רק בהשתתפו עם הברכות והמצות הנעשית בו, והם המחייה אותו כגון ברכת הנהנין ותרומות ומעשרות אבל בעוה"ב שהוא אז אדם וגם הי' מתוודה וסומך ידיו טל קרבנו באופן שכולן נתקנין ומתבררין הטוב מן הרע ומתעלין ממדרגה אל מדרגה כי מדומם עולה ונהפך אל צומח וממנו נאכל ונהפך לבעלי חיים והבע"ח נהפכין ונאכלין לאדם ועי"כ כולן מתבררין מהרע אל הטוב. נמצא כי כל אלו הבחינות יש בו חומר וצורה כי האדם גוף ונשמה והבע"ח יש לו נפש חיי' והצומח נפש הצומחת גם בדומם יש בו קצת צורה המעמדת אותו. ובפרדה ממנה נאמר עליה והארץ כבגד תבלה כי זה יהי' בסוף האלף הששי כי אז יושלם להתברר לגמרי טוב מרע והרע שהיא החומר יכלה לגמרי והכל ישאר טוב ולא רע כלל, גם בזו ההקדמה יתבאר לנו תמיהה גדולה איך יתכן מה שאנו רואים שהנפש אין לה קיום בגוף אלא ע"י המזון החומרי והרי המזון גשמי והנפש רוחנית והענין כי בהיות שהאדם כלול מחומר ומן הד' צורות שהם הדוממת והצומחת והמתנועעת והמדברת כנ"ל כאשר אוכל המאכל ההיא המורכב מחומר וצורתו אז חומר האדם ניזון וגדל מן החומר אשר באותו מאכל וצורת האדם נגדלת ע"י מה שמברר ולוקח את הצורה אשר בזה המאכל. כי אם הוא בע"ח אז ג' חלקי צורות שבאדם זולת חלקי הנפש העליונה המדברת כולן נזונות משם ואמנם כל זה הוא ע"י המזון שהאדם אוכל ע"י ברכת הנהנין שמברך עליהם. והנה בחינת הרוחנית שהיא הצורה אשר תוך המזון ההיא אם צומח אם חי אם דומם הכל נמשך בו מפיו של השי"ת וכמ"ש בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם והכוונה כי כאשר השי"ת הוציא מפיו יהי רקיע יהי מאורות וכדומה תיכף ההבל ההוא היוצא מפיו ית' הי' מתלבש תוך החומר ונעשה צור' פלוני' או פלוני' ע"ד שהי' בבריאת האדם כי האומרו נעשה אדם אז ויפח באפיו וכו' מכח המאמר היוצא אז מפיו ית'. הכלל העולה מכל הנ"ל כי הלחם כלול מחומר ומצורתו הנקראת נפש הצומחת אשר בו הנקראת מוצא פי ה' שיצאתה מפיו בעת שאמר תדשא הארץ דשא עשב וכו' ונמצא כי אותה הנפש הצומחת אשר בתוך הלחם איננה מפרנסת את חומר הלחם וגם חומר הלחם בהיותו נבדו אינו התדם בהיותה לבדה כי אם בהיותה מחוברת עם מפרנס כי אם בהיותו מחובר לצורתו וז"ש כי לא על הלחם לבדו שהוא ענין חומר שלו יחי' האדם כמו שחושבין הפתאים לכן הודיעך במה שהאכילך את המן

שהוא לחם ממש אלא שאינו חומרי רק רוחני כבחינת הנפש הצומחת אשר בתוך הלחם החומרי כי הרי לרוב רוחניותו לא הי' מתברר ממנו שום פסולת אלא הי' נבלע באברים ועם היותו בבחינת מוצא פי ה' לבד הי' זן ומפרנס וממנו תלמוד לכל המאכלים והלחם כי לא על. החומר לבד יחי' האדם כי אם לסיבת הרוחניות שבו הנקרא מוצא פי ה' כנ"ל. והנה בכל הנ"ל יתבאר איך היסורין אשר עברו עליהם במדבר מאהבה היו. ונתרצת השאלה הנ"ל בפסוק וזכרת. את כל הדרך וכו'. וזהו שסיים ואמר וידעת עם לבבך כי כאשר יוסר איש את בנו מאהבה כך ה' אלקיך מייסרך וכל תכליתו ית' אדרבה היא כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה כמ"ש תורה וא"י ועולם הבא ע"י יסורין הם באים וכדכתיב וידעת וכו' וסמיך לי כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה. א"כ אל תתמה במה שאמרתי לך כל המצוה וכו' למען תחיון ובאתם וירשתם וכו' ואל תתמהו מהיסורין שהבאתי עליכם במדבר כי אדרב' אל טובתכם נתכוונתי להביאכם אל ארץ טובה וכו':שמע ישראל אתה עובר היום וכו' הנה כל מקום שאומר שמע הוא לשון בינה ודעת כנודע' כמו הלב שומע ונתתי לעבדיך לב שומע והענין כי עתה אשר ישראל נכנסין לארץ וכוונתו ית' למסור להם הארץ כאסוף ביצים עזובות אולי לא יכירו כי מאת ה' היתה זאת אבל יאמרו אחת משלש האחד כי מלכי כנען חלשים ותשי כח הב' כי גם יהי' גבורים הנה גבורת ישראל גדלה מאוד וע"כ יוכלו להם הג' כי אף אם ידעו כי הדבר להיפך וישראל הם החלשים ומלכי כנען הם הגבורים ומאת ה' היחה זאת עדיין יאמרו לולא אנו צדיקים לא גבר עלינו חסדו ית' וראויין הי' לנצחון הגדול הזה, לכן הציע ואמר שמע ישראל בשום שכל להבין אמרי בינה ותראו כי כל הג' האופנים העולות על רוחכם הבל המה ואין זה רק חסד גדול מאתו ית' במתנת חנם. וכמו שיתבאר וזה החלו אתה עובר היום וכו" ירצה יען שאתה הוא העובר ואני לא אוכל לעבור כי כך נגזר עלי למענכם ולא תמצאו איש מודיעכם. האמת כמוני מתיירא אני פן יעלו על לבבכם מחשבות אשר לא כן לזה מעתה אני מציל אתכם מאלו הדעות הנפסדות ובתחלה אביא לכם ראי' למופת הלא הוא כי בטרם כל תראון האות הגדול כי אתה עצמך ברגליך עובר את הירדן עצמו בהיותו מלא ע"כ גדותיו כל ימי קציר ז"א היום כי הם התחלת ימי קציר ונקרע הירדן מלפניכם מלפני אלקי יעקב ומזה תראו כי כל המלחמות שיהי' אח"כ הם מידו ית' הנלחם לכם ועוד כי הרי איך עובר כדי להלחם עמהם בידך וזרועך רק לבא לרשת אותם דרך ירושה בלי טורח וכמ"ש למעלה כי תאמר וכו' איכה אוכל להורישם וכו' ונתנם ה' אלקיך לפניך והמם וכו' וכן לא תיראום כי ה' אלקיכם הוא הנלחם לכם וכמו שיבא אח"כ הוא יכניעם והוא ישמידם וכו' וכמו שהי' בימי יהושע שאמר שמש בגבעון דום והושלך עליהם אבני

אלגביש משמים וכאלה רבות ובראותכ' כי מאליהם נופלים נתבטלו שתי המחשבות הראשונות ואדרבה הוא להיפך כי מלכי כנען מלבד שהם גוים רבים שבעי' אומות ואתם גוי אחד לבד וז"ש גוים וכו' ממך וכו' גם הם גדולים במספר כי כל אומה היא גדולה ממך בכמות גם עצומים בגבורה יותר ממך, ולא עוד אלא כי הנה כל שבעים אומות יש נהם שרים בשמים והאומות האלו שהם בנקודת הישוב בארץ אשר עיני ה' אלקיך בה הם שרים יותר גדולים מכל השבעים שרים בשמים וז"ש ערים גדולות והבצרון שלהם הוא בשמים כי כחם ומבצרם הוא מכח השרים שלהם שיושבים בשמים כמו שהוכחנו שהדבר כן הוא מוכרח להיות שליטתם בארץ הקדושה גם העם התחתון בני כנען הם עצמם גבורים בני ענקים משונים בגבהם ובקומתן ובגבורתן מכל שאר האומות. ועניין זה לא נסתר הוא ממך כי אתה בעצמך ידעת כי שלחתם המרגלים וראו בני הענקים וכמ"ש ושם ראינו בני הענק ונהי בעינינו כחגבים. וגם שמעת מי מכל השבעי' אומות יתייצב לפני בני ענק א"כ מכל אלו הראיות הברורות וידעת היום כי שתי מחשבות הראשונות נתבטלו. ואינו כן רק כי ה' אלקיך הוא העובר לפניך לא עמך יחד כדי שלא תתייירא בראותך את הענקים אלא לפניך עובר ומשמיד ומכניע אותם כדי שכאשר אתה תעבור אחריו ית' הורשתם ואבדת' מהר בסוד קמחא טחינא טחנת. והכנעה זו לשרים גס לעמים אשר תחתיה' וז"ש הוא ישמידם אל השרים שבשמי' וכיון שנפל עוזר וכשול עזור והוא יכניעם את הכנעני' אשר בארץ. ויען הדבר זר איך ישמיד את השרים הרוחני' אשר הם בשמים אש לוהט וכמ"ש עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט לזה הקדים ואמר אש אוכלת ר"ל כי אש המלאכים הוא למטה מאש השכינה שהוא אש תוכלת שאר כל האשים. וכמ"ש בספר הזוהר פרשת צו כי כשהקב"ה רוצה להפיל שר איזה אומה מעבירה בנהר דינור אש אוכלה ונשרף שם ובזה יובן איך גם המלאכים נשרפים עם היות שהם רוחניים. והודיע בכלל דבריו כי כל האומות אלהיהם הם עבדים אל הש"י אבל ישראל זכותם כי אלקיכם הוא ה' שם הוי"ה אלקי האלקים אשר ברא כל העולמות ובידו להמית ולהחיות להקי' ולהשפיל וז"ש כי ה' אלקיך הוא העובר וכו' כי להיות שה' הוא אלקיך לכן יש בו יכולת לשהוא ישמידם את השרים והוא יכניעם את האומות מה שאין בכל אלהי העמי' אלילי':אל מאמר וכו' אחר שנתבטלו שתי המחשבות הראשונות והכריח כי ה' אלקיכם הוא העובר וכו' א"כ תתחזק המחשבה השלישית בדעתם והוא כי בראותם איך המלחמה הזאת שלא כדרך טבע העולם כי הרי ה' אלקיך הודף אותם מפניך טרם תכנס אתה כדי שאפי' פחד בעלמא איך יכול לעמוד בקשרי המלחמה וגם כי אינה טבעית רק כאדם גבור הרודף קש ותבן ברוח שפתיו א"כ ודאי כי לולא צדקתי

וזכותי הגדולה לא נעשו לי נסים גדולי' כאלה אין הדבר כך וז"ש אל תאמר בלבבך וכו' בהי.ותך רואה בהדוף אותם פתאום שלא בדרך טבע וגם הוא מלפניך כנ"ל א"כ בצדקתי הביאני ה' וכו' ואמנם וודאי כי לא סכלים הם לומר בפיהם שבח עצמם כי יהללך זר ולא פיך אבל האזהרה הוא שבלבבך אל תאמר כן כי יחשב לכם כאלו אמרתם בפיכם. וז"ש שנית לאמר בצדקתי וכו':או ירצה באשר יעיר דהל"ל אל תאמר בצדקתי הביאני ה' כי לא בצדקתך וכו' כי ברשעת הגוים וכו' ולמה בתחלה כתב שניהם אל תאמר בצדקתי וברשעת כי ובצדקתי ניחא שלא יאמר אבל וברשע' הגוים מאי איכפת לן בכך, והענין כי פשוט הוא שלא יאמרו בצדקתם לבד הביאם כי הרי כתיב מפורש ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה. הרי כי בדור הרביעי יושלם עון האמורי ומפני כך יוכלו וישובו הנה אבל ירכיבו שתי סבות יחד ויאמרו כי שתיהן גורמות אם צדקתם ואם רשעת הגוים. וז"ש אל תאמר וכו' בצדקתי וכו' וגם ברשעת הגוים וכו'. דע כי אינו כך אלא ברשעת הגוים לבד ולא בצדקתך כלל אפילו בשיתוף הטענה האחרת וז"ש ג"כ הגוים האלה שהוא הדור הרביעי שאמרתי לאברה' לכן ה' אלקיך מורישם מפניך, ויוכל ליישב זה הדרך עם הדרך הראשון והוא כי בלבבך תאמר הטעם האחד בלבד ותתלה הכל בזכותך ובצדקתך בראותך בהדוף אותם מלפניך ותאמר אמירה א' כי בצדקתך לבדה הוא וזה לב' סבות אם להיותו ה' אלקיך ואתה עמו לכן הדפם ואם בראותך שהוא מלפניך כנ"ל א"כ בצדקתך הוא אבל אל השומעים לא תאמר כך אבל אל הפחות תצרף שתי הסבות יחד וז"ש לאמר בצדקתי וכו' וברשעת הגוים וכו' כי לאמר ירצה לאחרים ולא בלבבך וכיון שאמיתת מה שאתה חושב אינו רק שבצדקתך לבד הוא כי טעם וברשעת הגוים אינו אלא מפני השומעים לכן איני מבטל מה שאתה אומר בפיך שלא ברצונך רק מה שאמרת בלבבך שהוא האמת העולה ברוחך. דע שאינו כן כי לא בצדקתך וכו' ובמ"ש כי אם ברשעת הגוים הרס ובטל גם מה שהוציא בשפתיו והוציא שתי הסבות ולכן שלל ואמר כי אם ברשעת הגוים וכו' כלומר בטענה זאת לבדה ולא בשיתוף אל בצדקתך הביאני וכו' באופן שבטל המחשבה בלב ומה שהוציא בשפתיו ג"כ, ובכלל דבריו ביאר הסיבה שהכריחם לחשוב כי שתי הטענות הנ"ל הוצרכו לזה אמר בצדקתי וכו' ירצה אם הטענה הוא מפני רשעתם של הגוים הנה יורישם מן הארץ ולא יתננה לנו ואם הוא מפני צדקתינו יתן לנו את הארץ ולא יורישם ויכניעם ויאבד כל זכר למו כמ"ש לא תחי' כל נשמה ויכול ליתן בלבם שיפנו לארץ אחרת כאשר עשה הגרגשי שפנה והלך לארץ אפריקא או על הפחות יניחם לעבדים תחת ידינו לא להדפם מפנינו להסירם מנגד ענינו להמית אותם כולם אלא וודאי ששני הטענות יצטרכו טען' בצדקתי

היתה לשהביאנו לרשת את הארץ הזאת אף אם לא ימות אותם וטענת ברשעת הגוים הוא להורישם הם עצמם מלפנינו במחיית שמם לגמרי כי נתמלא סאתם. ולז"א דע לך כי אין הדבר כן. כי הטענה הראשונה שאמרת לא בצדקתך אתה בא לרשת וכו' רק הטענה האחרת כי ברשעתם מורישם מפניך הוא אמת אבל ענין ביאתכם אל הארץ לרשת אותה אינה בצדקתכם רק ולמען הקים וכו' ובאומרו ולמען הקים וכו' רמז בכלל דבריו מה שבארנו לחזק טענת וברשעת הגוים כי כך נשבע אל האבות ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלה עון האמורי עד הנה כנראה כי בסאסאה בשלחה יריבנה ברשעתם:וידעת וכו' טענת בצדקתי הביאני מורכבת משני אופנים. אם שנאמר כי צדקתם מרובה וחזקה וע"כ הספיקה לשהם עצמם יבואו בכח ידם לרשת דרך ירושה את הארץ כיורש הבא מכח אביו דבין לרשת את נחלתו. או אם נחלישנה ונאמר כי צדקתם חלושה הוא ותספיק לשהש"י ברצונו נותנה להם דרך מתנה ולא בחוזק משפט ירושה וגם שהוא הנותנה להם ולא הם באים לקחתה בחוזק יד ולכן בתחלה הרס הראשונה היותר חזקה ולכן הגדיל באומרו לא בצדקתך וגם הזכיר ביושר לבבך שני יצריך שהי' צדיקי' גמורים ויצה"ר אין בהם כלל. ועי"כ אתה הוא בא בחוזק יד מכח צדקתך הגדולה וגם שהוא לרשת בדין ירושה כנ"ל. ועתה חזר להרוס גם השנית החלושה ולכן לא זכר בה וביושר לבבך וז"ש וידעת וכו' כי אפי' ענין זה הקלוש אינו כי אפי' תחשוב שאתם צדיקים בינונים ולא גמוריה וכפי זה אין אתה בא לרשת אותה ירושה לקחתה בזרוע נטויה רק ה' אלקיך הוא נותנה לך מדעתו ולא אתה הוא הבא כנ"ל וכיון שכן תהי' נתינת חסד כי אפי' שהוא נתינה נותנה לכם בעין יפה לרשתה בכח ירושה דעו לכם כי אפי' בינונים אינכם אלא אדרבה כי עם קשה עורף אתה שהוא קצה האחרון א"כ נתאמת כי עובת ביאתכם אל הארץ היינו רק בזכות אבותיכם כמ"ש ולמען הקיה וכו', ונפי שנוכל להקשות אם אפי' אינם בכלל בינונים א"כ שלא כדין עשית להנחילם את הארץ לכן נתן יפוי לשון ולא אמר כי עם רע אתה ח"ו שאם כך הי' לא הי' מנחילם את הארץ אבל אנשים צדיקים הם רק שהם עם קשה עורף קשים וחזקים להאמין עד שתתחזקו באמונ' ואז וודאי שתהיו צדיקים גמורים וראוי הוא מעתה שתוריש את הארץ כיון שלבסוף תהיו חזקים באמונה בתכלית, והביא ראי' אל היותם קשה עורף ולכן סמך אחר זה ואמר זכור אל תשכח וכו' כלומר אין ספק שהעם הבא להאמין באלהות מה שלא היה מאמין בתחלה מחויב הוא לבחון ולנסות אם הענין כך כי אם יאמין דרך טפשות גם יניח את אמונתו ויקח אמונה אחרת בכל יום האמנם אתם לא כך עשיתם אלא אף שראית' אותו' ומופתי' במצרים המבהילי' את כל העולם והאמנת' בו לא נחה אמונתכ' כלל והרי למן היום אשר יצאתם

מארץ מצרים ועד היום הזה תמיד ממרים הייתם לבקש נסיונות היש ה' בקרבכ' אם אין. ולא די שלא תספיק לכם אותות מצרים היותר מכשפים שבעולם כי גם ובחורב אשר שמעת' שם קול אלקים חיים מדבר עמכם שאין בעולם אות ומופת גדול מזה ועכ"ז אח"כ בחורב שם הקצפתם את ה' וכו' ולהורות זה אמר הקצפתם ולא אמר ממרים הייתם כי מה שלא האמינו ביציאת מצרים עדיין הש"י לא קצף עליהם אך בחורב שהוא אות שאין בו שום דופי ופקפוק כלל ועכ"ז לא האמנתם אז הקצפת' את ה' ומפני כך ביקש להשמיד אתכם. והנה בבחי' אחת לא הי' זה כ"כ אשם כי הייתם רגילים במצרים בעבודות זרות לכן חזרתם לעבוד את העגל כי הוא דבר של אמונה ושל בעלי שכל. וברט כפי מה שנתבאר אצלינו שהעגל אינה ע"ז רק מנהיג תמורת משה החמנם חחר שטרחתי ג"פ ארבעים ארבעים יום עד אשר מחל להם הקב"ה כאשר יבא בכתובים הבאים עוד חזרתם לחטוא חטאות מכוערים של עמי הארץ בעלי תאוות ומאכל כבהמות נדמו וזה רק מעוון העגל וז"ש ובתבערה ובמסה ובקברות התאווה וכו'. א"כ הרי כי עם קשה עורף אתה כנ"ל:ארץ אשר אבניה ברזל וכו' אם תסרס מלת אבני"ה יהי' בנאי"ה גם ר"ת "אבניה "ברזל "ומהרריה "תחצוב אבו"ת. גם נוטריקון ברז"ל הוא בלהה רחל זלפה לאה. והכוונה לספר גדולות שבח הארץ כי הנה בנאיה הבנים אותה ומקיימים בנינה הוא זכות אבות אדם ואברהם יצחק ויעקב וזכות ד' אמהות ר"ת ברז"ל אשר כולם נקברים במערת המכפלה אשר בארץ כנען הזו:סליק פרשת עקב:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת ראה

ראה וכו' הנה הברכה והקללה האלו הם כדמיון קבלת ישראל פעם אחרת את התורה והמצו' עליהם והנה הי' ראוי שיתחיל הפרשה מן והי' כי יביאך וכו' אצל אלוני מורה את הברכה וכו' והקללה וכו' כל התחלה זו נראה שלא לצורך. ואמנם אפשר הי' להקשות על מה זה נכרתו ברית ברכות וקללות אלו בהר גריזים ועיבל אחר כניסתם וגם שלא מפי משה והלא יותר טוב לתת את הברכה ואת הקללה כאן בארץ מואב קודם שיכנסו וטרם שימות משה ע"ה אולי אח"כ יתחרטו ולא ירצו לקבלם, .לזה הציע כי הדבר הזה נאמר גם נישנה כי ראה שאנכי משה הוא הנותן לפניכם ברכה וקללה וגם כי הוא היום רם שתכנסו לארץ וכבר מכאן נכנסתם בקבלות ברכות וקללות אלו ואח"כ פעם שנית והי' כי יביאך וכו' אחר שתכנסו לארץ והנתינה אם אינה על ידי רק אתה ישראל ונתת את הברכה וכו' ואת הקללה וכו', ועניין אומרו ראה בלשון יחיד ולפניכם בלשון רבים וכן אח"כ עשה כך והי' כי יביאך וכו' ונתת וכו' בלשון יחיד ואח"כ כי אתם עוברים לשון

רבים הענין הוא כי מפרשת פנחס נודע למשה ענין יהושוע כמ"ש יפקוד ה' איש על העדה ואליו בא הציווי הזה ראה אתה יהושוע כי כמו שאנכי נותן לפניכם אתה ישראל ברכה וקללה היום הזה טרם תכנסו לארץ כן' אתה יהושע כאשר יביאך ה' וכו' תעשה כמוני כי אז ונתת אתה את הברכה על הר גריזים אחר שתכנסו כי אתה תהי' הרועה ובאומרו אשר' אתה בא שמה ירמוז אל משז"ל על כי הוא יעבור' והוא ינחיל אם אין יהושע עיקר הוא מהנמנע שינחלו ישראל את הארץ וז"א אתה עצמך בא שמה לרשתה לישראל וכוונת הכתוב לתת טעם, למה תלה הביאה בו לבדו כמ"ש והי' כי יביאך' וכו' וביאר כי הטעם הוא כי לולא הוא בא שמה לא יירשוה ולכן עיקר הביאה נקראת על שמו:או ירצה באומרו אשר אתה וכו' כלומר כי' להורות שזכות יהושע מכניסן לארץ ביקש שינתן על הר גריזים ועיבל אשר הוא באלוני מורה הוא שכם וז"ש אל הארץ אשר אתה יהושע בעצמך בא שמה לרשתה ירושה אחר מיתה כמ"ש ואת יהושע קברו בשכם. כי אתם עוברים וכו' הנה ישראל כשומעם פטירת משה טרם יכנסו לארץ נתעצבו מאוד ובאולי יאמרו כי אפי' חרב מונחת על צווארו של אדם וכו' ואולי הוא עצמו משה יתן הברכה על הר גריזים והקללה על הר עיבל ולמה אמרת ונתת את הברכה וכו' לז"א כי אתם עוברים כלומר כבר נגזרה הגזירה מוכרחת כי אתם עוברים ואין אני עובר ע"פ מ"ש כי אנכי מת וכו' ואתם עוברים וכו':או ירצה באשר נדקדק מה ענין ברכה וקללה אלו כי אם היא לעסק קבלת התורה וכמ"ש ארור האיש אשר לא יקים וכו' הנה כל זם ללא צורך כי כבר קבלוה על הר סיני ואם לענין להחמירה בעיניהם ע"י ברכות וקללות למען תהיה יראתם על פניהם אין כאן אלא ברוך אשר יקים וכו' ארור אשר לא יקים וכו' וכבר בפרשת תבא זבפרשת בחוקותי נאמרו ברכות וקללות המרעישות ארץ ושמים ודי בהם. גם אומרו מלת ראה וכו' ומלת נותן וכו' ומלת היום ומלת אנכי ומלת לפניהם דהל"ל לכם או עליכ' כמ"ש ולתת עליהם ברכה גם פעם מדבר בלשון יחיד ופעם מדבר בלשון רבים. אך הענין כי השי"ת אינו מכריח לאיש לילך בתורתו ותמיד מניח הבחירה בידו לשיהי' בעל שכר ועונש וגם כי סחורתו עובה מכסף ומזהב חרוץ וראוי להם יבקשוה ויתלו פניו לתתה להם והנה בהיות ישראל עבדי' וגולי' במצרים ועשה להם את כל הטובות ההם אולי יאמרו כי לא מדעתם קבלוה רק כמעט אנוסים מרוב הצער שהי' להם ונתרצו כדי שייטיב להם ע"כ עתה בסוף הארבעים בחודש אדר בשבעה ימים שבהם נפטר משה רבינו ע"ה אחרי הכותו את סיחון והטיב להם במדבר ארבעים שנה גם נהן להם ארץ סיחון ועוג מקום לשבת דשנים מלאים כל טוב ועתה ביקש להתיר הברית הראשונ' ולכרות עמהם ברית חדשה כי אין להם שום טעם כבתחלה לאמר אנוסים

היינו, וז"א ראה בעין השכל דבר נפלא הזה עם שכבר מושבעים אתם מהר סיני אני הוא שהשבעתי אתכה ואנכי ג"כ הוא הנותן לפניכם בחירה את הברכה ואת הקללה בידכם וז"א לפניכם כמניח שולחן ערוך לפני האנשים האוכל יאכל והחדול יחדל ועד עתה לא עשיתי כן רק היום שכבר אתם מיושבים בתכלית הישוב, ואפשר שנאמר כי אלו הן ברכות וקללות שנאמרו בפ' תבא עצמן וז"ש היום כי כל משנה תורה נאמרה אם ביום ר"ח אדר כנ"ל ויהי בארבעים שנה וכו', וז"ש נותן לשון מתנה לא בהכרח אלא בבחירה וגם כי מתנה ומחילה הכל אחד כי עתה מחל להם השבועה הראשונה וכרת עמהם ברית חדשה ולכן התחיל בלשון יחיד ראה כלומר אע"פ שעד עתה כולכם מושבעים לגוי אחד לקבל התורה כולם כאחד ואין לשום אחד מכם לזוז אחור עכ"ז אני נותן הבחירה לפניכם שכל מי שירצה לפרוש א"ע מכלל אחדות ישראל ולהיותכם דעות שונות הרשות בידו וז"ש לפניכם לשון רבים, את הברכה וכו' יען כבר היו מושבעי' פשוט הוא אשר תשמעו ותלכו בדרך אשר הלכתם עד עתה אבל בקללה היא ספק אם תשמעון אם לא כי אינה נכנס בסברא שתתחרטו משבועת הר סיני אך עכ"ז הבחירה בידכם ניתנה כי הברכה אתן לכם אם תחזרו לקבל לשמוע וכו' אשר אנכי מצוה אתכם היום בברית חדשה כי הראשונה כבר אני מוחל לכם גם הקללה לא תהיו אם לא תרצו היום לשמוע רק אם לא תשמעון וכו' אחר אשר היום תקבלו לשמוע. ואח"כ וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום בברית חדשה כדי ללכת אחרי וכו' האמנם אם היום לא תרצה לשמוע לא אומר כי כבר אתם סרים מן הדרך אשר צויתי אתכם מהר סיני גם זה דייק באומרו ה' אלקיכ' כלומר כי הנה כבר אלהיכם הוא מהר סיני ועכ"ז אני מבקש שתחזרו מחדש לשמוע את אשר אנכי מצוך היום מחדש גם הקללה אע"פ שכבר הוא אלקיכ' צריך שהיום הזה תשמעו ואח"כ תסורו מן הדרך הזו של היום כנ"ל, גם רמז שלא יאמרו ישראל מי יוכל לקיים כל דקדוקי תורה לשנקבל מחדש ברכות וקללות כי הברכה לא תבא רק בקיום כל המצות ודקדוקיהן וזה נמנע והקללה להיפך כי בעבור על מצוה אחת תחול לז"א אינו כן כי הלא את הברכה ירצה כמ"ש כי קרוב הדבר אליך מאוד וכו' כי בא לטהר מסייעין אותו ואין צורך בקיום המצות רק את הברכה הלא היא באשר תשמעו לא באשר תעשו כי תיכף בשמעכ' יעזרו אתכם מן השמי' לעשותם בנקל אבל הקללה אינה כן כי לא תבא עליכם רק אם לא תשמעו וכו' וסרתם מכל הדרך כולו אשר אנכי מצוה אתכם באופן שתלכו אחרי אלהים אחרים ותהי' משומדים לכל התורה אבל אם לא כן אפשר שיתוקן הדבר בתשוב' או ביסורין מועטים וכיוצא אך לא תחול עליכם קללות משנה תורה ח"ו וכן מצינו פ' בחוקותי אם בחוקותי וכו' ולא בכל חוקותי

ואח"כ אומר ואם לא תשמעו וכו' את כל המצות זו טבודה זרה ששקולה ככל התורה כולה וכן פרשת תבא ולא תסיר ללכת אחרי אלהים אחרים וכו', גם ירמוז אל מה דקי"ל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה וז"ש את הברכה אשר תשמעו ולא כתיב אשר תעשו ובקללה כתיב והקללה אם לא תשמעו וכו' שהיא מחשבה רעה אך לא זולתי אם וסרתם מכל הדרך וכו' לחשוב ללכת אחרי אלהים אחרים וכו' אך בשאר מחשבות רעות לא תחול הקללה וז"ש ללכת ולא אמר והלכתם אחרי וכו':והנה רש"י כתב ברכה וקללה האמורות בהר גריזים וכו' וכפי דרכינו נוכל לאמר כי אלו עצמן הם שנאמרו במשנה תורה רק ששם נאמר ברוך בפרטות בכל מיני ברכות וכאו הי' אומרים סתם ברוך אשר יקים וכו' ארור אשר לא יקים וכו' ושם בפרשת תבא נתבאר באורך ענין ברוך וענין ארור, גם עם הנ"ל יתורץ אומרו אל מצות ה' אלקיכם וחזר ואמר אשר אנכי מצווה וכו' בברכה ובקללה והענין כי המצות האלו כבר נצטוויתם בהם מפי ה' אלקיכם בהר סיני ועתה אני חוזר מחדש לצוות אתכם אנכי ע"ז בברכות חדשות כנ"ל וז"ש היום וכו', ובאומרו ללכת וכו' אשר לא ידעתם ירמוז ב' דברים פ"א ע"ד הנ"ל כי הייתם יכולים לאמר אולי אלהי מצרים אשר עשה ה' בהם שפטים קבלנו שלא לעבדם אבל אלהי כנען וזולתם אולי יש בהם ממש ונא ידעתם אותם לשתחול השבועה עליכם לכן אני כורת עמכם ברית חדשה היום והב' הוא לאמר חרפה גדולה היא לכם אם תניחו את ה' שכבר הוא אלקיכם ואתם ידעתם את אותותיו וכו' ותלכו אחרי אלהים אשר לא ידעתם ולא עשו עמכם הטובות ונפלאות כמוהו:והי' וכו' די לכם כל האותות שעברו וכבר אתה מיישב בארץ רחבת ידים של סיחון ועוג וקודם שיביאכם אל ארץ כנען רוצה לכרות עמכם ברית חדשה כנ"ל ועל ידי כן יביאך וכו' אמנם אז כאשר יביאך וכו' אין צורך לחזור לכרות ברית חדשה האמנם ונתת את הברכה והקללה הידועים הנ"ל על הר גריזים ועיבל על כרחכם ולזה לא אמר לפני הר גריזים וכו' וכמ"ש תחלה לפניכם דרך בחירה וז"ש הברכ' והקללה בה"א הידיעה כי ענין של הנתינה ההיא אינה רק מזכרת השבועה שאני משביעכם היום הזה ואז בעת כניסתכם תחזרו להכריזה ולהזכירה להזהיר את העם כי כבר הם מושבעים מעתה כנ"ל:כי יהיה בך אביון וכו' ענין הצדקה נראית לכאור' דבר זר כי לי הכסף ולי הזהב וכו' ולמה יעשיר לזה ויצוה לתת לאחי' האביון ולולא כי עונו גרם לא נמנע ממנו העושר ואם השי"ת שונא אותו ולא נתן לו הלא משנאיך ה' אשנא ואאמץ לבי מלתת לו פרוטה כי חטא לאלהנו עד שמנע ממנו מזונותיו ומכש"כ אם יהי' אביון התאב לכל דבר לא אכזרי הוא ית' ובפרט כ"כ לולא גדול עונו מנשוא ואם מראה טלפי יהדות נאמר כי ה' יראה ללבב, וע"כ הקדים הכתוב ואמר הנה לפעמים יארע כי יהי' בך

אביון צדיק בכל פרטי' וז"א בך אביון ר"ל הנה הוא ישראל מאמין בהשי"ת כמוך ומזרע האבות כמוך ולא עוד אלא שיהי' מאחד אחיך מהמיוחד והצדיק שבאחיך כמו שדרשו רז"ל על כמעט שכב אחד העם המיוחד וזה אבימלך ע"ד משרז"ל בהלל הזקן שלא הי' בעולם עני ממנו וירא שמים כמוהו גם אמרו על רבה ורב חסדא מר מצלי ואתי מטרא וכו' ובאומרו מאחד אחיך ולא אמר אחד מאחיך ירמוז כי גם יש לו זכות אבות צדיק בן צדיק וז"ש מאחד כלומר בן מאחד המיוחד שבאחיך וא"ת כי המקום גורם כמ"ש מן דביש ליה בהאי מתא וכו' באחד שעריך כרבה ורב חסדא שניהם במדינ' אחת גה שניהם הם בארצך וכו' ולשניהם יש זכות ישיבת ארץ ישראל גם ירמוז כי אפי' בזמן שבהמ"ק קיים אשר כל אחד יש לו חלק נחלתו בארץ אשר ממנה יזרע ויתפרנס וז"ש אשר ה' אנקיך נותן לך ואפי' אז נמצא אביון התאב לכל דבר עם היותו צדיק ובן צדיק וכו' כנ"ל א"כ כיון שכבר תראה בעיניך כי אפי' צדיק כאלה יהי' אביון משם תבין כי אין ראוי לך לאמץ את לבבך בעבור הסיבה שזכרנו ולקפיץ ידך מאביון אחר שאין בו בחינות הנ"ל רק שהו' אחיך בלבד מעם ישראל כי אלו היותו אביון מסיבת עון כבר ראית את הנ"ל צדיק גמור בן צדיק גמור יהי' אביון ג"כ אלא וודאי מזוני לאו בזכותא תליא מילתא וכו' והוא ית' היודע מה הענין והוא מצווה אותך לתת לו צדקה ואדרבה שכר גדול יתן לך ע"ז כמ"ש לקמן כי בגלל הדבר הזה וכו', ובזה יתורץ מה טעם חזר ואמר מאחיך האביון והל"ל לא תקפץ ידך ממנו גם יובן אומרו כי יהי' בך וגומר והל"ל לא תאמץ וכו' מאחיך האביון גם כל פרטות אריכות מילות אלו בך אביון מאחד וכו' כי אדרבה נזק גדול לכתוב כך דמשמע שמצות הצדקה אינה נוהגת אלא באביון התאב לכל דבר ולא בעני או דל וכן אינה נוהגת אלא בארץ ובפני הבית וכל זה אינו כן, ואמנם מכיון שאפשר שיש רמאים בעולה אין זה כמנות מגבת פורים לתת לכל הפושט ידו ליטול בלי דקדוק משא"כ בענין הצדקה שפעם ראשונה אם אמר כסוני בודקין אותו ואם אמר פרנסוני אין בודקין אותו ומשה ואילך בדקוהו אם הוא רמאי או לאו וז"ש לא תאמץ לבבך בשני בית"ן כלומר לא תאמץ שני לבבך העוב ורע רק תאמץ הא' לבד כדי שתבדקו אחריו אם ראוי הוא אם לאו ולא תאמץ שניהם לגמרי מלבדוק וליתן כלל, גם ולא תקפוץ ידך ירצה כי לא ציווה השי"ת שהאדם יתן כל אשר לו אל העני וישאר הוא עני כי ענייך קודמין ומכש"כ עצמך אמנם אם יש לך מעות ועושר הראוי ליתן ממנו צדקה והנה הוא בידך ליתנו ואינו חסר רק פתיחה של היד לתת לו אבל אם אין לו מה שתתן לו כי אפי' שתרצה לפתוח ידך לא תמצא מה תתן לו לא תתחייב לקחת בהלוואה אם אין לך לשלם כנ"ל, גם אומרו בארצך וכו' ירמוז בכל מקום שיהי' עניי ישראל ויש לאל ידך להטיב להם מחוייב אתה

לתת להם צדקה כי אין ההפרש רק לענין הקדימה כי עניי עירך קודמין ומ"ש בארצך דבר בהווה אבל אין ה"נ בזמן הגלות שכל הארצות שוות ראוי לתת צדקה לעניי ארץ אחרת אם יש בידך מה ליתן. ולרש"י ז"ל הוקשו כל הקושיות הנ"ל ותרצם באופן אחר עיי"ש:כי פתוח תפתח וכו' אחר שהזהירו לא תאמץ וכו' ולא תקפוץ נתן לו עצה את אשר יעשה לכל יקשה בעיניו כנ"ל ואמר כי פתוח תפתח ירצה לא תתן לו הכל בפעם אחד כי יקשה בעיניך לתת אליו הרבה אבל פתוח תפתח פרוטה בכל פעם וע"כ באותה הפעם לא ירע לבבך כי מעט הוא ועוד תועלת ב' כי עי"כ תהי' רגיל נפתוח ידך ויוחזר לך הדבר בטבעו וכמו כן אם באת להלוותו העבט תעביטנו בפעמים רבות לשתי הסבות הנ"ל, עוד נתן לו עצה אחרת והוא כי יתן לו בתורת צדקה ובתורת הלוואה ועי"כ ירוויח שני דברים. הא' כדי שיקיים שני מיני מצות צדקה והלוואה והב' כי בתתו הכל בחנם בתורת לדקה יירע בעיניו האמנם בתת לו מעט צדקה ומעע הלוואה יחשוב בלבו כי אולי יש תקוה שעם הזמן ירויח ויפרע לו את הלוואתו ולא יסבול כ"כ צער כאלו נותן הכל בתורת צדקה ועם הנ"ל יתיישב אומרו כי לשון נתינת טעם אל האמור לא תחמץ וכו" ונתן טעם איך לא יאמץ וכו' ואמר כי הלא תוכל להרגיל א"ע ליתן לו בכל פעם לפתוח ידך ולא יצטרך לפירוש רש"י, ולשלא נאמר כי אם אין כסף מזומן בידו פטור לזה הוסיף מלת את ידך לרבות כי אם כסף אין בידו יפתח את אוצרו ויתן לו משם שוה כסף שהוא ככסף וזהו חת, ורז"ל פרשו לו זו אשה ואפשר עם הקודם די מחסורו אפי' עבד וסוס וכו' ואל תאמר שלכל עני אנו מצווין בכך אלא לו ר"ל לאותו אשר הי' בתחלה רגיל בכך ובהמנעו יהי' אצלו חסרון וז"ש אשר יחסר לו אבל למי שלא הורגל איננו חסרון לו, גם דייק במלת את ובמלת תפתח המיותרות כי הנה נצטווינו להשלים די מחסורו ואם אין באים כח לכל זה מה יעשה לז"א פתוח אתה את ידך אם יש לך שיעור ואם לאו תפתח יד אחרים לשיסיעוך במצוה זו כי גדול המעשה כמו העושה וזהו ריבוי את לרבות יד אחרים כדי שע"י כלכם תספיקו להשלים די מחסורו, גם רמז כי לא יחוייב לתת לו כל צרכו בפעה אחת כי באולי במצוא העני את ידו מרווחת יפזר יותר על הראוי אמנם מידי יום ביומו תן צרכו בצמצום ובכל יום תפתח ידך ולא מראשית שנה לאחריתה:השמר וכו' אין ספק כי רוב העולם ממונם חביבה מגופם ובפרט בענין קרבה שנת השבע כי היא טענה נכונה וודאי כי אדם אין צדיק בארץ אשר לא יעלה על לבבו מחשבה זאת ואין ראוי להענישו ע"ז ואינו מזהירך ע"ז אלא השמר פן יהי' פיו ולבו שווין בזה וז"ש פן יהי' הדבר ר"ל הדבור עם המחשבה אשר בלבבך שווים כי אם יהי' טנין הזה נקרא בליעל שוה נע"ז אבל המחשבה לבדה לא תהי' בליעל ר"ל שקולה כע"ז כמה שנאמר בה למען

תפוש את בית ישראל בלבם וז"ש לאמר ר"ל תוציאנו בפיך, ולענין הבנת הכתוב הנה הכתוב מדבר בארצך אשר ה' אלקיך נותן לך כנודע כי אין שמיטת כספיה מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג ואיך יהי' אביון אם לא שמכר גם נחלתו באופן שאין לו גאולה עד שנת היובל גם נודע כי המלוה על המשכון אינו משמע זהנה האביון הזה אין לו משכון ג"כ ובזה נבין הכתוב קרבה שנת השבע ר"ל שנת השבע אין השדה חוזרת בו רק בשנת היובל באופן שאין תוחלת לשיוחזר לו נחלתו ומשם יפרע הלוואתו האמנם לענין כספים שנת השמיטה נקרא ומחוייב אני להשמיט כיון שאין בידי משכון ג"כ א"כ אין לזה תקומה לענין ההלוואה ואיך אמרת והעבט תעביטנו אם קרה מקרה שיהי' קרוב לשנת השמיטה וזהו כפל שנת השבע דנת השמיטה. או ירצה כי הם שני ניזקין הא' היותה שנת השבע שהיא שבת לארץ בלי זריעה ונטיעה והנה היא ג"כ שנת שמטת כספים שאפי' שיהי' לו מה לפרוע מחוייב אני להשמיט הרי שהם שני רעות ועי"כ ורעה עינך באחיך יען שהוא אביון ואין לו ממה לפרוע באופן כי תחשוב שאותה ההלוואה תשאר מתנה ולכן לא תרצה להלוותו כי נתינה היא מתנה לא הלוואה וז"ש ולא תתן לו ולא אמר ולא תעביטנו כי הוא האמת מה ענין הצדקה דרך נתינה אל אומרו קרבה שנת השמיטה ואז וקרא עליך וכו'. ירצה בענין הצדקה בחנם אין כ"כ עזות פנים אל האביון לצעוק עליך וגם שיקרא איננו כ"כ חטא גדול לשימהרו מן השמים לענותו וגם כי הרבה יש במדינה שיקרא עליהם אבל בענין ההלוואה שחושב העני שהדין עמו כי מה אתה חסר להלוות ויש ממון רב מונח בביתך וזה נהנה וזה אינו חסר כי הוא העני משליך על ה' בטחונו וחושב בלבו לפרוע וע"כ וודאי שיקרא עליך אל ה' ואין בזה ספק גם מן השמים יסכימו לענותו. וז"ש והי' בך חטא הויה גמורה מעשיית ובפרט כי אחרים שלא הלויהו ידחוהו באיזה טענה אבל אתה אשר בפיך אמרת שיש לך להלוותו ואינך רוצה מטעם קרבה שנת השמיטה כנ"ל על דבר עם לבבך בליעל וכו' ולכן וקרא עליך בפרטות ולא על כל מי שאינו מלווהו ועי"ז בך שאמרת כך והי' חטא ולא באחרים שלא דברו אע"פ שגם הם לא הלוו לו והקריאה היא אל שם הוי"ה הנקרא כך על שם שנתהווה ממנו כל הנבראים ויאמר הוויות ומעשי ידיך כולנו מה נשתנתי להיותי עני וזה עשיר, וכיון שכן נתון תתן לו ירצה מ"ש למעלה פתוח בנתינה והטבע בהלוואה אע"פ שכפי הנז' שתיהן נק' נתינה בחנם כיון שקרבה שנת השמיטה ותשמיטנו עכ"ז נתון תתן אע"פ שסוף ההלוואה גם היא תחזור להיות נתינה לו כנז' לא ירע לבבך בהיות כי הלוואתך לו אינה רק נתינה גמורה ולא יחזור עוד בכסף וז"ש בתחך לו:וא"ת ואיך לא ירע לבבו ואני רואה ההיזק בעין כי בשלמא הצדקה שנתתיה לגמרי מובטח אני שגם הש"י יתן לו

מידו כמ"ש מלוה ה' חונן דל אמנם ההלוואה שלא נתתיה לגמרי כאשר תבוא השמיטה ואשמיטנ' אינה בתורת צדקה ששכרה מרובה יותר מכל המצות כמ"ש וצדקה תציל ממות ובפרט כמשז"ל ואפי' ממיתה משונה רק יחשב למצות השמטת כספים שהוא מצוה קלה, לז"א אינו כך רק כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' שתמנע מענין הפרטי הזה של ההלוואה לא מן הצדקה כמ"ש פן יהי' דבר עם לבבך בליעל וכו' יברכך ב' מיני ברכות הא' בכל מעשיך שטרחת בהם במעשה וקנית ומכרת שם ישלח ה' הברכה מדה כנגד מדה הצדקה שנתת במעשה במתנת חנם אדעתא דהכי. והב' בכל משלח ידיך אפי' שלא עשית מעשה גמור אלא ענין שליחות יד כנגד ההלוואה שלא נתת בתורת מעשה צדקה לגמרי רק אדעתא שיפרענה לך רק חשבת במחשבה שאם תבוא השמיטה שתשמיטנה וע"כ גם בזה יברכך ה' בכל משלח ידיך בלבד ואל תתמה היאך גדול שכרה יותר מן הצדקה אל תתמה שכך ארז"ל גדולה הלוואה יותר מן הצדקה ונתנו בזה סבות רבות ובפרט בענין הנז' כי כבר נתן צדקה וגם הלווה כמ"ש על פתוח תפתח וכו' וגה העבט וכו':כי לא יחדל אביון וכו' אחר שביאר באורך עניני הצדקה והמצוה הנז' בא עתה לתרץ הקושיא הראשונה ההורסת פינת המצוה הזו והוא כי איך אתן ממוני לאיש אשר שנאו ה' מפני עוונו והוא עצמו לא רצה ליתן לו ואף אם צוה ואמר לא תאמץ את לבבך מכח הקושיא הנז' כאשר בארנו כנז' עדיין יצה"ר נוקף לבו של אדם ולא יניחנו לקיים המצוה כהלכתה. וה' חפץ למען צדקו לזכות את ישראל רצה להסיר מעיניהם מכשול הקושיא הזאת ואמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ וכו' נתינת טעם אל מ"ש בראשונה לא תאמץ וכו' והסיבה כי לא יחדל ירצה האמת הוא ענין המזונו' לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא. ועי"כ לא יחדל אביון מקרב הארץ כי הדבר מוכרח יען מה שנודע כי השנים עשר מזלות הם משרתים העולם לכן הוצרך לו והנה הם בגלגל סובב כמשז"ל על כי בגלל הדבר הזה גלגל הוא שחוזר בעולם וכו', וביאור דבריהם כי בהיות המזל הנולד צומח במקום רע אצל כוכב מאדים וכיוצא הנה יוכרח יהי' איש הנולד איש עני כנודע בענין חכמת התכונה. ובהיות הגלגל סובב מוכרח שישתנה פעם למעלה נשוא ראש פעם למטה שפל ראש פעם במקום טוב פעם במקום רע. וכפי זה נמנע להיות המזונות תלוים בזכות אלא במזל וכעובדא דר"א בן פדת ובזה נתבטלה הסיבה הנז' אל האימוץ הלבב כי לא הי' אביון מסיבת עין ח"ו וכיון שכן הוא א"כ אנכי מצוך היום פתוח תפתח וכו:או ירצה קרוב עם הנז' והוא כי הנה הלא כי להיות לא יחדל אביון יען כי הגלגל סובב א"כ מוכרח הוא שגם אתה יסובב מזלך איזה פעם ותהי' אביון וע"כ אנכי מצוך פתוח תפתח שתי פתיחות הא' לאמר שתפתח ידך לאחיך כדי שגם הוא פתוח יפתח לך

פעם אחרת וכמ"ש רבא לב"ב אקדימו ריפתא וכו' מכיון שאין הדבר תלוי בזכות א"כ אחיך הוא שוה לך וצדיק כמוך ועכ"ז נעני גם אתה תבא לידי עניות וז"ש לאחיך לענייך, ואמנם לפי זה יקשה משז"ל כתוב אחד אומר אפס כי לא יהי' בך אביון וכתוב אחד אומר כי ביון מקרב הארץ כאן בזמן שעושין רצונו של מקום וכו' כנראה שתלוי בזכות ולא במזל, ואמנם הכתוב עצמו תירץ זה באומרו ולאביוניך בארצך ירצה כי בזמן היות ישראל שרוין בגלות חוץ לארץ מוכרח הוא שבמזל תליא מלתא כי בחוץ לארץ שולטים המזלות אף גם על ישראל בהיותם שם. אבל בהיות ישראל שרויים על אדמתם כמ"ש בארצך אשר ה' אלקיך נותן לך אז אם עושים רצונו של מקום בזכותא תליא ואין המזל שולט בהם ולא יהי' בך אביון אבל אם אינם עושים רצונו של מקום ולא יחדל אביון מקרב הארץ, וא"ת א"כ הדרא קושיא אל דוכתא כי אומרו כי לא יחדל אביון הוא בזמן שאין עושין רצונו של מקום הרי כי גם הזכות מעלה ומוריד. ואמנם אלו הי' כי הנפש החוטאת היא תמות בעונו הי' כן. אמנם אין הענין אלא שכאשר אין ישראל עושין רצונו של מקום אז כל הדור ההוא נמסרים ביד המזל ואין הדבר תלוי לכל הפרטי בזכות כי גם הצדיקים יהי' אביונים מכח המזל בעון הדור אשר כללותם או רובם אינם עושים רצונו של מקום. ובאומרו מצוך לאמר הזהיר שיהי' האדם נזהר לצוות תמיד את בני ביתו אשר פתוח יפתחו ידם לעניים אף אם הוא אינו מצוי בבית אל יפטרו מכך וצריך שיזהיר את בני ביתו וזה עצמו ענין רבא אשר תמיד הי' מצווה ואומר לבני ביתו אקדימו ריפתא לענייא כי היכי דלקדמו לבנייכו וז"ש מצוך לאמר לבני ביתך פתוח תפתח וכו', או אומרו כי לא וכו' יתן טעם אל מה שאמר אח"כ ע"כ אנכי מצוך וכו' והענין כי הוקשה לו למה פתח באומרו כי יהי' בך אביון שהוא התאב לכל דבר כנראה שמיעט העני והד"ל והל"ל עני ובמכש"כ יתחייב לאביון לז"א דע לך כי אפי' אביון היותר ריקם מכל מיני עניות לא יחדל מקרב הארץ וע"כ אנכי מצוך לאביונך ואלו אמרתי לענייך הי' משמע כי עני לא יחדל אבל אביון לא יהי' כלל ומשום הך רבותא הוכרחתי להשמיעך המצות בלשון אביון אבל אה"נ שלענין מצות פתוח הפתח אע"פ שלא זכרתי רק אביון הרי הוא כאלו צויתיך לאמר בפירוש גם ענייך וז"א לאמר כלומר צויתיך האביון חך העני הנחתיו בסתם אבל כוונתי הוא לאומרו אע"פ שלא הוזכר ובזה יתורץ ג"כ מה שהקדים פה העני אל האביון ואינו כך כי אם האביון קודם לעני כדפירש רש"י בפסוק כי יהי' בך אביון אלא לחבר מלת לאמר עם לעניך כלומר מה שהנחתי לאמר ולא אמרתיו בפירוש הוא לענייך ושיעור הכחוב יהי' כאלו אמר כן על כן אנכי מצוך פתוח תפתח את ידו לאביונך לאמר לענייך:שבעה שבועות וכו 'יש לעורר מה ענין ספירה זו לחג השבועות משא"כ

בשאר העומדים. גם למה חלה התחלת הספירה מהחל חרמש שהוא הקרבת העומר אשר כבר הוקרב ביום שני של פסח ומה שהיה היה. וגם כי כיון שהקרבת העומר היתה ביום שני של פסח א"כ יאמר מיום ששה עשר ולא מהחל חרמש שאינו כ"כ סימן מובהק וגם אומרו תספר לך נראה שהוא להנאתך אינו כן כי בשלמא בפסח או בסוכות האדם אוכל ושותה ויושב בסוכה ונהנה שם. אמנם ספירת העומר אין בה תועלת אל גוף האדם עצמו אלא הוא מצוה אל הש"י יען הקריבו אליו את העומר ולא יצדק בזה מלת לך גם הכפל הספור לך ותחל לספור גם השינוי כי בראשונה אמר תספור ואח"כ שינה את לשונו ואמר תחל לספור גם דהל"ל וחגות חג שבועות כי אין בחג הזה דבר מעשה בידים כמו בפסח ובסוכות לשיאמר ועשית חג שבועות גם למה בחג שבועות נאמר מסת נדבת ידך מה שלא נאמר כן בפסח ובסוכות עד סוף הפרשה שאמר שלש פעמים וכו' איש כמתנת ידו ואז נכללו יחד לענין זה גם כי הנדבה מן הלב היא ולא מהיד והל"ל מסח נדבת לבך גם אשר תתן הוא מיותר. והענין כי .הנה כמו ששזמן האביב מתגבר הדם ומתרבה הקרחת באנשים וחולאים גם בזמן ההוא מתרבה קדחת וחום הנקרא שדפון אל תבואת החטים כנודע כי החיטים הם חמים ונחים שוין בטבעם אל טבע בני אדם משא"כ בשעורים לפי שטבעם קר וגם כי השעורה אביב ומתבשלת תיכף קודם זמן החום משא"כ בחטים כי אפילות הנה. והנה השעורה נגמר זמן בשולה ביום ראשון של פסח ויצאתה מידי סכנה וביום השני מתחילין לקוצרה מחצי חודש ניסן ואילך:ואמנם החטה התחלת בשולה הוא אז מחצי חודש ניסן כשנגמר בישול השעורים וגמר בשולה הוא עד חג השבועות שהם חמשים יום כמו שהמשלו רז"ל במסכת בכורות בישול התבואה לעיבוד החי' הדקה וכל אלו החמשים יום יש סכנת שדפון ח"ו אל התבואה. וז"ש רז"ל בד' פרקים העולם נידון בפסח על התבואה הם החטים מאכל בני אדם כי אז מתחיל זמן הסכנה שלהם ונודע כי כל חיי האדם תלוי במאכל החטים ובמזון כי על הלחם יחי' האדם וכל הנאות העולם אפס ותוהו אם אין לחם וע"כ צוה הש"י מהחל תרמש בקמת השעורים שאז מתחילים תבואת החטים להיות בסכנה תהי' סופרים אותם החמשים יום ויהי' בין עיניכם למזכרת ותהיו בתשובה ובתפלה אל הש"י להוציא לחם מן הארץ ולא חכרת הארץ ברעב וכמו שידעת כי אלו ימי ספירת העומר הם ימי דין גמור לכל הפרטים ולכן ז"ש תספור לך להנאתך ולטובתך ואין שום טובה גדולה מזו, והנה כמו שצוונו להקריב עומר השעורים ביום צאתו מידי סכנה גם נצטוינו להקריב שתי הלחם של חטים בחג השבועות כאשר גם הם יצאו מידי סכנה להודות להש"י כעל כל אשר גמלנו וז"ש ועשית חג שבועות חג הבא אחר ז' שבועות הנ"ל שכבר יצאו החטים מידי

סכנה זולת החג בעצמו וגם תעשהו במעשה וירמוז אל שתי הלחם והקרבנות הנעשים אז במעשה וזה לרמוז אל הנז' לתת הודאה אל הש"י כנ"ל. ולמדנו הכתוב ב' דינים הא' באומרו תחל לספור כלומר שצריך שתתחיל מאז ואם שכח מלספור בלילה הראשון של התחלת העומר שוב אינו סופר ובאומרו שבעה שבועות תספר לך הודיענו אל שאר הימים כי אם שכח לספור בא' משאר הימים ג"כ אינו סופר וז"ש שבעה שבועות שענין הספירה תהי' כוללת בכל שבע השבתות שיהי' תמימות. עוד למדנו דין שלישי והיא מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי שהם ב' מיני ספירות וז"ש תספר לך כנגד ספירות השבועות ותחל לספור ז' שבועות ספירה שנית של מ"ט הימים אשר בשבעה שבועות הנ"ל:או ירצה שבעה שבועות וכו' במה שנודע מספר הזוהר כי ישראל במצרים היו טמאים כטומאת הנדה היא הע"ז כמ"ש מנין לע"ז שמטמאה כנדה שנאמר תזרם כמו דוה גם היו טמאים טומאת הערלה המיוחסת אל הגוים עובדי ע"ז והיו ישראל צריכין להמתין שבעה ימים אחר יציאתם ממצרים ויצאו מעול הגוים ואח"כ ימולו ביום השמיני כי בהיות שהיו דומים לתינוק בן יומו וכמ"ש ואעבור עליך ואראך מתבוססת וכו' אלא שהיו צריכין לאכול את הפסח ולכן מלו ואח"כ ספרו ז' שבועות כנגד שבעה ימי ערלה שהם עצמן ז' ימי נידה ואח"כ נכנסו בדת התורה ביום החמשים הדומה ליום השמיני של זמן המילה כנודע כי התורה אינה' ניתנת אלא למולים וזהו סוד מה שהמתין השי"ת לתת התורה עד יום שבועות וגם רמז לכל זה נתן להם בכל שנה ספירת שבעה שבועות ואח"כ חג השבועות ובזה תבין מצוה זו של שבעה שבועות וכו'י ואח"כ אמר ועשית חג שבועות כנה החג אל השבועות העוברות יען כי ספירות השבעה שבועות ההם גרם להם היות יום החמשי' חג של מתן תורה ויתורץ מה שהקשו המפרשים למה נקרא זה החג על שם השבועות שקדמו שאין בזה ממש ולא נקרא חג מתן התורה שהוא האמת וכמו שקבעוהו בתפלת המועד וז"ש שבעה שבועו' תספר לך לעצמך לעהר גופך מטומאת הערלה והנדה כמ"ש שם בזבה וספרה לה שבעת ימי' לה לטהר גופה, ולרמוז אל הטעם הנז' תלה הענין מהחל חרמש בקמה במה שנודע כי ה' מיני תבואה הם והשעורי' הראשונה שבהם כי השעורה אביב נגמרת בראשון וראשונה וישראל נאמר בהם ראשית תבואתה לכן ביום הראשון של הספירה שאז נקצרו ישראל תבואת השי"ת ממצרים וליקטם בעל התבואה בי"ו בניסן כי בט"ו עדיין היו משועבדים קצת היוה עד חצי הלילה במכת בכורות וכנגד זה ביום הזה והבאת' עומר ראשית קצירכם אל הכהן ולכן נקרא עומר שהוא שיעור המתחייב בחלה הנק' ראשית ג"כ וז"ש מהחל חרמש בקמתו של השי"ת תחל לספור שבעה שבועות הנז' כי אם ליקטם בעל השדה וקצר

אותם ושרף את השדה היא מצרים. ואמר ועשית חג שבועות לה' אלקיך מה שלא נזכר כן בחג הסוכות והטעם כי עתה נכנסו בתורת השי"ת כי יום מתן תורה הוא לזה אמר לה' אלקיך והנה הפסח והסוכות הם שבעת ימי משתה ישמחה וצריך האד' פיזור רב לעצמו ולבני ביתו והזהיר כי גם את העניים ישמח בהם עמו אבל חג השבועות כולו הוא לה' אלקיך לפזר לעניים כמ"ש מלוה ה' חונן דל ושיעור הפיזור ההוא הוא מיסת נדבת ידך אשר תתן כי כל עיקר החג הזה לתת לעניים ביד רחבה כי לעצמו יספיק מעט פיזור כי יום אחד הוא בלבד ובזה יתיישב דהל"ל ועשית חג שבועות לה' אלקיך ושמחת אתה וכו' מסת נדבת וכו' כי עיקר החג לעצמו הוא לשמוח ולכבדו ולשומרו ממלאכה ולהביא שלמי' וחגיגה אבל מסת הנדבה אינה עקרה של חג רק דבר נתלה בו ובזה יתיישב מה שלא הזכיר כן בשאר המועדים גם יתיישב מה שחזר לאמר אשר תתן גם לכן הזכיר נדבת ידך ולא לבך לרמוז כי עיקר החג הזה הוא נתינת ידך לאחרים כנזכר. גם ירמוז באומרו נדבת ידך כי בשאר העומדי' תהי' נדבת הלב יותר גדולה מן המעשה שהוא נדבת היד אמנם בחג השבועות שעברו זמן שדפון החיטה ויצאו מידי סכנה כנ"ל ורואה האדם את קמת תבואת שדהו וכבר היא שלו לגמרי בטוחה מכל פחד אז נדבת היד שהיא המעשה היא כ"כ גדולה כנדבת הלב ולבו וידו שוין במצוה כי כבר ברכו השי"ת וז"ש כאשר יברכך ה' אלקיך:וזכרת וכו' נחמר פסוק זה בזה החג מבזולתו לרמוז אל הנזכר בדרך השני כי ענין חג השבועות יען כי עד אז היו עבדים משועבדים תחת טומאת מצרים וגילוליה ועתה יצאו לטהרה וע"כ נצטוו בחוקים האלה שהם מצות בלי טעם והם ענין ספירת השבועות והעומר כנ"ל. כי יקום בקרבך נביא וכו' כי יסיתך אחיך וכו' כבר ביארנו בפרשת בלק בפסוק לא איש אל ויכזב וכו' ועי"ש ענינו. והנה גם בזה הפסוק נבא משה על הענין ההוא בעצמו כי עתידין לקום בעול' שני בני אדם להטעות את הבריות ואת ישראל הא' הוא מחמ"ד נביא הישמעאלים כי ע"י חלום שחלם שראה אילן צומח בכף ידו אלף מדרגות כנודע עשה עצמו נבי"א להטעות את ישראל כי סיפר חלומו לחכה אחד ישראלי ופתר לו שעתיד למלוך וכו' נמצא כי ע"י החכם הנז' שהוא מקרבינו הי' זה וז"ש מקרבך והזהירנו כי גם שיקום ויתן לנו אות או מופת כנודע לא יאמין בו וכנגדו כתב פרשת כי יקום בקרבך וכו' ופרשת כי יסיתך אחיך שלאחר פרשה זו ניבא ענין יש"ו הנוצרי כי עשה כשפים והסית והדיח את ישראל לע"ז והיה מכשף לנערי בני ישראל שיעבדו עבודה זרה כנזכר בתלמוד בבלי וירושלמי יהנה זה היה כמוני ישראלי. וז"ש כי יסיתך אחיך האמנם הי' ישראל אחינו כמוני מצד מרי"ם אמו אך לא מן אביו כי הי' פנדיר"א הנוצרי כנודע וז"ש בן אמך ולא אמר בן אביך.

והנה הראשוך שהוא של הישמעאלי' לא בידינו להמיתו הוא אמנם בישרנו כי יומת ע"י הנערה הכהנת כנודע. אך זה השני הישראל אשר בידינו הי' להמיתו כנז' במסכת סנהדרין צוונו בפירוש כי הרוג תהרגנו ע"י ב"ד סנהדרי ישראל וידינו של בני ישראל היתה להמיתו בראשונה בערב פסח בחודש ניסן הראשון וז"ש בראשונה וגם ירמוז אל מה שנודע כי תחיל' נדון בסנהדרין ואח"כ לקחו רשו' מהפקיד רומ"א ששמו פילאט"ום היושב אז בירושלים וז"ש ויד כל העם באחרונה:בנים אתם לה' אלקיכם וכו' הראי' לזה ממה שכתוב ויפח באפיו נשמת חיים וידוע שאין אדם נופח אלא ממה שבתוכו כמ"ש הרמב"ן ז"ל וגם זה ירוה אומרו נשמת חיים כלומר נשמה הנמשכת מן הקב"ה הנקרא אלקים חיים ולכן לאת תתגודדו וכו' למת. והענין כי היינו יכולין לאמר כי להיות שהצדיק נאסף בעון הדור הנה אנחנו שפכנו דמו וראוי לנו להתגודר עליו ילשפוך דמנו. עוד שנית כי הצדיקים נקראים נעורי קרתא ובהיותה בחיים היתה אימת וחיתת זכיותם ניפלת על האומות והיו נמשלים כדמיון התפילין שעליהם כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' וכו' וארז"ל אלו תפילין שבראש והנה הם ניתנין בין העינים במקום השער הראוי לקרחה כי כן למדו רז"ל בג"ש נאמר כאן יהיו לטוטפות בין עיניכם וכתיב ולא תשימו קרחה בין עיניכם והנה עתה במיתת הצדיק נפלה עטרת נזר ראשינו במקום הראוי אל קרחה והי' ראוי לנו לקרוח עליו לזה אסר שניהן ואמר לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, ואמר למ"ת הלמד קמוצה כלומר לאותו המת הידוע שהוא הצדיק. וטעם שני האסורים הנ"ל כי הנה בנים אתם לה' וידוע כי האב כששולח את בנו לארץ רחוקה להתלמד מוכרח הוא שיחזור את בנו אליו להשתעשע בו וא"כ טובה עצומה היא לו במתתו ולכן לא תתגודדו וכו' כי עם קדוש וכו', וא"ת הנה זה הטעם יספיק אל מיתת הצדיקים ולמה אסרת אסורין אלו על כל ישראל לזה אמר כי עם קדוש וכו' ירצה הנה כללות העם כולו הוא קודש ישראל לה' וכמ"ש כפלח הרמון רקתך אפי' ריקנין שבך וכו'. ומי מפיס ומטיל גורל על הצדיק המת הוא הרשע וכנודע כי קטון וגדול שה הוא וכמעשה דההוא חסידא דשאל לאליהו מאן זכי בההוא עלמא והראהו תד דהוי סיים מסאני וכו' וכן לאותו קצב שיהי' חבירו של אותו חכם וכו' והראי' לזה ובך בחר וכו' ירצה כי אלו הקב"ה היה בוחר בצדיקי ישראל בלבד הי' כך אבל ובך בחר בכל כללותיך כמו שהם בחר בם ה' כנראה דאפי' לרשעים שבהם חפץ לזכותם כבנים כמשז"ל על בנים משחיתים אע"פ שהם משחיתים בנים הם:או ירצה בא לבאר מה שאמרנו כי סבת מיתת הצדיק הוא להשתעשע עמו הקב"ה. וביאר מה ענין השעשוע הזה ואמר כי עם קדוש וכו' ירצה במ"ש בספר הזוהר כי יש קרבן אדם וקרבן בהמה וכנגד קרבן אדם

כתיב כי יקריב מכ"ם קרבן ממש כי לכן לא כתיב אדם מכם כי יקריב ישראל שוין לענין זה כמ"ש קודש ישראל וכו וכמ"ש כי עם קדוש וכו' וכמ"ש בנים אתם בלשון רבים וא"ת למה אמרת למת בקמץ כנז' שהוא הצדיק בלבד ולז"א ובך בחר בלשון יחיד כי עם היות שיש לאדם בנים רבים יש בן יותר פרטי באהבה והוא החביב עליו יותר מכולם. וז"ש ובך כלומר ובמקצתך שהוא הצדיק הפרטי שבך בחר ה' מכל שאר בניו ולזה לא אמר ובכם וכענין שפרשתי על פסוק והוא באחד ומי ישיבנו ירצה הקב"ה בוחר ומתאוה באחד הוא הצדיק המיוחד ולכן הביא תאוותו לידי גמר מעשה וז"ש ונפשו איוותה ויעש סילקו מן העוה"ז להקריבו קרבן אשר לפניו כנזכר:סליק פרשת ראה:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת שופטים

שופטים ושוטרים וכו' סמיכת הפרשיות הוא לרמוז אל מ"ש הרמב"ם ז"ל חייבין ב"ד להעמיד שוטרים שיחפשו בגנות ובפרדסים להזהיר את האנשים מן העבירות בימים טובים ובחולו של מועד. שאז מצויין הטם במאכל ובמשתה ובאין לידי עבירה ולמה אחר שביאר ענין שלש רגלים שהיא מצוה עשה ביאר כי האמנם ב"ד הנקראים שופטים יעמידו שוטרים לחפש כנ"ל באופן שיקויים מצות ושמחת בחגיך אך לא ע"י עבירה ח"ו. ולכן כתב כאן ענין שניהם השופטים והשוטרים לרמוז אל הנ"ל:או ירמוז לאמר כי הנה בכל המצות לא מצינו טובה נפלאה כמו שמצינו שלש רגלים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ודרשו רז"ל יראה יראה כי אז היו רואין פני השכינה ממש וכנודע מרז"ל ומספר הזוהר כי רוב נבואת הנביאים היתה מושגת אז בשמחת בית השואבה והי' שואבין אז רוח הקודש כנודע ועל זה יחרד לבבינו ביודעינו ענין הגלות כי אז לא יוכל לראות פני שכינה. ע"כ בא ללמדינו מה נעשה ולא יבוטל ענין שלש רגלים הלא היא ע"י קיום מצוה אחרת והיא שופטים ושוטרים וכו' וזהו שרמז אח"כ לתת טעם ושכר בשביל המצוה ההיא וזה באומרו למען תחי' וירשת את הארץ מה שלא נכתב בשום מצוה ענין מתן שכרה בצדה כנודע. והוא כמשז"ל על ג' דברים העולם עומד על הדין וכו' וכתב מלך במשפט יעמיד ארץ סתם. והיא ארץ ישראל כי השאר יקרא חוץ לארץ כנודע מפסוק הנותן מטר על פני ארץ וכמה שאמר הכתוב ציון במשפט תפדה וכל קיומה אינו אלא ע"י המשפט. ולדייק הענין יותר לא כתב למען תירש את הארץ אלא למען תחי' וירשת ונודע כי בחיים יירשו ולא במותם:או ירמוז אל מה שנודע על פסוק ותחי רוח יעקב אביהם ותרגום אונקלוס ושרת רוח נבואה וז"ש למען תחי' שהיא קבלת' הנבואה והקבלת פני השכינה בשלש רגלים כנ"ל וירשת תמיד את הארץ דרך

ירושה שאין לה הפסק ותזכו לעלות בכל שנה בג' רגלים והרי הם שתי הבטחות נפרדות והם נקשרות כאחת בחברתה:או ירמוז ענין הסמיכות אל מה שנודע כי ירושלים לא נתחלקה לשבטים אלא כל השבטי' שווין בה והנה היינו יכולין לעעות ולאמר כי כיון שהכתוב מצוה שופטים ושוטרים וכו' א"כ בעיירות המחולקות לכל שבט נצטווינו להעמיד שופטים בכל עיר מהם אבל בירושלים שלא נחלקה לא. ולכן סמך זה אחר פרשת ענין עליית שלש רגלים בירושלים לרמוז כי גם שם נצטוו להעמיד שופטים ושוטרים, ואמנם יכול המקשה להקשות א"כ מאחר שסופו לרבות את ירושלים בענין הסמיכות למה מיעט אותה במ"ש בכל שעריך לשבטיך, והתשובה כי התורה נתחכמה ללמדינו כי יש הפרש גדול בין ירושלים לשאר ארץ ישראל האמנם אין ההפרש לקולא אלא להחמיר וזה כי כל עיר נצטווית להושיב ב"ד אחד של סנהדרי קטנה אבל ירושלים נצטווית להושיב בה סנהדרי גדולה ולא די זה אלא גם שתי בתי דינין אחרים של סנהדרי קטנה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכו' סנהדרין ולכן בתחילה ע"י סמיכת הפרשיות רמז כי גה ירושלים נצטווית להעמיד שופטיה והם סנהדרי קטנה כנודע ואח"כ באומרו בכל שעריך לשבטיך הפריש את הנז' כי שם הם סנהדרי קטנה בלבד אך בירושלים יש סנהדרי קטנה וגדולה וגם כי הסנהדרי קטנה כפולי' לשנים כנ"ל ולחזק ענין הסמיכות הנז' רמז לנו זה ג"כ באומרו בכל כי כל ריבה את ירושלים גם באומרו לשבטיך רמז כי ירושלים אשר היא כלולה לכל שבטיך ביחד מכש"כ שראוי להעמיד בה סנהדרין יותר גדולים, גם הודיענו במה שנודע במ"ש כי יפלא ממך דבר וכו' וקמת ועלית וכו' כי תועלת סנהדרי גדולה שבירושלים היתה כי כאשר יפלא דבר אל סנהדרי קטנה שבאיזו עיר יקומו ויעלו לירושלים ותחלה ישאלו אל הסנהדרי קטנה אשר שם ואם הם לא ידעו דבר המשפט יעלו עוד אל לשכת הגזית אשר שם סנהדרי גדולה וז"ש צדק צדק תרדוף ע"ד שדרשו רז"ל מכאן הלוך אחר ב"ד יפה ונמצא כי צדק הראשון הם סנהדרי קטנה שבירושלים שכאשר יפלא דבר מסנהדרי קטנה של איזה עיר ירדפו אל צדק סנהדרי קטנה שבירושלים ואם גם מהם יפלא ירדפו צדק שני הם לישכת הגזית כנ"ל:שופטים וכו' הנה פה נצעוו שתים האחת אל כל עם ישראל שיעמידו עליהם שופטים והשנית אל כל השופטים עצמן שישפטו צדק ולא יטו משפט וכו' וכפי זה קשה למה לא נכתב כל ציווי בפני עצמו בפסוק אחד וא"כ פסוק אחד יהי' שופטים וכו' עד לשבטיך והפסוק הב' יתחיל שפוט את העם משפט צדק ולא תטה משפט וכו'. ועוד למה המצות עשה של ושפטו כו' היתה בלשון רבים ושפטו ולא תעשה של לא תטה היתה בלשון יחיד, אמנם בא להודיע מנהג העולה כי מינוי השופע ומנהיג ודיין הצבור אינו מתמנה ע"י כללות

ההמון האמנם הגדול והנשיא שבהם ראש העיר הוא משים אותו ואחריו כל אדה ימשוך כענין אבנר עם שאול ויואב עם דוד והנה השופט המתמנה מתחת יד העשיר ההוא בהכרח יגור ממנו בפרטות וכמו כן האיש בעצמו ההוא לא יכנע אל השופט לכן בא הכתוב לרמוז גם לזה ואמר בלשון יחיד שופטים ושוטרים שהם הסנהדרין תעמיד ותתן לך אתה היחיד השליט על העיר ההיא אשר על פיך יתנו ויסעו ובתחלה תתנהו עליך לשופט ותקבל כל דבריו ועי"כ ושפטו השופטים הנז' את העם כללות אנשי המדינה משפט צדק ואילו אתה אשר מנית לא תקבל דבריו בתחלה לא ישמעו אליו בית ישראל האחרים ולרמוז לזה הזכיר לשון יחיד תתן לך כי אילו אמר לשון רבים תתנו לכם הי' חוזר אל כללות העם ולכן נאמר בלשון יחיד לרמוז אל הממנים אח הדיין הם ראשי הקהל אשר כיחיד נחשבים בערך כללות העם. גם נאמר בלשון יחיד לרמוז אל זמן אשר יהי' מלך בישראל אשר הוא לבדו מעמיד השופטים כענין שמצינו ביהושפט וחזקיהו ויאשיהו כי בפני המלך אין דובר ופוצה פה ומצפצף ואליו ציווה כי גם אשר הוא מלך ושליע על השופט כי הוא המעמידו על הציבור ראוי שיקבל הוא תחלה דין השופט כענין שמעון בן שטח עם ינאי המלך ועי"כ ושפטו את העם שאר כללות ישראל משפט צדק נמצא כפי שני הפירושים הנז' כי ושפטו הוא הודעה והבטחה לא מצוה. ואמנם מצות השופטים עצמה נזכרת בפסוק השני לא תטה משפט וכו' גם כפי זה הפירוש הנה מתיישב היטב אומרו בכל שעריך לשבטיך כי כל העיירות והשבטים הם תחת ממשלתו ועל שמם נקראיה, ואם נפרש כי ושפעו הוא מצוה אל השופטים בעצמן כנ"ל נוכל לתרץ שני השאלות הנ"ל וזה כי שתי מצות הם אל השופטים הא' לשפוט משפט צדק כדין התורה ככתוב בתורה שבע"פ במשנה ובתלמוד והב' לא יטו משפט במקום דאיכא שודא דדייני והדין מרומה באופן שיכול להטות אז המשפט אם ירצה או להכיר פנים בין העשיר לעני כי גם זה תלוי בלב ולכן המצוה הראשונה נצעווית בלשון רבים כי היחיד אין בו כח לשפוט משפט מעוקל כי אחרי הרבים נחתך הדין ולא רבים יחטאו לעקל משפט. האמנ' אם ח"ו כל הסנהדרין שגו יחד או רובם אז מוכרח הוא לידון על פיהם ועל זה ציווה בלשון רבים ישפטו צדק ולא יעקלו את המשפט לא בשוגג ולא במזיד כי אם כולם או רובם יסכימו בכך אין לזוז מדבריהם אבל ליחיד אין לצוותו בכך כי אין דבריו מורידין או מעלין אבל בדין המרומה שיש מקום להטות המשפט הוצרך להזהיר גם אל היחיד לא תטה משפט כי כיון שיש צד לכאן ולכאן יחיד אחד יתחיל להטות גם חבירו יטה כמוהו כי לא ידינהו לכף חובה כי להטות משפט מתכווין ועי"כ יטו רבים אחריו ועי"כ יצא המשפט מעוקל מפי רוב השופטים או כולן וכן בענין הכרת פנים הוצרך

להזהיר גם אל היחיד לפי שהסיבה היא כי הבעל דין בראותו כי השופט אפי' שהוא יחיד מכיר פנים לחבירו מסתמין טענותיו כי יחשוב כי גם שאר השופטים יכירו פנים ויחשיבו לבעל דינו יותר. גם לטעם הזה הפריד בין שתי המצות האלו של השופטים להיותם שתי בחינות נפרדות וגם טעם אחר כי ענין ושפטו את העם משפט צדק כהוראת התורה תלוי בנשיא או במלך המעמיד את השופטים כענין יהושפט שהזהירם ועי"כ מפני אימת המלך ויראתו לא יוכלו לעוות משפט המפורש בתורה שבע"פ ולכן נסמך שופטים ושוטרים תתן אתה המלך בכל שעריך לשבטיך ובהיות כך הדבר יכולני לצוות גה אל השופטים שישפטו את העם משפט צדק כי יתייראו ממנו במה שהוא פשוט ומפורש בתורה שבע"פ. האמנם מצוה השנית והיא הטיית משפט במקום שיש צד הטייה והדין מרומה יש התנצלות אל השופט לאמר לא במזיד עשיתי אלא כך עלתה בדעתי וכך הורוני מן השמים ואין כח ביד המלך להאשימו ולכן הוצטרך לצוות מצוה בפני עצמה אל השופט עצמו לא יטה משפט ולא יכיר פנים שהם דברים המסורים אל הלב ואין זה תלוי ביד המלך או הנשיא, ואומרו משפט צדק שנראה דבר כפול כי אין הדין כך איננו נקרא משפט צדק והרי מצינו ושפטו את העם בכל עת ולא אמר משפט צדק גה מצינו דינו לבקר משפט ולא אמר משפט צדק כי אם איננו אמת אינו נק' משפט אבל הענין כמו שכתב הרמב"ם אעפ"י שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות אל יאמר הנה העדים מעידים כך והמשפט הוא כך אע"פ שאני רואה הדברים מרומים אחתוך הדין 'עפ"י העדים כי המשפט הוא כן אמנם מחוייב הדיין שאם רואה שהדין מרומה אעפ"י שהדין והמשפט כך הוא אל ישפוט ואמנם יעשה דרכים באופן שיוצא המשפט לאמיתו וז"ש ושפטו את העם משפט ולא משפט הכתוב בחורה ממש כי אם תראה בו רמאות ראוי לך שתראה שהמשפט ההיא יהי' צדק ואמת כפי הרמאות שאתה רואה כי אם באת לסתום עיניך מחקירת הרמאות גם אם תשפוט התורה איננו משפט צדק:או ירצה באומרו משפט צדק ירמוז אל משז"ל כי הממנה דיין בציבור לא יאמר איש פלוני הוא קרובי אמנה אותו על הצבור אעפ"י שאינו הגון וראוי וז"ש שופטים ושוטרים וכו' האמנם אל תמנה שאינו ראוי מפני שהוא קרובך או אהובך אלא אותם שתדע שישפטו את העם משפט צדק ונמצא כי אומרו ושפטו הוא מצוה אל הממנים ומעמידים השופטים ולכן הוא נכתב בפסוק הראשון, וע"ד רמז ירמוז אל מ"ש בספר הזוהר בר"מ ובפרט בפ' בא אל פרעה זכאי יצה"ט שופטו רשע יצה"ר שופטו בינוני זה וזה שופטו גם מ"ש בספר הזוהר על משגיח מן החלונות אינון:חסר קטע :אלקיך נותן לך כי הוא נתנם בך ממש מיום הבראך וצריך שתקבלם גם אתה עליך ברצונך ובדעתך:והנה כאשר נתנם בך

הש"י מתחילה על דעת זו נתנם בך להדריכך בדרך טובה ע"י היצה"ע כרועה המעביר צאנו תחת שבטו כמ"ש רעה עמך בשבטך ולייסרך עה היצה"ר אם לא תשמע אל שבט הנוגש בך לייסרך באופן שהם שני שבטים של היצה"ר והיצה"ט וז"ש לשבטיך:והנה הם נתנו כך לשפוט את כל האברים שבך, משפט צדק בסוד עיר קטנה זו הגוף ואנשים בה מעט אלו האברים ובא אלי' מלך גדול זה היצה"ר ועליהם רמזו ושפטו את העם הם עם העיר קטנה הנז' משפט צדק. והנה הבינוני זה וזה שופטם והם שני כפות המאזנים של משפט ימין ושמאל וצריך שלא תטה משפט של היצה"ט הנקרא שופט צדק ותטהו להכריע לסטרא דשמאלא אל היצה"ר כי הן הבחירה נתונה בידך להטות לצד שתרצה גם לא תכיר פנים אל היצה"ר יותר מהיצ"ט כי עי"כ תגרום שהיצה"ר יגרה בך בחניפות עד שימשיכך לגיהנם אמנם לא תכיר לו פנים כלל כאילו אינך מכירו מעולם ועי"כ יפרד ממך, גם אם יתן לך היצה"ר שוחד כנדע כי הגוזל מרויח ממון הנקרא שוחד של היצה"ר וכיוצא מזה משא"כ ביצה"ט שמעולם אינו נותן שוחד אל האדם כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא וז"ש ולא תקח שוחד לפי שהשוחד מעוור עיניך:אף אם תהי' חכם וצדיק ויעך לסטרא דשמאלא בלי ספק והנה יעוור עיני חכמים חוזר אל האדם בעצמו כי גם שיהי' חכם כשלמה יש כח ביצה"ר להעותו ולעוור עיני שכלו וא"ת והרי היצ"ט יסייעני בדברי מועצותיו הטובים הנה גם יסלף ויטה דברי היצה"ט וסיעתו הנקראים צדיקים ויראה בעיניך שהמה דברי שקר והבל ורעות רוח, צדק וכו' הכתוב אמר ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ודרשו רז"ל בשני יצריך והביאור כי יש יכולת באדם הצדיק להמשיך את היצה"ר ולהחזירו למוטב שגם הוא ייעצהו וידריכהו בדרך טובה וכנזכר בספר הזוהר ואז היצה"ט והיצה"ר שניהן מתקדשין ונעשין מלאכי קדושה לשמור את האדם וע"ז נאמר כי מלאכיו יצוה לך וכ ו' וז"ש צדק צדק תרדוף כלומר כ"כ תרדוף עד אשר יהי' לך שני כתות צדק צדק היצה"ע והיצה"ר ולא די במה שלא תשמע לקול היצה"ר ועדיין היצה"ר קיים וחזק בך לפתותך, וזה למען תחי' וכו' ונדרש בב' פנים הא' בעוה"ז למען תחי' באריכות ימים וירשת את הארץ הוא גופך הנולדמן הארץ אשר ה' אלקיך נתנו לך אתה שהיא הנשמה שהיא הנקראת אדם כנודע כי הגוף נקרא בשר אדם ולא אדם עצמו כנ"ל בפרשת בראשית בספר הזוהר והב' גם בעוה"ז והוא למען תחי' למען תהי' כל ימיך צדיק מאותם הנקראי' חיים כמ"ש ובניהו ובן וכו' בן איש חי וכו' ועי"כ וירשת את הארץ הוא הגוף ותהי' שליט עליו כאדם השליט כרצונו בירושת קרקע אבותיו כי אילו תחטא נמצא שגופך שליט עליך ולא אתה שליט על גופך להחזירו למוטב כפי טבע הנשמה וה"ז הוא בעוה"ב למען תחיה בעוה"ב כי שם הצדיקים במיתתן

נקראים חיים כי אז עיקר חיותם בשוב רוחם אל האלדים חיים אשר נתנה ואז וירשת את הארץ היא ג"ע הנקראי' ארצות החיים כמ"ש אתהלך לפני ה' בארצות החיים ותורשנה בתורת ירושה שאין לה הפסק לעולמי עולמים לא כמתנה שיש לה הפסק, גם לסיבה אחרת נקראת ירושה כי הירושה היא ממון הראוי אל הבן כי הוא יורש את אביו בדין תורה ובמתנה אינו כן שהיא ברצון חנם הגם שלא יהי' המקבלה זוכה בה מן הדין בשלו אבל בהיותך צדיק תקבלנה בתורת ירושה ראוי אליה עה היות כי כפי האמת ה' אלקיך נותנה לך בתורת מתנה כי מי הקדימני ואשלם כנודע וז"ש אשר ה' אלקיך נותן לך: (שייך לעיל בפי' השני צדק תרדוף):הנה בפסוק הראשון הזהיר את כללות ישראל שימנו עליהם שופטים כמ"ש שופטים ושוטרי' תתן לך ובפסוק השני הזהיר את השופטים עצמן שישפטו צדק ולא יטו משפט כמ"ש לא תטה משפט וכו' ובזה הפסוק הג' הזהיר את בעלי הדין ההולכים לפני השופט לשמוע המשפע שאעפ"י שהדיין מחויב לשפוט האמת ולא בפשרה אם לא ברצון שני הבעלי דינים עכ"ז אתה בע"ד התובע את חבירך בדין לא תאמר יקוב הדין את ההר כיוון שהדין מסייעני למה אעשה פשרה ואתן ממוני אבל צדק צדק תרדוף שהוא צדק לפנים משורת הדין ותצדק ותן צדקה משלך לבעל דינך דרך פשרה אעפ"י שהדין דין צדק שאתה פטור לגמרי ויחשב לך כאלו עשית צדקה משלך, ואף אם ירע בעיניך לתת משלך חנם הנה שכרך אתי הלא הוא למען תחיה וכו' ב' מיני שכר הא' פרטי לך למען תחי' אתה כמ"ש בגמרא שאמר הקב"ה למלאך המות על חכם אחד כי היכי דאיהו לא קאים במילוי ר"ל שהוא מעבר על מידותיו ונכנס לפנים משורת הדין כך תעשה לו אתה משא"כ אם הוא רוצה דין גמור גם ידינהו למעלה דין גמור בב"ד ש"מ על חיי נפשו והב' הוא כולל וזה וירשת את הארץ וכו' כמשז"ל לא נחרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה ולא היו עושין פשרה ואין ספק כי אין זה עון אל השופט כי אין בידו לעשות פשרה אם אין הבע"ד רוצים אמנם תלוי העון בבעלי דינים כשאינה רוצין לעשות פשרה וענין זה גדול מאוד שתהי' קיום ירושלים על ידך ותלויה בך, וא"ת איך יעלה בדעתי שבסיבת פשרתי תתקיים והרי כמה עבירות יש בה שמוכרח שתחרב לסבתם לזה אמר אשר ה' אלקיך נותן לך כלומר לך לבדך כי בזכותך יתננה ויעמידנה כי כמו שנתבאר כי כל הדן דין אמת לאמיתו מקיים כל העולם בזכותו כן הבע"ד העושה פשרה בזכותו תתקיים ירושלים שלא תחרב:כי תבא אל הארץ ואמרת אשימה עלי מלך וכו' דרך רמז ידבר עם נפשו של אדם בבואה להתלבש בעה"ז בזה הגוף החומרי הנחצב מן הארץ הלזו כשנולד וז"ש כי תבא אל הארץ ואל תאמרו הנה אנכי רוחניות ובהתלבשי בגוף יכריחני החומר לחטוא. דע כי הש"י הניח הבחירה בידך אם

תרצה תוכל למשול עליו וז"ש אשר ה' אלקיך נותן לך שתהי' תחת ידך ולא נתן אותך תחת ידו, ונודע משז"ל כי וירשתה הם נגד ז' שנים של כיבוש הארץ וישבת בה הם ז' שנים של חילוק הארץ ומאז ואילך נתחייבו במצות התלויות בארץ וכמו כן נדרוש הפסוק לענינינו כי התינוק בשבעה שנים ראשונות הולך וכובש את הגוף ע"י התחלת עסקו במקרא ובמשנה כמה שאמר בן הא הא בן ה' שניה למקרא. בן עשר למשנה. כלומר שכבר זכה אל המשנה בהיותו בן עשר עד בן ארבעים לבינה ומוריש משם את היצ"ה וכחותיו שעד אז משנולד שלטו בגוף ההיא וז"ש וירשתה הולך ומוריש וטרוד במלחמה ההיא כי אז כבר הגיע לעונת הפעוטות וכמ"ש רב לרב שמואל בר שילת (כבר שבע עד שית לא תקבל להיותו עדיין ערוד כנז' ומכאן ואילך ספי לי' כתורא כי כבר התחיל בישוב הגוף ומתישבת הנפש בתוך הגוף והולך כך עד תשלוה י"ג שנה ויום אחד של שנה הי"ד שהן ז' שנים אחרות של חילוק כחות הנפש בגוף וזהו וישבת בה. וכמו שאחר י"ד שנים הנז' נתחייבו באותן המצות כנ"ל כן עתה נתחייבה הנפש לקיים מצות התלויות בארץ הזאת שהיא גופו. והנה כבר הנפש כבש הארץ מתחת ממשלת היצה"ר מלך זקן וכסיל שהוא מושל עליו בחזקה שלא מדעת הנפש הקדושה ולכן מכאן ואילך תאמר בלבבך כבר צריך אני לקיים המצות ע"י איברי הגוף וצריך אני לשים עלי מלך מסכן וחכם הוא היצה"ט כי עד עתה לא נכנס שמה כנודע כדי שינהיג את איברי הגוף לעבודת הש"י וז"ש ואמרת אשימה מדעתי עלי מלך הנז' משא"כ ביצה"ר שלא שמתיו אני אלא ביד חזקה מלך עלי הוא וכחותיו הנקראים גוים וכמו שעד עתה היו הגוים ההם סביבותי שולטים עלי מכל צדדי להחטיאני בסוד סביב רשעים יתהלכון הנה עתה אשים את היצ"ה מלך עלי:או ירצה כמו שכל הגוים הם כחות היצה"ר המליכו עליהן את היצה"ר כן אני וכחותי אשים עלי למלך את היצה"ט:שום תשים וכו' הבא לטהר מסייעין לו מן השמים וגומרין הדבר והן עצמן מייעצין אותך שום תשים עליך מלך. אותו אשר יבחר ה' בו הוא היצה"ט כי היצה"ר הוא מאוס בעיניו ית' גם מה שמתחלה הי' הינ"ט נדחה חוץ מגופך ומן הרמ"ח אברים הנקראים אחיך יען כי הם בעוזרך לעבוד את ה' הנה עתה תכניס את היצה"ט בקרב אחיך הנז' ובהיותו שם תשימנו עליך מלך וז"ש מקרב אחיך תשים עליך מלך:או ירצה הנני מייעצך שתשים עליך מלך את היצה"ט לפי שהנה הוא קדושה פנימיות העומדת תמיד בפנים ולא בחוץוז"ש מקרבו גם אחרת כי הנה הוא מכלח אחיך כי הוא ואתם קדושים ואחים ורעים בני השי"ת וכל עצותיו המה לטובה לך. ולכן מקרב אחיך תשים וכו'. אבל היצה"ר הוא סוד הנקראת קליפה שהיא מבחוץ בסוד סביב רשעים יתהלכון ואינו קדושה פנימית כמוך ואינו מקרבו

וגה כי אינו מכלל אחיך ואהובך אלא איש נכרי הוא עליך ואינו חפץ' בטובתך וז"ש לא תוכל לתת עליך איש נכרי וכו'. עוד רמז במלת נכרי לשון ויתנכר אליהם והוא. מ"ש בספר משלי אשר המשיל את היצה"ט לאשה זרה ונכריה כי בתחלה חלק משמן חכה לפחות את האדם להחטיאו למראה עצמו אח ורע כי לטובתו הוא יתכוין ואח"כ נהפך לו ננכרי כאלו לא הכירו מעולם, והוא עצמו מתאכזר עליו כמ"ש עד יפלח חץ כבידו. וכו' ואחריתם מרה כלענה. כי הוא היצה"ר הוא מלאך המות. וז"ש לא תוכל מלשון כלתה נפשי לשון תאווה. כלומר לא תתאווה אל העצה של היצה"ר בראותך כי נופת חטופנה שפתי זרה. כי הרי איש נכרי הוא וסופו נהתנכר אליך אחר אשר נלכדת ברשתו כמהר צפור אל פח ולא ידע כי בנפשו היא. ובמ"ש שום תשים ירמוז אל מ"ש הסבא במשפטים כי בשנת התחלת הי"ד שנים. אז נכנס בו הנפש המשכלת העליונה והיצה"ט ואז נידון האדם בב"ד של מטה כנודע. וזהו שום לשון שימה אחת. ועוד שימה שניה' תשים עליך בשנת העשרים שאז נכנסה בך הנשמה העליונה ואז האדם נידון לפי מעשיו גם בב"ד של מעלה. ולכן צריך שימה מחודשת:רק וכו' אחר שהזהרתיך במינוי היצה"ט למלך עליך מעתה צריך להודיעך משפטי המלוכה וכיון שקבלתו למלך כבר אתם כולכם היצה"ט' והנפש והגוף הייתם לעם אחד ולכן ההזהרה. אשר הנני אזהירך אפנה אותה אל המלך. כי העם. אחריו נמשכין ולכן ליחס האזהרות אליו כי הוא המנהיג וז"ש רק לא ירבה וכו'. ובאומרו רק ירמוז חל משז"ל והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש א"ע מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה. והיינו כאשר אמרו רז"ל קדש עצמך במותר לך כלומר לא יספיק לך בהסירך את היצה"ר כדי' שלח תחטא באסורי תורה כי עדין להיותך עם קדוש צריך גם במותר לך תקדש א"ע ותמעט כל אשר תוכל בהנאת העוה"ז בתענוגיו אף אם הם מותרות מן הדין רק המוכרח לקיום הגוף בלבד וז"ש רק לא ירבה וכו' כלומר לא די שלא תרבה בהנאת העה"ז אלא יהיו בשיעור אמצעי מה שאינו יקרא רבוי גם תמעט יותר מן השיעור וזהו רק מיעוט אחר מיעוט כל מה שתוכל האמנם לבטל הכל אי אפשר כי הגוף צריך קיוה ולא ניתנה תורה למלאכי השרת שאינם בגוף. ולהיות כי התאוות מתחלקות לג' מינים כפי השתנות זמן שני חיי האדם לכן המשילה בג' דברים סוסים ונשים וכסף וזהב. כמו שיתבאר. הנה עד היות הנער פחות מי"ג שנה קטן וסכל הוא ואינו חומד עניני דעת ורק פתיות וסכלות ולכן הוא פטור מעונשין. ומאז ואילך מתחילין ימי הבחרות שיש ובהם קצת דעת ולא גמוה ואז התחלת תאוותו לרכוב על סוסים ולרוץ ולדלג ולטייל בגנות ופרדסים לאכול ולשתות במשתאות הרשות. וכנגד זה אמר לא ירבה לו סוסים. אח"כ מתחזקות תאוותיו לרדוף לקחת נשים

להרבות בתאוות המשגל וז"ש ולא ירבה לו נשים. אח"כ מתאווה דברים של דעת כי ברוב הנשים נולדו לו בנים ובנות וצריך להרבות לו משא ומתן להרבות זהב לזון ולפרנס במאכלות יתרות ובמלבוש משי ורקמה ותכשיטי זהב וכסף וז"ש וכסף וזהב לא ירבה לו והנה בשנים הראשונות הזכיר הלאו ואח"כ המעשה וכאן הוא להיפך לפי שבשנים הראשונות מפורסם הוא שהן תאוות רעות לכן הקדיה הלאו לא ירבה לו סוסים לא ירבה לו נשים אבל בזו השלישית נראה כי הוא תאוה שכלית ובפרט באמור האדם כי ברוב עשרו לא יצטרך לבריות. ואתי לידי שם שמים. לזה הקדים המעשה ואמר וכסף וזהב כלומר ענין הכסף וזהב אף שנקראת תאווה שכלית עכ"ז לא ירבה לו. ואמנס להיותה התאווה מכרחת לא מנעה כבראשונה ולכן נאמר בה מאוד כלומר אבל השיעור האמצעי יכול אתה לקנות ולא יצטרך בה מיעוט נמרץ כבראשונות:והנה בכולן נאמר לו והענין כי שלשה אלה נפלאו מבני אדם למה יאסר עליהם כי הנה ריבוי הסוסי' לרוץ לטייל בגנות כנ"ל הכל משלהם היא כי סוסיהם הם וכן אכילתן בגנות משלהם הן אוכלין וגם כי הלא הם מאכילת של היתר בנטילה ובברכת הנהנין. גם ריבוי הנשים אם בידו לזונם ולפרנסם וגם שלקחם בקדושי תורה ובחופה ובשמירת נדה. גם ריבוי הסחורה באמונה ולא בגזל למה נגרע להרבות מהן. לז"א לו כלומר כנ מה שהוא לך להנאתך הזהר מהריבויים כי מהמעט תבא אל הריבוי ומן ההיתר תבא אל האיסור ובפרט כי צריך אתה להשתדל בענין נפשך ונשמתך בעבודת קונך בתורה ובמצות והזמן קצר וכו' וז"ש לא ירבה לו כלומר להנאת עצמו אבל אם הוא לצורך שמיה באמת אין איסור בריבויים כמו אם תרבה סוסים לגמול חסד עם אחרים ולהשאילם אל הנצרכים אליהם וכן אם תרבה נשים להרבות בנים עוסקיה בתורה כמ"ש בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך וכן גם הזהב והכסף להרבות צדקה שהיא מן הדברים שאין להם שיעור וכיוצא בזה אל תמנע מהרבותם ואדרבה יש לך שכר טוב בעמלם וביאר טעם האיסור ריבוי הנ"ל. וביאר בראשון ענין הסוסים והטיול כי הם תאוות יותר רעות משתים האחרות. ולכן נתן הטעם בה ואמר כי בהיות התאווה הזו בתכלית הרע אולי ישיב את העם הם רמ"ח אבריו בסוד עיר קטנה ואנשים בה מעט וישיבם כבתחילה מצרימה במצור ובמצוק תחת יד פרעה הוא היצה"ר מלך קשה עורף ואז קודם הי"ג שנים לא היו בר עונשין אבל אם עתה ישיבם יהי' נענש. ויראה זו היא למען הרבות סוס בסיבת הרבות תאוות הסוסים תביאנו אל הרעה הגדולה הזאת אמנה תאוות ריבוי הנשים היא תאווה יותר בלתי רעה ולא ישיבה מצרימה ממש כבתחילה אמנם יסיר את לבבו מן המצות בלבד אך לא ישיבהו אל עשיית העבירות כמו באחרת אבל ריבוי תאוות חמדת הממון שהיא

נכונה מכולן אין בה טעה רק פן ירום לבבו' ויתגאה שהיא מידה מגונה מאוד אך לא כשתים הראשונו'. והי' כשבתו וכו' אז אמור יאמר הבחור הנז' ומה בידי להלחם על היצה"ר ועדיין תיחת הבחרות מונעת מהתגבר עליו לזה נתן לו עצת רז"ל אם פגע בך מנוול זה משכיהו לבית המדרש וז"ש והי' כשבת היצה"ט על כסא מלכותו היא הגוף הנעשה כסא אליו לשרת ככל אשר יחפוץ וזה בתחלת שנת הי"ד אל תמתין ותאמר עדיין יש זמן אלא תיכף קודם שיחזור היצה"ר לפתותך. וכתב לו המלך הנ"ל את משנה התורה כי עד עתה נתעסק במקרא בתורה ובנביאים ובכתובי' בבלי ידיעה ולכן אין בו עדיין דעת להתגבר על היצה"ר ועתה יתעסק במשנה התורה הם המשניו' שהה עיקר תורה שבע"ה המאירים את העינים בביאור תורה שבכתב ואמר וכתב ירמיז אל מה שעשה רבינו הקדוש שהתיר לכתוב המשניות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך כי בע"פ ישכחם ולכן וכתב לו עתה גם את משנה התורה הם המשניות על ספר כלומר זולת מה שכבר נתעסק במקרא הנקרא ספר התורה כי תורה שבע"פ מאירה העינים ומודיעה את האדם עונשן של מצות ומתן שכרן ועי"כ יתייראו מלכת במועצות היצה"ר ועוד כי בהיותו עוסק בפלפול המשנה רעות ולשמוע בקול היצה"ר, ואגב אורחי' אשמעינן דבר שאין לו קץ לא יהי' לבו פנוי לחשוב מחשבות הלוים הם סנהדרין כנודע גם אחרת הודיענו מפי סופרים ולא מפי ספרים וז"ש מלפני הכהנים משז"ל אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו כמ"ש כי שפתי כהן ישמרו דעת וכו' ולכן קרא את החכמים בשם כהנים ולמה שנודע כי מעלת הכהנים היתה להיותם משבט לוי שלא חטאו בעגל ולכך נתבטלו הבכורות ונטלו הכהנים כהונתן לכן קראם ג"כ בשם לוים, ואחר שלמדה מפי סופרים אז והיתה עמו מאז ואילך דבוקה עמו בלי הפסק כדי שלא ישכחנה בהויה גמורה ממשיית בלי שום טעות ושיבוש ע"ד מש"ה ושננתם לבניך שיהיה שנונים כחץ שנון בפיך ולא תגמגם בהם וז"ש והיתה עמו כי כשיש אליך איזה שאלה אל תאמר המתינו לי עד שאראנו מחוך הספר אלא והיתה עמו דבוקה לא מתוך הספר כי לכן נקראת תורה שבע"פ ואל תאמר כמו שאמר בן דמא בן אחותו של ר' יהושע כגון 'אני שלמדתי כל התורה כולה אלך ואלמוד חכמת יוונית או אתעסק במשא ומתן לזה אמר כי גם כי כבר היתה לגמרי וקרא בו כל ימי חייו ולא יתעסק בסחורה אלא בקריאה ובאומרו בה מיעט בה ולא בחכמות חצוניות כנ"ל אע"פ שגם היא קריאה נקראת. ובמה שאמר וקרא ולא אמר וישנן בה כי משנה היא רמז תועלת המשנה כי המקרא בלתי המשנה היא טעות כענין הצדוקים והבייתוסים אבל עתה יצרף קריאת המקרא עם המשנה שהיא ביאור המקרא וז"ש וקרא בה ר"ל המקרא במשנה:ובזה יבין אמיתות פירוש המקראות. ולא

אמר כל ימיו רק כל ימי חייו ירמוז כי עי"כ יהיו ימיו ימים של חיים כי הרשעים בחייהה קרואין מתים ועוד כי התורה נקראת עץ חיים והעוסק בה נקרא חי וז"ש כל ימי חייו. וביאר עתה תועלת של המשנה הלא היא למטן ילמד ליראה וכו' מתוך לימוד המשנה כי במקרא לבדו נקרא בור ועם הארץ ואינו יודע איך ישמור את כל דברי התורה עוד רמז כי לא יספיק עסק התלמוד לבדו. אמנם יצרוף עמו המעשה וז"ש למען ילמד זהו התלמוד לשמור זהו עשיית המצות וכמשז"ל שהתלמוד מביא לידי מעשה. גם הודיע כי צריך שיעסוק בתורה לשמה לא יהי' לדעת שיקראוהו חכם רק למען ילמד תלמודו לשמה והוא ליראה את ה' ולשמור וכו' כמ"ש באהבת עולם ותן בלבנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות וכו', גם הודיע כי יראת ה' שקולה ככל המצות וז"ש למען ילמד ליראה את ה' וזהו שקול כאלו ישמור את כל מצות וכו' כמשז"ל על ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וכו'. וכיון שיהי' העסק לשמה לשם מי שציווה על התורה לא תעסוק במצות שיש בהם טעם בלבד כי אפי' בחוקים שאין נהם טעם וכן בסייגים שתקנו רז"ל וז"ש לשמור את כל מצות וכו' הם שני רבויים את וכל לרבות חוקים וסייגי', גם אל תהי' מאותם שנאמר עליהם ורועה זונות יאבד הון הלכה זו נאה וכו' רק את כל דברי וכו' וזה לא יתקיים אם לא ע"י היותך עוסק לשמה כי אז לא תשים הפרש בין המצות הנכנסות בשכלך או לאו. והודיע סגולה אחת איך יזכה לכל הנ"ל לדעת כל התורה וליראה ולשמור וכו' ואמר כי כל זה ישיג באמצעות מדת הענוה והשפלות כמו שמצינו במשה כי כל מה שהשיג בחכמת התורה היו לסיבת מ"ש והאיש משה עניו מאוד והטעם לזה לפי שהתורה נמשלת למים שמניחין מקום גבוה שהוא האדם שיש בו גאוה והולכין למקום נמוך שהוא האדם השפל והענין נמצא כי הרוצה שיתקיימו בו הדברים הנ"ל צריך שיזהר לבלתי רום לבבו מאחיו גם המתגאה וגס לבו בהוראה טועה בהוראתו ומסיר עצמו מאמיתות המצוה ההיא כי אינו יורד לעומקה של הלכה. וז"ש ולבלתי סור מן המצוה וכו' אלא במתכונתה גם המתגאה אינו מאריך ימים כמשז"ל על וטוב לא יהי' לרשע ולא יאריך ימים כצל וכו' אבל אתה למטן יאריך ימים לסיבת ממלכתו הוא עסק התורה מאן מלכי רבנן. גם טל ממלכתו לסיבה שהמליך עליו את מי שגדל ממנו בחכמה ואם לאו נקצר ימים כנז' בספרי שאמר ר' עקיבא לאותו תלמיד צהבו פניך בזקן תמיה אני אם תוציא שנתך וכן הי' גם על ממלכתו כי לא זכה לכל זה אלא לסיבה שהמליך את היצה"ט עליו כנ"ל שום תשים עליך מלך. ועוד שכר אחר כי מאן דמוקיר רבנן הוויין לי' בנין רבנן וז"ש למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו:כי הגויים האלה אשר אתה מוריש אל מעוננים ואל קוסמי' וכו' קשה דלאו רישיה סיפיה

דהל"ל אל מעוננים ואל קוסמי' שמטו ואתה לא תשמע אליהם והענין כי הנה המעוננים הם המגידים גזירות ומשפטי שבעים שרים העליונים שרי האומות כפי השעה והעונה ההיא וכל זה משיגים ע"י המכשפים והקוסמים שמשביעין את השדים להודיעם. אבל נביאי ישראל הנקראים חלק ה' עמו הם יודעיה העתידות הנגזרות מלפני אדון כל הארץ ע"י המלאכים הק' או ע"י הנביאים הזוכים לדעת כל זה ע"י רוח הקודש השורה עליהם וז"ש ואתה לא כן וכו' ירצה כי שבעים השרים בגי' כ"ן לא נתנם לך ולכן יש טעם מפסיק הנקרא זח"ף קט"ן על מלת ל"א כ"ן כלומר ואתה אינך תחת שבעים השרים העולים בגי' כ"ן אבל נתן לך ה' אלקיך כי הוא אלקיך ואתה חלקו ונחלתו וממנו תשמע הנבואה על ידי נביא מקרבך:סליק פרשת שופטים:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת כי תצא

כי תצא למלחמה על אויבך וכו' יש להקשות כי אומרו למלחמה נראה מלחמה הידועה שהיא של חובה ואינו כן כי במלחמת הרשות הכתוב מדבר וא"כ הל"ל כי תצא להלחם, ב' מה צורך להזכיר היציאה והל"ל כי תלחם, ג' אומרו על אויבך מיותר כי אין נלחם על אהוביו והל"ל ע"ד שנאמר למעלה כי תקרב אל עיר להלחם או אל עם להלחם עליה, ד' כי נכנס בלשון רבים על אויבך וסיים בלשון יחיד ונתנו שביו, ה' דהל"ל ושבית אותם מאי שביו ורז"ל פירש לרבות כנענים שבתוכם, וא"ו מלת בשביה מיותר דהל"ל יראית שם, ז' דאין דרך הכתוב להודיע סיבת חשק האדם באשה מה הוא ובפרט כי הדין הוא וחשקת אעפ"י שאינה יפה וא"כ הל"ל וראית אשה וחשקת בה ומאי אשת יפת תואר, ח' אמאי נקט יפת תואר ולא אמר יפת מראה כנזכר גבי רחל, ט' מהיכן למדו רז"ל דביאה ראשונה מותרת ולא נזכרה בכתוב עד אחר כל המעשים ואח"כ תבא אליה ובעלתה ואם הוא במ"ש ולקחת לך לאשה אין הדבר כן כי אין ביאתו הראשונה מספקות לליקוחין עד יחזור לקדשה אחר כל המעשים והל"ל ובאתה אליה, והביאור יהי' במה שנודע כי במשנה תורה דרשינן סמוכים והסמיכות הוא ענין עגלה ערופה כי חידוש הוא כי מאחר שלא נודע מי הכהו מה צורך אל כפרה כמ"ש כפר לעמך ישראל וזה ע"י צורך הבאת העגלה ובת קול יוצאת ואומרת ונכפר להם הדם ואם החטא הוא שלא ליווהו ופטרוהו בלי מזון אינו כן כי הרי אומרים ידינו לא שפכו את הדם הזה שלא ראינוהו ופטרנוהו בלא לווייה, והענין יובן מענין הרוצח בשגגה כי גם כי האלקים אנה לידו מגלגלין חובה ע"י חייב ונתחייב בגלות ולא עוד כי גם נתלה ישיבתו בעיר מקלטו עד מות הכהן הגדול והסיבה היא כי הוא המקריב קרבנות התמיד המכפרים על כל ישראל ואילו הי' זכאי

לגמרי לא היו אירע שפיכת דמים בימיו בשוגג כי במזיד יומת הרוצח ומכש"כ כאשר לא נודע מי הכהו שלא חל עונש גלות לכל הרוצח כי מאת ה' היתה להורות על יושבי העיר ההיא וזקנים כי אינן זכאין וכמעשה דאליהו עם ריב"ל דאשתהי אליהו ז"ל תלתא יומי לדבר עמו יען אכל ארי' לחד גברא ברחוק תלתא פרסי וע"כ הוצרכו להביא העגלה ההיא ולבקש כפרה כנ"ל והנה הודיענו הכתוב כי כאשר יעשו כך הנה ביציאתם למלחמה אף אם לא ילחמו ממש ויפלו קצתם במלחמה ינצחום ונתנו ה' אלקיך בידיך ואם לא תביאו העגלה לא די שלא ינצחו המלחמה אלא אף גם יפלו בנופלים וימותו קצתם בעון הדם הנשפך לארץ שם בלי ידיעת מי הכהו כנז' כי מדותיו ית' הם מדה כנגד מדה:או ירצה במה שהקדימו מאמר רז"ל כי במלחמת רשות הכתוב מדבר ושבית שביו כי במלחמת חובה כתיב לא תחי' כל נשמה ולכן הכתוב נתן בהם סימנין להודיע זה, הא' באומרו כי תצא דמשמע שכבר נכבשה הארץ ונתיישבת בה ואתה עתה יוצא להלחם מלחמת רשות באדום ומואב ועמון וכיוצא משא"כ במלחמת חובה שאז הי' צריך הכתוב לכתוב כי תבא למלחמה ולא כי תצא, והסימן הב' באומרו למלחמה כלומר כי כבר אדום ומואב וכו' הקדימו ובאו עליך למלחמה זאתה צריך לצאת טתה עליהם בסיבה של המלחמ' שהכינו עליך משא"כ במלחמת חובה כי לא הקדימו הכנענים מלחמה עליהם ואדרבה ישראל באים להלחם עליהם בעל כרחם שלא ברצונם, והסימן הג' באומרו על אויביך הם אדום ומואב וכו' אויבי ישראל המבקשים להלחם עמכם מפני איבה משא"כ הכנענים כי אדרבה ישראל הם הבאים להקים איבה ושנאה עליהם שלא כרצונם אף אם ישלימו יהרגום כמ"ש לא תחיה כל נשמה ולא עוד כי גם מימי קדם קבלו את אברהם ולוט בן אחיו והניחום לבחור את הארץ אם השמאל ואימינה אם הימין ואשמאילה גם המליכו את אברהם למלך עליהם כמשז"ל על עמק השוה הוא עמק המלך גם את יצחק כרתו אתו ברית כמלך אם תעשה אתנו רעה וכו' ודוק ותשכח בכל ספר אלה הדברים כי בכל מלחמות הרשו' הזכיר אויביך ולא בשום מלחמה של חובה:ובזה יתורץ ג"כ אומרו ושבית שביו והענין כי ג' מלחמות הם הא' מלחמת חובה בה כתיב לא תחיה כל נשמה בין השלימו בין לא השלימו בין זכרים בין נקבות מלחמת רשות אם השלימו והיו לך למס זכרים ונקבות ועבדוך מלחמת רשות אם לא השלימו והכית את כל זכורה לפי חרב רק הנשים והטף החייה אותם לעבדים, וז"ש כי תצא למלחמה זו מלחמת הרשות כנ"ל וגם זה אינו אלא כאשר הוא על אויביך שהם אותם אשר לא השלימו אז ושבית שביו הם הנשים והטף שאין בידם למחות בבעליהן ואינן חייבין מיתה רק שביה כי יהיו לך לעבדים ואומרו שביו חוזר אל האויב הנז' והזכיר את הנשים והטף בלשון שבי לרמוז

אל הטעם הנ"ל כי שבוייה הם ביד הזכרים ואין בידם למחות, או אפשר מלת שביו כינוי אל השלל והמלקוח כי כל ממון שבעולם נקרא שבוי ביד אותו אשר בידו והענין כי ג' חלוקות הם ב' במלחמת חובה כי יריחו עיר הראשונה נאסר ממונה ומלקוחה בהנאה ושאר כל הארצות הותר ממונם וא' במלחמת הרשות והוא כי בין השלימו או לא השלימו ממונם מותר כל דבר בטעמו כי אם השלימו הנה נצטוו להניחם חיים ואסור להורגם וא"כ ראוי להם שיתנו ממונם בפדיון נפשם ואם לא השלימו ורצו לעבוד עבודה זרה חייב להורגם וגם ממונם מותר מפני שלא קבלו עליהם שבע מצות בני נח כמשז"ל על ראה וייתר גויים התיר ממונם לישראל על שלא קבלו שבט מצות ב"נ, וז"ש כי תצא למלחמה על אויביך שהוא כשלא השלימו כנז' ואז ונתנו ה' אלקיך בידך להורגם בידים אבל הממון מותר לך ושבית שביו כנ"ל ולא נאמר בזה גזל הגוי אסור וכמ"ש שם ואכלת את שלל אויביך וזה לסיבה הנז':או ירצה במה שנודע כי אין אומה נופלת עד שתפיל שרה תחלה. כמ"ש ופקדת על צבא המרום במרום ואח"כ ועל מלכי האדמה באדמה. ואם לא כן אין כח ביד ישראל להרוג מלכי כנען עד שנפלו שריהם במרום וכמשז"ל על ראה החילותי תת לפניך וכו' מלמד שהראהו שר של אמורים כפות לפניהם וכו', ואמנם יתכן יהיו בהם שתי סברות הא' מכחשת ענין זה כי בכח יגבר איש ואומה על חבירתה ולא בשמים היא והב' כי גם שיודו כי השר נופל למעלה על ידי השי"ת אמנם בארץ הנה לגבורים המלחמה והם המנצחים יען אינם גבורים כמותם לכן רצה השי"ת להכחיש את ישראל ולהודיעה כי גם שתי המלחמות העליונה והתחתונה הכל בידי שמים ולא בחרבם ירשו ארץ. ומכש"כ שרי המרום במרום, וז"ש כי תצא למלחמה כי אין בידך זולת היציאה כי המלחמה עצמה להשי"ת היא כנ"ל וז"א למלחמה כלומר כי אחר המלחמה הידועה הקודמת במרום להפיל השר כנ"ל אז אתה יוצא על אויביך הם שנים העליון והתחתון ואז ונתנו ה' אלקיך את השר שלהם בידך כמ"ש ראה החילותי תת לפניך וכו' וגם האומה התחתונה לא בידיך הם ורק ושבית שביו של השר הנ"ל כי כבר היו שבויים בידו ובנפול הוא יפלו הם מאליהם כי לא גבורים הם עושי המלחמה רק כשבויים חלשי כח כי השר שלהם אשר הי' ממשיך להם כח עליון נפל ונפלו גם הם וא"כ הכל בידי שמים ואתה לא עשית מאומה כי קימחא טחינא טחנת כי בנפול השר הנה אומתו שהיו עבדים לו תמשיכם אליך בנחת שלא ע"י מלחמה כלל. וא"ת איך השי"ת יפיל השרים העליונים הרוחניים בעבוריכם לז"א ונתנו ה' אלקיך בידיך כלומר הנה בהנחל עליון גוים תחת השבעים שרים הנקראים אלקי העמים כנודע והשי"ת לקח לנחלתו ישראל עמו ומכיון שהוא ית' אלקיך ביחוד שליט עליך ובחר בך מכל העמים כאשר תהי' זכאי

ועושה רצון קונך יכניע את אלהי העמים כי ה' אלקיך הוא אלהי אותם האלהים ואדון על אותם האדונים ושליט עליהם להכניעם וז"ש שם הויה כי הוא בפרטות שליט על ישראל ואלהיו כמו שנתבאר על כי חלק ה' עמו ועל כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו וכו' משא"כ במלחמות השבעים אומות זו בזו כי אין שר אומה אחת יכול להפיל שר אומה אחרח עד יעמדו שניהם לדין לפניו ית' כנזכר בספר דניאל והנה שר מלכות פרס בא וכו' כי בידו לגדל ולחזק לאשר יחפוץ:או מלת שביו יחזור אל השי"ת הנז' באומרו ונתנו ה' אלקיך בידיך. והענין כי שמא תאמר כל שבעים אומות הם ברואיו ית' ורחמיו עליהם וכאשר יפיל השי"ת לאלהי איזה שר של איזה אומה יקח אח"כ את האומה נחלקו עם ישראל ולא ימסרם בידינו לז"א דע כי אחר יתן השי"ת את השר בידיך אח"כ ושבית אתה את האומה שלו כי שביו הם של השי"ת ששבאם מידי השר ההוא יעבדים שבויים הה בידו עתה ומסרם בידיך ושבית את שביו הנז' של השי"ת ואל תירא כי יקחם לנחלתו גם הם כמוך כי שביו הם ולא עמו ונחלתו ח"ו כי מאס בהם מזמן דור הפלגה בהנחל עליון גוים:או ירמוז באומרו כי תצא כי אין זו הודעה של השי"ת המלחמה רק אזהרה וצווי אל היוצא למלחמה כי בצאתו יצטרך לשים בדעתו ובכוונתו כי לה' התשועה והוא הנותן לו כח לעשות חיל ואם ככה אתה עושה כאשר תצא למלחמה שתחשוב כי אין בידך זולת היציאה לא המלחמה עצמה כנ"ל אז ונתנו בידך וזה לסיבת היותו ה' אלקיך משרה שכינתו עליך בזכות בטחונך בו כנז' לכן יתן את השר בידיך וגם אח"כ ושבית שביו של השי"ת כי הוא אשר שבאם מיד השר שלהם ואת קמחא עחינא טחנת כנז' ומלת שביו חוזר אל השי"ת, וראית וכו' בא לתרץ קושיא גדולה בזה איך יתיר להם השי"ת ביאת יפת תואר גויה בהכרח כי הוא עון פלילי. ואף אם רז"ל השיבו לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר אינו טעם מספיק כי הרי גם בישראלית פנויה ארז"ל ימות ואל ידבר עמה מאחורי הגדר דיבור הקל שאין בו שום איסור כלל מן התורה והנה הוא בסכנות נפשות הדוחה שבת החמורה וכמשז"ל בלשונם ימות ואל ידבר וכו'. ואין יצה"ר גדול מאותו אשר גרם לחשוק בה והביאו לידי סכ"נ לז"א וראית בשביה ירצה כי איסור ולא תתחתן בם הוא כי יסיר את בנך מאחרי בהיותה היא במעלתה ואתה במעלתך אבל בזה שהיא נכנעת ושבוייה בידך ואדרבה השי"ת נתנך עליון עליה איך תסיר את בניך מאחרי השי"ת לעבוד את אלהי האומה ההיא שלא הצילה מידך ואדרבה כיון שהיא שבויה בידך ראוי להתיר לך ביאתה אולי עי"כ תתפתה לחזור גיורת באמור אליה כי תקחנה לך לאשה גברת בביתך וז"ש ולקחת לך לאשה ע"ש העתיד לא בפועל עתה עד אחר כל המעשים כנודע:או יתן טעם אחר והוא במה שקדם ונתנו ה' אלקיך בידיך כי יצאתה

מידי טומאת גוית כיון שהי"ת עצמו נתנהו לך בידיך והכניסו תחת כנפי השכינה והרי היא קנוי' לך קנין הגוף כשאר כל השלל והמטלטלין וז"ש ושבית שביו שהם השלל והמלקוח של האומה ההיא וראית בכללות השביה ההיא אשת יפת תואר כי גם הושווית לשאר שבית הממון וקנין כספך היא ע"ד העבד הכנעני גוי גמור כאשר הכהן יקנהו קנין כספו אוכל בתרומה אשר גם הישראל הצדיק חייב עליה מיתה גם זאת כך היא ובתואנה קטנה בטענת התגברות היצה"ר כמשז"ל יספיק להתירה לביאתה הראשונה. אף אם עדיין לא נתגיירה לגמרי ע"ד האמור בקנין כספו של כהן כנז'. גם ירמוז במה שהשווה אותה לשאר השיבה והוא כי הנה מצינ'ו גם בשאר שבית הממון דברים האסורים מן התורה כגון נבלות וטריפות וכתלי דחזירי שהותר להם בעת המלחמה וטעמם הוא יען נכנסו ביד ישראל הותר להם אף שיהי' שם קצת תואנה והוא אם ירעב ולא ימצא מה יאכל כמ"ש הרמב"ם פ"ח מהל' מלכים וכמו שכתב בעל ספר כסף משנה דהיינו היכא דליכא היתרא כגון אם ירעב ואין כוונתו לאמר במסוכן מחמת רעבון דהוי סכ"נ והותר אף למי שאינו בחלוצי צבא מלחמה וכמו כן ענין האשה הנה האיש ההוא במלחמה ואין שם אשתו לבא עליה ולכן התגבר היצה"ר עליו והתירו לו היפת תואר כי ירעב ע"י התגברות תאוות היצה"ר עליו ולהורו' כי לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר כנ"ל לכן כתב אשת יפ"ת כי להיותה יפת תואר ובפרט בהיותך במלחמה רחוק מביתיך יתגבר יצרך עליך וע"כ וחשקת בה:וע"ד רמז ידבר בהיות האיש גדול בר עונשין בן י"ב שנה כי אז יוצא למלחמה על יצרו אויבו מלך זקן וכסיל אשר מלך עליו י"ג שנה וכמ"ש עיר קטנה וכו' ועמו שס"ה שלוחים כמנין ימי השנה כמ"ש בספר הזוהר וגם רמ"ח אחרים כמנין רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו ונתנו ה' אלקיך בידיך את היצה"ר מלך אויביך ובזה נכנעו משרתיו ואז ושבית את רמ"ח אבריך ושס"ה גידך שהי' י"ג שנים שבויים תחת ידו חשבם מידו להכניעם תחת ידיך ליראת שמים, וראית בכלל השביה הנז' את הנשמה הנקראת אשת יפת תואר כמו שיתבאר כנודע כי הנפש והרוח צרורים בגוף ע"כ. משא"כ בנשמה כי כעת שיחטא האדם מסתלקת ממנו ברצונה וחפצה והנה אינה יפת מראה כי לראיית עיני האדם כעורה היא כי איננה נותנת שכר בעה"ז אמנם היא יפת תואר שהוא יופי האמיתי העקרי אבל היצה"ר הוא יפת מראה שית זונה נותנת שכר תיכף ומיד אבל הוא כעורת תואר בעלת מומין. ואין צורך טורח גדול לקנותה אף כי רבה וגדולה אמנם וחשקת בה בחשק יוכל האדם להמשיך נשמתו אליו בסוד הבא לטהר ברוחו ונפשו מסייעין אותו בנשמה כנז' בספר הזוהר פרשת נח ואז ולקחתה לאשה לך כדמיון הבעל המשתעבד למזונות אשתו כן תשתעבד לזון אותה מזון רוחני שהוא עסק התורה ומצות

גם יש לה דמיון אחר כענין האשה המשרתת בעלה גה היא תשרת בכל עוז להמשיך לך חיים מלמעלה כנז' בפרקי ר' אליעזר וזהו סוד ראה חיים עם האשה אשר אהבת בסוד וחשקת בה וכו' ולהבינך רזי תורה כמ"ש ונשמת שדי תבינם והנה הנשמה עד עתה היתה חוצה לך ועתה צריך שתביאנה אל תוך ביתך היא הגוף בית מדור הנשמה. גם ירמוז אל חלל הלב בסוד בכל לבבך בשני יצריך הם שני ביתי"ן שני בתי חללי הלב לב חכם לימינו הוא היצה"ט ולב כסיל לשמאלו הוא היצה"ר והבאתם אל תוך ביתיך אל הנשמה תוך אמצעות חלל ימין של הלב כנ"ל ותגלח בראשונה' שערות הראש והצפרנים שהם המותרות שגדלו עמו בשטות מדס נידות שברחם האשה כי ע"כ הוולד יוצא שערו שלם וצפרניו גמורים וזה רמז של עזיבת החטאות אל השב בתשובה ואח"כ והסירה מכל וכל את כל עסקי חומר הגוף אף הצריכים הנקראים שמלת שביה כי הגוף שמדה ולבוש אל הנשמה והשמלה הזו הוא אשר היתה שבויה ביד היצה"ר כנ"ל וזהו והסיר' את שמלת שביה מעליה מדרגה אחר מדרגה ואז וישבה תושב גמור בביתך הנז' משא"כ תחלם כי היתה שם כאורח הולך בלתי יושב. ואחר התשובה יתמרמר ויבכה מלב ונפש ענ חטאותיו שהכעיס להקב"ה ושכינת עוזי שעליהם כתיב שמע בני מוסר אביך וכו':או ירמוז אל עזיבת תורה שבכתב ותורה שבע"פ הנקראים אביו ואמו כנודע וז"ש ובכתה את חביה ואת אמה ועיקר התשובה הזו להיותם מקובלת תהי' בחודש אלול הנק' ירח ימים הנוראים כי אז תפלתך נשמעת ושערי תשובה פתוחים כמ"ש דרשו ה' בהמצאו ובסוד אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול כי אז נהפך הקב"ה ידיד ואוהב אל האדם השב בתשובה ובס"ת ד' יודין כנגד ארבעים יום שמן אלול עד יוה"כ. ואחר יום הכיפורים בא חג האסיף לאוף את הנשמה הנקרא אשתו כנ"ל ואז נקרא חג שמחתינו שמחת חתן וכלה ואז זמן הנשואין תבא אליה ותקרא בעל נשמה שליט עליה וז"ש ובעלתה וגם היא ברצונה תרצה והיתה לך לאשה כנ"ל וזה ביום שמחת תורה כי אז הש"י חתן ישראל הנקראים כלה כנודע גם האדם שואב נשמתו כמשז"ל למה נקרא שמחת בית השואבה שאז הי' שואבין רוח הקודש ירמוז אל ענין הנשמה כי זולתה לא ישיג האדם רוח הקודש, והם הז' ימי חופה הם ז' ימי סוכות מקדימין אל החופה הנעשית ביום שמחת התורה הוא הכתובה והתנאים שבין החתן והכלה הקב"ה וישראל כדרך יעקב ורחל שהקדימו ז' ימי חופתה לעבודתו בעבורה, והי' אם ח"ו תחזור לסורך ולא חפצת בה ושלחתה לנפשה ירצה אני מבקש ממך שלא תחטא במזיד ולהכעיס כי עי"כ תגרום עונש לנשמה אמנם ושלחתה לנפשה ולא תשתעבדה תחת חטאותיך בשני אופנים. הא' ומכור לא תמכרנה תחת היצה"ר בכסף בשביל הנאות וכסופים ותאוות גופך והב' לא תתעמר ותשתעבד בה

וזה יהי' בהיותך חוטא להכעיס כנ"ל כי די לך באשר תחטא במזיד לתיאבון בלבד כאשר לא תמצא היתר כי בזה אתה מענה אותה וז"ש תחת אשר עניתה ויספיק לה עינוי הזה ולא תגרום לה ג"כ עונש בעה"ב וזה אם תחטא להכעיס וכמשז"ל אם רואה אדם שיצה"ר מתגבר עליו ילבש שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויעשה מה שלבו חפץ:או ירצה והי' וכו' במ"ש בספר הזוהר וכבר כתבנוהו למעלה כי הנשמה איננה צרורה בצרור הגוף ומסתלקת מן האדם בעת שחוטא זאומרת סורו נא מעל אהלי האנשיה הרשעחפ האלה וכו'. וז"ש והי' אם לא חפצת בה תגרום כי תשלחנה מעליך בסוד שלח תשלח את האם זו הנשמה ואת הבנים תקח לך אלו רוח ונפש האמנם שתחשוב לעכבה ולמוכרה ברשו' היצה"ר והנאותיו ומכור לא תוכל למוכרה בכסף כנ"ל גם לא תוכל לעכבה ולהתעמר בה ולהשתמש בה בזמן שאתה חוטא כי הנשמה מסתלקת מעצמה ברצונה, והטעם הוא תחת אשר עניתה ירצה הנה הנפש ניזון מן הדם החומרי כמ"ש כי הדם הוא הנפש וע"כ כתיב נפש כי תחטא גם הרוח נקרא לפעמים רוח טיווים וכמ"ש דוד ורוח נכון חדש בקרבי מכלל דאיכא רוח שקר ושניהם ניזונין ונהנים מחטאות האדם משא"כ הנשמה שכשהאדם חוטא יושבת בתענית ומתע' ואין לה מזון כלל כי אם מן התורה והמכות ובראותה זה מוכרחת הוא להסתלק ממך וכמ"ש ושלחת לנפשה וכו' וז"ש תחת אשר עניתה:או ירמוז כי תצא וכו' כאשר האלהים אינה לידן שתעורר מחשבותך לשוב אל הש"י ותצא למלחמה הידועה האמיתית עם היצה"ר וסיעתו הנקראים אויביך באמת כי כל ישעם להפילך ברשתם אל תדאג איך תוכל להלחם עמו כי אין הקב"ה שואל מעמך כי אם שתשוב לך לצאת ולה' הישועה ונתנו בידך ואח"כ ושבית שביו של היצה"ר הם רמ"ח אבריך שהי' שבויים בידו ומאליהם יפלו שארית סייעתו הנקראים אויביך כנ"ל, ובכלל השביה הנז' וראית החומר שלך הנקרא אשת הנשמה לשרתה כנודע ולא תוהו בראה ואדרבה היא יפת תואר כמ"ש הוא עשך ויכוננך מלמד שהקב"ה ובית דינו נתייעצו על כל אבר ואבר שיהי' מתואר ביופי התיקון וזה יורה כי הקב"ה חפץ גם בחומר לתת לו חלקו ולא לענותו כדרך שהי' הלל הזקן אומר בלכתו לבית המרחץ שהי' הולך לגמול חסד עמו ומסיבה זו וחשקת בה שלא לדחותו לגמרי לא מסיבת רשע ח"ו להיותו יפה מראה לתור אחר עיניך כי אם להיותו יפה תואר ברצונו ית' וזה הותר לך לקחתה לך לאשה משרתת את בעלה הנשמה לשתוכל לעבוד את הש"י ולא להנאת העוה"ז כי אז תהי' הנשמה אשת הגוף ונגרר אחריה, ולכן והבאתה אל תוך ביתך של הנשמה כמ"ש כי הולך אדם אל בית עולמו ולא תניחנה בביתה שהיא העוה"ז גם ביתך הם בתכנ"ס ובת"מ ותדמה בעוה"ז כאורח ולא כבעל הבית ותגלח שער ראש הגוף הם השרשים חומריים

שלו גם תחתוך צפרניה הם הם המותרות מתאוות העוה"ז שהם כדמיון הצפרנים ודי לך במוכרח, ואותם בגדים הצואים שהי' לה בהיותם שבויה תחת היצה"ר תסירם והסירה את שמלת שביה מעליה ע"ד הנאמר ביהושע בן יהוצדק הסירו הבגדים וכו' ואח"כ תוכל לשבת בביתך האמיתי' כי אז תלבש מחלצות הנקרא חלוקא דרבנן ותחווד' בצום ובכי על הרע הנמשך לה מסיבת היסודות החומריים אשר משם חוצבה והם אביה ואמה וז"ש ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים חודש אלול הנועד לימי תשובה טרם בא יוה הדין ראש השנה כנודע וכאשר יושלמו כל התנאים האלו תוכל אח"כ לבא אליה והשתמש עמה בדברים החומריים המוכרחים כנ"ל ותהי' אתה בעלה והיא תהי' לך לאשה ולא תתגבר עליך. והי' אם מרוב תשוקתך בתשובה יבואו ימים אשר אין לך חפץ כלל בחומר אפי' במוכרח כענין מ"ש רבינו הקדוש לא נהנתי אפי' באצבע קטנה אז ושלחתה לגמרי לסיבת נפשה המורכבת עליה כי היא החשובה ולא תחוש אליה כלל כי אדרבה החומר תחזור לשוב במדרגת נפש רוחניות ולכן הזהר ומכור לא תמכרנה ותמסרנה ביד היצה"ר עוד כבראשונה בסיבת תגבורת תאוותך בהבלי עולם החומר דז"ש בכסף מענין נכספה וגם כלתה נפשי ולא תחזור עוד להשתמש בה ולהתעמר כמתחלה בדבריה חומריים תחת אשר כבר עניתה וסגפת בתענית מכל מיני חומר וכבר נזדככה לרוחנית לא תשוב למוכרה ביד החומר כנ"ל:או ירצה וראית בשביה ירמוז כי גם כי ראוי לצאת למלחמה עם היצה"ר לא תדחהו לגמרי כי צריך הוא לפריה ורביה כאשר אירע לאנשי כנסת הגדולה שתפסו את היצה"ר ולא אשתכח ביעתא לחולה ולכן אם בשביה ההיא תראה ענין האשה לצורך פריה ורביה אשר על זה תקרא יפת תואר ולא לענין ניאוף כי זה נקרא יפת מראה ולסבת פרי' ורבי' לבד וחשקת בה לקיים המצוה הנה זה הותר לך אמנם נא יספיק בתנאי הנז' בלבד דא"כ הותרה לך הקדשה בלי קדושין וכיוצא אבל צריכין אליך תנאים רבים. הא' ענין הקדושין הנק' לקוחין וז"ש ולקחת וטוד צריך שיהי' משמען שהיא ניקחת לך לאשה ולא שהוא ניקח לה לאיש כנודע על הריני אישך אינה מקודשת וז"ש לך לאשה ואחר הקדושין צריך עוד ענין החופה להתייחד עמך אל תוך ביתך וזה שכחב והבאתה אל תוך ביתך וכו'. אמנם ענין זה החופה הוא לצורך ביאה ולכן צריך עוד שבתחלה תספור ימי שימור ובסופה וגלחה את ראשה וצפרניה כנזכר בספר הזוהר שצריכה האשה לגלח השער והצפרניים דאתרביאו בזמן ימי נדתה וליבונה ואחר טהרתה וטבילתה אא תכנס לחופה אל תוך ביתך כנז' ואז יש לה יתרון כי אם תצא מרשות אביה לענין נדר ולענין מציאתה ומעשי ידיה כי עד אז היתה בשבייה ביד אביה אם רצה למוסרה למנוול ומוכה שחין כמשז"ל ועתה תסיר את שמלת שביה מעליה ולא

עוד אלא שעוד אינה רשאיה ללכת תמיד לבית אביה כנתחלה שלא ברשות בעלה, ולכן עתה בעת פרידתה מבית אביה ובכתה את אביה ואמ' ירח ימים שהם זמן ימי הנשואין כמשז"ל השוכר ביתו לנשואין אין פחות משלשים יום כדי להכין לצורך הנשואין וזמן של הנשואין ואחר ימי הנשואין כנודע וזה כדרך הנפרדין מקרוביהם לארץ אחרת כי אז בוכים זה עם זה על פרידתם כענין נעמי עם שתי כלותיה רות וערכה ותשאנה קולן ותבכינה ואחר כל התנאים הנ"ל תבא אליה ובעלתה תהי' הביאה לשם היותך בעלה ואז נגמרה לקוחיה והיתה לך לאשה גמורה לירושה ולטמא לה ולכל הדינין כנודע, והי' אם ח"ו לא חפצת בה ושנאתיה כי לא תמצא חן בעיניך אל יארע לך כענין עולי גולה בזמן מלאכי שהי' מניחין אותן עגונות ונושאות אחרות עליהם אמנם ושלחתם לנפשה בגט פטורין כמ"ש כי שנא שלח וכו' כי אולי אין זו בת זוגך לנפשך ותניחנה לילך להנשא עם נפשה בת זוגה כי לסיבה זו יש ביניכם שנאה כנודע וא"ת הרי קניתה בקדושין ובכסף והרי היא כשפחה ואמכרנה לאחר בכסף עד שירצני במעות ככל אשר אחפץ לז"א ומכור וכו' כי אעפ"י שהאשה נקנית לך בכסף אינה יוצאת בכסף בשטר גט ואינה כענין האמה העבריה והשפחה שיוצאה בכסף כעין שנקנית בכסף, גם אל תטעון באופן אחר לומר איך יתכן שהאשה אשר היתה בחקי אשלחנה להיותה לאיש אחר ועיני רואות אניחנה בביתי להתטמר בה לשמשני ולא אבא אליה כי שנאתיה לז"א לא תתעמר בה למלאכה תחת אשר עניתה מתשמיש המטה כנודע מפסוק אם תענה את בנותי כי האשה שבעלה מקיים לה שארה כסותה ועונתה גם היא תתחייב לשמשך בכל מיני דברים אשר האשה משרתת לבעלה אבל זאת לא תתעמר בה תחת אשר עניתה מעונתה כנ"ל:או ירצה ג"כ דרך רמז כי תצא וכו' בהיות היצה"ר מלך זקן וכסיל מושל על גו"פך הכלול מרמ"ח אברים הנקרא עיר קטנה ואנשים בה מעט והיו האברים כשבויים תחת ידו והי' נקראים שביו וכן להיותם נשמעים אליו הי' גופך ואבריך כאויבים לך כי אתה שהיא הנשמה בוחרת לעבוד את הש"י והם בהיפך מזה כנודע, והנה כאשר אתה הנשמה שהיא נקראת אדם תבקש לשוב אל השי"ת וזה א"א עד אשר תצא למלחמה על אויביך הם היצה"ר ואברי הגוף כי הם לא יניחוך לעבוד את קונך והנה כבר שלטו עליך ומוכרח אתה להלחם עמהם אל תירא מהה לאמר כי אתה יחיד והם הרבים ובפרט כי קדמה ממשלתו מקדם כי דע לך כי הבא לטהר מסייעין אותו ואיך יהי' זה הלא הוא ונתנו ה' אלקיך בידיך את היצה"ר עצמו אשר הוא יחיד כמוך ינתנו בידיך בלתי צורך טורח לך כלל אלא כאילו ניתן לך במתנה ואח"כ כל האברים הרבים ההם מאליך ושבית אותם אשר הם שביו של היצה"ר כנז', ובכלל דבריו ירמוז כי בשלמא אם האברים היו אנשי

היצה"ר ממש אז היית יחיד והם רבים האמנם היצה"ר לבדו הוא העקרי אך האברים אעפ"י שהם אויביך עתה הוא על היותם שבויים בידו ומוכרחים במעשיהם. וכשיפול היצה"ר לבדו תיכף יבואו השבויים ההם תחת ממשלתך כי אינם בתחלה רק שביו ולא אויבים גמורים, וראית וכו' הכתוב אמר כפלח הרמון רקתך רשעים וריקנין שבך מלאים מצוות כרמון ובהכרח כי גם בהיות גופך ואבריך הנקראים נשים אל הנשמה כנודע כי החומר כדמיון אשה אל הצורה הנר' זכר ראית בשביה היא אבר אחד שקיים איזה מצוה והיתה אשת יפת תואר בעלת מצות וחשקת בה באותה מצוה ולקחתה לך לאשה קבועה תמיד במצוה ההיא בקביעות באופן והבאתם אל תוך ביתיך ופוגע בה תמיד ואל תנח ידך ממנה ותחזיק בה יותר משאר מצות כי היותך עושה מצוה ההיא אז בהיותך שבוי יורה כי מצוה זו צריכה אליך יותר מכל המצות ועליה נתגלגלת בעולם הזה ודע ואמנם כל הדעות האחרות הרעות שנהגת בך אז בתחלה תניחם ותסירם ממך אף אם אינם עבירות ממש רק דברים מותרים הרחיקם מעליך וקדש עצמך במותר לך והרחק ממך כל מותרות העוה"ז המכונים בענין וגלתה את ראשה ועשתה את צפרניה ואז תהי' בעל תשובה גמור ומובטח אתה עי"כ שלא יחזור היצה"ר לשלוט עליך כבתחילה משא"כ אם תרדוף המותרות כי וזה תמשך אל האסורים:כי תצא למלחמה וכו' הנה כוונת הכתוב לכתוב ענין מצות יפת תואר והוא מה שכתב וראית בשביה וכו' אלא שהקדים הכתוב להזהיר את האדם שלא יהי' כפוי טובה וראוי לו לשמור מצותיו ית' הזאת ולא יארע לו כענין ישראל שנאמר עליהם וכסף הרבתי להם וזהב עשו לבעל וז"ש דע לך כי כאשר תצא למלחמה אל תתיירא מהם אף אם הם רבים מאוד ממך וז"ש אויביך כי הכל חשובים בעיניו כאיש אחד וז"ש ונתנו ה' אלקיך בידיך בלשון יחיד וכמשז"ל על כי תצא למלחמה וראית סוס ורכב כי כסוס אחד נחשבין לפניו ית', ואמר עתה כי הנה אני הוא הנלחם לכם ועושה עמך כל החסד הזה בתורת מוקדם ומתיירא אני פן תשלם לי רעה תחת טובה ותחת אשר הכנטני אויביך תחתיך הנה וראית בשביה ההיא ר"ל בשביה הנ"ל אשר ה' אלקיך מסרם בידיך ובה עצמה תחטא כי כאשר תראה בה איזה אשת יפת תואר וחשקת בה ולא תשגיח אל אשר אני נתתיה בידך ואדרבה חבא לבעול בת אל נכר המשוקץ בעיני. גם ירמוז מ"ש בשביה כלומר כי להיותה יפת תואר תבא לחשיק בה ומצורף לזה היותה בשביה כי אז נתגבר יצרך בשמחה יתירה כי נצחת המלחמה ועי"כ תבא לידי חטא כמ"ש וישמן ישורון ויבעט ולכן אנכי מצוך שתכניע יצרך וגם כי הותרה לך הביאה הראשונה לא תהי' ביאה בלבד דרך זנות אמנם יהי' לשה שמים כי תתכוון לגיירה באופן שיהי' בה היתר לקוחין שהה קדושין ועי"כ תהי' לך לאשה ממש ולא ביאת

זנות והפקר בהויתה עדיין טמאה גוייה בת אל נכר, והבאתה וכו' הנה כמה סבות יגרמו לך לחטוא הא' היא מלת בשביה כנז' כי להיותך אז בניצוח המלחמה יתגבר יצרך עליך הב' היותה יפת תואר ובפרט בפגיעה ראשונה שראית אותה יפתך היצה"ר וידמה בעיניך כי בעולם לא היתה אשה יפה כמוה הג' ענין שיער באשה ערוה כי בנות הגויים מקשעות עצמן בקליעת שער וגם בצביעת הצפרנים ואף אם אינם יפות נראים עצמן יפות ומכש"כ אם שניהם כאחת טובים יופי של התואר וקושט השיער הד' ענין התקשעה במלבושים הנאים ובגדי צבעונים ולד' סיבות אלו תבא לחשוק בה לבא עליה דרך זנות, ולכן תסיר ד' מכשלות אלו תחלה והבאתה אל תוך ביתיך ואז כבר רתיחת המלחמה נתקררה ממך וזה כנגד האחד ועוד כי בהיותה בתוך ביתך ולא בירכתים כמ"ש אשתך כגפן פוריה תהי' יוצא ונתקל בה נכנס ונתקל בה ויוסר ממך התלהבות יפיה והיא הסיבה הב' וכנגד הג' וגלחה את ראשה וכו' וכנגד הד' והסירה שמלת שביה מעליה ואח"כ כאשר יוסרו אלו הסבות כאשר תבא אליה יהי' בבחינת בעל ולא בעילת זנות וז"ש ובעלתה והיתה לך לאשה והי' וכו' אחר שדברה תורה כנגד יצה"ר באופן שתהי' לקיחתה דרך אישות כנ"ל ע"י הסרת הד' סיבות הנ"ל רצה עוד להראותו תקלה אחרת גדולה והיא לאותם בני אדם שממינ' חביב עליהם מנפשם והוא כי הנה ראוי לך להשגיח בדעתך כי נפש רעבה כל מר מתוק ובראותך אשה בשביה ברתיחת היצה"ר לאין סוף כנ"ל לא תחוש אל כל ההזקות שיבואו לנפשך ע"י ביאה זו וכשתנוח מרתיחת היצה"ר ירח ימים וע"י התקנות הנ"ל והבאתה אל תוך ביתך וכו' אם תתחרט בתכלית ותראה כי אשר דמית לא כך הוא ואין בה יופי כ"כ ואולי אשתך יפה ממנה ולא עוד אלא שהיא מיוחסת ובהיתר וז"ש והי' אם לא חפצת בה ותראה כי לא יפה בעיניך היא ולכן אנכי מצווך שתשים נגד פניך כי מכר לא תמכרנה בכסף ר"ל אפילו בדמים מועטים כלל גם ירמוז כי גם כי שווה כבר כסף תפסיד הכסף ההוא ועי"כ כאשר ראית בשביה האשה ההיא תחשוב בדעתך למה אפסיד כבר כסף במכירתה תמורת בא טליה פעם אחת והכל הבל ורעות רוח ועי"כ תמנע מלבא עליה אז דרך זנות כנ"ל:כי תהיינה וכו' כפי דרך רז"ל כי נסמכה פרשה זו לרמוז כי סופו לשנוא אותה וכו' אמר הנה האדם בעל שכל לא ירבה לו נשים כי אשה אחת תספיק לו לרוות צמאון תאוותו והכסיל בהתגבר יצרו עליו יקח שתי נשים ובהכרח הוא שעוד לא תהי' לו מנוחה לפי שאי אפשר ששתיהן יעלו במשקל אחד ובהכרח הוא שיאהב את הא' יותר מחברתה וז"ש כי תהיינה לאיש שתי נשים מוכרח הוא שהאחת לבד תהי' אהובה יותר והשנית תהי' שנואה בערך אהבת חברתה כי רבה היא ממנה ואז פשוט כי יחפוץ האדם שיוולדו לו בנים משתיהן אלא שיחפוץ שהבכור יוולד מן

האהובה וז"ש וילדו לו בנים האהובה תחלה והשנואה אח"כ וזה כפי חפצו אבל כפי ההויה והמעשה לא כך יהי' האמנם בעת ההויה והי' בן הבכור להשנואה כי כן גזירתו י"ת כמ"ש וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה. ומזה נמשך נזק גדול אחר והוא כי הי' וכו' כי בראות הבן הבכור כי תמורת היות מהראוי יאהבנו יותר מכל בניו ועתה רואה להיפך כי אוהב בן האהובה עה כי אינו בכור יותר ממנו הגם שהוא בכור וגם כי רואה כי שנאת אביו את אמו כי לסבתה שנאו אביו ולכן יהי' הבן הזה סורר ומורר סורר לאביו ומורר לאמו וזהו מה שחזר ופירש איננו שומע בקול אביו ואמו. אמנם ביאור המצוה בעצמה צריך לדעת כי איך יעניש הקב"ה לבן סורר ומורר על שאכל אכילה גסה וכו' כמשז"ל והנה אפי' נדנוד עבירה כל שהוא אין בזה ואיך יהי' נידון במיתה חמורה כזו. והנה במס' סנהדרין אמרו כי נדון על העתיד כי ירדה תורה לסוף דעתו וכו' שעתיד וכו' ולכן מוטב שימות זכאי וכו'. וקשה מכמה מדרשי חז"ל החולקים בדבר הזה וכענין ישמעאל שהי' עתיד להמית את ישראל בצמא בזמן החורבן ועכ"ז כי שמע אלקים את קול הנער באשר הוא שם. ודברי' אלו יוצאים מן ההיקש מן הקצה אל הקצה כי בן סורר ומורה נהרג בקום עשה במיתת ב"ד על העתיד וישמעאל החייהו המלאך באות ומופת גדול בקום עשה ולא עוד אלא שהי' עובד ע"ז כמשז"ל על ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק זו ע"ז וש"ד. משא"כ בסורר ומורה. והענין כי ישמעאל באשר הוא שם אין ראוי להענישו מן השמים על הע"ז כי היה פחות מבן עשרים שנה. ואם על העתיד ג"כ אינו הוא עצמו רק בניו וזרעו ומה שהחייהו בקום עשה הי' מפני שעתיד הי' לשוב בתשובה כמשז"ל על הקבר בשיבה טובה ועוד אחרת בזכות אברהם אביו שעליו נאמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראה בזכות אברהם ומכש"כ שיגן זכותו על ישמעאל בנו. אך בן סורר לא נענש על אשר הוא שם בב"ד של מעלה להיותו פחות מבן עשרי' וגם לא בב"ד של מטה כי אזהרה לזולל לא מצינו אך על העתיד נענש כי גלוי לפניו בוודאי שימות חייב ואין לו תשובה וגם אין לו זכות כאברהם שיגן עליו. אחר זה נסמך כי יהי' באיש וכו' כי גלוי לפניו ית' שאם לא ימיתהו זכאי עתיד להתחייב בחטא משפט מות ויומת. ואל תאמר כי אולי יומת במיתה יותר קלה ולמה יטנישוהו עתה בסקילה ולזה הודיט כי סופו למות בסקיל' ג"כ וז"ש אח"כ ותלית אותו על עץ וכו' ופירש כי זה שאמרתי והומת היא מיתת סקילה אשר בה יאמר ותלית אותו על עץ כמשז"ל כי כל הנסקלין נתלין. ואמנם פירש כי קללת אלקים תלוי הי' בה פירושים רבים והנכון אצלי הוא לפרש דברי אונקלוס כי אין בהם הבנה כלל במה שתרגם ארי על דחב קדם ה' אצטליב. ואינו מתיישב על המקרא אמנם ענינו הוא זה כי על שחטא לפני האלקים לכן

נתקלל מאתו ית' ונענש בענין התלוי' וז"ש כי קללת אלקים תלוי והן הן דברי אונקלוס על דחב וכו', ועדיין חסר הטעם א"כ למה לא תלין וכו' ואמנם הטעם נתבאר מעצמו במ"ש כי קללת וכו' כמו שיתבאר וזה יהי' נלמד בק"ו ממ"ש הכתוב ואת הבהמה תהרוגו וארז"ל בהמה מה חטאה ואמרו כדי שלא יתבייש פלוני החוטא על ידה וק"ו בן בנו של ק"ו שלא יניחו התלוי בעץ, כדי שלא יאמרו הבריות למה נתלה וישיבו מפני שחטא אל ה' להזכיר כי ילוד אשה נמאס העיז פניו לפני אל אדיר ונורא והב' כי הרואה יאמר אם אלהים הוא למה אינו נוקם נקמתו בידו והניח נקמתו ביד בשר ודם ויהי' ח"ו כענין ירובעל אם אלהים הוא יריב בו וכו' א"כ יגיעת כבוד ה' ח"ו הוא להראות אל ההמון כי ע"י דחב קדמוהי אצטליב ע"י בשר ודם:לא תראה את שור אחיך וכו' נסמך אל הקודם כי אה נתחייבת להשיב אבדת אחיך בענין ממונו כגון חמורו ושורו להיותם ממון אחיך מכש"כ אחיך עצמו אם ראיתיו אובד ותועה מדרך הטובה השיבהו בתשובה אל מוטב וזה עצמו סמיכת לא תראה את חמור אחיך וכו'. ואמנם פשוטו של מקרא הוא כי הנה קשה שכבר נכתב זה בפרשת משפטים ואמנם מפני שינוי אחד חזר לכותבו. והוא כי שם נאמר תועה ר"ל שיצא מדרכו האמיתי וטעה והתחיל ללך בדרך אחרת ובנקלה יוכל להטותו הדרך וכאן הוסיף לאמר כי גם אם הם נדחים ממש שברחו למרחוק נדדו הלכו חייב אתה להשיבם בטורח רב וז"ש השב תשיבם כפולים השבות בטורח רב. והטעם הוא כי אחיך הוא וכתיב וחי אחיך עמך וז"ש השב תשיבם לאחיך. ולהורות כי הנדחים הוא טורח רב כנ"ל לכן שינה עוד בזה שינוי אחר והוא כי שם בפרשת משפטים הזכירם יחד בראשונה כי תפגע שור אויבך או חמורו וכאן התחיל בשור וגם בשה ולא הזכיר החמור רק לבסוף וכן תעשה לחמורו. וזה לפי שדרך השור והשה הרועי' בשדה לשוטט אחר המרעה הטוב ועי"כ יהי' נדחים למרחוק משא"כ בחמור כי דרך בעליו לתת לו מזונו מוכן ואיני נדח למרחוק לכן הזכירו לבסוף עם שמלתו שג"כ אין בה טורח רב כענין השור והשה:לא ילבש גבר שמלת אשה וכו' נהמך לאמר שאם יש במצוה הנז' צד עבירה לא תקיימנה כמשז"ל על והתעלמת מהם פעמים שאתה מתעלם כגון כהן בבית הקברות וכו' ואמר אה כן שהאבידה הנז' היתה שמלת אשה לא תלבשנה להקל מעליך טורח משאה במוצאך אותה וכן אם אשה מצאה שמלת איש לא תלבשנה ונתן טעם כי גם אם מצוה הוא עושה הנה הוא באה בעבירה כי תועבת ה' וכו':כי יקרא וכו' כבר נתבאר שיתרחק האדם ממצוה הבאה בעבירה. ועתה יבאר איך המצוה גוררת מצוה ולא עבירה וכמשז"ל ששכר מצוה מצוה ולא עוד אלא שהכל יהי' דומה בדומה כי אם קיים מצות שורו או חמורו נדחים בדרך או נופלים בדרך יזכה כי בדרך ההוא עצמו יזדמן

לו מצוה אחרת והיא כי יקרא קן צפור לפניך בדרך וכו' ובשכר כי אסף את המציאה ושמרה בביתו כמ"ש ואספתו אל תוך ביתיך והניח מכשולו' השור והחמור ואבוסיהן בביתו יזכה אל:כי תבנה בית חדש תמורת בנין האבוס לבהמות אחיך ולפי ששמרת היזק אבידת השור וחמור שלא ימותו ויאכלה החיות הטורפות תזכה אל מצות מעקה ולא תשים דמים בביתיך גם תמורת נופלים בדרך כתב כי יפול הנופל ממנו. ויען הרחקת נזקי השור והחמור הנדחים מהיות שן רועה בשדות אחרים תזכה להיות לך כרמים ושדות ולקיים בהם מצות כלאים גם מצות לא תחרוש בשור וחמור תמורת השב אבידת אחיך שור או חמור וכמו שערח בשור וחמור אחיו יזכה שיהי' לו שור וחמור לחרוש בו שדותיו. יקייה בהם ג"כ מצות לא תחרוש וכו'. ואם טרח בשמלת אחיו יזכה להיות לו טלית נאה ולקיים מצות גדילים תעשה לך:והנה עד כאן פירש איך מצוה גוררת מצוה ועתה יבאר איך אם לא קיים המצוה או אם עשה עבירה הנה הוא גוררת עבירה וזה יהי' בג' בחינות אם שתהי' העבירה באשה או באיש. והנה אם הי' שהאיש מצא שמלת אשה ולבש אותה יהי' עונשו כי סופו ליקח אשה ולשנוא אותה ולהוציא עליה שם רע ופרשו השמלה ותעיד עליו ששקר הוציא עליה. ואם האשה מצאה שמלת האיש ונתלבשה בה יהי' להיפך כי השמלה תעיד עליה שלא הי' לה בתוליה ואם שניהם חטאו הנה אמר הכתוב כי ימצא איש שוכב עם אשה וכו' ומתו גם שניהם גם יש חילוק בו כפי המקום אשר בו מצאו השמלה אם בעיר אם בשדה וכך פירש הכתוב טונשין כי ימצא איש נערה וכו' ומצאה איש בעיר וכו' ואח"כ אמר ואם בשדה ימצאה וכו' והרי הכתוב ע"י סמיכות אלו הפרשיות הודיע ענין מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה:כי תצא וכו' ונשמרת מכל דבר רע. נסמך פסוק זה אל איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה לרמוז אל מה שהודעתיך פרשת שמות ופרשת מצורע כי כמו שהמשחית זרעו או הרואה קרי נברא מן הזרע ההוא שדים ומזיקים הנקראים נגעי בני אדם הנקרא רע כמ"ש ויהי ער בכור יהודה רע כן המדבר לשון הרע בורא מלאך רע מתוך הדבור רע היוצא מפיו אלא שהוא יותר דק ורוחני מן האחר ולכן גם זה נקרא לשון הרע וז"ש תחלה צריך להזהר מן הרע עליון ונשמרת מכל דבר רע כי בורא מלאך רע ואח"כ תזהר מן הקרי התחתון הנקרא ג"כ רע וז"ש כי יהיה בך איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה וכו':סליק פרשת תצא:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת תבא

והיה כי תבא אל הארץ וכו'. יש להקשות אחד מה ענין והיה כי די שיאמר כי תבא אל הארץ כי משמעות והי' נראה שמודיע הויה ומאורע אשר יארע אז ואינו כן. ב' מלת

נחלה היא מיותרת. ג' כי אומרו וירשתה וישבת בה הם ענינים כפולים ולא עוד אלא שגם שניהם מיותרים ויספיק בשיאמר והי' כי תבא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך ולקחת מראשית וכו'. ד' מאי מראשית במ"ם נוספת והל"ל ראשית. ה' דהל"ל כל ראשית פרי האדמה ולא ראשית נל, וא"ו דהל"ל מראשית פירותיה דקאי אל הארץ הנז' מאי מפרי האדמה. ז' מה שחזר ואמר עוד שלישית אשר תביא מארצך כי הוא מיותר. ח' דהל"ל אשר תקח מארצך כי עדיין ההובאה לירושלים אין זה מקומה עד לבסוף והלכת אל המקום וכו'. ט' מה שחזר להזכיר אשר ה' אלקיך נותן לך אין בו שום צורך ובפרט אחר שכבר נכתב ענינו בפסוק הראשון. יו"ד מה צורך להודיע שיניחהו בטנא כי אין זה מכלל המצוה ופשוט הוא כי הוא מוכרח להשימו שם כדי שלא יתקלקלו הפירות הלחים ובפרט בריחוק המקום וגה למה שינה שמו טנא ולא סל או כלי וכיוצא בהן. י"א דבמצות עליית הרגל יצדק אומרו והלכת דקאי אל גוף האדם לצורך עצמו אמנם כאן הוא לצורך הביכורים. והל"ל ותוליכם ולא והלכת. י"ב כי לשכן שמו שם הוא מיותר. י"ג אומרו אשר יהי' בימים ההם הוא שפת יתר תפל בלי מלח ולא יספיק תירוץ פירש"י משם רז"ל. י"ד מ"ש הגדתי סיום ונודע כי אין הגדה אלא לשון חכמה. ט"ו מלת ועניתי מיותרת כי באומרו ואמרת נודע שיוכרח להשמיע דבריו מפיו. ט"ז גדולה מכולן למה הפסיק ולקח הכהן הטנא וכו' בין עניני הקריאה הגדתי היום וכו' ארמי וכו' וכנודע מלשון המשנה עודנו הסל על כתיפו קורא הפסוק והגדתי וכו'. ואח"כ מורידו והוא אוחזו בשפתיו והכהן מניח ידו תחתיו וקורא ארמי אובד אבי וכו'. ואח"כ לוקחו הכהן מידו ומניחו בצד המזבח ולא עתה. י"ז ענין הנהוג אצלינו לתת סמך לכל הפרשיות, והביאור במה שנרגיש קושיא אחרת בענין מצות הבכורים מה נשתנה ענינה להיות בה כ"כ הוראות ומעשים להביאם הוא בעצמו מארצו עד ירושלים ועל כתיפו ובתופים ובמחולות ולקרות פרשת ארמי וכו' וכמה ענינים יש בה כנודע והנה אינם רק אשכול או תאנה אחת שביכרה ולא כן בתרומות ומעשרות ושאר מצות שבתבואות הארץ שיש בהם סך גדול לפעמים וגם הם שבת פירוח הארץ הניתנים לכהנים כמו הבכורים. ואמנם בתחילה נבאר על דרך סמיכות הפרשיות כי נתכוון לרמוז אל משז"ל כי ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ תיכף להשים מלך כמפורש כי תבא אל הארץ ואמרת אשימה עלי מלך וכו' ולהכרית זרעו של עמלק ולא נתפרש זמנה לכן סמך אליו זכור את אשר עשה לך עמלק ואימתי יהי' זה והי' זה כאשר תבא אל הארץ וכו' תיכף:או ירצה ביותר דקדוק ענין הסמיכות והוא כי למעלה הזכיר מצות זכירת עמלק הכפולה זכור ואל תשכח ונשתנית מכל שאר המצות ולא עוד אלא שבשאר מלחמת גויי הארץ לא נצטוו כך. ואמנם הסיבה

היתה מה שאמר הכתוב אשר קרך בדרך ופרשוהו רז"ל מלשון קרירות משל לאמבטי רותחת וכו' כמ"ש ראשית גוים עמלק ירצה ראשית גוים הנלחמים עם ישראל הי' עמלק ולא עוד אלא שהי' מלחמתם בראשית כניסתם שהוא היתה אחרית ותקוה של ישראל בסוף צרותיהם בגלות מצרים וכל הגלות לא סבלו אלא כדי לרשתה כמשז"ל עם שזה הי' תנאי חלוק יעקב ועשו בארץ כנען והר שעיר ועמלק נין עשו שטם לזרע יעקב מליכנס לארץ ועבר על תנאי האבות ולכך נצטוו ישראל להזכיר מיחוי שמם לעולם לא תשכח לפרסם הנס הגדול הזה מדור דור כמו כן נצטוו בהבאת בכורים בכל שנה לשבח להש"י שהנחילם הארץ היפך מרצון עמלק וכמו שעמלק ראשית גוים כמו כן ולקחת מראשית וכו' מדה כנגד מדה וגם טעונין פרסום רב וקריאת פסוקים כנגד זכור אל תשכח הנאמרי' בענין עמלק. ואמר והי' כי תבא ירצה ירא אני פן יארע לך אחר שתבא אל הארץ אותה אשר לא לקחת אותה בכוחך הגדול כי ה' אלקיך הוא הנותנה לך לא בצדקתך כמ"ש פרשת עקב רק נחלה ר"ל דרך נחלה וירושת נחלת אבותיך וכמ"ש שם ולמען הקים את הדבר אשר נשבע לאבותיך ואתה לא כן תחשוב אבל תאמר בלבבך כי בחרבך ירשת ארץ וז"ש וירשתה ומה גם אחר תתיישב בה זמן רב שכוח תשכח כי ה' הוא הנותנה לך ע"כ אנכי מצוך ולקחת בכל שנה מראשית וכו' ותקרא וענית ואמרת כי באתי אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך ועי"כ תזכור ולא תשכח כי ה' אלקיך הוא אשר הנחילך אותה ולא תחטא לפניו ובזה נתיישב מ"ש וירשתה וישבת בה:או ירצה בא לתרץ השינוי הנמצא במצות הבכורי' כנ"ל ולכן התחיל להגדיל בעניני חסדיו ית' עמהם ע"ד ההגדה כמה מעלות טובות למקום עלינו אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה וכו' וז"א והי' כי תבא וכו' ירצה כאשר יהי' שיארעו לך כל המאורעות והחסדים האלה ראוי לך כי ולקחת מראשית וכו', והענין כי נתינת הארץ ראויה הי' להנתן על תנאי אם ח"ו יחטאו לפניו ישליכם מעליה ולא ינחילנה עוד ובפרט אם ירבו לפשוע יותר מהראוי ולא כן מצינו אלא כי מלבד אשר תבא אל הארץ זו ביאה ראשונה בימי יהושע בן נון הנה ה' אלקיך נותנה לך מעתה בתורת נחלה וירושה שאין לה הפסק אפי' אם יחטאו לפניו ויגרשם בגלות ראשון ושני וכאשר תחזור להטיב ושבת עד ה' אלקיך וכו' ושב וקבצך וכו' והביאך וכו', עוד אחרת וירשתה כי הוריש תוריש יושבי הארץ מפניכם וגם אם ישלימו ויתרצו להיות לך למס עובד לא תחיה כל נשמה שריד ופליט למען לא יקומו אחר זמן לשיכים ולצנינים בצדיכם, ונוהף עכ"ז ענין הברכה הנפלאת אשר ישלח ה' בהצלחתך בהתמדת ישיבתך בה בישוב נמרץ של בתים ושדות וכרמים ארץ לא תחסר כל בה וזהו וישבת בה והרי כמה מעלות עובות מינים ממינים שונים לכן צריך אתה למדוד לו מדות הודאות רבות

המורים על הודאת תגמול חסדיו עמך כמו שיתבאר וז"ש ולקחת וכו', וביאר כי הראיה אל היות מצוה זו על הוראה הנז' לכן נשתנית מענין התרומה והמעשרות ושאר כהונה אשר לא יצטוו בהם רק לצורך הכהן שיוכל להתפרנס בהיותו עובד בבית המקדש כי לא היה לו שום חלק ונחלה וכו' ולכן הי' כדרך שיעור וריבוי משא"כ ביכורים שאינם אלא הוראת שבח כניסתם לארץ וע"כ אין בו שיעור כמ"ש אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים וכו' וזה כיוון באומרו מראשית כלומר ולא כל ראשית רק מקצתו יספיק אפילו אשכול או תאנה יספיק ואמנם מכיוון שהכוונה היא על הוראת נתינת הארץ הגה שבבחינת שיעורו יספיק המקצת כי אדרבה זו היא הוראתו אבל יהי' מן כל מין פרי הארץ להורות הוראות רוב שבחי מיני פירותיה וז"א כל פרי ואלו כתב כל ראשית הי' מלת כל חוזר על הראשית ואינו כן כנז', גה להורות שבחיה שיצטרך שלא יבא מכל מיני הפירות שלא נשתבחה בהם ארץ ישראל רק בשבעת הפירות שנשתבחה בהם וכמשז"ל אין מביאים בכורים רק משבעת המינין בלבד וז"ש פרי האדמה הידועה אותה אשר נתנה לך הש"י ותביא פירותיה המייחסין לה בשבחה ולא תטעה לאמר כי להגיד שבחה אשר פירותיה גסין וגדולי' לא נביאם רק כמו שהן לז"א אשר תביא וכו' כלומר יהי' באופן שתוכל להביאם מארצך עד ירושלים האמנם אם המקום רחוק תייבשם כמשז"ל הרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים, זא"ת כיון שאיני מביא כי אם מן השבעה פירות שנשתבחה בהן הארץ א"כ אף אם יהיו מארץ סוריא ומואב ועמון וכו' אשר כבשתי אותם והי' כבר ארצות שלי אביא מן הז' פירות הנז' כי גם בזה יש זכר בשבח הארץ לז"א אשר ד' אלקיך נותן לך ולא הארצות שכבשת בזרוע כנ"ל ובאומרו ושמת בטנא ולא צורך כי פשוט הוא כי לא יוכל להוליכם כמו שהם ירמוז אל משז"ל הסלים והביכורים נתנין לכהנים ולז"א ושמת בטנא ושניהן ישתוו יחד להנתן להכהן ויען הדין הוא כי אין זה אלא בסלי נצרים לא בקלחות כסף וזהב כל מין כלי שינתן בו רק ענא היא הסל מנצרים הנהוג להנתן בו פירות לעובדי האדמה הלוקטים אותם מהאלנות כמ"ש ברוך טנאך וכו' ר"ל הפירות הנלקטים ונתנין בתוך הטנא, והלכת וכו' או תאמר די לשלחם ע"י שלוחו של אדם כמותו אמנם והלכת אתה בעצמך כי שבח גדול וריווח יש לך ללכת פעם אחת בשנה אל המקום אשר ה' משכן שמו שם לעולם לא יזוז משם ואתה מקבל פני השכינה וגם כי הנה להורות כי ה' אלקיך הוא אשר נתנה לך צריך שאתה בעצמך תלך להראות לפניו במקום שהוא שוכן שם להורו' זה כי בזה יוכל להוכר מאוד ההוראה הזאת. והנה מצוה גוררת מצוה להקבלת פניו של זקן הדור השקולה כהקבלת פני השכינה ובאת אל הכהן הגדול המפורסם בחסידות מכל ישראל המקביל פני השכינה הנכנס לפני ולפנים

וז"ש אשר יהי' בימים ההם של זמן הבאת ביכורים כי אז בית המקדש קיים משא"כ בכהן שלאחר החורבן שאין בו מעלה כזאת, ואמרת אליו וכו' הנה בהבאת הבכורים והנחתם על המזבח נגמרה ההוראה הנז' והרי הוא חשובה כאלו אמר ממש בפיו הודאות להש"י על נתינת הארץ וכאלו נאמר ברמז בהגדה דרך חכמה וזהו הגדתי וכו' גם אמר הגדתי לשעבר במה שטרחתי מארצי להביאם וכפי זה הי' מספיק לשיקח תיכף הכהן הטנא מידך והניחו וכו' והאמנם עדיין אתה צריך אל ועינית בקול רם ואמרת וכו' כי הנותן הודאה להש"י יהי' בקהל רב נשמע לכל כמ"ש ובתוך רבים אהללנו וכתיב אודה ה' וכו' בסוד ישרים ועדה להגיד חסדיו לרבים בקול רם כי בזה יתגדל ויתקדש שמו ית' בעולם ואחר העניה הזו הניחהו לפני מזבח ה' ולא יספיק באשר תניחהו לבד ע"י קריאת פסוק הגדתי וכו' כנז' והיותר נכון ירמוז במ"ש מידך שהוא מיותר לרמוז אל משז"ל כי אחר פסוק הגדתי יוריד הסל מעל כתפו הנרמז במלת והלכת כי יוליך הטנא על כתיפו כמנהג המוליכים ואז יורידם ויאחזנו בשפתותיו בידיו עצמו ובהיותו בידו יקחנו הכהן במה שישים ידיו תחת הסל עוד הודיע כי לא יצטרך התנופה להיותה משותפת ע"ד הנז' המבי' והכהן אמנם אחר זה והניחו הכהן לפני וכו' ואמנם אל תעזה כי ענין והניחו יהי' מעכשיו אמנם ועינית בתחילה ואמרת כל ענין פרשת ארמי אובד אבי ואח"כ והנחתו וכו' כי מה שאמרתי תחלה והניחו הי' לצורך ללמד על ענין התנופה כנ"ל ואמנם לבל תטעה חזרתי לספר ענין ההנחה במקומה כנאמר והנחתו וכו':והנה רז"ל פירשו הפסוק באופן אחר וכפי דרכם צריך שנבאר הפסוק באופן זה והי' כי תבא זו כניסת הארץ וירשתה זו כיבוש הארץ בז' שנים וישבת בה זו חילוק הארץ בז' שנים אחרות ואח"כ תתחייב בבכורים ולקחת מראשית וכו', וגם זה יתבאר כפי דרכינו הקודם לזה כי שאר מתנות כהונה כתרומות ומעשרות וכולו שאין נתינתם על שבח הודאות נתינת הארץ רק לפרנס הכהנים והלויים והעניים שלא הי' להם נחלה בארץ להתפרנס ממנה לכן תיכף בכניסתם בארץ נתחייבו בהה כיוון שהתחילו לזרוע ולנטוע במקצתה, אמנם הבכורים שהם הודאת נתינת הארץ אין להודות להש"י עד אשר תכבש הארץ כולה לפניהם ויתיישבו בה ותתחלק להם וכל אחד יחזיק בחלקו ואז יתחייב לתת הודאה כי אין לתת הודאה אל נותן המתנה עד אשר יקבלנ' המקבל ויחזיק בה לגמרי ותהי' שלו בחזקה גמורה בלי שום ספק אם יתחרט הנותן, וע"ד רמז יוכל לפרש הפרשה באופן אחר וזהו (חסר וחבל על דאבדין ולא משתכחין) אל מ"ש בספר הזוהר פרשת בלק ובראשית כי כל החדושים שאדם מחדש בעוה"ז בתורה אתעבידו מנהון שמים חדשים וארץ חדשה ואתגניזו קמי עתיק יומין לאשתעשע בהון וזהו שאמר והנחתו לפני ה' במה שידעת כי עתיק הוא לפני

ולפנים מן זעיר אנפין הנקרא ה' שם הוי"ה ואז הש"י נותן לו שכרו הרחוי לו ומוליכו עד מקום חלקו שבג"ע בסוד הולך נכחה נכח ה' אחרונה היא השכינה ההולכת עמה ואז הנשמה נותנת לו שבח והודאה על קבול שכרה ומשתחוה אפיים ארץ לפניו כעבד הנפטר מרבו וזהו והשתחוית וכו', ושמחת וכו' בעוה"ז נתקלל אדם ותולדותיו בעצבון תאכלנה ובפרט הצדיק המבקש לנחול העוה"ב שאי אפשר זולתי על ידי יסורים כמשז"ל על ודרך חיים חוכחת מוסר אבל בעוה"ב ושמחת וכו' אוכלין ושותין ומתעדנין בזיו השכינה ושמחת עולם על ראשם בכל הטוב הצפון להם שם כמ"ש מה רב טובך וכו' וגם שם מתחברים נשמת האיש ואשתו ומזדווגים זיווג רוחני כנזכר בפרשת שלח לך בספר הזוהר וז"ש ולביתך וכאשר הרב זכה אל מקומו בג"ע גם תלמידיו בני ישיבתו נלוים שם עמו ומתעדנין עמו בחלקו כיוון שזכו גם בחייו להתלוות עמו וזהו אתה והלוי גם יש נשמות גרים אשר מולידים אותם נשמות הצדיקים בג"ע בסוד ואת הנפש אשר עשו בחרן כנזכר בפ' שלח לך וז"א והגר אשר בקרבך כי תולדות כנז':או יפורשו הכתובים על ביאת הנשמה בעוה"ז הנקרא ארץ אשר ה' נתנו לך כי על כרחך אתה נולד בעוה"ז לקיום המצות כנודע:או ירמוז מלת ארץ יותר בפרטות על הגוף החומרי הארציי אשר ה' אלקיך נותנה לך בעת הזרעה טפת אביו ואמו והמלאך הנקרא לילה מוליכה לפניו ית' ואומר לו טיפה זו מה תהא עליה ואומר לו לך והכניסה בגוף פלוני כמ"ש והלילה אמר הורה גבר. והנה הגוף בעוה"ז מוכרח לקבל את היסורין לקבל שכרו בעוה"ב וז"ש נחלה מלשון נחלה עבר על נפשינו:ואם יהי' צדיק יזכה לירש את הגוף בשתי בחינות בלי הפסק כלל כמו הירושה. הא' כי לא תכרת נפשו מגוף הזה כדי להתגלגל בגוף אחר לתקן את אשר עוות וזהו וירשתה ירושה שאיו לה הפסק והב' בתחיית המתים כי יזכה לחזור להתיישב בגוף הראשון ולא בגוף חדש וזהו וישבת בה. והנה לזכות לזה צריך ולקחת מראשית וכו' כמו שנבאר בע"ה:או ירמוז והי' כי תבא אל יום הלידה וירשתה בהשלימו י"ג שנה כי מאז התחיל בחובת קיום המצות וישבת בה בהיותו בן עשרים כי אז נכנסה בו הנשמה המחכמת אותו בעסק התורה כנזכר בספר הזוהר בפ' משפטים על פסוק כי בן הייתי לאבי ומאז ואילך תעסוק בתורה ולקחת מראשית וכו' כמו שיתבאר. או תייעץ התורה את האדם פן ילכד בהבלי העולם ומזהירתו ואומר' לו והי' כי תבא אל הארץ בעוה"ז כנז' ואז יפנה לבך בהיותך בחור וגבור בכוחך. להשתדל לקנות קניני העוה"ז עם כי רואה אתה כי וירשתה כי אביך מת ואתה ירשת מקומו כי כן דרך העולם מעת הבריאה ואדם לא נשאר חי בעוה"ז וכפ"ז ראוי לך להסתכל בזה כי כמקרה אביך תקרה גם אתה ותמות ובנך יורש מקומך ועפ"ז העלמת עיניך מלראות

וישבת בה בישוב גדול לא כאורח נטה ללון כי צל ימינו עלי ארץ לכן בני איעצך אם פגע בך היצה"ר המנוול הזה משכהו אל בית המדרש המשבר כחו כנודע:ולקחת מראשית וכו' אין ראשית אלא תורה כנזכר בדרך הראשון על שם כי התורה אי אפשר לך להבינ' בעוה"ב'אם לא ע"י שתעסוק בה תחילה בעוה"ז וכפי טרחך פה תדע שם כנזכר בס' הזוהר פרשת פקודי וז"ש אשר תביא מארצך ואמנם כפי האמת אשר ה' אלקיך נותן לך הוא כמ"ש כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה אמנם לפי שטרחת בה וקראת על שמך אשר תביא מארצך ע"ד משה שנאמר עליו זכרו תורת משה טבדי ותקבל כל מה שלמדת שיהי' שגור בפיך כאלו הכל מונח בטנא כמשז"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו וז"ש ושמת בטנא ואז תלך לבטח דרכיך והלכת אל המקום וכו' כי בהתהלכך תנחה אותך וכו':או ירמוז כי צריך האדם בתחלה לעסוק בתורה שבכתב הנקראת ראשית וז"ש ולקחת מראשי' וכו' כי גם היא תהלתה בראשית ברא וכו' כי היא מספרת מה שהי' מראשית העולם עד אחריתו ואח"כ תעסוק בתורה שבע"פ היא המשנה הכלולה מס' מסכתות בסוד ששים המה מלכות כמנין טנ"א ושמת את התורה שבכתב ידה ותחבר האוהל להיו' אחד בדרך רמז הראשון. או ירצה במ"ש ולקחת וכו' בלכתך שם צריך שתקח עמך כל זכיותיך להסדירם לפני הדיין שופט צדק. והזכות הראשון שלא הוצאת טיפת קרי לבטלה כיעקב כמו שיתבאר בפסוק ארמי אובד אבי וכו'. ואמנם מטפות זרעך נולדו בנים פרי בטנך ולא לבטלה. עוד תנאי אחר שיהיו לך מארצך היא אשתך קרקע עולם אשר ה' אלקיך נותן לך והיא כשיהי' ע"י חופה וקדושין וז' ברכות ונודע כי הקב"ה מזווג זיווגים. וכמ"ש אשרי הגבר אשר מלא אשפתו מהם לא יבשו כי ידברו להם קשות המקטרגים האויבים בשער בב"ד העליון וז"ש ושמת בטנא הם ס' גבורים כמנין טנ"א סביב מיטת שלמה מלך שהשלום שלו מפחד בלילות הם האויבים בשער כנז' גם הם שורש ס' ריבוא נשמות ישראל בסוד יעקב מיטתו שלמה כי שש הקצוות מעלה ומטה וד' רוחות כולם שלמים. ובכחה והלכת אל המקום וכו'. וענית ואמרת וכו' הנה הנחש הרמאי הנקרא ארמי יען כי נתקנא ביעקב אבי רצה להחטיאו מפני שלא יכול לו בפ"ד שנים שלא ראה טיפת קרי ונתן בלב לבן שיחליף לו בנותיו ועי"כ החטיאו באסור שתי אחיות וגם ח"ו בהיות ראובן בנו שלא בידיעתו וז"ש אובד אבי ועי"כ העביר הבכורה ממנו וניתנה ליוסף בכור רחל וע"ז נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר עד אשר מכרוהו וירד יעקב מצרימה וכו' והקב"ה ראה כוונת יעקב הטהורה ויוציאנו ממצרים וכו' והנה אני נדמתי ליעקב אבי בענין שמירת טפות קרי לבטל' הולדתי בני קיימ' ועת' הנה הבאתי עמי זכות הבנים ראשית פריו וכו' וזהו סוד ברוך טנאך וכו'. כי נשמות

ישראל באים משרשיהן הנק' טנ"א ס' ריבוא ויהיו ברוך בפריה ורביה מצד הטנא ההיא ובניו שהן פירותיו יהיו מתקיימין ונשארין בעוה"ז חיים וקיימים וז"ש ומשארתיך וכנגד זה אם וחטא יקולל היפך מזה וז"ש ארור טנאך ומשארתיך ובזה יתבאר דה"לל פירות היא ופירות המשארת וגם למה לא הזכיר סל כמו בפרשת תצוה ופרשת וישב אלא קראו טנא:סליק פרשת כי תבא:

## ספר עץ הדעת טוב - פרשת נצבים

אתם נצבים היום וכו'. הקושיות הנופלות בפרשה זו הם אלו. הא' מה קשר יש בזה עם סיום הפרשה הקודמת, ומה יאמר' עתה אתם נצבים וכו. ב' למה התחיל בלשון רבים אתם נצבים וכו' וסיים בלשון יחיד לעברך וכו' למען הקים אותך וכו'. ג' כי אחר שנכללו במלת כולכם למה חזר ופרטן ראשיכם וכו' וחזר וכללן כל איש ישראל ד' כי הרי הציע שאיש לא נעדר עף ונשים וגרים וגבעונים חוטבי עצים שבאו בימי משה כמשז"ל וכולם נתייצבו שם בברית הזה א"כ כאשר יאמר אח"כ ולא אתכם לבדכם אנכי כורת כי אם את וכו' ואת אשר איננו וכו' מוכרח הוא שרמז אל כל הדורות שיבואו אח"כ וזה פלא איך תחול אלה וברית זו על הדורות. הבאים כי טענה גדולה להם לומר לא שמענו ולא ראינו. וזו הקושיא תתחזק כפלים בדבר' הפכיי שמצאנו ראינו כי ישראל עצמן אשר כרת. עמהם ברית בחורב לא הספיק הברית ההוא עד שחזר לכרות ברית שני בארץ מואב וכמ"ש למעלה אלה דברי הברית וכו' מלבד וכו' ועתה חזר לכרות ברית שלישי עמהם עצמם ואמנם לדורות. הבאים שלא באו לעולם איך יספיק כריתת ברית. א' הזה בלבד ודבר זה רחוק מאוד מן הדעת והם ב' קושיות הפכיות וכפולות. וכי תחלה ייחס כריתת הברית אליו י"ת כמ"ש לעברך וכו' כורת וכו' ואח"כ אמר ולא אתכם לבדכם אנכי כורת. ה' איך מלך כי אתם ידעתם נתינת טעם אל האמור. ו' כי מ"ש למען הקים וכו' וכן אומרו והוא יהי' לך לאלהים שניהם דבוקים יחד והכל ענין אחד ואין זה בלתי זה וא"כ מלת היום היהה לו להזכירה אחר הכל למען הקים אותך לו לעם וכו' והוא יהי' לך לאלהים היום ולא למעלה בחצי הדיבור. ז' למה הוצרך לפרש לאברהם וכו' אחר שסתם דבריו במ"ש לאבותיך וכו'. ח' במה שהקדים כי אתם ידעתם וכו' ותראו וכו' לשיזהירם באומרו פן יש בכם וכו' ואדרבה משם ראי' שלא יהי' לא איש ולא אשה אשר לבבו פונה וכו' כי הרי כאשר ראו שקוצי מצרים ג"כ ראו כי באלהיהם עשה ה' שפטים ואין ממשות בהם. ט' מ"ש מעם ה' אלהיו הוא מיותר. יו"ד למה מלת פן הוכפלה שני פעמים פן יש בכם איש וכו' פן יש בכם שורש וכו' ומה ענין שתי בחינות אלו. י"א כי מאחר שכבר נסתפק פן יש

אשר לבבו פונה לעבוד ע"ז החמורה ככל התורה מה יחור להסתפק פן יש בכם שורש וכו' ומה עבירה תהי' גדולה יותר מהע"ז. י"ב כי מה צורך להתפלל או להודיע כי לא יאבה ה' סלוח לו אם עדיין מחזיק בע"ז ואם ישוב בתשובה למה לא יסלח לו ועוד דהל"ל לא יסלח לו ומאי לא יאבה דמשמע דיש צד לשיאבה. י"ג מה ענין כל פרטי הקללות האלה. י"ד מאי אשר לבבו 'פונה היום והרי גם אם יפנה למחר הרי הוא 'כמו היוה. י"ד כי אומרו ואמר הדור האחרון למה לא ביאר את הדברים אשר יאמרו. ט"ו 'מה תועלת להגיד לנו כי יאמר הדור האחרון. ע"ז מה שהקשו המפרשים כי פסוק הנסתרות הי' ראוי לכתוב אצל פסוק האזינו השמים וכו' כי אז עשאן עדים ואז יאמר כי לא עשאן עדים רק אל הנגלות לא אל הנסתרות. והביאור הנה לענין סמיכות הפרשיות יוכל לאמר דרך רמז כי הנה בפרשת תבא דיבר אלקים קשות ורצה עתה לנחמן ע"ד שפירשו רז"ל הרי אתם נצבים וחצי כלים ואחם קיימים לעד וכפי דרכינו יאמר כי הלא אם תרצה להנצל מכל התוכחות הנז' יקיים ג' דברים אלו הלא הם הא' את"ם אותיות אמ"ת כי אם תדברו אמת ותאמנו באלהים אמת אין רע שולט בכם. הב' את"ם אותיות תא"ם כי אם תהי' מחוברין יחד באגודה א' כשני תאומים הנולדים יחד גם אתה תהי' תאומים ודבקים אל ה' אלקיכם ונצבים וקיימים לעולם וכנודע ענין משז"ל חבור עצבים אפריים הנח לו:הג' ר"ת נצבי"ם "נותן "צדקה "בסתר נצי"ל "ממות בסוד מתן בסתר יכפה אף ובסוד וצדקה תציל ממות. ועי"כ תהי' נצבים חיים וקיימים:ואמנם כפי הפשט נוכל לאמר ד' דרכים. הא' הוא כי במעמד הר סיני לא רצה הקב"ה להכביד עליהם לקבל הברית בשמירת התורה והמצות הם וגם בניהם אחריהם לעולם אולי ימאסו ח"ו לגמרי לכן לא הזכיר כלל זרעם וכמ"ש בפרשת יתרו אתם ראיתם וכו' ועתה אם שמוע תשמעו וכו' ואתם תהיו לי וכו' וכמו כן בתשובתם נאמר כל אשר דבר ה' נעשה ר"ל אנחנו ולא הזכיר כלל זרעם וכן בסוף פרשת משפטים והיתה הכוונה כי הם יקבלו כעת התורה בברית ושבועה עליהם דווקא אך זרעם לא הכניסים בכלל הברית כלל וגם אם גם זרעם יקבלו תורת אבותיהם ויקיימוה לדורות הבאים לא יהי' בכח ברית ושבועה כלל כנ"ל. ואמנם הדור ההוא ישמרוהו גם בכח ברית ושבועה ובסוף ימיהם אם יראו כי אין תורה כזאת ואין אלוה מבלעדיו אז צריך שיחזרו בניהם מחדש לקבל התורה והמצות באלה ובשבועה חדשה. וז"ש אתם נצבים וכו' ירצה רצונו עתה להכניס בברית את הנולדים שיוולדו מחדש לעתיד וא"כ אין השבועה חלה על מי שלא בא לעולם כלל ולכן צריך לשעבד אתכם ואת זרעיכם אגב אתכם כדין המקנה אילן לפירותיו שהאילן כבר בא לעולם וכמו שנקנה עבד ואמה לצורך פירותיהם שכל הנולדים אח"כ יהיו עבדים ילידי בית וז"א אתם נצבים כלומר

עתה אשר אתם נצבים וכבר באתם לעולם אני רוצה להשביעכם שנית ולא לסיבת עצמיכם כי כבר אתם מושבעים ועומדים רק לסיבת זרעכם אחריכם ולהם לבדם ג"כ אי אפשר להשביע לפי שלא באו לעולם אמנם בהשתתף השבועה הזאת לכם ואגב שלכם תחול השבועה גם עליהם אז תועיל ותחול, וז"ש ועברך וכו' ירצה הנה כוונת היותם נצבים היום הוא להשביעכם שבועה אחרת שנית וז"א כורת עמך היום וא"ת כי מה צורך בזה דעו כי לא אתכם לבדכם הוא מה שאנכי כורת עתה כי כבר בסיני היתה שבועה אחרת וז"ש הזאת כלומר לרמוז שכבר קדמה שבועה אחרת רק לצורך זרעכם אלא כפי הדין אי אפשר כנ"ל לכן השתתפתי אתכם עמהם וז"ש כי אם את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה וכו' וז"ש ישנו פה ירמוז ענין הדין הנז' כי כיון שיש מי שישנו פה כבר ובא לעולם אגב דידהו אשביע גם את אשר איננו פה ולא בא לעולם, ולרמוז כל זה הזכיר כל הפרטים טפכם וכו' ירצה כי הנה כולכם נצבים יחד ובאתם לעולם ואמנם העף גם כי הנה קטנים הם ולא הגיעו לעונת נדרים אמנם כבר באו לעולם וכמו כן נשיכם קיימות עמכם ובהיותכם כבר נשואים יחד הרי הכל מצוי בעולם ואין חסר רק הפירות ובהיותי מקנה אילן זכר עם נקבה יחד לפירותיהם יספיק והנה זה לכם הנקאים אזרת וכן לגרים אני עושה כן להשביע גם זרעם כי תורה אחת לגר ולאזרח והנה הם מצויים בעולם הלא הם הנכללים במ"ש מחוטב עציך עד שואב מימיך והרי נמצא כי כל הפרטים האלו בין האזרח הוא וזרעו בין הגר וזרעו כולכם דין אחד לכם וכאלו כולכם בעולם חיים וקיימים כאלו כולכם איש אחד נקרא וז"ש כל איש ישראל, ובזה יובן קשר וסמיכות הפרשיות כי לעיל אמר אלה דברי הברית מלבד הברית אשר כרת עמם בחורב והודיע עתה כי עכ"ז חזר עוד להביאם בברית וזה לצורך זרעם אחריהם כנ"ל גם בזה יתבאר מ"ש למען הקים וכו' כי אלו לצורך עצמם כבר נשבעו אן הכוונה עתה להקים קיום אחר חדש והוא כי עד עתה הם לבדם היו מקיימי התורה ואין זה נקרא עם בפני עצמו אך בהיות הברית כולל לכל זרעם אחריהם יהי' עתה הקמת עם חדש בפני עצמו כנודע כי אין נקרא גוי או עם או אומה ממש רק אותם אשר הם וזרעם אחריהם לעולם יובדלו משאר אומות והיו עם בפני עצמו והביא ראי' באומרו וכאשר נשבע לאבותיך כי כמו שבכורת ברית עם האבות לא אתם לבדם כרת כי אם לזרעם אחריהם כן זה הברית יהי' על דרך זה ממש וז"ש וכאשר נשבע וכו' וז"ש כי אם את אשר ישנו פה עמנו עומד ובהיותו עמנו פשוט הוא שהוא נשבע בפועל ונכנס בברית זה לפני ה' אלקינו אבל את אשר איננו עמנו היום גם לפני ה' אלקינו אינו יכול ליכנס בברית כנז' ולכן לא סיים ואמר את אשר איננו ה' אלקינו, הב' הוא בעקבות דברי רז"ל כי כוונתו הי' להכניס את דורות הבאים בברית הזה

כנ"ל וא"ת ואיך אני יכול להכניס בברית למי שלא בא בעולם לזה אמר אתם נצבים ירצה מנה אתם פשוט הוא שנצבים וכו' ולא די זה .כי גם כל איש ישראל לרבות העתידים לבא כולכה נצבים היום עתה בברית הזה ואין הפרש רק שאתה בגוף ונפש והם בנפש לבדה אך הצד השווה שבכולכם הוא כי כולכם נצבים בנפש לפני ה' אלהינו אך לפנינו אינכם נצבים רק אתם לבדכם וז"ש כי אם את אשר ישנו פה עמנו ממש ועומד ממש בגוף בקיום והעמדה ואת אשר איננו עמנו אבל לפני ה' אלקינו אשר הוא כורת ברית כולכה נצבים לפניו א"כ הברית חל על כולכם ונמצא כי אלו אני הייתי הכורת ברית אינו רשאי להשביע הנפשות שלא באו לעולם אבל להיות שזה הברית ה' אלקיך הוא הכורתו וא"כ הגופות והנפשות כולם נצבות לפניו י"ת ויכול הוא להשביע כולכם וז"ש לעברך בברית ה' אלקיך ולא בבריתי וכן אשר ה' אלקיך כורת וכו' ולא אני הוא הכורת וכיון שכן הוא לא אתכם לבדכם הוא כריתת הברית כי זה הי' אם אנכי הכורת וז"ש אנכי כורת כי אם אשר ישנו וכו' לפני ה' אלקינו כי הוא הכורת הברית ודוק ותשכח כי בהזכיר אותם לבדם ייחס הכריתה אליו כמ"ש ולא אתכם לבדכם אנכי כורת, גם זה רמז במ"ש למען הקים וכו' ירצה כי הנה הנפשות אינם קיימות בגוף עתה לשיקראו בשם עם ועתה עם כריתות ברית זה גם לנפשות נמצא כי יקומם ממש גם את נפשותם לו כאלו הם עם נולד וקיים בעולם. וירמוז אל משז"ל אף דורות העתידים לבא היו שם באותה הכריתה וזה ירמוז באומרו למען הקים אותך היום וכו' כי באותה שעה היו מצויים שם כאילו קיימים בגוף ונפש, הג' גם הוא נקשר במה שפירש רש"י בשם רז"ל בפסוק אלה דברי הברית וכו' מלבד הברית אלו הם קללות שבפרשת בחוקתי וכו' והענין כי כפי הדין אין האדם מחוייב בדבר אא"כ נתפרש לו ענינו כנודע בדין המחייב עצמו בדבר שאינו קצוב וכו':והנה ישראל במתן תורה קבלו עליהם התורה בברית ואך לא נתחייבו בקללות אם יעברוה ויספיק בשהש"י גם הוא יניחם למקרה ופגע לא לשיאמר אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם וכו' כי זה לא עלה על לבכם מעולם ולא חל הברית ההוא על קללות בחוקותי ולכן הוצרך ברית אחר אז בפרשת בחוקותי על דברי הברית והקללות הם ולהיותם עדיין אז בהר סיני עומדים אחר מתן תורה כנזכר בסוף קללות בחוקותי אלה החוקים והמשפטים וכו' בהר סיני וז"ש כאן מלבד הברית אשר כרת עמם בחורב ואין זה ברית מתן תורה שבפרשת משפטים אח"כ בערבות מואב בא' בשבט כמ"ש ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש וכו' נכרת הברית אחר על קללות שבמשנה תורה אשר לא היו בקללות בחוקותי ולא די זה כי גם בהם כתיב גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב וכו' והי' בהכרח עוד לכרות ברית חדש וכמ"ש אלה דברי הברית וכו' מלבד וכו',

ועתה ביום מותו עצמו חזר לכרות ברית אחר חדש לכמה סיבות וז"ש אתם נצבים היום ופירושו היום יום מותו כפירש"י בשם רז"ל, הא' הוא לפי שנתחדשו עתה קללות אחרות כמו שתראה בפרשה זאת כמהפכ' אלקים סדום וכו', הב' כי בתוכחות בחוקתי ותבא לא היו אלא על מנת אשר כללות ישראל יעבדו ע"ז כמ"ש אם בחוקותי תלכו וכו' אבל כאן חדוש מ"ש פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט וכו' וז"ש אח"כ והבדילו ה' לרעה גם אם שבט יחיד הוא כאלו כל ישראל יחד היו חוטאין וז"ש ככל אלות הברית וכו' ירצה ירמוז לשתי האלות שבפרשת בחוקותי ובפרשת תבא. הג' כי אין חידש גדול כזה שהיו משתנין ממשה אל יהושע ויוכלו לאמר חושבין היינו כי משה רועה הנאמן יכניסנו לארץ ויש כח בתפילותיו להעמידנו בארצינו וכמשז"ל אלו נכנס משה לארץ לא שלטה עוד בהם אומה ולשון ולכך נכנסו בברית עמו ולכן הוצרך להכניסם בברית חדש טרם יכנסו לרשות יהושע ולכן היו זה ביום מותו ממש כנז' באומרו אתה נצבים היום וכו' וז"ש ג"כ אשר ה' אלקיך כורת עמך היום כי להיותו יום מותו הוצרך לכרות עמהה ברית החדש הזה:ובזה נבין גם צוואת יהושע בעת פטירתו וכרת עמהם ברית מחדש וכן הדבר עצמו בשמואל כמ"ש ויהי כי זקן שמואל וכו', הד' הוא ג"כ מיוסד על דברי רז"ל שאמרו כי מלכות ישראל של עשרת השבטים גלו בפני עצמן ועניהם רמז במ"ש פה וישליכם אל ארץ אחרת וכו' וכמו שיתבאר ושבט יהודה ובנימין גלו ב' גליות ראשון ושני בבבל ואדום וכנגדם הי' תוכחות בחוקותי בחורבן ראשון ותוכחות תבא בחורבן שני ולא אוכל להאריך בהוכחות דרש הזה והמבין ידרש מעצמו כי כל קללות בחוקותי נאמר על בית ראשון ואז נתקיימו וקללות משנה תורה נתקיימו בחורבן שני וקללת נצבים נאמר על עשרת השבטים ועליהם נאמר ויתשם ה' וכו' וכן וישליכם אל ארץ אחרת הוא מש"ה נהר גוזן וערי מדי וכו' ולכן היו מחלוקת בין חכמי ישראל על פירוש כיום הזה מה היום הזה הולך ויום אחר בא כך השבטים אינם עתידים לחזור וז"ש הנסתרות לה' אלקינו כי אין אנו יודעים מה יהיו בהם באחרית הימים או היכן הן עומדים עתה ויש שדרשו מה היום מאפיל וחוזר ומאיר כך יו"ד השבטים עתידים לחזור:ובזה נבאר הכתובים בע"ה אתם נצבים וכו' עם מה שהקדימו רז"ל באומרם כי לא גלו עשרת השבטים עד שכפרו בדוד ואמרו אין לנו חלק בדוד וכו' וכתיב בגלות עשרת השבטים בהושע אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם וכו' ולרמוז אל עון הזה אשר לסיבתו גלו הקדים ואמר אתם נצבים וכו' כל איש ישראל בלשון יחיד כי כולכה צדיקים להתייצב כאיש אחד חבירים לפני ה' אלקיכם וזה בהיותם תחת ממשלת שלמה שכתוב בו וישב שלמה על כסא ה' וכן כל ראשיכם וזקניכם וכו' יחד ולא שר צבא ישראל אבנר וזולתו

ושר צבא דוד יואב וזולתו וכולכם יחד צריך שתתחברו כאלו אתם איש יחידי וז"ש לעברך בברית וכו' וטעם זה הברית הוא למען הקים אותך היום לו לעם כי בהיותכם עם אחד ומלך אחד לכולם תהי' נקראיה עם שלו ית' משא"כ אם תחצו לשתי ממלכות וז"ש לו לעם. וביאר כי אין כוונתו על הזמן הזה כי אם על זמן רחבעם וירבעם וז"ש ולא אתכם וכו' כי את אשר ישנו פה וכו' ואת אשר איננו פה וכו' ואמר פן יש בכם וכו' ירמוז אל שבע בן בכרי הראשון המתברך בלבו כי בשרירות לבו ילך והנה הוא פונה בזה מעם ה' אלהיו כנודע מע"ש אין לנו חלק בדוד וכו' איש לאוהליו ישראל מלמד שהכופר בבית דוד כאלו כופר בעיקר או משפחה או שבט זה ירבעם משבט אפרים לבדו וירם יד במלך ואח"כ נמשכו אחריו כל העשרת השבטים ואז יעשן אף ה' באיש ההוא זה ירבטם ומחה ה' את שמו כמ"ש והכרתי לירבעם שריד משתין בקיר וכו' והבדילו ה' לרעה וכו' כמ"ש על חטאות ירבעם וכו' ולא היה כמוהו בזה והובדל בקללה זו מכל שאר מלכי ישראל ועל עון זה גלו עשרת השבטים ויתשם וכו':ועתה נבא לבאור שארית הפסוקים דרך כלל ובו יתורצו שאר הקושיות. ונבאר דרך העברה הפסוקים הקודמים אתם נצבים וכו' כונת הכתוב לרמוז כי הנה הברית הזאת נכרת עתה עם כל ישראל כנזכר בפסוק אתם נצבים זכו' ובאולי איזה יחיד או פרטי יחשוב כי בהיות החוטאים פרטים אינה בכלל הברית הזאת כי הברית היה לשלא יחטאו כל כללותם ולכך הנצרך לבטל דעה זו באומרו לעברך וכו'. ובאומרו פן יש בכם וכו' כמו שיתבאר. ולכן נקדים משל א' הידוע הלא היא משז"ל משל למלך שצווה לעבדיו ואמר להם מלאו לי הבריכה הזו חלב בלילה הזה וכל אחד מעבדיו אמר למה לי לטרוח להביא כד של חלב שדמיהן מרובין מוטב לי להביא כד א' של מים כי בלילה אין רואה אם מים הוא אם חלב. ויתבטלו המים האלו בבריכה הגדולה של חלב אשר ימלאו חברי חלב, ויהי בבוקר בא המלך וירא כל הבריכה מלאה מים כי מה שחשב זה חשבו כולם. והנה ע"ד זה אפשר כי יאמר איזה אדם בלבבו הנה כל ישראל צדיקים הם כמ"ש ועמך כולם צדיקים ועמהם נכרת הברית וגם כי אני לבדי אחטא אתבטנ בין כולם כענין החלבנה בין סממני הקטורת וז"א דע כי אתם כולכם נצבים לפני ה' אלקיכם ועם היותכם רבים ונצבים בכללות הנה איננו ית' כשאר מלכי בשר ודם כי אינם יכולין להשגיח בפרטות אכן כל בני אדם נסקרין בסקירה אחת כל אחד לבדו שנא' היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. וז"ש לפני ה' אלקיכם ולכן עם היותכם נצבים כולכם רבים בכללות גדול צופה ומשגיח במדרגות כל אחד ואחד וכפי מעשיו דן אותו. הראשים הם המלכים כפי מדרגותם וז"ש ראשיכם ואח"כ שבטיכם כל שבט ושבט כפי מדרגתו וכן סנהדריכם הנקראים זקניכם סנהדרי גדולה ואח"כ סנהדרי קטנה

ואחריהם במדרגה ושוטריכם. ועוד פרטות גדול אחר והוא כל איש ואיש מישראל כפי מדרגתו וז"ש כל איש ישראל לא אמר כל אנשי ישראל ולא די זה באנשים הגדולים כי גם בכל טפכם הקטנים יש בהם מדרגות. ולא די הטף הבאים לכלל אנשים כי גם נשיכם נחלקות בהשגחות מדרגותיהם וכ"ז באזרחים ועד"ז בגרים הקרובים אליכם המותרים לבא בקהל כגר כאזרח יהיו. וגדולה מכל אלו כי אף בגרים וז"ש וגרך אשר בקרב מחניך כי עליהם נאמר האסורים לבא בקהל כענין הגבעונים הנקראים חוטב עציך וכו' גם הם נדונין במדרגותיהם החלוקות כיון שנתגיירו. וכיון שהענין כן אל תאמר בלבבך כי הברית נכרת לרבים והיחיד יתבטל במיעוטו כענין החלבנה בסמני הקטורת האמנם כל יחיד פרטי מכם לעברך בברית שהוא השבועה ולכן כמו שהשבועה היתה בפרטות כנז' לכן כל יחיד מכם אם יעבור על הברית תחול עליו אלתו הם הקללות הראויות אל עובר הברית והשבועה. ולרמוז לזה קרא הברית והשבועה בלשון אלה וע"ד שארז"ל אלה היא שבועה היא קללה וכו'. ולפי שהקמת הברית היא ביום הזה בפרטות כי אז נשבעו כולם לכן נאמר בו למען הקים אותך היום אבל ענין היותו ית' משגיח ומלך עליהם הוא לעולם לז"א והוא יהיו לך לאלקים ולא נאמר בו היום. ובכלל דבריו רמז שלימותו ית' כי הנה אתם בני ישראל דברתם בפיכם כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע. וכתיב שארית ישראל וכו' ולא ידברו כזב. ונוסף על הדיבור ענין הברית והשבועה שבהר סיני. ואמנם אינני בוטח וסומך רק לעברך בברית וכו' עתה מחדש. ולסיבה זו למען הקים וכו'. כי מפני הברית החדש הזה אהי' בטוח שאתם תהיו לי לעם אבל השי"ת עצמו אינו כן כי הוא יהיו לך לאלקים לסבת דבורו ית' בלבד וז"ש כאשר דיבר לך וזה יספיק אליו ית' אלא שכיון שכבר נשבע לאבותיך בתחלה אזכיר ענייניה גם עתה וז"ש וכאשר נשבע אבל עיקר הכל הוא הנז' בתחלה כאשר דבר לך דיבור לבד ואח"כ יטפל אליה וכאשר נשבע וכו':גם ירמוז באומרו אל אברהם וכו' אל הנ"ל להביא ראי' כי כל יחיד ויחיד ראוי להראות עצמו כאלו הוא לבדו נשבע והביא ראי' המשילו אל שבועת האבות כי הלא כל אחד מהם יחיד בדורות הי אברהם בפני עצמו וכו' ועכ"ז כרת ברית עם כל אחד מהם לבדו א"כ גם אתה תלמוד מהם ותתמשל אליהם וז"ש וכאשר נשבע לאבותיך וכו'. והנה אז היו תחלה לאברהם לבדו ואח"כ ליצחק לבדו ואח"כ ליעקב לבדו. עוד ירמוז לכל נאמר באופן אחר כי מאחר שהקב"ה נשבע כי לך ולזרעך וכו' א"כ צריך שכל זרעו יהיו כדאי וראוי ולא תקויים השבועה בקצת זרעו. לכן פרט האבות בפרט וזה לאמר כי הנה לכ"א משלשתן בפני עצמו הזכיר מלת ולזרעך והנה כמו שלזרעך האמור לאברהם וליצחק לא משלם כל הזרע כי הרי ישמעאל ובני קטורה יצאו מאברהם ועשו מיצחק ולא מפני כך

נתבטל שבועתו מלקיימה במקצת הזרע כמשז"ל על כי ביצחק יקרא ולא כל יצחק כן זרעך האמור ביעקב אינו מוכרח שיהיו כולו רק אף במקצתו תתקיים השבועה כנז':כי אתה ידעתם וכו' מלת כי נוכל לפרשה בב' פנים אם כי הי' מוסב לשעבר לתת טעם מה צורך בברית הזה להתקשר עם השי"ת כנראה שאתה חושש אולי נעבוד עבודה זרה ח"ו ואיך אפשר זה אשר נניח אלקינו אשר קולו שמענו ואותותיו ראינו ונעבוד ח"ו ע"ז ולזה נתן טעם אל זה והוא אומרו כי אתם ידעתם וכו' ולכן אני חושש וכמו שיתבאר בעז"ה:או שנפרשהו שהוא הצעה אל העתיד וכאלו יאמר כי לפי שכבר ידעתם וכו' ולכן אני חושש פן יש בכם איש וכו' ושניהם דרך אחד להם וענין אחד כמו שיתבאר. וזה כי הנה אמת הוא כי אדרבה ישיבתינו במצרים ומה שעברנו וכו' וראינו גדולותיו ית' זה ירחיק מחשבותינו מן הבל המה מעשי תעתועים אמנם יש קצת בחינות אשר מסיבתה אפשר שתטעו ח"ו ה"ה כי הנה לא תשגיחו אל זמן צאתם מארץ מצרים כי אז ניכר כי גדול ה' מכל אלהים אבל תשגיחו אל זמן ישיבתכם בקבע ארבע מאות שנה עבדים נמכרים להם ואם אין ממש בע"ז איך היה זה ולא עוד אלא שהוצרכו מופתים גדולים נהוציאכם וזה יורה ח"ו היות ממשות גדול בע"ז ואף אם אינה כ"כ יקרת הערך כה' אלקינו:גם אח"כ ראיתם זאת העברה שעברנו בקרב הגויים הפרעים והם שעיר עמון ומואב אשר יצא אדום לקראתינו והוכרחנו לסבוב את ארץ אדום ותקצר נפשינו בדרך ולא הניחנו לרשת ארצם כי אם מעבר בלבד וז"ש אשר עברתם וגם זה יורה כי ח"ו יש ממש באלהיהם הגם כי אינם כה' אלקינו וכ"ז אינו אלא בבחינת אלהיהם והשרים שלהם אשר בשמים, והנה גם ראיתם טענה אחר' הפכית הלא הוא תמונות הע"ז אשר להם בארץ עמהם וז"ש עמהם והנה אלו כל הרואים יכירום כי הם שקוצים גלולים ולא אלקים המה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן כסף וזהב ונמצא כי בבחינת הע"ז אשר ראיתם בעיניכם אין בהם ממש כלל וז"ש ותראו את שקוציהם וכו ובבחינת השרים שלהם הנקראים צבא המרום אין בהם ראי' רק ידיעה בעין השכל כמו שבארנו על כי אתם ידעתם וכו' וכפי זה יש בהם ממשות קצת. ואמנם כיון שיש בחינות נוטות לכאן לכאן אין להסתפק על כל ישראל שח"ו כולם יעבדו ע"ז אבל מה שיש להסתפק הוא על יחידים וז"ש פן יש בכם איש או אשה וכו', והנה גם ביחידים האלה ימצאו שני אופנים הא' הוא אשר עד עתה ראה והאמין בה' ית' כי גדול הוא מכל האלקים אלא שחושב ג"כ שיש קצת ממשות בע"ז כנ"ל ונצערף לזה כי ראה היום הזה אשר בו אני מת ויחשבו כי אדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא בהכרח מצד היצה"ר ומי יוכל לעבוד ולצאת ידי חובת' האלקים האדירים האלה וגם משה מת ואין מי שישיב חרון אפו ית' מעל

החוטאים לכן הי' לבדו פונה היום להיותו מת בו כנז' משא"כ עד עתה וילך אחר אלקים אחרים לסבות הנז' וז"ש פן יש בכם וכו' אשר לבבו פונה היום וכו', האופן השני פן כבר יש בכם לשעבר שורש מושרש מיום יציאתם ממצרים פורה ראש ולענה כופר בעיקר ומעולם לא האמין בהש"י ולא שייך לאמר בו אשר לבבו פונה היום וכו' כי תמיד הי' לבו מרוחק ממנו י"ת והי' כמחריש ולא היה מגלה. דעתו כלל, וא"ת א"כ מה חידוש יתחדש בו עכשיו להראות את אשר הי' בלבו תמיד שורש וכו' לז"א והי' בשומעו וכו' ר"ל זה אשר בלבבו שורש הרע כי האחר אשר לבבו פונה היום ולא מתחלה והיה כשומעו וכו' ישוב בתשובה וה' יסלח לו אבל זה והי' בשומעו וכו' יתפעל ויאמר מה לי ולצרה להיות אויל מחריש כמו עד עתה ולקבל אלות וקללות מפי עצמי במה שאיני מאמין ואז יתברך בלבבו היפך מקבלתו האלות הנז' וכיון שאינו מאמין כלל יאמר כי שלום יהי' לי בזמן אשר בשרירות לבי אלך ומלת כי בשרירות פי' כמו כאשר וע"כ יוסיף על חטאתו פשע כי בתחלה היתה מחשבתו זו הרעה שורש מושרש בלבבו ואינו מוציא פרי' המר לחוץ והי' אותו השורש נקרא צמאה כאדם הצמא ומתאווה למים ואינו מוצא ועתה שיוציא מחשבתו בפיו כמ"ש לאמר שלום וכו' עתה נקרא רווה כי כבר הוציא מחשבת תאוותו לפועל וז"ש למען ספית הרוה את הצמאה וזה עצמו הוא פירוש מה שאמר שורש פורה ראש כי השורש אשר עמון בלבו עתה יוציא פריו הרע ומר לחוץ, לא יאבה וכו' כבר אמר כי כוונתו עתה בכריתת הברית הזאת לשתי לבות הא' לאותו אשר יהי' היום הזה לבבו פונה לסבת היותי מת וכאשר יכנס עתה בברית יתוודה וישוב לקדמותו כיון שאין בלבבו שורש מר ולאיש כזה יאבה ה' סלוח לו אבל למין השני והוא אותו אשר מקדם טמון בללבו שורש מר אלא שעתה פורה ראש והוציא פירותי' הטמונים בלבו אשר עליו נאמר והי' כשומעו כנ"ל לא יאבה ה' סלוח לו כמ"ש השמן לב העם הזה וכו' דלתי תשובה ננעלין בפניו וז"א לו אבל אל הראשון יאבה לסלוח כנז' וטעם הדבר כי לאיש כזה אין בו תקנה כלל. והודיענו כי לא נאמר שיספיק לו במה שלא יסלח לו העון הנז' של הע"ז ויענישהו אמנם עונש החרם והאלה הזאת אשר לא רצה לקבלה עליו אין לו שום עונש לסבתם והודיע כי אינו כן אלא ורבצה בו כל האלה וכו' וכאלו קבלה ועבר עליה. וא"ת והרי עונש האלה בעל במיעוטו כפי ערך עונש הע"ז לזה הודיע כי נהפוך הוא כי אדרבה עונש הע"ז יש לו שיעור וקצבה אבל עונש האלה הוא החרם שיחרם שמו ומחה ה' את שמו וכו' וכנזכר עונשו העצום בפרקי ר' אליעזר ולהיות הדבר תימה כי מאחר שלא קבל עליו האלה למה ענוש יענש לז"א העעם והוא כי אז יעשן וכו' ירצה כי אלו מה שיטבוד ע"ז יהי' לאיזה סיבה כמו הראשון שנזכר במה שאמר אשר לבבו

פונה היום וכו' או שיהי' לסיבת תועלת לא יהי' עונשו כ"כ אבל זה אשר כופר בעיקר וחושב כי אדרבה אין כמו אותה הע"ז אז יעשן אף ה' מחמת וקנאתו כי אין קנאה גדולה מזו אשר יכפור באלהי האמת ויאמין באלהים מעשי תעתועים וכמ"ש אל קנא הוא:או ירצה כי הרגיש כי כיון שמתחלה הי' שורש פורה ראש ולענה בלבו ונודע כי מחשבת ע"ז נתפס עליה כמעשה כמ"ש למען תפוס את ישראל בלבבם א"כ למה עד עתה לא הענישו הש"י לז"א כי אז יעשן וכו' כלומר בשחטא במחשבה כבר עלתה אף ה' וקנאתו בו אמנם להיותו ארך אפים הי' מאריך אפו ועכשיו שמחשבתו יצאתה לפועל כמ"ש והי' כשמעו וכו' הנה גבי דיליה ואף ה' שכבר מקדם היתה מוכנת אז כשהוציאה לידי מעשה אז יעשן האף ויתגלה גם היא עשנה ממה שהיתה טמונה בתחלה כדרך שעשה הוא ג"כ וזה יהי' מדה כנגד מדה. והבדילו וכו' להיות נודע כי העולם או האומה המדינה נידון אחרי הרוב למה היחידי' האלו יענשו העונש העצום הזה ולא יספיק לו זכות אבו' רוב שבטי ישראל כדרך החלבנה בסמני הקטור' לז"א והבדילו וכו' כי נודע עונש מדה כנגד מדה' וכמו שהוציא עצמו מן הכלל וכפר בעיקר במ"ש שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך גם הש"י יבדילנו לרעה מכל שבטי ישראל ולא יגן זכותם עליו:או ירצה פן יש בכם וכו' נתן טעם אל האלה הזאת הלא היא אולי יש איזה פרטי איש או אשה וכו' כי מכללות ישראל אין חשש כ"כ. וא"ת אם פרטי הוא ילכד בעונו כשאר הרשעים בשאר מצות התורה לז"א פן יש בכם שורש וכו' ירצה כי בשאר עבירות כל יחיד הולך אחר מראה איש לדרכו יפנו כפי תגבורת תאוותו יש בעריות ויש בגזל וכו' ולא כולם ישוו בעבירה אחת אך בע"ז אני דואג פן בהיות האיש ההוא או האשה פונה ללכת וכו יהי' שאור שבעיסה לחמץ זולתו וכדמיון השורש הרע אשר משרשו יפרו פארות וענפים של ראש ולענה וכמו שמצינו בענין הע"ז כי יסיתך אחיך וכו' ולא כן נכתב אצל עבירות אחרות ונמצא שהיחיד יאסוף רבים אתו. וא"ת אף גם היחיד איך ימצא שיניח אל גדול ונורא וירדוף ההבל לזה הודיע מדרגות המביאות אותו לחטוא הא' כי גם כי ישמע החרם והאלה הזו' לא יפחד וז"ש והיה בשמעו וכו' יאמר בלבבו שלום יהי' לי ולא חרם לפי שבשמעי האלה מחיתי' ולא קבלתיה עלי ואיני מחוייב להסכים עמהם וז"ש כי בשרירות לבי אלך וכיון שלא אקבל את האלה לא תחול עלי וא"ת גם אם לא תקבל החרם הינך עובד ע"ז ויענישך הש"י לז"א למען ספות וכו'. משל לשדה גדולה והיא בית השלחין הצריכה להשקות אשר באמצעיתה מועט כל שהוא רוה ואינו צריך השקותו כי לא ימנע בעל השדה מלהשקות את כל שדהו הצמאה בשביל אותו המעט הרוה אבל אדרבה יוסיף עוד מים להשקו' את הרוה כפי שיעברו המים וישקו גם את הצמאה:וכן

המשל בזה כי הש"י מוכרח להשקות שדהו וכרמו הם כללות ישראל ולהשפיע עליהם ובהיותי בתוכם ימשוך השפע גם אלי. והנה אין זה חוטא להכעיס כ"כ במרד ומכיר קצת בהש"י והי' אפשר לסלוח לו לזה הודיע כי אינו כן אמנם לא יאבה ה' סלוח לו כלומר לו בפרטות אף אם הוא יחיד לא יתבטל בתוך ישראל הצדיקים אלא אדרבה אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא כלומר אף כי הוא פרטי ויחידי ורבצה בו כו'. וא"ת כי עדיין הקושיא במקומה עומדת למה לא יתבטל ברוב מאחר שכולם בני איש אחד הם ובספר קהל ישראל נכתב ונמנה עמהם לזה הודיע את אשר יעשה הלא הוא כי בתחלה ומחה ה' את שמו מכלל עדת ישראל אשר בעה"ז תחת כל השמים ואחר שנמחה שמו אז כבר יהי' אפשר כי גם בבא טובה על כל ישראל יבדילו ה' מאתם ויתן לו רע בפני עצמו כי איננו מכללם וז"ש והבדילו וכו' לרעה מכל שבטי ישראל. וז"א ככל אלות וכו' כי כמו שלענין אלות הברית נבדל מכל ישראל ואמר כי בשרירות לבי אלך כן לענין הרעה והבדילו וכו':או ירצה כי הנה לכל הרשעים בשאר עבירות מאריך אפים וענין זה נקרא סליחה מועטת לפי שעה אבל לזה לא יאבה ה' סלוח לו לענין שיאריך אפו עליו לזמן רב אלא אדרבה כי אז תיכף ומיד יעשן וכו' נמצא כזי זה כי והבדילו ה' לאיש העושה הרעה הזאת בדווקא "מכל שאר העבירות שבכל שבטי ישראל כי בהם יש אריכות אפים משא"כ בזה וז"ש והבדילו וכו'. אומר הדור וכו' ירצה זולת היית עצומו של העונש הגדול ההוא כאשר יראו את מכותיה ותחלואיה המשונים בהה עצמן ובהמשך אריכות זמנם וגם כאשר ישמעו את מה שיאמרו אז כל הגוים על .מה עשה וכו' אז ישיבו הדור האחרון להם תשובה ואמרו על אשר עזבו וכו' הנסתרות וכו' הרגיש הכחוב עצמו על הנ"ל כי בשביל 'היחידים יענשו כולם כמ"ש ויתשם ה' מעל אדמת' וכמ"ש גפרית ומלח שריפה כל ארצה וכו' כל הארץ בכללות לזה השיב משה ואמר הנסתרות וכו' ירצה אם היחידים ההם היתה חטאתם בסתר אין אנו נענשים עליהם ועונשם בידי שמים וז"ש לה' אלקינו. אבל הנגלות עונשם יהי' לנו ולבנינו אם לא נמחה בידם עד שיעשו גם היחידים את כל דברי התורה כי כל ישראל ערבים זה לזה:או ירצה עם משז"ל מזמור לאסף קינה מבעי ליה ותרצו כי הזמר הוא כמש"ה כילה ה' חמתו במה כי ויצת אש בציון ולא על אנשי ציון טצמן וז"ש ואמר הדור האחרון כאשר יראו את מכות הארץ ותחלואיה עצמה אחר זמן רב שנתגרשו ישראל מעליה וא"כ מה חטאה הארץ עצמה להכות' במכות וחלאי' עצומים ואף גם אחר שגם עם ישראל אינן בה ואז יאמר הדור האחרון כי זה אינו במדת הדין רק מדת רחמים שם הויה הוא אשר חילה אותה וכל התחלואים הי' בה כדי שלא ישפוך על ישראל כל חמתו באופן כי מאמר הדור האחרון הוא אשר חילה ה' בה כנז'

והראי' הוא כי הרי כל התחלואים לא היה בעוד ישראל על אדמתם כי גם כל ארצה גפרית ומלח לשלא תזרע ולא תצמיח אפי' לזולתם אפי' אל שאר העמים אשר אז יושבים בה והיתה כמהפכת סדום וכו' שהיא עצמה הארץ נהפכה. ואז יתמהו כל הגוים ויאמרו על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת בעצמה עה שאין בה בני ישראל אז ישיבו על אשר עזבו וכו' וכדי שלא לכלותם לא חרה אף אלקים מדת הדין רק ויחר אף ה' מדת הרחמים כדי לרחם על ישראל ושפך חרון אפו בארץ ההיא עצמה וז"ש ויחר אף ה' בארץ ההיא. וזה היה לסיבת להביא עליה את כל הקללה הראויה להביא עליהם אבל להם ויתשם מעל אדמתם במדת הרחמים וישליכם אל ארץ אחרת טלטול בלבד כדי שיהי' קיימים כיום הזה המאפיל ומאיר ויחזירם לארצם. הנסתרות וכו' הכתוב הרגיש אל האמור כי זה נראה ח"ו עוות הדין אם בני אדם חטאו למה תלקה הארץ ולא עוד אלא שלהקל עונש החוטאים שפך אפו על מה שלא חטאה והיתה גפרית ומלח וכו' לז"א הנסתרות וכו' ר"ל הטעמים והסודות הנסתרים אשר יש בענין הזה הם לה' אלקינו ואין לנו כח לגלות מה שכסה עתיק יומין אבל הטעמים הנגלים שיש בנו רשות לגלות הוא מפני לנו ולבנינו וכו' לעשות וכו' ר"ל לתועלתינו ולתועלת בנינו כי כאשר נתקיים אנחנו בעולם אפשר שנשוב בתשובה ואם לא אנחנו ישובו בנינו ותקנה זו יומשך עד עולם עד אחרית הימים כמ"ש והי' באחרית הימים וכו' ושבת עד ה' אנקיך וכו' ואז נעשה את כל דברי התורה הזאת כמ"ש כי כולם ידעו אותי וכו' ויש תקוה לאחריתנו משא"כ אם הי' שופך חמתו ח"ו עלינו והיינו כלים מן העולה ותתבעל התורה לגמרי ח"ו:או ירצה ואמר הדור וכו' הרגיש קושיא עצומה והיא כי מאחר שהש"י צופה ע"ס כל הדורות למה הטריח עצמו להוציאנו ממצרים ולהרבות נפלאותיו אז ובמדבר וגם הכניסם לארץ והכל הי' לבטלה כי הארץ עצמה היתה כסדום ועמורה מהפכת עולם וגם יושביה ויתשם מעל אדמתם וישליכם לעולם וכמ"ש כיום הזה לכן בא להודיע כי יש תקוה לאחריתנו כדרך האב המוכיח את בנו עד ישוב ולא ח"ו דרך נקמם וראוי לאב לטרוח על בנו ואין הענין כפשוטו אשר הפך ה' באפו ובחמתו כי אז ח"ו אין תקוה אלא ע"ד שפירשו רז"ל כי בעת אפו אירע כך ואמנם ישוב אפו וינחמנו בדור האחרון, ולכן הודיע כי זו התמי' עצמה אשר אנו תמהים הוא עצמה אשר יאמר הדור האחרון וז"ש ואמר הדור האחרון וכו' ואמנם עיקר מאמרם אינו רק מ"ש הנסתרות לה' אלקינו וכו' והמשך הכתוב יהי' כך והדור האחרון עתידים לראות את מכות הארץ וז"ש וראו את מכות וכו' וגם עתידין לשמוע דברי הגוים הלועגים על ישראל וישאלו זיתנו בדבר הזה והנה שאלתם הוא כמ"ש ואמרו הגוים על מה עשה ה' ככה וכו' להארץ עצמה וז"ש לארץ הזאת ומה חרי האף וכו' וביאר

ענינה מ"ש לארץ הזאת הנה הוא כי גפרית ומלח וכו' ואז ישובו הן עצמן ויאמרו כי הכל בשביל ישראל וז"ש ואמרו על אשר עזבו וכו' והראי' הוא כי גם הם ויתשם וכו' וכוונת הגוים בזה לאמר כי לא יש ח"ו עוד תקוה לישראל. והנה הדור האחרון הרואים המכות כנז' והשומעים לעג הגוים כנז' עתידין לאמר אז פסיק זה והוא הנסתרות וכו' ירצה אין בנו כח לעמוד על דעתו ית' מה היתה בכל מה שאירע עד עתה כנז' ואמנם הטעמים הנגלות שאנו יודעים הוא כי הכל הי' לסיבתינו לנו ולבנינו כי גאולה זה תמשך עד עולם ואין עוד גלות אחריה ותמיד נעשה את כל דברי התורה לא נעדר דבר קען שלא יקיים ובשביל זה טרח הקב"ה עד עתה בשביל האחרית והתקוה הטובה והעצומה הזאת ועוד לא נחטא כמ"ש כי מלאה הארץ דעה וכו'. ואמר הדור האחרון דרך רמז. הדור האחרון הם הדור אשר אחר החורבן שני הוא אחרון לכל החורבנות אשר אין עוד חורבן אחר אחריו והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה זה נירו"ן קיסר אשר הוא התחיל לבא בחורבן שני קודם טיטוס ואספינוס וממנו התחיל החורבן כנודע. והנה הי' תחלתו נכרי ר"ל גוי ובא מארץ רחוקה הוא רומי וכאשר ראה הוא עניני ירושלים נתגייר והכיר כי מאת ה' היתה זאת כמ"ש לא האמינו מלכי ארץ וכו' והודה זה באומרו אשר חילה ה' בה ובאומרו על מה עשה ה' ככה. וכו' והודה בהשגחה ולכן זכה שיצא מזרעו ר' מאיר הנרמז בר"ת "אשר "יבא "מארץ "רחוקה ואם נרצה נפרשו על ר' מאיר עצמו כי הוא הי' אחר חורבן שני ונודע כי הוא הי' בתחלה נכרי ונתגייר והי' גר צדק כנז' בהרמב"ם ז"ל:כי המצוה הזאת אשר וכו' למעלה מזה העמיק הרחיב באורך הגלות האחרון וברוב הקללות עד אין קץ עד אשר ישוב בכל לבו ובכל נפשו והן אמת יוכלו ישראל לאמר לפניו רבונו של עולם למה אתה בא בטרוניא עם בריותיך כח הנה כפי זה קוה לשלום ואין קץ כי התורה ומצותיהן עצמו מחול ימים ומי יכול לשמור דקדוקיה ופרטיה כולם ומה גם אם נחטא אליך אין תקוה לאחריתנו כי איך יתכן שנוכל לסבול אורך הגלות ורוב צרותיו ולא עוד אלא שאחר בא עלינו כל הקללות לא נשוב לנחלתינו עד אשר נשוב בכל לב ובכל נפש וזה לא יתכן משתי סבות הא' מעומק המושג והב' מקוצר המשיג כי חלילה לנו שנמרוד בך להכעיס כי כבר ידענוך אשר מי אל בשמים ובארץ וכו' ואם נחטא לא מרצונינו הוא כי אם באונס מחמת העבודה עצמה אשר תכבד עלינו גם מסיבה שלנו אנחנו תשי כח ואין בנו יכולת לעבדך, לכן רצה הקב"ה וגילה עיניהם על ב' הדבריה הנז' וסלקם מדעתם והתחיל בראשונה הוא עומק המושג ואמר כי המצוה הזאת והתחיל במלת כי כדרך נתינת טעם כלומר גם אם תתנצל בטענה הנז' מחמת קוצר המושג אינו כן כי הרי המצוה הזאת וכו'. ונכאורה נוכל להקשות כי הרי איוב ומשה המחבר ספר איוב כנודע

העידו והחכמה מאין' תמצא וכו' ארוכה מארץ מדה וכו' לא ידע איש וכו' ודוד אמר גל עיני ואביטה וכו' פלאות עדותיך וכאלה רבות ואיך אומר לא נפלאת היא וכו' והרי כתיב לא ידע אנוש ערכה גם מ"ש ולא רחוקה היא הלא כתיב ולא תמצא בארץ החיים וכו', לכן לא אמר כי התורה רק כי המצוה כלומר אמת הוא שהתורה עצמה נפלאת היא אבל מה שנקרא מצוה שהם תרי"ג המצות ופרטי דיניהם כפי פשטם לשמור בעה"ז וז"ש ג"כ אשר אנכי מצוך היום ר"ל בעה"ז ולא למחר לעה"ב כי אין מעשה וחשבון וכו' בשאול אשר אתה הולך שמה כי אין קיום המצות בעה"ב ולא נפלאת היא כי דבר פשוט הם ומצות פשטיות כגון לא תאכל חלב לא תאכל דם וכו' ונודע כי ענין עונש הגלות ושאר הקללות לא על מניעת ידיעת רזי התורה הם רק על בטול המצוה דרך פשט הוא וחייבין אתם לשומרם ואם לאו יבין אתם עונש עליהם, גם ירמוז במ"ש היום כלומר וא"ת והרי גם המצות נאמר עליהם רחבה מצותך מאוד כי גם הם רזי התורה כלולין בהם כנודע לז"א היום כלומר אמת הוא כי בעוה"ב הנקרא מחר או לימות המשיח אין קץ לסודותיהם וכמ"ש ז"ל במדרש קהלת על פסוק כי אם שנים רבות יחי' וכו' תורה שאדם לומד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח אבל פירוש המצוה כפי האופן אשר אנכי מצוך היום קודם ביאת המשיח כי אז כולה סודות נפלאים אבל עתה לא נפלאת היא וכו'. וביאר איך אין כאן עומק המושג ותני והדר מפרש לא נפלאת וכו' וחזר פירש כי לא נפלאת ר"ל כי לא בשמים היא אשר שם התורה מתפשטת בסודות רוחנים נפלאים ומכוסים מבני אדם החומריים ומ"ש ולא רחוקה היא ר"ל לא מעבר לים הוא כמ"ש וים רחוקים. ולכן לא אמר ולא בשמים בתוספות וא"ו כי איננו דבר נוסף אל הנז' רק פירוש אליו כנ"ל. והסתכל כי בלא נפלאת אמר ממך משא"כ בלא רחוקה והענין מלתא בטעמא לא נפלאת הוא ואין ענינו לגמרי כי הרי נפלאת היא אבל כוונתי לאמר כי לאומות העולם נפלאת היא כמ"ש לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום. אבל ממך ישראל לא נפלאת היא כמ"ש מגיד דבריו ליעב חוקיו ומשפטיו לישראל. ואמנם בענין הריחוק לא אמר ממך רק סתם לא רחורקה הוא אפי' לאומות העולם כי התורה כתיב בה וכל נתיבותיה 'שלום וכתיב ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום כנודע שמדבר על התורה וכתיב שלום שלום לרחוק ולקרוב כי כאשר איזה גוי יתגייר יקרביהו הש"י אליו ויגלה לו תורתו כענין אונקלוס הגר ודוגמתו. ולקח שתי בחינות אלו בנבד לאמר אל תאמר כי לשתי בחינות אלו מוכרח שלא תשיגו התורה הא' היותה נפלאת וסתומה והב' כי צריך טהרה וקדושה יתירה להשיגה ואם נתרחק יתייאש ממנה כי הרי לא כן הוא לא נפלאת וכו' כנז':או יתכן כי ד' בחינות הם לא נפלאת וכו' לא רחוקה וכו' לא

בשמים וכו' ולא מעבר לים וכו' והענין כי גם הדבר כבר הושג ובא ליד האדם אם הוא סתום וטמון הרי הוא כאלו לא בא לידו וכנגד זה אמר לא נפלאת היא ממך וכו' כלומר עם היותו כבר עמך אל תאמר כי כבר נפלא הוא וכאלו לא השגתו דמי אינו כן אלא כי קרוב וכו', והב' הוא אם הדבר עצמו איננו סתום ונפלא אמנם יהי' המניעה מחמת היותו במקום רחוק וז"א ולא רחוקה הוא ולא אמר פה ממך כי הרי הוא רחוק ואיננו עמו. והג' הוא בהיות שתי הבחינות הנז' מצורפות יחד כי אז כש"כ שלא יושג הלא הוא בהיות הדבר' רחוק וגם הוא נפלא וסתום וכנגד זה אמר לא בשמים הוא כי אין ריחוק גדול מזה וגם כי בהיותה שם בשמים הוא רוחנית ומכוסה ונפלאת מבני אדם ולהיות כי זו הבחינה הג' מורכבת משתים הנז' ואינה בחינה בפני עצמה לא אמר ולא בשמים בתוספות וא"ו:והנה ג' הבחינות הנז' הם בחינות עצמן ולא שיש בהם סכנה כי הרי אם הדבר נעלם או רחוק אפי' יהי' בשמים שהוא נעלם ורחוק כבר יוכל האדם. להשיגה שלא ע"י סכנה כגון ע"י חכם או נביא אמנם אם יהי' הדבר ע"י סכנה אז נמנע יותר מכולה וז"ש ולא מעבר לים הוא מקום סכנת ימים כנודע כי אין סכנה יותר גדולה ממנה, ולפי ששתי בחינות אלו הם יותר קשות לכן הרחיב בהם הדיבור ואמר לא בשמים הוא לאמר וכו' הנה בבחינה זו יש בה ד' תמיהות הא' מי הוא ראוי לעלות השמים בחיים חיותו כי לא קם נביא עוד כמשה ואף אם יקום כמוהו יהי' לעלות בחיים כגון אליהו התשבי אבל לשיחזור לארץ לקחתה לנו לא ימצא וכמ"ש מי עלה שמים וגם וירד. עוד שלישית ומשמיענו אותה שיוכל להשמיעה לנו שנודעה על בורייה. עוד רביעית שנהי' בטוחים אשר ונעשנה ולא יקערג עלינו היצה"ר מלעשותה. וכנגדם ד' בחינות אלו בעבר הים וכו' מי יעבור וכו' ומי יחזור להביאה ולוקחה לנו ומי ישמענה לנו וגם ונעשנה כנז', ואם נרצה לאמר כי ענין ולא מעבר לים היא אינו כפשוטו כי איך נכתב זה אחר מי יעלה לנו השמימה שהוא תכלית הריחוק. אבל ירמוז אל מ"ש בפרקי ר' אליעזר וגם הובא בברייתא דמעש' בראשית כי הארץ כולה כמין נקודה באמצע המים וים אוקיינוס סובב את כולה והשמים סובבים את ים אוקיינוס והג"ע הארציי מחוץ לכפת זה הרקיע ופתח הש"י פתח משם לארץ הזאת שאנו בה ועוד יש סביב הארץ הזה שלנו מחוץ לרקיע הזה ח"י אלף עולמות כמ"ש סביב שמונה עשר אלף. ונודע כי התורה ברדתה מן השמים נתלבשה בגוף הנק' פשטי וגופי תורה. וז"ש ויקחה לנו שלצרכינו שובין אותה צריך שיקחנה בידו כאלו היא גופנית הנקחת בידים. ואח"כ הפליג בחלוקה רביעית גדולה מכולם והיא ולא מעבר לים היא ר"ל בג"ע הארציי כנז' אשר שם מצב נפשות הצדיקים ושם התורה יותר נעלמת כי כבר אין שם גוף כלל משא"כ בחינת השמים כי גם שהם

רוחניים עכ"ז כיון שמשה ירדה התורה לאלו התחתונים בעלי גוף מוכרח שתהי' ג"כ נדרשת ע"פ הפשט ולכן חזר לאמר בה ולא מעבר לים וכו' מי יקחה לנו ר"ל ע"ד הפשט כנז'. והנה הל"ל לא בשמים היא לאמר אין אנו ראוים לעלות וכו' אבל אמר מי יעלה וכו' כלומר ראוים אנו לכך לשתנתן לנו התורה אבל השליח אשר יעלה לנו הוא שחסר ונתנו הסיבה לזה במה שנרשם נוטריקון מי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה וס"ת הוי"ה. והענין כי להיותינו חלק ה' עמו ראויין אנו לקבל התורה מן השמים כי אם לא כן איך נהי' עמו אם לא יתן לנו את תורתו וזה ענין רמז שה הוי"ה הנקרא חלק ה' עמו באמת ולהיות כי אין ניכר היותינו חלק ה' אם לא בהיות תחלה חקוק חותמו בנו כי הוא סוד המינה כנודע וכמ"ש באברהם אני הנה בריתי אתך ואתנה בריתי וכו' ועי"כ להיות לך לאלקים גם במתן תורה כתיב ושמרתם את בריתי אח"כ והייתם לי סגולה וכו' וזה ענין מגיד דבריו ליעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי הנקראים ערלים ולכן נרמזו אותיות מילה בר"ת גם לכן התחיל ר"ת במילה כי זו הוא ההתחלה ואחריו יבא ס"ת שם הוי"ה כי עי"כ נעשים חלק ה' עמו ועי"כ ראוים אנו לשתנתן לנו התורה מן השמים אבל המונע הוא מי יהיה השליח הראוי לעלות השמימה ולהוריד לנו התורה, כי קרוב אליך וכו' הביא ראי' לבטל כל הנז' והוא כי הלא כבר הש"י בעצמו נתן לנו התורה פנים בפנים הוא על ההר והה בתחתיתו וז"ש כי קרוב אליך מאוד הדבר הם העשרת הדברות הנקראים דבר א' כלול מכל התורה כנודע כי לכך יש בהם תר"ך אותיות כמנין תרי"ג מצות התורה וז' מצות דרבנן ולכן לא אמר המצוה כדרך שהתחיל כי המצוה הזאת וכו' רק הדבר וכו'. ונודע על משז"ל על ישקני מנשיקות פיהו כי הדיבור יוצא מפיו ית' לפיו של ישראל ונשקו בפיו והיה כלול מע' פנים שבהם התורה נדרשת כמנין יי"ן וזהו שסיים כי טובים דודיך מיין ומפיו הי' נכנס לתוך הלב ומבין כל התורה כאמיחתם וז"ש בפיך ואח"כ ובלבבך ומכיון שזכיתי לכ"ז כי הש"י בעצמו מוציא את הדיבור מפי הגבורה ונושקך בפיך ומשם נכנס בלבבך מובטח אתה לעשותו במעשה והרי נדחו כל הספיקות הנ"ל כי כנגד לא נפלאת היא אמר בפיך ובלבבך. וכנגד לא רחוקה אמר כי קרוב וכו' וכנגד לא בשמים וכו' ונעשנה אמר לעשותו גם נתבאר כי כבר ניתנה להם התורה מן השמים כנז'. ובכלל דבריו רמז אל משז"ל הלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וכו' וז"ש כי המצוה הזאת לא נפלאת הוא וכו' ותזכה ללמוד אותה ולדעת אותה אך כל זה הוא בתנאי כאשר הדבר הזה יהי' בפיך ר"ל כשתעסוק בה בפיך ללמוד תהי' בה ג"כ כוונת לבבך ומחשבתך לעשותו במעשה לשמור ולעשות כי אז תצליח ואז תשכיל:או ירמוז כי המצוה וכו' כי התורה נדרשת לד' פנים הנרמזים בר"ת פרד"ס ואל תאמר כי ראמות

לאויל חכמות כי אם חשים לבך תבין כל התורה לארבעת פנים אם בדרך הפשט לא נפפלאת היא כי פשט היא ולא נעלם. ואם דרך דרש שנראה רחוק מן הפשט שאינו נדרש כפי פשוטו גם זה ולא רחוקה היא ותוכל לדורשה, וכנגד הרמז אמר לא בשמים היא כי הארץ עם השמים כדמיון הצל על האדם הרומז אליו בכל פרטיו ביאור לשון רמיזה כמו חרש רומז ונרמז וכמ,ש מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע כי פשטי התורה שבעה"ז ירמזו ויתדמו אל הפנים הנסתרים אשר בשמים הנקראים רמז כי השמים והארץ צריכין זה לזה כבעל ואשתו כנודע כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים וכו'. אמנם הדרך הד' הנקראת סוד אשר היא נשמת התורה מושפטת מן הגוף והפשט לגמרי והוא התורה אשר עוסקים בה נשמות הצדיקים אחר הפטירה בג"ע הארץ אמר ולא מעבר לים היא כנז' שעל ג"ע נאמר וגם כי התורה נקראת ים שאין לה סוף. האמנם הסוד היא מעבר לים ולא מכלל הים כי היא מובדלת מן הפשט לגמרי וכאלו הוא בעבר האחר אל הים. כי קרוב וכו' כנגד הרמז הנרמז ע"י הפשט כנז' אמר כי קרוב אליך הדבר מאוד כי על ידי הפשט הדבק אליך תוכל לקרב אליך ענין הרמז. וכנגד הדרשה הנדרשת בפה ואינה בכתב אמר בפיך וכנגד הסוד הכמוס בלב אמר ובלבבך וכנגד הפשט שהוא המעשה אמר לעשותו והניח הפשט באחרונ' במה שנודע כי כמו שהאדם הוא כלול מגוף ונפש ורוח ונשמה כך צריך שיכלול ד' בחינות התורה הגוף שהוא הפשט והנפש שהוא הדרש והרוח שהיא הרמז והנשמה שהוא הסוד וכולם נתקנים יחד וזוכה עליהם האדם על ידי מעשה המצות שהם הפשט כדמיון הגוף הסובל ומתקן את כולם וז"ש לעשותו באחרונה כי בהיות האדם עושה המצות דרך פשט יכוון אל כל הד' ענינים אשר בה שהם ר"ת פרדס וע"כ נקראת תורה ומצות לשמה כנודע ואז נאמר בו כל העוסק בתורה לשמה וכו' ומגלין לו רזי תורה וכו' וזה רמז באומרו לא נפלאת הוא ממך וכו':עתה בא לחלוקה הב' והיא קוצר המשיג ואמר:ראה נתתי לפניך היום וכו' ירצה אל תאמר והרי הקב"ה ברא בי יצה"ר גם גזר עלי בעת היותי טיפה. חכם או טיפש גם מצינו שאמר השי"ת בעצמו ואשר הרעותי יען לתן יצה"ר באדם כי זהו סוד מ"ש משה ואליהו למה הרעות לעם וכו' וכתיב ואתה הסיבות את לבם אחורנית וא"כ מוכרח אנכי לחטוא ובפרט אם נגזר עלי להיות טיפש כי לא ע"ה חסיד ואין לדבר זה תקומה ואיך אטרח כי תשוב אל ה' אלקיך וכו' והרי אני רואה כי אין לי תקוה ח"ו לז"א ראה נתתי כו', ירצה ירמוז דרך כלל אל מה שנודע דאילו צדיק ורשע לא קאמר כי גם שגזרתי עליך חכם או טיפש אבל צדיק ורשע לא גזרתי והבחירה בידך וכל העונש הבא עליך בגלות האחרון אינו לפי שאתה טיפש ולא חכם אלא אם יפנה לבבך יכו' ונדחת והשתחוית וכו' שהוא מעשה

ולא תלמוד ויכול אתה להיות צדיק ולא תגלה בגלות, ואמנם יקשה לזה אומרו ונתתי לפניך היום וכו' ובחרת בחיים וכו' והלא מבריאת העולם ניתנה הבחירה כמ"ש אם תטיב שאת וכו' ואמנם אם נפרט הענין יותר בהתרחבות ירצה כך ראה נתתי וכו' כלומר מלה"ד למלך שנתן לא' כוס סם המות וכוס סם חיים ולא הודיעו כלל מה ענינם ושתה כוס סם המות תלונתו על המלך שלא הודיעו וזה הי' ענין כל הדורות שמבריאת העולם עד הדור הזה שנכנסו לארץ כי הש"י נתן להם יצ"ט ויצה"ר והם לא ידעו מה הם ונכשלו ועל כיוצא בזה נאמר ואשר הרעותי. אבל אם המלך הודיעו שתה מזה שהוא סם חיים ואל תשתה מזה שהוא סם המות והלך ופשע בעצמו שתה סם המות איהו דאזיק נפשיה ונענש וזה ענין הדור הזה אשר נכנסים לארץ כי מעולם השמע עם קול אלקים וכו' ולא ידעו הדורות ענין הבחירה היטב. אבל אתה ראה ופקח עיניך וראה האות הגדול הזה אשר ראית אלקים חיים מדבר מתוך האש ומודיעך ענין הטוב והחיים הרע והמות ועכ"ז דור המדבר היו חדשים ולא נתלמדו אבל אתם כתיב בכם ולא נתן לכם ה' אלקיכם לב לדעת ועינים לראות עד היום הזה בסוף הארבעים שנה א"כ כיון שיש לכם עינים לראות ראה כי היום הזה משא"כ בתחלה נתתי לפניך ענין הבחירה וזולת זה ג"כ יעצתי אתכם שתבחרו בחיים כמ"ש ובחרת בחיים באופן שהם שתי תועלות הא' שהודעתי אתכם ענין הבחירה שהוא מסורה בידיכם וג"כ צויתי אתכם ויעצתי אתכם ובחרתם בחיים וכיון שכן הוא אם תלכו בדרכיו וחיית ורבית וכו', ואם יפנה לבבך ולא תשמע אחר שכבר דברתי ויעצתי אתכם והתריתי בכם אז הגדתי לכם כי אבוד תאבדון וכו' כי אף אם נתתי בכם היצה"ר שהוא סם המות כבר הודעתי לכם שהוא סם המות הממית וראוי לכם להשליכו מעליכם ובירדכם נמסר זה ואף אם נתתיו לכם הרי הוא כאלו לא נתתיו כיון שהבחירה וגם הידיעה הוא בידכם משא"כ בדורו' ראשונים שלא ידעו אם יש בהם יצה"ר וסם המות או עולם כמנהגו נוהג גם לא ידעו ענין הבחירה היטב כי לא שמעו קול ה' מדבר כמוכם וזהו שזכר כמה פעמים מלת היום ראה נתתי לפניך היום אשר אנכי מצווך היום. הגדתי לכם היום וכפי זה לא יצטרך אל פירש רש"י את החיים ואת הטוב וכו' זה תלוי בזה אם תעשה טוב הרי חיים. אבל ענינו כי החיים והמות הם השכר והעונש אבל הטוב ע"י אינם ענין המעשה שפירש רש"י רק שני היצרים שנתן השם באדם והם העוב והרע אשר היצה"ט גורם חיים לאדם והיצה"ר גורם לו מות. גם יובן אומרו נתתי בלשון עבר ואומרו היום שהוא הווה והל"ל ראה אנכי נותן לפניך היום אבל רצה לרמוז אל הנז' כי מבריאת העולם כבר נתתי הבחירה לכם אבל ענין הראי' שתראו בעיניכם אם הוא כך וכך אלא היום הזה כמ"ש ולא נתן לכם ה' לב לדעת וכו' באופן

כי מלת היום אינו חוזר אל מלת נתתי רק אל מלת ראה. והנה ג' חלוקות הם האחת ענין המעשה בעצמו קיום התורה או לאו וענין השכר והעונש הנרמזים במלת החיים והמות וענין הגורם לכך והם היצה"ט והיצה"ר הנקראים טוב ורע ושנים אלו האחרונים נזכרו בפסוק אבל ענין הראשונה והוא ענין המעשה לא נרמז אמנם רצה לרמוז להביא ראי' כי כך הוא. ולכן כלל בבחינה הראשונה והשניה באומרו החיים והמות שהם ענין השכר והעונש כנז' וגם הם ענין המעשה עצמו כי קיום התורה נק' חיים ובטולה נק' מות ונרמזו המעשה והשכר יחד להורות הראי' כי הנה קיום התורה יען היותה עץ חיים וגם הנותנה נקר' אלקים חיים א"כ מוכרח הוא שהשכר יהי' ג"כ חיים וביטול התור' לעבוד ע"ז הנק' אלהים אחרים הנק' מות כי עתידים להתבטל כמ"ש בלע המות לנצח וכתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ לכן העובדים גורם מות לעצמו:או ירצה רצה לתרץ הקושיא הנ"ל באופן אחר והענין אמת הוא כי בבריאת העולם נתתי הבחירה בידכם אבל לאבותיכם הדור היוצא ממצרים סלקתי הבחירה מידם ועשיתם כמלאכי השרת כמ"ש אמרתי אלהיה אתם וכו' וע"כ הסירותי מעליהם ג"כ את המות כמ"ש חירות ממלאך המות חירות מיצה"ר והם רצו להחזיר עליכם את היצה"ר והמות כשעשו העגל ע"ד מה שעשה אדם בתחלה הי' טוב ואח"כ המשיך עליו בעצמו הרע והמות והם דומים לו. וזהו אכן כאדם תמותון וכו' ועתה לכם דור הנכנס לארץ אני חוזר לחדש לכם טנין הבחירה פעם אחרת וז"ש ראה נתתי לפניך היום וכו'. או יתורץ באופן ג' ולכן כתיב אתי"ן יתירים את החיים ואת וכו' והענין כי הבחירה עצמה וגם נתינת היצה"ט והיצה"ר עצמן כבר ניתנה מבריאת העול' אבל מה שאני עושה ונותן לפניך מחדש הוא את העצה הגורמת לכם להטיב ולחיות או להרע ולמות כי בבריאה נאמר הלא אם תטיב וכו' ואם לא תעיב וכו'. אבל לא ייעצתיך כמייעץ רק מודיע את הדבר אבל עתה אני מייעצכם ממש ובחרת בחיים וכו' וז"ש את ואת כלומר את הדבר והעצה אשר גורמת לכם חיים וטיב או מות ורע לא ענין הטוב והרע עצמן שהם היצה"ט והיצה"ר גם לא ענין השכר והעונש כי זה ניתן בבריאת העולם. וביאר מה ענין העצה הזאת הנרמזת במלת את ואמר כי הלא הוא אשר אנכי מצווך לאהבה כי לא הנחתי הבחירה בידך אם תרצה לאהבה או לאו אלא חנכי מצווך ציווי גמור לאהבה את ה' וכו' האמנם ההיפך והוא ענין והשתחוית וכו' זה הוא מעצמך וז"ש ואם יפנה לבבך ולא תשמע אבל ענין לאהבה היא עצתי ומצותי שתעשה כך. וא"כ אם תבחור בהיפך ח"ו אתה ראוי לעונש גדול כי כבר פקחת את עיניך והתריתי בך כנ"ל. אשר וכו' אגב גרא הודיע משז"ל הבא לטהר מסייעין אותו וז"ש אשר אנכי מצוך היום ומדריכך ומסייעך שתוכל לבא לגדר אהבת ה' ולא תירא

כי אסייעך ממדרגה למדרגה עד האחרונה והוא גדר האהבה כנודע אבל הבא לטמא פותחין לו הפתח ומוציאין אותו לחוץ ממקום הקדושה ומדיחין אותו. וז"ש ואם יפנה לבבך אחר אשר אתה בפנים בקדושה ותפנה מעצמך אז יפתחו לך הפתח ויניחוך שתצא מעצמך לחוץ וז"ש ונדחת וכו'. ואמנם לימד דעת אותם איך ישיגו את השלימות כי אי אפשר להשיגו פעם א' כי לא יוכל לו כאדם המדריך את בנו בחשק ובחיבה יתירה ואמר כי היסוד העקרי הוא יתבודד האדם ויפנה דעתו מהבלי עולם ויחשוב בגדולתו ית' עד אשר תחשק נפשו בו בתשוקת איש וכל מעינו ורוחו ונשמתו תלויות בו כנודע מס' ההתבודדות כי אם יהיה מחמת יראה נמצא כי אין זה בבחירם ורצון רק כאנוס מפני היראה ואין זו כוונתי רק ובחרת בחיים בבחירתך הרצוניות ואין זה אלא אם הוא מפני האהבה ואחר אשר תבער בך רשפי אהבתו ביודעך דרכיו ית' תחפוץ ותחשוק ללכת בדרכיו מה הוא רחום וחנון וגומל חסד וכו' כמשז"ל וז"ש ללכת בדרכיו כמשז"ל על והלכת בדרכיו ואין זה דרכי המצות. ומזה תעלה יותר לשמור מצותיו כגון תפילין וציצית וחלב ודם וכיוצא שיש קצת טורח בשמירתם ומזה תעלה אל חוקותיו הם המצות שאין להם טעם ועכ"ז תשמרם. ומזה תעלה למשפטים והם היותר משא כבד מכולם כי הם משפטי ממונות ועל פי הדיין יאבד האדם ממון רב לפעמים ע"פ המשפט אשר יורנו ומכללם ד' מיתות ב"ד ומלקיות ועונשים וכל זה יראה בעיניך נקל מאוד כיון שעלית בסדר המדרגות כנ"ל והנה השכר הראוי לזה הוא כי מלבד כל הטובות הבאים בזכות גם הג' עליונים התלויה במז"ל ולא בזכות ינתנו לך הלא הם וחיית חיי ורבית בני וברכך בארץ מזוני. ואם יפנה לבבך וכו' כשאומר לבבך ולא לבך הוא היצה"ר הנוסף על היצה"ט ונרמז בב' ביתי"ן כנודע והענין להיפך מכל הנז' כי כיון שהיסוד רעוע כי יפנה לבבך מאהבתו ית' לחשוב בהבלי עולם ועי"כ ונדחת ולא תלך בדרכיו ומזה תבא שלא לשמור מצותיו וכו'ו אדרבה והשתחוית וכו' וכן ענין העונש אפי' הג' הנ"ל התלויה במזל ולא בזכות גם הם הפסיד וזהו כי אבוד כנגד וחיית האבדון כנגד ורבית לא תאריכון וכו' כנגד וברכך וכו'. ואמנם הקושיות הנופלים בפרשיות הנז' הם אלו. הא' ענין כי הוא נתינת טעם בכל מקום וא"כ היכי קאי. ב' דהל"ל כי התורה הזאת כי מצוה זו אינה כמשמעה כנודע. ג' אומרו היום והל"ל אשר אנכי מצוך' כשאר המקומות כי לא נצטוו ביום ההוא דווקא. ד' מה צורך להשמיענו סיפור הענינים האלו אם לא נפלאת ולא רחוקה וכו'. ה' כי הרי דוד המע"ה אמר פלאות עדותיך וכתיב גל עיני ואביטה נפלאות וכו' ושלמה אמר פלאות עדותיך וכתיב גל עיני ואביטה נפלאות וכו' ושלמה אמר אמרתי אחכמה וכו' וגם איוב ומשה עצמו אשר כתב ספר איוב אמר לא ידע איש ערכה כי זה היפך לא

נפלאת היא ורחבה מני ים היפך ולא מעבר לים וכו'. ו' למה לא נפלאת אמר ממך ולא רחוקה לא הזכיר ממך. ז' למה הזכיר ד' חלוקות אלו לא פחות או יותר לא נפלאת לא רחוקה לא בשמים לא מעבר לים וכו'. ח' כי גם בלא בשמים היא הי' ראוי לכתוב ולא בתוספות וא"ו. ט' למה בשתים האחרונות שהם יותר מבוארות הוצרך להוסיף ביאורם בפירוש לאמר מי יעלה וכו' לא מי יעבור וכו':י' ד' חלוקות שזכר בכל חלוקה משתיהן מי יעלה ויקחיה וישמיענו ונעשנה מה עניני'. י"א דהל"ל מי יעלה יכו' ויורידה לנו מאי ויקחה. י"ב דהל"ל שהם עצמם אינם ראוים ולמה תלוי הסיבה בשליח. י"ג אומרו כי קרוב וכו' ומה הכרח נתן בדבריו בזה. י"ד דהל"ל כי קרובה אליך המצוה וכו' וכמו שהתחיל ולמה שינה באומר הדבר. ט"ו מה ענין חלוקות בפיך ובלבבך לעשותו:ט"ז למה אמר היום ראה אנכי נותן לפניכם היום והרי הבחירה בידם מששת ימי בראשית. י"ז מה ענין הטוב והחיים והמו' והרע כי נראין דברים כפולים. ואם הוא כפירש רש"י כי הטוב והרע הם המעשה הי' ראוי להקדימם את הטוב את החיים וכו' כי אחר המעשה בא השכר והעונש, ומאי נתתי לשעבר והל"ל נותן ובפרט כיון שאמר היום. י"ח ד' את למה מה ענין ריבויים:ועם מ"ש מבואר הכל היטב:סליק פרשת נצבים: